DD. NN.

IMPERATORVM CÆSARVM AVGVSTORVM, REGVM, ET PRINCIPVM ELECTORVM S. ROMANI IMPERII,

RECESSVS, CONSTITVTIONES, ORDINATIONES, ET RESCRIPTA, IN PVBLICIS COMITIIS promulgata, aut aliàs edita,

A CAROLO MAGNO PRIMO È GERMANIS IMPERATORE, adusque D. N. IMP. CÆSAREM, RVDOLPHVM II. P. F. Aug. P. P.

TOMVS SECVNDVS,

In quo omnia nunc primùm eduntur studio atque industria

MELCHIORIS HAIMINSFELDII GOLDASTI &c.

Partim ex MSS. & Archivorum monumentis, partim ex vetustis exemplaribus, eruta, composita, bonoque publico producta.

Cum Indice locupletissimo juxta ordinem materiarum digesto.

HANOVIÆ

Excudebat Johannes Halbeius, Impensis Petri Kopffij.

ANNO M. DC. IX.

SERENISSIMO PRINCIPI, D^N. CHRISTIANO II. DUCI SAXONIÆ, S. ROM. IMPERII ARCHIMARESCALCO, ELECTORI, ET VICARIO INTERREGIO, LANDGRAVIO THURINGIÆ, Marchioni Misniæ, Burggravio Magdeburgi, Principi Hennebergæ, &c.

Domino meo Clementissimo.

AUGUSTUM ET EXCELLENS IMPERII NOMEN ITA comparatum est, PRINCEPS ELECTOR, ut id neque sibi quisquam in se usurpet, & vix ac ne vix quidē fieri animadvertamus, singulos singulis rectè riteque imperitare. Quamobrem cùm homo ab ὁμοῦ dictus, ut quibusdam placet, animal sit sociale; imperium quoque multitudinem unum in cœtum congregatam, quæ societas appellatur, duce naturâ postulare videtur. Id enim naturæ ingenium est, ut solitarium nihil amet, semperque ad aliquid, tamquam adminiculum, quod est in societate civili τὸ ἀγαθὸν κοινὸν sive bonum mutuum, annitatur. Itaque illud demùm imperium justum ac legitimum censeri debet, quod in societate, communis commodi ergo initâ & coalitâ, constitutum est; tantum à tyrannide differens, quantum violentiâ abest à voluntate, & res privata à publica: quum naturæ nihil magis adversarium sit, quàm vis & coactio, civitatique nihil disconvenientius, quàm unius privatum commodum atq; utilitas. Omnis enim societas boni cujusdam publici vinculo ceu sacramento quodam adstricta continetur; pro cujus conditione ipsum etiam imperium naturæ magis minus've consentaneum est, proinde ut bono publico magis minus've inservit atq; conducit. Quod si qua societas hoc vinculo est soluta, jam non humana & naturalis, sed Leonina, de qua in fabulis est, existimari debet. Boni autem publici non est uniusmodi genus: & primam atque summam societatem fieri nexu bonorum animi, alteram corporis viribus constringi, Sapientes tradidêre. Et animorum quidem κοινωνίαν, si qua fides placitis, commune studium parit, conglutinat par scientia, servat atque tuetur una eademque religio: quæ non ineleganter à Philosophis nuncupata est quasi anima quædam societatis civilis, & legis naturalis præsidium. Etenim tantam religionis communio atque consensio, & periculi eius participatio, vim habet, ut ferè unimoda sit, quod bonum in Repub. suapte naturâ adminiculo non eget ad homines conjungendos copulandosque. Nec hominem natum quemquam puto in rebus humanis adeò hospitem, & insolentem vulgaria accipiendi, qui non & exemplis doctus didicerit, & reipsa intelligat, ejus virtute nationes diversas longissimeque dissitas, in unum contrahi. Non longum loquar, nec peregrinarum gentium exempla, tamquam Moscovitarum, Georgianorum, Æthiopum, Chinensium, multis repetam; videmus Romanum Pontificem innumeræ Christianorum per Europam, Asiam, Africam & Americam multitudini, quia religionis vinculo inter se nexi vadatique sunt, suprema cum potestate præesse ac moderari. Vidimus & Hispaniarum Regem jure ligarum, societatum & fœderum defendendæ religionis ictorum, latissimè liberrimeque in Galliis & Italia dominatum usurpare. Proximam ab hac societate animali (liceat ita docendi caussa appellare) vim habet corporum consociatio, cujus ope quondam Romani rerum Domini Gentilibus, Judæis & Christianis; Cæsares Christiani Orthodoxis, Arrianis, Ethnicis & Hebræis; Imperatores Germani in Orientali Imperio, Græcis, Latinis; Iudæis & Saracenis, pariter imperabant: hodie Sultanus Turcorum & Persarum Sophius Mahu-

(:) 2 meta-

metanis, Christianis & Iudæis: noster Cæsar (quemadmodum Reges quoque Franciæ, Poloniæ, Hungariæ) Pontificiis simul, Protestantibus & Judæis, earundem legum vinculo strictis & copulatis, quasi quadam habena non infeliciter moderantur. Quorum subditi, tametsi ob religionis dissidia animis sint divisi, corporibus tamen & domiciliis sub eorum imperiis conjuncti & sociati vivunt. Sanè veris Christianis venire hoc loco in mentem potest, non modò ut conjunctionem atque concordiam Catholicæ religionis in Imperio Romano sperent, sed etiam ut audeant optare; verumtamen quia πολίτευμα nostrum, quod Sanctorum in toto terrarum orbe dispersorum societate & communione constat, spirituale est, & ad illud divinum animorum concilium cœtumque, cujus ab se collecti & sanctificati, Rex est Christus Jesus, pertinet, non rectè quis dixerit unam visibilem & dominatricem Ecclesiam per seipsam optabilem, sed quia jucunditatis vel plurimum afferat Electis, qui publico in cœtu tripudiare Deumque laudare gestiunt, quò se jam in hujus vitæ curriculo cœlestis illius gloriæ gustatione ac promulside conficiant. At verò in hac turba & colluvie dum conversamur, cujusque Christianorum est, ut in testimonio conscientiæ placere sese studeat Deo & bonis potiùs, quàm plurimis; in vita autem civili ac moribus Principis legumque audire dictis, & minimè multos lædere. Illud ut bonus Christianus, hoc ut bonus civis, facere ac præstare ab ipso Rege Regum & Primariis ejus Apostolis Petro atque Paulo præcipitur. Igitur ex ejusce modi societate corporali (ut ita dicam) cùm Imperium Germanicum hodie conflatum sit atque constet, juvat apud te, PRINCEPS ELECTOR, hujus Imperii è primis Columnam & in tempore Vicarium, quæ mihi, statum ejus sæpe mecum reputanti, in hac societate cùm meliùs constituendâ tum gubernandâ rectiùs, notata sunt, non protinus in vulgus, nec Celsitudini tuæ, (quomodo mihi persuadeo) ingrata futura, quàm paucissimis potero breviter commemorare, & unà simul caussas, quamobrem hunc tomum Serenitati tuæ addicere destinarim, explicare.

Ego in Republica, quæ diversis religionibus distracta, conjunctis corporibus est concreta, recordatus multum & diu cogitans, reperi tandem & præcipuè considerandam esse naturæ in singulis civibus bona observavi. Quæ natura adeò plena, fœcunda & exuberans est, ut numquam deficiat, neque operam suam desiderari in rebus ad bene beateque vivendum necessariis atque opportunis patiatur. Ea namque ipsa est, quæ civilem vitam, quod in se fuit, temperavit, & certis statisque officiis ita descripsit, ut Ordines Reipubl. vel ipsius solo ductu atque magisterio rectè institui & ordinari queant. Ecce enim hos ingenio valido, corpore finxit infirmo, quorum religione, sapientia & consilio Rcipubl. uteretur, & è queis sacerdotes, Philosophi, doctores & senatores legerentur. Alios magna & robusta vi corporis animoque ingenti ac audace produxit, ut armis seque Remque publicam tuerentur, & militarem ordinem constituerent. Nonnullos duris firmisque lateribus & lacertis instruxit, qui agrum colerent, & aliis agrestium fungerentur muneribus. Partem ad cursum veloces atque agiles expedivit; ut perferrent nuntios; & pedestrem efficerent exercitum; à quibus brevigeruli, pedites & præcipuè velites oriuntur. Quosdam majori corporis pondere & graviores generavit, qui equites rem gererent, undeque equestris Ordo crearetur. Porrò manu industrios, opifices finxit: lingua promptos, Oratores atque Concionatores fieri voluit. Eos penes quos plurimùm jus bonumque non tam legibus quàm natura valet; quis non intelligit, Prætores atque Judices ut ordinarentur, sanciville? Animo pariter & corpore infirmos genuit, quos ad humilia serviliaque munia & ministeria Reipubl. destinavit: quod genus sunt servi, lictores, vespillones, cadaveratores, & consimiles hominum quisquiliæ. Denique, licet admodùm paucos, tum animi tum corporis dotibus præclarisque virtutibus egregiè ornavit, qui domi militiæque summo cum imperio Reipubl. præessent: ex quibusque summus civium gradus, Magistratuum scilicet, Principum, Regum atque Imperatorum exsisteret. Igitur ubi quisque officio, cui assignatus à natura est, fungitur, tum demùm optimè constituta Respubl. habetur: contra ea, in extremo sita est, cùm cives aut eas artes discunt, ad quas non sunt nati, aut aliena opera & vocationi suę adversa faciunt. Hinc enim monstra gigni necessum est: tamquam si scholastici & Monachi arma & Aulas, sartores & calceolarii ecclesiastica, ecclesiastici politica, sacerdotes sęcularia, & spiritualia milites tractent negotia. In qua confusione & incondito rerum statu fieri non posse experientiâ docti didicimus, ut diuturna persistat Respublica, quin labefactari in dies magis magisque, & ad postremum corruere ac pessumdari necessariò cogatur. Rem auctorem in mundo scio; & dare, si usus fiet, possum. Sed tam gravi somno genus humanum premitur, ut ne maximis quidem vulneribus excitari queat: & frustra ego sim, qui cum laruis depugnare studeam, postquam veternus occupavit

civitatem: quo mirum in modum sibi blandiuntur, qui ad instar ursi pinguescere eam credunt, cùm interim ruentis Reipubl. casus haut magis, quàm transeuntis ætatis annos, vel media in labe sentiant. Si quis tamen vigilantibus sensus, quibus jura novimus scripta esse, illis natura audienda erit, non auscultanda. Neque ego Utopicum statum confingo, nec ideam Platonicam ratione & intelligentia complector, aut Rempublicam atomon ex corporum concursione fortuita in inani vago Epicureo imaginor; sed formis rerum efficientium & rebus ipsis, quas Natura illa, optima & gravissima conformandi auctor atque magistra, demonstravit, utendum censeo. Hoc autem fieri non posse arbitror sine æquabili juris atque legum temperamento, quod est inventum, quo tenuiores cum Principibus se æquari putent. Id verò ejusmodi adhibeatur oportet, ut nec laxet nimis, nec arctum esse Legislator patiatur. Est quidem ita: lex naturæ custos est, quòd sit ratio summa insita in natura, quæ recta suadeat prohibeatque contraria: proindeque si velimus, ut lætus atque faustus sit status communis, & quisque suum, cui destinatus est, faciat officium, & ut mala cùm naturæ tùm morum caveantur, legum ope atque auxilio indigemus: sed custos, inquam, non magis rigida & dura, quàm bona, æqua & rationabilis. Ut enim arcus nimis intenti chorda tandem rumpitur, ita lex Reipubl. si nimiùm strictè exigatur, societatem humanam crudeliter denique dissipat, profligat atque perdit. Id quò commodiùs cognoscatur, & res fiat ad Imperii nostri statum manifestior ac dilucidior, de legibus, quam differitatem habeant, paulò accuratiùs explicandum est.

Bifariam autem quatuor leges æqualiter distributæ sunt, nam duæ divinæ; quarum prima est præscriptum naturæ rectæ atque integræ, vocaturque à prudentibus jus primævum & lex naturalis: altera illa est, quam Deus post transgressionem legis primæ suos amicos & familiares docuit. Prima illa lex æterna est, atque regula & ratio nobis ac mundo innata, estque ars ipsius Dei: altera quodam pacto æterna habetur, quodam est positiva & tempori servit, veluti lex Mosaica. Humanæ itidem similiter duæ sunt; quarum prior ex fonte naturæ profluens, cunctis gentibus communis est, æternaque exsistit, & jus gentium appellatur: altera data est, ob necessitudinem rerum præsentium, estque varia & mutationi obnoxia, diciturque civilis sive politica. Hæc quando mixta est, quatenùs divina & naturæ conveniens habetur, æterna esse constat; quà sancita est boni vel mali instantis gratia, quemadmodum orta est, ita abolitionem mortalitatemque consequitur. Cujus generis mixtæ plurimæ sunt Constitutiones Imperiales; quæ ubi de summa Trinitate & fide Catholica purè & secundum scripta Prophetarum atque Apostolorum præcipiunt, immutabiles ac perpetuæ existimantur: quando verò boni an mali publici promovendi aut averruncandi caussa ordinatæ sunt, emendari aut mutari pro re nata possunt ac debent. Quà autem conditione id fiat, multum referre puto. Non enim ubique, nec omni tempore, nec pro cujusque libitu sed quo quæque modo lata constitutio est, eodem, cùm tempus postulat aut res, ut rursum tollatur, par & justum est. Quapropter jus atque potestas abrogandæ legis, nemini permissa est, præterquàm ei, à quo rogata & sancita fuit: exempli gratia, à populo universo, ut olim ab Atheniensi & Romano, hodie ab Helvetio atque Rhæto: aut omnibus Ordinibus, ut in Comitiis Imperialibus fieri amat: aut à summo Principe, qui Dei & hominum consensu legis constituendæ auctoritatem accepit, ut in quibusdam causis à nostro Imperatore. Hoc pacto Edicta in Lutherum ejusque fautores in quibus Comitiis promulgata fuerunt, in iisdem rursus publico de Pace Religionis decreto sublata sunt & antiquata. Et hoc ipsum Pacis decretum, utcumque à turbulentis & seditiosis hominibus controvertatur, quum communibus omnium Ordinum votis in calatis Comitiis factum sit; eodem omnino consensu, nec secius, rescindi posse juri consentaneum & æquum est. Et hæc quidem vera vincuntur de illis legibus, quarum adhuc vigor aliquis & auctoritas prætenditur; verumtamen complures tacito quodam omnium consensu, sine ulla vel obrogatione, vel derogatione aut abrogatione, paulatim desuefiunt & obsolescunt, aut mutato Reipubl. statu pariter mutantur & evanescunt.

Quæ cùm ita se habeant, & quasi τιμήματα quædam sint legum aut inusu desuetarum, aut consensu abrogatarum, aut commendatione bonitatis suæ locum etiam & dignitatem obtinentium; placet ad institutum nostrum propiùs accedere, & quid de his constitutionibus, quarum collectionem novo quodam more instituimus, sentiendum ac sperandum sit, ceu digito demonstrare. Eas trifariam partiri licet, in æternas, mutabiles, & mixtas. Æternæ sunt Caroli M. constitutiones *De summa Trinitate & fide Catholica, De non adorandis imaginibus, De hæresi Feliciana, De disciplina Ecclesiastica*; Caroli Calvi, Ottonis Magni, Ottonis III. Henrici IV. Friderici Barbarussæ, Friderici II. Conradi V. sive Conradini, Ludovici Bavari, Wenceslai & Maximiliani I. *De juribus & excellentia Imperij, De distinctione potestatis*

politica & ecclesiastica, De majoritate denique *& superioritate Imperatorum*: Lotharii II. Regis & Ludovici Bavari decreta *De causis matrimonialibus*: Friderici II. Constitutiones *De Haereticis*: Maximiliani I. *De blasphemis*: Caroli V. *De Anabaptistis*: Protestantium Ordinum *Confessio Augustana*, (quæ tametsi non sit Comitialis constitutio, quia tamen constitutionibus firmata, & in eam pax publica sancita est, libenter in hunc numerum venire passi sumus) Caroli M. Ludovici Pii, Lotharii I. Caroli Crassi, Arnulphi, Ottonis M. Ottonis III. Henrici IV. Friderici Barbarussæ, Friderici II. Henrici VII. Ludovici Bavari, Sigismundi, Friderici III. Maximiliani I. Caroli V. Ferdinandi & Maximiliani II. edicta & rescripta *De Concilij indictione, auctoritate & libertate*: Caroli V. & Ferdinandi rescripta *De reformatione Ecclesiæ*: Ferdinandi & Maximiliani II. *De communione Eucharistiæ sub utraq; specie De conjugio sacerdotum*: hæ, inquam, constitutiones sempiternæ & immutabiles habentur, quòd cum verbo Dei æterno, quod omnis mutationis expers, & solum fallere aut falli nescit, concorditer congruant. Mutabiles rursum tripertitæ sunt; nam aut Cærimoniales sunt, aut morales, aut civiles. Cærimoniales cum loco & tempore, emendari, mutari, tolli, pro sapienti moderatione Principum virorum, solent: cujusmodi sunt Cærimoniæ Ecclesiasticæ, Academicæ, & quæ in augurationibus Imperatoris, Regum, Principum ac Magistratuum adhiberi aut consuetudine jubentur, aut decretis mandantur. Quo pacto cærimoniæ Ecclesiasticæ à plerisque Protestantium partim emendatæ sunt, partim abolitæ: Constitutiones etiam quoque Caroli M. Friderici Barbarussæ, Friderici II. & Caroli IV. de inauguratione Regia & Imperatoria, magnam partem in usu esse desierunt, adeò quidem ut novam omninò reformationem postulare videantur. Morales sunt, quæ Græcis dicuntur Ethicæ, & de jure privato ferè præcipiunt, deque vitiis cùm publice tùm privatim grassantibus feruntur. quò referri debent, quæ de *acquirendo rerum dominio, de contractibus & obligationibus* sancitæ; item quæ contra *ebrietatem, luxum vestium, usuras, monopolia*, & alia vitia a Maximiliano I. in Recessu Augustano cIↃ IↃ. & Coloniensi cIↃ IↃ XII. à Carolo V. in *Reformatione politia* & alibi, decretæ atque ordinatæ leguntur. Civiles sunt Politicæ, & de rebus civilibus ac publicis tantum constitutæ fuerunt, ut sunt *De jure electionis in Imperio, De pactis electi Imperatoris, De regalibus Imperij, De pace publica, De judicio Imperiali, De ordinatione Cameræ, De provocationibus & appellationibus, De electione & investitura Ecclesiasticorum, De prærogativa Principum, De jure successionis, De jurisdictione Statuum Imperij, De privilegiis & immunitatibus, De tributis & decimis, De moneta, De telonio; De mensuris & ponderibus, De causis criminalibus*, & id genus rebus aliis, quæ prò locorum atq; temporum mutabilitatione, ut homines sunt, mutari & ipsæ consueverunt. Tertium genus constitutionum diximus esse mixtum: quæ partim æternæ existimantur, quatenus de rebus divinis præcipiunt; partim mutabiles, quum de rebus moralibus & civilibus constituunt: ex qua nota pleræque olim Synodales fuerunt decisiones, cùm adhuc Imperatores Conciliis præessent, & nostris moribus nonnulli Recessus Imperiales habentur. Igitur Constitutiones & Decreta aut desuetudine abolentur, ut Caroli M. Constitutio, *de Sede Regia & Iudicio Imperiali*, Caroli Crassi *de expeditione Romana*, &c. aut contrariâ lege abrogantur, ut Pipini & Caroli M. privilegia *De rebus Ecclesiæ Romanæ datis* per Ottonem M. & Caroli Calvi per Ottonem III.: Constitutiones *de defensione Romanæ Ecclesiæ* per Electores ac Principes Protestantes: Caroli V. Edicta & Recessus Augustanus adversus Protestantes, per ipsum Imperatorem & Ferdinandum Cæsarem: vel vi & tyrannide tolluntur, ut Caroli M. Lotharii I. Ottonis M. Henrici IV. Friderici I. Friderici II. Henrici VII. Ludovici Bavari, Maximiliani I. *de electione & fidelitate Pontificum Romanorum Imperio debita* per ipsosmet Pontifices; Constitutiones Imperii *de investituris Ecclesiasticorum*, per nefariam eorundem Pontificum tyrannidem; Caroli M. Arnulphi, Ottonis M. Ottonis III. Henrici II. Henrici IV. Friderici I. Henrici VI. Ottonis IV. Friderici II. Conradi V. Henrici VII. Ludovici Bavari *de fidelitate & obedientia Romanæ Urbis*, per violentam eorundem usurpationem: Friderici I. Henrici VI. Friderici II. Ludovici IV. Maximiliani I. Caroli V. edicta de rebus in Hungaria, Dania, Suetia, Polonia, Livonia & Borussia ordinatis, ipsorum Regum atque Ducum ab Imperio defectione: aut mutato translatoque Reipubl. statu cassantur, ut Ludovici Pii constitutiones *de Hispanis colonis*, Henrici VI. Friderici II. Conradi IV. Henrici VII. de rebus in regnis Arelatensi, Italico, Siculo, Apulo sive Neapolitano, Sardico, Corsico, &c. statutis: vel denique tandem religionis reformatione; ut in Germania Friderici II. Caroli IV. & Sigismundi constitutiones *de immunitatibus & Privilegiis clericorum*, Henrici V. *de investituris Ecclesiasticorum*, Principum *Concordata cum Romano Pontifice*, & aliæ quædam, tametsi à Pontificiis sanctè colantur etiamnum & observentur, apud Protestantes tamen evilueruntǃ

Nec mirum hoc aut confusum Ordinibus minus cautis videri debet, homines in eadem societate constitutos, diversis tamen legibus regi. Quos ego secum velim reputare, si non, qui diversis regionibus cum imperio præest, diversis quoque legibus eas coercere teneatur? Ad idem, haut secus, exempli qui divisis imperat religionibus, diversis eas & convenientibus statutis temperare debet, aut sanè pares easdemque leges commutate per pacem publicam & æquationem personarum utriusque religionis in dignitatibus & functionibus publicis. Hæc enim res cumprimis magna videtur, ad Imperium stabiliendum & tranquillandum, societatemque à turbis publicis & inquietis moribus custodiendum; si alter ad alterius exemplum pacatis provinciis, mores suos componere, mutuisque simul assuescere legibus atque institutis condiscerent. Illæ siquidem leges optimæ censendæ sunt, & imperii juvandi argumentum certissimum præbent, quæ nec à moribus atque studiis populi, nec à communi omnium salute abhorrent atque remotæ sunt: quæve rectè atque ordine agentibus præmia magis decernunt, (quod duabus maximè in rebus, diribitione scilicet dignitatum atque officiorum publicorum, & concessa æquabili conscientiarum in permissis religionibus libertate, versatur, quemadmodum in regno Galliæ ab Henrico IV. prudenti & considerato Principe sapientissimè incredibilique totius Regni commodo constitutum est) quàm malè facientibus pœnas minentur. Est enim hæc ratio divinitus tradita, & ab Jova OPT. MAX. omnis sapientiæ, prudentiæ & justitiæ fonte, in Reipubl. Judaicæ institutione, tamquam ad conservandum regni statum singularis atque unica, per Moysen præcepta: & in cœlesti quoque Regno ab Jesu Christo, Rege Regum & Domino Dominantium, *in quo* (ut Apostolus ait) *omnis sapientiæ thesauri sunt absconditi*, & qui est *virtus & sapientia* (ut ab Esaia vate appellatur) *Dei patris, admirabilis consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, Princeps pacis*, per Evangelistas & Apostolos præscripta, & à Spiritu sancto, *Spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilij & fortitudinis, Spiritu scientiæ & pietatis* ut ab eodem vate dicimus, obsignata. *Quæcunq.* autem in sacris literis *scripta sunt, ea nobis ad doctrinam & instructionem scripta esse* Apostolus docet. Nec caussam mihi dicent, quam ob caussam diversarum legum ista, quam dico, æquissima temperatio, quæ ad conservandam civilem societatem & pacem publicam pertinet, non debeat esse in Imperio nostro quàm commendatissima, quum ea in sacrâ scripturâ non tantum præscripta; sed & mandata sit; & à sanctis insuper Patribus Ecclesiæ primitivæ comprobata. Eâ re motus in id unicè incubui, ut in hac mea Collectione utriusque partis præceptiones conceptissimis verbis præsentarem; nec sciens volensque fefelli, nec verò etiam reliqui, ut haberet, quod in me desiderare jure meritoq; alterutra posset; nisi forte hoc ipsum, quòd tàm bona fide cum ambabus egerim. Aliquis unus Orbilius aut Priscianus Magister, qui subitò tanquàm ἀπὸ τῆς μηχανῆς ex imo subsellio exortus illotis manibus audet sacra Imperii Romani tractare; literulas aliquas aut syllabulas, quas carpat, desubitato meo subleget sermoni; fidem ipsam & verimoniam, nisi calumniosè, accusare poterit nemo. Quod utinam pari eademque sinceritate Consiliarii atque Judices interpretationem harum constitutionum & justitiam exercerent: tum demùm earum communio ad muniendam Imperii nostri Rempubl. plurimum valeret; satisq; momenti ac roboris & jam haberet, & quotidie magis magisq; acceptura esset. Nunc quum & ratio jaceat, & negligatur æquitas, solumq; jus status, quod vocant, in considerationem veniat, sanè sapere Imperium & valere nullo modo potest. Est enim ratio legum civilis, quæ in officio populum universum continet, & unicuiq; jus suum ea lance tribuit, ut de stricta potestate sua nihil remittat. Æquum autē & bonum ad æternæ justitiæ exemplar sese conformat, mentemq; scripto opponens τὴν διάνοιαν magis legum quàm τὸ ῥητὸν amplectitur, magisq; ad sententiam earum quàm verba spectat atque nititur; quum nec *scire leges hoc sit, verba earum tenere, sed vim ac potestatem*, ut eleganter Celsus ait *in l. 17. D. de Legib.* eumq; secutus Ulpianus *in l. 6. §. 1. D. de V. S.* Eaq; est summa ratio & sapientia boni Magistratus; commoda civium defendere, non divellere, atque omnes æquitate eadem continere. Ratio autem civilis, quæ Lex dicitur, summum imperium constituit: quod cùm summi juris sit, summam quoq; injuriam inferre perveteri prudentum verbo monemur. Clementia ergo atq; æquitate, quæ est justitiæ maximè propria, temperandū est, nec ex callido versutoq; jure res judicari oportet. Hoc autem interpretandi & temperandi jus in sapienti moderatione Principum, & Assessorū Cameræ Imperialis & Judicii Aulici situm est, qui nomine Imperatoris publicæ salutis caussa convictis condemnatisque Imperii statibus, sociis, civibus, nonnumquam supplicii gratiam faciant, & acceptam injuriam, sine gentis aut religionis invidia, Reipubl. atque patriæ condonent, sicuti Romanos legimus, Horatium parricidam ob merita sua in Rempubl. & maxima & recentia capitis absolvisse; & subjectus quandoq;

Regibus, Principibus, Civitatibus humaniter clementerque indulsisse. Et de civibus quidem puto regulam juris communis natam illam, quæ ex Modestino refertur in l. ad bestias, 31. D. de pœnis, *damnatos, si ejus meriti sint, ut dignè populo Romano exhiberi possint, à Præside, consulto Imperatore, absolvi debere*: de civibus, inquam, excellentibus ac bene meritis; sed quæ boni publici caussa multò esse in ipsis Statibus verior intelligatur. Quam æquitatis plenissimam moderationem ne S. Rom. Imperii fidelium querelæ in temperamento pacis publicæ (quæ nostris moribus duplex esse cœpit, Prophana & Religiosa) desiderare meritò possint, cura, ut in annuis suis Conventibus provideant, Serenissimis Reverendissimisq; Electoribus, tamquam (ut habent Legis verba) *solidis Imperii basibus & columnis immobilibus*, ab Imperatore sacratissimo demandata, atque adeò ab ipsamet lege delata est: neq; hoc tantum, verùm etiam ut operam dent, si πλεονεξία eorum mentes obsedisse, quorum hæc res est in manu, publicis vocibus accusetur, ut eorum conatibus communi consilio obviam eatur. Nonne enim hæc Cæsaris est voluntas in l. 12. Aur. Bullæ? cujus hæc verba, *pro bono & salute communi*, exsertim illos tangunt, redarguunt & criminantur, qui contra utilitatem publicam & ordinatum Reipub. statum aliquid moliri, adumbratam excusationem de lege prætendentes, conantur. Cujusmodi præsumptores, quia non bonum publicum, sed jus conservandi status, quod Itali appellant *la ragione dello stato*, propositum habere videntur, jure atque merito in Imperialibus passim Constitutionibus, tamquam injusti usurpatores, damnari solent. Quin & Philosophi docent, hoc jus esse à Tyrannis inventum, ad æqui boni que instar, quibus pro ratione soleat esse voluntas, & hoc in virtute positum, ut nihil pensi habeant, dum modò captam semel potestatem porrò firment ac muniant, quocumque more ac modo leges, quibus ipsi caussa imperii se solutos arbitrantur, explanent & quò volunt, animusque dictat, pro libidine trahant ac traducant: quippe queis lex summa sit, propriæ dominationis commodum. At Aristidas simulant, & Dionysia vivunt, qui æquitatem prætendunt, ut jus servent status: inter quæ duo tantum interest, quantum inter publicum & privatum esse potest. Illud enim ad rem publicam, quam unam respicit ac considerat, refertur; hoc à publicis rationibus totum aversum est, commodisque solùm propriis, quibus avidè inhiat, intentum est. Quamobrem leges in hanc finem latas cur non Tyrannicis appellemus, occidit caussa: leges, dico, insidiarum laqueis implicitas, quæ & paucis quibusdam consulunt, & quatinus moribus publicis æstimantur accommodatæ, tantisper feruntur, dum earum conditoribus visum fuerit, qui hoc unum quærunt, ut præclare ac florere possint: neque cogitant, frequentem legum & constitutionum mutationem, ruinam esse Reipublicæ. Quæ Respub. cùm ex tribus hominum generibus constet, quorum quidam boni, virtutis honore; alii minùs boni, studio divitiarum; plures mali, formidine pœnæ, peccare timent; legum quoque custodiam in tribus præcipuè consistere Philosophi voluerunt. Principium in justa honoris distributione constituitur, quæ tum demùm rectè atque ordine fieri autumatur, si summa cum gloria ei, qui legum dicto est audiens, nullo religionis respectu, honos meritus adscribatur. Hinc res atque utilitates, quas referret multò maximas cumulari in legum observantes, non omittendæ sunt, & here ie præclareque meritis tradendæ: sed suæ cuique utilitati, quod sine alterius injuria fiat, serviendum est. Hæc enim est ipsarum legum voluntas: ad quarum postremò dignitatem ab injuriis vindicandam timor pœnæ, quam sequi oportet earum transgressores & prævaricatores, jungendus est tanto pleniùs & effusiùs, quanto ipsa delicta acriùs severiusq; à Legum latoribus corripiuntur, districtè minantibus, numquam se gratiam facturos. Sed hæc pœna judicio arbitrioque Principum virorum, quanta quoq; modo videbitur, feretur. Et hi quidem tres custodes sunt, quos Philosophi posuere. Præter quos, qui ratione præpostera legibus atque constitutionibus dare alios gliscit, protsus infrunitè mihi facere videtur: & qui verò aliquem ex his tribus omittendum censet, is omninò rudis est omnisque imperandi artis expers atque ignarus, aut non dubiè Tyrannum agit, qui Reipubl. studeat incubare.

Quod malum, ne faucibus Germaniæ nostræ aliquando imminere possit, in certissimam libertatis avitæ pestem, & juris à majoribus parti exitium, S. Rom. Imperii Electores consiliis atque opibus suis caveri, eâ, quam minus dudum diximus, lege tenentur. In quorum ordine quoniam summum studium atque cura est officii tui, PRINCEPS ELECTOR, cujus Vicariam in sacro Imperio potestatē Saxonica regna & Septemtrionales populi latissimè agnoscunt, idque unum in votis habent, ut tacita desideria sua comiter excipias, non parum tua dignitas valere debet atque potest cùm apud ipsum Cæsarem, tum cæteros Collegas tuos, ad sanctionum Imperialium, earum cumprimis, quæ pacem publicam attinent, auctoritatem conservandam. *Nam* tametsi, ut verissimè à Paulo JC. scriptū est,

est, *salutem Reip. tueri, nulli magis creditur convenire, nec alium sufficere ei rei, quam Cæsarem*, tamen constat nostris moribus Cæsarem cum Electorum Collegio divisum quodammodò imperium habere. Et quidem Palatini (ut de cognitione ejus ac judicio, quod in ipsum habet Imperatorem, nihil nunc commemorem) atque Saxonis eò major superiorque potestas est, quò dignius, excellentius magnificentiusq; cæteris officium sortiti sunt. Quemadmodum enim Cæsari & in eum à populo jus Imperatorium lege Regia, quam fingunt, concessum atque translatū est, ita vobis & in vos perpetuum jus Vicarium ab universis Imperii Statibus eadem lege datum & collatum: ut rectiùs atque ordine, (meo quidem animo,) INTERREGES HEREDITARII appellemini. Quorum potestas, licet vacante demùm regno pleniùs sese & absolutiùs exserat, tamen in ipso etiam regno virium quasi quasdam scintillas vobis in ejus provisione leges reliquerunt. Quæ caussa fuit, quamobrem hanc secundā Collectionem Imperialium, Regiarum & Electoralium constitutionum, de rebus Imperii sancitarum, ad Serenitatem tuam, PRINCEPS ELECTOR, mittere, & in templo justitiæ tuæ suspendere decreverim, ut super iis unà pariter cum Serenissimo Collega tuo in commune consulas, & ubi consulveritis, de iisdem juxta sanctissimam muneris vestri à legibus delati gratiam cum Sacra Cæsarea Majestate agaris, eamque ope consilio juvetis, ut auctoritate Imperatoria eas, quæ nonnihil ab usu recessisse videntur, commoda interpretatione restituat; quæ obrepserunt atque furtivæ sunt, cujusmodi nonnullas in hac Collectione esse à Pontificibus Romanis confictas manifestariò oppressimus, tollat; quæ publicis decretis abrogatæ, nullas esse jubeat; quæ verò gratæ in vulgus & in usum bonumque publicum necessariæ sunt, quæve ut vim atque vigorem obtineant, res communis postulat, nova sanctione corroboret, confirmet, in universoque Imperio exerceri procuret. Hæ vestrorum amborum partes sunt, quæ nisi procedant, stare in vigiliis debent, quandoquidem Vicariorum officium sublimem celsissimamque oculorum veluti speculam desiderat: partes nimirum vobis ab universis Ordinibus datæ atque concessæ, ut super querelis populorum & incommodis publicis, quæ ad vos faciliùs quàm ad ipsum Cæsarem penetrare solent, Majestatem ejus de sententia & voluntate Aureæ Bullæ, aliarumque S. Rom Imperii Ordinationum, certiorem faciatis, & enixè admoneatis, ut malis calamitatibusque ingruentibus cavere, &, cognitis querelis, Imperialis potestatis suæ plenitudinem interponere velit. Quo pacto ex legum præscripto Majestati ejus esse præstò tenemini, operamque dare, ne quid Respubl. detrimenti capiat. Qua de re cùm alibi à me plenâ (quod dici solet) manu disseretur, plura hoc loco commemorare supersedeo. Illud non æquè censeo prætereundum in tanta muneris vestri dignatione salutis nostræ pacisq; publicæ spem ac fiduciam, post Deum & Imperatorem, longè nos maximam habere, persuasissimosque esse, vos ut officio, ita animo fore conjunctos, &, quam veri collegii virtutem esse sapientissimus Romanorum voluit, idem velle atque idem nolle. Equidem Serenitatem tuam facturam confido, ut sicuti priorem Collectionem fuisse gratam adversus Serenissimum Collegam tuum, Deo & Serenitati ejus gratias habui, eadem gratia & placiditate secundum istum tomum accipiat. Quem in sacrario tuo nunc depositum Serenitati tuæ dico atque consecro, ut quantum debet paci publicæ, quantum concordiæ Ecclesiasticæ, quantum caritati Christianæ, tantum patrocinio tuo opus istud commendatum esse velit, quò adversarii intelligant, nihil tibi Reipubl. studio potius, nihil pace communi antiquius, nihil denique majus esse emolumento patriæ. Quam tuam sanctissimam voluntatem ut Deus Optimus Maximus ad nominis sui gloriam, Ecclesiæ utilitatem, & commodum Imperii Romani, in te perficiat, Serenissimiq; nominis tui annos atque Fratres æternare velit, id eum votis meis veneror precorque.

SERENISS. CELSITVD. T.

Devotus

MELCHIOR HAIMINSFELDIUS
GOLDASTUS.

CATA-

CATALOGVS
CONSTITUTIONUM HOC II. TOMO CONTENTARUM.

37. Ejus-

Et hîc inserta sunt sequentia:

CARO-

1.

CAROLI I. MAGNI REGIS &c.

Ann. C. 79.

EDICTUM

De Summa Trinitate & Fide Catholica,

Publicatum in Concilio Francofordiensi Anno Domini DCCXCIV.

Redimus in Deum Patrem omnipotentem, cunctorum visibilium & invisibilium conditorem.

2. Credimus & in Dominum nostrum Jesum Christum, per quem omnia creata sunt, verum Deum, unigenitum & verum Dei filium, non factum aut adoptivum, sed genitum & unius cum patre, ut nec tempore nec gradu nec potestate esse possit inferior: tantumque esse confitemur illum qui est genitus, quantus est ille qui genuit. Non autem quia dicimus genitum à patre filium, divinæ & ineffabili generationi aliquod tempus adscribimus, sed nec patrem aliquando cœpisse nec filium. Non enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternum filium. ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper habuit filium.

3. Credimus & in Spiritum Sanctum, Deum verum ex Patre & Filiò procedentem, æqualem per omnia Patri & Filio voluntate, potestate, æternitate, substantia. Nec est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihil quod inferius superiusve dici posit, sed tota Deitas sui perfectione æqualis est, ut exceptis vocabulis, quæ proprietatem personarum indicant, quicquid de una persona dicitur, de tribus dignissimè posit intelligi: atque ut confundentes Arrium unam eandemque dicimus Trinitatis esse substantiam, & unum in tribus personis fatemur Deum, ita impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate disjungimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus Sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo sed etiam nominum proprietates, id est, personas vel (ut Græci exprimunt) ὑποστάσεις, hoc est, subsistentias, confitemur. Nec Pater Filii aut sancti Spiritus personam aliquando excludit: nec rursus Filius aut Spiritus sanctus Patris nomen personamque recipit, sed pater semper pater est, filius semper filius, spiritus sanctus semper spiritus sanctus. Itaq; substantia unum sunt, personis ac nominibus distinguuntur.

4. Ipsum autem Dei filium, qui absque initio æternitatem cum patre & Spiritu sancto possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturæ nostræ hominem suscepisse ex Maria semper virgine, & verbum carnem esse factum adsumendo hominem, non permutando deitatem, nec (ut quidam sceleratissimè opinantur) Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam filii esse personam, ut dicamus duas perfectas atque integras esse substantias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore: atque ut condempnamus Fotinum, qui solum & nudum hominem confitetur in Christo, ita anathematizamus Apollinarem & ejus similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid de humana suscepisse natura, & vel in carne vel in anima, vel in sensu adsumptum hominem his, propter quos adsumptus est, fuisse dissimilem, quem absque sola peccati macula, quæ naturalis non est, nobis confitemur esse conformem.

5. Illorum quoque similiter exsecramur blasphemiam, qui novo sensu asserere conantur à tempore susceptæ carnis omnia, quæ erant deitatis, in hominem demigrasse: & rursum quæ erant humanitatis, in Deum esse transfusa, ut, quod nulla umquam hæresis dicere ausa est, videatur hac confusione utraque exinanita substantia, scilicet deitatis & humanitatis & à proprio statu in aliud esse mutata, qui tam Deum inperfectum in filio quàm hominem confitentur, ut nec Deum verè nec hominem tenere credantur. Nos autem ita dicimus, susceptum à Dei filio passibile nostrum, ut deitas impassibilis permaneret. Passus enim filius non putativè sed verè omnia, quæ Scriptu-

ra testatur: id est, esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & cætera hujusmodi, secundum illud passus est quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ adsumpsit, sed secundum illam quæ adsumpta est. Ipse enim Dei filius secundum deitatem suam inpassibilis est ut pater, inconprehensibilis ut pater, invisibilis ut pater, inconvertibilis ut pater. Et quamvis propria persona filii, id est, Dei verbum, suscepit passibilem hominem, ita tamen ejus habitatione secundum suam substantiam deitas verbi nihil passa est, ut tota Trinitas, quam inpassibilem necesse est confiteri. Mortuus est ergo Dei filius secundum Scripturas, juxta id quod mori poterat, resurrexit tertia die, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Dei Patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, in æternum cum deitate mansura. Accepta ergo à patre potestate omnium quæ in cœlo sunt & in terra, venturus est ad judicium vivorum ac mortuorum, ut & justos remuneret, & puniat peccatores.

6. Resurrectionem carnis ita credimus, ut dicamus nos in eadem, in qua nunc sumus, veritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuo mansuros: unam esse vitam sanctorum, sed præmia pro labore diversa; è contrario pro modo delictorum, peccatorum quoque esse supplicia.

7. Baptisma unum tenemus, quod hisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus esse celebrandum.

8. Hominem, si post baptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse salvari.

9. Novum & vetus Testamentum recipimus in eorum librorum numero, quem sanctæ Catholicæ Ecclesiæ tradidit auctoritas.

10. Animas à Deo dari credimus, quas ab ipso factas dicimus, anathematizantes eos, qui animas quasi partem DEI divinæ dicunt esse substantiæ. Eorum quoque condemnamus errorem, qui eas antè peccasse vel in cœlis conversatas fuisse dicunt, quàm in corpora mitterentur.

11. Exsecramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt, inpossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis sed ab omnibus in commune posse servari: vel qui primas nuptias cum Manicheo, aut secundas cum Cataphrygis damnant.

12. Anathematizamus etiam illos, qui Dei filium necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter adsumptum hominem non omnia facere potuisse quæ voluit.

13. Joviniani quoq; damnamus hæresin, qui dicit, nullam in futuro meritorum esse distantiam, nosque eas ibi habituros virtutes, quas hîc habere neglexerimus.

14. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper Dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cũ Manicheo dicũt, hominẽ peccatũ vitare non posse, quàm illos qui cũ Joviniano asserunt, hominem non posse peccare. uterque enim tollit arbitrii libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii.

15. Hæc est Catholicæ traditionis fidei vera integritas, quam syncero corde credimus & fatemur. Hæc est vera fides: hanc confessionem conservati atque teneri. ....

Ann. Christi 794.

CAROLI I. MAGNI
REGIS &c.
RESCRIPTUM
De non adorandis imaginibus

CONTRA SYNODUM, QUAE IN PARTIBUS GRAECIÆ pro adorandis imaginibus stolidè sive arroganter gesta est, à Constantino Imperatore Constantinopolitano & Herena matre Imperatrice.

Datum in Concilio Francofordiensi Anno Domini DCCXCIIII.

N nomine Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi. KAROLUS nutu Dei Rex Francorum, Gallias, Germaniam, Italiamque, sive harum finitimas Provincias, Domino opitulante, regens &c.

1. Ecclesia mater nostra, preciosissimo sponsi Christi sanguine redempta, & regeneratione salutaris gurgitis lota, & salutifero ediculo corporis & haustu sanguinis satiata, & nectarei liquoris unguine delibuta, & per universum orbem terrarum in pace diffusa; aliquando externa, aliquando intestina perpetitur bella; aliquando exterorum concutitur incursibus, aliquando civium pulsatur tumultibus: nonnumquam videli-

videlicet incredulorum vel hæreseorum impellitur infestationibus, nonnumquam verò Schismaticorum vel arrogantium turbatur simultatibus. Est enim arca salvandas intra se continens animas, cujus typum antiqui illius patris arca gerebat, quæ in hujus sæculi sævissimas diluvii absq; naufragii periculo transigit procellas, & nescit mortiferis præsentis sæculi alluvionibus cedere, nec infestantium adversarum potestatum obsidione fatiscere, sed illo pro ea & maximè in ea pugnante, qui positus est in ea murus, dicente Propheta; *Vrbs fortitudinis nostræ Salvator, ponetur in ea murus, & antemurale, & qui super eius muros constituit custodes, qui tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt*: Esa. 26. adversariis resistens, & tumultiferas inquietudines tolerat, & ad veræ fidei confessionem convolantibus in gremio susceptis, & eidem confessioni obstinata mente reluctantibus abdicatis inconvulsa & intemerata perseverat, & cum David canere non cessat; *Sæpe expugnaverunt me à iuventute mea, dicat nunc Israel, sæpe expugnaverunt me à iuventute mea: etenim non potuerunt mihi*: Psal. 129. quæ incessanter per partes trinæ orationis mysterium sanctæ Trinitatis exponit, dum & verba sua auribus divinæ Majestatis percipienda, id est, psallendi melodiam, quam sine intermissione exhibet, deprecatur; & clamorem intelligendum, id est, cordis affectum, qui non auribus carnalibus, sed ineffabilibus divinæ majestatis auditibus mirabiliter excipitur, devota mente exorat, & orationis suæ vocem intendendam exposcit, ut scilicet declaret hanc esse orationem perfectam, quam mentis affectus ardentis inflammat. & quamquàm metaphoricos mutatis verbis sensus nostros immisceat, divinam tamen naturam credit non partibus membrorum discernenda discernere, sed unâ virtute cuncta peragere, qui ea, quæ à nobis videntur, audit; & quæ cogitavimus sive cogitaturi sumus, intrò inspicit. Auribus etenim verba percipere, clamorem intelligere, voci orationis intendere, quamquàm iteratè sub varietate verborum, per id locutionis genus, quod à rethoribus metabole dicitur, proferantur, trina tamen repetitio unum idemq; significat, quæ etiam in invocatione. Regis & Dei sive Domini, dum dicit; *Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine*: Psal. 5. & 48. tres personas & unam substantiam in divinitate se credere & fateri demonstrat, cùm trium nominum invocationi non pluralia sed singularia verba interserit. Est enim sancta mater, est immaculata, est præclara, est incorrupta, est & fœcunda, quæ & virginitatem amittere nescit, & filios generare non desinit. quæ quanto amplius mundi adversitatibus feritur, tanto auctioribus sive excellentioribus virtutibus dilatatur: & quanto plus premitur, tanto altius exaltatur; quam Propheta per ethopœiam Deo sic introducit loquentem; *Cum invocarem te, exaudisti me Deus iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti me.* Psal. 4.

2. Cujus quoniam in sinu, regni gubernacula Domino tribuente suscepimus, necesse est ut in ejus defensione, & ob ejus exaltationem Christo auxiliante toto annisu certemus, ut ab eo boni servi & fidelis nomine censeri valeamus. Quod quidem non solùm nobis, quibus in huius sæculi procellosis fluctibus ad regendum commissa est, sed etiam cunctis ab ejus uberibus enutritis sollicitè observandum est: ità tamen ut ab ejus unione, qui ejus membrum esse dinoscitur, nullatenus abscedat. quoniam *qui cum ea non est, adversus eam est: & qui cum ea non colligit, spargit.*

3. Hujus ergo rei causa loqui compellit, quod non sine quodam animi mœrore prosequimur, quippe qui cum infirmantibus infirmari, & cum scandalizantibus uri Apostolico perdocemur exemplo. Inflammavit igitur ventosæ arrogantiæ inflata ambitio, & vanæ laudis insolentissimus appetitus quosdam Orientalium partium non solùm Reges, sed etiam Sacerdotes, adeò ut postposita sana sobriaque doctrina, & parvipendentes illud Apostolicum; *Si quis evangelizaverit vobis præter id quod evangelizatum est, etsi Angelus sit, anathema sit*, Galat. 1. & transgredientes contrà Propheticam institutionem terminos majorum, per infames & ineptissimas Synodos Ecclesiæ inferre conentur, quod nec Salvator nec Apostoli intulisse noscuntur: & dum sublimare conantur suæ laudis fastigium, magnum adcumulent suis animabus deliquium: dumque suorum gestorum ordinem volunt mandare memoriæ posteritatis, discindunt vinculum Ecclesiasticæ unitatis.

4. Gesta sanè est ante hos annos in Bithiniæ partibus quædam Synodus tam incautæ tamque indiscretæ procacitatis, ut imagines in ornamentis Ecclesiæ & memoria rerum gestarum ab antiquis positas incauta abolerent abdicatione: quodque Dominus de idolis præcepit, hoc illi de cunctis imaginibus perpetrarent, nescientes *imaginem* esse genus, *idolum* verò speciem; & speciem ad genus, genus ad speciem referri non posse. Nam cùm penè omne idolum, imago sit, non omnis imago idolum est. Alterius & longè alterius definitionis est idolum, alterius imago: cùm videlicet istæ ad ornamentum vel ad res gestas monstrandas fiant, illud autem numquam nisi ad miserorum animas sacrilego ritu & vana superstitione inliciendas: & imago ad aliquid, idolum ad seipsum dicatur. Qui nimirum tantæ cæcitatis caligine obtenebrati fuerunt, ut cunctis, qui eas habere in Ecclesiis noscebantur, vel habituri erant anathematizatis, inter cæteros errores hoc etiam suo errori insererent; quod Rex eorum * Constantinus eos ab idolis liberasset: & ei *qui exultavit ut gigas ad currendum viam*, de quo dictum est; *Ecce vicit leo de tribu* Juda *radix David*, & triumphanti mundi spolia secum reportavit, victoriæ titulum derogare cupientes, Regi suo adnecterent: cum non de eorum Rege, sed de vero triumphante CHRISTO Propheta prædixerit; *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti à facie eius.* qui & per Hieremiam penè iisdem verbis se dudum facturum esse promiserat, dicens; *Disperdam simulacra, & cessare faciam idola de Memphis.*

*Constantinus VI. Caballinus Imperator.

Apocalyp. 5.

Esa. 19.

Ezech. 30.

5. Gesta præterea est fermè ante triennium & altera Synodus illis in partibus, ab eorum, qui priorem gesserant, successoribus, vel à plerisque qui in priore fuisse narrantur : quæ tamen quamquam à priore distet voto, non tamen distat errore : & si dispar est negotio, est tamen compar flagitio : & cum sit posterior tempore, non tamen est posterior crimine. Nec immeritò in unius baratri cœnosum lacum, quamquàm per diversa fluitantes, confluere videntur, quæ ab unius jactantiæ & vanæ laudis fonte scaturiisse creduntur. Hæc enim anathematizata & abominata cum suis auctoribus priore, imagines quas prior nec etiam cernere permiserat, adorare conpellit : & ubicumque sive in divinæ Scripturæ locis, sive in sanctorum Patrum commentariis, quamcunque repererunt imaginum mentionem erga suæ voluntatis arbitrium vertunt in adorationem. Nec minoris absurditatis spiris hi connectuntur in *habere* & *adorare*, quàm illi connexi sunt in *imagine* & *idolo*. Isti *habere* & *adorare* unum esse putarunt, quæ tamen à se invicem distant & diversitate rei & societate prædicamenti : quippe cum unum illorum sit habitus, alterum agere. Nam illa etsi magnâ distent differentiâ, saltem in eo junguntur, quod unum species, alterum genus est : hæc verò nec genere, nec specie, nec ulla hujuscemodi societate sibi cohærent, cùm & adorari possint quæ non habentur, & haberi quæ non adorantur. Sicque rejectis moderaminis retinaculis, & neglecto, quod ab antiquis non incongruè dictum est, proverbio ; *Ne quid nimis*, mediocritatis calle transmisso per devia gradiuntur : veluti si quis cuidam multiloquio vacanti temperamentum in loquendo indicere curans, ille è contrario adeò silentio studeat, ut mutus efficiatur, & cui dedecus ingerebat inordinata loquacitas, dedecus nihilominus ingerat desidiosa taciturnitas. aut si quis medicus ægrotantem temulentiæ arguat, ille putans se medici parere dictis, non solùm vini sed etiam laticum sibi interdicat humorem ; adeò ut qui dudum languebat nimio vini haustu madefactus, omni sibi liquore interdicto langueat siti arefactus : cùm tamen etsi diversa sit causa languoris, unus tamen sit effectus desidiosi erroris.

7. Intereà cùm in neutrà parte neque isti neque illi temperantiæ teneantur habenis, sed utrique præcipites per abrupta discurrant, & dispari cursu ferantur, uno tamen occursu sponsæ Christi Ecclesiæ, cui ipse dicit in Canticis Canticorum ;
Cant. 2. *Tota speciosa es amica mea, & macula non est in te*, maculam inferre conantur : dum & illi ei benè habita abjicere, & isti benè habitis malè uti suadent, dum scilicet & illi ei ornamenta auferre student, & isti eam ornamenta adorare permovent : quæ duo mala, ut præfari sumus, de jactantiæ fonte pullularunt. Dumque volunt humanos favores, & vocari ab hominibus Rabbi, & suas laudes suis apicibus præfigunt, nec attendunt, quod per quendam sapientem dicitur ;
Proverb. 27. *Laudent te alii & non os tuum, extraneus & non lingua tua* : relictis priscorum Patrum traditionibus, qui imagines non colere sanxerunt, sed in ornamento ecclesiarum habere siverunt, novas & insolitas ecclesiæ nituntur inferre constitutiones, quibus ei maculam potiùs quàm decorem adscribant. Nam si novas constitutiones Ecclesiæ ingerere jactantia est, schisma est : quod tamen in Ecclesia fieri non debet. Quod si schisma est, macula est, quæ in sponsa esse negatur. Si igitur novas constitutiones Ecclesiæ ingerere jactantia est, macula procul dubio est ; quæ in sponsa esse negatur. Unde datur intelligi, non eum esse amicum sponsi, qui adeò suæ laudis vult cumulare cacumen, ut per errorum notas non vereatur Ecclesiasticum obtundere acumen. ac per hoc si sponsam macula non decet, eam ei nullus conari debet imprimere. quam si nullus conari debet imprimere, qui conatur, sponso injuriam facit. Si igitur sponsam macula non decet, & reverà non decet, qui conatur imprimere, sponso injuriam facit.

8. Nos denique Propheticis, Evangelicis & Apostolicis scripturis contenti, & sanctorum orthodoxorum Patrum, qui nullatenus in suis dogmatibus ab eo ;
Joan. 14. qui *est via, veritas & vita*, deviarunt, institutis inbuti, & sanctas & universales sex Synodos, quæ pro variis hæreseorum infestationibus à sanctis & venerabilibus Patribus gestæ sunt, suscipientes, omnes novitates vocum & stultiloquas adinventiones abjicimus ; & non solùm non suscipimus, verùm etiam tamquam purgamenta dispicimus, sicut & eam, quæ propter adorandarum imaginum impudentissimam traditionem in Bithiniæ partibus gesta est, Synodum. Cujus Scripturæ textus eloquentia sensuque carens ad nos usque pervenit. Contra cujus errores ideò scribere conpulsi sumus, ut sicubi forte aut manus tenentium, aut aures audientium inquinare temptaverit, nostri stili divinarum scripturarum auctoritate armati invectione pellatur : & inertem vel potius inermem Orientali de parte venientem hostem Occidua in parte per nos, favente Deo, allata sanctorum Patrum sententia feriat. Quod
*cohibentia. opus adgressi sumus cum * cohibentia Sacerdotum in Regno à Deo nobis concesso Catholicis gregibus prælatorum, non arrogantiæ supercilio, sed zelo Dei & veritatis studio : quoniam sicut justis & honestis rebus inhærere sanctum, ita nimirum pessimis & inordinatis rebus animum adcommodare peccare est. Unde & David, quòd societates malorum
Psal. 26. fugerit, Deo quasi purum sacrificium offert, cum dicit ; *Odio habui congregationes malignantium, & cum impiis non sedebo*.
2. Paral. 19. Et Josaphat rex Juda, eò quòd Israheliticæ gentis pessimo Regi amicitiis junctus sit, à Domino arguitur per Prophetam.

9. Cum

9. Cum igitur præfatarum duarum Synodorum conditores, nec illius imperitiæ sermonem habeant, qua se Apostolus imperitum dicit sermone, sed non scientia: nec illius eloquentiæ cum spirituali sensu nitorem, de quo ex persona Sanctorum prædicatorum in Canticis Canticorum Ecclesiæ dicitur; *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento*, mirum ducimus quur tantæ vanitatis vento inflati sint, ut eas non solùm agitare præsumpserint, sed etiam sex venerabilibus Synodis adnumerare conati sint. quarum neutra quomodo non septima post Nicænam, sed aut tertia, priore servata post Ariminensem, aut secunda priore destructâ conputari, in ipsis Capitulis, cum res exegerit, diligentiùs adnuente Domino disputabimus, quæ scilicet haud secus sex Synodis æquiperandæ sunt, quàm Rubenitarum & Gaditarum, & dimidiæ tribus Manasse altare altari, quod per Legislatorem Domino jubente conditum est, æquiperari potuit: cujus auctores Israhelitici gladii furor vastaret, nisi fraternas iras supplex confessio mixta precibus præveniret. Cant. 1.

10. Nos denique Esaiæ vaticinio docti, qui dicit; *Hæc via, ambulate in ea, non declinabitis ab ea neque ad dexteram neque ad sinistram*: & doctoris gentium prædicatione admoniti, qui nos viam regiam tenere instruit, imagines in ornamentis Ecclesiarum & memoria rerum gestarum habentes, & solum Deum adorantes, & ejus sanctis oportunam venerationem exhibentes, nec cum illis frangimus, nec cum istis adoramus, sed illius ineptissimæ Synodi scripturam, quæ non solùm illa locutione caret, quâ parva submissè, mediocria temperatè, magna granditer proferuntur, sed etiam pedestris sermonis modum neglegit, abnuentes, institutoris nostri, sermonis videlicet Dominici, nitimur fieri usquequaque sequaces. Esa. 30.

CAROLI I. MAGNI IMPERATORIS AVGUSTI

Ann. Christi 800.

JUSJURANDUM

Pro defensione Ecclesiæ Apostolicæ,

Præstitum Leoni III. Papæ, Romæ in Coronatione, Anno DCCC.

IN nomine CHRISTI spondeo atque polliceor ego CAROLUS Imperator coram DEO & beato Petro Apostolo, me protectorem ac defensorem fore hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus utilitatibus, quatenus divino fultus fuero adjutorio, prout sciero poteroque.

Anni Christi 804.

CAROLI I. MAGNI IMPERATORIS AUGUSTI

CONSTITUTIO DE REGIA IMPERII TRANSALPINI SEDE, DE JUDICIO IMPERIALI, & aliis capitulis.

Cum CONFIRMATIONIBUS FRIDERICORUM I. & II. IMPERATORUM AUGUSTORUM.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen.

Anno 1244. RIDERICUS SECUNDUS divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Jherusalem & Siciliæ Rex.

Justis fidelium nostrorum petitionibus condescendere cogimur, quas nisi favorabiliter audiremus, obaudire quod justè petitur per injuriam videremur. Eapropter per præsens privilegium noverit tam præsens ætas quàm successura posteritas, quòd VVilhelmus Advocatus Aquensis, Henricus frater eius Triscamerarius noster, & Theodoricus de Orlonesberg, fideles nostri, nunctii civium Aquensium pro parte universitatis civitatis ejusdem nostrorum fidelium quoddam privilegium Divi Augusti Imperatoris Friderici, avi nostri memoriæ recolendæ, universitati prædictæ liberaliter dudum indultum, nostro culmini præsentarunt: supplicantes humiliter & devotè, ut eis illud innovare, & omnia, quæ continentur in eo, confirmare de nostra gratia dignaremur. Cuius tenor per omnia sic est:

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

An. Domini 1166. FRIDERICUS divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus.

Ex quo Primitus divina ordinante clementia Imperii Romani fastigia gubernanda suscepimus, voluntatis nostræ atq; propositi summum desiderium fuit, ut Divos Reges & Imperatores, qui nos præcesserunt, præcipuè maximum & gloriosissimum Imperatorem Carolum, quasi formam vivendi, atq; subditos regendi sequeremur, & sequendi præ oculis semper haberemus. Ad cuius imitationem jus Ecclesiarum, statum Reipubl. & legum integritatem per totum nostrum Imperium servaremus. Ipse enim tota cordis intentione ad æternæ vitæ præmia anhelans, ad dilatandam gloriam Christiani nominis & cultum divinæ religionis propagandum, quot Episcopatus constituerit, quot Abbatias, quot Ecclesias à fundamento erexerit, quantis prædiis ac beneficiis illas ditaverit, quantatum largitate elemosinarum non solùm in Cismarinis sed etiam in Transmarinis partibus resplenduerit, ipsa ejus opera, & gestorum volumina, quæ plurima sunt & maxima, fide oculata plenius declarant. In fide quoq; Christiana dilatanda, & in conversione gentis Barbaricæ fortis athleta fuit & verus Apostolus, sicut Saxonia, Frisonia, atque VVestfalia, Hispani quoque testantur & VVandali, quos ad fidem Catholicam convertit verbo & gladio. Et licet ipsius animam gladius non pertransierit, diversarum tamen passionum tribulatio, & periculosa certamina, ac voluntas moriendi quottidiana pro convertendis incredulis eum martyrem fecerunt. Nunc verò electum & sanctissimum confessorem eum confitemur & veneramur in terris, quem in sancta conversione vixisse, & pura confessione ac vera pœnitentia migrasse, & inter sanctos Confessores sanctum Confessorem & verum, credimus coronatum in cœlis.

Inde est quod nos gloriosis factis & meritis tam sanctissimi Imperatoris Caroli confidenter animare, & sedula petitione charissimi amici nostri Henrici illustris Angliæ Regis inducti, assensu & auctoritate Domini Papæ Paschalis, & consilio Principum universorum, tam Secularium quàm Ecclesiasticorum, pro revelatione, exaltatione, atque canonizatione corporis ejus sanctissimi solempnem curiam in natali Domini apud Aquisgranum celebravimus, ubi corpus eius sanctissimum pro timore hostis exteri vel inimici familiaris cautè reconditum, sed divina revelatione manifestatum, ad laudem & gloriam nominis Christi, ad corroborationem Romani Imperii, & salutem dilectæ consortis nostræ Beatricis Imperatricis, & filiorum nostrorum Friderici & Henrici, cum magna frequentia Principum, & copiosa multitudine Cleri & populi, in ymnis & canticis spiritualibus, cum timore & reverentia elevavimus & exaltavimus quarto Calendas Januarii.

His autem omnibus & gloriosè peractis, cum in prædicto loco, cujus ipse fundatur extiterat, de ipsius loci libertate, institutis legum & pacis atque justitiæ, quibus totum orbem rexerat, diligenter quæreremus, ecce Fratres ejusdem Ecclesiæ privilegium sancti Caroli de fundatione & dedicatione ipsius Ecclesiæ nobilissimæ, & de institutionibus legum humanarum & civilis juris ejusdem civitatis nobis in medium protulerunt: quod ne vetustas abderet, vel per oblivionem deperiret, nostra Imperiali auctoritate renovavimus. Ejusdem verò privilegii tenor talis est.

EGO

EGO CAROLUS, Qui Deo favente curam Regni gero, & Romanorum Imperator existo, consilio Principum Regni nostri, Episcoporum, Ducum, Marchionum ac Comitum; rogatu verò tam liberorum quàm servorum, in plurimo generali conventu in diversis locis Regni nostri habito, discussi prout justiùs ac meliùs cunctis videbatur: primum de lege sanctarum Ecclesiarum, de reddendis justitiis Episcoporum, de vita & jure Presbyterorum & Clericorum. Et hæc omnia indicio & assensu nostro secundum instituta patrum meorum corroboravi, firmavi & auxi, nihil de hiis minuens, quæ Catholici viri ac rectè & legitimè vivere* volens ad observandum spirituali ac seculari decreto bonum & utile contulerunt. Deinde, prout cunctis placuit prudentioribus Regni nostri, legem Saxonum, Noricorum, Suevorum, Francorum, Ribuariorum, Salicorum, sicut mos & potestas Imperatorum est, & omnium antecessorum meorum semper fuit, distinxi, distinctam sub auctoritate Regia & Imperatoria stabilivi, non ex mea adinventione vel corde prolatam, sed communi consilio à me renovatam & auctam in melius, sicut patres & prædecessores mei fecisse perhibentur. Scitis enim, & neminem latet, quia quicquid ab Imperatoribus & Regibus præceptum & decretum est, semper ratum & pro lege tenendum est, nedum quod ab universis senatis & justa discretione vivere volentibus impetratum & actum est, & nostra Imperatoria & Regia Majestate confirmatum & solidatum.

* Fortè volentes.

Nunc Patres, Fratres & amici, fautores & coadjutores gloriæ nostræ & Regni nostri, de omnibus statutis patris mei Pyppini, quæ ad utilitatem & honorē sanctæ Ecclesiæ firmari ac renovari petistis, quæ ad defensionem secularium rerum & legum stabiliri quæsistis, nihil minui nec abstuli, sed in melius ampliavi; omnium sanis consiliis acquievi, ac fui in medio vestrûm quasi unus de quærentibus & petentibus æquitatem legis, nulli contradicens ac renitens dignæ & rectæ petitioni. Ego vestri decreti & petitionis voluntarius extiti: vos quasi patres & fratres audivi: nunc quæso ut meæ petitionis & intentionis non solùm auditores, sed & benevoli factores fieri velitis, nec quod indecens aut intollerabile sit quæro, sed quod tota Gallia & universi Principes potius concedere quàm negare debent. Nostis qualiter ad locum, qui Aquis ab aquarum calidarum aptatione traxit vocabulum, solito more venandi caussa egressus, sed perplexione silvarum, errore quoque viarum, à sociis sequestratus veni, termas calidorum fontium & palatia inibi repperi, quæ quondam Granus unus de Romanis Principibus frater Neronis & Agrippæ, à principio construxerat, quæ longa vetustate deserta ac demolita, frutectis quoque ac vepribus occupata, nunc renovavi, pede equi nostri, in quo sedi, inter saltus rivis aquarum calidarum perceptis & repertis. Ibidem monasterium sanctæ Mariæ matris Domini nostri Iesu Christi labore & sumptu, quo potui, ædificavi, lapidibus ex marmore preciosis adornavi, quod Deo adiuvante & cooperante sic formam suscepit, ut nullum sibi queat æquiparari. Itaque tam egregio opere huius eximiæ basilicæ non solum pro voto & desiderio meo, verum etiam ex divina gratia ad virginem peracto, pignora Apostolorum, Martyrum, Confessorum, & Virginum à diversis terris & regnis, & præcipuè Græcorum, collegi, quæ huic sancto intuli loco, ut eorum suffragiis Regnum firmetur, peccatorum indulgentia condonetur. Præterea à Domino Leone Romano Pontifice, huius templi consecrationem & dedicationem impetravi præ nimia devotione, quam erga idem opus habui, & Sanctorum pignora, quæ inibi recondita meo studio & elaboratu habentur. Decebat enim, ut idem templum, quod cunctis Monasticis ædificiis in Regno nostro forma & structura præesse videtur, in honore sanctæ Dei Genitricis à nobis regali studio fundatum dignitate consecrationis præcelleret, sicut ipsa Virgo super omnes choros Sanctorum præcellens exaltata est. Et ideò Dominum Apostolicum, qui omnes præcellit Ecclesiasticos gradus, ad consecrandum & dedicandum idem templum ex sola cordis mei consideratione elegi & accivi. Accivi etiam cum illo Romanos Cardinales, Episcopos quoq; Italiæ & Galliæ quàm plures, simulq; Abbates cujusque ordinis, Clerum multum, qui huic sacræ dedicationi interessent. Acciti sunt etiam Romani Principes multi Præfectura & qualicunque dignitate promoti ad hoc solempne, Duces, Marchiones, Comites, Principes Regni nostri, tam Italiæ quàm Saxoniæ tam Bavariæ quàm Alemaniæ, & utriusque Franciæ tam Orientalis quàm Occidentalis, in omnibus voto & desiderio meo obsequentes.

Illic verò Domino Apostolico & omnibus prædictis Nobilibus & egregiis personis congregatis merui ab omnibus obtinere præ nimia devotione, quam erga ipsum locum & matrem Domini nostri Iesu Christi habebam, ut in templo eodem sedes Regia locaretur, & locus Regalis, & caput Galliæ trans Alpes haberetur: ac in ipsa sede Reges successores & heredes Regni iniciarentur, & sic iniciati jure dehinc Imperatoriam Majestatem Romæ sine ulla interdictione planius exequerentur. Confirmatum & sanctum est hoc à Domino Apostolico Leone Romano Pontifice, & à me CAROLO Romanorum Imperatore Augusto, primo auctore huis templi & loci, quatenus ratum & inconvulsum hoc statutum & decretum nostrum maneat, & hic sedes Regni trans Alpes habeatur, sitq; caput omnium civitatum & provinciarum Galliæ.

Decrevimus etiam ex assensu & benevolentia omnium Principum Regni, qui ad hoc festum dedicationis convenerant, ut locum & sedem Regiam pro murali præsidio contra omnes turbines, Episcopi, Duces, Marchiones, Comites, omnes principes Galliæ fideles Regni tueantur, semper hunc locum venerantes & honorantes.

Decrevimus atiam, ut si qua injuria aut versutia contra leges, quas statuimus, surrexerit, li-

bero aut servo nocere temptaverit, Aquis ad hanc sedem Regiam, quam fecimus caput Galliæ, veniat. Veniant Indices & Defensores loci, & cum æquitate legis causæ discernantur, statuslegis resurgat, injuria contemnatur: illic justitia reformetur.

Nunc ergo quia locum hunc Majestate Regiæ Sedis, Domini Apostolici decreto, & nostra Imperiali potentia, * nostro quoque assensu exaltavimus: honestate verò hujus templi, & plurimorum Sanctorum venerations magnificavimus: decet nec incongruum videtur quin adhuc meus figatur animus, ut petitio mea, cujus vos non solum auditores, sed & benevolos factores fieri exoravi, apud vos obtineat, quatenus non solum Clerici & Laici, loci hujus indigenæ, sed omnes incolæ & advenæ hîc habitare volentes, præsentes & futuri, sub tuta & libera lege ab omni servili conditione vitam agant, ac omnes pariter ex avis & attavis ad hanc sedem pertinentes, licet alibi motam facientes, ab hac lege, quam dictavero in præsentiarum à nullo successore nostro vel ab aliquo machinatore legumque subversore infringantur, nunquam de manu Imperatoris vel Regis alicui personæ Nobili vel ignobili in beneficio tradantur.

* Rect. vestro.

Acquieverunt universi Domini & Magni Imperatoris CAROLI petitioni & voluntati, qui ad hoc solempne dedicationis ex diversis Regnis confluxerunt, ac bonum & acceptum coram Deo & hominibus Domini Apostolici & Imperatoris decretũ astruxerunt: & omnium graduum, Episcoporum, Abbatum quoque, banno corroborari & confirmari hanc Imperatoris petitionem universi, magni & parvi, acclamaverunt.

Desunt nomina testium.

Lætetur igitur & exultet ineffabili gaudio Aquisgranum, caput civitatum, venerabilis Clerus cũ devotissimo populo, quod in diademate Regni aliis Principibus & gloriosis locis speciosissimo ornamento distinctis in capite coronæ positum quasi prælucidarum gemmarum splendore choruscat, & illo singulari & corporali gaudet patrono, qui Christianæ fidei illustratione & legis, qua unusquisque vivere debeat, Romanum decorat Imperium. * Hoc est enim mutatio dexteri Excelsi, quod pro Grano fratre Neronis fundatorem habet sanctissimum Carolum; pro pagano & scelesto Imperatorem Catholicum.

* for. Hæc e. e. m. dexteræ.

Cujus nos, quantum propria divinitas concesserit, pietatis vestigiis inhærentes, venerabilem Clerum Aquensem, unà cum Ecclesia sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ, excellentissimo opere constructa, & omnibus prædiis ejus, nec non ipsam civitatem Aquisgranum, quæ caput & sedes Regni Theutonici est, unà cum omnibus civibus ejus tam minoribus quàm majoribus, sub nostram Imperialem tuitionem suscepimus, & omnem libertatem & justitiam, quam sanctissimus Carolus ejusque successores eis dederunt, ipsis confirmamus, statuentes & lege perpetuò valitura confirmantes, ut omnes cives nostri Aquenses per omne Romanum Imperium negociationes suas ab omni theolonei, pedagii, curadiæ, vectigalis exactione liberi absque omni impedimento liberè exerceant: & sicut sanctissimus Carolus Imperator instituit, indigenas hujus civitatis sacræ & liberæ nemo de servili conditione impetat, nemo libertate privare præsumat: insuper omnes ad hanc sedem pertinentes nullus Regum vel Imperatorum, ubicunque morentur, alicui personæ in feudum concedendi habeat potestatem.

Cæterum ut omnes sacratissimæ Constitutiones beatissimi Caroli totius perhennitatis robur obtineant, præsentem inde paginam conscribi, & aurea bulla signique caractere nostri signari jussimus.

SIGNVM DOMINI FRIDERICI ROMAni Imperatoris Clarissimi.

Ego Henricus sacri Palatii Protonotarius, vice Christiani Archicancellarii & Moguntinæ Sedis Electi, recognovi. Datum Aquisgrani, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo sexagesimo sexto, indictione quarta decima, sexto Idus Ianuarij: regnante Domino FRIDERICO Romanorum Imperatore gloriosissimo, anno Regni ejus quartodecimo, Imperii verò undecimo.

Nos igitur, qui fidem & obsequia nostrorum fidelium non patimur irremunerata transire, attendentes fidem puram & devotionem sinceram, quam prædicta universitas, fideles nostri, ad Majestatis nostræ personam & sacrum Imperium habent, prog ratis quoque servitiis, quæ nobis & Imperio exhibuerunt hactenus fideliter & devotè, & quæ exhibere poterunt inanteà gratiora, ipsorum supplicationibus favorabiliter inclinati suprascriptum privilegium Divi Augusti, avi nostri prædicti, huic nostro privilegio de verbo ad verbum inseri jussimus, omnia quæ continentur in eo de Imperialis præeminentiæ gratia confirmantes. Statuimus itaq; Imperiali sanccimus edicto, quatenus nullus Dux, nullus Marchio, nullus Comes, nulla denique persona, alta vel humilis, ecclesiastica vel mundana, universitatem prædictam contra præsentis privilegii nostri tenorem ausu temerario inquietare, molestare seu perturbare præsumat. Quod qui præsumpserit, indignationem nostri culminis se noverit incursurum, & centum libras auri optimi pro poena compositurum, medietate scilicet Cameræ nostræ & reliqua medietate passis injuriam applicanda. Ad hujus autem innovationis & confirmationis nostræ futuram memoriam, & robur perpetuò valiturum, præsens privilegium fieri, & bulla aurea typario nostræ Majestatis impressa jussimus communiri. Hujus rei testes sunt:

Raimun-

Raimundus Comes Tholosanus,
Emico Comes Silvester,
Bartholdus Comes Sacrimontis,
Richardus Comes Casertanus,
Magister Petrus de Vinia,
Theobaldus Franciscus,
Gebehardus de Bittengovven,
& alii quàm plures.

SIGNVM DOMINI FRIDERICI SECVNDI DEI GRAtia invictissimi Romanorum Imperatoris semper Augusti, Jherusalem & Siciliæ Rex.

Acta sunt hęc anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quadragesimo quarto, mense Augusto, secundæ Indictionis, imperante Domino nostro FRIDERICO SECUNDO gloriosissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Jherusalem & Siciliæ Rege: Romani Imperii ejus anno vicesimo quarto, Regni verò Siciliæ quadragesimo sexto. Datum Pisis, anno, mense, indictione præscriptis.

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMANORVM Imperator semper Augustus, & Siciliæ &c. Rex Iherusalem.

ROMA CAPUT MUNDI REGIT ORBIS FRENA ROTUNDI.

LVDOVICI I. PII IMPERATORIS AUGUSTI

An. Christi 815.

*PRÆCEPTUM I.

*1. Constitutio.

REMISSIONIS SIVE CONCESSIONIS, QVOD FEcit Hispanis, qui ad se confugerant propter persecutionem Sarracenorum.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi, LUDOVICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ ac nostris, præsentibus scilicet & futuris, in partibus Aquitaniæ, Septimaniæ, Provinciæ, & Hispaniæ consistentibus.

1. Sicut nulli vestrûm notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui homines propter iniquam oppressionem & crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima Christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus & facultatibus, quæ ad eos hæreditario jure pertinebant, de partibus Hispaniæ ad nòs confugerunt, & in Septimania, atque in ea portione Hispaniæ, quæ à nostris Marchionibus in solitudinem redacta fuit, sese ad habitandum contulerunt, & à Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera & prompta voluntate se subdiderunt; ita ad omnium hominum notitiam pervenire volumus, quod eosdem homines sub protectione & defensione nostra receptos in libertate conservare decrevimus, eo videlicet modo, ut sicut cæteri liberi homines cum Comite suo in exercitum pergant, & in Marcha nostra juxta rationabilem ejusdem Comitis ordinationem atque admonitionem, explorationes & excubias, quod usitato vocabulo Wactas dicunt facere non negligant, & Missis nostris aut filii nostri, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut Legatis, qui de partibus Hispaniæ ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subvectionem eorum veredas donent. Alius verò census ab eis neque à Comite, neque à junioribus & ministerialibus ejus exigatur.

2. Ipsi verò pro majoribus causis, sicut sunt homicidia, raptus, incendia, deprædationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invasiones, & undicunque à vicino suo aut criminaliter aut civiliter fuerit accusatus, & ad placitum venire jussus, ad Comitis sui mallum omnimodis venire non recusent. Cæteras verò minores causas more, sicut hactenus fecisse noscuntur, inter se mutuò definire non prohibeantur.

3. Et si quispiam eorum in partem, quam ille ad habitandum sibi occupaverat, alios homines undecunque venientes attraxerit, & secum in portione sua, quam Adportionem vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absq; alicujus contradictione vel impedimento; & liceat illi eos distringere ad justitias faciendas, quales ipsi inter se definire possunt. Cætera verò judicia, Id est, criminales actiones, ad examen Comitis reserventur. Et si aliquis ex his hominibus, qui ab eorum aliquo attractus est, & in sua portione collocatus, locum reliquerit, locus tamen, qui relictus est, à Domino illius, qui eum prius tenebat, non recedat.

4. Quod si illi propter lenitatem & mansuetudinem Comitis sui, eidem Comiti, honoris & obsequii gratia, quippiam de reb. suis exhibuerunt, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur, aut Comes ille vel successores ejus hoc in consuetudinem præsumāt, neq; eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare, aut veredas dare, aut ullum censum vel tributum aut obsequium, præter id, quod jam superius comprehensum est, præstare cogat: sed liceat tam istis Hispanis, qui præsenti tempore in prædictis locis resident, quàm bis, qui adhuc ad nostram fidem de iniquorū potestate fugiendo confluxerint, & in desertis atq; in incultis locis per nostrā vel Comitis nostri licentiam considentes ædificia fecerint, & agros incoluerint, juxta supradictum modū sub nostra defensione atq; protectione in libertate residere, & nobis ea, quæ superiùs diximus, tam cum Comite suo quàm cum Missis eius, pro temporum opportunitate, alacriter atque fideliter exhibere.

5. Noverint tamen iidem Hispani, sibi licentiam à nobis esse concessam, ut se in vassaticū Comitibus nostris, more solito commendent. Et si beneficium aliquod quispiam eorum ab eo, cui se commendavit, fuerit consequutus, sciat se de illo tale obsequium Seniori suo exhibere debere, quale nostrates homines de simili beneficio Senioribus suis exhibere solent.

6. Idcirco has nostræ auctoritatis literas eis dare decrevimus, per quas decernimus atque jubemus, ut hæc nostræ liberalitatis & mansuetudinis Constitutio erga illos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris inviolabiliter conservetur. cujus Constitutionis in unaquaque civitate, ubi prædicti Hispani habitare noscuntur, tres descriptiones esse volumus: unam, quam Episcopus ipsius civitatis habeat; & alteram, quam Comes; & tertiam ipsi Hispani, qui in eodem loco conversantur. Exemplar verò earum in archivo Palatii nostri censuimus reponendum, ut ex illius inspectione, si quando, ut fieri solet, aut ipsi se reclamaverunt, aut Comes vel quislibet alter contra eos causam habuerit, definitio litis fieri possit. Hanc quippe Constitutionem, ut per diuturna tempora à fidelibus sanctæ Ecclesiæ Dei & nostris, & veriùs credatur, & diligentiùs conservetur, manu propria subscripsimus, & anuli nostri impressione signari jussimus.

SIGNVM DOMINI LVDOVICI SERENissimi Imperatoris.

Durandus Diaconus ad vicem Helisachar recognovit.

Datum Kalend. Ianuarias, anno, Christo propitio, Imperii Domni LVDOVICI piissimi Augusti Indict. VIII, Actum Aquisgrani Palatio Regio in Dei nomine feliciter, Amen.

LVDOVICI I. PII, IMPERATORIS AUGUSTI,

PRÆCEPTVM II.

CONCESSIONIS, QUOD FECIT HISPANIS Colonis contra oppressiones Comitum.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi, LUDOVICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus. Notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris, tam præsentibus quàm & futuris, seu etiam successoribus nostris.

1. Quia postquam Hispani, qui de potestate Sarracenorum se subtraxerunt, & ad nostram seu genitoris nostri fidem se contulerunt, & Præceptum auctoritatis nostræ, qualiter in Regno nostro cum suis Comitibus conversari, & nostrum servitium peragere deberent, scribere & eis dare jussimus; querimoniam aliqui ex Hispanis, nostris auribus retulerunt duo capita continentem, quorum unum est, quod quando iidem Hispani in nostrum Regnum venerunt & locum desertum, quem ad habitandum occupaverunt, per Præceptum Domini & genitoris nostri ac nostrum, sibi ac successoribus suis ad possidendum adepti sunt, hi, qui inter eos majores & potentiores erant, ad Palatium venientes, ipsi præcepta Regalia susceperunt, quibus susceptis eos, qui inter

inter illos minores & infirmiores erant, loca tamen sua bene excoluisse videbantur, per illorum Præceptorum auctoritatem aut penitus ab eisdem locis depellere, aut sibi ad serviendum subiicere conati sunt. Alterum est, quod simili modo de Hispania venientes, & ad Comites sive vassos nostros, vel etiam ad vassos Comitum commendaverunt, & ad habitandum atq; excolendum deserta loca acceperunt. Quæ ubi ab eis exculta sunt, ex quibuslibet occasionibus eos inde expellere, & ad opus proprium retinere, aut aliis propter præmium dare voluerunt.

2. Quorum neutrum justum aut rationabile nobis esse videtur. Et ideò per hanc nostræ præceptionis auctoritatem decernimus atque jubemus, ut hi, qui vel nostrum vel Domini & genitoris nostri Præceptum meruerunt, hoc quod ipsi cum suis hominibus de deserto excoluerunt, per nostrā concessionē habeant. Cæteri verò, qui simul cum eis venerunt, & loca deserta occupaverūt, quicquid de inserto excoluerunt, absq; ullius inquietudine possideant tam ipsi, quàm illorum posteritas: ita dumtaxat, ut servitium nostrum cum illo, qui ipsum præceptū accepit, pro modo possessionis, quam tenet, facere debeat. Hi verò, qui postea venerunt, & si aut Comitibus, aut Vassis nostris, aut paribus suis se commendaverunt, & ab eis terras ad habitandum acceperunt, sub tali forma eos in futurum & ipsi possideant, & suæ posteritati derelinquant.

3. Hoc nostræ auctoritatis Decretum non solùm erga præteritos & præsentes, verùm etiam erga futuros, qui adhuc ex illis partibus ad nostram fidem venturi sunt, conservandum statuimus, ac de Constitutione nostra septem præcepta uno tenore conscribere jussimus, quorum unum in Narbona, alterum in Carcassona, tertium in Roscilions, quartum in Empuriis, quintum in Barchinona, sextum in Gerunda, septimum in Biterris, haberi præcepimus, & exemplar eorum in archivo Palatii nostri; ut prædicti Hispani ab illis septem exemplaria accipere & habere possint; & per exemplar, quod in Palatio retinemus, si rursum querela nobis delata fuerit, faciliùs possit definiri. Et ut hæc nostræ auctoritatis Constitutio firmiorem obtineat vigorem, & à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ pleniùs per tempora cōservetur, manu propria subterfirmavimus, & anuli nostri impressione signari jussimus.

SIGNUM DOMNI LUDOVICI SERENISsimi Imperatoris.

Data IIII. Idus Februarij, anno, Christo propitio, tertio Imperii Domini LUDOVICI piissimi Augusti, indictione VIIII. Actū Aquisgrani Palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Arnaldus ad vicem Helisachar recognovit.

LUDOVICI I. PII, IMPERATORIS AUGUSTI, CONSTITUTIO

Anno Christi 817.

DE REBUS SANCTO PETRO DONATIS ET RESTItutis, & electione Romani Pontificis.

IN NOMINE DOMINI DEI OMNIPOTENTIS, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Go LUDOVICUS Imperator Augustus, statuo & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro Principi Apostolorū, & pro te Vicario too Domno Paschali, Summo Pontifici & universali Papæ, & successoribus ejus in perpetuum, sicut à prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis, & disposuistis civitatem Romanam cum Ducatu suo, & suburbanis, atq; * viculis omnibus, & territoriis ejus, montanis, & maritimis litoribus & portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis in Tusciæ partibus, id est, Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Marturanum, Sutrium, Nepe, Castellum Gallesij, Hortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusium, cum aliis tribus insulis suis, id est Majorem & Minorem, Pulvensem, & Lacum, Narniam, * Otriculum, cum omnibus finibus ac territoriis ad supradictas civitates pertinentibus. Simili modo & in partibus Campaniæ, Signiam, Anagniam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frusinonem, cum aliis partibus Campaniæ; nec non & Tibor cum omnibus finibus & territoriis ad easdem civitates pertinentibus.

* al. villulis.
* al. Otriculos.

3. Nec non & Exarchatum Ravennatensem sub integritate cum * urbibus, civitatibus, oppidis, & castellis, quæ piæ recordationis Domnus Pipinus Rex, ac bonæ memoriæ

* al. Suburbanis.

genitor noster Carolus Imperator beato Petro Apostulo & prædecessoribus vestris jam dudum
* al. Robium. per donationis paginam restituerunt, hoc est, civitatem Ravennam & Æmiliam, * Bobium, Cæ-
* al. Comaclū. senam, Forum Pompilii, Forum Livij, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, * Comiaclum, & Adriam, & Gabelum, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra mariq; ad prædictas civitates pertinentibus. Simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Humanam, Æsium, Forum Sempronii, Montem Feretri, Urbi-
* al. Balnense. num, & territorium * Valvense, Calles, Luceolos, Eugubium, cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus.

3. Eodem modo territorium Sabinense, sicut à genitore nostro Carolo Imperatore beato Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate, quemadmodum ab * I-
* al. Etherio. therio & Maccnario Abbatibus, Missis illius inter idem territorium Sabinense & Reatinum definitum est. Item in partibus Tusciæ Longobardorum, castellum Felicitatis, Urbevetum, Balneum Regis, Ferenti castrum, Viterbium, Martam, Tuscaniam, Populoniam, Soanam, Rosellas. Et insulas, Corsicam, & Sardiniam, & Siciliam, sub integritate cum omnibus adjacentibus & territoriis maritimis, litoribus, portubus ad supradictas civitates & insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ, Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, & patrimonia ad potestatem & ditionem nostram pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum & Salernitanum, & patrimonium Calabriæ inferioris & superioris, & patrimonium Neapolitanum, & ubi-
* al. vestra. cumque in partibus Regni atque Imperii à Deo nobis commissi patrimonia * nostra esse noscuntur.

4. Has omnes supradictas provincias, urbes, civitates, oppida, & castella, viculos & territoria, simulq; & patrimonia jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre Apostole, & per te Vicario tuo spirituali Patri nostro, Domno Paschali, summo Pontifici & universali Papæ, ejusque successoribus usq; ad finē sæculi eo modo confirmamur, ut in suo detineant jure, principatu, ac ditione. Simili modo per hoc nostrū confirmationis decretū, firmamus donationes, quas piæ recordationis Domnus Pipinus Rex, avus noster, & postea Domn⁹ & genitor noster Carolus Imperator beato Petro Apostolo spōtanea volūtate contulerūt. Nec non & censū, & pensiones, seu ceteras donationes, quæ annuatim in palatiū Regis Longobardorū inferri solebāt, sive de Tusciā Lōgobardorū,
Videdus Anastasius Bibliothecar. in Hadriano. sive de Ducatu Spoletano, sicut in supradictis donationibus continetur; & inter sanctæ memoriæ Hadrianum Papam, & Domnum & genitorem nostrum Carolum Imperatorem convenit, quando eidem Pontifici idem de supradictis Ducatibus, id est Tuscano & Spoletano, suæ auctoritatis præceptū confirmavit, eo scilicet modo, ut annis singulis supradictus census Ecclesiæ beati Petri Apostoli persolvatur, salva super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, &
* al. ditionē. illorum ad nostram * partem subjectione.
* al. potestatē. 5. Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata, ita ad nostram * partem per hoc no-
* nostro nostrorumque. stræ confirmationis decretum roboramus, ut in * vestro vestrorumque successorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque à nobis, neq; à filiis & successoribus nostris per quodli-
* al. nostra. bet argumentum sive machinationem in quacumque parte minuatur * vestra potestas, aut nobis de supradictis omnibus vel successoribus vestris inde aliquid subtrahatur de supradictis videli-
* al. villis. cet urbibus, provinciis, civitatibus, oppidis, castris, * viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & pensionibus atque censibus, itaut neq; nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus; sed potius omnia quæ superius leguntur, id est, provincias, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, patrimonia, atque insulas, censūs ac pensiones, Ecclesiæ beati Petri Apostoli & Pontificibus in sacratissima illius sede in perpetuum residentibus, in quantum possumus, defendere nos promittimus, adhoc ut omnia ea in illius ditione ad utendum & fruendum atq; disponendum firmiter valeat obtinere: nullamque in eis nobis partem aut potestatem disponendi aut judicandi, subtrahendive aut minorandi vendicamus; nisi quando ab illo, qui eo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit, rogati fuerimus. Et si quilibet homo de supradictis civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit, subtrahere se volēs de vestra jurisdictione vel potestate, vel quālibet aliam iniquā machinationē metuens, aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem, ita dumtaxat si culpa, quam commisit, venialis fuerit inventa; sin alter, comprehensum vestræ potestati eum trademus, exceptis his qui violentiam vel oppressionem po-
* al. venerint. tentium passi, ideò ad nos * veniant, ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur, quorum altera conditio est, & à superioribus valde disjuncta.

6. Et quando divina vocatione hujus sacratissimæ Sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro aut Francus aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos, aut publicè aut privatim veniendi, aut electionem faciendi; nullusq; in civitatibus vel territoriis ad Ecclesiam beati Petri pertinentibus, aliquod malum propter hoc facere præsumat, sed liceat Romanis cum omni veneratione & sine aliqua perturbatione honorificam Pontifici suo exhibere sepulturam, & eum quem divina inspiratione, & beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio & una concordia sine aliqua promissione ad Pontificatus ordinem elegerint sine aliqua ambiguitate & contradictione more Canonico consecrari: Et cum consecratus fuerit, Legati ad nos vel ad successores nostros Reges Francorum

Francorum dirigantur, qui inter nos & inter illum amicitiam & caritatem & pacem socient, sicut temporibus piæ recordationis Domni * Caroli atravi nostri, sive Domni Pipini avi nostri, vel & * Caroli Imperatoris genitoris nostri consuetudo erat faciendi.

* sc. Martelli

* sc. Magni.

7. Hoc autem ut ab omnibus fidelibus Sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris firmum esse credatur, firmiusque per futuras generationes & sæcula ventura custodiatur, propriæ manus signaculo & venerabilium Episcoporum, Atque Abbatum, & optimatum nostrorum sub jurejurando & subscriptionibus pactum istud nostræ confirmationis roboravimus, & per Legatum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Theodorum Nomenclatorem Domno Paschali papæ direximus.

EGO LUDOVICUS MISERICORDIA DEI Imperator subscripsi.

Et subscripserunt * tres filii ejus, & Episcopi decem, & Abbates octo, & Comites quindecim, & Bibliothecarius unus, & Mansionarius unus, & Ostiarius unus.

* sc. Lotharius Ludovicus Iunior & Carolus Calvus.

HLUDOWICI PII, & HLOTHARII F. IMPERATORUM AUGUSTORUM CAPITULA

DE PERCUSSORIBUS CLERICORUM, CUM INSERTA SYNODO TRIBURIENSI Anno Domini DCCCXX. celebrata,

Anno Christi 820.

STATUTA APUD THEODONIS VILLAM IN COmitiis Imperialibus, Anno Domini DCCCXXI.

IN Concilio apud * Theodonis villam, ubi interfuerunt XXXII. Episcopi;
Aistulfus Moguntinensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis,
Hadabaldus Coloniensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis,
Hetto Trevirensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis,
Ebbo Rhemensis Archiepiscopus cum Suffraganeis suis,

* Triburiam.

Cum Nunciis reliquorum Episcoporum Galliæ & Germaniæ, ob nimiam præsumptionem quorundam tyrannorum in Sacerdotes Domini bacchantium, & propter factum, quod in Vasconia noviter accidit, de Episcopo Ioanne inhoneste & inaudite mordridato, decretum est, ut communi consensu & humili devotione supplicarent auribus Principis; si suæ pietati complaceret, ut calumnia in Christi Sacerdotes peracta, juxta Synodalica determinaretur pleniter statura. Hoc idem Episcoporum judicio placeret, si ex toto secundum potestatem ipsorum posset definiri, id est, ut canonica feriantur sententia, hi videlicet, qui timorem Domini postponentes, in ministros suos crassare præsumunt. Quod si verò pietati illius, juxta capitula Regum præcedentium, ubi eorum provisio misericorditer in offensis pecuniæ quantitatem interposuit, pro levigatione scilicet pœnitentiæ, placuit ut præfatæ res per pecuniam ab Imperatoribus & à sibi successoribus ad defensionem concessam & per pœnitentiam determinentur Episcoporum judicio, si pietas illius conlaudare voluerit, sic definiri eis complacuit.

CAPITUL. I.

Si quis Subdiaconum calumniatus fuerit, vulneraverit, vel debilitaverit, & convaluerit, quinque quadragesimas sine subditis annis pœniteat, & XXX. solidos cum sua compositione & Episcopalibus bannis componat. Si autem mortuus fuerit, singulas supradictas quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat, & CCCC. solidos cum tripla sua compositione & Episcopalibus bannis Episcopo componat.

CAPIT. II.

Si Diaconum calumniatus fuerit, & convaluerit, sex quadragesimas sine subditis annis pœniteat, & CCCC. solidos cum compositione sua & Episcopalibus bannis componat. Si autem mortuus fuerit, singulas supradictas sex quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat, & DC. solidos cum tripla sua compositione & Episcopalibus bannis Episcopo componat.

B

CAPIT. III.

Si quis Presbyterum calumniatus fuerit, & spassaverit, septem quadragesimas sine subditis annis pœniteat, & DC. solidos cum triplici sua cōpositione & Episcopalibus bannis triplicibus Episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, duodecim annorum pœnitentia secundum canones ei imponatur, & DCCCC. solidos cum triplici cōpositione sua & Episcopalibus bannis triplicibus Episcopo componat.

CAPIT. IIII.

Si quis Episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonestaverit, decem quadragesimas sine subditis annis pœniteat, & Presbyteri non occisi triplicem compositionem componat. Si autem casu & non sponte occiditur, cum Provincialium Episcoporum consilio homicida pœniteat. Si quis autem sponte eum occiderit, carnem non comedat, vinum non bibat cunctis diebus vitæ suæ. Cingulum militare deponat, absque spe conjugii in perpetuo maneat.

Aistulfus Moguntinensis Archiepiscopus dixit: Si Principibus placuerit, aliisque fidelibus suis, rogemus, ut conlaudetur & subscribatur. Et conlaudarū est & subscriptum est tam à Principe quàm à cæteris omnibus.

An.Christi 821.

CAPITVLA ECCLESIASTICA APVD THEOdonis villam à HLVDOVVICO PIO ET HLOTHARIO Imperatoribus constituta, & à primis Galliæ & Germaniæ collaudatum & subscriptum.

Placuit nobis & fidelibus nostris, ut sicut ab Episcopis & reliquis Sacerdotibus ac Dei servis alio anno Triburiæ admoniti fuimus, & rogati, ut Episcopi, eorumque ministri, quos Deus suo non humano judicio reservavit, juxta sanctorum Canonum, sanctorumque Patrum ac Capitularium præcedentium Regum coram positorum statuta, ut Dei sacerdotes eorumque cooperatores, quorum intercessionibus & supplicationibus sancta Dei Ecclesia constare videtur, intacti permaneant.

CAPIT. I.

Constituimus, ut si quis Subdiaconum calumniatus fuerit, & convaluerit, pœnitentia canonica pœniteat, & CCC. solidos Episcopo componat. Et si mortuus fuerit, juxta id quod canones præcipiunt, pœniteat, & CCCC. solidos Episcopo componat.

CAPIT. II.

Si Diaconum calumniatus fuerit, & convaluerit, pœniteat secundum canones, & CCCC. solidos componat. Si non convaluerit, juxta præcepta Synodalica pœniteat, & DC. solidos Episcopo componat.

CAPIT. III.

Si Presbyter malè tractatus fuerit, & spassaverit, secundum ejus Episcopi sententiam pœniteat, in cujus territorii potestate esse dignoscitur. Si autem mortuus fuerit, ut Synodus dijudicaverit, pœniteat, & DCCCC. solidos Episcopo componat.

CAPIT. IIII.

Et si quis Episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonestaverit, pœniteat secundum canonum statuta, & Presbyteri non occisi triplicem compositionem cum justitiis, quæ in superiori capitulo scriptæ & confirmatæ esse videntur componat.

CAPIT. V.

* al. viginti. Si quis per industriam Episcopum occiderit, juxta id quod apud Triburiam à * triginta duobus Episcopis decretum est, & quod ibi à nobis & à Primatibus totius Germaniæ benigna collaudatione conlaudatum est, & subscriptum est, pœniteat.

CAPIT. VI.

Et hoc de nostro adjecimus: Ut si quis in his supradictis sanctorum canonum nostrique Decreti sanctionibus, Episcopis inobediens & contumax extiterit, primùm Canonica sententia feriatur, deinde in nostro Regno beneficium non habeat, & alodiſeius in bannum mittatur. Et si annum & diem in nostro banno permanserit, ad fiscum nostrum redigatur, & captus in exilium relegetur, & ibi tamdiu custodiatur & constringatur, donec coactus Deo & sanctæ Ecclesiæ satisfaciat, quod prius gratis facere noluerat.

* & Germaniæ Et si omnibus vobis ista placuerint, dicite. Et tertiò ab omnibus acclamatum est, Placet. Et Imperatores & pene omnes Galliæ * Principes subscripserunt, singuli singulas facientes cruces. Et Ecclesiasticus Ordo Deo & Principibus laudes referentes, hymnum, *Te Deum laudamus*, decantaverunt. Et sic soluta est Synodus.

LVDO-

An. Christi 828.

LVDOVICI I. PII, & LOTHARII F. IMPERATORUM AUGUSTORUM EDICTUM

De Expiatione peccatorum facienda.

IN NOMINE DOMINI DEI ET SALVAtoris nostri Iesu Christi.

LVDOVICUS ET LOTHARIUS, divina ordinante providentia Imperatores Augusti, omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris.

1. Recordari vos credimus, qualiter hoc anno, consilio Sacerdotum, & aliorum fidelium nostrorum, generale jejunium per totum Regnum nostrum celebrare jussimus, Deumq; tota devotione deposcere, ut nobis propitiari, & in quibus illum maximè offenderimus, nobis manifestare, & correctionem nostram necessariam, tranquillum tempus nobis tribuere dignaretur. Volueramus siquidem tempore congruo Placitum nostrum generale habere, & in eodem de communi correctione agere; & ita, Deo miserente, fieret, nisi commotio inimicorum, sicut nostis, præpedisset. Sed quia tum fieri non potuit juxta voluntatem nostrã, visum nobis fuit præsens * Placitum cum aliquibus nostris habere, & in eo de his, quæ propter prædictum impedimentum remanserunt, qualiter ad effectum pervenirent, Domino adjuvante, considerare.

* Conventus generalis habitus mense Februarii Aquisgrani.

2. Quapropter nosse volumus solertiam vestram, quod in isto præsenti Placito cum fidelibus nostris consideravimus, ut primùm omnium Archiepiscopi cum suis Suffraganeis in locis cõgruis tempore opportuno convenirent; & ibi tam de sua quàm de omnium nostrûm correctione & emendatione, secundùm divinam auctoritatem quærendo invenirent, & nobis atque fidelibus nostris secundum ministerium sibi commissum annutiarent.

3. Quis enim non sentiat, Deum nostris pravissimis actis esse offensum, & ad iracundiam provocatum, cùm videat tot annis, multifariisq; flagellis, iram illius in Regno nobis ab eo commisso sævire? videlicet in fame continua, in mortalitate animalium, in pestilentia hominum, in sterilitate penè omnium frugum, & (ut ita dixerim) diversissimis morborum cladibus, atq; ingentibus penuriis populum istius Regni miserabiliter vexatum & afflictum, atque omni abundantia rerum quodammodò exinanitum? Nec illud etiam dubitamus ex justa vindicta illius evenire, quòd sæpè scandala per tyrannos in hoc Regno exsurgunt, quòd pacem populi Christiani, & unitatem Imperii sua pravitate nituntur scindere. Nam & illud nihilominus peccatis nostris deputandum est, quòd * inimici Christi nominis præterito anno in hoc Regnum ingressi, deprædationes, incendia Ecclesiarum, & captivitates Christianorum, interfectiones servorum Dei audenter & impunè, immò crudeliter fecerunt.

* Aeronem innuit, qui Saracenorum copus Regnû Francorum populatus erat.

4. Agitur si quidem justo Dei judicio, ut qui in cunctis delinquimus, interiùs simul & exteriùs flagellemur. Beneficiis quippe Dei evidenter existimus ingrati; quoniam hic non ad voluntatem Dei, sed ad libitum nostrum carnalem uti invenimur; & idcircò meritò creaturæ Dei nobis divinitùs concessæ, pro Deo contra nos ingratos pugnant, juxta illud: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.* Sapient 5.

5. Verùm quia tot malis vexamur atq; percutimur, ad eum, à quo percutimur, toto corde dignũ necessariumq; ut revertamur, quatenus illud Propheticum in nobis impleatur, quo dicitur: *Sola vexatio intellectum dabit auditui.* Isa. 28. Sed quia pius & Clemens Dominus sic ipsum flagellum moderatur, ut non ad interitum, sed potiùs ad correctionem nostram inferre videatur; debemus in conspectu ejus veraciter humiliari, & faciem illius in confessione prævenire, ejusq; pietatem pronis mentibus exorare, ut qui fecit nos justissima dispensatione flagella sentire, faciat nobis peccata nostra, pro quibus ab eo flagellamur, cognoscere; & in quibus maximè illum offendimus, & iram illius provocavimus, manifestiùs intelligere, ut pòst, eo miserante, prava deserendo & corrigendo, bona etiam sectando, & tota cum devotione exequendo, valeamus per spiritum humilitatis, & animam cõtritam, sacrificium Deo debitum offerre, iramq; illius indignationis evadere, & per dignam congruamq; correctionem, & bonorum operum exhibitionem, gratiam ejus propitiationis licèt indigni promereri.

6. At quia nos magis in hoc peccasse cognoscimus, qui forma salutis omnibus esse debuimus, & omnium curam gerere, & per auctoritatem Imperialem pravorum acta ne tantum accresceret corrigere, cupimus Domino nobis propitio in conspectu pietatis illius per dignam satisfactionem

Imperator primus correctione scelerum peccatorum promittit.

veniam adipisci, & per saluberrimam correctionem, & per bonum studium, quod nostra desidia & ignorantia hactenus neglectum est, consultu fidelium, tempore opportuno (quantum in nobis est) studiosissimè emendare, & nostram in hoc voluntatem omnibus manifestam facere.

6. Quapropter statuimus atque decrevimus cum consultu Sacerdotum, ceterorumq; fideliũ nostrorum hujus rei gratia, ob placandum scilicet contra nos nobisq; subjectos Domini furorem, Conventus eorundem Episcoporum in quatuor Imperij nostri locis congruentissimè fieri. Primo scilicet in Moguntiacensi urbe, ubi conveniant Metropolitani, Autgarius, Authbaldus, Hetto, Bernuinus, cum Suffraganeis suis. Secundo quoq; in Parisiorum urbe, ubi futurus Antistes Sennonicus, & Ebbo, Regnoardus, & Landranus, Metropolitani cũ Suffraganeis suis conveniant. Tertio verò apud Lugdunum, ubi Agobardus, Bernardus, Andreas, Benedictus, Agericus, cum Suffraganeis suis similiter conveniant. Quarto etiam apud Tolosanam urbem, quo simul conveniant, Hotho; Bartholomeus, Adalelmus, Agiulfus, cum Suffraganeis suis.

7. In quibus conventibus tractare, quærere, & cum Dei adjutorio invenire debent de causis ad religionẽ Christianam & eorũ curã pertinentibus: quid à Principibus reliquoq; populo, vel ita ut divina auctoritas docet, aut aliter, teneatur; vel quid inde ex parte vel toto dimissum sit, ut non teneatur. Deinde quid in ipsorum, qui pastores populi constituti sunt, moribus, conversatione, & actibus inveniri possit, quod divinæ regulæ atq; auctoritati non concordet, simulq; inveniant, quę occasiones in utroq; ordine id effecerint, ut à recto tramite deviatũ sit. Et quicquid de his causis inventum fuerit, tam solerti cura custodiatur, ut nullatenus ad aliorum notitiam pervenire permittant ante tempus cõstitutũ. Et ideò unus Notarius inter omnes eligatur, qui, quod ipsi invenerint, describat, & ipse sub juramento constrictus ea, quæ inventa atque digesta fuerint, diligentee fideliterque conservet...

Desunt aliqua.

An. Christi 833.

LOTHARIO I. IMPERATORE AUGUSTO CONVOCANTE,

EPISCOPORVM S. ROMANI IMPERII, EDICTUM DE EXAVCTORATIONE DOMINI LVDEVVICI PII IMPERATORIS,

Promulgatum apud Compendium Anno DCCCXXXIII.

OMnibus in Christiana religione constitutis scire cõvenit, quale sit ministeriũ Episcoporũ, qualisq; vigilantia atq; sollicitudo eis circa salutẽ cunctorũ adhibẽda sit, quos constat esse Vicarios Christi & clavigeros regni cœlorũ, quib. à Christo tanta collata est potestas, ut quodcunq; ligaverint super terrã, sit ligatũ & in cœlo: & in quãto sint ipsi periculo cõstituti, si ovibus Christi pabulũ vitæ ministrare neglexerint, & errãtes ad viã veritatis arguendo, obsecrando reducere pro viribus non studuerint, juxta illud Propheticũ: *Si non annuntiaveris*, inquit, *iniquo iniquitatem suam, & ipse in impietate sua mortuus fuerit, sanguinem ejus de manu tua requiram*. Et multa his similia ad magisteriũ pastorale pertinentia, quæ in divinis spersim continẽtur. Quapropter eisdem pastoribus Christi summopere studendũ est, ut erga errata delinquentium moderationẽ discretissimã teneãt, ut sint, juxta B. Gregorii doctrinã, documentũ bene agentibus per humilitatẽ, socii; contra delinquentiũ verò vitia per Zelum justitiæ erecti, quatenus posthabito torpore aut segnitie, vel humano favore aut mundiali timore, sic exerceat ministerium suũ, ut & præsentibus salubriter consulant, & futuris sint exemplum salutis. Ezech. 3.

2. Verũ quia in agro Dei, qui est Ecclesia Christi, noxia quæq; instinctu hostis antiqui pullulare nõ cessant, quæ necesse est ut adhibito surculo pastorali radicitus extirpẽtur, & propter malevolos quosq; qui bene acta aut intelligere, nolunt, aut malevola intentione potiùs intelligere, quàm ipsam veritatẽ delectantur amplecti, oportet eosdẽ pastores, ut quandocunq; de generali utilitate vel publica coërcitione quippiam in Conventibus suis decreuerint, id juxta morem Ecclesiasticum scriptis committant, videlicet ut posteris omnem ambiguitatem & occasionem justè detrahendi vel reprehendendi penitùs amputent.

3. Proinde notũ esse necessariũ duximus omnibus filiis sanctæ Dei Ecclesiæ, præsentibus scilicet & futuris, qualiter nos Episcopi * super Imperio Domini & gloriosissimi LOTHARII IMPERATORIS constituti, anno Incarnationis Domini Iesu Christi octingentesimo tricesimo tertio, indictione * XVII, anno siquidem ejusdem Principis primo, in mense videlicet Octobri, apud Compendium

* f. subter.
* fort. XII.

pendium Palatium generaliter convenimus, & memoratum Principem humiliter audivimus, & hoc quidē Illi sive Optimatibus illius, seu omni generalitati populi, quæ undiq; illuc confluxerat, manifestare juxta injunctū nobis ministeriū curavimus, qualis sit vigor & potestas sive ministeriū Sacerdotale, & quali meretur dānationis sententia, qui monitis Sacerdotalibus obedire noluerit. Comitia Compendiana.

4. Deinde tam memorato Principi, quàm cūcto ejus populo, denuntiare studuimus, ut Domino devotissimè placere studerent, & in quibus eū offenderāt, *placare non differrent. *Erumanta quippe sunt multa, quæ per negligentiā in hoc Imperio contigerunt, quæ ad scandalū Ecclesiæ, & ruinam populi, vel Regni interitum, manifestis indiciis pertinebant, quæ necesse erat ut citò corrigerentur, & in futuro omnibus modis vitarentur. *al. placere. *fort. examinata.

5. Inter cætera etiā cōmemoratū est à nobis & omnibus ad memoriā reductum, qualiter Deus Regnum istud per administrationē bonæ memoriæ Karoli præstantissimi Imperatoris, & per prædecessorum suorum laborē pacificum & unitum atq; nobiliter dilatatum fuerit, & Domino LUDEWICO Imperatori à Deo ad regendum sub magna pace commissum, Dominoq; protegēte sub eadē pace, quandiu idē Princeps Deo studuit, & paternis exemplis uti, ac bonorum hominum cōsiliis acquiescere curavit, conservatum manserit. Et qualiter in processu temporis, sicut omnibus manifestū erat, per ejus improvidentiā vel negligentiā in tantā venerit ignominiam & vilitatem, ut non solùm amicis in mœsticiam, sed etiam inimicis venerit in derisionem.

6. Sed quia idē Princeps ministerium sibi cōmissum negligēter tractaverit, & multa, quę Deo & hominibus displicebant, & fecerit & facere compulerit, vel fieri permiserit, & in multis nefandis consiliis Deum irritaverit, & sanctā Ecclesiā scandalizaverit: & ut cætera, quæ innumera sunt, omittamus novissimè omnē populū sibi subjectū ad generalē interitum contraxerit, & ab eo divino justoq; judicio subitò Imperialis sit subtracta potestas: Nos tamē memores præceptorū Dei ministeriiq; nostri, atq; beneficiorū ejus, dignū duximus, ut per licentiā memorati Principis LOTHARII legationē ad illū ex authoritate sacri Cōventus mitteremus, quæ eum de suis reatibus admoneat, quatenus certū cōsilium suæ salutis caperet, ut quia potestate privatus terrana, juxta divinum cōsiliū & Ecclesiasticā auctoritatē, ne secundā *animā perderet, elaborare in extremis positus totis viribus studeret. Quorū Legatorū consiliis & saluberrimis admonitionibus libēter assensum præbuit, spaciū poposcit, diemq; constituit, qua de salubrib' eorū monitis certū eis respōsū redderet. *fort. animalem, sc. potestatem.

7. Cum autē *suprascriptus instaret dies, sacer idem Conventus unanimiter ad eundē venerabilē virū perrexit, eumq; diligenter, de quibus Deum offenderat, & sanctā Ecclesiam scandalizaverat, ac populū sibi commissum perturbaverat, admonere & cuncta illi ad memoriam reducere curavit. Ille verò cum salutiferā admonitionē, & dignam cōgruamq; exaggerationē libenter amplectēris, promisit se in omnibus illis acquieturum salutari consilio, & subiturū remediabile judiciū. Porrò de tanta salubri admonitione hilaris, illicò dilectū filiū suum LOTHARIUM Augustum sibi festinatò affuturū supplicavit, ut ille ruptis quibuslibet morulis cum suis Primatibus veniret, quatenus primū inter eos mutua reconciliatio secūdum Christianā doctrinā fieret, ut si quid in cordib' eorū nævi ānt discordiæ inerat, pura humilisq; postulatio veniæ expiaret, ac deinde corā omni multitudine judiciū Sacerdotale more pœnitentis susciperet, quod & non multò post factū est. *al. in præscriptus.

8. Veniens igitur idem Dominus Ludevvicus in Basilicā sanctæ Dei genitricis Mariæ, ubi Sanctorum corpora requiescunt, Medardi videlicet Confessoris Christi atq; Pontificis, nec non Sebastiani præstantissimi Martyris, astantibus Presbyteris, Diaconibus, & non parva multitudine Clericorū, præsente etiam præfato Domino LOTHARIO filio ejus, ejusq; Proceribus, atq; totius populi generalitate, quotquot videlicet intra sui septum eadem continere potuit Ecclesia, & prostratus in terram super ciliciū ante sacrosanctū altare, confessus est coram omnibus ministeriū sibi commissum satis indignè tractasse, & in eo multis modis Deū offendisse, & Ecclesiam Christi scandalizasse, populumq; per suam negligentiā multifariè in perturbationē induxisse, & ideò ob tantorū reatuum expiationē publicā & Ecclesiasticam se expetere velle pœnitentiam, quo miserāte Domino per eorum ministerium & adjutorium percipere mereretur absolutionem tantorum criminum, quibus Deus ligandi ac solvendi intulerat potestatem. Imperatoris Ludovvici publica pœnitentia.

9. Quem etiam ijdem Pontifices, utpote medici spiritales salubriter admonuerunt, asserentes ei quòd purā & simplicē confessionē sequeretur vera remissio peccatorū, ut apertè cōfiteretur peccata sua, in quibus maximè se Deū offendisse profitebantur, ne fortè internùs aliquid tegeret, aut in conspectu Dei quippiam dolosè ageret, sicut jampridem in Compendio Palatio ab alio sacro Cōventu correptus corā omni Ecclesia eum fecisse omnibus notum erat, ne sicut tunc, ita & nunc per simulationē & calliditatē duplici ad Deum corde accedendo ad iram potiùs quàm ad veniam suorum peccatorum provocaret: quoniam Scriptura testante, *Simulatores & callidi provocant iram Dei.* Verùm post hujusmodi admonitionē professus est, se in omnibus iis præcipuè deliquisse, unde à memoratis Sacerdotibus fuerat familiariter sive verbis sive scriptis admonitus, ut digna increpatione correptus, super quibus cartulam summam reatuum suorum, unde illud specialiter redarguerent, continentem ei dederunt, quam ille in manibus gestabat. Iob. 36.

10. I. Videlicet, sicut in eadem cartula plenius continetur, reatum sacrilegii incurrendo & homicidij, eò quòd paternam ammonitionem & terribilē contestationē sub divina invocatione ante sacrum altare, in præsentia Sacerdotum & maxima populi multitudine sibi factā secundum suam promissionem non conservaverit; eò quòd fratribus & propinquis violentiam intulerit, & nepo-

tem suum, quem ipse libetare potuerat, interficete permiserit; & quòd immemot voti sui signum sanctæ religionis proptet vindictam suæ indignationis fieri postcà jusserit.

11. II. Quod auctor scandali & perturbator pacis ac violatot sacramentorũ existendo pactum, ꝙ propter pacẽ & unanimitatẽ Imperii Ecclesiæq; tranquillitatẽ cõmuni consilio & cõsensu cunctorũ fideliũ suorũ fuerat inter filios suos factũ, & per sacramentũ confirmatũ, s[u]per illicita potestate corruperit, & in eo, ꝙ fideles suos in contrarietatẽ ejusdẽ primi pacti & juramenti aliud sacramẽtũ jurare cõpulerit, in perjurii reatũ præstatorũ violatione Sacramẽtorũ inciderit. Et quãtũ hoc Deo displicuerit, liquidò claret, quia posteà nec ipse nec populus sibi subjectus pacem habete meruit, sed omnes in perturbationẽ, pœtiam peccati sustinẽdo, justo Dei judicio posteà inducti sunt.

12. III. Quia contra Christianã religionẽ & contra votũ suum, sine ulla utilitate publica aut certa necessitate, pravorũ consilio delusus in diebus Quadragesimæ expeditionem generalem fieri jussit, & in extremis Imperii finibus in cœna Domini, quando Paschalia sacramenta ab omnibus Christianis ritè sunt celebranda, Placitum genetale se habiturum constituit. In qua expeditione quantum in ipso fuit, & populum in magnam mutmurationem protraxit, & Sacerdotes Domini à suis officiis contra fas amovit, & pauperibus gravissimam oppressionem irrogavit.

13. IIII. Quod nonnullis ex suis fidelibus, qui pro eius suorumq; filiorum fidelitate & salvatione, Regniq; nutantis recuperatione, humilitet eum adierant, & de insidiis inimicorum sibi præparatis certũ reddiderant, violentiam intulerit; & quòd contra omnem legem, divinam videlicet & humanam eos & rebus propriis privaverit, & in exilio tradi jusserit, atq; absentes morti adjudicari fecetit, & judicantes proculdubio ad falsum judicium induxerit, & Sacerdotibus Domini ac Monachis contra divinam & canonicam auctoritatem prejudicium irrogavit, & absentes damnavit, & in hoc reatũ homicidii incurrendo divinarũ seu humanarum legum violator extitisset.

14. V. De diversis sacramentis sibiq; contrariis atq; perniciosis à filiis sive à populo, eo præcipiente & compellente, irrationabiliter sæpè factis, pro quibus non modicam in populo sibi cõmisso peccati maculam induxit, reatum perjurii nihilominus incurrisse, quoniam hæc procul dubio in auctorẽ, per quẽ fieri compulsa sunt, jure retorquentur. Sed in mulierum purgatione, in injustis judiciis, in falsis testimoniis atq; perjuriis, quæ eo permittente coram se perpetrata sunt, quantum Deum offenderit, ipse novit.

15. VI. De diversis expeditionibus, quas in Regno sibi commisso non solùm inutilitet, sed etiã noxiè sine cõsilio & utilitate fecit, in quibus nimiũ multa & innumerabilia sunt in populo Christiano flagitia perpetrata in homicidiis & perjuriis, in sacrilegiis, in adulteriis, in raptnis, in incendiis sive in Ecclesiis Dei, sive in aliis diversis locis factis, in direptionibus & oppressionibus pauperum miserabili & pæne apud Christianos inaudito patratu: quæ omnia ad auctorem, sicut præmissum est, reflectuntur.

16. VII. In divisionibus Imperii ab eo contra commnnem pacem & totius Imperii salutem ad libitum suum temetè factis, & in sacramento etiam, qnod jurare compulit omnem populum, ut contra filios suos, sicut contra inimicos suos, agerent, cum ipse eos paterna auctoritate consultuque fidelinm suorum pacificare potuisset.

17. VIII. Quod non suffecerint ei tot mala & flagiria per suam negligentiam & improvidentiã in Regno sibi commisso perpetrata, quæ non enumerari non possent, pro quibus & Regni periclitatio, & Regis dehonestatio evidentet provenerat: sed insuper ad cumulum miseriarum novissimè omnem populnm suæ potestatis ad communem interitum traxerit, cùm debuisset esse eidem populo dux saluris & pacis, cum divina pietas inaudito & invisibili modo ac nostris sæculis prædicando, populo suo misereri decrevisset.

18. Igitur pro his vel in his omnibus, quæ suprà memorata sunt, rerum se coram Deo, & coram Sacerdotibus, vel omni populo cum lachrymis confessus, & in cunctis se deliquisse protestatus est, & pœnitentiam publicam expetiit, quatenus Ecclesiæ, quam peccando scandalizaverat, pœnitendo satisfaceret; & sicut fuerat scandalum multa negligendo, ita nimirum se velle professus est esse exemplum dignam pœnitentiam subeundo.

19. Post hanc verò confessionem cartulam suorum reatuum & confessionis ob futuram memoriam Sacerdotibus tradidit, quam ipsi supet altare posuerunt: ac deinde cingulum militiæ deposuit, & super altare collocavit; & habitu sęculi se exuens, habitum pœnitentis per impositionem manuum Episcoporum suscepit, ut post tantam talemque pœnitentiam nemo ultrà ad militiam sæcularem redeat.

20. His itaque gestis placuit, ut unusquisque Episcoporum, qualitet hæc res acta fuerit, in propriis cartulis insereret, eamque sua scriptione roboraret, & roboratam memorato Principi LOTHARIO ob memoriam hujus facti offerret. Ad extremum omnibus nobis, qui interfuimus, visum est omnium cartularum, immò tanti negotii summam in unum breviter strictimque congerere, & congesta propriis manuum nostrarum subscriptionibus roborare, sicut sequentia factum esse demonstrant..

Subscriptiones desunt.

LUDOVICI I. PII IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

Ann. Christi 837.

De pace publica, & divisione Regni facienda inter filios,

Ordinata in Carisiaco in generali Conventu Procerum Imperii, Anno DCCC XXXVII.
In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi.

LUDOWICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus, omnibus fidelibus sanctæ DEI Ecclesiæ, & cuncto Catholico populo, præsenti scilicet & futuro, gentium ac nationi, quæ sub Imperio ac regimine nostro constitutæ sunt. Vide Caroli M. Constitution. Theodonis villanam.

1. Notum fieri volumus omnium vestrûm solertiæ, quod inter dilectos filios nostros, Pipinum, Ludovvicum, Karolum, Regni nobis à Deo commissi talem divisionem facere decrevimus, ut post nostrum ab hac mortalitate decessum unusquisq; illorum scire valeat, si eos divina pietas nobis superstites esse voluerit, quæ portio sibi ad tenendum atq; gubernandum à nobis adsignata sit. Quam divisionem eo modo describere ac designare volumus, ut singuli juxta ordinationem nostram & fines Regni sui, qui in alienigenas extenduntur, cum DEI adjutorio defendere studeant, & pacem ac fraternam caritatem inter se custodire valeant. Cujus divisionis modum atq; ordinationem talem nobis facere placuit.

2. ....

Deest divisio atque ordinatio Regnorum.

3. Hæc autem tali ordine disposuimus, ut si post nostrum de hac luce discessum aliquis eorum, prius quam fratres sui, diem obierit, & talem filium reliquerit, quem populus ipsius eligere velit, ut patri suo succedat in Regni hæreditate, volumus ut hoc consentiant patrui ipsius pueri, & regnare permittant filium fratris sui in eo regno, quod pater ejus, frater eorum, habuit. Quod si talem filium non habuerit, tunc volumus, ut illa pars regni, quam idem habebat, dividatur æqualiter inter illos fratres, qui superstites remanserunt. Filius patri succedat in Regno quem populus elegerit.

4. Placuit etiam inter prædictos filios statuere atq; præcipere propter pacem & concordiam, quam inter eos perpetuò permanere desideramus, ut nullus eorum fratris sui terminos vel Regni limites invadere præsumat, neq; fraudulenter ingredi ad conturbandum Regnum ejus vel marcas minuendas, sed potius adjuvet unusquisque illorum fratrem suum, prout temporis opportunitas permiserit, & auxilium ei ferat contra inimicos ejus juxta rationem & possibilitatem.

5. Nec aliquis ullum hominum fratris sui pro quibuslibet causis vel culpis ad se confugientem suscipiat ad intercessionem pro eo faciendam: quia volumus ut quilibet homo peccans, & intercessione indigens intra Regnum Domini sui, vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde justam intercessionem mereatur.

6. Similiter præcipimus, ut quemlibet illum, qui Dominum suum contra voluntatem ejus dimiserit, & de uno Regno in aliud profectus fuerit, neque ipse Rex suscipiat, neque hominibus suis consentiat, ut talem hominem recipiant, vel injustè retinere præsumant, nec solùm de illis, sed etjam de servis fugitivis statuimus observandum, ut nulla discordiæ relinquatur occasio. Sed & hoc præcipimus, ut nullus ex his tribus fratribus nobis in corpore consistentibus, vel nostrum vel cujuslibet alterius hominem Sacramentum fidelitatis sibi promittere faciat, & per hoc eum vel à nobis vel ab altero Domino suo per hujusmodi sacramentum avertat, & ad se trahat.

7. Quin etiam præcipiendum nobis videtur, ut post nostrum ex hac mortalitate discessum, homines uniuscujusq; eorum accipiant beneficia unusquisque in Regno Domini sui, & non alterius, ne quando per hoc, si aliter fuerit, scandalum aliquod possit accidere. Hæreditatem autem suam habeat unusquisque hominum illorum absque contradictione in quocumque Regno hoc eum legitimè habere cognoverit.

8. Et unusquisq; liber homo post mortem Domini sui licentiam habeat se commendandi inter hæc tria Regna ad quemcumq; voluerit; similiter & ille, qui nondum alicui commendatus est.

9. De traditionibus autem atque venditionibus, quæ inter partes fieri solent, præcipimus ut nullus ex his tribus fratribus suscipiat de Regno alterius à quolibet homine traditionem vel venditioné rei immobilis, hoc est terrarum, vinearum, atq; sylvarum, servorumq;, qui jam casati sunt, sive cæterarum rerum, quæ hæreditatis nomine censentur, excepto auro, argento, & gemmis, armis ac vestibus, nec non & mancipiis non casatis, & iis speciebus, quæ propriè ad negotiatores pertinere noscuntur. Cæteris verò illius hominibus hoc minimè interdicendum judicamus.

10. Si autem fœminæ, sicut fieri solet, inter partes & regna legitimè fuerint ad conjugium postulatæ, non denegentur justè poscentibus, sed liceat eas vicissim dare & accipere, & affinitatibus populos inter se sociare: ipsæ verò fœminæ potestatem habeant rerum suarum in regno, unde exierunt, quamquam in alio propter mariti societatem habitare debeant.

11. De obsidibus autem, qui propter credentias dati sunt, & à nobis per diversa loca ad custodiendum destinati sunt, volumus ut ille Rex, in cujus Regno sunt, absq; voluntate fratris sui, de cujus Regno sublati sunt, ad patriam eos redire permittat: sed potiùs in futuro in suscipiendis obsidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, si frater fratrem hoc facere rationabiliter postulaverit; Idem jubemus & de iis, qui ob sua facinora in exilium missi vel mittendi sunt.

12. Si causa vel intentio & controversia talis inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit, quæ hominum testimonio declarari vel definiri non possit, tunc volumus ut ad declarationem rei dubiæ vexillo Crucis Dei voluntas & rerum veritas inquiratur, ne umquam pro tali causa cujuslibet generis pugna vel campus ad exterminationem judicetur. Si verò quislibet homo de uno Regno hominem de altero Regno de infidelitate contra fratrem Domini sui apud Dominum suum accusaverit, mittat eum Dominus ejus ad fratrem suum, ut ibi comprobet, quod de homine illius dixit.

* Baron. Annal. tom 9. An. 818 §. 2. integrum præter morem laudat hunc locum, quem solito falsi crimine corruperat in Caroli M. constit. § 16. pro his verbis, *Ecclesia S. Petri* subjiciens ista, *defensionem S. Papæ simul.* &c. contra codd. MSS & Pithoei, unde exscripsit, Mutique editiones.

13. Super omnia autem jubemus atque præcipimus, ut ipsi tres fratres curam & defensionem * Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam à proavo nostro Karolo, & avo nostro Pipino, & beatæ memoriæ genitore nostro Karolo Imperatore, & à nobis posteà suscepta est, ut etiam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, & justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet, & ratio postulaverit, habere faciant. Similiter de cæteris Ecclesiis, quæ sub illorum fuerint potestate, præcipimus, ut justitiam suam & honorem habeant: & Pastores atque Rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum, quæ ad ipsa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus fratribus illarum Ecclesiarum possessiones fuerint.

14. Quod si de his statutis atque consentiis aliquid casu quolibet vel ignorantia (quod non optamus) intutum fuerit, præcipimus ut quàm citissimè secundum justitiam emendare studeant, ne quando propter dilationem majus damnum possit adcrescere.

15. Hæc autem omnia ita disposuimus, atque eo ordine adfirmare decrevimus, ut quamdiu divinæ Majestati placuerit hanc corporalem nos agere vitam, potestas nostra sit super à Deo conservatum Regnum atque Imperium istud, sicut hactenus fuit, in regimine atque ordinatione, & omni dominatione Regali atque Imperiali; & ut obedientes habeamus prædictos filios nostros, atque Deo amabilem populum nostrum cum omni subjectione, quæ patri à filiis, & Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur. Et si aliquis ex his tribus filiis nostris per majorem obedientiam ac bonam voluntatem in primis Deo omnipotenti, ac post e à nobis placere cupiens, morum probitate promeruerit, ut ei majorem honorem ac potestatem conferre delectet, & hoc volumus, ut in nostra maneat potestate, ut illi de portione fratris sui, qui non placere curaverit, & Regnum & honorem ac potestatem augeamus, & illum talem efficiamus, qualiter ille propriis meritis dignus ostenderit.

16. Hoc postremò statuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus & conventionibus, quæ ad profectum & utilitatē eorum pertineant, his nostris decretis atq; præceptis addiderimus, volumus sic à prædictis dilectis filiis nostris observetur atq; custodiatur, sicut ea, quæ in bis jam statuta & descripta sunt, custodire & conservare præcipimus.

HLUDOVICI JUNIORIS, IMPERATORIS AUGUSTI CAPITULA

Recessus Comitiorum Ticinensium, An. Christ. 854.

STATUTA IN CONVENTU IMPERIALI Ticinensi, Anno Domini D CCC LIIII.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Incarnationis Domini nostri Jesu Christi annis D CCC LIIII. anni Imperii Domini HLUDOVICI Imperatoris Augusti VI. Indict. IV. dum Conventum fidelium nostrorum Palatio nostro Ticiniæ Civitatis convocaremus, & simul eorum & nostrorum Nobilium consultum, non solùm Ecclesiasticam utilitatem, & populi salvationem, sed etiam totius Regni statum perquirere studeremus, inter reliqua populus noster nobis quasdam petitiones obtulit, quas nos Dei amore & eorum fidelitate ducti libenter suscepimus, atq; ideò subter annotata Capitula ad eorum utilitatem subscribi fecimus, quas in futuro pro lege tenenda firmamus.

CAPIT. I.

De fœminis, quæ defunctis viris Lex Longobardorum prohibet ante anni spatium vestem religionis mutare, velamque suscipere petierunt, ut nostra licentia eis, ut mox divina pietas inspiraverit, eas indemnes liceret suscipere. Nos autem ejus considerantes, quia octo piu ipsa dilatione, multæ etiam raptu intra eundem spatium, ad aliam partem distractæ fuerunt, ideò & eorum petitionem, quam justam censuimus, suscepimus, & eis ita fieri concedimus.

CAPIT. II.

CAPIT. II.

Nostræ Majestati reclamaverunt pattres nostri, vel nostri super eos superfluas factas inquisitiones; ideo eis concedimus abhine in futurum nullas super eos fieri inquisitiones, nisi unde Karoli proavi, & avi nostri tempore factæ fuerunt.

CAPIT. III.

De liberis hominibus, qui super alterius res resident, ejusque nunc amministris Reipublicæ contra legem ad placita protrahantur, & ideo pignerabantur, constitutum est, ut secundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant; & si quis eos contra hanc nostram auctoritatem & eorum legem pignerare aut distringere præsumpserit, patronum eius omnia cum lege commendet, & insu per præsumptione bannum nostrum conponat.

CAPIT. IIII.

De homicidio, unde lex pro simplicitate probationem trium testium quærit, & testes habere non poruerit, concedimus, ut cum XII. juratoribus juret ab eadem simplicitate absolutus proprium non admittat.

CAPIT. V.

De cartis, quæ à quibusdam personis Falsæ appellantur, constituimus, ut si notarius superfuerit, & testes, qui eam veram & idoneam faciant; & si testes mortui fuerint, & notarius superfuerit, cum XII. juratoribus veram & idoneam eam faciat.

Concessas denique petitiones vestras consideravimus etiam ea, quæ ad nos inprideni pervenerunt ad referandas malorum insidiationes iisdem adjungere Capitulis.

CAPITULA HÆC DE INSIDIATIONIBUS STATUIT PIISSIMUS IMPERATOR HLUDOVICUS, *quæ gloriosi quoq, genitoris eius* HLOTHARII *Serenissimi Augusti auctoritate firmata sunt.*

CAPIT. I.

Perventum est ad nos, quòd eos, qui Romam orationis caussa pergunt, vel qui negotiandi caussa per Regnum nostrum discurrunt, collecti latrones dirpiant, eosq; aliquoties vulnerent vel occidant, & eorum bona diripiant; ideò volumus, ut Comites nostri eorum scudasii adjunctis secum vasallis Episcoporum, si necessitas fuerit, ubicumque tales fuerint, studiosissimè perquirant, ut eos capiant atque distringant. Et si hojus criminis reos invenerint, pœnas in legibus positas erga eos absque ulla neglegentia exequantur: ut ab his malefactoribus Regnum nostrum purgetur, & qui in nostra fiducia huc veniunt, sive orationis sive negotiandi gratia, salvi esse possint. Sciat autem unusquisque fidelium nostrorum, quia quisq; Comes, & quilibet publicus minister, hujusmodi malefactoribus aut assensum præbuerit, aut eos qui persequi neglexerit, nostræ indignationis motum sentiet, & proprio honore privabitur.

CAPIT. II.

Sed & hoc comperimus, quia ex diversis locis hujusmodi noxii homines inter se conspirent, & diversos Comitatus circumeuntes prædas & rapinas per villas, seu per vias, vel per silvas faciant, & innocentes homines deprædentur & spolient: & hi quoque similiter volumus, ut diligenti studio perquisiti capiantur & distringantur, & si obnoxii hujus sceleris inventi fuerint, legalibus pœnis absque ulla dilatione subjiciantur, ut huiusmodi inquietudo & injusta direptio à populo nostro auferatur, & liceat omnibus sub nostra dirione degentibus cum salvatione ac pace vivere, ut ordo Reipublicæ secundum justam amministrationem prorsus salvus & quietus permaneat.

CAPIT. III.

Audivimus quoque, quod quidam domos & possessiones habentes concilient sibi atque consocient latrones aliunde venientes, eosque occulte foveant & solacientur ad tale facinus perpetrandum, ut quicquid ipsi ex pernicioso opere adquisierint, cum eis partiantur. Quod genus malefactorum pessimum judicavimus, quia non solùm ipsi mala peragunt, sed etiam aliorum opere & officio ad scelera utuntur. Ubicunque igitur in tali suspicione quilibet venerit, & rumor in populo dispersus fuerit, quòd hæc facinora exerceat, si adhuc prolatum est, cùm duodecim se purget: si autem in aliquo manifestatus aut deprehensus est, statim capiatur & distringatur, & damnationem legibus præfixam sustineat.

Ubicunque verò sive manentes sive vagantes latrones comprehendere publici muneris amministrator voluerit, & ille se defensare conatus fuerit, si inter hæc forte eundem latronem occidi contigerit, nulla is, qui eum occidit, damnatione molestetur, neque ullas inimicitias à parentibus, aut ullam persecutionem ab ullo eius amico vel propinquo sustineat. Quod si aliquis ejus senior aut propinquus propter hoc vindictam facere conatus fuerit, & judex publicus eum compescere non potuerit, per fidejussores idoneos talis persona ad nostram deducatur præsentiam, ut complices & fautores sceleratorum nostra animadversione plectantur.

3. Ubicunq; autem fama est tales habitare, inquisitio per sacramentum per omnem populum circa manentem fiat; & cujuscunq; generis aut conditionis fuerint, per quos inquiri melius potuerit, jusjurandum dare, cum à Comite conventus fuerit, recusandi non habeat potestatem.

CAPIT. IV.

Sed & hoc pervenit ad noticiam nostram, quod quando potentes & honorati, sive Ecclesiastici sive Sæculares, ad nos veniunt, à populo, in quorum domibus mansiones accipiunt, suis usibus suorumq; equorum necessaria per vim tollant, & hac occasione populus noster affligatur: idcircò præcipimus, fidelis noster, quicunq; ad nostram præsentiam properat, nihil inveniendo aut evertendo ab aliquo violenter tollat, sed suis hominibus & equis, nisi fortè ab amicis stipendia acceperit, ab hospitibus suis pretio justo comparet. Nam quicunq; hujus mali famam habuerit, cum ad nos venerit, veracem hominem volumus ut det, qui pro suis omnibus juret, nihil eos in itinere tulisse; & si fortè in aliquo se suosque obnoxios recognoscit, donec idoneum hominem, qui juret, aut cuncta restituat his, à quibus abstulisse visus est.

CAPIT. V.

Hoc etiam multorum querelis ad nos delatum est, quod potentes & honorati viri locis, quibus conversantur, minorem populum depopulentur & opprimant, eorum prata depascant, mansiones etiam contra voluntatem privatorum hominum sive pauperum domibus suis........

Cætera desunt.

Ann. Christi 855.

LUDOVICI JUNIORIS IMPERATORIS AUGUSTI CAPITULA

DE DISCIPLINA ECCLESIASTICA, Statuta in Conventu Imperiali Ticinensi Anno Domini D CCC LV.

Capitula, quæ gloriosus Imperator *LUDOVICUS suis Episcopis de statu sui Regni considerare præcepit.*

E conversatione Episcoporum, Presbiterorum, & cæterorum Clericorum, de doctrina & prædicatione in populo, de conscriptione librorum, de restauratione Ecclesiarum, de ordinatione plebium & Xenodochiorum, de monasteriis virorum seu fœminarum, quæ secundum Regulam sancti Benedicti, vel ea quæ secundum Canonicam authoritatem disposita esse debent, quicquid in præfatis ordinibus extra ordinem est, aut per negligentiam Præpositorum, aut per desidiam subditorum, vehementer cupio scire: & secundum Dei voluntatem, vestrumq; sanctum consilium, sic emendare desidero, ut in conspectu Dei nec ego reprobus sim, neq; vos & populus in commissis iram suæ indignationis incurrat. Quomodo autem istud rationabiliter quæsitum & inventum perficiatur, vobis hoc ad tractandum, ac nobis renunciandum committimus.

De minoribus quoq; causis, quæ generaliter omnes, specialiter aliquos tangunt, & indigent emendatione, volumus, ut posthac illas quæratis, & ad nostram notitiam reducatis. Sicut est de Comitibus & eorum ministris, si justitias negligunt, aut ipsas vendunt, si sunt rapaces, aut ecclesiarum, viduarum, orphanorum, aut pauperum oppressores; si ad prædicationem veniunt; si debitum honorem aut obedientiam Sacerdotibus suis impendunt; si aliquas novitates aut argumenta quæ ad detrimentum populi pertinent, agere præsumunt, sicut est in acquirendis proprietatibus, aut irrationabiles preces ad adjutoria facienda, sive in reliquis causis, quæ ad peccatum nostrum pertinere possunt ac populi nostri.

Rescriptum Consultationis sive Exhortationis Episcoporum ad Dominum Ludovicum Imperatorem.

Domino gloriosissimo Regi LUDOVICO pax & vita, & victoria ministretur à Deo patre & Domino nostro Jesu Christo. Nos quidem in Dei nomine Angilbertus Archiepiscopus, & Andreas Patriarcha, unà cum Joseph Archicapellano, cùm ad hanc Synodum in urbe Regia Ticino congregatam venissemus, replicavimus eis piam vestram exhortationem, qua viva voce ad nos usi fuistis, flagrantes Spiritus sancti munere, & ultrà quàm hujus ætatis teneritudo capere potuisse videretur, totius modestiæ & gravitatis atq; sapientiæ sapore conditam protulimus, etiam & coram eis

tam eis relegi fecimus commonitorium à vestra nobis magnificentia traditum. Quibus auditis omnes unanimiter pro vestra indole omnipotenti Deo * diutissimè gratias egerunt, quia populo suo tam piissimum tamq; sanctissimum Principem dedit, qui cuncta ordinabiliter & rationabiliter disponere cupit. Et quoniam religiosa solicitudo vestra, primùm de conversatione episcoporum, Presbyterorum, & cæterorum Clericorum quærere studuit, nos quoque, quò regulariter meliùs fieri potuit, eundem ordinem servamus. * devotissimè

CAPIT. I.

Et Episcopum quidem ita conversari debere pronunciamus, ut ejus vita rectè vivendi sit norma. Presbyteros verò & clericos ita vivere oportet, ut subditæ plebi exemplo suæ conversationis proficiant.

CAPIT. II.

Et quidam Coëpiscoporum nostrorum, qui bonæ conversationis sibi conscii sunt, palàm fateri recusabunt, ne sui ipsorum laudatores viderentur. Qui verò negligentiam suam recognoscunt, more humani ingenii seipsos accusare verentur. Juxta commonitionem tamen vestram diligentiùs perscrutantes, quosdam quales desideratis, qualesq; populi Dei pastores & rectores esse decet, invenimus. Quorundam verò negligentiam vel erga Clericorum suorum custodiam, vel erga plebium sollicitudinem reperimus. Quibus ut aliquantulum emendandi spatium tribuatis, humiliter petimus. Qui si citò delicta non correxerint, severiori sententiæ subjacebunt.

CAPIT. III.

Cæterùm si quilibet Laicorum vel Clericorum contra Episcopum vel alicuius Ordinis Clericum, aliquid queritur, noverint nos paratos, & legitimam præbere audientiam, & si quid perperàm gessisse probati fuerint, debita animadversione punire.

Doctrina verò & prædicatio in populum, partim Episcoporum & reliquorum Sacerdotum, partim verò populi negligentia, non sicut necessarium est, procuratur: & sacerdotum quidem * * injuria, nullatenus est excusanda. Quidam verò Laici, & maximè potentes ac nobiles, quos studiosiùs ad prædicationem venire oportebat, juxta domos suas basilicas habent, in quibus divinum audientes officium, ad majores ecclesias rariùs venire consueverunt. Et dum soli afflicti & pauperes veniunt, quid aliud, quàm ut mala patienter ferant, prædicandum est? Si autem divites, qui pauperibus injuriam facere soliti sunt, venire non renuerint, admoneti utiq; possent, ut eleemosynis peccata sua redimerent, ut à fluxu rerum temporalium se abstinerent. Admonendi sunt igitur potentes, ut ad majores ecclesias, ubi prædicationem audire possint, conveniant: & quantum dono omnipotentis DEI divitiis & honoribus cæteros antecedant, tanto ad audiendum præcepta conditoris sui alacriùs festinent. for. incuria.

CAPIT. IV.

Quidam autem Comites & Vassi domestici, Presbyteros & Clericos nostros cæteros (quod nec Episcopis facere licet) absq; nostra licentia recipiunt. Insuper etiam ubicumq; ordinatos & quosdam, de quibus dubium est, utrum consecrati sint, in parochiis nostris absq; nostra examinatione Missas celebrare faciunt. Quod ne ulterius fiat, omnibus est inhibendum.

CAPIT. V.

Quare in ordinandis plebium rationibus civium instituta serventur, & pestiferæ ambitionis vitium radicitùs extirpetur: & neq; ob quorundam propinquitatem, neq; pro alicujus familiaritatis gratia, neq; (quod maximè detestandum) propter pecuniarum acceptionem indignus quilibet ordinetur. Et primùm quidem ipsius loci Presbyteri vel Clerici idoneum sibi rectorem eligant: deinde populi, qui ad tandem plebem adspicit, sequatur assensus. Si autem in ipsa plebe talis inveniri non potuerit, qui illud opus competenter peragere possit, tunc Episcopus de suis, quem idoneum judicaverit, inibi constituat.

CAPIT. VI.

Sanè removenda quorundam Laicorum procacitas, qui hoc solo obtentu, quod ad electionis consortium admittuntur, Archipresbyteris suis dominari præsumunt: & quos tanquam patres venerari debuerunt, velut subditos contemnunt. Hi igitur in proprii juris terminos sunt redigendi, & si extraordinariam dominationem in ecclesiis exercere præsumpserint, Regia sunt disciplina coercendi. Ipsi verò, qui ad gubernandas plebes legitimè provecti sunt, nullatenus à suis Episcopis repellantur, nisi aut in alicujus criminis reatum inciderint, aut easdem plebes malè tractaverint. Tollenda est enim prava omninò consuetudo, quæ in quibusdam locis oriri cœpit: quia nonnulli Archipresbyteri vel aliorum titulorum custodes, fruges vel aliarum ecclesiarum redditus ad proprias domos abducunt. Quidam verò aliorum possessiones conducunt, ut in eis quæ ab ecclesiis suis malè subtraxerunt, recondant. Nonnulli autem Laicorum in tantum eorum nequitiæ se complices faciunt, ut quæ hujusmodi transgressores ab Ecclesia surripuerint, ipsi in suis domibus abscondant. Tales ergò primum à suis Episcopis corripiantur. Quod si se citius corrigere noluerint, tanquam qui Ecclesiasticas res sacrilega temeritate tractaverunt, Synodali sententia feriantur. Laicos verò, qui post hanc denunciationem socios se hujus expilationis præbuerint, tanquam furti reos judiciaria coarctabit authoritas.

CAPIT. VII.

De restauratione ecclesiarum illud capitulum sufficit, quod genitor vester in * * constituit, sed ut servetur, vestra indiget admonitione.

CAPIT. VIII.

Similiter & de Xenodochiis, sicut in eodem capitulari continetur, observandum est.

CAPIT. IX.

De monasteriis autem virorum seu fœminarum, quæ secundum Regulam sancti Benedicti, vel secundum canonicam authoritatem, disposita esse debent, quia inspiratio omnipotentis Dei (credimus) cor vestri moderaminis incitavit, ipsi gratias referimus. Nam quòd jam maxima ex parte ordinem suum amiserint, omnibus est manifestum. Quæ ut ad pristinum statum reducantur, in Domini ac genitoris vestri ac vestra gloriosa dispositione consistit.

CAPIT. X.

Ea quidem monasteria, quæ adhuc statum suum retinent, unumquemque Episcoporum, in cujus parochia constituta sunt, providere oportet, utrum ordinem suum teneant. Quòd si aliter invenerit, unà cum rectore monasterii corrigere debebit. Quòd si rectoris monasterii principaliter culpa fuerit, & se suosque subditos ad Episcopi sui admonitionem corrigere dissimulaverit, Synodica debet authoritate percelli.

CAPIT. XI.

Quidam autem Episcopi & Rectores monasteriorum, res Ecclesiarum suarum subtractas, & aliis personis largitas esse, queruntur: & ideò Ecclesiasticas utilitates nequaquam se implere posse dicunt. Quæ ut restituantur, vestram Regiam Majestatem imploramus: quia si hi, qui eas pro animarum suarum remedio ecclesiis contulerunt, præmium merentur, sine dubio damnatione digni sunt, qui eas subtrahere moliuntur.

CAPIT. XII.

In sacris Canonibus præfixum est, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem Laici, qui vel in propriis vel in beneficiis suis habent basilicas, contempta Episcopi dispositione, non ad Ecclesias, ubi baptismum & prædicationem, & manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas dant, sed vel propriis basilicis vel suis clericis pro suo libitu tribuunt: quod omnibus divinæ legi & sacris canonibus constare esse contrarium. Unde vestram potestatem, ut eos corrigatis, expetimus. Sacra docet authoritas, ut publicè peccantes publicæ pœnitentiæ subjiciantur.

CAPIT. XIII.

Inveniuntur autem quidam, qui incesta matrimonia contraxerunt, & vel proximis suis, vel Deo sacratis mulieribus copulati sunt. Quidam etiam publicæ possunt pœnitentiæ subjugari: petimus, ut Comitum vestrorum auxilio fulciantur.

CAPIT. XV.

Quosdam ministros Comitum, propter frequentia Placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus. Unde Majestatem vestram obsecramus, ut Capitulare avi vestri de hac re observari præcipiatis.

CAPIT. XVI.

De Comitibus verò, de quorum vita & actibus à nobis quærere voluit sublimitas vestra, quosdam tales esse scimus, quales Dei ministros & vestræ Reipubl. provisores esse decet: nonnulli autem, ut se suosque ministros corrigant, vestra admonitione indigent: quibus tamen ut aliquantulum emendandi spatium tribuatis, exposcimus. Qui si se eiuis corrigere noluerint, Regia sunt authoritate reprimendi.

CAPIT. XVII.

Statuimus etiam ne Episcopi, quando pro confirmando populum parochias circueunt, Archipresbyteros suos gravent, ut hujusmodi dispensa contenti sint: Panes centum, friskingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, ova quinquaginta, agnum unum, porcellum unum, annonam ad caballos modios sex, * fœnum eorr. III. mel, oleum, cera, quod sufficit.

* fort. fœni carbes tres.

CAPIT. XVIII.

Petimus etiam, ut emunitates progenitorum vestrorum ita conservari præcipiatis, sicut à glorioso genitore vestro in * * * constitutum est.

CAPIT. XIX.

Per singulas parochias eas festivitates populus observare studeat, quas proprius eorum Episcopus venerari prædicaverit, ita neque illas negligant, quas Sacerdotes colere monuerint; neque inani superstitione eas celebrare præsumant, quæ nequaquam sunt observandæ. Si verò aliqui inventi fuerint, qui Sacerdoribus obtemperare noluerint, per ministros Reipubl. distringantur, & satisfactionem pœnitentiæ, quam Presbyteri imposuerint, subire cogantur.

CONSTITUTIONES GLORIOSISSIMI AUGUSTI DOMINI LUDOVICI.

CAPIT. XX.

In nomine Dei omnipotentis. Anno Incarnationis Dominicæ DCCCLV. Indictione XIII. mense Februario, die mensis ejusdem quarto: Cùm Dominus magnificentissimus LUDOVICUS Augustus apud Ticinensem civitatem in Augustali Aula resideret, tractaturus de statu sanctæ matris Ecclesiæ, & pace divina dispositione commissi sibi Imperii, ac generali totius populi salute, præ-

te, præsentibus Optimatibus suis, dixit: Crebrò vestram fidelitatem retroactis temporibus commonuimus, ut secundum normam Christianæ religionis vivere unusquisq; nostrorum fidelium satageret, & suos à rapina compesceret. Attamen quia hactenus indiligenter est actum, amodò omni conamine omnes studere volumus, quò penitus à nostro Regno omnis rapina eliminetur, & pauperum voces usq; nunc, Domini Sabaoth aures pulsantes querimoniis, incipiant suo creatori laudes rependere pro ubique pace & quiete concessa nobis à gentibus.

Capit. XXI.

Statuimus autem, ut Ecclesiæ Dei per totius Regni nostri fundatæ terminos, sub nostræ emunitatis tuitione securæ cum rebus & familiis permaneant, ceu prædecessorum nostrorum, piissimorum videlicet Augustorum, temporibus fuisse probantur, earumq; Rectores propriis utantur privilegiis, & monachi per sua cœnobia regularem teneant ordinem. Similiter & Clerus omnis proprio utatur ministerio, nemine molestante nostri terroris formidine.

Capit. XXII.

Sancimus nihilominus, ut singuli Conventus & Exactores Reipubl. in suis ministeriis legalem procurent populo facere justitiam, pupillos & viduas protegant, per loca solita restaurent Palatia, quibus cum iter dictaverit, nos Legatosq; nostros valeant recipere, ne gravetur Ecclesia. Quando etiam Episcopos, Abbates, vel Comites, seu fidelium nostrorum quempiam in propria villa morari contigerit, cum suis in suis maneant domibus, ne sub obtentu hospitii vicinos opprimant, vel eorum bona diripiant.

Capit. XXIII.

Deniq; quia Christi custodiente clementia neminem injustè privavimus, sed neq; privari absque legali sanctione aliquem nostrorum fidelium voluimus beneficio: jubemus, ne quis suum depravet ullo modo, sed instauret securiter, ne qui dirigendi sunt à nob. undiq;, si depravata repererĕt, legaliter emendare compellant, & eos deinceps frui prohibeant.

Capit. XXIV.

Porrò cùm ad nostrum quislibet nostrorum fidelium properat obsequium, tam eundo quàm redeundo gradiatur pacificè, & ni generalis utilitas cum scaritis veniat in statutis, juxta maneat. Episc. & Comes, per quorum transeunt terminum, diligenter provideant, ne molestentur incolæ, aut eorum domos per vim patiantur invadere, vel propria diripere absq; precio. Sed neq; indignè per solita loca, tectum, focum, aquam & paleam hospitibus denegare, aut aquam cariùs, quàm vicinis, audeant vendere.

Capit. XXV.

Igitur qui hactenus in Regno nostro frenatè vixisse, nulli est ambiguũ, sancimus unumquemque suorum hominum solicitudinem gerere, ne solitam rapinam patrare præsumant. Qua pro re si quis arctatus suum Seniorem dimiserit, penitus interdicimus, ne recipiatur ab altero, quatenus nisi corrigi voluerit à nostri Regni penitus excludatur finibus.

Capit. XXVI.

Hæc olim sæpe inculcata, & Augustali nostra sanctione promulgata, quia ex parte in aliquibus videntur neglecta hactenus, acriori ulcisci debuerant examine. Attamen nostra mansuetudine, ut corrigantur, quantulumcumq; largimur spatium, quo quiq; neglecta emendare valeant, destinaturi post modicum Legatos strenuos, emendata inquirere. Qui verò negligens repertus fuerit, propriis honoribus nostro privabitur judicio.

HLUDOVICI *GERMANICI, PII F. & *LOTHARII NEP. REGUM AUGUSTORUM RESCRIPTUM AD NICOLAUM I. PONT. ROM.

Ann. Christi 860.

* In Orientali Francia, id est, Alamannia, Bajoaria, Franconia, Saxonia Frisia, Hungaria, Sclavonia, Illyria, &c.

* In Lotharingia, Burgundia Provincia, &c. Ludovici Imperatoris Junioris frater.

De pace Confluentana, ut ejus fractores Ecclesiastica censura distringantur.

DOmino verè beatissimo ac sanctissimo, totiusq; sanctæ Dei Ecclesiæ roseo Regis Christi sanguine acquisitæ Pontifici, & universali Papæ Nicolao, Hludovicus a Magnus & Lotharius, divina præveniente gratia, Reges, in Principe Pastorum Christo sempiternam summæ felicitatis pacem & gloriam.

a Qui & Major respectu sui ex fratre Lothario Imperatore nepotis Imperatoris Junioris.

1. Nullus mortalium sanctissimi Apostolatus vestri sospitatem largiùs audire, & uberiùs videre desiderat, quàm nostra unanimis affectio; & sicut spiritales ac devotissimi filii almifluam paternitatem vestram toto cordis affectu amplexamur. Nos verò divina largiente clementia sani & incolumes vigemus, & pro nobis omnipotentis Dei victrici dextera pugnante, sopitis per omnia in regnis nostris Paganorum infestationibus, in vestris obsequiis & utilitatibus paratissimi existere desideramus.

2. Porrò Christus Dominus noster, qui Regium & Pontificale nomen solus sibi vindicavit, quique sanctæ matris Ecclesiæ fundamentum Principis Apostolorum Petri fide & nomine locavit,

sua nos gratuita bonitate respiciens vestri Apostolatus apicem in omnibus mundi partibus salubriter profuturum prælegit, & uti dignum erat, almifluo virtutum diademate decoravit, cui generalem sui gregis commisit solicitudinem. Quippe jam periculosis temporibus, * *in quos*, ut ait Apostolus, *fines sæculorum devenerunt*, † sanctæ sanctitatis Pontifex divina dignatione largitus, ut ea, quæ verbis docet, religiosissimis exemplis prosequatur. Unde nos modis omnibus congaudemus, & spirituali jucunditate lætamur, imò mente & corpore vestræ sanctæ paternitati nos humiliter committimus, vestrisque sanctissimis precibus apud illum, qui Pontifex est in æternum, commendabiles fieri suppliciter obsecramus. Postquam enim de vestro pio studio, & vigilantissima pastorali cura semel aliquid hausimus, nostrum multipliciter flagrat desiderium, ut si Deus omnipotens nostris votis annuerit, quem absentem mente veneramur, aliquando quidem præsentem divina largitione dulciter amplexemur, atq; Christianissimorum Principum more, ad vestra sacra vestigia provoluti, de vestro desiderio recreari mereamur.

* 1. Cor. 10.
† tantæ

3. Et quidem ad notitiam DEO digni Pontificatus vestri perferendum decrevimus, qualiter olim his præteritis annis per totius humani generis inimicum, suosque ministros, operarios videlicet iniquitatis, nequissimos Christianos, quædam simultas in Regnis nostris orta fuit. Unde sanctæ matris Ecclesiæ filii innumeras pertulerunt calamitates, deprædationes, vastationes, multiplicesq; incommoditates. Sed hoc plurimum detestantibus Episcopis, monentibusque Dei ac nostris fidelibus, nos & Carolus *a* Major, ac Primates Regnorum nostrorum, pariter *b* convenimus, & de statu sanctæ Dei Ecclesiæ, atque servanda inter nos pace, & Regnis, lege ac justitia mutuò firmavimus. Imò hoc publicè denunciavimus, quòd si aliquis Pseudochristianus contra has saluberrimas pacis conditiones, sinistrum aliquid & tantæ paci contrarium molitetur, ab omnibus insecutus, aut ad emendationem veniret, aut certè illi nullum evadendi pateret latibulum.

a Cognomento Calvus, sic dictus respectu Caroli Crassi nepotis sui ex fratre Ludovico Germanico, hujus scripti auctore.
b Confluentiæ sc. Cujus Conventus Recessum dedimus tom. I.

4. Sed verè, quod non optabamus, & non sine tristitia scribimus, Diabolus in membris suis sæviens, præscripta pacis indicia pervertere nititur, & per eos, qui incorrigibiles sunt, ac denunciati fuerant eliminandi, cum sint infideles, loco fidelium à quodam adoptati, redivivam inter nos, proh dolor, discordiæ pestem seminant. Unde fit, & verisimile cernitur, quod Carolus Major, eorum instinctu, fideles nostros hinc inde solicitat, ut sub prætextu & occasione potestatis indebitæ quædam non referenda præjudicans in Regno alteri à Deo concesso, præcipitanter aspiret. Cùm Apostolus dicat; *Non est enim potestas nisi à Deo.* Si enim hujusmodi lamentabilis cessasset ambitio, & venena pullulantis invidiæ, saltem Apostolico antidoto mederentur, pura mente * disponimus sanctorum Apostolorum limina, vestramque desiderantissimam ac sanctissimam paternitatem humiliter & reverenter visitare. Præsertim cùm pugnante pro nobis, ut diximus, Christo, ex omnibus nostræ ditionis finibus Paganorum infestatio viriliter sit repulsa, & nostri desiderii votum sola intercipiat Pseudochristianorum discordia.

Rom 13.
* disponebamus.

5. Oporteret præterea vestræ auctoritatis jubar propter generalem solicitudinem nostros invisere fines, ut quos nulla pacis fœdera, nulla movent fraternæ charitatis viscera, nulla nectunt consanguinitatis ligamenta, Apostolica invectio ad censuram Ecclesiasticam venire compellat. Et quidem sanctissimi prædecessores vestri per suam præsentiam ac pium laborem, plurima correxerunt; imò per Legatos ac litteras, absentes corpore, sed Spiritu sancto præsentes, innumera, quæ in abruptum perversitatis lapsa fuerant, revocantes ad rectum justitiæ tramitem reduxerunt. De cetero si aliquis Regum, quod absit, vel forte aliqua contumax persona, vestræ beatitudinis admonitionem parvipendere præsumpserit, latere non poterit, dicente Veritate; *Unaquæque arbor de fructu suo cognoscitur.*

Matth. 7.

6. Nos ergo propriis limitibus ac terminis contenti, illi sanctæ Sedi Apostolorum Principis, & vestræ ab omnibus reverendæ auctoritati, humilem subjectionem unanimes modis omnibus observare decernimus, eique collatam divinitùs immunitatem salubriter tueri præoptamus. Igitur quasi ad vestra sacra vestigia provoluti, propter amorem Dei, & reverentiam beati Petri multipliciter precamur, ut ex nostra unanimitate nihil sinistrum, nihilque falsidicum credere dignetur sancta paternitas. Sed sicut per Gisdfridum fidelem nostrum atque illustrissimum Comitem vobis dudum significavimus, ita apud vos pariter ac veraciter teneantur, quousque auxiliante Deo aut per nos ipsos, aut per strenuos Legatos nostros, viva voce vestræ magnitudini satisfacere procuremus, & de incertis certum reddere valeamus.

7. Omnipotens Deus tanti Pontificis sanctissimum apicem ad consolationem sanctæ matris Ecclesiæ, ac filiorum ejus, nostramque perpetuam pacem, diu incolumem custodiat, pro nobis apud pium Judicem fœliciter interpellando, Amen.

Ann. Christi 861.

EPISCOPORUM GERMANIÆ TRANSRHENANÆ DECRETUM

DE DIVORTIO INTER REGEM ET REGINAM,

Factum in Conventu sive Synodo Aquisgranensi, à HLOTHARIO II. Rege convocatâ, Anno Domini DCCCLXI.

CAPIT. I.

Nno † DCCCLXI. Indictione decima, die tertia Kalendarum Majarum, ex vocatione Domini HLOTHARII gloriosissimi Regis, Archiepiscopi, eorumq; Coëpiscopi, Aquis convenerunt, videlicet · † Baron. DCCC.LXII.

Guntharius Agrippinensis Archiepis. & sacri Palatii Archicapellanus, nec non & Theutgaudus Trevirensis Archiepiscopus, Adventius Mediomatricorum Episcopus, Atto Viridunensis Episcopus, Arnulphus Tullensis Episcopus, Franco Tungrensis Episcopus, Ungarius * Episcopus, Ratholdus Argentoriensis Episcopus, ut divina auxiliante clementia, pro utilitate ac necessitate Sanctæ matris Ecclesiæ, apud memoratum Serenissimum Principem, fideliter ac salubriter pastorali provisione intervenirent. Unde nostris jam periculosis temporibus, saltem serò pastoralis tuba insonare Prophetica admonitione debuerat, ubi dicitur: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* Ergo multipliciter & fideliter malefidi Diisdei discrimina, & senescentis mundi pericula replicantes, non sine gravi gemitu nostro, Christianissimo Principi ad memoriam reduximus, ut non immemor vocationis suæ, quod nomine censetur, opere compleat, ut Rex Regum Christus, qui sui nominis vicem illi contulit in terris, dispensationis sibi creditæ dignam remunerationem reddat in cœlis. Ad hæc ille, sicut verus Dei cultor, nostræ puriter ac veraciter annuit unanimitati, per omnia irrefragabiliter promittens nostris se obedire velle consiliis & rationabilibus obtemperare monitis. Et (ut ita dixerimus) ultra quàm credi potest, ita nobiscum suum benignissimum informavit affectum, ut proculdubio pateret, quod suum cor illius amplexatur dextera, in cujus manu corda sunt Regum.

CAPIT. II.

Intereà de his, quæ ad statum sanctæ Dei Ecclesiæ, & utilitatem Regni, atq; salutem populi sibi commissi pertinent, salubribus responsis & spiritualibus consiliis nostram consolatus est unanimitatem, se in omnibus paratissimum esse affirmans, ut verus adjutor atq; indefessus auxiliator nostri Ordinis, & totius sanctæ religionis existat.

CAPIT. III.

Post hæc humiliter ac devotè pastorale consilium requisivit, libellum proclamationis & suæ summæ necessitatis in manibus nostrorum fratrum imponens, ubi satis lugubriter divinum & pastorale consilium expetiit; suæque imbecillitatis causas querulosis vocibus retractavit, qualiter in quadam fœmina Theutperga nomine, factiosis perfidorum hominum argumentis fuerat deff audatus, imò non mediocriter repetebat, quòd judicio Episcoporum discidii sententiam pertulisset. Quam, si idonea fuisset conjugali thoro, & pestiferâ incestus pollutione fœdata non esset, & vivæ vocis confessione publicè condemnata, sponte retineret. Porrò se incontinentem esse professus est, & sine conjugali copula juvenis ætatis ardorem ferre non posse asseruit, procul dubio replicans, quòd illi Theutpergam incestuosam diximus, & ab omni concubina abstinere præcepimus, & quòd illi perdifficile est in juvenili ætate taliter permanere. Hinc verò testis affuit Theutgaudus Archiepiscopus, quòd juxta divinum atq; suum consilium, si aliquid ita adhibita sibi concubina deliquit, Ecclesiastico medicamine aditus, secretis judicibus, qui hoc lacrymis & vigiliis, ac spiritalis continentiæ macerationibus, insuper eleemosynarum largitionibus salubriter delevit. Et ut de multis pauca dicamus, si læta caro illum traxit ad culpam, afflicta (ut credimus) reduxit ad veniam.

CAPIT. * IV.

Igitur pastoralis regiminis cura, ac divinorum eloquiorum documenta, nostrorum fratrum animos solicitare cœperunt, quid nob. agendum, quidve tractandum esset, atq; pro hujusmodi querula proclamatione rationabiliter definiendum, illudq; ante omnia formidantes, ne forte (quod absit) post dignam satisfactionem, & saluberrimam reconciliationem fragilitatis noxam tantus Princeps incurreret, reversus ad vomitũ, & quasi sus in volutabro luti, illicitos aliquoties repeteret amplexus.

* Ms hoc loco ponit Capitul. quintum, ut videatur quartũ capit. deesse.

CAPIT. V.

Inde actum est, quod pia fratrum solicitudo retractare decrevit, qualiter Ecclesiasticæ auctoritatis censuram in præscripta fœmina Theutperga, sua publica confessione exigente, complevit.

CAPIT. VI.

Allato quoq; diversorum Conciliorum volumine, ex Concilio † Hilardensi capitulum quartum recitari fecimus, ubi ita scribitur: *De his, qui se incesti pollutione commaculant, placuit, ut quousq; in ipso detestando & illicito carnis connubio persistunt, usq; ad missam tantùm Catechumenorum in Ecclesia admittantur; cum quibus etiam nec cibum sumere ulli Christianorum, sicut Apostolus jussit, oportet.*

† Herdensi.

Capit. VII.

Vides hic D. Ambrosio tribui Expositionem in epist. Pauli.

Hinc quoq; S. Ambrosii in expositione Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Corinthios, cap. trigesimo tertio hos alloqui, qui matrimonio juncti sunt, ore Dominico, *uxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere innuptam. Hoc Apostoli consilium est, ut si discesserit propter malam conversationem viri, jam innupta maneat; quod si continere se non potest, quia pugnare non vult contra carnem, suo viro reconcilietur. Non enim permittitur mulieri, ut nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut apostasiæ, aut illicita impellente lascivia. Vir usum quærat uxoris, quia inferior omninò non hac lege utitur, quà potior. Si tamen apostata vir, non usum quærat uxoris invertere; non alteri potest nubere mulier, nec reverti causa fornicationis ad illum. Et virum uxorem non dimittere, subauditur autem, excepta causa fornicationis. Et ideò non subiecit, sicut de muliere dicens, si dimiserit uxorem peccantem. Non enim ea lege constringitur vir, sicut mulier. Caput enim mulieris vir est. Nam cæteris (inquit) ego dico, non Dominus; hoc dixit, ut ostendat, quid proprio ore Dominus jussit, & quid huius auctoritate concessit: quia*
2 Cor. 13. *& per istum Dominus loquitur, qui ait; An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus?*

Capit. VIII.

Ex Concilio Agathensi cap. LXII. *De incestis coniunctionibus, nihil prorsus veniæ reseruemus, nisi cum adulterium separatione sanauerint. Incestos verò nullo coniugij nomine deputandos, quos etiam designare, funestum est.* Ibiq; post aliqua ita scribitur; *Sanè quibus coniunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris coniugij libertatem.*

Capit. IX.

De cætero his atq; hujusmodi Canonicis sanctionib, & S. patris Ambrosii oraculis liquidò perspectis, credimus, non illam fuisse idoneam aut legitimam conjugem, neq; à Deo præparatam uxorem, quæ publicâ (ut dictum est) confessione, incestuoso fornicationis crimine denotata probatur. Quocirca glorioso Principi nostro, pro sua in divino cultu devotissima affectione, atq; victoriosissima Regni tuitione, cui non solùm nos, verumetiam caoonica auctoritas incestuosum conjugium interdicit, legitimum atq; idoneum conjugium à Deo sibi concessum non denegemus, juxta indul-
1 Cor. 7. gentiam dicentis Apostoli: *Melius est nubere quàm uri.*

RECESSUS
SIVE
DECRETUM

Ann. Christi 862.

COMITIORUM IN † VILLA SABLONARIAS CELEBRATORUM

† i. e. civitate

A REGIBUS LUDOVICO II. GERMANORUM, CAROLO CALVO *Francorum, &* LOTHARIO II. *Austrasiorum per communes Regnorum Ordines factum*
Anno Domini DCCCLXII.

Nno Incarnationis Domioicæ octingentesimo sexagesimo secundo, quando LUDOVICUS CAROLO mandavit, ut cum eo simul & LOTHARIUM reciperet & ad osculum & ad colloquium; misit CAROLUS per eum & per Alefridum, atq; per Salomonem, & per Adventium, & per Ottonem Episcopos LOTHARIO hæc, quæ sequuntur, Capitula, dicens: quia pro his causis ei non auderet communicare, nisi ita perficeretur, sicuti ibidem scriptum est. Renunciantib. autem ex parte LOTHARII, LUDOVICO & præfatis Episcopis, CAROLO & Hincmaro itemq; Hincmaro & Odoni atq; Christiano Episcopis, quod ita velle se & se facturum esse professus fuerat LOTHARIUS: sub hac convenientia receperunt eum ad osculum atque colloquium CAROLUS & Episcopi, qui cum eo fuerunt.

DENUNCIATIO CAROLI AD LUDOVICUM FRATREM.

Posteaquam proximè apud Confluentem nos invicem mutua indulgentia, annuente DEO, communi fidelium nostrorum consilio reconciliavimus, & sacramento de observanda inter nos pace, & de præstando in alterutrum adjutorio nos confirmavimus, & Capitula à communibus fidelibus nostris dictata, & nobis relecta nos observaturos promisimus; & publicè communibus fidelibus nostris annunciavimus: vobis, unice & charissime frater, reputare non volo, ut illa, quæ invicem nobis promisimus, hactenus erga me observata non habeam. Quod si quis fuerit paratus inde nobis certam reddere rationem, & dignam facere satisfactionem; qualiter autem ea, quæ mihi promisit, erga me ille observata habeat; non solùm ego, sed & plures alii sciunt. Sed & sicut nobis tunc ibi convenit, ut tempore f[illegible]o ad locum condictum cum primoribus Regnorum nostrorum conveniremus, ut ibi quæq[illegible] Regnis nostris emendatione digna & necessaria erant, & in sancta Dei Ecclesia, & in nostro ac populi salvamento tractaremus. Et nos erga fideles nostros, & fideles nostri erga nos emendaremus, & observanda de cætero statueremus, & semel & secundò ad hæc exequenda paratus fui, & ad hoc etiam nunc conveni, sicut sæpe mihi per communes fideles nostros mandastis. Pro quibus autem causis cum præfato nepote nostro anteà colloqui non volui, quàm vobiscum inde accipere consilium, quædam volo hîc designare, quædam verò posteà congruo loco, & in convenienti modo innotescere.

Quando

Quando altera vice pro iis, quæ dixi, tractantes ad Tusciacum veni, apportavit mihi & Episcopis Regni nostri *a* Boso ex parte Domini Apostolici epistolas quasdam nepoti nostro & Episcopis Regni sui mittendas, quas illi secundùm mandatum Domini Papæ transmisimus: quasdam autem nobis legendas & observandas, quarum & hîc textum habemus. In quibus invenimus nos increpatos, cur fornicatorios in Regno nostro immorari permitteremus? Et non solùm ipsam *b* fœminam, sed omnes faventes facinori ejus corpore & sanguine Christi excommunicatos, usq; dum ipsa mulier ad virum suum rediret. Et scimus, sicut sanctus dicit Gregorius, quoniam *qui resecanda, si potest, non corrigit ipse illa committit.* Nos autem audivimus, prædictam fœminam in Regno nepotis nostri commorari. Et hanc sententiam posteà non audivimus immutatam. Et quia gravamur nostris, timemus alienis etiam communicare peccatis, communicando excommunicatis. Filiam nostram Judith, viduam secundum leges divinas & mundanas sub tuitione Ecclesiastica & regionum de Burge constitutam, Balduinus non furatus est in uxorem: quem post legale judicium Episcopi Regni nostri excommunicaverunt secundum sacros canones, & definitionem S. Gregorii Papæ, qui dicit; *Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, ipse & consentientes ei anathemata sint.* Quæ & verbis & litteris nos & Episcopi Regni nostri nepoti nostro LOTHARIO innotuimus; nos etiam, sicut scitis, consilio & consensu fidelium nostrorum communiter confirmavimus, ut nemo nostrûm hujusmodi hominem in Regno suo recipiat, neq; immorari permittat, sed ad rectam rationem reddendam, & ad pœnitentiam agendam, sicut statutum est, illum redire cogat. Qualiter autem nepos noster LOTHARIUS non solùm erga nos & consanguinitatem, verùm etiam contra Deum, & sacram auctoritatem, & communem Christianitatem inde egerit, spero quia vos non latet, quod est plurimis cognitum, & S. Paulus, per quem locutus est Christus, dicit: *Non solùm qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.*

a Qui fuit Comes primarius.

b Engiltrudem Bosonis conjugem, Matfridi Comitis filiam, quæ relicto marito ad Lotharium confugerat.

Rom. 1.

Nota est vobis causa de uxore nepotis nostri LOTHARII: unde à nob. & ab Episc. Regni nostri, & ab aliis Episc. præsentib. nobis, quæsivit consilium, & audivit, sed secundùm illud consilium exinde non fecit. Scimus etiam quia ad Domnum Apostolicum pro hoc transmisit, & ab illo exinde epistolas recepit. Negare quoq; non volumus nos scire, quod Domnus Apostolicus & illi & quibusdam Episcopis exinde mandavit. Et scimus, quod negare non possumus neq; volumus, quoniã non debemus, quia Domni Apostolici * commendatio ab Evangelica veritate, & ab Apostolica & Canonica auctoritate in nullo discordat, & secundùm mandatum illius de hoc facto executum non audivimus, nec videmus. Illa etiam sancta & prima in toto orbe terrarum Sedes per divinum Paulum, cœlestem scilicet tubam, qui ad tertium cœlum & ad Paradisum raptus, hoc quod ab ipso Domino didicit, nobis & omnib. Christianis semper in omni mundo clamat: *Cum hujusmodi nec cibum sumere*, & per beatum Joan. Apost. qui de æterno & vivo Christi pectoris fonte in cœna, quando sacramenta redemptionis nostræ sunt celebrata & tradita, super eo recumbens hausit, quod redemptis omnib. propinavit, manifestissimè eadem Sedes Apostol. interdicit, hujusmodi hominem non debere quemquam in *domum suam recipere, nec Ave ei dicere, quia qui dixerit ei Ave, communicat operib. ejus malignis.* Et per beatum Gregor. Pap. in Homel. Ezech. dicit: *quia sicut ille, qui Fide à Deo recedit, apostata est, ita ille, qui à Deo recedit opere, sine dubio apostata est:* quoniam sicut dicit Apostolus, *Fides sine operib. mortua est.* Et item, sicut alius dicit Apostolus: *Sunt qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Et ipse Dominus dicit de semel, de secundo, de tertio legaliter commonito & non correcto, *sit vobis sicut gentilis & publicus criminibus implicatus:* cum quo & Apostol. & Canon. auctoritas *nec cibum sumere* (ut præmisimus) nob. concedit. Propterea unice & carissime frater, à nobismetipsis accipite, & mihi consilium date, & ipsi nepoti nostro viæ salutis & honoris date consilium, & præstate auxilium, quia & ego & hoc quantum mihi Dominus scire & posse donaverit, sum paratus simul vobiscum agere, si voluerit ipse recipere.

*condemnatio

1. Cor. 5.

2. Joan.

Jacob. 2.

Tit. 1.

Matth. 18.

Quod autem consilium ego cum Episc. & cæteris fidelib. nostris solicitus, & pro natura communi, vestra scil. & mea, sed & pro ipsius nepotis salute, honore, & pro communi fidelium nostrorum indemnitate, & salvatione, nunc proximè & in Synodo & in Placito nostro accepi vobiscum, nullũ bonum negare, sed omne bonum meum paratus sum participare: dico, si placet, & si ita vob. benè visum fuerit, accipiamus illum communiter; & si melius vobis per rationem & auctoritatem divinam & humanam nostræ salvationi & Christianitati congruentem ostenderitis, paratus sum illud cum omni devotione accipere, & vobiscum Deo cooperante, & communi fidelium nostrorum consilio & auxilio adminiculante, libentissimè sequi & exequi: quia scriptum est, (dicente bono Rege, qui tamen deliquit ut homo, recognovit se ut felix) *Ex voluntate mea confitebor illi.* Profiteatur idem nepos noster coram nobis & coram Episc. qui nobiscum fuerint, & remandet nobis per vos & per illos, quia vult secundùm Domni Apostolici & Episcopale, immò divinum consilium, ad Placitum convenire cum Episc. & fidelib. atq; amicis Dei & nostris ac suis, quoniam hæc causa generalis est omnibus Christianis, & aut causam ostendere, quia secundum legem divinam & humanam Christianis congruam hoc factum de uxore sua habeat executum; aut secundùm Dei consilium & legem Christiano Regi convenientem hoc & illa duo, quæ præmisimus, emendare velit & debeat: & paratus sum cum tali charitate & honorabilitate illum recipere, sicut Christianus Rex Christianum Regem, & sicut diligens patruus dilectum nepotem debet recipere, & in illius amicitia ad illius salvationem & honorem, si ita fecerit, permanere.

Psalm. 27.

Et constituatur tempus congruum, & locus opportunus, quando simul pacificè conveniamus, & hanc causam sicut de nobisipsis (quia, sicut dicit Scriptura, *os nostrum & caro nostra est*) ad communem nostram & fidelium nostrorum salvationem & honorem definiamus; ne qui fidelib. nostris & omnib. Christianis in bono exemplar esse debemus, perditionis exemplum demus; & qui omnium

Genes. 2.

malorum correctores esse debemus, caput malorum (quod absit) fiamus. Sed & ea, quæ (ut prædiximus) ad Conflnentes promisimus nos tractaturos, & observanda constituturos, tractemus & statuamus. Et qui undiq; propter peccata nostra & malum discordiæ, q in Regnis nostris manet, percutimur, placato Deu, misericordiæ illius solatium consequi mereamur. Et non sit nepoti nostro hoc agere in mente sua durum, quia scriptum est: *Qui mente est dure, corruet in malum:* sed timeat Deum, & compescat istud scandalum, quod tam grande in ista Christianitate sine ulla necessitate est generatũ & propagatum, cùm per rationem & auctoritatem potuisset ad debitum effectum perduci, q multis hominib. videtur sine plena ratione & auctoritate debita executum. Et quia scriptum est: *Beatus homo qui semper est pavidus:* Et Dominus dicit; *Diligentes me diligo*: pro amore & honore Dei timear se, & suam Christianitatem, & suum nomen Regium; & exuat se & nos omnes ab ista calumnia, quæ illũ sequitur, & propter illum nos propinquos illius: & honoret inde Deum, sciens Dominum dicere; *Honorantes me honorificabo, & qui contemnunt me, erunt ignobiles.* Et si noluerit, faciat quod judicaverit faciendum.

Proverb. 25.
Proverb. 28.
Proverb. 8.
1. Reg. 2.

Ego in vestra amicitia & debita fraternitate persistere, & omni debito obsequio illam promereri cupiens, qui non quæro quæ sunt illius, sed illũ; si eum salubriter habere non possum, me à Deo pro illius amicitia tollere nolo, nec ad malum alicui auxilium præstare volo, quia legimus in Scripturis Dominum dixisse cuidam Regi: *Impio præbes auxilium, & iis qui oderunt me amicitia jungeris; idcirco iram Domini merebaris quidem.* & sic, ut ibidem in reliquo scriptum est. Et item legimus, quia *de quacumq; impietate* quicumq; *impius conversus fuerit*, & ex corde se converti velle dixerit, jam nõ inter impios computatur, sed à piis piè recipi debet, & salubriter potest, dicente Scriptura: *Converte impios, & non erunt:* non quia non erunt in essentia, sed non erunt in impietatis culpa. Hæc autem dicimus, non ut nepotem nostrum numero impiorum computari cupiamus, quem piorum numero sociari à Domino exoptamus..........

2. Paral. 19.
Ezechiel. 3.
Proverb. 22.

Huic CAROLI *denunciationi sive contestationi in MSS. Codice subjiciuntur de rebus gestis, decisis & decretis capitulis in hoc Conventu, Denunciationes trium Regum,* LUDOVICI, CAROLI *atq;* LOTHARII, *de conservanda inter se mutua pace atq; concordia, beneq; consulendo rebus publ. in omnib. justiciam ministrando: quæ Baronius prætermisit. Quæ ubi lectæ & auditæ in Conventu fuere, ut comprobatæ evulgarentur, consentientib. omnium Ordinũ votis sunt retentæ ob illa, quæ in eis de Lothario accusato crimine scripta erant. In fine Actorum ista leguntur.*

Optandum sanè esset, ut & hæc & similiũ Comitiorum Acta ederentur integra. Plus utilitatis adferrẽt Re publ quàm tenebriones nonnulli debeant opinari, qui ne ea quidem videre volunt, quæ ante pedes posita sunt, nedum ut de præterito futura queant ponderare.

QUoniam istas, quæ præcedunt, Denunciationes LUDOVICUS & LOTHARIUS cum illorum sequacib. postquam coram omnib. qui affuerunt, trium Regum Consiliariis ferè ducentis, tam Episc. quàm Abbatib. & Laicis relectas penitùs rejecerunt, ne populo legerentur, ut causa LOTHARII penitùs taceretur: hanc, quæ sequitur, Annunciationem Domnus CAROLUS istis ipsis verb. jam vesperi annunciavit apud Sablonatias, anno Incarnat. Dominicæ 862. Indict. 11. tertio Non. Novemb. ab ipsa casa, ubi relictæ sunt præcedentes Annunciationes, in quam pauci alii intraverunt, quàm qui anteà fuerunt, quoniam ferè plena de ipsis erat. Sic: *Cum ego verb. & scriptis per fratrem meũ & per Episcopos nepoti meo mandavi, & illi de sua parte mihi renunciaverunt*, sic illi amicus esse, & illum salvare vulo, sicut * avunculus per rectum, nepotem salvare debet; & sicut ille nepos per rectum, avunculum suum salvare debet, me & meos salvaverit.

* Imperitè dixit pro, patruus.

Ann. Christi 876.
Recessus Comitiorum Ticinensium.

S. ROMANI IMPERII

ARCHIEPISCOPORUM, EPISCOPORUM, ABBATUM, DUCUM, COMITUM, AC RELIQVORUM ITALIÆ OPTIMATUM

SACRAMENTUM

KAROLO II. CALVO IMPERATORI AVGUSTO.

Præstitum in Conventu Ticinensi, Anno Domini D CCC LXXVII.

GLORIOSISSIMO ET A DEO CORONATO MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI, Domno nostro Karolo perpetuo Aug.

NOs quidem omnes, Episcopi, Abbates, Comites, ac reliqui, qui nobiscum convenerunt, Italici Regni Optimates, quorum nomina generaliter subter habentur insetta, perpetuam optamus prosperitatem & pacem. Jam quia divina pietas vos beatorum principum Apostolorum Petri & Pauli interventione per Vicarium ipsorum, Dominum videlicet * Joannem, Summum Pontificem & universalem Papam spiritualemq; patrem nostrum, ad Profectum sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumq; omnium invitavit, & ad Imperiale culmen S. Spiritus judicio provexit. Nos unanimiter vos Pruteċtotem, Dominum, ac Defensorem omnium nostrûm elegimus, cui & gaudenter toto cordis affectu subdi gaudemus, & omnia, quæ ad profectum totius sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque omnium salutem decernetis & sancietis, totis viribus (annuente Christo) concordi mente & prompta voluntate observare promittimus.

* ejus nominis VIII.

Anspertus S. Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus subscripsi.

Joannes

Joannes S. Aretinæ Ecclesiæ humilis Episcopus subscr.
Joannes Episcopus sanctæ Ticinensis Ecclesiæ subscr.
Benedictus Cremonensis Episcopus subscr.
Teudulfus Tertonensis Episcopus subscr.
Adalgaudus Vercellensis Episcopus subscr.
Azo Eporediensis Episcopus subscr.
Gerardus exiguus in exigua Laudensi Ecclesia Episcopus subscr.
Hilulumus Astensis Episcopus subscr.
Ratbornus Sedis Augustanæ Episcopus subscr.
Leodoinus Mutiensis Episcopus subscr.
Hildradus Albensis Episcopus subscr.
Bodo humilis sanctæ Aquensis Ecclesiæ Episcopus subscr.
Sabbatinus Jenuensis Ecclesiæ Episcopus subscr.
Filbertus Comensis Episcopus subscr.
Adelardus servus servorum Dei Veronensis Episcopus subscr.
Ego Paulus sanctæ Ecclesiæ Placentiæ Episcopus subscr.
Ego Andreas sanctæ Florentinæ Ecclesiæ Episcopus subscr.
Raginerius Abbas subscr.

Sign. Bosonis incliti Ducis & sacri Palatii Archiminiftri atque Imperialis Missi.

Sign. Richardi Comitis.	Sign. Hardingi Comitis.
Sign. Walfridi Comitis.	Sign. Bodradi Comitis Palatii.
Sign. Liutfridi Comitis.	Sign. Cuniberti Comitis.
Sign. Alberici Comitis.	Sign. Bernardi Comitis.
Sign. Supponis Comitis.	Sign. Airbolei Comitis.

Acta sunt hæc in Palatio Ticinensi, Anno Domini * DCCCLXXVI. Regni Domini Imperatoris KAROLI, Hludovvici Augusti piæ memoriæ filii, in Francia XXXVI. Imperii primo, Indict. VIIII. * al. DCCCLXXVII. perperam.

Ann. Christi 877.

KAROLI II. CALVI IMPERATORIS AUGUSTI
ELECTIONIS ET CONSECRATIONIS
CONFIRMATIO
*FACTA IN ROMA TEMPORE *IOANNIS APOSTOLICI in Synodo, Anno Incarnationis Domini * DCCCLXXVII. Indict. X.*

* eius nominis VIII.
* al. DCCCLXXVI.

SERMO DOMNI APOSTOLICI JOANNIS IN SYNODO EPISCOPORUM

OMnibus generationibus, imò cunctis mortalibus liquet, qualiter omnipotens & creator universorum Deus in Ecclesiæ suæ parte, quæ gemebunda peregrinatur in terris, per generationes & generationes electos suos velut in cœlorũ ambitu sidera nova produxerit, ut * quodammodo in ejusdem Ecclesiæ cœlo fixa, divina lumine radiantia merentium animos illustrarent, depulsis tetræ mœstitiæ tenebris, & diversarum angustiarum dissipata caligine. * ms. miro modo.

Inter quas tantum clarissimum sidus diebus nostris ecce nobis KAROLUM Christianissimum Principem superna providentia præscitum à se & præelectum ante mundi constitutionem & prædestinatum, non nisi copiosissima miseratione circa nostram salutem mora, secundùm placitũ suum, juxta quod congruum erat, in isto * periculoso tempore, tribuit, nepotem videlicet illius quondam Magni Karoli, qui Rempubl. præliis auxit, victoriis dilatavit, sapientia decoravit. Qui cùm omnes ecclesias sublimasset, semper hoc ei erat in voto, semper in desiderio, sicut in Gestis, quæ de eo scripta sunt, legitur, ut sanctam Romanam Ecclesiam in antiquum statum & ordinem reformaret. Unde & hanc multis honoribus extulit, multis munificientiis & liberalitatibus ampliavit, adeò ut amissas olim urbes ei restituisset, & ex Regni quoque sui parte alias non modicas contulisset. Sed pauca dicta sunt, nisi quæ circa religionis incrementum gessit magna & sublimia, memorentur. Religionis quippe statũ inter diversorũ errorũ & pravitatum vepres, incultum inventũ sacris litteris erudivit, divina pariter & humana scientia perornavit, † erroribus expurgavit, * ratis dogmatibus saginavit, atque intra brevissimum tempus ita industrio pietatis studio egit, ut novus quodammodo videretur mundus, magnis luminaribus venustatus, & variis vernantibus floribus adornatus,

* ms. periculorum.
† ms. errores expugnavit, tantis dignitatibus f. g.
* al. rectis.
* al. patrum.

*al. patrum — Cujus filius, divæ scilicet recordationis Hludovicus, maximus Imperator, pater hujus à Deo
electi Principis, KAROLI semper Augusti, * patrium solium adeò religione imitatus est, pietate
laudabiliter æmulatus est, ut & paterna divini cultus vota, & erga Prælatum principalis Ecclesiæ
liberalitatis insignia pius natus æquipararet & roboraret, sed & uberioribus beneficiis & dapsi-
libus munificentiis, ut heres gratissimus, ampliavit.

Verùm iste hujus præfulgidus filius, KAROLUS videlicet, de quo nobis sermo est, serenissi-
mus & tranquillissimus Imperator, qui nobis, ut prætulimus, in quos fines seculorum devenerunt,
quique caliginosi temporis ex quadam parte terras ærumnas & miserias sustinebamus, tanquam
splendidissimum astrum ab arce polorū illuxit, non solùm monumenta progenitorum bonitatem
* mf. habitū. — electæ radicis ferens in ramo, alacriter æquiparavit; verumetiam omne prorsus * avitum studium
vicit, & universum paternum certamen in causa religionis atque justitiæ superavit: ecclesias videli-
cet Domini diversis opibus ditans, Sacerdotes ejus honorans, hos ad utramque Philosophiam in-
formans, illos ad virtutes sectandas adhortans, viros peritos amplectens, religiosos venerans, ino-
pes recreans, & ad omne bonum penitus subsecutus, & omne malum medullitus detestatus.

Quapropter & nos, Karissimi fratres, tot ac tantarum dilectionum ejus atque virtutum audi-
entes insignia, & laudabilium longè lateque diffusa morum ejus intuentes indicia, pietatisque il-
lius affectus experti frequentissimè ac multifariè viscera, non immeritò intelleximus istum esse
proculdubio, qui à Deo constitutus est salvator mundi, multò profectò præstantiùs ac decentiùs
Genes. 41. — ita vocatus quàm Ioseph, qui penè totam terram salvavit Ægypti. Vnde ab universa sancta Ro-
mana plebe, voce almæ illius Annæ sanctæ personam gestantis Ecclesiæ sterilis & fœcundæ, Pro-
* for. temulenta. — phetico quodammodo Spiritu * temulento cotidie clamabatur; *Dominus dabit imperium Regi suo &*
1. Reg. 2. — *sublimabit cornu Christi sui.* Et iterum cum David † orat, Rege pariter ac Propheta; *Da*, inquiens,
† al. orabat. — *potestatem* sive imperium *puero tuo, & salvum fac filium ancillæ tuæ*, sanctæ videlicet Catholicæ & Apo-
Psalm. 8. — stolicæ Ecclesiæ.

Vnde nos tantis indiciis divinitùs incumbentibus luce clariùs agnitis, superni secreti consi-
lium manifestè cognovimus: & quia pridem Apostolicæ memoriæ decessori nostro Papæ Nicolao
idipsum jam inspiratione cœlesti revelatum fuisse comperimus, elegimus hunc meritò & approba-
vimus unà cum annisu & voto omnium Fratrum & Coëpiscoporum nostrorum, atque aliorum
sanctæ Romanæ Ecclesiæ ministrorum, amplique Senatus totiusque

——— *Romani populi gentisque togatæ.*

& secundum priscam consuetudinem, solempniter ad Imperii Romani sceptra proveximus,
& Augustali nomine decoravimus, ungentes cum Oleo extrinsecus, ut interioris quoque Spiritus
Sancti unctionis monstraremus virtutem, qua unxit eum Dominus Deus suus præ consortibus suis,
Christum hunc oleo lætitiæ delibutum extrinsecus faciens, & Principem populi sui constituens,
ad imitationem scilicet veri Regis Christi filii sui Domini nostri; ita ut quod ipse possidet perna-
turam, iste consequeretur per gratiam.

Denique non hic perpetuus Augustus ad tanta fastigia se velut improbus intulit, non tan-
quam importunus fraude aliqua vel prava machinatione, aut inhianti ambitione, ad Imperialem
apicem aspiravit. Absit. Neque enim sibi honorem præsumptuose adsumpsit ut Imperator fie-
ret, sed tanquam desideratus, optatus, postulatus à nobis, à Deo vocatus & honorificatus, ad de-
*al. utique — fendendam religionem & Christi * ubique servos tuendos humiliter atque obedienter accessit, o-
peraturus & roboraturus in Imperio summam pacem & tranquillitatem, & in Ecclesia Dei justiti-
am & exaltationem. Nisi enim nos talem ejus cognovissemus intentionem, nunquam animus
* vox, Dei, abest in MS. — fieret noster tam promptus ad ipsius promotionem, & hoc per Sacerdotum * Dei manus & mini-
strorum ejus officium, sicut David & Salomon, & nonnulli alii Christiani, quos nimirum non esse
Psal. 104. — tangendos Spiritus Sanctus per Psalmorum Cantica protestatur.

Quapropter, Fratres Karissimi, unanimes idipsum sentientes benedicamus Domino, & to-
tis cordis ac corporis vocibus collaudemus, qui, secundùm quod pollicitus est, spernentes sprevit,
& glorificantem se glorificavit, quique hunc tantum nobis talemque contulit, per quem mœren-
tium consolatio & Paganorum contritio, & Christianorum proculdubiò speretur certa redemptio:
summamque Majestatem ejus & pietatē votis continuis obsecremus, ut confirmet hoc in eo, imò
† Psalm. 67. — & in nobis per eum, quod operatus est in eo à templo † sancto suo, quod est in superna Hierusalem.
Nosque, quod jam in Romana Ecclesia, quæ est magistra, mater & caput Ecclesiarum, auctore
* mf. Deo — * Domino famulatus nostri ministerio gessimus, preces benedictionis fundentes, & coronam im-
* mf sceptrum — ponentes * sceptri, & diadema Imperii, etiam hic in sancta ac generali Fraternitatis nostræ Syno-
† mf. Deo. — do, ad quam † Domino duce pro innumeris necessitatibus & utilitatibus sanctæ * Dei Ecclesiæ
* al. Synodi — convenisse dinoscimur, iteratò cordis affectibus & oris vocibus & manus subscriptionibus roborc-
mus; nec sint, quod absit, in nobis schismata, quæ Apostolus medullitus execratur, nec animo-
rum alicujus divisionis & diversitatis dissensio.

RESPONSIO EPISCOPORUM.

Ecce, Beatissime & Apostolice Domine Papa JOANNES, clariùs videmus mentem apicis
vestri gratia Sancti Spiritus illustratā, qui profe[illegible]repleverit, ardentes pariter & loquentes
facit.

facit. Nisi enim ipse cor vestrum irradians tetigisset, nec ad tantæ delectionis erga nos flagrantiam accenderet, nec ad tot mellifluos & salutares effectus, quibus nos proculdubiò piè & assiduè instruitis, proculdubiò moveretur. Spiritualem autem filium vestrum, Dominum Imperatorem KAROLUM, Christianissimum & mansuetissimum Principem, tanto jure * cupimus & desideramus Augustalia Romani Sceptri gubernacula inconcussa & inmutilata, imò augmentata & ampliata finetenus retinere, quanto liquidiùs non per hominem neque ab homine sublimatum, & ad tantum culmen potestatis evectum, superna gratia revelante, cognovimus, qui nimirum cordi sacratissimo Apostolatus vestri interiùs inspiravit, ut non vos priùs eligeret, sed contrà vos eum & eligeretis & diligeretis. Sed nos, ò Domine & Coangelice Papa, vestigia vestra sectantes, & salubria monita recipientes, quem amatis, amamus; quem dilexistis, diligimus; quem elegistis, * elegimus, & quod in eo, auctore omnium bonorum † Deo, sive divina benedictione, sive sacra unctione, sive coronæ Imperialis impositione, gessistis, visceribili affectu sequimur, & celebri laude prosequimur, & digna honorificentia veneramur, atque totius sensus nostri nisibus ita permanere atque pollere semper optamus. Sed &, si necessitas fortassis exegerit, totis officii nostri conatibus adversus aliter sentientium molimina resistere satagemus. Cùm enim, secundù Apostolum, non sit potestas nisi à Deo, & hæc præcipuè, quæ tam pio collata est, haud dubium quin * Dei ordinationi resistat, qui isti ordinationi, quæ nobis ministrantibus cælitùs facta est, obstinata mente resistit. *Apostolico, quippe culmini, docente sancto Bonifacio Papa, nemo unquam obices manus intulit, nisi qui de se voluit judicari.* Durum autem est, * contra stimulum calcitrare, † vel contra adversos impetus fulminis conari.

* mſ. accipimus.
* al. eligimus.
† al. Domino
Rom. 13.
* al. Domini
* Actor. 9.
† al. & adversus impetus. Eccles. 4.

ITEM SVMMVS PONTIFEX.

Quia igitur, Fratres * Karissimi, inspiratio divina omnium nostrorum corda in unum sensum, & in unum eundemque deliberationis finem direxit, ut scilicet unum sentiamus, & unum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, quæ in præfato pijssimo & tranquillissimo Imperatore, spirituali filio nostro KAROLO, auctore * Domino, sive preces benedictionis super caput ejus infundendo, sive sacræ unctionis oleo celsum ipsius verticem contingendo, sive coronam Imperii conferendo gessimus, sententiæ prolatione, si unanimi generalitati vestræ videtur, & per manuum subscriptionem etiam in præsenti ac venerabili Synodo, sicut jam hortati sumus, iteratò promulgemus & roboremus.

* mſ. dilectissimi.
* mſ. Deo

SANCTA SYNODVS RESPONDIT.

Placet & valde placet in omnibus vestra † sacratissima sectari vestigia, neque fas est ut à culmine Apostolatus vestri in aliquo dissentiamus, quem videlicet ipse Christus Dominus noster omnium nostrûm ad vicem suam in terris esse voluit caput.

† al. serenissima.

TVNC SVRGENS SVMMVS PONTIFEX SENTENTIAM PROTVLIT, DICENS:

Pijssimi & serenissimi spiritalis filii nostri KAROLI magni & pacifici Imperatoris ad Imperialia sceptra electionem & promotionem ante mundi quidem ordinationem divinitùs ordinatam, nuper autem, id est, præterita nona indictione, per ministerium nostræ mediocritatis exhibitam, annuente Domino extunc & nunc & in perpetuum, firmam & stabilem decernimus permansuram.

RESPONDERVNT OMNES *placet, placet.*

Item, si quis tantæ rei divinitùs actæ proculdubiò institutionem superbia aut avaritia, vel certè aliquo pessimæ ambitionis instinctu perturbare aut violare temptaverit, cujuscunque sit ordinis, dignitatis aut professionis, tanquam Domini inimicus, & ordinationi ejus tyrannide sæva resistens, & Ecclesiæ Dei hostis, totiusque pacis & Christianitatis dissipator, anathemate usque ad satisfactionem teneatur omni tempore annexus.

RESPONDERVNT, *fiat, fiat.*

ITEM SVMMVS PONTIFEX.

Patratores & incitatores pessimi hujus consilii, qui profectò cum ministri sint Diaboli, sua quærunt non quæ Jesu Christi, & in Imperiū subintroducere simultates & discordiam moliuntur, ac † fraudulentiā immittere schisma ad confundendam Ecclesiæ unitatem, Regnique congruum statum & ordinem, Reique publicæ utilitatem & tranquillitatem conantur; si deinceps in talibus inventi fuerint, siquidem Ecclesiastici viri extiterint, tanquam viri schismatici & à capite dissidentes omnimodis deponantur: Laici verò & Monachi perpetuo anathemate feriantur.

† mſ. fraudulentiam.

ET RESPONDERVNT OMNES TERTIO, *fiat, fiat, fiat.*

Subscribit ergo Dominus Papa, & cum eo Episcopi, qui affuerunt.

Ann. Christi 878.

CAROLI II. CALUI IMPERATORIS AUGUSTI

CONSTITUTIO

DE PRESBYTERIS EX CRIMINIBUS DIFFAMATIS QUALITER JUDICARI DEBEANT.

Sanctissimo ac Reverendissimo Patri Ioanni, Summo Pontifici & Universali Papa, KAROLUS gratia Dei Imperator Augustus, & spiritalis filius vester.

CAPIT. I.

Baron. Annal. tom. 10. anno 878. Hinc marus epist. 7.

Nteqoam provinciæ Transalpinæ, propter seditiones & bella frequentia progenitorum nostrorum temporibus, sacrarum legum ac regularum notitiam & observationem plenè caperent, sicut posteà per incrementa Studio illorum ab hac sancta Sede gratia Dei ceperunt: gloriosæ memoriæ avus noster, Karolus Imperator Augustus, diu per egregios ac præcipuæ auctoritatis & sapientiæ viros de Presbyteris ex criminibus diffamatis qualiter judicari, vel purgare se debeant, perquisivit, & repperit: sicut in suæ Imperialis auctoritatis Edictis, quæ in alia schedula habemus scripta, posteris servanda reliquit, quæq; usq; ad nostra tēpora extunc in Trāsalpinis regionib. servata, & quādo necessitas postulavit, executa fuerūt.

CAPIT. II.

In diebus autem Domini & genitoris nostri piæ memoriæ Hludovvici Imperatoris cùm ipsa tepesci executio aliquatenus cœpit, apud Papam Eugenium inde ab eo commonitio facta est. Qua de re Synodum iisdem universalis Papa convocans, inter alia generalia Decreta promulgare curavit, quæ Leo IV. tempore fratris nostri Hlotharii, & nepotis nostri Hludovvici observanda decrevit, sicut in Gestis Synodalibus, & in hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ archivo haberi credimus, & ab hac sancta Sede nostris decessoribus directa venerabili sanctione habemus. Cum autem non longè ante hos annos nepos noster Hludovvicus Italiæ Imperator instinctu quorundam contra nos se cōmovit, missæ sunt nobis epistolæ, quasi ex Apostolicæ hujus Sedis auctoritate ac nomine quas tenoris inconvenientia hanc sanctam & discretissimam Sedem non misisse ostendit.

Vide Baron. tom. 9. ad ann. 826. Hincmar. epist. 7.

CAPIT. III.

Et quoniam pravis sæpius prava quàm recta innotesci solent, nacta hinc occasione Transalpinarum regionum Præsbyteri, à suis Episcopis de certis criminibus regulariter ab ordine Sacerdotali dejecti, & pœnitentiæ subacti sine licentia & conscientia Primatuum & Episcoporum suorum * huc venire, & hinc epistolas, quæ regulis non conveniunt, referre cœperunt. Quas non jussione Apostolica, sed, ut assolet, etiam in Republica propter multiplicia reclamatorum negotia, quorumcunque ministrorum quasi pia miseratione factas, & nos, & illius regionis putant Episcopi. Quaprópter quia, ut S. Augustinus dicit, *cogunt multas invenire medicinas multorum experimenta morborum*, intermissis propter prolixitatem sacrarum legū capitulis prædecessorum nostrorum Imperatorum, quibus Ecclesiasticæ regulæ consonant, necessarium duximus pandere sanctissimæ vestræ paternitati ac summæ auctoritati, qualiter regulas de honore in suo statu Episcoporum, & de appellatione, si necessitas & ratio in dejectione illorum poposcerit, sed & de appellatione Presbyterorum intelligimus, & intellegi à Rectoribus Transalpinarum Ecclesiarū didicimus: quatenus ab hujus sanctæ Sedis auctoritate nostra sana, ut credimus, intelligētia confirmetur, à qua fidei ac religionis sumpsit initium, & quotidie, gratias Deo, sumit augmentum. Et si quid malè in agro Dominico pullulat, decreti vestri falce recidatur. Si etiam quorumcūque negligentia vel præsumptione à præstitutis regulis est discessum, vestræ auctoritatis industria fit reformatum.

* idest, Romā

epist. 50 ad Bonifac. Comitem.

CAPIT. IV.

Sicut Dei virtus Christus & Dei sapientia ordinem ac dignitatem Apostolorum, & septuaginta Discipulorum in carnis præsentia distinxit, ut lectio sancti Evangelii patentèr ostendit: ità idem ipse, *per quem Reges regnant, & conditores legum justa decernunt*, sacris legibus & canonibus spiritu suo conditis, & totius mundi reverentia consectans, ordinem & dignitatem Episcoporum, qui locum in Ecclesia tenent Apostolorum; & Presbyterorum, qui subrogantur loco septuaginta Discipulorū, & in administratione & in honore: sicut & in veteri Testamento inter summos Pontifices & inter minoris ordinis Sacerdotes, discrevit. Quapropter ab omnibus honorandi ac venerandi sunt *pro patribus nati filii*, id est, pro Apostolis ordinati Episcopi, & ordinis dignitate & illius honore, qui eis Apostolis dixit: *Iam non dicam vos servos, sed amicos meos.* Et: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit,*

1. Cor. 1. Matt. 10. Luc. 10. Proverb. 8.

Augustin. in Psalm. 44. Ioan. 15. Luc. 10.

ſpernit, me ſpernit. Et de eis: *Ite nuntiate fratribus meis.* Et alia, quæ de illorum veneranda honoratione ſacræ Scripturæ teatus eloqitur. Matth. 28.

Capit. V.

Qui fortè, ſi aliqui temporalibus rebus ſunt pauperes, & fortè merito divites, pro certo autem ſunt ordine ſacro ſublimes, à nullo quolibet, ſive Eccleſiaſtica ſive Sæculari poteſtate prædito debent vilipendi, nec potentibus ſæculi modo quocunque poſtponi, præcipiente omnibus Apoſtolo Jacobo: *Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriæ*, quia non qui ditiores ad ſæculum, hi in divino examine ſunt meliores. *Nonne*, inquit, *Deus elegit pauperes in hoc mundo? divites in fide, & heredes regni, quod promiſit diligentibus ſe?* Et Paulus: *Ignobilia & contemptibilia mundi elegit Deus*, & reliqua. Et S. Gregorius in epiſtola ad Mauritium Imperatorem: *Sacerdotibus inquit, non ex terrena poteſtate Dominus noſter citiùs indignetur, ſed excellenti conſideratione propter eum, cuius ſervi ſunt, eis ita dominetur, ut etiam debitam reverentiam impendat. Nam in divinis eloquiis aliquando Sacerdotes Dij, aliquando Angeli vocantur. Nam & per Moyſen de eo, qui ad iuramentum deducendus eſt, dicitur: Applica illum ad Deos, id eſt, ad Sacerdotes. Et rurſum ſcriptum eſt: Dijs non detrahes, ſcilicet Sacerdotibus. Et Propheta ait: Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt. Quid ergo mirum ſi illos veſtra pietas dignetur honorare, quibus in ſuo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos aut Deos ipſe etiam appellat DEUS? Eccleſiaſtica quoque teſtatur Hiſtoria, quia cùm piæ memoriæ Conſtantino Principi in ſcripto oblatæ accuſationes contra Epiſcopos fuiſſent, libellos quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dij eſtis, à vero Deo conſtituti: ite, & inter vos cauſas veſtras diſcutite, quia dignum non eſt, ut nos iudicemus Deos. In qua tamen ſententia, pie Domine, ſibi magis ex humilitate quàm illis aliquid praſtitit ex reverentia impenſa. Ante eum quippe pagani in Republica Principes fuerunt, qui verum Deum neſcientes, Deos ligneos & lapides colebant, & tamen eorum Sacerdotibus maximum honorem tribuebant. Quid ergo mirum ſi Chriſtianus Imperator veri Dei Sacerdotes dignetur honorare, dum pagani (ut prædiximus) Principes honorem impendere Sacerdotibus noverunt, qui Dijs ligneis & lapideis ſerviebant?* Et idem ſanctiſſimus atque facundiſſimus & diſcretiſſimus, veraciterque in oculis Dei humillimus, in epiſtola ad Joannem Epiſcopum Syracuſanum ſcribens, de Epiſcopo Conſtantinopolitano inter alia dicit: *Quod Sedi Apoſtolicæ dicat ſe velle ſubijci, ſi qua culpa in Epiſcopis invenitur, neſcio quis ei Epiſcopus ſubiectus non ſit. Cùm verò culpa non exigit, omnes ſecundum rationem humilitatis æquales ſumus.*

Epiſt. cap. 2. 1. Cor. 1. lib. 4. Reg. epiſt. 31. & 11. q. 1. c. ſacerdotibus. Exod. 22. Malach. 2. Ruffinus lib. 10. cap. 2. lib. 7. Regiſt. epiſt. 63.

Caput. VI.

Poſt Conſtantinum autem quique Chriſtiani Imperatores, deceſſores, ac prædeceſſores noſtri, leges de Epiſcoporum honore ac privilegio condiderunt. Proinde, Pater ſanctiſſime, quia ut S. Gelaſius dicit: *Duo ſunt quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas ſacra Pontificum, & Regalis poteſtas*, ad quas appellari poteſt, & à quibus nemo permittitur appellare, ſub oculis diſtincti & æquiſſimi Judicis Dei, qui ſine perſonarum acceptione judicat, noſtra ponderemus judicia: quia etſi plerunque exiſtunt inter neglegentes vel deſides fratres, quæ oporteat majore auctoritate curari, *ſic tamen eſt*, ut S. Leo dicit, *adhibenda correctio, ut ſemper ſit ſalva dilectio, & plus erga corrigendos agat benevolentia quàm ſeveritas, plus cohortatio quàm commotio, plus caritas quàm poteſtas.* Epiſcopos ſanè in ſuo ſtatu manentes debita veneratione colamus, & à nobis eis competenti honore impenſo cæteris exemplum reverentiæ erga Sacerdotalem ordinem præbeamus: quia ſi nos ſacrum ordinem in perſonis eorum vilipendimus, qui velut in ſpeculo ad ſumendum exemplum omnium, qui ſubjecti nobis ſunt, oculis poſiti ſumus, pro tantorum culpis à diſtricto judice, Summo videlicet Pontifice & Rege Regum dijudicabimur, quot noſtro facto delinquendi, quod abſit, exempla præbuerimus, ſicut idem B. Gregorius in Regula Paſtorali terribiliter intonat, dicens: *Scire etenim Prælati debent, quia ſi perverſa unquam perpetrant, tot mortibus digni ſint, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt. Unde neceſſe eſt, ut tanto ſe cautiùs à culpa cuſtodiant, quanto per prava, quæ faciunt, non ſoli moriuntur, ſed aliorum animarum, quas pravis exemplis deſtruxerunt, rei ſunt. Et contrà, quot ſuo vel verbo vel exemplo vel, quibus poteſtas eſt data correptionis, correptione (quia ſæpe invitis bona præſtantur, dicente ſummo patrefamilias ad ſervum, id eſt, Prælatorum chorum; Exi citò in vias & ſæpes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea)* Domino *lucrati fuerint, pro tantis gloriæ coronam accipient, atteſtante Apoſtolo: Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

epiſt. ad Anaſtaſium Imp. epiſt. 84 ad Anaſtaſ. Imp. 3. par. admonit. 5. Luc. 14. Iacob. 5.

Capit. VII.

Cæterùm quia non eſt homo in terra, qui faciat bonum & non peccet, & nec ipſi ſine peccato fuerunt, qui cœleſti magiſterio adhærebant, dicente Joanne: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Et Jacobus Apoſtolus dicit: *In multis offendimus omnes.* Et, ut Scriptura oſtendit, *in Angelis reperta eſt nequitia*, ſi neceſſitas cum multa ponderatione atque examinatione coëgerit Epiſcopos ab Epiſcopis judicari, vel Presbyteros ab Epiſcopis à gradu Eccleſiaſtico deijci, ſicut in honore atque adminiſtratione, ſic & in dijudicatione atque appellatione diſcretionem auctoritas ſacra diſtinxit, decernens, ut ſi neceſſitas & pondus legalis ac regularis accuſationis exigit Epiſcopum judicari debere à ſuis judicibus Epiſcopis, à quibus regulariter unà cum Primate provinciæ potuit ſecundum Nicænos & Antiochenos canones & decreta Sedis Romanæ Pontificum ordinari, congregatis unà cum Primate provinciæ ipſius regionis Epiſcopis ſecundum Sardicenſes canones, atque à conſtituto juxta Carthaginenſes canones duodecim Epiſcoporum numero, ſi plures nequiverint congregari, canonicè judicetur.

Eccleſ. 7. 1. Ioan. 1. epiſt. cap. 3. Iob. 4.

Capit. VIII.

Conc. Sardic. cap. 7. & 2. q 6. c. si quis. * epist. 2. † epist. 2. * epist. 84. c. 11. † 2. q. 6. c. si quis, 36.

Et si isdem accusatus & iudicatus Episcopus congregatis eiusdem regionis Episcopis de gradu suo deiectus Apostolicam Sedem appellaverit, & confugerit ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ, & ab eo se audiri voluerit, post judicium juxta Sardicenses canones, & decreta * Innocentii ad Victritium, & † Bonifacii ad Gallicanos Episcopos, & * Leonis ad Anastasium, † *scribendum est ab his, qui causam examinarunt, Romano Pontifici. Et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, & det iudices: si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea quæ acta sunt, quæ decreverit, confirmata erunt. Et si iustum putaverit, ut renovetur examen, scribere his dignetur Episcopus, qui in finitima & propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, & iuxta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat causam suam audiri, iterum deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut è latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate Episcopi, & quid velit, & quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis iudicent, habentes eius auctoritatem, à quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si verò crediderit Episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet, quod sapientissimo consilio iudicaverit.*

Concil. Sardic. cap. 4.

Interim tamen alter Episcopus in cathedra depositi Episcopi post appellationem eius non ordinetur, antequam causa eius fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata.

Capit. IX.

epist. 53.

Quæ Constitutio Appellationis ad Apostolicam Sedem non discordat à sacra & mystica Nicæna Synodo, de qua magnus Leo Papa ad Anatolium scribsit: *Illa*, inquiens, *Nicænorum canonum per sanctum verè Spiritum ordinata conditio in nulla unquam parte est solubilis. Nulla sibimet de multiplicatione congregationis Synodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem atque octo Episcopis quantumlibet copiosior numerus Sacerdotum comparare se audeat vel præferre, cum tanto divinitùs privilegio Nicæna sit Synodus consecrata, ut sive per pauciores, sive per plures Ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum.* De cujus privilegio & B. Ambrosius dicit: *Non humana industria, non compositione aliqua, trecenti decem & octo Episcopi ad Concilium convenerunt, sed ut in numero eorum per signum suæ passionis & nominis Dominus Iesus suo se probaret adesse Concilio, CRVX in trecentis, IESV nomen in decem & octo est Sacerdotibus.* Et mihi, inquit Hilarius, *ille ipse numerus hic sanctus est, in quo Abraham victor Regum impiorum ab eo, qui æterni sacerdotii est forma, benedicitur.* Et hinc idem B. Leo Papa ad Anatolium: *Sancti illi & venerabiles Patres, qui in urbe Nicæna sacrilego Arrio cum sua impietate damnato mansuras usque in finem mundi leges Ecclesiasticorum canonum condiderunt, & apud nos in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt: & si quid usquam aliter quam illi statuere præsumitur, sine cunctatione cassatur.*

lib. 1. de Fide cap. 9. in lib. de Synodis in fin. epist. 53.

Capit. X.

Concil. Nicæn. cap. 5. & Aquisgran. c. 42. & 11. q. 3. c. servetur, 73.

Quod sanctum & mysticum Concilium præcipit *de his, qui communione privantur, ut sive ex Clero, sive ex laico ordine ab Episcopis per unamquamque provinciam sententia regularis obtineat, ut hi qui abiiciuntur, ab aliis non recipiantur: requiratur autem, ne pusillanimitate, aut contentione, vel alio quolibet Episcopi vitio, videatur à congregatione seclusus. Vt hoc ergò decentiùs inquiratur, benè placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter omnibus simul Episcopis congregatis discutiantur huiusmodi quæstiones: & sic, qui suo peccaverunt evidenter Episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æstimentur, usquequò vel in communi, vel Episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam.*

Caput. XI.

Cōcil. Sardic. cap. 3. 4. 5. 7.

Cujus sanctæ Synodi constitutionem Sardicenses canones non convellunt, qui cum Pontificis Romani Vicario, vel arbitrio causam Episcopi in Provinciali Synodo judicati etiam Episcoporum arbitrio vel judicio, qui cum judicaverunt cum Episcopis, qui in finitima & propinqua provincia sunt, præcipiunt terminari, quatenus sive in manenda, sive in immutanda sententia juxta Nicænos canones commune sit placitum. De quibus sacris canonibus Nicænis Africanum Concilium ad S. Cælestinum Papam scribens: *Prudentissimè*, inquit, *iustissimeq; providerunt, quæcunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda: nec unicuique provinciæ gratiam Spiritus Sancti defuturam, qua æquitas à Christi Sacerdotibus & prudenter videatur, & constantissimè teneatur.*

Conc. African. cap. 105.

Capit. XII.

epist. 2. c. 3.

Beatus quoque Innocentius ad Victricium Rotomagensem Episcopum duo capitula magni Concilii Nicæni: *De his videlicet, qui communione privantur ex Clero.* & aliud, *Vt per singulas provincias suis privilegia serventur Ecclesiis.* Et Capitulum Sardicensis Concilii de Episcoporum ad Apostolicam Sedem appellatione uno capitulo sagaciter atque patenter explicat, dicens: *Si quæ autem causæ vel contentiones inter Clericos tam superioris * gradus, quàm etiam inferioris fuerint exortæ, placuit, ut secundum Synodum Nicænam congregatis omnibus eiusdem provinciæ Episcopis † iudicium terminetur. Nec alicui liceat, sine præiudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui in omnibus causis debetur reverentia, custodiri, relictis his Sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias. Quod si quis forte præsumpserit, & ab officio Cleri submotus, & iniuriarum reus ab omnibus iudicetur. Si autem maiores causæ in medio fuerint devolutæ ad Sedem Apostolicam, sicut Synodus statuit, & * beata consuetudo exigit, post iudicium Episcopale referantur.* In eo enim, quod dicit: *ut secundum Synodum Nicænam congregatis eiusdem provinciæ Episcopis de exortu causis * iudicium terminetur*, capitulum Nicæni Concilii de excommunicatione explanat. In eo, quod *ad alias* quemcunque de Ecclesiastico ordine prohibet *convolare provincias*, aliud capitulum Nicæni Concilii explicat, quod jubet, ut per singulas provincias suis privilegia serventur Ecclesiis, sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, ut si majores causæ, quarum una est de Episcopi dijudicati appella-

11. q. 3. c. si quæ causæ. * ordinis Nic Syn. c. 5. † iurgium

* vetus

* iurgium

appellatione in medio fuerint devolutæ ad Sedem Apostolicam, sicut Synodus Sardicensis statuit, & vetus consuetudo exigit, post judicium Episcopale referantur. scilicet, ut aut juxta præmissum septimum Sardicensis Concilii capitulum appellantis Episcopi causa in provincia, in qua fuit exorta, diffiniatur, aut judicium Episcoporum provinciæ secundum decreta Bonifacii Apostolicæ Sedis auctoritate confirmetur: & sicut Leo scripsit ejusdem Sedis sententia roboretur. Quia verò S. Innocentius non Nicænam, sed Sardicensem Synodum de appellatione Episcopi ad Sedem Apostolicam in auctoritatem traxit, qui utraque Synodos legit, apertè intellegit.

Conc. Sardic. c. 3. 4. & 7.

CAPIT. XIII.

Sacræ leges ac Regulæ Presbyteros, & cæteros inferioris gradus Clericos non alibi, quàm ad suos Episcopos præcipiunt accusari, à quibus sicut † Africæ provinciæ canones decernunt, eorum causa debet audiri: & sicut * S. Gregorius constituit, cum Presbyteris vel Clericis suæ Parrochiæ judicari: qui fortè si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, ad quos eis sit provocandum de appellatione Presbyterorum ac Diaconorum ad vicinos & finitimos Episcopos Papa Zosimus in Commonitorio per Faustinum Episcopum & Philippum ac Asellum Presbyteros directo Carthaginensi Concilio, in Concilio Sardicensi capitulo XVII. continetur hoc modo: *Osius Episcopus dixit; Quod me adhuc movet, reticere non debeo. Si Episcopus quis fortè iracundus, quod esse non debet, citò & asperè commovetur adversus Presbyterum sive Diaconum suum, & exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem, & ideò habeat potestatem is qui abiectus est, ut Episcopos finitimos interpellet, & causa eius audiatur, & diligentiùs tractetur: quia non oportet negari ei audientiam roganti. Et ille Episcopus, qui iustè aut iniustè eum abiecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur, ut vel probetur sententia eius à plurimis, vel emendetur. Tamen priusquam omnia diligèter & fideliter examinentur, eum, qui fuerat à communione separatus, ante cognitionem nullus debet præsumere ut eum communioni societ. Hi verò, qui conveniunt ad audiendum, si viderint Clericorum esse fastum & superbiam, quia non decet ut Episcopus iniuriam vel contumeliam patiatur, severioribus eos verbis castigent, ut obediant honesto præcipienti Episcopo. quia sicut ille Clericus sincerum exhibere debet amorem Caritatis, ita quoque vicissim ministri infucata debent Episcopo suo exhibere obsequia.*

† Conc. African. c. 92. * lib. 11. epist. 54. Iustinian. Imp. Novell. 123. § si quis contr. Gratian. 11. q. 1. c. de persona, 38. Conc. Sardic. c. 17. Gratian. 11. q. 2. c. si fortè, Ivo Carnot. lib. 5.

CAPIT. XIV.

Nec hoc capitulum Sardicensis Concilii dissentire videtur à capitulo Nicæni Concilii, quo expressius & apertius, quàm Sardicense Concilium, decrevit de his, qui communione privantur à proprio Episcopo, sicut suprà posuimus, & de privilegiis singulorum Metropolitanorum dicens: *Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Libyam & Pentapolim, ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem; quia & Vrbis Romæ Episcopo parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasq; provincias suis privilegia serventur Ecclesiis.* Quod exponit Antiochena Synodus dicens: *Per singulas regiones convenit Episcopos nosse, Metropolitanum Episcopum sollicitudinem totius provinciæ gerere. Propter quod ad Metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrant.* Et Constantinopolitanum Concilium dicens: *Vt illa, quæ sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciæ Synodus dispenset, sicut Nicæno constat decretum esse Concilio.*

Conc. Nicæn. cap. 6. Conc. Antioch. cap. 9. Conc. Constantinop. 1. Conc. Nicæn cap. 5.

CAPIT. XV.

Et hinc Innocentius ad Alexandrum Antiochenum Episcopum: *Revolventes,* inquit, *auctoritatem Nicænæ Synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum mentem explicat Sacerdotum; quæ censuit de Antiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim Sacerdotibus, esse necessarium custodire, quæ super diocesin suam prædictam Ecclesiam, non super aliam aliquam provinciam, recognoscimus constitutam.* Et Bonifacius Papa ad Hilarium Narbonensem: *Nulli,* inquit, *videtur incognita Synodi Nicænæ constitutio, quæ ita præcipit (ut eadem propriè verba ponamus): Per unamquamque provinciam ius Metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subiectas. Quod illi, quia aliter credendum non est, servandum Spiritu Sancto suggerente sibimet Censuerunt. Quod idcircò dicimus, ut advertat caritas tua, adeò nos canonum præcepta servare, ut ita constitutio quoque nostra diffiniat, quatenus Metropolitani sui unaquæq; provincia in omnibus rebus ordinationem semper expectet.* Et his consonanter Cælestinus: *Iuxta decreta,* inquit, *canonum unaquæque provincia suo Metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem Episcopum continent constituta. Nec usurpationibus locus alicui Sacerdoti in alterius concedatur iniuriam. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus: alter in alterius provincia nihil præsumat.* Et Leo ad Maximum Episcopum: *Etsi,* inquit, *diversa nonnunquam sunt merita Præsulum, iura tamen permanent Sedium.*

epist. 18. epist. 3. epist. 2. cap. 4. epist. 62.

CAPIT. XVI.

Et Antiochenum Concilium à magna Synodo Calcedonensi actione duodecima favorabiliter collaudatum sequens decreta Nicæni Concilij: *Si quis,* inquit, *à proprio Episcopo communione privatus est, non antè suscipiatur ab aliis, quàm suo reconcilietur Episcopo, aut certè ad Synodum, quæ congregatur, occurrens pro se satisfaciat, & persuadens Concilio sententiam suscipiat alteram. Hæc autem diffinitio maneat circa laicos, & Presbyteros, & Diaconos, omnesq; qui sub regula esse monstrantur.* Et loquens de Conciliis capitulo vigesimo dicit: *In ipsis Conciliis adsint Presbyteri, & Diaconi, & omnes, qui se læsos existimant, & Synodi experiantur examen. Nulli verò liceat apud se celebrare Concilia præter eos, quibus Metropolitana iura videntur esse commissa.* Et capitulo decimo sexto: *Perfectum verò Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus Antistes.*

Conc. Antiochen. cap. 6.

CAPIT. XVII.

Appellantes autem Præsbyteri vel Diaconi, à quibus & qualiter sint iudicandi, sacri Cartha-

Con. Carthag. III. c. 8. 9. 10. 3 q. 6. c. 1. 2. & ult. l. 3. in fine princ. D. de re milit. l. 1. & 2. C. Vbi de criminibus agi oporteat, Novel. 69 c. 1. ad de Iul. Clarum Sentent. lib. 5. §. ult. quæst. 35. & seq. * Conc. African. c. 150. * pro multis

thaginenses canones capitulo XX. & capitulo XXVIII. evidenter ostendunt. Ubi autem inter accusatores & accusatos causa debeat agitari, Carthaginense Concilium statuit, dicens: *Vt accusatus vel accusator in eo loco, & unde est ille qui accusatur, locũ sibi eligat proximum, quo non sit difficile testes producere, ubi causa finiatur.* Et hinc Leges dicunt: *Criminum discussio ibi agitanda est, ubi crimen admissum est.* nam alibi criminum reus prohibetur audiri, * Et item: *Si quis adversarium aut repetitione, aut criminu objectione pulsaverit, provincia, in qua consistit ille, qui pulsatur, suas extrat actiones, nec æstimet adversarium suum alibi aut longiùs pertrahendum.* Illi verò, qui pulsatus fuerit, si judicem suspectum habuerit, liceat appellare, scilicet Ecclesiasticis ad finitimos Episcopos, ut Sardicenses & Carthaginẽses canones, ut præmisimus, decreverunt; vel ad Provincialia Concilia, sicut sacri Niceni & Antiocheni canones constituerunt, & sicut Africanum Concilium in epistola ad Cælestinum Papam ostendit: *Vnicuique*, inquiens, *concessum est, si judicio offensum fuerit cognitorum, ad Concilium suæ provinciæ, vel etiam universale provocare: nisi forte quisquam est, qui credat unicuilibet posse Deum nostrum examinis inspirare iustitiam, & innumerabilibus congregatis in Concilium Sacerdotibus denegare, aut quomodò ipsum Transmarinum iudicium* (quod tantundem est, Transalpinum) *ratum erit, ad quod testium necessaria persona, vel propter sexus vel propter senectutis infirmitatem vel * multis aliis incurrentibus impedimentis adduci non poterunt?*

Capit. XVIII.

lib. 7. epist. 110. — Matth. 18. — * dignabitur

A judicibus autem, sive quos, juxta Africanos canones, Primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu delegerint causa finienda regulariter provocari non potest. Et S. Gregorius in epistola ad Gallicanos Episcopos: *Nec hoc* inquit, *in hac sollicitudinis parte relinquimus, quod de habendis per parrochias Conciliis Patrum providentia utilitatis causa sancitum est. Vnde, ne qua inter fratres dissensio, ne qua inter Præpositos & subiectos sint fomenta discordiæ, in unum Sacerdotes convenire necesse est, ut de incidentibus causis disceptatio, & sit salubris de Ecclesiastica observatione conlatio: quatenus dum per hoc & præterita corrigantur, & regulam futura suscipiunt, omnipotens ubique Dominus fratrum concordia collaudetur, cuius vobis adesse præsentiam, si hac observabitis, scitote, quia scriptum est: Vbi fuerint congregati duo vel tres in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Si ergo adesse * dignatur, ubi duo vel tres fuerint, quanto minus non deerit, ubi plures convenerint Sacerdotes? Et quidem, quia de adhibendo bis in anno Concilio Patrum sit regulis statutum, non latet; sed ne fortè aliqua impleri hoc necessitas non permittat, semel tamen sine excusatione aliqua decernimus congregari, ut exspectatione Concilii nihil pravum, nihil præsumatur illicitum. Nam plerumque, etsi non amore iustitiæ, metus tamen examinis, abstinebitur ab hoc, quod omnium notum est posse displicere iudicio.*

Capit. XIX.

Hæc itaque Transalpinis Ecclesiis, earumque Rectoribus à Sede Apostolica de appellatione Episcoporum ad hanc Sedem Apostolicam, & de Presbyterorum ac Diaconorum appellatione, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint ad Comprovinciales Synodos, & dijudicatione regulari eorum in iisdem Synodis ante longissimæ ætatis annos usque ad nostra tempora servata, & à decessoribus ac prædecessoribus eorum secuta & executa fuerunt. Quæ si etiam illis servata, & ab eis secuta & executa non fuerint, nihil prodest eos secundum sacros canones & decreta Sedis Romanæ Pontificum pro accusatis Presbyteris de manifestis criminibus Comprovinciales Episcoporum Synodos frequentare: sed faciet licenter quisque Presbyterorum quod libet. Vnde si fuerit redargutus, veniat Romam.

Capit. XX.

* sc. Romam. — * sc. Pontificum Romanorum.

Et quia pro singulis Presbyteris Episcopi Transalpini regulariter judicatis Missos dirigere, & actionum documenta scribere non valent, nec testium necessarias personas, vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, vel pro multis aliis impedimentis * huc producere, fiducialiter poterit mentiens quique innocentiam suam asserere; cùm non erit, qui mendacia ejus possit refellere. Vnde, sicut præmisimus, Legem & Canonum conditores prudentissimè justissimeque viderunt quæcunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, & per expressa regularum judicia discretissimè judicanda, & post judicium conservanda. Maximè de subintroductione, contra regulas, mulierum; pro qua ab Episcopis Transalpinis Presbyteri regulariter judicari ad hanc sanctam Romanã Sedem insciis suis Episcopis veniunt, & eis epistolas * eorum refragantes judicia deferunt, eosque vel comministros illorum ad hanc Sedem ad conquerendum contra eos venire præcipiunt, quod nullis antiquorum legibus vel Patrum regulis decretum fuisse legimus.

Capit. XXI.

epist. ad Episc. Dardan. — † super.

Quas epistolas sacris regulis obvias, ut in præfatione hujus opusculi commemoravimus, nec auctoritate Apostolica fuisse missas, sed compilatas quorumcunque vafricia credimus. Non enim sibi ipsi Sedes Apostolica potest esse contraria vel diversa. De qua Gelasius Papa dicit: *Confidimus, quòd nullus iam veraciter Christianus ignoret uniuscuiusque Synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi Sedem præ cæteris oportere, quàm primam, quæ & unamquamque Synodum & sua auctoritate confirmat, & continuata moderatione custodit, pro suo scilicet principatu, quem B. Petrus Apostolus Domini voce percèptum, Ecclesia nihilominus subsequente, & tenuit semper & retinet.* Et item: *Cumq; nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè nil licere, & cùm Sedes Apostolica † superior his omnibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio devotoq; studeat tenere proposito, satis indignum est, quemquam vel Pontificum vel Ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam B. Petri Sedem & sequi videat & docere, satisq; conveniens sit, ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum.* Potest enim fieri, ut illi, qui in vicinis

parrochiis

parrochiis sunt bujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quique juxta sacras regulas ad manus impositionem, & ad Synodos huc convenire solent, ipsi pro reclamatione † contra Presbyterorum suorum ad præfatam examinationem conveniant, sicut sacri canones ac leges præcipiunt, ut ad Primatem uniuscujusque provinciæ, qui negotia videntur habere, concurrant, vel ad Synodum, qui se læsos existimant, quo non sit difficile testes producere, invitentur. Transalpinis autem, & aliis, qui in similiter longinquis regionibus commorantur, Apostolica Sedes & sacrorum canonum promulgatores, loquente in eis sancto Spiritu, quæ sunt unicuique provinciæ possibilia, & auctoritati convenientia, atque paci Ecclesiæ congruentia tenenda & exequenda discretissimè præfixerunt.

[† f. contraria; Bus.]

Capit. XXII.

Legimus etiam, quamvis rarissimè præceptum à Sede Apostolica, quosdam de longioribus parrochiis specialis dioeceseos Romani Pontificis, ad cujus sollicitudinem universalis Ecclesia pertinet, propter contumaces contentiones aliquos invitatos fuisse: sed de Transalpinis regionibus, quibus decreta privilegia servari debent, tale quid pro Presbyterorum & Diaconorum appellatione à Sede Apostolica præceptum fuisse non legimus. De Ecclesiasticis nihilominus privilegiis in epistolis B. Gregorii legimus ad Dominicum Carthaginensem Episcopum: *Vestra fraternitas*, inquit, *hoc postposita dubitatione retineat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua iura servamus. Nec cuilibet, favente Christi gratia, ultra quàm meretur, impertior: nec ulli hoc, quod sui iuris est, ambitu stimulante derogabo, sed fratres meos honorare per omnia cupio: sicq; studeo eos in honorem subvehi, dummodo non sit, quod alteri iure ab altero possit opponi.* Et alibi idem hinc dicit: *Quod verò dicitis, vestris temporibus decere reservari, quæ à meis quoque decessoribus tradita atque custodita sunt: absit hoc à me, ut statuta maiorum Consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam, quia mihi iniuriam facio, si fratrum meorum iura perturbo.*

[lib. 2. epist. 39. Gratian 25. q. c. de ecclesiasticis.]
[lib. 2. epist. 37. Gratian 25. q. 2. c. quod verò.]

Capit. XXIII.

Tandem hinc præter antiquas regularum ac legum constitutiones in promptu habemus Synodalia capitula Apostolicorum, Eugenii anno Imperii decimotertio Domini & genitoris Hludovvici, & anno decimo Imperii Hlotharii fratris nostri mense Novembrio, atque Leonis IV. anno Hlotharii trigesimo septimo, & Hludovvici nepotis nostri anno quinto mense Decembrio decreta; quibus præcipiunt, ut; *Si quispiam Sacerdotum, id est, Episcopus, Presbyter, Diaconus, vel etiam Subdiaconus de quacunque fœmina crimine fornicationis * suspectus, post primam secundamq; & tertiam commonitionem (Metropolitani vel alterius Episcopi, aut eius, cui subiacere videtur) inveniatur fabulari cum ea, vel aliquomodo conversari, canonicè iudicetur.* Quapropter unusquisque Episcopus in tali re studiosè ac diligenter curam habere debet, ne Ecclesia Christi à propriis possit sordidari ministris: quia cùm propriã uxorem habere non permittitur, maximè ab omni fœmina sit abstinendus. Et item: *Sacerdos etenim, aut quivis alius in ordinem Ecclesiasticum provectus, si in eo scelere inveniatur, quo abiciendus existat; depositus providentia Episcopi bene proviso loco constituatur, ubi peccata lugeat, & ulteriùs non committat.* Sic & magnus Leo papa longè ante hanc constitutionẽ auctoritate sacræ Scripturæ ad Hilarium Narbonensem † decrevit: *Ut Presbyteri vel Diaconi lapsi ad promerendam misericordiam Dei, privatam expetant secessionem, ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.*

[Baron. tom. 9 an. 826. Busæi emendatione nimiùquam violentam in Notis ad Hincmari epistolas nõ audias nec aude s. Hincmar ep. 7. c. 11. Gratian. dist. 81. c. si quispiam, c. 2. de Cohabit. Cleric. & mulier.]
[* f. suspicatus. dist. 81. c. sacerdos.]
[† epist. 92. ad Rusticũ Narbon. Episcopũ.]

Capit. XXIV.

Cùm hæc ita se habeant, non est perfunctoriè attendendũ vestræ Pontificiali auctoritati, & nostræ Imperiali potestati, quid prædecessores nostri de servandis sacris Legibus & sanctis Regulis decernentes constituerunt: ex quorum pluralitate, pauca numero, non pauca pondere, hic censuimus apponere. De Legibus namque * Valentinianus, Theodosius & Archadius decreverunt dicentes: *Perpensas Serenitatis nostræ longa deliberatione constitutiones, nec ignorare quenquam nec dissimulare permittimus.* † INTERPRETATIO: *Leges nescire nulli liceat, aut quæ sunt statuta contemnere.* Et S. Cælestinus * paria de sacris canonibus dicit: *Nulli*, inquiens, *Sacerdoti suos liceat canones ignorare, nec quicquam facere quod Patrum possit regulis obviare.* Quæ enim à nobis res digna servabitur, si Decretalium norma constitutorum, pro aliquorum libitu, licentia populis permissa frangatur? Quia, ut * Hilarius Papa dicit: *Non minus in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones, quàm in iniuriam ipsius Domini prosilitur: cum expectatio fructu nostri ministerii non in latitudine regionum, sed in acquisitione ponitur animarum.* Et item de Legibus, † præfati Augusti: *Omnia constituta non præteritis calumniam faciunt, sed futuris regulam ponunt.* * INTERPRETATIO: *Omnes leges non ea, quæ anteriori tempore facta sunt, damnant, sed in futurum observanda constituunt.*

[* L. 2. Cod. Theod. de Cõstit. Princip. & ed. ct.]
[† Anian. in se. ad d. l. 2.]
[* epist. 3. apud Gratian. dist. 38. c. nulli.]
[* epist. 1. ad Leont.]
[† L. 3. Cod. Th. d. tit.]
[* Anian. ad d. l. 3.]

Capit. XXV.

Et hinc Symmachus Papa: *Dum ad Trinitatis instar, cuius una est, atque individua potestas, unum sit per diversos Antistites Sacerdotium, quemadmodum priorum statuta à sequentibus convenit violari?* Huc accedit, quòd hæc, si eveniat sententiarum varietas, ad ipsam sacrosanctam Catholicam religionem credimus pertinere, cujus omnis potestas infringitur, nisi universa, quæ à Domini Sacerdotibus semel regulariter statuuntur, perpetua sint. Quod aliàs contingere poterit, si successor decessoris actibus non tribuerit firmitatem, & roborando quæ gesta sunt faciat rata esse quæ gesserit. Quanta enim Vicariis beatissimi Petri Apostoli judicabitur esse reverentia, si quæ in Sacerdotio præcipiunt, ea hisdem transeuntibus dissolvantur? Hæc igitur servemus nostris temporibus tanto gratius, quanto & Ecclesiæ & Imperio erit capacius, & servando, quæ legaliter ac regulariter gesta sunt, rata esse faciamus, quæ legaliter ac regulariter gessimus.

[Anaclet. ep. 2.]

CAPIT. XXVI.

Suggerendum etiam vestræ summæ auctoritati necessarium credimus, ut de quorundam Episcoporum coërcenda incoosideratione alios decreto generali instruentes cautos efficiatis, ot quorum debent esse matura & perpensa judicia, non sint præcipites in proferendis sententiis, nec facilè ac indiscretè, neque aliter, nisi juxta sanctarum Scripturarum tramitem traditionemque majorem, & pro evidentibus culpis quemcuoque à communione corporis & sanguinis Domini Dei nostri Iesu Christi, in quibus post unicum baptismum præcipoè humanæ salutis reconciliatio & summa consistit, pro suis injuriis, vel animi sui motibus ac iracundia separent. Quoniam *ira Sacerdotis*, ut sanctus dicit Gregorius, *nequaquam debet esse preceps & perturbata, sed magis ex consilii gravitate * metuenda, nec debent temerè indiscussa iudicare, nec passim dicta sine probatione credere, sed auctoris nostri facta pensare. Cui cùm omnia nuda & aperta sint, mala tamen Sodoma noluit antè iudicare, sicut sacra docet Historia, quàm probare, nos instruens, ne mala hominum antè præsumamus credere quàm probare.*

Homil. 17. in Evang.
* mitiganda.
Gregor. lib. 19. Moral. cap. 23.
Genes. 18.

CAPIT. XXVII.

Sequantur autem in proferenda judiciali sententia Sanctorum Romanæ Sedis Pontificum documenta, Leonis atque Gregorii. *Beatissimo Petro*, inqoit Leo, *à Christo dicitur; Tibi dabo claves regni cœlorum. & quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunquè solveris super terram, erunt soluta & in cœlis. Transivit quidem etiam in alios Apostolos ius istius potestatis, & ad omnes Ecclesiæ Principes decreti huius constitutio commeavit: sed non frustra vni commendatur, quod omnibus intimatur. Petro enim ideò hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ Rectoribus Petri forma * præponitur. Manet ergo Petri privilegium, vbicunque fertur ex ipsius æquitate iudicium. Nec nimia est vel severitas vel remissio, vbi nihil ligatum, nihil est solutum, nisi quod B. Petrus aut ligarit aut solverit. Hinc certa consideratione datur intelligi, quia in iudicando non est Petri privilegium, vbi non ex ipsius fertur æquitate iudicium. Est igitur præiudicium, non iudicium, quia non iure dictum, id est, non iustitia lege prolatum.* Et sanctus Gregorius: *Sæpe agitur, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ; vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat, cùm suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur. Vnde fit, vt ipsa hac ligandi ac solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subiectorum moribus exercet. Iudicare enim dignè de subditis nequeunt, qui in subiectorum causis sua vel odia vel gratiam sequuntur. Vnde rectè per Prophetam dicitur: Mortificabant animas, quæ non moriuntur, & vivificabant animas quæ non vivunt. Non morientem quippe mortificat, qui iustum damnat; & non victurum vivificare nititur, qui reum supplicio absolvere conatur. Causæ ergo pensandæ sunt, & tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda.*

Serm. 3 in Anivers. Assũpt.
* proponitur
Ezech. 13.

CAPIT. XXVIII.

Qui beatissimus Doctor Spiritu Sancto repletus passim in dictis suis ostendit, quoniam Episcopus, qui in ligando & solvendo interim arbitrium non sequitur judicis, ipse ligandi & solvendi potestate, quin & Regno Dei se privat, sed livore vindictæ depromit, Paulo attestante, qui dicit; *Neque maledici regnum Dei possidebunt.* Quià verò *sacra Scriptura duobus modis maledictum memorat: aliud videlicet, quod approbat, & aliud quod damnat. Aliter enim maledictum profertur iudicio iustitiæ, aliter livore vindictæ. Sancti viri cum* in excommunicationis alligatione *maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto lividæ vltionis, sed ex iustitia examine erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, & mala foras exurgentia, quia maledicto* alligandæ excommunicationis *ferire debeant, cognoscunt, & eò* in alligationis & excommunicationis *maledicto non peccant, quòd ab interno iudicio non discordant.* Cootra excommunicationis maledictum livore vindictæ deprompturn voce Pauli prædicantis admonemur, qui ait: *Benedicite, & nolite maledicere, quia neque maledici regnum Dei possidebunt.* Nam si à quolibet non fortasse ex malitia, sed ex linguæ incuria maledictionis verbum jaculatur in proximum, apud districtum judicem, à quo de otioso verbo ratio in die judicii poscitur, damnabilis est ille sermo, qui malitia non caret, & pœnalis est ille, qui ab utilitatis bonitate vacat. pensandum est magnopere, quanta animadversione plectenda est ab Episcopo, cujus *sermo* semper *sale*, id est sapientia, *conditus esse* * percipitur, jaculata in proximum injustæ alligationis excõmunicatio, quæ potius vocanda est maledictio,

1. Cor. 6.
Gregor. lib. 4. Moral. c. 5. & 6.
Gratian. 24. q. 3. c. cum sancti.
Rom. 12. & 1. Cor. 6.
Matth. 12.
Colos. 4.
* leg. præcipitur.

CAPIT. XXIX.

Sequamur itaque Ecclesiæ sanctæ Rectores, quorum dorsa mentium incudes sunt hominum peccatorum, dicente Psalmista: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores.* in separatione à communione & reconciliatione Sacramentorum Christi, sacrum Nicænum Concilium, & Africæ provinciæ canones, Siticii quoque, & Innocentii, atque Leonis decreta, & epistolam ipsius Leonis ad Theodorum Forojuliensem Episcopum. Sede quem de Ecclesiastico ordine clarescêtibus gravioribus culpis, grado privaverint, communione corporis & sanguinis Christi ot canones præfixerunt, non privent. Hæc est enim, † Scriptura dicente, *directa via, ita vt recti ambulent in ea, & nec stulti errent per eam.* De iniustè siquidem excommunicantibus, vel excommunicatis, quid etiam * Lex Iustiniana decernat, vestram sapientiam latere oon potest,

Psalm. 128.
† Esai. 35.
* Novell. 123. c. 11. Concil. Parisiens. sub Ludovic. II. Ivo Carot. part. 14. c. 21. Auctor Pãnomiæ lib. 5. c. 124. Gratian. 24. q. 3. c. de illicita, & 2. q. 1. c. nemo Episcopus.

Ann. Christi 895.

SENATUS POPULIQ. ROMANI
JURAMENTUM
ARNULFO IMPERATORI AUGUSTO

Præstitum Romæ, Anno Domini DCCCXCV.

Uro per hæc omnia Dei * mysteria, quod salvo honore, & lege mea atque fidelitate Domini Formosi Papæ, fidelis sum & ero, omnibus diebus vitæ meæ, ARNOLFO Imperatori; & nunquam me ad illius infidelitatem cum aliquo homine sociabo, & Lamberto filio Agildrudę & ipsi matri suæ ad sæcularem honorem nunquam adjutorium præbebo, & hanc civitatem Romam ipsi Lamberto, & matri ejus Agildrudæ, & eorum hominibus, per aliquod ingenium aut argumentum non tradam.

* i. sacra vel reliquias.

Ann. Christi 930.

HENRICI I. AUCUPIS, IMPERATORIS AUGUSTI
LEGES HASTILUDIALES
SIVE
DE TORNEAMENTIS

Lata Gottingæ in Saxonia Anno Domini DCCCCXXXVIII.

CAPIT. I.

De Blasphemis, Infidelibus atque Hæreticis.

Uod felix, faustum, fortunatumque esset; Ludos equestres in Imperio solemniter posthac exhibendos omnibus, qui modò à stirpe Nobiles essent, apertos fore, ut in ijs solitis omnibus armorum generibus depugnent: exceptis, si qui in Deum, sacratissimam Trinitatem, fidemque & religionem nostram Christianam, re aut verbis impij blasphemique existerent. Quales si nulli (majorum suorum imaginibus aliisq; rebus freti) decoris in hujusmodi ludis acquirendi participes facere se præsumerent, & harenæ immitterent, jure hos meritissimo, ademto equo, septis impositum iri, pro gloria, quam arroganter speraverint, perpetua infamiæ nota signandos.

CAPIT. II.

de Transgressoribus & contemptoribus Imperii & Majestatis.

Quicunque ex Nobilitate sciens prudens adversus Cæsaream Majestatem ejusque mandata, sacrive Romani Imperii constitutioes, verbis aut factis fecerit contenderitvé, is ignominiæ causa in futuris omnibus equestribus decursionibus & equo mulctetur, & septis impositus, quæ meretur pati cogatur.

CAPIT. III.

de Virginum aut Mulierum honestarum læsione.

Quicunque ex Nobilitate fœminam, virginem, viduam quamcunque verbo aut facto violarit, earumvé bona, ut arces, prædia, pagos, alia, per vim detinuerit, aut ut detineantur operam dederit, is, ut indignus qui de gloria & fama in certamen veniat, equi jacturam subire cogatur, & posteà septis, more aliorum, qui idem quacunque alia ex causa meruerint, imponatur.

CAPIT. IIII.

de Falsariis, Periuris & Infamibus.

A futuris ludis arceantur omnes, licet à stirpe Nobiles, qui crimen falsi commiserint, perjuri reperti fuerint, infames denique ullo vitæ suæ tempore extiterint. Nam si se tales intrudere conentur, ij, postquam equo deturbati fuerint, septis ex more inequitare jubeantur.

CAPIT. V.

de Proditoribus, Transfugis, & Homicidis.

Quicunque Dominum suum prodiderit, in acie, expeditione, itinerevé per fraudem deserverit, aut deserendi auctor fuerit, fugam quacunque ex causa molitus; qui item cives, & subditos suos, aut alioqui fidei suæ commissos, non, quatenus boni viri officium est, defenderit, propugnaverit, & tutos ab omni injuria præstiterit, sed vel scelerate aliis vexandos propinarit, vel timidè, cùm minimè opus esset, reliquerit, & hosti in prædam exposuerit; æquum est, ut hic talis à cele-

brandis ludis Impetialibus perpetuò arceatur, aut alioqui equo pet ignominiam amisso, quæ solent alii, talibus exercitiis inter bonos & fortes viros indigni, septis injectus patiatus.

Capit. VI.

de coniugis aut Domini interfectore.

Quicunque conjugem clam palamvé è medio sustulisset; quique auxilio aut consilio Domini sui legitimi interfectores, ante aut post cædem, adjuvissent, hi equo adempto septis pro eo insidere cogantur.

Capit. VII.

de Sacrilegis, & viduarum atque orphanorum prędatoribus.

Quisquis sacrilegio se polluisset, templis sacellisvé spoliatis, aut viduis orphanisvé sua per vim eriperet detineretvé, cùm viri boni & in primis nobilitatis sit, hæc talia prohibere, & in aliis punire, hunc equo per notam ademto septis imponant.

Capit. VIII.

de diffidatoribus.

Quisquis, non denunciatis inimicitiis, hostem suum adoritetur incautum, aut, jam denunciatis, aliter cum eo ageret, àc belli jure agi cum hoste permittitur, corruptis segetibus aut vinetis, ita ut rerum precia crescere hinc necesse haherent: quisquis item per se vel per suos, clam aut palam larrocinaretur, & vias infestaret, hunc ademto equo &c.

Capit. IX.

de exactionib. novis.

Quisquis in Imperio, & sub Imperio, in Principalibus Ducatibus, Comitatibus, dominiis, inconsulto, & sine permissu Imperatoris, patrimonii sui amplificandi, & divitias corradendi studio, novas & insolitas subditis, aut rebus eorũ, extraneorumvé, terra marivé, in urbe, in agro, in flumine, exactiones imponeret, ita ut hoc nomine cõmercia damnũ acciperent; subditique eorũ, aut inquilini, extraneivé negotiatores, viciniq; jacturã paterētur, hunc equo cũ infamiæ nota adēto, &c.

Capit. X.

de Adulteris & stupratorib.

Quisquis adulterii reus esset, qui aut conjugem habens, aut cœlebs, conjugem alienam, aut velatam & Deo devotam, corrupisset, sive alioqui etiam pudicitiæ fœminarum virginumque insidiaretur, aut palàm vim afferret, hunc talem equo ademto septis imponant.

Capit. XI.

de Mercatoribus & Monopoliis.

Quisquis à stirpe Nobilis non contentus bonis, quæ sibi hæreditario aliové jure obtinuisset, reditibusque suis, & quæ sibi more recepto à colonis suis, subditis, operis, aliisque quibuscunque feudatario aut quocunque jure alio deberentur, ac, si à consiliis Priocipi alicui esset, constituta hoc nomine pensione: quisquis, inquam, his omnibus non contentus, negotiaretur, augendi patrimonii causa, coëmtisque frugibus, vino aut aliis speciebus rebusque annonam flagellaret; ludis equestribus his prohibeatur, aut si decurrere aliorum exemplo præsumeret, equo mulctatus septa inscendere compellatur.

Capit. XII.

de Hominibus novis.

Quisquis recentioris & notę Nobilis, & non talis, ut à stirpe nobilitatem suam & origine quatuor saltem generis anctorum proximorum gentilitiis insignibus probare possit, is quoq; ludis his exesto; aut si unus plureivé emendicatæ hujusmodi nobilitatis cum iis, quibus jus est decurrendi, sese permiscuerint, hi tales verberibus mulctētur, & ubi de equo cõcusrerint, septis, notæ causa, inequitare adigantur.

Capit. XIII.

Has senas quasi tabulas qui posteà in decursionibus violaret, contemneretvé, is verberibus aliorũ obnoxius esto, cum alisq; omnibus de equo ipso suo concurrere coactus, ludibrii causa septis; quibus harena sive locus spectaculorũ in orbē cingeretur, imponatur; aut nobilitatis, famæ, insignium gentilitiorum denique amissionem incurrat. Promulgari autem debent hi duodecim articuli solemniter semper, ne quis ignorantiam eorum prætendere unquam posset.

CONCLUSIO.

Volumus ergo & jubemus, ut deinceps eidem articuli perinde à concursuris in ludis equestribus servandi disciplinæ causa pronũcientur in solēnibus cõventibus, atq; illi à Christianis similiter duodecim custodiri debēt, & veneratione summa prosequēdi sunt, qui Apostolorũ Symbolo cõprehēduntur. Nobis tamē in omnibus & Imperii nostri Principibus absoluta potestate salva & excepta.

OTTONIS I. MAGNI IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITVTIO

SVPER LIBERALITATE ECCLESIASTICA.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Otto divina favente clementia Rex.

I. Qui mundiali potestate præditi, quibuscunque necessariis regentium suffragari festinant, divinam sibi nihil refragari certissimè sciant. Ideoque non dedignamur affectum ad nos confugientium perducere ad effectum, quia ob hoc temporalis Regni modificationem nobis pariter speramus & amplificationem, æternalisque proventuram perpetuò perennitatem.

2. Undo

2. Unde noverit omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum, sagacitas, quòd Adaldagus sanctæ Hammaburgensis Ecclesiæ venerabilis Archiepiscopus, adiens excellentiam Serenitatis nostræ, expetivit à nostra pietate talem libertatem & tuitionem Monasteriis in ejus Episcopio consistentibus, qualem cætera per nostrum Regnum Monasteria noscuntur habere.

3. Cujus justa & rationabilis videtur petitio, ad honorem sanctæ DEI genitricis Mariæ, cui locus iste Hammaburch est consecratus, eidem loco supradicto concedimus omnes concessiones, quas concesserant anteriores Francorum Reges, cæterisque Monasteriis ad hanc diocesim pertinentibus, id est, Ramaslaum, Bremum, Birsinum & Bukkenum, videlicet ut nullus Judex publicus, vel qualibet judiciaria Potestas aliquam sibi vendicet potestatem in supradictorum hominibus Monasteriorum, litis videlicet & coloniis, vel eos aliquis capitis banno ob capitis furtum, vel quocunque banno constringat, aut aliquam justiciam facere cogat, nisi Advocatus Archiepiscopi, quam diu eos corrigere valuerit. Quod si quispiam illorum incorrigibilis extiterit, tunc ab Advocato ejusdem præsentetur judiciariæ Potestati; cæteri verò in subditione Archiepiscopi permaneant.

4. Si verò aliquis ex libertis voluerit jammundling vel litus fieri, aut etiam colonus ad Monasteria supradicta, cum consensu cohæredum suorum, non prohibeatur à qualibet Potestate, sed habeat licentiam nostra auctoritate.

5. Habeat quoque potestatem prædictus Adaldag, successoresque ejus Hammaburgensis Ecclesiæ Archiepiscopi, super liberos & jammundilingos Monasteriorum supradictorum, in expeditionem sive ad placitum Regis.

6. Donamus quoque Clericis Hammaburgensis Ecclesiæ potestatem inter se sive aliunde eligendi Episcopum, cum necessitas poposcerit.

7. Et ut hæc auctoritatis nostræ concessio à fidelibus nostris veriùs credatur, & per succedentia tempora diligentiùs observetur, manu propria subtus eam firmavimus, & annulo nostro sigillari jussimus. Data II. Kalend. Julii, anno Domini D CCCC XXXVII. Indictione X. Anno Regni OTTONIS piissimi Regis primo. Actum in Werlaha in Dei nomine.

OTHONIS I. MAGNI, IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO De electione Romani Pontificis.

Ann. Christi 960.

Tibi Domino Joanni Papæ ego Rex OTHO promittere & jurare facio per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & per lignum hoc vivificæ Crucis, & per has reliquias Sanctorum, quòd si permittente Domino Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam & te Rectorem ipsius exaltabo secundum posse meum, & numquam vitam, aut membra, & ipsum honorem, quem habes, mea voluntate, aut meo consilio, aut meo consensu, aut mea exhortatione perdes; & in Romana Urbe nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad te aut ad Romanos pertinent, sine tuo consilio: & quidquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem pervenerit, tibi reddam: & cuicunq; Italicum regnum commisero, jurare faciam illum, ut adjutor tui sit ad defendendum terram S. Petri secundum suum posse. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.

OTTONIS I. MAGNI,
&

Ann. Christi 962.

OTTONIS II. RUFFI, IMPERATORUM AUGUSTORUM

CONSTITUTIO

De Regalibus Beato Petro concessis.

In nomine DOMINI DEI Omnipotentis, Patris & Filii & Spiritus Sancti.

Go OTTO Dei gratia Imperator Augustus, unà cum OTTONE glorioso Rege filio nostro, divina ordinante providentia spondemus atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro Principi Apostolorum & Clavigero Regni cœlorum, & per te Vicario tuo Domno Joanni Summo Pontifici & Universali XII. Papæ, sicut à prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate atque ditione tenuistis & disposuistis civitatem Romanam cum Ducatu suo, & suburbanis suis, atque viculis omnibus & territoriis ejus, montanis & maritimis, litoribus atq; portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac vicubus Tusciæ patribus, id est, Portum, Centumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum, Sutrium, Nepem, Castellum, Gallisem, Ortem, Polimartium, Ameriam, Tudam, Perusiam cum tribus insulis suis, id est, Majore, Minore, Pulvensim, Narniam, & Utriculum, cum omnibus finibus ac territoriis ad suprascriptas civitates pertinentibus.

2. Necnon Exarchatum Ravennatem sub integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis, & castellis, quæ piæ recordationis Domnus Pipinus & Domnus Karolus excellentissimus Imperator, prædecessores videlicet nostri, Beato Petro Apostolo, & prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam contulerunt, hoc est, civitatem Ravennam, & Æmiliam, Bobium, Cesenam, * Forumpopuli, ForumLivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comiaclum, & Hadrianis atque Gabellum, cum omnibus finibus, territoriis atq; insulis terra, mariq; ad suprascriptas civitates petrinentibus, simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausimum, Humanam, Hesim, Forum Sempronii, Montem Felrri, Urbinum, & territorium Balnense, Calles, Luciolis, & Eugubium cum omnibus finibus & territoriis ad easdem civitates pertinentibus.

* Forum Pompilii.

3. Eodem modo territorium Sabinense, sicut à Domno Karolo Imperatore antecessore nostro, beato Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate. Item in partibus Tusciæ Longobardorum castellum Felicitatis, Urbem veterem, Balneum Regis, Ferentum, Viterbium, Ortem, Martam, Tuscanum, Suanam, Populonium, Rosellas cum suburbanis atq; viculis omnibus, & tettiroriis ac maritimis, oppidis ac viculis seu finibus omnibus. Itemq; Almus cum insula Corsica, deinde in Sutiano, deinde in Monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regio, exinde in Mantua, atq; in Monte Silicis atq; Provincia Venetiarum & Istria, nec non & cunctum Ducatum Spoletanum seu Beneventanum, unà cum Ecclesia sanctæ Christianæ posita prope * Papiam juxta Padum quarto milliario.

* Paduam.

4. Item in partibus Campaniæ Sotam, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, & Capuam, nec non patrimonia ad potestatem & ditionem vestram pertinentia, sicuti est patrimonium Beneventanum, & patrimonium Neapolitanum, & patrimonium Calabriæ superioris & inferioris. De civitate autem Neapolitana cum castellis & territoriis & finibus & insulis suis sibi pertinentibus, sicut ad easdem respicere videntur, necnon patrimonium Siciliæ, si Deus nostris illud tradiderit manibus. Simili modo civitatem Cajetam & Fundum cum omnibus earum pertinentiis.

5. Insuper offerimus tibi, Beate Petre Apostole, Vicarioque tuo Domno Joanni Papæ, & successoribus ejus pro nostræ animæ remedio, nostrique filii & nostrorum parentum de proprio nostro Regno civitates & oppida cum piscariis suis, id est, Reatem, Amiternum, Fureonem, Nursiam, Balvam, & Marsim, & alibi civitatem Interamnem cum pertinentiis suis.

6. Has omnes supradictas provincias, urbes, civitates, oppida & castella, viculos & territoria, simulque & patrimonia pro remedio animæ nostræ & filii nostri, sive parentum nostrorum ac successorum nostrorum, & pro cuncto à Deo conservato atque conservando Francorum populo, jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre Apostole, & per te Vicario tuo, spiritali patri nostro, Domno Joanni Summo Pontifici & universali Papæ, ejusque successoribus usque ad finem sæculi, eo modo confirmamus, ut in suo detineat jure, Principatu atque ditione.

7. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus donationes, quas piæ recordationis Domnus Pipinus Rex, & postea Domnus Carolus excellentissimus Imperator, beato

Petro

Petro Apostolo spontanea voluntate contulerunt: nec non & censum vel pensionem, seu cæteras dationes, quæ annuarim in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de Ducatu Spoletano, sicut & in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ memoriæ Hadrianum Papam, & Domnum Carolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de suprascriptis Ducatibus, id est, Tuscano & Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo, ut annis singulis prædictus census ad partem Ecclesiæ beati Petri Apostoli persolvatur, salva super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem & filii nostri subjectione. Cæterùm, sicut diximus, omnia superiùs nominata ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis pactum roboramus, ut in vestro permaneant jure, principatu atque ditione, & neque à nobis neq; à successoribus nostris per quodlibet argumentum sive machinatione m in quacunque parte vestra potestas imminuatur, aut à vobis inde aliquid subtrahatur de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & pensionibus, atque censibus, ita ut neque nos ea facturi simus, neque quibuslibet ea facere volentibus consentiamus: sed potius omnium, quæ superiùs leguntur, id est, provinciæ, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, & patrimonia, atque insulæ, censusq; & pensiones ad partem Ecclesiæ beati Petri Apostoli atque Pontificum in sacratissima illius Sede residentium, nos in quantum possumus defensores esse testamur, ad hoc, ut ea in illius ditione ad utendum & fruendum, atque disponendum firmiter valeant obtinere, salva in omnibus potestate nostra, secundum quod in pacto & constitutione ac promissionis firmitate Eugenii Pontificis successorumq; illius continetur, id est,

8. Ut omnis Clerus & universa populi Romani Nobilitas propter diversas necessitates, Pontificum irrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates retundendas, sacramento se obligent, quatenus futura Pontificum electio (quantum uniuscujusque intellectus fuerit) canonicè & justè fiat; & ut ille, qui ad hoc sanctum atque Apostolicum regimen eligitur; nemine consentiente, consecratus fiat Pontifex, priusquam talem in præsentia Missorum nostrorum, vel filii nostri, seu universæ generalitatis, faciat promissionem pro omnium satisfactione atque futura conservatione, qualem Domnus & venerandus spiritalis pater noster Leo sponte fecisse dignoscitur.

9. Præterea alia minora huic operi inserenda prævidimus, videlicet ut * in electione Pontificum neq; liber neq; servus ad hoc venire præsumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per constitutionem sanctorum Patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis cont. a hanc nostram institutionem ire præsumpserit, exilio tradatur. * Gratian dist. 63. cap. 32. v. a.

10. Insuper † ut nullus Missorum nostrorum cujuscunq; impeditionis argumentum componere in præfatam electionem audeat, prohibemus. † D. dist. 63. c. 31. in pr.

11. Nam & hoc omnimodis instituere placuit, ut qui semel sub speciali defensione Domni Apostolici, sive nostra, fuerint suscepti, impetrata justè utantur defensione. Quod si quis quemquam illorum, qui hoc promeruerunt, violare præsumpserit, sciat se periculum vitæ suæ esse incursurum.

12. Illud etiam confirmamus, ut Domno Apostolico justam in omnibus servent obedientiam, sive Ducibus ac Judicibus suis ad justiciam faciendam. Huic enim institutioni hoc necessario annectendum esse perspeximus, ut Missi Domni Apostolici, seu nostri, semper sint constituti, qui annuatim nobis vel filio nostro renunciare valeant, qualiter singuli Duces ac Judices populo justiciam faciant. Hanc Imperialem constitutionem quomodo observent qui Missi, decernimus, ut primùm cunctos clamores, qui per negligentiam Ducum seu Judicum fuerint inventi, ad noticiam Domni Apostolici deferant. Et ipse unum è duobus eligat, aut statim per eosdem Missos fiant ipsæ necessitates emendatæ, aut Misso nostro nobis renunciante per nostros Missos à nobis directos emendentur. Hoc ut ab omnibus fidelibus sanctæ DEI Ecclesiæ, & nostris firmum esse credatur, propriæ manus signaculo, & nobilium Optimatum nostrorum subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostræ roboravimus, & bullæ nostræ impressione obsignari jussimus.

† Signum Domni OTTONIS serenissimi Imperatoris, ac suorum Episcoporum, Abbatum & Comitum.
† Signum Adaldagi Hamaburgensis Ecclesiæ Archiepiscopi.
† Signum Hartberti Curensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Druogonis Osnabrugensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Vvotonis Argentinensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Otvvini Hillensheimensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Landvvarti Mindonensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Oigeri Nemetinensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Gezonis Tortonensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Hucberti Parmanensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Vvidonis Murinensis Ecclesiæ Episcopi.
† Signum Attonis Fuldensis Monasterii Abbatis.
† Signum Gunthariî Herolfesfeldensis Monasterii Abbatis.
† Signum Eberarti Comitis.
† Signum Guntharii Comitis.
† Signum Utonis Comitis.

† Signum Cronratis Comitis.
† Signum Ernustes.
† Signum Thietheris, Ricdages, Liuperi, Hartvviges, Arnolves, Ingilthies, Burcharzes, Retinges.

Anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo sexagesimo secundo, Indictione quinta, mense Februarii, decimo tertio die ejusdem mensis, anno verò Domni OTTONIS Imperii invictissimi Imperatoris vigesimo septimo, facta est hæc pactio feliciter.

OTTONIS III. MIRABILIS,

Ann. Christi 997.

IMPERATORIS AVGUSTI

RESCRIPTUM

AD ABBATEM ET CONVENTUM MONASTERII S. GALLI,

Quo citantur in ius ad Imperatorem.

TTO TERTIUS Romanorum Imperator Augustus, Abbati sancti Galli suisq; Confratribus gratiam suam & omne bonum.

Auditis litteris, quibus te Fratres tui pro loci destructione & vitæ tuæ transgressione accusant, placuit nobis & Regni Principibus utrosque vos ad præsentiam nostram vocare, & causam vestram, prout justicia dictaverit, certa fine terminare. Sub obtentu ergò gratiæ nostræ mandando tibi præcipimus, ut fratres tuos in nullo in personis aut in rebus lædas, sed eos cum omni honore usque ad præsentiam nostram perducas, ibique legitimè accusatus certis rationibus vincaris vel vincas.

HEINRICI II. CLAUDI,

Ann. Christi 1023.

IMPERATORIS AVGUSTI

CONSTITUTIO

DE FAMILIIS MONASTERIALIBUS ET EPISCOPIALIBUS COMPESCENDIS, vicinorumq; Abbatis & Episcopi jurisdictione.

N nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Ego HEINRICUS divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus, notum facio omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, tam præsentibus quàm & futuris, qualiter assidua acclamatio nostras aures inquietabat ob inveteratas & frequentes contentiones, & ob inmarcidas inimicitias, quæ semper erant inter Wormaciensem Episcopum & Laurishamensem Abbatem, & inter familias utrarumq; Ecclesiarum, quæ jam in tantum convaluerunt, ut etiam innumerabilia inter se fierent homicidia, & in hoc maximum detrimentum utraq; pateretur Ecclesia. Quapropter cum consilio meorum fidelium id ordinare disposui, quomodo tantæ discordiæ temerariam præsumptionem inter utramq; Ecclesiam & earum familias, hunc & in posterum, aut omninò dissolverem aut Impunitam non relinquerem.

1. Imprimis præcepi, & ad hoc peragendum meos Nuncios misi, ut omnis injusticia, quæ jam per multa tempora ex utraq; parte incorrecta remanserat, ab * Advocatis illorum utrimque pleniter corrigeretur; & dehinc † prævideant, ne talia apud illos sic inveterascant. Et si aliqua nova contentio inter illos exorta fuerit, volo ut conveniant, &, quàm citissimè possint, corrigant.

* Castenvögt.
† Leg. provideant.

2. Et ne talis ac tantæ seditionis audacia sine digna ultione inter utrasque familias post remaneret, per hujus cartulæ præceptum istud constitui decretum.

3. Si quis ex familia sancti Petri Wormaciensis aliquem ex familia sancti Nazarii, vel ècontrario aliquis ex familia sancti Nazarii quemquam servorum sancti Petri insequitur, & ausu temerario & armata manu aliquem ad occidendum, vel addepredandum, ejus curtem sive ejus domum infregerit, & eum oppugnaverit. & si ille aut aufugerit, vel quoquo modo ab ejus potestate seu impugnatio-

gnatione se liberaverit, aut si fortè domi non fuerit; illi, qui hujus audaciæ & invasionis Dux & Princeps fuerit, tollantur capilli & corium, & insuper in utraq; maxilla ferro ad hoc facto etiam candenti bene caraxetur & comburatur; reliqui ejus sequaces cute & capillis priventur.

4. Si autem ibi occiditur, omnes, qui hujus homicidii vel invasionis participes sunt, cute & capillis perditis supradicta combustione signentur, ac VVerigeldum occisi Domino suo auctor homicidii persolvat, & cum proximis ejusdem interfecti reconciliationem faciat. Et in quocumque loco aliquis ex utraque familia ab utrisque innocens occiditur, homicida supradictæ sententiæ subjaceat.

5. Hanc vindictam & illud meum constitutum Advocatus, in cujus † Advocatione hoc evenerit, cum scientia Episcopi & Abbatis in præsentia Nunciorum utrorumque fideliter adimpleat. Si verò Advocatus aut mercede conductus, aut gratia commotus, aliqua calliditate hæc decreta evertere voluerit, gratia nostra & Advocatione carebit, nisi super sacras reliquias hoc jurare audebit; Quòd eum, qui homicidii seu invasionis illius reus est, nusquam acquirere possit, tam, quàm citissimè possit, acquirat.

† Vogtey

6. Et si homicida ex familia Episcopi est, & Advocatus eum acquirere non potuerit, vel noluerit; fideles Abbatis, si possint, illum acquirant, & ad prædictam pœnam, præsentibus Nunciis utrorumq;, repræsentent. Similiter fiat ex parte Episcopi.

7. Et de servientibus Episcopi & Abbatis illud constituimus, ut, si quis illorum tale aliquid fecerit, prædictæ pœnæ subjaceat, vel decem libris denariorum redimatur.

8. Unum autem est, quod volo, jubeo, & firmiter præcipio, ut rem semel benè actectè definitam nullus renovare vel iterare audeat.

9. Si autem prædictus Episcopus aut Abbas hoc decretum annullare cupiat, mihi vel meo successori duas libras auri persolvat; conatum tamen suum nequaquam perficiat. Et ut hæc constitutio stabilis inconvulsaque permaneat, sigilli nostri impressione hanc cartam insigniri jussimus.

Signum DOMINI HEINRICI Romanorum invictissimi Imperatoris Augusti.

Guntherius Cancellarius vice Arribonis Archicapellani recognovi.

Datum IV. Non. Decembr. Indict. VI. anno Dominicæ incarnationis M XX III. anno Domini HEINRICI SECUNDI regnantis XXIII. Imperii autem anno X. Actum in Triburia, Regia villa, Amen.

RECESSUS CONVENTUS ALSATICI

Ann. Christi 1051.

SUB HENRICO III. NIGRO, IMPERATORE AUGUSTO

DE CONVENTIONE PACIS PUBLICÆ,

Instituta (ut putatur) Hagenoæ, Anno Domini M LI.

Otum sit omnibus pacem cupientibus, qualiter Alsatienses cum suis Primatibus subnotatam pacis editionem, juxta Conprovincialium suorum decretum, conjuravere; & conjuratam perpetuo, prout homini licet, in hunc modum confirmavere.

1. Pacem verò præcipuè & semper ubique omnibus Ecclesiis, & earum atriis; pacem Clericis omnibus, & fœminis, mercatoribus, venatoribus, & causa orationis transeuntibus, & agricolis dum operantur in agris, vel in agrum exeuntibus, vel redeuntibus.

2. Hujus autem condictionis observantiam in dies & in tempora considerate distributam, à vespera scilicet quartæ feriæ usque ad ortum Solis feriæ secundæ, & in legitimis Vigiliis, & in canonizatis Sanctorum festivitatibus, & in quatuor Jejuniorum temporibus, & ab Adventu Domini usque ad octavam Epiphaniæ, & à Septuagesima usque ad octavam Pentecostes, ita jurejurando sanxere, ut nullus in hujus condictionis termino arma ferat, exceptis necessariò transeuntibus, exclusis omnibus publicis Regiæ Majestatis hostibus.

3. Quicunqne autem in prænominatis diebus & temporibus aliquem suum * Conjuratorem aut rapina, aut incendio, aut captivitate; aut aliqua temeraria præsumptione infra curtis ad domus ipsius conseptum aut conclave invaserit, aut aliquem ad sangvinis effusionem temerè percusserit: Liber capitali summa puniatur; Servus autem manu privetur.

* i. e. Confœderatum, h. e. Juramenti hujus foedere cōjunctum, Eydgenoß.

4. Si quis hujus conditionis reum occultaverit, vel occultatum aufergere fecerit, ipse rei damnationi subjaceat.

5. Et quisquis favore vel aliqua hostili occasione Conjuratores suos injustè acclamaverit, vel temerè evocaverit, & liber & servus præfata damnatione puniatur.

6. Et si quis aliqua intentione quasi reus acclamatus fuerit, & ipse innocentiæ suæ expurgationem appellaverit, liber vel personatus serviens, si infra patriam est, post septem dierum inducias cum totidem suæ comparitatis testibus: plebeius autem & minoris testimonii rusticus, aquæ frigidæ se expurget judicio.

7. Si quis sicliunius aut ditorum pretii furtum aut prædam fecerit, * corium cum capillis perdat. Si secundò vel tanti vel quinque siclorum furtum vel rapinam fecerit, manu privetur. Si tertiò, absque omni dubierate suspendatur.

* Videndus Cujacius ad constit. Frider. de pac. publ. lib 5 Feud. ubi hunc locum adducit.

8. Si autem publica Imperatoris expeditione, aut conditionali excitati fuerint acclamatione, tribus diebus proprio pergant victu: si autem iter prolixius fuerit, caballorum tantùm cibaria, & ad vescendum sumant necessaria, & nihil præter herbam, olera, poma, ligna, & quæ ad venatoria pertinent exercitia, tollere præsumant. Equi autem admissarii, quod vulgariter Stuot vocatur, & vineæ, & segetes, sub hac pacis condictione perpetuò permaneant; nisi forte aliquis ad pascendum equum suum in transeundo indigeat, sumat quod in pascendo sufficiat, in via tamen publicè.

9. Quod quisque ante hujus condictionis decretum aliquo vel proprietatis vel regiminis jure possedit, & nunc eodem jure possideat.

10. Si quis autem se se ab hujus pacis sacramento subduxerit, aut jurasse falsò confessus fuerit, prænotato testium numero, prædictoque testimonii judicio, si infra hujus decreti terminum conversari voluerit, affirmet. Et si affirmare noluerit, vel aliqua occasione contradixerit, aut conditionali legi subjaceat, aut discedens discedat.

11. Summoperè autem omnibus hujus decreti invigilandum est & providendum autoribus, ne quid in hac condictione temerè agatur & sine discretiune.

12. Ad hujus sacramentum juniores semper inducantur, vel etiam cogantur, hoc attendentes, quia quanto juniores, tanto negligentiores.

13. Et ne tam utile tamque sacrosanctæ pacis decretum odiosè negligatur, à Sacerdotibus diligenter caveatur, & quia * LEONIS Papæ banno sancitum est, cunctis Dominicis diebus constanter doceatur. Et semper in quartæ feriæ vespera, Dei pacis adventus, ut oportet, cum sonitu campanarum publicè indicetur.

* Ejus nominis IX, qui fuit natione Alsatus, ex familia Comitū Dagsburgiorum.

Ann. Christi 1133.

INNOCENTII II. PONTIFICIS ROMANI

DECRETALIS

DE OBEDIENTIA EPISCOPORUM METROPOLITANO PRÆSTANDA.

Studio atque opera LOTHARII II. SAXONIS, Imperatoris Augusti, edita.

INNOCENTIUS Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri, Adalberoni Hammaburgensi Archiepiscopo, ejusque successoribus canonicè promovendis, salutem & Apostolicam benedictionem.

Ad hoc in beati Petri cathedra, disponente Domino, constituti esse conspicimus, quatinus singulis Ecclesiis & Ecclesiasticis personis suam conservemus justiciam, & qualiter tam temporaliter quàm spiritualiter earum status integer perseveret, salubriter providere curemus. Dignum etenim & rationabile est, ut sicut sacrosancta DEI Ecclesia unitatis ac fidei perpetua mater existit, ita nimirum ejus privilegia custodiantur illæsa, & nullis molestiis, nullis oppressionibus pravorum hominum frigetur.

Sæpe utique venerabilis Adalbero Hammaburgensis Archiepiscopus in præsentia prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Calixti & Honorii, ac nostra, questus est, Atcerum Lundensem, & alios Episcopos Daciæ, tibi debitam, sicut Metropolitano suo, quemadmodum in antiquis privilegiis Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai, Adriani, Romanorum Pontificum, continetur, obedientiam denegare: frequenter autem & à prædictis prædecessoribus nostris, Calixto & Hono-

tio, &

rio, & à nobis eis mandatum est, ut ad tuam & Hammaburgensis Ecclesiæ redirent obedientiam: aut si quam super hoc justam se habere considerent rationem, ad Sedem Apostolicam venirent, ostendere parati. Ipsi verò Apostolicis contemnentes obedire mandatis, nec venerunt, nec responsales miserunt.

Quia igitur nemo lucrum debet de sua contumacia obtinere, ex deliberato fratrum nostrorum, Episcoporum & Cardinalium, consilio, tam Lundensem quàm alios Episcopos Daciæ tibi restituimus. Ad formam itaque privilegiorum Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai, & Adriani, Episcopatus Daciæ, Svvediæ, Norvvegiæ, Farriæ, Gronlandiæ, Halsingalandiæ, Islandiæ, Scridivindiæ & Slavorum, charissimi filii nostri LOTHARII Regis precibus inclinati, tibi & per te Hammaburgensi Ecclesiæ, suæ videlicet Metropoli, præsentis scripti pagina confirmamus. Lotharius III. Imper.

Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temerè venire temptaverit, secundò tertiove commonita, si non satisfactione commoda emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore & sanguine DEI & Domini redemptoris nostri JESU CHRISTI aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem hæc statuta nostra servantibus sit pax Domini nostri JESU CHRISTI, quatinus & hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant, Amen.

Datum Romæ apud montem Aventinum, per manum Almerici sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis & Cancellarii, VI. Kalend. Junii, Indictione XI. Incarnationis Dominicæ anno M C XXXIII. Pontificatus verò Domini Innocentii PP. II. anno III.

INNOCENTII II. PONTIFICIS ROMANI DECRETALIS

Ann. Christi 1133.

DE OBEDIENTIA EPISCOPORUM METROPOLITANO PRÆSTANDA,

Studio atque opera LOTHARII II. Imper. Augusti, edita.

NNOCENTIUS Episcopus, servus servorum DEI, venerabilibus fratribus, universis Episcopis Suediæ salutem & Apostolicam benedictionem. Æquum est, ut qui aliis præesse desiderat, suis Prælatis revereri humiliter non erubescat. Ceterùm venerabilis frater noster Adelbero Hammaburgensis Archiepiscopus ad Sedem Apostolicam veniens, graviter questus est, quòd cùm vobis sicut in antiquis privilegiis Gregorii, Sergii, Leonis, Benedicti, Nicolai & Adriani, Romanorum Pontificum, continetur, Metropolitico jure præsideat, debitam ei obedientiam subtrahatis. Quod profectò à vobis tanto est studiosiùs corrigendum, quanto subjecto populo etiam in hoc bonæ conversationis exemplo debitores estis, impendere. Per præsentia itaque scripta fraternitati vestræ mandamus, quatenus præfato fratri nostro Adelberoni Hammaburgensi Archiepiscopo, tanquam Metropolitano vestro, obedientiam & reverentiam deferatis, & nullam ei super hoc molestiam de cetero irrogatis. Dat. apud montem Aventinum, VI. Kalend. Junii.

(?)

Ann. Christi 1184.

ACTA COMITIORUM GEILENHUSENSIUM

SUB FRIDERICO I. BARBAROSSA, IMPERATORE AUGUSTO, ET HENRICO VI. REGE ROMANORUM,

DE INVESTITURIS ECCLESIASTICORUM, ET DECIMIS.

Anno Domini M. C. LXXXIIII.

IN NOMINE DOMINI.

ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS M. C. LXXX.IIII. edixit Dominus FRIDERICUS Imperator Curiam generalem in Geilenhusen, ubi convenit multitudo Episcoporum & Principum Imperii.

1. Et procedens in concionem Imperator, sic omnibus locutus est; Rogamus vos Summos Sacerdotes & Episcopos & Principes, quorum corda justicia possidet, ut animadvertatis, quæ dico. Compertum forte habetis, quantis adversitatibus impetar à Domino Papa. In quo autem gratiam ipsius diminuerim, ignoro. Unum mihi constat, quòd numquàm animum ejus exacerbare studui, nec aliquando contra ejus præceptum vel voluntatem aliquid feci. Nihil etiam ab ipso contra jus indecenter exegi. In quibus autem ipse me arguere habuit, non irascendo vel contradicendo, sed obœdiendo & rationem reddendo, decenter ad omnia respondi. Et quoniam in omnibus his innocentia mea mecum est, icciro non conturbor, sed si placuerit Domino Papæ me filium habere dilectum & subjectum, ego eum pro honore & reverentia sanctæ Apostolicæ Sedis patrem habeo dilectum & reverendum. Si autem ad dejectionem meam, non dico injustè, sed ineptè aliqua molitus fuerit, spero quòd divina favente clementia, vestro similiter etiam adjutus consilio & auxilio, intrepidus ei ad omnia respondeam. Hæc pro parte mea dixerim. Pro parte autem vestra quid sit faciendum, diligenter pensandum est.

2. Dicit enim Dominus Papa, injustum esse, aliquam laicam personam decimas possidere, quas manifestè Dominus his, qui altari deserviunt, deputaverit. Quod sicut de Scripturis habet auctoritatem, ita eadem auctoritate evacuare contendit. Scimus autem decimas & oblationes à DEO Sacerdotibus & Levitis primitùs deputatas. Sed cùm tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem decimas Præpotentes & Nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent.

3. Affirmat etiam injustum esse, quòd aliquis in prædiis seu hominibus Ecclesiarum Advocatiam sibi usurpet; aut sicut Ecclesiæ de libera voluntate seu donatione Imperatorum vel Principum fundatæ sunt, ita res Ecclesiasticæ à Prælatis tantùm liberè dispensentur.

4. Et quamvis hæc pro Prælatis esse videantur, non tamen credo, quòd ita facilè mutari possint, quæ ex longa antiquitate usus in consuetudinem vertit, imò ipsa consvetudo, à progenie in progeniem descendens, quasi justa traditione roboravit. Hæc de parte vestra dicta sufficiant.

5. Quæro autem à vobis, Rectores Ecclesiarum, quid inter ista de vobis mihi sciendum sit? quid timendum? quidve vel quantum de vestra fidelitate præsumendum? Sed quia à Domino jubemur reddere quæ sunt Dei, Deo; & quæ sunt Cæsaris, Cæsari: sic rogo, Domino Papæ in vice Christi debitam persolvatis obedientiam, ut in parte altera à Deo constitutam non negligatis justitiam.

6. Ad hæc verba surgens Dominus Moguntinus Conradus, accepta opportunitate sic locutus est: Domine, rogamus Serenitatem vestram, ut paululum verba nostra attendatis. Casus iste, in quo laborare videmur, gravis est,

Nec nostrum, inter vos tantas componere lites.

Quia (sicut paulò superiùs dixistis) ex una parte tenemur reddere DEO, quæ DEI sunt; ex altera parte, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Domino enim Papæ, ut patri spirituali, qui supra omnes est, justum est ad omnia promtissimè obedire: vobis autem, quem DEUS Principem & Imperatorem Romani orbis exaltavit, cui hominium fecimus, à quo & temporalia possidemus, ad assequendas omnes justicias vestras jure tenemur assistere. Nunc ergò sine præjudicio melioris consilii, si placet, scribatur Domino Papæ ex persona Episcoporum, in quibus * commoneatur ut ea, quæ ad pacem sunt, vobiscum sentiat, & justiciam vobis in his, quæ justè ab eo exiguntur, faciat.

* al. commoveatur.

7. Placuit Imperatori & omnibus Episcopis, quod dixerat. Et ad voluntatem Imperatoris scripta est epistola, signata bullis Episcoporum omnium, & permissa ad Dominum Papam.

FRIDE-

FRIDERICI II. IMPERATORIS AUGUSTI

LIBER RESCRIPTORUM.

RESCRIPT. I.

DE COMMISSIONE VICARIÆ CUM POTESTATE GLADII

FRIDERICUS, DEI GRATIA ROMANORUM IMPERATOR, SEMPER AUGUSTUS, &c.

AD extollenda justorum * præmia, & reprimendas insolentias transgressorum, prospiciens de cœlo justicia erexit in populis regnantium solia, & diversorum Principum potestates. Caruisset namq; libenter humana conditio jugo Dominii, nec libertatem à se, quam eis natura donaverat, homines abdicassent, nisi quod impunita licentia scelerum, in evidentem perniciem humani generis redundabat, & sic necessitate quadam oportuit nostram subesse justiciæ & servire judicio libertatem. Sed nec extrinsecus exquiri decuit speciem aliam creaturæ, cui se repræsentata per hominem cœlestis imago subjiceret: sed homo prælatus est homini, ut gratiorem prælationem efficeret identitas speciei. Potissimè tamen Divina sententia præfecit ad regimen populorum Imperium, dum ostensa sibi figura numismatis, in redditione census ac solutionibus tributorum, præ cæteris Regibus Cæsareæ fortunæ fastigium *a* præsignivit. Cui diversimodas subdidit nationes, non ad hoc solùm, ut eis imperando præesset, sed ut ipsis potiùs justiciæ copiam ministrando prodesset.

* al. præconia.
a al. præsignavit.

2. Inter alias igitur occupationum curas, quibus fluctuantis pelagi more, pro salubri Reipublicæ statu, noster Spiritus quotidiè fatigatur, occurrit cogitationibus nostris potissimùm, revolventes quod Lombardiæ Provincia utiq; nobilis, & pars Romani Imperii preciosa, diu provisione justiciæ caruisset: propter quod tam filios & indigenas ejusdem Provinciæ, quàm advenas in Provinciam venientes, in personis injurias, & in rebus damna non modica novimus fuisse perpessos: & ibidem jura Imperii multipliciter diminuta.

3. Ne igitur talentum nobis creditum negligenter abscondere videamur, ut pote qui villicationis nostræ rationem sumus in examine districti judicii reddituri, ad hoc dirigimus aciem mentis nostræ, ut ad procurandum statum pacificum regionis ipsius, Imperialis provisionis instantia salubriter intendamus. Quia tamen ad præsens circa alias partes Imperii necessariò detinemur, ne terra prædicta tantisper fructu nostræ providentiæ careat, cui potentiæ nostræ præsentiam, nec non & potentiam nostram proximam pollicemur: ecce de tua providentia & fidelitate confisi, te de latere nostro sumptum generalem Vicarium, à Papia inferiùs in Lombardia, ad eos velut conscientiæ nostræ conscium, pro conservatione pacis & concordiæ, specialiter destinamus, ut vices nostras universaliter geras ibidem.

4. Nec tamen te sola Vicarii potestate volumus esse contentum, licet solo Vicarii nomine censearis: sed tibi usq; ad aliud mandatum nostrum adjicimus officium *b* Præsidatus, concedentes tibi merum & purum imperium & gladii potestatem: & ut in facinorosos animadvertere valeas vice nostra, purgando Provinciam, malefactores inquiras, & punias inquisitos; & specialiter eos, qui stratas & itinera publica ausu temerario violare præsumunt.

b al. præsidiatus.

5. Criminales etiam quæstiones audias & civiles, quarum cognitio, si præsentes essemus, ad nostrum auditum *c* pertineret.

c al. perveniret.

6. Liberaliter quoque audias & determines quæstiones: & imponendi banna & mulctas, ubi expedierit, auctoritatem tibi plenariam impertimur.

7. Decreta unique interponas, quæ super transactione alimentorum, alienatione ecclesiasticarum rerum, & tuitione minorum, secundum justiciam interponi petuntur.

8. Tutores etiam & curatores dandi quibus liber tibi concedimus potestatem.

9. Et ut majoribus & minoribus, quibus universa jura succurrunt, causa cognita, restitutionis in integrum beneficium valeas impertiri.

10. Ad audientiam quoque tuam, tam in criminalibus quàm civilibus causis, appellationes deferri volumus, quas à sententiis ordinariorum Judicum, & eorum omnium, qui jurisdictionem ab Imperio sunt nacti, in Provincia ipsa videlicet, à Papia inferiùs in Lombardia (prout superiùs dictum est) contigerit interponi. Ita tamen quod sententia tua ad audientiam nostri culminis possit liberè provocari, nisi vel causæ qualitas, vel appellationum numerus, appellationis auxilium adimat appellandi.

11. Quapropter fidelitati tuæ firmiter & districtè præcipiendo mandamus, quatenus ad statum pacificum regionis ipsius, & reparationem nostrorum & Imperii jurium, in eandem fidem tuam & sollicitudinem, sicut gratiam nostram diligis, sic efficaciter & diligenter impendas, ut in te diligentiæ tuæ testimonio, electionis nostræ judicium commendetur, dum talem tanto negocio duximus præponendum, ex cujus fide & industria, Serenitatis nostræ salubre propositum de observatione jurium regionis ejusdem singulis exprimatur.

RESCRIPT. II.
DE VINDICTA PRODITORIS, ET REI LÆSÆ MAJESTATIS.
FRIDERICUS &c. CAPITANEO REGNI.

NE divino instinctu præcognito, ars ausu præcipiti furiosa, de suo irrationabiliter facinoroso triumphet auctore: C. reum læsæ Majestatis nostræ crimine deprehensum, post multa variaque tormenta, ut unius pœna sit timoris incussio plurimorum, pœnam subire decrevimus capitalem.

2. Sanè quod nostri regnicolæ, præcognitis undique stipendiis meritorum, majoritatem personæ in meditationis trutina cum criminis enormitate suspendant: magnifica beneficia sibi à nostra Majestate collata, nec non ipsius enormitatis excessus, ad notitiam perferri volumus singulorum.

3. Porrò hic est, qui de terra sterilitatis eductus, caducarum rerum opulentia ad votum & ultra extitit fœcundatus. Quare immoderatè lasciviens animo, qui plerumque consuevit —— *rebus luxuriare secundis*, ministerii occasione latentis sedulus, de præconcepto transgressionis fomite, mortis haustum ei studuit propinare, à quo multorum salus & incolomitas procuratur, volens cum homicidio, immò potiùs cum homicidiis omnium illorum, quorum vita dependet à nostra, læsæ crimen Majestatis committere.

4. Unde salubris provisionis consilio, nequitiæ passus metiendo cum passibus pietatis, quod proditorum delerent genimina, & factionum fluvium desiccaret, edixit cum consilio Procerum divino programmate Imperialis Excellentiæ magnitudo, ut idem terras singulas Regni nostri cum improperiis peragat & tormentis, ultimom postremò supplicium subiturus. Instar enim pietatis est, in hujusmodi sceleris correctione fuisse crudelem.

5. Quare ne Dei reverentia retardet crudelitatis, quin immò pietatis officium, nec festis diebus reus læsæ crimine Majestatis à Principe, adversus quem talia molitus est, veniam dignè poterit expectare. Nam si festa dies non cessat perdere furem, quanto minus desistet pœnam infligere hujusmodi proditori?

6. Exequaris igitur tamquam nostri judex propositi, ut effectu operis clareat, quantum habes odii adversus tam immensi sceleris patratorem. Nec te moveat, quod ad effectum non duxerit, quod intendit; quoniam non debet vindictam effugere, quem tam diri conscientia facti mens habet attonitum —— *& surdo verbere cædit*. Has enim pœnas patitur sola peccandi voluntas. Nam *Facti crimen habet in se* scelus *qui cogitat illud*, etiamsi curtum facinus non attigerit peroptatum.

RESCRIPT. III.
DE PUNIENDIS HOMICIDIS ET SICARIIS.
FRIDERICUS &c. JUSTICIARIO REGNI.

TE redargutionis & culpæ non vidimus nota carentem, dum contra N. & G. qui homicidium sub ombra nostri nominis commisisse dicuntur, tam lentè, tam segniter, te audivimus processisse. Sequitur etenim, quod dum maleficiorum excessus hujusmodi, justo Præsidis rigore non stringitur, viciosa sibi jam pœnæ remissio, nutritiva sit criminum, & * facinorosis ex hoc enormis crescat audacia, & liber quodammodo transitus violentiæ præbeatur.

* ms. facinorum ex hoc crescat audacia.

RESCRIPT. IIII.
DE INQUISITIONE FACIENDA CONTRA OFFICIALES.
FRIDERICUS &c. FIDELIBUS SUIS.

SÆpe contingit, quod dum processus & gesta nostrorum Officialium ignoramus, benemeriti plerumque a secluduntur à præmiis, & obnoxii eximuntur à pœnis. Sicque subditorum nostrorum fides ex nostræ retributionis subtractione minuitur, & ex impunitate scelerum augetur malicia delinquendi.

a ms. excluduntur.

1. Ut igitur processus eorum, quos ad oculum videre non possumus, nobis relatione veridica referentur, fideles nostros super visitandis Officialibus nostris specialiter duximus destinandos. Fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus super omnibus, quæ ad eorum Officialium visitationem spectare noscuntur, prout in literis commissionis eorum plenius continetur, eisdem fidelibus nostris parere & intendere debeatis, &c.

RE.

RESCRIPT. V.

DE VIA PUBLICA, ET PONTE PUBLICO REFICIENDO.

FRIDERICUS &c. JUSTICIARIO REGNI.

AD evitanda discrimina generalis incommodi, quæ in transeundis aquarum decursibus, dum ex pluviali maximè turgescunt alluvie, humanis persæpe casibus ingeruntur, artis artificis providit antiquitas, ut in fluvialibus locis deputatis ad transitum, utriusq; ripæ compaginata commoditas, *a* minantis aquæ prostratâ superbiâ, per Pontium tramites viatoribus pandat iter &c. Ad quorum constructionem, nec non ad reparamenta viarum, quæ itinerantibus necessariò *b* frequentantur, etiam sine mandati oraculo, tanto libentiùs debent *c* aspirare desideria subditorum, quanto per id generalis utilitas tangitur, & multa personarum pericula rerumque discrimina præcaventur.

2. Cumque nuper ad audientiam nostram pervenit, quod flumen situm in jurisdictione tua, propter inundationes aquarum, sic se pro tempore protendat horribile, ut nullus hinc inde transitus volentibus obsecundet: volentes inhabitantibus Provinciam de consensu nostrorum fidelium, sed præcipuè quorum fidei suæ meritis libenter commoda quærimus, tam benignè quàm salubriter providere: fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus universitatem civitatis N. nullis ecclesiis, ecclesiasticis seu secularibus personis exceptis, efficaciter moneas & inducas, & si expedierit, auctoritate nostra compellas, ut pontes, vias omnes, quæ circa partes & districtus civitatis ipsius necessariò expedit reparari, debita faciat reparatione fulciri. Super quo eam diligentiam habere te volumus, quam tanti boni generalitas, & mandati Dominici prosecutio studiosa requirit.

a mf. ruinantis.
b mf. frequentare provocantur.
c mf. aspicere.

RESCRIPT. VI.

SUPER EODEM.

IDEM EIDEM.

TUnc nomen nostrum * clarificabimus hæreditandum in posteris, cùm fulgemus pietatis operibus in modernis; cùm per ea, quæ in præsenti agimus, *a* descriptionem nostram futuris in speculo tribuamus.

2. Hac igitur salubri intentione præmoniti, pontem cœptum in flumine *b* Aufidi, periculosò sæpe viatoribus & damnosò, præcipimus percompleri.

3. Et quia de nostro tribuimus, cùm de nostrorum facultatibus erogamus, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus per homines terrarum jurisdictionis tuæ, quos intercinsa schedula continet, quantitatem pecuniæ imponi facias interclusam, ea æqualitate & moderatione taxandam, ut nullus exinde rationabiliter conqueratur. Quam recollectam & dispensatoribus in opere ejusdem pontis facias assignari, in pontis ipsius complemento utiliter convertendam &c.

* al. glorificamus.
a mf. discretionem.
b al. Ansidus. mf. Ansidus.

RESCRIPT. VII.

DE NON DIRUENDIS DOMIBUS PRODITORUM, QUARUM DIRUTIO INFERT DAMNUM FIDELIBUS.

FRIDERICUS &c. EIDEM.

SIc consuevit aliquando transgressio puniri nocentium, ut pœnæ rigiditas, cujus relaxatio viam delinquentibus aperit, innoxiorum modestiam propulset interdum; cùm nonnumquam malorum peccata justos impediant, & virtutes pro vitiis sæpe crimina ferant. Sic in nostræ deliberationis examine, ubi justicia experiri non novit injuriam, sic peccantium puniri desideramus excessus, ut fidelium innocentia non prematur, sed misericordia rigori præponderet, & præferatur benignitas ultioni.

2. Ea propter cùm domos P. de ... expulsi de Regno ob ipsius evidentes excessus, & manifestas offensas, dirui justicia nostra mandaverit; ac ex ipsarum dirutione domorum domus fidelis nostri, qui prædicti P. factiones abominans, semper fidei nostræ cultum, prout novimus ex plurium relatione, dilexit, irreparabile damnum propter dirutionem incurrat: ad supplicationem N. fidelis nostri, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus supersedeas dirutioni domus prædictæ ad præsens, quousq; aliud exinde tibi à Majestate nostra mandetur. quia volumus potiùs ex humanitate rigorem extenuare justiciæ, quàm in ipsius observatione lædere innocentem &c.

RESCRIPT. VIII.

DE PUNIENDO VILLICO, QUI DOMINI SUI CORRUPIT PEDISSEQUAM ET UXOREM.

FRIDERICUS &c. JUSTICIARIO.

REm perniciosam exemplo pernicioso nuper audivimus perpetratam; videlicet, quòd cùm N. Miles, fidelis noster, Dominus ejus, apud ipsum universaliter rei familiaris depositum, & pudicitiam cujusdam pedissequæ, immò uxorem propriam, etiam (nisi dicere pudeat) fœnoris non ignorans, studiosè sed temerariè commendasset, depositarius ipse fide dupliciter violata, perjurio furtum, & furto perjurium, quod ex ipsius rei depositæ contraria * contractione contraxerat, furiosæ libidinis consortium aggregavit.

* for. contrastatione.

2. Hanc igitur inimicitiæ familiaris pestem, sicut efficaciorem † conspicimus ad nocendum, sic pœnæ durioris aculeis ipsum esse decrevimus feriendum: tuæ fidelitati mandantes, quatenus, si est ita, juxta confessionem maleficii, quam consuevit in publicum conscientia læsa producere; vel talibus probationibus, qualibus hujusmodi maleficium, quod ramquam hominum aspectibus horridum, & humanis visibus verecundum, vix aut numquam ex visu probari posset, exposcit, villicum ipsum prænominatum mutilari continuò vasis seminatiis facias; ut ejus acerbæ sed justæ vindictæ terrore rustici, quinetiam quilibet familiares addiscant luxuriæ suæ frenum imponere, & non tantùm in uxoribus Dominorum, sed in focariis etiam cum pudicitia fidem, & cum fide pudicitiam observare.

† al. prospicimus.

RESCRIPT. IX.

DE DEVASTANTIBUS SEGETES NOCTIS TEMPORE.

FRIDERICUS &c. JUSTICIARIO.

NE per impunitatem criminum convalescat insolentia perversorum, fidelitati tuæ mandamus, quatenus illos, qui quasdam segetes discreti viri N. in noctis silentio temerè devastarunt, ut eidem debitam satisfactionem impendant, veritate agnita, tradita tibi à nobis potestate compellas, talem pœnam infligens eisdem, quòd ea ipsis sit ad supplicium, & cæteris in exemplum.

2. Si verò aliqui rebelles temerè se opponerent in hac parte, ipsorum temeritatem taliter corrigas & castiges, quòd qui se stultum demonstrat in culpa, sapiens sit in pœna.

RESCRIPT. X.

DE REFORMANDA PACE INTER MINORES ET MAJORES.

FRIDERICUS EIDEM.

PAti nolentes, ut minores à majoribus opprimantur, descretioni tuæ præcipiendò mandamus, quatenus inter Milites & populares civitatis procures pacem & concordiam reformare.

RESCRIPT. XI.

DE CAPIENDO PRODITORE, QUI ROMAM PRO ABSOLUTIONE FUGIEBAT.

FRIDERICUS EIDEM.

DIvinis & humanis institutis non absonat, quòd qui nostram non verentur lacescere Majestatem, & contra nostra quotidiè commoda moliuntur, à nobis & Regni nostri fidelibus in personis & rebus eis inferri debeant detrimenta.

2. Cum igitur Johannes de N. qui suis factionibus usque modò Imperii nostri viribus extitit adversatus, coram nostræ Celsitudinis effigie comparere devitans, ut Imperialis evadat aculeos ultionis, sub fictæ pietatis velamine Apostolorum intendat limina visitare; non volentes, ut fraus & dolus patrocinentur eidem, fidelitati tuæ damus firmiter in mandatis, quatenus per vias & semitas ponas insidias, eumq; capias, si inciderit in easdem, ut qui Imperiali diademate inferre non puduit læsionem, cadat ipse in laqueum & decipulam, quam tetendit vel paravit.

RE-

RESCRIPT XII.

DE EXACTIONIBUS ULTRA DEBITUM.

FRIDERICVS EIDEM.

GEneralis subditorum nostrorum Regni Siciliæ auribus nostris inculcata sæpiùs, non fine vehementis * admirationis materia, Majestatem nostram sæpe querela commovit: quòd cùm de mandato nostro fidelibus nostris collectas imponi contingat, impositores earum, qui cum summa diligentia & solemnitate debita, juxta nostrorum † ordinationem Officialium, eliguntur, amore, timore, vel odio devitant, quod juramento promittunt: & aliquando quibusdam parcentes, alleviando consanguineos & affines, pro eorum arbitrio aggravant reliquos, eis onera importabilia imponendo, nulla sacramenti reverentia observata, nec ad Majestatem nostram aliquem habendo respectum. Quò fit, ut necessariò summa imposita tempore congruo, & sine magno strepitu haberi non possit; ac ut negotiorum nostrorum & votorum executio retardetur.

* mſ. administrationis.
† mſ. ordinem.

2. Collectorum quippe tantum crevit impunita temeritas civitatum & locorum aliorum, ut ne dum in fisci nostri præjudicium remerosam exactionem exerceant in plerosque, immò providè partem receptam fiscalis pecuniæ in usus proprios convertere non formidant: licitum eis fore in nostra putantes absentia, quod nobis in Regno manentibus fortè committere vereentur.

3. O tu igitur, quem inter alios fideles nostros elegimus, de tua prudentia & legalitate confisi, tibi committimus vices nostras, fidelitati tuæ mandantes, quatenus per singula loca, civitates, & castra jurisdictioni tuæ subdita, te personaliter conferens, inquisitionem super his facias diligentem; & quicquid inde inveneris, seriatim culmini nostro scribas.

RESCRIPT. XIII.

DE COLLIGENDA PECUNIA PRO MARITAGIO FILIÆ IMPERATORIS.

FRIDERICVS &c. IVSTICIARIO TERRÆ LABORIS.

FIdelitatis nostræ cultoribus, quos in ambitu Regni nostri Siciliæ in via pacis & securitatis deducimus, humanitatis maioris ostendere signa non possumus, quàm si cum ipsis in communitate virium nostram magnificentiam counimus: & dum ab eis fastigia nostræ Maiestatis deferimus paritatis ab eos materiam invenimus ab experientiæ fructibus fide nacta, qui dum in eorum sensibus nos ad humaniora disponimus, devotiores ipsos in nostris obsequiis experimur.

2. Et ideò cùm pro maritagio filiæ nostræ charissimæ, quam filio N. Marchionis Misnensis decrevimus copulandam, à fidelibus nostris regnicolis subventionem placeat exhiberi: fidelitati tuæ firmiter & districtè præcipiendo mādamus, quatenus † in Kalendis proximi futuri mensis Aprilis, cum generalis collectæ pecuniam possibiliter credimus recollectam, medietatem totius generalis collectæ prædictæ, præsenti anno, de mandato nostro in tua jurisdictione taxatæ, per singulos Justitiariatus ejusdem tuæ jurisdictionis discretione provida imponi facias & recolligi, festinanter eam ad nostram * Curiam destinandam.

† al. iii. Calēd.
* al. Camerā.

RESCRIPT. XIV.

DE RECLUDENDIS FENESTRIS MONASTERII PROPTER ASPECTUM SECULARIUM.

*FRIDERICVS &c. * ABBATI ET CONVENTVI MONASTERII N.*

* mſ. Alberto.

PRompta vos devotione recipere scripta nostra conjicimus, quæ vobis maximè observantiam honestatis & regularitatis decorem tangentia destinamus, Credentes in hoc mandatis nostris vota vestra concurrere, & literarum nostrarum seriem nostris desideriis convenire.

2. Cum itaque nuper ad audientiam nostram pervenerit, quod domus, quas Magister N. de N. habet, domibus Monasterii vestri multa sint proximitate vicinæ, ita' quod utrisque se fenestris oppositis intuentur: quod quamquam esset secularibus horridū, & videri posset irregularibus inhonestum, ipse tamen æquanimiter hactenus, dum fratris eius, qui Monasterii vestri regimini præfuit, mutuis hinc inde poterat recreari colloquiis, vicinitatis tantæ conjugia * toleravit.

* al. celebravit.

3. Nunc autem cùm idem frater mortalitatis dicatur debitum exolvisse, nec deceat ipsum inantea cū uxore seculariter cōvivētē, extraneos in domib⁹ suis tā proximos habere respectus, ac Ordini vestro cōveniat, oculos à mūdanis aspectib, sequestrare: devotionē vestrā requirim⁹, & hortamur

attentè, mandantes, quatenus feoestras domorum vestrarum, quod libenter vos facere credimus, sic obstrui faciatis, quod per hoc ejusdem Magistri placeatis affectibus, & per honestatis vestræ constantiam, bonorum exemplis operitio alios informetis.

RESCRIPT. XV.

UT COMPELLANTUR REDIRE AD HABITANDAS TERRAS SUAS ILLI, QUI PRO VITANDIS COLLECTIS FRAUDULENTER FUGERUNT AB EISDEM.

FRIDERICUS JUSTICIARIO.

INtellecto nuper, quòd nonnulli habitatores Regni, ut collectarum & aliorum Curiæ nostræ servitiorum ab aliorum suorum civium communione se subtrahant, incolatus propriis domiciliis derelictis, se ad alia loca jurisdictionis tuæ, in quibus eorum non sit nota conditio, per dolosa suffragia transtulerunt; & sic onera, quæ communes humeros exigebant, incumbunt residuis intolerabiliter supportanda. Quocirca fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus quoscumque habitatores terræ ipsius, ob causam prædictam propria domicilia invenetis reliquisse, ipsos ad incolatus terræ suæ in continenti redire, qua videris rerum & personarum districtione compellas, ut fugam ipsam, quam in aliorum præjudicium fraudulenter ingesserant, nullum sibi sentiant patrocinium exhibere.

RESCRIPT. XVI.

DE MANUTENENDIS ET DEFENDENDIS ILLIS, QUOS ET QUORUM BONA SUPER PROTECTIONE IMPERIALI SUSCEPERAT.

FRIDERICUS EIDEM.

VOcatus nuper ad præsentiam nostram Magister Petrus de Vineis, pro instantibus Excellentiæ nostræ servitiis, quæ personam suam specialiter exigebant, domesticas & festivas primitias nuptiarum, quæ in conjugii vicinitate tripudiant, mandatis parendo Dominicis, interrupit. Cumq; domus suæ & consortis suæ novæ constantiam, cujus erat in suo pectore cura major, dum custodes incertos, & incognitos hospites nollet ad hoc; vel potiùs dubitaret admittere, & socrui suæ, de qua præ cæteris confidebat, specialiter & fiducialiter commisisset. Quæ licet in totum virilem implere non possit absentiam, nihilominus tamē ne abinde discedat, dictus Magister nostro culmini supplicavit, ut domum & filios socrus ipsius, quos ex causa prædicta deseruit, sub nostra protectione recipi mandaremus.

1. Cujus supplicationibus inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus domum, terram, & filios mulieris ipsius non permittas ab aliquo molestari, sed ipsos in eorum juribus, auctoritate nostri culminis, manuteneas & defendas.

RESCRIPT. XVII.

DE DEVASTANTIBUS HORTOS ET VINEAS.

MUltum nostris derogatur affectibus, si justitiæ limitem, cujus non subditis debitores offerimus, transgressorum cupiditas effrenata circumstrepit, & pacis quietæ temperiem aliquorum improvisa temeritas inquietat: sed illud præcipuè nostris cedit votis infestiùs, cùm reverentia quasi vilipensa domini tantum præceps & incauta divitum majorumq; præsumit audacia, ut impudenter in pauperes sæviat, & crudeliter exardeat in minores.

2. Hoc siquidem in civitate N. sicut ex hortulanorū & pauperum querula propositione competimus, committitur insolenter: qui dum ex manuum suarum laboribus, quos ad defendendam inopiam in hortis & vineis excolendis exercitant, commodum sperant, herba frequenter in florem prodiens, & tardò perfectionem maturitatis attingens, rapaci vel violenta falce præciditur, & laborantis manibus exinde prævisa compendia præauferuntur. Furit enim in ipsos aliquando furtivis insultibus aggressorum ingluvies, quibus non licet dicere, *Cur venisti?* Et sævit persæpe viriliter in collectione fructuum impudica fragilitas ancillarum, quibus ministerium animatis impetio repulsam adimit potentia dominorum.

3. Sicque colonus spe frustratus, & præmio, turiùs eligit damna dissimulare silentio, quàm verbis factus horribilis velit personales injurias rerum cumulare jacturis.

3. Volentes igitur, ut vulnus hujusmodi, ne ad alios ex impunitate subrepat ignis, vel ferri severitas violenter abscidat, cui reverentiæ nostræ medicina non prodest: præsenti edicto nostro inter alia statuta civitatis ipsius inferi tenaciter inantea valituro sancimus; Ut quotiens masculini sexus

fertus aliquis malefactor cujuscunq; conditionis, generis, vel ætatis, in ipso fragranti * maleficio fuerit deprehensus, de nostra licentia capiatur, assignandus tibi N. per te sine nostræ Serenitatis oraculo nullatenus liberandus. * al. malicio.

4. Si verò pedissequam, vel cujuscumque conditionis alterius mulierem ejusdem maleficii deprehensio complectatur, nulla patrono ejus, qui liberas sibi ad excessus hujusmodi laxavit habenas, honorificentia reservata, ipsam per terram publicè volumus subjici fustibus, ut culpam perpetrati facinoris, ejusdem pœnalitatis asperitas judicet, & in casu simili delinquendi materiam cæteris interdicat.

4. Hac etiam inviolabili jussione statuimus, ut nulli hortulanorum ipsorum liceat ob alicujus violentiam seu rogatum, alia in hortis ipsis spargere semina, nisi ea, quæ usibus humanis accommoda, telluris hortalis fœcunditas producere consuevit.

RESCRIPT. XVIII.

DE COMPESCENDIS MONACHIS, DIFFAMANTIBUS CONFRATREM SUUM IN SERVITIO IMPERATORIS EXISTENTEM.

FRIDERICUS &c. ABBATI N.

Nuper ad audientiam Celsitudinis nostræ pervenit, quòd cùm fratrem N. de N. devotum nostrum, quem gratum nobis Ordinis vestri religio, & experta suę probitatis sufficientia cömendabant, pridem in Curia nostra pro quibusdam servitiis nostris, personam suam non sine causa poscentibus, nobiscum aliquo tempore jussérimus moramrum, aliquorum Fratrum ipsius Ordinis effrenis oblocutionis incauta, & utinam non mordacis livoris, seducta licentia, Fratrem eundem propterea, quem ex hoc cariorem habuisse debuerant, impudenter diffamasse dicuntur. Cumque hujusmodi verba non minus honoris nostri injuriam, quàm Fratris ipsius detrimenta, contingant, devotionem tuam rogamus & hortamur attentè, quatenus diligenti super hoc cura præhabita, Fratres omnes, quos propter hoc ad Fratris ejusdem infamiam temerè prorupisse compereris, debita disciplina castigans, eorum lubrica labia silentii munimento compescas: illud circa innocentiam Fratris ipsius, provisionis remedium habiturus, ut si quid gravaminis illatum sibi propterea fuisse conqueritur, ipsum de præterito satisfactio condigna conciliet, & cautelæ provisio * muniat de futuro. * al. muniat

RESCRIPT. XIX.

DE MONACHO FALSARIO.

FRIDERICUS ABBATI N.

Nuper in Regno nostro quidam circumvagus inventus est Monachus, qui falsas sigilli nostri formas adulterans, non absque honoris nostri injuria, & tuæ honestatis infamia, discurrebat. Ut igitur de sigillo ipso ulterius flagitiosa figmenta non procedant, ipsum tibi, cujus bonoris augmentum de bono semper in melius cupimus promovendum, sub anuli nostri clausura transmittimus, & falsarium Monachum, ut culpas suas districtiùs doleat, quibus lascivus se ingessit, carceris nostri compedibus mandavimus detineri.

RESCRIPT. XX.

DE NON FACIENDIS REPRÆSALIIS, SED ALLEGANDO IURE SUO IN IMPERIALI CURIA, SI QUOD HABETUR.

Lecta nuper in auditorio Communis Tudertinorum, nostrorum fidelium, supplex petitio continebat, quòd cùm juvenis quidam, nomine A. ad civitatem accederet, & ibidem aliquamdiu moraretur; quidam, quorum nomina ignorare se dicunt, principales se tuos Nuncios asserentes, præfatum A. proposuerunt quandam summam pecuniæ & res alias sibi furtivè surreptas secum clandestinè asportasse, super quo prò parte tua justitiam sibi fieri postularunt. Quod cùm Communi prædicto ex Nunciorum ipsorum propositione notesceret, causam ipsam nolentes dare diffugio, in eorum Nunciorum conspectibus præsentato, quam juris ordo deposceret, eis pro parte tua facere justitiam obtulerunt: nec patientes quod per eorum incuriam, vel per eiusdem maliciam, negocium ipsum ulteriùs differatur, sibi firmiter & expressè mandarunt, ut eisdem tuis Nunciis sociatus de terra prædicta discederet ad te, cum rebus ablatis omnibus rediturus. Qui dum ad te sub Nunciorum tuorum custodia rediens, ad castrum, quod Marianum dicitur, devenisset, à præfatis Nunciis tuis res omnes, quas secum ferebat, restituere violenter impulsus fuerit, mortisque sibi fortè metuens imminere periculum, ab eorum oculis repentinus aufugit, & Romam se dicitur contulisse.

3. Propter quod, licet frivolam occasionem assumens, de bonis ipsorum Tudertinorum repræsalias te velle facere comminaris, in eorũ præjudicium manifestum. Nos autem ipsorum supplicationibus inclinari, fidelitati tuæ præcipimus, quatenus, si præmissa veritate nitatur, occasione prædicta de bonis Tudertinorum ipsorum, sine speciali Celsitudinis nostræ mandato, repræsalias aliquas facere non præsumas: sed si quid juris te contra ipsos habere contendis, illud (prout rationis & moris est in similibus) per nostram Curiam observatum, recepto priùs super hoc oraculo Majestatis nostræ, prosequatis.

RESCRIPT. XXI.

DE RESTITUENDA PECUNIA MUTUATA.

† ms. G. * ms. B. & C. de † ms. G.

IN nostræ Majestatis præsentia constitutus † R. de N. fidelis noster, coram nobis exposuit conquerẽdo, quod * B. & H. de N. sibi ex causa mutui in quadam summa pecuniæ teneantur astricti, eam, ut tenentur & debent, sibi solvere contradicunt, ut asserit, in ipsius præjudicium & gravamen. Unde cùm præfato † R. & cuique nostro fideli in suo jure adesse velimus, fidelitati tuæ præcipimus & mandamus, quatenus coram te partibus convocatis, & qui de jure fuerint evocãdi, causam ipsam audias & decidas justitia mediante: ut pro justitiæ defectu, neutri partium justa supersit materia conquerendi.

RESCRIPT. XXII.

DE ILLIS, QUI TURBANT ALIQUEM IN SUA POSSESSIONE.

QUerelam C. de N. fidelis nostri, nostra nuper Serenitas intellexit, quod G. & F. de N. quasdam possessiones & domos suas, sitas in N. ad eum de jure spectantes, per violentiam & injustè detinent occupatas, & ipsas, ut justum est, sibi dimittere ac restituere contradicunt, in ipsius grave præjudicium & non modicam læsionem. Unde fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus &c. *ut suprà in alia usque ad finem.*

RESCRIPT. XXIII.

DE CAUSA APPELLATIONIS SUPERIORI COMMITTENDA, SUPER CRIMINALIBUS INTERJECTA.

CAusam appellationis à sententia condemnationis, lata per B. de N. tunc potestatem civitatis Castellan. contra T. Rubeum de eadem terra, super quinquaginta libris, ad Pandulphũ de Fasanella, proditorem nostrum, olim in Tuscia de mandato nostro Vicarium generalem, prout asseritur, legitimè interjectæ, super eo quòd Theodoricus Rubeus prædictus per B. de N. coram eodem Potestate extiterat accusatus, quòd eundem B. percusserat cum cultello, fidelitati tuæ duximus committendam, mandantes, quatenus totius processus & sententiæ latæ tenore diligenter inspecto vel perpenso, partibus etiam in tua præsentia convocatis, & qui de iure fuerint evocandi, si præfatum Potestatem ordine judiciario, & non ex officio, tibi super præmissis constiterit processisse, ad confirmationem vel infirmationem ipsius processus & condemnationis sententiæ, prout fuerit, de jure procedas: deinde facias, quod juri & honori nostro videris utilius & honestius expedire.

RESCRIPT. XXIV.

DE PROCESSU AD CURIAM DESTINANDO IN CAUSA APPELLATIONIS, SUPER TERMINALI CONDEMNATIONE, FACTA NEGOCII NARRATIONE.

* ms. B. de fort. P. id est, Paulus.

SUpplicavit Excellentiæ nostræ * Saulus de N. fidelis noster, &c. Nos autem ipsius supplicationibus benigniùs inclinati, fidelitati tuæ mandamus, quatenus, si præmissis veritas suffragatur, & causa ipsa iudiciario ordine cognita extitit, & sententialiter terminata processum & formam cõdemnationis eiusdem sub tui sigilli impressione nostræ Curiæ studeas destinare: eidem Potestati nihilominus pro parte nostræ Celsitudinis præcepturus, ut similiter totum processum condemnationis eiusdem habitum coràm eo ad nostram Curiam sub suo sigillo destinare procuret: ut in ipsa causa per judices magnæ nostræ Curiæ, de processu prædicto edoctos, procedatur, sicut juri & honori nostri culminis videbitur expedire: præcepto per te facto, eidem Potestati & Communi de Syndico ipsorum, ad nostram Curiam destinando: præterea & Saulo prædicto peremptorio termino assignato, quo se nostræ Curiæ repræsentet in causa eadem, prout convenit, processuros justitia me-

tia mediante. Volumus insuper, ut de die citationis & termino per te statuendo tuis literis debeas nostram Curiam edocere.

RESCRIPT. XXV.

DE SALARIIS POTESTATUM.

PRo parte Universitatis castri de N. fidelium nostrorum, nuper Celsitudini nostræ fuit oblata querela; quod cùm ipsi antiquitùs eorum Potestatibus Certam & congruam pecuniæ quantitatem pro salario, & non ultra, secundùm formam castri ejusdem Statuti consueverint exhibere, dubitantes, ne in futurum per alios Potestates majorem compellantur pecuniæ quantitatem, Majestati nostræ pro parte ipsorum extitit humiliter supplicatum, ut eisdem fidelibus super hoc, ad futuram cautelam ipsorum, dignaremur misericorditer providere.

1. Nos itaque ipsorum supplicationibus benigniùs inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus Potestates eorum, ibidem decætero per nostram Curiam destinandos, illa salarii quantitate facias esse contentos, quam Potestati eorum ipsos tibi constiterit exolvisse eo anno, quo de Lombardiæ partibus redeuntes per Tusciam transivimus, & Pandulphum de * Fasanellis, proditorem nostrum, Vicarium Imperii in Tuscia duximus ordinandum; vel eo anno, quo terra ipsa ad nostram fidelitatem noscitur devenisse.

* mſ. Fasanella.

RESCRIPT. XXVI.

SUPER EODEM NEGOTIO.

FRIDERICUS &c. POTESTATI TERRÆ.

PRo parte Communis castri N. fidelium nostrorum, cum querela fuit nuper expositum coram nobis; quod tu Potestas ejusdem castri, non contentus salario, quod ipsi cæteris Potestatibus eorum, quos pro tempore habuerunt, secundùm Statutum eorum solitum dabant, & dare debebant, compellis eos majus salarium tibi exhibere. Quocirca fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus dictos fideles nostros ad majus tibi salarium exhibendum, contra formam statuti ipsorum soliti, non compellas. Nolumus etenim fideles nostros indebitis gravaminibus affici, & insolitis molestiis aggravari.

RESCRIPT. XXVII.

DE PROVISIONE PRESBYTERO FACIENDA DE VACANTIBUS PROVENTIBUS.

AD nostræ Majestatis præsentiam accedens A. de N. fidelis noster; nostro culmini humiliter supplicavit, ut cùm ipse in quadam Ecclesia de N. ad honorem & fidelitatem nostram fideliter commoretur, deditus & intentus divinis servitiis exequendis: & alii Clerici, qui secum in ipsa ecclesia residebant, tamquã infideles Perusioi accesserint, & cum ipsis rebellibus nostris jugiter conversentur; ac ipsius ecclesiæ, & aliarũ ecclesiarũ vacantiũ ejusdem castri, proventus, ex concessione nostra ad Commune castri ejusdem devenerint, annuatim sibi pro suæ vitæ sustentatione, divino intuitu providere misericorditer dignaremur. Nos itaque ipsius postulationibus benigniùs inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si est ita, memorato Presbytero A. ab Universitate dicti loci, de bonis & proventibus ejusdem ecclesiæ, in qua se asserit residere, facias in necessariis provideri, prout honori nostri culminis, & qualitati negocii videris expedire.

RESCRIPT XXVIII.

DE HIS, QUI IN SERVITIO CURIÆ COMMORANTUR, IN FAMILIA SEU REBUS SUIS, NULLATENUS MOLESTANDIS.

AD Majestatis nostræ præsentiam Arnoldus civis Laudensis, fidelis noster, accedens, exposuit conquerendo: quòd cùm ipse de Celsitudinis nostræ mandato in nostris servitiis moraretur, & adhuc devotè & fideliter moretur, per quendam Potestatem civitatis illius, prædecessorem tuum, & ejusdem Communis Officiales, bona sua omnia sunt extimata, & ejus data creditoribus in solutum, in ipsius gravamen & non modicam læsionem.

1. Cumq; idem Arnoldus, fidelis noster, Majestati nostræ humiliter supplicaverit, sibi in prædictis secũdũ justitiã provideri: Nos attẽdentes, quod hij, qui de mãdato nostro in nostris servitiis cõmorãtur, causa Reipub. sunt absentes, supplicationibus ipsius benigniùs inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si tibi cõstiterit, q; idem Arnoldus, cùm ad servitium nostrum venit,

procuratorem aliquem generalem non dimisit ad negotia, vel specialem ad istud, non permittas familiam suam à suis creditoribus molestari, * seu bona sua hac occasione per aliquem occupari, quousque in servitiis nostris commorans ad propria revertatur, si debita ipsa noveris, antequam ad nostrum servitium venerit, contraxisse: revocando in irritum, quicquid per Potestatem & Officiales prædictos contra ipsum, familiam suam, & bona sua inveneris attentatum, postquam idem Arnoldus venit in nostris servitiis moraturus.

*al. sed

RESCRIPT. XXIX.

DE * DACIIS VEL COLLECTIS NON AUFERENDIS AB HIS, QUI IN SERVITIO CURIÆ COMMORANTUR.

*1. vectigalib.

Exposuit Excellentiæ nostræ B. de N. fidelis noster, quod cùm ipse in nostris servitiis de mandato nostro moraretur, vos Potestas & † Consilium ejusdem loci domum & familiam indebitis collectis & exactionibus aggravatis. Quare Majestati nostræ humiliter supplicavit, ut sibi super hoc providere de nostræ benignitatis gratia dignaremur. Cujus supplicationibus benignius inclinati, attendentes quòd hij, qui in nostris servitiis commorantur, causa Reipublicæ sint absentes, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus quamdiu idem fidelis in nostris servitiis extiterit, domum & familiam suam collectis & exactionibus debitis non graveris: faciente ei nihilominus emendari, si qua sunt ab eo vel familia sua propterea jam ablata.

†1. Senatus

RESCRIPT. XXX.

CONTRA EUM, QUI * SERVITIIS CURIÆ INFESTUM SE EXHIBET ET MOLESTUM.

*mſ. in servitiis.

FRIDERICUS &c. CAPITANEO.

Quia nostræ innotuit Majestati, quod Johannes de N. de Urbe veniens * moraturus, servitiis nostris contrarius extitit plurimùm & infestus: fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si tibi constiterit de prædictis, memoratum Johannem uti pace & tranquillitate nostra aliquatenus non permittas, nisi propter hoc in Provincia scandalum publicum, ex quo servitiis nostris dispendium inferatur, possit vel valeat exoriri.

*mſ. moraturus in servitiis nostris contrar.

RESCRIPT. XXXI.

DE RESTITUENDA POSSESSIONE DESTITUTO, IN SERVITIIS CURIÆ COMMORANTI.

Conquerente Johanne de N. fideli nostro, nostra Serenitas intellexit, quod cùm ipse pacificè & quietè teneret, in territorio castri de N. quasdam suas possessiones, ad eum rationabiliter pertinentes, Lud. de N. mulier destituit eum absentem, & in nostris servitiis, sicut asserit, existentem, possessionibus antedictis, juris ordine non servato. Super quo cùm supplicaverit sibi per nostram Excellentiam secundùm justitiam subveniri, ipsius supplicationibus, velut justitiam continentibus, inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si tibi constiterit ita esse, possessiones ipsas à muliere præfata, prædicto fideli nostro restitui facias, ut est justum, ne justam super hoc habeat causam conquerendi.

RESCRIPT. XXXII.

DE PROCESSU AD CURIAM MITTENDO, ET DE CITATIONE FACIENDA.

FRIDERICUS &c. CAPITANEO.

Pro parte Universitatis Cesenæ, nostrorum fidelium, nostræ fuit Celsitudini nuper oblata querela: quòd cùm per ipsum G. de N. fidelis noster extiterit in ipsorum Potestatem electus, deinde eodem G. amoto, alium eidem in ejusdem Potestariæ officio duxeris subrogandum, prædicto G. primo electo, pro rata temporis, quo in eodem officio steterat, salario per ipsos, sicut dicunt, integrè persoluto: tu ad ipsius G. postulationem, juris ordine non servato, Potestati & Ambasiatoribus civitatis illius mandasti, ut eidem G. de toto salario, ipsi per totum annum primò statuto, satisfactionem integram facere non postponant. Asseritur etiam coram nobis * per eosdem, quod per literas tuas Thomæ de Mar. &c. sacri Imperii in Romangia Vicario generali, dudum dedisti firmiter in mandatis, pro G. superiùs nominato, quod mandatum ipsum executioni debeat demandare,

*al. mſ. pro eisdem.

mandare, in eorum grave præjudicium & gravamen; ex eo quod residuum salarium anni præfati, alteri subrogato, per ipsos extitit integrè persolutum.

2. Verum cùm pro parte ipsius civitatis, in nostræ Majestatis præsentia proponatur, se super eisdem gravaminibus à prædicto mandato tuo, ad nostram audientiam appellasse: devotioni tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si præmissis veritas suffragatur, processum totum cotam te habitum de prædictis, sub tui impressione sigilli, nostræ Curiæ debeas destinare: eidem Thomæ nihilominus mandaturus, ut alium processum quæstionis ejusdem, coram ipso habitum, si apud te non fuerit, per eum videlicet ad tuam audientiam destinatum, similiter certo præfixo termino, ad nostram Curiam destinare procuret: utrique parti per te ipsum certo præfixo termino peremptorio, quo se nostræ Curiæ repræsentent, in causa eadem processuri, prout postulat ordo juris. Volumus etiam, ut de die citationis & termino præfigendo, tuis literis Curiam nostram debeas edocere: & quod appellatione pendente, contra ipsam Communitatem, nullam facias vel fieri permittas quomodolibet novitatem: cum appellatione pendente nihil debeat innovari.

RESCRIPT. XXXIII.

DE CONCEDENDA LICENTIA MERCATORIBUS, FACIENDI REPRÆSALIAS CONTRA REBELLES, QUI EOS * OIS ROBAVERUNT.

* l. spoliaverunt.

Universis &c. Fidelitati vestræ notum facimus per præsentes, quod B. & M. mercatores de N. fideles nostri, ad nostræ Celsitudinis præsentiam venientes, Majestati nostræ humiliter supplicarunt: Ut quia, dum ipsi quandam navim, cum eorum mercibus & rebus aliis valentibus uncias auri centum & plus, Venetias destinarent, rebelles nostri Anconitani navim ipsam hostiliter invadentes, ceperunt eam cum mercibus antedictis, capiendi de bonis ipsorum, quousque de damno ipso resarciantur ad plenum, de nostra gratia concedere licentiam dignaremur. Nos igitur supplicationibus istorum benignius inclinati, cùm eisdem fidelibus nostris damna passis deesse nolimus, dedimus eis licentiam ac plenariam potestatem, ut quamdiu dicti Anconitani in rebellione nostra perstiterint, ubique per mare & terram, de bonis eorum capiant, quæ non sunt ad opus Curiæ nostræ capta vel etiam annotata, ut eorum, quibus securitatis nostræ literas duximus concedendas, quousque eis in valore unciarum auri centū, & illatorum damnorum superius prædictorū, pleniùs satisfiat.

2. Quare Universitati nostræ præcipiendo mandamus, quatenus super capiendis bonis Anconitanorum, prædictorum nostrorum rebellium, nullus eos impediat, vel molestet: immò ob reverentiam culminis nostri assistatis eis super præmissis auxilio, consilio & favore: dum tamen ad ea, quæ ad opus Curiæ nostræ capta vel annotata sunt, seu ad eos, quibus securitatis nostræ literæ per nostram Excellentiam sunt indultæ, manus aliquatenus non extendant.

RESCRIPT. XXXIV.

DE NOBILI MULIERE TUTRICE FILIORUM, QUOD POSSIT CONSTITUERE PROCURATOREM IN CAUSA SUA.

IMperialis benevolentia cùm fidelium subjectorum, & Nobilium maximè, preces admittit, & suum extollit solium, & ad serviendum devotos animat incessanter.

2. Hinc est, quòd nobilis vir A. de N. fidelis noster, pro filia sua Isabella, relicta quondam Jacobi Incontrati * nutrice filiorum suorum, & Jacobi supradicti, Majestati nostræ humiliter supplicavit, ut de innata gratia, & potestate nobis Imperii divinitùs impertita, juris civilis rigorem, qui non aliter sanxit inchoata exerceri certamina, nisi quòd † judicio inchoato ipsæ principales personæ calumniæ subeant juramentū: rigorem etiam indecentem, ne per tutores vel curatores ante cœptum judicium possint procuratores constitui, sed actores, misericorditer temperantes, eidem filiæ suæ, fideli nostræ, tutrici filiorum suorum, ad prosequendas lites, & explicanda negocia pupillorum in judiciis, & extra judicia per procuratores, ab ipsa tutrice statutos, vel statuendos, pro quibus cautionem exponet legitimam, & quod ipsi procuratores in causis ipsis sacramenta præstent calumniæ, prædictos juris rigores per nostram Excellentiam relaxari, tam piè quàm misericorditer mandaremus.

* ms. tutrice.

† ms. iurgio inch.

3. Nos autē attendentes grata satis & accepta servitia, quæ dictus A. & antecessores sui, nobis & Imperio nostro exhibuerunt hactenus, & exhibent incessanter, & inantea de bono in melius exhibere poterit gratiora: considerantes etiam nobilitatem mulieris præfatæ, quòd virorum cœtibus pro exequendis negociis pupillorum, se honestè nequeat immiscere; & ne fœminæ, prosequendæ litis obtentu, in matronalis pudoris contumeliam irruant, si cogantur masculorum conventibus vel judiciis interesse: cùm & legem meminerimus editam, quæ propter pudorem & verecundiam fœminarum, eas non sinit testibus vel cœtui publico demonstrari, sed per procuratores idoneos Imperialem possint adire Clementiam, ad ætatis veniam impetrandam.

4. His & aliis justis ac honestis rationibus, inclinati benigniùs, dicti fidelis nostri * supplica-

* ms. supplicationibus.

tiones admisimus, eidem Isabellæ filiæ suæ concedentes, ut causas & lites pupillorum suorum, in judicio & extra judicium, dum tempus tutelæ duraverit, per procuratores ab ea statutos vel statuendos, ac si etiam ipsa tutrix hoc faceret, valeat exercere.

4. Eisdem etiam procuratoribus indulgemus, ut in litibus in judiciis exercendis ipsi procuratores sacramenta calumniæ præbeant, cùm pro negociis pupillorum se casus ingesserit opportunus, objectione, quòd principales personæ non fuerint, vel lege aliqua non obstante. Statutis etiam civitatis Senarum cessantibus in hac parte, & specialiter lege, quæ à principalibus personis exigit calumniæ juramentum, & quæ etiam à tutoribus & curatoribus procuratorem prohibet statuendum: dum tamen pro ipsis procuratoribus caveatur, firmum fore ac validum, quod duxerint agitandum, ne judicia sint ludibria, vel auctoritate nostra se doleant circumventos, qui cum talibus contraxerunt.

RESCRIPT. XXXV.

DE CITANDIS AD CVRIAM, QUI INIUSTE CASTRVM OCCVPAVERANT ALIORVM.

FRIDERICVS CAPITANEO.

PRo parte O. & D. nostrorum fidelium, nostro fuit culmini nuper oblata querela, quod cùm ipsi ab A. fratre eorum, qui nuper decessit, & cui de jure succedunt immediatè, castrum de N. per longa tempora tenuissent, & possedissent pacificè & quietè: S. de N. P. & F. de N. fideles nostri, facta pace & securitate nostra, castrum ipsum hostiliter obsidentes, illud ceperunt, & ad præsens detinent, in ipsorum fratrum manifestum præjudicium occupatum. Quod quidem castrum usque ad diem captionis ipsius, sicut pro parte ipsorum fratrum expositum extitit, coram nobis præfati conquerentes, sine contentione aliqua possederunt.

2. Cùm igitur iidem fratres velint memoratos S. P. & F. de prædictis in magna nostra Curia convenire, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus S. P. & F. ex parte Celsitudinis nostræ, sub peremptorio termino citare procures, ut vicesima die post citationem tuam in magna nostra Curia debeant comparere, memoratis conquerentibus super prædictis in judicio responsuri: eundem terminum conquerētibus ipsis, ut causam prosecuturi prædictam contra eos compareant, præfixurus: nec non & diem citationis tuæ, formam præsentium, & coram quibus eos citaveris, tuis literis tuo sigillo munitis, nostræ Curiæ rescripturus.

RESCRIPT. XXXVI.

* DE RESTITVTIONE DEPOSITI MULI.

FRIDERICVS &c. POTESTATI PISANORVM.

* i. minister, famulus. IN nostræ Majestatis præsentia B. de N. * valletus nostræ Cameræ, fidelis noster, constitutus exposuit, quòd dudum nobis de partibus Lombardiæ in Tusciam venientibus, apud V. civē Pisanum, quendam suum mulum infirmum (ut dicit) curandum dimisit. Unde cùm ad præsens
* al. reducēdo. pro eodem mulo ad se in Regnum * deducendo, idem B. latorem præsentium suum transmittit nuncium specialem: fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus memoratum V. ad restituendum prædictum mulum, & assignandum prædicto nuncio, pro parte & nomine B. præfati, qua
† ms. coarcione. convenit † cohercione compellas.

RESCRIPT. XXXVII.

UT FIAT INQUISITIO DE CLAMDESTINIS DAMNIS, ILLATIS CUIDAM VIDUÆ.

FRIDERICVS &c. CAPITANEO.

QUerelam B. de N. viduę, fidelis nostræ, recepimus, continentem, quòd quidam malefactores, ad damna clamdestina intrepidè animati, ea absente, & pro suis negotiis in Curia nostra commorante, quandam suam vineam cum arboribus, in N. sitam, ausu temerario inciderunt. Nolentes igitur, ut propter impunitatem excessuum crescat audacia delinquendi, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus contra malefactores eosdem, ad quos inveniendos omnem, quam poteris, te volumus adhibere solicitudinem, inquisitionem facias diligenter: per quam, si poterunt inveniri, procedas immediatè justicia contra eos. Cæterùm si malefactores non poterint inveniri, damnum eidem mulieri illatum, ab Universitate ipsius terræ, in cujus territorio damnum extitit perpetratum, secundum justiciam facias emendari, ne ob hoc iteratam querelam ulteriùs audiamus.

RESCRIPT. XXXVIII.

DE PROCURATORE ORDINANDO, QUI JURA CAMERÆ TUEATUR IN CAUSA COMISSA.

FRIDERICUS &c. EIDEM.

POrrecta G. & V. fidelium nostrorum Culmini nostro petitio continebat, quod cùm haberent & habeant quasdam possessiones & terras laboratorias in confinibus, quas ipsi eorumque antiqui per longissima tempora tenuerunt & possederunt pacificè & quietè, nullam ex fructibus eorundem partem Curiæ nostræ, vel alicui personæ nostræ privatæ, reddentes; Pandulfus de Fasanella, proditor noster, & tunc in ipsis partibus sacri Imperii Vicarius generalis, sub prætextu cujusdam inquisitionis, dudum factæ per procuratores nostri demanii, auctoritate propria & omissâ justicia, quartam partem effecit auferri, in ipsorum G. & V. grave præjudicium & injuriam manifestam. Vnde cùm pro parte ipsorum fuerit nostræ Celsitudini supplicatum, ut eis providere super hoc de nostræ Clementiæ gratiâ dignaremur, nos eorum supplicationibus benigniùs inclinati; fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus super prædictis omnibus, prius tamen per te aliquo idoneo, & fideli procuratore statuto, qui Curiæ nostræ jura diligenter & fideliter tueatur, Advocato quoque fisci nostri præsente inquisitionem facias diligentem; testes, probationes, & instrumenta ipsorum audias; dictam causam sufficienter instructam, cum nominibus Procuratoris & Advocati fisci nostri, sub tuo sigillo nostræ transmissurus Cameræ, certo & peremptorio termino parti eidem præfixo, quo cum ipso processu se nostro conspectui repræsentent.

RESCRIPT. XXXIX.

DE MANDANDA EXECUTIONI SENTENTIA.

FRIDERICUS &c. EIDEM.

SUpplicavit excellentiæ nostræ Ludovicus de N. fidelis noster, ut sententiã definitivam pro eo, contra Commune N. super quadam pecuniæ summa per H. Vicarium tuum latam, & per te (ut asserit) confirmatam; executioni mãdari de nostra gratiâ mandaremus. Cùm igitur nihil prodesset ferri sententias, nisi executio debita sequeretur, tuæ fidelitati mandamus, quatenus, si est ita, sententiam ipsam, sicut rationabiliter est prolata; nisi legitimâ fuerit * provocatione suspensa, facias executioni debitæ demandari. * ms. appellatione.

RESCRIPT. XL.

DE SOLVENDO CONSUETO SALARIO POTESTATI.

FRIDERICUS &c. EIDEM.

NIcolaus de Firmo, fidelis noster, sua nobis petitione monstravit, quòd cùm idem ad regimen civitatis Clusinensis sit de mandato nostræ Majestatis assumptus, Consilium & Commune civitatis ejusdem de statuto & cõsueto salario sibi denegavit respõdere. Quocirca fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si est ita, dictũ Cõmune, ut de consueto & statuto salario eidẽ Nicolao Potestati eorum, fideli nostro, prout aliis eorũ Potestatibus dare assueverunt hactenus, debeant respondere, debita cohercione compellas, ita ut ei non supersit materia iterum conquerendi. ms. Nicoletus.

RESCRIPT. XLI.

DE EMENDANDIS EQUIS FIDELIUM, QUOS IN BELLO PERDIDERUNT.

CAPITANEO.

CUm per literarum tuarum tenorem, quas nostræ Excellentiæ destinasti, nuper nostra intellexit Celsitudo, quod Conradus de N. fidelis noster, qui tecum paratus equis & armis, pro nostris servitiis dudum extiterit, & adhuc fideliter commoretur: dum ipse contra Viterbienses, rebelles nostros armata manu insisteret, ob impugnationem ipsorum rebellium, quidam suus dextrarius fuerit interfectus, super damnificatione ipsius Conradi, fidelis nostri, providere volentes; ut animosiùs ad nostra servitia ejus fidelitas erigatur, tuæ fidelitati præcipiendo mandamus; quatenus de proventibus Curiæ nostræ, qui sunt vel erunt per manus tuas, diligenter, ut convenit, quæsito de equi valore, eidem Conrado dextrarium ipsum, juxta valorem ipsius, ex diligenti inquisitione inventum, emendare procures.

RESCRIPT. XLI.

DE REMUNERATIONE FIDELIUM IN FILIOS FACIENDA.

IN exemplum nostrorum fidelium, ut alii fideles ad nostra servitia promptiùs animentur, ipsorum fidem post mortem eorundem, in ipsorum filios remunerare volentes, mandamus &c.

RESCRIPT. XLII.

DE RESTITUENDIS BONIS DISROBATIS SUPRA MARE.

FRIDERICUS &c. CAPITANEO.

* mſ. quodam Butznam.G.
† mſ. Durasium.
* mſ. Comiti.
† mſ. R.

BArtholomeus civis Lucanus, fidelis noster, ad præsentiam nostram nuper accedens, coram nobis exposuit cum querela: quod cùm ipse dudum in * quadam butznavi Gerardi de Istria, suis & sociorum suorum mercibus onerata, sub spe emolumenti à Brundusio versus † Duratium navigaret, * Comani quarundam galearum & barchettarum, de Saone S. R. & G. Jo. & quidam alii, qui cum eis erant, ipsum & socios hostiliter invadentes, ceperunt eosdem, & omnia bona, quæ habebant ibidem, ipsis priùs enormiter tormentatis, ut asserit, abstulerunt. Cumque idem † Bartholomeus nostræ humiliter supplicaverit Majestati, ut super restitutione rerum suarum, quibus tunc extitit sic violenter & temerè spoliatus, providere sibi misericorditer dignaremur; Nos supplicationibus ipsius benigniùs inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus si tibi constiterit de prædictis, bona sua, quæ sibi tunc ablata fuerunt, seu valorem ipsorum, de quo tibi constare volumus, ab illis eisdem restitui facias, qui bonorum ipsorum captores & participes extiterunt: nihilominùs cautus existens, ut sic deliberatione præhabita punias, quos inde videris puniendos, quod delinquentes prædicti aliquatenus nequeant de commissis excessibus gloriari.

RESCRIPT. XLIII.

DE CAPTIVO, QUI FIDEIUSSORIAM PRÆSTITIT CAUTIONEM, A CARCERE LIBERANDO, restitutis sibi bonis ablatis.

CAPITANEO.

* mſ. Guidalotto de Prato

DUdum per literas nostras Judici * Gindaleto de Perato, nostro Vicario castri sancti Miniati, fideli nostro, recolimus mandavisse, ut, quia dicebatur, quòd B. de N. nunc Castellanus sancti Miniati ab hominibus ejusdem castri Sancti Miniati & sibi conjunctis, de mandato Pandulphi de Fasanellà, tunc Capitanei nostri in Tuscia, nunc proditoris nostri, quandam pecuniæ summam & pignora quædam abstulerat, eum de persona caperet, & cum diligentia custodiret: ac deinde per prædictos homines super præmissis inquisitionem faceret diligentem, & factam ad nostram Curiam destinaret. Qui tamquam diligens mandati nostri executor, & ipsum B. cepit, & de prædictis inquisitionem fecit, juxta traditam tibi formam, & factam ad nostram Curiam destinavit.

2. Verum quia, licet probatum extiterit, & in inquisitione appareat per eundem, prædictum B. quandam pecuniæ summam & quædam pignora recepisse, (quod idem B. etiam confitetur) de quibus paratum se offert Curiæ nostræ reddere rationem, qua tamen per eum, quòd nulla fraus vel dolus super his intervenerit, invenitur, nec probatur aliquid aliud contra ipsum, propter quod ulteriùs debeat squalore nostri carceris macerari: nec sicut innoxios injustè punire volumus, sic nec volumus impunes relinquere delinquentes, & ab A. & R. filiis ejusdem B. Curia nostra recepetit pro parte ipsius idoneam fidejussoriam cautionem, quòd, idem B. in Curia nostra compareat juri pariturus, & de officiis, quæ dudum in partibus Tusciæ per nostram Cameram exercuit, pecunia & pignoribus, quæ recepit, perfectam debeat ponere rationem, quam debita satisfactio subsequatur: fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus ipsum à vinculis facias liberari: bonis suis, quæ sibi ablata fuerunt tempore captionis ejusdem, integrè restitutis: citaturus eundem, ut vicesima die post citationem tuam in nostra præsentia se debeat præsentare, redditurum de prædictis omnibus rationem. Diem verò citationis ejusdem, coram quibus, & quicquid inde feceris, per tuas literas harum seriem continentes, nobis rescribere non postponas.

RESCRIPT. XLIIII.

DE APPELLATIONE INFIRMANDA VEL CONFIRMANDA.

CAPITANEO.

CAusam appellationis, ad nos interiectæ per B. & S. de Florentia, fideles nostros, à sententia con-

tia condemnationis, lata contra eos, in quadam pecuniæ quantitate, per Thomam de * Lira Potestatem civitatis ejusdē, ab accusatione seu denunciatione facta contra eos ab F. & G. fratribus, vel eorum altero, devotioni tuæ duximus committendam, fidelitati tuæ mandantes, quatenus sententiæ condemnationis ejusdem & processus tenore diligenter inspecto, coram te etiam convocatis, qui de jure fuerint evocandi, si causa ipsa judiciario ordine cognita est, & sententialiter terminata, ad confirmationem vel infirmationem ejusdem sententiæ condemnationis procedas, prout de jure fuerit procedendum: revocaturus in irritum, quicquid post appellationem ipsam inveneris contra justiciam attemptatum. * mſ. Syra.

RESCRIPT. XLV.

DE CAUSA APPELLATIONIS ET PROCESSU AD CURIAM DESTINANDIS.

CAPITANEO.

AD nostram accedens præsentiam B. de N. fidelis noster, nobis exposuit cum querela, quòd inter B. mulierem neptem suam, ejusque curatorem, agentes ex parte una, & S. de eodem loco ex altera, super possessione cujusdam ponderis & tenimenti, coram G. de Spoleto, in comitatu Firmano Judice ordinario, extitit quæstio ventilata: in qua idem Judex de jure procedens, sicut asserit, pro ipsa B. tulit sententiam contra eum; à qua idem S. sentiens se gravatum, ad tuum examē se asserit appellasse.

2. Postmodùm verò, quod cùm assistente tibi R. de Lauda, Judice & assessore, fideli nostro, coram te partibus non vocatis, & causæ meritis (ut iuris est,) non inspectis, dictam sententiam confirmasti; eundem S. pro expensis in causa ipsa factis, pro B. in tribus libris contra iusticiam condemnando, idem verò S. à dictæ sententiæ confirmatione, & prædictarum expensarum condemnatione, sentiens indebitè se grauatum, ad nostram Curiam appellavit.

3. Quare cùm idem S. velit appellationem prosequi * supra dictam in Curiæ nostra magna, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus processum totum, super præmissis habitum, sub tui impressione sigilli, nostræ Curiæ destinare studeas seriatim: utrique parti per te Certo & peremptorio termino assignato, quo nostræ Curiæ se debeant præsentare, in præmissis processuros iusticia mediante: & præsertim appellatione pendente contra ipsum S. non facias, nec patiaris fieri, aliquid novitatis. cùm appellatione pendente nihil debeat innovari. Si quid verò post appellationem ipsam, ad nos interiectam, attemptatum est, per te seu iudices tuos, in statum pristinum reducturus, prout de iure videris expedire; & de die citationis & forma nostram Curiam edocturus. *al dicta.

RESCRIPT. XLVI.

DE ABLATIS POST APPELLATIONEM RESTITUENDIS.

FRIDERICVS &c. POTESTATI ET COMMVNITATI N.

ACcedens nuper ad Maiestatis nostræ præsentiam Petrus de N. civis Florentinus, fidelis noster, nobis exposuit cum querela: quòd cùm dudum à sententiis seu condemnationibus, per vos seu inquisitores vestros, * qui inter vos † Circatores vulgariter nuncupantur, latis & factis cōtra eum Olim per Potestatem vestrum, in quadam pecuniæ quantitate, ad nostram audientiam appellarit: vos eidem appellationi, sicut dicit, minimè deferentes, fideiussores suos, ad solvendam quandam pecuniæ quantitatem, contra iustitiam compulistis, in ipsius grave præiudicium & damnum etiam manifestum. * mſ. citra vos † al. Tricatores.

2. Qui cùm nostræ Celsitudini humiliter supplicarit, ut super præmissis dignaremur secundum iustitiam providere: nos, quatumcunque vobis in vestra justitia favorem conferre velimus, à iusticia tamen discedere non valentes, ipsius Petri supplicationibus benigniùs inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si est ita, quicquid post appellationem ipsam sic interiectam, ad nos per eundem Petrum vel suos fideiussores per vos attemptatum est, in statum pristinum revocantes, sine difficultate qualibet pecuniam ipsam, à dictis fideiussoribus suis extortam, restituatis eidem: ita quòd pro his ulteriùs Clamor ipsius Petri iustè nostro Culmini non feratur. Nam pro utriusque partis commoditate, necnon præsentibus & consentientibus nunciis vestris, in Curia nostra noveritis causam appellationis eandem fore commissam per nostram Excellentiam P. de N. cognoscendam, per eum & fine debito terminandam.

RESCRIPT. XLVII.

DE MONACHIS HEREMI NON MOLESTANDIS IN SUIS IURIBUS.

FRIDERICUS &c. COMMUNITATI N.

PRo parte Conventus * Heremi sanctæ Crucis Fontis Avellanæ, nostrorum fidelium, in nostra præsentia nuper expositum extitit cum querela: quod cùm fratres & oblati Hospitalis de N. eorum proprio motu & libera voluntate, submiserint & obtulerint se & Hospitale prædictum Heremo nominatæ: subsequenter per fratres & oblatos eosdem corporali possessione tradita bonorum omnium Hospitalis ejusdem Syndico Heremi nominatæ: vos, auctoritate propria, † tenuta seu possessione ipsorum bonorum Heremum ipsam contra justitiã spoliantes, detinetis ea, in ejusdem Heremi gravamen non modicum, & præjudicium manifestum.

* al. Heremitarum.

† 1. tenentia, Kniv.

2. Quare cùm per Syndicum ipsius Heremi, pro parte ipsius, nostræ fuerit Excellentiæ humiliter supplicatum, ut eisdem fratribus prædictis dignaremur secundum justitiam providere, fidelitati vestræ præcipiendo mandamus, quatenus, si est ita, bonis ipsis eisdem integrè restitutis, eis prædictorum occasione nullam molestiam indebitè inferatis, bonaque ipsa eos possidere, & fructus ex eis percipere permittatis pacificè & quietè: ita quòd propterea nostro Culmini ipsorum justa querimonia de vobis ulteriùs non feratur. Et si jus aliquod vos habere contenditis, illud apud competentem judicem ordine judiciario prosequi studeatis.

RESCRIPT. XLVIII.

DE FIDELIBUS NON MOLESTANDIS CONTRA GRATIAM AB IMPERATORE CONCESSAM.

FRIDERICUS &c. CAPITANEO REGNI.

PRo parte Universitatis hominum Monticuli, fidelium nostrorum, in nostra fuit præsentia nuper expositum cum querela: quod cùm ipsi, qui ultra eorum posse circa ejusdem castri munitionem attentos, se fideliter obtulerint, & impendant, prout dudum ab Excellentia nostra & nostris Nunciis receperunt, per tempora in mandatis, propter quod consueverunt ab aliis exactionibus & servitiis nostris esse immunes: nuper T. de Colle, fidelis noster, Capitaneus in Comitatu Aretii, per dilectum filium nostrum FRIDERICUM DE ANTIOCHIA ordinatus, tam in retinendis equis ad arma, quàm de exactione pecuniæ, datis pignoribus ab eisdẽ & aliis gravaminibus contra * ipsos illatis, sicut dicunt, multipliciter aggravantur. Super quibus licet plures scripta tua obtinuerint ad Capitaneum memoratum; idem tamen Capitaneus, mandatis tuis non obtemperans, ab inceptis gravaminibus resilire contemnit, in ipsius Universitatis gravamen non modicum & præjudicium manifestum.

* mſ. ipsum.

2. Cum igitur pro parte eorundem nostrorum fidelium nostræ fuerit Majestati humiliter supplicatum, ut ipsis fidelibus nostris, tantis gravaminibus oppressis dignaretur nostra Celsitudo misericorditer providere: Nos ipsorum supplicationibus benignius inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si tibi constiterit de præmissis, eis inde facias & procedas, sicut juri & honori Culminis, & qualitati negocii, videris expedire.

RESCRIPT. XLIX.

UT CONTRACTUS DEBITUS AB EPISCOPO, SOLVATUR DE BONIS EPISCOPATUS DEVOLUTIS AD IURA FISCI.

FRIDERICUS &c. CAPITANEO.

BArtholmeus civis Senensis, pro parte sua & * socii sui, nuper exposuit coram nobis, quod olim P. Ulteranus Episcopus, eis in quinquaginta libris ex causa mutui teneretur: eodem Episcopo sublato de medio, non fuit eis de dicta pecunia satisfactum. Et quia bona Episcopatus ipsius per nostram Curiam procurantur, humiliter supplicavit, ut de proventibus ipsius Episcopatus satisfieri de prædicta pecunia mandaremus.

* al. sociorum suorum.

2. Cùm igitur nostrum fiscum cum alterius jactura locupletari nolumus, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus jura prædictorum creditorum super hoc audias diligenter. Et si tibi constiterit de præmissis, de proventibus ipsius Episcopatus, solvas ei pecuniam supra dictam, ita quod in aliis propterea nostra Curia non gravetur. Dum tamen per testes qualibet exceptione majores, qui numerationi & contractui interfuerunt, eisdem, non per instrumenta solummodò, de supplicationum jure probetur, attentiùs provisurus, ne per colludiosas probationes, & inania instrumenta solutorum jam forsitan debitorum, fiscum nostrum contingat in aliquo defraudari.

RE-

RESCRIPT. L.

SUPER EODEM VEL QUASI.

FRIDERICUS EIDEM.

PRo parte M. de N. Majestatis nostræ fidelis, coram Excellentia nostra nuper expositum extitit cum querela: quòd cùm ipse mutuaverit quondam P. Firmano Episcopo quinquaginta libras, tunc in Firmana Ecclesia residenti, sicut patere asserit per publicum instrumentum, nec fuerit sibi de prædictis per eundem Episcopum, seu personam aliam pro eius parte, aliquatenus satisfactum; & bona ipsius Ecclesiæ per nostram Curiam procurentur; pro parte ipsius M. fuit nostræ Excellentiæ humiliter supplicatum, ut sibi super hoc dignaremur misericorditer providere. Nos itaq; supplicationibus ipsius benigniùs inclinari, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si tibi constiterit de præmissis, de proventibus Ecclesiæ supradictæ, quæ Curia nostra tenet, eidem M. restitui facias pecuniam supradictam. Dum modò per testes, *&c. prout suprà in alia.*

RESCRIPT. LV.

DE NON MOLESTANDO EO, QUI BONA QUÆDAM EMERAT AB EPISCOPO.

FRIDERICUS &c. EIDEM.

AD Majestatis nostræ præsentiam accedens P. de N, fidelis noster, exposuit cum querela: quòd cùm olim P. Firmanus Episcopus, tunc residens in Episcopatu prædicto, sibi Potestarias quorundam locorum vendiderit pro certo precio, cum omnibus juribus ad ipsum spectantibus in quibusdam aliis castris, prout in publico instrumento venditionis ipsius, inde confecto, per memoratum Episcopum sigillato sigillo plenius dicitur contineri: tu, sicut dicit, sua occupando jura, non permittis eundem Potestarias suas recipere ac habere, in ipsius grave damnum & præjudicium manifestum. Cumque idem P. fidelis noster, Excellentiæ nostræ humiliter supplicant, ut sibi super præmissis Celsitudo nostra dignaretur secundum justiciam providere: Nos ipsius supplicationibus benigniùs inclinari, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si tibi constiterit de præmissis, & antequàm præfatus Episcopus, ex læsa conscientia reus, Marchiam exiverit, venditionem ipsam fecerit, ulteriùs ipsum de prædictis contra justiciam non molestes; nisi forsan ad hoc aliqua justa causa te moveat, quam, mandati præsentis executione suspensa, Curiæ nostræ rescribas.

RESCRIPT. LVI.

DE CITANDIS AD CURIAM, QUI ALIOS IN SUA POSSESSIONE MOLESTANT.

PRo parte O. & G. fidelium nostrorum, nostræ fuit Excellentiæ nuper oblata querela: quòd cùm castrum & homines de * Lomeria, cum suis pertinentiis & juribus, ad eos pertineant pleno jure A. C. & R. de Pyla, fideles nostri, super possessione castri prædicti, sub prætextu cujusdam privilegii, eis à Majestate nostra concessi, eos molestant contra justiciam & perturbant. Super quibus, cùm conquerentes ipsi, vel in ipsos in nostræ Majestatis Curia convenire de jure, fidelitati vestræ præcipiendo mandamus, quatenus supradictos A. C. & R. ex parte Culminis nostri citare curetis, ut vicesima die post citationem vestram, in dicta nostra Curia debeant comparere, præfatis conquerentibus de jure in judicio responsuri. Diem verò citationis vestræ ac formam tenorem præsentium continentem, & coram quibus eos citaveritis, vestris literis, vestris sigillis munitis seu publico instrumento, nostræ Curiæ rescribatis. Quod si ad prædicta exequenda non possitis ambo personaliter interesse, nihilominus alter vestrûm prædicta fideliter exequatur. * al. Lemoris

RESCRIPT. LVII.

DE PROVISIONE FACIENDA CUIDAM NOBILI DE PROVENTIBUS ECCLESIÆ.

FRIDERICUS &c. CAPITANEO.

AD nostræ Majest. præsentiam accedés, Henr. Imbr. de Janua fidelis noster, Celsit. nostræ humiliter supplicavit: cùm pro fide Culm. nostro servanda, derelictis omnib. bonis suis, à civitate ipsa, velut à rebellib. nostris, discedendo, ad nostra servitia venerit moraturus, in eisdem permanserit & permaneat fideliter & devotè, nec habeat unde se alat & suos ad suæ & suorum vitæ sustentationem, sibi proventus ecclesiæ N. quos ultra centum libras dicit non ascendere quantitate, de nostræ benignitatis gratia concedere dignaremur. Cujus supplicationib. nos benigniùs inclinati, devotioni tuæ

præcipiendo mandamus, quatenus de fructibus seu redditibus ecclesiæ supradictæ, eidem fideli nostro facias usque ad quantitatem prædictam de cætero respondeti: ut de fide servata lætetur, & de servanda inanteà magis ad nostra servitia animetur.

RESCRIPT. LVIII.

ITEM SUPER EODEM VEL QVASI.

CUm H. & D. Ferrarienses, devotos fideles nostros, qui pro fide Majestati nostræ servanda Ferrariam exiverunt, & postmodùm Culmini nostro grata servitia præstiterunt, ob eorum devotionem synceram à Majestate nostra velimus ad præsens præmium reportare, ut de obsequiis gaudeant jam exhibitis, & ad præstanda majora magis de cætero animentur: fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus de collecta ecclesiarum jurisdictionis tuæ, juxta mandatum nostrum celeriter colligenda, eisdem fidelibus nostris, pro parte Culminis nostri, mille * libras R. Ravennati debeas exhibere: de his, quæ eis dederis, ad cautelam apodissam idoneam recepturus.

* mſ. libras Ravennenses deb.

RESCRIPT. LIX.

DE RESTITUENDIS EQVIS, EIS qui eos perdiderant in servitiis Imperatoris.

FRIDERIBVS &c. COMMVNITATI N.

SUpplicavit Excellentiæ nostræ B. de N. fidelis noster, quòd cùm ipse ætate proximè præterita, in Lombardiam cum aliis militibus à nobis missus fuerit, sicut dicit: & eo ibidem cum duob. equis, pro eisdem nostris servitiis existente, unus equus ipsius morte naturali perierit, alter fuerit morbosus effectus: per vos, qui militis eundem, restitutionem ei fieri tam mortui quàm morbosi, juxta statutum vestrum, & ut justum est, de nostra gratia mandaremus. Verùm cùm servitia nostra damnosa sibi esse non debeant, fidelitati vestræ præcipiendo mandamus, quatenus, si vobis ita esse constiterit & quòd sine culpa & negligentia sua damnum pertulerit in prædictis, præfato B. fideli nostro, restitutionem equorum ipsorum, secundùm statutum vestrum, & ut justum est, eidem facere procuretis ita quod justa de cætero non supersit coram Majestate nostra propterea materia conquerendi.

RESCRIPT. LX.

DE FORBANNITIONE FACTA CONTRA HOMICIDAM NON COMPARENTEM IN JUDICIO.

QUia T. de N. citatus extitit pro morte Johannis de N. peremptoriè coram nobis, & non comparuit in termino propterea sibi assignato ipse, nec pro eo alius, qui ejusdem vellet absentiam excusare: de cujus citatione constat nobis per publicum instrumentum. Ideò propter eius contumaciam, auctoritate officii nostri, forbannimus eundem in persona & rebus, si hinc ad decem dies ad mandatum nostrum venire cessaverit; & quicumq; eum offenderit, sit impunis.

RESCRIPT. LXI.

DE SENTENTIA * CONDEMNATIONIS, LATA CONTRA QVODDAM COMMUNE, quia non ceperunt homicidam.

* al. depositionis.

QUia constat nobis per inquisitionem, factam per T. Vicecomitem de mandato nostro, quòddam homicidium fuisse commissum in territorio civitatis N. de quodam homine, qui P. vocabatur, pro eo quòd homicida captus non fuit, nec detentus juxta ordinationem factam per nos, de capiendis & detinendis homicidiariis & malefactoribus: ideò dictam Communitatem & homines dicti Communis, auctoritate officii nostri vobis commissi, in quinquaginta libris duximus condemnandos, solvendis hinc ad diem decimum Martii Receptori pecuniæ, nobis ab Imperiali Celsitudine deputato, sub pœna dupli, moderata pœna centum *a* talentorum indicta & imposita per vos de *b* capiendis homicidis, propter modicam quantitatem hominum, & eorum etiam paupertatem.

a mſ. tarenorum.
b al. condemnandis.

RESCRIPT. LXII.

DE EO, QVI BONA SUA INTER CREDITORES DISTRIBUIT, AD solvendum decimam Curiæ non cogendo.

FRIDERICVS POTESTATI N.

ALbertini Johannis de N. fidelis nostri Imperii, nobis oblata petitio continebat, quòd cùm ipse plures creditores haberet, videns bona sua ad suorum solutionem non sufficere debitorum, inter

inter creditores eosdem, tam pro quantitate bonorum suorum, quàm pro quantitate debitorum ipsorum, sine olla prolixitate causarum, distribuere promisit bona sua; nec ideò sibi remanserit aliquid, unde ducere valeat vitam suam: vos seu judex vester sibi impotenti & indigenti, ad instantiam creditorum suorum, præcepta (sicut dicitur) faciatis de solvendo: ob quæ præcepta de vestro mandato compellitur solvere decimam, nostram Curiam contingentem. Cùm igitur Albertinus prædictus sibi supplicaverit super prædictis secundum justitiam provideri; vobis Imperiali auctoritate mandamus, quatenus, si vobis constiterit de præmissis, habita diligenti cautione quòd egeat, à præceptis hujusmodi faciendis, ut justum fuerit, desistatis, ne ulterius dictus Albertinus coram nobis cogatur iterare querelam.

RESCRIPT. LXIII.

DE FORBANNITIS, UT CAPIANTUR ET IN CURIA PRÆSENTENTUR.

UNiversis Vicariis, Potestatibus, Rectoribus terrarum, & aliis Curiæ Imperialis Officialibus, Imperii fidelibus, per Tusciam constitutis, præsentes literas inspecturis, &c.

1. Cùm ob accusationem coram nobis factam per B. & *a* G. de N. contra O. de N. & *b* A. de N. pro eo, quòd interfecerant Dominum Jacobum, Abbatem Monasterii Farfensis, eorum Dominum *c* specialem, & eidem *d* Jacobo plurima damna intulerant, ipsius bona temerè devastando: præfatos O. & *e* A. legitimè citari fecerimus, ut coram nobis comparere deberent, super dicta accusatione de jure in judicio responsuri, Et quia ipsi venire, vel sufficientem pro eis responsalem mittere cessaverunt, ideò ipsos O. & *f* A. accusatos, & quemlibet eorum, auctoritate Imperiali, quo fungimur, exbannimus, eorum contumacia & inobedientia exigente: & pro parte Imperialis Curiæ ipsorum bona mandavimus annotari.

a mss. S. *b* al. D. *c* al. spiritualem. *d* mss. B. *e* al. D. *f* al. D.

2. Propter quod nolentes accusatos eosdem de tam nephando excessu remanere aliquatenus impunitos, & ut pœnam pro qualitate delicti agnoscant, auctoritate Imperiali prædicta vobis præcipiendo mandamus, quatenus tam ad supplicationem B. accusatoris præfati, quàm etiam ex officio vestro, pro eo quod mandatis nostris non obtemperaverint, memoratos O. & *g* A. accusatos, exbannitos à nobis, per personas capere, & eos sub fida custodia ad nostram præsentiam destinari curetis: malefactores eosdem in *h* vestris terris, vel eorum districtibus manere vel esse nullatenus permissuri.

g al. D. *h* al. nostris.

RESCRIPT. LXIIII.

QUOD NOBILES ET ALII POTENTES CONFERANT IN DACIIS ET COLLECTIS CUM UNIVERSITATE.

a TEsdilci Syndici Universitatis hominum de *b* Caprara, Imperii fidelium, accepimus de novo querelam: quòd cum homines ipsi, pluribus & variis Imperialibus servitiis sint ultrà, quàm eorum facultates suppetant, prægravati, quidam videlicet ejusdem terræ tam Nobiles quàm alii, quos se cives novos appellant, sub nobilitatis & citadinanciæ prætextu conferre cum eis in daciis & collectis, pro dictis Imperialibus servitiis exequendis, juxta quantitatem facultatis ipsorum recusant, in ipsius Universitatis præjudicium & non modicam læsionem. Cumque Syndicus memoratus, pro parte Universitatis ejusdem, eis super præmissis postulaverit provideri; vobis præcipiendo mandamus, quatenus, si vobis constiterit ita esse, præfatos Nobiles (nisi speciali privilegio, eis ab Imperiali Majestate concesso, sint exempti) & memoratos, qui se cives novos appellant, nisi sint ex veteribus civibus, qui per pactum inter Curiam & Commune Senense initum defendüntur, tempore primæ Potestariæ Domini N. Gvidonis Potestatis Senensis, pro quantitate facultatum suarum, pro his scilicet, quæ tenent in ejusdem terræ territorio, ad communicandum cum Universitate præfata in daciis & collectis, cohercione, qua convenit, compellatis.

a al. Tesisoli *b* al. Capraria.

RESCRIPT. LXV.

DE INQUISITIONE FACIENDA SUPER QUIBUSDAM ARTICULIS CONTRA MONIALES.

PRidem contra Moniales quasdam Monasterii sancti Juliani de Brixia, super quibusdam articulis quos tibi mittimus præsentibus interclusos, per Potestatem Cremonensem, fidelem nostrum, cui exinde scripsimus, inquiri mandavimus veritatem. Cumque per inquisitionem eandem non fuerit plenè nostro beneplacito satisfactum, propter quod inquisitionem de ipsis volumus iterari: fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus ex inquisitionis prædictæ suffragio, cum auxilio, studio, & sollicitudine tua, veritate de his diligentiùs inquisita, si Moniales ipsas super præmissis inveneris culpabiles extitisse, eas de locis ejusdem Monasterii, Cremonensis Episcopatus videlicet, statim ejicias, & bona ipsarum omnia ad opus Curiæ nostræ captas, & fideliter facias procurari. Si verò per inquisitionem, quam inde te facere volumus, eas fortè repereris super articulis prædictis innoxias: cùm pœna tenere non debeat, quos culpa non gravat, Moniales ipsas in locis prædictis morari, salubriter patiaris, bona eorum omnia pacificè percepturas.

2. Interim verò, dum de prædictis veritas inquiretur, Moniales ipsas in aliquo non molestes, nec patiaris propterea molestari. Quicquid feceris de prædictis, nostræ Curiæ rescripturus.

RESCRIPT. LXVI.

DE FACIENDA EMENDA MILITIBUS, QUI EQUOS ET ARMA, AC RES alias in exercitu perdiderunt.

MIlites vestri, latores præsentium, fideles nostri, qui dudum per vos ob nostræ reverentiam Majestatis ad nostra servitia destinati, in eisdem serviniis fideliter permanserunt, Excellentiæ nostræ humiliter supplicarunt; ut cùm ipsi pro vobis & Communi vestro in eisdem servitiis, in partibus *a* Cremonensium, contra Parmenses & alios proditores nostros, fideliter moram traherent nobiscum, de mandato nostri Culminis speciali *b* plurima sint (ut asserunt) gravia damna passi, tam de equis eorum & aliis rebus amissis, quàm de destructione domorum sumptibus propriis in Victoria factarum; ipsis fidelibus nostris damna passis præfatis, dignaretur nostræ Serenitas providere. Cumque eisdem fidelibus nostris, qui circa servitia nostra multipliciter laborarunt, obsequia ipsa damnosa esse non debeant, sed potius fructuosa: ipsorum supplicationibus benigniùs inclinati, fidelitati vestræ præcipiendo mandamus, quatenus, si vobis constiterit de præmissis, (dummodò non repugnet civitatis vestræ statutum) injuria & convenienti emenda equorum amissorum, & damnorum ipsorum refectione debita, debeatis eisdem fidelibus nostris resarcire ipsorum labores & onera, ne ob hoc justè cogantur Culmini nostro querimoniam iterare, & ad futura obsequia nostra, & Communis ejusdem, in posterum facienda, torpeant in aliquo vel tepescant.

a Ms. Cremonensibus.
b Ms. plura.

RESCRIPT. LXVII.

DE RESTITUTIONE, REI ABLATÆ.

GVidonis Gyrardini de Aretio, fidelis nostri, Culmini nostro porrecta petitio continebat: quòd cùm Rector Ecclesiæ sancti Adriani de civitate ipsa, teneretur *a* eidem in quadam pecuniæ quantitate, & mora quæstione per eundem Gvidonem, sicut dicit, de debito supradicto coram Potestate Aretii tum temporis præsidente, contra Rectorem eundem idem Gvido, ejusdem Rectoris contumacia exigente, in possessionem bonorum Ecclesiæ & Rectoriæ prædictarum inductus extiterit, mediante justicia, per *b* Potestatem præfatum: nunc L. qui ipsius Ecclesiæ Rectorem se dicit, possessionem, quam ab eodem Gvidone per violentiam abstulit, & eam detinet occupatam, in ipsius Gvidonis præjudicium & gravamen.

2. Eodem Gvidone tamen in nostra præsentia proponente, quòd, licet contra prædictum L. de ablata sibi possessione coram Potestate Aretino querimoniam posuisset, idem L. allegans privilegium Clericale, sub ipsius Potestatis examine *c* præfato Gvidoni recusavit de justicia respondere. Cùm igitur *d* idem conquerens sibi per nos super hoc secundum justiciam supplicarit provideri: Nos ipsius supplicationibus benigniùs inclinati, fidelitatem vestram requirendam duximus & monendam, districtè mandantes, quatenus coram vobis, partibus, & qui de jure fuerint evocandi, legittimè convocatis, causam audiatis, eandem ipsam terminaturi celeriter, prout postulat Ordo juris; ne pro defectu justiciæ, alteri partium justa sit de vobis materia conquerendi.

a al. sibi.
b ms. civitatem præfatam.
c ms. præstito.
d al. idem L. eidemq.

RESCRIPT. LXVIII.

DE NON MOLESTANDO RELIGIOSOS CONTRA PRIVILEGIUM.

PRo parte Prioris & Fratrum Hospitalis sancti Johannis Hierosolymitani in Pisis, cum querela nostræ fuit expositum Majestati: quòd cùm domus ipsa à Majestate nostra privilegium immunitatis obtinuerit, de non conferendo in aliquibus exactionibus tributorum & collectarum Communi Pisano, ratione possessionum & rerum ipsarum, quas in civitate ipsa habent & tenent: per te & ordinationes tuas ad præsens, sicut dicunt, contra ejusdem privilegii nostri & statuti ejusdem civitatis tenorem compellas eosdem ad exactiones præfatas indebitè persolvendas. Cumque supplicarint iidem Prior & Fratres, sibi super hoc secundum justiciam provideri: supplicationibus eorum benigniùs inclinati, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus, si est ita, contra ipsorum privilegii & statuti tenorem, memoratos Priorem & Fratres, ad persolvendas exactiones ipsas indebitè non compellas, nec permittas eos contra hæc ab aliquibus molestari: & si quid propterea est ab eis injustè ablatum, eisdem restitui facias, ut est justum.

RESCRIPT. LXIX.

DE CLERICIS NON CELEBRANTIBUS MISSARUM SOLEMNIA TEMpore interdicti, & quòd Religiosi non transferant sede civitatibus in Civitates.

FRIDERICUS &c. MAGISTRO JUSTITIARIO REGNI SICILIÆ.

NE per excogitatæ malignitatis astutiam, † iste Romanæ Sedis Antistes, qui dum factus nobis *a* insidians iis, *a* quæ Dei sunt, longè sepositis, de pravitatis Hæreticæ puteu conetur semper exhaurire suffragia, quibus evidentem nostræ causæ justiciam decoloret, offundens bibulis auribus fellitæ conscientiæ canones, ut quieti nostrorum fidelium vitam pariat inquietam: habita nuper diligenti *b* deliberatione, sancimus:

† i.e. Papa. *a* mf. qui. *b* al. provisione.

1. Quod quicunq; Clericus vel Religiosus, ad Papale seu Papalis Legati mandatum publicè forsan obmiserit Missarum solemnia, seu alia divina officia celebrare, & Ecclesiastica Sacramenta fidelibus propinare negaverit, de civitate vel loco, cuius incola reperitur, ejectus, suis bonis omnibus patrimonialibus & ecclesiasticis, ut pœnam de tanta temeritate tulisse se doleat, spolietur. Clericis verò mandato prædicto parere volentibus, & in fide nostra ferventibus, ecclesiastica & patrimonialia applicentur, aut à proximis ab intestato decedentibus venientia assignentur.

2. Statuimus etiam, ut nulli Religiosi de civitate in civitatem audeant se transferre, nisi Potestati loci, de quo iter arripient, testimoniales literas deferant, & aliàs sint moribus & vita laudabiles, ac nostris fidelibus non *c* ignoti.

c mf. ignari.

3. Volentes igitur has novas nostræ munificentiæ sanctiones, à nostris fidelibus inviolabiliter observari, tuæ devotioni præcipimus, quatenus eas per terras quaslibet tuæ jurisdictioni traditas per te Imperiali programmate publicatas, inter statuta civitatis cujuslibet, ut nulla sit in *d* executione diversitas, inextricabiliter jubeas inserendas, & promittas nos infallibiliter observaturus.

d al. excusatione.

4. Huic etiam publicationi adjicias, quod Clericis omnibus, nobis adhærere volentibus, & mandata præsertim devotè servantibus, inviolata servari volumus omnia eorum privilegia & ecclesiasticas libertates: quodq; ad pacem vel concordiam cum Papa prædictu nullatenus se nostra Serenitas inclinabit, nisi prius iidem Clerici in plenam possessionem omnium bonorum, & restitutionem ordinis & honorum, quibus forsitan per eundem privati extiterint, integrè reducantur.

RESCRIPT. LXX.

DE RELIGIOSIS PORTANTIBUS LITERAS PAPALES IN REGNUM.

FRIDERICUS CAPITANEO REGNI.

PUngitivè nos angit interiùs res nova, quam scribimus; dum inquietare nos ibi conatur, ubi erat situ nostri rigor, ubi quietis & pacis solatia studiosiùs procuramus. Nuper etenim ad audientiam nostram non sine cordis perturbatione pervenit, quòd iste Romanæ Sedis Antistes, cui non satis est in Italiæ partibus impetiisse nos hactenus, nisi in Regni nostri pomerio, quo velut oculorum nostrorum pupilla pertingimur, spinas interserat, & nostrorum corda fidelium, quæ fidelitas nativa consolidat, à nostra devotione subvertat.

2. Nuper enim in Regnum ipsum per Fratres Prædicatores & Minores, ac Religiosos alios, suas literas improvidè dirigit, & occultas occasiones innectit: quibus excommunicationis & interdicti sententiam, quam injustè dudum contra nostram Excellentiam fulminavit, à fidelibus nostris regnicolis, quos velut in petrea devotione firmatos, verbis hujusmodi frivolis sic leviter flecti posse non credimus, faciat observari: excommunicationi nihilominus & interdicto subjiciens, quicunq; more solito nobis reverenter obediunt, & nostris jussionibus obsequuntur.

3. Quamquàm igitur super hiis non videamus expediens scripta nostra dirigere, seu nostrorum fidelium animos excitare; quia tamen de Regni nostri statu pacifico inter cæteras considerationes nostras, præcipuè nos cura perangit, velut qui ut ejus quiete quiescimus, & in ipsius (quod absit) intemperie turbaremur, voluntatem nostram, quam de hujusmodi temeritatis ultione concepimus, tenore præsentium denotamus: videlicet quòd personas quaslibet, quæ literas præsentare cuilibet, vel ab aliquo recipere præsententatas, aut hujusmodi forte parere mandatis, seu qualitercunq; favere præsumerent, ut pœna docente percipiant, quantum eorum excessus nostra Majestas abhorreat, cujuscunq; fuerit conditionis, ætatis, aut sexus, incendii volumus passione mulctari.

4. Ad horum etiam insolentias subtiliùs inquirendas, adjicimus, ut quicunq; de fidelibus nostris regnicolis, devotionis integritate clarentes, publicos prædictorum excessuum patratores, in ipso crimine flagranti repererint, & ardens fidei suæ fervur tantam moram minimè patiatur, quòd ad regionum Justiciarios valeant habere recursum, ipsos impunes esse volumus, si de transgressoribus ipsis sumpserint ultionem, ac ob suæ fidei meritum faciem nostræ Serenitatis hilarem, & à nobis retributionis condignæ merita præstulentur.

5. Fidelitati tuæ igitur districtè præcipimus, quatenus præscriptam beneplaciti nostri formam, per iurisdictionem tuam, prudenter & sollicitè publices, & exequaris efficaciter publicatam.

RESCRIPT. LXXI.

DE MONENDIS CLERICIS, UT DIVINA CELEBRENT TEMPORE INTERDICTI.

FRIDERICVS N.

a mſ. vel continua.

INter cætera, quæ sollicitudinis nostræ cura cottidiana *a* & diligenti meditatione revolvit, illud occurrit nostræ considerationi præcipuum, qualiter venerandus Orthodoxæ fidei nostræ cultus, debito à nobis fidelibus affectu, & devota veneratione colatur, ut quò præ cæteris mundi Principibus divina dextra nostrum erigit altiùs solium, eò per officiosæ gratitudinis debitum, nostra & nostrorum ubique devotio sibi solvat munera gratiarum. Ex eo quidem potest regnantium felicitas augeri potissimè, si Regi regum grato devotionis exenio placeamus, nec ex scandali alicuius subreptione damnabili cultus debet postponi vel intermitti Dominicus: quia quò ampliùs humana scandala quandoq; lasciviunt, eò tempestatum sedator esset devotiùs exorandus.

1. Quare fidelitati tuæ mandamus, quatenus omnibus Prælatis & Clericis de iurisdictione tua, in aliquo loco idoneo convocatis, præsentibus Fratribus Prædicatoribus & Minoribus per aliquem virum sapientem, literatum & facundum, facias eis diligenter exponi, quòd nos, tamquam Princeps Catholicus, & Catholicæ fidei amplexator, ardenti desiderio adfectamus, quòd Prælati ecclesiarum Clerici, religiosi & sæculares, divina officia publicè in ecclesiis, præsentibus locorum indigenis, ad illius laudem & gloriam celebrent, qui sacrosanctam Ecclesiam fundavit incommutabiliter supra petram.

b f. Divos.

3. Ex nostræ autem præsentis exhortationis oraculo, aliquibus celebrandi necessitas non inferatur. Sciant tamen celebrare nolentes, quòd qui sui officii debitum exequi negligunt, temporalia bona per *b* duos Augustos progenitores nostros, piâ ecclesiis eorum largitate donata, faciemus (quamquàm inviti) ad nostrum demanium revocari.

RESCRIPT. LXXII.

Hoc Edictum postponi debebat sequenti.

DE PRIVILEGIIS SCHOLARIUM STUDII NEAPOLITANI.

a al. iusti

DEo propitio, per quem vivimus & regnamus, cui omnes actus nostros offerimus, cui omne quod agimus imputamus, in Regnum nostrum desideramus multos prudentes & providos fieri per scientiarū haustum, & seminarium doctrinarum: qui facti discreti per studium & per observationem iuris, *a* iusto Deo serviant, cui serviunt omnia, & nobis placeant per cultum iustitiæ, cuius præceptis omnes præcipimus obedire.

2. Disponimus autem apud Neapolim, amœnissimam civitatem, doceri artes & cuiuscunque professionis vigere studia: ut jejuni & famelici doctrinarum in hoc ipso Regno inveniant, unde ipsorum aviditati satisfiat, neq; compellantur ad investigandas scientias, peregrinas nationes expetere, nec in alienis regionibus mendicare.

3. Bonum aut hoc Reipublicæ nostræ profuturum intendimus, cùm subjectorum commoda speciali quadam affectionis gratia providemus, quos (sicut convenit) eruditos pulcherrima poterit spes fovere, & bona plurima promptis animis expectare: cum sterilis esse non possit accessio, quam nobilitas sequitur. Cùm tribunalia præparantur, sequuntur lucra divitiarum, favor & gratia comparantur. Insuper studiosos viros ad servitia nostra, non sine meritis & laudibus, convocamus, securè illis, qui discretè fuerint, per instantiam studii juris & justitiæ regimina committentes.

4. Hilares igitur & prompti sitis ad professiones, quas Scholares desiderant, animentur, quibus ad inhabitandum eum locum concedimus, ubi rerum copia, ubi amplæ domus & speciosæ satis, & ubi mores civium sunt benigni: ubi etiam necessaria vitæ hominum per terras & maritimas facilè transvehuntur. Quibus per nos ipsos utilitates quærimus, conditiones disponimus, Magistros investigamus, bona promittimus, & eis, quos dignos viderimus, donaria conferemus. Illos siquidem in conspectu parentum suorum ponimus, à multis laboribus liberamus, à longis itineribus & quasi peregrinis absolvimus: illos tutos facimus ab insidiis prædatorum; & qui spoliabantur fortunis suis & rebus, longa terrarum spacia peragrantes, Scholas suas levioribus sumptibus, & brevioribus cursibus, à liberalitate nostra se gaudeant assecutos.

b al. Prælatorum. *c* mſ. R. de Ysaraya. al. B. de Hib. *e* mſ. R. & in ſciens.

5. De numero autem *b* Doctorum, quos ibi duximus destinandos, mittimus Magistrum R. de Varano Judicem, & Magistrum *c* Petrum de Hyberna, fideles nostros, civilis scientiæ Professores, viros magnæ scientiæ, notæ virtutis, & fidelis experientiæ, quam nostræ semper exhibuerunt & exhibent Majestati, de quibus, sicut de aliquibus Regni nostri fidelibus, fiduciam gerimus pleniorem. Mittimus quoque *e* in scientia &c.

6. Volumus igitur & mandamus vobis omnibus, qui Provincias regitis, quiq; administrationibus præ-

bus præsidetis,ut hæc omnia passim & publicè proponatis,& injungatis sub pœna personarum & rerum, ut nullus Scholaris legendi causa exire audeat extra Regnum nec infra Regnum aliquis addiscere audeat alibi vel docere: & qui de Regno sunt, extra Regnum in Scholis, sub pœna prædicta eorum parentibus injungatis,ut usq; ad festum S. Michaelis nunc proximum revertantur.

7. Conditiones autem, quas Scholaribus concedimus, erunt istæ: In primis, quòd in civitate prædicta Doctores & Magistri erunt in qualibet facultate.

8. Scholares autem,undecunq; venerint, securè veniant morando,stando,& redeundo,tam in personis quàm in rebus nullam sentientes in aliquo læsionem.

9. Hospitium,quod melius in civitate fuerit,Scholaribus locabitur,pro duarum unciarum auri annua pensione.nec ultra extimatio ejus ascendat.Infra prædictam autem summam,& usq; ad illam, omnia hospitia sub extimatione duorum civium & duorum Scholarium locabuntur.

10. Mutuum fiet Scholaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati, secundùm quod eis necesse fuerit, datis libris in pignore,& precariò restitutis, receptis à Scholaribus fidejussoribus pro eisdem. Scholaris verò, qui mutuum recipiet, jurabit quòd de terra aliquatenus non recedet, donec precaria restituet, vel mutuum ab eo fuerit exolutum, vel aliàs satisfactum fuerit creditori. Prædicta autem precaria à creditoribus non revocabuntur, quamdiu Scholares voluerint in studio permanere.

11. Item Omnes Scholares in civilibus sub eisdem Doctoribus & Magistris debeant conveniri.

12. Omnes igitur amodò, qui studere voluerint in aliqua facultate, vadant Neapolim ad studendum, & nullus ausus sit pro Scholis extra Regnum exire,vel infra Regnum in aliis Scholis addiscere vel docere: & qui sunt de Regno extra Regnum in Scholis, usq; ad festum S. Michaelis proximum futurum, sine moræ dispendio revertantur.

13. De frumento autem,vino,carnibus,piscibus,& aliis,quæ ad victum pertinent,modum nullum statuimus,cùm in his omnib. abundet provincia,quæ vendentur Scholaribus, secundùm quod venduntur civibus, & etiam per * contradam.

* mf contrat. m,1.e.re. ionem, ...

RESCRIPT. LXXIII.

DE REFORMATIONE STUDII NEAPOLITANI.

Hoc Fed. erat praepont. d. be bat superiori.

FRIDERICUS CAPITANEO SICILIÆ.

Sollicitudo continua curas nostras exagitat,qualiter Regnum nostrum Siciliæ,naturaliter rerum victualium ubertate fœcundum, prudentium virorum copia nostris temporibus artificialiter decoremus: ut fideles nostri regnicolæ scientiarum fructus, quos indesinenter esuriunt, per aliena mendicare suffragia non coacti, paratam in Regno sibi mensam propinationis inveniant: & quos ingeniorum nativa fertilitas ad consilia reddit alta perspicuos,literarum scientia faciat cruditos. Ad quod licet progenitorum nostrorum nos clara prioritas invitet exemplis, dum eorum temporibus sic diversarum scientiarum in Regno studia floruisse comperimus,ut non solùm ad incolas filios,sed ad Extraneos etiam extendisse probetur suavitatem odoris: nos tamen super hoc tantò libentiùs sine cujusquam inductione concurrimus,quantò per hoc utiliùs honori nostro consulere credimus, & exaltationem omnimodam Regni nostri omni,qua possumus,diligentia procuramus.

2. Volentes itaq; super hoc antiquorum gratam renovare temperiem, & Regni nostri fastigia tripudialibus novitatis nostræ a primitiis augmentare, universale Studium in civitate nostra Neapoli, consulta utique deliberatione,providimus reformandum: ut civitas ipsa,antiqua mater & domus studii,sicut puritate fidei & situs amœnitate præfulget, sic renovata quasi paranympha scientiæ & singularium hospitalaria facultatum, docentibus & addiscentibus se præbeat gratiosam.

a al. Principiis.

3. Ad hoc igitur tam salubre convivium Magistros quoslibet & Scholares hilariter invitamus; fidelitati tuæ mandantes, quatenus præsens beneplacitum nostrum per jurisdictionem tuam solemniter studeas publicare, firmâ singulis fiduciam oblaturus, quòd immunitates & libertates omnes quibus olim tam in Neapolitani quàm in Salernitani Studiis uti & gaudere sunt soliti,faciemus universis & singulis, illuc ire volentibus, inviolabiliter observari.

RESCRIPT. LXXIV.

DE NON IMPEDIENDIS MAGISTRIS, LEGENTIBUS PARTICULARITER in Grammatica, occasione Studii generalis.

FRIDERICUS IUSTICIARIO TERRÆ LABORIS.

Etsi ad perfectionem Studii generalis, quod nuper in civitate Neapoli providimus reformandum,particularia Studia ubique per Regnum mandaverimus interdici, nostræ tamen intentionis non fuit, sic loca quælibet depauperare Doctoribus, ut artis Grammaticæ rudimenta novitiis, vel lactantis matris ubera famelicis infantibus, præcidantur: sed ad illos tantùm extendi volumus

nostræ Serenitatis Edictum, qui auditoribus suis ruditate deposita, in facultatibus aliis ingenia potiora petentibus cibos jam possint scientiæ solidos ministrare. Propter quod fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus Magistris quibuslibet, qui per terras jurisdictionis tuæ pueros in artis Grammaticæ primitiis edocent, nullam occasione prædicta molestiam inferas, sed particularia eorum studia regere sine impedimento quolibet patiaris.

RESCRIPT. LXXV.

DE SCHOLIS RATIOCINII IN DIVERSIS MUNDI PARTIBUS DIVIDENDIS.

FRIDERICUS &c. BARONIBUS SUIS.

QUantumcunq; sibi litigiosa Liguria, nostri pars utiq; laboriosa dominii, nostram præsentiam vendicet, & exhauriat curas nostras, inest tamen nostra cura præcipua de Regni seu verius domus nostræ quantalibet utilitate tractanda, nedum procellas Imperii laboriosè componimus, aliquid negligenter obmittere circa domestica videamur.

2. Nuper itaque non minus utili quàm necessaria deliberatione providimus, quòd residentia nostra, licet sit Baroli discreta per Scholas, nostris tamen est dispendiosa profectibus, & venientibus interdum à remotis ratiocinia posituris Officialibus sumptuosa, sicq; propterea ne fiscalibus obviet utilitatibus, & privatis, scholas ipsas pro concurrentium utilitate localiter rectè providimus *a* dividendas, utque cujuslibet vestrum officium infra decretorum fines sibi Justiciariæ terminorum limitetur.

3. Quocirca fidelitati vestræ præcipimus, quatenus receptis præsentibus nostræ Serenitatis apicibus, vos notarie Mirabilis, & magister *b* Bettolde, scholam ratiocinii vestri Neapoli statuatis, moraturi ibidem, & Officialium Justiciariatus Terræ-Laboris & Hydrunti ratiocinia recepturi. Tu Judex Jacobe Symbaldi, scholam *c* Melfiæ decretis tibi similiter *d* Captivatæ & Basilicatæ, Justiciariatibus studeas ordinare. Tu quoq; Judex Petre, scholam tuam *e* Caracciæ deputes, & officium tuum in Justiciariatibus Aprucii, Terrælaboris; & Principatus, tam sollicitè quàm fideliter exequaris: sigillum vestrum singulis decretum, cujuscunq; robotatum signo *f* notarii habiturus.

4. Cumq; multa sit & laus, ubi multa sunt consilia, volumus & mandamus, quòd vobiscum ad invicem super dubiis conferatis, quod de quacunq; re magis expediens & salubre videritis, communi consilio discussuti.

5. Mandata quoq; generalia, quæ communiter hactenus recepistis, ut particularis ex eis & integra nobis habilitas offeratur, authenticari per manum publicam faciatis, authenticatis taliter authenticorum robur, penes penes quoscunq; remanserint, habituris. Quod si notatiorum singularitatem insufficientem fortè videritis, adjectione novorum, eorum insufficientiam utiliter suppleatis.

6. Vos prætereà notarie Mirabilis & Judex Bartholomee, oculos apertos specialiter habere præcipimus, super pelago ratiocinii Thomæ de Brundusio & Siclariorum Apuliæ, ut per incuriam vestram in eos nostra Curia non fraudetur.

a ms. dirimendas.
b al. Martine.
c ms. Melphiæ.
d ms. Capinatæ & Basilicatæ.
e ms. Cajactiæ.
f al. notarii.

RESCRIPT. LXXVI.

DE RATIOCINIIS AB OFFICIALIBUS EXIGENDIS VEL AUDIENDIS.

FRIDERICUS &c. MAGISTRIS RATIONALIBUS SUIS.

AD expeditionem celerem nostrorum fidelium, ratiocinia ponentium coram nobis, ut fisci nostri profectus in eis faciliùs & celeriùs procuretur, utiliter & necessariò providimus statuendum, † ut omnes simili distinctione temporis non attenta, super recipiendis ratiociniis instantes & efficaciter intendatis, ut ibi sit multa *a* salus, ubi multa sunt consilia; ne aliquid inexpeditum pertranseat, seu remaneat imperfectum, ex multarum *b* perspicacia mentium, & intuitu quàm plurium oculorum.

2. Quocirca fidelitati vestræ firmiter & districtè præcipiendo mandamus, quatenus non obstante, quod quosdam ex vobis pridem mandatum nostrum ad audiendum ratiocinia certi & determinati temporis spatium deputaverit, *c* simul amodò & communiter incitandis ab omnibus Officialibus ratiocinia posituris, & eorum ratiociniis tam novis quàm veteribus audiendis, prout meliùs poteritis & salubriùs intendatis, super eorum decisione *d* celeri quantumcunque poteritis sollicitudinem impensuri. Cæterùm post collationem in talibus habitam, unusquisq; vestrûm cum uno notario per se, & singuli sigillatim eadem ratiocinia plenè discutiant, ut ex hoc celerior expeditio procuretur. Super qua si dubitatio ulla emerserit, ad alterutrum recurrat & communiter conferatur, secundùm quod inter omnes convenerit terminando. Si verò super aliquo vos omnes dubitare contigerit, Curiam nostram per vestras literas consulatis, receptis dudum sigillatim per duos ex vobis ratiociniis, & per vos similiter, coram quibus acta sunt hactenus finiendis.

† ms. ut nullus officialis simulatè distinctionem temporis non attendet, sed super.
a ms. provisio.
b ms. Prospicacia.
c ms. volumus simul quodammodo.
d ms. omnes.

RESCRIPT. LXXVII.

DE REFORMATIONE *MASSARIORUM.

FRIDERICUS MAGISTRO MASSARIORUM SUORUM IN APULIA.

De tua fidelitate, prudentia & studio confidentes, te Provisorem Massariorum Curiæ nostræ, infra scriptorum locorum scilicet N. & N. duximus statuendum: tibi præsentibus committentes, quòd recepto exemplo quaterni, quod est in Curia nostra de Massariis ipsis, pro servitio nostro recepto; à tempore, quo facta sunt inventaria in eisdem, & à procurationibus Curiæ nostræ in Apulia præsentibus & futuris: & exemplo eorum, quæ receperunt & recipient, de eisdem dederunt & dabunt etiam annis singulis, mense Octobris annuatim, donec placuerit nobis durare præsentem commissionem, exinde tibi factam instrumentis confectis de processibus eorundem, & inventariis factis solemniter de singulis rebus in massariis ipsis, à tempore habitis & inventis, & inventariis in quaternis redactis ad nostram a Curiam destinandis, videbis & considerabis, in quibus eorum Curia nostra augmentum seu diminutionem receperit: ut de augmento, quod Celsitudini nostræ scribi volumus, cujuslibet diligentia commendetur: & si diminutionem inveneris in eisdem, indagabis quare contigerit, ut ubi fortè peste adveniente acciderit, procures ad id debitum & possibile remedium adhiberi. Quod si diminutionem eandem culpa seu negligentia Massarii, qui præest, reperieris contigisse, studeas eum inde convincere coram aliis Massariis convicinis, Judice loci, ubi massaria fuerit, si habetur, vel Judice vicini castri seu loci in defectu prædicti, & coram aliis bonis hominibus, præsente altero de Magistris Procuratoribus Curiæ nostræ in Provincia constituto, si ejusdem culpæ qualitas convinci Massarii non poterit in prædictis.

2. Videas etiam & diligenter inquiras de qualitate & quantitate famulorum, quos singuli Massariorum retinent, ne insufficientes habeant; vel superflua multitudine delectentur: item, si sunt bonæ famæ, fideles, & solliciti circa servitia sibi commissa fideliter exequenda; &, ne fortè consanguinei sint Massariorum; &, ne prodigalitate utantur; &, ne defraudent Curiam nostram in rebus vel animalibus; quæ custodiunt, & eorum proventibus; vel, ne proventus possessionum vendant, vel aliis largiantur; vel ex cambio mala pro bonis recipiant in Curiæ nostræ damnum.

3. Videas præterea, ne Massarii ipsi possessiones nostræ Curiæ, suæ massariæ propriè debitas, usurpare præsumant; si conventicias integrè solvant; si possessiones excoli faciant temporibus opportunis; si eorum fructus benè reponant.

4. Exquiras etiam à singulis eorundem de quantitate seminis, & victualium recollectorum, ut sciatur per, si labores fructibus compensentur; si vinum in mundis & bonis vascellis & aptis reponunt; si domus procurantur & conservantur, ut decet; & si reparatione indigent: Et si egent, instes apud Massarios, quòd massarias faciant reparari; Si massariæ ipsæ munitæ sunt lignis, palea, & fœno; si sunt in eis loca fertilia; si habetur in eis sufficientia de apibus: si de *furco, avena, milio, panico, spelta, aliisq; leguminibus, bombice, & canabe, de quibus placet nobis ut in singulis massariis debeant seminare; si de anseribus, gallinis, columbis, anatibus, caponibus, & pavonibus, similiter habeant sufficientiam competentem; si de pennis ipsarum avium Massarii faciant sibi lectos. Et quod per singulos requiras insuper eos de plantandis vineis, olivis, & aliis arboribus fructiferis in aptis locis massariarum ipsarum. Et quod faciant fieri castratos, arietinos, caprinos, & bovinos: & de fructibus, quos habeant, faciant impinguari, ut si præsentes in Regno aderimus, ipsorum carnibus Curia nostra vescatur, vel nobis absentibus, ex venditione ipsorum nostræ Curiæ utilitas procuretur.

5. Generales autem defectus, qui suppleri per Massarios non valebunt, significes per literas tuas Magistris Procuratoribus nostræ Curiæ in Apulia, fidelibus nostris. Quibus pro ipsis supplendis ad requisitionem tuam, mandatum nostrum per literas destinamus.

6. Pro prædictis autem omnibus *adimplemendis sic te fidelem & studiosum exhibeas, ut proinde à Majestate nostra digna beneficia merearis.

* Vide Const. Regni Siciliæ, tit. De officio magistrorum Massariorum. Sunt autem Massarii Siculis, qui Gastaldii Langobardis, i.e. Epistatæ & villici, qui custodiæ armentorū præficiuntur, & villis sive cortib. Principū præsunt.

a in Cameram.

* In l. furco.

* al. implementis.

RESCRIPT. LXXVIII.

DE LEGENDIS ET INTERPRETANDIS ARISTOTELIS ET VETERUM Philosophorum libris.

FRIDERICUS &c. MAGISTRIS ET SCHOLARIBUS BONONIENSIBUS.

In extollendis Regiæ præfecturæ fastigiis, quibus congruenter officia leges & arma communicant, necessaria fore credimus scientiæ condimenta: ne per hujus mundi suaves & a mulcebres ferias, nube ignorantiæ commiscente, vires ultra licitos terminos effrenatè lasciviant, & justicia circa debitum regimen diminuta languescat.

a al. illecebres.

2. Hinc nos profectò, qui divina largitione populis præsidemus, generali, qua omnes homines naturaliter scire desiderant; & speciali, qua gaudent aliqui utilitate proficere, ante suscepta nostri regiminis onera, semper à juventute nostra quæsivimus, formam ejus indesinenter amavimus, & in odore ungventorum suorum semper aspiravimus indefessè. Post regni verò nostri curas assumptas quamquàm operosa frequenter negociorum turba nos distrahat, & civilis sibi ratio vendicet sollicitudinis nostræ partes, quidquid tamen temporis de rerum familiarium occupatione decerpimus, transire non patimur otiosum, sed totum in lectionis exercitatione gratuitè libenter expendimus; totum, ut animæ clariùs vigeat instrumentum in acquisitione scientiæ, sine qua mortalium vita non regitur liberaliter, erogamus.

3. Dum librorum ergò volumina, quorum multifariè multisque modis distincta chirographa, nostrarum armaria divitiarum locupletant, sedula meditatione revolvimus, & accurata contemplatione pensamus, compilationes variæ ab Aristotele aliisq; Philosophis, sub Græcis Arabicisq; vocabulis antiquitùs editæ, in *a* sermocinalibus & Mathematicis disciplinis nostris aliquando sensibus occurrerunt. Quas adhuc originalium dictionum ordinatione consertas, & vetustarum vestium, quas eis ætas prima concesserat, operimento contectas, vel hominis defectus aut operis ad Latinæ linguæ noticiam non perduxit. Volentes igitur, ut veneranda tantorum operum simul auctoritas apud nos, non absq; commodis *b* communis vocis organo traducere, innotescat: ea *c* per viros electos, & in utriusq; linguæ prolatione peritos, instanter jussimus, verborum fideliter servata virginitate, transferri.

a i.e. Logicis.
b al. communibus.
c de Græco & Arabico in Latinum per ipsummet Imperatorem translatos fuisse, auctor est Petrus de Vineis ejus Cancellarius.

4. Quia verò scientiarum generosa professio in plures dispersa non deperit, & distributa per partes minorationis detrimenta non sentit, sed eò diuturniùs perpetuata senescit, quò publicata fœcundiùs se diffundit: hujusmodi celare laboris emolumenta nolumus, nec extimavimus nobis eadem retinere jocundùm, nisi tanti boni nobiscum alios participes faceremus. Considerantes verumtamen, quorum conspectibus, quorumq; judiciis operis cœpti primitiæ possent detentiùs deputari: ecce vobis potissimè, velut Philosophiæ præclaris alumnis, de quorum pectoribus promptuaria plena fluunt, libros aliquos, quos curiositatum studium translatorum & lingua non potuit fidelis instruere, consultè providimus præsentandos vel destinandos.

5. Vos igitur viri docti, qui de cisternis veterib. aquas novas prudenter educitis, qui fluenta melliflua sitientib. labiis propinatis, libros ipsos, tamquam exenium amici Cæsaris, gratanter accipite, & ipsos antiquis Philosophorum operib. qui *d* vocum vestrarum ministeriis reviviscunt, quorumq; nutritis famam, dum dogmata sternitis sapienter, ut expedit, aggregantes, eos in auditorio vestro, in quo gratia virtutum fructificat, erroris rubigo consumitur, & latentis scripturæ varietas aperitur, cùm mittentis favore commoniti, tùm clari *e* transmissi operis meritis persuasi, ad communem utilitatem Studentium & evidentis famæ nostræ præconium, publicetis.

d al. vocis vestræ.
e ms. transsumpti.

RESCRIPT. LXXIX.

DE OFFICIO JUSTICIARII.

FRIDERICUS.

UT justorum & delinquentium merita digni censura judicii tractarentur, providit ex alto justicia, Reges & Præsides orbis terræ actib. humanis præficere, ut justis per retributionis tramitem responderetur ad gloriam; & delinquentib. qui juris regulas abdicant, responderetur ad pœnam. Igitur divinæ bonitatis arbitrium dissolutum hactenus, Regni regimen dignè comitans, ipsius præfecturæ fastigium in nobis, velut in successore legitimo, collocavit, ut transgressorum insolentias potestas nobis tradita flecteret & puniret; at subditorum fidelium, qui à semita mandatorum nostrorum non deviant, obsequia dignæ retributionis commercio compensaret.

2. Cumq; ad id exequendum non possumus per universas mundi partes personaliter interesse, licet simus potentialiter nos ubiq; ; providimus tamen de fidelioribus Regni aliquos, velut nostri membra regiminis, certis & determinatis provinciis præsidere, ut quod in potentia gerimus, per eos velut ministros, justiciæ deduceretur ad actum.

3. Nuper enim exclamantium & conquerentium fidelium nostrorum ad audientiam nostram sedulo clamore pervenit, quòd in decreta tibi provincia, juris ordine non servato, & timore nostræ Majestatis abjecto, excessus perpetrantur illiciti, & transgressionum insolentiæ assiduæ committuntur, status Regni pacifici dulcedine lacessita. Est ne istud de laude providi Præsidis? quod nunc Provincia, cui præficeris, prædicat, quòd stratæ violantur & prædia, homines occiduntur, committuntur & furta, moventur rixæ, excitantur jurgia, diu noctuq; perpetrantur enormia, feruntur & arma, nec per te plectuntur exinde transgressores: immò, ut auribus nostris innotuit, cùm ad te deferuntur scelerum patratores, hujusmodi reservantur; & qui personali supplicio sunt plectendi, pecuniario apud te interveniente suffragio, à pœna pro commissis sceleribus debita liberantur. Ad quorum exemplum alii elationis spiritum sumentes, in viros justos desæviunt, & pacificos indesinenter offendunt, dum impunes transire respiciunt, quos ad personalem pœnam juris sanctio meritò condemnaret.

4. Certè si honorem tuum attenderes, si beneplacitum nostrum observares, procederes solertiùs in prædictis, & in commisso tibi regimine accuratiùs vigilares; attendendo, quidquid tibi laudis inde acquiritur, quòd præmium à dextra nostræ Majestatis expectas. Cum te incrassante in civitate qualibet jurisdictionis tuæ, ubi viget fertilitas & victualium copia affluenter exuberat, per partes alias jurisdictionis ejusdem scelerum nequicia perpetratur.

Depo-

Deponas nempe nutrire curem, & Epicuri studeas vitam ejicere. Et, ut ad exercendum tibi commissum officium fias agilior, postponas etiam quæ corpus nutriunt ad quietem: cùm non sit quiescendum Præsidi, sed continuè sit agendum. Et sic commissum tibi modicum regimen vigilanter & prudenter exerceas, q; in decreta tibi provincia præmissæ transgressiones & vitia depellantur.

5. Quare fidelitati tuæ, sub obtentu nostræ gratiæ, firmiter & expressè præcipiendo mandamus, quatenus per partes provinciæ jurisdictionis tuæ sine dispendio moræ discurras, tam provincialibus & indigenis singulis, quàm advenis & concurrentibus universis, justiciam ministrando. Et sic à præfatis transgressoribus provinciam ipsam optimè purgare procures, & exinde tribulos læsionis evellere; quòd præfata facinora & transgressionum enormitas deleantur, transgressores, homicidas, & fures, ac publicorum violatores itinerum, ac armorum illicitorum etiam * latores, tàm præteritos quàm futuros, ultionis debitæ gladio, audacis more Præsidis, viriliter puniendo: ut per te hucusque commissa injuria per curæ solertiam redimatur; & soporis hucusq; habiti abjecta gravedine status pacis & justiciæ, per vigilantiæ solertis excubias reformetur. Sic autem te gerere studeas studiosè sollicitum, quòd ea effectu laudabilium operum, in conspectu nostro commendandus occurras: sciturus, quòd si aliter inde feceris, præter indignationem nostri culminis, quam incurres, sic contra te ad * inflictionem pœnalem nostra procedet auctoritas, quòd dolere meritò poteris, nostrum te sprevisse mandatum, & tantæ negligentiæ inertiam commisisse.

* al. delatores.

* ms. inflexionem.

RESCRIPT. LXXX.

DE EXAMINE NOTARIATUS.

FRIDERICUS &c.

NOtum facimus Universitati vestræ, quod T. Tauriniensis, fidelis noster, juxta sacratum constitutionum nostrarum tenorem examinatus, inventus fidelis, & de genere fidelium ortus, & sufficiens ad notariatus officium exercendum, est per Curiam nostram approbatus. Propter quod de ipsius prudentia & fidelitate confisi, statuimus eum publicum Notarium Tauriniensem: ut amodò in terra ipsa publicè notariatus officium, ad honorem & fidelitatem nostram, debeat exercere: recepto ab eo juramento fidelitatis, de ipsius publici notariatus officio fideliter exercendo.

2. Quare fidelitati vestræ mandamus, quatenus, si in terra ipsa non est completus numerus statutus Notariorum, nostris constitutionibus comprehensus, dicto T. fideli nostro, tamquam publico Notario ejusdem terræ, à nostra Majestate statuto, de omnibus, quæ ad ejusdem notariatus officium pertinent, ad honorem & fidelitatem nostram de cætero intendatis.

FRIDERICI II. IMPERATORIS AUGUSTI

Ann. Christi 1232.

CONSTITUTIO

DE LIBERTATE CONCESSA GENTIBUS AD CATHOLICÆ FIDEI UNITATEM CONVERSIS.

FREDERICUS, Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, &c. Regibus, Ducibus, Principibus, Marchionibus, & universis Christi fidelibus, Imperio Romano subjectis, gratiam suam & omne bonum.

1. Ad hoc summi dispensatione consilii, *a* Principalis obtinuimus Monarchiam dignitatis, & Imperii Romani suscepimus diadema: ut, etsi ad alia extrinseca debita sollicitudo nos provocat, ad ea tamen, quæ libertatis *b* Ecclesiasticæ statum, & incrementum Catholicæ fidei promoverent, tantò specialiùs intendamus, quantò gratiùs *c* in hoc Christo impertimur obsequium; à quo fides nostra cepit exordium, & per quem Imperialis gratiæ recognoscimus unctionem.

a al. præ aliis Principibus.

b ms. Ecclesiasticæ.

c al. inde Ch. impartitur.

2. Hinc est igitur, quod per præsens scriptum notum fieri volumus universis præsentem paginam inspecturis, ad nostram nuper ex veridica fidelium insinuatione noticiam pervenisse, quòd quædam gentes in Septemtrionalibus partibus constitutæ, videlicet in Livonia, Escovia, *d* Prussia, Semigalia, & in aliis provinciis convicinis, inspirante divina gratia cœlitùs, & eo, qui ubi vult spirat, expulsa de cordibus eorum superstitionis caligine, cor carneum induentes, ab infidelitatis errore discedere cupiunt, & ad veri Dei cultum, & Catholicæ fidei unitatem accedere sunt parati: ob illius tantùm (sicut dicitur) id facere differentes timorem, ne post susceptionem fidei per Principes

d ms. Pracia.

orbis libertates eorum ad servitutis onera deducantur, Cumq; penitùs censeamur indignũ, & cunctis Christi cultoribus abhorrendum, ut libertas, quæ per se res favorabilis est, privilegium & favorem, quæ per fidem meretur, amittat, ea omnia prævenienda duximus de gratia speciali. Et ecce, quòd universos & singulos eorum, ad susceptionem Catholicæ fidei venientes, post susceptam fidem, cum omnibus bonis eorum, sub nostra & Imperii protectione & speciali defensione suscepimus, & præsentis scripti auctoritate plenam eis & hæredibus eorum, intuitu susceptæ fidei, concedimus & confirmamus perpetuò libertatem: necnon omnes immunitates, quibus uti consueverunt, priusquàm converterentur ad fidem.

3. Eximimus insuper eos etiam à servitute & jurisdictione Regum, Ducum, & Principum, Comitum & cæterorum Magnatum, præsenti sancientes edicto, ut non nisi sacrosanctæ matris Ecclesiæ, ac Romano Imperio, quem alii liberi homines Imperii, teneantur.

4. Nullusq; eos contra præsentis protectionis, defensionis, concessionis, & confirmationis nostræ paginam, impetere, molestare, offendere, vel eorum quietem turbare præsumat. Quod qui præsumpserit, indignationem nostram & Imperii se noverit graviter incursurum.

5. Quare universitatem vestram hortando & rogando monemus, attentiùs exhortantes, quatenùs prædictas gentes, accedentes ad fidem, ob illius amorem, cujus intuitu & inspiratione ducuntur, qui eas denuò ad se vocat, benignè protegere, fovere, ac tueri potenter ab incursib. malignorum, & ob reverentiam Imperii commendatas habere velitis, ut universos & singulos possimus exinde meritò commendare...

Deest data & subscriptio.

Ann. Christi 1239.

FRIDERICI II. IMPERATORIS AUGUSTI APOLOGIA

Publicè contra Capitula GREGORII Papæ IX. proposita, & per Episcopos suos rescripta.

SAnctissimo Patri in Christo, Gregorio Dei gratia Summo Pontifici, sui devoti, Herbipolensis, Wormaciensis, Vercellensis, & Parmensis, Episcopi, humilem sui commendationem, & reverentiam tam debitam quàm devotam.

Cum omni reverentia & devotione recipimus literas Apostolicæ Sanctitatis, per quas missi fuimus admonere Dominum nostrum Romanum Principem, super quibusdam capitib. quæ missa sunt eisdem literis interclusa. Nos autem ex obedientiæ debito, qua tenemur ad tantum debitum, hæsitantes tamen, si monita nostra patienter acciperet, reverenter & devotè pervenimus, & expositis singulis, quæ Capitula continebant, ac vestrarum per eum habita copia literarum, faciente Domino, qui gerit ac dirigit, quò voluerit, corda Regum, in admirabili devotione & insperata humilitate se monitis nostris pronum exhibuit, inclinata Imperialis audientiâ dignitatis. Ita quòd nobis existentib. coram eo, præsentib. quoq; veneralib. Panormitanensi, Messanensi, Archiepiscopis; Cremonensi, Laudensi, Navariensi, & Mutinensi, Episcopis, & Abbate S. Vincentii; convocatis etiam quàm plurib. ex fratrib. Ordinis Prædicatorum & Minorum, respondit ad singula, quæ proposuimus, seriatim, prout in sequentib. distinctè ac plenariè continetur, sicut Dominationi vestræ responsionem ipsius juxta seriem capitulorum expositam, secundum Apostolicam jussionem sub sibi testimonio, tenore præsentium declaramus.

I. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

Montis Regalis, Cephaludensis, Cataniensis & Squillatensis, Ecclesiæ; Millitense, S. Eufemiæ Terræ majoris, & S. Johannis in Lamis, Monasteria, sunt spoliata ferè omnibus bonis suis. Item, omnes ferè Cathedrales & aliæ Ecclesiæ ac Monasteria sunt per iniquam inquisitionem ferè omnib. hominibus suis spoliata.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Super gravaminib. Ecclesiarum, quæ indeterminatè ponuntur, quædam ignoranter commissa, corrigi jussa sunt sine moræ dispendio: quædam verò jam correcta, sicut est in evidenti, de fideli & industrio Nuncio nostro ad hoc specialiter destinato, videlicet Magistro VVillielmo de Tocto, Notario nostro, qui etiam jussus est transire per Romanam Curiam, & consulto venerabili Messanensi Archiepiscopo, juxta consilium suum procedere ad revocationem eorum, quæ inveniret notabiliter facta. Sic quòd in ingressu Regni, circa fines illos invenit quædam, quæ tenebantur per quosdam de familia Imperiali; quibus non pepercit, sed eos statim destituit, restituens destitutos: cùm tamen habuerit in mandatis, quòd ab Imperiali fisco etiam revocaret, si qua inveniret illicitè deprehensa. Sic quòd fama eorum, quæ gesserat, perveniente ad Curiam Romanam, Dominus Papa dicitur approbasse mittentis providentiam, & diligentiam missi. Qui, cùm Regnum in diversas provincias sit divisum, nondum potuit omnes peragrasse, ut quæ corrigenda invenerit, corrigantur.

De Montis Regalis Ecclesia. Item, de Ecclesia Montis Regalis, respondet, quòd nullum gravamen habuit per Dn. Imper. nisi velit notari de Saracenis qui occupaverant bona Ecclesiæ per bellũ, qui nec Dominũ Imperatorem nec Ecclesiam recognoscebant; nec in aliquo pro posse suo pepercerunt, immò destruxerant & Saraceni Sicilia pulsi. deprædati fuerant eam usq; ad muros Ecclesiæ, & alicui de Sicilia non parcebant, ita ut in partibus illis nullus vel rarus Christicola remansisset. Hos reverà fatetur Dominus Imper. exterminasse de Sicilia

Sicilia cum multis laboribus & expensis: si reputant in hoc gravamen Ecclesiæ, aliàs nescit quòd unquam gravasset illam, nec vult gravare.

de Cephalensi Ecclesia.

Item, idem dicit de Ecclesia Cephalensi, nisi fortè tangatur de castro Cephalensi, quod velut munitissimam arcem supra mare, & stantem in Marchia Saracenorum, renuerũt semper Reges Siciliæ, & bonæ memoriæ Innocentius Papa mandavit Legato suo, tunc temporis pro servitio nostro in Sicilia existenti, ut velut reciperet ab Episcopo, ad cujus manus per turbationem venerat & non de jure, & quòd Legatus tempore pueritiæ nostræ faceret teneri & custodiri pro nobis, nec Episcopo, nec præsenti restituitur, nec de jure restitui debet, quia non habet jus in re: & aliàs quòd falsarius, homicida, proditor, & schismaticus, publico testimonio comprobatur. Quare si etiam haberet jus in re, (quod absit) restitui non tenetur.

de Cathanensi Ecclesia.

Item, de Cathanensi Ecclesia; nisi fortè tangatur de hominibus * demanii Domini Imperatoris, qui temporibus belli, propter locum securum & fertilem, se Cathaniam contulerunt. Hos fatetur Imperator se ad demania sua revocasse, secundum formam generalis Constitutionis Regni, per quam etiam Comites, & Barones, & omnes de Regno homines de demaniis revocant, ubicunque eos invenerint, sive in terris Ecclesiarum, sive in civitatibus ipsius Imperatoris: nihilominus tamen super his forma statuta est, & meta temporis posita, ad requisitionem Summi Pontificis acceptata, prout cõstat ex literis testimonialibus Patriarchę Antiochensis, & Panormitanensis & Messanensis Archiepiscoporum.

** i. dominii*

Homines proprios ad demania Dominorum suorũ revocari posse.

Miletense & S. Euphemiæ monasteria.

Item, quòd cum Ecclesia Miletensis & sanctæ Eufemiæ, cum Abbate & Monachis Terræ majoris, permutatio congrua facta sit de voluntate Prælatorum ipsorum & Conventuum, secundũ formam juris, & ipsi hodie res tenent & possident permutatas. Tassale verò sancti Severii, quod non erat in totum Abbatis Terræmajoris Aconensis, ibi quædam jura habebat, quæ tenebat in feudum ab ipso Imperatore, per judicium fuit justè destructum, quia homines illius loci tempore perturbationis occiderunt Paulum de Longotham Baiulum Imperatoris, & armenta Imperialia diripuerunt: & nihilo minus (ut dictum est) permutatio data est Abbati & Conventui pro parte sua, & hodie tenent.

Abbates pro re feudali apud Imperatorem conveniri debere.

Locus Lamæ cinctus est per sententiam ab Abbate sancti Johannis Rotundi, qui de eo, velut de re feudali, potuit & debuit, secundum jus Civile & Canonicum, in Imperiali Curia conveniri.

II. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

Templarii & Hospitalarii bonis mobilibus & immobilibus spoliati, juxta tenorem pacis non sunt integre restituti.

RESPONSIO IMPERIALIS.

de Templariis & Hospitalariis.

A Templariis & Hospitalariis verum est, quòd per judicium & per antiquam constitutionem Regni Siciliæ, revocata sunt feudalia & * burgasatica, quæ habuerant per concessionem invasorum Regni quibus equos, arma, victualia, & vinum, & omnia necessaria ministrabant abundè, quando infestabant Imperatorem; & Imperatori, tunc Regi pupillo & destituto, omne omninò subsidium denegabant. Alia tamen feudalia & burgasatica dimissa sunt eis, qualitercunque ea adquisierunt & tenuerunt ante mortem Regis VVilhelmi Secundi, seu de quibus haberent concessionem alicujus antecessorum suorum. Nonnulla verò burgasatica, quæ emerunt, revocata sunt ab eis, secundum formam antiquæ constitutionis Regni Siciliæ quòd nihil potest eis sine consensu Principis de burgasaticis inter vivos concedi, vel in ultima voluntate legari, quin post annum, mẽsem, * septimam, & diem, aliis burgensibus secularibus vendere & concedere teneantur. Et hoc propterea fuit ab antiquo statutum, quia si liberè eis & perpetuò burgasatica liceret emere sive accipere, modico tempore totum Regnum Siciliæ (quod inter regiones mundi sibi habilius reputarent) emerent, & adquirerent. Et hęc eadem Constitutio obtinet ultra mare.

** i. alodia, eygene Landgüter.*

** fort. septimanam.*

III. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

Item, quòd non permittit Cathedrales & alias vacantes Ecclesias ordinari; & hoc occasione periclitatur libertas Ecclesiæ, perit fides, quia non est qui proponat verbum Dei, nec qui regat animas, deficiente pastore.

RESPONSIO IMPERIALIS.

de Ecclesiarũ vacantium ordinatione.

Cathedrales & alias vacantes Ecclesias Dominus Imperator libenter vult & desiderat ordinari, salvis privilegiis & dignitatibus, quæ prædecessores sui Reges usque ad sua tẽpora habuerunt, & quibus ipse modestiùs, quàm prædecessores sui hactenus usi sunt, nec contra ordinationem Ecclesiarum unquam fuit.

IIII. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

De talliis, & exactionibus quod contra formam pacis ab Ecclesiis & Monasteriis extorquentur.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Ecclesiasticis talliæ & collectæ imponi possunt pro feudalibus.

Talliæ & collectę Clericis & personis Ecclesiasticis, non pro Ecclesiasticis rebus, sed pro feudalibus & patrimonialibus imponuntur, secundũ quod est jus cõmune, & obtinet ubiq; per orbem.

V. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

De hoc, quòd Prelati non audẽt procedere cõtra usurarios, occasione cõstitutionis Imperialis.

RESPONSIO IMPERIALIS.

de Vsurariis.

Apparet generalis & nova cõstitutio cõtra usurarios edita per Imperatorẽ, per quã in omnibus bonis eorũ publicè codẽnantur, & lecta est corã Prælatis, per quam etiam non interdicitur Prælatis audacia procedendi.

VI. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

Quòd Clerici capiuntur, incarcerantur, proscribuntur, & occiduntur,

RESPONSIO IMPERIALIS.

De captis & incarceratis nihil novit, nisi quòd per Officiales Imperatoris aliqui capti sunt, assignandi juxta qualitatem excessuum judicio Prælatorum. De proscriptis verò novit, quòd objecto quibusdam crimine læsæ Majestatis, aliqui de Regno sunt proscripti. Novit etiam de occisis, quòd propter impunitatem Clericorum & Monachorum Venusina Ecclesia gemit obitum Prælati sui à suo Monacho interfecti: & in ecclesia sancti Vincentij Monachus Monachum interfecit, nec est inde aliqua vindicta sive pœna Canonica subsecuta.

VII. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

De Ecclesiis Domino consecratis, quæ prophanantur & destruuntur,

RESPONSIO IMPERIALIS.

Nihil omninò scitur, nisi forrè dicatur de ecclesia Luceriæ, quæ propter diutinam vetustatem per se dicitur corruisse, & quam Imperator, nedum quòd reædificari permittat, imò paratus est ad honorem Dei & Ecclesiæ, de suo pro reædificatione ejusdem Episcopum congruè adjuvare.

VIII. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

Quòd non permittit reparari Soranam Ecclesiam.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Rebellis civitas destructa. Soranam Ecclesiam solam ædificari permittit, sed civitatem non, ad minus diebus suis, quæ judicio est destructa.

IX. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

Quòd contra tenorem pacis hi, qui adhæserunt Ecclesiæ tempore turbationis, bonis omnibus spoliari exulare coguntur.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Adhærentes Domino Papæ tempore turbationis contra Dominum Imperatorem, securè in Regno morantur, nisi fortè qui officia & jurisdictiones exercuerunt, metu ponendi rationem, vel aliqui, ne causis civilibus vel criminalibus conveniantur, morantur extra Regnum: de quibus vult Dominus Imperator, quòd securè redeant, & sibi & aliis conquerentibus, non tamen de eo vel ejus occasione, quòd Ecclesiæ adhæserunt, velint facere rationem. Sed cùm de forma pacis tractatur, recordatur, quòd Dominus Papa contra eam, & contra opinionem ferè omnium Fratrum, detinet civitatem Castellæ, pro qua detinenda, in præjudicium Imperii, recepit pecuniam, existente Domino Imperatore pro servitio eius contra Romanos, & expendente proinde ultra centum millia marcarum argenti: ad eò quòd magnum commodum inde est Ecclesia consecuta, tam de terra Romanis ablata, & sibi restituta, quàm de libertate Ecclesiastica, reformata in Urbe, occasione servitii supradicti.

Papæ perfidia & pacis publicæ turbatio.

X. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

De nepote Regis Tunicii, quem non permisit venire ad Apostolicam Sedem, ad suscipiendum baptismi sacramentum, sed captivum detinet.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Tunicii Regis nepos. Quòd nepos Regis Tunicii, non ut baptisaretur, sed ut aufugeret mortem, quam præminabatur patruus suus, de Barbaria fugit in Siciliam. Non tenetur captivus, sed liber per Appuliam vadit: & diligenter quæsitus, si baptisari velit, omninò negat. Si tamen vult baptisari, Dominus Imperator acceptat & gaudet, prout super hoc respondit alias Panormitanensi & Messanensi Archiepiscopis.

XI. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

De Petro Saraceno, fideli Ecclesiæ, quem tenet captivum in injuriam Ecclesiæ: & Fratre Jordano, qui tenetur captivus.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Petrus Saracenus, tanquam inimicus Domini Imperatoris, & detractor ejus tam in Urbe quàm alibi, captus est per eum. Item, non in negocio Regis Anglorũ venit, sed tantùm literas ipsius attulit, ut si fortè caperetur, capto parceremus, attentius supplicantes, quibus non obtemperavimus, quia Rex nescivit, quas mihi paravit insidias.

De Fratre Jordane, quòd ipsum nec cepit nec capi mandavit, quamvis eum in sermonibus diffamaverat, sed quia videtur à quibusdam fidelibus suis, qui norunt mores & versutias eiusdem Fratris, quòd status & mora eius si fieret in Marchia Tervisii, & Lombardia, suspecta foret & nociva Domino Imperatori, præstita satisdatione, quòd in Marchia vel Lõbardia remanere vel morari non debeat, ipsum liberari mandabat; & assignari eum jussisset Domino Messanensi Archiepiscopo, si dictum fratrem in prædictum modum super se recipere voluisset.

XII. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

De eo, quod ipse seditionem movit in Urbe contra Ecclesiam, per quam intendebat Romanum Pontificem & Fratres suos à sua Sede repellere, & contra privilegia, dignitates, & honores Apostolicæ Sedis, libertatem Ecclesiasticam conculcare.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Seditio mota in Urbe contra Ecclesiam per Dominum Imperatorem, negatur. Sed cùm ipse habeat

habeat fideles suos in Urbe, sicut prædecessores sui, tam Romani Principes quàm Reges Siciliæ, solitisunt habere, quia Senatores aliquando electi per potentiam adversariorum, eos offendere contendebant, astabat defensioni eorū, sicut astaret quoties in similibus expediret. Cessante verò causa, videlicet quòd alius Senator communiter electus fuit, cessavit turbatio supradicta, prout constat de rei evidentia, ex testimonio Panormitanensis & Messanensis Archiepiscoporum. Romæ fideles suos habent Imperator & Rex Siciliæ.

XIII. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

De eo, quòd mandavit quibusdam fidelibus suis, ut Episcopus Prænestinus, Apostolicæ Sedis Legatus, detineretur.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Super mandato detentionis Episcopi Prænestini, respondit, quòd nunquam mandavit, nec etiam id somniavit Dominus Imperator, quanquam de eo id justè facere potuisset, tanquam de inimico suo. Qui, licet missus per Dominum Papam, tanquam vir religiosus, tamen de mandato Domini Papæ, ut ipse dixit, Lombardiam pro magna parte contra Dominum Imperatorem callidè & perniciosè subvertit, & Lombardos contra ipsum, in quantum potuit, animavit. Papæ periuria in Imperatorē.

XIV. PROPOSITIO ECCLESIÆ.

Quòd per eum impeditur negocium Terræ Sanctæ, occasione discordiæ, quam habet cum quibusdam Lombardis: cùm parata sit Ecclesia dare operam & operam efficacem, ut sibi & honori Imperii super his, quæ consimilia sunt contra eum à Lombardis, congruè satisfiat, & Lombardi etiā ad hoc ipsum sint præparati. Moneatur super his omnibus, & responsum ejus significetur nobis.

RESPONSIO IMPERIALIS.

Super negocio Lombardiæ dixit Dominus Imperator, quòd illud multoties commisit Ecclesiæ, nec inde est aliquod commodum assecutus, nisi quòd prima vice condemnati sunt Lombardi in quadringentis militibus, quos Dominus Papa tali modo fecit ei solvi, quòd ipsos contra ipsum Imperatorem misit in Regnum. Secunda vice condemnati sunt in quingentis militibus, quos non Imperatori, contra quem commissa erat injuria, sed sub protectione & ad requisitionem Domini Papæ & Ecclesiæ, quæ offensa non erat, ultra mare transmitti pronunciavit, quod etiam nunquam factum fuit. Tertia vice, ad requisitionem Cardinalium, scilicet quondam Episcopi Sabinēsis, & Magistri Petri de Capua, plenè, sicut Dominus Papa dictavit, commissum fuit dictum negocium Ecclesiæ, nec unquam posteà de hoc fuit verbū, nisi quando Dominus Papa novit, quòd Imperator, postquàm ei totiens fuerat illusum, defendere cum exercitu à Germania in Italiam se parabat, & tunc instanter petiit denuò negocium sibi committi: & Dominus Imperator, licet in eadem commissione naufragium sæpe expertus fuisset, voluit tamen sibi committere ad certum diem & sub conditione, quòd ad honorem suum & commodum Imperii firmaretur. Quam conditionem Dominus Papa, prout per literas suas constat, admittere noluit, quanquam ad præsens per literas suas dicat, quòd Ecclesia negotium ipsum, salvo jure & honore Imperii, fuisset diffinire parata. Et ex hoc patet quòd literæ ipsæ sibi invicem manifestissimè contradicant. Papæ falsa & perfida iudicia arbitralia. Papa Imperiū invidus & infidus.

Et ne prætereatur, quòd in præjudicium Terræ Sanctæ velit Dominus Imperator jura Imperii in Italiam restaurare, qualiter Dominus Imperator negocium Terræ Sanctæ assumpserit, nec duxerit negligendum, apparet per literas suas responsales Regibus Orbis, & Crucesignatis in Francia scriptas, qui ipsum in Dominum & Rectorem exercitus elegerunt, per quas etiam respondit insuper eisdem, quòd negocium ipsum de consilio Ecclesiæ tractare volebat. Expeditio in terram Sanctā.

Denique tamen super omnibus gravaminibus Ecclesiarum corrigendis, Notarius Domini Imperatoris in specialem Nuncium, sicut superiùs est propositum, est transmissus.

Addit prætereà Imperialis responsio, quòd id, quod enormius est & in admirationem & stuporem omnium audientium verti debet, post recessum suprà memoratorum Panormitanensis & Messanensis Archiepiscoporum, quibus Dominus Papa Ecclesiæ gratiam pro Domino Imperatore promisit, & quòd voluit unum & idem esse cum eo, Domino Imperatore, prout decuit, non modicè hoc attemptante, postquàm sufficienter fuerat eis ad quædam capitula, missa per eos, responsum, prout in eorum attestatione consistit, post tergum & in confusionem eorundem Archiepiscoporum, eis omninò nescientibus, missæ sunt literæ istæ & Capitula interclusa Prælatis, quæ licet speciem admonitionis contineant, sugillationem tamen Imperialis famæ continent manifestè. Papales literæ contra decus & honorem Imperatoris.

Ultimò generale verbum respondit & proposuit Dominus Imperator, quòd cùm ipse diu fuerit absens à Regno, & Regni statum ignoret, quicquid unquam in gravamine Ecclesiarum factum est, quod remaneat emendandum, integrè & sine difficultate aliqua id emendari mandabit. Et nihilominus propter universale bonum, quod ex unione inter ipsum & ecclesiam provenit, paratus est omnem prorsus securitatem, quæ Ecclesiam & ipsum Imperium deceat, præstare Ecclesiæ, quòd ad honorem & exaltationem fidei Christianæ, & ad honorem & libertatem Ecclesiasticam conservandam, sit unum & idem cum Ecclesia, viribus & potentia sua ad hoc ex toto conversis.

Datum &c. ....

FRIDERICI ANTIOCHENSIS, FRIDERICI II. IMPERATORIS F. VICARII S. ROMANI IMPERII,

SENTENTIA

EXBANNITIONIS, FACTAE CONTRA CONTUMACES ACCUSATOS DE HOMICIDIO.

In nomine Domini, Amen.

* al. Concii. † ms. Gaulteri.

* al. spiritualem.

NOS FRIDERICUS DE ANTIOCHIA, &c. Accepta querimonia Bernhardi Blanchi de Montefillis, qui accusavit * Cencium filium † Gualterii, & Dacum ejus fratrem, qui interfecerunt Dominum Jacobum Abbatem Monasterii Montefillis, eorum Dominum * specialem, accusando etiā eos de incendiis, guastis & damnis, illatis & factis per eosdem eidem: ipsos legitimè citari fecimus & peremptoriè per notarium R. de eodem loco pluribus vicibus, sicut de citatione constat per instrumenta publica, ejusdem notarii manu facta.

1. Cumque præfati Cencius & Dacus non venissent, & diu ultra terminos eis datos fuerint expectati, considerata eorum inobedientia & contumacia, Imperiali auctoritate, qua fungimur, eos in personis & rebus exbanniendos duximus, si dehinc ad decem dies ad mandata nostra non venerint evocati, (cùm de tam criminali excessu coram nobis fuerint accusati, & sic contumaces extiterint, ut est dictum) ita ut quicunque eos à prædicta die in antea offenderit, habeatur impunis: & quòd ipsorum bona ad opus Imperialis Curiæ debeant annotari: ac quòd nulla Communitas seu persona eos audeat receptare, sub pœna eis nostro arbitrio inferenda, donec in eorum contumacia perseverant.

Datum in &c.... sub anno Domini &c..... præsentibus talibus &c...... Imperante Domino FREDERICO, Dei gratia Romanorum Imperatore, Hierusalem & Siciliæ Rege, &c.....

Ann. Christi 1252.

GUILHELMI CÆSARIS AUGUSTI

CONSTITUTIO

Quâ terris Imperialibus privatur Margarita Comitissa Flandriæ, ob fidem non præstitam.

T.. ....Errām de Namuteo cum suis appendicibus, terram juxta Scaldem; terram Alostensem, terram de VVasia, terram QuatuorOfficiorum cum omnibus appendicibus, sororio nostro Nobili viro Johanni Avennio, ut eadem Comitissa in fœdum tenuit, concessimus à nobis & Imperio perpetuò possidendas. quarum terrarum homines & habitatores eidem Johanni obœdire volumus & præcipimus. Dat. V. Id. Julii, Anno MCCLII. Regni nostri anno IIII.

CON-

CONRADI IIII. IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTA.

RESCRIPT. I.

DE ELECTIONE IMPERIALI, ET AMMINISTRATIONE IMPERII ROMANI.

CONRADUS, DEI GRATIA ROMANORUM IMPERATOR AUGUSTUS, HIERUSALEM AC SICILIÆ REX, Fidelibus suis regnicolis Siciliæ.

Nobis in voto gerentibus, proscriptis superstitiosæ dilationis dispendiis, post paternæ, quin imò Dominicæ lugubrem fraternitatis eventum, felices Majestatis nostræ gressus dirigere celeriter in hæreditarii Regni nostri dulces applausus, ut ex dispendioso mortis excidio, corda nostrorum fidelium doloris impulsus exaggerans, non magis proclivis ad gemitum, quàm ad casum adventus nostri tripudio prævio, & de Majestatis nostræ desiderata præsentia, dignæ consolationis sumpto remedio, celeriùs sedaretur. Obstitit verumtamen votis nostris retardans in posterum nostræ voluntatis affectum, improvisum sacri Imperii regimen, divina clementia Magnificentiæ nostræ ditioni submissum. Cujus non coeremneoda religio, debitæ gubernationis habena submissa, ioconsultè relinqui non poterat, nec conniventibus oculis præteriri. Sub cujus salubri regimine, provisa nostræ * Celsitudinis linea, non fine grandi intranea consultatione librata, prout oobis digna suggessit provisio: sub cuius potentia celebri vita potimur, & vincimus, fortuna nostris arridente processibus: viribus † hostium Imperiosè confractis, quin immò protinus enervatis, ad salubris centrum gubernationis ducet & status, ut nec damni dispendium, nec culpæ contagium, ocio negligentiæ relegato, in Imperii gubernatione contingat. His igitur divina consummatione peractis, adventum nostrum io Regnum, votivis affectibus à nostris fidelibus devotiùs & diutiùs expectatarum, antequàm præsentis mensis spacium lapsus dierum enumeret, promptè promittimus dubitatione vacuum, & dilatione seclusum.

* al. solicitudi-nis.
† Henrici Thuringiæ Langravii, contra se electi.

RESCRIPT. II.

DE RESTITUENDIS BONIS PATRIS PRODITORIS FILIO FIDELI.

CONRADUS &c. SECRETARIO SICILIAE.

Fidelium nostrorum æterna memoria, nostro recondita pectore, quamquam natura suum officium exequente, per solutionem debiti carnis ab obsequiis devotionis nostræ quiescat: ex fonte tamen nostræ actuatæ clementiæ liquidum favoris rivulum, quem pater omnium ex gratia meruit, humana & benigna compassione percipimus ditivari misericorditer ad hæredes. Sicque in perpetuum apparent vivere, dum in Domino mors eorum & merita in homioibus reponantur. Ut autem noveris fidem Johannis Turdi de Messana, * fidelis nostri, in beneplacitis nostris ex opere claruisse; cujus obitum nobis displicuisse refertare dignamur: ex meritis, quæ in eo vivente comprehendimus, dum ex fide memorialiter vivit in nobis, volumus, & præsentium tibi tenore mandamus, quatenus Debalio filio & hæredi Johannis prædicti, te nullatenus intromittes, ipsum per Raii fratrem suum, fidelem nostrum, constitutione nostra super hoc edita non obstante, de speciali gratia nostra geri & procurari permittas, prædictis frátri & hæredibus suis, fidelibus nostris, in eorum juribus, personis, & rebus, ob defectum eiusdem Johannis, injuriam vel gravameo inferri aliquatenus non passurus: imò in omnibus, quibus honoris nostri Zelus & fides præfatos defendi & manuteneri voluerit, eis studeas ob nostræ reverentiam Majestatis adesse.

* al. infidelis

RESCRIPT. III.

DE DISTRIBUTIONE GENERALIS COLLECTÆ.

CONRADUS &c. MAGISTRO IUSTICIARIO.

Etsi Clementiæ nostræ monim firmumq; propositum regnicolarum, nostrorum fidelium, taciturnitas humilis & devota eorum exhortatio, exoncrationem cõmeruit; quia tamen necessitas utilis, quam instantis tẽporis qualitate prosequimur, propositũ in hoc nostræ Majestatis * abducit. * al. adducit

quod eorum certa subsidia concordi volunlate votorum omnium in complementũ nostri beneplaciti & concursu secuti, sic confidenter accedimus, ac si manus ad scrinia nostræ Cameræ mitteremus: ideò fidelitati tuæ firmiter & districtè præcipiendo mandamus, quatenus quantitatem præsentibus interclusam, per singulos Justitiariatus decretæ tibi provinciæ, per justitiarios auctoritate nostra mandes imponi, viã & modum omnẽ excogitans, qualiter taxanda qualitas æqualiter distribuatur inter universos & singulos, ad facultatem cujuslibet debitum habendo respectum. Sic enim nullus graviter offeret, quod sub æqualitate persolvet.

RESCRIPT. IV.

DE ROMANORUM OBEDIENTIA IMPERATORI DEBITA.

CONRADUS &c.

Vide Friderici II. epist. ad Romanos, apud Petr. de vineis lib. 1. cap. 7.
* al. excelleret
† §. 6. Instit. de Iure nat. gent. &c. l. 1. §. 7. C. de vet. iur. enucl.
* al. ms. ingrat.

ROmanus honor, Urbis gloria, & incrementum Populi Romani, adeò Cæsareæ sollicitudini tenaciter adhæserunt, ut ad eorum promotionem frequenter literas & incessanter Legatos etiam mitteremus, per quos & quas simus conati vos instruere & docere benivolentiam & favorem: ut Romanus Princeps auctricem sui nominis, & effectus Romam * extolleret; & Romanum Populum, † qui omnem potestatem in suum Imperatorem contulit, præ cæteris gentibus exaltaret. Et ô utinam vestræ generalis & unicæ devotionis affectus, proposito & votis nostris votivis concurrisset, ut velletis benivolè prosequi nostram benivolentiam & favorem! ut obanditores in tantum tantæ propositæ * gratitudinis non essetis. Nam ut & in admirationem transeat universis, nedum proximis sed remotis, quòd Romani Principis monita, consilium & promissa conniventibus oculis pertransistis, & oblata nostri favoris affectio reddat vos inexcusabiles apud omnes, quod Romani Romanorum Imperatorem, Reipublicæ avidum, in incremento audire vel sequi dissimulaverunt, ad eorum commodum & profectum. Nolentes igitur circa vos, à favore desistere consueto, ad vos N. & N. de nostro latere duximus destinandos, qui vos omnes emergentia quędam pro parte nostra perdoceant, & ut favorabiles affectus nostros ad vestros publicos honores exponant. Quare mandamus devotioni vestræ, quatenus ea, quæ vobis dixerint, firmiter credere, & effectu prosequente complere non inefficaciter debeatis.

RESCRIPT. V.

VT QUI IN CARCERE STETIT, PROPTER HOC NON INCURRAT INFAMIAM.

CONRADUS &c.

SAtis nobis cedit ad gloriam, & nostris fidelibus ad profectum, si motus nostros, quos armat potentia, sic mansuetudine decoremus, ut pœnæ duritiem, quam juris rigor aliquando dictat in subditos, Clementiæ nostræ molliamus unguentis: cùm crescat in subditis vigor, dum pœna remittitur, & dum devotorum succrescit cumulus, nostri honoris per consequens titulus augeatur. Hac itaque ratione commoniti, tenore præsentium notum facimus universis, quòd licet olim C. & O. fideles nostri, ob notas aliquas, quibus eos plus aliquorum calumniæ detractio, quàm justitiæ regula fecit obnoxios, de mandato Divi Augusti, quondam Domini genitoris nostri, felicis memorię, in insulam Malce fuerint deportari, & propterea visi fuerint notas alicujus infamiæ contraxisse: quia tamen humanitatis nobis suadente clementia, ipsos carcere, quo tenebantur, absolui, & à deportatione ipsa mandavimus revocari, omnem offensam & notam infamiæ, quã propterea incurrisse noscũtur, de nostræ plenitudinis potestate abolemus & remittimus, lege vel consuetudine aliqua nullatenus obsistente.

CON-

CONRADI IIII. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

DE PRIVILEGIIS EXTRANEORUM IN REGNO SICILIÆ.

CONRADUS, DEI GRATIA ROMANORUM IMPERATOR, SEMPER AUGUSTUS &c.

Etsi caussarum varietas, quæ processibus nostris improvidè semper circumfluit, & Nationũ pluralitas, quæ sub dominii nostri felicitate respirat, in statu vivẽdi pacifico, caussam nobis continuæ meditationis adducant: quadam tamen prærogativa familiaris cogitationis inducimur, & assidua meditatione pensamus, qualiter peculiaris Regni nostri Siciliæ populus, cujus specialiter nos cura sollicitat, cujus nobis est hæreditas omni possessione præclarior, sic tranquillitatis decore præpolleat, ut sub Cæsaris Augusti temporibus augeatur. Videntes verò hoc fieri non posse commodiùs, quàm si ejusdem Regni locuples gremium, ad ubertatis suæ participium recipiat * extraneos, & alienigenis filiis, quos fidelium tamen loca pepererint, fœcundetur. * mſ. exteros.

1. Quare magna quadam provisione decrevimus, ut quicunq; Regni nostri filius effici cupiens, domiciliis illuc & familiis omninò translatis, ipsius habere voluerit incolatum, ut ad locum pascuæ liberè veniat, & ejus gratia fertilitate vescatur, & præter nostræ plenitudinem gratiæ, quam sibi favorabiliter pollicemur, & in collectis & exactionibus publicis immunitate decennii se gaudeat incommutabiliter potiturum.

CONRADI IIII. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

DE PRIVILEGIIS IUDÆORUM.

CONRADUS, DEI GRATIA ROMANORUM REX, SEMPER AUGUSTUS, &c.

Etsi Munificentiæ nostræ gratia cunctis, quos nostrum regit Imperium, communis debeat esse fidelibus, illos tamen gratiori * humilitate complectimur, legis graviori * quos gravat conditio, & qui in sola protectione nostræ lenitatis respirant. Per præsens igitur privilegium, præsens ætas noverit & successura posteritas, quòd nos attendentes imbecillitatem gentis Judaismi, & quòd omnes & singuli Judæi degentes ubiq; per terras nostrę jurisdictioni subjectas, Christianæ legis & Imperii prærogativa, qua dominamur & vivimus, servi sunt nostræ Camerę speciales: ad supplicationes C. & O. servorum nostrorũ, Judęorũ personas, filios, & filias, ac omnia bona eorũ, quæ in præsentiatũ justè tenent & possident, & in anteà justo titulo poterunt adipisci, sub protectione nostra & Imperii nostri recipimus speciali: bonos usus & approbatas consuetudines, quibus temporibus Divorum Augustorum, prædecessorum nostrorum reverendæ memoriæ, usi sunt, hactenus ipsis in servitiis & debitæ fidei nostræ constantia persistentibus, de munificentia nostræ gratiæ & ex certa scientia confirmamus. * for. humanitate.

RUDOLPHI I. ROMANORUM REGIS CONSTITUTIO

Ann. Christi 1290.

De jure electoratus in Romano Imperio, Regibus Bohemiæ Competente.

Rudolphus Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, universis sacri Imperii Romani fidelibus præsentes literas inspecturis gratiam suam & omne bonum.

1. Quanto jura personarum prodierint in lucem notitia clariore, tanto liquidiùs posteritati succeslutæ materia tollitur altercandi. Inquisitionis igitur circumspectæ præhabita indagine, scrutinioque solerti scire desideravimus, quid quantumve

H

juris in Romano competat Imperio, & in electione Romanorum Regis, futuri Imperatoris, inclyto Regi Bohemiæ, Principi & filio nostro Charissimo, & hæredib ipsius. Quo facto, Principum, Baronum, Nobilium & Procerum Imperii, nec non veteranorum communi assertione, & concordi testimonio competimus assonante, ipsum Regem Bohemiæ, Imperii debere Pincernam existere, & jus ac officium Pincernatus apud eum, nec non ejus hæredes, jure hæreditario residere.

2. Extitit etiam dilucidè declaratum, prædictum Regem Bohemiæ, & suos hæredes, in electione Regis Romanorum, futuri Imperatoris, cum cæteris Electoribus habere debere, ad similitudinem aliorum Electorum, eligendi plenarium jus & vocem.

3. Hæc verò jura Pincernatus & Electoratus, nedum dicto Regi & suis hæredibus didicimus competere, sed etiam suis progenitoribus, abavis, atavis, proavis, & avis, purè plenissimè competebant.

4. Volentes itaque dicti Regis & hæredum suorum dispendiis cavere, jus & officium Pincernatus in Imperio sibi & hæredibus ejus, & non alii, competere, & in electione Regis Romanorum, futuri Imperatoris, habere jus & vocem, clarè recognoscimus, approbamus, & præsentium testimonio profitemur.

5. Si quid autem diminutionis vel calumniæ, quod non credimus, cavillosè, malitiosè, vel subdolè possit opponi, supplemus de plenitudine Regiæ potestatis. In cujus rei testimonium præsens scriptum Majestatis nostræ sigillo fecimus communiri. Datum Erfordiæ, VI. Kalend. Octobris, Indictione tertia, anno Domini M. CC. XC. Regni verò nostri anno XVII.

Ann. Christi 1311.

HENRICI VII. REGIS ROMANORVM IVRAMENTVM

PRO DEFENSIONE ECCLESIÆ ROMANÆ.

EGo HENRICUS Romanorum Rex, annuente Domino futurus Imperator, promitto, spondeo, & polliceor, atque juro coram Deo & beato Petro, me decætero protectorem, procuratorem, & defensorem fore Summi Pontificis, & huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus necessitatibus & utilitatibus suis, custodiendo & conservando possessiones, honores, & iura eius, quantum divino fulcitus adiutorio fuero, secundùm scire & posse meum recta & pura fide, sic me Deus adiuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.

Ann. Christi 1338.

LUDOVICI IV. BAVARI, IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITVTIO

NE FIDELES IMPERII CORAM ALIO IVDICIO, ECCLESIASTICO vel Seculari, quàm Imperiali, ratione bonorum ab Imperatore collatorum, respondeant.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, magnæ auctoritatis & religionis viro, Fratri Theodorico de Altenburg Magistro generali Ordinis Hospitalis sanctæ Mariæ Hierosolymitani, Domus Theutonicorum, Principi suo; necnon eiusdem Ordinis Fratribus universis, devotis suis dilectis, gratiam suam & omne bonum.

1. Gravi ad nos sæpè querela deduxistis, quòd Kazimirus, qui se nominat Regē Poloniæ, cum auxilio Archiepiscopi Gneznensis, & quorundam Episcoporum Suffraganeorum ipsius, terras, quas à nobis & Imperio vobis collatas, & ab infidelibus proprii vestri sanguinis effusione evictas, atque quæsitas ac cuiuslibet per longiora tempora pacificè possedistis, cum exercitu armatorum, nulla causa discordiæ inter vos & ipsum mota, & absque diffidatione & rationabili causa violenter invasit, & per gravissimas cædes hominum cum auxilio infidelium ipsi associantium ipsas devastavit, præcipuè eo tempore, quando ad laudem Dei & utilitatem Christianitatis, cum grandi vestro exercitu & pluribus gentibus vestris contra infideles, multis vos submittendo periculis, processistis.

2. Insuper intelleximus, & ad Nos à pluribus fide dignis sæpiùs est delatū, quod prædicti, Kazimirus de Polonia, Archiepiscopi & Episcopi vos in Curia Romana super prænotatis terris deferāt minùs juste-

devo

de vobis graviter conquerendo: & quòd specialiter nominatus Kazimirus super terris vobis & Ordini vestro ab Imperatoribus & Regibus, prædecessoribus nostris, collatis & donatis, & auctoritate Summorum Pontificum ac Imperatorum & Regum legitimè confirmatis, & per tempora longiora per vos possessis pacificè, trahat in causam, & tam in judicio spirituali quàm extra; vobis inferat plurimas questiones.

3. Verùm cum Ordo vester sit à dictis Principibus, Imperatoribus & Regibus Romanorum, prædecessoribus nostris, fundatus, institutus & dotatus pro defensione Imperii & fidei Christianæ; & Nos & Imperium principaliter questiones vobis motæ per prædictum Kazimirum super terris Ordinis vestri, ac vos tanquam membra nostra & Imperii tangere videantur, vos attentè requirimus & monemus nostræ gratiæ sub obtentu, & nihilominùs sub pœna amissionis & privationis omnium terrarum, jurium, privilegiorum, gratiarum & libertatum, quæ à nobis & prædecessoribus nostris Imperatoribus & Regibus, vobis & Ordini vestro concessæ sunt hactenus & indultæ, ne terras, possessiones ac jurisdictiones sic vobis donatas & concessas, ad cujuspiam præceptum ac mandatum extra potestatem vestram aliqualiter permittatis, aut ad citationem cujuspiam Judicis Ecclesiastici vel Secularis super ipsis de vobis conquerentibus & causam moventibus, seu movere volentibus, compareatis sine nostro consensu, aut juri aliqualiter pareatis, cum principaliter defensio earundem terrarum nobis competere dinoscatur.

4. Vos etiam exhortantes, quatenus mentes vestras in virtute cõstantiæ roboretis, terras præmissas, in quarum acquisitione vos multis periculis submisistis, & sanguinẽ propriũ effudistis, sub Majestatis nostræ defensionis clypeo conservetis, nec quorũvis timore, aut sinistrarum fictione relationũ puritas vestræ conscientię terreatur. Nam prõpta & aperta est præpotensq; manus nostra cõtra quoslibet terras vestras invadentes vel aliqualiter usurpantes. Ordinẽ enim vestrũ; in quo virtutũ Domino militatis, quẽ in Domo Domini prælucere cõspicimus, & universali fidei Christianæ cõtra infideles salubriter providere tenerrimè diligimus, & corde tenemus, circa ipsum & salubrem ejus statum sollicitudinis studio continuè vigilando.

Datum Franckefurt, vigesima secunda die mensis Julii; Anno Domini millesimo tricentesimo trigesimo octavo; Regni nostri anno vigesimo quarto, Imperii verò undecimo.

LUDOVICI IV. BAVARI IMPERATORIS AUGUSTI

Ann. Christi 1342.

CONSTITVTIO

DE DIVORTIO MATRIMONIALI INTER ILLVSTRES VOCATOS CONJUGES; *Johannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Margaretam Ducissam Karinthiæ, Celebrato.*

NOs LUDOVICUS QUARTUS, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, universis Christi fidelibus, quorum interest; vel interesse poterit in futurum; manifestũ esse volumus & facimus per præsentes:

1. Quod in judicio coram nobis per se seu per certos Nuncios suos seu Procuratores exposuit Illustris Margareta Ducissa Karinthiæ & Tyrolis comitissa, quòd vir Nobilis Johannes Regis Bohemiæ filius jamdudum sibi matrimonio copulatus; & postmodùm in ætate debita constitutus, ac per tanta temporum spacia secum habitans, quanta sufficiunt ac sufficere debent, secundum statuta tàm divinæ quàm humanæ legis ad debitum carnalis copulæ per virum sive maritum suæ uxori reddendum; eadem Margaretha in ætati sufficienti similiter constituta; & seipsam ut conveniens fuerat præbente & exhibente ad præfatam copulam Carnalem explendam; non potuit dictus Johannes neque valuit, sicuti neque valet aut potest, nec unquam posse creditur in futurum, eandem carnaliter cognoscere sibi conjugem Margaretham: quemadmodum multis & quasi omnibus possibilibus modis hoc tentans, eundem Johannem impotentem & omninò inhabilem ad opus præfatum se dicit expertam: ac adversus eundem Johannem, sibiq; præfatum defectum inexistere, coram nobis in judicio se reddidit per experimenta sufficientia & testimonia quælibet ad hoc necessaria probaturam.

Ext. de Frigid. & maleficiat. & impotentia coeundi, lib. 4. tit. 15. Pet. Lombard. 4. Sentent. dist. 34. ubi Dd. & in primis Thomas Aquinas q. 1. Durandus q. 2. Sotus q. 1. art. 2.

2. Quare super hoc habito maturo & deliberato consilio suorum Procerum & Consiliatorum omnium, nostram clementiam atque justiciam unà cum præfatis imploravit & requisivit instanter, ut eidem super hoc providere de convenienti remedio dignaremur: & taliter etiam, quod per jus sive sententiã nostram licitè posset à supradicto Johanne, jam vocato marito siue coniuge suo, de matrimonio separari propter casum sive impedimentum prædictum, & ab eodem Johanne totaliter sic absolui, ut eidem de cætero ad nullum matrimonii debitum teneretur, sed posset de se ipsa & suis omnibus ordinare, secundum quod sibi expediens videretur.

3. Nos verò, cuius debitum est omnibus ac singulis reddere iustum, ex officio & auctoritate; qua fungimur, præfatam Margaretham cum præfatis suis omnibus iustitiam instantissimè requi-

rentibus & supplicantibus, nobis dignum duximus exaudire: & nihilominus absq; offensa juris præfati Johannis jam vocati coniugis sui, si jus aliquod in contrarium habuisset, ad expeditionem seu terminationem litis præmissæ inter vocatos coniuges præfatos processimus, in hac forma videlicet: quod vocatos coniuges præfatos citari fecimus atq; vocavimus in judicio corã nobis, assignãtes eisdem secundũ formã juris debitũ atq; tutũ locum, & temporis spacium, infra quod possent & deberent in judicio corã comparere, ad agendũ & defensandũ, & cætera faciendũ, quæ necessaria forent pro inquirenda veritate super lite præfata. Verùm & Margaretha iam dicta per se, seu per suos certos Nuncios sive Procuratores, sufficienter comparuit in iudicio coram nobis per omnes terminos sibi assignatos, & cũ omnibus probationibus & testimoniis sufficiẽtibus, ad convincendũ sæpe dictum Johannẽ impotentem esse atq; privatum naturali potentia ipsam carnaliter cognoscẽdi, aut quamvis aliam mulierem; seipsam quoq; virginem usque in tempus & diem datæ præsentis Rescripti, per sufficiẽtia testimonia demonstravit. Supradictus verò Johannes in præfatum iudicium coram nobis, impositi sibi defectus per præfatam Margaretham verisimiliter conscius, nec per se, nec per aliquem legitimum Nuncium sive Procuratorem comparuit tempore debito sive statuto; nec quicquam in contrarium impositi sibi defectus per Margaretham præfatam per se vel per alium allegavit: sed contumax ex natura se convictum reddidit, atque confessum de his omnibus, quæ sibi per prædictam Margaretham fuerant tam imposita quàm probata, sufficientia quidem ad matrimonii divortium inter ipsam & præfatum Johannem per sententiam consummandum.

4. Nec potest, nec unquam cum veritate poterit sæpedictus Johannes, aut quivis alter pro ipso, judicem vel locum comparendi per nos sibi assignatum allegare suspectum. Nam hactenus retroactis temporibus tam Johanni Regi Bohemiæ patri suo, quam etiam Karulo de Bohemia fratri suo pluries & locis pluribus nostræ coactivæ potestati subiectis, fidum ac tutum placitandi nobiscum assignavimus locum: in quo personaliter affuerunt, & cum omni tranquillitate manserunt, ac inde absque molestia qualibet secundum ipsorum beneplacitum recesserunt. Quod & antedicto Johanni benignè offerri fecimus, & acceptare contẽpsit, ut suprà iam diximus.

5. Per auctoritatem ergò nobis ritè debitam & concessam, & legi divinæ conformiter, sicuti certum est, & asserunt sacræ scripturæ sive leges divinæ, atque civiles sententiæ sufficientes, ac comprobati Doctores, ad divortium sive separationem matrimonii faciendam inter vocatos coniuges Johannem & Margaretham prędictos procedere volentes atque debentes, infrà scriptam sententiã tulimus in hæc verba:

6. Nos LUDOVICUS QUARTUS, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro tribunali iudice sedentes, in causa sive lite divortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter Illustres personas, Johannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex una, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tanquam actricem, ac requirentem à dicto Johanne iam vocato coniuge suo de matrimonio separari: Visis & intellectis, tam per Nos quàm per præfatos Doctores, iuribus, rationibus, probationibus, & testimoniis Margarethæ præfatæ, necnon contumacia iam dicti Johannis, dicimus, & determinamus, præfatam Margaretham separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Iohanne, èque converso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsam quoque Margaretham hoc requirentem instanter, ut suprà, separamus, absolvimus, & separatam esse iudicamus in matrimonio à iam dicto Johanne per hanc nostram sententiam diffinitivam. Simili quoque modo supradictum Johannem à prę fata Margaretha in matrimonio per auctoritatem & hanc nostram sententiam diffinitivam separantes; ita videlicet, quòd de cætero præfatus Johannes supradictæ Margarethæ in nullo matrimonii debito teneatur, neq; similiter præfata Margaretha supradicto Johanni: sed liberum sit utrique de corpore proprio sive persona, & omnibus bonis propriis, iuribus ac rebus tam mobilibus quàm immobilibus facere vel disponere, & quodlibet ordinare pro suæ propriæ libito voluntatis. . . . .

. . . .

Deest dies, & epocha, & annus Imperii.

Ann. Christi 1343.

LUDOVICI IV. BAVARI, IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

DE DISPENSATIONE SUPER AFFINITATE CONSANGUINITATIS inter Illustres, Ludevicum Marchionem Brandenburg. & Margaretam Ducissam Karinthiæ; necnon legitimatione liberorum eorundem procurandorum.

NOS LUDOVICUS QUARTUS, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, universis Christi fidelibus, quorum interest aut poterit interesse, notum esse volumus & facimus per seriem infrà scriptam:

1. Quod in nostra pręsẽtia personaliter cõstituti Illustres, Ludovicus Marchio Brãdeburgen-

burgensis, & Margarita Ducissa Karinthiæ ac Tyrolis Comissa: post habitum ipsorum maturum ac deliberatum consilium, animum atque actualem voluntatem habentes se invicem in matrimonio legitimè copulandi: dubitante tamen præfato Ludovico & Margareta, ne gradu aliquo affinitatis sanguinis tale conjugium sive matrimonium humanarum legum aut Romanorum Principum statuto, decreto, vel ordinatione alia, quomodolibet appellatā, impedimētū aliquod pateretur: supplicarunt ac petiverunt instanter, tale impedimentum consanguinitatis, * si quod inter ipsos affuerit vel adesset, per dispensationem nostram relaxari, ac per nostram auctoritatem atque sententiam totaliter amoveri.

* Eorum avi erant germani, ipsi inter se sobrini. Videndus Aventinus.

2. Nos verò propter communem & evidentem Reipublicæ utilitatem manifestè visam sequi, ad conjugium supradictum præfatum impedimentum affinitatis sanguinis, si quod inter ipsos adesset, judicamus esse tollendum & simpliciter amovendum: cùm gradus affinitatis sanguinis, præsertim infra sorores & fratres, matrimonium non impediat divinæ seu Christianæ legis statuto aliquo vel præcepto; quemadmodum certitudinaliter novimus tam per nos, quàm per supradictæ legis divinæ idoneos ac probatos Doctores. Idque etiam asserente beato Augustino lib. 15. de Civitat. Dei, cap. 16. dum de talibus affinitatis sanguinis gradibus tractans inquit: *Quod hoc videlicet matrimonium licitum fieri inter affines consanguineos, nec lex divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana.* Quibus siquidem verbis duas sententias expressit Augustinus: unam videlicet supradictam, Quod lege divina legitimum matrimonium fieri non est prohibitum inter personas sanguinis affinitate conjunctas. Secundam verò sententiam scire fecit, videlicet quod talis prohibitio matrimonii inter consanguineos fieri habeat auctoritate Legislatoris humani, aut eius principantis, supremi Principis Romanorum.

3. Idem quoque concedere atque fateri convenit Romanum Episcopum, Papam vocatum, cùm suorum Clericorum Cœtu, quos Cardinales appellant, veritate cogente. Nam præfatus Papa Romanus super impedimento affinitatis sanguinis per dispensationem tollendo à sanguinis affinitate conjunctis, invicemque matrimonium contrahentibus, ad suam auctoritatem asserit pertinere: ac in talibus matrimoniis pluries dispensaverunt de facto præteriti quidam Pontifices Romanorum.

4. Quod si talis gradus affinitatis sanguinis matrimonium legitimum impediret legis divinæ seu Christianæ præceptio, non posset aliquis hominum, quinimò neque Angelus de cœlo, dictum impedimentum per dispensationem aliquo modo amovere. Hoc Christo testante: * *Facilius est cœlum & terram transire, quam unum apicem à lege cadere.* Rursusque idem Dominus dixit: † *Cœlum & terra transibunt, verba autem mea permanebunt in æternum.*

* Matth. 5.
† Matth. 24. Marc 13. Luc. 21. Act. 1.

5. Ex quibus quidem manifestè apparet, ac fateri cogitur Romanus Episcopus, & per factū confirmatur ipsius, quod gradus affinitatis sanguinis non impediat matrimonium fieri legis divinæ seu Christianæ præcepto: & quod si gradus affinitatis sanguinis quamquàm licitum matrimonium impediat fieri, hoc totum factum esset præcepto sive statuto legis humanæ: de cujus siquidem legis præceptis sive statutis dispensare solummodò pertinet ad auctoritatem Imperatoris seu Principis Romanorum.

6. Nec obstat dicere, præfata matrimonia esse prohibita lege divina, eò quòd mali moris sunt; & proptereà etiam peccata mortalia fore prohibita, ac proinde obligantia contrahentes ad damnationem æternam: & contrariam dispensationem in his ad ministrum solummodò Ecclesiasticum, Episcopum sive Presbyterum pertinere. Hic enim sermo rhetoricus sive apparens sophisticus est. Falsum namque recipit: quoniam præfata matrimonia non sunt mali moris, præsertim in aliquo casu. Nam & ipsa tanquam in casu licita fieri concedit Romanus Episcopus. Nec etiam rursus mali moris sunt absolutè loquendo: quoniam non sunt cum malitia convoluta confestim, veluti furtum & crimina reliqua: & proptereà nec sunt lege divina prohibita, quemadmodū dixit beatus Augustinus. Non syllogisatur autē neq; concluditur proptereà, dispensationē de talibus ad Episcopū quēquā sive Presbyterū pertinere. Esto q̄ sint absolutè prohibita lege divina, & sub pœna dānationis æternæ. quoniā de sic prohibitis nullus hominū, quinimò Angelus de cœlo dispensare posset, vel ordinare, sive cōcedere, quòd licitè fierent, ut deductū est suprà: Unde etiā iuxta prædicta de præceptis sacræ Scripturæ sive mandatis loquens Apostolus inquit: *Etsi Angelus de cœlo evangelisaret vobis aliud præter id* (id est, contra id) *quod evangelisatū est à nobis, anathema sit.* Nec propter aliud, nisi quòd evangelisata erant per Apostolum divina prohibita vel præcepta.

7. Rursus quoniā præfata matrimonia non fuerunt mali moris, neque prohibita secundū veterem legē; quāvis aliquando peccata fiant sive fuerunt in antiqua lege, non quod sunt absolutè sive confestim cum malitia convoluta, neque mali moris, sed solūmodò quòd lege prohibita fuerant: veluti carnes porcinas & bestias non ruminantes comedere, q̄ ideò peccatū effectū est; quia prohibitū fuerat in lege Mosaica; non tamē propter malū aut mali moris ex se, quemadmodùm furtum, homicidium, falsum testimonium, & hujusmodi reliqua, quæ prohibita sunt legibus divinis & humanis, eò quòd ex se mala sunt, & mali moris, confestim cum malitia convoluta.

8. Ex his igitur omnibus jam prædictis manifestè apparet, cuilibet non corrupto ignorantia vel malitia, vel utraque, auctoritatem dispensandi atque tollendi à matrimonio impedimentum inter personas, & à personis sanguinis affinitate conjunctis, ad Romanum Principem pertinere.

9. Propter quod Nos LUDOVICUS QUARTUS Romanorum Imperator Augustus, præfatum affinitatis sanguinis impedimentum, si quod esset inter præfatos Ludovicum & Margaretam,

quò minus possent aut prohiberentur per humanæ legis aut Romanorum Principum statuta sive decreta, vel alias ordinationes quomodolibet appellatas, in matrimonio copulari, tollimus; & per nostrã auctoritatẽ atq; sententiã tenore præsentium totaliter amovemus: Concedentes eisdem ac cuilibet ipsorum, ut absq; offensa cujuslibet juris humani, statuti, vel ordinationis alterius quomodolibet nominatæ, licitè se possint ac valeant in matrimonio copulare. Absolventes etiam eosdem, ipsorumq; legitimos filios, & filias, ac heredes, nunc & in perpetuũ à pœna qualibet reali, personali, & infamiæ, & alia quavis quomodolibet nominata, si qua foret imposita contrahentibus matrimoniũ infra consanguinitatis gradus aliquos nominatos per quemquam Principẽ, Romanũ etiam, vel per leges, aut Communitatẽ aliquã, Collegium, vel singularem personam, cujuscunq; auctoritatis vel dignitatis existant. Quibus omnibus & singulis, & à quibus excipimus casum prædictum, de præfatis videlicet personis, Ludovicum & Margaretam jam dictos. Et in quantum huic nostro Rescripto sive dispositioni, concessioni nostræ contradicunt, totaliter aut in parte, per hoc ipsum præsens nostrum Rescriptum derogamus, & volumus derogari, eodem nihilominus semper in suo robore duraturo. . . . .

Deest dies, & epocha, & annus Imperii.

Ann. Christi 1344.

ACTA COMITIORUM FRANCOFURTENSIUM

SUB LUDOVICO BAVARO IMPERATORE.

Super injustis articulis Papæ Romani, quibus statum & jura Imperii labefactare voluit.

IN NOMINE DOMINI.

Noo Domini M. CCC. XLIII. de mense Septembri, indixit Imperator LUDOVICUS Conventum, omnes Principes, & Civitates, & Oppida totius Alamanniæ ad Parlamentum publicum super articulis Papæ in Franckfort convocando, quibus Papa statum Imperii impetere visus est.

1. Convenientibus ergò in Franckfurt Principibus, Magnatibus, Baronibus & Civitatum & Oppidorum Imperialium Nunciis, in hanc sententiam eos allocutus est Imperator: Abundè, opinor, socii & amici, vobis restatus sum, quam cupidus sim pacis & tranquillitatis Ecclesiæ, quid fecerim, quid passus sim. Et omnium ferè bellorum, quæ hactenus gessimus, finem fuisse potissimum pacem dignitatemque Ecclesiæ & Imperii. Singulorum à nobis gestorum causas, fines, destinatáve recenserem, nisi scirem vos, quæ vestra est prudentia & sapientia, omnia scire, & pro vestro candore nihil in aliam partem rapere, quàm factum est. Audivistis quid Romanus Papa petat; ex quibus facile potestis intelligere voluntatem eius erga nos & Imperium. Quanquam autem omnia sint iniquissima, quæ exigunt à nobis Pontificii: tamen propter Ecclesiæ pacem, & vitanda scandala paratus sum facere, quicquid vestra prudentia suadet. nec enim committam, ut usquam videar publica commoda posthabuisse meis. Paratus sum deponere Imperiũ in manus Pontificis, etsi satis abunde probatum est jamdudum, Papæ juris in Imperium & Imperatorem nihil esse. Sed si aliter videtur, ut resistamus Pontificis iræ, & perseveremus in proposita Appellatione, sumus parati quidlibet pati, quodvis subire periculum propter Imperii dignitatem.

2. Tum præsentium Principum multi & Legati eorum irati propter Papæ postulationes, adhortati sunt Imperatorem, ne quid humilius, quod non deceat Imperatorem, faciat.

3. Præter verò reliquos vir prudens & facundus multarũq; rerũ usu exercitatissimus Magister VVigkerus, Protonotarius Archiepiscopi Treverensis, in frequenti Principũ cõsessu post multas variasq; ex omniũ cõsiliis & sententiis summã collegit, quæ omnib. placebat, quanquã alii plus, alii minus rogati dixerãt. Cõcludẽdo igitur breviter, jussus per Imperatorem, sic incœpit habere verba: Gratiose Domine Imperator, Domini nostri Principes Electores, & alii Imperii fideles, * non pridẽ Coloniæ congregati, recẽsentes articulos † reformationis vestræ, quos Papa requirit, & in quibus intẽtio Apostolicæ Sedis residet, cõcorditer decreverũt, illos articulos in perniciẽ & destructionẽ Imperii esse cõceptos; & q; nec vos, nec ipsi, virtute juramẽti Imperio præstiti, annuere valeatis; & q; ipsi Nuncios & literas dirigere velint Papæ & Collegio Cardinaliũ, cũ petitione ut ab his desistant. Quod si nolint, & recusarint, jam aliũ terminũ cõveniẽdi in Rens super Rhenũ ad octo dies statuerunt, ubi vobiscũ deliberare volũt, qualiter in evẽtu tali hujusmodi conatibus resistatur. Quo dicto per illũ finito, quæsivit ipse Protonotarius à Mogũtino præsente, & à Legatis aliorum Principum, si ita esset in facto, & non hæc esset omniũ sententia? Illi concorditer responderunt, ita esse, & omnes pollliciti sont se propter nllum periculũ aut timorẽ mutaturos propositũ aut sententiã, sed Imperii præsentẽ statũ defensuros, quẽadmodum deberent.

* Octo sc. diebus ante terminum Francofurtensem

† h. e. reconciliationis.

4. Tunc

4. Tunc quæsivit Imperator de Civitatibus Aquensi, Augustensi, & Uberlingensi, & aliis, si adessent? Et dicto, quòd sic; dixit Nunciis Civitatum: Vos andistis decretum & consilinm Principnm. Vos igitur Nuncii exite, nobisq; vestram deliberationem referte. Illiq; exeuntes, diuque deliberantes, ad Principes rediêre, & per civem Moguntinum de mandato omnium taliter responderunt: Domine, Civitates adverterunt, qualiter Papa cum articulis ad læsionem Imperii nititur. Et cùm Civitates non possint stare, nisi cum Imperio, & Imperii læsio earum sit destructio: si Dominus Papa in talib. persistere vellet, nos inopes omnib. viis, quas cogitaverunt Domini Principes Imperii, ad manutenendum jura, honorem & integritatem Imperii, erimus obedire & manutenere parati. Et quærente illo Cive à Nunciis, si ita esset? omnibusq; Nunciis dicentibus, quòd sic: Imperator grates multiplices referens, ait illis: Post octo dies ego & Principes conveniemus in Rens super Renum, & avunculus noster Carolus Marchio Moraviæ, & deliberationem nostram cum vobis scripserimus, circa honorem nostrum & Imperii (ut confidimus) faciatis. Qui hoc facere concorditer promiserunt.

Civitates Imperiales pro Imperatore contra Papam.

5. Aderat Legatorum unus in sacris Bibliis non vulgariter institutus, qui longa oratione conabatur eximere scrupulos, quos quidam boni viri in conscientia habebant, propter excommunicationem & Romanæ Sedis autoritatem. Multa hic dixit de officio ministrorum Ecclesiæ, & de potestate Ecclesiastica, quam etiam atq; etiam commendavit Principibus reverendam & tuendam. Nam nisi sit, inquit, religio in suo loco & dignitate, Respublica nulla consistere potest: sed quæ sit & quomodo defendenda, pluribus docet Principes, qui illi credebant non solùm propter argumenta & scripturæ testimonia, sed etiam propter vitæ morumq; eximiam probitatem.

* * * *
* *
*

RUPERTI I. COMITIS PALATINI RHENI, VICARII S. ROMANI IMPERII, &c. CONSTITUTIO

DE IURE ELECTORATUS IN ROMANO IMPERIO, Regibus Bohemiæ competente.

Ann. Christi 1356.

RUPERTUS Dei gratia Comes Palatinensis Rheni, sacri Romani Imperii Archidapifer, & Dux Bavariæ, ad perpetuam rei memoriam.

1. Desideratæ pacis laudanda præsidia, absq; Principum gubernatione felici, persæpe tanquam navem remige destitutam dubiorum anfractibus fluctuare contingit: & tanto periculosiùs, & utiq; majore dispendio, quanto Rectores publicos, illustres videlicet Principes, quos Divina providentia in consolationem sui fidelis populi clementer instituit juribus & potentia fuerint negligentiùs destituti. Quo fit, ut Principum quorumlibet emunitates, nobilitates, & jura diligenter custodiri debeant, & in sua integritate servari: ac illorum maximè, qui tanquam fundamenta & columnæ fortissimæ, sacri Imperialis ædificii thronum Cæsareum gratis attollunt decoribus, quibusq; Dei gratia pia dignatione credidit eum eligere, cujus potentia totius mundialis machinæ regitur Monarchia.

Incommoda Regni capite destituti.

2. Sanè licet de jurib. Serenissimi Principis, Domini Regis Boëmiæ illustris, Cœlectoris, Comprincipis, & Collegæ nostri, nulla sit juris seu facti dubietas, quia ipse ab attavis, proavis, avis, & progenitoribus suis, ad instar nostri & quorumlibet aliorum Cœlectorum Principum, in electione Romani Regis ad Imperium promovendi pleno jure fretus sit hactenus & fruatur; sicut hoc luce clariùs semper apparuit ab eo tempore, cujus apud homines memoria non existit: tamen nonnulli filii tenebrarum oculis cæcutientib. à divina luce remoti, meridiana claritate palpitant sicut in noctib. & offendicula laqueosq; præparant iniquitatis & sceleris, Diabolica invidia suggerente. jugum veritatis deferre præ mole gravissimi ponderis coagulati mendacii nequeuntes, super ipsis offendiculis corruunt, & suorum laqueis iniquorum conceptuum se involvunt, ut lucem tenebras judicent, & tenebras ipsam lucem.

3. Igitur ad abundantioris cautelæ præsidium, ut præfato Serenissimo Principi, Domino Regi Bohemiæ, hæredibus & successoribus suis Regibus Boëmiæ, in perpetuum securiùs caveatur, & omnes dubietatum amputentur calumniæ, & ne quibuslibet otiosè loquentibus malignandi materia relinquatur, animo deliberato, non per errorem aut improvidè, sed multa investigatione prævia, & à multis veridica informatione recepta, maturo consilio, unà cum universis aliis Cœlectoribus, Comprincipibus & Collegis nostris, tam Spiritualibus quàm Secularibus de certa nostra scientia recognoscimus, dicimus, & dictante conscientia publicè profitemur; Quod Serenissimi Principes & illustres Domini, Boëmiæ Reges, ab atavis, proavis, & progenitorib suis, ab eo tempore, cujus apud homines (sicut præmittitur) memoria non existit, habuerunt continuò, habent & habere debent jus & vocem plenè & omnimodè ad instar nostri & aliorum Comprincipum,

Cœlectorum nostrorum, tam Spiritualium quàm Secularium, in electione Romanorum Regis ad Imperium promovendi: Ita videlicet, ut quotiescunq; casus talis electionis emerserit, Serenissimus Princeps Dominus Rex Bohemiæ, qui pro tempore fuerit, ad celebrandam electionem ipsios solenniter vocari debeat, & in ipsa electione omnibus juribus suis; voce videlicet & loco, & aliis quibuslibet ad hæc spectantibus, per se vel Nuntios legitimos & Ambasiatores suos, & ad instar nostri & omnium aliorum Comprincipum, Cœlectorum, & Collegarum nostrorum, tam Spiritualiom quàm Secularium, qui sunt & qui fuerint pro tempore (sicut præmittitur) sic cum omni reverentia & honore gaudere, sicut de jure & more sacri Imperii Principes Electores talibus freti sunt retroactis.

4. Quodq; præfatus Serenissimus Princeps Dominus Rex Boëmiæ, S. Romani Imperii Archipincerna consistit; at Archipincernatus officium coram Imperatore vel Rege Romano in solennib. Curiis sub corona Regali exercere non debet, neque tenetur ad hoc, nisi velit facere spontanea voluntate. Poterit tamen juxta beneplacitum, in præsentia Imperatoris vel Regum Romanorum, dum solennes Curias hujusmodi celebrari contigerit, procedendo, sedendo, vel stando, Regalem gestare coronam: sicut hoc Serenissimorum Principum Dominorum Regum Boëmiæ, progenitorum & prædecessorum ipsius, consvetudo laudabilis abolim noscitur observasse.

In cujus rei testimonium præsentes fieri, & sigilli nostri volumus robore communiri. Datum Metis, anno Domini M. CCC. LVI. proxima Dominica ante festum beatæ Luciæ Virginis.

Ann. Christi 1359.

KAROLI IV. IMPERATORIS AVGUSTI *CONSTITUTIO †DE PRIVILEGIIS ET IMMUNITATIBUS CLERICORUM.

* vulgò vocatur Carolina.
† mſ. Super libertate Ecclesiastica.

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDVÆ TRINITATIS FELICITER, AMEN.

KAROLUS QUARTUS, divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

1. Etsi Imperialis benignitatis clementia quorumlibet devotorũ fideliom, quos sacrũ Romanum ambit Imperium, ex officii debito teneatur necessitatibus & injustis *a* oppressionibus consulere, & de oportunis remediis providere: ad illos tamen potissimè dirigitur nostræ mentis affectio; quos indebitè pati cognoscimus, quorumq; oppressionibus status Ecclesiasticæ libertatis, quam semper nostris temporibus augeri volumus, *b* nonnihilum minuitur, & minus debito prægravatur.

a mſ. operationibus.
b al. in nihilum redigitur.

2. Sanè ad Imperialis Majestatis audientiam pro parte honorabilium *c* Præpositi, Decani, & aliorum Prælatorum & Capituli Magdeburgensis, Moguntinensis, & Coloniensis Ecclesiarum, devotorum nostrorum dilectorum, per insinuationem querulosam suppliciter est deductum, quod Seculares quidam in potestatibus & officiis publicis constituti, videlicet Duces, Comites, & Barones, & alii Domini temporales, necnon Consules civitatum, oppidorum, villarum, & locorum Rectores, dictorum; Magdeburgensis, *d* Maguntiuensis, & Coloniensis Provinciarum; Dei nomine postposito, statuta singularia & iniquas ordinationes, motu proprio & de facto, contra personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum & locorum religiosorum libertates & privilegia, condiderunt, eisdemque publicè & de facto insistere præsumpserunt contra legittimas civiles & canonicas sanctiones: ut puta, Quòd nulla bona temporalia in potestatem Ecclesiasticam transferantur: Neve Clerici in sacris constituti ad agendum & testificandum in civilibus, & maximè in piis caussis, aliquatenus admittantur: Quod excommunicati Laici & publicè denunciati in civili foro minimè repellantur.

c mſ. Prælatorum Canonicorum, & Prælatorum Clericorum inferioris Saxoniæ, Magdeburgẽsis, Bremensis, & vicinorum locorũ ac provinciarum, insinuatione querulosa specialiter est ded.
d mſ. & Bremensis prov. timore postp.

3. Item *e* præfati Domini temporales, Consules & Rectores per secularem potestatem res & bona Clericorum occupant & arrestant: Oblationes fidelium diminuunt & restringunt: Exactiones & tallias *f* indebitè de bonis Ecclesiæ & redditibus exigunt & extorquent: Possessiones Ecclesiarum & personarum earundem devastant incendiis & rapinis: Contractus inter Clericos & Laicos factos legitimè ad libros civitatum, villarum, & locorum recusant inscribere ac sigillare: Donata & Legata ad fabricas & ecclesiarum structuras contra Prælatorum voluntatem & aliorum, quorum interest, præsumunt usurpare contra justiciam: In fraudem & odium Clericorum de rebus & bonis etiam Clericorum, quas non causa negotiationis, sed pro usibus propriis, per terras ducunt seu duci faciunt, theolonium exigunt & recipere non verentur: Et confugientes ad ecclesias & cimiteria inde extrahere contra sanctiones Imperiales præsumunt.

e mſ. prædicti.
f mſ. indebitas.

4. Quæ omnia & quælibet *g* abinde secuta, cùm per sacras & civiles & canonicas sanctiones expresse reprobata sint, & in fraudem Ecclesiasticæ libertatis de facto præsumpta, de Principum, Ducum, Comitum, Baronum, fideliumq; nostrorum consilio, ex certa scientia, auctoritate Imperiali cassamus, irritamus, & annullamus: cassaq; & irrita & nullius esse momenti penitus *h* decernimus, & expressè pronunciamus: præcipientes sub indignatione Imperialis banni, universis & singulis dictorum

g mſ. obinde.
h mſ. dicimus.

ctorum, Magdeburgensis, *i* Moguntinensis, & Coloniensis Provinciarum, & locorum vicinorum Principibus & Dominis temporalibus, Consulibus & Potestatibus, & in officiis publicis constitutis; quatinus mox, visis, & intellectis præsentibus, dicta ipsorum statuta & ordinationes, sicut in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis edita sunt, omninò revocent & de luce tollant; quodque secundum ea non judicent ampliùs, nec sententias dictent, aut eisdem in judicio vel extra judicium quomodolibet pro se & contra Ecclesiasticam libertatem potiantur.

i mſ. & Bremensis prov.

5. Item pronunciamus & declaramus Imperiali auctoritate, quòd quicunq; Laicus, cujuscunq; status vel conditionis existat, ausu sacrilego & propriæ temeritatis audacia Sacerdotem vel Clericū secularem vel religiosum, diffidaverit vel captaverit, proscripserit, spoliaverit, occiderit, mutilaverit, aut in carcere detinuerit, aut hujusmodi maleficia perpetrantes scienter receptaverit, vel favorem in his eis præstiterit, præter pœnas à sacris Imperialibus & Canonicis sanctionib. eis inflictas, sint ipso facto infames, & omni honore privati, nec ad Placita vel Concilia Nobilium *k* admittendi quovis modo.

k mſ. aliquatinus admittendi.

6. Volumus etiam, hortamur, & requirimus *l* ipsos Prælatos Ecclesiasticos, ut hanc nostram legem & constitutionem in Synodis & ecclesiis publicari procurent, & requisiti executionem pœnarum & sententiarum denuncient, ne in præmissis excedentes per simulatam ignorantiam suas malicias valeant excusare.

l mſ. Episcopos & Præl. Canonicos.

7. Nulli ergo hominum omninò liceat hanc nostræ cassationis *m* & immutationis seu pronunciationis, denunciationis, & declarationis paginam quovis ausu temerario infringere, aut quomodolibet ei contraire, sub pœna quinquaginta marcarum puri auri, quas ab eo, qui contrafecerit, totiens, quotiens factum fuerit, irremissibiliter exigi volumus; & earum medietatem nostri Imperialis ærarii sive fisci, residuam verò partem injuriam passorum usibus decernimus applicari.

m mſ. irritationis, annullationis, necnon pronunciat. & declar.

Signum Serenissimi Principis & Domini, Domini KAROLI IIII
Romanorum Imperatoris in.. ictissimi, & gloriosissimi Bohemiæ Regis.

Testes huius rei sunt venerabilis Arnestus Pragensis Archiepiscopus.

Johannes Olmmucensis
Johannes Luchonnisleni, Imperialis Aulæ Cancellarius, &
Theodoricus Mindensis
} Ecclesiarum Episcopi.

Illustres { Rodolphus Saxoniæ, Balbo Opuliensis, Primislaus Thesinensis } Duces & Principes,

Spectabiles { Burchardus Burggravius Magdeburgensis, Magister nostræ Curiæ, Henricus de Monfort. } Comites, &

Nobiles { Sblinco de Hasenburg, Jesco de Wilharceitz,

& alii quàm plures nostri Principes, Nobiles & fideles, præsentium sub bulla aurea typario nostro impressa testimonio literarum.

Datum * Pragæ, anno Domini M CCC LIX. Indictione XII. III. Idus Octobris, Regnorum nostrorum anno XIV. Imperii verò V.

* al. Tangermundæ, A. Do. M CCC LXX VII. indict. XV. quinto Kalend. Julii Regno. anno tricesimo, Imperii verò vicesimo tertio.

Ego Iohannes Dei gratia Olommucensis Episcopus, sacræ Imperialis Aulæ Cancellarius vice Reverendi in Christo patris, Domini Hludovici Argentini Archiepiscopi, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarii, recognovi.

KAROLI IIII. IMPERATORIS AVGUSTI CONSTITUTIO DE JURE ELECTORATUS IN ROMAno Imperio, Regibus Bohemiæ competente.

Ann. Christi 1378.

KAROLUS Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, & Boëmiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

1. Innata cordi nostro benignitas circa fidelium & devotorum nostrorum honores & commoda continuis intenta vigiliis, votis ipsorum annuere nos jugiter inducit, quoties poscentium vox est justa. in hoc enim liberalitatis nostræ non errat intentio, sed Regalis sceptri fastigium attollere salubriter arbitratur.

2. Sanè ad nostræ Celsitudinis, venerabiles, Archiepiscopus Pragensis; Olomucensis, Wratislaviensis, & Lytomislensis, Episcopi, necnon Illustres, Johannes Carinthiæ, Comesque Tyrolis & Coticiæ, germanus noster charissimus, ac Nicolaus Opaviæ & Ratiboriæ Duces, ceteriq; Prælati, Duces, Principes, Barones, Proceres, & Nobiles Regni nostri Boemiæ, & pertinentiarum ejusdem, præsentiam accedentes, Nobis humiliter supplicarunt, ut quasdam literas Rudolfi Divi Romanoris Regis, prædecessoris nostri, Nobis per ipsos exhibitas, quarum tenor & series sequitur in hæc verba: *RUDOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus &c. Quanto inter personarum &c.* nostrâ confirmare auctoritate Regia dignaremur.

3. Nos itaque præfatorum Prælatorum, Ducum, Principum, Baronum, Procerum, & Nobilium (quos honoris & felicis status Romanorum Regni & Sacri Imperii fideles & sollicitos præ ceteris novimus zelatores, ipsumque Regnum Boëmiæ Romanorum Regni nobilius membrum fore) supplicationibus benigniùs inclinati, præfatas literas, ac omnia & singula contenta in eisdem, laudamus, ratificamus, approbamus, confirmamus, ac de novo ex certa scientia de nostræ Romanorum Regiæ plenitudine potestatis, præfatis Regno, Prælatis, Ducibus, Principibus, Baronibus, Proceribus & Nobilibus, ac universitati Regni ipsius, & pertinentiarum ejusdem, ad usum & opus Regum Boëmiæ in perpetuum damus tenore præsentium, conferimus, & donamus; omnem diminutionem & defectum, si quis in præmissis fuerit, reparantes omnimodè & supplentes, ac omne dubium & obscurum pro parte & in favorem ipsorum Regni & Regum Boëmiæ, & etiam de plenitudine potestatis Romanorum Regiæ & plenitudine potestatis, interpretantes, & etiam declarantes: non obstantibus Legibus, consvetudinibus, usibus, observantiis, juribus municipalibus vel communibus, statutis seu edictis, factis & editis in contrarium quibuscunque; quas & quæ, quantum ad hæc, ac si forent nominatim & de verbo ad verbum scripta præsentibus & inserta, renovamus, cassamus, irritamus, annullamus, & de dicta ratione Regiæ plenitudine potestatis decernimus firmiter fore nullius penitus momenti.

4. Nulli ergò omninò liceat hanc nostræ laudationis, ratificationis, approbationis, confirmationis, donationis, reparationis, supplementi, interpretationis, declarationis, revocationis, cassationis, irritationis, & annullationis paginam infringere, vel ei ausu temerario aliquo contraire. Contrarium verò facientes si qui fuerint (quod absit,) ultra indignationem nostræ Celsitudinis Regiæ, quam ob hæc se noverint graviter incursuros, mille marcas auri puri nostro & Romani Regni fisco componant; ipsarum videlicet medietatem nostræ & successorum nostrorum, Romanorum Regum & Imperatorum, Curiæ seu Cameræ, & reliquam passis injuriam irremissibiliter applicandas. In quorum omnium testimonium, & ad certitudinem pleniorem, præsentes fieri jussimus, & Bulla Aurea typario nostræ Majestatis impressa præcepimus communiri.

Hujus rei testes sunt:

Gerlacus Archiepiscopus Moguntiensis, per Germaniam S. Imperii Archicancellarius.
Rudolfus senior Dux Saxoniæ, sacri Imperii Marescalcus.
Rudolphus junior, Saxoniæ, & Fridericus de Deck } Duces.
Johannes Burggravius Norimbergensis.
Ulricus Landgravius de Luyckenberg.
Fridericus de Ollremund, Ulricus de Helffenstein, & Rudolfus de Wertheim } Comites.
Petrus de Hedvvig, Craffto de Holoch, Gotfridus de Prunes, Eberhardus de VValse, Fridericus de VValse, Eglof de Fryberg & Burckhardus de Elrbach } Romani Regni præfati Principes & Barones.

* Leg. LXXVIII. Datum Pragæ, anno Domini M CCC * XLVIII. Indictione prima, septimo Idus Aprilis; Regnorum nostrorum anno secundo.

BONI-

BONIFACII IX. PAPÆ ROMANI

DECRETALIS EXECUTORIA

FRIDERICI II. IMPERATORIS ET KAROLINÆ CONSTITUTIONUM

DE LIBERTATE ECCLESIASTICA.

Ann. Christi 1391.

BONIFACIUS Episcopus, servus servorum Dei &c. venerabilibus fratribus, Mindensi & Verdensi Episcopis, & dilecto filio Decano Ecclesiæ Mindensis &c. salutem & Apostolicam benedictionem.

1. Justis & honestis supplicum votis libenter annuimus, illaque favoribus prosequimur oportunis.

2. Dudum siquidem felicis recordationis Honorius Papa III. prædecessor noster, attentè considerans, quòd claræ memoriæ FRIDERICUS II. Imperator semper Augustus, ad laudem Romanæ Ecclesiæ & sacri decus Imperii, cupiens, ut expurgatis quorundam erroribus & iniquis statutis penitus destitutis, deceterò Ecclesia & Ecclesiasticæ personæ plena vigerent quiete, & secura libertate gauderent, piè ac justè attendens, quòd quorundam perversorum iniquitas adeò habundaverat, ut non dubitarent contra Ecclesiasticam disciplinam & sacros canones statuta confingere, nec non adversus Ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem &c. edictali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat, & præceperat irrita nunciari: & omnia statuta & consvetudines, quæ civitates & loca, Potestates vel Consules, aut quæcunque aliæ personæ contra libertatem Ecclesiasticam, vel personas Ecclesiasticas, edere vel servare temptarent contra canonicas vel Imperiales sanctiones, de ipsorum Capitularibus infra duos menses post ipsius legis publicationem penitus aboleri facerent. Et si decetero talia attemptarent, ipso jure decrevit esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos. Necnon locum, ubi talia deinceps præsumpta fuissent, banno mille marcarum auri præceperat subjacere. Potestates verò, Consules, * Statutarii, & scriptores statutorum prædictorum; nec non Consiliarii locorum ipsorum, qui secundum statuta & consvetudines memorata judicarent, extunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus illegittimos statuerat aliquatenus non teneri. Quodque, si per annum præfatæ Constitutionis fuissent inventi contemptores, bona eorum per totum suum Imperium mandavit impunè ab omnibus occupari, salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in generali Concilio promulgatis.

* Statutarii, malè.

3. Et insuper voluerat idem Imperator, quòd nulla Communitas, vel persona publica vel privata, collectas seu exactiones, angarias vel parangarias, Ecclesiis vel aliis piis locis aut Ecclesiasticis personis imponeret, aut invadere bona Ecclesiastica præsumeret. Quod si secus faceret, & requisitus ab Ecclesia vel Imperio emendare contempneret, triplum refunderet, & nihilominus banno Imperiali subjaceret, à quo sine satisfactione debita nullatenus remitteretur.

4. Statuerat insuper, quòd quæcunque Communitas vel persona per annum in excommunitatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persisteret, ipso jure banno Imperiali subjaceret, ex quo nullatenus extraheretur, nisi priùs ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

5. Et insuper ordinaverat, quòd nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili ad judicium seculare trahere præsumeret, contra easdem canonicas sanctiones & constitutiones Imperiales. Quod si secus faceret, actor à jure suo caderet, & judicatum non teneret: & judex foret extunc judicandi auctoritate privatus. Itemque Judices temporales, qui Clericis vel personis Ecclesiasticis justitiam denegare præsumerent, tertiò requisiti suam jurisdictionem amitterent, prout in dicta Imperiali constitutione plenius continetur. Dictusque prædecessor noster constitutionem ipsam de consilio etiam fratrum suorum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, qui tunc erant, Apostolica auctoritate approbando confirmavit, & ipsam mandavit inviolabiliter observari. Necnon † statutarios & scriptores ac violatores prædictos excommunicatos auctoritate Apostolica prædicta publicè nunciari.

† Statutios malè.

5. Et deinde ad audientiam divæ memoriæ KAROLI Quarti, etiam Romani Imperatoris semper Augusti, deducto, quòd nonnulli secularibus in potestatibus & officiis publicis constituti, videlicet Duces, Comites, Barones, & alii Domini temporales, necnon Consules Civitatum, oppidorum, villarum, & locorum Rectores in nonnullis Provinciis constituti, Dei timore postposito, statuta secularia & iniquas ordinationes, motu proprio & de facto, contra personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum libertates, & earum privilegia condiderant, eisque de facto & publicè resistere præsumerent, contra legittimas sanctiones: ut puta, Quòd nulla bona temporalia, in potestatem Ecclesiasticam transferrentur: Et ne Clerici in sacris constituti ad agendum & testificandum in civilibus, & maximè in piis causis, aliquatenus admitterentur: Quodque excommunicati Laici & publicè denunciati in civili foro minimè repellerentur.

6. Et insuper cùm prædicti Domini temporales, Consules, & Rectores per secularem potestatem res & bona Clericorum occuparent & arrestarentur; & oblationes Christi fidelium diminuerent atq; restringerent: exactiones & tallias indebitas de bonis & redditibus Ecclesiarum exigerent & extorquerent: possessiones Ecclesiarum & personarum earundem devastarent incendiis & rapinis. Contractus inter Clericos & Laicos factos legitimos ad libros civitatum, oppidorum, villarum & locorum prædictorum inscribere & sigillare recusarent: Donataq; & legata ad fabricas & ecclesiarum structuras contra Prælatorum voluntatem & aliorum, quorum intererat, contra justiciam sibi usurpare præsumerent. Et in fraudem & odium Clericorum de bonis etiam & rebus Clericorum, quæ non causâ negociationis, sed pro eorum propriis usibus, per eorum terras ducebant seu duci faciebant, theolonia exigere & recipere non verebantur: Et confugientes ad Ecclesiam & cimiteria earum, inde extrahere contra canonicas & Imperiales sanctiones præsumerent.

7. Idem Karolus Imperator, tanquam Christianissimus Princeps, volens in præmissis providere de remedio salutari, etiam de Principum, Ducum, Comitum, Baronum, fideliumq; aliorum sacri Imperii consilio & auctoritate Imperiali, quæcunque statuta & consvetudines, omnia prædicta tanquam per canonicas & civiles sanctiones exprelsè reprobata, cassavit, irritavit, & anihilavit: ac cassa & irrita nulliusque roboris esse voluit penitus & momenti: præcipiens sub Imperialis banni pœna, universis & singulis Principibus & Dominis temporalibus, Consulibus, Potestatibus, & aliis in officiis publicis in eodem Imperio constitutis, quatenus extunc ipsorum statuta & ordinationes, sicut in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis edita fuerant, omninò revocarent & de luce tollerent: quodque secundum ea non judicarent ampliùs, nec sententias dictarent: nec eisdem in judicio aut extra judicium quomodolibet pro se & contra ecclesiasticam libertatem poterentur.

8. Pronunciavit insuper & eadem Imperiali decrevit auctoritate, quòd quicunque Laicus, cujusque status aut conditionis existeret, ausu sacrilego & per temeritatis audaciam Sacerdotem vel Clericum secularem aut religiosum diffidaret, proscriberet, captivaret, spoliaret, occideret, mutilaret, aut in carcere teneret, ac hujusmodi maleficia perpetrantes scienter receptaret, vel favorem eis præstaret, præter pœnas à sacris canonibus & legalibus sanctionibus in tales inflictas, eo ipso redderetur infamis & omni bonore privatus: nec ad placita vel Consilia Nobilium admitteretur quovis modo: Hortans in Domino insuper & requirens Prælatos in illis partibus constitutos, ut legem Imperialem hujusmodi per earum ecclesias & Synodos publicarent, ne transgressores hujusmodi per simulatam ignorantiam suas valerent malicias in hac parte excusare, prout edictali lege prædicta Imperiali pleniùs continetur.

9. Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte dilectorum filiorum, Sanctorum Blasii intra & Cyriaci extra muros Ecclesiarum, Decanorum & Canonicorum, & personarum, ac totius Cleri Brunsvvicensis, Hildensemensis, Halverstatensis diocesium petitio continebat, quòd adeò quorundam Laicorum & Dominorum temporalium hujusmodi civitatum & diocesium prædictarum, & in locis circumvicinis, malicia inolevit, quòd hujusmodi Imperialis constitutiones & sanctiones transgredi non verentur, & Ecclesiasticas libertates violare præsumunt, pro parte eorundem Dominorum Decanorum, Canonicorum, & personarum prædictarum fuit nobis supplicatum, ut eis super præmissis de oportuno remedio providere de benignitate Apostolica dignaremur.

10. Nos igitur, vestigiis præfati Honorii Papæ prædecessoris nostri inhærentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel duo aut unus vestrûm, per vos, alium vel alios, constitutiones prædictas in præfatis civitatibus & diocesibus & in aliis locis circumvicinis, ubi & quando expedierit, auctoritate nostra faciatis inviolabiliter observari. Transgressores seu violatores & contemptores ac sacrilegos prædictos, nec non contradictores quoslibet & rebelles, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescentur, invocato ad hæc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis; non obstante constitutione, quòd interdicti suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

11. Nulli ergò omninò hominum &c. Data Romæ, VI. Kalend. Junii, Pontificatus nostri anno secundo.

Ann. Christi, 1396.

WENCESLAI, IMPERATORIS AVGUSTI EDICTUM

DE PAPÆ ET SACERDOTVM CORRVPTO Statu emendando, & unitate Ecclesiastica restauranda.

Mperator WENZELAUS, Pius, Felix, Inclytus, ac Triumphator, semper Augustus, omnibus populis Christiani nominis decoratis salutem.

1. Imperatoria Majestas non solùm armis decorata, sed etiam legibus armata, quondam sanxit, universitatem delinquere posse, & eam ex delicto teneri, & ex delicto in pœnam incidere, & per consequens accusari, & propter maleficia, sive privata sive

publica,

publica, competere accusationes, & eas fieri posse nedum à passo injuriam, sed à quolibet de populo. Quam turpiter autem & damnabiliter universitas Principum Sacerdotum his diebus deliquerit, hoc etsi homines tacerent, lapides clamarent; & in tantum deliquit, quod nec apud Deum, nec apud homines excusationem habere meretur, nec veniam, nisi satisfaciat.

2. Sanè scientes, quod non parva ei vicissitudo à potentia divina tribuitur, per quem nullis rugis Ecclesia cernitur, nullis insertis maculis variatur, semper nobis in voto sit, est, & erit, quàm diu vitam duxerimus in humanis, unitatem sanctæ Apostolicæ Sedis, & statum ipsius, tanquam ejus vetus & indubitatus Patronus, custodire, vestigia Divi Justiniani insequentes, pro quo orando Joannes Papa dicebat: *Deum autem & Salvatorem nostrum Iesum Christum exoramus, quatenus longævo & pacifico vos dignetur custodire temporibus, in hac vestra religione & unitate Apostolicæ Sedis*, cujus Principatum, ut Christianissimi & pii, conservantes in omnibus.

3. Supradictum autem nostrum jus Patronatus, ne vitium ingratitudinis incurrerent, plures antiquitùs Summi Pontifices optimè recognoverunt, Augustos *Dominos* appellantes, & eis in re & nomine reverentiam, tanquam suis Patronis, exhibentes, ut diffusè in Registro Magni Gregorii habetur, & dist. LXIII. cap. *Solo*, & in volumine quodam Isidori Mercatoris.

4. Plures etiam ingrati extiterunt, ut quidam Scribæ scripserunt, scilicet Marsilius de Padua, & Joannes de Janduno. Et nihilo minus si homines ingrati sint, apud Deum tamen speramus habere meritum, si maleficia impunita non relinquamus.

5. Cum autem in maleficiis accusatores sint necessarii, & pœnæ malefactorib. imponantur regulariter mediante accusatore; quod quidem fit per libellum, quod nihil aliud est, quàm reum criminis per libellum deferre ad vindictam: libellus autem, sive libelli quinq; ad nostrum Consistorium pervenerunt, vel epistolæ, quarum prima est Universitatis Oxoniensis ad Pragensem, secunda illius responsiva, tertia illarum Universitatum ad sororem suam Parisiensem Universitatem, quarta dictarum trium Universitatum ad Romanam generalitatem, quinta ad beatissimum Papam Urbanum & Nos: quas quinque Epistolas pro libello duximus recipiendas, & quas unà cum ista nostra præsente *Tetragonum Aristotelis* vocari jubemus, & sine quocunq; vituperio. Tetragonus enim sex laterum, primum habens desuper, scilicet Deum: secundum subtus, scilicet infernum ad cavendum: tertium antè, scilicet futurum judicium: quartum retrò, scilicet bonum & malum prævisum: quintum, dextrum, prospera scilicet ventura: sextum, sinistrum, scilicet adversa vitanda.

6. Quo libello sic recepto, procedere Deo auxiliante in brevi intendimus ad dictarum pœnarum inflictionem: vos exhortantes, ut pro nobis oretis, ut ipse Deus omnipotens Regnum nostrum & salutem nostram perpetua protectione custodiat, ad Ecclesiæ suæ sanctæ exaltationem, & Schismaticorum ad ipsam revocationem, Jesus Christus, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

CONCILII CONSTANTIENSIS CONFIRMATIO CONSTITUTIONUM FRIDERICI II. ET CAROLI IV. Imperatorum Augustorum SUPER LIBERTATE ECCLESIASTICA.

Ann. Christi 1415.

Acrosancta Synodus Constantiensis in speculum suæ considerationis extollens, quàm gravissima dispendia Ecclesiæ, Monasteria, Hospitalia, Xenodochia, & alia pia loca ac personæ Ecclesiasticæ sic rempore gverrarum & lugubris schismatis (proh dolor) causante malitia & ambitione mentium humanarum ad talia diversis coloribus, modis, & titulis inhiantium improbè hactenus pertulerint; maximè à tempore felicis recordationis Urbani Papæ VI. inclusivè citrà, ac perferant incessanter in talliis, collectis, exactionibus, occupationibus, invasionibus, detentionibus, distractionibus, concessionibus, venditionibus, infeudationibus, emphiteoticis, & aliis locationibus, donationibus, dimembrationibus, dationibus, permutationibus, & aliis variis & diversis alienationibus Regnorum, Provinciarum, Comitatuũ, Dominiorum, territoriorũ, districtuum, civitatum, castrorum, villarum, & aliorum locorum, bonorum, jurium, etiam spiritualium, ac jurisdictionum ad Romanam & Ecclesias alias, Monasteria, Hospitalia, Xenodochia, & pia loca, ad personas hujusmodi communiter vel divisim spectantium, aliisque gravaminibus hactenus à dicto tempore citrà, & per ipsum tempus, seu ipso tempore usque in præsentem diem præter seu contra dispositionem juris scripti, quomodocunque & qualitercunq; impositis, illatis, factis, seu præsumptis, aut attentatis. Ac intendens & cupiens circa reformationem immunitatis Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, ac recuperationem & jurium suorum diligenter intendere, quamvis dudum contra seculares Potestates, nec non Consules civitatum ac alios, qui Ecclesias & viros Ecclesiasticos talliis, collectis, & exactionibus aliis aggravare nitebantur, in Lateranensi Concilio immunitati Ecclesiæ provisum fuit, per quod hujusmodi præsumptio sub anathematis districtione prohibita fuit, & illius fautores & transgressores excommunicationi subjacere præcepit hujusmodi Concilium, donec satisfactionem earundem impenderent competenter, Adde cap. cum Apostolus, 6. cum seqq. De censexact. & procurat.

ac etiam constitutiones & sententiæ, quæ à talibus vel de ipsorum mandato forent promulgatæ, inanes & irritæ habentur nullo tempore valituræ. Et ut nullus vano in hoc deciperetur errore, ut infra tempus sui regiminis hujusmodi anathema quasi post illud non esset ad satisfactionis debitum compellendus, decretum fuit in eodem Concilio, ipsum, qui satisfacere recusaret, & successorem illius, nisi satisfaceret infra mensem, manere debere Ecclesiastica censura conclusum, donec satisfaceret competenter.

2. Et licet etiam in sacris legibus pro libertate & immunitate Ecclesiastica, sive Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, multa salubria & favorabilia statuta fuerint dudum, felicis recordationis Honorius Papa III. attentè considerans, quod quondam FRIDERICUS II. olim Romanorum Imperator, tunc sub obedientia & devotione sanctæ Romanæ Ecclesiæ persistens, ad laudem ejusdem Ecclesiæ & sacri decus Romani Imperii, cupiens ut, expurgatis quorundam erroribus & iniquis statutis penitus destitutis, decætero Ecclesiæ & Ecclesiasticæ personæ plena vigerent quiete, & secura libertate gauderent, ac piè & justè attendens, quod quorundam perversorum iniquitas adeò abundaverat, ut non dubitarent contra Ecclesiasticam disciplinam & sacros canones statuta sua confingere adversus Ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem, edictali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat, & præceperat irrita annunciari, & omnia statuta & consvetudines contra civitates & loca, Potestates vel Consules, aut quæcumq; aliæ personæ, contra libertatem Ecclesiæ & Ecclesiasticas personas, hujusmodi edere aut conservare tentaverint contra Canonicas & Imperiales sanctiones, de ipsorum capitularibus infra duos menses post hujusmodi legis publicationem penitus aboleri facerent. Et si de cætero talia attentarent, illa ipso jure decrevit esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos, necnon locum, ubi talia deinceps præsumpta fuissent, banno mille marcharum auri fiscu Imperiali præceperat subjacere: Potestates verò, Consules, * Statutarii, & scriptores staturorum prædictorum, necnon Consiliarii locorum ipsorum, qui secundum statuta & consvetudines memoratas judicarent, extunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus legitimos statuerat aliqualiter non tenere: quodq;, si per annum præfatarum constitutionum inventi forent contemptores, bona eorum per totum suum Imperium mandavit impunè ab omnibus occupari, salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in generali Concilio promulgatis.

* Statuarii, malè.

3. Et insuper voluerat tunc idem Imperator, quòd nulla Communitas vel publica persona seu privata collectas seu exactiones, angarias vel parangarias, Ecclesiis vel aliis piis locis aut Ecclesiasticis personis, hujusmodi imponeret aut invadere Ecclesiastica bona præsumeret: quod si secus faceret, & requisita ab Ecclesia vel Imperio hujusmodi emendare contemneret, tripliciter refunderet, & nihilominus banno Imperiali subjaceret, quod sine satisfactione nullatenus remitteretur.

4. Statuerat insuper, quòd quæcumq; Communitas vel persona per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persisteret, ipso jure banno Imperiali subjaceat, à quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

5. Et insuper ordinaverat, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili ad judicium seculare præsumeret trahere contra Canonicas sanctiones, & contra constitutiones Imperiales. Quod si secus faceret actor, à suo jure caderet, & judicatum non teneret, & judex foret extunc judicandi autoritate privatus: quodq; judices temporales, qui Clericis & personis Ecclesiasticis justiciam denegare præsumerent tertiò requisiti, suam jurisdictionem amitterent, prout dicta Imperiali edictali constitutione pleniùs continetur.

§ ult. de Statut. & consvet. collat. 10.

6. Dictusq; Honorius constitutionem ipsam, de consilio etiam Fratrū S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, qui tunc erant, autoritate Apostol. approbans, & confirmans, ipsam mandavit inviolabiliter observari; necnon statuarios & scriptores prædictos excommunicatos eadē autoritate nonciari.

7. Et deinde ad evidentiam Divæ memoriæ CAROLI IIII. etiam Romanorum Imperatoris semper Augusti deducto, quòd nonnullæ seculares personæ in potestatibus & officiis publicis constitutæ, videlicet Duces, Marchiones, Comites, & alii Domini temporales, necnon Consules civitatum, oppidorum, villarum & locorum Rectores, in eorundem provinciis, Dei timore postposito, statuta singularia & iniquas ordinationes, motu proprio & de facto, contra personas Ecclesiasticas & Ecclesiarum libertates & harum privilegia, condiderant, illisque de facto & publicè utebantur contra canonicas & legitimas sanctiones, utpote quod nulla bona temporalia in vim & potestatem Ecclesiasticam transferantur, & ne Clerici in sacris constituti ad agendum & testificandum in civilibus, & maximè in piis causis, aliquatenus admitterentur, quodq; excommunicati laici & publicè denunciati in foro civili minimè repellerentur.

8. Et insuper cùm prædicti Domini temporales, Consules & Rectores per secularem potestatem res, bona Clericorum occuparent, arrestarent, & oblationem Christi fidelib. minuerent atq; restringerent; exactiones & tallias indebitas de bonis & redditib. Ecclesiarum exigerent & extorquerent; possessiones Ecclesiarum, & personarum earundem, devastarent incendiis & rapinis; contractus inter Clericos & Laicos factos, legitimos ac † liberos, civitatum, castrorum, villarum, & aliorum locorum prædictorum inscribere & sigillare recusarent; donataq; & legata ad fabricas & Ecclesiarum structuras contra dictorum & præfatorū voluntatem, & aliorum quorum intererat, contra justiciam usurpare præsumerent; ac in fraudem & odium Clericorum de bonis Ecclesiæ & reb. Clericorum, quæ non causa negotiationis, sed pro eorum propriis usibus per eorum terras & dominia ducebant, & duci faciebant, teloneum exigere & recipere non verebantur: & confugientes atq; currentes ad Ecclesias, & earū cemiteria, inde extrahere contra Canon. & Imperiales sanctiones præsumpserant.

† al. libros.

9. Idem

9. Idem CAROLUS. Imperator, tanquam Christianissimus Princeps, volens in præmissis providere de remedio salutari, etiam de quorundam Principum, Ducum, Comitum, Baronum, fideliumq; aliorum consilio, autoritate Imperiali quæcumq; statuta & consvetudines prædictas, tanquam per canonicas & civiles sanctiones expressè reprobata, cassavit, irritavit & annullavit, ac cassa & irrita nulliusque roboris esse voluit penitus & momenti, præcipiens sub indignatione banni Imperialis universis & singulis Principibus, & Dominis temporalibus, Consulibus, Potestatibus, & in aliis officiis publicis constitutis, quatenus extunc ipsorum statuta & ordinationes, sicut in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis edictæ fuerant, omnia revocarent & de luce tollerent: quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias ferrent, aut eisdem in judicio vel extra judicium quomodolibet pro & contra Ecclesiasticam libertatem poterentur.

10. Pronunciavitq; insuper, & eadem decrevit autoritate, quòd quicumq; Laicus cujuscumq; status, gradus, aut conditionis existeret, ausu sacrilego & propriæ temeritatis audacia Sacerdotem vel Clericum secularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, captivaret; spoliaret, occideret; mutilaret, aut in carcere detineret, ac hujusmodi maleficia perpetrantes & facientes scienter receptaret, vel eis favorem præstaret, præter pœnas à sacris canonibus, Imperialibus & legalibus sanctionibus, in tales promulgatas, eo ipso redderetur infamis, ac omni honore privatus, nec ad placita vel consilia Nobilium admitteretur quovis modo. Hortans insuper in Domino & requirens Ecclesiasticos Prælatos in illis partibus, in quibus committerentur talia, constituros, ut legem Imperialem hujusmodi per eorum Ecclesias & Synodos publicarent, ne transgressores hujusmodi per simulatam ignorantiam suas in hac parte valeant malitias excusare, prout in edictali lege prædicta plenius continetur.

11. Quia non tantùm in Provinciis & Regnis, quæ Romanum profitentur Imperium, sed ferè modernis temporibus ubiq; in toto Christiano orbe, neglectis hujusmodi Lateranensis Concilii constitutionibus Imperialibus ac sacris sanctionibus quibuscumque ab impiorum malitia adversus Ecclesias & Clericos nulla reverentia, nullo Dei timore, nulloque animarum interitu pensatis eorundem temerè audacia crevit insolenter: Igitur autoritate DEI omnipotentis prædicta omnia innovat, statuit, & confirmat, perpetuisque futuris temporibus ab omnibus Christi fidelibus ubiliber in omnibus & per omnia juxta ipsarum constitutionum tenores, sub bannis aliisq; pœnis & censuris suprà in eisdem comprehensis, inviolabiliter observandis.

12. Cæterùm in eodem Lateranensi Concilio statutum & ordinatum fuit, quòd Episcopus sive Ordinarius cum consensu sui Cleri ad relevandas communes utilitates & necessitates, ubi Laicorum non suppetunt facultates, absque ulla coërtione possit Ecclesiasticas personas compellere ad aliqua subsidia Laicis conferenda; priùs Romano Pontifice consulto: & hac sumpta occasione Laici in quàm plurimis partibus, minis vel terroribus seu aliquibus aliis modis aut coloribus diversis ducunt, ut tallias, collectas, subsidia, impositiones, vel alia quævis onera quocumque vocabulo seu nomine nuncupentur, Ecclesiis vel Clericis imponant, aut imponi consentiant, vel permittant cum facultate; interdum per ipsosmet Laicos aut alios exigendi. Ex quo constitutio Lateranensis, quæ ob pietatem Laicorum fuit ordinata, in impietatem & grave damnum & jacturam Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum vertitur. Ideò dicta Sancta Synodus hoc perpetuò statuit & ordinat, quòd nulla persona secularis cujuscumque dignitatis aut status & conditionis existat, etiamsi Imperiali, Regali, vel quacumque præfulgeat dignitate, sub prætextu consensus Episcopi & Cleri tallias, impositiones, & onera vel subsidia imponat, exigat, vel recipiat, nisi priùs Romano Pontifice consulto, sub pœnis, bannis, & censuris eisdem.

13. Idem per omnia Romano Pontifice dictas tallias vel collectas imponente, vel imponi mandante, consensu Episcopi vel Cleri non accedente.

14. Episcopi verò, qui contra prædictum Concilium Lateranense vel hanc constitutionem imponendo, vel imponi consentiendo, vel exigendo consenserint, eis ingressus Ecclesiæ ipso facto sit tam diu interdictus, donec læsis Ecclesiis & Clericis ac Ecclesiasticis personis plenariam fecerint satisfactionem.

15. Prælati quoque, qui contra sacrorum canonum dispositionem, & contra constitutionem Bonifacii VIII. quæ incipit: * *Vas electionis* visitando, vel charitativum subsidium, necnon tallias & collectas imponendo, Ecclesias & Ecclesiasticas personas quocumq; modo gravant, ipso facto ab omni administratione temporalium & spiritualium (etiamsi in Pontificali vel alia dignitate existant;) sint privati, aliis quidem pœnis in jure expressis in suo robore permansuris.

16. Item considerans, quòd nonnulli Summi Pontifices ex captata opportunitate nonnullorum Regum, Dominorum, Comitum & aliarum quarumvis personarum temporalium, aut ad ipsorum benivolentiam captandam, vel alio Spiritu ducti concesserunt, & licentiam dederunt eisdem tallias, collectas, subsidia, impositiones, dacias, pedagia, aut alia quævis onera hujusmodi imponendi vel exigendi ab Ecclesiis, Clero, vel Ecclesiasticis personis, in eorundem dominio vel districtu aut alibi constitutis & commorantibus, alias ad tempus, alias ad certam summam sub diversis modis, formis, vel conditionibus in confectis literis Apostolicis vel aliis hujusmodi licentiæ comprehensis: idcircò omnes & singulas concessiones & licentias hujusmodi, etiamsi de plenitudine potestatis Romanorũ Pontificum aut Apost. Sedis, quovis modo & quibusvis personis sub quibuscumq; verborum tenoribus concessas revocat, cassat, annullat, & irritat: dictisq; Dominis, Comitib: & aliis ut suprà expressis, mandat & jubet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis, bannis, & censuris, nec-

* c. 1. Extravag. com. lib. 3. tit. 10. de cens. exact. & proc. Quæ est constitutio Benedicti XII Quare memoria lapsi sunt Patres Concilii. Porrò Bonifacii constitutio exstat in c. Clericis laicos, 3. de immunitat. Eccles. Ext. l. VI. Adde Extravag. com. libro 3. eodem tit & Clement. c. 1. eod. Bonifacii IX. Constitut. habes suprà.

non in triplum restitutionib. suprà expressis, quas incurrent ipso facto, quod abinde in anteà dictis concessionib. licentiis, aliqua & aliquib. ex ipsis quoquo modo utantur; quin imò privilegia, concessiones, & scripturas hujusmodi super dictis concessionib. & licentiis cōfectas de loce aboleri faciant.

17. Item eadem autoritate statuit, ordinat, decernit & declarat, quòd Regna, Provinciæ, Comitatus, Dominia, territoria, civitates, districtus, terræ, villæ, castra, fortalicia, possessiones, ædificia, grangiæ, & quævis alia bona, res, jura, jurisdictiones, actiones reales & personales, spirituales & temporales, ac patronatus, & pertinentiæ eorundem, & Ecclesiarum Cathedralium dioceses, quæ Romanæ seu Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, Abbatialibus, & quibusvis aliis Collegiatis, secularibus vel regularibus, Ecclesiis, Monasteriis, Prioratibus, Mensisque Cathedralibus & Abbatialibus, Capitulis, Collegiis seu Conventibus, Hospitalibus, Xenodochiis, & quibusvis aliis piis locis, alicui vel aliquibus ex ipsis temeritate vel audacia, dolo, vi, vel fraude, quomodocumque vel qualitercumque per quavis personas Ecclesiasticas vel Laicales, Capitula, Collegia, Dominos, Comitatus, & Universitates, etiamsi Imperiali, Regali, Cardinalatu, Pontificali, vel alia quavis Ecclesiastica vel Laicali præeminentia & dignitate præfulgerent, à tempore ferè GREGORII XI. inclusivè citrà: (Post cujus quidem Gregorii decessum schisma præsens, proh dolor! in DEI Ecclesia ortum habuit) quavis occasione seu colore quæsito fuerint invasa, occupata, usurpata, captata seu detenta, hujusmodi Ecclesiis, Monasteriis, Prioratibus, Mensisque Cathedralibus & Abbatialibus, Capitulis, Collegiis, seu Conventibus, Hospitalibus, Xenodochiis, & piis locis, videlicet illi & illis, cujus, quorum vel quarum tempus & in tempore invasionis, occupationis, usurpationis, captionis, seu detentionis prædictæ vel priùs possessio Ecclesias, Monasteria, Prioratus, Mensas Cathedrales & Abbatiales, Capitula, Conventus, Hospitalia, Xenodochia, & pia loca, aut per aliquem vel aliquod ex ipsis coram aliquo de Executoribus sive conservatoribus, de quibus infrà fit mentio, probetur infra tempus quadrimestre à die probationis prædictæ continuè currendum; vel si fama de dicta possessione aut secuta invasione, occupatione, usurpatione, captione, seu detentione hujusmodi erit in diocesi Ecclesiæ, Monasterii, Prioratus, Mensarum Cathedralium & Abbatialium, Capituli, Collegii, Conventus, Hospitalis, Xenodochii, vel pii loci hujusmodi similiter infra simile quadrimestre continuandum à die legitimæ citationis, monitionis, seu requisitionis personaliter factæ; vel si possessoris copia commodè haberi, aut benè, tutè, legitimè citari non possit, tunc & eo casu moneri & requiri valeat per edictum in aliquo loco diocesis, vel ipsi diocesi propinquo, ubi invasor, occupator, usurpator, captor seu detentor habitare consveverat habitandum vacua & expedita plenariè, realiter, & cum effectu, omni cessante excusatione & exceptione, restituantur, reddantur, & redintegrentur, ac pacificè dimittantur, sub pœnis, bannis, & censuris, & sub aliis ut suprà, & sub triplicata restitutione, & sub infamia & occupatione & juris amissione superiùs nominatis, quas negligentes, inobedientes, transgressores, rebelles, & contrafacientes incurrent ipso facto; à quibus pœnis & censuris, & aliis prædictis non possint absolvi, nisi priùs factis (ut præfertur) plenis & integris restitutionibus. Et nihilo minus ex abundanti cautela ipsa sancta Synodus, ex certa scientia, prædicta bona, regna, civitates, &c. ut suprà, illis, quibus erant (ut præfertur) restituit, reddit, & reintegrat per præsentes. Et insuper liceat Prælatis, Capitulis, Conventibus, & Rectoribus Ecclesiarum, Monasteriorum, & locorum hujusmodi, quorum talia regna, bona, &c. erant, & nunc sunt, eorumque successoribus, aut eorum procuratoribus & syndicis, autoritate propria, alicujus consensu vel licentia minimè requisita, possessionem illorum intrare, capere, aut detinere liberè & impunè, constitutionibus & privilegiis Apostolicis & Imperialibus, & aliis quarumvis personarum nequaquam obstantibus.

18. Rursus quia contractus celebrati, necnon concessiones super regnis, provinciis, civitatibus, castris, villis, & aliis bonis suprà expressis, vitio non purgato verisimiliter ad vexationes redimendas facti vel factæ præsumerentur: ea propter ipsa sancta Synodus ex certa scientia omnes & singulas concessiones, donationes, venditiones, alienationes, pignorationes, divisiones, separationes, dimembrationes, distractiones, extenuationes, permutationes, obligationes, declarationes, revocationes, infeudationes, reinfeudationes, pacta, provisiones, promissiones, sententias, & alios contractus quosque, etiamsi juramentis fuerint convaliditatæ & convaliditati, etiam per viam aut modum cujusque contractus etiam in illis contenta sub quacumque verborum conceptione appareant post invasiones, occupationes, usurpationes, captiones, vel detentiones regnorum, provinciarum, civitatum, & aliorum, alicujus vel aliquorum, bonorum hujusmodi, & ante eorundem bonorum plenariam restitutionem: deinde pro & aut super eisdem alicui vel aliquibus ex regnis & aliis bonis hujusmodi, vel ipsorum, aut eorum aliquibus, juribus, jurisdictionibus, actionibus, & pertinentiis realibus & personalibus atque mixtis spiritualibus & temporalibus quibuscumque, quibusvis Dominis, Dominiis, Comitatibus, Universitatibus, Capitulis, Collegiis, Patriarchalibus, vel aliis Ecclesiis quibusvis, sive eorum mensis, aut aliis personis quibuscumque Ecclesiasticis vel Laicalibus, etiamsi Imperiali, Regali, Pontificali, vel alia Ecclesiastica & temporali præfulgeant dignitate, quavis occasione à dicto tempore GREGORII inclusivè citrà quomodocumque & qualitercumque factis & concessis, faciendis concedendis per Romanos Pontifices motu proprio ex certa scientia de plenitudine potestatis cum omni defectuum supplemento, ac de & cum consensu & consilio sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, sive per modum aut viam contractuum quorumcumque, vel alias, & quavis autoritate, etiam Apostolica, Imperiali, Regali, Legatorum, Nuncio-

Nunciorum, aut Vicariorum Sedis Apostolicæ, sive Ordinariæ, legata vel delegata, etiam si factum vel concessum fuerit per illas personas; aut de & cum consensu illarum, ad quas in talibus de jure & de consvetudine facere, concedere, & consentire pertinuerit, nullas & nullos nulliusq; juris, efficaciæ, firmitatis, roboris, & momenti, atq; viribus evacuatas & esse evacuatos, fuisse & esse decrevit & declaravit. Et nihilominus ex abundanti cautela ipsas & ipsos revocat, cassat, abolet, irritat & annullat, ac viribus evacuat, ipsaq; regna & provincias, civitates, & alia bona cum juribus & omnibus aliis supradictis tenore præsentium illis, quorum vel quarum (ut præfertur) erant & sunt, reddit, restituit & reintegrat: statuens quoq; & præcipiens, decernens & declarans ipsa omnia & singula reddenda, restituenda, & reintegranda, quib. (ut præfertur) erant & sunt, vacua & expedita plenariè, realiter, & cum effectu, omni cessante excusatione, intra dictum quadrimestre, sub eisdem pœnis, bannis, & censuris, & aliis, quas incurrent ipso facto, & à quibus non possint absolvi; nisi ut suprà continetur; aliis tamen juris remediis pro prædictis executioni demandandis in suo robore permansuris: & nihilominus liceat Prælatis & aliis, quorum talia bona (ut præfertur) erant & sunt, possessiones intrare, &c. ut suprà continetur.

59. Item dicta sancta Synodus eadem autoritate, ex certa scientia, decernit & declarat omnes & singulas concessiones, donationes, obligationes, venditiones, exteouationes, pignorationes, divisiones, separationes, dimembrationes, distractiones, extenuationes, permutationes, obligationes, declarationes, revocationes, infeudationes, reinfeudationes, ac censuum, fructuum, seu responsionum aliorum, quocumq; nomine seu vocabulo nuncupentur, extenuationem, extinctionem, pacta, promissiones, provisiones, sententias, & alios contractus quoscumque, etiamsi juramentis fuerint convalidatæ & convalidari, etiam per viam & modum cujuscumque contractus, & in illis contenta sub quacumq; verborum conceptione appareant quibusvis Patriarchis, Primatib. Archiepisc. Episcopis, eorumq; Ecclesiis Cathedralibus; sive antiquis sive post dictum schisma erectis, aut eorum Mensis Capitulisq;, Collegiis, Comitatib. seu Universitatibus, & personis, etiam Imperialis, Regalis, Reginalis, Pontificalis, Cardinalatus, aut cujusvis Ecclesiast. vel mundanæ fuerint dignitatis, præeminentiæ, status vel conditionis, de, in, pro aut super regnis, provinciis, Comitatib. dominiis, territoriis, civitatib. districtib. terris, villis, castris, fortaliciis, possessionib. ædificiis, grangiis, & quibusvis aliis bonis, reb. ac pertinentiis suis. jurib. jurisdictionib. & actionib. realib. & personalib. atq; mixtis, Cathedraliumq; Ecclesiarum diocæsib. ac patronatuum jurib. & quibusvis aliis tam spiritualib. quàm temporalib. sine aliquo vel aliquib. prædictorum ad Romanam, Patriarchales, Metropolitanas, Cathedrales, Abbatiales, & quavis alias Collegiatas & non Collegiatas, regulares & seculares Ecclesias, Monasteria, Prioratus, Mensasq; ipsarum Ecclesiarum, Capitula seu Conventus eorum, aliquos vel aliquas ex ipsis factas & factos præter vel contra dispositionem juris scripti à dicto tempore Urbani Papæ VI, inclusivè citrà quomodocumq; & qualitercumq; usq; in præsentem diem sub quibusvis titulis, jurib. actionib. causis, modis, conditionib. viis sive formis, & quavis occasione, etiam motu proprio ex certa scientia & de plenitudine potestatis, ac cum suppletione omnium defectuum, etiam de & cum consilio & consensu sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, sive per viam aut modum contractuum quorumcumq;, vel alias, & auctoritate quacumque, etiam Apostolica, Imperiali, Regali, Reginali, Legatorum, Nunciorum, aut Vicariorum Sedis Apostolicæ sive * Ordinariæ, delegata vel subdelegata, vel quacumq; alia, etiamsi factum & concessum fuerit per illas personas, aut de & cum consensu illarũ, ad quas in talib. de jure & consvetudine facere, concedere & consentire pertinuerit, fuisse & esse ipso jure nullos & nullas, ac nullius efficaciæ, roboris, & momenti, viribusq; evacuatos & evacuatas, & perinde censeri & haberi sub & cum modificationibus infrà scriptis, ac si facti & factæ non fuissent: concessionesque, donationes, &c. hujusmodi, & alias quavis, quæ cum detrimento vel læsione Ecclesiarum, Monasteriorum, Mensarum, Capitulorum, Conventuum, locorum seu personarum alicuius vel aliquarum hujusmodi factæ à dicto tempore Urbani Papæ VI. citrà, ex certa scientia & autoritate prædicta, hac edictali constitutione, sub & cum suprà & infrà dictis modificationib. revocat, cassat, irritat, & annullat: & nihilominus ad abundantiorem cautelam tollit, & penitus virib. evacuat, dictaq; regna, loca, territoria, districtus, jura, jurisdictiones, &c. ac bona hujusmodi ad jus & proprietatem Ecclesiarum, Monasteriorum, locorum, Mensarum, Capitulorum, Conventuũ, & personatuum hujusmodi, ad quæ seu quas spectabant, & nunc spectant & pertinent sub & cum suprà & infrà scriptis modificationib. restituit, reddit, & reincorporat penitus per præsentes; quorum omnium possessionem vacuam, liberam, expeditam nihilominus illi, qui talia bona tenuerint, & tunc tenebant, debeant, ac etiam teneantur infra dictum quadrimestre à die probationis vel citationis, monitionis seu requisitionis, ut suprà † fienda liberè, totaliter, & cum effectu vacua & expedita relaxasse, & dimisisse Ecclesiis, Mensis, Monasteriis, Hospitalib. locis, & aliis personis hujusmodi, ad quas ante concessiones prædictas spectabant & pertinebant, & nunc spectant & pertinent, seu spectare & pertinere possunt, sub pœnis, bannis, & censuris, & aliis (ut suprà,) quas incurrent ipso facto, & à quib. absolvi non possint, nisi priùs satisfecerint & restituerint, ut suprà continetur. Et nihilominus liceat Prælatis, Capitulis, Conventib. ac Rectorib. Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum locorum hujusmodi, quorum talia bona fuerunt & nunc sunt, eorumq; successorib. & syndicis, autoritate propria alicujus consensu vel licentia minimè requisitis, cautione tamen priùs præstita, ut infra denotatur, possessionem illorum intrare, capere, & recipere liberè & impunè, non obstantibus constitutionib. privilegiis Sedis Apostolicæ ejus autoritate concessis, factis, concedendis & faciendis ac impetrationibus sub quacumq; verborum expressione, & tenoribus concessis; & etiamsi de ipso-

* al. ordinariæ.

† al. fiendæ.

rum tenoribus expediret facere mentionem specialem de verbo ad verbum in totum vel in partem, quorum & quarum omnium ipsa sancta Synodus hîc pro expressis, lectis, & insertis haberi vult & decernit; necnon præscriptionibus, consvetudinibus, & aliis contrariis & repugnantibus, aut quovis modo huic constitutioni de cætero nequaquam obstantibus quibuscumque.

20. Prædicta quoque, quæ de declarationibus ac revocationibus hujusmodi dicta sunt, non vendicent sibi locum in infeudationibus, reinfeudationibus, concessionibus, & locationibus, quibusvis perpetuis solitis ante prædictum tempus Domini GREGORII Papæ XI. fieri, & dari in feudum revisendum, vicariatum, aut emphitheosim, & regnis, provinciis, civitatibus, terris, castris, villis, locis, territoriis, districtibus, & aliis bonis seu juribus hujusmodi aliquo vel aliquibus eorundem, dum modò utile dominium eorundem per pacifica * tenuatum corporalis possessionis ante hujusmodi infeudationem, reinfeudationem, concessionem, non fuerit cum directo dominio incorporatum & solidatum, ac etiam quod canon & census antiquitùs ante dictum tempus Domini GREGORII Papæ XI. pro illis præstari & dari soliti consveti, seu admittisi qui præstabantur, debitè persolvent. Nec etiam locum habeant in venditionibus bonorum, quorum justa pretia apparebunt, & probabuntur Conventuum & locorum hujusmodi, quorum (ut præfertur) erant, duntaxat versa esse, in permutationibus factis versis in evidentem utilitatem Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum hujusmodi. Nec locum sibi vendicent in concessionibus per Romanos Pontifices pro dotatione in totum vel in partem: ac pro alia quavis subventione aliquarum Ecclesiarum Cathedralium, & aliarum indigentium quarumcumque civitatum factis de aliquibus Ecclesiis inferioribus, & bonis earum, dum modo hujusmodi civitates ab antiquo & ante dictum schisma habuerint famam, titulum, & nomen Civitatis, & dum modò etiam hujusmodi concessa non fuerint alicujus Ecclesiæ Cathedralis, sed ab Abbatialibus inferiorum Ecclesiarum. Nec etiam sibi sortientur effectum in venditionibus, & aliis alienationibus bonorum Hospitalium, Xenodochiorum, & aliorum piorum locorum quorumlibet; quæ Hospitalia, Xenodochia, & pia loca, ut sunt Sanctæ Sanctorum, Sancti Spiritus in Saxia urbe, Beatæ Mariæ novæ de Florentia, de Scala, de Seminis, ac de Misericordia, de Paradiso, & similia, pro sustentatione pauperum & hospitalitate conservanda consverunt ab antiquo bona eorum vendere, aut aliter alienare, locare, aut ususfructum concedere secundum eorum statuta seu laudabiles & antiquas consvetudines pacificè hactenus observatas, privilegiis etiam antiquitùs à Romanis Pontificibus quibusvis religiosorum originibus bonorum & rerum hujusmodi indultis, ac etiam suis consvetudinibus in talibus ab antiquo observatis in suo robore permansuris. Nec etiam in Vicariatibus, Gubernatibus, & Ministratoribus, seu locationibus, aut feudis Provinciarum, terrarum, castrorum, locorum, seu bonorum hujusmodi ad tempus novem annorum, vel abinde infrà duntaxat duraturis: prædictis tamen modificationibus non se per prædicta invasa, occupata, usurpata, capta, seu (ut præfertur) detenta aliqualiter extendentibus.

21. Cæterùm decernit præfata sancta Synodus eadem auctoritate, quòd quicumque ex justis & rationabilibus causis probaverit, legitimè se de aut super regnis, provinciis, civitatibus, terris, castris, locis, vel bonis hujusmodi, vel eorum aliquo pro preciis persolutis, vel ex causa depositi, sive mutui, aut alias ex justis causis recipere debere à Romana seu aliis Ecclesiis, Monasteriis, Prioratibus, Hospitalibus, vel locis ipsis, seu eorum aliquo, aut ex Prælatis seu Rectoribus eorundem, occasione duntaxat Ecclesiarum, Hospitalium, seu locorum præfatorum, ad quæ ipsa bona pertinuissent vel pertinerent, aliquas florenorum seu pecuniarum summas, aut res alias, ac illas versas esse in utilitatem evidentem Ecclesiarum seu Monasteriorum, aut locorum hujusmodi, quòd facta coram loci Ordinario deductione aut defalcatione fructuum aut Proventuum perceptorum arbitrio dicti Ordinarii loci, sive rerum & bonorum, de quibus ageretur, super quo ipsius Ordinarii conscientiam oneraverit, & onerat non obstantibus quibuscumque conventionibus seu pactis initis vel adjectis etiam auctoritate Apostolica vel alia quomodolibet roboratis ac juramento vallatis, maximè quoad probandum precia, res, vel pecunias, versa esse in evidentem utilitatem, vel quorum talia bona fuissent, seu ut fructus in sortem computare quis minimè teneretur, aut quod faceret fructus suos, seu aliis contrariis & aliter disponentibus quovis modo Ecclesia seu Monasterium, Hospitale vel locus hujusmodi residuum quod declaratur ad restituendum illi, qui solvisset, aut ejus hæredibus, seu jus vel causam aut titulum suum habentib. infra annum à die talis declarationis continuè computandum, vel ad hujusmodi bona obligara usque ad satisfactionem, ut infrà declaratur, ipsis creditoribus restituendum pro dicto residuo declarato, eo ipso Prælatus, Capitulum, Conventus, ac Rectores talis Ecclesiæ, Monasterii, Hospitalis, vel loci, cujus vel quorum (ut præfertur) ipsa bona erant, sub pœna excommunicationis sint astricti: & nihilominus pro securitate creditorum super satisfactione hujusmodi nullus ex Prælatis & aliis supradictis possit aut debeat, per se aut per alium, possessionem talium bonorum intrare, capere, vel retinere, nisi idonea cautione priùs per ipsos præstita coram loci Ordinario ipsius vel ipsorum creditorum, & hujusmodi Ordinario recusante coram loci Ordinario debitoris, de eo quod ab Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, vel locis aliis seu personis supradictis, ratione declarationis hujusmodi tenerentur habere creditores ipsi infra dictum annum persolvendo, bona quoq; talib. vendita, pignorata, seu aliter obligata, alienata, vel (ut suprà) concessa illis usq; ad satisfactionẽ specialiter obligata remaneant & existant. Si autem infra dictum annum satisfactio quantitatis declaratæ facta non fuerit, ut præmittitur, prævìis trib. protestationib. diversis dieb. per creditores seu eorũ procuratores

factis præfatis Capitulis, Conventib. aut Rectoribus hujusmodi super dicta satisfactione saltem infra mensem à die primæ protestationis facienda: tunc lapso dicto mense liceat hujusmodi creditoribus, aut hæredibus, jus vel causam seu titulum habentibus ab illis per se vel per procuratores suos auctoritate propria possessionem bonorum hujusmodi intrare, capere, ac illa tenere & possidere, fructusque & emolumenta ex illis percipere: deducendo tamen de sorte ipsius debiti, quousque eisdem fuerit de quantitate hujusmodi debiti, ut præfertur, declarata integraliter satisfactum. ita tamen proviso circa præmissa, & quodlibet prædictorum, quod pro debito Romanæ, vel alterius Cathedralis, vel inferioris Ecclesiæ, Hospitalis, aut pii loci, Prælatus, Rector, sive alia persona huiusmodi, nisi solùm pro sua Ecclesia, Hospitali, & pro loco, in cuius evidentem utilitatem duntaxat probabiliter, ut præfertur, precium & valorem, versum esse fidejubere, vel alias cautionem de debitis declaratis, vel alias minimè præstare teneatur, nec hujusmodi bona pro aliis debitis quoquo modo remaneant obligata, nec etiam de seipsis restitutio & reintegratio, ut suprà est declaratum, quovis modo valeat, nec debeat retardari.

22. Cæterùm quia lex salubris præteritis intendit, & futuris casibus providere, decernit ipsa sancta Synodus eadem autoritate, quod de cætero præmissis & infrà scriptis nulla feudario, locatio, donatio, venditio, permutatio, pignoratio, obligatio, sive quævis alienatio aut declaratio de aut super regnis, provinciis, civitatibus, terris, castris, locis, juribus, ac jurisdictionibus, seu bonis prædictis, aut aliquo eorundem autoritatibus huiusmodi, seu earum aliqua, vel aliàs sine expressa deliberatione Concilii generalis, vel saltem provincialis, cum evidenti tamen utilitate Ecclesiæ & pii loci hujusmodi fieri possit vel debeat quovis colore quæsito, seu jam facta * conformari, extendi, vel prorogari, aut de novo concedi quovis modo. Salvo quod locationes usque ad prædictum tempus novem annorum, vel abinde infrà & non ultrà, tam Apostolica quàm Ordinaria autoritate valeant celebrari cum dicta præstatione tamen census soliti sive rationabilis: ita tamen, quod fiant cum evidenti utilitate hujusmodi tam per Romanum Pontificem quàm per præoccupationes & revocationes de bonis feudalibus ac emphitheoticis ante dictum tempus Gregorii XI. infeudari solitis ad Ecclesias, Monasteria, Hospitalia, vel pia loca hujusmodi quomodolibet devolutis & devolvendis in posterum, cum modificationibus infra scriptis, pro censu & canone solitis aut adauctis ante præfatum tempus Gregorii XI. & non de aliis aut aliter ullo modo possint etiam fieri confessiones Vicariatuum, Gubernationum & Administrationum, regnorum, provinciarum, civitatum, terrarum, castrorum, locorum, præfatæ Ecclesiæ Romanæ, quæ ante hujusmodi tempus concedi in Vicariatu seu Administratione per Romanā Ecclesiam consueverunt, per Romanos Pontifices ad tempora novem annorum, & abinde infrà & non ultrà, cum responsionibus, canonibus, & censibus consuetis melioratis, sed adauctis ante tempus præfatum, hoc addito declarato ac reservato, quod vicariis non solventibus eidem Romanæ Ecclesiæ censum & canonem debitum in terminis appositis, vel saltem infra mensem post lapsum terminum, eo ipso absque aliqua declaratione ad censum & canonem duplicatos persolvendos præfatæ Romanæ Ecclesiæ teneantur ac astricti sint. Et si primum & duplicatum censum seu canonem prædictos infra alium mensem sequentem non solverint, ipso facto sententias, banna, & pœnas huiusmodi incurrent. Si autem infra semestre à lapsu primi termini præfati solutionem huiusmodi non fecerint de censu & canone, ut præfertur, ipso jure cadant ab omni possessione Vicariatus, Gubernationis & Administrationis huiusmodi, & concessa ad liberam ordinationem Romani Pontificis & Romanæ Ecclesiæ præfatæ devolvantur, & devoluta ipso facto intelligantur esse & sint cum omni rerum integritate & causa. Et illud idem intelligatur servari & fiat in & de Vicariis, Gubernationibus, & Administrationibus provinciarum, civitatum, terrarum, castrorum, & locorum aliorum quorumvis Ecclesiarum, Monasteriorum, Hospitalium, & locorum aliorum prędictorum, & cuiuslibet eorundem.

* fort. confirmari.

23. Præmissa quoque extendantur ad solutionem feudorum, bonorum emphitheoticorum, & aliorum locatorum responsiones quovis titulo, tam ad Romanam quàm ad alias Ecclesias, Monasteria, & localia suprascripta communiter vel divisim, prout de censibus & canonibus Vicariatuum prædictorum superiùs continetur.

24. Districtiùs nihilominus inhibens, ne qua prorogatio seu nova concessio Vicariatuum, Gubernationum, seu administrationū huiusmodi de regnis, provinciis, civitatibus, terris, castris, & locis dictæ Romanæ Ecclesiæ fieri possit aut debeat nisi de * consilio & assensu Romanorū Pontificū, & Dominorū Collegii sanctę Romanæ Ecclesiæ Cardinaliū, eorū scrutatis votis, vel saltē per duas partes dicti Collegii in concordia, & non nisi pro evidēti causa, statu & honore Ecclesiæ præfatæ. Ita tamē, q debeant ipsi Cardinales in literis Apostolicis vel cōtractibus de superfactis, unà cū Romano Pontifice, propriis manibus se subscribere ad instar antiquorū privilegiorū Apostolicorū in perpetuū. Et aliter secus seu alio modo in præmissis & infra scriptis omnibus, & contentis in præsenti capitulo, vel circa ea facta seu declarata etiam motu proprio, & de Cardinaliū consilio seu consensu, seu alias & Apostolica vel quavis alia autoritate non teneant ipso iure, & nullū ius contrahentibus vel recipiētibus aliter acquiratur. Et nihilominus Vicarii ipsi, Gubernatores, & Administratores, & alii recipientes quovis nomine nuncupērut, vel titulo, vel modo, etiāsi sponte cōcederētur, vel aliàs cōtrariū faciētes, ipsos processus, banna, sentētias, & pœnas ipso facto se noverint incurrisse: concessionibus, constitutionibus, privilegiis Apostolicis, ac aliis quarumcunque personarum, necnon consuetudinibus, & aliis quibusvis in contrarium facientibus nequaquàm obstantibus,

* al. Concilio

I 4

15. Hoc sanè intellecto, quòd modificationes ipsæ suprascriptæ, & ipsarum aliqua aliis, qui tenent & tenuerunt regna, provincias, civitates, terras, castra, sive alia bona, ut in alio infra scripto capitulo continetur: scilicet invasa, occupata, capta, seu (ut profertur) detenta non valeant in aliquo suffragari; quin imò ad plenariè restituendum, reddēdum, & ad alia faciendum, ut in eodem capitulo continetur, protinus sint astricti.

16. Datum Constantiæ, præfata Synodo sedente in Ecclesia Constantiensi, IX. Kalend. Octobris, Anno à Nativitate Domini, M. CCCC. XV. Apostolica Sede vacante.

Ad mandatum sanctæ Synodi Constantiensis

Johannes Cardinalis Hostiensis, Vicecancellarius.

Ann. Christi 1415.

CONCILII CONSTANTIENSIS

DECRETUM,

Quando solvenda sit, sive deneganda decima.

Um paterna pietas filiis hominum providere debeat, licet in casu necessitatis urgentis valeat vicissitudo laudabilis, declarat sancta Synodus, non licere Romano Pontifici indictiones sive exactiones quascunque super Ecclesiam vel Ecclesiasticas personas imponere per modum decimæ vel alio quovis modo.

2. Si verò, cùm necessitas acciderit Papæ, qua esset eidem debitè subveniendum, vocato generali Concilio, secundum quod expediens videbitur & utile, secundum decretum Concilii provideatur eidem.

Ann. Christi 1417.

MARTINI V. PAPÆ ROMANI

DECRETALIS

Confirmatio CAROLINÆ de Libertate Ecclesiastica,

FACTA IN CONCILIO CONSTANTIENSI ANNO DOMINI M. CCCC. XVII.

Artinus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis: Abbati Monasterii Scotorū in VVienna, Pataviensis Diocesis; & Augustensis ac Salzeburgensis Ecclesiarum Decanis, salutem & Apostolicam benedictionem.

1. Ad coopescendos conatus nepharios perversorum, qui personas & loca Ecclesiastica super bonis & juribus suis offendere, ac multiplicibus perturbare molestiis non verentur, tanto magis per Romanum Pontificem decet de opportuno remedio providere, quanto peramplius turbationes hujusmodi molestiæ, & in divinæ Majestatis offensam, nec non Ecclesiasticæ libertatis redundare dispendium dinoscuntur.

2. Dudum siquidem cùm in diversis mundi partibus Consules civitatum & Rectores, necnon alii, qui potestatem habere videbantur, tot onera frequenter imponerent Ecclesiis, ut deterioris conditionis factum sub eis Sacerdotium videretur, quàm sub Pharaone fuisset, qui Legis divinæ notitiam non habebat, quique omnibus aliis servituti subactis, Sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & de publico eis alimoniam ministravit, in Concilio Lateranensi Ecclesiæ immunitati providendo sub anathematis districtione prohibitum extitit, ne Consules, Rectores aut alii prædicti Ecclesias & viros Ecclesiasticos talliis, seu collectis, vel exactionibus aliis aggravare præsumerent, transgressores & fautores eorum præcipiendo anathematis sententiæ subjacere, donec satisfactionem impendetent competentem. Et etiam deinde in generali Concilio editum fuerit: Quòd si Episcopi forte simul cum Clericis, etiam si tantam necessitatem vel utilitatem inspicerent, ut absque ulla coactione ad relevandas communes utilitates vel necessitates, ubi Laicorum non supperterent facultates, subsidia per Ecclesias Laicis ducerent concedenda, minimè super hoc consulto Romano Pontifice, concessiones & sententiæ, quæ à talibus vel de ipsorum mandato forent promulgatæ, essent irritæ & inanes, nullo unquam tempore valituræ. Ac etiam in ipso generali Concilio decretum extitit; Illum, qui infra tempus sui regiminis propter fractionem constitutionum vel sanctionum hujusmodi sustineret anathema, tanquam post illud non esset ad satisfactionis debitum compellendus, nec non ipsius successorem, qui non satisfaceret infra men-

som

fem, manere Ecclesiastica censura conclusum, donec satisfaceret competenter, cùm succederet in onere, qui substitueretur in honore.

3. Postmodum verò felicis recordationis Honorius Papa Tertius, prædecessor noster, attentè considerans, quòd quondam FRIDERICUS SECUNDUS olim Romanorum Imperator, tunc sub obedientia & devotione sanctæ Romanæ Ecclesiæ persistens, ad laudem ejusdem Ecclesiæ & sacri decus Romani Imperii, cupiens ut expurgatis quorundam erroribus & iniquis statutis destitutis, decetero Ecclesiæ & ecclesiasticæ personæ plena vigerent quiete, & secura libertate gauderent: ac piè & justè attendens, quòd quorundam perversorum iniquitas adeò abundaverat, ut non dubitarent contra Ecclesiasticam disciplinam & sacros canones statuta sua * confringere adversus Ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem, edictali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat, & præceperat irrita nunciari, & omnia statuta & consuetudines, quæ Civitates & Loca, Potestates vel Consules, aut quæcunque aliæ personæ contra libertatem Ecclesiæ vel personas Ecclesiasticas hujusmodi edere aut servare temptarent contra Canonicas vel Imperiales sanctiones, de ipsorum Capitularibus infra duos menses post ipsius legis publicationem penitus abolere facerent: & si decetero talia attemptarent, illa ipso jure decrevit esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos: necnon locum, ubi talia deinceps præsumpta fuissent, banno mille marcharum auri fisco Imperiali præceperat subjacere. Potestates verò, Consules, Statutarii & scriptores statutorum prædictorum, necnon Consiliarii locorum ipsorum, qui secundum statuta & consuetudines memorata judicarent, extunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus legitimos statuerat aliqualiter non tenere, quòdque si per annum præfatarum constitutionum in*ventri forent contemptores, dona eorum per totum suum Imperium mandavit impunè ab omnibus occupari, salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in eisdem generalibus Conciliis promulgatis. Et insuper voluit idem tunc Imperator, quòd nulla Communitas vel persona publica seu privata collectas seu exactiones, angarias vel parangarias Ecclesiis vel aliis locis aut Ecclesiasticis personis huiusmodi imponere, seu invadere Ecclesiastica bona præsumeret, quod si secus faceret, & requisita ab Ecclesia vel Imperio huiusmodi emendare contemneret, tripliciter refunderet, & nihilominus banno Imperiali subiaceret, quod sine satisfactione debita nullatenus remitteretur. Statuerat insuper quòd quæcunque Communitas vel persona per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persisteret, ipso iure similiter dicto banno Imperiali subiaceret, à quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento. Et insuper ordinaverat, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili ad iudicium seculare trahere præsumat contra easdem Canonicas sanctiones & constitutiones Imperiales. quod si secus faceret, actor à suo iure caderet, & iudicatum non teneret, & iudex foret extunc iudicandi auctoritate privatus. quodque Judices temporales, qui Clericis & personis Ecclesiasticis iustitiam denegare præsumerent, tertiò requisiti suam iurisdictionem amitterent. Constitutionem ipsam de consilio etiam fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, qui tunc erant, auctoritate Apostolica approbans & confirmans, ipsam mandavit inviolabiliter observari: necnon statutarios & scriptores ac violatores prædictos excommunicatos eadem auctoritate nunciari.

* for. cõstringere.

4. Et deinde ad audientiam divæ memoriæ CAROLI QUARTI etiam Romanorum Imperatoris semper Augusti deducto, quod nonnullæ singulares personæ in Potestatibus & officiis publicis constitutæ, videlicet Duces, Marchiones, Comites, Barones, & alii Domini temporales, necnon Consules Civitatum, opidorum, villarum, & locorum Rectores, in diversis provinciis eiusdē Imperii, Dei timore postposito, statuta singularia & iniquas ordinationes, motu proprio & de facto cõtra ipsas personas Ecclesiasticas & Ecclesiarũ libertates ac earum privilegia condiderãt, illisq; de facto & publicè utebatur cõtra Canonicas & legitimas sanctiones; utpote quòd nulla bona temporalia in potestatē Ecclesiasticam transferrentur; & ne Clerici in sacris ordinib. cõstituti ad agendũ & testificandũ in civilibus & maximè in piis causis aliquatenus admitterẽtur; quodq; excõmunicati Laici & publicè denũtiati in civili foro minimè pellerẽtur. Et insuper prædicti Domini tẽporales, Cõsules & Rectores per seculare potestatē res & bona Clericorũ occupare, arrestarẽt; & oblationes Christi fideliũ minuerent atq; restringerẽt; exactiones & tallias indebitas de bonis & redditib. Ecclesiarũ exigerẽt & extorquerẽt, possessiones Ecclesiarũ & personarũ earũdē devastarẽt incendiis & rapinis; cõtra ctus inter Clericos & Laicos factos legitimè recusarẽt; donataq; & legata ad fabricas & Ecclesiarũ structuras cõtra Prælatorũ volũtatē & aliorũ, quorũ intererat, temerè usurpare præsumerẽt; ac in fraudē & odiũ Clericorũ de bonis etiã & rebus eorundē Clericorũ, quæ non causa negociationũ sed pro eorũ propriis usibus per eorũ terras ducebant seu duci faciebãt, theloniũ exigere & recipere nõ verebãtur; & confugiẽtes ad ecclesias & earũ cimiteria inde extrahere cõtra Canonicas & Imperiales sanctiones hujusmodi præsũpserant & præsumebãt. Idē Carolus Imperator, tãquã Christianissimus Princeps, volẽs in præmissis providere de remedio salutari etiã de quorundã Principũ, Ducũ, Comitũ, Baronum, Fideliumq; aliorũ sacri Imperii sæpedicti consilio & auctoritate Imperiali, quæcunque statuta & consuetudines prædicta tanquam per canonicas & civiles sanctiones expressè reprobata cassavit, irritavit & annullavit, ac cassa & irrita nulliusque esse voluit roboris vel momenti: præcipiens sub Imperialis banni pœna universis & singulis Principibus & Dominis temporalibus, Consulibus, Potestatibus ac aliis in officiis publicis in eodem Imperio constitutis, quatenus extunc ipsorũ statuta & ordinationes sicut in præjudicium

Ecclesiasticæ libertatis edita fuerant, omninò revocarent, & de luce tollerent, quodq; secundum ea non judicarent, aut eisdem in judicio vel extra judicium quomodolibet pro se & contra eandem Ecclesiasticam libertatem potirentur. Pronunciavit insuper & eadem decrevit auctoritate, quodq; quicunque Laicus cujuscunq; status aut conditionis existeret; ausu sacrilego & propriæ temeritatis audacia Sacerdotem vel Religiosum diffidaret, proscriberet, captivaret, spollaret, occideret, mutilaret, aut in carcere detineret, vel hujusmodi maleficia perpetrantes scienter receptaret, vel eis favorem præstaret, præter pœnas à sacris canonibus & legalibus sanctionibus in tales inflictas, eo ipso redderetur infamis ac omni honore privatus, nec ad placita vel consilia Nobilium admitteretur quovis modo. Hortans insuper in Domino & requirens Ecclesiasticos Prælatos in illis partibus, in quibus committerentur talia, constitutos, ut legem Imperialem hujusmodi per eorum Ecclesias & Synodos publicarent, ne trāsgressores hujusmodi per simulatam ignorantiam suam valerent in hac parte maliciam excusare, prout in Constitutionibus & Sanctionibus Conciliorum & Honorii prædictorum ac Imperialibus præfatis plenius continetur.

5. Cum autem, sicut lamētabili querela venerabilis fratris nostri N. Episcopi Frisingensis, & dilectorum filiorum N. Præpositi, N. Decani, & Capituli Ecclesiæ Frisingensis, ac Cleri & Ecclesiarum ac Ecclesiasticarum personarum Civitatis & Diocesis Frisingensis nuper accepimus, nonnulli Principes, Duces, Comites, Barones, & aliæ seculares Potestates, earundem constitutionum & sanctionum canonicarum & legalium forsan ignari, & contra ipsas ab Episcopo, Præposito, Decano, Capitulo, Clero & personis ac ecclesiis & ecclesiasticis personis prædictis forsan tallias & gabellas ac alias exactiones illicitas hactenus extorserunt, & adhuc extorquere nituntur, ac etiam bona Episcopi, Præpositi, Decani, Capituli, Cleri, Ecclesiarū & personarū prædictarū invaserint, arrestaverint, occupaverint, detinuerint, & suis usibus applicaverint: necnō occupare, invadere, arrestare, detinere, & eisdem suis usibus applicare similiter de facto præsumunt in animarum suarum periculū, necnon Episcopi, Præpositi, Decani, Capituli, Cleri, personarum & Ecclesiarum prædictarum non modicum præjudicium atq; damnum. Nos in præmissis Episcopo, Præposito, Decano, Capitulo, Clero, personis & Ecclesiis prædictis opportunè providere volentes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, vel duo aut unus vestrûm, per vos vel alium seu alios, Episcopo, Præposito, Decano, Capitulo, Clero, personis & Ecclesiis prædictis contra quoscunque transgressores & violatores constitutionū & sanctionum earundem, cujuscunque status, dignitatis & excellentiæ fuerint; efficacis defensionis auxilio assistentes, non permittatis eos contra canonicas & legales constitutiones & sanctiones, hujusmodi indebitè molestari: necnon easdem constitutiones, ubi & quando expedire videritis, solemniter publicantes, faciatis transgressores & violatores hujusmodi, si & prout justum fuerit, ac ubi & quotiens expedierit, tamdiu excommunicatos aut anathematisatos publicè nunciari, donec ab earundem talliarum, collectarum, impositionum & quarumlibet extorsionum, necnon bonorum Episcopi, Præpositi, Decani, Capituli, Cleri, personarum & ecclesiarū prædictarū invasione, arrestatione, occupatione, detētione & applicatione omninò desistāt, necnon etiā efficaciter restituāt eisdē Episcopo, Præposito, Decano, Capitulo, Clero, personis & ecclesiis prædictis occasione præmissorum per eos læsis seu gravatis; tallias, gabellas, & exactiones ipsas, ac etiam bona Episcopi, Præpositi, Decani, Capituli, Cleri, personarum & ecclesiarum earūdem arrestata, occupata, detenta, & applicata ipsis, aut quæ per se vel alios illo prætextu quomodolibet receperint, imò veriùs temerè & illicitè usurparint, à se liberè omninò relaxent, ac in manibus vestris juraverint, quòd decetero talia non cōmittant, & ea committentibus non præstent auxilium, consilium vel favorem; contradictores per censuram Ecclesiasticam & alia juris oportuna remedia compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

6. Ceterum si forsan hujusmodi transgressorū aut violatorū, vel ea fieri mādantium, ipsisq; cōsentientiū, seu dantiū in illis per se vel alios directè, vel indirectè, publicè vel occultè, auxiliū, consilium vel favorem, præsentia, promotionibus & requisitionibus per vos de ipsis faciendis tutè, securè vel commodè haberi nequiret: Nos vobis monitiones & requisitiones hujusmodi ac citationes quaslibet, per edicta publica locis affigenda publicis, de quibus sit verisimilis conjectura, quòd ad noticiam citatorum & monitorum hujusmodi pervenire valeant, faciendi plenam & liberam concedimus tenore præsentium potestatem; volentes, quòd monitiones, requisitiones & citationes hujusmodi, perinde ipsos citatos & monitos, ut præmittitur, artent, ac si eis factæ & insinuatæ præsentialiter extitissent: Non obstantibus tam piæ memoriæ Bonifacii Papæ Octavi, etiā prædecessoris nostri, quibus cavetur, ne aliquis extra suam civitatem vel diocesim, nisi in certis exceptis casibus, & in illis ultra unam dietam à fine suæ diocesis ad judicium evocetur: seu ne judices extra civitatem & diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscunq; procedere, aut alii vel aliis vices suas committere, seu aliquos ultra unam dietam à fine diocesis eorundem trahere præsumant; dummodò ultra duas dietas aliquis auctoritate præsentium non trahatur, ac de personis ultra certum numerum ad judiciū non vocandis, quàm aliis constitutionibus Apostolicis contrariis quibuscunque; aut si aliquibus communiter vel divisim à Sede Apostolica indultum existat, quod interdici, suspendi vel excommunicari, aut extra vel ultra certa loca ad judicium evocari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem

Datum Constantiæ, X. Kal. Januarii, Pontificatus nostri anno primo.

SIGIS-

SIGISMUNDI IMPERATORIS AVGUSTI CONSTITVTIO

Ann. Christi 14..

vulgo vocatur SIGISMUNDINA.

De Privilegiis & immunitatibus Clericorum.

SIGISMUNDUS, divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Bohemiæ, Dalmaciæ, Croaciæ, Rex, &c, ad perpetuam rei memoriam, &c.

1. Sublimitatis Imperialis gloriam * invexit superoæ Majestatis Veritas, nullos derelinquens virtuosos suppeditatos, & animadvertenter exposcit, ut Romani Imperii guberoaculum tenens, præter alia eximia virtutum opera sua, cunctos, præsertim servitio Dei manciparos, ab universis oppressionibus & offensis suis semper insistat accurata diligentia clementer sublevare. Et ob id nos, qui ad Romanum Imperium sumus divina dispositione vocati, curis sollicitamur assiduis, ut præ cæteris turrioni nostræ commissis, personarum Ecclesiasticarũ status venerandus, in varietate virtutum Clerus sublimatus, in suis libertatibus & immunitatibus cõservetur & tueatur, & oppressionibus & à temerariorum ausibus liberetur, nunc novarum Constitutionum editione, nunc antiquarum innovatione & extensione cum augmento pœnarum, ad gloriam & laudem Dei solerter providere curemus.

* innexit. non recté.

2. Sane claræ memoriæ FRIDERICUS II. olim Romanus Imperator, prædecessor noster, ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ laudem, & sacri Imperii Romani decorem, cupiens ut expurgatis quorundam erroribus & iniquis statutis penitus destitutis, deceterò Ecclesiæ & Ecclesiasticæ personæ plena vigerent quiete, & secura libertate gauderent: ac piè & justè attendens, quòd quorundam perversorum iniquitas adeò habundaverat, ut non dubitarent contra Ecclesiasticam disciplinam ac sacros canones sua confingere statuta, & adversus Ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem, edictali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat, & præceperat irrita nunciari: & omnia statuta & consuetudines, quæ Civitates & loca, Potestates vel consules, aut quæcunque aliæ personæ, contra libertatem Ecclesiæ vel personas Ecclesiasticas ac bona hujusmodi edere aut servare temptarẽt, contra Canonicas & Imperiales sanctiones, de ipsorum Capitularibus infra duos menses post ipsius Legis publicationem penitus abolere facerent. Et si deceterò talia attemptarent, illa ipso jure decrevit esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos. Necnon locum, ubi talia deinceps præsumpta fuissent, banno mille marcarum auri fisco Imperiali præceperat subjacere.

cap. 1. §. de statut. & consuet. collat. 10. & supra tom. 1. part. 1. pag. 75.

3. Potestates verò, consules, * Staturarii, & scriptores statutorum prædictorum: necnon Consiliarii locorum ipsorum, qui secundum statura & consuetudines memorata judicarent, extunc essent ipso jure infames, quorum sentẽtias & actus illegitimos statuerat aliqualiter non teneri. Quodque, si per annum præfatarum constitutionum inventi fuerint contemptores, bona eorum per totum Imperium mandavit impunè ab omnibus occupari. salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in sacris Conciliis generaliter promulgatis.

* Statuarii, perperam.

4. Et insuper voluit idem tunc Imperator, quòd nulla Communitas, vel persona publica vel privata, collectas seu exactiones, angarias vel parangarias, Ecclesiis vel aliis piis locis, aut Ecclesiasticis personis hujusmodi imponere, seu invadere Ecclesiastica bona præsumeret. Quòd si secus faceret, & requisitus ab Ecclesia vel Imperio hujusmodi emẽdare contẽpneret, tripliciter refunderet, & nihilominus banno Imperiali subiaceret, q sine satisfactione debita nullatenus remitteretur.

5. Statuit insuper, quòd quæcunque Communitas vel privata persona per annũ in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persisteret, ipso jure similiter dicto banno Imperiali subjaceret, à quo nullatenus extraheretur, nisi priùs ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

6. Et insuper ordinaverat, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili ad judicem secularem trahere præsumeret contra easdem canonicas sanctiones & Imperiales constitutiones. Quod si secus faceret, actor à suo jure caderet, judicatum non teneret; & judex foret extunc judicandi potestate privatus. Quodque judices temporales, qui Clericis & personis Ecclesiasticis justiciam denegare præsumerent, tertiò requisiti suam jurisdictionem amitrant.

7. Et deinde ad divæ memoriæ KAROLI. IIII. etiam Romanorum Imperatoris, prædecessoris & genitoris nostri, audientiam deducto, quòd seculares quidam in potestatibus & officiis publicis constituti, videlicet Duces, Barones, & alii Domini temporales: nec non Consules civitatum, oppidorum, villarum, & locorum Rectores, Dei timore postposito, statura singularia & iniquas ordinationes, motu proprio & de facto contra personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum & locorum religiosorum libertates & privilegia, condiderant, eisdemque publicè & de facto præsumerent insistere contra legittimas canonicas & civiles sanctiones: utpura, Quod nulla bona temporalia in potestatem ecclesiasticam transferantur: Nevè Clerici in sacris constituti ad agendum testificandumvé in civilibus, & maximè piis causis, aliquatenus admittantur: Et quòd excommunicati Laici & publicè denunciati, in civili foro minimè repellantur.

Quam habes supra inferiu.

8. Præterea quòd dicti Domini tẽporales, Cõsules & Rectores per secularẽ potestatẽ res & bona Clericorũ occupaverant, arrestaverant; oblationes fideliũ diminuerant & restrinxerant: exactiones & tallias indebitas de bonis & redditibus ecclesiatum exigerant & extorserant: possessionat

ecclesiarum & personarũ earundem devastaverant incendiis & rapinis: Et contractus inter Clericos & Laicos factos legittimè, ad libros civitatum, villarum, & locorum recusaverant inscribere atque sigillare: ac donata & legata ad fabricas & ecclesiarum structuras contra voluntatem Prælatorum & aliorum, quorum intererat, præsumpserant usurpare contra justiciam: & in fraudem & odium Clericorum, & de bonis & rebus Clericorum, quas non causa negociationis, sed pro usibus propriis, per terras ducebant seu duci faciebant, theolonium exigere & capere veriti non fuerant: & confugientes ad ecclesias & cimiteria, inde extrahere contra sanctiones Imperiales præsumpserant:

9. Idem genitor, prædecessor noster, hæc omnia, & quæcunque exinde secuta, cum per sacras civiles & canonicas sanctiones expressè reprobata essent, & in fraudem Ecclesiasticæ libertatis præsumpta, de Principum, Ducum, Baronum, fideliumque suorum consilio, ex certa scientia & auctoritate Imperiali cassavit, irritavit, annullavit; cassaque & irrita & nullius esse momenti pronunciavit, præcipiendo sub indignatione Imperialis banni universis & singulis Dominis temporalibus, Cõsulib. Potestatibus, & in officiis publicis constitutis; quatenus mox, visis & intellectis præsentibus, cassatione, irritatione, & annullatione hujusmodi dicta eorum statuta & ordinationes, sicut in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis edita erant, omninò revocarent & de luce tollerent: quodque secundum ea non judicarent ampliùs, nec sententias dictarent, aut eisdem in judicio aut extra judicium quomodolibet pro se & contra Ecclesiasticam libertatem potirentur.

10. Et insuper pronunciavit & declaravit auctoritate prædicta, quòd quicũque Laicus, cujuscunq; status vel conditionis foret, ausu sacrilego vel propria temeritatis audacia, Sacerdotẽ vel Clericum, secularem vel religiosum, diffidaret, proscriberet, vel captivaret, vel spoliaret, occideret vel mutilaret, aut in carcere detineret: aut hujusmodi maliciam perpetrantes scienter receptarent, vel favorẽ in his præstarẽt, præter pœnas à sacris Imperialib. & canonicis sanctionib. eis inflictas, inforent ipso facto infames & omni honore privati, nec ad Placita Nobiliũ aliquatenus admittẽdi.

11. Volueratetiam & hortabatur, & requisiverat Episcopos & Prælatos, ut hanc suam legem & constitutionem in Synodis & ecclesiis publicare procurarent, ne in præmissis excedentes persimulatam ignorantiam suas valeant excusare malicias: adjiciens, quòd nulli homini liceret hujusmodi suæ cassationis, irritationis, annullationis, pronũciationis, & declarationis paginã quovis ausu temerario infringere, aut eis quomodolibet contraire, sub pœna quinquaginta marcarũ auri puri, quas ab eo, qui contrafaceret, totiens, quotiẽs cõtrafaceret irremissibiliter exigi voluit pro medietate sui Imperialis ærarii sive fisci, pro reliqua verò parte injuriam passorum usibus applicari, prout in ipsis prædecessoris & genitoris nostri desuper confectis litteris ejus Imperiali signo & Bulla aurea
* fort. typario. * picereo suæ Majestatis impressis, signatis, & munitis, quas præsentibus hîc habere volumus sufficienter pro expressis, pleniùs continetur.

12. Et quoniam per prædicta Ecclesiasticæ libertati nondum satis provisum esse videtur: ut igitur per infra scripta sit uberiùs & latiùs ipsi libertati provisum, & ut Ecclesiasticæ personæ plenè sua libertate gaudere, & pia loca à noxiis præservari, & optatis proficere valeant iocrementis: Nos SIGISMUNDUS, qui statum Ecclesiasticum fervore fidei & claræ devotionis affectu veneramur, libenter, ut tenemur, hac edictali lege & Imperiali auctoritate, constitutiones sive leges antedictas, tanquam justas, sanctas & legittimas, tenore præsentium approbamus pariter & innovamus: ipsasque & infrascriptas nostras leges, & prohibitionem, & præsentes litteras, & mandatum nostrum ad omnes & singulas Ecclesias, & Monasteria quæcunque, cujuscunque nationis existant, & ad omnes & singulos Prælatos, Clericos, & Presbyteros, & Ecclesiasticas personas, pro majori eorum tuitionẽ & cautela, ad tollendum in his quorundam curiosorum ambiguitatis dubium, de singularis munificentiæ dono, ex certa nostra scientia, tenore præsentium duximus extendendum, ac extendimus & præcipimus ubique locorum sub banno & pœnis antè & infrà scriptis à quolibet inviolabiliter observari.

13. Deinde statuimus hoc edicto in perpetuum valituro, ut nullus judex secularis in Ecclesiasticis causis, præsertim matrimonii, legittimationis, usurarum, testamentorum infra annum non executorum, & ad judicium Ecclesiasticum legitimè devolutorum, ac decimarum, prædiorum, ac fructuum, reddituum, & proventuum Ecclesiasticorum, ac locationum, & conductionum seu conductorum eorundem, possit seu valeat judicare, aut quomodolibet de hujusmodi causis aut eorum articulis cognoscere, nisi quatenus ab Ecclesiasticis judicibus fuerit requisitus. Quod si contrarium fecerit, judicatum non teneat: & judex extunc judicandi potestate sit privatus: & subjaceat nihilominus pœnis infra scriptis: actorque à suo jure cadat ipso facto.

14. Insuper omnibus & singulis Principibus, Ducibus, Baronibus, Comitibus, Comitatibus, Consulibus, Rectoribus, ac in officiis temporalibus, dominiis & potestatibus constitutis, sub indignatione Imperialis banni & quadraginta marcarum auri mulcta, ad cujus solutionem & præstationẽ pro una nostro sive Imperiali ærario aut fisco, & alia medietatibus personis injuriam passis, faciendam quemlibet hujus nostræ prohibitionis transgressorem ipso facto teneri volumus.

15. Demùm præsenti & irrevocabili sanccimus, declaramus, decernimus, & pronunciamus edicto, districtiùs prohibentes, ne quisquam ex eis Prælatos, Presbyteros, Clericos, & personas Ecclesiasticas, quò minùs vina, grana, res & bona de suis redditibus Ecclesiasticis provenientia, liberè & sine solutione theolonii seu gabellæ vendere seu abduci facere possint: Et quò minùs res, bona, vina, cervisias, carnes, grana, panes & pannos, & alia quæcunque eorum usui & recreationi convenientia, sive intraneæ sive intranea, seu exteræ vel extera fuerint, pro eorum usibus seu recreatione

treatione sibi, & per quævis loca, civitates, terras, castra, & aquas vectigio vel navigio absque quavis prohibitione liberè & absque solutione cujuscunque theolonii, daciæ vel gabellæ, adduci & portari facere valeant: Et etiam quò minùs res & bona mobilia & immobilia, ex Prælatorum seu Ecclesiasticarum personarum obitu relicta ad manus illorum, ad quos de jure spectant, liberè & sine quibuscunque impedimentis, invasionibus, intromissionibus, exactionibus, & occupationibus, præsertim per Laycos quantumcunque attemptatis perveniant sive valeant pacificè pervenire: Et quò minùs coloni & subditi Ecclesiasticarum personarum sine violentis hospitalitatibus, etiam venationū occasione, ac vectigalibus servitiis & exactionibus, quas ipsi exactores *petitiones* vocant, & à petitionibus hujusmodi absque damno liberè & in pace dimittantur: Et etiam quò minùs damna hospitatarum & vectigalium extortorum serviciorum, & exactionum, & petitionum hujusmodi occasione colonis & subditis ipsis illata, plenariè resarciatur: Nec non etiam quò minùs Prælati seu judices Ecclesiastici eorum spirituali jurisdictioni subjectos pro suorum excessuum demeritis capi, & incarcerari, & captos duci, & per quævis loca & civitates liberè abduci, & aliàs debita correctione puniri facere valeant: quocunq; aut qualitercunq;, publicè vel occultè, directè vel indirectè, per se vel per alios, impedire aut facere impediri præsumant vel permittant: nec talia committentes receptent, aut eis in præmissis vel circa ea impendant auxilium, consilium, vel favorem.

16. Quin immò magis volumus & mandamus sub banno & pœna proximè supradicta, ut Principes, Duces, Comites, Barones, Comitatus, Consules, Rectores, ac in officiis, dominiis, & potestatibus prædictis constituti, quicunque ab impedimentis & usucapionibus rerum & bonorum relictorum hujusmodi, & à prædictis violentis hospitalitatibus, vectigalibus, serviciis, exactionibus, & petitionibus hujusmodi colonorum & subditorum Ecclesiasticarum personarum, & ab impedimentis & perturbationibus Ecclesiasticæ jurisdictionis omninò desistant: nec captos nec abductos rebelles repetere vel repeti facere præsumant: nec non requisiti totis viribus personas Ecclesiasticas in præmissis, ac jurisdictionem hujusmodi ecclesiasticam exercentes, adjuvent, & diligenter sine omni dilatione adhibeant & apponant auxilium brachii secularis, ut libertas Ecclesiastica manuteneatur, & ut subditi rebelles, criminosi & delinquentes, modis præfatis aut aliàs, prout eisdem jurisdictionem ecclesiasticam exercentibus coniunctim vel divisim expedire videbitur, digna animadversione confligantur.

17. Cæterùm, ut didicimus, nonnullis perversis eorum conatibus leges & constitutiones antedictas, Prælatos, Presbyteros, Clericos, & personas Ecclesiasticas diversis iniuriis afficiẽtes, pro eo quòd tam per constitutiones & leges quàm sanctiones hujusmodi inflictarū pœnarum executio absque animadversione negligitur, infringere non verentur. Vt igitur tam genitoris, quàm Friderici II. prædecessorum nostrorum præfatorum, ac nostri, constitutiones & leges præsentibus litteris mandatum nostrum debitæ executionis fiendæ suffragio sortiantur effectum, & insolentiæ compescantur transgressorum: Omnes & singulos nostros & sacri Romani Imperii Principes, Spirituales & Seculares, ac Comites, Barones, Milites, Militares, Proconsulesque & Consules, ac Consulatus, Potestates, Rectores civitatum, oppidorū, & locorum quotūcunque, pro executione hujusmodi quæstionum & legum Imperialium, & præsentiarum nostrarum litterarum facienda, executores eorundem coniunctim & divisim tenore præsentium deputamus: & nihilominus ipsis sub Imperialis banni indignatione & sub antedicta, quod ad illos, qui feudum vel privilegia aliqua non habent: quo ad illos verò, qui talia habent, sub perditionis suorum feudorum & privilegiorum quorumcunque pœna, (quas eos, si requisiti infra unius mensis spacium, requisitionem huiusmodi sequens, & ad infra scriptam executionem non processerint, & non fecerint quod mandamus, incurrere volumus ipso facto) districtè præcipiendo per hęc Imperialia scripta mādantes, quatenus ipsi & eorū singuli, quoscunq; & quæcūq;, dum & quotiēs prędictis executores ipsos requiri contigerit, Prælatis & Presbyteris, Clericis & personis Ecclesiasticis, quibuscunque coniunctim & divisim, efficacis præsidii auxilio assistentes non permittant eisdem aut eorum alicui, à quoquam cuiuscunq; gradus, status vel conditionis fuerint, contra vel circa præmissa omnia aut aliquod ipsorum quomodolibet iniuriam irrogari, sed magis iniuriantes huiusmodi; nisi post requisitionem executorum eorūdem infra certum terminum peremptoriè competentem, eis per executores ipsos desuper præfigendum, contra præmissa commissa aut neglecta emendando resipiscunt, pœnas antedictas, prout quemlibet pro commisso aut neglecto contigit, incidisse declarent: sic per captionem & detentionem personalem, distractionem, invasionem aut alienationem rerum & bonorum suorum mobilium & immobilium quorumcunque sine mora ad satisfactionem & observantiam plenariam, præmissorum omnium & singulorum executores ipsi suo seculari brachio cogant & compellant, faciant: ac pecunias occasione pœnarum præfatarum ærario sive fisco Imperiali debitas & debendas Imperiali auctoritate emoneant, & partem ipsorum ad fiscum Imperialem pertinentem, ad fiscum ipsum fideliter studeant destinare: reliquam verò partem earundem partibus læsis realiter assignare procurent.

18. Super quibus eisdem executoribus, & eorum cuilibet in solidum, Imperiali auctoritate nostra prædicta, plenam licentiam & potestatem liberam concedimus per præsentes; volentes & decernentes, ut eisdem executoribus, omnibus & singulis, præsentibus & futuris, vigore præsentium, quo ad præmissa, perpetua potestas & licentia remaneat attributa: constitutionibus & legibus Imperialibus ac privilegiis & indultis quorumcunque, & aliis in contrarium forsan facientibus, non obstantibus quibuscunque.

19. Ne autem in præmissis excedentes per simulatam ignorantiam suas valeant malicias excusare, hortamur & requirimus universos & singulos, Archiepiscopos, Episcopos & Prælatos, ut constitutiones & leges Imperiales antedictas, & præsentes nostras literas, singulis annis in Synodis & ecclesiis suis publicare procurent, si nostram indignationem voluerint evitare.

20. Nulli ergò hominum liceat hanc legem & coustitutionom præfatarum, & præsentium litterarum oostratum ae inhibitionum præcepti & mandati nostrorum paginam quovis ausu contrario infringere, aus eis quomodolibet contraire, sub pœna quadraginta marcarum auri puri: quas ab eo, qui contrafecerit, totiens, quotiens contrafactum fuerit, præter supradictas & alias pœnas, à sacris canonibus & Imperialibus sanctionibus etiam eis inflictas, irremissibiliter volumus exigi, ut præfertur: necnon sub indignatione Dei Omnipotentis, & timore ultionis suæ æternæ.

Data &c. . . . .

Ann. Christi 1495.

MAXIMILIANI I. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

CONTRA BLASPHEMOS,

Edita Wormaciæ in Comitiis, Anno M. CCCC. XCV.

MAXIMILIANUS, divina favente Clementia, Romanorum Rex semper Augustus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex: Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgiæ, Lucemburgiæ, & Geldriæ: Comes Flandriæ, Habspurgiæ, Tyrolis, Phyreti, Kiburgiæ, Arthesii, & Burgundiæ: Palatinus Comes Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ, Namurrii, & Zutphaniæ: Marchio sacri Romani Imperii & Burgoviæ: Lantgravius Alsatiæ; Dominus Frisiæ, Marchiæ Vandalorum, Portenoviæ, Salinatum & Mechliniæ, &c. Omnibus & singulis nostris & sacri Romani Imperii subditis, universis denique Christi fidelibus, cujuscunque dignitatis, status aut conditionis existant, præsentes literas, aut earum copiam visuris vel audituris, gratiam nostram & omne bonum.

1. Deus omnipotens, Creator noster, in * Decalogo, eujus observatio tam injuncta homini Christiano esse debet, quàm est animæ suæ salus, deinde etiam in † ordinatione sanctæ Ecclesiæ Chatholicæ, præcepit omnibus hominibus abstinere à sumendo nomen suum in vanum. Quo mandato motus Justinianus Augustus, noster in Imperio præcessor, præclaræ memoriæ, ad gloriam Dei & hominum salutem, & ejusdem divini præcepti intemeratam observationem, * omnibus Imperii & Christi fidelibus districtè ac severè injunxit abstinere à blasphemis verbis, & non jurare per nomen Dei aut sanctissima ejus membra, nec sacramenta à Deo, & his similia verba jurare. Sin autem post hujusmodi admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis, quòd tales perpetratores, quia † indignos semetipsos fecerint Dei misericordia, debeant à magistratu comprehendi, & ultimis subdi suppliciis. Si etiam aliqui prædicta impia & blasphema verba audientes, non cõtradixerint nec tales culpaverint, sed * subtercelaverint nec ad magistratum detulerint: item si Judices rescierint aut iovenerint quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerint secundum leges, quòd hi omnes præter quod obligati erunt Dei judicio, indignationem quoque sustineant Imperialem, sicut in præfati nostri prædecessoris constitutione clariùs habetur.

* Exod. 20. v. 7. Deuteron. 5. v. 12.
† Matth. 5. 33. & seqq. Iacob. 5. v. 12.
* Novel. 77. c. 1. §. 1.
† dict. c. 1. §. 1. in fi.
* d. c. 1. §. 2.

2. Quoniam autem & ipsius Dei præceptum, & dicti prædecessoris nostri constitutio, admonitio, sanctio & pœna apud plerosq; (proh dolor) in oblivioné & contéptũ venit, & multifariã transgreditur, ideò Nos pro Imperiali nostro officio, cum nostris & Imperii Electoribus, Principibus, Statibus & universo ordine, in istis publicis Imperii Comitiis VVormatiæ congregatis, prædicta delicta dolenti animo perpendétes, & ob oculos ponentes, quàm graviter illis offendatur Deus & creator noster, hominũq; animæ propter huiusmodi blasphema verba indignę efficiãtur, misericordia Dei, in æternũ spoliandæ: & quòd antehac propter talia delicta, fames, & terræmotus, & pestilentiæ, aliæq; plagę in orbe terrarũ factæ sint: & adhuc nostris temporibus (ut manifestũ est) cùm tales, tũ aliæ multæ variæq; plagę ac pœnę fiant, pręsertim novus ille & gravissimus hominũ morbus, nostris diebus exortus, qué vulgò Malũ Francicũ vocant, post hominũ memoriã inauditus, sævè grassetur; quę nos iustissimę Dei iræ meritò debent admonere; hæc, inquã, perpendétes, quia omne nobis est studiũ & oratio, ut Dei inveniamus placationé, ad Majestatis eius gloriam, & hominum saluté, pręhabita matura deliberatione, Omnes & singulos nostros & Imperii subjectos, universosq; Christi fideles, hortamur ac jubemus, quatenus huiusmodi blasphema & impia delicta abstinendo fugiatis, & Dei timorem in sensibus accipiatis, & eius mandatis devotè obediatis, quò misericordiam Dei sustineatis, nec pręedictas pœnas incidatis.

3. Igitur

3. Igitur statuimus, ordinamus & volumus districtè præcipiendo; Si quis, cujuscunque dignitatis, status aut conditionis sit, sanctissimum Dei nomen inaniter adhibuerit, aut blasphema verba & sacramenta de Deo juraverit; aut per sanctissimam Christi passionem, vulnera, membra, & his proxima verba juraverit, aut per Dei genitricem Mariam semper virginem, Deique Sanctos, ut hujus blasphemiæ rei sequentibus pœnis sine omnigratia subiiciantur.

CAPIT. I.

De pœna eorum, qui per calorem iræ jurant.

NEmpe, si ex præcipitantia & per calorem iræ, aut ex ebrietate, aut simili aliquo casu, incogitanter fiat, tale delictum una marca auri puri, cujus dimidia pars nostræ & Imperii Cameræ, altera dimidia Domino, in cujus jurisdictione perpetratum fuit, irremissibiliter luatur. Qui autem prædictam mulctam non sunt solvendo, ex arbitrio Judicis, in cujus jurisdictione deprehensi sunt, puniantur.

Huc facit in Recessib. Imperii Constitutio & Ordinatio Treveri & Coloniæ publicata Anno 1512. cap. von den Gottslästerern & Caroli V. Constitutio Politiæ Imperialis, tit. 2. & D. N. Rudolphi II. constit. Politiæ, tit. 1. sed in primis ipsius Maximiliani Recessus Augustan. Anno 1500. cap. von Gottslästerern und Schwerern.

CAPIT. II.

De nobilibus temerè jurantibus.

SI verò constet, huiusmodi blasphemias; & delicta temerariè facta esse, si patratores sunt homines nobiles, nec priùs ob hujusmodi impia verba deprehensi aut condemnati fuerunt, ut fiant ipso facto infames, neque ad ulla ampliùs Nobilium placita vel officia admitti debeat: si verò contingat eos iteratò in tale crimen impingere, ut secundum qualitatem delicti in corpore irremissibiliter puniantur.

CAPIT. III.

De Plebeiis temerè jurantibus.

QUod si patratores sunt inferioris conditionis, ut ab Judicibus, in quorum jurisdictione & imperio commiserunt, secundum qualitatem delicti in corpore irremissibiliter puniantur.

CAPIT. IV.

De auditoribus subtercelantibus.

POstremò ut omnes, qui superiùs memorata delicta à patratoribus committi audiverint, nec illis contradixerint, aut eos culpaverint, sed subtercelent & Judicibus, in quorum jurisdictione hujusmodi facta sunt, aut eorum vices gerentibus non deferant: similiter omnes Judices & magistratus, qui hujusmodi delinquentes in sua jurisdictione scienter retentant ac tolerant; ut earundem pœnarum, quas diximus, cum transgressoribus rei & culpabiles animadversionem sustineant.

CONCLVSIO.

QUapropter omnibus & singulis præcipiendo mandamus per gratiam viventis Dei, & per uniuscuiusque fidem, qua tenemini nobis & Imperio, quatenus huic nostræ admonitioni, constitutioni & ordinationi obediatis, eamque exequamini; & passim per nostras & vestras ditiones publicari faciatis: & tam vestros subditos quàm peregrinos eidē parere districtè jubeatis, faciatis: delinquentes autem & transgressores prædictis pœnis rigidè coerceatis; nullius hominis habito respectu; si & iram Dei & à nobis sancitam pœnam vultis evitare. Quæ igitur nostræ placuerunt Majestati, ad effectum perducere enitimini, ut & sententiæ nostræ executio, & nobis fiat beneplacitum.

Datum, & Regii nostri sigilli appensione obsignatum, Wormatiæ, septima die mensis Augusti, Anno à Nativitate Christi millesimo, quadringentesimo, nonagesimo quinto: Regnorum nostrorum, Romani decimo, & Hungarici sexto.

Ann. Christi 1495.

MAXIMILIANI I. IMPERATORIS AUGUSTI

REFORMATIO

* De quo videatur Felix Faber Hist. Suevor. lib. 1. cap. 7. & Boemus Aubanus de Morib. gēt. lib. 3, cap. 14.

*LIBERORUM SCABINORUM * IUDICII VETITI IN WESTUALIA,*

Constituta VVormaciæ in Comitiis, Anno M. CCCC. XCV.

AXIMILIANUS, divina favente clementia Romanorum Rex semper Augustus; Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgiæ, Lucemburgiæ, & Geldrię; Comes Flandriæ, Habspurgiæ, Tyrolis, Phyreti, Kyburgiæ, Artbesii, & Burgundiæ; Palatinus Comes Hannoniæ, Holandrę, Selandiæ, Namurtii, & Zutpbaniæ; Marchio Sacri Romani Imperii & Burgoviæ; Lantgravius Alsariæ; Dominus Frisiæ, Marchiæ Vandalorum, Salinarum, & Mechliniæ, &c. Omnibus & singulis Electoribus, Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Equitibus, Militibus, Capitaneis, Vicedominis, Advocatis, Præfectis, Administraroribus, Officialibus, Sculteiis, Magistris civium, Judicibus, Consularibus, civibus & communitatibus; & in primis, Assessoribus, Comitibus Palatinis & Liberis Baronibus Judicii Veriti in VVestvalia, cæterisque omnibus nostris & sacri Imperii subditis ac fidelibus, cujuscunque dignitatis, status, aut conditionis existant, gratiam nostram & omne bonum.

1. Reverendi, Illustres, Generosi, Spectabiles, Nobiles dilecti consanguioel & affines, Electores & Principes, Honorabiles, devoti, & sacri Imperii fideles: Cùm gratiâ Dei omnipotentis, Crearoris & Salvatoris nostri, ad culmen Regiæ Romanorum dignitatis nullo nostro merito evecti simus, ex competenti nobis officio, ad gloriam divinæ Majestatis, & Romanorum Regni Germaniæ Nationis totiusque Christianitatis emolumentum ac utilitatem, suscepto à nobis regimine, generalem Imperii Conventum huc VVormariam duximus indicendum; in quo de negotiis & gravaminibus Christianitatis, dicti Romanorum Regni & Germanicæ Nationis tractaretur. In eo cùm frequentes nobiscum convenissent Electores, Principes, Prælati, Comites, Barones, Domini, & Civitates, in personis & per Nuntios; Nobis & generali Conventui à Statibus & subditis sacri Imperii multùm conquerendo expositum est: quòd, etsi Illustrissimus quondam Princeps, Fridericus eius nominis Tertius, Romanorum Imperator, Dominus & genitor noster dilectus præclarę ac piæ memoriæ, post Regiam suam coronationem, de consilio sacri Imperii Electorum, Principum, & Statuum, Reformationem, ordinationem & constitutionem Francofurti fecit, publicavit, servariq; districtis pœnis præcepit, in * qua de Judicio Vetito in VVestvaliâ expressa legantur, quæ sic infrà de verbo ad verbum scripta sequuntur:

* cap. 1.

2. *Item de Iudicius Vetitis: Quoniam multa indecentes ac impertinentes causa, ad illa iudicia trahantur, & hactenus multifariam tractata fiut, vnde, nisi obviam in tempore eatur, Res & pax publica non parum iactura sit & damni acceptura: ei malo pracavendo, de consilio (vt suprà dictum) nostrorum & Imperii Electorum, Principum, & Statuum, & aliorum prafatorum, constituimus, & ordinavimus; statuimus, ordinamus & sancimus, de Regia Romanorum potestatis plenitudine, tenore harum litterarum, vt Iudicia Vetita honestis, probis, prudentibus ac peritis hominibus, non bannitis, illegitimis, periuris aut mancipiis committantur: vtq; hi non aliter in illis procedant, quàm ab initio est à Divo Carolo Magno, nostro in Imperio pradecessore, deinde etiam in Reformatione Venerabilis Theodorici Archiepiscopi Coloniensis, &c. dilecti nostri consanguinei & Electoris, quemadmodum ei ab Imperatore Sigismundo, praclara memoria, nostro antecessore, demandatum erat, Arnsperga, in prasentia multorum Comitum, Baronum, Equitum, Iusticiariorum, Comitum Palatinorum & Liberorum Scabinorum, constitutum, ordinatum & sancitum; vt nimirùm ad illa iudicia nemo citetur, vocetur, aut sistatur, praterquàm ob causas, qua ad illa propriè pertinent, conveniatur, aut qui alia honesta ratione in ordinem redigi non possit. Namque si quis illo citetur, quem Dominus vel Iudex eius honesta ratione queat convenire apud eos, aut in aliorum consuetis terra iudiciis; idq; Dominus vel Iudex ille Comitibus Palatinis vel occultis Iudicibus significans, aut literis demandans, eum remitti postulet: vel ipsemet citatus, cum duobus aut tribus viris integris non postulatis, Comitibus Palatinis aut Iudicibus cautionem pro ea, quam diximus, honesta ratione, in scripto singulorum sigillis roborato, prastet: tum ipsa citatio cassetur, & negotium remittatur tractandum ad Dominum vel Iudicem, ad quem de iure spectat & avocatur, sine impedimento quolibet Comitis Palatini aut occulti Iudicis. Quod si impedire conatus fuerit, & in cognitione pergere, omnes processus, sententia & iudicia desuper facta vel fienda, nullius penitùs sint momenti & efficacia: qua nos quoque de Regia Romanorū potestatis plenitudine cassamus, irritamus & annullamus. Nemo quoq; Comes ullum Liberū Scabinū cōstituat, nisi qui legitimo iure possit fieri, & qui idoneitatē suā sufficienter probare valeat. Nempe Liberi Scabini constitui nequeunt, illegitimi, mancipia aut alio modo aliena potestati obstricti & obligati; item à S. Rom. Imperio proscripti & exbanniti, excommunicati aut banniti ab Ecclesiasticis aut Secularibus, ordi-*

nari ab

neri ab illis Scabini nullo modo debent. Hanc vetiti Iudicii formam, vt pracedit, volumus ab omnibus & singulis firmiter atque inviolabiliter observari. Quare universis & singulis, Iusticiariis, Palatinis Comitibus, Liberis Scabinis, caterisq, omnibus, severissimè & districtissimè mandamus, tenore harum literarum, quatenus in suis Iusticiis & Iudiciis hanc nostram ordinationem diligenter exequi faciant. Nam si quid contrà aut secus fieri contingat, ipse Iusticiarius decem marcas auri Regia nostra Camera culpabilis solvat irremissibiliter: Comes autem Palatinus officio Palatinatus irrecuperabiliter privetur: & ille denique, qui huiusmodi iniustam citationem impetravit, sua ipsius condemnatione corpus perdat: postremò singuli eorum infames ab omnibus haberi, & ut condemnabiles puniri debent, sicut iustum est:

3. Tamen hujusmodi ordinationem & constitutionem in dictis vetitis VVestvaliæ judiciis non servari, seque suosque, cùm sub ordinariis Judiciis consistant, & coram illis secundum debitam juris formam procedere ac respondere, à suisque liberare, sponte offerant, prætermissis ordinariis judiciis, ad dicta VVestvaliæ vetita judicia, etiam in causis, quarum cognitio ad illa minimè pertinet, citari, ibique ad procedendum cogi, & sic se suosque putativis istis processibus captari, & ad iniquas expensas & dispendiosa damna perduci, intollerabili & non amplius ferenda iniquitate.

4. Nos igitur de maturo consilio & præhabita diligenti deliberatione præfatorum nostrorum & sacri Imperii Electorum, Principum, universorumque Ordinum, constituimus & ordinavimus; statuimus & ordinamus, de certa scientia, tenore harum literarum, ut in posterum sæpiùs memorata judicia VVestvaliæ vetita ad prædicti Domini & genitoris nostri Romanorum Imperatoris appositam Reformationem Ordinationem & cõstitutionem, in omni forma & modo, ut in ea expressum est, habeantur.

5. Si verò contra eam quispiam in sacro Imperio consistens, ad vetita illa VVestvaliæ judicia citatus & vocatus fuerit, ut ille vel illi taliter citati, ipsi citationi parere nullatenus sint obligati. Insuper ut omnes processus & sententiæ hactenus in memoratis vetitis VVestvaliæ judiciis adversus prædictam Domini & genitoris nostri Reformationem & constitutionem latæ & publicatæ, aut in posterum ferendæ & publicandæ inutiles, cassæ, irritæ, & nullius momenti ac valoris penitus existant; adeò ut nemini ullum præiudicium, aut in corpore & bonis damnum ac detrimentum aliquod parere vel afferre debeant.

6. Præterea præter pœnas in prædicta Domini & genitoris nostri Reformatione & constitutione sancitas, sit Judex, à quo tales posthac processus & sententiæ fierent, ipso statim facto, Jurisdictionis officio privatus, numquàm ampliùs recuperando.

7. Denique illi, qui processus & sententias prædicto modo contra Domini & genitoris nostri Reformationem & constitutionem factas, exequi pro se conaturi sint, eisque freti alterius corpus aut bona temerariè diffidantes lædant, Pacem publicam, quam in prænominato Imperiali Conventu, de consilio præfatorum nostrorum & Imperii Electorum, Principum, & universorum Ordinum, sancimus, & publicavimus, turbavisse fregisseque, & per consequens pœnas in ea Pacis constitutione comprehensas incidisse judicentur: sicuti quoque nunc iudicamus ac censemus, omniaque prædicta declaramus, de Regiæ Romanorum potestatis plenitudine, ex certa scientia, tenore harum literarum.

8. Igitur mandamus vobis omnibus & singulis de præfata nostra Regia potestate, si veliris nostram & Imperii gravissimam indignationem ac censuram, pœnasque in prædicti Domini & genitoris nostri Reformatione ac constitutione contentas evitare; districtè præcipientes ac volentes, ut, si de processibus, in vetitis VVestvaliæ judiciis factis, per quemcunque pro executione imploretur, ne adhæsionem faciatis; nec pareatis, aut quidquam attemptare præsumatis, aut aliis nomine vestro clã vel palàm fieri faciant cõcedatis, nisi vobis certò constet, huiusmodi processus ac sentẽtias esse secundum prædicti Domini & genitoris nostri Reformationẽ ac cõstitutionẽ, & in talibus caussis, quarum cognitio ad illa judicia pertineat, factas. Nam si quis huiusmodi processus & sententias, de quorum certitudine & approbatione illi non constet, conetur exequi, & ideò alterum in corpore ac bonis attemptet ac lædat; tale factum non feratis, sed contra patratores, eorumque adiutores, & fautores, tam in corpora quàm in bona, omnium & singulorum taliter agatis & procedatis, aliisque ut faciant concedatis, qualiter contra nostros & sacri Imperii publicè proscriptos ac bannitos in prædicta nostra Pacis constitutione declaratos iustum est. Id quod facietis sine ulla procrastinatione, ne alter in alterum sese referat nevè differat, si vos, & singuli vestrûm, pœnas suprà scriptas vultis evitare, qua in re fit nostrum beneplacitum. Quidquid autem in huiusmodi patratorum, eorumque adiutorum ac fautorum, omnium vel singulorum corpora ac bona præsumetis, agetis, aut facietis, in eo non videri vos volumus contra nos aut Imperium, aut quemcunque alium fecisse, neque cuiquam de eo ullatenus ad respondendum teneri.

9. Quod si quis Regnum hoc nostrum decretum ac statutum contemnere, infringere, contrafacere, aut venire, ausu temerario præsumpserit, aut aliis ut præsumant cooperit, eum, aut eos, omnes ac singulos, jubemus ac declaramus, nunc & in antea, de sæpiùs dictæ nostræ Regiæ potestatis plenitudine, in prædictas pœnas, nostra Pacis constitutione & Domini ac genitoris nostri Reformatione comprehensas, incidisse: volumusque contra eos, propter talem illorum contemptum & inobedientiam atque delictum, in eorum corpora ac bona præscripto modo procedere, iisdemque pœnis agere, quas ipsis patratoribus inferri iussimus, sicut iustum & æquum est. Quare sibi quisque caveat.

 Datum

Datum in nostra & sacri Imperii Civitate VVormatia, nostri Regii appensione sigilli obsignatum, decima die mensis Septembris, Anno à Nativitate Christi, millesimo, quadringentesimo, nonagesimo quinto: Regnorum nostrorum, Romani decimo, & Hungarici sexto.

Ann. Christi 1498.

MAXIMILIANI I. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

DE VINIS ET VINARIIS, PUBLICATA FRIBURGI Brisgoiæ in Comitiis, Anno M. CCCC. XCVIII.

MAXIMILIANUS, divina favente Clementia, Romanorum Rex, semper Augustus; Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Geldriæ, &c. Comes Flandriæ, Tyrolis, &c. Omnibus ac singulis, Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Equitibus, Militibus, Capitaneis, Vicedominis, Advocatis, Præfectis, Administratoribus, Officialibus, Sculteris, Civium Magistris, Judicibus, Consulatibus, Civibus, Communitatibus: item Viniguſtatoribus, Visoribus, *Hamatoribus, Proxenetis, . . . Vietoribus, vinorum Visitatoribus, aliisq; qui vinis & vasis negotiantur: universis denique nostris & sacri Imperii fidelibus, cujuscunque dignitatis, status aut conditionis existant, has Regias nostras literas aut earum copiam visuris vel audituris, gratiam nostram & omne bonum.

* i. mensuratoribus doliorum.

1. Reverendi, Venerabiles, Illustres, Generosi, Spectabiles, Nobiles, dilecti consanguinei & affines, Electores, Principes, Devoti & Fideles: Vetuit ac prohibuit quondam Illustrissimus Princeps, Dominus Fridericus Romanorum Imperator, &c. dilectus Dominus ac genitor noster, præclaræ memoriæ, facticia & noxiosa vina fieri, & maturo consilio præhabito ea de re quasdã *constitutiones fieri & promulgari fecit: tamen multoties ad audientiam nostræ Majestatis perlatum est, ab hujusmodi facticiis & noxiosis vinis non abstineri, sed contra prædictas dilecti Domini ac genitoris nostri constitutiones, vina nihilominus multis in locis præter naturam eorum variis modis corrumpi, & illicitis rationibus frangi, condiri, molliri, asperari, sacellari, sulphurari, & in aliã planè (si fieri possit) naturam transmutari: unde, sicuti à Medicis aliisque viris peritis certissima relatione cognovimus, multi humano generi gravissimi & lethales morbi, generantur ac obveniunt; præsertim autem fœminis prægnantibus & puerperis, aut alio naturali morbo laborantibus in tantum periculosa vitia adduntur malaque dantur, ut vel ipsæ simul cum partu enecentur, vel in posterum ad conceptionem & fœtificationem inhabiles reddantur.

* Hæ Constitutiones publicè non extant.

2. Nos igitur, tanquam Romanorum Rex, rem ipsam pro commodo Reipublicæ benignè consideravimus, & ideò cum nostris & sacri Imperii Electoribus, Principibus, Statibus, & universo Ordine, in Conventu hoc Imperiali Friburgi frequente, ad cavendum tanto malo, constituimus & sancivimus: constituimus & sancimus de Regiæ Romanorum potestatis plenitudine, ex certa scientia, tenore harum literarum.

Vide Recess. sum Augustan. Anno 1500. cap. Von gemachte der Wein.

CAPIT. I.

De Uvis in torculari exprimendis.

Primùm ut uvæ, quando vindemiatæ in torcularia portantur, prælis imponantur sine ullo alio additamento, expressumque mustum sine aromatis in vasa nuda facticioque sapore non imbuta recondatur. Quod fit factum continuo doliari eiusdem speciei vino repleri debet, donec primũ ardorem plenariè & totaliter effervear. Nec posteà huic vino quidquam facticii vel noxiosi succi affundatur, aut aliud quid addatur, nec infumetur, aut alio quovis modo alterari tentetur, sed nativo latice, ut modò dictum est, replendo curetur, donec transferatur in alios cados.

CAPIT. II.

De Elutriatione & transfusatione.

Deinde, si vinum est elutriandum & transfusandum, ut illud simpliciter in vasa nuda nulloque facticio sapore imbuta, transferatur: ita tamen, ut, si quis in elutriando, propter consistentiam & firmitatem vini, dolium suum cupis tæda sulphurea suffumigare, hoc ei non sit prohibitum, dum modò uni vino semel tantùm, nec plus quàm uni dolio fodrali *semunciã sulphuris puri adhibeat. Quæ quantitas sulphuris augeri vel minui debet pro ratione grandiorum vel minorum doliorum. Si quis tamen vinum velit transvehere, cui ad diuturniorem consistentiam ac firmitatem plus sulphuris

* i. tetradrachmam.

sulphuris opus sit, quàm dictum est, ei quoque licitum sit dolia sua pro modo ampliori sulphurare: nempe dolio fodrali, cui semuncia, ut praecedit, impensa est, adhuc duas drachmas addere: si verò nondum impensa est, & vinum etiamnum sit purum putum, & illam semunciam sulphuris puri adurere, & praetereà pro ratione grandiorum vel minorum doliorum quantitatem sulphuris augere vel minuere, nec plus, quàm dictum est, nec saepiùs quàm semel. Qui verò hoc modo vina sua sulphuraverunt, ut illi ea pro sulphuratis vendant, emptoribusque indiceut, ne vina ab eis iterum sulphurentur, sed in eis, quod suprà scriptum, firmiter observetur.

2. Si quis autem hanc nostram constitutionem inviolare, aut vina aliter sive amplius, quàm praedictum est, sulphurare, aut vasa incrustare, praesumpserit, ejus vel eorum vasis continuò opercula effringantur, vinumque per viam effundatur: adhaec ipse vel ipsi, qui talia perpetrasse deprehensi fuerint, Principibus, Dominis aut Communitatibus, in quorum jurisdictione consistereut, deferantur: & à delatis magistratus propter talia commissa pro singulo hamo singulum aureum Rhenanum extorqueat irremissibiliter persolvendum & dependendum.

Cap. III.

De Vectoribus Vinorum.

Vide Constitut. Carol. V. de Politia, tit. 16.

CUm nonnunquam aurigae & naueleri, qui vinum terra aut aqua vehendum certa mercede conduxerunt, in diversoriis aut etiam propriis aedibus ex vasis, quae conduxerunt, insciis Dominis, ad quos illa spectant, vinum furtim hauriant & consumant, locoque adempti vini aquam refundant, quò vasa repleant: ut hujusmodi furta aurigis & naucleris in posterum facere non concedatur, nec facta perferantur, nec tolerentur, sed in perpetrantes eorumque adjutores, ut sunt famuli cauponum & similes, vindicta severissima pro modo delicti sumatur, ut fiant infames, & puniantur in corpore ac bonis irremissibiliter.

Cap. IIII.

Quomodo cura visitandorum vinorum constituenda sit.

QUilibet Princeps, Comes, Dominus, & nostrae atq; Imperii Civitates, in suis districtibus & jurisdictionibus, ad manutentionem & conservationem hujus nostrae Constitutionis, ordinare debent unum vel plures, pro ratione cujusq; jurisdictionis, officiales; quem vel quos, cùm instituuntur in officio, religione jurisjurandi per Deum & Sanctos ejus obstringant: praetereà vietoribus, hamatoribus, proxeneris, aliisq; officialibus, & subditis in jurisdictione sua consistentibus, religione jurisjurandi, quo sibi teneutur obstricti, districtè ac severè injungant, ac impetent, ut in hujusmodi facticia & noxiosa vina quàm diligentissimè inquirant, & visitando ac gustando investigent: deprehensa statim ad magistratus suos deferant. Dicti etiam ordinarii Officiales, officium suum sedulò ac fideliter exeqnantur, eoq; ad modum praescriptum firmiter fungantur, nec moveri se sinant muneribus, honoribus, amicitia, odio, aut cujuscunque rei respectu, sed rectè & syncerè mandatis officiis insistant & incumbant, ultrò citroq;, ut si quid contra hanc constitutionem nostram peccatum deprehenderint, poenis in ea comprehensis emendetur.

Capit. V.

De poena transgressorum hujus Constitutionis.

SI quis autem, cujuscunq; dignitatis aut conditionis existat, Ecclesiasticus an Secularis, quacunq; re alia, quàm supra determinata sulphuris quantitate, nihilo excepto, vina aut vasa infecerit vel incrustaverit, infici vel incrustari subornaverit, sive ante sive post elutriationem, per seipsum aut per alium aliquem, fecisse deprehensus fuerit, ejus vel eorum vasis debent continuò in ipso loco, in quo deprehensa fuerunt, opercula effringi, vinaque per vias effundi: ad hoc singuli patratores, singulis vicibus, quoties deprehensi fuerint, mulctam centum aureorum Rhenanorum solvere culpabiles existant; dimidiam partem nostrae & Imperii Camerae, aliam dimidiam Ordinario suo magistratui irremissibiliter impendendam.

Capit. VI.

De vinis Herbariis.

ITem, hac nostra constitutione nolumus comprehendi, includi aut teneri, vinum Enulanum, Salvianum, Absinthianum, & ejus generis similia aromatica: item Rapisium, Kemptium, Segmentarium; quibus suo tempore commodè uti frui licet, sicut ab antiquo solet & consvetum est. Item reservamus & excipimus, vina Malvatica, Rhenvallensia, Hispanensia, Italica, & alia vina exotica; etiam flammata, passa, & defruta: tamen ea lege, ne dictis Malvaticis, Rhenvallensibus, Hispanensibus, Italicis, & aliis exoticis vinis, neq; flammatis, passis, & defrutis, nihil malè facticium aut noxium adhibeatur, neq; alterum in alterum transfundatur, neq; aliis vinis repleantur, neque ulla omninò fiat mixtura, sed quodlibet purè vendatur & emensuretur, severissima & strictissima poena superiori capite sancita in delinquentes vindicanda.

Vide Recessum Imperii Augustanum Anno 1500. tit. Von gemächt der Wein.

Cap. VII.

Iterum de pœna transgressorum.

HÆc vobis intimamus: mandantes vobis insuper de Regiæ Romanorum potestatis plenitudine, si vultis nostram & Imperii severissimam indignationem & pœnam evitare, & etiam condemnationem mulctæ, nimirum quinquaginta marcarum auri puri, nobis in nostram Regiam Cameram irremissibiliter persolvendæ; districtè præcipiendo, & jubentes, ut hanc à nobis decretam ordinationem ac constitutionem in universo ejus tenore exequamini, & in omnibus vestris jurisdictionibus atq; districtibus passim publicari faciatis, & singulari cura atq; attentione subditis vestris imperetis, ut dictæ ordinationi atq; constitutioni, juxta tenorem ejus, sine ullius puncti transgressione omnimodò obtemperent, eamque servent ac teneant, nec contravenire quovis modo audeant, si vobis cordi est, & nostram atq; Imperii gravissimam indignationem declinare, & supradictam pœnam non incurrere. Testimonio harum literarum, appensione Regii nostri sigilli confirmatarum.

Datum Friburgi Brisgoiæ, quarta & vigesima die mensis Augusti, Anno à Nativitate Christi millesimo, quadringentesimo, nonagesimo octavo: Regnorum nostrorum, Romani decimo tertio, & Hungarici nono.

MAXIMILIANI I. IMPERATORIS AUGUSTI

FORMULA ARTICULORUM MILITARIUM

An. Domini 1508.

Præscripta ANNO DOMINI M. D. VIII.

Reformavit Maximilianus II. Anno 1570. Zu Speyer in der Reuter und Fußknecht Bestallung.

Ilites omnes & singuli è Catalogo primùm recenseantur; deinde jurejurando à singulis præstito firmentur, ex more militari priùs delectu habito.

2. In primis jurent Cæsareæ Majestatis damna cauturos ac prohibituros esse, ejusque commoda & utilitates sese promoturos.

3. Secundò jurent illius Majestatis loco & nomine, ILLI Principi &c. tanquam suo præcipuo Commissario ac Duci exercitus, obsequuturos ac ministraturos, atq; in omnibus parituros, ac nihil recusaturos vel denegaturos sese, sive in acie cum hoste confligendum pugnandumve, & muros incurrendum sit, aut vigilandum, vel in castris, ut decet, manendum, obedientiam præstituros, ita ut par est æquumq; bonos rectosque milites præstare.

4. Tertiò jurent, quòd nullam profectionem in & adversus hostes detrectabunt vel recusabunt: aut non discedant absq; jussu vel mandato ILLIUS Principis &c. aut ejus locumtenentis seu Legati.

5. Quartò jurent, quòd minoribus etiam Præfectis militum, seu Capitaneis, Signiferis atq; Ductoribus obedire velint, in vigiliis observandis & custodiendis, in profectionibus, in castris, in ordinibus, in aciebus, nullo dempto, quodcunq; ad rem militarem & honestatem spectet & pertineat, etiam si Capitaneus quispiam, Vexillifer, Antesignanus, vel Ductor, aut alius miles minor aut major, non sub suo signo aut vexillo militans aliquid jusserit & præceperit, ei obsequatur, ut suo Capitaneo Signifero, & Ductori.

6. Quintò, jurejurando adfirmabunt, à signo vel vexillo se non discessuros, sive in castris, sive in profectione, aut expeditione absq; supremi Capitanei permissione, ac venia salva inferioris quoque Præfecti. nemo item alium in locum suum subponat ad vigilias ex ordine ad ipsum pertinentes, sive is gravis sive levis armaturæ miles sit, quin unusquisque suo loco & ordine ipse vigilias servet & expediat, nisi vehementer valetudine adversa præpediatur ac remoretur.

7. Sextò jurabunt, ne quis in castris bombardis utatur, ac globos è pixidibus emittat, sed extra castra: nec cantu, nec clamore aut vociferatione in castris. Et si quis ista ab aliis exaudiat aut videat, eum placidis verbis erudiat atq; emendet. Si verò non audiverit, Domino militiæ atq; exercitus, mediante suo præstito juramento, indicet atque denunciet.

8. Septimò jurare debent, si quem locum ILLE Princeps &c. & Dux designaverit, ut ilicò motu concitato ad signum & vexillum concurrãt. Quisquis verò in sua casa aut domicilio perstiterit, nisi ægrotus aut vulneratus esset, ab eo auferant milites quicquid habet, ac ipsum Domino militiæ tradant.

9. Octavò, jurejurando adserent, si ILLE Princeps &c. oppida aut arces, territoria aut villas recipiet coactas incendii minis, aut aliis modis sibi visis, ut non obturbent eum, aut impediant verbis aut factis, sed quicquid condixerit, non remorentur, quin observent ipsi, medio illorum juramento atq; corporali pœna.

10. Nonò jurent, quòd si ILLE Princeps &c. civitates, oppida aut arces, territoria seu villas devicerit, aut prædæ subjecerit, quovis modo voluerit, vel communi prædæ vel cohortali denunciando aut subjiciendo ex suo arbitratu, ei pareant & obsecundent, ad majora incommoda & damna vitanda. Si quis etiam sive magnum sive parvum quicquam abstulerit vel avexerit, sine Principis permissione ac bona venia, ei auferetur quicquid habet, ac corporali pœna afficiatur atq; plectatur.

11. Decimò

11. Decimò, juramento adfirment, nullas factiones aut conventicula facere aut struere velle, aut trummarum verberatores ad hoc musicæ genus sonare, aut classica canere cogere sive compellere sine Principis aut sui Locumtenentis vel Advocati permissione.

12. Undecimò jurabunt, forum liberum tenere, & omnes commeatû ac victualia advehentes tueri ac defendere, nec quid vendere ante castra, sub pœna juramenti præstiti & corporis afflictione.

13. Sic & jurabunt Ecclesias, Monasteria, & sacras ædes, ita ut sunt, tueri & non lædere, nec dehonestare, nisi hostes ex illis se muniant atque defendant.

14. Jurabunt quoq; puerperas, viduas, pupillos, Sacerdotes, & alias honestas virgines, puellas, & matronas tutas & illæsas fore, sub perjurii & capitis pœna.

15. Item jurabunt, si quis audierit criminari Deum aut blasphemare, aut Matrem eius, ut eum deferant apud Principem militiæ aut Præfectum, & puniatur pro merito & condigna pœna.

16. Jurabunt item, ne compotent suprà quàm quisq; ferre ac tolerare possit; cùm per immoderatas compotationes, crapulam & ebrietatem plerią; homines in contemptum, ignominiam, & negligentiam illabantur atque deveniant.

17. Jurabunt etiam, quòd nemo illorum ex veteri livore, odio aut simultatione, dum sub Principe militent, quacunq; occasione factum fuerit aut contigerit, vindicet aut ulciscatur, quin potiùs conquiescat omni eo tempore, ac intercidat. Quòd si verò acciderit res causáq; sub Principis gubernatione, eam controversiam seu litem sedabit ac componet ex æquo Princeps.

18. Jurent quoq;, si manipulos, cohortes, partes, aut factiones viderint, ut pacem interponant ac jubeant: qui autem illam servare noluerint, eos occidant absque medio.

19. Item jurabunt, quemadmodum omni isto tempore apud Principem hunc militiæ cernunt & habent Capitaneos, Præfectos, Signiferos, & Ductores existentes, eos vos non mutaturos esse, sed eos Princeps militiæ constituendi ac deponendi habeat potestatem.

20. Cæterùm jurabunt, locum semper se daturos esse equitibus, unà cum suis armis & equis, & ubicunq; commeatus victualia haberi possint, etiam apud hostes, neutiquam impedituros.

21. Jurent etiam Illi Principi militiæ & exercitus, Primoribus & Capitaneis jus suum permissuros ac præbituros esse.

22. Item jurent quoq; alios plures articulos non in specie præscriptos, & ad bonos milites pertinentes, se observare velle, nullis exceptis.

23. Et si quisquam in murorum concursu, aut in pugna & conflictu cum hostibus retrocedere vel in fugā se dare vel vertere vellet, eum proximus quisq;, vi juramenti præstiti, confodat & occidat.

MAXIMILIANI I. IMPERATORIS AVGUSTI

EDICTUM

An. Domini 1509.

BANDI SIVE PROSCRIPTIONIS IMPERIALIS

Contra Ducem & Rempubl. Venetorum, promulgatum Wormatiæ in Comitiis Anno M. D. IX.

Maximilianus Dei gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, &c. Germaniæ, Hungariæ, Dalmatiæ, & Croatiæ Rex, Archidux Austriæ, Burgundiæ & Brabantiæ Comes Palatinus &c. Reverendissimis, Illustrissimis, Illustribus, Generosis, Nobilibus, Amplissimis, omnibus & singulis nostris atq; sacrosancti Romani Imperii nostri Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & Secularibus Prælatis, Comitibus, Liberis Baronibus, Dominis, Equitibus, Militibus, Capitaneis, Vicedominis, Burggraviis, Castellanis, Præfectis, Quæstoribus, Procuratoribus, Officialibus, Curatoribus, Prætoribus, Scabinis, Consulibus, Senatoribus, Rebuspublicis, Judicibus, Communitatibus, Civibus, aliisq; nobis subjectis, cujuscunq; demum sint honoris, gradus, conditionis, dignitatisve, dilectis nostris consanguineis & affinibus, Septemviris Principibus, Venerabilibus, nostriq; Imperii fidelibus devotis, gratiam & clementiam nostram Cæsaream & omne bonum.

1. Reverendissimi, Illustrissimi, Illustres, Generosi & Nobiles, dilecti Consanguinei & Affines Electores, Principes, devoti, fideles: Quemadmodum una omnium sapientum meote unaq; voce summum atq; extremum in hoc mundo reputatur bonum, justitiam colere, alterum non lædere, & deniq; suum cuiq; tribuere; ita etiam ex contraria parte constanti omnium hominum consensione primum, solum, summum & ultimum malum est, quo nullum pejus nec publicæ perniciosius utilitati, simulac indomitæ effrenatæq; animi cupiditati obtemperatum fuerit, violenta rerum alienarū invasione, occupatione & retentione à justitiæ tramite deflectere, &, quod multò ampliùs est, non sine inobedientia & contemptu magistratus, & ejus mandatorum in ejusmodi contumacia præfractè perseverare; maximè cùm fieri non possit, quin ea ex re in sacro Imperio dissensiones acerbæ, bella turbulenta, & periculosa scandala, item exitiosa ac fœda exoriantur, ex quib. nisi maturè & tempori huic malo ratione & consilio occurratur, sacro Imperio, publicoq; bono luctuosæ & fatales impendeant ruinæ.

1. Cùm igitur Dux Venetorum, Leonardus Lautendanus, (qui ad explendam cæci ac temerarii sui animi immoderatam & pertinacem bonorum alienorum cupiditatem Veronam & Vincentiã civitates, quæ cum omnib. suis juribus & pertinentiis sunt ex numero feudorum nostrorum nostriq; Imperii, quæq; à nobis nostriq; antecessorib. Romani Imperii pro tempore existentib. Imperatorib. & Regibus, Nobilibus, nostris nostriq; Imperii, in dictis civitatibus Vicariis generalibus dilectisque fidelibus Joanni seniori & Joanni juniori de Scala, eorumq; majorib. jure ac titulo Vicariatus feudiq; per multos annos & tempora priora rectè beneq; quidem concessæ, sed non ita pridem ab aliquo Ducis illius Veneti prædecessore contra jus fasq; violenter captæ & occupatæ sunt, jamdudum detentavit, & etiamnum malo jure maloque more detinet & usurpat) ob contumaciam suam, contemptum, voluntatem obstinatiorem, & pervicaciam, qua ex sententia & reb. judicatis in summo Imperii nostri tribunali legitimè juris ordine observato, & causa cognita impetratis decretis & processib. pro restituendis supradictis Civitatib. cum toto ipsarum territorio ac districtu, jurib. omnib. commodis, pertinentiis, perceptisq; fructib. dicto nostro Vicario generali, qua simul et pervicacia binis nostris Imperialib. literis exequutorialib. & citationib. sub pœna banni Imperialis eam ob causam contra ipsum diverso tempore, diversisq; vicib. emanatis, earumq; exequutioni ipso persona ipsius factæ debito more modoq; non obtemperavit, sed illa omnia temerariè & pertinaciter sprevit atq; elusit, quin & adhuc in earum rerum contemptione ac despicientia obstinatè hæret, prævia solenni & legitima citatione, facto proclamate, data sufficienti dilatione, & omni altero ordine processuq; ut juris & moris est, observato, in nostrum nostriq; Imperii bannum cecidisse, eiq; obnoxius factus jure & judicio declaratus & pronunciatus sit; quinetiam loco & nomine nostro debitis consuetisq; sollennitatib. quemadmodũ in Imperio inveterato plurimorum annorum usu observatum, publicè proscriptus bannitusq;, denunciatus & proclamatus, quemadmodum Imperiales nostræ literæ exequutoriales ea de re emanatæ, & in publicũ datæ latius atq; evidentius testantur & commonstrant.

2. Nos autem cum summa nostri sollicitudine, tum Imperiali administratione rerum publicarum, in primis verò sacri Romani nobis crediti Imperii summè necessarium bonumque existimamus, suum cuique distribuentem, justitiam colere, observare tuerique, eamque à refractariis & immorigeris contemptoribus Imperiali auctoritate & severa pœna defendere, propugnare, vindicare ac conservare; decrevimus vigore sæpiùs dictæ sententiæ & impetratorum processuum, qui tam actoribus suprà nominatis quàm etiam saluti & emolumento auxilium & consilium contra ejusmodi inobedientes & contumaces eorumque singularem insolentiam & nefarium contemtum ferarur, & adjungatur, ad legitimam rei judicatæ exequutionem transilire.

3. Quamobrem vobis omnibus & singulis devotis & dilectis nostris, cunctis item nostris Imperiique nostri subjectis fidelibus, & quibuscunque denique aliis notum facimus, denunciamus & declaramus, dictum Ducem Venetum esse nostrum sacrique nostri Imperii notorium proscriptum declaratumque bannitum. Eam ob causam vobis omnibus & singulis jam memoratis ex plenitudine Romanæ Cæsareæ Majestatis & vi summi nobis competentis Imperii, jurisque & judiciorum auctoritate, hisce nostris Imperialibus severè firméque præcipimus, volumus, & jubemus, ut Ducem illum Venetorum non alium quàm ejusmodi bannitum habeatis, nominetis, reputetis, vitetis, illum etiam in posterum in vestris Principatibus, Ducatibus, Regionibus, Provinciis, Districtibus, Territoriis, Civitatibus, Arcibus, Nundinis, Pagis, Villis, Bonis, Domibus, Castris, Receptaculis, nullatenus admittatis, recipiatis, foveatis, & occultetis: nec ipsum ad sodalitatem edendi bibendique, multò minùs ad jura promercalia emptionum, venditionum, societatum, commerciorum, contractuum, pactorum, conventionum, fœderum aut ullorum aliquorum negociorum communionem, coitiones, collegia, societatemve assumatis & adhibeatis; nec tale quid per vestros quocunque modo vobis subditos fieri concedatis, neque per vos ipsi, neque per alios, clam aut palam, quacunque tandem ratione, prætextu modóve id effectum dari posset, sed ipsius corpus, bona, fortunas, ubicunque terrarum illa solo salóve transvehentur & deprehendentur audacter & liberè invadatis, rapiatis, occupetis, detineatis, manum injectione vobis vindicetis, arrestetis, capiatis, usurpetis, vobis vestroque bono teneatis & possideatis; in primis verò sæpedictis actoribus, ipsorum amicis, consortibus, fautoribus, aliisque ipsorum nomine id ipsum liberè, securè & absque ulla impensa & renumeratione in vestris Principatibus, regionibus, & districtibus facere permittatis. Eo fine ipsis etiam salvum vestrum conductum, securitatem, auxilium, opem, consilium, adminiculum, præsidium, & fidem publicam præbeatis & concedatis, quoties id ab actoribus eorumve adhærentibus, universim aut seorsim, aut ab aliis ipsorum nomine locoque petitum fuerit, neutiquam committentes, ut ratione earum rerum impedimentum aut obstaculum aliquod à vobis vel illis, qui vobis adjecti sunt, quos eadem facere & permittere severè compellatis, objiciatur, in eoque tantisper immorabimini, dum dictus bannitus sua proscriptus de pervicaci sua protervia, effrenato contemptu, & insolenti contumacia & inobedientia desistat, deque iis omnibus & banno Imperiali absolutus fuerit.

4. Ne quis autem hac in re ullam pœnam, censuram, mulctam, invidiam, damnum, aut quicquid ejus sit, temerè & parum constanter metuat, hujusque rei in ruinam excusationem aut prætextum aliquem quærere, quo utatur, possit: Decernimus, statuimus & volumus ex plenitudine absolutæ nostræ potestatis Imperialis, ut quicquid suprascripto modo adversus Ducis illius vitam, corpus, bona, & fortunas, deliberatur, constituitur, tractatur, & denique in effectu adimpletur, non censeatur in eo quicquam à quoquam contra nos, & sacrum nostrum Imperium aut ullum alium aliquem injustè

injustè, illegitimè, minusve rectè factum, sed ab omnibus & singulis hæc omnia audacter, liberè, fidenter, securè, absq; omni metu motuq; recto & constanti animo sine justificatione facti perfici & fieri posse & debere. Quinimmò contra hæc omnia proscriptum illum Ducem non juvabunt, non defendent, non excusabunt, ac tutabuntur ullæ immunitates, concessiones libertatum, exemptiones, privilegia, gratiæ, indulta, beneficia, exceptiones, præsidia, salvi conductus, securitates, remissiones, laxamenta, omniaq; ejus generis alia à nobis aut nostris antecessoribus Regni nostri Romanis Imperatoribus ac Regibus aut aliis ipsi bandito aliisve concessa & tributa; multò minus ipsi patrocinabitur nostra nostriq; Imperii universalis pax publica, aut privilegiata & privata residentiæ nostræ, nulla societas, nullum fœdus, nullum denique pactum aut negotium, quod ipsi bandito hac in re, commodo, emolumento & defensioni esse possit.

5. Volumus etiam, quod nullus ex vobis hoe in negotio alium respiciat, moras alterius suæ prætexat excusationi, alius deniq; alium expectet; sed ut hæc omnia quàm primùm, & quoad eius fieri potest à vobis omnibus, vel saltem qua unumquenq; ea sors ratione debiti & officii concernit, gnaviter & strenuè, ut supra scriptum, summa & extrema cum diligentia absolvantur perficiantur que, Quod si feceritis, feceritis ea, quæ severa Imperialis nostra jussit mens, & voluntas à vobis desiderat. Qui autem Imperiale nostrum Edictum, Mandatum & Decretum temerario ausu negligere, flocciq; pendere veritus non fuerit, ipso jure & ipso facto nostri nostriq; Imperii, bandi & conformidabilis proscriptionis, necnon aliarum pœnarum mulrarum & censurarum reus erit, &, quod gravissimū, severo & vehementis Imperialis animi motui subjacebit. Quæ omnes & singuli sciant, & faciant.

Datæ Vormatiæ XIII. Junii, Anno post natum Christum M D IX. Anno Imperii nostri Romani XXIV, & Hungarici anno vigesimo.

GRAVAMINA
GERMANICÆ NATIONIS ET SACRI ROMANI IMPERII,

Ann. Christi 1510.

Cum remediis & avisamentis ad CÆSAREAM MAIESTATEM.

INCIPIUNT GRAVAMINA NATIONIS GERMANICÆ, ET SACRI ROMANI IMPERII DECEM.

I.

Uòd ad servandas bullas, pacta, privilegia, & literas ab antecessoribus absque omni derogatione concessas, successores Pontifices teneri se non arbitrantur; imò per crebras dispensationes, suspensiones, revocationes, ad cujuscumque (etiam vilis) personæ instantiam contraveniunt.

II.

Quod electiones Prælatorum quandoq; rejiciuntur.

III.

Quod electionibus Præpositurarum, quas quarundam Ecclesiarum Capitula multo ære impetrarunt, contravenitur: Spira * scit & Hasela, cujus bulla de eligendo Præposito enervata est, eo adhuc superstite, qui dederat. * al. scilicet.

IIII.

Quòd beneficia & dignitates majores Cardinalibus & Protonotariis reservantur.

V.

Quòd expectativæ gratiæ absq; numero conceduntur, & multæ interdum ad unum Collatorem. Unde surgunt quotidianæ lites, & pecuniæ dilapidantur, tum illæ, quæ pro bullis gratiarum (quæ numquam effectum sortientur) expositæ sunt, tum illæ, quæ pro litibus deducendis consumuntur. Inde apud quosdam ortum est proverbium: *Quisquis gratiam expectativam ab urbe extraxerit, centum aut ducentos aureos nummos in cistam simul ad ipsam gratiam reponat, quibus ad prosequendam litem opus habebit.* Avisam. Constant. cap. 8 & Mogunt. cap. 8. Epitom. Pragm. Sanct. in præfat.

VI.

Quòd annatæ absq; dilatione & sine misericordia, etiam Episcopis intra paucos annos mortuis, exiguntur. Interdum plus, quàm debeatur, extorquetur, propter nova officia, & novos familiares. Exemplum de * Moguntinensi & Argentinensi Ecclesiis. * al. Moguntina.

VII.

Ecclesiarum regimina minus dignis (Romæ videlicet) committuntur, qui ad mulos magis quàm homines pascendos & regendos essent idonei.

VIII.

Indulgentiæ novæ cum revocatione aut suspensione veterum, Laicis contra Clerum murmurantibus, ad corradendas pecunias conceduntur.

IX.

Conradus § 6. supra.

Decimæ sub prætextu expugnandorum Turcarum exiguntur, nulla expeditione subsecuta.

X.

* al. etiam.

Causæ, quæ in Germania, in qua * & docti & justi Judices sunt, terminari poterant, ad tribunalia Romana indistinctè trahuntur. Quod sanctus Bernhardus ad Eugenium Papam scribens valde reprobare videtur.

REMEDIUM CONTRA GRAVAMINA NATIONIS GERMANICÆ.

SI Cæsareæ Majestati consultum visum fuerit; proponatur Summo Pontifici & sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ, quòd grave, imò intolerabile sit Nationi Germanicæ, amodò tantas expensas & molestias pati, tantas pro confirmatione Archiepiscoporū & Episcoporum inferre annatas, præsertim quæ in quibusdam Episcopatibus successu temporis auctæ, in quibusdam duplicatæ esse dicuntur.

2. Nam Sedes Moguntina (ut dicitur) olim solùm dedit decem millia florenorum. Quæ cùm quidam illic electus dare renueret, sicq; usque ad mortem suam persisteret, electus post eum confirmationis capsulas se opponere timuit Sedi Apostolicæ, offerens antiquam summam, puta decem millium florenorum. Is nec confirmationem impetrare potuit, nisi & reliqua decem millia simul redderet, quæ adhuc extabant à suo prædecessore nondum persoluta.

3. Sicque cogebatur dare viginti millia florenorum: quæ tunc indubiè in registrum cameræ signata sunt, & usque ad nostram ætatem à singulis Archiepiscopis exacta: & nedum viginti millia, sed & viginti quinq; propter nova officia & novos Pontificum familiares. Tandem excrevit summa usque ad viginti septem millia, quæ Archiepiscopus Jacobus cogebatur nuper persolvere, ut retulit Vicarius in spiritualibus † Moguntinensis. Sicq; in vita unius hominis septies viginti quinq; millia à solo Archiepiscopatu Moguntinensi pro confirmatione Archiepiscopi Romā pervenerunt.

† al. Moguntinus.

Electus Anno 1504. Decemb. 30. mortuus Ann. 1508. Septemb. 15.

4. Et cùm Archiepiscopus Jacobus vix quatuor annos sedisset in Archiepiscopatu, mox post eum electus Dominus Uriel ad minus viginti quatuor millia coactus est persolvere: quorum partem mutuò forsan accepit à mercatoribus, sed ut illis satisfaciat, imponere coactus est subsidium aut exactionem in suos populos & pauperes agricolas, quorum aliqui nondum satisfecerunt tributo ant exactioni pro pallio à suo prædecessore Jacobo impositæ. Sicq; non solùm eviscerantur nostrates, & ad extremam inopiam rediguntur (de qua reverendissimo Domino Bernardino sanctæ Crucis Cardinali, & nuper Legato, constat) verùm etiam incitantur ad rebellionem & quærendam utcunque libertatem: & ubi possunt, inter se susurrant de sævitia in Clerum.

5. Admonendus etiam videtur Summus Pontifex, quòd per varia bella terræ Germanorum passim desolatæ sunt, ac per crebras mortalitates numerus viventium diminutus.

6. Sicque ob paucitatem cultorum agri pro magna parte inculti jacent, & ipsa telonea diversis eventibus attenuata, & venæ minerales exhaustæ sunt, pereuntq; indies proventus, ex quib. Archiepiscopi & Episcopi († aliis etiam honestis & necessariis impensis gravati) Sedi Apostolicæ annatam persolvere possint.

† al. aliis.

7. Non sine causa Jacobus Archiepiscopus Moguntinensis jam ferè moriens dixit; *se de morte sua non adeò dolere, quam ob id, quòd subditi sui pauperes iterum pro pallio gravem exactionem dare cogerentur.*

NB. Vaticiniū Procerum Imperii, & nostra tempora vide.

8. Minùs ergò Summus Pontifex, velut pius pater filiorum suorum amator, & fidelis ac prudens pastor, cum filiis suis Germanicæ Nationis agat, ne propediem vel in universos Christi Sacerdotes persecutio suboriatur, vel instar Bohemorum pleriq; ab Ecclesia deficiant Romana.

9. Minùs saltem agit, quotiens Archiepiscopus aut Episcopus ad paucos annos rexerit: sicut de Episcopis Bambergensibus accidit, quorum tres intra paucos annos mortui sunt.

10. Quid de aliis multis Episcopatibus? si quidem Germania, Ænea Sylvio teste, supra quinquaginta * Episcopatus habet. Quid de Abbatibus? quorum aliqui Romæ confirmantur.

* Durus de Pascolo in Aulico Politico, regul. 358. numerat LII. Episcopatus in Germania, Abbatias LXIII. Præposituras CXX. quarum Præpositi & ipsi nonnulli Romæ cōfirmantur.

11. Esto, quòd in Germania majores essent ex agris, ex mineris, ex teloneis obventiones: indigeret tamen Cæsarea Majestas, & cæteri Principes, thesauro & nervo belli, contra hostes, præcipuè infideles; & ad conservandam in Germania pacem, atq; ad justitiam unicuique ministrandam. ad quod Consistorium Regalis Cameræ, cum magnis impensis sanctè institutum, maximè deservit.

12. Præterea opus habet Cæsarea Majestas pecuniis ad comprimendos Imperio rebelles, & ad exterminandos sicarios atq; latrones: quorum nonnulli Ecclesiis nocere, earum bona diripere, imò in Clericorum personas sævire atque grassari non erubescunt.

13. Demum Natio nostra non solùm pro reparatione Ecclesiarum & Monasteriorum auro indiget & argento, sed etiam pro hospitalibus, pro pueris expositiis, pro viduis, pro puerperis, pro orphanis, pro filiabus pauperum (ne stupro cadant) desponsandis, pro domestica inopia laborantibus, pro annosis & effœtis, pro valetudinariis, ac pro pustulatis, quorum (proh dolor) plena est Germania, alioqui etiam populosa, uti sexum minimè fastidiens muliebrem.

REMEDIUM PRO CIVITATIBUS IMPERII ET ANIMARUM SALUTE.

SI sollicitante Cæsarea Majestate, à Sede Apostolica impetraretur, quod Uriel Archiepiscopus Moguntinensis impetravit, ne quis deinceps in civitatibus Imperii simul possit habere Canonicatus

natus aut Vicarias, in diversis ejusdem civitatis Ecclesiis, sed ut singulæ in singulas distributiones deservirent. Tùm minuerentur lites: Respublica magis sentiret commodum, plures docti, Imperio & Fidei utiles, promoveri possent, plures missæ legerentur, & omnis divinus cultus alacrius & laudabiliùs perageretur. Sicut de Basilea & Spira exemplum adduci posset. In utraque enim civitate nullus simul in diversis Ecclesiis plures Canonicatus aut Vicarias ex sanctissima consvetudine possidere potest. Ideoq; utrobiq; religio & divinus cultus, egregiè floret. Et Summi Pontificis (Ænea Sylvio teste) interest curare, ut honoretur Deus, & illi laudes atq; hymni canantur.

2. Expediret Rebuspublicis & animarum saluti, si Summus Pontifex immutabiliter sanciret, ut in quolibet Collegio duæ ad minus essent Præbendæ gratiis non subjectæ, ad quas duo Theologi, aut unus Theologus & alter Canonista, duntaxat promoveri possent.

3. Atq; ut idonei, puta Philosophiæ, Canonum, & sacræ paginæ docti, eò promptiùs curas subirent animarum, expediret quòd auctoritate Apostolica, Monasteria & Collegia Parochiis, quas sibi incorporatas tenent, sufficientia & certa emolumenta inferre cogerentur. Hoc enim, si Æneæ creditur, Papam decet curare, ut Evangelium Christi, quod est optimum animæ pabulum, omnibus syncerè prædicetur, ut omnes errores, omnis blasphemia eradicetur, ut bella sopiantur, ut furta, rapinæ, incendia, homicidia, adulteria, ebrietates, crapulæ, contentiones, odia & rixæ de medio tollantur. Ad harum rerum persvasiones Theologi & Canonistæ magis idonei quàm Curtisani avari esse videntur. Imò & Theologi docti, concionibus apti, Summum Pontificem, reverendissimosque Dominos Cardinales in honore & auctoritate sermonibus suis commodiùs tueri & conservare possent.

Papæ officium est curare, ut Evangelium sincerè prædicetur.

AVISAMENTA AD CAESAREAM MAIESTATEM.

Sicut regnum Franciæ Pragmaticam habet sanctionem, cui in conferendis beneficiis innititur, sic Imperium Romanum habet Concordata Principum: utque ea illæsa conserventur, interest Cæsareæ Majestatis. Raro tamen hactenus per Summus Pontifices violata sunt: & Auditores Rotæ juxta illa hucusque feruntur judicasse. Et si aliquis Curialium per quamcunque dispensationem conaretur illa infringere, quòd Episcopus vel Princeps vel Senatus ejusdem loci, principiis obstando, in faciem ei Concordata inculcaret, piè exhortans ne contraveniat, quoniam audacia sua sustineri nequaquàm posset, cùm & Turcæ & Judæi pacta fidemque servent. Quis Curtisanorum tam insolens aut stultus est, ut contra voluntatem Episcopi, Principis, aut totius alicujus Communitatis in aliqua civitate habitare præsumat?

Concordata Principum.

2. Posset etiam Cæsarea Majestas per literas aut * Oratores facilè in regno Franciæ experiri, quomodo illic beneficia conferantur, & quam authoritatem in beneficiis conferendis habeat Summus Pontifex. Secundùm hoc posset moderamen fieri in Imperio Romano, & frenum inexplebili avariciæ Curtisanorum adhiberi. Si præclaræ Universitates, præcipuè facultas Theologica Parisiensis, † approbaverint modum illum, qui de disponendis & conferendis beneficiis in Francia servatur, nemo dubitet, Cæsaream Majestatem & Principes Germanos, si se isti modo * conformaverint, apud Deum tutos fore & excusatos. Præsumendum enim est, quòd tanti Prælati, tanti Doctores, tam probati viri, qui in regno Franciæ ac in studio Parisiensi vivunt, nihil approbent, quod contra Deum aut contra justitiam committeretur.

* Exemplo Senatus Romani, qui Decemviros in Græciã pro Legibus misit, auctore Pomponio l. 2. §. 4 D. de Orig. jur.
† al. approbaverit.
* al. confirmaverint.

3. Provideat tamen Cæsarea Majestas, ne Archiepiscopi Electores in hoc sancto instituto à se dissentiant, sibique non adhæreant, propter censuras Apostolicas, quas timebunt; & populus interdictum diu non sustinebit.

4. Provideat etiam Cæsarea Majestas, ne Fratres Mendicantes contra ipsam prædicent, qui Sedi Apostolicæ libenter deferunt, timentes perdere privilegia sua, utinam Christo & naturæ inimica: quamvis justissimam causam dudum habuisset contra tantam avariciam tantosque abusus prædicandi.

5. Timeat Cæsarea Majestas, ne Papa mandet Electoribus, ut ad electionem novi Regis Romanorum procedant: sicut contra Fridericum Secundum Landtgravius Thuringiæ & Gvilhelmus Hollandiæ Comes jubente Papa fuerunt electi.

6. Timeat Cæsarea Majestas omnes Prælatos Ecclesiarum, præcipuè Præpositos, qui ex juramento tenentur avisare Papam.

7. Timeat Cæsarea Majestas, ne * S. D. N. Papa obedientiam à subditis auferat, & circumjacentes populos provocet, ut in terras Cæsaris seu Archiducatus Austriæ irruant: quod isti homines sub colore obedientiæ Apostolicis mandatis præstandæ promptissimo animo sunt facturi.

* id est, sanctissimus Dominus noster.

8. Timeat Cæsarea Majestas censuras Apostolicas, à quibus S. D. N. non abstinebit.

9. Timeat Cæsarea Majestas, ne Papa argutissimis locis rudi populo persvadeat contra Pragmaticam, seque excusans simplicium benevolentiam captet; allegaturus, † quod Ecclesiam sancti Petri in Urbe magnis impensis instauret, & ceteris in locis contra Turcas ædificet, quodq; bellis suis nulli umquam fecerit injuriam: quoniam recuperet terras ad Ecclesiam sive patrimonium sancti Petri pertinentes, ad quod ex officio teneatur. Circumspiciat ergo & deliberet Cæsarea Majestas, qualiter sapientissimo suo consilio omnibus illis Romanorum subtilitatibus, si necessitas exegerit, sit responsura.

† al. quoad.

CONCLUSIO ET PIA EXHORTATIO AD CÆSAREAM MAIESTATEM.

Nihil sanctius, nihil Deo gratius, nihil sempiterna memoria dignius efficere poterit Cæsarea Majestas, quàm ut tantas Germanicæ Nationis molestias & exactiones moderetur, ut Laicis Clerum persequendi occasionem auferat, ut parochias (quarum aliquas Episcopatus Italicos Æneas æquare scribit) ex faucibus Curtisanorum, concionari, consulere, & consolari nescientium, eripiat; ut divinum cultum augeat; ut avariciæ & impietati Curtisanorum frenum imponat; * ut jus patronatus Laicorum in utrisque, & nominationes Canonicorum, collationesque Ecclesiasticorum in ordinariis mensibus observet: ut multorum Illustrium, Nobilium, & civium filiis in Germania consulat, qui in Universitatibus ab adolescentia divinas & humanas literas discunt, ut & ipsi extra Curiam Romanam † absque inquietissimis vexationibus, sumptuosissimisque, interdum etiam indignis litibus, ad præbendas Ecclesiasticas ascendant, qui & Imperio Romano consiliis, & toti Ecclesiæ orationibus suis opem ferre possint. Neque enim minima causa est, cur tantoperè floreat Franciæ regnum, nisi quod tantos tamque præstantes in omni bona doctrina viros multos habet.

* al. &

† Avisament. Mogunt. cap. 7. Reform. Sigismundi cap. 12. §. 2. infra hîc circa fin.

2. Si Cæsar hanc impietatem enervaverit, si Germaniam tributo gravi oppressam in pristinam libertatem vendicaverit, si doctis & honestis ad præbendas aditum fecerit, tum * verè liberator Germaniæ, libertatisque restitutor: tum verè pater patriæ, perpetuò ab omnibus passim poterit appellari: nec minorem sibi gloriam, Germaniæque fructum afferet, quàm si provinciam aliquam bellicis ei viribus adjecisset. Sicq; non minores uni Maximiliano gratias debebit, quàm his omnibus, qui translato ex Græcis in Germanos Imperio, multis antè temporibus regnaverunt.

* al. verò.

MAXIMILIANI IMPERATORIS

EDICTUM

Summum Ecclesiæ Pastorem, & omnem Clerum, exemplo charissimi patris nostri, Friderici Romanorum Imperatoris Tertii, hactenus venerati non parvos dignitatum & Ecclesiarum parochialium proventus ex terrarum nostrarum finibus, Clericis & Prælatis absentibus clementer inferri permisimus. Quos etiam clàm pro humana fragilitate delinquentes cum † Constantino prædecessore nostro chlamyde operire non dedignatemur. Verùm cùm ex nostra largitate divini cultus detrimentum profluat, unde divinæ laudis, psalmorum & missarum amplificatio debuerat proficisci, nostra interest, qui absque meritis in solium Romani Imperii lecti sumus, ut inter cæteras maximas pacis & belli occupationes vigilanter quoque circumspiciamus, ne Ecclesiæ pereant, ne religio labascat, ne divinus cultus diminuatur, & ne animabus defunctorum, qui Ecclesiis & sacerdotibus de suo patrimonio benefecerunt, contra ultimas ipsorum voluntates tardius succurratur. Quod manifestissimè experti sumus, & in dies experimur, ex ineffabili atq; à nullo dispensabili quorundam avaricia provenire, qui in beneficiis assequendis nullum finem constituunt: per quorum * absentiam (cum in uno solo personaliter resideant, & distributiones deserviant) divinus cultus diminuitur, ultimæ benefactorum voluntates cassantur, defunctorum animæ tardiùs ex igne purgatorio eripiuntur, ædificia labant, Ecclesiæ decrescunt, Ecclesiastica libertas læditur, literæ & monumenta perduntur, hospitalitas & elemosynæ minorantur, patrimonia parentum & nervi Rerumpublicarum ex crebris hujusmodi avarorum † collitigationibus evanescunt: * Clerici pro doctrina sua & virtute beneficiis digni, suaq; prudentia Ecclesiis in temporalibus & spiritualibus utiles, à præbendis repelluntur, impediuntur, indignè vexantur, injustè eis lites moventur, scandala Laicis præbentur, ipsorumque odium & murmur in reliquos honestos Sacerdotes excitatur atq; augetur.

† c. in scriptus 8. dist. 96.

Epitom. Pragm. Sanct. in præfat.

† al. colligationibus.

* Avisam. Mogunt. cap. 7. suprà hîc in conclus. Reform. Sigismundi c. 11. §. 2. Epitom. Pragm. Sanct. in præfat.

2. Eas ob res ex officio Cæsareæ Majestatis, ex amore incrementi cultus divini, ex zelo † Rerumpublicarum hortamur & requirimus, ne quisquam amodò in una nostrarum nostriq; Romani Imperii civitate Canonicatum aut Vicariam possidens, in altera ejusdem civitatis Ecclesia aliam Præbendam occupet, nisi primam infra spacium anni in personam idoneam ac Ecclesiæ utilem sit dimissurus, neq; alium in beneficiis assequendis per injustas lites aut ambages indignè vexet, aut circumveniat; nec quemcunq;, qui non sit de numero descriptorum familiarium (juxta Concordata Principum & pacta Nationis * Germanicæ falsò familiarem fuisse fingat in ordinariorum Collatorum præjudicium. Nec Laicis jus patronatus auferre temptet; nec exiles præbendas, potissimùm verò curatas Ecclesias, pensionibus gravet. Nec in adipiscendis beneficiis & bullis quacunque fraude, dolo, falsis instrumentis, corruptis testibus, Simonia etiam palliata utatur. Neque regressum, aut alia sacris canonibus inimica, contra jus, æquum, honestum, & rectam rationem impetrare præsumat, sub pœna criminis læsæ Majestatis, & gravissimæ nostræ offensæ: quam non solùm ipsi sic contra Deum & omnem honestatem exorbitantes, sed & omnes eorum fautores, auxilium, consilium, hospitium, & mutuum dantes, omnesq; nuncios, cursores, sollicitatores, notarios, procuratores, fidejussores, & reliquos amicos incidisse volumus, condignam pro tantis iniquitatibus & nostri hujusmodi mandati contemptu pœnam accepturos. Ex Oenipontе,

† al. Reipublicæ.

* al. Germaniæ.

EPI-

Ann. Christi 1510.

EPITOME
PRAGMATICÆ SANCTIONIS.

MAXIMILIANUS, divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, &c. Honorabili, devoto, nobis dilecto, Jacobo Wimphelingo Selestadiensi, sacræ Theologiæ Professori, familiari nostro.

Honorabilis, devote, dilecte, mittimus in præsentiarum ad te Secretarium nostrum cum Pragmarica sanctione regni Franciæ. commisimusque ei, tibi nostro nomine nonnulla referenda. Quæ cùm ex mente nostra proficiscantur, cupiamusque omninò interveniente opera & industria tua in talibus nobis satisfieri: ideò hortamur te, & per tuam in nos & sacrum Romanum Imperium observantiam, quam opusculis & lucubrationibus tuis jamdudum habuimus compertam, requirimus, ut non modò Secretario nostro indubitatam adhibeas fidem, sed te eum in his, quem etiam non requisitus à nobis præstitisti, exhibeas. Cupimus autem dictum Secretarium nostrum, quoniam ejus opera diutiùs carere non possumus, cum hoc voto nostro à te expeditum, quàmprimùm ad nos remitti. Datum in oppido nostro Imperiali Uberlingen, die XVIII. mensis Septembris, Anno Domini M. D. X. regni nostri Romani XXV.

PER REGEM.

INVICTISSIMO DOMINO NOSTRO IMPERATORI MAXIMILIANO,

JACOBUS SELESTADIENSIS HUMILLIMAM COMMENDATIONEM.

VIctoriosissime Cæsar, lecta Cæsareæ tuæ Majestatis epistola, moxque accepta à Secretario instructione, totis ad id viribus me accinxi, ut id quod Cæsarea tua Majestas desiderat, (quoniam * tum cum Deo, & absque conscientiæ vulnere fieri potest) efficiam. Ab ineunte enim ætate omnem operam meam Cæsareæ primùm tuæ Majestati, deinde Germaniæ Nationis & sacri Romani Imperii amplificationi, devovi atque dedicavi. Quamvis me voto tuo & instituto longè imparem sciam, & multi sint in Aula tua, qui hoc munus absolutissimè implere valeant, quibus major est eruditio, majorque rerum istarum communium experientia. Sunt & apud reliquos Principes, & apud Senatus Rerumpublicarum, optimi doctissimique viri, qui Germaniam exornare, & ad pacem concordiamque universalis Ecclesiæ, atque ad totius Cleri Christiani disciplinam reducendi famam & gloriam persvadere possent. In qua re non modò tua Majestas, sed & tui in Imperio prædecessores, Carolus Magnus, ejusque filius Ludovicus Pius, Otthones deniq; Conradi, Friderici & Henrici, novissimè autem Sigismundus, Summa industria operam navarunt, impellente ipsos indubiè zelo & charitate in Deum OPT. MAX. & gratitudine in Christum pro ipsius in humanum genus beneficiis, præcipuè autem amarissimæ passionis. Neque enim Christus pauper pro nobis factus est, ut nos in omni rerum opulentia & luxu de ipsius patrimonio cupiditatem nostram & ambitionem prodamus: neque famem pertulit, ut nos ingurgitemur: neque labores, castimoniam, & dira tormenta subiit, ut nos in ocio, in lascivia, inque omnibus deliciis & voluptatibus versemur.

* Abest aliis à tum.

Sigismundi Imp. singulare studium resormandi Ecclesiam.

2. Neque hi, quibus res Ecclesiastica sua debet incrementa, quantum ad ditionem temporalem attinet, huc respexisse videntur, ut in ocio tantùm Clerici degerent, omnibus rebus ad vota fruentes, citra tamen laborem. Alia certa causa fuit, cur illi seque suosque nonnumquam spoliantes, Ecclesiam ditandam censuerint, nimirum ut commodiùs divinis officiis vacare possent, absque sollicitudine desiturati victus, quem ex agris, nemoribus, pratis, aquis facilè colligere liceret: & ut pauperibus Christi, viduis, orphanis, & senibus, quos robur corporis prorsus destituit, ac ægrotantibus elemosynam liberaliùs impertirent. Sic enim in Institutionibus Canonicæ Professionis, quas * auspicio Imperatoris Ludovici Pii conscriptas putamus, ab Episcoporum Concilio comprobatas; sic (inquam) legitur: † *Res Ecclesiæ (sicut à sanctis Patribus traditur, & in superioribus Capitulis continetur) vota sunt fidelium, precia peccatorum, & patrimonia pauperum. Fideles namque fidei ardore & Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, & cœlestis patriæ desiderium, suis propriis facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam, ut iis & milites Christi alerentur, Ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur, & captivi pro temporum opportunitate redimerentur. Quapropter vigilanti ac solerti cura providendum est his, qui eius facultates administrant, ne eas in suos solummodò usus convertant, sed magis, juxta possibilitatem rerum, Christo famulantium, imò eorum in quibus Christus pascitur & vestitur, curam gerere penitùs non negligant.* Subscribit huic sententiæ Prosper, asserens viros sanctos res Ecclesiæ * *non vendicasse in usus suos, ut proprias, sed ut commendatas pauperibus divisisse.* Nam *hoc esse possidendo contemnere, non sibi sed aliis possidere; nec habendi cupiditate Ecclesiæ facultates ambire, sed eas pietate subveniendi suscipere. Quod habet,* inquit, *Ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habet commune; nec aliquid inde eis, qui sibi de suo sufficiunt, erogare debet: quando nihil aliud est habentibus dare quàm perdere.* Hactenus aliena retulimus.

* Vide Ludovici epist. ad Arnonem.

† In Regula Clericorum, cap. 8 pag. 243. editionis Coloniensis Anno 1549.

* pag 116. in ultima sententia Prosperi.

3. Proinde cùm omnes Christi religionem professos eidem Servatori nostro gratos esse expediat, magis tamen id peculares ejus ministros, hoc est Sacerdotes sacris initiatos, & de liberalitate tanta Imperatorum & Procerum, cæterorumq; fidelium affatim provisos, ut ab aratro & manuum laboribus alieni simus, tantorum beneficiorum decet meminisse, quo nostra vita populo bilem non moveat, nec ad oblocutionē & odium præbeat ansam: sed ut ædificentur Laici, amicitia mutua floreat, offendicula & sentes evellantur, reverendi Antistites cum suo Clero pietati dedito sint in sua veneratione, & in ipsum quoq; Summum Pontificem sacrosanctamq; Romanam Ecclesiam universorum filialis affectus, & in spiritualibus obedientia fulciatur.

4. Quapropter Serenissime Cæsar, Celsitudini tuæ, quæ tam honesto & sancto negocio Christianissimè afficitur, non potui non morem gerere, collectis tumultuariè nonnullis, quæ dedita opera & apud diversas Ecclesias & in Conventibus præstantium virorum partim vidi, partim ex fide dignis audivi: quæ mihi, si tollantur, ad Germaniæ commodum, & ad divini cultus amplificationem plurimùm conducere videntur.

5. Et eò ad id absolvendum, tuæq; Majestati in omnibus obsequendum, promptior fui: primùm, quòd nepotem meum, Jacobum Spiegel, tuæ Majestatis Secretarium, ex labore meo majorem tuam in se benignitatem assecuturum confisus sum: deinde quòd sub Imperio Romano natus & alitus, meritò, uti naturâ subditus, tuæ inservio voluntati: postremò, ut hac opera patriam meam Majestatis tuæ patrocinio commendatiorem facerem. Selestadium enim, natale mihi oppidum, omnibus terris charius, in Alsatiæ meditullio situm, provinciis Austriacæ ditionis parvo fnoe intervallo cingitur. Quantum enim Brisages absunt? quoomm Sungavii? quantum Vallis Albertica in Vosego? ut de minoribus locis taceam. Si igitur Selestadium vel à Gallis, vel ab aliis hostibus (quod absit) premi contingat, quis illi meliùs subvenire possit, quàm Princeps Austriacus? si quidem vicinus vicino Deus est. Et solet nonnumquàm ingentis beneficii esse causa parvum obsequium in tempore exhibitum. Ex Argentorato, Calend. Novembr. M. D. X.

EPITOME

In Proœmium Pragmaticæ Sanctionis.

Proœmium.

IN proœmio Pragmaticæ sanctionis narratur, quòd ab exordio nascentis Ecclesiæ Reges Franciæ, Prælati & Proceres in regno & Delphinatu, erexerint & dotaverint Ecclesias, Cœnobia, & alia loca sacra, ad gloriam Dei, & ad augmentum divini cultus.

2. Item quòd instituerint in illis locis ministros idoneos ad propagandam fidem, ad bonos mores, & exempla virtutum.

3. Item quòd à sanctis Patribus conditi sunt canones pro felici regimine status Ecclesiastici.

4. Item quòd quamdiu canones illi observati fuerunt, floruit in Ecclesia Dei honestas, disciplina, religio, pietas, & pax.

ADDITIO AD PRAGMATICÆ PROOEMIVM.

SImilia narrare posset Cæsarea tua Majestas, quomodo Ecclesiæ Cathedrales & Collegiatæ in Germania erectæ, & amplissimis donationibus dotatæ sunt à Romanis Imperatoribus, ab Illustrissimis Ducibus, & cæteris Principibus: sicut in Lupoldo *De zelo & fervore veterum Principum Germanorum* clarissimè reperitur. Et certò constat, multas Ecclesias à Carolo Magno & Henrico Cæsare erectas & dotatas: Spirensem à Ducibus Sveviæ & Austriæ locupletatam, &c. Argentinensem à Dagoberto Rege Austrasiæ exaltatam. Sicq; de aliis Ecclesiis & Cœnobiis Germanicæ Nationis in Austria, Saxonia, utraq; Burgundia, cæterisque Germanorum Principum regionibus, erectis atque dotatis.

Leopoldus de Bebenburg Episcopus Bambergensis.

PERGIT PROOEMIVM.

COnsequenter exordium Pragmaticæ narrat, quòd ex ambitione & avaricia, quæ Patrum decreta contemnit, subsecutæ sunt majorum corruptiones atque deformationes, status Ecclesiastici dehonestationes, usurpationes gravissimæ: præsertim hæc fieri per Prælaturarum & dignitatum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum reservationes, & per gratiarum ad vacatora beneficia expectativarum, à jure valdè exorbitantium, multiplicationes, & per innumerabiles concessiones, gravissimaque & importabilia onera, quibus Ecclesiæ & personæ Ecclesiæ regni afflictæ, oppressæ, & quasi ad internecionem redactæ his diebus conspiciuntur.

Gravam. German. Nat. c. 5.

2. Nam Ecclesiarum & beneficiorum pecunias Indigni exteriqoe occupant. Majores dignitates opulentioraq; beneficia personis conferuntur incognitis & non probatis. Pauci in Ecclesiis resident: quia cùm sint plurales, ubique residere & præsentias deservire non possunt, vultusq; commissi sibi gregis non agnoscunt. Animarum cura neglecta, temporalia commoda solùm quæruntur. Christi cultus diminuitur: animarum cura negligitur: subtrahitur hospitalitas: Ecclesiarum jura de-

jura depereunt: ruunt ædificia: populi devotio attenuatur. Clerici regni nostri scientiis & virtutibus effulgentes, qui in ædificationem plebis nostræ vacare possent, & qui pro Regijs & Ecclesiæ publicis consiliis forent opportuni, divinarum humanarumq; scientiarum studia deserunt, propter promotionis ad beneficia spem eis ablatam. Votum alienæ mortis oritur. Lites infinitæ, contentiones & rixæ, rancores & odia inter Christi ministros suscitantur, nutriuntur atq; foventur. Pluralitatis beneficiorum execrabilis ambitio fovetur. Pauperes Clerici cum rerum suarum discrimine per calumniosos cavillososq; opprimuntur. Beneficia inofficiata relinquuntur. Beneficia Simoniacè adquiruntur. Juvenibus bonæ indolis evagandi licentia præbetur, qui literis & virtutibus intendere deberent. Prælatis & cæteris Ordinariis Collatoribus jus suum atq; ministerium aufertur. Ordo Ecclesiæ Hierarchicus confunditur. Plurima adversus divina & humana jura in animarum perniciem, & Ecclesiarum regni nostri oppressionem & conculcationem perpetrantur. Sicque jura Coronæ nostræ depereunt, atque thesauri regni nostri in externas regiones deportantur.

Gravam. German. Nat. in e-dicto Maximi-liani.

Gravam. Germ. d. cap. 5

3. Præmissa hæc Carolus VII. Rex Francorum, cæterique Prælati Ecclesiarum cognoscentes, talia stimulantibus eorum conscientiis, absq; gravissima Dei offensa, diutiùs dissimulare non potuerunt. Itaq; decreta hæc Basiliensis Synodi partim ut jacent, partim cum quibusdam moderaminibus aut * epiikiis recipienda consenserunt. * Interpretat.

ADDITIO AD PROOEMIUM PRAGMATICÆ.

Ut ad oculum hæc omnia vera esse demonstrentur, discernant boni & æqui judices, qui saltem diligenter consideraverunt, si non floreat diligentior divinus cultus, ordinatior cantus: si non fiant pauciores in Choro confusiones: si non sint minores factiones, minores lites, minor pecuniarum effusio, minora offendicula seu scandala, minor concubinarum pompa & luxus, in illis Collegiis & Ecclesiis, ad quæ per gratias Apostolicas non patet aditus. Exemplum sumatur de Ecclesia Parochiali Friburgensi, de Collegio Badensi, Heidelbergensi, & Novæ civitatis Spirensis diœcesis, ubi licet parva sint Collegia, mediocresq; præbendæ, quasdam tamen alias, quas insatiabiles Curtisani occupare, & in quibus post crebras lites patrimoniorumq; dissipationes, præbendas pingviores possidere possunt, in omnibus divinis officiis, in omni Ecclesiastica disciplina, & in personarum concordia, pace, & tranquillitate excellere videntur: Ignoscant mihi multi optimi Sacerdotes, qui & in Cathedralibus & in Collegiatis devotè Deo serviunt, quibus contentiones, lites, levitates, evaginationes, confabulationes, & cæteræ dissolutiones admodum displicent. Exemplum denique sumatur ab Ecclesiis Parochialibus, ad quas gratiæ Apostolicæ sese non extendunt, quibus de idoneo Rectore seu Curato citiùs providetur, quàm his quæ sub gratias cadunt, quippe quæ interdum propter diversos collitigantes, variasque ipsorum astutias, ad biennium aut triennium certo & idoneo Pastore caruerunt. Et cùm vix tandem aliquis Curtisanorum victor aliorum in Parochia aliqua utcunq, evaserit, vel in ea non residet, vel si residet, non prædicat, nec cancellos ascendit, ut saltem pro Summo Pontifice, proque sacrosancta Ecclesia Romana, proque Cæsarea Majestate, aut contra Turcas, ad Deum preces à populo fieri exhortetur. Non sic contingit de Ecclesiis Parochialibus, ad quas Curtisani seu Curiales per gratias Apostolicas non admittuntur. Exemplum sumatur de Ecclesia Parochiali Friburgensi, Heidelburgensi, Badensi, Ulmensi, Francofurdensi, ad quas, cùm vacant, è vestigio de idoneis Rectoribus salubriter absque omni lite, absque multa pecuniarum effusione providendas, vel Principes, vel Universitates, vel Senatus, jus præsentandi habentes, maturè & statim deliberant, & ad Dei honorem animarumque salutem bonos atque doctos viros eis absque controversia præficiunt: qui personaliter residentes per ipsos prædicant, populum verbo & exemplo ædificant, ac suas oves in viam salutis ut veri pastores dirigunt: de quo Summis Pontificibus Pastoribusque nostris gaudendum & exultandum esset, qui & rectè agerent, si ad similes quoque Curatos in aliis locis fideli populo præficiendos sint cooperaturi. Ipsi enim *de animabus omnium Christi fidelium, pretioso ejus sangvine redemptorum, exactissimam Domino Deo in extremo judicio rationem sunt reddituri*: sicut Julius Secundus Summus Pontifex noster in exordio Bullæ suæ contra Johannem Bentivolum sponte & humilimè confitetur. Et Platina in Celestino V. eidem reverendissimos Dominos Cardinales affirmasse narrat, *omnia mala tum accidentia in die judicii sibi imputatum iri*.

Julii II. Bulla contra Bentivolum.

Platina in Vitis Pontificum.

CAP. I.

De electione.

Generalis reservatio omnium Ecclesiarum, Monasteriorum, & dignitatum electivarum per Romanum Pontificem fieri non debet: neque factis est utendum, præterquàm in terris Ecclesiæ Romanæ subjectis.

2. Quòd omnibus illis Ecclesiis per electionem & confirmationem canonicam, secundum juris communis dispositionem, provideatur.

3. Quòd privilegiis & consvetudinibus rationalibus per hoc non derogatur.

4. Nec Summus Pontifex contraveniat, nisi ex legitimis causis, in Bullis nominatim expressis.

5. Papa in assumptione sua hæc se juret observaturum.

Avisam. Moguut. cap. 6. §. 5. 6. Electione Prælati vel Episcopi facta, confirmator non solùm ratione confirmationis aliquid quantumcunque parvum non exigat, sed etiam gratis oblata sub nomine subventionis, subsidii, gratitudinis, aut alio colore, prætextu cujusvis consvetudinis aut privilegii, per se vel per alium nullatenus recipere præsumat.

7. Qui his contravenerit, ipso jure confirmationis perpetuò sit privatus.

8. Nec Summus quidem Pontifex aliquid pro confirmatione accipiat: alioquin futuro Concilio deferatur.

Capit. II.

De reservationibus.

Omnes reservationes revocantur, exceptis illis, vel quæ in corpore Juris expressæ sunt, vel quæ in terris Ecclesiæ Romanæ subjectis fiunt.

Capit. III.

De collationibus.

Præter damna, quæ in procemio narrata sunt, alia etiam incommoda oriuntur ex multiplicatione gratiarum expectativarum.

1. Primò quòd Clerici in gratiis patrimonium & parentum opes exhauriunt.

2. Secundò quòd hi, quibus aut major proximum circumveniendi astutia, aut ad litigandum facultas suppetit uberior, beneficia sibi vendicant.

4. Tertiò quòd sub involutionibus prærogativarum aut antelationum & aliorum hujusmodi gratias concomitantium plurimæ fraudes committuntur.

5. Propter istas, & alias in procemio expressas, causas statuit sancta Basiliensis Synodus: Quod Summus Pontifex gratias expectativas aut nominationes amodò nulla ex causa concedat.

Avisam. Constant. cap. 6. 6. Potest tamen disponere Papa de uno beneficio ad collationem, in qua decem: & de duobus ad collationem, in qua fuerint quinquaginta & ultrà beneficia.

7. Locus est præventioni, si Ordinarii sint negligentes.

8. Ordinarii hunc ordinem in conferendis beneficiis & dignitatibus servent. In omnibus Metropolitanis & Cathedralibus Ecclesiis sit Theologus.

Avisam. Constant. c. 7. Moguut. c. 8. quarta pars reservatur Doctoribus & graduatis. 9. Tertia pars præbendarum conferatur graduatis, præcipuè Theologis: nisi fortè esset, qui duas priùs obtineret præbendas, quarum una ad æstimationem valeret ducentorum florenorum Cameræ, hoc est, ducatorum.

Capit. IV.

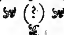
De Parochialibus Ecclesiis.

De Parochialibus Ecclesiis sic provideant Ordinarii. In Ecclesiis Parochialibus, quæ in civitatibus aut villis muratis existunt, instituantur personæ idoneæ, quæ ad tres annos in Theologia vel altero Jurium studuerint, seu Magistri in artibus sint.

Capit. V.

De numero Cardinalium.

Ecclesiæ Romanæ Cardinales sint numero tantùm viginti quatuor: nec assumantur minores triginta annis. Sin Magistri, Doctores, vel Licentiati in jure divino & humano: Sit saltem tertia vel quarta pars de Magistris aut Licentiatis Theologiæ. Pauci verò ex eis sint filii, fratres aut nepotes Regum & magnorum Principum.

MAXI.

MAXIMILIANI I. CÆSARIS AUGUSTI

Ann. Christi 1518.

CONSTITUTIO

DE EXPEDITIONE IN TURCAS SUSCIPIENDA PER UNIVERSITATEM CHRISTIANORUM

Proposita & deliberata in Comitiis Augustanis Anno Domini M. D. XVIII.

CONSULTATIO ROMANA, id est

Proposita & tractata Romæ à Summo Pontifice & sacro Cardinalium Collegio in Consultationibus sanctæ expeditionis, quæ ad Principes Imperii mittenda visa sunt, eorum quoque prudentia & consilio examinanda: Si quid addendum, minuendum videatur, corrigendum. Die 12. Novembris, M. D. XVII.

In dei nomine Amen. Quia magnis rebus administrandis recta Consilia antecedere oportet: & prius consulto opus est, mox ubi consulueris maturè facto: Iccirco Consultationes habitas de maxima & maximè necessaria expeditione contra Turcas, quibusdam Capitulis ordine subjectis explicavimus: Ac primum

I. An hoc bellum sit suscipiendum.

II. Si suscipiendum defensivum ne an offensivum.

III. Quæ belli susceptionem impedire posse videantur: & quoquo modo ea dimovenda.

IV. An bellum susceptum per omnes Christianos Principes gerendum, an per aliquos tantum, & per quot aut quos.

V. Quanto apparatu bellum hoc instrui & geri conveniat. Et de rebus ad apparatum necessariis. Primo, de reconciliando deo: secundo, de pecuniis: tertio, de Copiis militaribus.

Quo ad pecunias, quoquo modo cogendæ. quæ satis esse possent, & per quos custodiendæ ac dispensandæ.

Quo ad Militares copias, ex quibus potissimum nationibus & quem ad numerum tam equestrem quam pedestrem assumendæ sint. Et hæc ad belli apparatum pertinent.

VI. Ad Consultationem verò & administrationem belli gerendi. Primo, qua via eundum sit adversus hostes, Terrane an mari, an utroque modo. Secundo, an diviso in partes exercitu & terrestri & maritimo, an viribus in unum coactis. Tertio, quo itinere & terra milites ducendi & mari traiiciendi. Quarto, ubi convenire in unum exercitus, & quæ primum aut potissimum loca hostium debeat invadere. Quinto, Quæ providenda, ut Commeatus necessarii nostris exercitibus suppeditentur.

Erunt & alia duo extrinsecus ad hujusmodi belli rationem vel necessaria vel utilia.

Primum ea, quæ hoc bello acquirentur, Si Deus affuerit, quo modo inter Christianos Principes & quorum Judicio dividenda, & antè ne bellum an post, ut causa litium removeatur.

Alterum, an aliquis Infidelium Principum sibi metuens & suspectum habens Turcæ potentiam, sit ad hujusmodi belli partem capessendam ex suo latere per nos incitandus.

Præmisimus capita rerum, quæ in Consultatione veniunt per ordinem: nunc singulis eodem ordine explicandis nostram sententiam accommodabimus.

CAPIT. I.

An hoc bellum sit suscipiendum.

Hoc non videtur cadere in consultationem. Non enim jam est in potestate nostra, cum noster æternus & idem potentissimus hostis, maximos apparatus fecerit, facietque ad nos, & statu & fortunis & vita ipsa exturbandos ac spoliandos, palamque jactet valde ferociter se orientem modo subegisse, nunc statim ad occidentem arma convertere, nec sit nisi universa Christianitate capta ullo modo quieturus, ut nos aut dare illi gratis nostrum sanguinem aut ferro cum eo decernere oporteat. Nullum igitur habet locum Consultatio, ubi intervenit necessitas.

CAPIT. II.

Suscipiendum ne bellum offensivum an defensivum.

Ne hoc quidem valde dubitandum est, quin longè melior sit conditio inferentis bellum quam propulsantis. Primum, quia aggredi ultro hostem majoris est & animi & auctoritatis, quam illius

impetum expectare. Cum esset adversarii animus eo magis minuatur, quo magis illum audere viderit, contra quem decertaturus est. Deinde si quid debile aut infidum est in statu inimici, id data occasione detegatur: qualia multa profecto in statu Turcarum, si eò nostri exercitus pervenerint, deprehendentur, quæ & pro nobis valde & Cõtra illos facient. Postremo Civitates & populi externo bello perturbati de salute sua cogitant, nec habent spatium ad ea comparanda, quibus hostis in suis regionibus vexetur. Atque hæc incommoda cum hostibus importantur inferendo ultrò bello, tum à nostris removentur. Possunt & aliæ plures rationes adduci, quare inferri bellum utilius sit, sed eæ faciles cogitatu sunt. Duo tamen in bello offensivo diligenter animadvertenda sunt: primum ut eis viribus contra hostem eatur, quibus ille opprimi debeat. Deinde ut periti locorum atque hostium ad omnia belli Consilia adhibeantur. Sed hæc & alia multa prudentia ducum & vigilantia non fallent.

CAPIT. III.

Quæ impedire hoc bellum possent, & quomodo ea dimovenda,

ESsent enim impedimento maximè discordiæ & dissentiones, quod Deus avertat, Christianorum Principum inter se, si quæ nunc sunt, aut si quæ postea exorirentur. Ad quod malum exiciale tamquã semen Sathanæ penitus ejiciendum, Pax quidem optanda, Sed generales omnino induciæ saltem ad annũ, ac deinde donec hoc sanctissimum bellum manserit, ac eo finito ad sex menses faciendæ sunt. Quæ omnium Principum religiosissimo jure jurando santiantur: ac omnium ecclesiasticarum censurarum Anathematisque, privationis quoque regni, bonorum, Privilegiorum, jurium pœnis muniantur: Ut qui eas læserit, hostis publicus Dei & fidei Christianæ sit, appelleturque, dictasque pœnas ceteri ab eo Principes repetere debeant. Si quæ vero oriantur controversiæ aut per Romanum Pontificem & sacrum Cardinalium Collegium decidantur, aut post finem belli differantur.

Esset etiam fortasse sanctius & utilius ut fieret una sancta fraternitas Principum cum Romano pontifice juramento votoque vallata, sub eisdem censuris & pœnis contra eam violantes: jurarentque omnes & obligarent se ruptorem huiusmodi fraternitatis se communiter armis persecuturos, appellareturque ista Fraternitas sanctæ cruciatæ.

CAP. IV.

An bellum gerendum per omnes Principes sit, an per aliquos tantum & quos.

SCribitur in Actibus Apostolorum, quod post adventum Spiritus sancti in discipulos Christi erat *credentium cor unum & mens una.* Hoc si in Christianis Principibus maximo Dei munere inesset, jam pateret Dei voluntas, non solum de hac victoria, sed de universo orbe terrarum ad suam sanctam fidem convertendo, quod tamen per eiusdem gratiam Dei futurum confidimus, Nunc vero non videtur numerus ducum pari potestate in uno exercitu necessarius, & tamen propter Casus humanos duos præesse convenit, qui sint potentia & auctoritate magni, & mutua Charitate Deo auspice Conjuncti. Nec vero dubium est, quin maxime apti propter plurimas causas Sacra Cæsar. Majestas & Christianissimus Francorum Rex, quas causas eo quod pateant non commemorabimus, Sed his duobus tantum terrestrium exercituum ducentibus: & si ceteri Reges & Principes ad hunc laborem propter longinquitatẽ non vocamus, eorum tamen auxilia ut quisque commodius potest, vel pecuniarum vel militum necessaria ducimus. Ad quæ conferenda omnes prompti esse debebunt, cum unusquisque eorum nobilis pars sit Christianæ reip. deoque acceptam referat regiam suam dignitatem, & in communi salute defendenda suamque quoque & propriã defendat.

Omnium igitur auxiliis, sed horum duorum concordi Imperio & providentia bellum hoc recte administratum iri confidimus. Qui duo jam se obtulerunt, simulque multi alii Reges, Principes & Nobiles suas facultates huic sanctissimæ expeditioni polliciti sunt. Quorum virtutis & pietatis exemplum, Deo corda disponente, reliqui ut speramus sequentur.

CAPIT. V.

De apparatu belli & rebus ad apparatum necessariis. Ac primum de Dei auxilio.

APparatus vero huius belli cum multa & magna postulet: in primis est Dei auxilium pro nobis comparandum. In manu enim eius sunt omniũ fines & omniũ jura regnorũ. Sine quo nihil validum est, nihil forte, qui quanquam nostris peccatis graviter offensus credi potest, tam est idem, Si ad eius misericordiam conpuncti corde confugimus, clemens ac placabilis, qui Ninivum, quam subvertere destinaverat, propter pœnitentiam illius populi salvam esse permisit. Is ergo cum propter Principum olim populorumque peccata Asiam, Greciam, Traciam, Africam, aliasque provincias in prædã hosti eidẽ cõcesserit, tota mẽte ab omnibus nobis deprecandus obsecrãdus, humilimeq; orandus est, ne nos in similem det calamitatem. Modi autem quibus reconcilietur Dominus, sunt preces diurnæ nocturnæque, jejunia, elemosinæ, sacrificia, & in primis cor contritũ, pœnitentia

& hu-

& humiliatam. Hoc enim maxime vult Dominus, qui teste Propheta, non eget aliis honoribus ned donis nostris. Reformandi igitur mores, animi ad Deű convertendi, predicatoresque passim in omnes populos, qui eos ad pœnitentiam hortentur, sunt mittendi. Prælatique ecclesiastici ut exemplo religionis & bonis operibus ac verbis eosdem populos inducant, commonendi. Sic enim placatus Deus cum fuerit nobis propitius, de hoste suo & nostro nobis concedet victoriam.

De pecuniis.

QUoad pecunias verò, quæ nervi sunt belli, quoquomodo cogendas, & per quos custodiendas ac dispensandas attinet: Pensitanda in primis hujus belli magnitudo, & vires hostis æstimandæ, quæ sunt profectò maximæ & propter latitudinem imperii, accessione quoq; Ægypti ac Siriæ nuper ducti, & propter multitudinē militum, & propter copiam innumerabilium (ut fertur) pecuniarum. Et quia assiduis prosperitatibus sublatus animo ac spiritu nihil jam nisi maximum & sperat & cogitat. Ut ergo par contra illum vel esset superior instituatur exercitus, ingenti opus est pecunia: quam nos ad summam hanc existimavimus proponendam sat fore, Si octuagies Centena milia aureûm inveniantur: Hæc autem pecunia non difficulter redigi poterit. Primum ut Regis ipsi ac Principes Christiani ex suis vectigalibus bonam partem ad hoc sanctissimum opus conferant, cum ipsorum inprimis res agatur. Cum si hostis victoriam, quod absit, habuerit, plus amissuri sint quam privati. Qui quidem hostis, ea fertur esse natura, ut plebem quidem negligat, Nobilibus vero ac Principibus odio adversetur exiciali, eorumque capita in primis poscat. Itaque quocunque victor se contulit, Principum stirpes penitus excidit, Nobiles ad nihilum redigit, inaudita crudelitate horũ sanguinem sitiens. Quò magis Christiani Principes de suis vectigalibus bona parte oblata vitæ & honori & statibus suis consulere debent, quam partem nos non ducimus esse taxandam, sed eorum prudentiæ ac liberalitati hoc remittendum.

Reliqua sunt duo genera Ecclesiasticorum ac Laicorum. Ecclesiastici omnes decimas solvent in singulos annos, vel etiam si visum fuerit vigesima aut Trigesima parte bonorum stabilium, quibus majores redditus fuerint, vendita repræsentabunt semel pecuniam plurium decimarum.

At si aptius visum fuerit, quodq; forsitan est deliberatione dignum, si perpensis & æstimatis ecclesiasticorum beneficiorum præsertim Monasteriorum & Cathedralium ac Metropolitanarũ ecclesiarum redditibus, tantum his relinqueretur ex fructu annuo, qui eorum beneficiorum sunt possessores, quod ad supplendas necessitates mediocres etiam commoditates habita ratione personarum dignitatumq; sat fuerit: Reliquũ verò omne in hunc sanctissimum usum converteretur. In quo quasi gradibus quibusdam judicio prudentium est facienda æstimatio, ut qui minus habent in annuis redditibus, decimam solvant partem; qui plus, quartam, Tertiam, dimidiam; qui plurimum, duas tertias, vel tres quartas partes. Denique ut reservata unicuiq; ecclesiastico portione ad comoditatem victus frugalis necessaria: quod superest, huc conferant. Quod tanto magis fieri ab illis debet, quod patrimonii Christi possessores debent omnia Deo, & certum exemplum ceteri imitaturi sint, libentiusque sua Deo oblaturi.

Laici vero si nobiles fuerint, & aut Dominia aut feuda habuerint, Decimam: Si privati, vigesimam: Si vero artifices manibus victum quærentes, eam partem suorum redditus solvent, quæ videbitur convenire. Publicandæ etiam indulgentiæ sanctissimæ cruciatæ ferentibus opem defensioni sanctæ fidei. Ex quibus, si bellũ fide bona geritur, magnę profectò pecuniæ comparabuntur. Non enim mortua est fides in cordibus fidelium, nec cælestis patria osq; quaque contemnitur, sed multi sunt & erunt, qui parvo precio vitam æternam libenter ement, si viderint serio & non simulanter pro Deo pugnari.

Has verò pecunias nos judicamus ita esse & exigendas & custodiendas & dispensandas. Primum, ut unusquisq; Civitatis cum sua Dioecesi Ordinarius, sacerdotem unum, & Capitulum Cathedralis ecclesiæ alterum deputent, qui sint timentes Deum & moribus probati: Deinde Dioecesanus Civitatis unum idoneum eligat: deinde universitas Civium unum idoneum seu duos, aut ex numero civium, aut clericis secularibus sive regularibus, ut melius judicant, constituat.

Qui simul omnes & exigant pecunias ad supradictã rationē, & eas in capsa ant in loco apto, cuius seorsum singuli habeant claves diversas, ut nullus eorum sine ceteris omnibus attingere quicquam possit, congregatas & sepositas teneant: Rationemq; totius huius pecuniæ diligenter in scriptis redigant. Quas pecunias nemo quanis dignitate præditus sub excommunicationis latæ sententiæ incurrendæ, nec non anathematis perpetuæq; indignationis omnipotētis Dei pœnis constituendis, à quibus nisi per Roman. Pontificē vel in mortis articulo & debita tunc satisfactione prævia non possit absolvi, nefario sacrilegio audeat attingere, aut aliam ullam in rem quam ad huius belli usum convertere: ut vel sanctissimo huic & necessario bello deserviant, vel si quo Casu bellum omissum fuerit, iis unde exactæ fuerint optima fide restituantur.

Quoniam autem neq; simul omnis pecuniarũ summa exigi, & cōtinuè in exercitu militibus stipēdia solui opus est, necesse est, in omni provincia conquiri mercatores & nummularios boni nominis, qui hanc assumant curam pecunias transmittendi, ac ubi necessarium fuerit permutandi cum honesto lucro laboris sui. Quo quidē labore etiã cœlũ lucrabuntur. Ac singulis mercatoribus suæ regiones dividendæ, ex quibus redactæ pecuniæ ad eos referantur. Hæc enim videtur esse optima & custodiendi & dispensandi ratio. Sed necessarium videtur ad cogendum exercitum, habere saltem tertiam partem summæ totius, quam diximus, in pecunia numerata statim &

principio. Postea reliquum cum commoditate temporis exigeretur, ac supradicto modo ad exercitum mitteretur.

De copiis Militaribus.

Robur omne exercituum positum est in peditatu, & equitibus Cathafractis: quo genere utroque Christiani excellunt. Pedites autem sumendi sunt ex eis nationibus, quæ maxime huic militiæ pedestri & ordinibus servandis student, ut Helvetiis, Germanis, quos lantzknechtos vocant, Hispanis; Boëmis. Et ex toto hoc numero Sclopariis multi sunt necessarii, propterea quod ea quoque parte militũ, qui Sclopis utuntur adversarius abundat. Videntur ergo peditum fortiũ virorum in exercitu necessaria ad minus sexaginta milia: Cathafracti verò equites Gallici optimi & Italici qui videntur ad numerum quatuor milium accedere debere. Duodecim autem milia levis armaturæ equitum, quo uno fere militiæ genere prævalet hostis nobis duntaxat qui alia potiora ducimus necessaria sunt ex nationibus huius studii gnaris, Hispanis, Italis, Dalmatis & Græcis. Hic terrestris exercitus bonis gubernatus consiliis, commeatum non egens, suorum tormentorum oportunis præsidiis instructus cum domini benedictione futurus est invictus. In maritimo autem Classis apparatu Veneti & Genuenses ex Italia, Galli ex provincia Britannia, & aliis locis: Hispani à se ipsis & ex utraque Sicilia. Angliæ quoque & Portugalliæ Reges optimam & hominum & navium militiam ac copiam suppeditabunt, ut mox dicemus.

CAPIT. VI.

Quo modo Consultandum & administrandum bellum.

Ad Consultationem vero, & administrationem belli gerendi quod sexto loco proposueramus, Primo an sit hostis terra an mari aggrediendus, deliberandum est. Et videtur omnino maritima quoque classis, & ea potens cum ducibus suis ad bellum necessaria, cum hostis Trecentas jam triremes paratas habeat, aliaque quotidie navigia paret ad traiiciendos, ut nos arbitramur, equos. Ergo econtrario nobis classis instituenda. Primum cum dimidium belli mari geritur, dota in cõditione essemus sine Classe. Jam enim dimidio belli inferiores essemus. Foret enim hostis dominos maris, deinde sine classe, nec commeatus vehi ad exercitum, nec littora & urbes nostræ defendi ab hoste possent. Tertio, magnam auctoritatis partem amitteremus, si sine classe bellum gereremus, magisque animum hostis & spem accenderemus. Postremo nec toto bello partes essemus, & frustra aparatus terrestres faceremus, si maritimos demitteremus. Quare est omnino classis necessaria; sed ea ita potens est comparanda, ut hostilem classem non pertimescat. Ac triremium quidem numero pares esse non possumus: sed facilis est aut certè non difficilima potentioris classis comparatio, hoc modo. Triremes videntur habituri centum, hac computatione. Rex Christianissimus in portu Masiliæ complures habet, has ut viginti sint poterit efficere: totidem Rex Catholicus, si ad eas duodecim, quæ continuæ in Sicilia sunt, alias octo addiderit; quod non erit magni operis: Ad quadraginta Veneti: Rom. Pontifex cum sacro collegio ut decem conferant conabuntur: à Genuensibus verorum triremes viginti, tum naves magnas, quas Carachas seu Galcones vocamus, exquiremus. Sed & magnarum huiusmodi navium copiam Reges Franciæ & Angliæ poterunt suppeditare. Habent enim non mediocrem earum numerum paulo ante ædificatarum. Reges quoque Hispaniæ & portugalliæ grandem earum copiam afferent. Hanc autem Classem præbebunt quæque nationes partim sumptu suo, partim Communi omnium collatione & proventibus sanctæ expeditionis adjutæ. Hæ naves cum illis triremibus instructæ militibus Hispanis, & præcipue Britainis, Portugallensibus, Gallicanis ex provincia Britannia, Normandia aliundeque, & item Aughcanis ac Italis; tormentisque idoneis armatæ stabilitate sua pronumero erunt triremibus, Classemque hostium absque controversia, aut repellent aut obruent.

Duces autem maritimi belli ab unaquaque natione suis quidem classibus præficiendi sunt, sed ad quos totius belli summam referret, qui amplissimam potestatem haberent, optandi essent Angliæ & Portugalliæ Reges, qui ambo sese summa pietate obtulerunt. Verum si Rex Angliæ ob longinquitatem commodò ire non posset, Duce & Imperatore Portugallie Rege contenta esset maritima expeditio. Secundo, an divisisan coniunctis viribus & exercitu aggrediendus hostis sit, non est dubium, quin nostris unitas & conjunctio virium, præsertim terrestri bello, sit aptior. Nam & in minori numero divisio minuit vires animosque: quod hosti, qui copiis innumerabilibus abundat, nequaquam contingeret; & in vnum locum coactis copiis hostium erit inutilis minima multitudo. Noster exercitus, nec præturba confusus, & viribus, nullum pugnandi discrimeo pertimescet. Deinde non carpere diversa loca, sed ad hostem protinus, vel ad Regiam hostilem accedere, erit & virtutis & dignitatis, & maximæ in universo bello utilitatis. Tertio, Quo ad iter exercituum & qua regione commode possint incedere: triplex via proponitur, aut per Germaniam, & Vngariam. Commoda hæc quidem, obi ad Ungariam perventum erit, nam per Danubium flumen vehi exercitus & paucorum dierum itinera ad Constantinopolim exponi posset. sed hæc longior & quibusdam Principum forsan parum grata. Altera per Dalmatiam & Iliricam non longe fere à mari; sed hæc difficilibus locis sepe impedita est, & equitatui maxime incomoda

commoda. Tertia, quæ has difficultates evitat omnes, ut per Italiam ad urbem Anconam ac Brundusium Cæsar, Majestas & Christianissimus Rex proveniant cum suis copiis, hinc enim satis commodus est transitus in Epirum & Græciam. Et per amicas ambo regiones sunt profecturi. Ab Ancona vero trajectus classe faciendus est, præmissaque parte copiarum, Imperatores postea subsequi poterunt. Quarto, Ubi convenire exercitus in unum, & quæ primum loca hostiū debeat invadere. Terrestris quidem copiæ Anconæ & Brundusii, (ut diximus) Navales vero in Sicilia convenire debebunt, atque inde majore agmine, ad prædictos portus Anconæ & Brundusii cooedere, ut inde quoq; nostras copias traducere ad hostium littus possint. In terra autem hostili videtur portus Durachii oportunissimus, quamvis sit hostium. Sed non erit captu difficilis, Classe ex exercitu nostris eò convenientibus, quanquam tutum illud litus hospitali & portuosum est, ut futura sit facilis adhibitis locorum peritis in terram, & si opus fuerit ad portum Venetorum Cathari defensio.

Primus autem conatus nostri exercitus, vel ad ipsum ducem hostiom vel ad Constantinopolim aggrediendā faciendus est. Caput enim petendū, quo oppresso facilius est reliquorum omnium acquisitio. Sed hoc si nostrarum & hostis virium periti nos prævalere senserimus. Nam aliter non esset transmissio facienda, sed nostra potius præsidiis tuenda, sed hæc consilio & prudentia Imperatorum diligentissime perpendenda sunt. Quinto, De commeatibus non erit difficile providere, Classe nostra mari dominante, ut jam dictū est. Nā & Mercatores tutò commeabunt ex Marria, Apulia, Calabria, Neapolis, Sicilia maximos commeatus poterūt suppeditare: Venient etiam ea Lōbardia, & tota fere Italia ac etiā Gallia copiæ ingentes per cōmoditates fluminū maximeq; padi ad mare devectæ, atque inde facile ad exercitū cōportare quod usq; ad litus parvi negocii erit: à litore verò ad exercitū quo modo tutò fieri possit. eo ut eorū qui io te præsenti fuerint deliberatio. Sed illud erit curandū, ut mercatores idoneò conducantur, qui hanc provinciā deferendorū commeatuū pro honesto lucro capiant, atq; eis potestas & nomen Commissariorum à locorum Dominis detur, quo majore auctoritate negociari & ibidem curare necessaria possint.

Capitula extrinseca.

De duobus vero, quæ extrinsecus consideranda duximus, tentare aliquem infidelem Principem, utpote Sophin, ad bellum hoc contra Turcas, quibus inimicissimus esse debet. communicandum sorte non esset inutile, sed non in hoc magna spes à nobis, verum in Deo & viribus consiliisque nostris est collocanda.

De divisione vero eorum, quæ bello acquirerentur. sic justè facienda, ut nemo conqueri, nec dissentionem quærere jure possit, videtur esse commodissimum, jam nunc Judices & arbitros hujus divisionis eligere, puta Rom. Pontificem & sacrum collegium, aut alios communiter à Principib. constituendos, qui confecto bello judicare deberent secundum ratione proportionis sumptus & laboris in hoc bellū impensi, vel alia præscripta, & ab omnibus accepta ratione: quorū judicio omnes stare deberent sub pœnis supra in induciis appositis. Vel si illa sancta Confraternitas fieret, quæ recuperarentur communiter, ab ea tenerentur pro indiviso usq; per eandem deputati judices determinarent. Dividere autem res antequam partæ sint incongruum, & postea finito bello ad dissensiones venire periculosum.

Hoc autem modo unusquisque jam sciret fere quid ad se venturum esset, & nunc operam tempusque in hac divisione alienarum adhuc rerum non contereret.

Hactenus nostræ sunt in singulis capitulis supra propositis dictæ sententiæ. Nunc quædam præterea addemus. si enim fieri posset, ut Hungariæ & Poloniæ Reges, Paratis exercitibus Turcam ex ea parte invaderent, non est dubium, quin multum proficeretur ad bellum conficiendum. Magnus enim inde terror iniiceretur hosti, eiusq; vires distraherentur. Itaq; sunt illi quidem cohortandi & incitandi, auxiliaque illis danda, sed ita ut de eo exercitu & de ea apparatione, quam diximus, nihil omnino imminuatur. In hac enim nervus & vis & spes belli ac victoriæ sita est. Verum si sine huius apparatus detrimento pecuniæ ea Cruciatis ac decimis ab illis extremis nationibus, Norvegiæ, Daciæ, Saxoniæ illis attribui possent, quibus exercitum alerent, esset id rebus nostris magno adjumento.

Item si præter eum exercitū, quē supra unitate convinctū esse voluimus, tanta præterea militū copia esset, ut pluribus locis, impetus in hostili fines fieri, præsidia crebris in locis disponi possent, quis non videt & hoc utilissimū nostris rebus futurum? sed ea tantū, quæ necessaria ad bellum & ad victoriā essent, fieri oportere, diximus. Hæc reliqua adiuncta optandaque tamen in Domino confidimus abundantius & affutura. Quis enim erit nobili animo aut ingenio vir, qui non accensus cupiditate veræ gloriæ ad hoc bellum studeat properare? Quis cupidus rerum videndarum, qui hac occasione oblata suis armis arreptis non iter aggrediatur? Quis studio acquirendi præditus, qui non ad tantam prædā convolet? quis virtuti deniq; & fortitudini suæ fidem, qui non eam in hoc pulcherrimo & sanctissimo opere & Deo & hominibus velit comprobare? Nam illa, quæ sunt maxima, honor & amor Dei, salus veræ fidei, Cœlestis patriæ potiundæ cupiditas, omnes pariter commovere debebunt. Principes ut suas opes & auctoritatem, fortes viros, ut suam virtutem, reliquos ut partem suarum facultatum in communem consensum, & præclaram hanc societatem Dei & hominum conferant, ad acquirendum sibi præmium sempiternum. Nam quanquam hostis & potens vehementer & ferox sit, tamen hominum &

militum robore ac disciplina longe nobis inferior est, quæ in bellis valet maximè, Ut (deus modo preces nostras benignis auribus admittat) sit nobis victoria pro certo expectanda. Non ergo deerunt nec opum nec virorum magna subsidia. Clarissimorum Regum suorum & Principum virtutem atque exemplum imitabuntur. Qui quidem principes non longo labore nec maximo sumptu, & suam augebunt hac victoria dignitatem, & fidem Dei sui illustrabunt, & patrimonium Christi amplificabunt, digni qui ab ipso Deo in tam excelsum honorem Regalis solii sublati fuerint: cũ tam grati Deo sint futuri: qui hoc opere, hoc sanctissimo bello consequentur, ut preter amplificationem opum suarum sempiternam laudem suæ virtutis inter homines ferant, eorum autem nomina in cœlis scribantur.

De itineribus expeditionis.

Imperator per viam Hungariæ cum Rege Poloniæ & Electoribus cum gentibus Germanis Lantzknechtis, Bohemis, Hungaris, Polonis, Dacis, militibus ordinis Teutonicorum LXX. m. armatorum scilicet equitum XX. m. & peditum L. m. in ordinantia & bona copia tormentorum.

Rex Franciæ per viam Fori Iulii, cum Gallis, Scotis, Svizeris, Lotoringis, Sabaudiensibus, Venetis, Florentinis, Senensibus, Lucensibus cum iiij. m. Cathafractis, viij. m. levis armaturæ, L. m. peditibus & bona copia tormentorum.

Rex Portugalliæ cum classe maritima. ccc. navium magnarum & parvarum, ad minus. Lx. Triremium. Quæ classis remanens armata exponet ubi vellet XL. m. homines in terra, cum gentibus Hispanis, Anglicis, Portugallensibus, Ianuensibus, Neapolitanis, Siculis, Flandrensibus maritimis. Ita quod essent alii LX. m. armatorum equestrium & pedestrium, & bona copia tormentorum, & equorum ad illa deferenda per terram. Et Sanctissim. D. N. Classis posset esse, cum ista vel sicut videbitur, & hæc deduceret comeatus pro alio exercitu, occidentali purè terrestri per Forum Julium venienti. Et Pueritiæ hæc Classis Apoloniam & Dirachium, & ibi expectare alium exercitum cum Rege Franciæ venientem. Et, si videbitur, inde divertere ad peliponessum, vel recta via Constantinopolim, vel jungere se ad sinum Thessaloniensem cum prædicto exercitu, si erit necesse, vel ire ad Hierusalem & Ægyptum, & alius exercitus per Ungariam, non erit tunc à Salonicensi sinu multum distans.

Pro istis omnibus in duobus annis sufficerent duodecim Miliones Ducatorum. Quod si Principes, non recognoscentes superiorem, volunt dare quartam partem redditaum suorum, Similiter Spirituales Principes vnam quartam partem reddituum suorum, Et alii principes, Communitates & Domini seculares recognoscentes superiorem unam dimidiam decimam reddituum, & populus impositionem unius quatreni, in minutis venditionibus per libram, & cum Cruciata plenissima bene prædicata & soluta per totum orbem, creditur cum istis quinque rebus bene exactis, & dispensatis introitus erunt in duobus annis multo majores quam impensæ, vel exitus xij. millionum.

CONSULTATIO GERMANICA,

ID EST

Proposita & tractata ab Electoribus, Principibus & Statibus sacri Romani Imperii in Conventu Augustano, Anno Domini M. D. XVIII.

Uspicio sancti paracliti spiritus in dei nomine. Amen. Cum Sanctissimus Dominus noster Leo X. Romanus Pontifex unà cum sacro Reverendissimorum Cardinalium collegio, ac Christianorum Regum & Principum Oratoribus, qui pro consultandis universæ Christianæ reipublicæ urgentibus negociis ac incumbenti hujus temporis necessitate in Romanam urbem convenerunt, non absque immenso cordis sui dolore pro pastoralis sui officii in Dominicũ gregem sibi credita cura animo revoluerit, exacteque ac diligenter perpenderit, quanto jam tempore sacrosanctæ fidei nostræ perpetui hostes, immanissima ac spurcissima Thurcarum gens impune in Christianos debachata, non modo finittimas regiones Ætholiam, Poloponensem, Achajam, Archadiam, universam Græciam, Thessaliam, Magnessiam, Macedoniam, Epyreum, Æuboeam, Messiam, Traciam, ipsamque orientalis quondam Imperii sedem Constantinopolim, multis prius excursionibus, stragibus cædibusque vastatas, ditioni tandem suæ subiecerit; Sed in ipsius Italiæ viscera, & aliquando non procul à Romanæ urbis mœnibus, ubi Christiani nominis caput & Apostolorum sedem locatam scimus, furoris sui rabie penetraverit, Spoliisque nostris ovans, prædaque onusta, multiplici in patrium solum multa concesserit, animadverteritque Christianorum mentes, aurata

delitiis

delictis nostris exposcentibus aut fortasse propriis tantum commodis inhiantes communisque salutis inmemores, lamentantium gemitus & oppressorum lachrimas surdis auribus & conniventibus oculis prætereuntes, nulla hactenus tam crudelium hostium conatibus vulneribusque Christianæ reipublicæ illatis remedia adhibuisse. Quod si fortasse ea tollerari potuerunt, dum hostis publicus nondum in eos accessus creverat, in quibus nunc palam ab omnibus inspicitur: quodque si fortasse ceteri Thurcarum tyranni eo facilius à Christianis Principibus ferebantur, qui dum quædam etiam non modica regna & Imperia suæ ditioni subdidissent, nondum tamen cogitatus conatusque suos omnes eò direxerant, ut sibi universum orbem subderent: At profecto cum in præsentiarum sibi ante oculos proponendum arbitratus sit, qualis quantusque sit præsens hic communis omnium hostis, qui non innumeris suis ditionibus, non regnis & Imperiis, quæ antehac progenitores sui à Christianis Principibus rapuerunt, non tota fere Asia, & magna parte Europæ contentus, fuso prius attritoque variis cladibus Persarum Rege, duobusque Ægyptiorum Sultanis crudeliter trucidatis, Asyriæque Arabiæ, Ægypti, & multis Aphricæ regionibus, præsertim (ut fertur) Bugiæ, Tuneti, Tremexeniquæ regnis potitus, natura ferox, regnandi dominandiq; cupidus Christianum cruorem inexpleto furore sitiens, omnisque Nobilitatis & Principum hostis accerrimus, cum jam fere Orientem & Meridionalem plagam sibi subiecisse glorietur, in Occidentem, hoc est, in Christianorum viscera, cum nullus alius posse sibi obesse existimet, arma convertit, totumque sibi orbem subdere, & inprimis Christianam Ecclesiam Crucifixi Jesu Christi sanguine fundatã, & catholicam ac sanctam fidem nostram spurcissimæ Manmethanorum sectæ subiicere, Christianosque populos religionem suam non modo deserere, sed per varias pœnas attrocissimosque cruciatus pernegare cogendos proposuit. Qui & eo magis elatus, ac superbus superiori victoria incedit, quod & in eo bello terram ipsam, quæ Jesu Christi cunabulis gaudet, & calvariæ locum, ubi crucis eius adhuc vestigia inherent, sanctique eius corporis venerandum sepulchrum, intemeratæque virginis Mariæ ac sanctorum Apostolorum nativum solum, suæ ditioni acquisiverit. Quæ loca nũc contaminatis & spurcissimis pedibus calcantur, sedatisque Christiano sanguine manibus (Proh dolor) in nominis nostri perpetuum dedecus tractari à nobis inspiciuntur. quorum etiam visitatione, qua sola antehac consolari poterat, Christianum genus privatum est. His autem singulis diligenter consideratis, quandoquidem Christianorum cervicibus non modo magna pericula imminent, cum jam ducentarum triremium velorum parvorum ac magnorum paratam classem hostis habeat, ac indies plures ad hoc fabricet, sed de fortunis, de vita, de salute cum hoste decernere inevitabilis necessitas eos cogat, non esse diutius quiescendum, neq; locum ullum diuturnioribus disceptationibus relictum Sanctitas eius existimavit, sumendamq; in hostem communem, generalẽ à Christianis omnibus expeditionem necessarium fore duxit, participato omnium prædictorum consilio. Cum inprimis Deum optimum Maximum incessantibus precibus, orationibus, jejuniis, sacrificiis, pœnitentia, contritisque & humiliatis cordibus constituerit, ut non attentis peccatis nostris, sed memor suæ solitæ misericordiæ mitius ac clemenrius nobiscum agat, suoque auspitio ad sanctum hoc opus, & bellum suscipiendum mentes nostras dirigat. Deinde ut singula bella, hostilitates, dissentiones, quæ inter Christianos Principes & Potentatus vigent, de medio omnino tollantur, quibus paccatis si non firma pace, saltem per inducias, ut eo liberius ad generalem expeditionem in hostes ipsos sumendam quilibet se accingere & parare possit. Ceteraque omnia, quæ ad tantæ rei molem attinent, præhabita tam de modo belli sumendi, quam de Copiis, de pecuniis, de comeatibus articulatim abunde ac prudentissime cõplexa fuerit, eamque Consultationẽ, & communem omnium congregatorum sententiam in scriptis redactam, ad Invictissimum Cæsarem Maximilianum Romanorum Imperatorem, tanquam ad caput secularium Principum, & Advocatum sanctæ Apostolicæ sedis, Christianæque fidei protectorem, & rei Militaris inter omnes Principes expertissimum, examinandam perpendendamq; miserit, ut si quid pro bellicarum rerum experientia minuendum addendumque existimaverit, juditio atque consilio ostendat, licet Serenissimus Cæsar & præterita omnia jam plurimis documentis satis superque novetit, de præsentibusque etjam multorum literis, nunciis & testimoniis certior fuerit redditus, Cordeque intimo & sepius indoluerit, & apud ipsum S. D. N. Aliosque Reges & Christianos Principes his malis, remedia & quæsiverit & ostenderit, sæpiusque cum natione Germanica & Consiliariis suis super iisdem rebus consultaverit, ac ab ineunte ætate, nil aliud ferventius unquam optaverit, quàm aliquando in eiusmodi expeditionem proficisci posse, Nihilominus gratissimus eidem fuit nuncius, qui huiusmodi ad se Consultationem & tantorum virorum sententiam attulit. Quam quidem & si in omnibus articulis prudentissime summo ingenio, summa solertia elimatam recognoverit, voluit tamen singula à Consiliariis suis, qui pro tempore apud se præsentes erant, perlegi, considerari, ponderarique, & si quid ad ea addendum arbitrarentur, id in scriptis eriam committerent.

2. Cum autem ipsi Consiliarii singulis diligenter inspectis consideratisque nihil addendum minuendumque arbitrati sint, quod ad huiusmodi expeditionem sumendam prosequendamque attineat. Si præsertim Christianorum res ita dispositæ essent, ut quam primum id bellum sumi, & generalis illa expeditio executioni demandari posset. Sed cum negotium id maximi ponderis, & diuturnioris laboris sit, quam ad futuram æstatem parari & expediri possit, Præsertimque cum Germanica natio quæ multis ac magnis regionibus late patet, quæ plurimorum Principum ac Cõmunitatum ductu variis motibus & legibus gubernatur, non tam repente induci & in tanti momenti expeditione armari facile possit: Thurcus autem qui maximam

Classem, & immensos jam apparatus belli coegit, Psoculdubio non sit quieturus, quin aliquam Christiani orbis regionem invadat, ne omninò proximus hic annus immunis transeat quin saltem ad divertendas vires tanti hostis quidpiam prodesse possit, & ne is sibi nuper acquisita regna firmo, ac stabili ductu regere & in fidem ac benevolentiam suam confirmare, ac reliquos Africæ Reges & Potentatus, quos nondum subegit, bello interrea aggredi possit, ex quibus omnibus magna sibi & opum & pecuniarum & gentium incrementa contra Christianos accedere posse non dubium est, Cæsarei Consiliarii nonnullas suas consultariones, quid ad futurum annum contra hostes ipsos suscipiant tentari posse existiment, quibusque modis, duobus proximis deinde annis, Cetera genetalis expeditio subsequi valeat, & quibus Ducibus, qua pecunia, quibus copiis res agenda videatur, reverenter in his scriptis proposuerunt. Volentes tamen ea singula & Sanctissimi D. N. aliorumque in urbe Congregatorum Oratorum & Christianorum etiam Regum ac Psincipum judicio subici, neque proptesea ab jam dicta Consultatione, quæ ad Cæsaream Majestatem missa est, in ceteris discrepare, sed his omnibus tanquam prudentes perpensis & ad amussim consideratis acquiescere. Arbitranturque, nisi quicpiam in futura æstate Christianorum virium in hostem paretur, eum & omnem occasionem in sequentes annos Christianis arrepturum, & auxilia omnia, quæ ab exteris nationibus sperari possent, nisi nos ad ipsum agamus, omnino præoccupaturum prærepturumque. Nequaquam igitur in futurum proxime annum cessandum, sed Afrorum Reges confirmandi animandique & juvandi, Scytharum & Tartarorum aliquot præmiis & stipendiis alliciendi & in expeditionem nostram invitandi, antequam à Thurcis præveniantur. Qui cum in proximis bellis cum Sultano & Sophi florem militum suorum perdiderint, Proculdubio à finitimis gentibus auxilia quæsituri sunt. Si vero à nobis Aphri & Scythæ seu Tartari in proximum annum conduci, & attrahi poterunt, eò minora auxilia hostibus reliqua erunt.

3. Quibus vero modis pecuniæ cogendæ sint, præsertim quod Germaniæ populis tollerandum existimarunt, ipsi Consiliarii Cæsarei in sequentibus adnotarunt, non intendentes tamen si qui Principes in regnis ac ditionibus suis meliorem viam invenerint pecuniæ acquirendæ, his hanc legem fixam appofuisse, Sed semper melioribus inventis eorum acquiescere velle. Quo autem ordine in proximum annum bellum suscipiendum, & quibus ducibus prosequendum, ne ulla in parte propositi Triennii Christianis quiescendum sit, etiam in subsequentibus paginis legi poterit.

4. Primumque de pecuniis totius expeditionis dicer. Deinde de sedandis Christianorum discordiis, & quorum auctoritate & viribus ubique gentium Christiani orbis id fieri debeat: Quique dum hoc futuro anno quicpiam in hostes incipitur, dissensiones compositurì, dotui manere debeant. Tertio quid in futurum annum incipiendum, Quidque, postea in reliquos duos annos prosequendum sit, singula hîc ex ordine ponentur.

5. Et primo ad copias, & ad tantæ expeditionis molem alendam, congruisque stipendiis sustinendam, toto eiusmodi Triennio attinet, arbitrantur Cæsarei Consiliarii, commodum atque necessarium fore, si ex universo Christiano orbe recensitis ubique regionum populis Quinquagesimus quisque tam Spiritualis quam secularis per focos sive familias miles unus in hanc militiam elligatur: Cui quidem reliqui Quadraginta novem stipendium annuum subministrent. Quod tamen stipendium unius equitis computari debeant. Stipendium autem ipsum à psædicto Summo Pontifice & ceteris (ut supra) congregatis adscribi atque nominari debeat in hunc modum; videlicet, ut equitibus bene instructis & armis sufficientibus armatis sex ducati aurei; Levioris autem armaturæ pro eorum æstimatione & arbitrio quinque aut quatuor; Peditibus vero tres, in singulos menses persolvantur. Cuius quidem oneris seu impertratæ pecuniæ ratio ad id se extendit, ut per focos singulos sive familias florenus unus Renensis vel circa impendi debeat.

6. Item quod præter ordinariam hanc pecuniam, quæ per focos exigenda fuerit, universus status Spiritualis totius Christianæ reipublicæ, exceptis Mendicantium Ordinibus, qui nullos habent redditus aut proventus, supradicto Triennio ex omnibus suis proventibus & redditibus rectam decimam in hanc expeditionem persolvat.

7. Item Omnis & universus secularis status, & præsertim qui domos regunt sive familiæ præsunt, Vigesimam suorum redditũum partem exhibeant.

8. Item quod omnes Spirituales ac seculares, ac viduæ mulieres, qui neque redditus habent neque proventus, sed quacunque numeratæ pecuniæ sive mobilium bonorum conditione censeantur, iidem medio Juramenti, secreto tamen, facultates suas pandent. Quibus ad æstimationem annuorum redditũum computatis, etiam vigesimam æque ut priores errogare compellantur.

9. Item Omnes mercenarii, & qui qualitercunque aut quacunq; mercede & salario dominis famulantur, viritim singulo huiusmodi expeditionis anno medium florenum Rhenensem, Adeo tamen ut plus lucri eos, qui minus habent æque compensatis stipendiis sustineant, exhibere teneantur. Si quis vero inter eiusmodi famulitio dominorum addictos inveniantur, qui vel redditus habeant vel pecuniam & mobilia, ij sicut de ceteris proximo articulo prædictum est eadem conditione censeantur.

10. Item quod præter hæc omnia Sanctissimus D. N. Sancti Cruciatam in totum Christianum orbem

orbem emittat. Ex cuius cruciatæ devotione inductus, si qui Rex, Princeps seu privatus quicunque suis impensis absque aliquo stipendio in hanc sanctam expeditionem proficisci voluerit, is ab omnibus supradictis oneribus liber & immunis intelligatur.

11. Qui vero aliis causis præpediti expeditionem ipsam personaliter ingredi nequiverint; solutis primum his taxis & oneribus ut supra generaliter impositis, poterunt etiam Cruciatæ Thesauros non minus adipisci, si pro conditione facultatum suarum Zelo suæ devotionis, in subsidium ipsius sanctæ expeditionis quicquam erogaverint.

12. Numerus autem hominum per totam Christianam rempublicam facile haberi poterit, sià spiritualibus ac secularibus Principibus, à Præfectis & Magistratibus suis per Præfecturas, Archipresbiteratus & parochias diligenter virinm omnes per capita recenseri curabunt.

13. In ipsis vero ordinariis exactionibus ex quinquagesimo quocunque per focos sive familias, ut prædictum est: Item ex Vigesimis Decimis seu alio quocunque censu & ordine accipiendis: Nec non & super pecuniis, quæ ex indultis & gratiis sanctæ Cruciatæ congregabuntur, debebunt à Summo Pontifice, Sacratissimo Imperatore, Regibus, Principibus & Communitatibus totius Christianæ Reipublicæ, solertes, integri ac prudentes Commissarii constitui, & spirituales & seculares, qui susceptam & exactam pecuniam fideliter administrent, & de susceptis & administratis integram rationem reddant.

14. Machinæ vero & Tormenta bellica, quæ tamen expeditioni necessaria erunt, Regibus, Principibus & Communitatibus pro cuiusque conditione & qualitate mutuanda & Commodanda imponentur. Quæ vero pro exercendis ac vehendis his ad ea pertinent, ut sont Pulveres, Balotæ & similia, vectivarumque omnes impensæ comuni totius Christianæ exactionis onere persolvantur.

15. Et fortasse commodius atque utilius huic expeditioni evenire posset, si in ea militaturi partim integro stipendio, partim sub necessariis alimoniis condocerentur, ea præsertim ratione, quod haberi non poterunt tot mercatores, qui tantis commeatibus subministrandis sufficiant. Sed qui Annonæ & Comeatibus exercituum præfecti fuerint, debebunt per totum Christianum orbem & longinquis regionibus etiam ultramarinis necessarias alimonias passim incessanterque emere, persolvere ac subordinare. Itaque conveniens ac necessarium summopere videtur ut hujusmodi annonæ & Comeatuum Præfecti in hanc profectionem tam citra Mare quàm ultra constituantur, qui annonam & necessaria alimenta comparent, & exercitibus pro eorum necessitate vendant & distribuant, invicemque sibi pro qualitate locorum correspondeant, ac de omnibus administratis, electis ad hoc à Christiana universitate integram & fidelem rationem reddant.

16. Et quoniam ut omnibus notum est, pleræque inter Christianos discordiæ sunt & dissentiones, Præsertimque inter multos magnos Principes & potentatus, qui ad hunc diem inter se dissident, multisque emergentibus causis etiam paulo post dissidere possint, ne privatorum controversiæ & hostilitates huic comuni Christiani nominis bono & tam sanctæ ac necessariæ expeditioni obesse usque quaque possit: ut omnibus liberæ ac secure sese huic proposito accingere toto liceat, neque hujusmodi bellorum aut discordiarum perturbationibus impediri, retardari, aut prorsus averti valeant: Necessarium magnopere ducendum est, ut omnium eiusmodi bella, discordiæ & dissensiones absque alicuius contradictione inter quoscunque aut nunc vigeant, aut paulo post exoriri possint, suspendantur, prorogentur, & differantur. Et quoniam longi longi nimium & laboriosi operis esset pacem inter omnes & amicicias quærere, Fiant saltem sinceræ ac inviolabiles induciæ seu Treguæ sex annorum inter dissidentes partes omnium & quarumcumque discordiarum & bellorum, qualicunque etiam gravissima causa exorta fuerint, Adeò ut omnea Christiani Principes & Potentatus vera quiete, securitate & tranquilitate gaudere possint. Et ultra id suscipiendæ expeditionis decretum tempus altero optatæ pacis triennio Christianus populus ea ratione merito frui valeat, ne cum post longos & tam difficiles pugnæ labores ad patrios lares redierit, iterum ad belli molestias, damna & animi perturbationes revocetur.

17. Quæ vero singulo hujus propositi Triennii anno suscipi, atque expediri debeant, diligenter consideranda sunt: Præsertim cum apud plerosque Christianorum populos ea sit rerum omnium inscitia & ignorantia, ea indomitorum animorum pervicax obstinatio, & morum quædam inconcinnitas, ut quæ communis salutis sint, aut parum advertant, aut prorsus ignorent, evenire haud difficulter posset, ut in proposita generali ista exactione, quæ sive per familias & focos, sive decimatum Vigesimarumque, ut prædictum est, alio ve quocunque modo expetenda fuerit, non desint, qui se & totis viribus opponant, & impositi oneris conditionem prorsus detrectent, seseque & inobedientes ac rebelles exhibeant.

18. Quapropter proximo ab hinc anno, qui erit Quingentesimus octavus decimus post Millesimum, Curari inprimis debet, ut proposita hujusmodi exactio ubique terrarum Christiani nominis, & diligenter constituatur, & quicquid in ea renitentiæ aut obstaculi fuerit, salubriter amoveatur. Bella deinde ac dissentiones Principum, ac potentatuum Christianorum sub prædictis sex annorum induciis sedentur & reiiciantur, adjectis in eos, qui reluctentur, sanctæ Apostolicæ sedis censuris & Anathemate, ac Cæsareæ & imperialis indignationis & Banni arctissimis

Classem, & immensos jam apparatus belli coegit, Proculdubio non sit quieturus, quin aliquam Christiani orbis regionem invadat, ne omninò proximus hic annus immunis transeat quin saltem ad divertendas vires tanti hostis quidpiam prodesse possit, & ne is sibi nuper acquisita regna firmo, ac stabili ductu regere & in fidem ac benevolentiam suam confirmare, ac reliquos Africæ Reges & Potentatus, quos nondum subegit, bello interrea aggredi possit, ex quibus omnibus magna sibi & opum & pecuniarum & gentium incrementa contra Christianos accedere posse non dubium est, Cæsarei Consiliarii nonnullas suas consultationes, quid ad futurum annum contra hostes ipsos suscipiant tentari posse existiment, quibusque modis, duobus proximis deinde annis, Cetera generalis expeditio subsequi valeat, & quibus Ducibus, qua pecunia, quibus copiis tes agenda videatur, reverenter in his scriptis proposuerunt. Volentes tamen ea singula & Sanctissimi D. N. aliorumque in urbe Congregatorum Oratorum & Christianorum etiam Regum ac Principum judicio subici, neque propterea ab jam dicta Consultatione, quæ ad Cæsaream Majestatem missa est, in ceteris discrepare, sed his omnibus tanquam prudenter perpensis & ad amussim consideratis acquiescere. Arbitranturque, nisi quicpiam in futura æstate Christianorum virium in hostem paretur, eum & omnem occasionem in sequentes annos Christianis arrepturum, & auxilia omnia, quæ ab exteris nationibus sperari possent, nisi nos ad ipsum agamus, omnino præoccupaturum prætepturumque. Neqnaquam igitur in futurum proxime annum cessandum, sed Afrorum Reges confirmandi animandique & juvandi, Scytharum & Tartarorum aliquot præmiis & stipendiis alliciendi & in expeditionem nostram invitandi, antequam à Thurcis præveniantur. Qui cum in proximis bellis cum Sultano & Sophi florem militum suorum perdiderint, Proculdubio à finitimis gentibus auxilia quæsituri sunt. Si vero à nobis Aphri & Scythæ seu Tartari in proximum annum conduci, & attrahi poterunt, eò minora auxilia hostibus reliqua erunt.

3. Quibus vero modis pecuniæ cogendæ sint, præsertim quod Germaniæ populis tollerandum existimarunt, ipsi Consiliarii Cæsarei in sequentibus adnotarunt, non intendentes tamen si qui Principes in regnis ac ditionibus suis meliorem viam invenerint pecuniæ acquirendæ, his hanc legem fixam apposuisse, Sed semper melioribus inventis eorum acquiescere velle. Quo autem ordine in proximum annum bellum suscipiendum, & quibus ducibus prosequendum, ne ulla in parte propositi Triennii Christianis quiescendum sit, etiam in subsequentibus paginis legi poterit.

4. Primumque de pecuniis totius expeditionis dicet. Deinde de sedandis Christianorum discordiis, & quorum auctoritate & viribus ubique gentium Christiani orbis id fieri debeat: Quique dum hoc futuro anno quicpiam in hostes incipitur, dissensiones composituri, domi manere debeant. Tertio quid in futurum annum incipiendum, Quidque, postea in reliquos duos annos prosequendum sit, singula hîc ex ordine ponentur.

5. Et primo ad copias, & ad tantæ expeditionis molem alendam, congruisque stipendiis sustinendam, toto eiusmodi Triennio attinet, arbitrantur Cæsarei Consiliarii, commodum atque necessarium fore, si ex universo Christiano orbe recentitis ubique regionum populis Quinquagesimus quisque tam Spiritualis quam secularis per focos sive familias miles unus in hanc militiam elligatur: Cui quidem reliqui Quadraginta novem stipendium annuum subministrent. Quod tamen stipendium unius equitis computari debeant, Stipendium autem ipsum à prædicto Summo Pontifice & ceteris (ut supra) congregatis adscribi atque nominari debeat in hunc modum; videlicet, ut equitibus bene instructis & armis sufficientibus armatis sex ducati aurei; Levioris autem armaturæ pro eorum æstimatione & arbitrio quinque aut quatuor; Peditibus vero tres, in singulos menses persolvantur. Cuius quidem oneris seu impertatæ pecuniæ ratio ad id se extendit, ut per focos singulos sive familias florenus unus Renensis vel circa impendi debeat.

6. Item quod præter ordinariam hanc pecuniam, quæ per focos exigenda fuerit, universus status Spiritualis totius Christianæ reipublicæ, exceptis Mendicantium Ordinibus, qui nullos habent redditus aut proventus, supradicto Triennio ex omnibus suis proventibus & redditibus rectam decimam in hanc expeditionem persolvat.

7. Item Omnis & universus secularis status, & præsertim qui domos regunt sive familiæ præsunt, Vigesimam suorum redditum partem exhibeant.

8. Item quod omnes Spirituales ac seculares, ac viduæ mulieres, qui neque redditus habent neque proventus, sed quacunque numeratæ pecuniæ sive mobilium bonorum conditione censeantur, iidem medio Juramenti, secreto tamen, facultates suas pandent. Quibus ad æstimationem annuorum redditum computatis, etiam vigesimam æque ut priores erogare compellantur.

9. Item Omnes mercenarii, & qui qualitercunque aut quacunq; mercede & salario dominis famulantur, viritim singulo huiusmodi expeditionis anno medium florenum Rhenensem, Adeo tamen ut plus lucri eos, qui minus habent æque compensatis stipendiis sustineant, exhibere teneantur. Si quis vero inter eiusmodi famulitio dominorum addictos inveniantur, qui vel redditus habeant vel pecuniam & mobilia, ij sicut de ceteris proximo articulo prædictum est eadem conditione censeantur.

10. Item quod præter hæc omnia Sanctissimus D. N. Sanctâ Cruciatam in totum Christianum orbem

orbem emittat. Ex cujus cruciatæ devotione inductus, si qui Rex, Princeps seu privatus quicunque suis impensis absque aliquo stipendio in hanc sanctam expeditionem proficisci voluerit, is ab omnibus supradictis oneribus liber & immunis intelligatur.

11. Qui vero aliis causis præpediti expeditionem ipsam personaliter ingredi nequiverint; solutis primum his taxis & oneribus ut supra generaliter impositis, poterunt etiam Cruciatæ Thesauros non minus adipisci, si pro conditione facultatum suarum Zelo suæ devotionis, in subsidium ipsius sanctæ expeditionis quicquam erogaverint.

12. Numerus autem hominum per totam Christianam rempublicam facile haberi poterit; si à spiritualibus ac secularibus Principibus, à Præfectis & Magistratibus suis per Præfecturas, Archipresbiteratus & parochias diligenter viritim omnes per capita recenseri curabunt.

13. In ipsis vero ordinariis exactionibus ex quinquagesimo quocunque per focos sive familias, ut prædictum est: Item ex Vigesimis Decimis seu alio quocunque censu & ordine accipiendis: Nec non & super pecuniis, quæ ex indultis & gratiis sanctæ Cruciatæ congregabuntur, debebunt à Summo Pontifice, Sacratissimo Imperatore, Regibus, Principibus & Communitatibus totius Christianæ Reipublicæ, solertes, integri ac prudentes Commissarii constitui, & spirituales & seculares, qui susceptam & exactam pecuniam fideliter administrent, & de susceptis & administratis integram rationem reddant.

14. Machinæ vero & Tormenta bellica, quæ tamen expeditioni necessaria erunt, Regibus, Principibus & Communitatibus pro cujusque conditione & qualitate mutuanda & Comodanda imponentur. Quæ vero pro exercendis ac vehendis his ad ea pertinent, ut sunt Pulveres, Balotæ & similia, vectivarumque omnes impensæ comuni totius Christianæ exactionis onere persolvantur.

15. Et fortasse commodius atque utilius huic expeditioni evenire posset, si in ea militaturi partim integro stipendio, partim sub necessariis alimoniis conducerentur, ea præsertim ratione, quod haberi non poterunt tot mercatores, qui tantis comeatibus subministrandis sufficiant. Sed qui Annonæ & Comeatibus exercituum præfecti fuerint, debebunt per totum Christianum orbem & longinquis regionibus etiam ultramarinis necessarias alimonias passim inecssanterque emere, persolvere ac subordinare. Itaque conveniens ac necessarium summopere videtur ut hujusmodi annonæ & Comeatuum Præfecti in hanc profectionem tam citra Mare quàm ultra constituantur, qui annonam & necessaria alimenta comparent, & exercitibus pro eorum necessitate vendant & distribuant, invicemque sibi pro qualitate locorum correspondeant, ac de omnibus administratis, electis ad hoc à Christiana universitate integram & fidelem rationem reddant.

16. Et quoniam ut omnibus notum est, pleræque inter Christianos discordiæ sunt & dissentiones, Præsertimque inter multos magnos Principes & potentatus, qui ad hunc diem inter se diffident, multisque emergentibus causis etiam paulo post diffidere possint, ne privatorum controversiæ & hostilitates huic cõmuni Christiani nominis bono & tam sanctæ ac necessariæ expeditioni obesse usque quaque possit: ut omnibus libere ac secure sese huic proposito accingere tuto liceat, neque hujusmodi bellorum aut discordiarum perturbationibus impediri, retardari, aut prorsus averti valeant: Necessarium magnopere ducendum est, ut omnium ejusmodi bella, discordiæ & dissensiones absque alicuius contradictione inter quoscunque aut nunc vigeant, aut paulo post exurtri possint, suspendantur, prorogentur, & differantur. Et quoniam longi longi nimium & laboriosi operis esset pacem inter omnes & amicicias quærere, Fiant saltem sinceræ ac inviolabiles induciæ seu Treguæ sex annorum inter diffidentes partes omnium & quarumcumque discordiarum & bellorum, qualicunque etiam gravissima causa exorta fuerint, Adeò ut omnes Christiani Principes & Potentatus vera quiete, securitate & tranquilitate gaudere possint. Et ultra id suscipiendæ expeditionis decretum tempus altero optatæ pacis triennio Christianus populus ea ratione merito frui valeat, ne cum post longos & tam difficiles pugnæ labores ad patrios lares redierit, iterum ad belli molestias, damna & animi perturbationes revocetur.

17. Quæ vero singulo hujus propositi Triennii anno suscipi, atque expediri debeant, diligenter consideranda sunt: Præsertim enim apud plerosque Christianorum populos ea sit rerum omnium inscitia & ignorantia, ea indomitorum animorum pervicax obstinatio, & morum quædam inconcinnitas, ut quæ communis salutis sint, aut parum avertant, aut prorsus ignorent, evenire haud difficulter posset, ut in proposita generali ista exactione, quæ sive per familias & focos, sive decimarum Vigesimarumque, ut prædictum est, aliove quocunque modo expetenda fuerit, non desint, qui se & totis viribus opponant, & impositi oneris conditionem prorsus detrectent, seseque & inobedientes ac rebelles exhibeant.

18. Quapropter proximo ab hinc anno, qui erit Quingentesimus octavus decimus post Millesimum, Curari inprimis debet, ut proposita hujusmodi exactio ubique terrarum Christiani nominis, & diligenter constituatur, & quicquid in ea renitentiæ aut obstaculi fuerit, salubriter amoveatur. Bella deinde ac dissentiones Principum, ac potentatuum Christianorum sub prædictis sex annorum induciis sedentur & rejiciantur, adjectis in eos, qui reluctentur, sanctæ Apostolicæ sedis censuris & Anathemate, ac Cæsareæ & imperialis indignationis & Banni arctissimis

edictis & pœnis. Quibus si qui se temerarie opponentes, in rebellione sua perseveraverint, ij communibus armis & exercitibus Christianorum absque aliqua mora oppugnentur, & pœnis debitis plectantur. Huius autem executionis & propositi ad rebelles puniendos caput sit & director Serenissimus Francorum Rex, qui eos præsertim & Potentatus & populos, qui ad solis ortum & Septentrionem vergunt Regnis suis finitimos, invitos etiam, propositæ exactioni & dissensionum remediis parere compellat. Qui vero ad occidentem plagam à Septentrionis finibus spectant, à Serenissimo Anglorum Rege, qui eius etiam negocii Principalis executor in eisdem regionibus constituatur. Si violatores optatæ huius quietis & propositi fuerint, severè puniantur. Qui vero ab occidentis plaga usque ad meridiem incolunt, si ruptores tanti fœderis sese obiicient, à Sanctissimo D. N. Romano Pontifice seu sanctæ sedis Apostolicæ vexillifero, pro demeritorum suorum qualitate corrigantur.

19. Quamobrem non inconsultum videtur, ut ad sedandos eos tumultus, qui ita (ut prædictum est) exoriri facile possent, Primo hoc expeditionis anno Ipsi Serenissimi Francorum & Angliæ Reges domi se contineant, & einsmodi sibi commendatis negociis invigilent & incumbant. In his autem expeditionibus pro rebellibus cohercendis, si necessarium fuerit media exactionis portione utentur. Quæ in Capita familiarum, sive in focos inscribetur. Quid vero ex Decimis & Vigesimis cumulari poterit, id in Aphricanã expeditionem impendetur, ut paulopost hic infra narrabitur. Hujus autem expeditionis & negocii, quod contra rebelles & inobedientes suscipiendum fuerit per Pontificem Maximum & Reges jam dictos, in singulas regiones militiæ ac armorum periti præficiantur. Qui, ubi opus fuerit, præstò sint, & emergentibus incommodis opportune consulant.

20. Quid autem in proximum futurum annum, antequam generalis illa expeditio suscipiatur, agendum videatur, occurrit hæc oblata occasio benegerendæ rei, ne ab impugnatione Tyranni hostis annus hic, dum cetera, quæ ad expeditionem pertinent, procurantur, prorsus immunis transeat. Cum Christianis Principibus videatur relicta spes Sophy Persarum Regis excitandi, ut arma in Thurcos capiat, quandoquidem tot pugnis jam defessus, ac ultima ista expeditione ab Ægyptiorum Rege Sultano derelictus, & pene cum toto exercitu fusus attritusque fuerit, potiusque hoc tempore quietem & ocium optet quam bellum, Cogitandum est, ut in Africa, quam etiam nuper ex magna parte Tyrannus ille sibi subjecit, quicpiam Christiani intentent. Et si qui forte Thurcorum exercitus sese opponant, oblata occasione & ipse victoriæ injecta, cum eis decertare, & primum felicis expeditionis initium Deo duce auspicari, ac si Christianorum pia vota, & humiles apud Deum optimum preces lacius juverint, Alchayerum usque, hoc est expulsi Ægyptiorum Sultani Regiam, victores subsequi, eamque urbem dimoni nostræ, quod fortasse cum nulla mole antaggeribus munita sit, facile fieri posset, subijcere. Cum qua & Nilus & universa Africa Christiano nomini cedere, Turcorumque Tyrannus tanta rerum occasione spoliari posset. Inde in posterum facilis ad Persarum regis animum sollicitandum in communem hostem aditus pateret.

21. Videtur itaque non inconveniens, si proximam æstatem prima quædam expeditio in Africa suscipiatur; Præsertim ad confirmandos animos illorum Regum qui nondum in Thurcorum Tyranni deditionem venerunt, ut sunt Rex de Tremezen, de Fex, & Marochi, Arabesque qui Lybiæ Montana incolunt, eosque & armis juvare, & unà cum Christianis copiis in eam expeditionem proficisci omnibus modis adhortari, præmiisque & stipendiis allicere.

22. Hujus expeditionis proximi anni duces esse debent, Sacratissimus Imperator, & Portugalliæ Rex cum potentia Catholici Regis, qui modo etiam circa eam expeditionem laborat, & aliorum Principum, exceptis his qui ad Poloniicam profectionem deputati sunt auxiliis. Ipsi etiam in aliis futuris expeditionibus sequentium duorum annorum una cum aliis perseverabunt, & usque ad finem in bello persistent. Et ad huiusmodi negotium peragendum pro alendis & sustentandis exercitibus reliquam dimidiam portionem imperatæ exactionis quinquagesimæ prædictæ: Item & integram decimam & Vigesimam ac singulas reliquas taxationes, Que supra expositæ sunt, in usum eius expeditionis convertent, Præsertimque ex universa Germania, unde inprimis facilius imperata huiusmodi pecunia exigi poterit. Cuius meritis & emolumento & annona & necessitate quæque exercitibus Alimoniæ comparari, & milites ex Christianis aut gentilibus, ubi commodiores susceptæ provinciæ videbuntur, conduci ad eam expeditionem poterunt. Ad quam peragendum Serenissimus Francorum Rex cum aliis quibusdam classem suam administrabunt, & cum eiusmodi exercitibus, & Cæsar & Portugalliæ Rex mari terraque una permanere neque separari invicem debebunt.

23. Necessarium autem in primis ducitur, ut Serenissimus D. N. cum ceteris, qui Romæ ad eam rem congregati sunt, ad prædictos Africæ Reges, & si fortasse plures sint, qui nondum sedibus suis cesserunt, Oratores mittant, propositumque hoc negocium eis significent, eosque adhortentur, ut una cum Afris sibi subditis & Montanis Arabibus, qui partem Africæ tenent, & si quos etiam ex iam subjectis allicere poterunt, qui cum nuper à Thurcorum Tyranno maximas strages & incomoda sint perpessi, haud difficulter induci in aliorum sententiam deflectentur.

24. Altera autem expeditio & exercitus fieri posse videtur eodem hoc proximo anno à Serenissimo Poloniæ Rege suo nomine, & uti tutore Serenissimi Ludovici Regis Ungariæ, cum Copiis, Regno-

Regnorum Poloniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Moraviæ, Slesiæ, & aliarum nationum regnis eiusmodi subjectarum. Item cum Austriæ inferioris subsidus & convenienti machinarum & Artellariæ portione, quam eis Sacratissimus Cæsar in eam expeditionem impartietur; ac etiam Bavariæ Principum, qui juxta sibi impositæ exactionis onus etiam exercitus ipsos augere opportune poterunt.

25. Qui vero personaliter in eam expeditionem proficisci aut nollent aut nequirent, debebunt ea pecunia, quæ eos continget, alii milites, ut sunt Bohemi, conduci. Lantzknechti enim in præsens hoc negotium minime conducentur, sed in alteram Africanam expeditionem comparabuntur.

26. Non minus etiam expediens ducendum est, si ipse summus Pontifex cum ceteris congregatis operam dabunt, ut nonulli Scytharum & Tartarorum, qui Polonis, Rutheni & Moldavis finittimi sunt, convenienti stipendio in hanc expeditionem alliciantur & conducantur. Qui unà cum Moldavis & Valachis, qui Majores vulgo nominantur, qoi facile ab ea Tributaria conditione, quam cum Thurcis habent, separari poterunt, primam hanc proximi anni expeditionem cum Poloniæ Rege suscipiant, & minorem etiam Valachiam secum trahant.

27. Qui quidem Tartari etiam pecuniæ premiis, ut necessarium videbitur, ultra debita stipendia poterunt à sancta sede, & aliis congregatis opportune invitari.

28. Et his tribus nationibus Scytharum, Moldavyæ ac Valachiæ copiis, exercitibus suis adjectis poterit Serenissimus Poloniæ Rex prædictam suam expeditionem Smedram versus, & Chiliam Opidum dirigere, iis locis felici ductu expognatis, præsidiisque in eis pro necessitate locatis ad hyberna cum Copiis omnibus reverti.

Quod quidem ea ratione facilius eidem Poloniç Regi futurum est, quod Thurcorum Tyrannus non ad eas regiones, sed potius ad conservandam Syriam, Arabiam, & Africam, quas nuper suæ ditioni subjecit, aut versus alias partes Asiæ animum intendit.

29. Secundo autem hujus suscipiendæ expeditionis anno, qui erit Decimus nonus post Millesimum & Quingentesimum, Maximilianus Cæsar & Lusitaniæ seu Portugalliæ Rex, susceptam in Africa expeditionem prosequi lacius poterunt, & ultra Alchaierum & Alexandriam proficisci, viresque suas Afris, Maurithanis & Arabibus stipendio conductis augere, Præsertim cum ex Matochiorum & Fexio Montanisque Arabiæ regnis usque ad Centena millia millium facile comparati possint.

30. Hoc autem secundo expeditionis anno poterit Serenissimus Anglorum Rex cum classe & exercitibus suis ad eam ulteriorem expeditionem Cæsari, & in finittimo adjungi, Quem Sanctissimus Dominus Noster unà cum ceteris congregatis monere obiter debebunt, ut eam fidem, quam Cæsareæ Majestati in id sanctissimum negotium astrinxit, in hac oblata occasione servare non abnuat. Et cum ipso Anglorum Rege poterunt etiam Daciæ Rex, & cum eo magnus Magister Prussiæ cum copiis regnorum ac dicionum suarum, ac cum Ruthenorum sagittariis, quorum magnam copiam habent, & marittimis classibus admodum utiles sunt, Terrestrique itineri, & nimium longæ expeditioni alioquin sese coniungere.

31. Qui quidem unà omnes cum Cæsare & Lusitanis congregati Africanæ expeditioni & ad comparandam earum regionum victoriam, Alchaierum, Alexandriamque subjiciendam ac Nilum traiiciendum Persarumque Regem Sophi contra Thurcos animandum & ad Christianorum partes alliciendum facile sufficient. Quid ea occasione levius existimandum est Christianis futurum, quandoquidem Thurcorum Tyrannus contra eundem Persarum Regem Scytharum & Tartarorum auxiliis, qui nimis ab eisdem regionibus distant, nequaquam commode uti poterit, quos etiam Christiani potentatus pecunia & uberibus allectos stipendiis attrahere ad se (ut prædictum est) omni studio & astu procurabunt.

32. In eodem autem Nonodecimo anno Serenissimus Francorum Rex cum exercitibus suis & Copiis, quascunque poterit citra classem jam (ut dictum est) Africanam profectionem anno decimo octavo mittendam cum ceteris Christianorum auxiliis, quæ ex altera medietate impositæ exactionis, & ex residuis Africani negocii, Decimisque etiam & Vigesimis denariis (ut præfertur) adjunctis comparari poterunt, sese ad sanctam hanc expeditionem accinget, iterque suum per Italiam & Foro Julium, perque Illiricum, Croatiam & Dalmatiæ regiones dirigens ad Thurcorum emporium, quod Oberbolna appellatur, contendere poterit.

33. Qua autem ratione, conditione magis Christianæ reipublicæ & ipsi Francorum Regi utilior ac tutior ejusmodi itineris expeditio videatur, quam aut Africana aut Septentrionalis, ea facile perpendi potest. Quia cum proximis annis nonnulli occidentales Christianorum populi Principes suos secuti dissensiones & bella cum ipso Rege habuerint, quorum recenti memoria facile inter exercitus suscitari incommoda multa possent. Orientales, nulla unquam habita cum eo discordia, eiusmodi incommoda & inimicicias nequaquam excitabunt.

34. Eodem anno Nonodecimo jam dictus Poloniæ Rex cum exercitibus & Copiis suis, cumque auxiliaribus Valachis, Moldavis, & Scythis ad inceptum negocium prioris anni octavi decimi prosequendum revertetur, & se in Emporio Obetbolana prædicto cum Francorum Rege conjunget, qui unà omnes latius profecti Philipopolin & Andrinopolin Traciæ urbes oppugnabunt, &, si fieri poterit, expugnatas munient, & apud eas tanquam in Antemurali quodam se con-

tinentes, cæteras finitimas Thurcorum regiones Præsertim cum Tartaris, Scythis & Valachis, qui bus in his urbibus domicilium constituent, discurrent, deprædabuntur sive hoc exercitu sustinendo pecuniam imperabunt. Admittenturque omnes, si fortasse Calcidensem seu Nigro Ponti, aut in ea proxima maritima ora portum quempiam acquirere possint, in quem Africana classis, quæ tertio expeditionis anno, perfectis Africæ rebus, ad eos contendet, delata exercitum facile in ea loca exponere & terrestribus Christianorum copiis adiungere possit.

35. Tertio autem anno, qui erit Vigesimus post Quingentesimum & Millesimum, Sacratissimus Imperator & Portugalliæ Rex, liberata jam (ut supra dictum est) Africa, expugnatisque Urbibus Archaiero & Alexandria, fusaque & dissipata (ut in animo est) Thurcorum classe, exercitus suos, cum præsertim Maritimam ad eam rem perficiendam classem sufficientem habebunt, in Græciam traijcient, Francorumque ac Poloniæ Regibus adiunctis, demum Thurcorum tyranni Regiam urbem Constantinopolim obsidebunt. Eaque capta in minorem Asiam sive Natoliam, ceterasque remotiores Thurcorum regiones, adiuvante tunc absque dubio Sophy Persarum Rege, aggredientur & ditioni suæ subicient. Et in hunc modum sanctissimæ huic expeditioni, devictis dissipatisque Christiani nominis hostibus, finem imponent.

36. Poterunt autem his præmiis Christianæ expeditionis duces Persarum Regem Sophy facile allicere, si cum eo convenerint, ut captis & in deditionem illis provinciis redactis, illi Natoliæ medietas universaque Caramania & Armenia cedat: Cetera vero, quæ & in Asia & in Africa sunt, & præsertim Ægyptum, S. Hierusalem, ubi sepulchrum Christi est, Christianis demittat.

37. His autem successibus Christiana respublica in triplum ferè adaucta, successu temporis etiam Africos Reges ad Christi fidem sanctis persuasionibus convertere poterit.

38. Quæ vero regna, Provinciæ, Ditiones ex iis sanctę huius expeditionis victoriis parta fuerint, ea omni semota fraude inter Christianos Reges, Principes, & Potentatus, arbitrio Judicum, qui undequaque ex omnibus Christianis Potentatibus deputabuntur super arbitriis Sanctissimo Domino nostro & Sacro Cardinalium Consistorio æqua portione dividentur.

39. Postremo autem, ut omnia citius concludi ac maturè executioni mandari possint, necessarium videtur, ut quàm primum Christiani Reges, Principes & Potentatus, qui (ut supra dictum est) in Africana profectione eam comittabuntur, Oratores suos ad Sacram Cæsaream Majestatem mittant, singulaque, ut supra proposita, cum ea disserant, examinent & consultent, & ad executionem dirigant, ac pro conditione ac necessitate rerum concludant, & apud eam toto eo Triennio durante expeditione persistant, & ea quæ Romæ per summum Pontificem, ac omnium Regum, Principum, & Potentatum Oratores concludentur, executioni mandari juvent: Et præsertim quæ ad Africanam profectionem spectare videbuntur, prout & res ipsa & bostium ad futuram æstatem apparatus requirere videtur.

40. Idem facient Reges Principes & Potentatus qui Francorum Regem secuturi sunt, & suos oratores ad negotia illa perficienda ad illum mittent, & etiam apud eum persistentes ea ratione singula curare habeant & expedire.

41. Tertio etiam, quicunque cum Poloniæ Rege hoc proximo anno profecturi sunt, Oratores suos similiter pro tractandis rebus omnibus mittent.

42. Non minus etiam negotium expostulare creditur, ut omnes Reges ac Principes Christiani alios Oratores in urbem ad Sanctissimum Dominum nostrum mittant, aut eos qui nunc sunt confirment, qui his tribus annis suscipiendæ expeditionis cum sua Sanctitate negotia singula tractent, & eam inducant, adhortentur ac juvent omni studio & conatu, ut quæ conclusa fuerint, præsertimque imperatæ undequaque pecuniæ exactionem, Copiasque expediendas & solvendas, concordiamque Christianæ reipublicæ, ac præsertim jam dictas sex annorum inducias exequi ac conservare totis viribus curent.

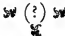
CÆSAREÆ MAJESTATIS

RESPONSUM.

Acratissima Cæsarea Majestas, recepta nuper scedula Responsionis Principum ac Statuum Sacri Romani Imperii in hoc Augustensi Conventu congregatorum, super generali expeditione contra Turcas suscipienda, videns ac perpendens illam à proposito ac desiderio Sanctissimi Domini nostri ac unanimi ferè omnium Regum ac reliquorum Christianorū Potentatuū assensu & voluntate valde dissonam ac alienā esse: non est sibi visum eisdē Principib. ac Statibus respōdere, nisi prius super eiusmodi Responsionis tenore & continentiā cū Reverendissimis S. Apostolicæ sedis Legatis, ac Oratorib. Franciæ & Poloniæ, qui apud eā agunt, quoniā cōmunis res agebatur, diligēter ac maturè disceptaret. Exhibita igitur eadē scedula, omniq; studio ac diligentia tam arduæ & necessariæ propositionis responso invicem examinato, unanimi tandem

tandem voto & assensu nomine totius Christianæ Reipub. quam ipsi in hoc conventu universam repræsentant: cum præsertim Cæsar in hoc Turcarum negorio non tantùm sua & Imperiali auctoritate fungatur; sed etiam Serenissimorum Principum, filiorum ac fratrum suorum Catholici, Hungariæ ac Daciæ Regum, quorum & consensus & voluntas arbitrio suo est demandata, partes ac vices gerat: arbitreturq; etiam Portugalliæ Regem, licet assiduum cum Indis ac Marochiorum Regib. bellum habeat, quantum fieri poterit, huic sanctissimo operi non defuturum, statuerunt ac concluserunt Serenissimis sacri Imperii Principibus ac Statibus super eorum schedula & conclusione in hunc modum respondere: Arbitrari se, Principes & Status ipsos pro tantæ rei magnitudine non satis perpendisse ingentia mala & pericula, quæ Christianorum cervicibus imminent, præsertim post reditum Turcarum Tyranni in Europam, qui quidem, ut ipsi fidedignis multorum scriptis & testimoniis edocti sunt, non modo contra Syriæ & Ægyptiorum Sultanum parta victoria, illiusque ditione universa, ac parte etiam Africæ in potestatem redactis, sed (quod prius ignorabatur) fuso fugatoq; in semotissimas Regni sui regiones Persarum Rege, quem Sophi appellant, devictaq; ac superata ferè tota Armenia, tantis nunc elatus successib. totq; Ægyptiorum ac Persarum opibus ditatus, & potentissimas terrestres copias & maritimam ingentem classem, quam descriptis jam remigibus ac bellatoribus, portibus suis eduxit, cum nullum amplius aut Asiaticum aut Africum hostem timeat, in quorum viribus aliqua nobis spes locata fuerat, nunc in solos Christianos totis suis viribus comparat. Putant etiam, ipse Cæsar, Legati & Oratores, non prorsus Principes ipsos ante oculos suos posuisse, si Conventus iste tam potentis tam famigeratæ Nationis, in quam reliqui Christianorum populi oculos conjecerunt, cujus robore & virtute se inprimis protegi ac defendi sperabant, invanum resolvatur, quantam & hosti benegerendæ rei fiduciam ac Christianæ Reipub. terrorem ac desperationem injecturus sit, & eam Dominici gregis gentem, quæ in Turcarum finibus noster uti clypeus & antemurale in hunc adhuc diem semiustas ac desolatas reliquias suas quibus potest viribus protegit, luporum dentibus in prædam & ultimum excidium relicturus, huncq; tantorum Principum infructuosum recessum & tantæ expectationis inanem resolutionem non modu universæ Christianæ Reipub. damnosam futuram, sed omnibus sacri Imperii Principibus & Statibus, imo toti Germanicæ nationi non parvam negligentiæ & ignaviæ, imò dedecoris obprobrio potius notam apud reliquos Christiani nominis potentatus allaturam, quod ceteris se prompto alacriq; animo in tam sanctum tam necessarium opus offerentibus soli Germani, veluti à progenitoribus suis degeneres, solitamq; gentis virtutem obliti torpeant prorsus & obdormiant. Non enim adduci possunt aut Cæsar aut ceteri futurum aliquid aut utilius aut salubrius in alio Conventu, quem instituere pollicentur, quum in hoc, ubi nihil deesse videtur quod rem in re distrahere debeat, nihil actum conclusumve fuerit. Adsunt hic omnes Electores, adsunt & ceteri clarissimi ac sapientissimi & potentissimi Principes ac Sacri Imperii Status, quorum consilio, prudentia ac gerendarum rerum dexteritate maturè omnia, si modo bonus animus, bona voluntas adsit, si modo quemque debiti sui zelus Domini moneat, & consultari & confici ac concludi possint. Novit præterea Cæsar, quo labore, qua difficultate conventum hunc congregaverit, quem, quum semel dissolvantur, nullis deinceps artibus aut persvasionibus comparare posse sperat. Nescit igitur ant ipse aut Legati & Oratores prædicti, cur ipsis Principibus & Statibus tantam rei necessitatem procrastinari liceat, & tot dignorum virorum cœtum, tot laboribus tot impensis in unum redactum, non absque totius ferè orbis obprobrio infectis rebus inutiliter abire. Cogitent itaque secum singula & maturius & tantæ rei magnitudini ac necessitati procurandæ diligentius insistant, & totis animis negotium complectantur. Quod si se nihil debere putant iis, qui in præsenti periculo sunt, cogitent tamen se debere posteris suis, quos nisi ab ipsis ut nunc utilius fuerit consultum, in eadem paulo post navi & non minori periculo relicturi sunt. Quod si tandem & suos contemnunt, resipiscant demum, & fateantur se hanc propositam expeditionem Christo Deo, qui Catholicam hanc fidem, huic nati sunt, sangvine suo fundavit, omni jure omni semota exceptione debere. Sistant igitur ac ad salubriorem consultationem redeant, rebusque omnibus maturè discussis & ad amussim perpensis cum cæteris Christianis Regibus & Potentatibus, qui ad hoc ardentes & cupidi accedunt, concordes & unanimes propositum à Sanctissimo Domino nostro & reliquis negotium & ipsi læti intrepidique suscipiant: iis tamen semper repetitis modis ac conditionibus, quas in hoc Principum Conventu & ipsa Cæsarea Majestas ac Sanctæ Apostolicæ sedis Legati initio proposuerunt, quamcunque videlicet pecuniam & singula in id negocium collata emolumenta & suffragia, quæ per universam Germaniam quoquo modo colligentur, in nullum alienum usum nullius hominis arbitrio quam in Turcarum expeditionem, & pro ipsorum Principum & Statuum voluntate ac dispositione converti & administrari debere.

MAXIMILIANI I. IMPERATORIS AUGUSTI

Ann. Christi 1518.

RESCRIPTUM

AD LEONEM X. PONTIFICEM ROMANUM

DE CONTROVERSIIS LUTHERI,

Missum ex Conventu Augustano, Anno M. D. XVIII.

Beatissime Pater, Domine reverendissime: Accepimus non adeò multos ante dies, quendam Fratrem Augustinianum, Martinum Lutherum, nonnullas Conclusiones, in materia Indulgentiarum, Scholastico more discutiendas disseminasse; necnon in concionibus suis & de ea re, & de vi Apostolicarum excommunicationum plurima docuisse, in quibus damnosa & Hæretica pleraq; videantur; atque ea nunc per Magistrum sacri vestri Palatii notata esse. Quæ res nobis eò magis displicuit, quò pertinaciùs dictus Frater, ut edocti sumus, doctrinæ suæ inhærere, atque complures errorum suorum defensores & patronos, etiam potentes, consequutus esse dicitur.

Sophismata Scholasticorũ & Logomachias ut Papa inhibeat.

2. Verùm cùm suspectæ adsertiones, & periculosa dogmata, à nemine meliùs, rectiùs & veriùs dijudicari queant, quàm à Beatitudine vestra; quæ sola, ut potest, ita debet, vanarum quæstionum, Sophisticarum rationum, & verbosarum contentionum autores compescere, quibus pestilentiores Christianæ pietati nulli contigerunt, huc tantùm spectantes, ut, quod ipsi didicerunt, id solum habeatur in precio. Quod præsentis seculi, & eruditiorum consensus, & piè antea in Christo defunctorum candida & solida doctrina, comprobat.

3. Extat pervetustum Pontificii Senatus Decretum, *de constituendis Doctorib.* in quo de Sophistica, nusquam unquam quicquam cautum est, nisi quòd ista in Decretis vocantur in dubium, Utrum fas sit ea discere, necne; atq; horum studium à multis & magnis autoribus improbatur.

Patrum auctoritas.

4. Cùm igitur, quod Pontificum autoritas jussit, negligitur, & de quo dubitatum, imò improbarum est, id solum recipitur, necesse est interdum hallucinari, somniare & cæcutire Magistros istos, quibus debetur, quod non solùm hactenus Doctores ab Ecclesia recepti solidiores non lecti, sed pleriq; depravati sunt, atq; mutili redditi.

NB. Contra Indices expurgatorios. Scholastici Hæretici non damnati.

5. Taceamus, iis autoribus pullulasse longè plures, quàm unquam damnatas fuisse, hæreses. Taceamus Reuchlinianam infamationem, & nunc præsentem hanc periculosissimam de Indulgentiis atq; censuris Apostolicis disceptationem, his perniciosis autoribus in mundum emanasse. Quibus nisi Beatitudinis vestræ, & reverendissimorum Patrum, auctoritas legem finemque imposuerit, brevi non solùm imperitæ imponent multitudini, sed & Principum virorum sibi auram & favorem in mutuam perniciem comparabunt.

Scholastici suas nænias obtruserunt Ecclesiæ.

6. Quibus si conniventibus oculis campus apertus atque liber dimittatur, futurum est, ut quod omnium maximè in votis habent, ut pro optimis & sanctissimis Doctoribus, istorum nænias præ oculis habere cogatur totus mundus.

7. Hæc pro singulari nostra in Sedem Apostolicam reverentia Beatitudini vestræ significavimus, ut sinceritas Christiana hujusmodi temerariis disputationibus, & captiosis argumentis, non lædatur & scandalizetur. Nos enim, quicquid super his sanctè statueris, in Imperio nostro, ad laudem & honorem DEI omnipotentis, & CHRISTI fidelium salutem, ab omnibus observari faciemus.

Datum in Civitate nostra Imperiali Augusta, die quinta mensis Augusti, Anno millesimo, quingentesimo, decimo octavo: Regnorum nostrorum, Romani tricesimo tertio, Hungariæ verò vicesimo nono.

MAXIMILIANUS divina favente clementia ROMANORUM REX.

NICOLAUS ZIEGLERUS.

ELECTI

ELECTI ROMANORUM REGIS ET IMPERATORIS

PACTA SIVE ARTICULI OBLIGATIONIS PRÆSTANDÆ

PRINCIPIBUS ELECTORIBUS

FRANCOFURTI IN ELECTIONE, ET AQUISGRANI IN CORONATIONE.

Ueatur Rempublicam Christianam, Pontificem & Ecclesiam Romanam, cujus sit Advocatus.

2. Jus æqualiter administret, & paci consulat.

3. Leges omnes Imperii, præcipuè quam *Auream* vocant *Bullam*, non modò confirmet, sed de ipsorum consilio, cùm res ita feret, amplificet etiam.

4. Senatum in Imperio constituat, ex Germanis delectum, qui Rempublicam gerat.

5. Jura, privilegia, dignitatem Principum & Ordinũ Imperii minimè convellat aut imminuat.

6. Electoribus liceat, cùm erit opus, inter se convenire, deque Republica deliberare: nullum autem ipse, quò minus id faciant, impedimentum eis inferat, nec in malam partem accipiat.

7. Multitudinis & Nobilitatis fœdera vel societates initas adversum Principes, aboleat, & ne tales in posterum fiant, lege prohibeat.

8. De rebus Imperii nullum fœdus aut pactum faciat cum externis, nisi de Septemvirorum assensu.

9. Facultates Imperii neque distrahat, nec oppignoret, nec alio quovis modo deteriores faciat; & quæ sunt ab aliis nationibus occupata, vel ab Imperio divulsa bona, primo quoque tempore recuperet, sic tamen, ne quid fraudi sit illis, qui vel privilegio vel jure nituntur.

10. Si quid etiam vel ipse, vel ipsius familiæ quispiam possideat, quod sit Imperii, non acquisitum legitimè, reddat interpellatus à Septemviris.

11. Cum vicinis aliisque Regibus pacem & amicitiam colat, neque pro rebus Imperii, nisi de Ordinum omnium, præcipuè Septemvirorum voluntate, bellum suscipiat ullum intra vel extra fines Imperii. Peregrinum quoque militem nullum in Germania adducat, nisi consentientibus illis. Quòd si autem bello petatur ipse vel Imperium, liceat uti quibuscunque præsidiis.

12. Conventum Imperii nullum edicat, neque vectigal aut tributum imperet, nisi de consensu Electorum. Conventus etiam non agat extra fines Imperii.

13. Negociis publicis præficiat non exteros, verùm Germanos, ex Nobilitate delectos. Et conficiantur literæ omnes Latino vel populari sermone.

14. Extra fines Imperii nullum Ordinem in jus vocet.

15. Quia Romæ multa fiunt adversus pacta quondam inita cum Pontificibus, det operam apud Pontificem, ne quæ fraus privilegiis fiat & Imperii libertati.

16. Quomodo mercatorum monopolia, valde perniciosa Germaniæ, coherceri debeant, rationem ineat cum Electoribus, eorem sæpe deliberatam ad exitum perducat.

17. Portorium nullum aut vectigal imponat, nisi assentiantur Electores, neq; literis commendatitiis Electorum, qui sunt ad Rhenum, vectigalia deteriora faciat.

18. Si quam habet actionem in aliquem ordinem, legibus experiatur: vim autem nullam adhibeat iis, qui se cognitioni legitimæ sistunt.

19. Neminem indicta causa proscribat, sed juris ordinem in eo sequatur.

20. Imperii bona, quæ forte vacabunt, nemini conferat, sed ad publicum patrimonium referat.

21. Si quam alienam provinciam auxiliis Ordinum acquiret, Imperio conjungat. Si publicum quid suis copiis atque marte recuperabit, Reipublicæ restituat.

22. Quod Interregni tempore Palatinus atque Saxo publicè egerint, ratum habeat.

23. Consilium nullum ineat, quò dignitatem Imperii, suæ familiæ peculiarem & hæreditariam faciat, sed liberam & integram permittat Septemviris eligendi facultatem, juxta Caroli Quarti legem & juris * Pontificii præscriptum. Quod secus factum erit, irritum habeatur.

24. Ubi primùm licebit, in Germaniam sese conferat inaugurationis causa, si extra Germaniam consistat.

* c. venerabilem, De elect. & elect. potest. item Clement. De jurejurando, c. un.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI LITERÆ

Ann. Christi 1521.

AD DOCTOREM MARTINUM LUTHERUM,

Quibus ad Comitia Wormatiensia vocatus est.

CAROLUS V. DEI gratia Romanorum Imperator semper Augustus, &c.

Honorabilis, dilecte, Devote: Quoniam nos & sacri Imperii Status, nunc hîc congregati proposuimus & conclusimus, propter doctrinam & libros aliquandiu hactenus abs te editos, sciscitationem de te sumere, dedimus tibi ad veniendum huc, & iterum hinc ad tuam securam tuitionem, nostram & Imperii liberam, directam securitatem & conductum, quem tibi circa hæc mittimus; desiderantes, ut velis te statim accingere itineri, ita ut infra viginti unum dies in hujusmodi conductu nostro nominatis omnibus modis hîc apud nos sis, & non domi maneas. Neq; ullam vel violentiam vel injuriam timeas. Volumus enim te in præfato nostro conductu firmiter manutenere, & nobis persvadere te venturum. In hoc namq; facies nostram severam sententiam.

Datum Wormatiæ, die VI. Martii, Anno Domini millesimo, quingentesimo, vigesimo primo, Regnorum nostrorum, Romani tertio, &c.

Ad mandatum Domini Imperatoris propria manu subscripsit
Albertus Cardinalis Mogunt. Archicancell.

Honorabili nostro dilecto, devoto Doctori MARTINO LUTHERO, Augustiniani Ordinis.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM DE MARTINO LUTHERO

Ann. Christi 1521.

AD ORDINES IMPERII IN COMITIIS WORMATIÆ CONGREGATOS.

Non clam vos est, me genus ducere à Christianissimis Imperatoribus illustris Nationis Germanicæ, à Catholicis Hispaniarum Regibus, ab Archiducibus Austriæ, Ducibusq; Burgundiæ: qui omnes ad supremum usq; vitæ diem se fideles Romanæ Ecclesiæ declararunt, semperq; Catholicæ fidei, sacrarum ceremoniarū, decretorum, constitutionum, sanctorum morum, pro Dei honore, pro fidei incremento, pro animarum salute propugnatores fuere. Qui vita functi, nobis ex naturæ instinctu, & jure quodam hæreditario sacra, quæ diximus, Catholica instituta quasi per manus tradita reliquere: ut eorum vestigiis insistamus, & in iis etiam mortem oppetamus. Et nos quidem, optore majorum nostrorum non fallaces imitatores, Deo nos bene juvante, in hunc usq; diem eo pacto viximus. Itaq; stat sententia, tueri & propugnare quæcumque tum antecessores mei, tum ego ipse hucusq; observavi: id autem vel maximè, quod per antecessores meos tam in Constantiensi, quàm aliis Synodis, sancitum est.

2. Cùm verò in aperto sit, unum solum Fratrem hallucinari, privata opinione deceptum, quæ quidem cum totius Christianitatis sententia pugnet, tam eorum qui ante mille annos nos præcesserunt, quàm qui in præsens vivunt: eaq; præ se fert, Christianos omnes hactenus semper in errore fuisse: eam ob rem planè deliberarum mihi est, Regna mea omnia, Imperium, ditiones, amicos, corpus, sanguinem, vitam deniq; ipsam, & animam impendere, ne improbus hic conatus longiùs progrediatur: quandoquidem in meam haud exiguam, itemque vestram id cessurum est ignominiam, qui præclara & cum primis celebris estis Germaniæ natio: quibus id in honoris, authoritatis, prærogativæ cumulum accessit ex privilegio, ut justitiæ observantissimi, Catholicæque fidei defensores & propugnatores habeamur. Quòd si qua igitur non modò hæresis, sed vel suspicio hæreseos, vel aliqua Christianæ religionis imminutio in hominum animis nostra tempestate relicta erit, id posteris nostris perpetuæ vituperationi fuerit.

3. Quandoquidem ergo pertinax hesterno die Lutheri responsum coràm omnes audivimus, mentem ego vobis meam aperio, pœnitere me, quòd tam diu distulerim contra hominem illum ejusque falsam doctrinam procedere, ne me posthac audire illum velle, quicquid etiam allaturus sit. Jubeo autem ut quàm primùm ex mandati præscripto reducatur, caveatque ipse ex publicæ fidei, ipsi datæ formula, ne palàm concionetur, neve populo prava sua dogmata instillare pergat, ne denique ipsius opera novi quidpiam aut motus aliquis excitetur. Equidem, sicut jam dixi, contra eum haud secus, atque contra notorium Hæreticum, planè deliberavi procedere: simulque à vobis reposco, ut in istac causa id statuatis, quod decet probè Christianos, & ut vos facturos recepistis.

Scriptum manu propria, die 19. Aprilis, Anno 1521.

CAROLVS.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI EDICTUM

Ann. Christi 1521.

CONTRA LUTHERUM ET NOVATORES RELIGIONUM,

Promulgatum Vvormatiæ in Comitiis, Anno M. D. XXI.

CAROLUS V, Dei benignitate electus Romanus Imperator, semper Augustus; Germaniæ, Hispaniæ, utriusq; Siciliæ, Jerosolimæ, Hungariæ, Dalmaciæ, Croaciæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tirolis, &c. Universis & singulis, Electoribus, Principib. Ecclesiasticarum vel Secularium potestatum, Comitibus, Baronibus, Equitibus, Proceribus, Militibus, Præfectis, Præsidibus, Gubernatoribus, Locumtenentibus, Prætoribus, Assessoribus, Consulibus, Judicibus, Civibus, & Communitatibus: item Rectorib. & Magistratib. Universitatum, cæterisq; nostris & sacri Imperii Subditis, dilectis ac fidelibus, cujuscunq; dignitatis, præeminentiæ, conditionis, ordinis, quibus hæ nostræ Cæsareæ literæ, aut earum exempla vel transsumpta, manu sigillóve personæ alicujus in Ecclesiastica dignitate constitutæ, aut publici Notarii, subscripta seu munita, exhibitæ vel ostensæ fuerint, salutem ac prosperitatem cum denunciatione clementiæ nostræ.

1. Reverendissimi, dignissimi, charissimiq; cognati, propinqui, religiosi & fideles: Cùm ad nostrum, id est, Romani Cæsaris officium pertineat, non solùm provincias, orbem, terminosq; sacri Romani Imperii, quod Majores nostri Germanicæ Nationis, ob defensionem sacrosanctæ Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ, divina adjuti ope, multo sangvine vulneribusq; suis pepererunt, repressis belloque domitis infidelib. pro virili proferre, augere ac promovere; verum etiam juxta regulam canonemq; hactenus à sacrosancta Romana Ecclesia observatum, prospicere ac providere, ne qua labes, hæresis, minima deniq; suspicio in Romano Imperio Religionem nostram viciet atq; infestet: aut si quid hujus fortè radices agere & virere contigerit, omni diligentia adhibitis mediis, remediis, rationibusq; probatis & moderatis, prout negocii magnitudo postulat, evellere ac extirpare.

2. Proinde reputamus nobiscum, si cuiquam ex Majoribus nostris hac in re bene mereri de nomine Christiano non fuit recusandum, à nobis quoq; longè plurib. de causis idem muneris onerisq; debere suscipi: postquàm omnipotentis DEI bonitas, ad propugnationem & incrementum sacrosanctæ fidei suæ, nos tot accessione regnorum, provinciarum, majorisq; potentiæ, quàm aliquot retrò seculis quemquam in Imperio ex Majorib. nostris, amplificavit, ornavit & armavit: Cumq; gente quidem à Christianissimis Cæsarib. Archiducib. Austriæ & Burgundiæ Ducib. stirpe verò à Catholicis Hispaniæ, Siciliæ, Jerosolimæ Regibus, noster descendat ortus, quorum de facinoribus egregiis, pro tuenda Religione Christiana domi militiæq; designatis, nulla conticescet ætas.

3. Quocirca si hæreses quasdam vix abhinc triennio in Natione Germanica spargi cœptas, & antehac per sancta Concilia Pontificumq; decreta, cum Ecclesiæ Catholicæ consensu, verè condemnatas & ejectas, jamq; denuò velut ex profundis Orci faucibus retractas, altiùs radiculas diffundere ac propagare pateremur, negligentesq; connivere, indulgere, dissimulare pergeremus, primò conscientiæ nostræ quasi contagione pestilentissimi carcinomatis adflatæ plaga gravior insideret: deinde sempiternam nominis nostri gloriam, in tam fœlici florescentis Imperii vestibulo, ceu caliginosa quædam nebula inumbraret ac involveret.

4. Cùm itaq; sine dubio nemini vestrûm sit obscurum, quàm procul errores hæresesque à Christiana via recedant ac declinent, quas Augustinianæ familiæ quidam Martinus Lutherus in Ordine & Religiona Christiana, in primis autem in illustri Natione Germanica, utpote indefatigabili hæresium impiorumq; dogmatum deletrice, violenter introducere, virulenterque disseminare conatur, tanto cum profectu, ut nisi maturè celeriterq; tam proruptæ occurratur audaciæ, postmodùm universa Germania, his morbis inveterascentibus, miserabilem ruinam & interitum omnis virtutis, honestorum morum, pacis, fideiq; Christianæ sit passura.

5. Propterea non immerito sanctissimus Pater LEO X. sacrosanctæ Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ Summus Episcopus, qui præter cæteros in ea quasi vigilia statioeque collocatus est, ut diligenter & naviter attendat, ne quid Respublica Christiana labis detrimentiq; accipiat, rei atrocitate periculisq; permotus, initiò Lutherum paternè cœpit & benignè admonere, àque parùm fausto proposito dehortari, & ut errores à se divulgatos revocaret, instare. Hic ille cùm resisteret, & plura pejoraq; misceret indies, experrectus Pontifex contrà sibi nitendum non inusitatis, sed æquis & convenientibus modis viisq; putavit.

6. Proinde semel atque iterum Cardinales, Episcopos, aliosque Prælatos, nonnullos etiam ex Ordine Regulatorum, Priores, Generales, & Ministros, prætereaque multos præstantes & honestos homines, omni laude virtutis, eruditionis, prudentiæ cumulatos, tum aliarum quoq; Nationum Doctores ac Magistros convocavit & accersivit: ad eundemque Conventum Martinum Lutherum citavit. Quo contumaciter absente, omnia ejus scripta Latina & vernacula, quæ vel jam emisit, vel adhuc emittet, tanquam perniciosa, fideiq; & unitati Ecclesiæ prorsus adversaria damnavit.

7. Deinde potestate autoritateque Pontificia, dictorum Cardinalium consilio & voluntate, maturaque pensatione Episcoporum, Prælatorum, Doctorum, & Hæreticæ pravitatis Inquisitorum, illa ubiq; comburi penitusq; aboleri mandavit. Tum ipsum Lutherum, nisi præstinito definitoq; tempore, secundum determinationem Decreti suæ Sanctitatis, ostenderit errorum se pœnitere, eosq; abjecerit & revocaverit, velut inobedientiæ malitiæq; filium, schismatis hæresiumq; autorem, ab omnibus vitandum fugiendumque juxta legum pondera constituit & ordinavit, sub pœnis in Bulla Pontificia comprehensis. Quam Beatitudo ejus nobis, tanquam, Christianæ fidei vero summoq; Defensorem, sanctæq; Sedis Pontificiæ & Romanæ atque Catholicæ Ecclesiæ Advocato, per suum Romanæque Sedis Oratorem & Nuncium, à Beatitudine ipsius peculiariter hanc ipsam ob causam ad nos ablegatum, curavit exhiberi, adjuncta cohortatione postularisque, ut pro ratione muneris, officii, legitimæque procurationis Cæsareæ Majestatis nostræ, Beatitudini suæ, in hujusmodi perturbatione, gladii civilis auxilium, ad Religionem gloriamque Christi vindicandam, impertire, & quod Christianissimo Catholicoque Rege ac Principe dignum est, in nostris hæreditariis Regnis, Ducatibus, ditionibusque, præcipuè verò in Germania, edicere atque sancire velimus, ut universa & singula, quæ in Bulla Sanctitatis suæ continentur, inviolabiliter indispensabiliterq; serventur, & in his executio legumque voluntas administretur.

8. Et quanquam nos eam adhortationem, post allatam Bullam Pontificiam, tandemque ipsam Lutheri condemnationem, in pluribus Germaniæ locis annunciari celebratique fecimus, ejusque in nostris inferioribus Burgundicis regionibus, ac præsertim Coloniæ, Treveris, Moguntiæ, Leodii, executionem administrationemque severè mandavimus: interim tamen Martinus Lutherus non solùm non ad meliorem frugem se recepit, nec errata revocavit, aut à Pontificia Sanctitate absolutionem, & rursus in sancta Catholica Ecclesia remissionem veniamque petivit: verumetiam depravati animi sui perversæque intelligentiæ plures malos fructus atque effectus, ceu rabiosè manifestam oppressionem Ecclesiæ machinans, multis acervatis voluminibus, quæ cùm Latina tùm vernacula, non recentibus novisque tantùm, sed jam olim quoque reprobatis autoritate Conciliorum hæresibus blasphemiisq; scatent, à se genitis aut certè nomine suo publicatis, quotidie dissipavit.

9. In quibus à sancta Ecclesia tot observatum receptumque seculis septem Sacramentorum numerum, institutionem & usum dissipat, convellit, defœdat, atque pervertit, indissolubilesque sacri matrimonii Canones variis & mirabilibus modis indignè polluit. Adfirmat item, sacram Unctionem rem inefficacem & commenticiam esse. Usum quoque & inenarrabilem sacrosanctæ Cœnæ Domini fructum ad morem consvetudinemque Boëmorum damnatum accommodare studet. Tum Confessionem, quæ conscientiis mole peccati gravatis contaminatisque omnium saluberrima existit, adeò implicare & involvere cœpit, ut nulla fundamentalis inde informatio, nulla idonea consolatio sumi possit & hauriri. Postremò minatur se porrò tot de Confessione scripta proditurum, ut si hoc concedatur, non solùm plerique ex talibus ejus insanis libris dicere sint ausuri, Confessionem inutilem & infructuosam esse, verùm etiam paucissimi futuri, qui non clamitent prorsus à Confessione abstinendum.

10. Quid quod de functione & ordine Sacerdotali non irreligiosè tantùm leviterque sentit, sed imperitum quoq; profanorum Laicorum vulgus concitare & permovere nititur, ut manus suas cruore Sacerdotum respergant? Ac Summum sacrosanctæ fidei nostræ Pontificem, Divi Petri successorem, verumque Christi Vicarium, fœdè, scurriliter, contumelioseq; nominat, nec cessat in eum debachari multiplicibus & inauditis hostilibus famosisq; maledictis.

11. Confirmat etiam ex Ethnicorum Poëtarum fabulis, nullam esse libertatem naturæ hominis, eò quòd determinatio divina sit rata & immutabilis. Docet item adplicationem in Missa pro aliis impiè fieri. Præterea abrogat stata Jejuniorum Orationumque tempora, & initio à sancta Ecclesia tradita, & constanter hactenus retenta. In primis autem contemnit sanctorum autoritatem Patrum, qui ab Ecclesia recepti sunt, tollitque funditùs obedientiam ac politiam Ecclesiasticam. Denique universaliter nihil aliud spirant ejus scripta, quod non seditionum, distractionum, bellorum, cædium, rapinarum, exustionum, & occasus fidei Christianæ, materiam causamque præbeat. Quemadmodum enim cæteris permittit habenas laxare omnibus animi cupiditatibus, & dissolutè effractis legum repagulis pecudumque more vivere: sic ipse homo præfracti & effrenati ingenii, omnia veterum instituta legesq; repudiat, conculcat & opprimit. Velut nuper à Decretis & constitutio-

stitutionibus Ecclesiasticis publicè cremandis, nullo pudore, metu, reverentiaq; deterritus est: & nisi civilis gladii aciem magis quàm fulmina, execrationes, pœnasque Pontificias reformidasset, indigniora longè in Civilia jura commisisset.

12. Nec erubescit palàm petulanterq; sancta Concilia perstringere, proque animi sui morbo taxare, deformare, lædere. De quib. singulariter Constantiense Concilium ubiq; lutulento & maledico ore conviciis exagitat, quòd appellat aliquoties Synagogam Satanæ, gravi afficiens dedecore & ignominia Germanicam Nationem, omnesq; eos, qui Synodo interfuerunt, ac Johannem Huss propter hæreticas ejus machinationes vivum ardenti rogo adjudicaverunt; nempe Sigismundum Cæsarem, antecessorem nostrum, sacriq; Imperii Principes, atq; Senatum publicum, quos Antichristos, Diaboli Apostolos, parricidas & Pharisæos nominat. Asseverat item omnes errores Huss in illa Synodo condemnatos in Evangelio Christiq; doctrina contineri, hocq; se probaturum defensurumque profitetur. Tum ad eam intemperiem animi dementiamque progressus est, ut apertè glorietur, si prædictus Huss semel hæreticus fuerit, se meritò decies pro hæretico habendum esse.

13. Ne verò cætera, studio brevitatis, innumera Lutheri flagicia ordine persequamur, constat hunc unicum non hominem, sed Dæmonem potiùs figura & specie humana, cucculloque Monastico indutum, complurium Hæreticorum extremè damnatas hæreses, quæ jam diu obsoleverant, in unã quasi Lernæam paludem coëgisse, multasq; prætereà recentes atq; novas excogitasse, hoc prætextu, quòd fidem prædicet, quam propterea sedulò inculcat omnib. ut veram sinceramq; fidem destruat & labefactet, ac sub nomine fucoque Evangelicæ doctrinæ, omnem Evangelicam pacem & charitatem, bonarum rerum harmoniam atque constitutionem, ipsam denique pulcherrimam Ecclesiæ hierarchiam extingvat, evertat, dissolvat, & obruat.

14. Hæc omnia mente cogitationeq; complexi, pro potestate atq; fastigio Cæsareæ nostræ functionis, ad quod divinitus evecti sumus, proque singulari amore & propensione voluntatis, qua cùm Religionem Christianam nostrorum exemplo Majorum asserere, tueri, propugnare, tùm Romani Pontificis sanctæque Sedis honorem dignitatemque cumulare & stabilire mirificè cupimus, expendimus nequaquam nos, præter suprà commemoratas Pontificiæ Sanctitatis exhortationes atque postulata, sine insigni vituperatione nostri, contumelia detrimentoque Ecclesiæ, in tanta tamque atroci causâ, negligentia peccare posse, sicut nec facere debemus, nec hactenus unquam faciendi nobis fuit animus: verùm potiùs Cæsarum Romanorum, Majorum nostrorum, vestigiis inhærere, eorumque præclarè pro salute & defensione Catholicæ Ecclesiæ gesta imitari, laudatisque constitutionib. quæ in perniciem, ultionem, & extirpationem Hæreticorum factæ sunt, pro virili parere studebimus.

15. Ac peculiariter hujus negocii causa nostros sacrique Imperii Electores, Principes, & Status, jam aliquoties hîc Wormatiæ ad nos venire jussimus, totaque controversia, ut evidens necessitas requirit, acerrimè pervestigata, ponderata, & examinata, communi & unanimi consilio consensuq; decrevimus, ut sequitur.

16. Quanquam hominem toties condemnatum, & in obfirmata perversione animi perseverantem, atq; ab unione Catholicæ Ecclesiæ separatum, manifestumq; Hæreticum, ad cognitionem admittere, omnia jura excipiunt; tamen ut ansa maledicorum sermonum præcideretur, præsertim cùm aliqui palàm contendant, multos Lutheri nomine libros componi & excudi, ab ipso nec lucubratos nec editos, alii quoq; existiment æquitati consentaneum esse, si antequàm in Lutherum atrociùs aliquid statuatur, priùs accersitus, salvoque conductu munitus, à nobis audiatur: ideò eum ad Aulam nostram citavimus, & per caduceatorem datis literis de Securitate huc proficisci curavimus, inq; nostra & suprà dictorum omnium nostrorum Imperiique Electorum, Principum & Ordinum præsentia interrogavimus; An libellorum, quos illi tunc proposuimus, aliorumq; similium, qui nomine ejus passim circumferuntur, autorẽ se fateatur? & an in hujusmodi scriptis contra sancta Concilia, Decreta, morem consvetudinemq; à Majorib. nostris usq; in hodiernum diem religiosè observatam, disceptata revocare, suppliciterq; ad gremium & unitatem Ecclesiæ redire velit?

17. Tanta verò lenitate, tanta sermonis comitate, tam æquis conditionibus, tam paternis admonitionibus, hæc illi commemorata sunt, ut pertinacissimum hominem & rupibus Caucasi duriorem meritò flectere, mollire atq; permovere debuerint. Is autem horum opusculorum facta mentione, quam primùm suos esse partus affirmavit, simulq; protestatus est, nunquàm se hos negaturum. Prætereà adjecit, plures à se libros conscriptos fuisse, qui cùm ignoti sint nob. hîc non enumerantur.

18. Sed quantum ad revocationem, deliberandi spacium moramque postulavit. Quæ cùm illi jure optimo denegari potuisset, eò quòd contra novas corruptelas & fanatica delira in fide absque cunctatione continuò procedi oporteat, & quòd ipse cùm ex nostro superiori Mandato literisque sibi inscriptis certoque redditis, clarè intellexerit, cujus rei causa ad nos vocatus esset, nisi præparata meditataque responsione in nostrum Statuumque Imperii conspectum prodire non debuisset; nihilominus tamen illi benignè & clementer indulgentes diem unum cogitandi tribuimus.

19. Postridiè igitur in nostrum Procerumq; Imperii consessum reversus, iterum gravissimè atq; luculenter admonitus est, ut se colligeret, & quò progrederetur etiam atque etiam videret, adjuncta pollicitatione nostra, si quæ viciosa queque condemnanda essent, in libellis suis retractaret, nos illi rursus sanctissimi Patris nostri Papæ benevolentiam & amorem conciliaturos, daturosque operam, ut Beatitudo illius ex singulis Christiani nominis gentibus ac nationibus binos excellentes viros, probatæ vitæ, exquisitæque doctrinæ eligat, qui de libris ejus censuram agant, erroresq; expungant; reliqua verò, nulla hæreseos labe infecta, ut Pontificia Sanctitas approbet.

20. Itaq; post tot obtestationes, adhortationes, preces, nec in revocationem consentire, nec liberrimas pollicitationes nostras amplecti voluit, sed omninò respuit ac detrectavit, idq; tam inconsiderato sermone, tam indecenti vultu atq; gestu, qui suæ mentis consiliiq; compoti, ac religione sacrisq; initiato & dicato homini nequaquam convenit. Tunc. n. manifestè cùm dixisset, se in lucubrationib. suis ne verbum quidē mutaturū, ac nob. Statibusq; Imperii præsentib. impudenter & flagitiosè S. Concilia derisisset, abjecisset, & aspernatus fuisset, in primis a. Constantianse, quod Nationem Germanicam cùm æterna laude atq; honore cumulavit, tùm pacis, otii, concordiæq; vinculum fuit, hac tandem se conditione obligavit, si in disputatione, quam fretus nostris de securitate promissis expetivit, non ignorans id humano divinoq; jure prohiberi, succubuisset.

21. Etsi, a. hac contumaci responsione, non exigua nostri Procerumq; molestia & offensione, populiq; scandalo audita, probabilib. de causis induxeramus animū, continuò severiùs eum coercere, rectaq; domū ex conventu dimittere, quemadmodum hanc nostram voluntatem postero die manu nostra perscriptam revelari fecimus: præfatorum tamen Electorum Ordinumq; intercessione flagitationibusque adducti sumus, ut triduum illi ad liberandam isto quasi stupore mentem largiremur.

22. Sed intereà duo Electores, duo item Ecclesiastici, duoq; seculares Principes, duo postremùm ex nostris Imperiiq; Civitatib. adhibiti, delecti, destinatiq; sunt, qui mandato & nomine congregationis totius Imperii Lutherum ad se vocatum familiariter & amanter admonerent, adhortarentur, erudirent, nec ullam rem idoneam accommodatamve ad eum de sententia deducendum intermitterent, cum interminatione, nisi fanaticas opiniones abjiciat, quàm graves & acerbas tùm à nobis, tùm à sacro Imperio pœnas, approbantibus Canonibus, expectare debeat.

23. Ac ubi tam seria diligensq; cohortatio irrita frustraq; suscepta fuit, quidam ex nostris Electorib. assumptis duob. placido ingenio nobiliq; doctrina præditis Doctorib. & unà cum illis, & separatim ipse, non modò summa obtestatione speciosaq; demonstratione multiplicium ejus errorum persvadere Luthero conatus est, ut pluris Patris nostri Papæ, similiterq; nostrum, & omnium Imperii Ordinum, aliarum item Catholicarum Nationum, consensum, ritus, & consvetudinem, tot seculis juxta Ecclesiæ constitutiones, tanquā per manus traditam, quàm proprias speculationes, suiq; commenta cerebri faceret; hac adjectione, si pertinaciam morositatemque deposuerit, & ad meliora se converterit, reipsa illum intellecturum, hoc illustri multorum sanctorum Patrum exemplo, & ad conservationem corporis, animæ, existimationisque suæ fieri.

24. Adhæc, ut bona fide nob. renunciatum est, Martinus Lutherus respondisse fertur, se non solùm omnes jam dictas personas, sed etiam generale Concilium (si quod futurum sit) pro suspecto & partiali habiturum, & quòd in libris suis ne minimam quidem syllabam velit mutare, quòd anteà quoq; in nostra Statuūq; Imperii præsentia protestatus fuisset, præterquā si à viro excellenter erudito convinceretur, idq; secundū suā duntaxat Regulā, nec ex Conciliis, aut Cæsareis Pontificiisq; Decretis, aut ullius Patrū autoritatib. quantùlibet sancti, sed tantùm ex testimoniis verbi Dei; quæ vult ad suum arbitrium suasq; inextricabiles & spinosas opiniones, inflecti, detorqueri, ac enarrari: cùm pateat atque in promptu sit, illis autoritatib. id, quod in utroq; Testamento aut non ponitur, aut minùs clarè exprimitur, supplentibus, hactenus sanctam Catholicam Ecclesiam fuisse gubernatam.

25. Quandoquidem igitur hæc ita gesta sunt, & Martinus Lutherus tam obstinatè ac perversè in opinionib. manifestè hæreticis perseverat, ideoq; eū omnes pii & intelligentes tanquā furiosum & à Dæmone correptū fugiant & execrentur, Nos juxta nostrarum tenorem literarum de securitate die proximo mensis April. 25. abire illum è conspectu nostro jussimus, caduceatoremq; rursus adjunximus, ut secundū hunc vicesimum quintum diem Aprilis adhuc viginti dies consequentes conductu salvo muniatur, hisq; transactis nihil à nobis præsidii defensionisque habeat ampliùs: inde nimirum opportunis remediis contra hanc exulceratissimam pestem procedi debet, ut sequitur.

26. Principiò, ad laudem gloriamq; omnipotentis Dei, & propugnationem Christianæ fidei, Pontificis quoq; Romani & Sedis honorem debitum, autoritate ac potestate nostræ Cæsareæ dignitatis atq; officii, prætereà unanimi consensu & voluntate nostrorum sacriq; Imperii Electorum, Principum, & Ordinum hîc jam congregatorum, Nos ad perpetuam rei memoriam, præstandamq; Decreti, sententiæ, ac condemnationis Bullæ, quam sanctus noster Pater Papa velut Ordinarius Judex controversiarum Religionis edidit, executionem, suprà memoratum Martinum Lutherum tanquā membrum ab Ecclesia Dei separatum, perniciosi schismatis autorem, manifestum pertinacemq; Hæreticum, à nob. vobisq; universis & singulis existimandum detestandumq; renunciamus & declaramus: idq; publicè testatum his literis volumus, edicentes & imperantes vob. omnib. & unicuiq; sub sponsione atq; juramento, quo nob. sacroq; Imperio devincti estis, ad effugiendam item criminis læsæ Majestatis pœnā nostramque & Imperii proscriptionē ac excommunicationē, prætereà sub privatione, amissione, despoliatione omnium Regalium, Feudorum, Privilegiorum, Immunitatum, quas ad hoc usq; tempus ab Antecessorib. nostris, Nobis, & S. Imperio ulla ratione concessas obtinuistis.

27. Imperantes, inquā, Romana Cæsareaq; potestate severè hoc Edicto, volumus, ut elapsis præfatis viginti dieb. qui 14. hujus mensis Maij terminabuntur, prædictū Martinum Luth. nemo vestrûm hospitio, tecto, lectove recipiat ac foveat, nemo cibo potuq; alat & sustentet, nec quisquam verb. ac factis, clam palamve, consilio vel auxilio juvet aut promoveat: sed ubicūq; locorū in eū incideritis, si tantū habebitis viriū, vinctū cōprehēdatis, diligentiq; septū custodia nob. vel adducatis ipsi, vel adduci curetis, aut saltē evestigio nob. ubi capt⁹ fuerit, indicetis, intereaq; carcere clausū providenter asservetis, donec qd porrò illi inferendū sit, instructionē nostrā acceperitis, vosq; propter hujusmodi sanctum & pium opus, ad compensationem laborum quoq; & sumptuum, benignè remuneremini.

28. Verùm contra illius necessarios, conjunctos, thiasotas, patronos, altores, fautores, consentientes, æmulos, atq; imitatores, horumque mobilia vel immobilia bona, debetis in vigore sanctæ constitutionis, nostræ & Imperii proscriptionis & excommunicationis, hoc ordine procedere: videlicet, iter facientes prosternere, prehendere, fortunas diripere, ad vestrum dominium transferre, nemine obstante vel impediente: excepto, si verisimiliter probabiliterq; confirment, se hac scopulosâ via deserta Pontificiam absolutionem impetrasse.

29. Præterea mandamus vobis omnibus & unicuiq; privatim, sub antescriptis pœnis, ne quisquam vestrûm jam sæpè nominati Martini Lutheri libros à sancto Patre nostro Papa, ut suprà indicatur, condemnatos, ejusdemque alia multa scripta, quæ seu vernacula seu Latina lingva componit hactenus, tanquam impia, fœda, suspecta, diluta, & à notorio pertinacique Hæretico edita, ampliùs emere, vendere, servare, describere, imprimere, describi vel imprimi facere, nec ipsius opinioni suffragari, adhærere, aut prædicare, defendere, asserere ullis modis, qui ab ingeniis humanaq; solertia excogitari usurparique possunt, præsumat.

30. Nec verò quem facilè moveat, quòd hæc interdum aliquid boni ad decipiendos imperitos admixtum habere videntur. Nam si à saluberrimis epulis unica veneni guttula infectis sani omnes abhorrent, quantò magis hujusmodi libri & scripta, mille venenis animæ letiferisq; pestibus imbuta, non solùm à nobis omnibus refugienda, sed etiam ex memoria hominum tollenda, penitusq; obruenda sunt, ne cuiquam damnum aliquod aut æternam mortem afferant? Postquàm omnia, quæ libris ejus rectè ac laudabiliter inserta sunt, multò antè à sanctis Patribus, ab Ecclesia Catholica receptis & approbatis, frequenter usurpantur, introducuntur, & explicantur, ubi absque sollicitudine, suspicione, aut ullius mali periculo attingi, legi, tractarique possunt.

31. Insuper decernimus, ut universi & singuli, cujuscunq; dignitatis, gradus, ordinis, conditionis fuerint, ac præsertim gerentes Magistratus, & superiore vel inferiore jurisdictione armati, sub incursione pœnæ suprà expressæ, in omnib. sacro Romano Imperio subjectis ditionib. in nostris item hæreditariis Ducatib. atq; territorio, de facto severè ordinent, pœnas irrogent, imperent atq; procurent, quoscunq; tales antedictos Lutheri virulentas commentationes, libellos & lucubrationes, ingentium tumultuum, damnorum, dissipationum, hæresium in Ecclesia Dei administras, igni comburendas, & his aliisq; mediis funditùs abolendas, extirpandas, ad nihilumq; redigendas. Similiter Beatitudinis Pontificiæ Nunciis, ipsorumq; delectis Commissariis, in his ad illorum petitionem & requisitionem, summa voluntate atq; promptitudine animi adesse, obsequi, moremq; gerere, ac nihilominus iis absentibus ad hæc universa & singula administranda, exequenda, perficienda, nostro jussu mandatoque accedere, operásque conferre debetis.

32. Interim quoq; præcipimus omnibus aliis & sacri Imperii, nostrarum etiam hæreditariarum ditionum territoriiq; subditis ac fidelibus severè præsentibus literis, ut in prædictis ordinibus magistratibusq; constituti pariter nobismetipsis auxilium, obedientiam, alacritatem, promptitudinemq; præstent: ac volumus transgressores præfatis pœnis, mulctis, castigationibusque subjacere.

33. Cumq; evidens necessitas efflagitet prævenire ac præcavere, ne libri Lutheri, aut hinc malè excerpta, vel suppresso nomine autoris edita, vel aliorum scriptis intertexta, cæterorumq; ejusdem farinæ hominum opuscula, qualia magno cum dolore passim in Germania conscripta & publicata, perniciosis dogmatib. exemplisq; referta, percepimus, in posterum aut componantur, aut in vulgus spargantur, unde pii simplices horum lectione fascinati, errores in fide comprobare, honestatem vitæ morumq; negligere inciperent; quæ res scandalorum, acerbitatũ, odiorum in Ecclesia, ceu seminarium quoddam existit, quemadmodũ hactenus perspicuè vidimus, quod indies magis magisq; in omnib. Regnis, Ducatib. Populis, Nationib. conspirationes, schismata, factiones, confusionesq; metuendæ erunt. Propterea ad hujus morbi sævissimi vim extingvendam, iterum mandamus, consilio nostrorum Imperiiq; Electorum, Principum & Statuum, sub præfatis gravibus pœnis, mulctis, castigationibusq;, vobis nostris & Imperii, nostrorumq; hæreditariorum Ducatuum atq; ditionum subditis, universis & singulis, tanquam Romanus Imperator, legitimus hæres ac ordinaria Potestas, ne quis vestrûm posthac ejusmodi famosos plenosq; veneni libellos, aliasve chartas, aut exempla vel transsumpta, ut quæ in Christiana Religione nefandos errores pariunt, ac ritus & instituta Ecclesiæ pervellunt.

34. Præterea ne quis infesta maledicaq; scripta in sanctum Patrem nostrum Papam, Prælatos, Principes, Academias, horum Facultates, aliasq; honestas Personas, deniq; offectura bonis moribus, & Ecclesiæ tranquillitatẽ turbatura ampliùs fingat, pingat, scribat, imprimat, vendat, emat, clam palamve servet, aut imprimi, scribi, pingive faciat, nec aliis hæc rationibus quomodocunq; excogitentur, fieri procuret, conniveat, vel permittat.

35. Similiter imperamus severè, sub indicatis pœnis, omnibus, qui ad ornandam tuendamq; justiciam in præsidiis Reipub. vel ad gubernacula sedent, ut talia scripta, libros, paginas, picturasq;, quæ aut sub oculos cadere hactenus potuerunt, aut deinceps cudentur, scribentur, pingentur, quemcunque habeant dominum, & ubicunq; hæc reperientur per ambitum totius Imperii Romani nostrasq; hæreditarias ditiones, vigore hujus nostri Edicti, ad se recipiant, discerpant & inflamment.

36. Autores quoq;, scriptores, impressores & pictores, emptores item venditoresq; talium fœdissimorum scriptorum, poëmatum, librorum, paginarum, picturarum, post factam promulgationẽ nostri præsentis Cæsarei Decreti, perseverantes, aut de novo aliquid molientes, si notorium fuerit, corporibus, fortunis, privilegiis, ubicunq; eos assequi poteritis, plectatis, denudetis, possideatis, &

quæ placuerit, in eos statuatis. Hoc liberum vobis concessumq; jure optimo putatote, nec idcircò injuriam fecisse cuiquam arguemini, aut lege vel extra judicium ad disceptandum cum hac de re expostulantibus obligari eritis.

37. Postremò, quo cum præsentia mala, tum occasiones futurarum hæresium præcidantur, penitusq; removeantur, nec venena ab horum libellorum autoribus introducta latiùs dissipentur, atque celeberrima ars typographica deinceps tantùm ad præclaros & laude dignos usus adhibeatur, Nos Cæsarea Regiaq; potestate, consulto, unanimique consensu nostrorum & Imperii Electorum atq; Ordinum, sub nostra Imperiiq; proscriptione, excommunicatione, & reliquis ante commemoratis pœnis decrevimus, rursumq; scientes decernimus, vigore hujus Edicti, cui autoritatem legis tribuimus, idq; inviolabiliter servari volumus, Ne quis in posterum typographus, aut alius quicunque vel ubicunq; fuerit in Imperio Romano, aut in nostris hæreditariis Regnis, Ducatibus, ac territoriis, ullum opus scriptùmve, in quo fidei Christianæ mentio seu prolixè seu breviter fiat, aut primus imprimat, aut ab aliis editum recudat, nisi conscio & annuente loci illius Ordinario, vel ejus Substituto, & ad hanc rem ordinato, cum permissione facultatis Theologicæ in Academia aliqua finiendi. Cæteri verò libri, qua de cunq; facultate, professione, materia confecti, consensu & voluntate Ordinarii, nec aliter excudantur, venundentur, imprimi venundarique curentur & subornentur ullis imposturis.

38. Si qui verò, quocunq; splendore, dignitate, amplitudine prædìti, hujusmodi nostra Christiana & Cæsarea Decreta, leges, statuta, ordinationes, mandata, quæ per omnia firma, fixa, rata volumus, in uno pluribusve articulis commemoratis, Lutheri dogmata vel officinas typographicas perstringentibus, ullis modis, qui venire in mentem homini possunt, contumaciter attenuare, violare, infringere, evertere, abrogare, præsumpserint, hi sciant supradictis & in jure definitis pœnis, secundum formam & processum Pontificiæ excommunicationis, nostræq; proscriptionis, se irremissibiliter subjacere. Hæc omnes proponant animis, quibus ut satisfiat, fideique adhibeatur, præsentes Cæsareo sigillo nostro communivimus.

Datæ Wormaciæ, nostra & sacri Imperii Civitate, 8. Maij. Anno à Nato Christo, M. D. XXI. Nostri verò Imperii Romani anno secundo, aliorum Regnorum sexto.

Ad mandatum Domini Imperatoris proprium.

Ann. Christi 1521.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI

EDICTUM

UT FRATRUM SORORUMQUE LIBERI, CUM PATRUO VEL AVUNCULO, IN DEFUNCTI patrui vel avunculi hæreditatem in stirpes succedant.

Publicatum à Regimento Norimbergensi ANNO M. D. XXI.

CAROLUS V. Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus; Rex Germaniæ, Castiliæ, Arragoniæ, Legionis, utriusque Siciliæ, Hierosolymorum, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Navarræ, Granatæ, Toleti; Valentiæ, Galliciæ, Majoricarum, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murciæ, Giennis, Algarbiæ, Algeziræ, Gibraltaris, Insularum Canariæ, Insularum Indiarum, Terræfirmæ, & Maris Oceani, &c. Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lortharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limpurgi, Wirtembergæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ; Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Goriciæ, Barcinonis, Arthesii, & Burgundiæ; Comes Palatinus Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ, Phireti, Kiburgi, Namurci, Rossilionis, Ceritaniæ, & Zutphaniæ; Lantgravius Elsatiæ; Marchio Burgoviæ, Oristani, Goriani, & sacri Romani Imperii; Princeps Sveviæ, Cathaloniæ, Asturiæ, &c. Dominus Frisiæ, Marchiæ Vandalicæ, Portenoviæ, Piscaiæ, Molini, Salinarum, Tripoli & Mechliniæ: omnibus ac singulis nostris & Imperii fidelibus, in quacunque dignitate, statu & conditione existant, gratiam nostram & omne bonum.

Cammergerichts Ordnung zu Augspurg A. 1500. cap. die Succession der Diechter oder Enckeln.

1. Olim in generalibus sacri Romani Imperii Comitiis, Anno millesimo quingentesimo Augustæ celebratis, inter alia de successione nepotum fuit constitutum, ut ab illo tempore in posterum ad avorum vel aviarum hæreditatem, pariter cum patruo vel avunculo, amita vel matertera, in bonis ac substantiis, secundum leges civiles, admitterentur; non obstante consvetudine, quæ nonnullis in locis contraria observabatur, utpote quæ, tanquam clementiæ juris & æquitati repugnans & adversaria, abrogata atque annullata fuit, omnibusque Judicibus & Justiciariis, ab illo tempore inanteà secundùm talem consvetudinem huic constitutioni contravenientem, judicare severissimè interdictum.

2. Et

2. Et quoniam in iisdem legibus civilibus provisum, quòd fratrum sororumq; liberi, defuncto patre vel matre, cum patruo vel avunculo, amita vel matertera, in defuncti alicujus patrui vel avunculi, amitæ vel materteræ hæreditatem in stirpes succedere debeant: id autem vel ex ignorantia aut abusu quodam multis in locis non observetur: & nos nuper Wormatiæ in generalibus Comitiis cum Electoribus, PrincipibusStatibusq; Imperii deliberavimus, ut in hoc quoq; casu legum civilium dictamen ubiq; teneretur: ideò ordinamus, statuimus, & declaramus, ut fratrum sororumq; liberi, abhinc in futurum, cum patruo vel avunculo, amita vel matertera, ad defuncti patrui vel avunculi, amitæ vel materteræ, hæreditatem, secundum leges civiles & constitutiones Imperatorias, in stirpes pariter admittantur, non obstantibus quibuscunque consvetudinibus, ubicunq; ex huic constitutioni adversariæ reperiri aut intelligi possint. Quas consvetudines, tanquam juri & huic constitutioni contrarias, juxta memoratam generalium Comitiorum conclusionem, & de Imperialis nostræ potestatis plenitudine, ex certa scientia, hîc tollimus, derogamus, & annullamus.

Videatur de hoc loco Botcholten in tractat. de Gradib. pag. 45. Adde præter alios Klokium in Consultat. An fratrum Germanorum &c.

3. Mandamus propterea vobis omnibus ac singulis, de prædicta nostra potestate, & districtè præcipimus, ut suprascriptam constitutionem, in utroq; posito casu, fideliter observetis, secundum eam judicetis, & in omnibus teneatis, neq; vos ulla consvetudine, aut quacunq; alia re, quæ impedire videatur, deterreri patiamini. Qua in re nostram facietis districtam voluntatem.

Datum Normbergæ, die vigesimo octavo Novembris, Anno Nativitatis Christi millesimo quingentesimo vigesimo primo: Regnorum nostrorum, Romani secundo, cæterorum verò omnium sexto.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI
RESCRIPTUM
AD REVERENDISSIMOS CARDINALES SACRUMQUE ROMANUM COLLEGIUM

Ann. Christi 1522.

SUPER CONFIRMATIONE ELECTI PONTIFICIS.

Reverendissimis Dominis Cardinalibus Sacri Collegii.

CAROLUS divina favente clementia Rex Romanorum, &c.

Magnitudo rei; qua pietatem in Deum, vestram erga nos benivolentiam declarastis: facit ut cum summa vobis debeatur gratia, quibus verbis eam pro merito vestro habeamus, vix invenire possimus. Nam nulla dicendi facultas est, quæ divina studia vestra oratione æquare possit, admirabilem profectò sapientiam vestram. Siquidem cum quo in statu, R. P. esset, animo vestro proponeretis de Pontificeque designando ageretis, nihil aut publico commodo, aut dignitati nostræ antetulistis. Libebat antea de R. P. bene sperare: nunc secura omnia præstare posse videmur. Quid enim est, quod hoc Pontifice & in divinis & in humanis rebus constitui non possit? Cum præterea, quæ in homine summa insunt, animum nostrum sanctissimis officiis ita devinctum habeat, ut omnibus fortunis nostris, non secus quam suis uti possit. Ergo quod suffragiis vestris salvam religionem voluistis: quodque quantum potuistis, nobis tribuistis: quæ universis ordinis separatimque unicuique debetur gratia, ea non solùm à nobis habetur, sed ita cumulatè refertur, ut nulla dies interventura sit; quæ hujus beneficii memoriam è sensu nostro evellat. Sed cum salus rerum perturbatis his temporibus eo vertatur, ut summus Pontifex quamprimum in urbem veniat regendum, qui navis suæ clavum præsens vobiscum suscipiat, certos homines in Hispaniam cum litteris excurrere jubemus, præfectoiq; ut omnibus officiis Sanctitatem suam prosequantur, monemus. Interim à vobis petimus, ut pro virtute vestra curam sacrosanctæ Sedis Apostolicæ suscipiatis: quantumque potestis, caveatis, ne quicquam de amplitudine illius desideretur. Quæ ad avertenda mala nobis in mentem veniant, ab illustri Don. Jo. Manuel, probato fidei & virtutis hodie, cognoscetis. Hortamur vos ut concordi voluntate sitis, salvaq; ea curetis, quæ à Leone decimo, viro nunquam satis laudato, sempiterna laude parta sunt. Hoc, qui de existimatione vestra benè sentiunt, non solùm à vobis expectant, sed etiam pro debito exposcunt. Profectò nihil est, quo aut nobis gratius, aut summo Pontifice beatius accidere possit. Dat. Brussellis XXVI. Januar.

M. V. XXII. Ego Rex.

De Mandato Cæs. & Catholicæ Majestatis. G. Graileus.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI

Ann. Christi 1523.

EDICTUM

DE CAUSA LUTHERANÂ,

Publicatum Norinbergæ in Conventu, ANNO M. D. XXIII.

CAROLUS V. Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusq; Siciliæ, Hierosolymæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ; Comes Habspurgi, Flandriæ, & Tirolis &c. Universis ac singulis, nostris & sacri Imperii Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis ac Politici ordinis, Prælatis, Comitib. Baronib. Nobilib. Magistratib. Officialib. Civitatib. & reliquis nostris & Imperii subditis, cujuscunq; status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis sint, ad quos hoc nostrum Cæsareum scriptum pervênit, deferimus nostram benevolentiam & gratiam, atque omnem precamur felicitatem.

1. Reverendissimi, dignissimi, illustrissimi, charissimiq;, Cognati, Propinqui, Electores, Principes, Generosi, Venerandi, Nobiles, Reverendi ac Fidèles: Cùm in nostris Comitiis atque Imperiali Conventu Norimbergæ jam habito, Pontificis Beatitudo per Legatum Apostolicum, præterquàm quod de præsidiis atque defensione Regni Hungariæ adversus Turcam, Christiani nominis hostem hæreditarium decernenda, summa cum obtestatione retulisset, etiam Lutheri suorumq; consectaneorum doctrinæ ac scriptorum, quæ plurima nunc in lucem edunt, per Breve, ut vocant, Apostolicum & Instructionem, partim quoq; suis verbis mentionem fecit: subindicans, ipsam necessitatem summoperè nunc flagitare, ut maturata deliberatione aliqua susciperetur cura, quo ejusmodi genus doctrinæ & scripta, quæ facerent ad excitandos tumultus, inhiberentur ac supprimerentur: addita simul obtestatione, ut Cæsareæ nostræ Majestatis Locumtenens, cæteriq; Electores Principes & Status Imperii, communicatis inter se sententiis atque consiliis, monstrarent Beatitudini suæ, quib. mediis aut qua via Lutheranæ hæresi occurrendum esset; Suam Beatitudinem daturam operam, ne aliquid eorum desiderari posset, quæ sibi ex officio incumbunt,

2. Ad hæc igitur Cæsareæ Majestatis nostræ Locumtenens, Electores, Principes, & Status Imperii, accurata deliberatione habita, prout ratio & commoditas totius negocii ferebat, nullum hoc tempore consilium efficacius nec salubrius excogitare aut reperire potuerunt, quàm ut Pontificis beatitudo, consensu nostro, liberum & Christianum Concilium, opportuna quadam civitate Germanicæ Nationis celebrandum indiceret, videlicet Argentorati, Moguntiæ, Coloniæ, civitate Metensi, aut alibi locorum, de quo Pontificis Sanctitati & vobis pacisci liceret, quod tamen intra spatium unius anni auspicandum foret, quemadmodum etiam Cæsareæ Majestatu nostræ Locumtenens, Electores, Principes, & cæteri Ordines Imperii eandem consultationem atque animi sui sententiam loco responsi perscriptam, unà cum cæteris quibusdam articulis & gravaminibus aliis, quæ superioribus proximis Comitiis Wormatiæ celebratis, à secularibus Principibus & Statibus Imperii adversus Sedem Romanam literis sunt mandata, Beatitudini suæ transmitti curarunt, simul petentes, ut Sanctitas Sua debitam inspectionem facere, atque reformationem aliquam suscipere vellet.

3. Et præter illam sui consilii & sententiæ declarationem, promiserunt etiam, se interim, dum Synodus convocetur, omnem diligentiam adhibituros esse, præcipuè verò cum illo Magistratu, sub cujus imperio Lutherus & quidam alii ejus sectatores foventur, magno studio velle agere, ut is efficiat, ne LUTHERUS aut alii ejus sectatores portò aliquid novi scribant, aut in publicum edant.

4. Deinde singuli Electores, Principes, & Status Imperii Romani dent operam, ut in suis territoriis præter sanctum Evangelium, atque juxta interpretationem doctrinæ jam anteà ab Ecclesia Christiana receptæ & approbatæ, nihil doceatur.

5. Præterea, ne posthac publicis typis imprimantur aut vendantur nova scripta, nisi priùs à doctis quibusdam viris peculiariter ad hoc designandis, inspecta & explorata sint, atq; admissa, quemadmodum ista omnia uberiùs in literis ad suam Beatitudinem transmissis continentur.

6. Ad hæc etiam singuli Electores, Principes, Prælati, cæterique Ordines Imperii, quanta fieri potest diligentia, in suis ditionibus curent atque efficiant, omnes divini verbi Concionatores commodè & moderatè admoneri, ut in publicis concionibus abstineant ab omnibus iis, quæ tumultibus, rebellionibus, discordiis aut seditionibus in sacro Imperio Romano occasionem præbere, aut alioqui populum Christianum in errorem trahere possent. tantummodò sacrosanctum Evangelium juxta interpretationem Scripturæ à sancta Ecclesia Christiana approbatæ & receptæ, sicut suprà dictum est, proponant ac doceant. Et si quæ sint inutiles ac disputabiles materiæ, ut eas in docendo penitus omittant, ac potiùs judicium præfati & Christiani Concilii exspectent.

7. Archie-

7. Archiepiscopi insuper & Episcopi, quosdam sacrarum literarum peritos viros ordinent, qui eiusmodi concionibus ac doctrinis diligenter attendant, in quibus si fortè errores deprehenderint, tum hos Concionatores sive Doctores, placidè, benignè, & prorsus ea moderatione dehortari studeant, ne aliquibus suspicio moveatur, quasi hoc modo Evangelii veritatem impedire aut opprimere velint. Quod si Concionatorum aliqui admonitionibus à suo proposito flecti non possent; tum Ordinarii dent operam, ut justis pœnis, quemadmodum ipsi rectè norunt, quid opus sit facto, coërceantur, ne locus detur suspicioni, quasi veritatem Evangelicam velimus impeditam aut suppressam.

8. Postremò Cæsareæ Majestatis nostræ Locumtenens, Electores, Principes, & Status Imperii, quantum in ipsis est situm, in omnibus officinis typographicis, item apud bibliopolas, in suis territoriis, diligenter prospicient, ne posthac aliquid novorum scriptorum intra tempus futuræ Synodi excudatur, seu venum exponatur, aut alioqui, ut vendi possit, circumferatur, nisi primùm à doctis, & in quolibet imperio ad hoc delectis viris, quemadmodum in præcedenti quoque articulo meminimus, recognitum sit & approbatum.

9. Cæterùm si quid præterea excusum, vel ut excudatur ab aliquo traditum fuerit, in quo vitium deprehendetur, eiusmodi scriptum, præsertim libellos famosos, nemini sub gravi pœna excudere, vel excusos distrahere licebit: sed hæc ita interdici, & omninò servari debent.

10. De personis Ecclesiasticis matrimonium contrahentibus, item de religiosis personis deserentibus sua monasteria, cùm in communi jure Civili nulla peculiariter constituta sit pœna, valeant & ratæ sint illæ, quæ jure Canonico in tales decernuntur; amissio videlicet libertatis, privilegiorum, beneficiorum, & aliarum rerum. Atque ut Ordinarii in executione istarum pœnarum à civili Magistratu nequaquam impediantur, sed illis ad defensionem Ecclesiasticæ jurisdictionis opem auxiliumque ferant.

11. Si verò Ecclesiasticæ personæ contra hæc importunè vel contumaciter se gererent, ibi secundùm præscriptum sancitarum legum puniri debebunt, quemadmodum hi omnes articuli per prædictum Cæsareæ Majestatis nostræ Locumtenentem, Electores, Principes, & reliquos Imperii Status decisi sunt, atque in communi nostro sacrique Imperii Recessu comprehensi.

12. Ut autem suprà memorati articuli omnes & singuli certiùs servarentur, mandavimus, ut in forma publici Edicti passim affigantur & recitentur.

13. Proinde seriò vobis omnibus ac singulis, & in primis auctoritate Cæsareæ Majestatis, hoc publico Edicto mandamus & volumus, ut vos Ordines Imperii Romani omnes, & quisque pro se in suo territorio curet ac prospiciat, ut intra tempus futuri Concilii tantummodò sacrum Evangelium, juxta interpretationem scripturæ ab Ecclesia Christiana jam approbatæ & receptæ, prædicetur ac doceatur.

14. Deinde etiam quisque singulari diligentia curabit, omnes Concionatores, moderatè ac cōmodè cum illis agendo, commonefieri, ut abstineant in suis concionibus ab omnibus iis, quæ inobedientiæ, discordiis, atque tumultibus in sacro Imperio Romano ansam præbere, aut alioqui pios in errorem abducere possent; parùm utiles ac disputabiles materias inter concionandum præcidant ac vitent, sed de his Christianæ Synodi determinationem expectent.

15. Vos Archiepiscopi, & cæteri Episcopi, viros aliquot, intelligentia sacræ Scripturæ præditos, ordinetis, qui vigilanter observent, quid in sacris concionibus doceatur. Qui si errores alicubi sparsos animadverterint, tum illos Concionatores aut Doctores comiter & moderatè corrigant, ita ut nemo suspicari possit, Evangelicam veritatem per hoc impeditam aut suppressam queri. Si verò Prædicatores aliqui contumaciter his admonitionibus repugnaverint, vos Ordinarii dignis pœnis in eos animadvertatis.

16. Postremò vos etiam suprà jam dicti omnes Imperii Status hinc usque ad præfatum Concilium, in singulis officinis typographorum, & apud bibliopolas vestri cuiusque dominii, summo studio præcavere debetis, ne posthac aliquid novi imprimatur, neque vendendum exponatur, aut alioqui, ut vendi possit, circumferatur, nisi à prudentibus & literarum peritis viris, peculiariter ad hoc in qualibet vestra ditione delectis, recognitum sit atque approbatum.

17. Quod si post illa quædam impressa, vel ut imprimantur ab alio tradita forent, atque in iis vitia subesse deprehenderentur, tum illa, atque inprimis, famosa scripta, nequaquam imprimi aut impressa vendi permittatis, sed summa severitate prohibeantur. Quemadmodum & nos quoque auctoritate huius Edicti, sub gravi indignatione ac pœna nostra & Imperii Romani, prohibitum volumus esse.

18. Cæterùm de personis Ecclesiasticis contrahentibus matrimonium, & de religiosis personis deserentibus monasteria sua, volumus & sancimus, ut tales juxta decreta sacrorum Canonum libertate, privilegiis, beneficiis, & cæteris rebus priventur; atque secundum constitutas leges pœnis adficiantur.

19. Vobis autem secularibus Magistratibus præcipientes volumus, ne aliquo modo Ecclesiasticos Ordinarios in executione talium pœnarum impediatis, sed illis pro defensione Ecclesiasticæ jurisdictionis opem atque auxilium feratis. Atque ita vos omnes & singuli commemoratos articulos juxta sententiam in illis expressam servari curetis; ut illa, quæ ad Pontificiam Beatitudinem perscripta, & suprà recitato Edicto, nostroque & sacri Imperii Recessu comprehensa sunt, omninò præstentur, quatenus quisq; vestrû cupit nostrã & Imperii gravem indignationem ac pœnam evitare.

Datæ in nostra & Imperii Urbe Norinbergæ, die VI. Martii, Anno à Christi Servatoris nostri nativitate, millesimo, quingentesimo, vigesimo tertio; nostri autem Rom. Imp. regni quarto, & reliquorum omnium octavo anno.

Ad mandatum Domini Imperatoris in Consilio Imperiali.

Fridericus Comes Palatinus, Cæsareæ Majestatis Locumtenens.

Henricus Dux Mekelburgensis.

Ann. Christi 1524.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI MANDATUM

AD COMITES MANSFELDENSES,

In causa Lutherana & Turcica.

CAROLUS V. Dei benignitate electus Romanus Imperator, semper Augustus, Germaniæ, Hispaniæ, utriusq; Siciliæ, Hierosolymæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tirolis, &c. Illustribus ac Generosis nostris Imperiique dilectis & fidelibus, Gunthero, Ernesto, Hoyero, Gebhardo, & Alberto, Comitibus & Dominis in Mansfelt, Dominis in Heldrungen, salutẽ ac prosperitatem, cum denunciatione clementiæ nostræ.

1. Illustres, Generosi, dilecti ac fideles: Postquam Illustrissimus Princeps, Dominus Ferdinandus, Infans Hispaniæ &c. Archidux Austriæ, &c. frater noster suavissimus & optatissimus, atque in sacro Imperio Vicarius, magna & inevitabili necessitate adductus, propter arduos quosdam magnique momenti articulos, orbis terræ procurationem religionemque Christianam complectentes, nondum finaliter in Conventu superiore dijudicatos, sed in aliud deliberandi tempus reservatos, alium conventum Imperii feria sancti Martini jam præterita hîc Nurbergæ inchoandum, indici promulgarique fecit, quem ipsemet in propria persona, Nosque per Nobilem & splendidum virum, Consiliarium nostrum & summum Secretarium, Johannem Hannart, Burggravium in Lumbeck, Equitem Auratum Ordinis Divi Jacobi, cum instructione mandatisque sufficientibus illuc à nobis ablegatum, cæteri quoque Electores, Principes, Prælati, Comites, atque sacri Imperii Ordines, obedienter & præsentes & per Oratores Nunciosque suos, mandatis sufficientibus instructos, celebrarunt, in eoque de statu publico, negociis, controversiis, atque periculis Imperii necessariò cùm dirimendis tum propulsandis, gravissimè & maturrimè consilia inierunt; plerasque etiam earundem causarum, quæ in disceptationem cadebant, autoritate prudentiaque definierunt. Duo cum reliquis articuli; nempè primò, quod ad Lutheranos aliosque præterea novarum rerum repertores; deinde quantum ad terribilem & atrocẽ hostis Dei Tyranni Turcici adversus omne nomen Christianum susceptam expeditionem, propositi sunt, de quibus post diuturnam consultationem finaliter concludi non potuit, sed ob utrumque horum capitum, post accuratam considerationẽ necessariarũ omniũ circumstantiarũ in hanc sentẽtiã pronunciaverunt. Videlicet de primo:

2. Quandoquidem Lutheri aliorumque fanaticorum dogmata, disputationes, conciones, omnium opinione majorem in modum convaluerunt, ausæ velut regnum in simplicium Christianorum animis sibi vindicare, quos à vera constantique sententia dejectos periculosis admodùm scrupulosisque dubitationibus illaquearunt, adeò ut nisi maturè sapienterque capto consilio, his tot incommodis obviam pergatur, nihil inde præter insignes offensiones, scandala, perturbationes imperitæ multitudinis, ad infringendum amorem Deique metum, ad supplantationẽ laudabilis, honestæ, Christianæ disciplinæ, omnisque recti moris; effrenem porrò contumaciam, motus inferiorum contra superiores; ad funestum animę interitum, corporis facultatumque indubitatam perniciem, erupturum videatur. Idcircò quo de sanandis Ecclesiæ vulneribus gravis ac salutaris deliberatio instituatur, nec sine discrimine vitiosis an integris partibus cauterium adhibeatur, sed detectis rejectisque erroribus bona conserventur, subditique nostri & omnes, qui nomen Christo dedere, & unanimem in religione consensionem concordiamque reducantur, supra commemorati nostri Vicarius & Orator, necnon Electores, Principes, Prælati, Comites & Ordines utile necessariumque fore duxerunt, ut quoad facultas ferat, primo quoq; tempore generalis libera Synodus per Summum Pontificem, nobis adprobantibus, loco commodo in Germania proclametur & denuncietur, ubi de prædictis, aliisq; ad universam Ecclesiæ communionẽ pertinentibus, negociis candidè sincereq; decidatur. Ex quo iam cum Pontificio Legato, misso ad hunc Conventũ, diligenter egerunt, qui se Beatitudini ejus, quæ vellent, expositurũ, summaque fide rem promoturum recepit ac ostendit.

3. Ut

3. Vt autem quilibet interim Christianus norit, quid ante Synodi consociationem rerum pro sua functione gerere debeat, convenit inter præfatos nostrū Vicarium & Oratorem, Electores item, Principes, Prælatos, Comites & Ordines, de cōgregatione Imperii Conventuque Procerum Spiræ cogēdo, ad quā tanquā parasceven futuræ Synodi, in qua consultatio de doctrina nuper introducta suscipietur, bona recipientur, mala explodentur, profutura, quæ sequuntur, capita censuerunt.

4. Nempe ut singuli Electores, Principes, & Status, præsertim illi, quorum sub jurisdictione cœtus Gymnasiorum & Academiarum coluntur, intereà temporis quibusdam, doctrina excellentibus, pietate conspicuis, sapientia claris, id partium negociique dent, Lutheri aliorumque nova dogmata, conciones, volumina, manibus versata & oculis inspecta, diligenter examinandi, disputandi, exigendi, censuram delectumque agendi, recta à depravatis segregandi.

5. Similiter onera seu incommoda Germanicæ Nationis à secularibus Principibus in hoc Conventu contra Romanam Sedem exaggerata, cæterasque Politicorum adversus Ecclesiasticos expostulationes adornatas atq; exhibitas, attentione summa cognoscendi & expendendi. Quæ tunc omnia adjuncto cōsilio, qua cōditione nec iniqua nec intolerabili has offensiones cōponi deponiq; posse existimēt, nobis, vel in absentia nostra nostro Vicario, Electoribus, Principibus & Ordinib⁹, in futuro Cōventu Imperiiq; cōgregatione sic offerantur, quò planior & expeditior via sit ad generale Conciliū progrediendi, atque pro rei magnitudine cuncta sufficienter explorandi & statuendi.

6. Itaque vobis quoque mandamus & injungimus, ut jam dicto modo sigillatim doctos aliquos, honestos, & intelligentes homines huic de nova doctrina, deque fremitu adversus Curiam Romanam, deliberationi præficiatis, à quibus examinata, disputata, ponderata, delecta, consulta, præstituto tempore curetis exhiberi.

7. Et quia Cæsarea instructio, qua præfatum nostrum Cæsareum Commissarium & Oratorem ad præteritum Conventum ablegavimus, inter cætera continet, quàm in bonam spem venerimus, Imperii sacri Status, velut assertores & vindices fidei Catholicæ, nostrum VVormatiæ, cum suffragatione Electorum Principum & Ordinum, editum Mandatum, obedienter vita, executione, propugnatione, administrasse. si verò id neglectum sit, propter Ecclesiæ communionem, nationemque Germanicam, non levem, inde ad animum nostrum accidere molestiam. Ideoque rursus amāter postulavimus, ut quilibet Elector, Princeps, Prælatus, Comes, & Ordo, quantum ad suam personam sibique imperio subjectos, in eo esse, id agere atque efficere velit, quò Mandato VVormatiæ à nobis promulgato, pio obsequio mos geratur. Ad quam petitionem nostram denuò nostri sacrique Romani Imperii Electores, Principes, Comites, & publici Status, tanquam obedientia sacri Imperii membra, concordi pectore decreverunt, se illi ipsi Mandato, prout agnoscant sui muneris esse, pro virili obtemperaturos, severeque cohercendo transgressores præsidio futuros.

8. Adjecimus præterea, ut quælibet Potestas in suis officinis typographicis, alibiq; locorū, tanquā in specula providentiā omnē adhibeat, quò posthac libelli maledici, picturæq; contumeliosæ prorsus removeātur, nec latiùs in posterū dissipētur. Ac si cui quid inde sit molestiæ maculæve aspersum, id apud Vicariū Regimēq; nostrū cōqueratur. quibus iridē severè præcepimus, ut subvenire laborātibus, supplicantes auxilio consilioque juvare, atque sententiam nostri Edicti vindicare & exequi nervis omnibus enitantur, juxta declarationem priùs usurpati Recessus.

9. Quare ad cōvētionē, consensionē, decretūq; illud perficiendū & stabiliendū, Cæsarea vobis imperamus auctoritate, serioq; volumus, ut prædicto nostro propterea, VVormatiæ publicato Mādatō, deinceps inviolabiliter pareatis, vitā moresq; conformetis, castigatione delinquētiū respōdeatis, idemque à subditis vestris fieri sedulò curetis & exigatis. Item ut in typographicis officinis & aliàs investigationem faciatis, quò literæ picturæquè contumeliosæ supprimantur, nec latiùs posthac in vulgus emanent. Hoc nobis gratius nihil optatiusquè facietis.

10. Secūdò postquā Legatus Pōtificius & suavissimi fratris nostri, Ungariæ Boëmiæq; Regis, Nūci⁹, præfato nostro Vicario, Oratori, Electoribus, Principib. & Ordinib. voce mœroris, vultu lachrymarū pleno, cōmemoravit, Tyrannū Turcicū pro immani odio, siti cruoris, insatiabili furore, quo Ecclesiā nomēq; Christianū penitus extinctū atq; absorptū cupit, innumerū cōtrahere militē, incredibilēq; cōtrahere exercitū, ad vastandū, obsidendum, excindēdū hac æstate nobilissimū Hungariæ Regnū, quod tanquā verè Catholicū, pro incolumitate Germaniæ aliarūq; Christianarū gentiū, tanto tēpore, sanguine, corporib. fortunis fortissimorū civiū, hostis crudelissimè grassātis impetū excipiēs & sustinēs, ita copiis opibusq; exinanitū atq; exhaustū est, ut nisi externis virib. cōfirmetur, proprio marte defēdere ac tueri se nequeat diuti⁹. Ac propterea singulos etiā atq; etiā obtestatus flebiliter appellavit, imploravit, ne in tanto discrimine salutis, imperii, potētiæ, vitæ socios deserere multis honestis vinculis nobis conjunctos, aut prodere Turcis velimus, sed ferendo suppetias, auxiliaque conferendo pavidos recreemus, perculsosque erigamus.

11. Cùm itaq; manifestū sit, quātū luctuosarū, evidentiū, acerbissimarūq; cladiū, orbis Christianus tot amissione populorū atq; ditionū, à Tyranno Turcico hactenus acceperit & pertulerit, qua ille manu, vigilantia, celeritate, felicitate, sævicia, brevi tēporis intervallo Albā Græcā, multasq; prætereà civitates, arces, castella, oppidula Ungariæ finitimarūque regionū, necnon Rhodū insulā, ceu munimētū & lumē orbis Christiani, expugnarit, occuparit, everterit; propterea priùs usurpati nostri Vicarius & Orator, unà cū Electoribus, Principibus & Ordinibus, ingentē & inevitabilē necessitatem periculumque Ecclesiæ ante oculos ponentes, animisque præmetientes decreverunt, tam violentis Tyranni Turcici machinationibus, in tempore quoad ferat facultas, valentibus armis, illustri expeditione, cunctoq; apparatu bellico occurrendum esse.

12. Et quod ad hos barbaricos conatus reprimendos ope, conspiratione, auxilio omnium Catholicarum Nationum, necnon indictione tributorum, collatione pecuniarum, per totum orbem Christianum, opus fore viderent, consenserunt de modo, forma & præscriptione universalium exactionum, ut de his quasi fundamenta porrò deliberandi jacta sint. Quam præscriptionem unà cum præsentibus literis reddi vobis curavimus.

13. Utque articuli suprà relati plenè tandem finaliterque concludantur & determinentur, publicum Germaniæ Conventum atque congregationem omnium Imperii membrorum & ordinum, feria sancti Martini inchoandam, in nostra sacrique civitate Imperii proposuerunt & indixerunt. Quod hic vobis aperientes Cæsarea Romanaque potestate, ac sub commonefactione jurisjurandi, quo nobis Imperioque devincti estis, præcipimus, ut absque recusatione ad præfinitum sancti Martini diem proximum in propria persona Spiram veniatis. Si verò magnis occupationibus districti, morbóve oppressi, adesse non poteritis, unum atque alterum vestrum à consiliis primarium, cum sufficientibus mandatis horum dirimendorum negotiorum definiendorúmque causa præstituto tempore illuc certò destineris & amandetis, nec rem diutiùs extrahatis. Nam post sequenti die Lunæ proximo congressionum consultationúmque publicarum initium fieri volumus, unà cum aliis Ordinibus, quos vigore prædicti Recessus eodem modo convocavimus.

14. Itaque cum ad præfatorum capitum de nova doctrina, deque firmo præsidio Turcicis opponendo phalangibus, disquisitionem & constitutionem, tum quò sententiam vestram de irrogatione communium tributorum ad sustentandam belli Turcici molem vestro subditorum nomine declaretis, ac tandem de his omnibus in Consilium Conciliúmque, deinde cùm opus fuerit, ad arma eatur. Nolite tantæ Reipublicæ opportunitati deesse, nec propter aliorum tergiversationem venire dubitetis, aut differatis, ut quæ restant ad emolumentum orbis Christiani, eò maturiùs agantur, atque sine mora decidantur. Hoc facto & de Imperio benè mereri, & nostram retinere ac augere benevolentiam vobis facultas erit.

Datæ Norimberga, nostra Imperiique civitate, XVIII. die mensis Aprilis, A nato Christo, millesimo, quingentesimo, vigesimo quarto, Romani Imperii nostri quinto, cæterorum Regnorum nono anno.

Ann. Christi 1529.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITVTIO

QVOMODO FRATRVM SORORVMQVE LIBERI IN patrui aut avunculi hæreditatem succedant.

Publicata in Comitiis Spirensibus, Anno M. D. XXIX.

CAROLUS V. Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus; Rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusq; Siciliæ, Hierosolymorum, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, & Tyrolis, &c. Notum esse volumus omnibus ac singulis, Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Equitibus, Nobilibus, Capitaneis, Vicedominis, Advocatis, Præfectis, Vicariis, Administratoribus, Officialibus, Sculteris, Consulibus, Judicibus, Justiciatibus, Senatoribus, Civibus Communitatibus, omnibusque aliis nostris & Imperii subditis ac fidelibus, in quacunque dignitate, statu aut conditione existant.

1. Quòd, cùm hactenus valde inter Juris prudentes disputatum sit; utrum defunctorum fratrum vel sororum liberi relictam à patruo amitáve, seu avunculo materteráve hæreditatem inter se in capita, an verò in stirpes dividere debeant: ex eaque opinionum discrepantia inter nostros ac Imperii subjectos, graves sæpe controversiæ, jurgia, atque lites ortæ sint, non sine ingenti ipsorum detrimento: hinc nos, ex officio, quo Cæsarea dignitate potimur propter bonum publicum, ad huiusmodi jurgia futurasque lites, & inde scaturientia mala in posterum præcavenda, considerationem injecimus, ac cum nostrorum & sacri Imperii Electorum, Principum atque Statuum maturo consilio statuimus & ordinavimus, prout etiam in prædicto casu, hac præsenti edictali constitutione, de Imperialis potestatis plenitudine, ex certa scientia, ordinamus, statuimus & sancimus, hoc modo:

Confirmat Azonis opinionem in Sũma C. de legit.

2. Si quis intestatus decedit, neque post se fratrem vel sororem, sed fratrum suorum seu sororum liberos relinquit, ut tunc tales liberi in capita, non in stirpes, hæreditatem dividant, & taliter ad successionem patrui amitævé, avunculi materteræve admittantur.

3. Et

3. Et quò in posterum controversiarum ac litium fines, quoad eius potest, amputentur, in sacroq; Imperio, inter eiusdem membra atque fideles, super hoc casu par idemq; jus passim observetur, de dictæ Imperialis nostræ potestatis plenitudine cassamus & abrogamus omnia & singula statuta, ordinationes, consuetudines, mores, ac privilegia, quæconq; ubicunq; huic nostræ Imperiali constitutioni adversari videntur, prout etiam nunc (in prædicto tantũ casu) cassamus, annullamus & abrogamus, hac tamen cum moderatione: nimirum si cubi locorũ sacri Imperii hactenus singularia Statuta, ordinationes aut consuetudines fuerunt, quibus in prædicto casu defunctorum hæreditas statuatur, ordinetur aut consuefiat in stirpes, non verò in capita dividi; & iisdẽ in locis vel jam nunc hæreditas aliqua obvenisset, aut ab hac die ad primam mensis Augusti proximi exclusivè, morte alicuius obveniret, ut talis hæreditas juxta tenorẽ eorundẽ singulariũ statutorũ, ordinationũ aut consuetudinũ, tantum in prædicto casu, & tantũ abhinc usq; ad modò memoratam primam Augusti diem, non obstante hac nostra constitutione, dividatur: si verò hæreditas ibi locorum obvenisset, in quibus super prædicto casu nulla singularia statuta, privilegia, ordinationes, aut cõsuetudines haberentur, neq; in prima, secũda aut tertia instantia super eo judicatũ foret, nec divisio hæreditatis facta; aut abhinc ad nominatam primã diem Augusti obveniret, aut posteà obventura esset, ut divisio & erctum familiæ in prædicto Casu secundum hanc nostram Imperialem constitutionẽ instituatur.

4. Ne quis autem ignorantiam huius Imperialis constitutionis, in arbitrando, judicando, aut aliàs, prætendere possit, volumus ac jubemus, ut Electores, Principes, Prælati, Comites, Barones, omnesq; alii nostri & Imperii fideles, Ecclesiastici simul & Seculares, quicunq; à nobis & Imperio, vel in Imperio, jurisdictionem & subditos jure feudali seu allodiali obtinent, hanc nostram Imperialem constitutionem abhinc usque ad præfixam primam Augusti diem, qua commodissima ratione id fieri potest, omnibus subjectis, attinentibus, incolis & inquilinis, publicè intiment: & si qui Magistratus publicationem aut intimationem inter constitutum terminũ facere neglexerit, aut eadem inter vel post id temporis intermitteretur, ut nihilominus ad prædictã primam Augusti diem, & post, hæc nostra Imperialis constitutio ab omnibus pro publicata, promulgata & intimata habeatur; ab omnibus quoque, fideliter conservetur, secundum eam judicetur, denique eidem ubique sine ullo obstaculo obtemperetur. Qua in re nostrũ facietis beneplacitum & districtam sententiam.

Datum in nostra & sacri Imperii Civitate Spira, vigessima tertia die mensis Aprilis, Anno Nativitatis Christi millesimo quingentesimo vigesimo nono: Regnorum nostrorum, Romani decimo, cæterorum verò omnium decimo tertio.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

DE ANABAPTISTIS,

Promulgata Spiræ in Comitiis Anno M. D. XXIX.

CAROLUS V. Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus; Rex Germaniæ, Hispaniæ, utriusque Siciliæ, Hierosolymorum, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Comes Flandriæ, & Tyrolis &c. Omnibus & singulis, nostris & sacri Imperii Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Equitibus, Nobilibus, Capitaneis, Provinciarũ Præsidibus, Vicedominis, Advocatis, Præfectis, Administratoribus, Officialibus, Sculretis, Consulibus, Judicibus, Senatoribus, Civibus & Communitatibus, omnibusq; aliis nostris & Imperii fidelibus, in quacunque dignitate, statu aut conditione existant, nostram benevolentiam, gratiam & omna bonum.

1. Reverendissimi & Reverendi, Illustrissimi, dilecti amici, consanguinei & affines, Electores & Principes, Illustres, Generosi, Nobiles, Spectabiles, Venerabiles, dilecti fideles: Quãnquã jure communi ordinatũ ac provisum est, ne quis, qui semel Christiano ritu baptizatus est, vel ipse iterũ rebaptizetur, aut aliorum baptismũ illicita usurpatione geminet; & quum maximè *Imperatoris Cõstitutionib. pœna capitis sancita est, tã in eũ qui anabaptisma fecerit, quã qui in se fierit passus est, Eaq; re initio anni proximè preteriti vigesimi octavi è minori numero, vobis omnib. ac singulis ex officio, quo Cęsarea dignitate pollemus, ut supremus Advocatus ac Defẽsor S. Christianæ nostrę fidei, publico Mãdato districtè præcepimus, ut subditos omnesq; alios, qui ad vos spectãt, ab illo nuper orto errore ac secta Anabaptismi, eiusq; turbulentis, perditis ac seditiosis sectatoribus, tã vestris mãdatis quã orthodoxorũ Prædicatorũ concionib. avocetis, fideliter ac severiter eos admonẽtes & humani supplicii quod in tales constitutũ, & inevitabilis iræ divinæ, quæ talib. æternũ expectanda: præterea ut in eos, qui tale piaculare crimẽ cõmisisse detecti fuerint, delati & comprehensi, jure ac legibus pœnaliter vindicetis pro culpæ qualitate; nevè negligentes sitis in puniendo tanto crimine, quod futuris

Grassus Sentent. recept. quæst. 30. §. successio ab intest. Nic. Mozzius de Feud. tract. 5. nu. 78. impr.

* l. 2. C. Ne Sacrum Baptisma iteretur.

hær. col. 2. §. item inrenovis. v. illud dubitari potest. Videndus in hanc cõstit. Forsterus de Success. ab intest. lib. 8. c. 6. Borcholten in tract. de Gradibus pag. 142. & seqq. Quotum tamen utraque fortassis non iniuria vapulet ab eruditissimo Klokio in Consultatione. An fratrũ germanorum filii. &c. pag. 79. 132. 138. In successione feudorum hãc controversiam iam olim decisam fuisse colligas ex Baldo in c. 1. de feud. success. ubi adducit cap. extravagans, quod incipit. Decedente fideli absque liberis, ubi expressũ esse inquit, filios fratrum succedere hoc casu in capita. quod cap. miror nec a[...]id, neque Hotomanno vel Gothofredo observatum esse. Videatur idem Bald. in auth. cessante, post. nu. 2. vers. sed hæc ratio, de legi. heredi. Accurs. Instit. de leg. agnat. success. §. hoc etiam, in fin. & seqq. & Iacob. de Ardizo in summa feud. Huius præterea Const. Carolinæ meminerunt Zasius de feud. in 8. part nu. 18. Fernand. Vasquius de Success. resolu. §. 13. n. 13. Mynsinger. Observat. cent. 2. obs. 94. Mich.

Ann. Christi 1529.

malorum periculis, quæ exinde suboriri præsagiuntur, in tempore occurratur. Tamen quotidie comperimus, spreto jure communi, nostroque publico Mandato, veterem illam & ante aliquot centum annos vetitam atque damnatam sectam Anabaptistarum longiùs longiùsque serpere & magis indies invalescere.

2. Cui malo, & exorituris inde periculis, ut prævenientes caveamus, pacem & unitatem in sacro Imperio conservemus, omnes etiam disputationes & ambiguitates, quæ super pœna Anabaptistarum moveri possent, tollamus; renovamus omnes priores constitutiones Cæsareas desuper editas, nostrum quoque publicatum illud Mandatum. Ordinamus enim, statuimus, & declaramus de Cæsareæ potestatis plenitudine, ex certa scientia, volumusque, ut omnes & singuli Anabaptistæ, utriusque sexus, & qui fecerint anabaptismа, & quibus persuasum sit, (si tamen criminis per ætatem capaces sint) supplicio ignis, gladii, aut similium, pro meritis personarum, etiam non præhabita Ecclesiasticorum Judicum inquisitione, percellantur.

3. Et Prædicantibus quidem, Auctoribus, Circũvagantibus seductoribus & seditiosis concitatoribus dictæ Anabaptistarum sectæ, item eis qui obstinatè in errore perseverant, & qui iterum in eum relabuntur, nulla omninò pœnæ gratia facienda est, sed rigidè secundùm tenorem huius nostræ constitutionis adversus eos procedatur. Qui autem errorem, sive sponte seu aliorum instinctu & admonitione, confitentur, eum revocant, pœnitentiam quoque dignam facere prompti sunt, & pœnam deprecantur, illis Magistratus pro qualitate dignitatis eorum, conditionis atque ætatis aliarumque circumstantiarum, gratiam facere potest.

4. Volumus etiam ac jubemus, ut quisque liberos suos, juxta ritum, mores & cærimonias Christianæ Ecclesiæ, in infantili ætate, sacro baptismate tingui faciat. Quod qui facere contempserit, & infantum baptisma non necessarium esse duxerit, is, si eo in errore pertinaciter hærere perseveret, tanquam Anabaptista pœnæ in hac constitutione comprehensæ subiiciatur.

5. Nullus autem eorum, quibus suprascripto modo gratia facta esset, in alias terras relegetur aut exilietur; verùm adigantur potius & astringantur à suo Magistratu, quòd in eorum ditione velint persistere. Qui porrò operam dabit ut in eos diligenter advertatur, ne rursus relabantur.

6. Similiter nemo alterius subditos aut cognatos, qui prædictis de causis è Magistratus sui ditione fugerint & excesserint, receptet, defendat, teneat aut foveat; sed mox ipse Magistratus, sub quo fugitivus latet, simulatque crimen eius rescierit, adversus eundem fugitivum, iuxta tenorem huius nostræ constitutionis, districtè procedat, neque ulteriùs apud se esse patiatur, pœna banni multando eo, qui contrarium huic statuto tentaverit.

7. Mandamus igitur & imperamus omnibus ac singulis, in quacunque dignitate, statu aut conditione consistatis, per sacramentum, quo nobis & sacro Imperio vadati atque obligati estis, & ut gravissimam nostram Imperialem animadversionem evitare cupitis; ac volumus, ut omnes singulique hanc nostram constitutionem de Anabaptistis, districtè atque firmiter in omnibus ejus punctis observetis, secundum eam judicetis, agatis, & irremissibiliter exequamini: vosque ipsos ita obtemperantes & obsequentes ostendatis, uti debetis, & necessitas ipsa postulare videtur. Quemadmodum vos facturos certissimò persuasum habemus, & conservabitis nostram severam voluntatem.

Datum in nostra & Imperii Civitate Spira, vigesima tertia die Aprilis, Anno Nativitatis Christi millesimo quingentesimo vigesimo; Regnorum nostrorum, Romani decimo; cæterorum verò omnium decimotertio.

Ann. Christi 1530.

SACRI ROMANI IMPERII

Vulgò CONFESSIO AUGUSTANA.

PRINCIPUM AC ORDINUM PROTESTANTIUM

CONFESSIO FIDEI CATHOLICÆ

Exhibita Invictissimo Imperatori CAROLO V. Cæsari Augusto, in Comitiis Augustæ, Anno M. D. XXX.

PRÆFATIO AD CÆSAREM CAROLUM QUINTUM.

Nvictissime Imperator, Cæsar Auguste, Domine Clementissime. Cùm V. C. M. indixerit Conventum Imperii, ut deliberetur de auxiliis contra Turcam atrocissimum, hæreditarium atque veterem Christiani nominis ac religionis hostem, quómodo illius scilicet furori & conatibus, durabili & perpetuo belli apparatu resisti possit. Deinde & de dissensionibus in causa nostræ sanctæ religionis & Christianæ fidei, & ut in hac causa religio-

religionis, partium opiniones ac sententiæ inter sese, in charitate, lenitate, & mansuetudine mutua audiantur coram, intelligantur, ponderentur, ut illis, quæ utrinque in Scripturis secus tractata aut intellecta sunt, sepositis & correctis, res illæ ad unam simplicem veritatem & Christianam concordiam componantur & reducantur, ut de cætero à nobis una, sincera & vera religio colatur & servetur, ut quemadmodum sub uno Christo sumus & militamus, ita in una etiam Ecclesia Christiana, in unitate & concordia vivere possimus.

2. Cumque nos infra scripti Elector & Principes, cum aliis, qui nobis conjuncti sunt, perinde ut alii Electores & Principes & Status ad præfata Comitia evocati simus, ut Cæsareo Mandato obedienter obsequeremur, maturè venimus Augustam, & (quod citra jactantiam dictum volumus) inter primos affuimus.

3. Cum igitur V. C. M. Electoribus, Principibus & aliis Statibus Imperii, etiam hîc Augustæ sub ipsa initia horum Comitiorum inter cætera proponi fecerit, quod singuli Status Imperii vigore Cæsarei Edicti suam opinionem & sententiam in Germanica & Latina lingua proponere debeant atque offerre. Et habita deliberatione, proxima feria quarta rursum responsum est, V. C. M. nos proxima feria sexta, Articulos nostræ Confessionis, pro nostra parte oblaturos esse: ideò, ut V. M. voluntati obsequamur, offerimus in hac religionis causa nostrorum Concionatorum & nostram Confessionem, cujusmodi doctrinam ex Scripturis sanctis, & puro verbo Dei, hactenus illi in nostris terris, Ducatib. ditionibus & urbibus tradiderint, ac in Ecclesiis tractaverint.

4. Quod si & cæteri Electores, Principes, ac Status Imperii, similibus scriptis, latinis scilicet & Germanicis, juxta prædictam Cæsaream propositionem, suas opiniones in hac causa religionis produxerint, hîc nos coram V. C. M. tanquam Domino nostro Clementissimo, paratos offerimus, nos cum præfatis Principibus & amicis nostris, de tolerabilibus modis ac viis amicè conferre, ut quantum honestè fieri potest, conveniamus, & re inter nos & partes citra odiosam contentionem pacificè agitata, Deo dante, dissensio dirimatur, & ad unam veram concordem religionem reducatur, sicut omnes sub uno Christo sumus & militamus, & unum Christum confiteri debemus, juxta tenorem Edicti V. C. M. & omnia ad veritatem Dei perducantur, id quod ardentissimis votis à Deo petimus.

5. Si autem, quod ad cæteros Electores, Principes & Status, ut partem alteram, attinet, hæc tractatio causæ religionis, quo V. C. M. agendam & tractandam sapienter duxit, scilicet cum tali mutua præsentatione scriptorum, ac sedata collatione inter nos non processerit, nec aliquo fructu facta fuerit, nos quidem testatum clarè relinquimus, hîc nihil nos, quod ad Christianam concordiam (quæ cum Deo & bona conscientia fieri possit) conciliandam conducere queat, ullo modo detrectare. Quemadmodum & V. C. M. deinde & cæteri Electores & Status Imperii, & omnes, quicunque sincero religionis amore ac studio tenentur, quicunque hanc causam æquo animo audituri sunt, ex hac nostra & nostrorũ Confessione, hoc clementer cognoscere & intelligere dignabuntur.

6. Cum etiam V. C. M. Electoribus, Principibus & reliquis Statibus Imperii non una vice, sed sæpè clementer significaverit, quæ Anno Domini &c. XXVI. habita sunt, ex data & præscripta forma vestræ Cæsareæ instructionis & commissionis recitari, & publicè prælegi fecerit, Vestram M. in hoc negocio religionis ex causis certis, quæ V. M. nomine allegatæ sunt, non velle quicquam determinare nec concludere posse, sed apud Pontificem Romanum pro officio V. C. M. diligenter daturum operam de congregando Concilio generali. Quemadmodum idem latiùs expositum est ante annum, in publico proximo Conventu, qui Spiræ congregatus fuit: Ubi V. C. M. per Dominum FERDINANDUM, Boëmiæ & Ungariæ Regem, amicum & Dominum nostrum Clementem: deinde per Oratorem & Commissarios Cæsareos, hæc inter cætera proponi fecit, quod V. C. M. intellexisset & expendisset Locumtenentis V. C. M. in Imperio, & Præsidentis & Consiliariorum in Regimine, & Legatorũ ab aliis Statibus, qui Ratisponæ convenerant, deliberationem de Concilio congregando: Et quod judicaret etiam V. C. M. utile esse, ut congregaretur Concilium: Et quia causæ, quæ tum tractabantur inter V. C. M. & Rom. Pontificem, vicinæ essent concordiæ & Christianæ reconciliationi, non dubitare V. C. M. quin Rom. Pontifex adduci posset ad habendum generale Concilium. Ideò significabat se V. C. M. operam daturum, ut præfatus Pontifex Maximus unà cum V. C. M. tale generale Concilium, primo quoque tempore emissis literis publicandum, congregare consentiret.

7. In eventũ ergo talem, quod in causa religionis dissensiones inter nos & partes amicè & in charitate non fuerint compositæ, tunc coram V. C. M. hîc in omni obedientia nos offerimus, ex superabundanti comparituros, & causam dicturos, in tali generali libero & Christiano Concilio, de quo congregando in omnibus Comitiis Imperialibus, quæ quidem annis Imperii V. C. M. habita sunt, per Electores, Principes & reliquos Status Imperii, semper concorditer actum, & congruentibus suffragiis conclusum est. Ad cujus etiam generalis Concilii Conventum simul & ad V. C. M. in hac longè maxima & gravissima causa, jam antè etiam debito modo & in forma iuris provocavimus & appellavimus. Cui appellationi ad V. C. M. simul & Concilium, adhuc adhæremus, neque eam per hunc vel alium tractatum, (nisi causa inter nos & partes, juxta tenorem Cæsareæ proximæ Citationis amicè in charitate composita, sedata, & ad Christianam concordiam reducta fuerit) deserere intendimus aut possumus: de quo hîc etiam solenniter & publicè protestamur.

O

PARS PRIMA.

ARTICVLI
FIDEI PRÆCIPUI.

Artic. I.

Ecclesiæ magno consensu apud nos docent, Decretum Nycenæ Synodi, de unitate essentiæ divinæ, & de tribus personis verum & sine ulla dubitatione credendum esse. videlicet quod sit una essentia divina, quæ & appellatur & est Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitate, creator & conservator omnium rerum visibilium & invisibilium & tamen tres sint Personæ eiusdem essentiæ, & potentiæ, & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Et nomine *Personæ* utuntur in hac causa Scriptores Ecclesiastici, ut significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod propriè subsistit.

1. Damnant omnes hæreses contra hunc articulũ exortas, ut Manichæos, qui duo principia ponebant, Bonũ & Malum; item Valentinianos, Arianos, Eunomianos, Mahometistas, & omnes horum similes. Damnant & Samosatenos, veteres & neotericos, qui cùm tantũ unã personam esse cõtendant, de Verbo & de Spiritu Sãcto astutè & impiè rethoricãtur, quod non sint personæ distinctæ, sed quod verbum significet verbum vocale, & Spiritus motum in rebus creatum.

Artic. II.

Item docent, quòd post lapsum Adæ omnes homines, secundum naturam propagati, nascantur cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & cum cõcupiscentia, quodq; hic morbus, seu vicium originis verè sit peccatum, damnans & afferens nunc quoq; æternam mortem his, qui non renascuntur per baptismum & spiritum sanctum.

1. Damnant Pelagianos & alios, qui vitium originis negant esse peccatum, & ut extenuent gloriam meriti & beneficiorum Christi, disputant hominem propriis viribus rationis coram Deo justificari posse.

Artic. III.

Item docent, quod verbũ, hoc est, Filius Dei, assumpserit humanã naturam in utero beatæ Mariæ virginis, ut sint duæ naturæ, divina & humana in unitate personæ inseparabiliter conjunctæ, unus Christus, verè Deus, & verè Homo, natus ex virgine Maria, verè passus, & crucifixus, mortuus & sepultus, ut reconciliaret nobis patrem, & hostia esset non tantum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus hominum peccatis.

2. Item descendit ad inferos, & verè resurrexit tertia die: deinde ascendit ad cœlos, ut sedeat ad dextram Patris & perpetuo regnet & dominetur omnibus creaturis, sanctificet credentes in ipsum, misso in corda eorũ S. sancto, qui regat, consoletur ac vivificet eos ac defendat adversus Diabolum, & vim peccati. Idem Christus palam est rediturus, ut judicet vivos & mortuos, &c. juxta Symbolum Apostolorum.

Artic. IIII.

Item docent, quòd homines non possint justificari coram Deo propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis justificentur propter Christum, per fidem, cum credunt se in gratiam recipi, & peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit. Hanc fidem imputat Deus pro justitia coram ipso, Roman. 3. & 4.

Artic. V.

Vt hanc fidem consequamur, institutũ est ministerium docendi Evangelii & porrigendi sacramẽta. Nam per verbum & sacramenta tanquam per instrumenta donatur Spiritus sanctus, qui fidem efficit, ubi & quando visum est Deo in iis, qui audiunt Evangelium, scilicet quòd Deus non propter nostra merita, sed propter Christum justificet hos, qui credunt, se propter Christum in gratiã recipi.

2. Damnant Anabaptistas & alios, qui sentiunt spiritum sanctum contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum præparationes & opera.

Artic. VI.

Item docent, quòd fides illa debeat bonos fructus parere, & quod oporteat bona opera mandata à Deo facere, propter voluntatẽ Dei, non ut confidamus per ea opera justificationẽ coram Deo mereri. Nam remissio peccatorũ & justificatio fide apprehenditur, sicut testatur & vox Christi: *Cum fe-*
Luc. 17. *ceritis hæc omnia, dicite, servi inutiles sumus.* Idem docent & veteres scriptores Ecclesiastici. Ambrosius enim inquit: *Hoc constitutum est à Deo, ut qui credit in Christum, salvus sit, sine opere, sola fide, gratis accipiens remissionem peccatorum.*

Artic. VII.

Item docent, quòd una sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia congregatio sanctorum, in qua Evangelium rectè docetur, & recte administrantur sacramenta.

2. Et ad veram unitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Evangelii & administratione sacramentorum. Nec necesse est ubique esse similes traditiones humanas, seu ritus aut
Ephes. 4. ceremonias ab hominibus institutas, sicut inquit Paulus: *Vna fides, unum Baptisma, unus Deus & pater omnium, &c.*

Art. VIII.

ARTIC. VIII.

Quanquam Ecclesia propriè sit congregatio sanctorum & verè credentium, tamen cum in hac vita multi Hypocritæ & mali admixti sint, licet uti sacramentis, quæ per malos administrantur, juxta vocem Christi: *sedent scribæ & Pharisæi in Chathedra Mosi, &c.* Et sacramenta & verbum propter ordinationem & mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur. Matth. 23.

2. Damnant donatistas & similes, qui negabant licere uti ministerio malorum in Ecclesia, & sentiebant ministerium malorum inutile & inefficax esse.

ARTIC. IX.

De Baptismo docent, quòd sit necessarius ad salutem, quodq; per Baptismũ offeratur gratia Dei & quòd pueri sint Baptisandi, qui per Baptismum Deo oblati recipiantur in gratiam Dei.

2. Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorũ, & affirmant pueros sine Baptismo salvos fieri.

ARTIC. X.

De cœna Domini docent, quod corpus & sanguis Christi verè adsint & distribuantur vescentibus in cœna Domini: & improbant secus docentes.

ARTIC. XI.

De Confessione docent, quod absolutio privata in Ecclesiis retinenda sit, quanquã in confessione non sit necessaria, omnium delictorum enumeratio. Est enim impossibilis, juxta Psalmum; *delicta quis intelligit?* Psal. 18.

ARTIC. XII.

De pœnitentia docent, quod lapsis post Baptismum contingere possit remissio peccatorum quocunque tempore, cùm convertuntur. Et quod Ecclesia talibus redeuntibus ad pœnitentiam absolutionem impartiri debeat.

2. Constat autem pœnitentia propriè his duabus partibus: altera est, contricio seu terrores incussi conscientiæ agnito peccato: Altera est, fides quæ concipitur ex Evangelio seu absolutione, & credit propter Christum remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat.

3. Deinde sequi debent bona opera, quæ sunt fructus pœnitentiæ.

4. Damnant Anabaptistas, qui negant semel justificatos posse amittere spiritum sanctum.

5. Item qui contendunt quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, ut peccare non possint,

6. Damnantur & Novatiani, qui nolebant absolvere lapsos post Baptismum redeuntes ad pœnitentiam.

7. Reiiciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum contingere per fidem, sed docent remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem & opera.

8. Reiiciuntur & isti, qui canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas aut pœnas purgatorii.

ARTIC. XIII.

De usu Sacramentorũ docent, quod sacramenta instituta sint, non modò ut sint notæ professionis inter homines, sed magis ut sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandam fidem in his, qui utuntur, proposita. Itaque utendum est sacramentis ita, ut fides accedat, quæ credat promissionibus, quæ per sacramenta exhibentur & ostenduntur.

2. Damnant igitur illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato justificent, nec docent requiri fidem in usu sacramentorum, quæ credat remitti peccata.

ARTIC. XIIII.

De ordine Ecclesiastico docent, quòd nemo debeat in Ecclesia publicè docere, aut sacramenta administrare nisi ritè vocatus.

ARTIC. XV.

De ritibus Ecclesiasticis docent, quod ritus illi servandi sint, qui sine peccato servari possunt, & prosunt ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia, sicut certæ feriæ, festa, & similia.

2. De talibus rebus tamen admonentur homines, ne conscientiæ onerentur, tanquam talis cultus ad salutem necessarius sit.

3. Admonentur etiã, quod traditiones humanæ institutæ ad placandum Deum, ad promerendam gratiã, & satisfaciendum pro peccatis, adversentur Evangelio & doctrinæ fidei. Quare vota & traditiones de cibis & diebus &c. institutæ ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, inutiles sint & contra Evangelium.

ARTIC. XVI.

De rebus civilibus docent, quod legitimæ ordinationes civiles, sint bona opera Dei, quod Christianis liceat gerere Magistratus, exercere judicia, judicare res ex Imperatoris, & aliis præsentibus legibus, supplicia jure constituere, jure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, jusjurandum postulantibus Magistratibus dare, ducere uxorem, nubere.

2. Damnant Anabaptistas, qui interdicunt hæc civilia officia Christianis.

3. Damnant illos, qui Evangelicã perfectionem non collocant in timore Dei & fide, sed in deserẽdis civilibus officiis, quia Evangelium tradit justiciam æternam cordis. Interim non dissipat politiam & Oeconomiam, sed maximè postulat conservare tanquam ordinationes Dei, & in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaque necessariò debent Christiani obedire, Magistratibus suis & legibus. Nisi cum jubent peccare; tunc enim *magis debent obedire Deo quàm hominibus.* Act. 5. Actor. 5.

Artic. XVII.

Item docent, quod Christus apparebit in consumatione mundi ad judicaudum, & mortuos omnes resuscitabit, piis & electis dabit vitam æternam & perpetua gaudia, impios autem homines ac Diabolos condemnabit, ut sine fine Crucientur.

2. Damnant Anabaptistas, qui sentiunt hominibus damnatis ac Diabolis finem pœnarum futurum esse.

3. Damnant & alios, qui nunc spargunt Judaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum, pii regnum mundi occupaturi sunt, ubique oppressis impiis.

Artic. XVIII.

De libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam liberatem ad efficiendam Civilé iusticiam, & deligendas res rationi subiectas: Sed non habeat vim sine spiritu sancto efficiendæ iustieiæ Dei, seu iusticiæ spiritualis, quia animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, sed hæc fit in cordibus, cùm per verbum Spiritus sanctus concipitur.

2. Hæc totidem verbis dicit August. lib. 3. Hypognosticon: *Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in iis quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare aut certè peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, pecora nutrire, & artem discere diversarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam. Quæ omnia non sine divino gubernaculo subsistunt, imò ex ipso & per ipsum sunt, & esse cœperunt. Malis vero dico, ut est, velle idolum colere, velle homicidium &c.*

3. Damnant Pelagianos, & alios, qui docent, quod sine spiritu sancto, solis naturæ viribus possimus, Deum super omnia diligere: Item præcepta Dei facere, quo ad substantiam actuum. Quanquam enim externa opera aliquo modo efficere natura possit (potest enim continere manus à furto, à cæde) tamen interiores motus non potest efficere, ut timorem Dei, fiduciam erga Deum, castitatem, pacientiam &c.

Artic. XIX.

De causa peccati docent, quod, tametsi Deus creat & conservat naturam, tamen causa peccati est voluntas malorum, videlicet Diaboli & impiorum, quæ non adiuvante Deo, avertit se à Deo, sicut Christus ait Joan. 8. *Cum loquitur mendacium, ex seipso loquitur.*

Iohan 8.

Artic. XX.

Falsò accusantur nostri, quod bona opera prohibeant. Nam scripta eorum, quæ extant de decem præceptis, & alia simili argumento, testâtur, quod utiliter docuerint de omnibus vitæ generibus & officiis, quę genera vitæ, quæ opera in qualibet vocatione Deo placeant. De quibus rebus olim parum docebant Concionatores, tantum puerilia & non necessaria opera urgebant, ut certas ferias, certa jeiunia, fraternitates, peregrinationes, cultus sanctorum, rosaria, monachatum, & similia. Hæc adversarii nostri admoniti nunc dediscunt, nec perinde prædicant hæc inutilia opera ut olim: præterea incipiunt fidei mentionem facere, de qua erat olim mirum silentium. Etsi non desinunt obscurare doctrinam fidei, cum relinquunt dubias conscientias, & iubent mereri remissionem peccatorum operibus, nec docent, quod sola fide propter Christum certò accipimus remissionem peccatorum.

2. Cum igitur Doctrina de fide, quam oportet in Ecclesia præcipuam esse, tam diu jacuerit ignota, quemadmodum fateri omnes necesse est, de fidei iusticia altissimum silentium fuisse in concionibus, tantum doctrinam operum versatam esse in Ecclesiis; nostri de fide sic admonuerunt Ecclesias.

3. Principio, quod opera nostra non possint reconciliare Deum, aut mereri remissionem peccatorum & gratiam & iustificationem, sed hanc tantum fide consequimur credentes, quod propter Christum recipiamur in gratiam, qui solus positus est mediator & propiciator, per quem reconcilietur pater. Itaque qui confidit operibus se mereri gratiam, is aspernatur Christi meritum & gratiam, & quærit sine Christo humanis viribus viam ad Deum, cum Christus de se dixerit: *Ego sum via, veritas & vita.*

Ioh 14.

Ephes. 2. 4. Hæc doctrina de fide ubique in Paulo tractatur. Ephes. 2. *Gratia salvi facti estis per fidem & hoc non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus &c.*

5. Et ne quis cavilletur, à nobis novam Pauli interpretationem excogitari, tota hæc causa habet testimonia Patrum. Nam Augustinus multis voluminibus defendit gratiam & iusticiam fidei contra merita operum. Et similia docet Ambrosius de Vocatione Gentium, & alibi. sic enim inquit de Vocatione Gentium: *Vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordia Dei humanorum operum prærogativa succumberet, si iustificatio, quæ per gratiam fit, meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis.*

6. Quanquā autē hæc doctrina contemnitur ab imperitis, tamen experiuntur piæ ac pavidæ conscientiæ plurimū eam consolationis afferre, quia conscientiæ non possunt reddi tranquillæ per ulla opera, sed tantum fide, cum certò statuunt quod propter Christum habeant placatum Deum. Quē-

Rom. 5. admodū Paulus docet Roma. 5. *Iustificati per fidem, pacem habemus apud Deum.* Tota hæc doctrina ad illud certamen perterrefactæ conscientiæ referenda est, nec sine illo certamine intelligi potest. Quare malè iudicant de ea re homines imperiti, & prophani, qui Christianam iusticiam nihil esse somniant, nisi civilem, & Philosophicam iusticiam.

7. Olim vexabantur conscientiæ doctrina operum, non audiebant ex Evangelio consolatio-

folationem. Quosdam conscientia expulit in desertum, in Monasteria, sperantes ibi se gratiam meritures esse per vitam Monasticam. Alii alia excogitauerunt opera, ad promerendam gratiam & satisfaciendum pro peccatis. Ideo magnopere fuit opus, hanc doctrinam de fide in Christum tradere, & renovare, ne deesset consolatio pavidis conscientiis, sed scirent fide in Christum apprehendi gratiam & remissionem peccatorum & justificationem.

8. Admonentur etiam homines, quod hic nomen *fidei* non significet tantum Historiæ noticiam, qualis est in impiis & Diabolo, sed significet fidem, quæ credit non tantum historiam, sed etiam effectum Historiæ, videlicet hunc articulum. *Remissionem peccatorum*, quod videlicet per Christum ha- Symbo. Apost.
beamus gratiam, justiciam & remissionem peccarorum.

9. Jam qui scit se per Christum habere propicium patrem, is verè novit Deum, scit se ei curæ esse, diligit & invocat eum: denique non est sine Deo, sicut Gentes. Nam Diaboli & impii non possunt huoc articulum credere *Remissionem Peccatorum*: ideo Deum tanquam hostem oderunt, non invocāt eum, nihil boni ab eo exspectant. August. etiam de fidei nomine, hoc modo admonet lectorem, & docet in scripturis nomen fidei accipi, non pro notitia, qualis est in impiis, sed pro fiducia quæ consolatur & erigit perterrefactas mentes.

10. Præterea docent nostri, quòd necesse sit, bona opera facere, non ut confidamus per ea gratiā mereri, sed propter voluntatem Dei. Tantùm fide apprehenditur remissio peccatorum & pax conscientiæ. Et quia per fidem accipitur spiritus sanctus, jam corda renovantur, & induunt novos affectus, ut parere bona opera possint. Sic enim ait Ambrosius: *Fides bonæ voluntatis & justæ actionis genetrix est*. Nam humanę vires, sine spiritu sancto plenæ sunt impiis affectibus, & sunt imbecilliores quàm ut bona opera possint efficere coram Deo: adhæc, sunt in potestate Diaboli qui impellit homines ad varia peccata, ad impios opiniones, ad manifesta scelera. Quemadmodum est videre in Philosophis, qui & ipsi conati honestè vivere, tamen id non potuerunt efficere, sed contaminati sunt multis manifestis sceleribus. Talis est imbecillitas hominis, cum est sine fide & sine spiritu sancto, & tantum humanis viribus se gubernat.

11. Hinc facile apparet hanc doctrinam non esse accusandam, quod bona opera prohibeat, sed multò magis laudandam, quod ostendit quo modo bona opera facere possimus. Nam sine fide, nullo modo potest humana natura primi aut secundi præcepti opera facere. Sine fide non invocat Deum, à Deo nihil exspectat, non tolerat Crucem, sed quærit humana præsidia, confidit humanis præsidiis. Ita regnant in corde omnes cupiditates, & humana consilia, cum abest fides & fiducia erga Deum. Quare & Christus dixit; *sine me nihil potestis facere*, Ioan. 15. Et Ecclesia canit: Ioh. 15.

Sine tuo numine, nihil est in homine, nihil est innoxium. Hymn. Ecclesiast.

ARTIC. XXI.

DE cultu sanctorum docent, quod memoria sanctorum proponi potest, ut imitemur fidem eorum, & bona opera juxta vocationem. Vt, Cæsar imitari potest exemplum Dauidis in bello gerendo ad depellendos Turcas à patria. Nam vterque Rex est. Sed scriptura docet invocare sanctos, seu petere auxilium à sanctis, quia unum Christum nobis proponit mediatorem, propiciato- 1. Tim. 2.
rem, pontificem & intercessorem. Hic invocandus est, & promisit se exauditurum esse preces no- Hebr. 4. 9. 10.
stras; & hunc cultum maxime probat, videlicet ut invocetur in omnibus afflictionibus, 1. Iohan. 2.
Si quis peccat habemus advocatum apud Deum, &c. 1. Ioh. 2.

2. Hæc ferè summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est. Quod cum ita sit, inclementer judicant isti, qui nostros pro hæreticis haberi postulant: sed dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine certa autoritate in Ecclesias irrepserunt, in quibus etiam si qua esset dissimilitudo, tamen decebat hæc lenitas Episcopos, ut propter confessionem, quam modò recensuimus, tolerarent nostros, quia ne canones quidem tam duri sunt, ut eosdem ritus ubique esse postulent, neque similes unquam omnium Ecclesiarum ritus fuerunt. Quanquam apud nos magna ex parte veteres ritus diligenter servantor. Falsa enim calumnia est, quod omnes ceremoniæ, omnia vetera instituta in Ecclesiis nostris aboleantur. Verùm, publica querela fuit, abusus quosdam in vulgaribus ritibus herere. Hi quia non poterant bona conscientia probari, aliqua ex parte correcti sunt.

ARTICVLI,

PARS SECUNDA.

IN QVIBVS RECENSENTVR ABVSVS MVTATI.

CUm Ecclesiæ apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, tantum paucos quosdam abusus omittant, qui novi sunt, & contra voluntatem canonum vicio temporum recepti, rogamus ut Cæsarea Majestas clementer audiat, & quid sit mutatum, & quæ fuerint causæ, quò minus coactus sit populus illos abusus contra conscientiam observare. Nec habeat fidem Cæsarea Majestas istis, qui ut inflam-

ment odia hominum adversus nostros, miras calumnias spargunt in populum. Hoc modo irritatis animis bonorum virorum initio præbuerũt occasionem huic dissidio, & eadem arte conantur nunc augere discordias. Nam Cæsarea Maiestas, haud dubiè comperiet tolerabiliorem esse formam, & doctrinæ & ceremoniarum apud nos, quàm qualem homines iniqui & malevoli describunt. Porro veritas ex vulgi rumoribus aut maledictis inimicorum colligi non potest: Facile autem hoc iudicari potest, nihil magis prodesse ad dignitatem ceremoniarum conservandum & alendam reverentiam ac pietatem in populo, quàm si ceremoniæ rite fiant in Ecclesiis.

ARTIC. I.

DE VTRAQVE SPECIE.

Matth. 26. LAicis datur utraque species sacramenti in cœna Domini, quia hic mos habet mandatum Domini. Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes.*

2. Vbi manifestè præcipit Christus de poculo ut omnes bibant, & ne quis possit cavillari, quod hoc ad sacerdotes tantum pertineat, Paulus ad Corinth. exemplũ recitat, in quo apparet totam Ecclesiam utraq; specie usam esse. Et diu mansit hic mos in Ecclesia, nec constat quãdo aut quo autore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur, populo sanguinem datum esse. Idem testatur Hieronymus, qui ait: *Sacerdotes Eucharistiæ ministrant, & sanguinem Christi populis dividunt.* Immò Gelasius Papa mandat, ne dividatur sacramentũ, dist. 2. *de consecratione*, cap. *comperimus.* Tantũ consuetudo non ita vetus aliud habet. Constat autem, quòd consuetudo contra mandata Dei introducta, non sit probanda, ut testantur canones, Dist. 8. cap. *veritate*, cum sequentib. Hæc verò consuetudo, non solùm contra scripturam, sed etiam contra veteres canones & exemplum Ecclesiæ recepta est. Quare si qui maluerunt utraque specie sacramenti uti, non fuerunt cogendi, ut aliter facerent cum offensione conscientiæ.

3. Et quia divisio sacramenti non convenit cum institutione Christi, solet apud nos omitti processio, quæ hactenus fieri solita est.

ARTIC. II.

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

PUblica querela fuit de exemplis sacerdotum qui non continebant. Quam ob causam & Pius
Platina in Pio II. Papa dixisse fertur, *fuisse aliquas causas, cur ademptum sit sacerdotibus coniugium, sed multò maiores esse causas, ut reddi debeat.* Sic enim scribit Platina. Cùm igitur sacerdotes apud nos illa publica scandala vitare vellent, duxerunt uxores, ac docuerunt quod liceat ipsis contrahere matrimonium. Primum,
1. Corinth. 7. quia Paulus dicit: *unusquisque habeat uxorem suam propter fornicationem.* Item: *melius est nubere quàm uri.*
Matth. 19. Secundo Christus inquit; *Non omnes capiunt verbum hoc*, ubi docet non omnes homines ad cœlibatum
Genes. 1. idoneos esse, quia Deus creavit hominem ad procreationem, Gen. 1. Nec est humanæ potestatis, sine singulari dono & opere Dei creationem mutare Igitur qui non sunt idonei ad cœlibatum, debent contrahere matrimonium. Nam mandatum & ordinationem Dei, nulla lex humana, nullũ votum tollere potest. Ex his causis docent sacerdotes sibi licere uxores ducere.

S. Vdalricus Episcop. Augustan. epist. ad Nicol. Pap. 1. Tim. 3. Tit. 1. Lambertus Schafanaburgens. in Chronico, & Nauclerus Prepos. Tubingens. 2. Constat etiam in Ecclesia veteri sacerdotes fuisse maritos. Nam & Paulus ait Episcopũ eligendum esse qui sit maritus. Et in Germania primũ ante annos quadringentos, sacerdotes vi coacti sunt ad cœlibatum, qui quidem adeò adversati sunt, ut Archiepiscopus Moguntinus publicaturus edictum Rom. Pontificis de ea re, penè ab iratis sacerdotibus per tumultum oppressus sit. Et res gesta est tam inciviliter, ut non solum in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam præsentia, contra omnia jura divina & humana, contra ipsos etiam canones, factos non solùm à Pontificibus sed à laudatissimis Synodis, distraherentur.

3. Et cum senescente mundo, paulatim natura humana fiat imbecillior, convenit prospicere, ne plura vitia serpant in Germaniam.

4. Porro Deus instituit conjugium, ut esset remedium humanæ infirmitatis. Ipsi canones veterem rigorem interdum posterioribus temporibus propter imbecillitatem hominum laxandum esse dicunt. Quod optandum est, ut fiat & in hoc negotio. Ac videntur Ecclesiis aliquando defuturi pastores, si diutius prohibeatur conjugium.

5. Cum autem extet mandatum Dei, cum mos Ecclesiæ notus sit, cum impurus cœlibatus plurima pariat scandala, adulteria, & alia scelera digna animadversione boni magistratus.

6. Tamen mirũ est, nulla in re majorẽ exerceri sæviciam quàm adversus conjugium sacerdotum. Deus præcepit honore afficere conjugium. Leges in omnibus rebus publicis bene constitutis etiam apud Ethnicos maximis honoribus ornaverunt. At nunc capitalibus pœnis excruciantur, & quidem sacerdotes contra canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter conjugium.
1. Timoth. 4. Paulus vocat *doctrinã dæmoniorum*, quæ prohibet conjugium. 1. Timoth. 4. id facile nunc intelligi potest, cum talibus suppliciis prohibitio conjugii defenditur.

7. Sicut autem nulla lex humana potest mandatum Dei tollere, ita nec votũ potest tollere mandatum Dei. Proinde etiã Cyprianus suadet, ut mulieres nubant quæ non servant promissam castitatẽ. Verba eius sunt hæc, lib. 1. Epist. 11. *Si autẽ perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant quàm ut in ignem deliciis suis cadant, certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant.*

8. Et

8. Et æquitate quadam utuntur ipsi canones erga hos, qui ante justam ætatem voverunt, quomodo ferè hactenus fieri consuevit.

Artic. III.

DE MISSA.

Falsò accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleant. Retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur. Servantur & usitatæ ceremoniæ ferè omnes, præterquam quòd Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad docendum populum. Nam ad hoc opus est ceremoniis, ut doceant imperitos, & quosdam excitet verè ad timorem aut fidem & orationem tractatio verbi Dei. Et non modò Paulus præcipit, uti lingua intellecta populo in Ecclesia, sed etiam ita constitutum est humano jure.

2. Assuevit populus, ut unà utantur sacramento, si qui sunt idonei. Id quoq; auget reverentiam ac religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, nisi antea explorati. Admonetur etiam homines de dignitate & usu sacramenti, quantam consolationem afferat pavidis conscientiis, ut discant Deo credere, & omnia bona à Deo expectare & petere. Hic cultus delectat Deum, talis usus sacramenti alit pietatem erga DEUM. Itaq; non videntur apud adversarios Missæ majore religione fieri quàm apud nos.

3. Constat autem hanc quoq; publicam & longè maximam querelam omnium bonorum virorum diu fuisse, quòd Missæ turpiter prophanarentur, collatæ ad quæstum. Neq; enim obscurum est, quàm latè pateat hic abusus in omnibus templis, à qualibus celebrentur Missæ tantùm propter mercedem aut stipendium, quàm multi contra interdictum canonum celebrent. Paulus autem graviter minatur his, qui indignè tractant Eucharistiam, cum ait; *Qui ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Itaque cum apud nos admonerentur Sacerdotes de hoc peccato, desierunt apud nos privatæ Missæ, cum ferè nullæ privatæ Missæ nisi quæstus causa fierent. 1. Corinth. 11.

4. Neque ignoraverunt hos abusus Episcopi, qui si correxissent eos in tempore, minus nunc esset dissensionum. Antea sua dissimulatione multa vicia passi sunt in Ecclesiam serpere: nunc serò incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiæ, cum hic tumultus non aliunde sumpserit occasionem, quàm ex illis abusibus, qui tam manifesti erant, ut tolerari amplius non possent. Magnæ dissensiones de Missa, de Sacramento extiterunt. Fortasse dat pœnas orbis tam diuturnæ prophanationis Missarum, quam in Ecclesiis tot seculis toleraverunt isti, qui emendare & poterant & debebant. Nam in Decalogo scriptum est; *Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus.* At ab initio mundi nulla res divina ita videtur unquam ad quæstum collata fuisse, ut Missa. Exod. 20. Deuteron. 5.

5. Accessit opinio, quæ auxit privatas Missas in infinitum, videlicet quòd Christus sua passione satisfecerit pro peccato originis, & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus & venialibus. Hinc manavit publica opinio, quòd Missa sit opus tollens peccata vivorum & mortuorum ex opere operato. Hic cœptum est disputari, utrum una Missa dicta pro pluribus, tantundem valeat, quantum singulæ pro singulis. Hæc disputatio peperit istam infinitam multitudinem Missarum.

6. De his opinionibus nostri admonuerunt, quod dissentiant à scripturis sanctis, & lædant gloriam passionis Christi. Nam passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solùm pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, ut ad Hebræos scriptum est; *Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel.* Item; *Una oblatione consumavit in perpetuum sanctificatos.* Hebr. 9. Ibid. 10.

7. Item, Scriptura docet nos coram Deo justificari per fidem in Christum, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum. Jam si Missa tollit peccata vivorum & mortuorum ex opere operato, contingit justificatio ex opere Missarum, non ex fide, quòd Scriptura non patitur.

8. Sed Christus jubet facere in sui memoriam. Quare Missa instituta est, ut fides in iis, qui utuntur sacramento, recordetur quæ beneficia accipiat per Christum, & erigat & consoletur pavidam conscientiam. Nam id est meminisse Christi, beneficia meminisse, ac sentire quod verè exhibeantur nobis. Nec satis est historiam recordari; quia hanc etiam Judæi & impii recordari possunt. Est igitur ad hoc facienda Missa, ut ibi * porrigatur sacramentum his, quibus opus est consolatione, sicut Ambrosius ait; *Quia semper pecco, semper debeo accipere medicinam.* * al. porriciatur.

9. Cum autem Missa sit talis communicatio sacramenti, servatur apud nos una communis Missa, singulis feriis atq; aliis etiam diebus, si qui sacramento velint uti, ubi porrigitur sacramentum his qui petunt. Neq; hic mos in Ecclesia novus est. Nam veteres ante Gregorium non faciunt mentionem privatæ Missæ. De communi Missa plurimùm loquuntur. Chrysostomus ait; *Sacerdotem quotidie stare ad altare, & alios ad communionem accersere, alios arcere.* Et ex canonibus veteribus apparet unum aliquem celebrasse Missam, à quo reliqui Presbyteri & Diaconi sumpserunt corpus Domini. Sic enim sonant verba canonis Niceni; *Accipiant Diaconi secundum ordinem post Presbyteros ab Episcopo vel à Presbytero sacramentum communionem.* Et Paulus de communione jubet, ut alii alios expectent, ut fiat communis participatio. 1. Corinth. 11.

10. Postquam igitur Missa apud nos habet exemplum Ecclesiæ, ex Scriptura & Patribus, confidimus improbari eam non posse, maximè cum publicæ ceremoniæ, magna ex parte similes usitatis serventur, tantùm numerus Missarum est dissimilis, quem propter maximos & manifestos abusus

certè moderari prodesset. Nam olim etiam in Ecclesiis frequentissimis non fiebat quotidie Missa, ut testatur Historia Tripartita lib. 9. cap. 38. *Rursus autem in Alexandria quarta & sexta feria scriptura leguntur, easq; doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.*

Artic. IV.

DE CONFESSIONE.

Confessio in Ecclesiis apud nos non est abolita. Non enim solet porrigi corpus Domini, nisi anteà exploratis & absolutis. Et docetur populus diligentissimè de fide absolutionis, de qua ante hæc tempora magnum erat silentium. Docentur homines, ut absolutionem plurimi faciant, quia sit vox Dei & mandato Dei pronuncietur. Ornatur potestas clavium & commemoratur quantam consolationem afferat perterrefactis conscientiis, & quod Deus requirat fidem, ut illi absolutioni tanquam voci de cœlo sonanti credamus, & quod illa fides in Christum verè consequatur, & accipiat remissionem peccatorum. Antea immodicè extollebantur satisfactiones: Fidei verò & meriti Christi, ac justiciæ fidei nulla fiebat mentio. Quare in hac parte minimè sunt culpandæ Ecclesiæ nostræ. Nam hoc etiam adversarii tribuere nobis coguntur, quod doctrina de pœnitentia diligentissimè à nostris tractata ac patefacta sit.

Psal. 18. Jerem. 17.

1. Sed de confessione docent, quod enumeratio delictorum non sit necessaria, nec sint onerandæ conscientiæ cura enumerandi omnia delicta, quia impossibile est omnia delicta recitare, ut testatur Psal. *Delicta quis intelligit?* Item Jeremias; *Pravum est cor hominis & inscrutabile.* Quod si nulla peccata nisi recitata remitterentur, nunquam adquiescere conscientiæ possent, quia plurima peccata neque vident neque meminisse possunt. Testantur & veteres scriptores enumerationem non esse necessariam. Nam in Decretis citatur Chrysostomus, qui sic ait; *Non dico tibi, ut te prodas in publicum, neque ad alios te accuses, sed obedire te volo Prophetæ dicenti: Revela ante Deum viam tuam. Ergo tua confitere peccata apud Deum verum Judicem, cum oratione. Delicta tua pronuncia non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria &c.* Et Glossa *de pœnitentia*, Dist. 5. cap. *consideret*, fatetur humani juris esse confessionem. Verùm confessio, cum propter maximum absolutionis beneficium, tum propter alias conscientiarum utilitates apud nos retinetur.

Artic. V.

DE DISCRIMINE CIBORUM.

Publica persuasio fuit non tantùm vulgi, sed etiam docentium in Ecclesiis, quod discrimina ciborum, & similes traditiones humanæ, sint opera utilia ad promerendam remissionem culpæ & pœnæ. Et quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebantur novæ ceremoniæ, novi ordines, novæ feriæ, nova jejunia, & doctores in templis exigebant hæc opera tanquam necessarium cultum ad promerendam justificationem, & vehementer terrebant conscientias, si quid omitterent. Ex hac persuasione de traditionibus multa incommoda in Ecclesia secuta sunt.

2. Primò obscurata est doctrina de gratia & justicia fidei, quæ est præcipua pars Evangelii, & quàm maximè oportet extare & eminere in Ecclesia, ut meritum Christi bene cognoscatur & fides quæ credit remitti peccata propter Christum, non propter ulla nostra opera, longè supra opera collocetur. Quare Paulus in hunc locum maximè incumbit, legem & traditiones humanas removet, ut ostendat justiciam Christianam aliud quiddam esse, quàm hujusmodi opera, videlicet fidem, quæ credit peccata gratis remitti propter Christum. At hæc doctrina Pauli, pene tota oppressa est per traditiones, quæ pepererunt opinionem, quod per discrimina ciborum, & similes cultus, oporteat mereri remissionem peccatorum & justificationem; in pœnitentia nulla mentio fiebat de fide, tantum hæc opera satisfactoria proponebantur, in his videbatur pœnitentia tota consistere.

3. Secundò, hæ traditiones obscuraverunt præcepta Dei, quia traditiones longè præferebantur præceptis Dei. Christianismus totus putabatur esse observatio certarum feriarum, rituum, jejuniorum, vestitus. Hæ observationes erant in possessione honestissimi tituli quod essent vita spiritualis & vita perfecta.

4. Interim mandata Dei juxta vocationem, nullam laudem habebant, quod paterfamilias educabat sobolem, quod mater pariebat, quod Princeps regebat rempublicam. Hæc putabantur esse opera mundana & imperfecta, & longè deteriora illis splendidis observationibus. Et hic error valde cruciavit pias conscientias, quæ dolebant se teneri imperfecto vitæ genere, in conjugio, in magistratibus, aut aliis functionibus civilibus: mirabantur Monachos & similes, & falsò putabant illorum observationes magis mereri remissionem peccatorum & justificationem.

5. Tertiò, traditiones attulerunt magna pericula conscientiis. Quia impossibile erat omnes traditiones servare, & tamen homines arbitrabantur, has observationes, necessarios esse cultus. Gerson scribit, multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem conscivisse, quia senserant, se non posse satisfacere traditionibus, & interim consolationem nullam de justicia fidei & de gratia audierant.

6. Videmus Summistas & Theologos colligere traditiones, & quærere [illegible] ut levent conscientias; non satis tamen expediunt, sed interdum magis injiciunt laqueos conscientiis. Et in colligendis traditionib. ita fuerunt occupatæ scholæ, & conciones, ut non vacaverit attingere scripturam, &

tam, & quærere utiliorem doctrinam, de fide, de cruce, de spe, de dignitate civilium rerum, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaque Gerson & alii quidam Theologi graviter questi sunt, se his rixis traditionum impediri, quò minus versari possent in meliore genere doctrinæ. Et Augustinus vetat onerari conscientias hujusmodi observationibus, & prudenter admonet Januarium, *ut sciat eas indifferenter observandas esse*. Sic enim loquitur.

7. Quare nostri non debent videri hanc causam temerè attigisse, aut odio Episcoporum, ut quidam falsò suspicantur. Magna necessitas fuit de illis erroribus, qui nati erant ex traditionibus malè intellectis admonere Ecclesias. Nam Evangelium cogit urgere doctrinam in Ecclesiis de gratia & justicia fidei; quæ tamen intelligi non potest, si putent homines se mereri remissionem peccatorum & justificationem per observationes ab ipsis electas.

8. Sic igitur docuerunt, quod per observationem traditionum humanarum non possimus mereri remissionem peccatorum ac justificationem. Quare non est sentiendum, quod hujusmodi observationes sint necessarii cultus.

9. Addunt testimonia ex Scriptura. Christus Matth. 15. excusat Apostolos, qui non servaverant usitatam traditionem, quæ tamen videbatur de re non illicita sed media esse, & habere cognationem cum Baptismatibus legis, & dicit, *Frustra colunt me mandatis hominum.* Igitur non exigit cultum inutilem. Et paulò pòst addit, *omne quod intrat in os, non inquinat hominem.* Item Rom. 14. *Regnum Dei non est esca aut potus.* Colos. 2. *Nemo judicet vos in cibo, potu, sabbato, aut die festo.* Item, *si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi, Quare tanquam viventes in mundo decreta facitis? Ne attingas: Ne gustes: Ne contrectes.* Actor. 15. ait Petrus: *Quare tentatis* DEUM, *imponentes jugum super cervices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus, sed per gratiam Domini nostri* JESU CHRISTI *credimus* * *salutari, quemadmodum & illi?* Hic vetat Petrus onerare conscientias pluribus ritibus sive Mosi sive aliis. Matth. 15. Colossens. 2. Actor. 15. * Salvari.

Et 1. Timoth. 4. vocat prohibitionem ciborum, *doctrinam dæmoniorum*, quia pugnat cum Evangelio talia opera instituere aut facere, ut per ea mereamur remissionem peccatorum & justificationem, aut quod non possit existere Christianismus sine tali cultu. 1. Timoth. 4.

10. Hic objiciunt adversarii, quod nostri prohibeant disciplinam & mortificationem carnis, sicut Jovinianus. Verùm aliud deprehendetur ex scriptis nostrorum. Semper enim docuerunt de cruce, quod Christianos oporteat tolerare afflictiones. Hæc est vera, seria & non simulata mortificatio variis afflictionibus exerceri & crucifigi cum Christo.

11. Insuper docent, quòd quilibet Christianus debeat se corporali disciplina, aut corporalibus exercitiis & laboribus sic exercere & coërcere, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, non ut per illa exercitia mereamur remissionem culpæ aut mortis æternæ. Et hanc corporalem disciplinam oportet semper urgere, non solùm paucis & constitutis diebus. Sicut Christus præcipit: *Cavete ne corda vestra graventur crapula.* Item; *Hoc genus Dæmoniorum non ejicitur nisi jejunio & oratione.* Et Paulus ait. *Castigo corpus meum, & redigo in servitutem.* Ubi clarè ostendit, se ideo castigare corpus, non ut per eam disciplinam mereatur remissionem peccatorum, sed ut corpus habeat obnoxium & idoneum ad res spirituales & ad faciendum officium, juxta vocationem suam. Itaque non damnantur ipsa jejunia, sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præscribunt, cum periculo conscientiæ, tanquam istiusmodi opera sint necessarii cultus. Luc. 21. Matth. 17. 1. Corinth. 9.

12. Servantur tamen apud nos pleræque traditiones, quæ conducunt ad hoc, ut res ordine geratur in Ecclesia, ut ordo lectionum in Missa & præcipuæ feriæ: Sed interim homines admonentur, quod talis cultus non justificet coram DEO, & quòd non sit ponendum peccatum in talibus rebus, si omittantur sine scandalo. Hæc libertas in ritibus humanis non fuit ignota patribus. Nam in Oriente alio tempore servaverunt Pascha quàm Romæ, & cum Romani propter hanc dissimilitudinem accusarent orientem schismatis, admoniti sunt ab aliis, tales mores non oportere ubiq; similes esse. Et Irenæus inquit, *dissonantia jejunij, fidei consonantiam non solvit*, sicut & Dist. 12. Gregorius Papa significat, talem dissimilitudinem non lædere unitatem Ecclesiæ. Et in Historia Tripartita lib. 9. multa colliguntur exempla dissimilium rituum, & recitantur hæc verba: *Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare, bonam conversationem & pietatem.*

ARTIC. VI.

DE VOTIS MONACHORUM.

QUid de votis Monachorum apud nos doceatur meliùs intelliget, si quis meminerit, qualis status fuerit Monasteriorum, quàm multa contra canones in ipsis Monasteriis quotidie fiebant. Augustini tempore erant libera collegia: postea corrupta disciplina, ubique, addita sunt vota, ut tanquam excogitato carcere, disciplina restitueretur.

2. Additæ sunt paulatim supra vota aliæ multæ observationes. Et hæc vincula multis ante justam ætatem contra canones injecta sunt.

3. Multi inciderunt errore in hoc vitæ genus, quibus etiam si non deessent anni, tamen judicium de suis viribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiam si quidam beneficio ca-

nonum liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in Monasteriis Virginum quàm Monachorum, cum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis viris ante hæc tempora, qui videbant puellas & adolescentes in Monasteria detrudi propter victū: videbant quàm infeliciter succederet hoc consilium, quæ scandala pareret, quos laqueos conscientiis injiceret. Dolebant autoritatem canonum in re periculosissima omninò negligi & contemni.

4. Ad hæc mala, accedebat talis persvasio de votis, qua constat etiam olim displicuisse ipsis Monachis, si qui paulò cordatiores fuerunt. Docebant vota paria esse baptismo: docebant se hoc vitæ genere mereri remissionem peccatorum, & justificationem coram DEO, immò addebant, vitam Monasticam non tantùm justiciam mereri coram Deo, sed amplius etiam, quia servaret non modò præcepta, sed etiam consilia Evangelica.

5. Ita persvadebant Monasticam professionem longè meliorem esse baptismo; vitam Monasticam plus mereri quàm vitam Magistratuum, vitam pastorum & similium, qui in mandatis DEI sine facticiis religionibus suæ vocationi serviunt. Nihil horum negari potest: extant enim in libris eorum.

6. Quid fiebat postea in Monasteriis? olim erant scholæ sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum, quæ sunt utiles Ecclesiæ; & sumebantur inde pastores, & Episcopi. Nunc alia res est; nihil opus est recitare nota. Olim ad discendum conveniebant, nunc fingunt institutum esse vitæ genus ad promerendam remissionem peccatorum, & justificationem, immò prædicant esse statum perfectionis, & longè præferunt omnibus aliis vitæ generibus à Deo ordinatis.

7. Hæc ideo recitavimus nihil odiosè exaggerantes, ut melius intelligi posset de hac re, doctrina nostrorum.

8. Primùm de his, qui matrimonia contrahunt, sic docent apud nos, quod liceat omnibus qui non sunt idonei ad cœlibatum, contrahere matrimonium; quia vota non possunt ordinationem

1. Corinth. 7. ac mandatum DEI tollere. Est autem hoc mandatum DEI *propter fornicationem, habeat unusquisque uxorem suam.* Neque mandatum solùm, sed etiam creatio & ordinatio DEI cogit hos ad con-

Genes. 2. jugium, qui sine singulari DEI opere non sunt excepti, juxta illud: *Non est bonum homini esse solum.* Igitur non peccant isti, qui obtemperant huic mandato & ordinationi Dei.

9. Quid potest contra hæc opponi? Exaggeret aliquis obligationem voti quantum volet, tamen non poterit efficere, ut votum tollat mandatum Dei. Canones docent in omni voto, jus superioris excipi; quare multò minus hæc vota contra mandata Dei valent.

10. Quod si obligatio votorum, nullas habet causas cur mutari possit, nec Romani Pontifices dispensassent. Neque enim licet homini obligationem, quæ simpliciter est juris divini, rescindere. Sed prudenter judicaverunt Romani Pontifices, æquitatem in hac obligatione adhibendam esse. Ideo sæpe de votis dispensasse leguntur. Nota est historia de Rege Arragonum, revocato ex Monasterio; & extant exempla nostri temporis.

11. Deinde cur obligationem exaggerant adversarii ceu effectum voti, cùm interim de ipsa voti natura sileant, quòd debet esse in re possibili, quòd debet esse voluntarium, sponte & consultò conceptum. At quomodo sit in potestate hominis perpetua castitas, non est ignotum. Et quotusquisque sponte & consultò vovit? puellæ & adolescentes priusquam judicare possunt, persvadentur ad vovendum, interdum etiam coguntur. Quare non est æquum tam rigidè de obligatione disputare, cum omnes fateantur contra voti naturam esse, quod non sponte, quod inconsultò admittitur.

12. Plerique canones rescindunt vota ante annum decimum quintum contracta, quia ante illam ætatem non videtur tantum esse judicii, ut de perpetua vita constitui possit.

13. Alius canon plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquot. Vetat enim ante annum decimum octavum votum fieri. Sed utrum sequemur, maxima pars habet excusationem, cur Monasteria deserant, quia plurimi ante hanc ætatem voverunt. Postremò etiam si voti violatio reprehendi posset, tamen non videtur statim sequi, quòd conjugia talium personarum dissolvenda sint. Nam Augustinus negat debere dissolvi, 27. quæst. 1. cap. *Nuptiarum*, cujus non est levis autoritas, etiamsi alii postea aliter senserunt.

14. Quanquam autem mandatum DEI de conjugio videatur plerosque liberare à votis, tamen afferunt nostri & aliam rationem de votis, quod sint irrita; quia omnis cultus DEI, ab hominibus sine mandato DEI institutus & electus ad promerendam remissionem peccatorum & justificatio-

Matth. 15. nem impius est, sicut Christus ait; *Frustra colunt me mandatis hominum.* Et paulus ubique docet, justiciam non esse quærendam ex nostris observationibus & cultibus, qui sint excogitati ab hominibus, sed contingere eam per fidem, credentibus se habere Deum placatum & propicium propter Christum, non propter ulla nostra merita.

15. Constat autem Monachos docuisse, quod facticiæ religiones mereantur remissionem peccatorum & justificationem, & quod pro peccatis satisfaciant. Quid hoc est aliud quàm de gloria CHRISTI detrahere & obscurare ac negare justiciam fidei? Sequitur igitur ista vota usitata, impios cultus fuisse, quare sunt irrita. Nam votum impium, & factum contra mandata Dei non valet; *neque enim debet votum vinculum esse iniquitatis*, ut canon dicit.

Galat. 5. 16. Paulus dicit. *Evacuati estis à Christo qui in lege justificamini, à gratia excidistis.* id est, qui sentiunt quòd mereantur propriis operibus remissionem peccatorum, & quòd propter propriam legis impletio-

plationem placeant Deo, nec sentiunt, quod propter Christum gratis accipiant fide donatam remissionem peccatorum per misericordiam Dei, & quod propter Christum placeant Deo, hi amittunt Christum, quia fiduciam debitam Christo & promissioni Dei, transferunt ad opera. Item opponunt iræ Dei, non propitiatorem Christum, sed propria opera; quare honorem debitum Christo transferunt ad opera nostra.

17. Constat autem Monachos hos docere, quod suis observationibus mereantur remissionem peccatorum, quod habeant Deum propitium propter has observationes. Quare docent confidere suis operib. non propitiatione Christi. Hæc fiducia est impia, & cum Evangelio pugnat, & in judicio Dei deprehendetur esse inanis. Non enim opera possunt nostra opponi iræ ac judicio Dei. Tantum ita placamus iram Dei, quando gratuitam misericordiam, propter Christum promissam fide apprehendimus. Amittunt igitur Christum, qui fiduciam non in Christum, sed in opera propria collocant.

18. Præterea Monachi docuerunt suum vitæ genus statum esse perfectionis, quia observarent non solùm præcepta, sed etiam consilia. Hic error maximè pugnat cum Evangelio, quod finxerunt se præceptis ita satisfacere, ut amplius etiam facerent. Et hinc natus est horribilis error, quod finxerunt se habere merita supererogationis. Hæc applicaverunt pro aliis ut satisfactiones essent pro alienis peccatis. Hæc si quis odiosè velit exagitare quàm multa commemorare possit, quorum jam ipsos Monachos pudet.

19. Non est leve scandalum in Ecclesia populo proponere, certum cultum ab hominibus excogitatum sine mandato Dei, & docere quod talis cultus justificet homines. Quia justicia fidei in Christum, quam maximè oportet tradi in Ecclesia, obscuratur, cum illæ mirificæ religiones Angelorum, simulatio paupertatis & humilitatis, & cœlibatus offunduntur oculis hominum.

20. Præterea obscurantur præcepta Dei, & verus cultus Dei, cum audiunt homines, solos Monachos esse in statu perfectionis; quia perfectio Christiana est, seriò timere Deum, & rursus concipere magnam fidem, & confidere propter Christum, quod habeamus Deum placatum, petere à Deo, & certò expectare auxilium in omnibus rebus gerendis, juxta vocationem: Interim foris diligenter facere bona opera, & servire vocationi. In his rebus est vera perfectio, & verus cultus Dei, non est in cœlibatu aut mendicitate, aut veste sordida. Ac populus concipit multas perniciosas opiniones ex illis falsis præconiis vitæ Monasticæ. Audit sine modo laudari cœlibatum: ideo cum offensione conscientiæ versatur in conjugio. Audit solos mendicos esse perfectos: ideo cum offensione conscientiæ retinet possessiones, negociatur. Audit consilium Evangelicum esse de non vindicando: ideo alii in privata vita non verentur ulcisci. Audiunt enim consilium esse non præceptum. Alii omnes Magistratus & civilia officia judicant indigna esse Christianis.

21. Leguntur exempla hominum, qui deserto conjugio, deserta Reipublicæ administratione, abdiderunt se in Monasteria. Id vocabant fugere ex mundo, & quærere vitæ genus quod Deo magis placeret, nec videbant Deo serviendum esse in illis mandatis, quæ ipse tradidit, non in mandatis, quæ sunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectum vitæ genus est, quod habet mandatum Dei. De his rebus necesse est admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerson errorem Monachorum de perfectione, & testatur suis temporibus novam vocem fuisse, quod vita Monastica sit status perfectionis.

22. Tam multæ impiæ opiniones hærent in votis, quod mereantur remissionem peccatorum & justificationem, quod sint perfectio Christiana, quod servent consilia & præcepta, quod habeant opera supererogationis.

23. Hæc omnia cum sint falsa & inania, faciunt vota irrita.

ARTIC. VII.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

MAgnæ disputationes fuerunt de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incommodè commiscuerunt potestatem Ecclesiasticam, & potestatem gladii. Et ex hac confusione, maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clavium, non solùm novos cultus instituerunt, reservatione casuum, violentis excommunicationibus conscientias oneraverunt, sed etiam regna mundi transferre, & Imperatoribus adimere imperium conati sunt. Hæc vitia multò antè reprehenderunt in Ecclesia homines pii & eruditi. Itaque nostri ad consolandas conscientias, coacti sunt ostendere discrimen Ecclesiasticæ potestatis & potestatis gladii, & docuerunt utramque propter mandatum Dei religiosè venerandam & honore afficiendam esse tanquam summa Dei beneficia in terris.

1. Sic autem sentiunt, potestatem clavium, seu potestatem Episcoporum, juxta Evangelium, potestatem esse seu mandatum Dei, prædicandi Evangelii, remittendi & retinendi peccata, & administrandi sacramenta. Nam eum hoc mandato Christus mittit Apostolos: *Sicut me misit pater, ita & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta sunt.* Marc. 16. *Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Johan. 20.

3. Hæc potestas tantum exercetur docendo seu prædicando Evangelium, & porrigendo Sacramenta, vel multis vel singulis juxta vocationem, quia conceduntur non res corporales, sed res æter-

malorum periculis, quæ exinde suboriri præsagiuntur, in tempore occurratur. Tamen quotidie comperimus, spreto jure communi, nostroque publico Mandato, veterem illam & ante aliquot centum annos vetitam atque damnatam sectam Anabaptistarum longiùs longiùsque serpere & magis indies invalescere.

2. Cui malo, & exorituris inde periculis, ut prævenientes caveamus, pacem & unitatem in sacro Imperio conservemus, omnes etiam disputationes & ambiguitates, quæ super pœna Anabaptistarum moveri possent, tollamus; renovamus omnes priores constitutiones Cæsareas desuper editas, nostrum quoque publicatum illud Mandatum. Ordinamus enim, statuimus, & declaramus de Cæsareæ potestatis plenitudine, ex certa scientia, volumusque, ut omnes & singuli Anabaptistæ, utriusque sexus, & qui fecerint anabaptisma, & quibus persuasum sit, (si tamen criminis per ætatem capaces sint) supplicio ignis, gladii, aut similium, pro meritis personarum, etiam non præhabita Ecclesiasticorum Judicum inquisitione, percellantur.

3. Et Prædicantibus quidem, Auctoribus, Circumvagantibus seductoribus & seditiosis concitatoribus dictæ Anabaptistarum sectæ, item eis qui obstinatè in errore perseverant, & qui iterum in eum relabuntur, nulla omninò pœnæ gratia facienda est, sed rigidè secundùm tenorem huius nostræ constitutionis adversus eos procedatur. Qui autem errorem, sive sponte seu aliorum instinctu & admonitione, confitentur, eum revocant, pœnitentiam quoque dignam facere prompti sunt, & pœnam deprecantur, illis Magistratus pro qualitate dignitatis eorum, conditionis atque ætatis aliarumque circumstantiarum, gratiam facere potest.

4. Volumus etiam ac jubemus, ut quisque liberos suos, juxta ritum, mores & cæremonias Christianæ Ecclesiæ, in infantili ætate, sacro baptismate tingui faciat. Quod qui facere contempserit, & infantum baptisma non necessarium esse docuerit, is, si eo in errore pertinaciter hærere perseveret, tanquam Anabaptista pœnæ in hac constitutione comprehensæ subiiciatur.

5. Nullus autem eorum, quibus suprascripto modo gratia facta esset, in alias terras relegetur aut exilietur; verùm adigantur potius & astringantur à suo Magistratu, quòd in eorum ditione velint persistere. Qui porrò operam dabit ut in eos diligenter advertatur, ne rursus relabantur.

6. Similiter nemo alterius subditos aut cognatos, qui prædictis de causis è Magistratus sui ditione fugerint & excesserint, receptet, defendat, teneat aut foveat; sed mox ipse Magistratus, sub quo fugitivus latet, simulatque crimen eius rescierit, adversus eundem fugitivum, iuxta tenorem huius nostræ constitutionis, districtè procedat, neque ulteriùs apud se esse patiatur, pœna banni multando eo, qui contrarium huic statuto tentaverit.

7. Mandamus igitur & imperamus omnibus ac singulis, in quacunque dignitate, statu aut conditione consistatis, per sacramentum, quo nobis & sacro Imperio vadati atque obligati estis, & ut gravissimam nostram Imperialem animadversionem evitare cupitis; ac volumus, ut omnes singulique hanc nostram constitutionem de Anabaptistis, districtè atque firmiter in omnibus ejus punctis observetis, secundum eam judicetis, agatis, & irremissibiliter exequamini: vosque ipsos ita obtemperantes & obsequentes ostendatis, uti debetis, & necessitas ipsa postulare videtur. Quemadmodum vos facturos certissimò persuasum habemus, & conservabitis nostram severam voluntatem.

Datum in nostra & Imperii Civitate Spira, vigesima tertia die Aprilis, Anno Nativitatis Christi millesimo quingentesimo vigesimo; Regnorum nostrorum, Romani decimo; cæterorum verò omnium decimotertio.

Ann. Christi 1530.

SACRI ROMANI IMPERII

Vulgò confessio Augustana.

PRINCIPVM AC ORDINVM PROTESTANTIUM

CONFESSIO FIDEI CATHOLICÆ

Exhibita Invictissimo Imperatori CAROLO V. Cæsari Augusto, in Comitiis Augustæ, Anno M. D. XXX.

PRÆFATIO AD CÆSAREM CAROLUM QUINTUM.

Nvictissime Imperator, Cæsar Auguste, Domine Clementissime. Cùm V. C. M. indixerit Conventum Imperii, ut deliberetur de auxiliis contra Turcam atrocissimum, hæreditarium atque veterem Christiani nominis ac religionis hostem, quomodo illius scilicet furori & conatibus, durabili & perpetuo belli apparatu resisti possit. Deinde & de dissensionibus in causa nostræ sanctæ religionis & Christianæ fidei, & ut in hac causa religio-

religionis, partium opiniones ac sententiæ inter sese, in charitate, lenitate, & mansuetudine mutua audiantur coram, intelligantur, pondetentur, ut illis, quæ utrinque in Scripturis secus tractata aut intellecta sunt, sepositis & correctis, res illæ ad unam simplicem veritatem & Christianam concordiam componantur & reducantur, ut de cætero à nobis una, sincera & vera religio colatur & servetur, ut quemadmodum sub uno Christo sumus & militamus, ita in una etiam Ecclesia Christiana, in unitate & concordia vivere possimus.

2. Cumque nos infra scripti Elector & Principes, cum aliis, qui nobis conjuncti sunt, perinde ut alii Electores & Principes & Status ad præfata Comitia evocati sumus, ut Cæsareo Mandato obedienter obsequeremur, maturè venimus Augustam, & (quod citra jactantiam dictum volumus) inter primos affuimus.

3. Cum igitur V. C. M. Electoribus, Principibus & aliis Statibus Imperii, etiam hîc Augustæ sub ipsa initia horum Comitiorum inter cætera proponi fecerit, quod singuli Status Imperii vigore Cæsarei Edicti suam opinionem & sententiam in Germanica & Latina lingua proponere debeant atque offerre. Et habita deliberatione, proxima feria quarta rursum responsum est, V. C. M. nos proxima feria sexta, Articulos nostræ Confessionis, pro nostra parte oblaturos esse: ideò, ut V. M. voluntati obsequamur, offerimus in hac religionis causa nostrorum Concionatorum & nostram Confessionem, cujusmodi doctrinam ex Scripturis sanctis, & puro verbo Dei, hactenus illi in nostris terris, Ducatib. ditionibus & urbibus tradiderint, ac in Ecclesiis tractaverint.

4. Quod si & cæteri Electores, Principes, ac Status Imperii, similibus scriptis, latinis scilicet & Germanicis, juxta prædictam Cæsaream propositionem, suas opiniones in hac causa religionis produxerint, hîc nos coram V. C. M. tanquam Domino nostro Clementissimo, paratos offerimus, nos cum præfatis Principibus & amicis nostris, de tolerabilibus modis ac viis amicè conferre, ut quantum honestè fieri potest, conveniamus, & re inter nos & partes citra odiosam contentionem pacificè agitata, Deo dante, dissensio dirimatur, & ad unam veram concordem religionem reducatur, sicut omnes sub uno Christo sumus & militamus, & unum Christum confiteri debemus, juxta tenorem Edicti V. C. M. & omnia ad veritatem Dei perducantur, id quod ardentissimis votis à DEO petimus.

5. Si autem, quod ad cæteros Electores, Principes & Status, ut partem alteram, attinet, hæc tractatio causæ religionis, quo V. C. M. agendam & tractandam sapienter duxit, scilicet cum tali mutua præsentatione scriptorum, ac sedata collatione inter nos non processerit, nec aliquo fructu facta fuerit, nos quidem testatum clarè relinquimus, hîc nihil nos, quod ad Christianam concordiam (quæ cum Deo & bona conscientia fieri possit) conciliandam conducere queat, ullo modo detrectare. Quemadmodum & V. C. M. deinde & cæteri Electores & Status Imperii, & omnes, quicunque sincero religionis amore ac studio tenentur, quicunque hanc causam æquo animo audituri sunt, ex hac nostra & nostrorū Confessione, hoc clementer cognoscere & intelligere dignabuntur.

6. Cum etiam V. C. M. Electoribus, Principibus & reliquis Statibus Imperii non una vice, sed sæpè clementer significaverit, quæ Anno Domini &c. XXVI. habita sunt, ex data & præscripta forma vestræ Cæsareæ instructionis & commissionis recitari, & publicè prælegi fecerit, Vestram M. in hoc negocio religionis ex causis certis, quæ V. M. nomine allegatæ sunt, non velle quicquam determinare nec concludere posse, sed apud Pontificem Romanum pro officio V. C. M. diligenter daturum operam de congregando Concilio generali. Quemadmodum idem latiùs expositum est ante annum, in publico proximo Conventu, qui Spiræ congregatus fuit. Ubi V. C. M. per Dominum FERDINANDUM, Boëmiæ & Ungariæ Regem, amicum & Dominum nostrum Clementem: deinde per Oratorem & Commissarios Cæsareos, hæc inter cætera proponi fecit, quod V. C. M. intellexisset & expendisset Locumtenentis V. C. M. in Imperio, & Præsidentis & Consiliariorum in Regimine, & Legatorū ab aliis Statibus, qui Ratisponæ convenerant, deliberationem de Concilio congregando: Et quod judicaret etiam V. C. M. utile esse, ut congregaretur Concilium: Et quia causæ, quæ tum tractabantur inter V. C. M. & Rom. Pontificem, vicinæ essent concordiæ & Christianæ reconciliationi, non dubitare V. C. M. quin Rom. Pontifex adduci posset ad habendum generale Concilium. Ideò significabat se V. C. M. operam daturum, ut præfatus Pontifex Maximus unà cum V. C. M. tale generale Concilium, primo quoque tempore emissis literis publicandum, congregare consentiret.

7. In eventū ergo talem, quod in causa religionis dissensiones inter nos & partes amicè & in charitate non fuerint compositæ, tunc coram V. C. M. hîc in omni obedientia nos offerimus, ex superabundanti compariturος, & causam dicturos, in tali generali libero & Christiano Concilio, de quo congregando in omnibus Comitiis Imperialibus, quæ quidem annis Imperii V. C. M. habita sunt, per Electores, Principes & reliquos Status Imperii, semper concorditer actum, & congruentibus suffragiis conclusum est. Ad cujus etiam generalis Concilii Conventum simul & ad V. C. M. in hac longè maxima & gravissima causa, jam antè etiam debito modo & in forma iuris provocavimus & appellavimus. Cui appellationi ad V. C. M. simul & Concilium, adhuc adhæremus, neque eam per hunc vel alium tractatum, (nisi causa inter nos & partes, juxta tenorem Cæsareæ proximæ Citationis amicè in charitate composita, sedata, & ad Christianam concordiam reducta fuerit) deserere intendimus aut possumus: de quo hic etiam solenniter & publicè protestamur.

O

PARS PRIMA.

ARTICVLI FIDEI PRÆCIPUI.

Artic. I.

Ecclesiæ magno consensu apud nos docent, Decretum Nycenæ Synodi, de unitate essentiæ divinæ, & de tribus personis verum & sine ulla dubitatione credendum esse. videlicet quod sit una essentia divina, quæ & appellatur & est Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitate, creator & conservator omnium rerum visibilium & invisibilium & tamen tres sint Personæ eiusdem essentiæ, & potentiæ, & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Et nomine *Personæ* utuntur in hac causa Scriptores Ecclesiastici, et significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod propriè subsistit.

2. Damnant omnes hæreses contra hunc articulũ exortas, ut Manichæos, qui duo principia ponebant, Bonũ & Malum; item Valentinianos, Arianos, Eunomianos, Mahometistas, & omnes horum similes. Damnant & Samosatenos, veteres & neotericos, qui cùm tantũ unã personam esse cõtendant, de Verbo & de Spiritu Sãcto astutè & impiè rethoricãtur, quod non sint personæ distinctæ, sed quod verbum significet verbum vocale, & Spiritus motum in rebus creatum.

Artic. II.

Item docent, quòd post lapsum Adæ omnes homines, secundum naturam propagati, nascantur cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & cum cõcupiscentia, quodq; hic morbus, seu vicium originis verè sit peccatum, damnans & afferens nunc quoq; æternam mortem his, qui non renascuntur per baptismum & spiritum sanctum.

2. Damnant Pelagianos & alios, qui vitium originis negant esse peccatum, & ut extenueot gloriam meriti & beneficiorum Christi, disputant hominem propriis viribus rationis coram Deo justificari posse.

Artic. III.

Item docent, quod verbũ, hoc est, Filius Dei, assumpserit humanã naturam in utero beatæ Mariæ virginis, ut sint duæ naturæ, divina & humana in unitate personæ inseparabiliter conjunctæ, unus Christus, verè Deus, & verè Homo, natus ex virgine Maria, verè passus, & crucifixus, mortuus & sepultus, ut reconciliaret nobis patrem, & hostia esset non tantum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus hominum peccatis.

2. Item descendit ad inferos, & verè resurrexit tertia die: deinde ascendit ad cœlos, ut sedeat ad dextram Patris & perpetuo regnet & dominetur omnibus creaturis, sanctificet credentes in ipsum, misso in corda eorũ S. sancto, qui regat, consoletur ac vivificet eos ac defendat adversus Diabolum, & vim peccati. Idem Christus palam est rediturus, ut judicet vivos & mortuos, &c. juxta Symbolum Apostolorum.

Artic. IIII.

Item docent, quòd homines non possint justificari coram Deo propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis justificentur propter Christum, per fidem, cum credunt se in gratiam recipi, & peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit, Hanc fidem imputat Deus pro justitia coram ipso, Roman. 3. & 4.

Artic. V.

Vt hanc fidem consequamur, institutũ est ministerium docendi Euangelii & porrigendi sacramẽta. Nam per verbum & sacramenta tanquam per instrumenta donatur Spiritus sanctus, qui fidem efficit, ubi & quando visum est Deo in iis, qui audiunt Evangelium, scilicet quòd Deus non propter nostra merita, sed propter Christum justificet hos, qui credunt, se propter Christum in gratiã recipi.

2. Damnant Anabaptistas & alios, qui sentiunt spiritum sanctum contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum præparationes & opera.

Artic. VI.

Item docent, quòd fides illa debeat bonos fructus parere, & quod oporteat bona operã mandata à Deo facere, propter voluntatẽ Dei, non ut confidamus per ea opera justificationẽ coram Deo mereri. Nam remissio peccatorũ & justificatio fide apprehenditur, sicut testatur & vox Christi: *Cum feceritis hæc omnia, dicite, servi inutiles sumus*. Idem docent & veteres scriptores Ecclesiastici. Ambrosius enim inquit: *Hoc constitutum est à Deo, ut qui credit in Christum, salvus sit, sine opere, sola fide, gratis accipiens remissionem peccatorum.* Luc. 17.

Artic. VII.

Item docent, quòd una sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia congregatio sanctorum, in qua Evangelium rectè docetur, & recte administrantur sacramenta.

2. Et ad veram unitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Evangelii & administratione sacramentorum. Nec necesse est ubique esse similes traditiones humanas, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas, sicut inquit Paulus: *Vna fides, unum Baptisma, unus Deus & pater omnium, &c.* Ephes. 4.

Art. VIII.

ARTIC. VIII.

Quanquam Ecclesia propriè sit congregatio sanctorum & verè credentium, tamen cum in hac vita multi Hypocritæ & mali admixti sint, licet uti sacramentis, quæ per malos administrantur, juxta vocem Christi *sedent scribæ & Pharisæi in Chathedra Mosi, &c.* Et sacramenta & verbum propter ordinationem & mandatum Christi sint efficacia, etiamsi per malos exhibeantur. Matth. 23.

2. Damnant donatistas & similes, qui negabant licere uti ministerio malorum in Ecclesia, & sentiebant ministerium malorum inutile & inefficax esse.

ARTIC. IX.

De Baptismo docent, quòd sit necessarius ad salutem, quodq; per Baptismũ offeratur gratia Dei & quòd pueri sint Baptisandi, qui per Baptismum Deo oblati recipiantur in gratiam Dei.

2. Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorũ, & affirmant pueros sine Baptismo salvos fieri.

ARTIC. X.

De cœna Domini docent, quod corpus & sanguis Christi verè adsint & distribuantur vescentibus in cœna Domini: & improbant secus docentes.

ARTIC. XI.

De Confessione docent, quod absolutio privata in Ecclesiis retinenda sit, quanquã in confessione non sit necessaria, omnium delictorum enumeratio, Est enim impossibilis, juxta Psalmum; *delicta quis intelligit?* Psal. 18.

ARTIC. XII.

De pœnitentia docent, quod lapsis post Baptismum contingere possit remissio peccatorum quocunque tempore, cùm convertuntur. Et quod Ecclesia talibus redeuntibus ad pœnitentiam absolutionem impartiri debeat.

2. Constat autem pœnitentia propriè his duabus partibus: altera est, contricio seu terrores incussi conscientiæ agnito peccato: Altera est, fides quæ concipitur ex Evangelio seu absolutione, & credit propter Christum remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat.

3. Deinde sequi debent bona opera, quæ sunt fructus pœnitentiæ.

4. Damnant Anabaptistas, qui negant semel justificatos posse amittere spiritum sanctum.

5. Item qui contendunt quibusdam tantam perfectionem io hac vita contingere, ut peccare non possint.

6. Damnantur & Novatiani, qui nolebant absolvere lapsos post Baptismum redeuntes ad pœnitentiam.

7. Reücinntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum contingere per fidem, sed docent remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem & opera.

8. Reiiciuntur & isti, qui canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas aut pœnas purgatorii.

ARTIC. XIII.

De usu Sacramentorũ docent, quod sacramenta instituta sint, non modò ut sint notæ professionis inter homines, sed magis ut sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandam fidem in his, qui utuntur, proposita. Itaque utendum est sacramentis ita, ut fides accedat, quæ credat promissionibus, quæ per sacramenta exhibentur & ostenduntur.

2. Damnant igitur illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato justificent, nec docent requiri fidem in usu sacramentorum, quæ credat remitti peccata.

ARTIC. XIIII.

De ordine Ecclesiastico docent, quòd nemo debeat in Ecclesia publicè docere, aut sacramenta administrare nisi ritè vocatus.

ARTIC. XV.

De ritibus Ecclesiasticis docent, quod ritus illi servandi sint, qui sine peccato servari possunt, & prosunt ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia, sicut certæ feriæ, festa, & similia.

2. De talibus rebus tamen admonentur homines, ne conscientiæ onerentur, tanquam talis cultus ad salutem necessarius sit.

3. Admonentur etiã, quod traditiones humanæ institutæ ad placandum Deum, ad promerendam gratiã, & satisfaciendum pro peccatis, adversentur Evangelio & doctrinæ fidei. Quare vota & traditiones de cibis & diebus &c. institutæ ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, inutiles sint & contra Evangelium.

ARTIC. XVI.

De rebus civilibus docent, quod legitimæ ordinationes civiles, sint bona opera Dei, quod Christianis liceat gerere Magistratus, exercere judicia, judicare res ex Imperatoris, & aliis præsentibus legibus, supplicia jure constituere, jure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, jusjurandum postulantibus Magistratibus dare, ducere uxorem, nubere.

2. Damnant Anabaptistas, qui interdicunt hæc civilia officia Christianis.

3. Damnant illos, qui Evangelicã perfectionem non collocant in timore Dei & fide, sed in deserẽdis civilibus officiis, quia Evangelium tradit justiciam æternam cordis. Interim non dissipat politiam & Oeconomiam, sed maximè postulat conservare tanquam ordinationes Dei, & in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaque necessariò debent Christiani obedire, Magistratibus suis & legibus. Nisi cum jubent peccare; tunc enim *magis* debent *obedire Deo quàm hominibus.* Act. 5. Actor. 5.

ARTIC. XVII.

Item docent, quod Christus apparebit in consumatione mundi ad judicandum, & mortuos omnes resuscitabit, piis & electis dabit vitam æternam & perpetua gaudia, impios autem homines ac Diabolos condemnabit, ut sine fine crucientur.

2. Damnant Anabaptistas, qui sentiunt hominibus damnatis ac Diabolis finem pœnarum futurum esse.

3. Damnant & alios, qui nunc spargunt Judaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum, pii regnum mundi occupaturi sunt, ubique oppressis impiis.

ARTIC. XVIII.

De libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam liberatem ad efficiendam Civilē iusticiam, & deligendas res rationi subiectas: Sed non habeat vim sine spiritu sancto efficiendæ iusticiæ Dei, seu iusticiæ spiritualis, quia animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, sed hæc fit in cordibus, cùm per verbum Spiritus sanctus concipitur.

2. Hæc totidem verbis dicit August. lib. 3. Hypognosticon: *Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in iis quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare aut certè peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono natura oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, uxorem velle ducere, pecora nutrire, & artem discere diversarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam. Quæ omnia non sine divino gubernaculo subsistunt, imò ex ipso & per ipsum sunt, & esse cœperunt. Malis vero dico, ut est, velle idolum colere, velle homicidium &c.*

3. Damnant Pelagianos, & alios, qui docent, quod sine spiritu sancto, solis naturæ viribus possimus, Deum super omnia diligere: Item præcepta Dei facere, quo ad substantiam actuum. Quanquam enim externa opera aliquo modo efficere natura possit (potest enim continere manus à furto, à cæde) tamen interiores motus non potest efficere, ut timorem Dei, fiduciam erga Deum, castitatem, pacientiam &c.

ARTIC. XIX.

De causa peccati docent, quod, tametsi Deus creat & conservat naturam, tamen causa peccati est voluntas malorum, videlicet Diaboli & impiorum, quæ non adiuvante Deo, avertit se à
Iohan 8. Deo, sicut Christus ait Joan. 8. *Cum loquitur mendacium, ex seipso loquitur.*

ARTIC. XX.

Falsò accusantur nostri, quod bona opera prohibeant. Nam scripta eorum, quæ extant de decem præceptis, & alia simili argumento, testātur, quod utiliter docuerint de omnibus vitæ generibus & officiis, quę genera vitæ, quæ opera in qualibet vocatione Deo placeant. De quibus rebus olim parum docebant Concionatores, tantum puerilia & non necessaria opera urgebant, ut certas ferias, certa jeiunia, fraternitates, peregrinationes, cultus sanctorum, rosaria, monachatum, & similia. Hæc adversarii nostri admoniti nunc dediscunt, nec perinde prædicant hæc inutilia opera ut olim: prætetea incipiunt fidei mentionem facere, de qua erat olim mirum silentium. Etsi non desinunt obscurare doctrinam fidei, cum relinquunt dubias conscientias, & iubent mereri remissionem peccatorum operibus, nec docent, quod sola fide propter Christum certò accipimus remissionem peccatorum.

2. Cum igitur Doctrina de fide, quam oportet in Ecclesia præcipuam esse, tam diu jacuerit ignota, quemadmodum fateri omnes necesse est, de fidei iusticia altissimum silentium fuisse in concionibus, tantum doctrinam operum versatam esse in Ecclesiis; nostri de fide sic admonuerunt Ecclesias.

3. Principio, quod opera nostra non possint reconciliare Deum, aut mereri remissionem peccatorum & gratiam & iustificationem, sed hanc tantum fide consequimur credentes, quod propter Christum recipiamur in gratiam, qui solus positus est mediator & propiciator, per quem reconcilietur pater. Itaque qui confidit operibus se mereri gratiam, is aspernatur Christi meritum & grati-
Ioh. 14. am, & quærit sine Christo humanis viribus viam ad Deum, cum Christus de se dixerit: *Ego sum via, veritas & vita.*

Ephes. 2. 4. Hæc doctrina de fide ubique in Paulo tractatur. Ephes. 2. *Gratia salvi facti estis per fidem & hoc non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus &c.*

5. Et ne quis cavilletur, à nobis novam Pauli interpretationem excogitari, tota hæc causa habet testimonia Patrum. Nam Augustinus multis voluminibus defendit gratiam & iusticiam fidei contra merita operum. Et similia docet Ambrosius de Vocatione Gentium, & alibi. sic enim inquit de Vocatione Gentium: *Vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorum operum prærogativa succumberet, si iustificatio, quæ per gratiam fit, meritis præcedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis.*

6. Quanquā autē hæc doctrina contemnitur ab imperitis, tamen experiuntur piæ ac pavidæ conscientiæ plurimū eam consolationis afferre, quia conscientiæ non possunt reddi tranquillæ per ulla opera, sed tantum fide, cum certò statuunt quod propter Christum habeant placatum Deum. Quē-
Rom. 5. admodū Paulus docet Roma. 5. *Iustificati per fidem, pacem habemus apud Deum.* Tota hæc doctrina ad illud certamen perterrefactæ conscientiæ referenda est, nec sine illo certamine intelligi potest. Quare malè iudicant de ea re homines imperiti, & prophani, qui Christianam iusticiam nihil esse somniant, nisi civilem, & Philosophicam iusticiam.

7. Olim vexabantur conscientiæ doctrina operum, non audiebant ex Evangelio consolatio-

solationem. Quosdam conscientia expulit in desertum, in Monasteria, sperantes ibi se gratiam meri-turos esse per vitam Monasticam. Alii alia excogitaverunt opera, ad promerendam gratiam & satis-faciendum pro peccatis. Ideo magnopere fuit opus, hanc doctrinam de fide in Christum tradere, & renovare, ne deesset consolatio pavidis conscientiis, sed scirent fide in Christum apprehendi gratiam & remissionem peccatorum & justificationem.

8. Admonentur etiam homines, quod hic nomen *fidei* non significet tantum Historiæ noticiam, qualis est in impiis & Diabolo, sed significet fidem, quæ credit non tantum historiam, sed etiam effectum Historiæ, videlicet hunc articulum. *Remissionem peccatorum*, quod videlicet per Christum habeamus gratiam, justiciam & remissionem peccatorum. Symbo. Apost.

9. Jam qui scit se per Christum habere propicium patrem, is verè novit Deum, scit se ei curæ esse, diligit & invocat eum: denique non est sine Deo, sicut Gentes. Nam Diaboli & impii non possunt hunc articulum credere *Remissionem Peccatorum*: ideo Deum tanquam hostem oderunt, non invocāt eum, nihil boni ab eo exspectant. August. etiam de fidei nomine, hoc modo admonet lectorem, & docet in scripturis nomen fidei accipi, non pro notitia, qualis est in impiis, sed pro fiducia quæ consolatur & erigit perterrefactas mentes.

10. Præterea docent nostri, quòd necesse sit, bona opera facere, non ut confidamus per ea gratiā mereri, sed propter voluntatem Dei. Tantùm fide apprehenditur remissio peccatorum & pax conscientiæ. Et quia per fidem accipitur spiritus sanctus, jam corda renovantur, & induunt novos affectus, ut parere bona opera possint. Sic enim ait Ambrosius: *Fides bonæ voluntatis & justæ actionis genetrix est.* Nam humanæ vires, sine spiritu sancto plenæ sunt impiis affectibus, & sunt imbecilliores quàm ut bona opera possint efficere coram Deo: adhæc, sunt in potestate Diaboli qui impellit homines ad varia peccata, ad impios opiniones, ad manifesta scelera. Quemadmodum est videre in Philosophis, qui & ipsi conati honestè vivere, tamen id non potuerunt efficere, sed contaminati sunt multis manifestis sceleribus. Talis est imbecillitas hominis, cum est sine fide & sine spiritu sancto; & tantum humanis viribus se gubernat.

11. Hinc facile apparet hanc doctrinam non esse accusandam, quod bona opera prohibeat, sed multò magis laudandam, quod ostendit quo modo bona opera facere possimus. Nam sine fide, nullo modo potest humana natura primi aut secundi præcepti opera facere. Sine fide non invocat Deum, à Deo nihil exspectat, non tolerat Crucem, sed quærit humana præsidia, confidit humanis præsidiis. Ita regnant in corde omnes cupiditates, & humana consilia, cum abest fides & fiducia erga Deum. Quare & Christus dixit; *sine me nihil potestis facere*, Ioan. 15. Et Ecclesia canit: Ioh. 15.

Sine tuo numine, nihil est in homine, nihil est innoxium. Hymn. Ecclesiast.

Artic. XXI.

DE cultu sanctorum docent, quod memoria sanctorum proponi potest, ut imitemur fidem eorum, & bona opera juxta vocationem. Vt, Cæsar imitari potest exemplum Dauidis in bello gerendo ad depellendos Turcas à patria. Nam vterque Rex est. Sed scriptura docet invocare sanctos, seu petere auxilium à sanctis, quia unum Christum nobis proponit mediatorem, propiciatorem, pontificem & intercessorem. Hic invocandus est, & promisit se exauditurum esse preces nostras; & hunc cultum maxime probat, videlicet ut inuocetur in omnibus afflictionibus, 1. Iohan. 2. *Si quis peccat habemus aduocatum apud Deum, &c.* 1. Tim. 2. Hebr. 4. 9. 10. 1. Ioh. 2.

2. Hæc ferè summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est. Quod cum ita sit, inclementer judicant isti, qui nostros pro hæreticis haberi postulant: sed dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine certa autoritate in Ecclesias irrepserunt, in quibus etiam si qua esset dissimilitudo, tamen decebat hæc lenitas Episcopos, ut propter confessionem, quam modò recensuimus, tolerarent nostros, quia ne canones quidem tam duri sunt, ut eosdem ritus ubique esse postulent, neque similes unquam omnium Ecclesiarum ritus fuerunt. Quanquam apud nos magna ex parte veteres ritus diligenter servantur. Falsa enim calumnia est, quod omnes cæremoniæ, omnia vetera instituta in Ecclesiis nostris aboleantur: Verùm, publica querela fuit, abusus quosdam in vulgaribus ritibus herere. Hi quia non poterant bona conscientia probari, aliqua ex parte correcti sunt.

ARTICVLI,

IN QVIBVS RECENSENTVR ABVSVS MVTATI.

Pars secunda.

Um Ecclesiæ apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, tantum paucos quosdam abusus omittant, qui novi sunt, & contra voluntatem canonum vicio temporum recepti, rogamus ut Cæsarea Majestas clementer audiat, & quid sit mutatum, & quæ fuerint causæ, quò minus coactus sit populus illos abusus contra conscientiam observare. Nec habeat fidem Cæsarea Majestas istis, qui ut inflam-

ment odia hominum adversus nostros, miras calumnias spargunt in populum. Hoc modo irritatis animis bonorum virorum initio præbuerūt occasionem huic dissidio, & eadem arte conantur nunc angere discordias. Nam Cæsarea Maiestas, haud dubiè comperiet tolerabiliorem esse formam, & doctrinæ & ceremoniarum apud nos, quàm qualem homines iniqui & malevoli describunt. Porro veritas ex vulgi rumoribus aut maledictis inimicorum colligi non potest: Facile autem hoc iudicari potest, nihil magis prodesse ad dignitatem ceremoniarum conservandum & alendam reverentiam ac pietatem in populo, quàm si ceremoniæ rite fiant in Ecclesiis.

ARTIC. I.

DE VTRAQVE SPECIE.

Matth. 26.

LAicis datur utraque species sacramenti in cœna Domini, quia hic mos habet mandatum Domini. Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes.*

2. Vbi manifestè præcipit Christus de poculo ut omnes bibant, & ne quis possit cavillari, quod hoc ad sacerdotes tantum pertineat, Paulus ad Corinth. exemplū recitat, in quo apparet totam Ecclesiam utraq; specie usam esse. Et diu mansit hic mos in Ecclesia, nec constat quādo aut quo autore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur, populo sanguinem datum esse, Idem testatur Hieronymus, qui ait: *Sacerdotes Eucharistiæ ministrant, & sanguinem Christi populis dividunt.* Immò Gelasius Papa mandat, ne dividatur sacramentū, dist. 2. *de consecratione*, cap. *comperimus*. Tantū consuetudo non ita vetus aliud habet. Constat autem, quòd consuetudo contra mandata Dei introducta, non sit probanda, ut testantur canones, Dist. 8. cap. *veritate*, cum sequentib. Hæc verò consuetudo, non solùm contra scripturam, sed etiam contra veteres canones & exemplum Ecclesiæ recepta est. Quare si qui maluerunt utraque specie sacramenti uti, non fuerunt cogendi, ut aliter facerent cum offensione conscientiæ.

3. Et quia divisio sacramenti non convenit cum institutione Christi, solet apud nos omitti processio, quæ hactenus fieri solita est.

ARTIC. II.

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

Platina in Pio II.

PUblica querela fuit de exemplis sacerdotum qui non continebant. Quam ob causam & Pius Papa dixisse fertur, *fuisse aliquas causas, cur ademptum sit sacerdotibus coniugium, sed multò maiores esse causas, ut reddi debeat.* Sic enim scribit Platina. Cùm igitur sacerdotes apud nos illa publica scandala vitare vellent, duxerunt uxores, ac docuerunt quod liceat ipsis contrahere matrimonium. Primum, quia Paulus dicit: *vnusquisque habeat vxorem suam propter fornicationem.* Item; *melius est nubere quàm vri.* Secundo Christus inquit; *Non omnes capiunt verbum hoc*, ubi docet non omnes homines ad cœlibatum idoneos esse, quia Deus creavit hominem ad procreationem, Gen. 1. Nec est humanæ potestatis, sine singulari dono & opere Dei creationem mutare. Igitur qui non sunt idonei ad cœlibatum, debent contrahere matrimonium. Nam mandatum & ordinationem Dei, nulla lex humana, nullū votum tollere potest. Ex his causis docent sacerdotes sibi licere uxores ducere.

1. Corinth. 7. Matth. 19. Genes. 1.

2. Constat etiam in Ecclesia veteri sacerdotes fuisse maritos. Nam & Paulus ait Episcopū eligendum esse qui sit maritus. Et in Germania primū ante annos quadringentos, sacerdotes vi coacti sunt ad cœlibatum, qui quidem adeò adversati sunt, ut Archiepiscopus Moguntinus publicaturus edictum Rom. Pontificis de ea re, penè ab iratis sacerdotibus per tumultum oppressus sit. Et res gesta est tam inciviliter, ut non solum in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam præsentia, contra omnia jura divina & humana, contra ipsos etiam canones, factos non solùm à Pontificibus sed à landatissimis Synodis, distraherentur.

S. Vdalricus Episcop. Augustan. epist. ad Nicol. Pap. 1. Tim. 3. Tit. 1. Lambertus Schafnaburgens. in Chronico, & Nauclerus Prepofit. Tubingens.

3. Et cum senescente mundo, paulatim natura humana fiat imbecillior, convenit prospicere, ne plura vitia serpant in Germaniam.

4. Porro Deus instituit conjugium, ut esset remedium humanæ infirmitatis. Ipsi canones veterem rigorem interdum posterioribus temporibus propter imbecillitatem hominum laxandum esse dicunt. Quod optandum est, ut fiat & in hoc negotio. Ac videntur Ecclesiis aliquando defuturi pastores, si diutius prohibeatur conjugium.

5. Cum autem extet mandatum Dei, cum mos Ecclesiæ notus sit, cum impurus cœlibatus plurima pariat scandala, adulteria, & alia scelera digna animadversione boni magistratus.

6. Tamen mirū est, nulla in re majorē exerceri sæviciam quàm adversus conjugium sacerdotum. Deus præcepit honore afficere conjugium. Leges in omnibus rebus publicis bene constitutis etiam apud Ethnicos maximis honoribus ornaverunt. At nunc capitalibus pœnis excruciantur, & quidem sacerdotes contra canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter conjugium. Paulus vocat *doctrinā dæmoniorum*, quæ prohibet conjugium. 1. Timoth. 4. id facile nunc intelligi potest, cum talibus suppliciis prohibitio conjugii defenditur.

1. Timoth. 4.

7. Sicut autem nulla lex humana potest mandatum Dei tollere, ita nec votū potest tollere mandatum Dei. Proinde etiā Cyprianus suadet, ut mulieres nubant quæ non servant promissam castitatē. Verba eius sunt hæc, lib. 1. Epist. 11. *Si autē perseverare nolunt, aut non possunt, melius est vt nubant quàm vt in ignem deliciis suis cadant, certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant.*

8. Et

8. Et æquitate quadam utuntur ipsi canones erga hos, qui ante justam ætatem voverunt, quomodo ferè hactenus fieri consvevit.

ARTIC. III.

DE MISSA.

Falsò accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleant. Retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur. Servantur & usitatæ ceremoniæ ferè omnes, præterquam quòd Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad docendum populum. Nam ad hoc opus est ceremoniis, ut doceant imperitos, & quosdam excitet verè ad timorem aut fidem ac orationem tractatio verbi Dei. Et non modò Paulus præcipit, uti lingva intellecta populo in Ecclesia, sed etiam ita constitutum est humano jure.

2. Assvefit populus, ut unà utantur sacramento, si qui sunt idonei. Id quoq; auget reverentiam ac religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, nisi antea explorati. Admonentur etiam homines de dignitate & usu sacramenti, quantam consolationem afferat pavidis conscientiis, ut discant Deo credere, & omnia bona à Deo expectare & petere. Hic cultus delectat Deum, talis usus sacramenti alit pietatem erga DEUM. Itaq; non videntur apud adversarios Missæ majore religione fieri quàm apud nos.

3. Constat autem hanc quoq; publicam & longè maximam querelam omnium bonorum virorum diu fuisse, quòd Missæ turpiter prophanarentur, collatæ ad quæstum. Neq; enim obscurum est, quàm latè pateat hic abusus in omnibus templis, à qualibus celebrentur Missæ tantùm propter mercedem aut stipendium, quàm multi contra interdictum canonum celebrent. Paulus autem graviter minatur his, qui indignè tractant Eucharistiam, cum ait; *Qui ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sangvinis Domini.* 1. Corinth. 11. Itaque cum apud nos admonerentur Sacerdotes de hoc peccato, desierunt apud nos privatæ Missæ, cum ferè nullæ privatæ Missæ nisi quæstus causa fierent.

4. Neque ignoraverunt hos abusus Episcopi, qui si correxissent eos in tempore, minus nunc esset dissensionum. Antea sua dissimulatione multa vicia passi sunt in Ecclesiam serpere: nunc serò incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiæ, cum hic tumultus non aliunde sumpserit occasionem, quàm ex illis abusibus, qui tam manifesti erant, ut tolerari amplius non possent. Magnæ dissensiones de Missa, de Sacramento extiterunt. Fortasse dat pœnas orbis tam diuturnæ prophanationis Missarum, quam in Ecclesiis tot seculis toleraverunt isti, qui emendare & poterant & debebant. Nam in Decalogo scriptum est; *Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus.* Exod. 20. Deuteron. 5. At ab initio mundi nulla res divina ita videtur unquam ad quæstum collata fuisse, ut Missa.

5. Accessit opinio, quæ auxit privatas Missas in infinitum, videlicet quòd Christus sua passione satisfecerit pro peccato originis, & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus & venialibus. Hinc manavit publica opinio, quòd Missa sit opus tollens peccata vivorum & mortuorum ex opere operato. Hîc cœptum est disputari, utrum una Missa dicta pro pluribus, tantundem valeat, quantum singulæ pro singulis. Hæc disputatio peperit istam infinitam multitudinem Missarum.

6. De his opinionibus nostri admonuerunt, quod dissentiant à scripturis sanctis, & lædant gloriam passionis Christi. Nam passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solùm pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, ut ad Hebræos scriptum est: *Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel.* Hebr. 9. Item; *Vna oblatione consummavit in perpetuum sanctificatos.* Ibid. 10.

7. Item, Scriptura docet nos coram Deo justificari per fidem in Christum, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum. Jam si Missa tollit peccata vivorum & mortuorum ex opere operato, contingit justificatio ex opere Missarum, non ex fide, quòd Scriptura non patitur.

8. Sed Christus jubet facere in sui memoriam. Quare Missa instituta est, ut fides in iis, qui utuntur sacramento, recordetur quæ beneficia accipiat per Christum, & erigat & consoletur pavidam conscientiam. Nam id est meminisse Christi, beneficia meminisse, ac sentire quod verè exhibeantur nobis. Nec satis est historiam recordari; quia hanc etiam Judæi & impii recordari possunt. Est igitur ad hoc facienda Missa, ut ibi * porrigatur sacramentum his, quibus opus est consolatione, sicut Ambrosius ait; *Quia semper pecco, semper debeo accipere medicinam.* * al. porrigatur,

9. Cum autem Missa sit talis communicatio sacramenti, servatur apud nos una communis Missa, singulis festis atq; aliis etiam diebus, si qui sacramento velint uti, ubi porrigitur sacramentum his qui petunt. Neq; hic mos in Ecclesia novus est. Nam veteres ante Gregorium non faciunt mentionem privatæ Missæ. De communi Missa plurimum loquuntur. Chrysostomus ait; *Sacerdotem quotidie stare ad altare, & alios ad communionem accersere, alios arcere.* Et ex canonibus veteribus apparet unum aliquem celebrasse Missam, à quo reliqui Presbyteri & Diaconi sumpserunt corpus Domini. Sic enim sonant verba canonis Niceni; *Accipiant Diaconi secundum ordinem post Presbyteros ab Episcopo vel à Presbytero sacram communionem.* Et Paulus de communione jubet, ut alii alios expectent, ut fiat communis participatio. 1. Corinth. 11.

10. Postquam igitur Missa apud nos habet exemplum Ecclesiæ, ex Scriptura & Patribus, confidimus improbari eam non posse, maximè cum publicæ ceremoniæ, magna ex parte similes usitatis serventur, tantùm numerus Missarum est dissimilis, quem propter maximos & manifestos abusus

certè moderari prodesset. Nam olim etiam in Ecclesiis frequentissimis non fiebat quotidie Missa, ut testatur Historia Tripartita lib. 9. cap. 38. *Rursus autem in Alexandria quarta & sexta feria scriptura leguntur, easq́ doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.*

ARTIC. IV.

DE CONFESSIONE.

CONfessio in Ecclesiis apud nos non est abolita. Non enim solet porrigi corpus Domini, nisi anteà exploratis & absolutis. Et docetur populus diligentissimè de fide absolutionis, de qua ante hæc tempora magnum erat silentium. Docentur homines, ut absolutionem plurimi faciant, quia sit vox DEI & mandato Dei pronuncietur. Ornatur potestas clavium & commemoratur quantam consolationem afferat perterrefactis conscientiis, & quod DEUS requirat fidem, ut illi absolutioni tanquam voci de cœlo sonanti credamus, & quod illa fides in Christum verè consequatur, & accipiat remissionem peccatorum. Anteà immodicè extollebantur satisfactiones: Fidei verò & meriti Christi, ac justiciæ fidei nulla fiebat mentio. Quare in hac parte minimè sunt culpandæ Ecclesiæ nostræ. Nam hoc etiam adversarii tribuere nobis coguntur, quod doctrina de pœnitentia diligentissimè à nostris tractata ac patefacta sit.

1. Sed de confessione docent, quod enumeratio delictorum non sit necessaria, nec sint onerandæ conscientiæ cura enumerandi omnia delicta, quia impossibile est omnia delicta recitare, ut testatur Psal. *Delicta quis intelligit?* Item Jeremias; *Pravum est cor hominis & inscrutabile.* Quod si nulla peccata nisi recitata remitterentur, nunquam adquiescere conscientiæ possent, quia plurima peccata neque vident neque meminisse possunt. Testantur & veteres scriptores enumerationem non esse necessariam. Nam in Decretis citatur Chrysostomus, qui sic ait; *Non dico tibi, ut te prodas in publicum, neque ad alios te accuses, sed obedire te volo Prophetæ dicenti: Revela ante Deum viam tuam. Ergo tua confitere peccata apud Deum verum Iudicem, cum oratione. Delicta tua pronuncia non lingva, sed conscientiæ tuæ memoria &c.* Et Glossa *de pœnitentia*, Dist. 5. cap. *consideret*, fatetur humani juris esse confessionem. Verùm confessio, cum propter maximum absolutionis beneficium, tum propter alias conscientiarum utilitates apud nos retinetur.

Psal. 18.
Jerem. 17.

ARTIC. V.

DE DISCRIMINE CIBORUM.

PUblica persvasio fuit non tantùm vulgi, sed etiam docentium in Ecclesiis, quod discrimina ciborum, & similes traditiones humanæ, sint opera utilia ad promerendam remissionem culpæ & pœnæ. Et quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebantur novæ ceremoniæ, novi ordines, novæ feriæ, nova jejunia, & doctores in templis exigebant hæc opera tanquam necessarium cultum ad promerendam justificationem, & vehementer terrebant conscientias, si quid omitterent. Ex hac persvasione de traditionibus multa incommoda in Ecclesia secuta sunt.

2. Primò obscurata est doctrina de gratia & justicia fidei, quæ est præcipua pars Evangelii, & quàm maximè oportet extare & eminere in Ecclesia, ut meritum Christi bene cognoscatur & fides quæ credit remitti peccata propter Christum, non propter ulla nostra opera, longè suprà opera collocetur. Quare Paulus in hunc locum maximè incumbit, legem & traditiones humanas removet, ut ostendat justiciam Christianam aliud quiddam esse, quàm hujusmodi opera, videlicet fidem, quæ credit peccata gratis remitti propter Christum. At hæc doctrina Pauli, pene tota oppressa est per traditiones, quæ pepererunt opinionem, quod per discrimina ciborum, & similes cultus, oporteat mereri remissionem peccatorum & justificationem; in pœnitentia nulla mentio fiebat de fide, tantum hæc opera satisfactoria proponebantur, in his videbatur pœnitentia tota consistere.

3. Secundò, hæ traditiones obscuraverunt præcepta Dei, quia traditiones longè præferebantur præceptis Dei. Christianismus totus putabatur esse observatio certarum feriarum, rituum, jejuniorum, vestitus. Hæ observationes erant in possessione honestissimi tituli quod essent vita spiritualis & vita perfecta.

4. Interim mandata Dei juxta vocationem, nullam laudem habebant, quod paterfamilias educabat sobolem, quod mater pariebat, quod Princeps regebat rempublicam. Hæc putabantur esse opera mundana & imperfecta, & longè deteriora illis splendidis observationibus. Et hic error valde cruciavit pias conscientias, quæ dolebant se teneri imperfecto vitæ genere, in conjugio, in magistratibus, aut aliis functionibus civilibus: mirabantur Monachos & similes, & falsò putabant illorum observationes magis mereri remissionem peccatorum & justificationem.

5. Tertiò, traditiones attulerunt magna pericula conscientiis. Quia impossibile erat omnes traditiones servare, & tamen homines arbitrabantur, has observationes, necessarios esse cultus. Gerson scribit, multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem conscivisse, quia senserant, se non posse satisfacere traditionibus, & interim consolationem nullam de justicia fidei & de gratia audierant.

6. Videmus Summistas & Theologos colligere traditiones, & quærere ἐπιεικείας ut levent conscientias; non satis tamen expediunt, sed interdum magis injiciunt laqueos conscientiis. Et in colligendis traditionib. ita fuerunt occupatæ scholæ, & conciones, ut non vacaverit attingere scripturam, &

ram,& quærere utiliorem doctrinam,de fide,de cruce, de spe, de dignitate civilium rerum, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaque Gerson & alii quidam Theologi graviter questi sunt,se his rixis traditionum impediri,quò minus versari possent in meliore genere doctrinæ. Et Augustinus vetat onerari conscientias hujusmodi observationibus, & prudenter admonet Januarium,*ut sciat eas indifferenter observandas esse.* Sic enim loquitur.

7. Quare nostri non debent videri hanc causam temerè attigisse, aut odio Episcoporum, ut quidam falsò suspicantur. Magna necessitas fuit de illis erroribus, qui nati erant ex traditionibus malè intellectis admonere Ecclesias. Nam Evangelium cogit urgere doctrinam in Ecclesiis de gratia & justicia fidei; quæ tamen intelligi non potest,si putent homines se mereri remissionem peccatorum & justificationem per observationes ab ipsis electas.

8. Sic igitur docuerunt, quod per observationem traditionum humanarum non possimus mereri remissionem peccatorum ac justificationem. Quare non est sentiendum,quod hujusmodi observationes sint necessarii cultus.

9. Addunt testimonia ex Scriptura. Christus Matth. 15. excusat Apostolos, qui non servaverant usitatam traditionem, quæ tamen videbatur de re non illicita sed media esse, & habere cognationem cum Baptismatibus legis, & dicit, *Frustra colunt me mandatis hominum.* Igitur non exigit cultum inutilem. Et paulò pòst addit, *omne quod intrat in os, non inquinat hominem.* Item Rom. 14. *Regnum Dei non est esca aut potus.* Colos. 2. *Nemo judicet vos in cibo, potu, sabbato, aut die festo.* Item, *si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi, Quare tanquam viventes in mundo decreta facitis? Ne attingas: Ne gustes: Ne contrectes.* Actor. 15. ait Petrus: *Quare tentatis* DEUM, *imponentes jugum super cervices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus, sed per gratiam Domini nostri* JESU CHRISTI *credimus * salutari, quemadmodum & illi?* Hic vetat Petrus onerare conscientias pluribus ritibus sive Mosi sive aliis. Matth. 15. Colossens. 2. Actor. 15. * Salvari.

Et 1. Timoth. 4. vocat prohibitionem ciborum, *doctrinam dæmoniorum*, quia pugnat cum Evangelio talia opera instituere aut facere, ut per ea mereamur remissionem peccatorum & justificationem, aut quod non possit existere Christianismus sine tali cultu. 1. Timoth. 4.

10. Hic objiciunt adversarii, quod nostri prohibeant disciplinam & mortificationem carnis, sicut Jovinianus. Verùm aliud deprehendetur ex scriptis nostrorum. Semper enim docuerunt de cruce, quod Christianos oporteat tolerare afflictiones. Hæc est vera, seria & non simulata mortificatio variis afflictionibus exerceri & crucifigi cum Christo.

11. Insuper docent, quòd quilibet Christianus debeat se corporali disciplina, aut corporalibus exercitiis & laboribus sic exercere & coërcere, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, non ut per illa exercitia mereamur remissionem culpæ aut mortis æternæ. Et hanc corporalem disciplinam oportet semper urgere, non solùm paucis & constitutis diebus. Sicut Christus præcipit: *Cavete ne corda vestra graventur crapula.* Item; *Hoc genus Dæmoniorum non ejicitur nisi jejunio & oratione.* Et Paulus ait. *Castigo corpus meum, & redigo in servitutem.* Ubi clarè ostendit, se ideo castigare corpus, non ut per eam disciplinam mereatur remissionem peccatorum, sed ut corpus habeat obnoxium & idoneum ad res spirituales & ad faciendum officium, juxta vocationem suam. Itaque non damnantur ipsa jejunia, sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præscribunt, cum periculo conscientiæ, tanquam istiusmodi opera sint necessarii cultus. Luc. 21. Matth. 17. 1. Corinth. 9.

12. Servantur tamen apud nos pleræque traditiones, quæ conducunt ad hoc, ut res ordine geratur in Ecclesia, ut ordo lectionum in Missa & præcipuæ feriæ: Sed interim homines admonentur, quod talis cultus non justificet coram DEO, & quòd non sit ponendum peccatum in talibus rebus, si omittantur sine scandalo. Hæc libertas in ritibus humanis non fuit ignota patribus. Nam in Oriente alio tempore servaverunt Pascha quàm Romæ, & cum Romani propter hanc dissimilitudinem accusarent orientem schismatis, admoniti sunt ab aliis, tales mores non oportere ubiq; similes esse. Et Irenæus inquit, *dissonantia jejunii, fidei consonantiam non solvit*, sicut & Dist. 12. Gregorius Papa significat, talem dissimilitudinem non lædere unitatem Ecclesiæ. Et in Historia Tripartita lib. 9. multa colliguntur exempla dissimilium rituum,& recitantur hæc verba: *Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare, bonam conversationem & pietatem.*

ARTIC. VI.

DE VOTIS MONACHORUM.

Quid de votis Monachorum apud nos doceatur meliùs intelliget, si quis meminerit, qualis status fuerit Monasteriorum, quàm multa contra canones in ipsis Monasteriis quotidie fiebant. Augustini tempore erant libera collegia: postea corrupta disciplina, ubique, addita sunt vota, ut tanquam excogitato carcere, disciplina restitueretur.

2. Additæ sunt paulatim supra vota aliæ multæ observationes. Et hæc vincula multis ante justam ætatem contra canones injecta sunt.

3. Multi inciderunt errore in hoc vitæ genus, quibus etiam si non deessent anni, tamen judicium de suis viribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiam si quidam beneficio ca-

pletionem placeant Deo, nec sentiunt, quod propter Christum gratis accipiant fide donatam remissionem peccatorum per misericordiam Dei, & quod propter Christum placeant Deo, hi amittunt Christum, quia fiduciam debitam Christo & promissioni Dei, transferunt ad opera. Item opponunt iræ Dei, non propitiatorem Christum, sed propria opera; quare honorem debitum Christo transferunt ad opera nostra.

17. Constat autem Monachos hos docere, quod suis observationibus mereantur remissionem peccatorum, quod habeant Deum propitium propter has observationes. Quare docent confidere suis operib. non propiciatione Christi. Hæc fiducia est impia, & cum Evangelio pugnat, & in judicio Dei deprehendetur esse inanis. Non enim opera possunt nostra opponi iræ ac judicio Dei. Tantum ita placatur ira Dei, quando gratuitam misericordiam, propter Christum promissam fide apprehendimus. Amittunt igitur Christum, qui fiduciam non in Christum, sed in opera propria collocant.

18. Præterea Monachi docuerunt suum vitæ genus statum esse perfectionis, quia observarent non solùm præcepta, sed etiam consilia. Hic error maximè pugnat cum Evangelio, quod finxerunt se præceptis ita satisfacere, ut amplius etiam facerent. Et hinc natus est horribilis error, quod finxerunt se habere merita supererogationis. Hæc applicaverunt pro aliis ut satisfactiones essent pro alienis peccatis. Hæc si quis odiosè velit exagitare quàm multa commemorare possit, quorum jam ipsos Monachos pudet.

19. Non est leve scandalum in Ecclesia populo proponere, certum cultum ab hominibus excogitatum sine mandato Dei, & docere quod talis cultus justificet homines. Quia justicia fidei in Christum, quam maximè oporteat tradi in Ecclesia, obscuratur, cum illæ mirificæ religiones Angelorum, simulatio paupertatis & humilitatis, & cœlibatus offunduntur oculis hominum.

20. Præterea obscurantur præcepta Dei, & verus cultus Dei, cum audiunt homines, solos Monachos esse in statu perfectionis; quia perfectio Christiana est, seriò timere Deum, & rursus concipere magnam fidem, & confidere propter Christum, quod habeamus Deum placatum, petere à Deo, & certò expectare auxilium in omnibus rebus gerendis, juxta vocationem: Interim foris diligenter facere bona opera, & servire vocationi. In his rebus est vera perfectio, & verus cultus Dei, non est in cœlibatu aut mendicitate, aut veste sordida. Ac populus concipit multas perniciosas opiniones ex illis falsis præconiis vitæ Monasticæ. Audit sine modo laudari cœlibatum: ideo cum offensione conscientiæ versatur in conjugio. Audit solos mendicos esse perfectos: ideo cum offensione conscientiæ retinet possessiones, negociatur. Audit consilium Evangelicum esse de non vindicando: ideo alii in privata vita non verentur ulcisci. Audiunt enim consilium esse non præceptum. Alii omnes Magistratus & civilia officia judicant indigna esse Christianis.

21. Leguntur exempla hominum, qui deserto conjugio, deserta Reipublicæ administratione, abdiderunt se in Monasteria. Id vocabant fugere ex mundo, & quærere vitæ genus quod Deo magis placeret, nec videbant Deo serviendum esse in illis mandatis, quæ ipse tradidit, non in mandatis, quæ sunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectum vitæ genus est, quod habet mandatum Dei. De his rebus necesse est admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerson errorem Monachorum de perfectione, & testatur suis temporibus novam vocem fuisse, quod vita Monastica sit status perfectionis.

22. Tam multæ impiæ opiniones hærent in votis, quod mereantur remissionem peccatorum & justificationem, quod sint perfectio Christiana, quod servent consilia & præcepta, quod habeant opera supererogationis.

23. Hæc omnia cum sint falsa & inania, faciunt vota irrita.

ARTIC. VII.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

MAgnæ disputationes fuerunt de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incommodè commiscuerunt potestatem Ecclesiasticam, & potestatem gladii. Et ex hac confusione, maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clavium, non solùm novos cultus instituerunt, reservatione casuum, violentis excommunicationibus conscientias oneraverunt, sed etiam regna mundi transferre, & Imperatoribus adimere imperium conati sunt. Hæc vitia multò antè reprehenderunt in Ecclesia homines pii & eruditi. Itaque nostri ad consolandas conscientias, coacti sunt ostendere discrimen Ecclesiasticæ potestatis & potestatis gladii, & docuerunt utramque propter mandatum Dei religiosè venerandam & honore afficiendam esse tanquam summa Dei beneficia in terris.

1. Sic autem sentiunt, potestatem clavium, seu potestatem Episcoporum, juxta Evangelium, potestatem esse seu mandatum Dei, prædicandi Evangelii, remittendi & retinendi peccata, & administrandi sacramenta. Nam cum hoc mandato Christus mittit Apostolos: *Sicut me misit pater, ita & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta sunt.* Marc. 16. *Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Johan. 20.

3. Hæc potestas tantum exercetur docendo seu prædicando Evangelium, & porrigendo Sacramenta, vel multis vel singulis juxta vocationem, quia conceduntur non res corporales, sed res æter-

Rom. 1. næ justicia æterna, spiritus sanctus, vita æterna. Hæc non possunt contingere nisi per ministerium verbi & sacramentorum, sicut paulus dicit; *Evangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti.* Itaque cum potestas Ecclesiastica concedat res æternas, & tantum exerceatur per ministerium verbi, non impedit politicam administrationem, sicut ars canendi nihil impedit politicam administrationem. Nam politica administratio versatur circa alias res quàm Evangelium. Magistratus defendit non mentes, sed corpora & res corporales, adversus manifestas injurias, & coërcet homines gladio, & corporalibus pœnis, ut justiciam civilem & pacem retineat.

4. Non igitur commiscendæ sunt potestates, Ecclesiastica & civilis. Ecclesiastica suum mandatum habet, Evangelii docendi & administrandi sacramenta. Non irrumpat in alienum officium, non transferat regna mundi, non abroget leges Magistratuum, non tollat legitimam obedientiam, non impediat judicia de ullis civilibus ordinationibus aut contractibus, non præscribat leges Magistrati-
Joan. 18. bus de forma Reipublicæ, sicut dicit Christus; *Regnum meum non est de hoc mundo.* Item; *Quis constituit*
Luc. 12. *me judicem aut divisorem super vos?* Et Paulus ait Philip. 3. *Nostra politia in cœlis est.* Et 2. Corinth. 10. *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo, ad destruendas cogitationes.*

5. Ad hunc modum discernunt nostri utriusq; potestatis officia, & jubent utramq; honore afficere, & agnoscere, utramq; Dei donum & beneficium esse.

6. Si quam Episcopi habent potestatem gladii, hanc non habent, ut Episcopi ex mandato Evangelii, sed jure humano donatam à Regibus & Imperatoribus, ad administrationem civilem suorum bonorum. Hæc interim alia functio est, quàm ministerium Evangelii.

7. Cum igitur de jurisdictione Episcoporum quæritur, discerni debet Imperium ab Ecclesiastica jurisdictione. Porrò secundum Evangelium, seu, ut loquuntur, de jure divino, nulla jurisdictio competit Episcopis, ut Episcopis, hoc est, his quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item, cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Evangelio dissentientem rejicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ, sine vi humana, sed verbo. Hic necessariò, & de jure divino, debent eis Ecclesiæ præstare obedientiam, juxta il-
Luc. 10. lud: *Qui vos audit, me audit.*

8. Verum cùm aliquid contra Euangelium docent aut statuunt, tunc habent Ecclesiæ mandatum Dei, quod obedientiam prohibet Matth. 7. *Cavete à Pseudoprophetis.* Gal. 1. *Si Angelus de cœlo aliud Evangelium evangelizaverit, anathema sit.* 2. Cor. 13. *Non possumus aliquid facere contra veritatem, sed pro veritate.* Item, *Data est nobis potestas ad ædificationem, non ad destructionem.* Sic & canones præcipiunt; 2. quæst. 7. cap. *Sacerdotes*, & cap. *oves.* Et Augustinus contra Petiliani Epistolam inquit; *nec catholicis Episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur, aut contra canonicas Dei scripturas aliquid sentiunt.*

9. Si quam habent aliam vel potestatem, vel jurisdictionem in cognoscendis certis causis, videlicet matrimonii, aut decimarum &c. hanc habent humano jure, ubi cessantibus ordinariis coguntur Principes vel inviti, suis subditis jus dicere, ut pax retineatur.

10. Præter hæc disputatur, utrum Episcopi seu pastores habeant jus instituendi ceremonias in Ecclesia, & leges de cibis, feriis, gradibus ministrorum, seu ordinibus &c. condendi. Hoc jus qui tri-
Joan. 16. buunt Episcopis, allegant testimonium; *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Cum autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

11. Allegant etiam exemplum Apostolorum, qui prohibuerunt abstinere à sanguine, & suffocato. Allegant sabbatum mutatum in diem Dominicum contra Decalogum, ut videtur. Nec ullum exemplum magis jactatur quàm mutatio sabbati. Magnam contendunt Ecclesiæ potestatem esse, quòd dispensaverit de præcepto Decalogi.

12. Sed de hac quæstione nostri sic docent; quòd Episcopi nō habent potestatem statuendi aliquid contra Evangelium, ut suprà ostensum est. Docent idem canones 9. distinct. Porrò contra scripturam est traditiones condere aut exigere, ut per eam observationem mereamur remissionem peccatorum, & satisfaciamus pro peccatis. Læditur enim gloria meriti Christi, cum talibus observationibus conamur mereri remissionem peccatorū & justificationem. Constat autem propter hanc persvasionem in Ecclesia pene in infinitum crevisse traditiones, oppressâ interim doctrinâ de fide & justicia fidei, quia subinde plures feriæ factæ sunt; jejunia indicta, ceremoniæ novæ, novi honores sanctorum instituti sunt, quia arbitrabantur se autores talium rerum, his operibus mereri remissionem peccatorum & justificationem. Sic olim creverunt canones pœnitentiales, quorum adhuc in satisfactionibus vestigia quædam videmus.

13. Item pleríque scriptores fingunt in novo Testamento oportere cultum similem esse Levitico, cujus ordinationem commiserit Deus Apostolis & Episcopis. Et videntur scriptores exemplo legis Mosaicæ decipi, quasi justicia novi Testamenti sit externa observatio certorum rituum, sicut justicia legis erat externa observatio certorum rituum. Sicut igitur in lege peccatum erat edere suillam carnem &c. ita in novo Testamento collocant peccatum in cibis, in diebus, in vestitu & similibus rebus. Et existimant sine his rebus justiciam novi Testamenti non posse existere. Hinc sunt illa onera, quòd certi cibi polluant conscientiam, quòd horas canonicas omittere sit mortale peccatum, quòd jejunia mereantur remissionem peccatorum, quòd sint necessaria ad justiciam novi Testamenti, quòd peccatum in casu reservato non possit remitti, nisi accesserit autoritas reservantis, cum quidem ipsi canones tantum de reservatione pœnæ canonicæ loquantur, non de reservatione culpæ.

14. Unde habent jus Episcopi has traditiones imponendi Ecclesiis ad gravandas conscientias?

Extant enim clara Testimonia, quæ prohibent condere tales traditiones, vel ad promerendam remissionem peccatorum, vel tanquam necessarias ad justiciam novi Testamenti, aut ad salutem.

Paulus Colos. 2. *Nemo vos iudicet in cibo potu, parte diei festi, novilunio aut sabbatu.* Item; *si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quare tanquam viventes in mundo, decreta facitis? Non attingas, non gustes, non contrectes; quæ omnia pereunt usu, & sunt mandata & doctrina hominum, quæ habent speciem sapientiæ:* Item ad Titum apertè prohibet traditiones, *non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum aversantium veritatem.* Et Christus Matth. 15. inquit de his qui exigunt traditiones, *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Et improbat tales cultus, *Omnis plantatio quàm non plantavit pater meus cœlestis, eradicabitur.* Tit. 1. Matth. 15.

15. Si jus habent Episcopi onerandi Ecclesias infinitis traditionibus, & illaqueandi conscientias, cur toties prohibet Scriptura condere & audire traditiones? cur vocat eas doctrinas dæmoniorum? Num frustra hæc præmonuit Spiritus Sanctus? 1. Timoth. 4.

16. Relinquitur igitur, cum ordinationes institutæ tanquam necessariæ aut cum opinione promerendæ remissionis peccatorum, pugnent cum Evangelio quod non liceat ullis Episcopis tales cultus instituere aut exigere. Necesse est enim in Ecclesiis retineri doctrinam, de libertate Christiana, quod non sit necessaria servitus legis, ad justificationem, sicut in Galatis scriptum est; *Nolite iterum iugo servitutis subijci.* Necesse est retineri præcipuum Evangelii locum, quod remissionem peccatorum & justificationem per fidem in Christum gratis consequamur, non propter certas observationes aut propter cultus ab hominibus institutos. Galat. 5.

17. Quid igitur sentiendum est de die Dominico, & similibus ritibus templorum? Ad hæc respondent, quod liceat Episcopis seu pastoribus facere ordinationes, ut res ordine gerantur in Ecclesia, non ut per illas mereamur remissionem peccatorum, aut satisfaciamus pro peccatis, aut obligentur conscientiæ, ut judicent esse necessarios cultus, ac sentiant se peccare, cum sine offensione aliorum violant. Sic Paulus ordinat, ut in congregatione mulieres velent capita, ut ordine audiantur in Ecclesia interpretes, &c. 1. Corinth. 11. & 14.

18. Tales ordinationes convenit Ecclesias propter caritatem & tranquillitatem servare eatenus, ne alius alium offendat, ut ordine & sine tumultu omnia fiant in Ecclesiis: Verùm ita, ne conscientiæ onerentur, ut ducant res esse necessarias ad salutem, ac judicent se peccare cum violant eas sine aliorum offensione, sicut nemo dixerit peccare mulierem, quæ in publicum non velato capite procedit, sine offensione hominum.

19. Talis est observatio diei Dominici, Paschatis, Pentecostes, & similium feriarum, & rituum. Nam qui judicant Ecclesiæ autoritate, pro sabbato, institutum esse diei Dominici observationē, tanquam necessariam, longè errant. Scriptura concedit, ut observatio sabbati nunc sit libera. Docet enim ceremonias Mosaicas post revelatum Evangelium non necessarias esse. Et tamen quia opus erat constituere certum diem, ut sciret populus, quando convenire deberet, apparet Ecclesiam ei rei destinasse diem Dominicum, qui ob hanc quoq; causam videtur magis placuisse, ut haberent homines exemplum Christianæ libertatis, & scirent nec sabbati nec alterius diei observationem necessariam esse.

20. Extant prodigiosæ disputationes de mutatione legis, de ceremoniis novæ legis, de mutatione sabbati, quæ omnes ortæ sunt ex falsa persvasione, quod oporteat in Ecclesia cultum esse similem Levitico: & quod Christus commiserit Apostolis & Episcopis excogitare novas ceremonias, quæ sint ad salutem necessariæ. Hi errores serpserunt in Ecclesiam, cum justicia fidei non satis clarè doceretur. Aliqui disputant diei Dominici observationem non quidem juris divini esse, sed quasi juris divini, præscribunt de feriis, quatenus liceat operari. Hujusmodi disputationes quid sunt aliud nisi laquei conscientiarum? Quanquam enim epiikeizate traditiones, tamen nunquam potest æquitas deprehendi, donec manet opinio necessitatis, quam manere necesse est, ubi ignorantur justicia fidei & libertas Christiana.

21. Apostoli jusserunt abstinere à sangvine, quis nunc observat? neque tamen peccant qui non observant, quia ne ipsi quidem Apostoli voluerunt onerare conscientias tali servitute, sed ad tempus prohibuerunt propter scandalum. Est n. perpetua voluntas Evangelii consideranda in decreto.

22. Vix ulli canones servantur accuratè, & multi quotidie exolescunt apud illos etiam, qui diligentissimè defendunt traditiones. Nec potest conscientiis consuli, nisi hæc æquitas servetur, ut sciamus eos sine opinione necessitatis servari, nec lædi conscientias, etiamsi traditiones exolescant.

22. Facilè autem possent Episcopi legitimam obedientiam retinere, si non urgerent servare traditiones, quæ bona conscientia servari non possunt. Nunc imperant cœlibatum, nullos recipiunt nisi jurent se puram Evangelii doctrinam nolle docere.

23. Non petunt Ecclesiæ, ut Episcopi honoris sui jactura sarciant concordiam, quod tamen decebat bonos pastores facere: Tantum petunt, ut injusta onera remittant, quæ nova sunt, & præter consvetudinem Ecclesiæ Catholicæ recepta. Fortassis initio quædam constitutiones habuerunt probabiles causas, quæ tamen posterioribus temporibus non congruunt. Apparet etiam quasdam errore receptas esse. Quare Pontificiæ clementiæ esset, illas nunc mitigare, quia talis mutatio non labefacit Ecclesiæ unitatem. Multæ enim traditiones humanæ tempore mutatæ sunt, ut ostendunt ipsi canones. Quod si non potest impetrari, ut relaxentur observationes, quæ sine peccato non possunt præstari, oportet nos Regulam Apostolicam sequi, quæ præcipit: *Deo magis obedire quàm hominibus.* Actor. 5.

24. Petrus vetat Episcopos dominari, & Ecclesiis imperare. Nunc non id agitur ut dominatio eripiatur Episcopis, sed hoc unum petitur, ut patiantur Evangelium purè doceri, & relaxent paucas

quasdam observationes, quæ sine peccato servari non possunt. Quod si nihil remiserint, ipsi videant, quomodo Deo rationem reddituri sint, quod pertinacia sua causam schismati præbent.

EPILOGUS.

Hi sunt præcipui articuli, qui videntur habere controversiam. Quanquam enim de pluribus abusibus dici poterat, tamen, ut fugeremus prolixitatem, præcipua complexi sumus, ex quibus cætera facilè judicari possunt. Magnæ querelæ fuerunt de indulgentiis, de peregrinationibus, de abusu excommunicationis.

2. Parochiæ multipliciter vexabantur per Stationarios. Infinitæ contentiones erant Pastoribus cum Monachis de jure parochiali, de confessionibus, de sepulturis, de extraordinariis concionibus, & de aliis innumerabilibus rebus. Hujusmodi negocia prætermisimus, ut illa, quæ sunt in hac causa præcipua, breviter præposita, faciliùs cognosci possent. Neque hic quicquam ad ullius contumeliam dictum aut collectum est. Tantum ea recitata sunt, quæ videbantur necessariò dicenda esse, ut intelligi possit in doctrina ac ceremoniis, apud nos nihil esse receptum contra scripturam aut Ecclesiam Catholicam, quia manifestum est nos diligentissimè cavisse, ne qua nova & impia dogmata in Ecclesias nostras serperent.

3. Hos articulos supra scriptos, voluimus exhibere juxta edictum C. M. in quibus Confessio nostra extaret, & eorum qui apud nos docent doctrinæ summa cerneretur. Si quid in hac confessione desiderabitur, parati sumus latiorem informationem, Deo volente, juxta Scripturas exhibere.

Cæsareæ Maiest. V.

Fideles & Subditi

Joannes Dux Saxoniæ Elector.
Georgius Marchio Brandenburgensis.
Ernestus Dux Luneburgensis.
Philippus Landtgravius Hessorum.
Joannes Fridericus Dux Saxoniæ.
Franciscus Dux Luneburgensis.
Wolfgangus Princeps ab Anhalt.
Senatus Magistratusq; Nurnbergensis.
Senatus Reutlingensis.

Ann. Christi 1538.

SACRI ROMANI IMPERII

ELECTORUM PRINCIPUM AC STATUUM PROTESTANTIUM

RESCRIPTUM

DE INJUSTIS PROCESSIBUS JUDICII CAMERÆ IMPERIALIS

Cum insertis Edictis Imperialibus Pacis publicæ.

UNiversis ac singulis ad quos hoc scriptum perveniet, quive vel ipsi hoc legent, vel legi ab aliis audient, maximè verò Christianis Monarchis, Regibus, Sacri Romani Imperii Electoribus, cæterisque Principibus, Potentatibus, Comitibus, Baronibus Civitatibus, & aliis cujuscunque dignitatis, ordinis aut conditionis fuerint. Nos Dei beneficio JOANNES FRIDERICUS Dux Saxoniæ, sacri Romani Imperii Archimarscallus, ac Princeps Elector, Landgravius Thuringiæ, Marchio Mysniæ, ac Burggravius Magdeburgii; Et PHILIPPUS Landgravius Hassiæ, Comes in Cazenelnbogen, Diez, Zygenhain & Nidda, una cum aliis in synceræ nostræ Christianæ religionis ac fidei causa Protestantibus, & conjunctis Principibus, Statibus, & Civitatibus, nostra officia, benevolentiam, studium & observantiam deferimus, ac significatum & testatum cupimus. Quod licet nos, ut virtutis, publicæ pacis, ac honestatis amantissimi, non libenter quenquam summorum aut infimorum ordinum, verbis aut factis gravare vellemus, tamen causæ quædam inciderunt, quæ nobis, nostræ & communis

Germa-

Germanicæ nationis salutis gratia, ad publicos motus, tumultus, bella, & alia mala declinanda ac præcavenda, necessitatem imponunt, injustos, temerarios, ac suspectos processus Judicii Cameræ Imperialis, quos contra quosdam nostrûm ac nostrorum, per aliquod tempus jam instituit & suscepit, in lucem edere, ac publicare. Idque ob eam præcipuè causam, ut si (quod DEUS pro sua bonitate avertat) ex iis aliquid infortunii, in Imperio Germanicæ nationis oriretur, omnes sciant & intelligant, ejus rei culpam, nobis non adscribendam, neque illa per nos stare, sed potiùs nobis summo dolori esse.

2. Et quoniam in hoc scripto, pro nostri necessaria excusatione, quædam nobis dicenda & attingenda erunt, Primum omnium publicè protestatum volumus, Si fortè inter alia mentio Cæsareæ Majestatis Domini nostri clementissimi, facta fuerit, quod nos nihil contra ejus Majestatem dictum aut intellectum, nec ullam culpam ejus Majestati adsignatam velimus, ut quib. constet, quod omnia ea, quæ ejus Majestas, nobis, & causis nostris justissimis adversæ edidit, ad importunâ petitionem, & non sufficientem negotiorum ac circumstantiarum explicationem, seu informationem, nostrorum adversariorum, & prædicti Judicii Cameræ Imperialis fecerit & decreverit. Neq; etiam ad injuriam aut contumeliam ullius in Judicio Cameræ, sed tantum ut ea quæ pro nostri excusatione, & publicæ tranquillitatis conservatione, dictu necessaria videntur, in medium proferamus. Idq; simpliciter, verè, & sine ambagibus, ut quilibet vir bonus & amans patriæ, clarè ex his cognoscere & perspicere possit, in quantum discrimen Germanica natio, per prædictos Judicii Cameræ Imperialis, iniquos & suspectos processus, hoc tempore conjiciatur, capiatque occasionem cogitandi de honestis, æquis, & gravibus rationibus ac viis, quibus illa ingentia mala, quæ imminere videntur, commodè averti queant.

3. Porrò sic se res habet. Postquam Deus optimus Maximus, pro sua divina, paterna, & ineffabili bonitate, atq; misericordia, ante aliquot annos, restituit nobis Evangelii sui puritatem, Ex quo quidem nos omnes, doctrinam salutis æternæ per fidem in Christum datam à spiritu Sancto in cordibus nostris, haurimus, non solùm nos ipsi pro personis nostris, agnita divina veritate, Evangelii synceriorem doctrinam per Dei gratiam recepimus. Verumetiam in Ducatibus, Provinciis, Civitatibus, ac Ditionibus nostris, publicè hanc prædicari ac doceri permisimus, Ac prætereà abolitis impiis abusibus in CHRISTI Ecclesiam introductis, Ceremonias, divino verbo consentaneas, institui curavimus, Et eam Christianæ religionis formam recepimus, quam nos tum coram Deo, tum Cæsarea Majestate, ex Evangelica doctrina probaturos speramus, Quemadmodum nomine Cæsareæ Majestatis, in quodam Imperiali decreto, de consensu, & suffragiis Electorum Principum, ac Statuum Imperii, in Comitiis Spirensibus Anno Domini M. D. XXVI. habitis, edito, illud ipsum permissum ac decretum est.

4. Jam verò quidam summorum & infimorum Statuum, sacri Romani Imperii, Germanicæ nationis, unà cum Cæsarea & Regia Majestate (qui puram doctrinam Evangelii non satis intelligunt, aut fortassis quidam horum cognoscere eam ac intelligere noluerunt) usitatam doctrinam, ceremonias & ordinationes humanas, à sacris literis dissentientes, Immò verò cum iis sæpe pugnantes, restitui, neq; ab edictis Imperialibus, jam antea de controversia religionis promulgatis, discedere voluerunt, Eaq; de causa varias ac callidas rationes, pro conservanda usitata religione, quæsiverunt (quod quidem nos magis ex imperitia divinæ scripturæ & mysteriorum, quàm alio malo proposito factum interpretamur) Et tamen per Dei benignitatem plæriq; illorum Principum ac Statuum Imperii, qui tunc temporis nondum intellecta saniore Evangelii doctrina, partibus Romani Episcopi studebant, nunc cognita veritate, nostram synceram veterem ac Catholicam fidem & religionem receperunt, eamq; nobiscum profitentur.

5. Et quanquam nos, qui eo tempore Evangelium Christi profitebamur, summo studio ac diligentia in hoc incubuerimus, ut reliqui quoq; Status Imperii divini verbi participes fierent, ac ad verâ salutis æternæ viam perducerentur, tamen nostri conatus, ea in re (iis haud dubiè de causis, quòd Ecclesiastici quidam Theologi & Monachi, privatæ suæ utilitatis, honoris, & emolumenti gratia, veritati Evangelicæ impiè adversati sunt) pro eo ac optabamus, non successerunt. Ideoq; nos negotium illud Dei justissimo judicio, ut pro sua bonitate, clementia, ac salute Christianæ Ecclesiæ, corda suorum illuminet, ac divinum verbum quàm latissimè propaget, committere oportuit. Neq; propterea à nostra Christiana Confessione bona conscientia discedere ullo modo potuimus aut voluimus, sed reb. religionis ita controversis, ultrò provocavimus ad generale, liberum, Christianum, Concilium, in Germania habendum, Hac indubitata spe & fiducia, quod tunc universo orbi Christiano, per DEI auxilium, ex sacris literis probaturi & clarè ostensuri simus nostram Confessionem, ac receptam religionis doctrinam, divino verbo ac Evangelicæ veritati consentaneam esse, neq; ullis unquam rationibus, aut sententiis ex scriptura sancta absq; Sophistica deductis ac prolatis, everti posse.

6. Jam verò durante hac controversia, ac utraq; parte in alteram invicem intenta, accidit, quod quidam impii sacrificuli & Monachi, qui propter mutatas, & in melius, juxta sacras literas institutas ceremonias, ex Monasteriis, Collegiis ac habitationibus suis discesserant, quosdam nostrûm his ipsis de causis, in Judicium Cameræ Imperialis & Rotuilense, temerè & petulanter vocaverint, Et quibusdam etiam sub gravissimis pœnis, ut pacis publicæ fractæ, proscriptionis & similibus mandari impetrarunt, apertè pugnantia cum Evangelio, & quæ sine offensione conscientiarum ac salutis æternæ, nullo modo fieri possunt. Ad hæc accesserunt graves & intollerabiles processus judiciales, quibus omninò conati sunt plærosq; nostrûm, pœnis proscriptionis seu banni Imperialis implicare,

7. Quoniam igitur nos perpendimus, quod si tales processus judiciorum Cameræ Imperialis, & Rotuilensis, contra nos urgeri, & tandem res ad declarationem devenire deberent, ingentia mala Germanicæ nationi inde oritura essent, maximè cum causa nostra religionis istiusmodi sit, ut salva conscientia, & absq; periculo salutis æternæ, in hac, neq; cedere, neq; parere istis mandatis & processibus possimus, Non prætermisimus publicæ pacis conservandæ gratia, & ut testatum redderemus, coram Deo & hominibus, nos nihil eorum, quæ ad Christianam concordiam, tranquillitatem, & pacem conducere videntur, neglexisse, Cæsaream Majestatem primùm Augustæ, deinde bis ex Smalcaldia non longo intervallo, scriptis, summa cum reverentia interpellare, ac petere, ut ipsius Majestas, horum maximorum negotiorum rationem habere, & in controversia religionis, æquabilem, ac publicam pacem firmare, suæq; Majestatis fiscali, Cameræ Imperialis, Rotuslensi, & aliis judiciis, ne in talibus causis adversus nos procederetur, benignè inhibere velit,

8. Sed iterum, ac priusquam ad hanc nostram Christianam, & æquam petitionem à Cæsarea Majestate responsum accepimus, Reverendissimus, ac Illustriss. Principes, Dominus Albertus Presbyter Cardinalis, Archiepiscopus Moguntinus &c. & Dominus Ludovicus Palatinus Rheni &c. ambo Sacri Romani Imperii Electores, de consensu & permissu Cæsareæ Majestatis, ceperunt inter ejus Majestatem & nos, in controversia religionis, pro conservanda & stabilienda pace publica, amicabiliter partes suas interponere, tempus & locum Svinfordiæ & Norinbergæ, ad istiusmodi tractationes designando. Et tandem post multas ultro citroq; habitas disputationes & tractatus, res, eo quo sequitur modo & forma, composita & transacta est,

TRANSACTIO NORINBERGENSIS

SIVE

CONSTITUTIO PACIFICATIONIS PUBLICÆ.

Ann. Christi 1532.

DEI gratia, nos Albertus, Sacræ Romanæ Ecclesiæ, tituli sancti Petri ad vincula, Presbyter Cardinalis, Legatus natus, Moguntinus ac Magdeburgensis Archiepiscopus, Archicancellarius, & Primas per Germaniam, Administrator Halberstadensis, Marggravius Brandenburgensis &c. Et Ludovicus Palatinus Rheni, Dux Bavariæ, Sacri Romani Imperii Archidapifer, ambo Electores, fatemur & publicè testatum facimus hisce literis. Cum inter invictissimum Principem ac Dominum, Dominum CAROLUM, Romanum Imperatorem semper Augustum &c. Dominum nostrum clementissimum ex una parte, Et illustrissimos Principes, nostros caros agnatos & consanguineos, Dominum JOANNEM Ducem Saxoniæ, Electorem &c. & Joannem Fridericum ejus filium; Dominum Georgium Marggravium Brandenburgensem; Dominum Philippum, Ernestum, & Franciscum, fratres & agnatos, Duces Brunsvicenses; Principem VVolfgangum ad Anhalt; Gebhardum & Albertum, Comites in Mansfelt; Et civitates, Argentinam, Nurinbergam, Constantiam, Ulmam, Bibrachium, Isnam, Reutlingam, Eslingiam, Memmingam, Lindam, Hailbrun, Hallim Svevorum, Kempten, VVeyssenburgum, VVinsheimiam, Lubecam, Brunsvigam, Magdeburgam, Bremam, Goslariam, Einbecam, Gottingiam, Northusiam, & Hamburgam ex altera parte, propter causam religionis, controversia extiterit, Cujus rei gratia in Comitiis Imperialibus antea habitis, multæ & variæ deliberationes susceptæ, & tentatæ sunt, ut istiusmodi controversia & disceptatio ad aliquam æquam concordiam redigeretur, Quod quidem hactenus fieri non potuit. Nosq; pro conservanda pace & concordia publica in Imperio, & præcipuè, ut communi Christiani nominis hosti, Turcæ videlicet, eò melius & acrius resisti, ejusq; crudelissimi conatus adversus Christianum sanguinem, & imprimis Germanicæ nationis suscepti, averti possint, fidelissimo & optimo animo ac consilio, partes nostras interponendas putavimus, Ac permissu Cæsareæ Majestatis, nobisq; ejus rei gratia concessi mandati, instructionis & commissionis & de prædictorum nostrorum consanguineorum ac agnatorum, eorumq; conjunctorum consensu, primùm Svinfordiæ, postea hîc Norinbergæ, varias, amicabilis compositionis, vias tentavimus. Et quoniam causa controversiæ religionis, multis laboribus frustrà susceptis, non potuit ad aliquam concordiam reduci, ad animum revocavimus, id quod res est, non posse crudelitati ac Tyrannidi Turcicæ, validiùs resisti, quàm si in Imperio, communis ac firma pax, constituatur. Pro qua re apud ejus Majestatem cum debita reverentia intercessimus, & impetravimus, ut ipsius Majestas, tanquam supremum caput Imperii, ex singulari animi propensione, erga pacem & tranquillitatem publicam, tandem clementer consenserit, ut communis ac publica pax, inter ipsius Majestatem, & omnes Status Imperii Germanicæ nationis, tam Ecclesiasticos quam seculares constituatur, & firmetur usq; ad generale, liberum, Christianum Concilium, quemadmodum de hoc in Comitiis Imperialibus Norinbergæ decretum est, Vel si id non procedat, ad hoc usq; tempus, donec communes Status Imperii, ad locum commodum iterum convocentur & conscribantur, ut infra in peculiari artic. ea de re, cautum est, Ita videl. ut interea temporis usq; ad prædictũ Concilium, vel quo Status Imperii iterum convenerint, & aliter deliberaverint, nemo propter religionis,

gionis,vel ullam aliam causam, alteri bellum indicet, inferat, ipsumve spoliet, capiat, invadat, obsideat,neq; ad hæc facienda,per se,vel per alium,cuiquam inferviat, arces, urbes, oppida,castella,pagos,villas vel prædia,insidius occupet,aut contra voluntatem alterius violenter adimat, dolove malo,incendiis,vel alia ratione,alteri damnum det.Neq; ullis istiusmodi machinatoribus,consilio,auxilio vel alio modo opem ferat, neq; eos sciens hospitio excipiat, victum, potum aut receptum præbeat,aut toleret,Sed unusquisq; alterum,vera amicitia & Christiana caritate complectatur. Quam pacem publicam jam descriptam, Cæs. Majest. universis Imperii ordinibus, publicari, ac annunciari curavit, & sub expressa, gravi & formidabili pœna servandam mandavit,seq; benignè operam daturum esse promisit,ut prædictum Concilium,intra dimidium annum indicatur,& deinde intra unum annum inchoetur. Si verò fieri non posset, ut hoc casu communes Status Imperii,iterum ad locum commodum vocentur & conscribantur,ad deliberandum,quid in posterum,tum de Concilio,tum de aliis rebus necessariis, agendum & statuendum sit. Ad hæc Cæsarea Majestas, ut talis pax publica eo certiùs & stabiliùs conservari posset, benignè consensit ac promisit, quod omnes processus judiciales,in causis religionis,qui per ipsius Majestatis Fiscalem & alios, contra Electorem Saxoniæ, & ejus conjunctos,inchoati essent,aut deinceps inchoarentur, inhibere, abrogare & suspendere velit, usq; ad futurum Concilium, vel si hoc non procedat, usq; ad ulteriorem deliberationem prædictorum Statuum Imperii, quorum quidem omnium, ipsius Majestas cautionem ad manus nostras transmittere, ac tradere velit, Vicissim verò agnati & consanguinei nostri, Saxoniæ Elector, Duces Lunebnrgenses,& alii eorum conjuncti,promiserunt, se quoq; hanc publicam pacificationem,constanter & bona fide servaturos neq; in hujus præjudicium quicquam suscepturos esse, quodq; Cæsareæ Majestati debitam reverentiam & obedientiam præstare, & convenientem opem ac auxilium contra Turcam, sicut hoc per communes Status Imperii decretum est, non gravatim conferre velint, prorsus ad eum modum, quemadmodum de his omnibus, in suo quodam responso, quod nobis scriptum reddi curaverunt, clarè expressum est. In quo quidem & hoc continetur, quod verbis quibusdam in postrema Cæsareæ Majestatis commissione & articulis adpositis, gravati videantur, nosq; rogarunt, ut hoc per nostram legationem ad Cæsaream Majestatem referre, & diligenter operam dare velimus,ut eorum verborum commoda mutatio impetretur, quod quidem nos facturos amanter & benignè polliciti sumus. Ac præterea, quod instare & urgere velimus, ut supradicta cautio, cujus nos exemplum Cæsareæ Majestati misimus, primo quoq; tempore absolvatur & nobis reddatur.Et quicquid à Cæsarea Majestate nos obtinuerimus,aut responsi acceperimus,id nos absq; ulla cunctatione Principi Electori Saxoniæ literis significabimus, Debetq; illud ipsum quod Cæsarea Majestas ultra hæc concesserit aut ratum habuerit,perinde firmum esse,ac si hisce literis insertum & comprehensum foret,Sin autem Cæsarea Majestas,præter hæc nihil ampliùs concedere,neq; mutationem aliquam admittere voluerit, nihilominus hæc tractatio valida & firma maneat, eidemq; sine ulla exceptione,cavillatione, aut dolo malo,standum erit. Et quamquam Illustris Principis, Dn. Philippi Landgravii Hassiæ &c. Oratores, Joannes Ficinus ab Liechtenavv Cancellarius, Sigismundus à Beyneburg,Præses ad Visurgim,Joannes Walterus Doctor hisce negotiis interfuerunt,tamen iidem nobis indicarunt, quod hoc tempore non sit in ipsorum potestate aut mandatis, in hanc tractationem consentire & concludere, Ejusq; rei causas, gravamina perscripta nobis exhibuerunt, ac rogarunt, ut de his Cæs. Maj. certiorem reddere velimus, Quod quidem nos facturos promisimus. Verùm nihilominus & hoc illi addiderunt, quod hæc negocia & tractationem, ad prædictum nostrum cognatum Landgravium Hassiæ &c. quà possent diligentia, relaturi essent, nihil dubitantes, quin is suum quoq; animum & sententiam,de his rebus,declaraturus sit. In signum & testimonium horum omnium, nos ambo Electores supradicti, nostra sigilla his literis appendi curavimus.

Et Dei beneficio nos Joannes Fridericus Dux Saxoniæ &c. patris nostri Principis Electoris Saxoniæ,&nostro nomine,

Et nos Franciscus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis nomine agnati nostri Ducis Philippi Brunsvicensis,

Ac nos Oratores ac Mandatarii, nempe,nomine Marchionis Georgii Brandeburgensis,Wolfgangus Christoforus à Wisentavv Præfectus in Schvvabach, & Sebastianus Heller Doctor,

Nomine Ducis Ernesti Brunsvicensis,& Luneburgensis Joannes à Wick Doctor,

Nomine Principis VVolfgangi ad Anhalt, & Item Comitum Gebhardi & Alberti à Mansfelt, Joannes Ruelius Doctor,

Nomine civitatis Argentinensis, Jacobus Sturmius & Jacobus Mayer,

Nomine civitatis Norinbergensis, Bernhardus Baumgartner, & Leonhardus Schultes, hique cum mandatis civitatum

Hallis Svevorum,

Heilbrun,

VVinsheim &

VVissenburgii,

Nomine Lubecensium, Andreas Stolp Secretarius,

Cum mandato civitatis Hamburgensis,

Nomine civitatis Constantiensis Conradus Zvick, & Sebastianus Geisbergk,

Nomine civitatis Ulmensis,Georgius Besserer duumvir,& Hieronymus Schleicher, & hii cum mandatis civitatis Isnensis,

Nomine civitatis Magdeburgensis, Leonhardus Mertz Doctor & Syndicus,
Nomine civitatis Bremensis, supradictus Joannes à Wick Doctor,
Nomine civitatis Brunsvicensis, Theoder. Brutenus Secretarius, & is cum mandatis civitatis Goslariensis,
Gottingiæ
& Einbecæ,
Nomine civitatis Northusianæ, Benedictus Pauli Doctor,
Nomine civitatis Eslingensis Bernhardus Mazbeck,
Nomine civitatis Reutlingensis Justus Weys duumvir,
Nomine civitatis Memmingensis Joannes Keller duumvir,
Nomine civitatis Lindaensis, Antonius Hunle,
Nomine civitatis Bibracensis, Christophorus Greter duumvir,
Nomine civitatis Kempten, Henricus Seltenhan.

Fatemur quod supradicta tractatio seu pacificatio, de consensu & voluntate nostra facta & inita sit, Quam quidem nos, nostro & dominorum ac superiorum nostrorum nomine, scientes & consentientes, recepimus, promittimusq; nostro & ipsorum nomine, hanc nos semper ratam & firmam habituros, & conservaturos, neq; ullo modo contra hanc obligationem venturos esse. In signum & testimonium horum, nos Joannes Fridericus, patris nostri, & nostro, ac item jam nominatorum civitatum, Oratorum, ac mandatariorum nomine, sigillum nostrum, juxta prædictorum duorum Electorum sigilla, his literis appendimus, Quæ datæ sunt Norinbergæ, feria tertia post Mariæ Magdalenæ festum, Anno Domini M. D. XXXII.

9. Et hanc quidem amborum Electorum Moguntini & Palatini, pacificam transactionem, Cæsarea Majestas in omnibus punctis & clausulis, ratam habuit ac recepit. Utq; hæc firmius ac stabilius conservari possent, Ipsius Cæsarea Majestas omnes processus judiciales, in causis religionis, per suum Fiscalem, vel alios contra nos & nostros conjunctos, tum institutos, tum si qui in posterum instituantur, usq; ad generale, liberum, Christianum Concilium, quemadmodum de eo in Comiciis Imperialibus Norinbergæ decretum est, se suspensuram & prohibituram benigne promisit, data ejus rei gratia peculiari cautione, quam hîc etiam inserendam duximus.

Ann. Christi 1532.

CAUTIO CAESAREA PACIS PUBLICAE.

NOs CAROLUS Dei gratia Imperator Romanus semper Augustus &c. fatemur & testatum facimus hisce literis. Quoniam reverendo in DEO Patri, & Illustribus, Alberto Sacræ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, Archiepiscopo Moguntino & Magdeburgensi, Ac Ludovico Palatino Rheni, Duci Bavariæ &c. nostris amicis, cognatis, & Electoribus, inter nos & Principem Electorem Saxoniæ, & ejusdem filium, ac GEORGIUM MARGGRAVIUM Brandeburgensem &c. & ipsorum conjunctos, Comites, & Civitates in controversia religionis amicabiliter partes suas interponendi, & tractandi potestatem, benignè concessimus, vigore nostri mandati, & instructionis, eis hanc ob causam à nobis exhibitæ, ipsique toties eam rem, primum Svinfordiæ, deinde Norinbergæ tentarunt, Tandem eò deventum esse, quòd nos, ut supremum caput Imperii, prædictis nostris amicis, cognatis, & Electoribus, Moguntino, & Palatino, consensimus, ut publicam stabilemque pacem, inter nos & omnes Status Sacri Imperii Germanicæ nationis, Ecclesiasticos & seculares, faciant, usque ad generale, liberum & Christianum Concilium, quemadmodum de eo in Comiciis Norinbergensibus decretum est, aut si hoc non procedat, eò usque donec universi Status Imperii iterum conscribantur, sicut ea de re paulo post peculiari articulo cavetur, Ita videlicet, quod infra hoc tempus Synodi, vel quo status Imperii, ut jam dictum est, iterum conveniant, & aliter deliberent, nemo propter religionis, aut ullam aliam causam, alteri bellum indicat, inferat, ipsumve spoliet, capiat, invadat, aut obsideat, neque ad hæc facienda per se, vel per alium, cuiquam inserviat, arces, urbes, oppida, castella, pagos, villas, vel prædia insidiis occupet, vel contra voluntatem alterius violenter eripiat, dolove malo, incendiis, vel alia ratione, alteri damnum det, neque ullis istiusmodi machinatoribus, consilio, auxilio, vel alio modo opem ferat, neque eos sciens & intelligens hospicio excipiat, victum, potum, aut receptum præbeat, aut toleret. Sed unusquisq; alterum vera amicicia, & Christiano amore complectatur. Quam pacem publicam jam descriptam, nos Imperator, universis ordinibus Imperii publicamus, annunciamus, & sub expressa, gravi, ac non contemnenda pœna, servandam, mandamus, volumusq; benigne operam dare, ut prædicta Synodus intra dimidium annum indicatur, & postea intra unum annum inchoetur. Si verò hoc non fiet, tunc iterum communes Status Imperii in locum commodum vocentur, & conscribantur, ad deliberandum quid in posterum, tum de Concilio, tum de aliis rebus necessariis, agendum & statuendum sit. Nos itaq; ut eò firmiùs & certius talis publica & communis pax prædicta conservetur, clementer consensimus & promisimus, nos curaturos, ut omnes processus judiciales, ad causas religionis seu fidei spectantes, per nostrum Fiscalem, & alios contra Electoré Saxoniæ, & ipsius conjunctos, qui vel jam essent inchoati, vel deinceps inchoandi, suspendantur usq; ad futurum Concilium, vel si id non fit processurum, usque ad ulteriorem deliberationem prædictorum statuum Imperii. Et si Elector Saxoniæ cum suis conjunctis, universis aut singulis, ab ullo,

quisquis is sit, in jus vocetur, tunc ipse vel sui conjuncti, nos, si in Imperio Germanicæ Nationis tunc temporis erimus, aut nobis absentibus, eum quem nostro loco cum mandatis in his negotiis constituerimus, requirant, & in quibus graventur exponant. Eoq; casu debemus & volumus, nos, & nobis absentibus locum nostrum tenens, & commissarii nostri, qui à nobis ad hoc expressum mandatum habeant, tales processus Judiciales inhibere & abrogare, ut supra dictum est, sicut etiam nos jam ex autoritate ac plenitudine Maje. Cæsareæ, & vera scientia, nunc ut tunc, & tunc ut nunc, eos inhibemus, suspendimus & abrogamus vigore & virtute harum literarum. Et si ultra hoc ab ullo judice aut judicio, processum, actitatum, aut ulla lata sententia fuerit, id in universum, & sigillatim nullum, irritum, & invalidum esse debet, & eum, eosve, contra quos talis processus institueretur, aut sententia feretur, nequaquam obliget aut teneat, ullo modo aut ratione, Sine dolo malo. Et in signum ac testimonium horum, sigillum &c.

CAROLVS

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium

Obernberger sst.

10. ET hanc quidem Cæsareæ Majestatis pacificationem publicam, per sese, ac motu proprio in proximis Comiciis Ratisponensibus passim per totum Imperiū publicavit, suis & Fiscalibus tum Cameræ Imperialis, tum Rotuilensis, & aliorum judiciorum, in causis religionis ac fidei, procedere prohibuit.

11. Iam vero nos pro certo habuimus, fore ut judex & adsessores Cameræ Imperialis, istiusmodi pacem & abrogationem processuum judicialium à Cæsarea Majestate promissam, & publicatam non transgrederentur, aut violarent, considerantes ac perpendentes, ex quam arduis, necessariis, & Christianis deliberationibus & causis, hæc orta & constituta essent. Sed hæc spes longe fefellit nos. Nam spretis his omnibus, illi ipsi, in causis religionis adversus quosdam nostrorum processerunt, nostrasque legitimas exceptiones, & protestationes, quod hæ essent causæ religionis & fidei, aut ut minimum his adhærentes, atque ita in Cæsarea pace, & abrogatione processuum judicialium comprehensæ, atque alias præterea multas justas excusationes ac defensiones, quas nos subinde contra tales nihili processus, jurisdictiones, & judicia, tùm scriptas, tùm coram per eos quos peculiariter hac de causa eò misimus, opponi curavimus pro nihilo habuerunt.

12. Quæ sane res nos permovit, ut ad Cæsaream Majestatem, tunc temporis in Italia existentem, Legationem mitteremus & iterum jussiones, ac mandata, ad supradictos judicem & assessores Cameræ Imperialis, ut in talibus causis procedere ac judicare omitterent, impetraremus. Quod quidem ita factum, & Judicio Cameræ sicut convenit, insinuatum est.

13. Ac si illud ipsum Judicium Germanicæ nationis, & totius Christiani orbis concordiæ, paci, honori, commodo & bono publico faveret aut studeret, sicut certe debuit summis viribus hoc ipsum agere, & præstare, meritò egisset Deo gratias, quod tali onere esset relevatum, ac divina bonitate hæc pacificatio & tranquillitas publica evenisset, Cum haud dubiè pro sua prudentia, qua isti præ aliis jure excellere debebant, facillime conjectura adsequi potuissent, quod ex talibus ipsorum processibus, si res ad executionem deveniret, aliud nihil quam ingens bellum, maximi motus, horrenda sanguinis effusio, & fortassis his maiora mala & incommoda, secutura essent.

14. Fuisset que ipsorum ut reip. ministrorum officium, talia Cæsareæ Maiestatis mandata & inhibitiones, non solum gratissimo animo ac studio accipere, verumetiam Cæsareæ Maiestati, si ea fortè aliter animata fuisset, aliisque Imperii ordinibus & personis, hos processus urgentibus, consulere & persuadere, ut conservandæ publicæ pacis & tranquillitatis, ac vitandi belli, vastitatis, & aliorum malorum gratia, istiusmodi processus iudiciales omitterentur, aut saltem usque ad generalem, liberam & Christianam Synodum in Germania celebrandam differrentur.

15. Quemadmodum hoc quoque iure & legibus scriptis clarè cautum est, *Si iudex aliquis sine offendiculo, seditione aut tumultu non possit officium suum exercere, ut id tali casu suspendat ac intermittat.*

16. Verum hoc ipsi non præstiterunt, imò (quod cuius instinctu factum sit, nolumus dicere) miserunt quosdam ad Cæsaream Maiestatem, & inter alia ipsius Maiestati exponi curarunt, quod dubitarent, quo modo se in talibus negotiis ac mandatis Cæsareis, gerere deberent, quandoquidē disputationes oriretur, quæ nam causæ ad religionē pertinerēt, aut nō pertinerēt, rogātes ut hac in re Cæsarea Maiestas suum animū declarare vellet &c: Et hac quidē ratione extorserunt à Cæsarea Maiestate rescriptum quoddā, ab illa eius Maiestatis obligatione, publicæ que pacis cautione, quam paulo ante inseruimus, nostro iudicio nonnihil diversum, In quo ipsis conceditur facultas & arbitrium pronunciandi, quænam pro causis religionis, & quæ item non, haberi ac iudicari debeant, Cum tamen antea Cæsarea Maiestas, re satis per eos qui inter ipsius Maiestatem & nos, de supradicta pacificatione egerunt, explorata & cognita, suam inhibitionem & cautionem ediderit, In qua omnis cognitio, sine ullo discrimine, in causis religionis, iudicio Cameræ adempta, & ex Cæsarea auctoritate irrita, & nulla constituta ac sancita est. Sed illi cognitionem ceptarū causarum, an hæ ad religionem pertinerent nec ne, iniustè sibi sumpserunt, ac in multis temere processerunt.

17. Quod verò non decuerit eos hanc quæstionem importunam, & periculosam, ad Cæsaream Maiestatem deferre, facile potest iudicari. Norunt enim quod in causis simplicis spolii, ubi pax publica non violatur, in prima instancia contra Duces, & Comites Imperii, & item illas Civitates, quæ non immediate Imperio, sed suis Principibus subiacent, ut sunt Hamburga, Brema, Magdeburga, Minda, & similes, ipsis nulla competat iurisdictio. Et tamen adversus multos Duces & Civitates, Mandata, Citationes, & alios processus ediderunt, Idque tantum prætextu articuli positi in decreto Comiciorum Spirensium, anno Domini, &c. XXIX. & Augustensium, anno &c. XXX. habitorum, cuius hæc sunt verba: *Quod nemo Ecclesiasticorum aut secularium Statuum, propter causam fidei, vim alteri inferre, vel eum invadere, seu oppugnare debeat. Neque item sua iurisdictione, reditibus, censibus, decimis, aut aliis bonis privare, &c. sub eadem pœna, quæ adversus illos qui publicam pacem violant, VVormaciæ sancita est.* Et hunc quidem articulum prætexentes, iurisdictionem illam usurpare ceperunt. Verum cum ex his palam constet, neque ullo modo negari possit, illos propterea, quod titulo tenus Ecclesiasticis quibusdam, imò impiis Hypocritis, & Idolatris, census, reditus, decimæ, & similia bona, propter ipsorum idolatriam, interdicta sint, hanc iurisdictionem sibi arrogasse (licet hoc nullo iure fecerint, cum in hisce causis non ad ipsos, sed ad communem Christianorum Ecclesiam, in spiritu Sancto congregatam, cognitio pertineat) sequitur omnino illos hanc Cæsareæ Maiestatis declarationem callidè, ac præter omnem æquitatem extorsisse, ac illud ipsum quod iam antea satis notum & perspectum eis fuerat, scrutatos esse. Et quod hæc ita se habeant, provocamus ad omnia Imperii iura & decreta à nobis recepta, & alia, quantum huic causæ conducunt, ac patrocinantur, maximè ad salutiferum Dei verbum, quod clare definit, cui in talibus causis cognitio competat.

18. Ad hæc Cæsarea Maiestas cum suis coniunctis, in decreto Comiciorum Augustensium, seipsam penè in viginti quatuor articulis clarissimè explicavit, quænam sua Maiestas gravamina, qualque innovationes, ex eo genere doctrinæ Christianæ, quam nos profitemur, contra religionem hactenus observatam, ortas esse arbitretur, ex eo tempore, quo Edictum VVormaciæ promulgatum, & Comicia Norinbergæ & Spiræ habita sunt, quæque sua Maiestas religionis negocia esse iudicet, In quibus aperte statuit & mandavit, quid de iis credendum & sentiendum sit, addita amissionis, vitæ, bonorum, & læsæ pacis publicæ, pœna, ut ibidem satis exprimitur, Nosque supervacaneum, & nimis longum fore putamus, eosdem articulos, omnes hoc loco recensere. Quia verò quidam nostrum prædictis XXIIII. articulis, non quidem omnibus, sed aliquibus horum, non paruerunt (quemadmodum bona conscientia in talibus causis propter Dei gloriam & puram Christi religionem, iis parere non potuimus) accidit, quod nobis sub pœna violatæ pacis publicæ, à iudicio Cameræ mandatum sit, omnia ea quæ nos contra iam dictos articulos, in Ecclesiis nostris ac ceremoniis mutari, vel abrogari curassemus, in pristinum statum restituere, adiecta comminatione, si hoc non fieret, declarationis pœnæ, paulò ante nominatæ, idque hac tantum de causa ab illis factum est, quod hæc mutatio sive reformatio Ecclesiarum nostrarum, ab usitata religione dissentiat.

19. Proinde palam est, quod iudicium Cameræ, contra tot aperta decreta Comiciorum, insidiosè, quæ causæ pro religionis & fidei causis, & quæ item non, haberi ac iudicari deberent, in dubium revocaverit. Ac quilibet honestatis & pacis publicæ amans, qui talia decreta legerit, facillime intelliget, hæc ita ut diximus, se habere, neque ullo modo negari posse.

20. Neque præterea nobis persuadere possumus, quod Judicium Cameræ Imperialis, ea gratia, quasi aliquid dubii habuisset, illam declarationem sive explicationem causarum, à Cæsarea Maiestate petierit, Sed ideò potius, ut publicam pacem, nobis & aliis Imperii Statibus, à Cæsarea Maiestate iam antea promissam & confirmatam, labefactaret atque everteret. Nam nos quidem hactenus nnoquam comperimus illos, de ullo negocio, in quo citationes ediderunt, de restituendis Ceremoniis, ac bonis, pronunciasse, eam controversiam ad causam religionis pertinere, atque ità ab inchoato processu destitisse, Sed in omnibus causis, sine ullo discrimine, & maximè adversus quasdam civitates, nempe Hamburgam, & Mindam, quarum causa absque dubio ad religionem pertinet, perpetuò processerunt, easque suis censuris eò adigere conati sunt, ut suis sacrificulis, non tantum domus, census, redditus, & similia, restituere, verumetiam impias Missas Papisticas, aliasque Ceremonias, & ipsam doctrinam Pontificiam, cum Dei verbo & syncera nostra fide ac religione pugnantem, in pristinum Statum revocare deberent, quæ quidem nihil ad bona externa sive temporalia, sed tantum ad fidem & religionem Christianam pertinent.

21. Eamque ob rem, non est verisimile illos hoc, quod prætexunt, quæsivisse. Nam si quoquo modo propensi fuissent, mandatis, à Cæsarea & Regia Maiestate editis, parere, jam dictarum saltem causarum, quæ sine ullo dubio ad religionem spectant, rationem habuissent, inque his procedere ac cognoscere abstinuissent, (Licet nobis non per omnia ea re satisfactum fuisset, cum beneficium sit annexum officio, ut supra dictum est.)

22. Quàm vero graviter in hisce negociis iudicium Cameræ Imperialis, tranquillitatem, pacem & rempublicam lædat, si eius cognitio effectum sortita fuisset, vel adhuc sortiatur, hoc quilibet vir bonus, amans iusticiæ, veritatis, & patriæ facile intelligit. Ac nos quidem universi & singuli, qui tunc temporis in honesta & Christiana nostra confœderatione comprehensi fuimus, postquam illa perspeximus, & ingens malum atque incommodum, quod inde imminere videbatur, a-

nimo

simo perpendimus, non parum, ut quibus Germanicæ nationis, & sacri Rom. Imperii dissipatio, & pernicies, summo dolori futura esset, solliciti fuimus. Et quoniam Cæsarea Maiestas, eo tempore abfuit, neque nos tam subito, ut rei necessitas postulabat, eius copiam habere poteramus, ac forte accidit, quod nos Joannes Fridericus Dux Saxoniæ Elector, &c. aliorum negociorum gratia, Serenissimum Regem Ungariæ & Bohemiæ, &c. fratrem Cæsareæ Maiestatis, Cadæ in Bohemia conveniremus, non duximus prætermittendum, quin eius Regiam Maiestatem de his quoque rebus, ut præcipuis & maximis, amanter admoneremus, obtinuimusque novam adprobationem pacificationis & obligationis Norinbergæ initæ, in qua hoc clare exprimitur: *Quod licet hactenus in iudicio Cameræ Imperialis, inter partes de negociis religionis, dubitatio quadam inciderit, tamen eius Regiam Maiestatem velle curare, ut processus iudiciales istic suspendantur & abrogentur,* quemadmodum hoc, in quodam articulo Cadanæ Transactionis, verbis, quæ sequuntur expressum est.

TRANSACTIO CADANA

SIVE

ARTICULUS EX TRANSACTIONE CADÆ, CUM REGIA MAIESTATE INITA.

Ann. Christi 1535.

Rimum, ut pacificatio Norinbergæ proximè inita, & per Cæsaream Maiestatem in Imperio publicata & mandata, omnibus modis conservetur, neque contra hanc quidquam suscipiatur, Et quoniam dispar intellectus in hac re ortus est, ipsa Cæsarea Maiestas clementer consensit & concessit, ut ipsius Regia Majestas, nomine Cæsareæ Majest. curet, à processibus iudicii Cameræ Imperialis, pro conservatione talis pacificationis publicæ, contra eos qui in hac comprehenduntur, desisti; & omnes illos processus, qui huc usque suscepti sunt, abrogari, Quemadmodum hoc ipsum, in illa ipsa pacificatione ibidem confirmatum & expressum est, &c.

Et hoc quidem eius Regia Maiestas, quantum nobis constat, re ipsa præstitit.

23. Verùm sæpe nominatū judicium Cameræ Imperialis, ultra hæc Cæsarea mandata, Comiciorum decreta, & contra ipsam æqui boniq; rationem, neglectis omnibus offensionibus, incommodis, periculisq;, quæ inde emergere possent, in hisce negociis non minus temerè quàm insolēter processit, Ac neq; Cæsareas, neq; Regias jussiones, imperii decreta, ullasve alias æquas ac iustas rationes curavit. Ex quibus nos, non obscure animadvertimus, quod in partem Pontificiam, atque ita contrariam nobis, magis quam par esset, propenderet, atq; ita inclinaret, ut nobis in talibus religionis negociis, plane adversum, suspectū, & non tollerandū esset. Nam etiā multæ haud dubiæ disceptationes & lites, à nostris adversariis nunquā susceptæ aut motæ fuissent, nisi hi clarè perspexissent, quā hi qui exercent illa judicia imperialia, à nobis & nostris coniunctis in causa religionis ac fidei, alienis animis forent, Quid, quod nostri procuratores, qui causas nostras in eo judicio tueri & defendere, ubicunq; necessitas postularet, deberent, non sunt admissi ad proponendas nostras defensiones, ac non tantū minis deterriti, sed etiam nova & inusitata asperitate repulsi, cumque nostræ causæ carerent defensione, magna detrimenta & gravamina nobis acciderunt.

24. Proinde nos tandem, urgente necessitate, ad recusandum illud ipsum iudicium, ut suspectū & partiale, permoti sumus, eiusq; rei multas gravissimas rationes, iuri & æquitati consentaneas, adsignavimus. Nihil dubitantes quin quilibet vir bonus & æquus, qui libellos nostræ recusationis, vel legerit vel legi audierit, inde perspicue cognoscet, nos tum summa necessitate, ad eam ipsam recusationem perpulsos, tum iustissimis de causis hanc à nobis editam esse.

25. Existimavimusq; futurum, ut isti, illas ipsas causas suspicionis, sufficientes & notorias, ut par erat & iure fieri debuisset, ad animum revocarent, & à ceptis processibus, in iis negociis, in quibus recusati essent, juxta formam juris, & æquitatis desisterent, & supersederent, ut si eas causas suspicionis, aut negare voluissent, aut pro non sufficientibus haberi, saltem ad arbitros, quos nos ipsis nominavimus, aliosve non partiales judices, rem excutiendam deduci, sivissent.

26. Sed spretis his omnibus nostram recusationem in Jure & legibus fundatam, contra ius & æquitatem nihilominus reiecerunt, suosq, iniquos processus, ac iurisdictionem, quæ tamen opposita nostra recusatione, in qua rationes multæ notoriæ productæ sunt, præsertim vero illa, quod isti, Pontificiæ partis & religionis sint, & se esse profitentur, omni iure suspensa fuit, eo acrius urserunt, Atq; ita, nec Deum, cuius causam nos agimus & tuemur, neq; Imperatorem, neq; Regem, neque ulla humana iura, quæ censent periculosum & omnibus modis fugiendum esse, coram suspectis iudicibus disceptare, respexerunt aut curarunt, neque vel minimum moti sunt enumeratione iustissimarum causarum suspicionis, Ut si forte putarent eas vel parum firmas, vel non sufficientes esse, (sicut tamen revera sunt) saltem has ad arbitrium bonorum virorum devenire, deque iis delato jurejurando, secundum iura, ut petivimus, cognosci permisissent, Sed simpliciter nihil horum attento, iniusta pertinacia, ut iam sæpe dictum est, processerunt.

27. Et si forrassis obicient, quo ipsos hoc casu, utputa iudices ordinarios secundum leges Imperatorias & Civiles recusare non queamus, sed aliam viam ac formam iuris hîc servandam esse. Ad hos facilis & clara est responsio, Primum, quod illa ipsa forma, quam illi allegare videntur, & iure civili

præscribitur, non amplius sit in usu, sed plane diversum in communi practica iuris observetur, Quemadmodum hoc Iurisconsultis minimè est obscurum.

28. Et hæc causa suspicionis eiusmodi est, qualis ante vix fuit audita, nempe religionis & fidei, de qua etiam iura communia nihil constituerunt, nisi quantùm nos paulo post explicabimus. Quare necesse est sequi rationem æquitati consentaneam, unde cōsuetudo & communis practica orta est. Deinde vero nostra disceptatio talis est, ut etiam de sententia Iurisconsultorum in hac, ordinarii quoque judices, ex legitimis causis, nempe quando verisimile sit, ordinarium iudicem sibi ipsi non fore contrarium, recusari queant.

29. Cum itaque constet, iudicem & adsessores judicii Cameræ Imperialis, pro maiori numero, Pontificiæ parti studere, neque verisimile sit contra suas opiniones, & persuasiones, in causa religionis ac fidei, pro nobis, qui Dei beneficio Evangelii doctrinam profitemur, quantumlibet causa nostra iusta sit, pronunciaturos esse, sequitur, huc casu iure eos recusari posse, præsertim cum non sint Assessores alii additi, pii & amantes Christianæ veritatis, quales si essent additi, iusto numero & modo, non essent perinde metuenda iniqua judicia.

30. Præterea in hac controversia, ipsimet iudices sunt nobis adversarii, siquidem ex animo approbant errores, quos Papa contra Evangelium defendit. In quo casu, ne quidem Imperator ipse, pro sua æquitate, de talibus controversiis pronunciaturus esset, sed reiecturus eas ad legitimam cognitionem piorum & doctorum & non partialium, in libera & Christiana Synodo, sicut ipsius Maiestas in aliquot decretis Imperialibus non obscurè significavit. Et ut maxime ius Civile hac in parte in usu esset, cuius tamen contrarium patet, nihilominus contra Episcopos iustissimas causas suspicionis proferre possemus, ut iterum necessarium esset, ad remedium illud, quod ex legitimis rationibus in consuetudinem introductum est, recurrere.

31. Quoniam igitur causæ suspicionis sufficientes & notoriæ, vel saltem eiusmodi sunt, quæ spacio brevis temporis doceri queant, Nempe quod Judex & Adsessores judicii Cameræ Imperialis, religioni pontificiæ faveant, adhæreant, ac studeant, præsertim maior pars ipsorum, à quo se purgare nec possunt, nec cupiunt, omni iusta ratione decuisset illos nostræ recusationi deferre, maxime ut motus, tumultus, & alia mala ac incommoda, quæ alioqui inde oriri possint, vitentur ac caveantur. Nam etiam antea recusationi adversus iudicium Cameræ Imperialis, in negociis civilibus locus datus fuit.

32. Porro ubi hæc omnia à iudicio Cameræ Imperialis pro nihilo duci vidimus, ibi iterum nos Ioannes Fridericus dux Saxoniæ Elector &c. Et Philippus Landgravius Hassiæ, per consiliarios nostros Eberhardum à Than, Johannem Ficinum à Lichtenau, & Rodulphum Pincernam, à Regia Maiestate iussionem, cui articulus ex Cadana Transactione insertus fuit, obtinuimus, illisque transmisimus. Ac nos Elector Saxoniæ, &c. cum Viennæ apud Regiam Maiestatem essemus, similia mandata impetravimus.

33. Verùm ea omnia, minimè frugifera nobis extiterunt. Illi enim adeò hæc omnia contemptui habuerunt, ut tandem coacti simus, superiori biennio elapso, legationem ad Cæsaream Majestatem in Italiam mittere, & ibidem de illis rebus queri.

34. Ad quæ nos inter cætera, anno superiori in conventu nostro Smalcaldensi, per Doctorem Mathiam Heltum, Cæsareæ Maiestatis Viceeancellarium, hoc accepimus responsi, *Quòd Cæsarea Maiestas ad petitionem Iudicis & Adsessorum iudicii Cameræ Imperialis, id quod supra exposuimus, rescripserit, nempe ut penes ipsos esset cognitio, quæ pro religionis causis haberi, & quæ item non haberi deberent*, Ex quibus iterum apparet, quod ipsi ad hæc gravamina occasionem præbuerunt, & ultra tot clara decreta Comiciorum Imperialium, istiusmodi declarationem Cæsaream iniustè extorserunt. Quod quidem minime necesse habuissent, si ullo modo tam apertis, & multiplicibus iussionibus ac mandatis Imperatoris, ut supra aliquocies dictum est, ad conservandam publicam pacem & concordiam editis, parere cogitassent.

35. Ac ipsa quoque Cæsarea Maiestas, priusque prædicta nostra Legatio ad eam in Italiam pervenit, literas ad nos dedit plenas clementiæ & humanitatis, in quibus clare promittit, se nihil alienum ab inita nobiscum pacificatione, adversus nos suscepturam esse, à quibus quidem longe dissenciunt, ea quæ Judicium Cameræ Imperialis contra hæc omnia, ad perturbandam publicam tranquillitatem, molitur, neque res certo cognosci & intelligi possit, illas ipsas literas Cæsareæ Maiestatis, & nostrum ad eas datum responsum, hîc subiicimus.

Ann. Christi 1536.

CAROLVS DEI GRACIA IMPERATOR ROMANUS, SEMPER AUGUSTUS, &c.

Llustres, cari consanguinei, Electores & alii Principes, Ac item generosi, nobiles, prudentes, dilecti fideles. Etsi vobis ante hac, tum per literas, tum per Oratores nostros sæpius significavimus, & re ipsa quoque testatum reddidimus, quod nos solum ad retinendam publicam pacem & tranquillitatem, in imperio Germanicæ nationis, & ad omnes discordias, ac controversias, præsertim in causa religionis ac fidei,

æqua-

æqualibus ac pacificis rationibus ac viis tollendas, propensi simus, neque propterea quenquam vi aut armis invadere, aut opprimere, Sed multo magis promissam & confirmatam pacificationem, vobiscum & cum vestris coniunctis initam conservare cupiamus. Tamen quoniam ad vos, licet falso, referri & sermones spargi accipimus, nos eo esse animo, ut prædictam pacificationem prima quoque occasione violare, vosq; armis adoriri velimus, non duximus prætermittendum, quin vos iterum hisce literis præmoneremus, ne istiusmodi confictis & falsis rumoribus, fidem adhiberetis, sed potius ut certo statuatis nos promissam & confirmatam pacificationem, conservaturos, & contra hanc nemini religionis seu fidei gratia, bellum illaturos, neque ad ullos motus aut seditionem, in Imperio, occasionem præbituros esse. Amanter & benigna petentes, ne vobis à quoquam diversum persuaderi, aut vos ad perturbandam pacem publicam incitari, patiamini, Quemadmodum hoc omnino de vobis speramus, Nosque hoc ipsum, præterquam quod vobis, & vestris subditis bono erit, gratum & acceptum habebimus. Datæ Sibiliæ VII. die mensis Julii, Anno Domini, &c. XXXVI. Imperii nostri XVI. & Regnorum nostrorum XXI.

CAROLVS

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Maiestatis proprium

Obernberger ss.

Illustri Joanni Friderico duci Saxoniæ, Landgravio Turingiæ, & Marchioni Misniæ, Sacri Romani Imperii Archimarscallo, nostro charo consanguineo, & Principi Electori, Et aliis Principibus, Comitibus, Civitatibus eiusdem coniunctis, in causa religionis, universis & singulis.

RESPONSIO.

1536.

INvictissime ac Potentissime Imperator, Domine clementissime, Vestræ Cæsareæ Maiestatis literas, datas Sibiliæ VI. de mensis Julii, ad nos universos & singulos, in causa religionis ac fidei coniunctos, scriptas, Primum ego Elector Saxoniæ, Deinde nos reliqui, cum debita reverentia accepimus, ac magna cum lætitia, & voluptate easdem legimus, Maximasque agimus & habemus vestræ Cæsareæ Maiestati gratias, pro tam benignis, ac plane Cæsareis promissis, quod videlicet, nihil aliud nobis de vestra Cæs. Maiest. persuadere debeamus, quam quod antea quoq; vestra Maiestas, tum literis, tum per suos Oratores, nobis significavit, & promisit, Nempe quod Maiestas vestra, tantum ad retinendam pacem ac tranquillitatem publicam, in Imperio Germanicæ nationis, & ad omnes discordias ac controversias, præsertim in causa religionis ac fidei, æquis, ac pacificis rationibus, & viis tollendas propensa sit, neque quenquã propterea vi aut armis invadere vel opprimere, sed multo magis promissam & confirmatã nobiscũ pacificationẽ, conservare cupiat, &c. Quanquã vero nos, quantũ ad vestrã Cæs. Maiest. ut summis laudibus dignissimum Imperatorem, attinet, nihil dubitavimus, quin Maiestas vestra eam ipsam pacificationẽ, in quam clementer consensit, ac de qua conservanda, tum literis, tum per Oratores sæpius nobis spem fecit, & promisit, minime violatura esset, tamen vestram Cæs. Maiest. pro nostra erga eandem observantia, atq; obedientia celare non possumus, per aliquod iam tempus, relatum nobis esse, vestram Cæs. Maiest. quædam inclementer adversus nos, suos subditos, moliri, Adhæc, quod à vestræ Cæsareæ Maiestatis Cameræ, & Rotuilensi iudicio, contra prædictam pacificationem, quibusdam nostrorum, abrogatis, suspensis, & nihili ipsorum processibus, summa gravamina hactenus illata sint, Quæ quidem res, nobis non exiguam sollicitudinis & suspicionis causam præbuerunt. Verum prædictæ Maiestatis vestræ literæ, & promissa nobis omnem solicitudinẽ adimunt. Non anim ambigimus, quin Cæs. Maiest. vestra, tum quantum ad conservandam pacem publicã attinet, tum alioqui etiam, se pro eo ac promisit, & Maiestatem vestram, ut Principẽ publicæ tranquillitatis amantissimum decet, se clementer erga nos geret, Neq; se per nostros adversarios à nobis abalienari patietur, Quemadmodum hoc de vestra Cæsarea Maiestate nobis persuademus, & post Deum, summam spem & fiduciam publicæ pacis, in vestram Maiestatem ponimus. Ac si qui diversum de Maiestate vestra ad nos retulerint, iis iuxta hãc Maiestatis vestræ postulationem ac promissum, fidem non adhibebimus, Et Deo iuvante, ita nos geremus erga Cæsaream Maiestatem vestram, ut ea nihil aliud quam debitam observantiam & obedientiam, in nobis perspectura sit, neque intelligat, nos publicæ pacis & tranquillitatis, tum amantissimos esse, tum nihil minus quam ullam reipublicæ perturbationem aut bellum, cupere aut velle.

Porro autem licet & multorum relationibus, & item ex quibusdam chartis excusis typis in Germania, accipimus, quod flagitante Maiestate vestra, Paulus Pontifex tertius, Concilium gene-

tale Mantuam indixerit, nosque ex ils intelligere non possumus, qua ratione pro dirimendis summis in religione Christiana controversiis, id Concilium videri possit liberum & Christianum, & non magis suspectum, & partiale, quàm multa priora Concilia Pontificum extiterunt. Tamen hanc habemus spem de Cæsarea Majestate vestra, ut Imperatore Christianissimo, quod eam cogitationem & rationem suscipiet, ut ista controversia religionis, ad veram ac stabilem concordiam, divino verbo consentaneam, redigatur, neque suspectis aut partialibus hominibus, maximarum istarum causarum judicium permittatur. Nam nos quidem nihil magis publicæ concordiæ profuturum arbitramur, quam si generale, Christianum, & liberum Concilium, cujus vestræ Cæsareæ Majestatis pacificatio, & item multa Majestatis vestræ & Imperii decreta mentionem faciunt, in Germania instituatur, cuiusq; celebrandæ spe, nos jam antea voluntatē, & sententiā nostrā, vestræ Cæsareæ Maiestati declaravimus, præsertim in illo responso, quod ante triennium, Maiestatis vestræ Oratori, qui unà cum Clementis Pontificis septimi, Nunico, quosdam nostrum convenit, dedimus, & ad vestram Cæsaream Maiestatem haud dubie perlatum fuit. Ac faxit Deus Optimus Maximus, ut solum honor & gloria nominis ipsius quæratur & illustretur, & saluti Ecclesiæ Christianæ consulatur, quemadmodum nos fore speramus, utque id fiat in Ecclesiis nostris, quotidie orationes & preces haberi curamus.

Quæ quidem omnia singulari observantia, erga Cæsaream Maiestatem vestram, rescribenda duximus, cui ut Domino nostro clementissimo nostra debita obedientia & officia perpetuo constabunt. Bene valeat Maiestas vestra. Datæ nona die mensis septembris, Anno Domini, M. D. XXXVI.

Vestræ Cæsareæ Maiestati.

Fideles & subditi,

Princeps Elector Saxoniæ, & alii Principes, ac Status Imperii, in causa religionis conjuncti.

36. AD hæc optimo studio & ut clare intelligi posset nos aliud nihil quàm quod honestum & æquum esset pro tranquillitate communi quærere, exposuimus primum Cameræ Imperialis Judici & Adsessoribus, ac deinde quoque ipsi Helio Smalcaldiæ, plurimas iustissimasque rationes, cur illa, in quibus iudicium Cameræ, contra pactionem & iussionem Imperatoriam & Regiam pacis publicæ, ac ultra nostram recusationem legitime interpositam, adversus nos procederet, negotia religionis iudicanda essent, aut saltem ad illam pertinerent, & ex ea orirentur. Quemadmodum etiam illud ipsum ex quibusdam decretis Imperialibus non obscure doceri potest.

37. Præterea supradictis duobus Electoribus, Moguntino & Palatino Norinbergæ, & præterea ipsi Cæsareæ & Regiæ Maiestati, sæpius per literas & coràm significavimus, quod nos negocia illa, propter quæ à sacrificulis & hypocritis in Iudicium Cameræ Imperialis pertracti sumus, verè sentiamus esse causas religionis, cum ex religione oriantur, neque possint ulla legitima aut iusta ratione discuti, nisi prius controversia religionis, ut quæstio præiudicialis, per generale, liberum, & Christianum Concilium definiatur. Et ut hæc rectius ac clarios intelligantur, subiiciemus quædam exempla. Vocantur quidam nostrorum coniunctorum in ius, hac de causa, quod impiam, ac Dei verbo adversantem Missam Pontificiam, ac Cæremonias in suis territoriis abrogari curaverint. Ibi nostri pro sui defensione opponunt, quod talis Missa pugnet cum vera religione, sitque plena impietatis & idolatriæ, ut ex Sacris literis clare ostendi potest. Eaque de causa se iustè hanc abolevisse adserunt. Hic arrogat sibi Judicium Cameræ Imperialis cognitionem. Obiiciunt nostri contra istorum usurpatam jurisdictionem, hanc esse causam religionis, ac comprehensam in pace Norinbergæ promissa & constituta, cuius cognitio usque ad generale, liberum ac Christianum Concilium suspensa sit. Hæc disceptatio partium an ista sit causa religionis necne, non potest in Cameræ Imperialis iudicio (etiam si illud æquius & minus partialiter se gereret) discuti, nisi prius articulus præiudicialis, videlicet an Missa Papistica sit impia necne, definiatur. Nam absque eo, non potest statui an negocium illud abrogationis Missæ Papisticæ, ad religionem pertineat vel non pertineat.

38. Item aliud, si Monasterium aliquod intra nostram vel nostrorum coniunctorum ditionem, aut territorium situm sit, in quo personæ quædam eius ordinis sive professionis eruditæ verbo Dei, id vitæ genus nempe plenum scandalis, & pugnans cum syncera Evangelii doctrina, relinquant, aut saltem inter sese aliis ceremoniis, sacris literis consentaneis utantur, ceteræ vero personæ eiusdem Monasterii nolint veritati cedere, sed in suis pristinis erroribus, idolatria, ac impietate pertinaciter perdurare, Et interim tamen reditibus ac bonis Monasterii pro sua libidine frui & abuti. Hic nos, & nostri, ne scandalum, idolatria, & discordia religionis in ditionibus nostris prohibeantur, non immeritò partes nostras interponimus, Quemadmodum etiam illi ipsi qui doctrinam Papisticam amplectuntur, diversas suorum in religione opiniones, & cultus non ferunt. Accidit jam, ut unus aut plures istorum pertinacium & indoctorum Monachorum ac Hypocritarum, qui odio synceriotis doctrinæ Evangelicæ à nobis aufugerunt, spem concipiant, ad suam pristinam

stinam sagiuam, & idolatriam tedeundi, ac propterea litem movent, adferentes suum vitæ institutum pium, & sacris literis consentaneum esse. Iam sumit sibi cognitionem Cameræ Imperialis judiciū, cui nos nullo modo stare possemus. Nam de ea præcipue quæstione agitur, an illud ipsum monasticum vitæ genus, doctrina, ac professio, veræ pietati conformis sit, quod isti confirmant, nostri vero sacrarum literarum testimoniis & auctoritate freti, pernegant.

39. Quia autem reditus sive bona, veræ & Christianæ religionis ac cultus divini gratia, collata sunt, ut & dici solet, *beneficium datum est propter officium*, neque nobis istorum, qui divino verbo repugnant, ministerium ullo modo utile esse potest, imò potius à ministerio jure arcentur, non possumus eos illæsa conscientia in pristinum statum restituere, Nisi prius in generali, libera, & Christiana Synodo doceatur id genus doctrinæ quam nos profitemur, ab Evangelica veritate dissentire, quod quidem nunquam futurum certo scimus. Quare sequitur, illis tales reditus ac bona non deberi, nihilque alienum ab æquitate hac quoque in parte à nobis tentatum aut actum esse, Et necesse est, ut articulus ille præiudicialis, religionis videlicet, in libero & Christiano Concilio, definiatur pnusquam ulla iusta ratione, de bonis Ecclesiasticis aliquid certi statui possit. Neq; in hoc casu valet argumentum illud quod opponitur, nempe agi de restitutione bonorum, cum illis ratione officii sive ministerii tantum, ut antea dictum est, ea debeantur. Nam qui ad officium sive ministerium non modo non sunt idonei, sed etiam hostiliter adversantur ministerio, & veros cultus Dei impediunt, merito fructibus seu reditibus, qui propter officium dantur & conferuntur, privantur ac carent. Ideoque talis restitutio hîc locum habere non potest.

40. Ac præter hæc omnia, significavimus Helto, nos supradictis duobus Electoribus, qui Norinbergæ nobiscum de pace egerunt, clare exposuisse, quod illa ipsa negocia, quæ tunc quoque tēporis in judicio Cameræ Imperialis sunt agitata, pro negociis religionis æstimemus & habeamus. Qui quidem nobis promiserunt, se illa ad Cæsaream Maiestatem relaturos esse, ut tales processus Cameræ Imperialis, & aliorum judiciorum, re ipsa omitterentur & abrogarentur.

41. Ex his satis patet, quod Judicio Cameræ Imperialis, etiamsi non tantas justæ suspicionis causas nobis præberet, & neque à Cæsarea, neque Regia Majestate, ipsis procedere toties inhibitum esset, adhuc tamen illa declaratio atque cognitio causarum religionis, permitti non posset. Ac facile quilibet vir prudens æstimabit, nos non immerito de hoc maximo gravamine conqueri. Neque difficile est colligere, & æstimare, qui tum Cæsareæ Maiestatis, tum noster etiam animus, & voluntas, in illa pacis prorogatione ineūda fuerit, ac quid nobiscum de omnibus illis religionis causis, actum sit, ultra quæ minime necesse fuerat, ut Judicium Cameræ Imperialis, talem declarationem à Cæsarea Maiestate, nobis insciis, peteret atque extorqueret, Maximè cum & ex supradictis duobus Comitiorum Imperialium decretis, de consensu eorum Statuum, qui Cæsareæ Maiestati hac in parte adstipulantur, editis, & item ex illa Cæsareæ Maiestatis pacis publicæ cautione, cui inserta est clausula, quæ omnes diversos processus, irritos ac nullos reddit, res sit perspicua & indubitata. Quibus sane iure optimo pro conservanda pace & tranquillitate publica, isti quoque acquiescere debuissent.

42. Et si alterutra pars gravari visa fuisset, potuissent rem ad Imperatorem referre, qui pro sua clementia & bonitate, audita utraque parte, ut publica pax conservaretur, auctoritatem suam interposuisset. Neque dubitamus, quin quilibet vir bonus candide interpretaturus sit, quod nos eorum hominum, qui in hisce negociis maximas causas suspicionum nobis præbuerunt, & in religione contrariis nobis opinionibus & studiis favent, cognitionem, tanquam adversariorum, fugiamus. Nam si nos eorum calculis ac sententiis submitteremus, nihil haberemus certius, quàm quod ex pace in bellum nos coniiceremus, omnibus legum beneficiis, quæ nobis patrocinātur, renunciaremus, totamque veritatis Evangelicæ doctrinam, & Cæremonias eidem consentientes, huius adversariis damnandam imprudenter & temere præberemus. Quod quidem Deus optimus maximus pro sua benignitate prohibeat. Proinde ex his boni omnes intelligent, quod negocia illa, propter quæ ab adversariis nostris in judicium Cameræ Imperialis vocati sumus, talia sint, quæ ad religionem omnino pertineant, quodque illi contra omnem æquitatem, contra decreta Comitiorum Imperialium, contra inssiones ac mandata Cæsarea & Regia, præsertim pacificationis illius, cuius supra sæpius mentionem fecimus, contraque scriptas leges & iura, istarum causarum cognitionem, ad se pertrahere conati sint, ut tandem necessario perpulsi simus, tum protestationes nostras, tum recusationem iustissimam interponere. Quæ tamen omnia, isti pro nihilo duxerunt, nostrasque excusationes, defensiones, petitiones pacis & tranquillitatis publicæ gratia susceptas, spreverunt, Et ad instantiam Papisticorum & impiorum sacrificulorum civitatis Hamburgensis, contra Senatum & populum ibidem, & similium sacrificulorum Collegii Divi Martini & Divi Joannis, & item Abbatis & Conventus Sancti Simeonis in civitate Mindensi, contra Duumuiros, Senatum, Tribunos, & populum ibidē, in clarissimis causis religionis ad restitutionem impiarum Ceremoniarum & cultus qui cum scriptura sacra, & confessione nostra doctrinæ Christianæ pugnat, pro sacrificulis & hypocritis illis Sententiam tulerunt, Ac Mindenses tanquam proscriptionis reos damnarunt & ut proscriptos, licet nulliter, sub dio proclamari curarunt.

43. Quam quidem ob causam nobis nihil certius exspectandum est, quam quod pro executione harum iniustissimarum sententiarum processuri sint, Atque ita fortassis Reges, Principes, & alios summos reipublicæ ordines imploraturi, eisque executionem demandaturi, In quo tamen

certum est, nos propter conscientias nostras & Evangelii gloriam, cedere non posse, sed oportere nos hanc rem Deo committere.

44. Si igitur eueniret, ut hisce de causis in Imperio Germanicæ nationis, bellum aut motus oriretur, coram Deo & hominibus publice restatum volumus, quod nos pacem, tranquillitatem, & Christianam ac æquam concordiam, ex animo optaverimus, & quæsiverimus, cuius tamen voti nostri compotes fieri non potuerimus. Ac propterea Christianos Monarchas, Reges, Principes, & Magistratus, universos, & singulos amanter & enixe rogatos volumus, ne nobis ullam culpam totum malorum, & incommodorum (quæ imminere videntur & Deus pro sua benignitate clementer avertere velit) adscribant, sed potius Judicio Cameræ Imperialis, sua temeritate & iniquitate rem publicam perturbanti. Ad hæc ne patiantur se adversus nos concitari, aut ad ullam societatem exequendi injustissimos, irritos, & nihili processus, sententias acpœnam pertrahi, Neve etiam per sese, vel per alios quocunque modo, occasione, aut prætextu id fieri possit, contra nos, cuiquam adstipulentur, consilio, ope, aut auxilio adsint, Sed totam hanc causam supremi Judicis, hoc est Dei, & divini ejus verbi, censuræ ac sententiæ, in universali, libera, Christiana, ac non partiali synodo, ad quam nos semper provocavimus, liberè & Christianè promulgandæ, publicæ pacis & tranquillitatis gratia, relinquant. Ac eò magis intenti sint, ne vi & armis contra nos agatur, sed pax & concordia conservetur, cui nos, si ullo modo ea frui, ut unicè optamos & precamur, concederetur, nullis æquis conditionibus defuturos nos pollicemur. Nam si quis, cujuscunque Status, dignitatis, aut conditionis fuerit, executionem illam injustissimam, qualicunque prætextu id fiat susceperit, atque ita pacem publicam turbaverit, pro ea conjunctione quæ inter nos est, non poterimus universi vel singuli, eum eosque quibus vis infertur, deserere. Sed potius ad conservandam pacem, à Cæsarea Majestate nobis concessam & ratificatam, ac Regiæ quoque Majestatis inhibitionem, & cassationem processuum Judicialium retinendam, eogemur, nostri & nostrorum legitimam tuitionem ac defensionem suscipere, & hanc injustissimam, tum Cameræ Imperialis, tum aliorum Judiciorum executionem, rationibus ac viis à jure divino, ac legibus naturæ concessis, Deo juvante, avertere & impedire, & eò consilia nostra dirigere, ut nos nostrique in causa religionis Christianæ conjuncti & fœderati, veritatis Evangelicæ doctrinam, atque ita veram Christi religionem, explosa jam Idolatria, retinere, & contra talium processuum injuriam, per Dei gratiam, tuti esse queamus. Ac si cui hanc ob causam quidquam aut vi eripiatur, aut per detaotionem sui corporis vel bonorum incommodetur, ut id damnum ab iis qui vim vel injuriam inferunt, resartiatur. Quæ quidem omnia vitare cuperemus, ac rogamus, iterum universos & singulos Monarchas, Reges, Principes, Potentatus, aliosque Reipublicæ Status & ordines, ut hujus nostræ commemorationis, protestationis, & petitionis recordentur, nosque in omnem eventum, quem Deus pro conservanda pace publica, & gloria Christi ac Evangelii, clementer gubernet, excusatos habeant. Pro quibus nos vicissim gratos & memores fore & hæc omni officii genere perpetuo compensaturos esse pollicemur.

Ann. Christi 1541.

ACTA COLLOQVII RATISPONENSIS

IN COMITIIS IMPERII RATISPONÆ habitis Anno Domini M. D. XLI.

SCRIPTVM QVO IMPERATOR ACTA COLLOQVII ORDINibus Imperii primum expendenda proposuit, ac sententiam de conciliatis, & non conciliatis articulis, rationeque reformationis instituenda, illos rogavit.

Invictissimus Imperator, Dominus noster clementissimus, nequaquam dubitat Electores, Principes, & Ordines reliquos Imperii, horumque absentium Legatos memoria tenere, quidnam initio istorum Comitiorum, atque adeò in prima actione proposuerit, ob quas præterea causas hæc Comitia sint indicta, ut denique consensu, & voluntate Ordinum Imperii ad conciliandos religionis articulos controversos delecti sint eruditi aliquot viri ab utraque parte, qui expensis & diligenter excussis articulis, in quibus nondum convenit, deliberarent, quanam ratione in his conciliatio, & concordia inveniri posset ac constitui. Ita tamen, ut quicquid actum aut tractatum per eos delectos collocutores fuisset, id citra fraudem ac præjudicium utriusque partis referretur ad Cæs. Majest, Electores, Principes, cæteros-

cæterosque Imperii Ordines, qui deinde eo commodius de omnibus statuere & juxta decretum Haganoense eadem legato Pontificio communicare possent.

2. Ut igitur delecti collocutores modum, & certam rationem haberent ordine procedendi in sua collocutione, Cæsarea Maiestas collocutoribus offerri curavit librum à viris quibusdam eruditis & piis (tales enim à fide dignis suæ Maiestati commendati sunt) conscriptū, in quo media, & viæ continerentur conciliandi articulos, qui in controversia sunt. Cōmisit autem Cæs. Maiest. ut in præsentia eorum, quos præsidentes & auscultatores ordinavit, liber per capita legeretur, quo sic omnia, quæ ad concordiam momenti aliquid haberent, consignari possent: contrà vero, si quid occurreret, quod non videretur admittendum, aut recipiendum, id corrigerent, ac emendarent. Porrò ubi omnia hæc essent confecta, Cæsareā Maiestatem scripto certiorem facerent de omnibus, quæ visa collocutoribus fuissent.

3. Huic Commissioni Cæs. Maiest. collocutores morem gerentes, omnem operam pro virili sua impenderunt, ut articuli, & numero plures, & præcipui, in quibus inter partes antè non convenerat, conciliarentur: ea tamen lege, ut penes Cæs. Maiest. & Ordines Imperii facultas esset ratam faciendi conciliationem huiusmodi, aut minus. Cæterum quod ad reliquos nondum conciliatos attinet, Protestantium collocutores, suam sententiam & consilium, separatim ut exponerent, ac Cæsareæ Maiestati offerrent, ab eadem Maiestate petitum est.

4. Omnia itaq; à prædictis collocutoribus utriusq; partis, ut Cæsarea Maiestas commisit, sunt facta: & quæ videbantur emendanda correcta sunt, utrorumq; sententia Cæs. Maiest. oblata est, simul etiam indicatum, in quibus articulis nondum plene consenserint, esse tamen ipsis collocutoribus spem, Cæsaream Maiestatem unà cum Electoribus, Principibus, & cæteris Statibus cogitaturā, & inventuram auxilio Dei omnipotentis media ac vias conciliandi etiam reliquos articulos nondum conciliatos. Rogarent denique suppliciter Cæsareā Maiestatem, boni consulere vellet ipsorum collocutorum operam, & diligentiam, quam huic rei impendissent.

5. Jam vero cum Cæs. Maiest. voluntas, & consilia semper respexerint, hodiernoque die respiciant, ut istud negocium præcipue ad Dei gloriam, & totius Christianitatis, maximè vero omnium ad sacri Rom. Imperii tranquillitatem, & unitatem decidatur, quo semel perniciosa ista in religione dissensio tollatur è medio, & quicquid hinc detrimenti accidere potest, præcaveatur, clementer & serio rogat ac obtestatur sua Maiestas, Electores, Principes & cæteros Ordines Imperii, ut iuxta ea, quæ sua Maiestas initio horum Comitiorum proposuit, ipsi omnes & singuli, non minorem diligentiam ac studium, quam sua Maiest. fecit, adhibere velint, & librum cum articulis Protestantium accurate expendere, idque primo quoq; tempore, suas deniq; sententias ac consilia ad Cæs. Maiestatem referre. Neque vero solum deliberare de articulis conciliatis, sed & de aliis nondū conciliatis, inter se consultare, pro conditione & necessitate rerū, quantum ipsis utile & expediens visum fuerit, ut sic incommoda plurima vitari possint. Præterea quomodo, & quibus rationibus gravissimi abusus, qui passim obtinuerunt non tam in ecclesiastico quam seculari Statu, tollantur, adque Christianam reformationem accommodari possint omnia, quemadmodum id summa necessitas deposcit. De reformatione.

6. Petit autem Cæs. Maiest. ut Electores, Principes, & reliqui ordines, sine omni mora ad huiusmodi opus adeo sanctum & necessarium, sese accingant, suaq; de his rebus consilia bona fide Cæs. Maiest. cōmunicare velint, ad quam rem ultro propensos Status Imperii Cæs. Maiest. nihil dubitat.

7. Offert postremo Cæs. Maiestas, ut & antea fecit, se nihil intermissuram, neque parsuram ulli diligentiæ aut labori, ut ad felicem ac salutarem finem deducantur omnia, sperans etiam Pontificis Rom. Legatum facturum, quicquid ad hanc rem expedire visum fuerit.

LIBER A CÆSARE PROPOSITUS, AD RATIONEM CONCORDIÆ INeundam, in controversiis religionis.

Artic. I.

DE CONDITIONE HOMINIS, ET ANte lapsum naturæ integritate.

EUS hominem ad imaginem & similitudinem suam condidit: Genesis 1. Non in corpore quidem, quanquam & illud dedit mirifice ornatum, & divinis usibus appositum, sed in mente, quam intellectus & voluntatis viribus præditam, secundum seipsum virtute vestivit, id est arbitrii libertate, sapientiæ luce, & innocentiæ pulchritudine quadam, ac participatione suæ divinitatis gratuita mirifice decoravit. Eccle. 17. & Eccl. 7. ut esset in laudem gloriæ ipsius, ad Ephes. 1. In hac imaginis & similitudinis integritate constitutus homo, in intellectu veram ac vivam Dei sui archetypi notitiam, & rectum de rebus iudicium, in voluntate vero ardentem erga Deum amorem & obedientiam, quæ in eo tamen sensim crescere debebant, possidebat Eccle. 17. Psal. 8. Genes. 1.

Artic. II.
De libero arbitrio.

ET quoniam Deus homini arbitrii libertatem indidit, adjecit quoque mandatum, relinquens illum in manu consilii sui, ut si vellet, posset per acceptam & assistentem gratiam, & vim spiritus sancti, mandatum servare, & imaginem, in qua conditus erat, incontaminatum custodire, sin nollet, gloriam & honorem suum voluntaria corruptione amittere, & vitā æterna morte commutare. Ecclesiast. decimoquinto. Hæc arbitrii libertas, quæ erat in omnibus nobis, si non cecidisset Adam, futura, nunc aliter se haber in lapso post peccatum ante reparationem, aliter post reparationem, aliter denique post glorificationem.

2. De libertate ante lapsum scriptum est: *Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit, dabitur illi: quem nihil in natura sua impediebat, vt faceret bene, nihil impellebat, vt faceret male.* Eccle. 17. Verum huiusmodi concreata libertas faciendi boni, & continendi se à malo, per hominis lapsum est amissa, sola libertate à coactione retenta, quæ tàm est in malis, quam in bonis, de qua dictū est, *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti.* Matthæi 23. Inefficax quidem ad inchoandam & efficiendam justitiam veram, & opera coram Deo bona, sicut scriptum est; *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei* 1. Cor. 2. Et iterum: *Sensus carnis inimicitia est adversus Deum. Legi enim Dei non est subiecta, ac ne potest quidem subiici.* Romano. octa. Valens tantum ad efficienda opera externa & vitæ præsentis tam bona quam mala, nam *quod ex fide non fit, peccatum est.* Romanorum 14. Unde Augustinus in præfatione Psalm. 31. *Nequa bona opera*, inquit, *appellaverim quæ non de radice bona procedunt.*

3. De libertate vero post reparationem Christus dixit: *Si filius vos liberaverit, verè liberi eritis*: Johan. octavo, & Paulus Romanorum octavo: *Lex enim spiritus vitæ liberum me reddidit à lege peccati & mortis.* Hæc nobis per filium opificio spiritus sancti restituitur & conservatur, juxta illud Christi: *Sine me nihil potestis facere.* Johan. 15. & illud Pauli: *Spiritus adiuvat infirmitatem nostram, quo à servitute peccati liberamur, & servi iustitiæ efficimur.* quemadmodum dixit Apostolus, *liberati à peccato, servi facti estis iustitiæ.* vocata propterea libertas à peccato.

4. Denique de libertate post glorificationem, quæ est libertas ab omni errore judicii, & prava concupiscentia, ait Apostolus; *quod Deum tunc videbimus, sicut est: & ei perfectè adhærebimus*, imò Deus erit omnia in omnibus.

Mallent protestantes sic possit nunc resistere peccato & præstare inchoatam obedientiam.

5. Et quia per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, verè liberi efficimur, *vt iam in eo omnia possimus qui nos confortat.* Philip. quarto, Idcirco hæc libertas in concionibus ad populum magnis encomiis celebranda est, ut intelligat, quid in Christo sit adeptus, & quod ad gratiam, quæ est in Christo Jesu, attinet, possit nunc se continere à peccato, obedire Deo, & facere eius mandata, & quod huc adjuvante spiritu summo studio contendere debeat, quemadmodum facit Apostolus: *Peccatum*, inquit, *vobis non dominabitur, non enim sub lege estis sed sub gratia. Gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro.* Romanorum sexto, & 2. Cor. sexto: *Adiuvantes*, inquit, *adhortamur ne in vacuum gratiam Dei receperitis.* Sic enim gloria Christi, & abundantia ac vis gratiæ, & doni justitiæ, quod per eum recipimus, Romanorum quinto, commendantur. Etsi interim etiam diligenter inculcandum sit, tantam adhoc in nobis ad bonum infirmitatem, & ad malum inclinationem remanere, quæ illam vim spiritus remoretur, & pravas cupiditates gignat, impellatque ad ea facienda, quæ non volumus. Galatas quinto. Quo fit, ut nemo sit in hac vita sine peccato. prima Joh. primo. Quo magis à Christo pendendum est, & timore, & tremore in hac vita versandum, atque studendum est, ne unquam desimus gratiæ Dei. Heb, 12. *neve contristemus spiritum sanctum, in quo signati sumus in diem redemptionis.* Ephesi. quarto.

Art. III.
De causa peccati.

CAusam peccati constat esse malam voluntatem, Diaboli & hominis se à Deo avertentem, quæ malitia voluntatis non à Deo, sed ex Diabolo & nobis est, Sicut Christus ait: *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur.*

2. Invidia itaque Diaboli mors introivit in orbem terrarum, Sap. 2. & per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. Rom. 2. Quod factum est, cum Adam astu Diaboli circumventus fidem vivam & amorem Dei perdidit, & horum loco sui fiduciam & amorem imbibit, Gen. 3.

Art. IIII.
De originali peccato.

PEccatum itaque originale dicimus esse carentiam seu defectum originalis iustitiæ debitæ inesse. Originalem vero justitiam intelligimus inesse, gratia Dei, & imaginem illam & similitudinem Dei habere, ad quam conditi sumus, & quæ spiritum sanctum, & ex hoc notitiam Dei & amorem complectitur, cuius defectus sunt, destitui gratia, & spiritu Dei, seu ut Paulinis verbis utamur, *incredulitas & inobedientia*, Rom. 3. Gal. 3. & Romanorum quinto.

2. Con-

2. Concupiscentiam vero intelligimus esse corruptionem, & inordinatam dispositionem virium humanarum, seu vitiosam inclinationem in malum, quæ & ob id lex membrorum, lex peccati, & peccatum quoque appellatur Rom. 7. Cavendum igitur *ne regnet peccatum in mortali corpore vestro*, Rom. 6. Ad rationem itaq; peccati originalis, utrumq; simul & coniunctim requirimus, utputa, & defectum originalis iustitiæ debitæ inesse, & concupiscentiam seu vitiosum habitum, qui iunctus huic carentiæ, non potest non prodire in omne genus peccati actualis, in non renatis, in quibus Diabolus efficax est, Ephes. 2. 3. Diserte autem discernimus peccatum originale ab actuali, sicut originale dicamus consistere in vera carentia iustitiæ originalis habente coniunctum vitiosum habitum, inclinantem ad peccatum. Verum quicquid est præter illam carentiam & habitum vitiosum in nobis peccati, quod in actum aliquem erumpit, sive id fiat cogitatione, sive locutione, sive externo opere, sive actus operisve debiti omissione, actuale vocamus.

3. Peccatum ergo originale secundum suam propriam rationem acceptum, prout distinguitur radix à fructibus, per Adam in omnem posteritatem pertransiit & in mortem regnavit Rom. 5. Fitque nobis omnibus nascentibus sola propagatione proprium, sicut dicit Apostol. Rom. 9. *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid mali egissent, &c.* Item Rom. 5. regnavit mors ad Adam etiam in eos qui non peccaverunt, & tamen verum est, quod hæc nuda carentia iustitiæ debitæ habens annexum vitiosum habitum, res est seu peccatum dignum morte. Quia Deus in homine hoc peccato oppresso non videt imaginem suam, aut sui notitiam, aut amorem: Et proinde *nascimur omnes natura filii iræ*, Ephe. 2. Adeo ut ne infantes quidem, qui nec dum renati decedunt, ab hac damnatione, quæ in carentia divinæ visionis & lucis constituta est, sint immunes.

4. Tametsi enim in nobis nascentibus adhuc vestigium quoddam imaginis Dei reliquum sit, quod lumen naturæ appellamus, quo etiam in qualemcunque Dei cognitionem assurgimus, quia tamen hoc vestigium admodum exile est ob contaminationis gravitatẽ, fit ut Deus idipsum non agnoscat, quod ad faciendã spiritualem & veram iustitiam omnino sit inefficax, etsi ad condemnandos iustitiæ Dei non subiectos sufficiat. Romanorum primo.

5. Dissolvitur autem hoc originale peccatum per lavacrum regenerationis, & renovationis, in verbo vitæ, per meritum passionis Christi, Ephe. 5. Nam baptismo reatus mali huius per meritum Christi dissolvitur, & gratia Dei restituitur, tum etiam concupiscentiæ vis reprimitur, donato spiritu Christi, qui novos, & sanctos in homine motus excitat, sicut docet Apostolus, Romanorum quinto, sicut per unius delictum propagatum est malum in omnes homines, ad condemnationem, ita & per unius iustificationem propagatur donum in omnes homines in iustificationem vitæ: *Quemadmodum per inobedientiam unius, peccatores multi constituti sumus, sic per unius obedientiam multi iusti constituentur.* Rursus Cap. sexto. *consepulti sumus ipsi per baptisma in mortem, ut quemadmodum Christus est excitatus à mortuis per gloriam patris, sic & nos in novitate vitæ ambulemus.*

6. Proinde etsi post Baptismum in renatis remaneat materiale peccati, hoc est, concupiscentia, gravis certe infirmitas & radix omnis amaritudinis: formale tamen, quod reatus est, aufertur. Nam eo per Baptismum soluti, Christo induti sumus, atque ad imaginem filii Dei saltem inchoatam reformati. Sicut dixit Apostolus: *Qui tradidit semetipsum pro Ecclesia, ut eam sanctificaret, mundatam per lavacrum in verbo, &: quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Idcirco propter meritum passionis Christi, & Christum ipsum habitantem in sanctis, reliquum huius mali non imputabitur in peccatum. Neque est peccatum quod eos ullo reatu, qui propter Christum sublatus est, obstringat, donec in aliquem actum, vel cogitationem, vel concupiscentiam erumpit, vel in actus debiti umissionem. iuxta illud: *Nihil ergo damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu*, qui non secundum carnem ambulant. *Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me à lege peccati & mortis.* Rom. 8.

7. Unde Augustinus rectè utitur his loquendi formulis: *Reatus ille nascendo contractus, renascendo dissolvitur.* libro de *spiritu & litera.* Item contra Julianum libro secundo: *Lex ista*, inquit, *peccati, quæ in membris est corporis mortis huius, & remissa est generatione spirituali, & manet in carne mortali. remissa, quia reatus solutus est sacramento, quo renascuntur fideles.* Item: *omni reatu caret baptizatus.* Rursus: *omni reatu omnium malorum caret baptizatus.* Præterea ad Bonifacium scribens; *Baptisma*, inquit, *omnem dat indulgentiam peccatorum, & aufert crimina non radit.* Et in hanc sententiam alia plurima sanctus ille Episcopus scripsit.

8. Itaque docendum est cum Augustino diligenter, Legem illam peccati, & relictam in sanctis concupiscentiam, si ex se nullum fructum malum ædit, non esse peccatum, quod adhuc eos reatu aliquo teneat. Omnis enim reatus eius per Christum sublatus est.

9. Cæterum eodem Augustino authore, agnoscendum quoque & docendum est, quod Apostolo malum hoc vocetur peccatum. Neque id solum, quia à peccato invectum sit, sed etiam quia ad peccatum inclinat, & ei inest inobedientia contra dominatum mentis. Nam idem vir Dei libro quinto cap. 3. contra Julianum sic scribit: *concupiscentia carnis, adversus quam bonus concupiscit spiritus, & peccatum est, quia illi inest inobedientia contra dominatum mentis, & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & causa peccati est defectione consentientis, vel contagione nascentis.*

10. Et adversus eundem Julianum libro 2. *Quamvis*, inquit, *iam non eodem modo appelletur peccatum, quod facit reum, sed quod sit reatu primi hominis factum, & quod rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuvet nos gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, ne sic etiam mortuum peccatum rebellet, ut vincendo reviviscat & regnet.*

11. Statim vero ubi in aliquem vitiosum actum, quales sunt contemnere seu odisse judicium Dei, & eius promissis diffidere, fremere adversus Deum, & similes etiam longe minores motus, quibus qualiscunque accedit aut delectatio, aut assensus, aut tolerantia, erumpit seu ebullit, fit in nobis actuale peccatum, quod indiget nova remissione seu non imputatione. Et quia tanta est nostra infirmitas, & tam fœcunda illa radix amaritudinis, quæ in nobis superest, ut non succumbamus subinde concupiscentiæ, quin radix illa amaritudinis amaros fructus, hoc est, neglectum Dei & perversas appetitiones, proferat. Ideo necesse est, ut omnes sancti, quamdiu sunt in hac vita, dicere opus habeant: *dimitte nobis debita nostra, &c.* Item, *si dixerimus quia peccatum non habemus, &c.* Differt itaque concupiscentia, quæ est in non renatis, à concupiscentia, quæ est adhuc in renatis quod illa coniunctum habeat reatum mortis æternæ, ab hac autem renatorum concupiscentia hic reatus per Christum sublatus sit, sicut illa post se violenter corripit impium. Contra hanc dimicant fideles, eamque mortificant. Illa autem reprobis illis sic est materia ruinæ, sicut hæc est nobis exercitium humilitatis & fidei. Quoniam igitur reatus ablatus est, & concupiscentia superest, quæ contra spiritum perpetuo exurgit: ideo in concionibus ad populum utrumque hoc populo diligenter exponendum est. Primum ut beneficium gratiæ Christi recognoscant, ac prædicent in eo, quod hoc mali Deus non imputat, Deinde ut agnita probeque considerata tanta infirmitate, quæ superest, se totos sanandos Christo medico indies plenius permittant & offerant.

12. Cumque ne illicita desideria in se existant velle quidem debeant (etsi dum sunt in corpore mortis huius non obtineant) in jugi pœnitentia & precatione veniæ perseverent. Postremo ut cogitent, cum quanto & quali hoste domestico sibi sit pugnandū, ut studiosius opem spiritus domini semper implorent, & vigilandum instandumque sibi sciant, ut carnem suam cum vitiis & concupiscentiis suis crucifigant & mortificent.

13. Contra vero non minore studio vis gratiæ in baptismo acceptæ magnificè celebranda, atque adeo docendum est, eam esse maiorem, modo fide exerceatur, quàm est residua hæc nostra infirmitas, quod ea infirmitas & vitiositas crucifigi & mortificari possit usq; ad plenam victoriam in futuro seculo, juxta illud; *Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, & de peccato condemnavit peccatum in carne, ut iustitia legis adimpleretur.* Item: *Fratres, non sumus debitores carnis, ut secundum carnem vivamus.* Item. *Quicunque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei,* Rom. 8.

ARTIC. V.

De justificatione hominis.

NUlli Christiano dubitandum est, post lapsum primi parentis *omnes homines*, ut inquit Apostolus, *nasci filios iræ*, & inimicos Dei, eoque in mortem & servitutem peccati.

2. Item nulli Christiano ambigendum est, nullum hominem posse Deo reconciliari, itemque liberari à servitute peccati, nisi per Christum unum mediatorem Dei & hominum, *per cuius gratiam*, ut inquit Apostolus ad Romanos, *non tantum reconciliamur Deo & liberamur à servitute peccati, sed etiam efficimur consortes divinæ naturæ & filii Dei.*

3. Item perspicuum est, quod adulti non consequuntur hæc beneficia Christi, nisi præveniente motu spiritus sancti, quo eorum mens & voluntas movetur ad detestationem peccati. *nam impossibile est*, ut inquit Augustinus, *novam vitam inchoare, nisi prioris nos peniteat.* Item Lucæ ultimo, Christus jubet *prædicari in nomine suo pœnitentiam & remissionem peccatorum.* Johannes etiam Baptista missus *ad parandas vias domini* prædicavit pœnitentiam, inquiens: *pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum.* deinde à spiritu sancto movetur hominis mens in Deum per Christum. & hic motus est per fidem, per quam hominis mens certo credens omnibus, quæ tradita sunt à Deo, etiam certissimè & sine dubio adsentitur promissionibus nobis exhibitis à Deo, qui, ut dicitur in Psalmo, *Fidelis est in omnibus verbis suis*; & ex eo fiduciam capit propter promissionem Dei, qua pollicitus est se remissurum peccata gratis, & adoptaturum in filios credentes in Christum, eos, inquam, quos prioris vitæ pœnituerit, & hac fide erigitur in Deum à spiritu sancto. Ideoque accipit spiritum sanctum, remissionem peccatorum, imputationem justitiæ, & innumerabilia bona.

4. Firma itaque est & sana doctrina, per fidem vivam & efficacem justificari peccatorem, Nam per illam Deo grati & accepti sumus propter Christum. Vocamus autem fidem vivam, motum spiritus sancti, quo vere pœnitentes veteris vitæ, eriguntur ad Deum, & vere apprehendunt misericordiam in Christo promissam, ut jam vere sentiant, quod remissionem peccatorum, & reconciliationem propter meritum Christi gratuita Dei bonitate acceperunt: & clamant ad Deum: *Abba pater*. Id quod tamen nulli obtingit, nisi etiam simul infundatur caritas sanans voluntatem, ut *voluntas sanata*, quemadmodum divus Augustinus ait, *incipiat implere legem.* Fides ergo viva est, quæ & apprehendit misericordiam in Christo, ac credit justitiam quæ est in Christo, sibi gratis imputari: & quæ simul pollicitationē spiritus sancti, & caritatē accipit. Ita quod fides quidem iustificans est, illa fides, quæ est efficax per caritatem, sed interim hoc verum est, quod hac fide eatenus justificamur, id est, acceptamur & reconciliamur Deo, quatenus apprehendit misericordiā & justitiam,

quæ

quæ nobis imputatur propter Christum & ejus meritum, non propter dignitatem seu perfectionem justiciæ nobis in Christo communicatæ.

5. Etsi autem is qui justificatur, justitiam accipit, & habet per Christum etiam inhærentem, sicut dicit Apostolus; *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis.* &c. (Quare Sancti Patres *justificari* etiam pro eo quod est inhærentem justitiam accipere, usurparunt) tamen anima fidelis huic non innititur, sed soli justitiæ Christi, nobis donatæ, sine qua omnino nulla esse necesse potest justitia. Et sic fide in Christum justificamur seu reputamur justi, id est, accepti per ipsius merita, non propter nostram dignitatem aut opera, & propter inhærentem justitiam, eò justi dicimur, quia quæ justa sunt operamur juxta illud Johannis: *Qui facit justiciam, justus est.*

6. Et quanquam in renatis semper crescere debent timor Dei, patientia & humilitas, & aliæ virtutes, cum renovatio sit imperfecta, & hæreat in eis ingens infirmitas, tamen docendum est, ut qui verè pœnitent, semper fide certissima statuant, se propter mediatorem Christum Deo placere, quia Christus est propitiator, pontifex & interpellator pro nobis, quem pater donavit nob. & omnia bona cum illo.

7. Quoniam autem perfecta certitudo in hac imbecillitate non est, suntque multæ infirmæ & pavidæ conscientiæ, quæ cum gravi sæpe dubitatione luctantur, nemo est à gratia Christi propter ejusmodi infirmitatem excludendus. Sed convenit tales diligenter adhortari, ut iis dubitationibus promissiones CHRISTI fortiter opponant, & augeri sibi fidem sedulis precibus orent, juxta illud: *Adauge nobis Domine fidem.* Christiano cuique debet esse compertum, non in hoc datam esse nobis hanc gratiam, & hanc generationem, ut in eo gradu innovationis nostræ, quem primum nacti sumus, ociosi consistamus, sed crescamus in ipsum per omnia, qui est caput. Ideoque docendus est populus, ut det augmento huic operam, quod quidem fit per opera bona, & interna & externa, à Deo mandata, & commendata, quibus Deus promisit propter Christum in pluribus Evangelii locis clarè & manifestè mercedem: bona tam corporis, quam spiritus in hac vita, prout divinæ providentiæ visum fuerit, & post hanc vitam in cœlis. Ideoq; quamvis hæreditas vitæ æternæ propter promissionem debeatur renatis, etiam cum primum in Christo renati sunt: nihilominus reddit Deus etiam bonis operibus mercedem non secundum substantiam operum, neque secundum quod sunt à nobis, sed quatenus in fide fiunt, & sunt à spiritu sancto, qui habitat in nobis, concurrente libero arbitrio, tanquam partiali agente.

8. Et amplior & major erit fœlicitas eorum, qui majora & plura opera fecerunt, propter augmentum fidei & charitatis in qua creverunt hujusmodi exercitiis. Qui autem dicunt, sola fide justificamur, simul tradere debent doctrinam de pœnitentia, de timore Dei, de judicio Dei, de bonis operibus, ut tota summa prædicationis constet. Sicut Christus inquit: *Prædicantes pœnitentiam & remissionem peccatorum in nomine meo.* Idque ne hac loquendi formula alter quàm prædictum est intelligatur.

ARTIC. VI.

De Ecclesia & illius signis ac autoritate.

ECclesia est cœtus, seu congregatio hominum, omnium locorum & temporum, qui vocati sunt in communionem professionis, unius ejusdemq; fidei, doctrinæ, ac sacramentorum, secundum Catholicam, orthodoxam, & Apostolicam doctrinam.

2. In hoc cœtu quicunque in unitate veræ ac vivæ fidei per charitatem efficacis sub uno capite Christo, & subministratione spiritus sancti cohærent, & eisdem sacramentis spiritualiter communicant, hi soli eam Ecclesiam constituunt, quæ à Paulo *templum sanctum, & domus Dei, corpus Christi.* 1. Cor. 6. Ephes. 2. & 4. 1. Tim. 3. & à Johanne *civitas sancta Ierusalem descendens è cœlo, constructa vivis ex lapidibus.* Apoc. 22. dicitur. Hic est *populus Dei sanctus emundatus ab omni iniquitate, & acceptabilis Deo, sectator bonorum operum.* ad Tit. 2. Qui allegoricè *hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ vivæ, paradisus* cum fructu pomorum in scripturis præsignatus est. Hæc est illa Ecclesia electorum Dei, occulta nobis, cognita verò Deo, sicut scriptum est: *Cognovit Deus qui sunt eius.* 2. Timoth. 2. In qua in præscientia sunt quicunq; fidei & charitatis spiritum non amittunt. Hebr. 3. Etsi non pariter omnes eandem spiritus perfectionem participent. Rom. 12, 14. & 15. Ephes. 4. In qua etiam ii censentur, etsi non in præsentia, prædestinatione tamen Dei, quos ille convertendos novit, etsi nobis foris esse videantur. Quemadmodum D. August. de Baptismo contra Donatistas lib. 5. cap. 17. docet.

3. Deinde sunt in hoc cœtu, quod ad externam societatem attinet, etiam mali æterno supplicio destinati, quamdiu vivis membris, etsi non spiritualiter, corporaliter tamen, hoc est externis fidei signaculis, & visibilibus pietatis sacramentis, veluti palea frumento conjuncti sunt. Matth. 3. & 13. formam quidem pietatis habentes, sed virtutem ejus abnegantes. 2. Tim. 3. Qui ab Apostolo, donec separentur, seu abscindantur à corpore, intus esse dicuntur. 1. Cor. 5. *Tollite malum è vobis* &c.

4. Hic ergo cœtus unius professionis & signorum, habens dum hîc vivitur multos malos & hipocritas admixtos, est ceu magna domus, in qua non solùm sunt vasa aurea & argentea: sed & lignea & fictilia, & quædam in honorem quidem, quædam in contumeliam. 2. Tim. 2. Invisibilis secundum eam partem, quæ spiritu Dei vegetata in vitam æternam prædestinata est. Visibilis autem secundum externam professionem, & communionem, per totum terrarum orbem diffusa, incipiens ab Hierusalem, & inde per Apostolos propagata, in omnes gentes. Luc. 24. & Act. 1. Rom. 10.

5. Et ut mali peccatores non sint viva membra Ecclesiæ, nec de Ecclesia electorum Dei, quæ sancta & communio sanctorum vocatur, nihilominus tamē Christus docuit nos non alibi hanc Ecclesiam sanctorum quærere, quam in illa congregatione magna, in qua est hæc veræ fidei, religionis & sacramentorum professio, & administratio, in qua quisquis permanserit communione omnium bonorum, quorumcunq; piorum, qui ab initio mundi fuerunt, fruitur, non præjudicantibus peccatis alienis, quod communio sacramentorum cum malis non maculet aliquem, sed consensus factorum.

6. Quisquis verò se ab hac Ecclesia separaverit, hoc solo scelere, quod à Christi unitate sejunctus est, non habebit vitam æternam, sed ira Dei manet super eum.

7. Et ne quis vacillaret, addidit Christus certissima signa, quibus hæc magna domus, quæ est Ecclesia Dei, nobis cognoscibilis sit, quæ sunt sana doctrina, rectus sacramentorum usus, & vinculum charitatis & pacis. Ephes. quarto, Romanorum 12. Duæ priores notæ separant ab Ecclesia Ethnicos seu paganos, tum hæreticos, primæ Corinth. quinto. 1. Johan. secundo. 1. Timoth. 1. 2. & 3. Tertia nota separat schismaticos, & ritè excommunicatos, primæ Corinthiorum 1. 5. & 11. Adhæc quarta Ecclesiæ nota est, quod Catholica sit & universalis, hoc est, per omnia loca & tempora diffusa, & propagata usq; in fines terræ.

ARTIC. VI.

De nota verbi.

HAS notas dum in hac magna domo superesse videmus, non motatur, quod multi interim in ea sint mali, atque etiam præsideant ac dominentur, quo minus credamus, non alibi usquam, quàm hic, ubi scilicet viget sana doctrina, verus usus sacramentorum, & vinculum charitatis, veram Ecclesiam piorum esse inquirendam. Hæc enim magna domus promissionem habet infallibilis præsentiæ DEI & Spiritus sancti, quæ ob permixtos malos ab ea non aufertur, sicut scriptum est: *Et ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Matth. 28. Item: *Non relinquam vos orphanos.* Johan. 14. *Quid enim si exciderunt à fide quidam illorum, numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? absit. est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.* Rom. 3.

Protestantes mallent omitti verbum magna domus.

2. Novit enim Deus hanc magnam domum mirabili consilio conservare, non in quibuslibet, sed in iis tantum, qui veræ pietatis cultores Ecclesiæ unitatem ob permixtam malorum multitudinem non deserunt, qui & apud Esaiam reliquiæ dicuntur, in quibus promissiones conservantur, & adimplentur: *nisi*, inquit, *Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus & sicut Gomorrha similes essemus.* Esa. 1. Et rursus: *Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiæ salvæ fient.* Esa. 10. Rom. 9. & Apostolus inquit; *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura? quemadmodum interpellat Deum adversus Israel; Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal.* Rom. 11. 3, Reg. 19. Has reliquias Christus oves suas appellat, quæ vocem ejus audiunt, & sequuntur, in hoc peculiariter à Deo destinatæ, non ut extra magnam hanc domum privata consvetudine se colligant, sed ut in his magna illa domus conservetur, fulciatur & sustentetur, ne planè & funditus pereat. Ipsæ enim sunt domus illa fundata supra petram, in quam si ruant omnia adversa, nihilominus firma, stabilis, & immobilis persistet. Matth. 7.

3. Et ut hæc magna domus non semper æque floreat multitudine piorum, nec sit in ea semper eadem verbi perspicuitas, propterea tamen ambigendum non est, quominus in ea conservetur illa vera Ecclesia, quæ sola habet unctionem spiritus docentem nos de omnibus. Conservatur autem dum retinetur doctrinæ unitas, in iis saltem quæ ad pietatem & salutem sunt necessaria. Fuerunt enim, sunt, & erunt semper in hac magna domo, qui hanc doctrinam in fide, spe, & charitate constantem illabefactatam tueantur.

ARTIC. VII.

De pœnitentia post lapsum.

IN hac sola Catholica Ecclesia est remissio peccatorum, quæ non solùm in baptismate, sed etiam post baptisma confertur pœnitentibus. Nec tantum in Ecclesia est remissio peccatorum leviorum, quæ jugi sanctificatione nostri repurgantur, verum etiam graviorum, de quib. dixit Apostolus, quoniam *qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Et iterum. 2. Cor. 12. *Timeo ne iterum cum venero ad vos, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & impudicitia quam gesserunt.* Hanc remissionem peccatorum post lapsum negantes Novatiani, qui & Cathari, rectè damnati sunt, quod Scriptura & verbo & exēplo testetur, conversioni locum esse post lapsum. Ezech. 31. Matth. 18. Luc. 15. Gal. 6. Apocal. 2. Actor. 8. 4. Reg. 2. 1. Timoth. 1. 2. Cor. 2. Solum enim incredulitatis seu finalis impœnitentiæ ac blasphemiæ in Spiritum sanctum, & desperationis peccatum remissionem non habet, neq; hic neq; in futuro seculo. Matth. 12. De quo intelligi potest, quod scribit Apostolus ad Hebræos cap. 6. *Impossibile esse eos, qui semel sunt illuminati, & gustaverunt donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaveruntq; nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque venturi seculi, & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi*

tes sibi filium Dei, & ostentui habentes. Et iterum cap. 10. *voluntarie peccantibus nobis post acceptam noticiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis expectatio iudicii.* Significat enim Apostolus eos, qui post acceptam noticiam Evangelii rursus sibi filium Dei crucifigunt & ostentui habent, ac voluntarie peccare non desinunt, non habere aliam pro peccatis hostiam, seu aliam per pœnitentiam revocationem. quale videre est in Juda proditore, qui tradens & rejiciens Christum, non invenit pœnitentiæ locum, tametsi pœnitentia commissi sceleris ductus succlamaret: *Peccavi tradens sanguinem iustum*, Matth. 27. Non enim respexit in redemptorem, quem prodendo repulit, quale etiam de Esau refert, & cæteris omnibus qui excusaverunt se ne eis fieret verbum, & recusaverunt loquentem, Heb. 12. Quod *qui non credit in Christum iam iudicatus sit, quia non credidit in nomine filii Dei.* Joh. 3. qui & subdit, *eum qui incredulus est filio non visurum vitam, sed mortem super eum mansuram.* Atq; hoc est peccatum illud ad mortem, de quo in Epist. 1. Joan. cap. 6. alioqui testatur in Hebræis Apostolus, excepto hoc incredulitatis & obdurationis finalis immani crimine, nullum esse peccatum, ne blasphemiæ quidem, præterquam in spiritum sanctum, quod in Ecclesia non remittatur, modo per fidem ad Christum redeamus, in hac hostia, & alia nulla, peccata expiari credamus. sic enim ait cap. 3. *Videte fratres ne quando sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Nam,* ut subjicit, *participes Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius usq; ad finem firmum retineamus.* Non enim universi qui profecti ab Ægypto peccaverunt, sed qui exacerbaverunt audientes, corda obduraverunt, & increduli fuerunt, ii soli non potuerunt introire propter incredulitatem.

2. Quamvis quoq; pia est sanctorum Patrum expositio, qui locos illos Pauli interpretantur, de alia renovatione per baptismum, quam Ecclesia in qua unus tantum baptismus est, non agnoscit.

3. Constat autem conversionis post lapsum ratio, ut supra de justificatione dictum est, mortificatione, & vivificatione. Verùm mortificatio hic non tantum contritionem sed & confessionem, & satisfactionem castigatoriam, de qua infra dicetur, postulat. Describitur enim pœnitentia post baptismum ab Apostolo, in hunc modum, *ut sit dolor seu tristicia secundum Deum, in iis qui peccaverunt, gignens in iis solicitudinem, indignationem, satisfactionem, timorem, desyderium, vindictam.* 2. Cor. 7.

4. Efficitur autem hæc mortificatio in nobis, non tam ministerio legis Moysi quàm lege spiritus vitæ, dum hæc in baptismo nobis insita & peccato rursus obruta, per Evangelii verbum in nobis resuscitatur, cordibus nostris inclamans; *Memor esto unde cecideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac; sin autem, venio tibi cito.* Apoc. 2. Item: *O insensati, quis vos fascinavit non obedire veritati? ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est, & in vobis crucifixus.* Et iterum: *Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus aut tribus testibus moritur. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit?*

5. Hæc vox spiritum nostrum, præoccupatum peccato, ad contritionem, & inenarrabiles gemitus revocat, qui in confessionem tandem erumpunt: & solicitudinem, indignationem, satisfactionem, timorem, desiderium & vindictam pariunt & operantur, de quibus animi motibus dictum est, in David Propheta: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus. cor contritum & humiliatum Deus non despicit.*

6. Hujc timori succurrit fides, quæ respicit in Christum, quem habemus apud patrem advocatum justum, & qui est *propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi.* 1. Joan. 2. Unde & salvare in perpetuum potest, accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis. *Quod maneat in æternum, sempiternum habens sacerdotium,* Heb. 7.

7. Hac fide rursus innovatio spiritus accipitur, & vivificatio mortificationi conjungitur. sic enim precatur David: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Asperges me hysopo & mundabor, lavabis me & super nivem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam & exaltabunt ossa humiliata. Spiritum rectum innova in visceribus meis, redde mihi lætitiam salutaris tui* &c. Et iterum: *Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua. Conversus sum in ærumna mea dum configitur mihi spina. Delictum meum tibi cognitum feci, & iniustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* De hac remissione per testimonium spiritus, quemadmodum in justificatione, certi reddimur: sacramento pœnitentiæ: cujus vis in absolutione consistit, accedente, de quo postea dicendum erit. Hactenus de pœnitentia post lapsum, quæ in sola Ecclesia Christi agitur, & remissionem obtinet peccatorum.

Artic. VIIII.

De authoritate Ecclesiæ in discernenda & interpretanda Scriptura.

Ecclesiæ ergo authoritas cognoscenda & requirenda est. Hæc verò authoritas, ut perspici possit, sciendum est: Deum, ut hanc Ecclesiam sibi compararet, principio usum esse ministerio verbi vocalis non scripti, quod quasi per manus tradi & communicari voluit. Quemadmodum & Christus Apostolis suis mandavit, *ut irent in mundum universum & prædicarent Evangelium omni creaturæ.* Quo tamen vocali, & externo verbo Deus non aliter utitur, quàm instrumento, quo internum illum afflatum exhibet, quo solo aperiuntur corda. Collocutores Protestantium de hoc toto articulo suum exhibuerunt scriptum signatū A.

2. Postea Dei beneficio addita est Scriptura, tum ut humanæ imbecillitati in oblivionem & errorem proclivi, tum Diaboli fraudibus, qui verbum excutere nunquam non molitur, succurreretur,

3. Quia verò, ut dictum est, Deus sciebat futurum esse, ut Diabolus vivum illud verbum comparato in id omni astu, corrumpere satageret, & quod homines in hoc subornaret, qui transfigurantes se in angelos lucis, tum scripturas adulterinas, quibus divinam & apostolicam authoritatem arrogarent, sub ipsorum etiam apostolorum nominibus ederent, tum qui apostolicas in suam ipsorum perditionem depravarent, vinculum quoq; charitatis, quod in eis esset, iniquis discessionibus rumperent, idcirco Ecclesiæ suam authoritatem eandemq; duplicem constare voluit.

4. Principio apud Ecclesiam esse voluit autoritatem judicandi inter Scripturas, & discernendi Canonicam à non Canonica, quæ & suo tempore apud Synagogam fuit, postea per Christum in Ecclesia confirmata: qua saluberrimus ille Canon ecclesiasticus constitutus est, qui sanctam Scripturam Canonicam tam veteris quàm novi Testamenti certis terminis, & certis Prophetarum & Apostolorum libris contineri definivit, ac eminentiam istam Canonicam sacrarum literarum ceteris libris ademit, quæ per successionem Episcoporum & propagationem Ecclesiarum tanquam in sede quadam sublimiter constituta est, cui serviat omnis fidelis & pius intellectus, ut omninò dubitari non liceat, sit ne verum seu rectum, quicquid hæc Scriptura continet. Ad hanc Ecclesiæ autoritatem respicit & illud Augustini: *Evangelio non crederem nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret autoritas.*

5. Quæ tamen authoritas in discernendo tantum veras Scripturas à falsis sita est. Nam omnem Scripturam, quæ in ecclesiasticum Canonem, ut vera ac divina semel recepta est, planè immobilem esse constat, & omni authoritate humana longè majorem, de qua dixit Christus, quod solvi non possit. Ut frustra & irreligiosè disputetur, num authoritas Ecclesiæ scripturis anteferenda sit: num Ecclesia abolere seu mutare possit tradita in verbo Dei: num statuere quid pòssit contra verbum Dei. Verum cum docente Apostolo Petro omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fiat, quod non humana voluntate allata sit aliquando, sed Spiritu sancto inspirati, sic locuti sunt homines, voluit quoq; DEUS, ut authoritas interpretandi Scripturas apud Ecclesiam, quæ Spiritu suo regitur, esset, ut idem qui Scripturæ author est spiritus, ejus etiam sit interpres, unde Dominus legitur Lucæ ultimo aperuisse discipulis mentem, ut intelligerent Scripturas.

6. Non est autem hæc authoritas apud ullum privatum requirenda, sed ad totam Ecclesiam, & ad communem consensum omnium piorum recurrendum est, quæ est universalis testificatio Spiritus sancti, firmamentum veteris. In quam sententiam dixit Apostolus. 1. Timoth. tertio: *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis.* Summa enim autoritas interpretandi Scripturas, cui contradici non liceat, non apud singula membra, sed apud totam Ecclesiam residet, quæ non solùm germanos sacræ Scripturæ libros à suppositiciis discrevit, sed & germanam Scripturæ interpretationem in necessariis tradidit. Qualia sunt, quod Patris, Filii & Spiritus sancti eandem naturam & essentiam, & tres personas, & in Christo Domino duas naturas & unam personam confitemur. Hæc enim & pleraq; alia magis scripturarum interpretatione explicata, quàm ipsarum scripturarum verbis expressa, ipsis tamen Scripturæ verbis implicita, omnis Catholica recepit Ecclesia.

7. Hinc est quod Athanasius ait: *Ecclesiastica semper mos est disciplina, si quando hereticorum nova doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum novitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula immutare, & significantius rerum naturas exprimere, quæ tamen existentium causarum virtutibus, congruant, & quæ magis easdem antiquitus fuisse demonstrant, non ortus novitatem mensurant.* Hæc ille. Et præclarè Ireneus; *si* inquit, *de aliqua quæstione dubitatio est, oportet ad antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus conversati sunt Apostoli, & ab eis de proposita quæstione sumere, quod certum est. Quid enim,* ut subjicit, *si neq; Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, sequi nonne oportebat ordinem traditionis, quem tradiderunt hi, quibus committebant Ecclesias? cui & barbari assenserunt, sine atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem.*

8. Hujus autem autoritatis, quam Ecclesia circa Scripturæ interpretationem obtinet, in communi illo & universali perpetuo consensu sitam, in primis Synodos, deinde Ecclesiasticos Scriptores omnium temporum, qui tamen suspectæ fidei non sunt, idoneos testes esse constat, cum unanimiter tradunt ac docent doctrinam aliquam ab Apostolis in nos usq; profectam, esse in Ecclesia, semper receptam fuisse, quæ & scripturis consentanea sit.

9. Porrò huic vero & perpetuo consensui, cui Synodi & patres concors testimonium ferunt, obtemperare debemus, sed ita, ut Ecclesia illi obtemperandum esse censuit. Differunt enim quæ communi consensu tradita sunt. Quædam enim eorum dogmata sunt planè necessaria, quædam non item, quæ scilicet pro ratione temporis instituta mutari possunt. Quamobrem consensum istum communem secundum eam rationem, qua loquitur nobis, & in illum finem, in quem respicit, accipere debemus, ne in Scripturas impingamus, neve dogmata, quæ Basilius libro de Spiritu sancto ἄγραφα vocat, cum necessariis dogmatibus de fide confundamus. Neque enim par debuit haberi ratio prohibiti esus, & suffocati sangvinis atque interdictæ fornicationis, tametsi illud eadem authoritate, qua istud, decretum, & multo tempore in Ecclesia, communi omnium consensu, receptum atq; adeo synodorum Canonibus firmitum sit. Ad tempus enim necessarium hoc judicatum est. Quamobrem sine religionis præjudicio obsolevit, sed illud perpetuum est, quod divina lege expressum sit, *neq; fornicarios, neq; adulteros regnum Dei possessuros.* Actor. 15. 1. Cor. 6.

10. Cæterum ubi scriptores variant, liberum habet lector auditorve judicium, quid approbet vel improbet, ita tamen ne quis temerè sibi confidat, sed in rebus dubiis doceri magis cupiat quàm docere, & ubi necessarium videbitur judicium de ambiguis Ecclesiæ deferat, juxta illud Apostoli, *Cæteri dijudicent*, 1. Cor. 14. nam & spiritus per Ecclesiam probandi & dijudicandi, nec statim singulis permittendum, scripturas, in quibus sunt multa difficilia intellectu, pro suo ingenio interpretari.

2. Petr.

2.Petri ult. Est autem universalis Ecclesiæ perpetuus consensus & orthodoxorum generalium Conciliorum, quibus pridem omnes Ecclesiæ assensum præbent, ac autoritas, à particularium Ecclesiarum & synodorum autoritate diserte discernenda. Hoc enim universalis ille consensus, ac admirabilis in unam eandemq; doctrinam conspiratio proprium habet, ut ejus interpretationi standum sit, quod notis infallibilibus nitatur, quæ sunt promissiones divinæ de spiritu veritatis, Ecclesiæ, inquam, de futura doctrinæ concordia, & cum scripturis consensio. Quæ utraque signum sunt spiritus, qui unitatis dicitur non dissensionis, ut omnis veræ interpretationis, ac salutaris ordinationis dictator & autor est. Hæc consensio Ecclesiarum est etiam piorum sanctimonia, miraculis, & sangvine martyrum comprobata.

11. Cæterum Ecclesiæ particulares autoritatem quidem habent Scripturas conferendi, scrutandi atq; etiam interpretandi. Johan, 5. Act, 17. sic tamen, ne pugnet cum perpetuo illo consensu, atque dum variant sententiæ, particulares Ecclesiæ minores ad majores & plures, plures deniq;, ubi necessum erit, ad universalem Ecclesiam referant, quod fieri debet per cœtus, qui in synodis conveniunt, quarum aliæ sunt Episcopales, aliæ provinciales, aliæ nationales, aliæ universales.

Atq; hactenus de nota verbi dictum sit.

Art. IX.

De Sacramentis.

SEcundum signum, quo Ecclesia dignoscitur, sacramenta sunt, & illorum legitimus usus. Constat enim sacramenta duabus potissimum de causis divina autoritate instituta esse. Una ut essent signacula & velut tesseræ quædam hujus magnæ congregationis, quæ est Ecclesia. Nam, ut Augustinus inquit, *in nullum nomen aut verum aut falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilium consortio colligantur.* Quamobrem Dominus Jesus Christus leni jugo suo, & levi sarcinæ nos subdens, sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem novi populi colligavit. Altera, ut sint certa & efficacia signa voluntatis & gratiæ DEI erga nos, & proinde non signa, ut tantum signent, sed ut sanctificent, & nos de accepta gratia certos efficiant, uiq; in nobis fidem excitent, & ad mutuam dilectionem, sanctos & christianos mores, provocent, & inhortentur.

2. Rectè ergo describitur, *sacramentum esse signum visibile invisibilis gratiæ Dei.* Est enim tale signum, quod in sensum externum incurrens, admonet & erudit nos, ut quod foris in specie visibili geri cernimus, intus per Dei virtutem effici credamus.

3. Constat verò sacramentum duobus, elemento sensibili, uti signo: & verbo, quod *dum accedit elementum fit sacramentum.*

Artic. X.

De Sacramento Ordinis.

IAm quia Deus ministerio verbi Evangelium suum, & per Evangelium certitudinem salutis in omnes gentes propagare voluit, Ordinem instituit. Primum ne si quilibet, hoc munus præter omnem delectum usurparet, doctrina fieret incerta, & tanquam parvuli fluctuantes, circumferremur omni verbo doctrinæ in nequitia hominū, per astutiam ad circumventionem erroris. Ephes. 4.

2. Deinde ut certi essemus, ministerium verbi & sacramentorum non esse metiendum ex personis ministrantium, sed ex autoritate divina. Christus enim à ministris hanc in se transfert dicens; *Sicut me misit pater & ego mitto vos. qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit.* Denique ut sciremus non esse privato judicio abrogandam authoritatem ministris ob malam tantum vitam, quamdiu doctrinam Christi & sacramenta vitæ administrant: & ab Ecclesiis tolerantur, sed legitimæ ordinationi, quamlibet eam mali ad tempus occupent, suam authoritatem non esse detrahendam. Sicut scriptum est; *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi: quæcunq; dixerint vobis, facite.*

3. Hanc ordinationis vim, atq; adeo ordinem, esse sacramentum in Ecclesia divinitus institutum ignorantes Donatistæ, fœdissimè lapsi sunt, quos beatus Augustinus validissimè revincit, ac confutat.

4. Verbum hujus sacramenti est, quo nos Christus de anthoritate ministrorum, & efficacia ministerii certos facit; *Sicut,* inquit, *misit me pater & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis,* & cæt. Item: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.* Item: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eas.*

5. Elementum verò hujus sacramenti, secundum generalem ejus rationem, est impositio manuum Episcopalium, qua significatur, electos confirmari in opus ministerii, & accipere potestatem prædicandi verbi, consecrandi Eucharistiam, administrandi sacramenta, ordinandi omnia in Ecclesia, ad ædificationem, & cohercendi rebelles ac criminosos.

6. Vis autem hujus sacramenti complectitur potestatem ordinis & jurisdictionis. Potestas ordinis, ministerium verbi, administrationem sacramentorum, & ecclesiarum ordinationem ad ædificationem: Jurisdictio verò potestatem excommunicandi, & resipiscentes absolvendi continet.

7. Sunt autem in Ecclesia alii majores, alii minores ordines. qui sunt presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, acoluthorum, lectorum, exorcistarum, & ostiariorum, quorum omnium legitimus usus, & administratio, ad veteris Ecclesiæ regulam & morem restitui petuntur.

8. Cæterùm inter Sacramenta, quæ in Ecclesia publico ministerio exhibentur, & quibus gratia fidelibus divino munere confertur, hoc differentiæ habendum est, quod quædam augustiora & magis principalia sunt, veluti Baptismus, ordo, Eucharistia, & absolutio, sine quibus Ecclesia non consistit: Quædam verò in hoc data & instituta sunt, ut sint quidem sacra symbola in sublevationem & medicinam humanæ infirmitatis, at non necessaria ut illa priora, quanquam valde utilia & salubria: modo tamen religiosè & piè administrentur & accipiantur.

Artic. XI.

De Sacramento Baptismi.

Baptismi Sacramentum mandatum Domini, & divinam promissionem habet, quæ his verbis continetur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, filii, & Spiritus sancti*, Matth. 28. Et: *qui crediderit & baptisatus fuerit salvus erit*, Marc. 16.

2. Elementum verò ejus secundum generalem baptismi rationem est aqua. juxta illud Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Johan. tertio. Est enim Baptismus *Lavacrum aquæ in verbo vitæ*. Ephes. quinto, quo non carnis sordes abjiciuntur, sed quo fit, ut bona conscientia benè respondeat apud Deum per resurrectionem Jesu Christi, qui est in dextra Dei deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficiamur, 1. Petr. 3.

3. Vis ergo Baptismi in his, qui ritè & non fictè accedunt, est divinâ virtute ab omni peccato mundari, & per spiritum regenerationis ex filio iræ effici filium Dei. Tit. tertio. commori & consepeliri Christo, & resurgere cum Christo in vitæ novitate, ut consepulti cum illo, & participes facti mortis ejus, participes quoque resurrectionis ejus simus, novam vitam non nostra, sed divina virtute, qua ille excitatus est, nobis per spiritum communicata, in nobis inchoantes. Rom. 6.

4. Confert verò baptismus justificationem, & de ea nos planè certos facit, ut Paul. Galat. 3. testatur: *Quicunque*, inquit, *in Christo baptizati estis, Christum induistis*.

5. Hæc Baptismi vis rememoranda & exercenda est tota vita, ut homo Christianus mortali huic moriatur usui, ut abrenuncians mundo & Diabolo, seipsum abneget, ut in Deo respiret, & novam vitam meditetur, donec hoc mortale induat immortalitatem, & caro per infirmitatem sepulta resurgat in gloria. 1. Cor. 15. Resurrectionis enim nondum spiritualis, sed & carnis, quæ futura est, baptismus pignus est & imago. Quemadmodum Ambrosius in cap. 6. ad Romanos docet.

6. Docendum etiam est, Ecclesiam mandatum ab Apostolis accepisse baptizandi parvulos, esseq; non solùm adultis, sed etiam parvulis baptismi gratiam necessariam ad salutem, quod & in illis genuinæ sordes peccati sint, quæ per aquam & spiritum aboleri debent. juxta illud Evangelii: *Nisi quis renatus* &c. Ad quos etiam promissionem Evangelii pertinere constat, quam impossibile est, pertinere ad eos, qui non sunt Ecclesiæ inserti per baptismum, & damnandi sunt fanatici Anabaptistæ, qui parvulorum baptismum non recipiunt, & parvulos sine baptismo salvos fieri adfirmant.

Artic. XII.

De Sacramento Confirmationis.

Post baptisma succedit sacramentum confirmationis. quod etsi non sit necessitatis ad salutem: verbo Christi tamen innititur, quo promisit patrem rogantibus se daturum Spiritum sanctum. Elementum verò est, manuum impositio, ad quam etiam Apostolorum tempore Spiritus sanctus sensibiliter descendit in fideles. postea cum, amplificata Ecclesia, donum illud diversitatis lingvarum non esset amplius ad astruendam fidem necessarium, remansit tamen manuum impositio: & authoritate quoque Ecclesiastica surrogatum est symbolum Chrysmatis, quo invisibilis & interior unctio Spiritus sancti, fidem Christi post Baptisma professis denotaretur, ut testantur patres.

2. Vis ergo sacramenti est, ut qui eo symbolo cum fiducia verbi & gratiæ Christi, quemadmodum in aliis sacramentis confirmantur, intelligant accedant se accipere Spiritum sanctum, quo solo in via salutis progredi, perseverare, & tentationibus & insidiis carnis, mundi, diaboli fœliciter resistere possint.

3. Et quia nunc infantes omnes baptizantur, & ad baptisma fidei professionem per se non edunt, conveniet ut pueri, postquam catechizati, & de religione Christi instituti, ad confirmationis sacramentum percipiendum adducantur, fidem Christi & obedientiam Ecclesiæ suo etiam ore profiteantur, quemadmodum in Concilio Aurelianensi Canone tertio. (qui habetur *de consecratione* distinct. 5. cap. *ut ieiuni*) constitutum est, ut tamen hinc aliarum Ecclesiarum mos hactenus observatus non damnetur, donec Concilio generali super eo statuetur.

Artic. XIII.

De Sacramento Eucharistiæ.

Eucharistiæ Sacramentum verbum habet, qui est omnipotens Christi sermo, cujus virtute hoc sacramentum conficitur, & quo fit ut post consecrationem verum corpus & verus sangvis Domini

mini verè & substantialiter adsint, & fidelibus sub specie panis & vini, illis nimirum, hoc est pane & vino, in corpus & sangvinem Domini transmutatis & transsubstantiatis, distribuantur, qui habet in hunc modum : *Accipite & manducate ex hoc omnes, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Et ad Calicem : *Bibite ex hoc omnes, hic est sangvis meus novi Testamenti qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.*

2. Elementum verò est panis & vinum : ad quæ cum accedit verbum, fit sacramentum. duobus enim hoc sacramentum conficitur, visibili Elementorum specie, & invisibili Domini nostri JESU CHRISTI carne & sangvine, quæ hoc sacramento verè & realiter participamus.

3. Vis hujus sacramenti est, ut per vivificatricem carnem salvatoris nostri Jesu Christi ei nedum spiritualiter, sed & corporaliter jungamur, & efficiamur os de ossibus ejus & caro de carne ejus, certificati quod in ipso Christo Jesu acceperimus remissionem peccatorum, & in sacramento virtutem restingvendi concupiscentiam in membris nostris hærentem, dulcissimum certè pignus remissionis peccatorum, vitæ æternæ, & societatis cum Deo nobis in Christo promissæ & exhibitæ.

ARTIC. XIIII.

De Sacramento pœnitentiæ seu absolutionis.

HUjus sacramenti verbum Matth. 18. *Quæ ligaveritis super terram, erunt ligata in cœlis, & quæ solveritis, erunt soluta in cœlis* &c. Et Johan. 20. legimus : *Hæc*, inquit Evange. *cum dixisset Iesus, insufflavit in Apostolos, & dixit eis : accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt.* Verbum sanè omni svavitate plenum & redundans, quo mirificè eriguntur conscientiæ lapsorum post baptismum, quibus impii Novatiani pœnitentiam in Ecclesia dandam esse, blasphema in Dei misericordiam voce, negaverunt.

2. Elementum verò est ritus ille exterior, quo impartitur & accipitur absolutio in verbo Christi. Et quoniam sacerdotes in hoc sacramento medicos agunt spirituales, qui conscientias & peccatorum & vitiorum laqueis implicitas expedire, & mole iræ Dei pressas consolari & erigere debent: idcirco peccata saltem lethalia, quorum quis sibi conscius est, & quæ conscientiam perplexam tenent & angunt, confitenda sunt. Justum quoque & sanctum est, ut ad minimum quotannis semel quilibet se curationi pastoris sui subjiciat, quo pastor fidem & conversionem confitentis exploret : & pro sua spirituali prudentia, & prudenti arbitrio, ex verbo Dei informando, morbis confitentis salutarem medicinam adhibeat. Huc enim respicit parabola de Samaritano Luc. 10. Hic Protestantes exhibuerunt suum scriptum signatum C.

3. Vis autem hujus sacramenti est, ut intelligant, nec dubitent, qui eo signo à peccatis, quæ jam legitimè confessi sunt, absolvuntur & Ecclesiæ reconciliantur, se peccatorum vinculis liberari, & Christum in cœlis ratum habere, quod minister ejus nomine gerit in terris. Et quoniam potestas clavium se latiùs, quàm ad remissionem peccatorum, porrigit, de iis postea fusius dicemus.

4. De satisfactione quoque docendum est, satisfactionem propitiatoriam culpæ, & abolitoriam æternæ pœnæ, soli Christo tribuendam esse. Satisfactionem verò Canonicam, quæ & castigatoria dici potest, à parochis & præpositis sacramentorum acceptam, & ex fide peractam, præteritorum peccatorum causas excindere, & peccati reliquiis mederi, temporariam quoq; pœnam seu tollere seu mitigare : in exemplum denique adhiberi : cæterum pœnarum reservationem neminem ad integrum nosse nisi Christum Jesum, cui pater omne judicium dedit, & propterea pœnarum discussionem, & exactum judicium soli Deo relinquendum esse. De satisfactione Protestantes exhibuerunt scriptum suum signatum D.

ARTIC. XV.

De Sacramento Matrimonii.

MAtrimonii sacramentum solis Christianis peculiare est, qui sciunt matrimonium : quod in Dei & Christi nomine jungitur, & contrahitur, unius viri & fœminæ unius, sanctam & ratam esse conjunctionem, benedictione & consecratione Christi firmatam, quod non ita in infidelium matrimoniis obtinet. Christus enim, sublato Judaico divortio, quod genti illi Moyses ob duritiam cordis permisit, matrimonium in primævam vindicavit puritatem. Matth. 19. Id quod etiam intimæ illius sui & Ecclesiæ conjunctionis sacrum symbolum esse voluit. Ephes. 5.

2. Verbum hujus sacramenti situm est in sermone Christi, dum inquit : *Qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos*, & dixit : *propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Et paulò pòst ; *Moyses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic.* Quamobrem *quicunq; dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Quod Apostolus 1. Cor. 7. interpretatur, cum ait : *His qui in matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

3. Elementum hujus sacramenti, est exterior illa viri & mulieris conjunctio, qua in Dei nomine & Christi in Ecclesia copulantur. Quod Paulus vocat *nubere in domino.* 1. Cor. 7.

4. Vis ergo sacramenti est, ut intelligant conjuges se non humana, sed divina autoritate conjunctos, gratiam accepisse, qua ipsis legitimus conjugalis congressus non imputetur ad culpam, qua &

R

Christianus gentilem conjugem secum manere eligentem sanctificet, & sanctos, hoc est Deo dicatos filios exuscitet, qua deniq; perpetuam fidem conjugi servet, ut sint duo in carne una, ut Christus, & Ecclesia. Tob.3.& 6. Heb.ult. 1.Cor.7. Eph.5. Hujus sacramenti vim ignorantes Manichæi & Tatiani, qui & Eucratitæ, matrimonium ex doctrina dæmoniorum prohibentes, Apostolica censura damnati sunt. 1.Tim.4.

Quæ verò de divortiis & matrimonialibus judiciis deliberanda erunt, reserventur ad Reformationem.

ARTIC. XVI.

De Sacramento Vnctionis infirmorum.

UNctio infirmorum in Ecclesia usitata ex verbo Jacobi Apostoli desumpta est. Hic enim Apostolus, haud dubium non suo nomine, sed ut servus Jesu Christi vobis tale mandatum reliquit: *Infirmatur quis*, inquit *in vobis? inducat Presbyteros ut orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: etsi in peccatis sit, remittentur ei.* Jacob.5. in quo situm est hujus sacramenti verbum quod fide apprehenditur. Oleum verò est hujus sacramenti elementum, quo significatur ægroto, quod morbo suo infirmitate corporis delassatus respirare debeat in uno Christo, qui est unctus oleo lætitiæ præ omnibus participibus suis, ut cogitet se veluti athletam aliquem in extrema pugna constitutum in nomine Domini inungi, ne ulla vi morbi, nullisve Diaboli insultibus succumbat: sed confortatus fide, carnem, mundum & Satanam sub pedibus velociter conterat, idq; in illo, in quem ungitur, Christo,

2. Ad hoc ergo hæc unctio adhibetur cum oratione, ut infirmus in fide & Ecclesiæ oratione confirmatus confidat se à Deo velut vivum Ecclesiæ membrum respici & exaudiri, utq; velut fortissimus miles invictam spem sumat de adversis omnibus in Christo triumphandi, ut denique certa fiducia, sive moriatur, sive reconvalescat, æternam salutem promissioni infallibilis Dei, non aliter, atq; certissimæ anchoræ innixus, complectatur & expectet.

ARTIC. XVII.

De vinculo caritatis, quæ est tertia Ecclesiæ nota.

TErtia nota, qua dinoscitur Ecclesia, est vinculum caritatis, & pacis. Eph.4. inter cætera Ecclesiæ charismata longè præstantissimum, 1.Cor.13. quod ut in Ecclesia firmum constaret, vocavit nos initio Deus per baptismum in unitatem corporis mystici, unoq; quem cœlitus demissum hausimus, spiritu nos potavit. ut scilicet invicem essemus membra.

ARTIC. XVIII.

De Ecclesia, Hierarchico ordine, & in constituenda politia authoritate.

De hoc toto articulo exhibuerunt Protestantes suum articulum de unitate Ecclesiæ signatum E.

SIcautem corpus istud Mysticum, & multis membris coagmentatum temperavit, ut unum alterius opera indigeret, & quod præstantius, & nobilius est, ignobilius, & infirmius non despiceret, quo nullum esset in corpore schisma, sed in idipsum sollicita sint membra, ut si quid patitur unum membrum, compatiantur cætera, sive honorificatur unum membrum, congaudeant simul & omnia membra,

2. Unicuiq; ergo membro data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Nam etsi idem sit spiritus, tamen divisiones gratiarũ sunt: idem sit Dominus, divisiones ministeriorum sunt: idem sit Deus, qui operatur omnia in omnibus, divisiones tamen operationum sunt. 1. Cor.12.

3. Itaq; ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios verò Pastores, & doctores ad instaurationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec perveniamus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei, in virum perfectũ, in mensuram ætatis plenè adultæ Christi, ut jam non simus parvuli fluctuantes, & non circunferamur omni vento doctrinæ, per versutiam hominum, per astutiam, qua nos adoriuntur ut imponant, nobis veritatem autem facientes in caritate crescamus in illo, per omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum, per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensura uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui per caritatem. Ephes.4.

4. *Quamobrem*, ut D. Cyprianus inquit, *Ecclesiæ unitas firmiter tuenda & vindicanda est, maximè ab Episcopis, qui in Ecclesia Apostolorum loco præsident, ut Episcopatum quoq; ipsum unum atq; indivisum probemus.* Episcopatus siquidem unus est, cujus à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia una est, quæ in multitudinem, latius incremento fœcunditatis extenditur, quomodo solis multi radii, sed lumen unum; & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum.

5. Proinde quoq; Christus, *quamvis Apostolis omnib.* ut idem Cyp. ait, *post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua authoritate disposuit. Hoc enim*, ut subjicit, *erant utiq; cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi, & honoris, & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia una monstretur.* Hactenus ille.

6. Hinc Scripturæ Petrum veluti verticem, & os, & Principem Apostolorum describunt, cui Christus nedũ potestatẽ, sed & nomen suum cõmunicavit. etsi nõ ipsi soli, sed tamẽ ipsi principaliter cum aliis: ut unitas Ecclesiæ insinuaretur, præcipuã solicitudinẽ, dũ ei pascendas oves committeret.

Johan-

Johan. 21. imposuit, & curam confirmandi fratres in ædificationem & robur Ecclesiæ injunxit Luc. 22. Quam & statim in exordio Ecclesiæ suscepisse videtur. Quemadmodum in actis Apostolorum legimus cap. nono, quod transiverit & inviserit universos, quam tamen non in destructionem eorum, quæ cæteri benè ædificassent, sed in confirmationem magis contulit, cum scilicet agnosceretur Evangelium per cæteros predicatum per omnia respondere Evangelio sui apostolatus: atque adeo unum, & idem Evangelium omnium esse. quæ & Paulo fuit causa proficiscendi Hierusalem, & conferendi Evangelium cum Petro, Jacobo, Joanne, Gal. 2. Non quod Evangelium per Paulum prædicatum, id quod à solo Deo acceperat, ab illorum authoritate penderet, sed ut illi eandem prædicationis gratiam in Paulo agnoscentes, dextras ei societatis, quod est concordiæ & convenientiæ signum, darent, & eo signo Ecclesias in fidei & charitatis vinculo confirmarent, ut inter cæteros Tertulianus testatur.

7. Et quia Christus hanc Ecclesiæ unitatem Hierarchico ordine usque ad finem durare voluit, idcirco in locum Apostolorum, divina nimirum dispensatione, successerunt Episcopi, *qui singuli singulis Ecclesiis* ut Hieronymus inquit, *in schismatis remedium propositi sunt, ne unusquisque ad se trahens Ecclesiam Christi, unitatem rumperet.* Inter Episcopos quoque cujusque provinciæ unus Archiepiscopus, qui & Metropolitanus, & inter Metrapolitanos, Patriarchæ seu Primates constituti sunt, qui initio tres tantum numerabantur. Quorum Romanus, veluti cathedram Petri vicaria successione obtinens, primas judicatus est, non quod dignitate sacerdotii cæteros antecelleret, sed magis amplitudine solicitudinis, & prærogativa jurisdictionis, ut Ecclesiæ unitas conservaretur, anteiret. Hoc ordine ita custodito, & per legitimam successionem Episcoporum conservato, vinculum illud caritatis omnibus charismatibus supereminens inprimis firmatur. Quod Irenæus lib. 3. & 4. contra hæreses sæpe testatur ac docet. Cæterum ut *vinculum illud caritatis, quod* ut Augustinus inquit, *proprium est Catholicæ Ecclesiæ donum,* commodius retineretur, Christus ministris & Ecclesiæ suæ potestatem fecit, politiam Ecclesiasticam ordinandi, qui in piis ceremoniis & disciplina Ecclesiastica consistit. Jam quod ad ceremonias attinet, mandatum habent & potestatem, qui præsident, nedum ceremonias, quas ad excitandam retinendamque pietatem facere arbitrabuntur, ordinis & decoris causa constituendi: sed & ritus externos in divinis literis expressos ad fidei & caritatis regulam dirigendi ac exhibendi, ac prout secundum temporum ac locorum rationem fidelium saluti expedire & sufficere noverint, disponendi ac moderandi, quo spectat illud Evangelii: *Quia Dominus est filius hominis etiam sabbathi,* Luc. sexto. Item de disciplina (quæ à clave jurisdictionis pendet, & sine qua Evangelicus vigor in Ecclesia non subsistit) constituenda ac diligenter retinenda, præsides: ac obediendi præpositis, subditi mandatum habent. Heb. 13. 1. Cor. 11.

8. Sic tamen, ut hæ ceremoniæ & disciplina hoc fine in Ecclesia instituantur, & administrentur, non ut in illis fiducia salutis, quæ in gratia Domini nostri Jesu Christi consistit, reponatur. Hoc enim esset Deum frustra colere mandatis hominum, contra mandatum Domini. Matth. 15. & Esa. 1. sed tantum ut sint incitamenta & retinacula pietatis, ut omnia in Ecclesia pie, decenter, honeste, & ordine fiant. 1. Cor. 14. Quæ tales quoq; erunt, ne ullatenus ab Evangelica puritate & simplicitate dissentiant, neve laqueum conscientiis injiciant, & Christianæ nihil derogent libertati. 1. Cor. 7.

9. Libertas autem Christiana in hoc potissimum sita est, ut qui gratia Christi Jesu, & donatione spiritus sancti à coactione legis liberati sumus, ultro facientes, quæ lex moralis præcipit: sciamus justitiam nostram, quæ spiritualis esse debet, ab externis observationibus non pendere: eas, sicut propter retinendam & fulciendam fidem infirmorum & caritatem institutæ sunt, ita caritati cedere debere: atq; etiam si res ita postulare videtur, sine peccato omitti posse: ita tamen si absit & scandalum & contemptus. Luc. 6. Tunc enim semper plus illud valet, *misericordiam volo, & non sacrificium;* Matth. 12. Hactenus de Ecclesiæ notis & authoritate generatim dictum sit.

Artic. XIX.

Dogmata quædam, quæ Ecclesiæ authoritate declarata, firmata sunt.

CÆterum quædam etiam speciatim recensenda sunt, quæ hac authoritate, qua Ecclesia, tum in dijudicandis scripturis & dogmatibus, tum in conservanda politia utitur, firmata sunt & constituta. Ex prima illa itaq; authoritate, qua Ecclesia de scripturarum interpretatione, intellectu, & mente judicat, sunt sequentia dogmata, & explicationes veluti divinitus traditæ: ut sunt Symbolum Apostolorum, de consubstantialitate Trinitatis, de æqualitate personarum, de duabus naturis & unitate personæ in Christo, de duplici voluntate in Christo, de peccato originali, de baptismo infantum, & similes.

2. Hac quoq; autoritate receptum est, sanctos, qui ad vitam futuri seculi præmissi sunt veluti nobilissima Ecclesiæ membra, quos pater cœlestis filios agnoscit & honorat. Johan. 12. Filius ut fratres ac cohæredes habet. Rom. 8. Spiritus sanctus templa sua vocat. 1. Cor. 6. laudandos: ac eorum memoriam, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consociemur, religiosa solennitate celebrandam esse, quemadmodum August. habet contra Faustum Manichæum, l. 20. c. 21. Et Paulus ad Heb. 13. *Quorum,* inquit, *intuentes exitum conversationis, imitemini & fidem.* Sentit enim Ecclesia (nec destituta quidem in hoc scripturis) sanctos miro desiderio salutis nostræ (uti unius ejusdemq; nobiscum corporis membra, quæ sine nobis consummanda non sunt. Heb. 11.) teneri, & proinde eos Deū pro nobis exorare, Deum quoq; sanctos pro nobis sollicitos exaudire, & propter illos nobis benefa-

cere. Exod. 32. Daniel. 3. Et ut non dubium est, sanctis sua esse merita, quæ tamen etiam Dei sunt dona: ita communi Ecclesiæ consensu receptum est, ut piè in hunc modum oretur Deus, quo sanctorum suorum meritis precibusque concedat, ut in omnibus suæ protectionis muniamur auxilio, non quidem ipsorum meritis ex se, verum per Christum Dominum nostrum: cujus gratia & illi servati sunt, cui etiam omne meritum illi acceptum ferunt.

De hac parte & super paragrapho sequenti Protestantes exhibuerunt scriptum suum de sanctis signatum. F.

3. Nec damnandum est, si quis religiosa quadam pietate, & animi quodam ardore in commemoratione tam intimæ nostræ cum illis in Christo unionis, eos etiam nominatim appellet, sed extra preces quæ ad altare offeruntur: in quibus ad solum Deum Patrem per Christum dirigenda est oratio, ut habet Concilium Carthaginense tertium. Sic tamen ut tota fiducia in solum Christum Jesum omnis boni authorem reponatur, & nihil, quod Deo proprium est, sanctis tribuatur: tantum verò ut conservi, qui jam meruerunt fieri supernorum civium consortes, non secus quàm qui nobiscum adhuc in carne sunt, sancti Dei homines, ad juvandas nostras preces, apud Deum implorentur.

4. Et quia facilis est hominum à vera pietate in superstitionem lapsus, diligenter ac sedulo de his docendi sunt homines, hoc est de collocanda solum in Deum fiducia, soli Deo sacrificia offerenda, solum Deum ut unicum salutis nostræ authorem invocandum, sanctos verò non aliter habendos, quam sedulos apud Deum precatores, nostræ salutis avidos, eosdemq; non in sua virtute, sed in ipso Deo (cui de illorum victoriis gratiæ agendæ sunt) honorandos, & imitandos.

5. Præclarè certè Augustinus lib. 3. contra epistolam Pelagii ad Bonifacium. cap. 3. *Non*, inquit, *constituimus martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus, honoramus sanè memorias eorum tanquam sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis religionibus victis atq; convictis. Quis autem audivit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris, ad Dei honorem cultumq; constructum, dicere in precibus? Offero tibi sacrificium Petre vel Paule, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines, & martyres fecit, & sanctis suis Angelis cœlesti honore sociavit, ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, & palmarum, eodem invocato in auxilium, ex eorum memoria recordatione adhortemur. Quæcunque igitur adhibentur religiosorum obsequio in martyrum locis, ad ornamenta sunt memoriarum, non sacra sunt vel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum.* Hæc ille. De sanctorum martyrum veris reliquiis, ea semper fuit in Ecclesia sententia, quod reverenter & religiosè habendæ essent, primum quod hi sanctorum cineres & ossa veluti quædam relicta nobis pignora, & exuviæ, nos ejus, quæ in illis fuit, fidei & charitatis commonefaciant, dum scilicet recogitamus hæc eadem ossa illa, quibus compaginatum olim fuit corpus inhabitantis gratiæ domicilium, quibus cohæserunt membra, jampridem templa spiritus sancti fuisse. Qua recordatione fides nostra in Deum, non dubium, excitatur, ut quemadmodum illi per fidem vicerunt regna, & operati sunt justiciam, ita & nos eundem fidei spiritum habentes, eorum exemplo confirmati, adversa omnia in Domino vincere annitamur. Quamobrem etiam Deum tam insignia sæpe miracula ad martyrum memorias ædidisse compertum est: nimirum, ut fidem suorum incenderet, & eos ad imitationem sanctorum provocaret. Nam ut August. (cum Ecclesiam in miraculo ad memoriam beati Stephani facto plaudentem refert) *quid*, inquit, *erat in cordibus exultantium, nisi fides Christi? pro qua Stephani sanguis effusus est.*

6. Deinde reliquiarum venerationem in hoc quoq; utilem judicavit vetustas, quod & futuram resurrectionē tacito quodam affatu nobis promittant, & spem nostram ad futuram glorificationem corporis expectandam erigant. quod certè tum fit, dum recolimus eadem illa sanctorum corpora, quandoque, etsi immutata, ad vitam excitanda, ac Deum nostrum esse Deum Abraham, Deum Isaac, Deum Jacob, *Deum*, inquam, *non mortuorum, sed viventium.*

7. Sed quoniam hîc facilè surrepit superstitio, quod plurimus abusus hactenus ostendit, populus diligenter docendus est, non fidere reliquiis, nec reliquias adorare, sed in eis tantum exosculari sanctorum fidem, & charitatem, atque hinc vitæ & doctrinæ recordatione accendi, futuræque resurrectionis spe fulciri debere. Verum & hoc interim valde cavendum est, ne aliæ quàm veræ reliquiæ, & vera sanctorum martyrum monumenta habeantur, neve ipsæ reliquiæ ad quæstum exponantur aut circumferantur. Quod ita quoq; in multis Synodis constitutum est.

8. Jam & imaginum usum non in totum esse damnandum, communi Ecclesiæ consensu probatur. sed hoc cavendum, ne illis aliter quàm imaginibus utamur. quod tum fit, cum ad excitandam modo gestorum recordationem, & historiæ memoriam adhibentur, veluti cum imago salvatoris nostri non ideo statuitur, seu pingitur, ut ipsa quasi Deus colatur, vel Christi etiam cultus aliquis ad eam instituatur, sed ut proponatur tantum, ad admonendum homines, Christi, & eorum, quæ pro nobis passus est, ut in ejus amore incalescamus, cujus imaginem videre desideramus.

9. In primis ergo providendum est, ne ullæ imagines quàm verarum rerum & historiarum in Ecclesiam invehantur. Deinde ne ad sæculi vanitatem adfingantur. deniq; ne in imagines ipsas ulla fiducia collocetur. Nam tum demum sine periculo retinentur, si nihil eis divinitatis tribuatur, si nulla spes salutis in eis reponatur, sed tantum ad memoriam, & recordationem, veluti quædam trophæa rerum divinitus gestarum habeantur, & quod imagine repræsentatur, non autem ipsa imago veneretur.

De missa exhibuerunt Protestantes proprium scriptū signatum. G.

10. Ad hæc omnis Ecclesia Missam, in qua verum corpus & verus sangvis Christi conficitur, sacrificium esse consentit, sed incruentum & spirituale. in ea enim (modo piè & religiosè agatur) Deo quatuor spiritualiter offeruntur. Initio enim Christus, qui seipsum patri in mortali corpore cruentam,

tam, sufficientem, & benè placentem pro totius mundi peccatis hostiam cruci affixus obtulit, idem ille in Missa (quæ est omnium sacrorum sanctissima actio, & publicum in Ecclesia ministerium) totius Ecclesiæ nomine, repræsentativo sacrificio, eidem Deo patri immolatur.

11. Quod certè fit, cum Ecclesia illum ejusque verum corpus & sangvinem Deo patri pro totius mundi peccatis pia prece sistit. Nam etsi oblatio illa in cruce semel facta transiit non reiterabilis, victima tamen ipsa immolata perpetua virtute consistit, ut non minus hodie in conspectu patris oblatio illa in iis, qui eam Deo religiosa fide repræsentant, sit efficax, quàm eo die, qua de sacro latere sangvis & aqua exivit.

12. In quam sententiam patres corpus & sangvinem Christi in altari præsentia, nunc precium pro peccatis totius mundi, nunc precium redemptionis nostræ, nunc victimam salutarem appellare consveverunt. Et Chrysostomus testatur nos eandem hostiam, quæ semel oblata est, in sancta sanctorum semper offerre, atq; unum esse utrobiq; sacrificium, unum Christum, & hîc plenum existentem, & illic plenum, sic tamen, ut quod nos agimus sacrificium exemplar sit illius, in commemorationem ejus, quod factum est semel. Nec ab re. Deus enim in hoc donavit nobis Christum Jesum filium suum, ut de nostris viribus diffisi, deq; nostris peccatis nobis probè conscii, illum veluti unicam & potissimam victimam pro nostris peccatis satisfactoriam Deo patri repræsentemus. Ipse enim natus est, ipse datus est nobis, ut quicunq; in eum credimus, non pereamus, sed pacem cum Deo, reconciliati per sangvinem ejus, habeamus.

13. Secundò, Ecclesia in hoc Missæ sacrificio seipsam quoq;, quâtenus Christi mysticum corpus est, per Christum Deo offerre non dubitat. Dum enim ex immolatione Christi semel in cruce peracta spiritualiter agnoscit nos in universum omnes perditos esse, nisi per unicam illam hostiam reconciliati servemur, fit ut vicissim se totam Deo consecret, quemadmodum Christus nos omnes in cruce portabat, & totius Ecclesiæ causam gerebat, eam in seipso Deo patri offerens: Sic Ecclesia tantam oblationem pia devotione recolens, se totam per Christum Deo vivo vicissim dedicat.

14. Et quoniam ramos suos in præterita, præsentia, & futura tempora extendit, & membra habet non tantum, qui præsentem vitam adhuc ex fide vivunt, sed etiam qui cum signo fidei præcesserunt, idcirco in hoc augustissimo sacrificio, quod per publicum ministerium consentiente fide peragit, cum recolit Christum ob id mortuum semel, ut & vivorum & mortuorum dominetur, non se dividit, sed veluti se totam colligens non solùm præsentium, sed & sanctorum, quos jam certo apud Deum vivere novit, & aliorum quoq; fratrum & sororum, (qui in Domino, sed non defecati satis, obdormiverunt) meminit, ac testatur se in hoc sacrificio unitatem corporis Christi intelligere: seq; per fidem tum illorum, qui apud Deum vivunt, societati, svavi communicatione copulari, tum cæterorum omnium in Christo membrorum pia solicitudine & caritate tangi & teneri.

15. Quamobrem Patres testantur, Ecclesiam in eodem sacrificio non solùm memorias martyrum cum ad excitandam imitationem, tum ut meritis eorum consocietur, religiosè celebrare, sed & pro fidelibus defunctis in universum supplicare, atque adeo horum animas ejuscemodi precibus sublevari: qui tamen ut hoc eis post mortem prodesse possit, in hac vita sibi per fidei meritum compararunt.

16. Tertiò, in missa sacrificium laudis (quæ hujus quoq; constitutionis finis est,) offertur, hoc est sacrificium fidei, spei & caritatis, atq; id in primis gratiarum actionem complectitur, quam pro illo summo beneficio & nobis & universæ Ecclesiæ collato persolvimus, propter quam tremenda & reverenda ista mysteria, Eucharistica appellantur, quod sint beneficiorum recordatio plurimorum, caputq; divinæ erga nos caritatis ostendant, nosq; faciant debitas Deo gratias semper exolvere. Gratiarum actioni communicatio & confessio doctrinæ, obsecrationes, orationes, postulationes & preces pro omnibus hominibus, & pia vota, sacrificia certè spiritualia & Deo grata, conjuncta sunt, quæ etiam in præsentia tanti sacramenti magis efficacia & plus valere censentur. ut enim Cyprianus inquit; *In hujus veracissimi & sanctissimi corporis præsentia non supervacue mendicant lachrymæ veniam: neq; unquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Hic Hierarcha pius, elevatione manuum crucis mysterium repræsentans, confidenter orat pro sua & populi ignorantia.* Hactenus ille.

17. Postremò Ecclesia & dona quædam, tam panis quàm vini, ex quibus partim corpus & sangvis Christi conficiebantur, offerebat, partim & eleemosynæ fiebant. Et justum est, quod populus in hoc sacrificio se non tantum verbis Deo consecret, sed & symbolo aliquo externo testetur, quod se totum dedicet Deo. Nam is mos in Ecclesiis penè abolitus est. cum olim omnibus diebus Dominicis panis & vinum & res aliæ ab omnibus tum viris tum mulieribus ad altare offerebantur, quemadmodum decreta, quæ Fabiano tribuuntur, testantur. Jam si Canon ille Missæ (quem veteres solennem & prolixam precem super panem & calicem trifarie digestam appellarunt) in hunc, quem diximus, sensum, intelligatur, nihil habet incommodi. superstitiosa tantum absit opinio: quia quidam, de natura & energia hujus sanctissimi sacrificii male edocti, virtutem ejus ex solo externo opere, quod facit sacerdos, in se derivari putabant, tametsi illi nullam vivam fidem adferrent, nullam pietatem adhiberent, nulla communione, vel precum seu orationis, sacrificio assensum præberent. Quales erant, qui nulla sua nephandæ impietatis & execrandorum flagitiorum habita ratione, in peccandi proposito perseverantes, se huic sacratiss. ac diviniss. actioni damnabiliter miscuerunt, persvasi sibi missam, solius externi operis, quod sacerdos facit, virtute prodesse. Etsi ipsi nihil probæ mentis adferrent. Quæ opinio damnanda est, atq; etiam tales, si publica sint crimina, à sacris arcendi, si occulta, ut se à tam tremendis mysteriis, dum resipuerint, subtrahant, docendi sunt.

Hic Protestantes exhibuerūt suum articulū de privata missa signatum H.

ARTIC. XX.

De usu & administratione sacramentorum, & ceremoniis quibusdam speciatim.

Hujus sententiæ nos sumus, sed consilium quod subjungitur in libro, cum id tale sit, ut eo possit tranquillitari Ecclesiarum utrinque commode & Christiane consuli, relinquimus Cæs. Maj. & sacri Imperii Ordinib. expendendum. Julius pflug, Joannes Gropper.

SUnt ex una parte, quibus persvasum est, missam peragi non debere, nisi adsint, qui cum sacerdote sacrificante sacramenti corporis & sangvinis sumptione communicent. Quod eo fine hoc sacramentum primum per Christum institutum & commendatum sit, ut unus panis & unum corpus multi simus: quod ex uno pane & uno calice participamus. atque hunc fuisse veteris Ecclesiæ morem astruunt.

2. Sunt ex altera, qui existimant missam etiam piè celebrari, si modo adsint, qui spiritualiter tantum cum sacerdote communicent, & sacrificio consensum præbeant. & si horum quoq; sententiæ populus docendus, & diligenter admonendus sit, ut quam sæpissimè communicet, & qui quotidie peccat, quotidie quoq; anhelet ad sumendam medicinam. Atq; hanc sententiam, ne cum veterum quidem more pugnare dicunt. ac etiam putant hunc usum justificationi Christi nihil præjudicare, quod Sacerdos hoc publicum in Ecclesia ministerium gerens, se omnibus. qui toto terrarum orbe hoc sacramento participant, per fidem adjungat. adhæc verentur isti, ne si hic usus ex Ecclesia tollatur, fieri posse, ut (quæ est hominum præsentis tempestatis in frequentandis mysteriis accidia) hoc sacrificium laudis, quod Christus in Ecclesia frequentissimum esse voluit, quàm rarissimè celebretur. Ac demum etiam in totum ferè omittatur.

3. Hic quoniam utrique de sua sententia sunt persuasi, fieri forsan possit, ut singuli in suo sensu abundare permitterentur, ne hi qui sine communicantibus sacramentaliter, cum astantibus tamen & consensum sacrificio præstantibus, sacrificium offerunt, damnarentur. Illi vero non cogerentur aliter quam præsentibus communicantibus missam habere.

4. Rursum sunt ex una parte, qui dicunt Sacramentum corporis & sanguinis sub utraque specie populo administrari debere, quod id Christi mandato & institutioni, & mori veteris ecclesiæ sit consentaneum.

5. Sunt ex altera, qui cum existiment hoc potissimum in sacramentis spectandum, quo signatis magis quam signis fruamur, & acquiescamus, ac constet interim sub una tantum, quantum sub duabus speciebus contineri, asserendum non esse, ut impium damnandum, quod ecclesia jam multis seculis laicos una specie contentos recte communicare, & nihil contra institutionem Christi facere est arbitrata, eo maxime quod Christus eam authoritatem ecclesiæ reliquisse videatur, ut in externis Sacramentorum ceremoniis eam moderationem adhibere possit, quæ pro ratione temporum & locorum fidelium saluti, cum sufficere, tum commodare existimetur.

6. Verum cum jam plurima in Germania plebs persvasa sit, Christi mandatum & institutionem requirere, ut integra Sacramenta accipiat, & omnino cavendum, ne quis adhæc sacrosancta mysteria participanda cum mala conscientia accedat, operæ precium videbitur, si Ecclesia, ad medendum his malis, omnibus liberum faciat, sub altera vel utraq; specie communicare. sic tamen ne hinc cuiq; ulla ansa præbeatur, receptam hactenus in Ecclesia consvetudinem temerè damnandi, vel postbac invicem judicandi. Certè ceremoniam istam communionis utriusq; speciei ad necessitatem alligare absurdū fuerit, vel propter abstemios, ægrotos, & similes, qui à vini specie planè abhorrent.

7. Deniq; sunt ex una parte qui postulant sacramenta ea lingva administrari, quæ à populo intelligatur, ut is clarè ac desertè intelligens quod agatur, ad omnia respondeat, *Amen*. In quo Paulum Apostolum, 1. Corinth. 14. autorem citant.

8. Sunt ex altera, qui putant in Latina Ecclesia latinam lingvam retinendam esse, ac sufficere arbitrantur, si populus subinde in concionibus de his quæ in missa aguntur, clarè ac diligenter edoceatur, ac admoneatur singulis actionibus suum adhibere consensum, pioque desiderio apud Deum ambire, ut publicis Ecclesiæ votis aurem suæ benignitatis accommodet, si tamen ad hæc populo, quod epistolæ nomine, & quod ex Evangelio recitatur, lingva ab eo intellecta explicetur. Atque hi etiam verentur, ne si hæc summa mysteria ad tantam ac tam promiscuam multitudinem (quæ est præsentis Ecclesiæ facies.) lingva vernacula frequenter adferantur & decantentur, fore ut ab impiis & male institutis in canticum & proverbium vertantur. atque ita impingatur in id quod inhibuit Christus, ne scilicet sanctum canibus daretur.

9. Verum hîc facilè ab eruditis & piis viris ea moderatio inveniri ac institui poterit, quo fiat ut neq; dignitati sacramentorum quicquam detrahatur, neq; sanctæ plebi pius rerum, quæ geruntur, intellectus, & suum Amen subtrahatur. Et cum antiqui ritus & observationes, qui circa sacramentorum administrationem nobis quasi per manus traditi sunt, ratam pietatem redoleant: erunt quoq; deligendi viri tum docti tum pii. qui eosdem ritus ac formulas diligenter inspiciant & examinent, ut si quid forsan irrepserit, quod ad pietatem nihil fecerit, id tollatur, & antiqua puritas & sinceritas sacris restituatur.

ART. XXI.

De disciplina Ecclesiastica.

HAnc constat in Ecclesia quàm maximè necessariam esse, quod ea sola fidei ac spei nostræ retinaculum sit, & custos itineris salutaris, dux, magistra, fomes & nutrimentum virtutis, quæ facit in Christo & unitate corporis ejus semper manere, jugiter in Deo ad proximi utilitatē vivere, & ad promissa cœlestia, & divina præmia pervenire, quam sectari salubre, negligere letale est. Quemadmodum

modum D. Cyprianus docet. Hæc est quam Apostolus Timotheo ac Tito Episcopis præscribit, ut norint, quomodo eos oporteat in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei, columna & firmamentum veritatis. 1. Tim. 3.

2. Jam ut hæc ob nimiam rerum præsentium exulceratione subito ad severitatem antiquorum canonum revocari non possit, annitendum tamen modis omnibus est, ut saltem, quoad fieri potest, Ecclesiæ restituatur, ac indies magis ac magis augescat.

3. Est autem in Ecclesia duplex omnino disciplina spectanda & requirenda, una cleri, altera populi.

4. Ut autem cleri disciplina instituatur, ante omnia necessarium est, ut ad gubernandas & regendas Ecclesias, ac alia publica ministeria gerenda, nulli nisi probati & idonei assumantur. Id quod debet omnibus omnium graduum ministris, tam summis quam mediis & infimis, obtineri. In usum itaque revocandæ sunt canonicæ electiones, & electorum examina, manuum impositiones, confirmationesque ad Apostolicam regulam & veteres Canones exigenda, & omnino providendum, ut quæ gratis impartiri Christus mandavit, gratis quoque dentur, & omnis omnino Symoniæ labes ab Ecclesia tollatur. Item, ut nulli nisi ad certum ministerium, ut habet Chalcedonense Concilium, ordinentur.

5. Deinde ut quilibet suum officiũ sedulo ac diligenter faciat & exequatur, ac interim caveat ne falcem suam in messem alienam mittat, secundum veterum canonũ instituta. Et inter cætera ut Episcopi Germaniæ, qui Ecclesiarũ regimini, Imperatorum beneficio, civilem administrationem coniunctam habent, eam quam debent Ecclesiis curam, præcipuam habeant, & in hoc potissimum sint, ut Ecclesiis ubique de idoneis ministris prospiciant, manus nemini cito imponant. 1. Timoth. 5. sed viros constituant boni testimonii, plenos spiritu sancto, ac sapientia, non ad ocium, sed super opus. Act. 6.

6. Insuper, quo nihil magis necessarium est, sedulo invigilandum erit, ut vita ac mores ministrorum sua professione digni sint, ut primum vita, deinde doctrina populum instituant, ne quos sermone ædificant, destruant exemplo, utq; singulorum ministeriis mores quoq; respondeant.

7. Hic optimis habendus est præceptor Paulus, qui qualẽ oporteat esse Episcopum, quẽ & presbyterum appellat, & quales Diaconos, suum Timotheum ac Titum diligenter edocet. Ex qua Apostolica formula penè omnes antiqui Canones, qui de vita ministrorum sunt, dimanaverunt.

8. Et quoniam viderunt Patres, Paulo quam maximè curæ fuisse, ut qui ministrarent Ecclesiis, ab omni sollicitudine liberi, ea tantũ quæ domini sunt curarẽt, atq; eum qui cum uxore est de iis non posse non sollicitum esse, quæ sunt mundi. 1. Cor. 7. plurimũ semper fuerunt propensi ad indicendam ministris perpetuam continentiam, etsi in hac re non eadem severitate vetus & recentior Ecclesia usa fuisse reperiantur. De coelibatu Protestantes exhibuerunt suum scriptum signatum 4.

9. Vetus enim Ecclesia eos, qui tantum unius uxoris mariti essent, ad sacerdotium ascivit, ac decrevit etiam ne tales uxores suas religionis obtentu abiicerent, ut habet canon Apostolorum octavus Gangarensis concilii, & sententia Paphnutii in concilio Niceno recepta. Eos vero, qui post baptismum duabus nuptiis implicati fuissent, aut concubinam habuissent, aut viduam duxissent, aut divortio separatam à viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ publicis spectaculis mancipata fuisset, à sacerdotali consortio excludebat, ut habet Canon Apostolorum. 16.

10. Cæterum iis, qui cœlibes ad sacerdotium vel Diaconatum pervenissent, matrimonio interdixit, ut habet Canon Apostolorum. 25. Nisi tamen Diaconi in ipsa ordinatione protestati fuissent, se velle habere uxores, nec posse se continere. Hi enim si ad nuptias venissent, manebant in ministerio, propterea quod iis Episcopus licentiam dedisset, ut testatur concilium Ancyranum, Canone. 9. Eos vero qui nulla protestatione facta contra tacitam professionem nuptias contraxissent, à ministerio tantum submovebat, hoc est offerre, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis perfungi non permittebat, laica tantum communione eis concessa, ut habet Canon. 15. concilii Ancyrani.

11. Denique qui contra expressam professionem, & votum, matrimonium contraxissent, excommunicabat. sed interim ea erat apud Episcopum loci authoritas, ut talibus cõfitentibus humanitatem facere posset, ut habet Canon concilii Chalcedonensis. 15. & 16. Matrimonium vero non diremit, ut testatur Augustinus Canone, *nuptias* 27. quæstione. 1.

12. Porro ne Episcopus aut quisquã ex clero subintroductã mulierẽ haberet, omnino vetabat, ut habet Canon. 3. Synodi Nicenæ. Clericos verò in fornicatione depræhensos extra Ecclesiam abiecit, & ad pœnitentiam inter laicos agendam redegit, ut habet Canon. 1. concilii Neocæsariensis.

13. Postea recentiores Canones coniugatos ad sacerdotium seu Diaconatum promoveri vetuerunt. Presbyteros quoque & Diaconos, qui ante ordinationem nuptiis iuncti fuissent, abstinere ab omni opere coniugali; atq; adeo separari à coniugibus iusserunt. Matrimonia quoq; qui presbyteri seu Diaconi post susceptum ordinem contraxissent, diremerunt, & irrita declararunt. In hac ergo Canonum diversitate, si postremi Canones omnino posthac retinendi sunt, necessarium quoque erit, ut censuræ, quæ in fornicatios in veteribus Canonibus distinguuntur, in usum quoque revocentur, ne publicum scandalum ex impura ministrorum vita Ecclesiæ ingeratur.

14. Post vitam cleri rectè institutam, pari cura providendum est, ut parochi puram & syncerã doctrinam populo tradant, ut sanam habeant verborum formam, cuius finis sit ea quæ vera fidei,

& charitatis sunt, rejectis omnibus fabulis & quæstionibus curiosis, sedulo inculcare, quemadmodum Apostolus docet. Quod finis præcepti sit caritas, de corde puro, conscientia bona, & fide non simulata. Item, ut verbum sine ullius contumelia, sed absque contentione spargant, ab errore caveant, falsam doctrinam arguant, sanæ vero doctrinæ fortiter adhærescant. In quo opus erit, ut brevis aliqua formula, quæ doctrinæ summam contineat, publica authoritate ædatur, ad quam ubique parochi suas conciones exigant.

15. Providendum est quoque, ut in Ecclesia nihil, neque in precibus, neque in hymnis, neque lectionibus, quàm quod ex scripturis, & receptis authoribus depromptum est, recitetur. Item ut externi ritus, qui ad pietatem, honestatem, ordinem & tranquillitatem Ecclesię faciunt, observentur.

16. Et cum diversitas ordinum, monasteriorum, & pleti que abusus, qui in monasteriis committuntur, multis scandalo sint, nec monastice eum fructum præsenti Ecclesiæ adferat, quem attulit olim, reformationi quoque eius invigilandum est, ut posthac sint monachi, apud quos doctrina Christiana vigeat, qui linguas, & bonos authores conservent, scripturas scrutentur, & explicent: concionibus & se, & populum instituant. sic tamen ne Parochis in officio præiudicent, ac ea faciant, quæ eos antiqui Canones facere debere censuerunt.

17. Ut autem tales in Ecclesia ministri ac etiam monastices professores haberi queant, constituendæ sunt apud cathedrales & collegiatas Ecclesias & in monasteriis scholæ, quibus præficiantur viri tum docti, tum pii.

18. Et quoniam operarius dignus est mercede sua: & ministris Ecclesiarum, & professoribus honesta stipendia seu salaria conferenda sunt, ne egentes in suo munere tepescant.

19. Postremo, ut hæc omnia in perpetuo cursu retineantur, habendæ sunt suis temporibus generales, nationales, provinciales, Episcopales, Archidiaconales, & aliæ synodi: in quibus de omnibus, istis diligens inquisitio fiat. Item ut gradatim appelletur, & secundum veteres Canones de causis Ecclesiasticis ordine & rite cognoscatur.

Art. XXII.

De disciplina Populi.

CUm in sancta plebe sint senes, anus, juvenes, puellæ, mariti, uxores, parentes, liberi, domini, servi: sint item diversa vivendi genera, & vocationes: curæ erit Ecclesiæ ministris, ut omnes & singuli suam vitam & mores ad doctrinam Evangelicam conforment, ut vocationi suæ serviant, & tranquillitati studeant & paci.

2. Deinde usus clavium, qui jurisdictionis dicitur, in Ecclesiam, quoad fieri potest, revocandus est, & censura Ecclesiastica secundum Apostolicam & veterum Canonum censuram restituenda, ut qui publicè criminosi sunt & impuri, seu refractarii & contentiosi, & qui Ecclesiæ scandalo sunt, à communione & sacris, donec resipuerint, arceantur & prohibeantur.

3. Pœnitentia quoque publica, quantum fieri potest, in usum revocanda, ut non nisi facta ἐξομολογήσει & obtenta reconciliatione, qui publice deliquerunt, in Ecclesiam recipiantur. Idque ad eam moderationem, quam præsentia tempora ferant.

4. Postremo de jejuniis, de delectu ciborum, feriis, & similibus corporalibus exercitiis, quæ partim ceremonialia sunt, partim disciplinæ, facile convenerit, si viris aliquot, piis juxta ac doctis, hoc negotii delegetur, ut hæc omnia ad eam moderationem reducant, quò nulli laqueum iniiciant, seu oneri sint, sed ad exercendam pietatem & opera verè bona (de quibus Decalogus & Evangelium præcipit) nos reddant alacriores.

ARTICULI PROTESTANTIUM, SUPER IIS ARTICULIS COMPOSITI, à quibus dissentiebant, vel quos non poterant simpliciter, aut totos recipere.

Artic. I.

De authoritate Conciliorum.

A. Ræcipua reverentia post Deum & verbum Dei debetur Ecclesiæ, quam Deus adeo dilexit, ut suum filium unigenitum victimam pro ea esse voluerit, quam donat spiritu suo, in qua celebrari vult in vita æterna. Est igitur pietas, diligenter & grato pectore omnia dona, quibus ornata est, colligere & considerare, quàm mirabiliter eam inde usque ab initio texerit. Habet filium Dei salvatorem, Evangelium, spiritum sanctum gubernatorem. habet ministerium per Patres, Prophetas, Christum & Apostolos propagatum. habet pastores & jus vocandi ministros ad propagationem & conservationem Evangelii. habet dona excellentia, intellectum & interpretationem doctrinæ divinitus traditæ, quæ est sapientia arcana, aliena à iudicio rationis, de Dei voluntate, sicut dicitur. Eph. 4. *dedit alios Apostolos, &c.* Habet & administrationem sacramentorum, & suam quandam jurisdictionem & sua judicia.

sed

sed semper tenenda est regula, maiorem esse autoritatem verbi divini, nobis propositi in scripturis Propheticis & Apostolicis, quàm ullius hominis, ullorum Episcoporum, ullarum Synodorum, aut totius Ecclesiæ.

2. Agnoscimus autem hanc triplicem authoritatem competere veræ Ecclesiæ. Primam testificandi de scripturis apostolicis, seu discernendi Apostolorum scripta à suppositiciis. Cũ enim circumferrentur titulo Apostolorum dissimiles libelli, tenenti sunt ii, quos meminerant Ecclesiæ certo traditos esse ab Apostolis, seu fide dignis authoribus. Postea universalis consensus, his retentis, repudiavit alia dissententia. Narrat enim Eusebius, singularem adhibitam esse curam conservandi scripta tradita certa authoritate, & discernendi à cæteris temere sparsis.

3. Etsi igitur singulare opus & beneficium Dei est, conservatio certorum propheticorum & Apostolicorum scriptorum, tamen agnoscenda est hic & diligentia & authoritas Ecclesiæ: quæ partim testificata est de certis scriptis, partim iudicio spirituali indigna & dissententia à reliquis propheticis & Apostolorum scriptis repudiavit. Quare Augustinus commendat nobis authoritatem primæ Ecclesiæ, recipit scripta catholico consensu primæ Ecclesiæ comprobata, Manicheorum recentiores libellos repudiat. ideo inquit, *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret authoritas*, moveri se significat consentientibus testimoniis primæ Ecclesiæ, ne dubitet hos libros esse traditos ab Apostolis & dignis fide.

4. Secundo tribuenda est authoritas veræ Ecclesiæ, quod penes eam est verus intellectus, seu interpretatio scripturæ. Retinet enim fundamentum, & habet donum interpretationis, ut Paulus inquit, sed alis purius, aliàs impurius. Cum Samosathenus furens, nollet verbum Joannis. 1. de persona interpretari, convenerunt vicini Episcopi, & ostenderunt ex ipsa narratione Joannis & aliis locis verbum intelligendum esse de persona, & simul testati sunt hanc fuisse sententiam Catholicæ Ecclesiæ, traditam inde usque ab Apostolis.

5. Cum Pelagius sparsisset opinionem philosophicã, de iustitia legis, & ex Originis scriptis alioqui maxima pars hominum similes opiniones hausisset, accendit Deus Augustini affectus, ut errorem videret & confutaret, ac monstraret doctrinam de gratia.

6. Ita est quidem donum interpretationis penes veram Ecclesiam, sed non est certis personis aut locis alligatum, & aliàs est in pluribus, aliàs in paucioribus, aliàs magis, aliàs minus illustre, aut purum. Sicut Paulus inquit, *quosdam supra fundamentum stipulam struere*.

7. Cum igitur in Ecclesia sit donum interpretationis, audire Ecclesiam docentem necesse est. Et qui habeant donum, hæc duo ostendent, scripturæ testimonia verè consentientia, & catholicus consensus. Vocamus autem catholicum consensum Patrum, Prophetarum, Apostolorum, & certis testimoniis tradita ab Apostolis, & quæ cum his testimoniis verè congruunt, sicut narrat Origenes, Baptismũ infantum ab Apostolis acceptũ esse. Irenæus narrat se accepisse doctrinã de duabus naturis in filio Dei à Polycarpo, Polycarpum à Joanne. Talia sunt multa exempla in scriptoribus, quæ tanquam historiæ primæ Ecclesiæ, ostendunt, quid illa senserit. Cumque hæ sententiæ cum scripturis apte congruant, multum valent ad confirmandas mentes piorum. sed fides innititur verbo Dei tradito per Prophetas & Apostolos. Fortasse Ethnicus legens illa, *Et Deus erat verbum, &c.* non cogitaret verbum personam intelligi. Ideo audienda est Ecclesia, in qua catholicus consensus interpretatur personam. Admoniti ergo pii, & adiuti aliis dictis, assentiuntur, & credunt articulum propter verbum Dei, atque ita verè invocant filium Dei, quem non possent invocare, si fides ex humana authoritate penderet. Hæc sunt manifestissima.

8. Illud autem affirmari non potest, hunc verum intellectum & donum interpretationis esse penes impiam multitudinem, quamvis hæc sit in externa societate Ecclesiæ. Multo minus tribui potest hoc donum prophanis, & iis, quos oportuit esse propter nota crimina excommunicatos. Sed intellectus verus & donum interpretationis ad pios pertinet, sicut dicitur: *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.*

9. Tertio tribuenda est Ecclesiæ authoritas constituẽdi iudicia de doctrina. imò mandatum domini est, ut Ecclesiæ exorientes controversias cognoscant & pronuncient, iuxta verbum Dei rectè intellectum, ut ait Paulus: *Si quis aliud Evangelium docebit, anathema sit.* eaque in re possunt adiuvari testimoniis primæ Ecclesiæ Catholicæ, quæ ab Apostolis tradita leguntur. Hæc enim vocamus consensum catholicum. sed semper sit præcipua authoritas verbi Dei.

10. Cum igitur pronunciatur iuxta verbum Dei rectè intellectum, necesse est omnes parere, sicut rectè pronunciarunt aliquæ piæ synodi. Obtemperat igitur Ecclesia talibus iudiciis, quia imperitiores melius agnoscunt jam sententias traditas in verbo Dei, & confirmantur cum verbo Dei, tum etiam admoniti de testimoniis Catholicis, quæ leguntur ab Apostolis accepta. Sic nostræ Ecclesiæ nobis assentiuntur contra Anabaptistas & alios. Cum autem possit accidere, ut plurimæ personæ in Synodo, ut Syrmiensi, sint impiæ, etiam si aliquæ sint piæ, ut ibi Osius habebatur, fatendum est, Synodos generales, & provinciales errasse, & errare posse. præterea etiam pii habent suos lapsus, ut ostendunt scriptorum multa incommodè dicta.

ARTIC. II.

De Sacramento Corporis & sanguinis Domini.

CHristus inquit, *accipite, manducate, hoc est corpus meum.* Et deinde, *Hic est sanguis meus.* B.
Ideo fatemur in Cœna domini verè & realiter corpus & sanguinem Christi adesse,

& cum pane & vino exhiberi sumentibus. Sicut & Hilarius inquit, *domini professione, & fide nostra, verè caro est, & verè sanguis.* & hæc accepta & hausta, faciunt ut & Christus in nobis, & nos in Christo simus. adest igitur Christus, & est efficax in sumentibus.

2. Triplex autem finis est. Primus, ut hac sumptione admoniti, recordemur passionis & resurrectionis Christi, & erigantur piæ mentes, fide agnoscentes filium Dei pro nobis passum esse, nos ablutos esse sanguine Christi, nos jam factos membra, & habere reconciliationem propter filium Dei. hac fide, per sacramentum, applicatur nobis gratia. De hac fide concionatur Christus ipse, inquiens; *Hoc facite in mei recordationem.* vult enim nos retinere memoriam passionis & promissi beneficii: nec vult tantum historiæ memoriam conservari, sed vult ut hæc beneficia in usu sacramenti nobis fide applicemus.

3. Secundus finis est, ut Deo pro immensa misericordia erga nos & filio nobis dato, vicissim gratiam agamus, in usu huius sacramenti.

4. Tertius finis est, ut facti membra unius Christi, admoneamur de mutua dilectione, quare Paulus inquit, *sicut unus panis est, ita unum corpus multi sumus.*

5. Semper autem de sacramentis regula tenenda est, esse ea principaliter testimonia voluntatis Dei erga nos, seu gratiæ, postea alii nnes accedere possunt.

6. Docemus & hoc, neminem ad usum huius sacramenti idoneum esse, perseverantem in delictis contra conscientiam, nec admittendos esse eos, qui obnoxii sunt manifestis criminibus. Docemus igitur Apostolicam regulam, *probet se ipsum homo, & sic de hoc pane edat.* ut autem Irenæus inquit, *eucharistiam constare duabus rebus, terrena & cælesti:* & Paulus ait, *Panis quem frangimus, participatio est corporis Domini,* ita nos docemus, cum pane consecrato exhiberi corpus Christi sumentibus, nec docemus fieri transubstantiationem, ut vocant, seu abiici substantiam panis. & sequimur multorum Patrum firma & perspicua testimonia.

ART. III.

De secundo paragrapho in articulo de pœnitentia.

Idcirco peccata saltem lætalia, quorum sibi quis conscius est, & quæ conscientiam perplexam tenent, &c.

DE hac parte respondemus, retinendum esse in Ecclesiis ministerium privatæ absolutionis, quæ est vox Evangelii, sonans per ministros, & simul applicans remissionem peccatorum. Id beneficium piis & pavidis conscientiis gratissimum est, quæ ab ipsa voce confirmantur, ut statuant Evangelium, non solum aliis generaliter, sed singulis etiam promittere remissionem, & cuique applicare Christi promissionem. Hæc confirmatio salutaris est iis, qui luctantur cum veris pavoribus. Interim tamen in Ecclesia extare & hanc doctrinam necesse est, quod enumeratio delictorum nec mandata sit jure divino, nec necessaria, & quod sine ea peccata remittantur contritis, & fide se sustentantibus, sicut & Prosper testatur, *illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri vel emendare noluerint, Deum quem habent testem, ipsi habituri sunt & ultorem, quod si ipsi iudices fiant, & veluti sua iniquitatis ultores, in se voluntariam pœnam severissima animadversionis exerceant, temporalibus pœnis æterna mutabunt supplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus restinguent æterni ignis incendia.* Hæc Prosper.

2. Et conjicerentur conscientiæ in periculosas dubitationes, si putaretur omnium enumerationem necessariam esse. Sed tamen quia multi propter ambiguos casus opus habent consilio: ideo hortandi sunt homines, ut addant enumerationem, ut juvari consilio, aut excitari magis ad pœnitentiam, & de multis rebus admoneri possint. Nam prudens pastor in eo colloquio melius instituere confitentem potest, cum animadvertit quibus, aut erroribus, aut vitiis implicitus sit. accedit & hoc, quòd ipsa cogitatio de enumeratione subiciat conspectui nostro turpitudinem peccatorum, & magis admoneat nos ipsos de ira Dei, & hæc disciplina prodest rudibus, cum hac enumeratione colligere & discernere peccata discunt. sed tamen teneatur doctrina, fide propter Christum accipi remissionem, non propter enumerationem, seu confessionem.

3. Illud etiam admonendum est, pertinere ad officium pastoris, ut certis temporibus audiat plebem & interroget singulos de sua fide. eam fidem quisque profiteri debet. hic rudiores doceat pastor, admoneat etiam de moribus, ea quæ videtur idonea ætati. sed necessitas imponi non potest, occulta recitandi. & ad hæc difficillima munera, ad dandum consilium, ad rudes explorandos, & docendos ministris idoneis, piis, peritis, & gravibus opus est.

In ter. parag. ubi dicitur absolui homines ab iis, quæ legitime confessi sunt.

4. NEcessaria addenda est explicatio, absolui contritos etiam ab iis, quæ recitatione omissa sunt, aut quæ ignoranter, & verbum legitime pariet scrupulos, ideo latius esset hanc particulam omitti. Et contritis ac credentibus contingit etiam aliis modis remissio per publicum ministerium Evangelii.

ART. IIII.

Art. IIII.

De satisfactionibus.

Satisfactio, quæ meruit remissionem culpæ, & liberationem à morte æterna, haud dubie est unica mors filii Dei Jesu Christi, qui pro nobis victima factus est: juxta concionem Joannis: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* propter hunc agnum accipimus remissionem culpæ, & liberamur à morte æterna, non propter nostra aliqua opera, aut propter satisfactiones ab hominibus institutas, aut ullam compensationē pœnarum, sed ritus in pœnitentia, qui vocantur satisfactiones Canonicæ, quondam instituti sunt ab Episcopis exempli causa, aut propter disciplinam. Cum enim lapsos aut famosos recipiebant, pœnas irrogabant, tum ut ipsorum constantiam explorarent, an serio resipiscerent, tum ut alios talibus exemplis admonerent, ut maiore cura lapsus vitarent. quosdam etiam frenandos esse ad disciplinam putaverunt, & ante absolutionem publicam hi ritus servabantur, tanquam signa reorum. sicut etiam apud Ethnicos fuerunt certa signa homicidarum & aliorum pollutorum observanda, donec absolvertentur.

2. Porrò in Ecclesia paulatim creverunt hæ pœnæ, cum accessit error, quod mererentur remissionem peccatorum. & posterior ætas, cum vix umbram vetusti ritus retinuerit, tum nomen satisfactionum defendit, & quæsivit novas causas eius moris. Aiunt Deum justum, & vindicem, non remittere peccata, nisi compensatione pœnarum, & addunt, operibus non debitis, sed impositis ab absolvente, compensari pœnas purgatorii. & quidem valere has satisfactiones, etiamsi fiant ab injustis. Hos errores invectos in Ecclesiam, necesse est reprehendi. Necesse est etiam extare in Ecclesia doctrinā de gratuita remissione propter Christum, & de fide: necesse est & hoc intelligi, quod opera instituta sine mandato Dei, non sunt cultus Dei. Juxta illud: *Frustra colunt me mandatis hominum.*

3. Quod autem dicitur, *Deum iustum & vindicem punire Peccata*, punit Deus etiam electos, primum contritione, & veris terroribus, de quibus inquit David, *Domine ne in furore tuo arguas me.* Et Ezech. inquit, *Sicut leo contrivit omnia ossa mea.* Hi terrores multo verius sunt pœnæ, quàm qualescunque Inctus satisfactionum. Secundo, multa delicta conversorum puniuntur peculiaribus pœnis, ut Davidis adulterium. Et semper vagantur etiam per sanctos tales pœnæ divinitus irrogatæ. Sicut dicit Psalmus de electis, *visitabo in virga iniquitates eorum*, Item, *iudicium à domo Dei incipit.* Castigat enim Deus suos, ut excutiatur carnalis securitas, & crescant, timor Dei, pœnitentia, fides, invocatio. nec tamen omnes afflictiones sunt pœnæ certorum criminum, ut semper flos Ecclesiæ, Prophetæ, Apostoli, & alii summi viri maximas ærumnas pertulerunt, singulari consilio Dei. Vult enim Deus Ecclesiam, in hac vita, non solum his calamitatibus subiectam esse, quæ naturæ lapsum in omnibus comitantur, sed vult eam etiam singulari modo exerceri propter multas causas. Impia multitudo non agnoscit peccatum aut iram Dei, sed ut dicitur in Genesi, *quiescit in eis peccatum, donec reuelabitur*, hoc est, nondum terret eos, donec experientur pœnas. Castigatur ergo Ecclesia præ cæteris, ut agnoscat peccata, & inhærens vitium, & crescant, timor Dei, & pœnitentia. Accedit & hæc causa, si non essent pericula, & certamina ingentia, fides, & invocatio languescerent. Ideo onerata est Ecclesia ingentibus certaminibus, sicut in Genesi scriptum est: *Serpens calcaneum eius mordebit.* Hos sævissimos morsus pii multipliciter sentiunt, in variis tentationibus, & afflictionibus, & Ecclesiæ propria sapientia est, intelligere quod Deus velit humiliari sanctos, & similes fieri imaginis Christi in hac vita. Item quòd vere respiciat afflictos, sicut Petrus clamat: *Humiliamini sub potenti manu Dei.* Hanc potentiam in utraque re declarat Deus potenter, castigat securos, ut Davidem, Sampsonem, Nabuchodonosor. Rursus potenter erigit agentes pœnitentiā, & invocantes ipsum. sed hæ pœnæ, nec imponi nec remitti possunt à clavibus, nec tolli ritibus ullis traditionum humanarū, ut sunt satisfactiones canonicæ. Ad hæc hæ afflictiones divinitus irrogatæ, exercitia sunt continui, & futuri temporis, ut Paulus inquit, 2. Corint. 4. *Exterior noster homo destruitur, sed interior renovatur de die in diem.* Qui autem satisfactiones postulant, pœnas intelligunt pro præteritis delictis. & utilius esset, populo inculcari doctrinam, de his magnis rebus, de ira Dei adversus peccatum, de ærumnis Ecclesiæ, de veris cultibus, quos requirit Deus in illis ærumnis, quibus admonet nos, ut crescant, timor Dei, fides, invocatio, & aliæ virtutes: quàm oculis populi proponere spectacula satisfactionum, quæ obscurant doctrinam de gratia, & de veris cultibus,

4. Nam & hoc sentimus, & diligenter docemus, fructus pœnitentiæ, id est novitatem vitæ, seu obedientiam spiritualem, juxta præcepta Dei sequi debere, in conversis. Et cum Paulus inquit *Præbete corpora vestra hostiam vivā, & sanctam*, appellatione hostiæ admonet nos, de veris cultibus, simus hostiæ sanctæ, id est, abstinentes ab omni immunditia, perferamus ærumnas in confessione veræ doctrinæ, & afflictionibus communibus, ut hostiæ quæ mactantur: sed tamen simus vivæ hostiæ, hoc est semper victuræ, celebrantes Deum, etiam in media morte. *Hi sunt veri fructus pœnitentiæ & vera exercitia, quæ radices peccatorum evellunt*, ut Augustinus ait.

5. Addimus & hoc, mitigari calamitates communes, & Ecclesiæ, per totam pœnitentiam, & bona opera piorum. sicut Esa. 1. & 58. scriptum est. Et Paulus inquit, *si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur*, id de tota pœnitentia intelligi necesse est, non de ritibus satisfactionū, quos dicunt valere etiam in injustis,

6. Cæterum hoc non negamus, exempli vel disciplinæ causa, famosos pœna aliqua castigari posse ab Ecclesia. Idque in nostris Ecclesiis, si quando Anabaptistæ aut homicidæ, quibus magistratus pepercit, recipiuntur, observamus, nec tamen opus est, veteres ritus pœnitentiæ restituere, qui creverunt errore, & plerique pleni sunt periculi, ut quod adultero per longum tempus interdicunt consuetudinem uxoris, &c.

7. Videntur olim Episcopi hanc censuram eò severius exercuisse, quia Ethnici magistratus non puniebant vagas libidines, & alia pleraque delicta. Sed magistratus docendi sunt, ut manifesta delicta puniant. Hæc severitas plus prodesset moribus, quam Canonicæ satisfactiones, nec sine periculo miscentur ministeriũ Evangelii, & officia politicæ potestatis. Minister Evãgelii docet de pœnitentia vera cordis, & perterrefactam mentem consolatur. ait, non propter compensationem pœnarum, sed propter Christum nos liberari à peccato, & morte æterna, sicut scriptum est, *Captivam duxit captivitatem.* Item, *ero mors tua ô mors, & morsus tuus inferne.* non addatur opinio, quod fiat remissio propter compensationem pœnarum, interim magistratus sit acer, & suum officium faciat, quod est discernendum à ministerio spirituali, & Evangelico. Ideo in nostris Ecclesiis admonentur magistratus politici, ut officium suum faciant, & disciplinam tueantur.

Artic. V.

De unitate Ecclesiæ, & ordine ministrorum Evangelii.

1. UT Joannes inquit, *ex plenitudine Christi omnes accepisse gratiam*, ita una est Ecclesia Dei, sanctificata, & sociata per filium Dei, qui caput est, omnia in omnibus suis perficiens, agnitione Evangelii ipsius, & S. sancto, inde usque à Patribus, Prophetis, Apostolis & aliis sanctis, quæ glorificabitur in novissimo judicio.

2. Ut igitur sit una Ecclesia, & consentiens, semper Deus idem Evangelium propagatum per patres, & prophetas, & postea per Christum, & Apostolos extare voluit.

3. Et instituit Christus ministerium, duraturum usq; ad consummationem mundi, sicut scriptum est, *Ascendit, dedit dona hominibus, alios quidem Apostolos, alios pastores, alios doctores.* Conservat enim hoc Evangelium. Et voluit post Apostolos vocari pastores, in omnibus Ecclesiis, fungentes officio docendi Evangelii, quos excitat, quanquam dissimiles donis, tamen eodem fungentes ministerio.

4. Consistit igitur unitas Ecclesiæ, in hac consociatione, sub uno capite Christo, per idem Evangelium, & idem ministerium, cui debetur obedientia, juxta illud, *Qui vos audit, me audit*, ut retineantur, unitas fidei, similis usus sacramentorum, & disciplina mandata in Evangelio. Habent enim pastores mandatum Christi, non solum ut doceant Evangelium, & sacramenta administrent, sed etiam ut palàm contumaces in Ecclesia puniant excomunicatione, videlicet eos, qui vel contra sanam doctrinam pravas opiniones serunt, aut malos mores emendare nolunt, debetur enim jure divino obedientia pastoribus in hac conservatione disciplinæ.

5. Ut autem omnia ordine fierent in Ecclesia, juxta Pauli regulam, & ut pastores inter se magis devincti essent & onus gubernationis plures inter se partirentur, ac alii aliorum curam susciperent, & dissidia seu schismata vitarentur, accessit utilis ordinatio, ut ex multis presbyteris eligeretur Episcopus, qui regeret Ecclesiam, docendo Evangelium, & retinendo disciplinam: & præesset ipsis presbyteris.

6. Plures deinde gradus facti sunt, videlicet Archiepiscopi, & supra hos Patriarchæ, Romanus, Antiochenus, & Alexandrinus.

7. Hæ ordinationes, si ii, qui præsunt, faciunt officium suum, utiles sunt, ad retinendam unitatem Ecclesiæ, hoc est, ad Synodos convocandas, ad constituenda legitima doctrinæ iudicia, ad emendationem vitiorum late grassantium, ut usurarum ac aliorum scandalorum, ad emendationem legum, ad puniendos authores scandalorum. Sed si præsides, serviant vocationi suæ, doceant, inspiciant doctrinam, & mores Ecclesiarum, quibus præsunt, corrigant errores, & vitia, exerceant judicia Ecclesiastica. nam Pontificibus & Episcopis, qui adversantur piæ doctrinæ, tribuere authoritatem non possumus, ut ad Galatas scriptum est.

8. Cæterum in Ecclesiastica gubernatione, tribuenda est Episcopis potestas condendi traditiones, ut omnia decenter & ordine fiant in Ecclesia, ut de certis feriis, ut sciat populus quo tempore conveniendum sit. Item, ut sobrii conveniant.

9. Sed hæ traditiones non putentur esse cultus, id est, merita aut bona opera, quorum finis immediatus sit, ut per ea honore afficiatur Deus, Iuxta illud: *Frustra colunt me mandatis hominum*, nec pugnent cum mandatis Dei, nec ducantur res necessariæ, sed indifferentes, quas extra scandali casum omittere licet, sicut Paulus in Epistola ad Colloss. de traditionibus humanis, quæ fiunt in ecclesia, docet: *Nemo vos arguat in cibo, potu, aut parte diei festi.* Discerni enim oportet humanas traditiones à veris cultibus, quos Deus instituit, ut apud Ezechielem, dicitur: *Ego sum dominus Deus vester, in preceptis meis ambulate.*

Artic. VI.

De Sanctis.

1. NOn recipimus partem huius articuli, ubi de duplici invocatione sanctorum, qui ex hac vita decesserunt, dicitur, *ut propter merita Sanctorum iuvemur*, Item ut directe invocentur. *Ora pro me*

sanctæ

sancte Petre. Christus enim inquit; *Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* Unus certe mediator constitutus est, & mandatum est, ut ad hunc accedamus. Sicut ait ipse: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.*

2. Quare non est probandus cultus, qui per alios mediatores orat, præsertim cum nullus cultus in Ecclesiam invehendus sit, qui non approbatur verbo Dei.

3. Item directa invocatio absentis, tribuit omnipotentiam ei, qui invocatur. nam audire vota cordium in singulis, est solius Dei. Et quanquam subtilitas quæsita sit, ut excuset hanc absurditatem, tamen hæc nullum habet testimonium verbi Dei, & repugnat invocantium cogitationi, qui ideo ad sanctos confugiunt, quia Deum irasci judicant, & per sanctos volunt perferri preces ad Deū.

4. Denique cum manifestissimum sit, hoc cultu sanctorum obscurari mediatoris Christi officium, non possumus omnino eum nostra approbatione confirmare.

Artic. VII.

De Missa.

Sacrificium, quod placavit iram Dei, adversus peccata humani generis, & fuit precium pro peccatis, ac meruit hominibus reconciliationem & gratiam & vitam æternam, fuit unica mors filii Dei, qui sese obtulit ipsi patri æterno, & Pontifex fuit ipse huius suæ oblationis, ut docet Epistola ad Hebræos. G

1. Instituit autem ministeria, per quæ huius sacrificii immensa beneficia nobis impertit & applicat, in his etiam est cœna dominica, in qua sumens corpus, & sanguinem Christi, applicat sibi fide, beneficia parta per mortem Christi, quæ fuit verum sacrificium, cum videlicet agnoscimus, & credimus, nobis certo remitti peccata, propter mortem filii Dei, qui sese pro nobis obtulit ipse. & hac fide Christū apprehendimus & nos consolamur. ita prodest sumentibus cœnam per fidem.

3. Cum autem in missa tria sint, cœna domini, recordatio, ac preces, & gratiarum actiones: sancti patres totam hanc actionem vocaverunt sacrificium, non quod actio illa sit precium pro peccatis, aut mereatur aliis remissionem, sed preces, & gratiarum actiones sunt sacrificia laudis, ut dicuntur, id est, bona opera, quæ Deo reddimus, ut eum honore afficiamus. Et oblatio seu cœna non applicatur pro aliis, seu non meretur aliis remissionem peccatorum: & tamen sumenti fit sacrificiū laudis, propter recordationem, quæ multa complectitur: fidem, invocationem, prædicationem, & gratiarum actionem. Loquitur enim Christus de recordatione fideli. vult nos recordari, non tantū historiam, ut fit in spectaculis humanis, sed vult nos fide recordari, & accipere promissiam reconciliationem, erigi, & liberari à terroribus peccati, & mortis, & excitari ad invocationem, & gratiarum actionem. I

4. Hos esse veros cultus, & sacrificia Deo grata in cœna domini, nihil dubium est. & hæc in laudibus missæ celebrantur à sanctis Patribus. Sicut inquit Cyprianus, *pietas inter data, & condonata, se dividens, gratias agit tam uberis beneficii largitori.* Non igitur sentimus fieri applicationem pro aliis vivis & mortuis. Nam fide sibi quisque applicat beneficia Christi, per verbum & proprium usum sacramentorum, non propter opus aut meritum alterius hominis, sicut scriptum est. *Iustus sua fide vivit.*

5. Deinde applicatio pro mortuis, dissentit ab ipsa institutione Sacramenti, quod pro vivis institutum est, ut sumant, & fidelem recordationem exerceant. hæc non conveniunt mortuis. Quare dolendum est, non solum transferri sacramentum ad mortuos, sed etiam inde tantos abusus ortos esse, ut templa magis occupata sint cultibus pro mortuis, quam ministerio, necessario viventibus.

Artic. VIII.

De privata Missa, & de usu integri sacramenti.

Datur consilium in libro, ut hoc modo consulatur tranquillitati, ut suus mos concedatur utrinque Ecclesiis. videlicet, ut apud nos missa tantum celebretur, dum adsint aliquot communicantes: apud ipsos etiam sine communione, sed tamen adhortandos esse homines, ad frequentiorem communionem: & annitendum, ut vetus consuetudo Ecclesiæ, aliquo modo restituatur, quia constat initio in sinaxi communionem semper factam esse. H

2. De hoc articulo ita nobis videtur, Agnoscimus non faciendam esse subitam mutationem. Primum enim populus de vero usu sacramenti docendus est. nos quoque in Ecclesiis nostris paulatim docendo, revocavimus veterem consuetudinem. Paulus enim jubet fieri communionem, & in conventu Ecclesiæ expectari publicam distributionem corporis, & sanguinis Christi. Idem veteres Canones sanxerunt; & optandum esset, non mutatum esse hunc primum morem. Tunc enim communicantes intelligebant verum usum sacramenti, sentiebant fieri distributionem, ad excitandam fidem, & in hoc ministerio per fidem sibi applicari beneficia Christi. ibi erant adhuc ignoti abusus missæ applicandæ pro aliis vivis, & mortuis, sed quisque sumens, suæ conscientiæ consolationem quærebat. Postea mutato more, ut sunt animi hominū proni ad fiduciā ceremoniarū, obrepsit opinio, quod sacerdos offerat pro Ecclesia, & mereatur sibi, & aliis. & cumulatæ sunt Missæ, cum accessisset imaginatio, singulas Missas plus valere pro singulis, quàm una pro multis. Accesserunt & aliæ opiniones, quod ex opere operato prosint aliis, vivis & mortuis. Hos horrendos abusus peperit mutatio Apostolicæ & Catholicæ consuetudinis, quæ in Ecclesia veteri, post Apostolos diu duravit, videlicet ut in Missa fieret communio plurimorum. I

S

3. Nihil dubium est autem, reprehendendam esse applicationem oblationis, & opinionem meriti pro aliis vivis & mortuis, quia opinio illa partitur meritum in passionem Christi,& opus sacerdotis, cum scriptum sit: *una oblatione consummavit sanctos.* Et quidem filius Dei ipse patri se obtulit, moriens pro nobis, sicut scriptū est: *qui se ipsum obtulit,* nec alius Pontifex ingreditur in sancta sanctorum, sicut scriptum est de Christo: *per proprium sanguinem intravit sancta sanctorum,* perpetuam redemptionem inveniens, nec jussit offerri se in Cœna ab aliis, sed distribuit aliis hoc pignus. Item, quisque propria fide, sibi applicare debet beneficia Christi. Ergo, oblatio non meretur alteri. Item, Pontifex noster Christus, in cœna tantum distribuit discipulis, non obtulit: nec jussit offerri sacramentum pro aliis sed inquit, *Accipite & manducate.* Non licet autem aliud facere nobis, quàm quod ibi fecit, & jussit fieri noster Pontifex Christus.

4. Quod autem maneat oblatio pro aliis, seu applicatio, si retineantur privatæ Missæ, inde constat, quia qui eas Missas retinent, in Canone dicunt fieri hanc oblationem, ad redemptionem animarum, pro vivis & mortuis, & manet persuasio in populo, qui putat oblationem illam præcipuum cultum esse, valentem pro cæteris. & ob hanc causam curat pro se celebrari Missas, & simili persuasione curat Missas pro mortuis celebrari. Hæ opiniones, & hi abusus erunt reprehēdendi. Sed si, constituto consensu doctrinæ, ubique doceatur populus, de usu sacramenti, de fide, de vera invocatione, & docendo taxaretur illa applicatio oblationis pro aliis, & cōcederetur volentibus omittere privatas Missas: nullum esset publicum certamen, cum de doctrina conveniret, etiam si non statim singuli consuetudinem suam mutarent.

Art. IX.

De usu integri Sacramenti.

1 VAlde oramus, ut ratio earum conscientiarum habeatur, quæ in multis locis, jam vehementer anguntur. norunt fuisse Ecclesiæ morem, uti integro sacramento. sciunt etiam, à Christo hunc morem traditum esse, ut Paulus inquit: *Accepi à Domino, quod tradidi vobis.* & cum hominis testamentum non sit violandum, quanto minus licet violare Christi testamentum? Commendat autem Christus nobis hoc sacramentum, nomine testamenti, inquiens: *Hic est calix novi testamenti,* Hæc norunt multi: & ubi non porrigitur integrū sacramentum, alii abstinent prorsus, alii cum quadam perturbatione conscientiæ accedunt. Maximè autem præstandum est, ut hoc sacramentum, quod consolationem adferre, & excitare fiduciam debet, tranquilla & alacri conscientia sumatur, ut mens erecta fide, gratias agat Christo, & sit, sicut appellatur, Eucharistia.

2. Porro constituto consensu doctrinæ, si populus invitaretur ad hunc usum, & usus restitueretur, esset jam concordia, quia enim persecutio cessasset, & doctrina syncera proponeretur, etiamsi non subito mutarent suam consuetudinem singuli, in usu tamen discordia publica non esset, quia nostri non accusant nondum satis institutos, ac dociles. sed persecutores, & contrariam doctrinam defendentes. scilicet quod licet mutare Christi institutionem, aut mutationem probare.

3. Nec propterea Ecclesia superioris ætatis damnatur. quia habet etiam sancta Ecclesia interdum aliquas stipulas, ut docet Paulus, quas Deus condonat, sicut alias ignorantias, iis, qui tamen fundamentum, seu caput tenent, hoc est, fide propter Christum petunt remissionem. Et in abusu Missarum, & in cultu sanctorum plus vitii fuit. Ideo prædictum est, postrema tempora Ecclesiæ plena periculi futura esse. ut multis exitio fuerunt, lex de cœlibatu, superstitiones monasticæ: sic etiam multi, propter abusum Missarum, & cultum sanctorum, perierunt. Nunc igitur patefacti abusus non sunt defendendi, sed emendandi.

Art. X.

De Cœlibatu.

1 AUtor libri satis graviter queritur de vitiis, quæ lex de cœlibatu peperit, & optat emendationem. sed deliberationi, & authoritati gubernatorum permittit, ut de modo emendationis deliberent, an sit concedendum conjugium: an Canones veteres, aut novi servandi sint. Interim modeste significat, quid velit. optamus autem & nos, ut gubernatorum authoritate consulatur tot hominum saluti, & tollatur ex Ecclesia lex iniusta, quæ est fons abominandæ turpitudinis.

2. Paulus vocat prohibitionem conjugii, doctrinam dæmoniorum, hoc dictum satis comprobat eventus. Sunt enim in conspectu, flagitia orta ex hac lege. sed in novissimo judicio magis apparebit, quantam ruinam Diabolus hac lege traxerit in Ecclesiam, quanta animarum agmina perdiderit. vera est enim vox cœlestis: *fornicatores, adulteri, &c. non possidebunt regnum Dei.* Extant autem satis multa scripta nostrorum, in quibus perspicue ostendimus, legem de cœlibatu pugnare cum jure divino & naturali. Quare cum Deo magis obtemperandum sit, quàm hominibus, rectè faciunt idonei conjugio, quod malunt pie in conjugio vivere, quam in cœlibatu periculose, aut turpiter.

3. Paulus vult presbyterum esse maritum. Est autem Apostolica vox longe anteferenda omnibus traditionibus humanis. Ideo oramus, ut ex Ecclesia tollatur hæc iniusta, & perniciosa lex, de cœlibatu.

4. Prima

4. Prima esse cura in Ecclesia debet, rectè constituendi, ministerii Evangelii. ut igitur possint haberi idonei, pii & docti ministri, sentimos non esse impediendũ ministeriũ ullis iniustis vinculis. sit liberum eligere idoneos, tum maritos, tum cœlibes. sit liberum cœlibi electo etiã, post ducere vxorem. est enim præceptum generale, *vitandæ scortationis causa, habeat vnusquisque vxorem suam.*

5. Quod vero de voto obiicitur, copiose alibi responderimus. nec synodi veteres adeo duræ fuerunt iis, qui contra votum contrahebant, ut recentia decreta. sed regula est certa, votum contra mandatum Dei factum, irritum esse. Cum autem votum cœlibatus pugnet cum mandatis divinis, in iis qui non sunt idonei ad cœlibatum: sentimus nec sacerdotum nec monachorum voto impediri coniugium. præterea, in utroque voto multæ herent superstitiosæ opiniones, quæ non exiguas tenebras induxerunt doctrinæ, de justitia fidei, & de veris cultibus.

6. Romanus Pontifex Siricius cum præciperet Hispanis sacerdotibus, ut uxores dimitterent, citat hoc testimonium: *qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Sive per inscitiam, sive per superstitionem detorsit hoc dictum ad coniugiom, certè exemplo ipso confirmavit pravas opinones. Porrò cum voto impliciti sunt superstitiosi cultus, certum est ex secundo mandato Decalogi, tale votum non placere Deo.

7. Cum enim dicitur: *non vsurpes nomen Dei vanè*, vetat etiam se invocari per vitiosos cultus. Ideò vota superstitiosa irrita sunt. qualia sunt, si cælibatus existimaretur opus excellens, propter quod fiat Deus placatior homini. si conjugium putetur, aut non placere Deo aut vix placere, aut vitæ genus pollueos sacerdotes, aut administrationẽ Sacramentorum, cum scriptum sit, *omnia munda mundis.*

8. Sed de hac tota causa referimus nos ad cætera nostra scripta, ut de conjugio & de votis monachorum, quorum vitæ genus, ut fuit hactenus, quam multum habeat errorum, alibi declaravimus. Quia cum ita sit, renovari eos errores aut stabiliri nollemus.

9. Et cum multis in locis desint stipendia pastoribus Ecclesiarum, & docentibus literas, ac scholasticis pauperibus: necessitas publica postulat, primum illis ex reditibus monasteriorum conferri. *Nemo militat suis stipendiis*, inquit Paulus. & hæ opes datæ sunt Ecclesiis ad conservationem ministerii, & literarum. Ideo hinc stipendia sumantur, ut Ecclesia ministros habeat & doctores, ac pauperes scholastici ali possint.

RESPONSVM PRINCIPUM ET STATUUM PROTESTANTIUM, QUO Imperatoriæ Majestati roganti, sententiam suam, de conciliatis, & non conciliatis in colloquio articulis, exposuerunt.

Auctore Philippo Melanchthone.

INvictissime Imperator Auguste, Domine clementissime. Legimus & expendimus librum, qui propositus est, ut viam ostendat, seu moderandarum, seu dirimendarum controversiarum Ecclesiæ: & narrationem audivimus eorum, qui ex nostris ad colloquium delecti fuerunt, ut intelligeremus, quæ ipsorum judicio comprobata, quæ reprehensa sint. Nec dubitamus, quin Cæs. M. V. bono studio hunc librum proposuerit. Nam, & moderationẽ quorundam abusuum quæsivisse autores animadvertimus: ac si æquitate adhibituri essent adversarii, aditus ad concordiam factus esset. Quare Cæs. Majest. V. gratias agimus, quod doctorum collatione & civili modo, qui decet Ecclesiam, dirimi controversias Ecclesiasticas mavult, & precamur Deum, ut has actiones ita gubernet, ut veritas & doctrina salutaris Ecclesiæ Christi magis illustretur.

2. Dolendum est autem, tantam esse temporum infœlicitatem, ut non omnes controversiæ dirimi potuerint. Id fortassis eò accidit, quia difficile est vetustos abusus tollere, quos alii propter diuturnitatem temporis, & exempla, alii propter alias causas defendunt. Neque enim negari potest, ante aliquot secula irrepsisse in Ecclesiam multos abusus, & syncetam Evangelii doctrinam obscuratam & dilutam esse, partim inscitia docentium, quæ vel propter tempora inerudita, vel propter negligentiam gubernatorum extitit, partim quia superstitio fuit quæstuosa. Hæc mala confirmata temporibus nunc titulum habent consuetudinis Ecclesiasticæ. Cum autem in tanta caligine humanarum mentium facilime obrepant malæ opiniones, & mores ruant in deterius, testimonium consuetudinis in Ecclesia longè infra verbum Dei collocandum est, quod ideo Deus velut scintillam in tenebris humanis lucere voluit, ne falsis persuasionibus, ac vitiosa consuetudine ab ipso abduceremur. Sed scimus difficillimam esse etiam vitiosæ consuetudinis emendationem. Cum autem C. M. V. jusserit nos sententias nostras de libro dicere, principio Deum testem facimus, nos quoque ex animo concordiam expetere, si qua modo, salva luce & veritate Evangelii, constitueretur. Nec dubitamus quin C. M. V. pro sua pietate, & Heroica virtute, primam velit haberi rationem veritatis, quæ fulgere in Ecclesia debet.

3. Intelligimus autem in libro quosdam articulos judicio collocutorum videri conciliatos, quosdam verò reprehensos.

4. Diligenter expendimus eos, qui dicuntur cõciliati. quales sunt, de libertate voluntatis humanæ, de peccato originis, de justificatione, de disciplina, & aliis quibusdam. Et si quædam adhuc opus habent longiori explicatione, quæ infra adnotabuntur, tamen si dexteritas & candor adhibe-

antur in judicando, & ea, quæ desiderantur, rectè explicata fuerint, non reprehendimus judicium collocutorum. Et optaremus doctrinam sincetam de gratia Christi, & de justicia fidei propagari in Ecclesiis, quam cum articulis in libro breviter complexus sit: si hoc agitur, ut saluti animarum & cōcordiæ consulatur, erit explicatio addenda, ne brevitas, aut ambiguitas pariat nova certamina. Nam nos quidem articulos illos sic intelligimus, ut res eædem in nostra Confessione & Apologia traduntur. Ac nos quidem nihil involvere cupimus, cum nec pium, nec utile sit Ecclesiæ, proponere perplexos aut ambiguos articulos, quos, tanquam cothurnos, in dissensione diversæ partes ad diversas sententias detorqueant. Quare, quantum potuimus, operam dedimus, ut nostræ sententiæ extarent perspicue explicatæ, quas quidē non dubitamus vere esse consensū Catholicæ Ecclesiæ Dei. Et si qua concordia cōstituetur, petimus, ut articuli illi de rebus tantis, magis illustrentur. Idem petisse collocutores delectos ex altera parte audimus, viros reverendos D. Julium, & D. Gropperū.

5. Reliquæ sunt controversiæ in libro nondum diremptæ, de quibus nostri exhibuerunt articulos: qui cum sint veri, & moderatissime scripti, speramus eos etiam alteri parti satisfacturos esse. Nec vero dubitamus, quin cum profeterentur, saniores ubique desideraturi sint æquitatem in his qui improbant. Etsi enim liber quædam studio moderationis in his articulis mitius proponit: tamen cum abusuum magnitudo sit in conspectu, necesse est Ecclesias de fontibus admoneri. Deus nobis testis est, nos quoque moderationem amare & quæsivisse, Sed plurimum refert in Ecclesia, quæ metæ, qui limites harum moderationum constituantur.

6. Sæpe in Ecclesia non solum Principes ac politici viri sed etiam Doctores quæsiverunt moderationes humano judicio, quæ abduxerunt hominum mentes à puritate Evangelii, & à vera Dei invocatione. Quam multis visus est Augustinus de gratia horridius disputare? Quæsita est igitur à sententiariis moderatio, non illa quidem omnino probans Pelagiana dogmata, sed tamen obscurans doctrinam de gratia. Quam multis Paulus ipse videtur loqui horridius de fide justificante? Quæsitæ sunt igitur concinnæ interpretationes humano judicio. Sed hæ veram vocem Euangelii & consolationem conscientiarum obruerunt. Toties dicit vox cœlestis, unam esse satisfactionem pro peccatis, mortem filii Dei. Invenerunt tamen moderationem sententiarii, ut vitiosi cultus retinerentur. Pulcherrima & dulcissima res est, ordo & gradus gubernatorum. Hoc prætextu Pontifices regiam dominationem, quam tamen ipsis Christus prohibuit, stabilierunt.

7. Etsi igitur moderatio in omnibus negotiis suam habet laudem: ut sapientissime dictum est, artes omnes ac virtutes in hoc elaborare, ut mediocritatem quandam efficiant: necesse est tamen in Ecclesia moderationis regulam esse verbum Dei, non humanam sapientiam, ut Paulus jubet cavere, ne decipiamur speciosis & plausibilibus humanæ sapientiæ argumentis. Nostri quoque moderati sunt controversias, sed ad normam verbi Dei, & Ecclesiæ Apostolicæ certa & probata testimonia. Ideo judicamus articulos exhibitos à collocutoribus delectis ex nostra parte, & moderate scriptos, & veros esse, nec ab eis discedimus. Ac rogamus ut Cæs. M. V. hanc nostram responsionem boni consulat. Primum enim, cum de gloria Dei, & luce Evangelii agatur, non sunt confirmandi vitiosi cultus, aut opiniones, quæ inducunt tenebras Evangelio. Quanti abusus confirmarentur, recepta opinione libri, de invocatione sanctorū, & aliis cultibus, sine verbo Dei institutis?

8. Deinde cum conscientiæ nostræ, & Ecclesiarum nostrarum jam de his ipsis materiis ita ex veris testimoniis persuasæ sint, ut profitemur, non licet nobis contra conscientiam pronunciare.

9. Pertinent etiam hæ causæ ad universam Ecclesiam. Si enim rursus adprobaremus abusus antea taxatos, nostrum testimonium opponeretur piis rectè sentientibus etiam ad posteritatem: & confirmarentur alibi errores, & injusta asperitas eorum, qui abusus defendunt.

10. Quale vinculum injiceretur Ecclesiæ, si fateremur, prorsus nullum lapsum generalium Synodorum reprehendi posse? Extat Clementina *pastoralis* edita in synodo Viennensi in Gallia, ubi Pontifex adfirmat, se dominum haberi Romani Imperii, & quidem à Christo traditum. hæc vox quam sit absurda, satis intelligi potest. & cum Pontifices & Episcopi magis fuerint occupati regia dominatione, quam cura doctrinæ, & Ecclesiarum gubernatione, quanta incommoda secuta sunt? Sed possent alii lapsus synodorum recitari, quos omittimus.

11. Quid in Ecclesiis nostrarum gentium & civitatum, imò domesticis, quàm graviter piæ mentes, imbutæ puriore doctrina, sauciarentur? quam multi pii nos increparent hac ipsa Pauli voce? cur nos à gratia Christi traducitis ad aliud doctrinæ genus? Judicaremur enim, ut Galatæ, Evangelii puritatem corrupisse.

12. His tantis causis movemur, ne de articulis reprehensis mutemus judicium, quod extat in articulis, quos collocutores delecti ex nostris exhibuerunt. & nos offerimus ad reddendam rationē de hac nostra sententia, & ad articulos nostrorum declarandos, qui res magnas & Ecclesiæ necessarias continent. Agitur de gloria Dei, de luce Evangelii, de cōmuni Ecclesiæ necessitate, de salute animarum, in Ecclesiis nostris & alibi. Cum de tantis rebus tecto judicio conscientiæ nostræ teneamur. oramus cum debita reverentia, ut Cæs. M. V. clementer hanc simplicem excusationem nostrā admittat: & tot Ecclesiis parcat, redemptis sanguine filii Dei, & sanctificatis S. sancto, ac institutis honesta & pia disciplina: nec credat adversariis nostris, qui Ecclesias nostras variis calūniis deformant. ac ne cui dubium sit, quod doctrinæ genus in universum in Ecclesiis nostris tradatur, iterum testamur, nos amplecti Confessionem Augustæ exhibitam C. M. V. Apologiam, quæ addita est. Nec dubitamus hanc doctrinam vere esse consensum Catholicæ Ecclesiæ Christi, qui traditus est in Propheticis, & Apostolicis scriptis, & firma testimonia habet Apostolicæ Ecclesiæ, ac eruditorum

Patrum

patrum, Et in hac fide, & agnitione Christi semper Deum invocabimus, & celebrabimus, cum catholica ipsius Ecclesia. Et quandocunq; opus erit, ad declarationem, & reddendam rationem, de doctrina Ecclesiarum nostrarum, nos, ut antea sæpe testati sumus, offerimus.

13. Cum autem expendissemus articulos conciliatos, adhibitis concionatoribus, qui adsunt, re cum ipsis disputata, quædam jussimus eos annotare, quæ prudentes, & pios non gravatim additu-ros esse arbitramur. non enim pariunt novas quæstiones: sed sunt explicationes, tum ubique Ecclesiis profuturæ, tum ad nos declarandos necessariæ.

In conciliatis Articulis annotata, aut omissa.

SCimus nihil tam circumspectè, & planè dici posse, quin eludi cavillatione aliqua, & everti queat. ideò candorem in judicando adhibemus: & multa, vel brevius, vel obscurius dicta, commode interpretamur. sed ubi ambiguitas periculosa est, præsertim in doctrina Ecclesiæ, non solum ingenuitas, sed etiam pietas est, addere perspicuas explicationes.

2. In articulo de libertate voluntatis addita est annotatio in margine, de inchoata obedientia. Nam vulgaris persuasio est, renatum in hac vita posse legi Dei satisfacere. Necesse est autem in Ecclesia extare, & clare conspici hanc doctrinam, quod in hac vita, & hac naturæ corruptione, etiam renati non possint legi Dei satisfacere, sed sint justi. id est, accepti Deo, fide propter Christum mediatorem. ideo non solum recipi ad notationem prodesset, sed etiam alicubi expresse addi: renatum non satisfacere legi Dei, ut postea rursus admonebimus.

3. Cæterum hic etiam expediret taxatas esse opiniones, quæ latè vagatæ sunt in Ecclesia, de merito congrui, quod oppressit doctrinam de fide justificante, & de gratuita remissione peccatorum propter Christum. etsi enim Deus postulat, ut præstetur disciplina etiam à non renatis, & punit violationem disciplinæ præsentibus & æternis pœnis, tamen non sentiendum est, disciplinam in non renatis mereri de congruo remissionem peccatorum. mens non renata aut secura negligit Deum, aut oppressa judicio legis, ac terroribus fugit, & fremit adversus eum, sed tunc diligere incipit, cum fide erigitur, & agnoscit remissionem propter Christũ donatam. Ita primum incipit mens diligere Deum, Ideo recentium monachorum somnia reiiciantur, qui finxerunt posse diligi Deum, posse legem fieri, quo ad substantiã actuum, à non renatis, & has opiniones nos quidem judicamus taxari à libro, sed recitare hoc volumus, ut constet quomodo nos librum intelligamus.

4. In articulo de peccato originis, ubi dicitur, *remanet materiale, hoc est concupiscentia, gravis morbus, infirmitas, &c.* addantur hæc verba, *& vitium repugnans legi Dei, ut & VVormatiæ convenit.* & non vult libar extenuari illud materiale, quod est repugnantia non levis adversus legem Dei, ut apparet in perpetuis defectibus, quod non satis ardent animi dilectione Dei, quod languidus est timor, languida fides, &c. & liber fatetur subinde, hunc morbum parere malos fructus, adversus quos renati, & fide condonationem petere debent, & eis spiritu repugnare.

5. In articulo de justificatione, ubi dicitur, *per fidem efficacem*, intelleximus id à quibusdam ita depravari, ut interpretentur, efficaci fide, id est operante fide, hoc est, fide cum operibus justificari hominem. Est enim quotundam alterius partis vulgaris persuasio, Paulum sic accipiendum esse, cũ ait, *fide iustificamur*, quasi velit, fide præparamur ad justitiam, id est ad dilectionem propter quam postea accepti sumus: non fide propter Christum. Iam si articulus hoc modo depravaretur, necesse esset nos reclamare. Nostri enim cum dixerunt, viva seu efficaci fide, significarunt se loqui, non de sola notitia historiæ, qualis est etiam in impiis, sed de fiducia apprehendente misericordiã propter Christum promissam, & erigente perterrefactas mentes. in hanc sententiam loquuti sunt nostri de efficacia, qua ipsa fides per se est motus ardẽs, consolans, innitens Christo, & vivificans, sicut sequens descriptio in articulo de justificatione ostendit, & propheta dicit: *Iustus sua fide vivet*. Ergo ne ambiguitas discordias pariat, aut hæc declaratio addenda videtur, aut eximendum vocabulum efficax. Et ut hoc loco magis solliciti simus, movemur eo, quia in hac urbe, etiam post colloquium editæ sunt propositiones, quæ aperte damnant nostram sententiam, quæ est haud dubie vox Evangelii, de fide justificante & opponunt vulgarem persuasionem, *sola dilectione sumus Deo accepti.* hoc quid aliud est dicere? quam quod non propter Christum, sed propter proprias virtutes, seu opera, homo sit acceptus Deo? denique renovant illæ propositiones & alios errores pugnantes cum Evangelio. si multi in altera parte durius suas falsas persuasiones ita pergent defendere, quæ spes poterit esse tranquillitatis aut concordiæ.

6. In secunda parte articuli de justificatione, doctrina de bonis operibus longius explicanda est. cũ enim supra dictũ sit in libro, manere in sanctis peccata in hac vita: & clare docendũ sit, renatos in hac vita nunquã satisfacere legi Dei: quærũt piæ mẽtes, quomodo placeant Deo, cũ adsint peccata, cũ legi non dũ satisfiat. Hæc quæstio semper exercet bonas mentes, & vidẽus eam à scriptorib. Ecclesiasticis, Basilio, Hieronimo, Augustino, Bernardo, studiose agitatam esse. Hic igitur taxanda est arrogantia & hypocrisis, quæ ignorans doctrinam de fide in Christum, admiratur sese, & putat propriam mundiciem, seu perfectionem, esse precium vitæ æternæ, cum Psalmus dicat, *non iustificabitur coram te omnis vivens.* Item: *Si iniquitates observaveris Domine, quis sustinebit?* Item: *tibi tantum pecco: ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.*

7. Rursus pii consolandi sunt, ut certo statuant, primum personas Deo placere fide propter Christum, non quia legi Dei satisfaciant, Deinde & hanc inchoatam obedientiam, quam sequi

necesse est, placere Deo, cum dolentes agnoscimus imperfectionem, & credimus tamen obedientiam placere propter pontificem Christum, & perferri ad Patrem, tanquam spirituales hostias, ut Petrus inquit: *offerte spirituales hostias acceptas Deo per Iesum Christum.* confidant etiam, non quia legi satisfaciant, sed propter Christum ipsis, cum fide justificati sunt, & hæredes facti, certo dari vitam æternam, juxta illud: *hæc est voluntas patris, ut omnis qui credit in filium, habeat vitam æternam.*

8. Et quoniam in sanctis in hac vita manent peccata, adiciendum est discrimen peccatorum, propter quæ non amittitur gratia, & aliorum quæ excutiunt gratiam, & spiritum sanctum. Hæc pars propter multas gravissimas causas addenda est. hinc discunt pii, fidem non significare tantum notitiam dogmatum, sed fiduciam misericordiæ promissæ propter filium Dei, quæ fiducia non manet cum mala conscientia. Discunt item, non posse Deum invocari ab iis, qui pergunt ruere contra conscientiam, quia non potest invocari Deus, nisi fiducia mediatoris Christi. Discunt item, neque hanc fidem seu fiduciam, neque spiritum sanctum in his esse, qui delinquunt contra conscientiam.

9. Existimamus autem & D. collocutores delectos ex altera parte, & alios viros prudentes & pios probaturos hoc consilium de his locis addendis.

10. In titulo de nota Ecclesiæ, videlicet de verbo Dei, addita est annotatio, ubi dicitur: *Hæc magna domus habet promissionem præsentiæ spiritus sancti.* hîc concesserunt nostri, eam promissionem pertinere ad pios seu electos, non ad multitudinem impiam, ad quam pertinent comminationes. Ideo in eodem loco essent omittenda hæc verba (*magna domus.*) Neque enim confirmanda est persuasio, quod multitudo impia non possit errare, quia Ecclesia promissiones habeat, cum Paulus dicat: *non omnes qui sunt ex Israel, sunt Israel.* Ideo etiam commodius esset, in titulo de Ecclesia, ubi definitur Ecclesia esse cœtus bonorum & malorum, sic scribi: *Ecclesia visibilis est cœtus, &c.*

11. Quod autem damnat idem articulus eos, qui discedunt ab Ecclesia, articulus loquitur de iis, qui discedunt à rectè docentibus. & fatemur ab his non esse discedendum, sed Antithesis addenda est: Juste discedi ab iis, qui defendunt falsam doctrinam, & qui homines innocentes propter piæ doctrinæ confessionem interficiunt. de quibus ait Paulus: *si quis aliud Evangelium docet, anathema sit.* sicut hoc ipsum exemplum, quod citatur in libro, ostendit. Nam certe Elias & auditores eius seiuncti erant à cultu Baal, sicut clare dicit textus. Ergo discesserunt à cœtu sacerdotum Ahab. hæc non negari ab eroditis ullis arbitramur: & commemorari à nobis necesse est, ne cum Ecclesiis nostris obiicitur secessio, damnare eas ipsi videamur, quas quidem certum est membra Ecclesiæ Dei esse, cum ibi luceat puri Evangelii doctrina, per quam efficax est spiritus sanctus, & vera fide invocetur Deus, pater domini nostri Jesu Christi.

12. Non adeo ferreos animos habemus, ut non moveamur aut atroci maledicto, cum discessio seu schisma obiicitur, aut ipsa specie distractionis, & cogitatione ingentium malorum, quę discordias sequuntur. Et redimere veram & piam concordiam libenter morte nostra velimus. Itaque toties nos ad æqua judicia, & veram conciliationem obtulimus. Sed Ecclesiæ nostræ primum iniusta condemnatione Pontificia, & deinde asperitate Episcoporum, expulsæ sunt à reliquo cœtu. Quam multi ex nostris à quibusdam propter hanc doctrinam interfecti sunt? hinc judicari potest, unde orta sit distractio, & qui culpandi sint.

13. Damnat etiam liber eos, qui rumpunt vinculum charitatis. quod nos intelligimus obedientiam in ministerio rectæ doctrinæ Evangelii, & administrationis sacramentorum, & jurisdictionis in Evangelio mandatæ. ac sentimus ipsi, vero ministerio deberi obedientiam. sed postea liber, in titulo de hierarchico ordine, hoc vinculum de traditionibus humanis interpretari videtur, ubi nostri opposuerunt alium articulum. Nam Ecclesiæ nostræ pias & graves causas habuerunt, mutandi aliquas humanas traditiones, ad quas jam accesserat superstitio. Extare enim in Ecclesia hanc doctrinam Christi necesse est: *Frustra colunt me mandatis hominum.*

14. Deinde utri rumpant vinculum charitatis, res ostendit. Pontifices, & quidem Episcopi trucidant nostros, & inflammant Principum animos adversus nos. interim prædicant se servare vinculum charitatis, idque rompi à nobis, propter neglectas iniustas traditiones. cum hoc ipsum sit officium dilectionis, adhibere epieikiam in traditionibus.

15. In titulo de pœnitentia post lapsum cætera placent. Sed quia de confessione, & satisfactione, postea sunt articuli à nostris exhibiti, non licuit hîc præterire, tanquam nostro testimonio confirmatas. Et mortificatio in scripturis significat opus spiritus sancti in veris & magnis ærumnis, quibus videmus asperrime conflictari veram Ecclesiam in assiduis vitæ periculis. At enumeratio, & satisfactio, sunt externi ritus ab hominibus excogitati, & accesserunt multi abusus. Eodem loco citatur Paulus ad ornandas satisfactiones 2. Corinth. 7. Cum Paulus loquatur de ordinaria pœna in Evangelio instituta, videlicet de excommunicatione, hoc dictum nihil ad has recentes satisfactiones pertinet.

16. In titulo de sacramentis rectè dicit liber, non solum significari gratiam per Sacramenta, sed etiam sanctificari utentes. Verum hic addi petimus, adultos debere fidem addere in usu sacramentorum, quæ credat promissionibus, quarum causa sacramenta nobis tradita sunt. nec prodesse ea adultis, sine bono motu utentis, ut vulgo loquuntur.

17. De ordinatione, maximè probamus veterē Ecclesiæ consuetudinem, ut ordinandi prius explorentur, erudiantur, & publico testimonio aliquorum piorum, & doctorum, qui præsunt Ecclesiis,

clesiis, admittantur ad ministerium, ut nunc fit in nostris Ecclesiis. Hanc difficillimam curam, & necessariam Ecclesiæ, suscipere Episcopos, facta reformatione, optandum est. Et nostros audimus diserte ita tribuisse Episcopis illis ordinationem, si procedat reformatio.

18. Et quanquàm nostri, quadam spe concordiæ, de ritu confirmationis, & unctionis non pugnarunt, tamen hoc necessario monendum erat. cum libet definiat sacramentum esse signum infallibile gratiæ, hæc descriptio non convenit ad hos ritus, qui nunc vocantur, confirmatio, & unctio: de quibus nec mandata, nec promissiones divinæ extant. Sciunt adversarii hos ritus tantum esse vestigia veterum donorum. olim dabantur dona manifesta per Apostolos. Item, ut Prophetæ, ita Apostoli, & multi alii depulerunt morbos, sua oratione, & medicinis. Ab his initiis reliqui sunt hi ritus: qui nunc quales sint, constat. Vellemus in Ecclesiis ubiq; Catechismum exerceri, ut liber monet, & post examen, & professionem, fieri precationem à populo pro pueris. Hanc credimus non esse irritam, nec displicet addi impositionem manuum, & hæc fiunt in quibusdam Ecclesiis apud nos. ita & pro ægrotis fiunt preces. Et constat multos propter Ecclesiæ preces revalescere. sed tamen ritus ipse unctionis nihil ad hanc rem facit, nec habet promissionem gratiæ.

19. Dignitas aliorum sacramentorum obscuratur, cum hæ leviores ceremoniæ eadem definitione, & nomine proponuntur populo. Ad hæc, uterque ritus nunc plenus est magnis abusibus, quos reprehendere necesse est.

20. In titulo de disciplina, breviter inserta est particula de Episcopis Germanicis, qui merum & mixtum imperium habent in suis ditionibus. Toties clamitant scripta nostra, nos hoc agere, ut piè doceantur Ecclesiæ propter gloriam Dei & salutem animarum, & hortatores esse piis ut studeant puram Evangelii doctrinam conservare, & propagare sicut mandat Christus: *In hoc glorificatur pater meus cælestis, ut fructum plurimum adferatis, ac fitis mei discipuli.* Doceri hunc præcipuum honorem DEO reddendum esse, curam Evangelii conservandi, ac propagandi. Hanc rem agimus, non impedimus, quo minus Episcopi possideant opes, & imperia, attributa ab Imperatoribus & Principibus: sed tamen rogamus, ut consideretur, quanta detrimenta Ecclesiæ, quæ clades sequutæ sint, ex opulentia, & imperiis Pontificum Romanorum, & Episcoporum.

21. Primum ipsi occupati gubernatione civili, & bellis, neglexerunt doctrinam, deinde & collegia Ecclesiarum mutata sunt, in quibus initio doctrinæ studia viguerunt, & conservata sunt monumenta tradita à primis Episcopis, qui doctrinam ab Apostolis, & doctoribus probatis acceperant. Nunc jactitant successionem ordinariam: cum tot seculis non curaverint, quid antiquitas docuerit. Veteres verè laudarunt successionem ordinariam, non tam ut potestatem munirent, quam quod successores doctrinam Apostolicam initio diligenter conservaverant. Hinc totam formam veteris Ecclesiæ mutaverunt, opes, & regia dominatio Episcoporum. quæ causa fuit magnæ caliginis, & ingentium bellorum.

22. Hos abusus nequaquã adprobare possumus. cumq; videamus esurire pios pastores, multis locis totas Ecclesias orbatas esse gubernatorib. quia desunt stipendia: deseri scholas, quia nõ docentib. nec scholasticis pauperib. prospicitur, nõ possumus non deplorare Ecclesiæ calamitatẽ: & optamus, id quod justissimum est, ut aliquid de tantis opibus decidatur ad veros usus Ecclesiæ, id est, ad ministerii Evangelici conservationem, & juvandas scholas. circumit Christus petens, ut Ecclesiis consulatur, ut Evangelium conservetur, & queritur se esurire ac sitire. Huic quid respondebunt hi, qui defraudant pastores & scholas? cum objiciet, *esurivi & non dedistis mihi cibum: sitivi, & non dedistis mihi potum?* Optandum est igitur, ut ex facultatibus Ecclesiasticis juventur pastores & scholæ.

23. Cæterum in eodem loco, in libro, petitur, ut electio canonica restituatur, & ita reformentur omnes ordines, ut suum quisq; officium rectè & sedulò faciat. Hæc placent nobis; & oramus Dominum nostrum Jesum Christum, qui est caput Ecclesiæ Dei, ut sicut eam mirabili consilio & potentia semper gubernavit, & restituit, ita nunc quoq; eam emendet, tegat, & servet. Amen.

RESPONSUM PROTESTANTIUM, DE REFORMANDIS ABUSIBUS ECCLESIASTICIS. Datum Imperatoriæ Majestati, decimo quarto Julii. ANNO 1541.

Auctore Martino Bucero.

De Restitutione ministeriorum Ecclesiæ.

Uia verò Imperatoria Majestas, clementissimus Dominus noster, ab Electoribus, Principibus, & Statibus, id quoq; benignissimè petiit, ut sibi exponerent, qua nam ratione, & quibus viis, graves illi abusus, qui in utrumq; ordinem, Ecclesiasticum & secularem, ubique invaserunt, tolli: & Christiana reformatio, ac piæ disciplinæ restitutio obtineri & stabiliri posit, cujus scilicet rei summa nos necessitas urgeat: nos Electoris Legati, Principes, & Status, & absentium Consiliarii & Legati, qui Confessionem Augustanam, & quæ in illa continetur, religionem sequimur, cupientes huic religiosissimæ, atq; benignissimæ petitioni Imper. Majest. humillime parere, perpensa, quoad licuit, conditione & statu, in quo nunc res Germaniæ sunt: existimam⁹ q̃ attinet ad reformatione̅ stat⁹ secularis, cõmodũ fore, ut ea, q̃ in Comitiis superiorib. de politia, deliberata, & contra ebrietatẽ, luxum vestium, usuras, monopolia, & alia vitia, Augu-

necesse est, placere Deo, cum dolentes agnoscimus imperfectionem, & credimus tamen obedientiam placere propter pontificem Christum, & perferri ad Patrem, tanquam spirituales hostias, ut Petrus inquit: *offerte spirituales hostias acceptas Deo per Iesum Christum.* confidant etiam, non quia legi satisfaciant, sed propter Christum ipsis, cum fide iustificati sunt, & hæredes facti, certo dari vitam æternam, juxta illud: *hæc est voluntas patris, ut omnis qui credit in filium, habeat vitam æternam.*

8. Et quoniam in sanctis in hac vita manent peccata, adiiciendum est discrimen peccatorum, propter quæ non amittitur gratia, & aliorum quæ excutiunt gratiam, & spiritum sanctum. Hæc pars propter multas gravissimas causas addenda est. hinc discunt pii, fidem non significare tantum notitiam dogmatum, sed fiduciam misericordiæ promissæ propter filium Dei, quæ fiducia non manet cum mala conscientia. Discunt item, non posse Deum invocari ab iis, qui pergunt ruere contra conscientiam, quia non potest invocari Deus, nisi fiducia mediatoris Christi. Discunt item, neque hanc fidem seu fiduciam, neque spiritum sanctum in his esse, qui delinquunt contra conscientiam.

9. Existimamus autem & D. collocutores delectos ex altera parte, & alios viros prudentes & pios probaturos hoc consilium de his locis addendis.

10. In titulo de nota Ecclesiæ, videlicet de verbo Dei, addita est annotatio, ubi dicitur: *Hæc magna domus habet promissionem præsentiæ spiritus sancti.* hîc concesserunt nostri, eam promissionem pertinere ad pios seu electos, non ad multitudinem impiam, ad quam pertinent comminationes. Ideo in eodem loco essent omittenda hæc verba (*magna domus.*) Neque enim confirmanda est persuasio, quod multitudo impia non possit errare, quia Ecclesia promissiones habeat, cum Paulus dicat: *non omnes qui sunt ex Israel, sunt Israel.* Ideo etiam commodius esset, in titulo de Ecclesia, ubi definitur Ecclesiam esse cœtus bonorum & malorum, sic scribi: *Ecclesia visibilis est cœtus, &c.*

11. Quod autem damnat idem articulus eos, qui discedunt ab Ecclesia, articulus loquitur de iis, qui discedunt à rectè docentibus. & fatemur ab his non esse discedendum, sed Antithesis addenda est: Justè disceditur ab iis, qui defendunt falsam doctrinam, & qui homines innocentes propter piæ doctrinæ confessionem interficiunt. de quibus ait Paulus: *si quis aliud Evangelium docet, anathema sit.* sicut hoc ipsum exemplum, quod citatur in libro, ostendit. Nam certe Elias & auditores eius seiuncti erant à cultu Baal, sicut clare dicit textus. Ergo discesserunt à cœtu sacerdotum Ahab, hæc non negari ab eruditis ullis arbitramur: & commemorari à nobis necesse est, ne cum Ecclesiis nostris obiicitur secessio, damnare eas ipsi videamur, quas quidem certum est membra Ecclesiæ Dei esse, cum ibi luceat puri Evangelii doctrina, per quam efficax est spiritus sanctus, & vera fide invocetur Deus, pater domini nostri Jesu Christi.

12. Non adeo ferreos animos habemus, ut non moveamur aut atroci maledicto, cum discessio seu schisma obiicitur, aut ipsa specie distractionis, & cogitatione ingentium malorum, quæ discordias sequuntur. Et redimere veram & piam concordiam libenter morte nostra velimus. Itaque toties nos ad æqua judicia, & veram conciliationem obtulimus. Sed Ecclesiæ nostræ primum iniusta condemnatione Pontificia, & deinde asperitate Episcoporum, expulsæ sunt à reliquo cœtu. Quam multi ex nostris à quibusdam propter hanc doctrinam interfecti sunt? hinc judicari potest, unde orta sit distractio, & qui culpandi sint.

13. Damnat etiam liber eos, qui rumpunt vinculum charitatis. quod nos intelligimus obedientiam in ministerio rectæ doctrinæ Evangelii, & administrationis sacramentorum, & jurisdictionis in Evangelio mandatæ. ac sentimus ipsi, vero ministerio deberi obedientiam. sed postea liber, in titulo de hierarchico ordine, hoc vinculum de traditionibus humanis interpretari videtur, ubi nostri opposuerunt alium articulum. Nam Ecclesiæ nostræ pias & graves causas habuerunt, mutandi aliquas humanas traditiones, ad quas jam accesserat superstitio. Extare enim in Ecclesia hanc doctrinam Christi necesse est: *Frustra colunt me mandatis hominum.*

14. Deinde utri rumpant vinculum charitatis, res ostendit. Pontifices, & quidem Episcopi trucidant nostros, & inflammant Principum animos adversus nos. interim prædicant se servare vinculum charitatis, idque rumpi à nobis, propter neglectas iniustas traditiones. cum hoc ipsum sit officium dilectionis, adhibere epieikiam in traditionibus.

15. In titulo de pœnitentia post lapsum cætera placent. Sed quia de confessione, & satisfactione, postea sunt articuli à nostris exhibiti, non licuit hîc præterire, tanquam nostro testimonio confirmatas. Et mortificatio in scripturis significat opus spiritus sancti in veris & magnis ærumnis, quibus videmus asperrime conflictari veram Ecclesiam in assiduis vitæ periculis. At enumeratio, & satisfactio, sunt externi ritus ab hominibus excogitati, & accesserunt multi abusus. Eodem loco citatur Paulus ad ornandas satisfactiones 2. Corinth. 7. Cum Paulus loquatur de ordinaria pœna in Evangelio instituta, videlicet de excommunicatione. hoc dictum nihil ad has recentes satisfactiones pertinet.

16. In titulo de sacramentis rectè dicit liber, non solum significari gratiam per Sacramenta, sed etiam sanctificari utentes. Verum hic addi petimus, adultos debere fidem addere in usu sacramentorum, quæ credat promissionibus, quarum causa sacramenta nobis tradita sunt. nec prodesse ea adultis, sine bono motu utentis, ut vulgo loquuntur.

17. De ordinatione, maximè probamus veterê Ecclesiæ consuetudinem, ut ordinandi prius explorentur, erudiantur, & publico testimonio aliquorum piorum, & doctorum, qui præsunt Ecclesiis,

clesiis, admittantur ad ministerium, ut nunc fit in nostris Ecclesiis. Hanc difficillimam curam, & necessariam Ecclesiæ, suscipere Episcopos, facta reformatione, optandum est. Et nostros audimus disertè ita tribuisse Episcopis illis ordinationem, si procedat reformatio.

18. Et quanquàm nostri, quadam spe concordiæ, de ritu confirmationis, & unctionis non pugnarunt, tamen hoc necessario monendum erat. cum liber definiat sacramentum esse signum infallibile gratiæ, hæc descriptio non convenit ad hos ritus, qui nunc vocantur, confirmatio, & unctio: de quibus nec mandata, nec promissiones divinæ extant. Sciunt adversarii hos ritus tantum esse vestigia veterum donorum. olim dabantur dona manifesta per Apostolos. Item, ut Prophetæ, ita Apostoli, & multi alii depulerunt morbos, sua oratione, & medicinis. Ab his initiis reliqui sunt hi ritus: qui nunc quales sint, constat. Vellemus in Ecclesiis ubiq; Catechismum exerceri, ut liber monet, & post examen, & professionem, fieri precationem à populo pro pueris. Hanc credimus non esse irritam, nec displicet addi impositionem manuum, & hæc fiunt in quibusdam Ecclesiis apud nos, ita & pro ægrotis fiunt preces. Et constat multos propter Ecclesiæ preces revalescere. sed tamen ritus ipse unctionis nihil ad hanc rem facit, nec habet promissionem gratiæ.

19. Dignitas aliorum sacramentorum obscuratur, cum hæ leviores ceremoniæ eadem definitione, & nomine proponuntur populo. Ad hæc, uterque ritus nunc plenus est magnis abusibus, quos reprehendere necesse est.

20. In titulo de disciplina, breviter inserta est particula de Episcopis Germanicis, qui merum & mixtum imperium habent in suis ditionibus. Toties clamitant scripta nostra, nos hoc agere, ut piè doceantur Ecclesiæ propter gloriam Dei & salutem animarum, & hortatores esse piis ut studeant puram Evangelii doctrinam conservare, & propagare sicut mandat Christus: *In hoc glorificatur pater meus cælestis, ut fructum plurimum adferatis, ac fitis mei discipuli.* Docet hunc præcipuum honorem Deo reddendum esse, curam Evangelii conservandi, ac propagandi. Hanc rem agimus, non impedimus, quo minus Episcopi possideant opes, & imperia, attributa ab Imperatoribus & Principibus: sed tamen rogamus, ut consideretur, quanta detrimenta Ecclesiæ, quæ clades sequutæ sint, ex opulentia, & imperiis Pontificum Romanorum, & Episcoporum.

21. Primum ipsi occupati gubernatione civili, & bellis, neglexerunt doctrinam. deinde & collegia Ecclesiarum mutata sunt, in quibus initio doctrinæ studia viguerunt, & conservata sunt monumenta tradita à primis Episcopis, qui doctrinam ab Apostolis, & doctoribus probatis acceperant. Nunc jactitant successionem ordinariam: cum tot seculis non curaverint, quid antiquitas docuerit. Veteres verè laudarunt successionem ordinariam, non tam ut potestatem munirent, quam quod successores doctrinam Apostolicam initio diligenter conservaverant. Hinc totam formam veteris Ecclesiæ mutaverunt, opes, & regia dominatio Episcoporum. quæ causa fuit magnæ caliginis, & ingentium bellorum.

22. Hos abusus nequaquā adprobare possumus. cumq; videamus esurire pios pastores, multis locis totas Ecclesias orbatas esse gubernatorib. quia desunt stipendia: deseri scholas, quia nō docentib. nec scholasticis pauperib. prospicitur, non possumus non deplorare Ecclesiæ calamitatē: & optamus, id quod justissimum est, ut aliquid de tantis opibus decidatur ad veros usus Ecclesiæ, id est, ad ministerii Evangelici conservationem, & juvandas scholas. circumit Christus petens, ut Ecclesiis consulatur, ut Evangelium conservetur, & queritur se esurire ac sitire. Huic quid respondebunt hi, qui defraudant pastores & scholas? cum objiciet, *esurivi & non dedistis mihi cibum: sitivi, & non dedistis mihi potum?* Optandum est igitur, ut ex facultatibus Ecclesiasticis juventur pastores & scholæ.

23. Cæterum in eodem loco, in libro, petitur, ut electio canonica restituatur, & ita reformentur omnes ordines, ut suum quisq; officium rectè & sedulò faciat. Hæc placent nobis; & oramus Dominum nostrum Jesum Christum, qui est caput Ecclesiæ Dei, ut sicut eam mirabili consilio & potentia semper gubernavit, & restituit, ita nunc quoq; eam emendet, regat, & servet. Amen.

RESPONSUM PROTESTANTIUM, DE REFORMANDIS ABUSIBUS ECCLESIASTICIS. Datum Imperatoriæ Majestati, decimo quarto Julii. ANNO 1541.

Auctore Martino Buccio.

De Restitutione ministeriorum Ecclesiæ.

Uia verò Imperatoria Majestas, clementissimus Dominus noster, ab Electoribus, Principibus, & Statibus, id quoq; benignissimè petiit, ut sibi exponerent, qua nam ratione, & quibus viis, graves illi abusus, qui in utrumq; ordinem, Ecclesiasticum & secularem, ubique invaserunt, tolli: & Christiana reformatio, ac piæ disciplinæ restitutio obtineri & stabiliri possit, cujus scilicet rei summa nos necessitas urgeat: nos Electoris Legati, Principes, & Status, & absentium Consiliarii & Legati, qui Confessionem Augustanam, & quæ in illa continetur, religionem sequimur, cupientes huic religiosissimæ, atq; benignissimæ petitioni Imper. Majest. humillime parere, perpensa, quoad licuit, conditione & statu, in quo nunc res Germaniæ sunt; existimam⁹ q̄ attinet ad reformationē stat⁹ secularis, cōmodū fore, ut ea, q̄ in Comitiis superiorib. de politia, deliberata, & contra ebrietatē, luxum vestium, usuras, monopolia, & alia vitia, Augu-

ftæ & aliis decreta funt, cum iis de quibus ab Imp. Maj. in indictione hujus Comitii, & in prima hic propofitione facta mentio eft, in deliberationem recipiantur, & certum aliquid de his omnibus ftatuatur, & executioni demandetur. Quod fi fiat, haud pœnitendam fanè ftatus fæcularis reformationem obtineri, & abufus, qui in hunc ftatum invaferunt, commodè corrigi poffe non dubitamus. Quod autem pertinet ad reformationem ftatus Ecclefiaftici, commifimus noftris Theologis, qui hîc funt, ut rationem & formam aliquam hujus reformationis, citra præjudicium, defcriberent, quod & fecerunt. Hanc itaq; rationem Imperatoriæ Majeftati veftræ humillimè offerimus, ab ea, & Statibus alterius partis, ac nobis ipfis ulterius deliberandam. Ea verò ratio fic habet.

1. Primum, quia *timor Domini initium* omnis *fapientiæ* & falutis eft: & in vera Chrifti fide, tota juftitia & falus fita: neceffarium ante omnia fuerit, doctrinam Evangelii purè & fynceriter ubique in Ecclefiis tradi, & fecundum hanc facramenta exhiberi, exercitia cæteraq; Ecclefiaftica, omnia eodem dirigi. Et quo hujus rei commodum initium fiat, conftituendum eft, ut articuli, quos Dominus hic dederit conciliari, ab omnibus per Imperium recipiantur, & fecundum eos conciones, & facramentorum, aliarumq; rerum Ecclefiafticarum difpenfationes, in omnibus Ecclefiis inftituantur. Nifi enim depravatio doctrinæ & facramentorum, torinfq; cultus divini, ante omnia tollantur, & infincera manebit, ac difcors religionis adminiftratio, & irato hinc Chrifto, nihil prorfus in republ. Imperii rectè & falubriter conftitui, nec impendens, tamque urgens patriæ pernities ullo modo averti poterit.

2. Deinde quia religionis adminiftratio, five in doctrina, five in ceremoniis & difciplina, reftitui non poteft, nifi Ecclefiæ habeant idoneos, & vero Chrifti zelo accenfos adminiftros: neceffe erit, ut fuum Ecclefiis jus in eligendis, vel faltem probandis miniftris fuis reftituatur, fecundum veteres canones: ita ut, quorumcunque fint nominationes, vel præfentationes, quas vocant (nemini tamen fuo in his jure imminuto) non obtrudant Ecclefiis miniftros, nifi qui canonicè electi, examinati, & piis plebibus, earumque magiftratibus ritè fuerint probati. Id quod & articulus de difciplina in libro oblato requirit. Et conftat in veteribus canonibus, & piorum Principum legibus, idipfum, ut indubitatam juris divini traditionem, confentienter, & graviffima authoritate præceptum effe. *Nulla enim ratio finit*, ficut D. Leo teftatur, *ut qui præeffe omnibus debent, non etiam ab omnibus expetantur & probentur.* Quàm etiam impuri, & ad facra minifteria modis omnibus inepti homines tam diu à Suffraganeis illis ordinati, & Ecclefiis præfecti fint, dum contra aperta canonum & legum decreta, plebes & magiftratus ab electione & probatione miniftrorum Ecclefiæ remoti funt, nimis magno Ecclefiarum damno omnibus compertum eft.

3. Præterea cum fingula oppida paulo populofiora fuos proprios Epifcopos & curatores religionis habere debeant: nec utile fit, plures cuiq; Ecclefias committi, quàm quot commodè curare, & per fe quotannis, abfque detrimento Ecclefiæ fedis fuæ invifere poffit: ne Ecclefiæ neceffaria cura, ut jam diu factum eft, fraudentur, & illud curandum erit, ut fingula oppida aliquanto frequentiora, miniftros ejufmodi habeant, quibus plena facri minifterii poteftas committatur, quo quifq; & fuæ, cui præcipuè addictus fuerit, & vicinis minoribus Ecclefiis neceffariam religionis curam impendere, & eas, tam annua infpectione, quàm aliis minifteriis, quæ ifta cura requirit, in officio pietatis continere poffit. Annitendum itaque eft, ut ea omninò procurationis Ecclefiafticæ ratio & diftributio, quam canones Epifcopis & Metropolitanis præfcribunt, reftituatur & fervetur. Nam & antehac in amplioribus diœcefibus, quia finguli fufficere non poterant, plures Suffraganei, Archipresbyteri, atque Archidiaconi conftituti fuerunt. Quantum enim damni Ecclefiis hoc dederit, quod non fingulæ, quibus opus erat, idoneos miniftros habuere, ac verè Epifcopali cura & infpectione deftitutæ fuerunt, nemo verbis explicare fatis poterit.

4. Item, quoniam nemini poffibile eft, ut fimul Ecclefiafticam & civilem adminiftrationem ritè obeat: qua ratione & canones veteres omnes tam feveriter vetant, ne quis, functioni Ecclefiafticæ deputatus, minimè autem omnium Epifcopi, curam ullam rerum fecularium fufcipiant: neceffarium & iftud erit, ut munera ifta procurationis politicæ & Ecclefiafticæ in adminiftris fejungantur, & omnino alii curam Ecclefiarum fpiritualem, alii gubernationem ditionum civilem fuftineant.

5. Cum itaque qui nunc Epifcopi vocantur, per fe nihil quàm civilem ditionem procurent, nec ferè fic inftituti fint, ut epifcopale munus, docendo, facramenta difpenfando, difciplinam exercendo, cum in clero, tum in populo, ita ut oportet, defungi valeant: non videmus rationem Statibus communiter & feorfim, totique reipubl. Germanicæ tolerabiliorem ac commodiorem, vel etiam Ecclefiis, ut nunc res Germaniæ habent, falubriorem, quàm ut procuratio ditionum his, qui nunc eas adminiftrant, & ad eam adminiftrationem deligi folent, relinquatur: ea omnino conditione & lege, ut dignitatem & poteftatem, quam nunc habent, & habere confueverunt, falvam retineant: Ecclefiis verò, tam cathedralibus, quàm iis, quæ, fecundum canones, debebant habere fuos proprios Epifcopos, miniftri & paftores, modo & ratione, quam veteres canones præfcribunt, ordinentur, qui curam animarum, totumque paftorale munus, docendo, facramenta exhibendo, & difciplinam exercendo, per fe præftare valeant: qui etiam ad Synodos ftatis temporibus, ut canones præcipiunt, finguli cum duobus presbyteris, aut finguli, conveniant, poteftatemque habeant dicendi fententias in Synodis, & faciendi judicium Ecclefiafticum, quod Synodis canones facere concedunt & præcipiunt.

6. Ut autem & illi Principes, qui nunc Epifcopi habentur, & ditiones Ecclefiis addictas politica ad-

ea administratione regunt, munere suo Ecclesiis commodent, quod præ aliis Principibus studere debent, consentaneum fuerit, ut veros Ecclesiarum pastores singulariter tueantur, & in habendis Synodis, obeundis visitationibus, aliisque omnibus rebus ad sacrum ministerium pertinentibus, præcipuo studio adjuvent, tum curent, ut ea, quæ pro alendis, & fovendis ministris ipsis, deinde iis qui ad ministerium educantur & instituuntur, item pro sustentandis pauperibus, & aliis publicis ac privatis populi Dei necessitatibus, donata olim Ecclesiis sunt, vel adhuc donantur, fideliter conserventur, & in usum, in quem donata fuerint, impendantur. Item, ut externa vitæ disciplina & honestas, tum publica pax, & tranquillitas retineatur.

7. His rebus curandis se isti Principes, eò quod ditiones Ecclesiæ regunt, præ aliis meritò impendere debebunt. sed hac moderatione, ne per horum defensionem, patrocinium, opem, aut curationem, vel ministerium eorum, qui curam animarum, & munus pastorale per se administrabunt, ulla ex parte, sive in habendis Synodis sive in obeundis visitationibus, sive in jurisdictione Ecclesiastica exercenda: vel etiam munus & officium Principum & magistratuum cujusque loci, in sua curatione, defensione, coercitione, & omni eo, quod secundum legem Dei, veteres canones, & piorum Principum constitutiones illis concedunt, sive in personas, sive in bona, & quascunque res Ecclesiasticas, aliquo pacto contrahatur, imminuatur, violetur, aut impediatur.

8. Hac separatione, distributione, atque moderatione Ecclesiasticæ & civilis administrationis, fieret, ut, quod ad externam rerum conditionem & administrationem attinet, omnia in eo statu & conditione permanerent, in qua nunc sunt: nec cuiquam aliquid detraheretur, aut imminueretur, vel dignitatis, vel utilitatis, quam quisque nunc habet: aut juxta vulgo receptas leges, & instituta, consequi possit. Id autem, quod maximum & summe necessarium est, interim obtineretur, ut Ecclesiis suum idoneum & necessarium ministerium, & justa curatio, qua hactenus tam miserè & perniciosè destitutæ sunt, ita ut divina lege, & vetustis canonibus sancitum est, restitueretur. Sic verò simul conservari sibi externam ditionem & administrationem, & Ecclesiis suam procurationem legitimè instaurari, deberiis, qui Episcopales titulos & ditiones nunc tenent, multo esse optatius, multoq; dignius, cui promovendo operam & opem suam conferant, cum hoc pactò præstare possint Deo gratum obsequium, & Ecclesiis suam solvere fidem, statumque suum, dignitatem, & opes cum gratia Dei & hominum, & secura lætaq; conscientia, firmas & stabiles reddere: quàm ut velint Ecclesias sub nomine ministrorum & curatorum, tam multis ineptis atque noxiis hominibus, in quos etiam plus insumere oportet, porrò gravare atque vastare: cum certum sit, si hoc faciant, & iram Dei, & hominum odia contra se gravissimè inflammaturos, indeq; se & sua omnia in summum discrimen adducturos esse.

9. De nominibus & titulis, de omnibus iis rebus, quibus externa illa potestas & dignitas ornari, atq; stabiliri, & legitima subditorum obedientia confirmari debeat, facilè convenire poterit.

10. Atqui non est satis, ministros Ecclesiarum, juxta divinas scripturas, veteres canones, & leges, probari & ordinari: ipsisque totum ministerium justa distributione committi: ac omnem aliam curam & solicitudinem adimi: deniq; dignam sacro ministerio defensionem ab Ecclesiasticis & ordinariis potestatibus præstari, sed concedi etiam illis oportet omnia, quæ eis ad id conferunt, quo vitam suam sanctè & inculpate, atque sine cura rerum temporalium, degere, totiq; populo Christi omnis sanctimoniæ & pietatis exemplum præferre valeant,

11. Hac de causa, & maximè quia tantis scandalis, & tanta Ecclesiarum pernitie experti sumus, ut Deus ratum haberi velit illud verbum suum: *non est bonum hominem esse solum*: & unusquisque habeat uxorem suam, & unaquæque maritum suum, propter scortationem vitandam: non poterit profectò id absq; Ecclesiæ malo amplius differri, ut conjugium omnibus Ecclesiæ ministris liberum fiat, quo quisq; pro suo dono & vocatione, vel cœlebs, vel in conjugio vivat, suumque ministerium Ecclesiæ bona conscientia, & absq; ulla offensione præstare possit.

12. Nec grave videri debet, recentiores de hac re canones, qui cum lege Dei non consentiunt, posthabere, postquam tam diu, tamq; gravi & incomparabili damno Ecclesiæ, dissimulata est transgressio manifesta præcepti Dei, & probatissimorum canonum, qui tamen divinæ legi consentanei sunt. dum scilicet tolerantur in sacro ministerio, qui se omni genere impudicitiæ palam contaminarunt, cum quibus non sacris modo, sed etiam externa conversatione communicare Christianis nefas est. Nam *cum his*, ut Apostolus præcipit, *ne cibus quidem sumi* à sanctis debet.

13. Huc verò, ut prohibitione conjugii ministri Ecclesiarum quàm primum liberentur, impellere & illud debet, quod pridem experimur, nisi hæc prohibitio statim tollatur, planè nullos, vel qualescunque, fore: nedum benè instructos, qui Ecclesiis ministrare velint. Nam qui aliquid conscientiæ habent, ii volunt se periculo cœlibatus committere, etiamsi cætera omnia in sacro ministerio sic repurgata ac restituta essent, ut nullus piis conscientiis scrupulus in eo superesset.

14. Portò sicut sanctum conjugium ministris Ecclesiarum liberum faciendum est, quo puri & casti ministrent, ita severiter abstrahendi & continendi sunt ab omnibus aliis, vel negotiis, vel delitiis, ac voluptatibus, quæ cum hoc divino munere non congruunt. atq; ideo in divinis scripturis, canonibus, & legibus, illis prohibentur: uti sunt negotiari, institorem vel cauponem agere, fœnus exercere, indulgere commessationib. ebrietati, ludis inhonestis, & à sanctitate sacri ministerii alienis, venationibus. & quæcunq; avocare queant à sanctis, & huic functioni propriis exercitiis, ut à lectione, doctrina, adhortatione, admonitione, & studio ita formandæ vitæ, quo in exemplum aliis præluceat, vel etiam impedire tantum, aut facere remissiores.

15. Verùm quò ministri vacui & liberi omnibus aliis negotiis & curis, toti sacro ministerio incumbant, necesse erit, ut eis necessaria vitæ, liberaliter quidem, sed ea tamen moderatione præbeantur, ut omnis eis occasio, tam luxus & ignaviæ, quam omnis sordidi quæstus præscindatur. Singulari quoque cura & severitate vigilandum erit, tam secularibus, quàm Ecclesiasticis potestatibus (nam est crimen publicum) contra pestem simoniæ, quò illud Domini in Ecclesiam revocetur: *Gratis accepistis, gratis date.* Quocirca, restituenda erit severitas pœnarum, quas contra hoc malum Canones & leges sanxerunt, nec cuiquam permittendum, pro ulla nominatione, præsentatione, electione, probatione, ordinatione, aut temporali provisione ministrorū, pro ullo sacri ministerii officio, quicquam precii vel operæ polliceri, dare, vel accipere, sub amissione ministerii, & pœnis aliis, quæ hic in canonibus & legibus institutæ sunt.

16. Propterea ferendum deinceps non est, ut Annatæ aut ulla alia pecunia pro confirmationibus, transactionib. dispensationibus, aut ulla alia Romanensi cauponatione, ab Ecclesiis Germanicis, & Ecclesiarum ministris, Romanis persolvatur. Nam ministrorum procurationes, electiones, confirmationes, & ordinationes ita ut canones præscribunt, fieri debent. De moderationibus ditionum Episcopalium ex etiam inini ratio poterit, quæ reipub. maximè commoda sit, ut nihil de his Romam, ubi cognosci & judicari hæc non commodè possunt, referatur, ita ut referri etiam ad loca tam longinqua causas, canones Aphricanorum, & aliorum conciliorum vetant.

17. Ut autem Simoniæ pestis penitus excindatur, & omni fœdo & impio quæstui in his rebus occurratur, revocandi etiam illi canones, & rursus executioni demandandi sunt, qui vetant quenquam absolutè, hoc est, non ad certum ministeriom, quod per se quisq; obire ipse debeat ordinari, aut duobus pluribusve ministeriis assignari, vel plus etiam stipendiorum ab Ecclesia percipere, quam cujusq; ministerium requirat.

18. Restituendum & illud erit, ut inter ministeria Ecclesiæ is ordo, & in dignitate, & in modo stipendiorum servetur, quem divinæ literæ & canones designarunt, ut qui curam animarum obeunt, & verbi, atq; sacramentorum, & disciplinæ administrationi inserviunt, iis qui minora ac minus necessaria, ut lectorum & cantorum, officia in Ecclesiis gerunt, præferantur. Quùm enim olim S. Patres damnarint, diaconos antefferri presbyteris, constat. multo itaq; indignius est, qui lectorum modo & cantorum munus habent, pluris fieri iis, qui officium præstant presbyterorum.

19. Hæc omnia quæ præmissa sunt, & præceptis manifestis Dei, & veteribus probatissimis canonibus, piorumq; Principum legibus, in ministris Ecclesiarum, summa severitate, requiruntur. Proinde siquidem vera instituitur Ecclesiarum reformatio, revocanda omnia & observanda in Ecclesiis erunt. Nec enim unquam ecclesiasticæ disciplinæ speranda restitutio est, si non in primis ea in ministris instauretur, & rursus obtineat. Hactenus de restitutione ministeriorum Ecclesiæ.

De Bonis Ecclesiasticis, eorumq; dispensatione, & usu.

COMMUNIO, & vera inter Christianos charitas id ab initio Ecclesiæ effecit, ut sponte sua in sacris conventibus, & aliàs, Domino liberaliter offerrent, & consecrarent: unde & seminanib. spiritualia, hoc est, doctrinam vitæ, & sacra mysteria administrantibus temporalia benignè præberentur, quò sacris ministeriis se totos impenderent, & fratribus egenibus necessaria vitæ, ne quis in sacra Christi societate egeret, subministrarent. Post hæc sunt Ecclesiis à piis Principibus de publico, & stipendia pro ministris, atq; iis qui ad sacrum ministerium educabantur, & alimenta pro egenis, attributa. Deinde etiam prædia, & possessiones, aliique proventus & reditus donati. Quæ omnia, posterioribus temporibus, variis rationibus, in immensum propè aucta sunt.

2. Atqui dispensationem & usum istarum opum talem canones præscribunt. Quatuor jubent ex cunctis Ecclesiæ bonis fieri portiones. unam dari Episcopo, quò necessaria muneris sui facilius sustinere, & pauperibus atque peregrinis benignius facere, tum etiam ad sacrum ministerium aliquos educare valeat. Alteram cæteris clericis, ut suo quisque ministerio, aut certè institutioni sacræ, qua ad ministeria præparatur, vacare possit. Tertiam assignant conservandis templis, & instrumentis templorum. Quartam volunt erogari in necessitates pauperum, & peregrinorum.

3. Accesserunt his varia, pro singulis, & Ecclesiæ, & privatorum hominum necessitatibus, instituta receptacula cum suis opibus. Qualia sunt pro clericis, qui ad sacra munera erudiri & institui debent, pro pupillis, aliisque pauperum liberis, pro senibus, pro ægrotis, pro pauperibus, & peregrinis. Ea vocantur cœnobia canonica, orphanotrophia, brephotrophia, gerontocomia, nosocomia, Ptochodochea & Xenodochea. His opibus & conservandis & dispensandis clerici maxima ex parte præfecti sunt, eo quod hos fide certiore, & misericordia in afflictos & inopes ampliore, præstare decear. Qui primi hanc curam susceperunt, vocati sunt diaconi & subdiaconi, quibus postea adjuncti sunt œconomi, & defensores.

4. Verùm pridem ista administratio, & dispensatio quam sacrosanctam esse oportuit, cum ea bona Deo dicata forent, sic intercidit, ut non solùm illæ canonicæ portiones clericis, qui vel jam Ecclesiis ritè ministrant, vel ad ministeria Ecclesiæ instituuntur, & pauperibus non præbeantur, sed ne ipsis quidem collegiis canonicorum, & aliis egenium receptaculis ea sint relicta, quæ nominatim iis donata & addicta sunt. Nam Episcopi, & primores inter clericos, quibus res Ecclesiarum concreditæ fuerunt, tum illa quæ primum Ecclesiis obvenerunt, tum quæ postea singulis necessitatibus cleri in cura animarum ministrantis, & ad id ministerium sese apparantis, vel populi, destinata,

nata & dicata sunt, distribuerunt in præbendas, quas iis omnes propè concedunt, qui Ecclesiis, aut prorsus nihil ministerii præstant aut præstant id quod omnium infimum, & minimè necessarium est. Nihil enim hi aliud quam lectores & psaltæ sunt, idque etiam sibi magis, quam populo Dei, eo quod lingva, quam populus non intelligit, omnia legant & psallant. Quod officium, etiamsi ritè defungerentur, tamen adolescentium tantum & inferiorum clericorum munus esse debebat. Nam in Romano concilio, sub D. Gregorio primo celebrato, anathemate prohibentur, ne Presbyteri, quorum munus est, verbo Dei, & sacramentis administrandis incumbere, aut Diaconi, quorum est, eleemosynam administrare, cantionibus vacent.

5. Iis autem, qui vel ministeria necessaria, ut est cura animarum, jam obeunt, vel obeundis se præparant, aut nullæ aut perquàm tenues præbendæ conferuntur: imò si quæ locupletiores habebantur, eæ quoq; per incorporationem, aliasq; obliquas & impias artes, suppressæ seu absorptæ pridem sunt, & in præbendas eorum, qui lectorum tantum & cantorum munus aliqua ex parte sibi sumpserunt, dispertitæ. Quin nec magistris scholarum sua salaria relicta sunt. Eo verò factum est, ut non tantum nulli uspiam reperiantur idonei ad sacrum ministerium, aut educentur, sed ipsæ quoq; scholæ, dum doctoribus nulla supersunt stipendia, tacemus de discentibus, propè abolitæ sint. Jam ut ipsi vivunt, qui Ecclesiis nihil quàm lectiones & cantiones præstant, easque Ecclesiis minimè utiles, imò propter impiam multorum in hoc opus fiduciam, & fœdam ex commentis propbanis contaminationem, plerunque noxias, ac in quem maximè usum præbendas suas convertunt, quarum ii ferè, & plures, & pingviores habent, qui Ecclesiis perniciosiores sunt, id verò notius toti orbi est, quàm ut sit verbis hic exponendum.

6. Atqui cum D. Scriptura, omnes S. Patres, omnes canones, ingens sacrilegium esse pronuncient si ea, quæ ad conservandum sacrum ministerium, & necessitates populi Dei, cum publicas, tum privatas sublevandas, Deo sacrata sunt, in alios usus, nedum in luxum & obscœniora etiam aliquot flagitia insumuntur: tamen si quid rerum Ecclesiasticarum hodie tanto abusui deciditur, & in eum propriè usum, quem divinæ literæ, canones, & leges præscribunt, in ministerium curæ animarum, scholas, & pauperes, convertitur: clamitant hi ipsi rerum Ecclesiasticarum prædatores, & decoctores, sacrilegium committi, diripi patrimonium Christi, spoliari Dei Ecclesias: nec ullum præsentius inter Status Germaniæ aut periculosius dissidium, quàm illinc hodie existit, & indies magis exacerbatur.

7. Quapropter non solùm religionis, sed etiam publicæ pacis & tranquillitatis causa, necessarium erit, quàm primum huic malo remedium adhibere. Posseque hujus rei tale initium fieri, ut de amplissimis illis collegiorum & cœnobiorum opibus hic statim ministeriis Ecclesiarum & scholis necessaria deciderentur, de quorũ moderatione facilè convenire possent. Postea verò quàm ii morte decederent, quos nemo non agnoscit, cum ob suam imperitiam atque ignaviam, tum ipso etiam vivendi genere Ecclesiis nihil posse commodare, & tantum oneri esse possent etiam stipendia transferri ad eos, qui se sacro ministerio consecraverint, vel se ad id suscipiendum erudiendos dederint. cujus certè rei summa Ecclesiam necessitas urget. deniq; aliqua & egentibus portio deputari. Hæc de bonis Ecclesiasticis, atq; eorum dispensatione, & usu.

De disciplina populi.

QUo hæc, quæ & ipsa gravissimè concidit, restitui possit, necessarium erit, primum omnium, ut præter ordinarias conciones, quæ singulis sacris feriis quàm fidelissimè de omnibus doctrinæ Christi capitibus habendæ sunt, pueritia sacro Catechismo diligenter instituatur in omnibus fidei nostræ articulis, de peccato originali, & actuali, De justificatione, de veris vitæ Christianæ officiis, de virtute & fructu verbi Dei, de efficacia & usu sacramentorum, & disciplinæ Ecclesiæ. audiat expositionem Symboli Apostolici, precationis Dominicæ, decem præceptorum, doceatur de præcipuis Evangelii locis atq; de officiis Christianis. Hæc summo studio tradi juventuti, & exigi etiam ab ea oportet, ut constet quantum quisque profecerit: objurgari deinque quos constiterit minus esse attentos.

2. Ubi verò de his satis instituti fuerint, & eo promoverint, ut meritò ad mensam Domini admitti debeant: operæ precium est, ut ante coram tota Ecclesia fidem suam profiteantur, seque etiam in obedientiam Christi & Ecclesiæ ipsi suis verbis offerant & addicant. Post quam professionem fieri pro eis ab Ecclesia precationem, & imponi eis à ministris manus conveniet: eoq; pacto veram eis confirmationem, de qua & libet ab Imperatoria Majest. tradit, exhiberi. Hæc res eo conferet, ut deinde per totam vitam disciplinæ Christi sese libentius subjiciant, & si labantur, facilius erigi, si à via Domini declinent, citius in eam reduci queant. Eaq; ratione censura vitiorum, abstentio, excommunicatio, totaq; illa salutaris disciplinæ severitas commodius restituetur. atq; in universum metus peccandi, rectè vivendi studium, quotidianus ad pietatem & sanctimoniam profectus magis excitabitur, & confirmabitur.

3. Et hæc itaq; Ecclesiastica censura, & animadversio abstentionis & excommunicationis revocanda in Ecclesiam est. sed quæ non ad exigenda debita, aut firmandam externam cleri immunitatem & dominationem, sed ad coërcenda scelera & flagitia, ad corrigendos malos populi mores, adhibeatur & exerceatur: idque vero ac salubri judicio spiritus, & per idoneos ex clero & populo administros: solaque instaurandæ in Dei populo pietatis & sanctimoniæ causa: non ambitione aliqua, vel quæstus cupiditate. Uti factum est hactenus, in vulgatis illis inspectionibus, quas falso

Synodos vocant, in quibus flagitiosos quidem multarunt, sed ut lucrum inde referret Officialis, vel Episcopus, vel certè quo suæ, aut alterius cujuspiam malevolentiæ obsequerentur: non ut emendarentur qui peccaverant, & Ecclesia offendiculis purgaretur.

4. Hanc verò Domini disciplinam, si rursus in doctrina & sacramentorum usu Ecclesiæ verè consentiant, & idoneos, fidos, atq; vigilantes ministros habeant, tum Catechismus cottidie summo studio fiat, non minus facilè erit restituere, & moderatione, toti Ecclesiæ, omnibusq; ejus ordinibus salutari, exercere, quam ea Ecclesiis ad conservandum & provehendum pœnitentiæ & pietatis studium, necessaria est.

5. Quo autem & hæc disciplina, sine qua certè Ecclesia ritè consistere non poterunt, iterum suscitetur, aliaq; omnia, quæ ad veram Ecclesiarum reformationem requiruntur, simul obtineantur, & ad diuturnitatem confirmentur: omnino necesse erit, ut ordinarijs potestatibus, & magistratibus sæcularibus sua quoq; cura, & mandatum requirendi & exigendi à singulis, quicquid in officio cujusque est, tum etiam quæ vitiosè omittuntur & peccantur, corrigendi injungatur, omnino ea, cum moderatione, tum severitate, qua eis istam curam divinæ Scripturæ, canones, scripta sanctorum Patrum, & Novellæ Justiniani imponunt, & demandant.

6. Hi quoq; excitandi sunt, ut publicas idololatrias & superstitiones, quas etiam liber, ab Imperatore oblatus, submovere præcipit, tollant, & flagitia, ut scortationem, stupra, adulteria, ebrietatem, & cætera offendicula, quæcunq; palam mores Ecclesiæ vitiant, justis pœnis & coërcitionibus è populo Dei profligent. Qua de re, quicunq; civilis criminis rei agendi fuerint, etiam clerici, eximi eorum judicio non debent, ita ut à piis Imperatoribus in Novellis edictum legimus.

7. Ad hunc itaq; modum, quem hactenus descripsimus, si Dominus nobis dare dignaretur, ut verbo ipsius, sancti canonibus & legibus, nos hactenus subjiceremus, & abusus ac vitia sanè gravissima & perniciosissima, quæ in clerum & populum invaserunt, & ad extremum invaluerunt, secundum commemorata aperta Dei præcepta, canones probatissimos, & authoritatis primæ, verè pias religiosorum Principum leges, quibus canones ipsos confirmarunt, ut pro legibus haberentur, corrigere & emendare, Ecclesiisq; synceram doctrinæ, sacramentorum, & disciplinæ in clero & populo administrationem testimete Imperator Augustus clementissimus Dominus noster cæteriq; Electores, Principes, & Status omnes anniterentur, & concordi id studio quisq; per se incumberent: omnino jam consultum Ecclesiis, & vera ac salutaris earum reformatio obtenta foret. Regnaret planè apud nos Christus Jesus, & quæcunq; bono nobis & saluti esse possunt, benignissimè conferret & augeret, malaq; & noxia potentissime à nobis depelleret & arceret. Ipse efficiat in nobis, ut hoc regnum ejus, & justitiam cognoscamus omnes, & vero corde quæramus. Amen.

8. At verò cum ista plenior Ecclesiarum reformatio absq; nationali conventu rectè institui & obtineri haud facilè queat, nec possit sine certissima & irreparabili pernitie Germaniæ amplius in totum differri, certe tale hujus reformationis initium fieri non incommodè possit, ac debeat.

9. Primum, ut doctrina Christi universa ubiq; in Ecclesiis Germaniæ, juxta articulos, de quibus hic convenire queat, bona fide traderetur, & summo studio hominum animis insigeretur, tum ut sacramenta & cunctæ ceremoniæ, tam conformiter ad articulos conciliatos dispensatentur & administrarentur, quam cuiq; statui id in sua Ecclesia ad ædificationem factu possibile foret, deniq; ut in iis quæ continentur in articulis nondum conciliatis, quisque statuum cunctatim, congruenter ad conciliatos articulos, quantum pro ædificatione Ecclesiæ suæ liceat, attemperaret & institueret.

10. At verò quia populus pridem ubique Germaniæ novit sacramenti integri usum à Domino ipso institutum pro omnibus esse, sic quoq; omnem, non priscam modo, sed eam etiam, quæ ante trecentos annos extitit, Ecclesiam ubiq; observasse ut in Græcia, India, & ubicunq; extra orbem Romanum Christiani sunt, adhuc observatur, statim hæc prohibitio integri sacramenti tollenda erit, & plena communicatio omnibus permittenda. id quod & liber ab Imperatoria Majestate oblatus piè consulit.

11. Deinde quia nec doctrina, nec sacramenta in Ecclesia salutariter administrari possunt, nisi Ecclesiæ idoneos, fidos, & zelo Domini inflammatos ministros habeant, necessarium erit, ut singulis per universum Imperium Ecclesiis & Statibus liberum hic fiat, tales sibi ministros quærere & assumere, qui ad eum, quem nunc descripsimus, modum, doctrinam & sacramenta, juxta conciliatos articulos synceriter & fideliter administrent. Qua in re, Status singuli ab Episcopis & omnibus, sive Ecclesiastica, sive politica potestate polleant, adjuvari, & à nemine impediri aut turbari debeant.

12. Tertiò, quia nemo sacro ministerio ritè se impendere potest, nisi habeat vitæ hujus necessaria, & de his, sicut & de institutione & provisione scholarum, tolerabilis aliqua hic atq; æqua ratio, quantum pro initio fieri poterit, ineunda est.

13. Quartò, cum omninò contra naturalem honestatem, nedum contra legem Dei, & canones, tantopere pugnet, habere sacrorum ministros turpi mulierum contubernio, aut aliis manifesta impudicitia defœdatas: nec possint hodie, qui hac abominanda fœditate puri sint, inveniri, ad ministerium Ecclesiæ idonei, si maritis esse non liceat: ipsa profectò religionis necessitas summa & inevitabilis id quoq; postulat & exigit, ne ministris posthac sit sancto conjugio interdictum: & remittantur tandem posteriores canones ea parte, qua cum lege Dei, & vetustis melioribus canonibus non consentiunt: quo ea parte & recentiores & antiqui, ipseq; divinæ legis canon, qui tam diu, maximo & irreparabili religionis ruina remissi fuerunt, testitui & servari queant, ne scilicet divina mysteria administrent, cum quib. Christiano nefas est etiam vulgarem cibum sumere, idololatriæ vero & ariolandi malo par, communicare sacris.

14. Quin-

14. Quintò, ne inter hæc reformationis primordia alii aliorum jura vel bona invadant, utq; illicitæ novationis periculum arceatur, conveniet constitui hic statim ex partis utriusq; consensu grave aliquod & æquum, soliq; justitiæ, nullis partibus addictum judicium Cameræ, per quod si quid dissensionis inter hæc reformationis initia oboriatur, judicetur, & omnis iniquitas alieniq; invasio depellatur & cohibeatur.

15. Verùm contra hunc conatum reformandæ Ecclesiæ Germanicæ objici solet, Germaniæ non licere, ut ea per se in religione aliquid immutet, quod non & aliæ nationes simul mutare instituant, religionem pertinere & ad alias Christianas nationes, quare sine illarum approbatione, nihil de ea statim debere à nobis statui. Quod enim omnes attingit, esse ab omnibus approbandum, & si quid Germani suo tantum consilio corrigere in rebus Ecclesiasticis ausint, eo illos nihil aliud quàm quod nunc gravissimo nostro malo, & aliarum nationum offendiculo existit, schisma aucturos, & dissimilitudinem religionum, quæ modo inter hanc & alias nationes Christiani nominis est, & turpissima, & perniciosissima, facturos majorem, id quod hominibus religiosis sit indignissimum, & nationi nostræ periculosissimum.

16. Sed respondendum ad hæc est, Christianis, qui Christi præcepta hominum voluntatibus tanto intervallo præferre debent, quanto est Christus anteferendus hominibus, non licere, ut quæ jam certo cognoverint, ab uno hoc Servatore nostro vetita, retineant, aut ut amplecti differant, quæ nō possunt dubitare, sibi esse ab uno magistro, & Deo nostro, sanctissime injuncta & mandata. etiam si repugnet eis hac in re totus orbis: nedum non approbet eorum studium, perpetuum enim illud est: *oportet Deo magis obedire, quàm hominibus.* Act. 5.

17. Jam negare nemo potest, quæ hic ostendimus in Ecclesiis, vel corrigenda, vel restituenda esse, ea Christum Dominum ita corrigi & amplecti, & clarissime, & severissime præcepisse, & in divinis scripturis, & in sacris canonibus, & in piorum Principum legibus. Quare si etiam aliæ nationes hanc, à Domino præceptam mutationem, hoc est, manifestorum vitiorum correctionem, & necessariorum officiorum restitutionem nunquam admittere, imo pro viribus etiam oppugnare velint, tamen nisi non libeat nobis esse oves Christi, audienda nobis vox est hujus solius boni & Principis pastoris nostri, ipsumque sequi toto pectore oportet: postquam nimirum sic claré nobis vocem suam ingerit, ut de ea dubitare, etiam si velimus, non possimus. Neq; enim de rebus dubiis & abstrusis agitur, ut quid rejiciendum, quidve recipiendum sit, ambigere quisquam possit, aut opus sit in eo, indicio aut judicio eorum, qui in aliis nationibus spiritu Domini ampliore prædití sunt. Testata enim & explicata hæc scripturis & canonibus tam evidenter, tamq; copiosè extant, ut si reformationem ulterius differamus, eo, ceu clarissima voce, Domino renunciatuti simus: *nolumus hunc regnare super nos.*

18. Pertinet quidem religio ad omnes Christi nomine insignitos: & oportebat pridem à cunctis nationibus, quæ hoc nomen retinent, communi consilio & consentiente studio, quæcunque in religionem vitia invaserunt, corrigi, & synceritatem ejus restitui. At dum aliæ nationes, sive ignoratione veritatis, sive pravis cupiditatibus, sive oppressione tyrannidis Antichristi impeditæ, salutem suam negligunt, & vitiatas religiones quàm repurgatas malunt, ob id non est & nobis nostra salus negligenda, & in vitiis religionis, quæ certum secum exitium trahunt, perseverandum. & si quam nos moliri optamus sacrorum reformationem, eam, sicut Christus & Ecclesia omnis apertissime & severissime præcipit atque exigit, ita nulli uspiam Christiani, qui de his rebus cognoverint, non approbabunt & laudabunt. Cæteri, ut alieni adhuc sunt, ita vox eorum audienda ovibus Christi non est, ipsique eis omni studio fugiendi sunt. Cum denique, hac reformatione, veræ pietatis exemplum aliis nationibus præferemus, erit quod nobis illæ gratias agant, non quod nobis offendantur, postquam hinc maximum commodum & nihil sensuræ sint incommodi.

19. Quod verò interim varietas aliqua, vel dissimilitudo inter nostram & alias nationes aliquamdiu mansura est, id non fiet vitio nostro, nec est id, quod ad nos quidem attinet, schisma appellandum. Non enim abscindimus aut avellimus nos ab ullis veris Ecclesiis, dum purius & plenius nos Ecclesiæ Dei, quæ ab initio fuit, adjungimus & adhæremus, nec dissimilitudinem ullam cum eis inducimus, dum quæ apud nos aliena à fide & religione sanctorum irrepserunt, resecamus, & ad hanc fidem & religionem omnia conformare annitimur.

20. At sicut id non fœdum aut noxium, sed optabile potius initium purgationis, & restituendæ sanitatis haberi debet, si in corpore undiq; mutilo & ulceroso, aliqua tamen membra mundari & curari incipiant, etiamsi reliqua non possint eandem statim curationem recipere: ita si nobis Germanis Dominus, quos primos huc vocavit, donet etiam ut in primis moliamur eas labes & vulnera, quibus cunctæ nationes defœdatæ & sauciæ jam diu jacent, emundare & obligare, ea res nullam in corpus Christi, hoc est Ecclesiam, turpem dissimilitudinem aut deformitatem inferet, sed erit salutare & necessarium initium, ut totum aliquando corpus eandem munditiem & sanctitaté recipiat.

21. Si verò hanc necessariam Ecclesiarum reformationem instituere differemus, non solùm ab aliis nationibus, sed etiam inter nos ipsos distracti, varii, & dissimiles in religionibus erimus. Nec enim auferet Dominus à suis spiritum constantiæ, ut sicut hactenus, ita ad extremum usque anhelitum, in iis, quæ ipse eis donavit, perseverent. Ubi ita reliqui Status piam & sanctam reformationem à se rejicient, tum verò fœda & perniciosa Germaniæ, non tantùm ab aliis nationibus, sed etiam intra se ipsam distractio & dissipatio corroborabitur, intolerandaq; ultio Dei irritabitur.

22. Ergo Dominus Jesus caput nostrum, qui semetipsum pro Ecclesia sua in mortem tradidit, ut eam sanctificaret, mundatam lavacro aquæ in verbo, utq; eam sibi ipse sistat gloriosam Ecclesiam,

non habentem maculam, aut rugam, aut quid hujusmodi, sed ut sancta & inculpata sit, is donet Imperatoriæ Majestati, omnibusq; Electoribus & Principibus cæterisq; Statibus Imperii, universis & singulis, ut quantis in sordibus & malis, nunc Ecclesiæ Dei ubiq; detineantur, plenè agnoscant, atque sicut ab ipso Principe, & solo bono pastore nostro, gregi illius Pastores & curatores præfecti sunt: ita etiam suum studium suamq; operam, pro omni ea potestate, quam ab eodem Christo Domino, cui scilicet pater omnem potestatem dedit in cœlo & terra, ad id conferant, quò cunctæ Ecclesiæ verbo & spiritu Christi, quamptimum undiq; omni labe & macula, cunctisq; morbis & langvore superstitionis, dissolutionis, vitæque impuræ purgentur, ac sanentur, & primævam suam formam & vires in omni pietate, sanctimonia & justitia recipiant, in eaq; ad gloriam sempiternam patris cœlestis semper illustrandam & salutem generis humani promovendam persistant usq; in diem ejusdem sponsi & capitis sui, Domini nostri Jesu Christi. Amen.

DE IISDEM ABUSIBUS ECCLESIASTICIS EMENDANDIS.

Auctore Philippo Melanchthone.

CUm prima & præcipua cura esse debeat in Ecclesia Christi, ut Evangelium rectè, purè, & perspicuè doceatur, prodesset aliquam summam doctrinæ Evangelii, tanquam Catechismum edi de Deo, de trib. personis divinitatis, de creatione, de peccato originis, de Christo, deniq; de cæteris articulis symb. In hac summa prodesset complecti articulos conciliatos, ita & multi piè erudirentur, & paulatim Ecclesiæ coirent in concordiâ.

2. Prohibendum est, ne omittantur conciones ordinariæ in festis diebus, & curandum per eos qui præsunt, ut pastores pia, & utilia ad ædificationem, & apta temporibus dicant. Et in fine concionum addant adhortationem ad pœnitentiam, cum publica absolutione, & precationem pro præsentibus necessitatibus quolibet tempore.

3. Et quia vetus consvetudo tradendi Catechismi, & pueritiæ peculiariter erudiendæ, & explorandæ, ferè ubique negligitur, inter præcipuas reformationis partes ducimus esse, renovationem ejus moris. Quare efficiendum est, ut per pastores aut diaconos singulis septimanis, duæ horæ aut tres, pro conditione loci, tribuantur Catechismo, sic, ut cœtu puerorum, & puellarum convocato tradatur ordine, & simplicissimè summa doctrinæ Christianæ, & audiantur ordine pueri & puellæ, recitantes symbolum, decalogum, precationem dominicam, doctrinam de fide justificante, de sacramentis, de pœnitentia, de bonis operib. de cruce. Cogitemus purissimam Ecclesiæ partem esse pueritiam rectè institutam. Ideo hæc ætas nequaquam negligenda est, præsertim cum & hic fructus accedat, quod cum tenera ætas pia & salutari doctrina imbuitur, simul concipit amorem religionis Christianæ, quæ postea, cum accedunt anni, prodest moribus. Et melius judicant homines de iis doctrinis omnibus, quarum elementa rectè imbibit prima pueritia. Deniq; notum est illud,

Usq; adeò à teneris consvescere multum est.

Et toties clamitat ac præcipit Deus in sacris literis, & doctrina cœlestis tradatur pueris.

4. Et quia ceremoniæ invitare homines, & assvefacere debent, tum verò etiam signa sunt ad admonendos, & docendos rudes utilia, curandum est, per eos qui præsunt, ut ceremoniæ utiles, & quæ aliquid gravitatis habent, retineantur, & absurdæ ac indignæ gravitate Ecclesiæ aboleantur: ut sunt multæ statuarum circumgestationes, ut alicubi magno pondere crux circumfertur, quam vix quatuor gestare queunt &c. Item statuæ & picturæ fabulosæ, & quæ superstitiosè coluntur. Harum rerum emendatio bonis & prudentibus gubernatoribus in qualiber diœcesi commendetur.

5. Sed plurimum refert, quales sint pastores, & cæteri doctores & ministri Ecclesiarum. Ac ne idonei præficiantur, potissimum ex his duabus causis accidit: vel quia patroni & collatores commendant indoctos & ignavos, aut propter privatam benevolentiam, aut corrupti pecunia, aut propter alias causas non probandas, vel quia Episcopi, sine delectu, sine exploratione, admittunt quoslibet, & cum non adficiantur cura salutis Ecclesiarum, nec doctrinam nec mores pastorum inquirunt, nec præficiunt inspectores, qui indoctos erudiant.

6. Ut igitur his causis occurratur, primum de collatione deliberandum erit. In collegiis prodest restitui canonicam electionem, nec concedi, ut mense Papali aut per alias occasiones intrudantur indocti aut male morati. Cæterum in eligendis pastoribus, etsi jus patronis nullemus adimi, tamen nec patroni præficiant pastores, non prius commendatos aliquo testimonio Ecclesiæ, hoc est honestorum hominum in eo cœtu, cui datur pastor. Et liceat Ecclesiis rejicere impios aut non idoneos, aut referre rem ad Episcopos, aut eos qui loco Episcoporū sustinent gubernationem Ecclesiasticam.

7. Episcopi, aut hi qui Ecclesiasticam gubernationem loco eorum sustinent, nullos ordinent, nisi ad certa ministeria Ecclesiæ. Nec sint ociosi sacrificuli, tantum eò ordinati, ut victum sibi quærant lectione Missarum, ut vulgò fit. Nec ordinentur inexplorati, sed sint viri docti & graves aliquot, quibus sit in qualibet diœcesi mandata cura examinis, hi neminem admittant ad ordinationem, nisi adferat testimonium de vocatione ad certum ministerium, & de moribus, deinde doctrinam inquirant de dogmatibus Ecclesiæ necessariis. Si quos invenient prorsus indoctos, prohibeant, ne ordinentur, & significent patronis aut Ecclesiis, ut alios quærant idoneos. Sin autem erit aliquis mediocri doctrina instructus, & videatur posse præficere, detineatur, & ab aliquo examinatore per mensem unum atq; alterum erudiatur. Nam examinatores illi non tantum sint ociosi auditores ordinandorum, sed suscipiant laborem etiam erudiendi indoctiores, eosq; sæpius audiant. Et Episcopis aut

pis aut

pis aut gubernatoribus curæ sit, ut pauperes ordinandi interim victum habeant, & aliquot libellis necessariis instruantur. Hæc officia si sumptuosa esse arbitrantur, cogitent nullum esse sanctius eleemosynæ genus, quàm pauperum sacerdotum studia juvare, & consulere Ecclesiis. ac reputent, sibi propter tales eleemosynas tantas opes datas esse. curabunt igitur, ut pauperes ordinandi habeant hospitia & præceptores.

8. Ut autem pastores, & cæteri ministri Ecclesiarum, sacerdotes, & diaconi, possint Deum invocare bóna conscientia & vera fide, aboleatur lex & obligatio, quæ prohibet conjugium sacerdotibus. ac liceat eligere ad sacerdotium, videlicet ad docendum Evangelium, & ad sacramenta administranda, honestos maritos. liceat etiam his, qui sunt ordinati cœlibes, postea honestum conjugium contrahere. Si enim hoc non conceditur, multis locis deerunt pastores, & Ecclesiarum solitudo, & vastitas metuenda est. Sicut jam in ipsis episcoporum ditionibus in Germania scimus multis locis deesse pastores Ecclesiis. Cedat igitur humana traditio, & injusta lex necessitati publicæ, cedat dignitati ministerii, quod ut conservetur, tollantur injusta vincula, & obligationes, quæ deterreot pios & modestos ab ea functione. Haud dubiè omnes modesti toto corpore atq; animo cohorrescunt, cum cogitant quanta agmina animarum hæc lex de cœlibatu tot jam seculis traxerit in æternum exitium. Quanquam igitur cœlibatus fortassis ad opes Ecclesiasticas retinendas est accommodatior, tamen major habenda est ratio veri cultus Dei, salutis animarum, & publici exempli. Sacerdotes polluti mala conscientia non possunt Deum invocare, ruunt in interitum perpetuum, & nocent exemplo moribus aliorum. Si his tantis causis gubernatores non moventur, si impediunt veram Dei invocationem, si non adficiuntur exitio aliorum, profecto dura est Ecclesiæ servitus. Quare oramus, ut hoc vinculo cœlibatus ministri Evangelii liberentur.

9. Abusus frequentissimus est ubiq;, qui graviter offendit Deum, quod homines obnoxii publicæ turpitudini petunt absolutionem, & cœnam Domini, sine vera pœnitentia, tametsi propter solennem ritum, quandam simulationem pœnitentiæ præ se ferunt. Hoc eò fit, quia Episcopi multis seculis neglexerunt judicia Ecclesiastica, ut postea dicemus. Sed tamen mandetur pastoribus, ut prudenter sacramenta administrent, nec absolvant eos, qui non promittunt emendationem vitæ. Et, si possint, obnoxios manifestæ turpitudini indicent judicibus Ecclesiasticis, aut aliis magistratibus.

10. Pastores in singulis Ecclesiis audiant semel in anno ordine auditores, præsertim rudiores: ac fidem eorum explorent: idq; in templo fiat. Nec potest hac in re quisquam detrectare pastoris authoritatem, quia singuli debemus fidem profiteri, præsertim apud pastores pios & fideles, cum hoc ex officio postulant. Ibi pastor singulos etiam ea quæ cujusq; ætas aut mores postulant, prudenter, & graviter moneat, & erudiat indoctiores, de fide, de moribus, de usu sacramentorum.

11. Et ut populus tranquilla & pia conscientia ad cœnam Domini accedere possit, conscientiis illorum consulatur, qui cum norint veterem Ecclesiæ morem, integro sacramento uti malunt. Nemo circumferens malam conscientiam potest Deum invocare. ut igitur Deus colatur, & ut consulatur hominum saluti, gubernatores maximè cavere debent, ne lædantur piæ conscientiæ. Constat hanc ceremoniam institutam esse, ut fidem confirmet in pavidis mentibus, seu consolationem adferat, & ut hic gratiæ agantur Deo. Quomodo autem consolationem capiet, aut aget gratias exulcerata conscientia? Hæc arcana vulnera gubernatores Ecclesiæ intelligere, & sanare debebant. Ideo tollatur abusus videlicet prohibitio calicis.

12. Maximus & universalis abusus est, quod non exercentur judicia Ecclesiastica, nec de doctrina, nec de moribus sacerdotum, aut populi. Primum Pontifices quando convocarunt Synodos ad veram, & æquam cogitationem de doctrina? sed jam de particularibus Ecclesiis agimus. Episcopi habent Officiales, ut vocant, quibus controversiæ de contractibus sponsalium, & aliæ quædam inquisitiones commissæ sunt. Hi nec intelligunt officium suum, nec faciunt. Sed habent quædam aucupia pecuniæ, quæ longum esset recitare. Non possumus sine magno dolore commemorare Ecclesiæ calamitates. Nos in Germania titulos habemus Episcopotum; Episcopos qui officium suum faciant, non habemus. Cum enim quatuor sint præcipua Episcopi officia, docere & gubernare doctrinam, ordinare & explorare ordinandos, præesse judiciis Ecclesiasticis, & visitare Ecclesias: nostri Episcopi in Germania vix umbram & ceremoniam unius muneris retinent, videlicet ordinationem sine exploratione. Interim tenent amplas ditiones, quas cum administrant, Ducum officiis funguntur, non Episcoporum. Quas si volunt retinere, non enim impedimus, deliberetur de certis, qui verè tegant Ecclesias: & ut supradictum est, oportere in qualibet diœcesi esse certos delectos viros, qui præsint ordinationi, & explorationi ordinandorum, ita sint, seu iidem, seu alii, qui præsint judiciis Ecclesiasticis, & visitent Ecclesias. Erogatur igitur vero munere Episcopi, seu unus aliquis certo loco, seu hæc decuria judicum. Necesse est enim in Ecclesia esse aliquos idoneos gubernatores doctrinæ & ordinationis. Necesse est judicia exerceri de doctrina, & de controversiis sponsalium, de divortiis. Necesse est restitui excommunicationem mandatam in Evangelio. Hunc Episcopi vicarium, seu hanc decuriam judicum tueatur ille, qui titulum tenet Episcopi. Jam si collegia haberent viros doctos, pios, & exercitatos: expeditissimū esset legere hos judices ex collegiis. Sed addendi sunt aliqui honesti, graves, & docti viri laici. Et in singulis diœcesibus pro magnitudine plures tales decuriæ judicum constituantur. sed sit una suprema, quæ, ut dictum est, sit velut vicaria Episcopi. Ut autem habeant hæ decuriæ honesta stipendia, certæ præbendæ seu certa collegia, seu reditus monasteriorum ad hos usus transferantur. Quanta est enim turba ociosorum & ignavissimorum hominum nunc in collegiis & opulentis monasteriis?

13. Constat, exigua pecunia apud Officiales posse transigi de pœna stupri aut adulterii. Hæc lenitas auget licentiam. Ideo severitas judiciorum, & pœnarum restituenda est. Ac primum de omnibus criminib. hoc servetur. Habeat suum jus magistratus civilis, ut ea officio laicorum delicta inquirit & punit: ita sacerdotes reos manifestorum criminum, stupri, adulterii, furti, cædis, & similium, puniat suarum legum pœnis. Et quidem docendus est magistratus, ne negligentet officium suum administret. Nam divinitus huic gradui commendata est disciplinæ externæ conservatio & defensio, ut Paulus docet, inquiens; *magistratum honore afficere bona opera, è contra verò formidandum esse malis.* Nec exigua morum corruptio inde orta est, quod forum Ecclesiasticum impedivit magistratum civilem, ne inquireret aut puniret adulteria. Sit igitur vigilans & acer Magistratus, sciat se disciplinæ custodem esse divinitus in hac statione collocatum. Interim tamen Ecclesiastici iudices suum faciant officium. Et quia in multis locis civilis magistratus, ex quadam veteri, & prava consvetudine, segnior est, in puniendis adulteriis: ideo pastores & judices Ecclesiastici sint diligentiores in suo officio. Pastor admoneat obnoxios criminibus, adulteriis, epicureo contemptu religionis Christianæ, blasphemis sermonibus, perjuriis, aut aliis criminibus. Si admonitus non pollicetur emendationem morum, deferat eum decuriæ judicum, hi, re exquisita, sententiam excommunicationis ferant adversus reum, ac magistratui civili suam sententiam indicent. Et ita sint constituta judicia delectis, certo numero viris gravibus, doctis, & justis, ne pastor, aut quisquam alius videatur odio potius reum in periculum adducere, quã moveri ad accusandum officii ratione. Nec liceat soli pastori, ferre sententiam excommunicationis, sine ulla judicũ decuria, aut nemine adhibito ex honestioribus viris suæ Ecclesiæ. Ut enim vocantur hæc judicia Ecclesiæ, ita sunt plures adhibendi, ut Paulus voluit. Tyrannis est inimica Ecclesiæ. Ideo species omnis tyrannidis in Ecclesiæ judiciis fugienda est. His decuriis judicum commendanda est visitatio Ecclesiarum, ubi de doctrina pastorum fiat inquisitio. Coherceantur petulantia ingenia, quæ serunt falsa dogmata, tollantur superstitiones, & statuæ ad quas fiunt concursus, & inspiciantur etiam scholæ, & gubernentur studia. Nec officinæ typographicæ negligendæ sunt. Plurimum enim refert, quales libri veniant in manus hominum, cavendumq;, ne spargantur impia dogmata aut famosi libelli. Ideo magistratus in singulis locis præficiant certos inspectores seu censores officinis, nec liceat edere libros non approbatos ab his censoribus. Fiat etiam inquisitio de moribus pastorum & populi. si compertum fuerit, pastorem admisisse aliquod flagitium, puniatur severis legum pœnis. & eo minus connivendum est ad stupra, adulteria, aut scortationes sacerdotũ, quia petimus concedi eis conjugium. Quare severissimis pœnis corporis illa delicta puniantur, Inspiciant etiam visitatores rationes ærarii in Ecclesiis, & curent fideliter pendi stipendia pastoribus, diaconis, & his qui præsunt scholis,

14. In scholis non solùm Ecclesiæ seminaria sunt, sed etiam ibi præparantur ingenia ad omnem reliquam vitæ gubernationem. Imo scholæ sunt fontes humanitatis in tota vita. quibus neglectis, necesse est sequi magnas tenebras, confusiones religionum, & superstitiones, legum & literarum atque artium interitum, oblivionem antiquitatis & historiarum, morum feritatem, denique infinitam barbariem morum, & omnium vitæ partium. Quare omnes sapientes gubernatores maximè judicarunt scholarum constitutionem ad rempubl. pertinere, & benè constitutas, præcipuum decus & ornamentum esse civitatum. Quanto magis in Ecclesia tuendæ sunt scholæ? in quibus conservatur & propagatur doctrina Evangelii, & traduntur aliæ bonæ artes, utiles, tum ad explicandam cœlestem doctrinam, tum ad reliqua vitæ officia gubernanda. Et hac in re moveamur consvetudine Ecclesiæ omnium temporum. Nunquam sine scholis floruit Ecclesia. voluit DEUS certos esse cœtus ad tabernaculum, quod Moyses condidit, & postea ad templum: non aliam ob causam, nisi ut ibi studia legis divinæ, & aliarum artium bonarum in quadam frequentia vigerent, & juventus excoleretur. Ita Samuel adolescens missus esse ad tabernaculum, tanquam ad Academiam, & postea Elias, ac Eliseus, Joannes Baptista, Christus, habuerunt agmina auditorum. Hunc morem & Apostoli servarunt, ut ex Irenæo apparet, qui testatur Johannem non solùm universam multitudinem illiteratam docuisse, sed etiam habuisse quosdam assiduos auditores, qui se totos studiis addixerant, quos solitus est familiariter docere, etiam extra conventus universæ Ecclesiæ. Hinc orta sunt vetera collegia. & proderat esse tales scholas, quæ erant testes, quæ doctrina ab Apostolis accepta esset, & conservabant sententiam Apostolorum, ideo sæpe allegantur illæ veteres scholæ: & propter has laudatur ordinaria successio, quod essent certi testes doctrinæ apostolicæ. Nunc hæ laudes ad potentiam amplificandam transferuntur. postea cum opes, Regia dominatio, luxus, extinxerunt studia collegiorum, caligo ingens in Ecclesia secuta est, & nata est illa theologia monachorum, diluta quadam ineruditа Philosophia, & superstitionib. Et hæc ipsa nunc consenuit, quare sapientes gubernatores providere debent, ut in scholis rursus pia & syncera doctrina Christi tradatur, & muniendæ sunt scholæ, ut ad pastores propagari incorrupta veritas possit. Deinde quia in singulis regionib. magno numero pastorum opus est, alendi sunt pauperes scholastici de publico, qui cum rectè didicerint doctrinam Christianam, postea præficiantur Ecclesiis. Hæc est vetus & vera Ecclesiæ consvetudo. Toties vociferantur adversarii nostri, consvetudinẽ Ecclesiæ negligi, cum ipsi hæc utilissima instituta Prophetarũ & Apostolorũ penitus deleverint, quæ quidem ut restituantur, & conserventur, omni contentione gubernatores perficere debent. videlicet ita, ut scholæ floreant, & propagetur salutaris doctrina: & præparentur, excolantur, ac erudiantur studiosi postea præficiendi Ecclesiis. Porrò in Academiis opus est duplici emendatione, videlicet doctrinarum, & disciplinæ. De artibus tradendis verè eruditi & prudentes ordinem præscribant, ita ut juventus non solum versetur in ar-

tibus

tibus prophanis, sed etiam discat Christianam doctrinam, deinde ut ad veram philosophiam revocetur, & explosis nugis sophisticis, tradatur dialectica syncerè & prudenter: adjunganrur Physica & Mathematica: formetur. stylus sed hæc pars de doctrina longior est, quam ut tota hic comprehendi possit. & singulis locis judicio eruditorum & prudentum constituenda est. Disciplinæ restitutio requirit autoritatem & diligentiam principum & magistratuum. necesse est mores severitate majore regi, & continere juventutem intra sepra, & ad pia exercitia revocare, licentiam adstringere, prohibere convivia intempestiva, indecorum, scenicum, & militarem vestitum. hæc emendatio obtineri non potest, nisi magistratus veris pœnis contumaces puniant.

15. Sed ut Demosthenes nervos belli vocat pecuniam, ita ad hos gradus omnes opus est reditibus: videlicet ad alendos pastores, judices, scholasticos, & sunt in promptu, si rectè collocentur. facilè enim iniri ratio potest, ut Nobilitas in Collegiis majori parte redituum Ecclesiasticorum fruatur, & tamen aliqua collegia, & monasteria transferantur ad hos tres gradus: ad augenda stipendia pastorum & diaconorum, deinde ad constituendas decurias judicum, ac scholas, in quibus non solum mercedes dandæ sunt docentibus, sed etiam mediocris victus præbendus pauperibus scholasticis. hæc ut faciliùs fiant, opulenta monasteria transferantur ad hos usus, in quibus nunc tantum ociosi & ignavi homines aluntur. Et satius est hoc totum vitæ genus aboleri, quam interim esurire pios pastores, cum honestis uxoribus, & piis liberis: aut scholasticos, aut Ecclesias stare orbatas pastoribus, aut deseri literarum studia. Cum ait Christus: *dignus est operarius mercede sua.* & Paulus inquit: *nemo militat suis stipendiis:* mandatum Dei præcipit, ut ad hanc militiam Ecclesiæ, docentium & discentium, stipendia conferantur. Et propter hanc causam à piis Regibus & Principibus hæ opes Ecclesiis, quas nunc tenent, donatæ sunt. Iniquum est autem præripi stipendia ab ociosis, & fucis, ac interim fame perire eos, qui durissimam militiam in docendo & in gubernatione sustinent. Hæc sunt mutanda bonorum, & sapientum Regum, & Principum consiliis, & autoritate. Sed de monasteriis virginum omnino prodest sexum illum imbecillem liberari votis. Semper in conspectu sit sapientibus, & piis gubernatoribus hæc regula: Non esse impediendam veram Dei invocationem, qui cum mala conscientia invocari non potest, nec animas abstrahendas esse à Deo in æternum exitium. Constat autem in tanta imbecillitate ejus sexus multarum conscientias gravissimè excruciari. Ideo aboleantur hæc vota Et tamen pauperibus puellis, præsertim Nobilibus, consulatur ex his reditibus, qui per certos quæstores ad hos usus quotannis colligantur, & quodam ordine distribuantur. Nam in pagis aut locis desertis, virginum cœtus esse, non videtur utile. sed si placet aliqua monasteria virginum converti in scholas puellarum Nobilium & aliarum, id fiat in urbibus, ubi est honesta disciplina. Et præsint honestæ, piæ & graves matronæ. Tales scholas aliquas puellarum esse, sine ullis vinculis votorum optandum esset, in quibus Nobilium filiæ & aliæ puellæ discerent literas & doctrinam Evangelii, & assvefierent ad pia exercitia, & bonos mores, nupturæ cum vellent. Hæc est imago honestissimi cœtus matronarum, & puellarum, quæ olim quadam assiduitate serviebant templo, in quo cœtu Anna prophetissa, tanquam magistra fuit reliquarum.

Deus pater Domini nostri Jesu Christi, qui elegit sibi Ecclesiam, in qua in vita æterna celebretur, emendet, regat, defendat & augeat eam. AMEN.

HÆc itaq; Imperatoriæ Majestati Princeps Elector, cæteriq; Principes & Status, absentiumq; Legati, Protestantes, & Confessioni in Comitiis Augustanis, eidem Imp. Maj. oblatæ, adhærentes, responderunt, cum de conciliatis in colloquio, & non conciliatis articulis, tum de via & ratione reformandorum abusuum Ecclesiasticorum, Imperator, oblato libro, & articulis memoratis, sententiam ab omnib. Electorib. cæterisq; Principibus & Statibus in commune rogasset, cujus rogationis formula 10 capite libri præmissa est.

Sunt autem hi Principes & Status protestantes, & Confessioni Augustanæ adhærentes.

Johannes Friderichus, Elector, Dux Saxoniæ.
Heinrichus Dux Saxoniæ.
Johannes Ernestus Dux Saxoniæ, Electoris frater.
Robertus, & hujus ex fratre nepos, Wolfgangus, Palatini Rheni, Duces Bavariæ, & Comites (Veldenses.
Georgius Marchio Brandeburgius.
Albertus hujus ex fratre nepos.
Johannes Marchio Brandeburgius, Electoris frater.
Christianus Dux Holsatiæ, qui idem rex Daniæ est.
Ernestus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis.
Franciscus hujus frater.
Philippus Dux Brunsvicensis.
Erichus Dux Brunsvicensis.
Berninus Dux Pomeraniæ.
Philippus nepos hujus ex fratre.
Henricus Dux Mechelburgensis.
Ulrichus Dux Wirtenbergensis.
Philippus Lantgravius Hassiæ.
Wolfgangus Princeps ab Anhald.

Johannes, Georgius, Joachimus, fratres, Principes ab Anhald.
Wilhelmus Comes à Nassavv.
Philippus Comes à Nassavv.
Guntherus & Henrichus Comites à Schartzenburg.
Carolus & Ludovicus fratres, Comites ab Oetingen.
Willhelmus Comes à Furstenberg.
Conradus Comes à Deckelburg.
Albertus & Gehhardus fratres, Comites à Mansfeld.
Michael Comes à Wertheim.
Ludovicus Comes à Stolberg & Kunigstein.
Georgius & Eberhardus fratres, Comites ab Erpach.
N. Comes à Waldeck.
N. Comes ab Hoy.
N. Comes à Rittberg.
Bernardinus Baro à Stauffen.

Civitates liberæ, & aliæ, quæ Imperii sunt.

Argentoratum.	Memminga.
Augusta.	Dinckelsbuhel.
Nuremberga.	Reutlinga.
Lubeca.	Hailproona.
Constantia.	Lindavia.
Francofordia.	Campodunum.
Ulma.	Isna.
Goslaria.	Bibracum.
Nordlinga.	Giengen.
Nordhusium.	VVinsheim.
Eslinga.	VVissenburgum Nordgaviæ.
Hala Sveviæ.	Gengenbacum.

Civitates liberæ, & cæteræ, quæ suos Principes habent.

Brema.	Haonover.
Magdeburgum.	Gottigen.
Hamburgum.	Nordheim.
Brunsvicum.	Hala Saxonum.
Loneburgum.	Halberstadinm.
Embeca.	*Et quædam aliæ in ulteriore Saxonia.*

RESPONSUM ELECTORUM, ET PRINCIPUM, ROMAN. PONTIFICEM AGNOSCENtium, datum Imperatoriæ Majestati de actis colloquii.

Ostquam invictissimus Imperator, Dominus noster clementissimus, Electoribus, Principibus, & Statibus clementer patefecit, & scripto compreheosa offerri curavit, ea, quæ consignata fuerunt à collocutoribus, quos sua Majestas ad id, cum hoe sibi communes Status detulissent, delegit, ut viam & rationem ad conciliandam religionem citra tamen aliquod præjudicium quærerent: petiitque sua Majestas, ut ab Electoribus ista cognoscantur, suamq; ipsorum sententiam, hi super istis rebus Imper. Majest. communicent: Electores & cæteri Principes, atq; horum absentium Legati, at duum istud negotium, pertioens nimirum ad gloriam & honorem Dei omnipotentis, salutem animarum, & commonem Germanicæ nationis utilitatem, diligenter, quantum per temporis brevitatem licuit, expenderunt. Ad negotium igitur hujusmodi commodè expediendum, utile & consultum eis videtur, ut Cæsareæ Majestati scripta sex collocutorum, in quibus de articulis religionis controversis agitur, iterum reddantur, suaq; Majestas, tanquam advocatus & defensor Catholicæ Ecclesiæ, humillimè rogetur, ut cum Legato Pontificio juxta decretum Haganoense, sex collocutorum scripta cognoscere, & communicare velit. præcipuè verò articulos, in quibus collocutoribus convenit, exacta & summa diligentia examinare, ita, ut si quid in collocutorum scriptis repertum fuerit, quod vel sententia vel verbis pugnet cum sanctis Patribus & laudabili Ecclesiæ consvetudine, si quid ad hæc forsan abusuum in Ecclesia deprehensum fuerit, id mutetur, emeodetur, tollatur. Præterea si opus sit declaratione aliqua, ad ea elucidanda, quæ in articulis obscurius posita sunt, ea ut adjiciantur. hujusmodi verò resolutionem factam, referendam, quamprimom fieri potest, ad Status Imperii, ut sic cum Imper. Majest. juxta id, quod initio Comitiorum ipsa proposuit, concorditer Status de his rebus agere possint. Ut denique Imper. Majest. dare velit operam, ut Protestantes consentiant in aliquam Christianam formam & rationem conciliandi reliquos articulos nondum conciliatos. quod si nec hoc à Protestantibus impetrari poterit, ut ad generale Concilium rejiciantur, aut saltem ad nationalem synodum (si habendi generalis nulla spes fuerit) modo illa ritè, & legitimè convocetur. quo tandem in Germanica natiooe, Christiana pax & tranquillitas conservari possit.

R E-

RESPONSUM IMPERATORIS, ELECTORIBUS, CÆTERISQUE PRINCIPIBUS, QUI ARTICULOS conciliatorios ad Legatum Romani Pontificis reijciendos petebant, redditum.

Imperatoria Maiestas, Clementissimus Dominus noster, responsionem Electorum, Principum, Statuum, & Legatorum, eorum Principum, qui absunt, pertinentem ad causas religionis, & ad librum eis à sua Maiestate oblatum, probè intellexit. Sperauerat autem sua Maiestas, Electores, Principes, ac reliquos Status, postquam satis longo tempore librum habuerunt, ac eum proculdubio examinarunt, aliquanto explicatius ac clarius expositutos suam sententiam. Porrò qnia semel in ea sententia, quam obtulerunt Imperat. Maiestati, obfirmarunt animos, ne officio suo deesse sua Maiestas cuiquam videri possit, nihil ipsa intermissuram se offert in hac re, quod quidem suam Maiestatem decet. Tradere itaque librum Legato Pontificio parata est, ac cum eo communicare; quo de huius etiam sententia fieri certior possit, &c.

RESPONSVM LEGATI PONTIFICII, DE ACTIS COLOQUII, DATUM IMPERATORIÆ MAIESTATI.

Nos Gaspar, miseratione diuina, Tituli Sancti Apollinaris S. Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, Contarenus, Sanctissimi Domini nostri Papæ, & sanctæ Sedis Apostolicæ, in partibus Germaniæ, de latere Legatus. Requisiti à Cæs. Maiestate, suo, ac Reuerendiss. & Illustriss. Principum sacri Romani Imperij, nomine, quid nobis videatur de his, quæ in negotio religionis tractata sunt, inter collocutores Catholicorum & Protestantium, à Cæs. sua Maiestate depntatorum, & scriptis mandata, in quodam libro, exhibito eis à præfata Maiestate, cum quibusdam apostillis utriusque partis, nec non in quibusdam quinternionibus Protestantium: dicimus, quod, omnibus bene discussis & consideratis, nobis videtur. Cum Protestantes in nonnullis articulis discedant à communi consensu Ecclesiæ Catholicæ, in quibus tamen non desperamus, aliquando ipsos quoque, Deo bene iuvante, nobiscum consensuros, nihil amplius de reliquis omnibus statuendum, sed remittenda esse Summo Pontifici, & Apostolicæ Sedi, qui vel in Concilio generali, cuius celebratio non multo post fiet, vel modo alio, magis oportuno, si res ita exegerit, ea poterit iuxta Catholicam veritatem diffinire, necnon, habita rerum & temporum ratione, statuere, quæ videbuntur fore expedientia reipub. Christianæ, & huic inclitæ nationi Germanicæ.

Gasparus, Cardinalis Contarenus, Legatus, Apostolicæ Sedis.

SCRIPTVM LEGATI PONTIFICII IMPERATORI OBLATUM, IN QUO commemorat quid cum Episcopis egisset de reformatione morum.

Reuerendissimi & Illustrissimi Domini: Cum heri Reuerendissimæ & Illustrissimæ Dominationes vestræ frequentes ad nos venissent, ac nos quædam illis exposuissemus, quæ nobis ad reformationem Christianam facere imprimis videbantur, petierunt illæ, ut ea, quæ à nobis dicta fuerunt, scriptis mandare, eorumque exemplar reuerendiss. & Illustriss. dominationibus suis tradere vellemus, ut ea commodius videre & perpendere possent. quare nos, ut eis satisfaceremus, quod heri dixime nobis vin sumus, hîc quàm potuimus breviter scripsimus.

1. Illud primum, quod in Domino hortamur, & monemus reuerendiss. & illustriss. Dominationes vestras, pertinet ad uniuscuiusque nostrum vitam, & vivendi rationem, in qua danda est omnis opera, ut Deo optimo placeamus, & fideles dispensatores inveniamur, ac legitimi Dominici gregis pastores. Vitabimus ergo primum scandalum omne, ne scilicet populus possit, vel leviter suspicari esse nos ullis voluptatibus addictos, aut avaritiæ, aut ambitioni. Vitandus est etiam luxus omnis in epulis, in domus apparatu, vestibus, cæterisque omnibus, quæ solent laicos & universum populum multum scandalizare.

2. Secundum pertinet ad familiam, ex cuius moribus, si Christiani & boni fuerint, populus

ædificatur, si vero mali fuerint, multum offenditur, & facile conjecturam facit morum Episcopi ex moribus familiæ. Idcirco, ut copiose admonet Bernhardus in Lib. de Consyderatione ad Eugenium Pontificem Max. *Maxima est adhibenda cura prælato cuicunque, in comparanda sibi honesta familia, & in servanda ab omni mala labe, & suspitione, imò instituenda, vt ex familiarium nostrorum conversatione, populus instruatur & ædificetur.*

3. Tertium pertinet ad curam gregis nobis commissi, ad quam maximè putamus pertinere, ut Episcopi habitent in locis frequentissimis suarum Diocœsium, ubi facile cavere poterunt, & prævidere, si quid labis huius, quæ grassatur per Germaniam, obrepserit, & confestim in tempore remedium adhibere.

4. Proderit etiam habere fidos exploratores in locis aliis, ubi Episcopi non habitant, ut per eos certiores fieri possint, si qua fraude adversarius noster eos tentaverit, ac confestim queant providere & mederi. Visitare etiam Diocœses frequenter, multum proderit, quo more uti solent Imperatores in urbibus obsessis & oppugnatis ab hostibus. Curare etiam ut cultus divinus vigeat in Ecclesiis nostris, & beneficia à nobis conferantur, viris probis & idoneis.

5. Quartum pertinet ad dispensationem facultatum, & redditum Episcopalium, ex qua magna comparatur invidia apud populum, si videtit Episcopum sumptus magnos facere in luxu & apparatu domus & familiæ, pauperes verò negligi. ideo vitandi sunt omnes sumptus huiusmodi, & pauperes quam maximè fovendi sunt, in eorumque necessitatibus maxima utendum est largitate. Hac enim ratione & Deum faciemus nobis propicium (Nam *fœneratur Domino qui miseretur pauperis,* ut inquit Salomon) & populum nobis benevolum. Ad id enim maximi momenti est hæc facultatum nostratum dispensatio.

6. Quintum pertinet ad disciplinam & institutionem populi. Comparandi sunt concionatores seu prædicatores viri probi & docti, qui possint verbo & exemplo docere bonos mores, & orthodoxam doctrinam, qui non sint contentiosi, neque insectatores adversariorum, ideo ne videantur odisse, sed potius amare & optare eis bona, ac præsertim eorum salutem. Nam acris insectatio eos irritat, & magis pertinaces facit, neque ædificat populum.

7. Sextum pertinet ad institutionem juventutis in literis & disciplinis, quo in re videmus Protestantes nihil prætermittere, sed omnem lapidem movere, ut in suis Gymnasiis habeant viros doctos & illustres, quorum fama invitatur joventus Germanica, & præsertim Nobiles, ad eorum gymnasia, ubi imbuuntur simul cum literis etiam doctrina Protestantium, qua corrumpuntur ipsi, ac deinde per omnem Germaniam dispersi, alios quoque inficiunt. Idcirco danda est omnis opera, ut apud Catholicos instituantur scholæ & gymnasia, conducantur doctores catholici, verè docti in bonis literis & disciplinis, qui sint celebres, ut eorum fama alliciatur juventus, & Nobiles ad nostra gymnasia, ibique bonis literis & orthodoxa doctrina imbuantur. Ab Episcopis etiam admoneantur parentes, ne velint liberos suos institui in gymnasiis, in quibus orthodoxa fides non viget, præsertim cum habuerint scholas orthodoxas paratas.

8. Hæc voluimus D. V. Reverendiss. & Illustriss. proponere, ut capita quædam generalia, quibus multa particularia addi possunt, pro cuiusque prudentia, ut pareamus summo Domino nostro Pontifici Max. qui nobis mandauit ut eas hortaremur ad Christianam reformationem, simulque ut fungeremur officio personæ quam gerimus, Legati (inquam) sedis Apostolicæ, ad quam pertinet cura omniū Ecclesiarum, ac etiam ut satisfaceremus charitati fraternæ, & illi necessitudini quam compluribus de causis sentimus nobis esse cum hac nobilissima & inclyta vestra natione.

RESPONSIO AD SCRIPTVM
PUBLICATUM A CARDINALE CANTARENO.

CUm intellexissemus huic Conventui interfuturum esse Cardinalem Cantarenum, bona in spe eramus, authoritatem eum suam, non solum ad concordiam constituendam, atque illustrandam collaturum esse. (Propria est enim viri docti & sapientis, hæc animi magnitudo, & libertas, ut quod probat, præsertim in Ecclesia profeti sinat:) Sed ipsius censura de libro, & nostris articulis, quam legimus his diebus propositam non respondet expectationi nostræ.

2. Lædimur ab eo iniquo præiuditio, cum quidem videat nos nihil absurde sentire, nihil profiteri, quod pugnet cum sanis iudiciis piorum & doctorum, in Ecclesia Christi, Imò locos aliquos doctrinæ Christianæ in nostris Ecclesiis piè & utiliter illustratos esse. Et tamen edidit censuram, in qua ait, nos à communi consensu Catholicæ Ecclesiæ dissentire. Jubet etiam in altera pagella Episcopos advigilare, ut genus doctrinæ, quod profitemur, deleant. Hæc cum publice proposita sint, dissimulari à nobis non poterant, ne tacite probare eius judicium videremur. Ideo veniam nobis dari petimus, quod hanc responsionem, vere & modeste scriptam, iniustæ ipsius censuræ opponimus.

3. Fatemur enim à nostris quosdam errores reprehensos esse late vagatos, ante hæc tempora in Ecclesia. Sed iniuriam facit Ecclesiæ Christi, si quis eos errores, vocat consensum Catholicæ Ecclesiæ, Persuasiones humanæ, sparsæ in Ecclesia contra Evangelium, etiam si diuturnitas temporis

poris

poris, magnorum hominum & multitudinis exempla authoritatem eis addiderunt, tamen non sunt Ecclesiæ Catholicæ coosensus, qui coosistit in Propheticis & Apostolicis scriptus, & sententia per Apostolos probatis testimoniis tradita.

4. Hunc consensum nos amplectimur & defendimus, nec ab eo unquàm discessuri sumus.

5. Scit Contarenus qui sint Ecclesiæ morbi. Quanta cœnæ Domini in Missis prophanatio. Quantum vitii in invocatione divorum. Quanta labes in cœlibatu Romano. Quanta inscitia in populo, qui non rectè docetur de pœnitentia, de beneficiis Christi, de fide seu fiducia, accipiente condonationem propter Christum, videt non solum Monasteria, sed ipsos etiam Canonum receotium libros plenos esse superstitionum. Videt Theologiam Monachorum dilutam esse, & veteri in multis locis dissimilem. Io his abusibus fatemur nos à multitudinis judiciis dissentire, quæ ne ipsum quidem probare arbitramur. Id autem non est discedere à consensu Catholicæ Ecclesiæ. Quare id crimen obücere nobis desinat. Et quod addit in ea pagella non desperari concordiam, sciat nos non recepturos errores quos taxamus, & quos ipsi noo solum decretis, sed nova asperitate, quæ non decent Ecclesiam, defendunt.

6. Constat enim multos honestos homines, & quidem in his aliquot doctrina præstantes interfectos esse, tantum propter piæ doctrinæ confessionem.

7. Ac quid in altera pagella ounc quoque agit Contarenus aliud, quam ut confirmet hanc sævitiam: Cum jubet Episcopos cavere, ne labes quæ grassatur per Germaniam irrepat in Diœceses. Et præcipit ut medicinam adhibeant. Quam? Usitatam, videlicet sectiones, usturas, neces. Hæc remedia nova sunt Ecclesiæ, & præsertim huic nationi parum apta. Deinde non ab eo viro probanda, qui pacis & concordiæ autor perhiberi vult. Facile retinerent Episcopi authoritatem, sit emendatis quibusdã abusibus, consulerent piorum conscientiis. Id sæpe testati sumus, & hanc ad concordiam, viam esse judicamus, præsertim in Ecclesia, in qua lucere debet, & eminere gubernatorum Mansuetudo.

8. Hæc eò recensuimus, ne dissimulatione oostra Cootareni scripta probare videamur, & hortamur omnes, ne talibus præjudiciis assentiantur, sed nostra dogmata conferant ad Evangelium traditum in scriptis Apostolicis & primæ Ecclesiæ exempla.

Concionatores Principum, & Statuum conjunctorum Augustanæ Confessioni.

SCRIPTVM LEGATI PONTIFICII, IN QUO SVAM DE ACTIS COLLOQUII SENtentiam magis explicat.

NOs Gaspar miseratione divina Tituli Sancti Apollinaris S. Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, Contarenus, Sanctissimi Domini nostri Papæ, & sanctæ Sedis Apostolicæ, in partibus Germaniæ, de latere Legatus. Postquam scripturam nostram, quam nuper in negotio religionis super tractatum Colloquotorum à Cæs. Majestat, e in eadem Religionis causa deputatorum, eidem Cæs. Majestati obtulimus, variam à Principibus, & Statibus Imperii interpretationem fieri iotelleximus, quibusdam ita interpretantibus, quasi quosdam articulos, quos quidam concordatos esse contendunt, acceptandos, & usque ad futurum Concilium tolerandos, & ab omnibus servandos esse voluerimus, aliis contrà putantibus, nos totum hunc Colloquutorum tractatum, omniaque, quæ in ipso acta, & quomodocunque disputata sunt, ad decisionem summi Pontificis, & Apostolicæ Sedis in Concilio generali, &c. remisisse. Nos, ne ulla in hac parte dubitatio relinquatur, sed ut mens & voluntas nostra clare intelligatur, sic mentem voluntatemque nostram declaramus, nihil in hoc toto negotio, per prædictam oostram scripturam quacunqoe ratione decidere, aut quod aliqui articuli prædicti tractatus acceptentur, aut usque ad futurum Concilium tolerentur, vel serventur, diffinire voluisse: sicut nec adhuc quidem decidimus, aut diffinimus. Sed tractatum prædictum totum, omnesque eiusdem articulos Summo Pontifici & Apostolicæ Sedi, in Concilio generali vel alio modo, ut in scriptura diximus, &c. diffiniendum remisimus, quemadmodum & adhuc remittimus, quam quidem sententiam nostram ut antea Cæs. Majestati ore declaravimus, ita nunc hoc scripto testamur, & confirmamus,

Ita est, G. Cardinalis Contarenus Legatus scripsit.

SENTENTIA IMPERATORIS DE INEVNDA CONSENSIONE RELIGIONIS, ET FACIENDO reformationis initio, deliberationi Electorum, Principum, & omnium Statuum proposita.

Mperatoria Maiestas, dominus noster clementissimus iuxta sententiam & consilium Electorum, Principum, & Statuum Imperii, quæcunque inter collocutores acta sunt, Legato Pontificio communicavit, deque his Legati sententiam rogavit, hanc denique causam, similiter & reformationem, ut illa quamprimũ (sicut ea summe necessaria est, & in prioribus Comitiis sæpe postulata) institui possit, summa diligentia eidem Legato commendavit. Ad quæ ambo Legatus respondit binis scriptis, quid ei faciendum videatur, quæ scripta Imperatoris Maiestas Statibus hic offert.

2. Postquam autem sua Maiestas in hac causa religionis, quantam omnino potuit, diligentiam adhibuit, nec tamen existimare potest, ut hisce Comitiis quicquam amplius agi & effici queat, præsertim cum Legatus Pontificius ea, quæ scriptis eius continentur, responderit: deinde quia ob hanc causam multum iam temporis effluxit, licet nihil sit effectum, utcumque sua Maiestas plurimum & laboris & molestiæ insumpserit: visum est ei, Statibus sententiam suam, & deliberationem, quæ ad recessum, & summarium decretum horum comitiorum conferre possit, exponere. Ea vero sic habet.

3. Consideratis laboribus, & diligentia, longo iam tẽpore multifariã adhibitis ad causas religionis cõponẽdas, ne ea causa religionis denuo in controversiã trahatur, ut etiã caveatur, & avertatur ulteriora incõmoda, & ut quã minimũ dissidii relinquatur, ut etiã posthac auxilio Dei omnipotentis ad omnimodã concordiã articulorum, qui adhuc in controversia supersunt, eo facilius perveniri possit, videtur Imperator Maiestat. deliberandum esse, an consultum sit, ut salvo quidem Recessu Augustano, articuli, de quibus inter collocutores utriusque partis convenit, recipiantur tanquam Christiani, nec amplius in disceptationẽ revocentur, idque saltem usque ad Concilium generale, penes quod sit ulterior examinatio illorum, & aliorum id genus articulorum: id quod etiam Legato Pontificio videtur, ut illius scripta satis testantur: dummodo, ut legatus pollicetur, & certiores eos facit, primo quoque tempore habeatur Concilium, aut tantisper dum per alias vias legitimas, cum consensu Statuum, rationes aliæ suscipiantur, quibus expedire tandem hoc negotium possit.

4. Præterea, an consultum videatur, si vel Concilii celebrandi spes nulla sit (quod tamen ut habeatur, necessario religionis rationes efflagitant) vel id tardius, quam convenit, cogregetur, ut tunc alius conventus Statuum Imperii indicatur, in quo de religionis causis agatur, quo tandem commode ad salutarem finem perducantur omnia.

5. Qua in re Impera. Maiestas, quantum ad se attinet, nihil intermissuram se pollicetur. Estq; in ea sententia, ut quamprimum fieri potest, in Germaniam iterum, auxilio Dei omnipotentis, redire velit, atque ea præstare, quæ digna sunt Imperatore Christiano, quæque huius officium requirit. Proposuit denique sua Maiestas, se daturum operam. . . . .

RESPONSVM PRINCIPUM ELECTORUM, DATUM IMPERATOR. Maiest. ad propositam ab eo deliberationem, de conclusione, & decreto in causa religionis faciendo.

T Imperatoria Maiestas, Clementissimus dominus noster, acta universa eorum, qui ad colloquium deputati fuerant, Legato Pontificio communicarit, ad cognoscendam eius de actis illis sententiam, unã cum responso, quod idem Legatus dedit, & aliis, quæ ad faciendam Comitiorum conclusionem & decretum pertinent, Principes Electores, & absentium Legati, qua decet, submissione, ex facta benigno iussu Maiestatis eius narratione, cognoverunt.

2. Principio bene memores sunt Electores, fideles ac indefessæ diligentiæ, quam aliquot iam annis Imp. Maiest. ex paterna & clementissi. benevolentia erga Germanicam nationem, adhibuit, ut dissensio in religione ad Christianam concordiam, & conciliationem redigeretur, ac in Imperio pax, & tranquillitas constitueretur, ac conservaretur. pro quo fideli studio, ac opera, Electores præsentes, absentiumque Legati Impe. Maiest. humillime gratias habent, parati semper, re etiam ipsa, gratos se declarare.

3. Expen-

3. Expenderunt autem diligenter Electores, scriptum Imperat. Majest. ante omnia vero, quantum quidem ad controversias in religione tractatas à collocutoribus attinet, deliberarunt apud se certo consilio, utile ac bonum esse, atque adeo sibi placere fatentur, ut articuli, qui à collocutoribus, conciliati sunt, tanquam boni recipiantur, ulteriorque de illis exquisitio ad liberum & Christianum Concilium differatur, vel ad nationalem synodum legitimè congregatam. aut si neutrum horum sit spectandum, ad venturum Conventum Imperii. sperant autem id valde utile fore, ad alia etiam incommoda ac dissidia præcavenda, profuturum denique ad conciliandos reliquos articulos, qui adhuc in controversia sunt. Adhæc si spes aliqua fuerit, conciliandi præterea articulos aliquot nondum conciliatos, rogant humillime Electores, horumq; absentium Legati, Imper. Majest. despicere ipsa velit de mediis & viis conciliandi tales. cæterùm, si fuerit impossibile, talia conficere isto tempore, rogant Electores, horumque absentiū Legati cum omni subjectione, Imp. Majest. ut ipsa juxta promissionem ab ea factam, & pro qua humillimè gratias agunt, velit apud Summum Pontificem instare diligentissime, ut ad examinandum, & conciliandum, tum commemoratos, tum cæteros etiam articulos, liberum & Christianum Concilium quam celerrime indicat, in loco aliquo commodo Germanicæ nationis, idque sine omni dilatione habendum curet.

RESPONSVM PRINCIPVM,
ROMA. PONTIFICEM AGNOSCENTIum, datum Imperat. ad propositam de religionis negotio deliberationem.

Atholici Principes ac Status, quantum per temporis brevitatem licuit, expenderunt scriptum, recenter ipsis ab Imp. Majest. oblatum, unà cum resolutione Pontificii Legati. Probe vero memoria repetunt, Imp. Majest. & in aliis Comitiis, & in præsentibus, mirificum laborem ac studium semper adhibuisse, ut religionis controversiæ cōponerentur, ac de reformatione Christiana cogitaretur, de qua voluntate Catholici Principes, & Status suæ Majestati humillime, & cum omni subjectione, gratias agunt.

2. Quia vero Imp. Majest. significavit, se intra paucos dies hinc discessuram, non videtur esse necessarium, ut Status supervacaneis ac prolixoribus scriptis aut disputationibus suæ Majestati sint molesti, tum vel eam, vel seipsos diutius remorentur, sed in hoc potius incumbendum, ut Christianè tandem finis huic negotio imponatur, ita tamen, ut tantisper, dum id fit, Imperat. Majest. adsit. Quod ut faciat, humillime roganda est.

3. Vt autem ad Imp. Majestatis scriptum respondeatur. Initio fatentur Status, sibi compertum esse, quod in Germania, & aliis nationibus, imò in toto propè orbe Christiano, non pauci abusus, sectæ, hæreses, & schismata passim obtinuerunt, quæ omnia sine generali Concilio extirpari, aut emendari nequaquam poterunt.

4. Fatentur etiam Status Catholici, non decere se, ut immutationem aliquam religionis, ceremoniarū, aut rituum (quæ per aliquot centenos annos durarunt, partim etiam consiliis sunt instituta) vel consentiant, vel mutari talia permittant: eò quod Summus Pontifex, per suum Legatum, sese offert ad celebrandum Concilium intra breve tempus, velitque hac de re Imp. Majest. in propria persona colloqui cum summo Pontifice. Quod propositum Pontificis Statibus Catholicis, supplicant iidem Pontifici, ut, omni amota procrastinatione, Christianum & generale Concilium indicat, indictumque haberi curet, in loco aliquo commodo Germanicæ nationis, quo sic multarum animarum perditio præcaveatur.

5. Porrò si negotiis secularibus impediti Potentatus Christiani in propria persona venire ipsi ad Concilium non possent, nihilominus tamen, ut Concilium procedat, Summus Pontifex dare operam debet, simulq; apud Potentatus, qui ipsi in Concilio comparêre non poterunt, diligentissime instare, ut hi suo nomine, & loco, eruditos, probos, & idoneos, plena cum potestate, commissarios mittant. ut semel Christianitas ipsa in formam & vitam verè Christianam restituatur, errores extirpentur, Dei denique ira, & plagæ imminentes avertantur.

6. Quod si huiusmodi generale Concilium non impetratum fuerit (quod tamen Status Catholici, confisi promissis Summi Pontificis & Imp. Majest. minime fore putant) etiam atq; etiam orant Status, ut Summus Pontifex & Imp. Maiest. dare velint operam, ut saltem in Germania nationale Concilium habeatur. Iam si nec ipsa ratio habendæ nationalis synodi Summo Pontifici & Cæs. Maiest. placuerit, rogant Status, ut iuxta id quod sua Maiestas facturam se & curaturam recepit, sine omni dilatione, in imperium Germanicæ nationis venire velit, atque convocatis Statibus, denuò tentare, ut errores extirpentur, ac omnia, quæ prave intellecta & accepta sunt Christiane discutiantur. Atq; istæ viæ solæ restant quibus saluti Christianorum consuli poterit, adeo ut nisi aliqua istarum ineatur, magis atque magis in se dividetur Germanica natio, eiusdem gloria, honor, & opes interibunt, atq; id genus plurima incommoda ad vicinas etiam nationes pertingent.

7. Secundo, Catholici Status decreverunt apud se, quod auxilio Dei, constanter adhærere velint nostræ veteri religioni & veræ fidei, quemadmodum hæc in sacris Evangeliis, conciliis, statutis, & ordinationibus Christianæ & Catholicæ Ecclesiæ, ac doctrina sanctorum Patrum, ab Apostolorum tempore, usque ad hodiernum diem, mansit, & observata est.

8. Præterea Recessus, Ordinationes, & Mandata per Imperat. Majestatem & Status Catholicos, præcipue vero decreta Augustani Conventus, in quæ tamen communiter à Statibus consensum est, se qui, & his parere firmiter in animum induxerunt, indubitato sperantes, quod reliqui Status omnes, qui in Augustanum Recessum consenserunt, eidemque, sigillis etiam suis appensis, subscripserunt, promissis insuper auxiliis Imperat. Majestati, paulopost Ratisbonæ iterum ratam habuerunt subscriptionem Augustæ factam. Et tandem Haganoæ tertio Electores & Principes, qui istic in propria persona fuerunt, eundē Augustanū Recessum denuo approbarunt, servandumque receperunt. adeo ut sese obtulerint, collocuturos de defensione, si quid tentaretur adversus Recessum Augustanum, quemadmodum in decretis eorum Comitiorum, & scriptis in illis exhibitis continetur. maximè vero inhærendum Augustano Recessui Principes censent, & adeo nullo modo recedendū: cum Imperat. Majest. & in eisdem Comitiis, & hic, cum in prima sua propositione, tum formula deliberationis, de Recessu hic constituendo, eundem Recessum Augustanum, ipsa quoque salvum manere se velle declaraverit.

9. Tertio, cum Imperat. Majest. ex singulari proculdubio clementia, proponit, suæ Majest. videri, articulos, in quibus inter collocutores convenit, & qui conciliati sunt, sine ulteriori discussione, usque ad Concilium, recipiendos esse & approbandos, &c. Respondent Status, se in hoc nullo pacto consensuros, neque enim id videri consultum ob sequentes causas. Primum namque à collocutoribus propositi sunt articuli aliquot, minime necessarii, supervacanei, & de quibus nulla fuit antehac controversia, nec hodie est. Ut sunt primus, secundus, tertius & quartus. Absurdum igitur videri, ut articuli nunquam controversi concilientur. præterea, quartus articulus, de peccato originali, non hic est conciliatus, sed VVormatiæ: alia tamen forma, quam nunc est in scripto oblato, propositus. Secundo maximopere necessarium erit, ut ab utraque parte denno eligantur, qui novo colloquio & disputatione excutiant omnia. Extant enim verba in scripto commemorato, quæ non sunt consentanea consuetudini Ecclesiæ, & formis loquendi à Patribus usitatis. adhæc insunt scripto dogmata quædam minime admittendā, quæ partim obliteranda sunt, partim mitiganda, & in aliam formam redigenda. præstiterit itaque negotium istud menses adhuc aliquot differri. Tertio, hi articuli solum conciliati sunt, qui & minoris momenti sunt, & de quibus inter doctos non magna antehac fuit controversia, qui denique non tam periculosam offensionem apud plebem vulgo excitarent, quam alii nondum conciliati. Et quia præcipui articuli, atque adeo ii, quibus Christiana fides nititur: ut est articulus, de venerando sacramento veri corporis & sanguinis Christi, de adoratione & reservatione eiusdem, communione sacramenti sub utraque specie, cōfessione, pœnitentia & satisfactione, &c. hi nimirū non solum non conciliati sunt, sed à Protestantibus vehementissime impugnati, adeò ut de his nulla conciliatio spernanda sit. Quin imò collocutores Catholicæ partis plusculum, quam decebat, in his concesserunt Protestantibus, ita ut quæ admissa sunt ab illis, emendatione & declaratione habeant opus.

10. Quarto, quoniam si reciperentur articuli conciliati, multis modis posset imminui existimatio Summi Pontificis, Imperat. Majest. & Statuum Catholicorum, hique omnes, ne se hoc nomine variis obtrectationibus exponant, periculum erit. Videtur Catholicis Statibus consultius, & melius esse, ut suo loco scriptum collocutorum relinquatur, & omnia negotia ad religionem pertinentia differantur, ad Concilium vel generale, vel nationale, vel saltem ad Conventum omnium Statuum Imperii, quemadmodum etiam Pontificii Legati resolutio consulit. nimirum ut ista omnia ad concilium Summi Pontificis reiiciantur.

VVilhelmus & Ludovicus fratres, Duces Bavariæ.
Otto Henrichus, Dux Bavariæ.
Henrichus Dux Brunsuicensis.
VVilhelmus Dux Clivensis.
Ernestus Marchio Badensis.
Georgius Landgravius à Leuchtenberg.

Episcopi }
Prælati } qui adsunt, vel absentium Legati.
Comites }

Magister Theutonicorum.

Civitatum Imperialium Legati, Imperatoriæ Majestati ex assensu maioris partis inter se, responderunt, petere se, ut omnia ea, quæ collocutores alterius partis, in libro ab Imperatore oblato, ut vera & pia approbarunt, admitterentur: hoc est, & conciliatos articulos, & quicquid reformationis liber iste præscribit, recipiendum judicarunt & optarunt. Sunt autem hæ Civitates.

Colonia. Aquæ.
Metis. VVormatia.

Spira }
Hagenoa } Suo & eorum oppidorum nomine, quæ ad Præfecturam pertinent Hagenoensem, hoc est, Selestadii, VVissenburgi, Landoiæ, Keysersbergæ, Obernehen,
Colmaria } Rosheim, Turckheim, Munster in Valle S. Gregorii.

Ratispona.

Ratispona. Rotenburgum.
Uberlinga. Ravenspurgum.
Schuinfurtum. VVangen.
Pfullendorff. Alea.
Bopfingen.

SCRIPTVM LEGATI PONTIFICII AD ORDINES IMPERII, NE QVID statuant de nationali synodo.

Reverendissimi & Illustrissimi Domini, cum pervenerit ad aures nostras, quod in determinatione huius Conventus Imperialis tractatae controversiae fidei remittantur ad concilium universale; quòd si celebrari non posset, tunc remittantur ad concilium nationale, &c. Animo perpendentes quàm magni praeiudicii esset, si controversiae fidei remitterentur ad concilium unius nationis, officii nostri putavimus esse, commonefacere Dominationes vestras Reverendas & Illustriss. ut additio illa de Concilio Nationali omnino tollatur. Nam perspicuum est, in nationali concilio nullo pacto posse determinari controversias fidei: cum hoc concernat Statum universalem Ecclesiae. Et quicquid ibi determinaretur, esset nullum, irritum & inane. Quod si à Dominationibus vestris Re. & illustriss. factum fuerit, ut certe nobis persuademus, quemadmodum gravissimum erit Sanctitati Pontificiae, quae caput est Ecclesiae, & conciliorum omnium, ita econtra erit ipsi molestissimam, si secus fieret. Nam clarum est maiores seditiones in controversiis religionis hoc pacto orituras esse, cùm in aliis nationibus, tum in hac nostra nobilissima provincia, hoc officium noluimus obmittere, tum ut pareremus mandatis Sanctitatis suae, tum etiam, ut non deessemus officio personae Legati nobis à sede Apostolica iniunctae. Ratisb. 16. Iulii.

Paratissimus ad obsequia dominationum vestrarum reverendissimarum, & illustrissimarum.

Gasparus Cardinalis Contarenus Legatus.

AD HOC SCRIPTVM LEGATI, ORDINES IMPERII RE-sponderunt, ut sequitur.

Reverendissime in Christo pater, sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis, & sanctissimi Domini nostri Papae de latere Legatus, Domine colendissime. Reverendissimi, & Illustrissimi sacri Romani Imperii Electores, aliique Principes, & Status, ex scripto Reverendissimae dominationis vestrae eisdem oblato, intellexerunt, Re. Do. vestram petere, quod iidem Principes & Status ex determinatione Recessus huius Imperialis Conventus, qua tractarunt, ut si concilium universale celebrari non posset: tunc controversiae fidei ad concilium nationale remittantur, illam additionem de Concilio nationali omnino tollere: Cum perspicuum sit, in nationali concilio nullo pacto posse determinari controversias fidei. Et quicquid ibi determinaretur, esset nullum, &c. Prout haec omnia in praeacto Re. Do. vestrae scripto plenius continentur, & explicantur, ad quae praefati Principes & Status Imperii respondent R. D. vestram promovendo, & sanct. Dominum nostrum Papam indicendo & citra ulteriorem procrastinationem celebrando concilium universale, facillime praecavere posse, ne subortas fidei & religionis nostrae controversias in concilio nationali tractari ac determinari oporteat, id quod omnes huius Imperii Status plurimum optant & obnixe rogant. Sin autem concilium universale toties pollicitum & iam à Re. D. nostra, iterum promissum, per sedem Apostolicam, ad effectum suum non fuerit deductum, evidens profectò huius imperii, & praesertim nationis Germanicae necessitas expostulat, controversias istas in religione nostra excitatas, in concilio nationali, an si ne hoc quidem congregari poterit, in alio Imperiali Conventu, praesente rum, & hoc negotium dirigente aliquo Legato sedis Apostolicae, sufficientibus ad hoc eiusdem sedis Apostolicae facultatibus suffulto, concordari, ac diffiniri. Ut enim in tot tantisque opinionum varietatibus haerere, nedum periculosum, sed etiam intolerabile foret: ita econtra praedicti Principes, & Status nihil vehementius exoptant, quàm illas controversias, legitimo & debito modo ad concordiam Catholicam redigi, non diffidentes, quin R. Dominatio vestra, eam ad rem suum quoque promotionis auxilium sit collocatura. Et sanctiss. dominus noster pro debito pastoralis officii sui authoritatem suam interponere non sit recusaturus. Datum Ratispo. 16. Iulii Anno 41.

Auctore Martino Bucero.

ADMONITIO CONCIONATORUM PROTESTANTIUM AD LEGATUM PONTIFICIUM, de eo quod ad Ordines Imperii scripsisset, non licere in Synodo Nationali determinare controversias fidei, & Pontifi; Rom. esse caput Ecclesiæ, & Conciliorum.

Ratia & misericordia Domini, ad agnoscendum tempus visitationis nostræ, & benevole sentiendi de lapidibus Zion, miserendique pulveris eius, Amplissime Contarene, Ut antehac, studio tantum gloriam Christi adserendi, & nequaquam Dominationi tuæ ullam molestiam adferendi, questi sumus, quod doctrinam nostram in scripto tuo ad Illustriss. Principes, & Status Imperii injuste insimulasses, cum dissensionis ab Ecclesia Catholica tum corruptelæ, qua nimirum adolescentes in nostris scholis infecti, postea alios quoque per Germaniam inficerent & corrumperent, cum ea tamen nihil aliud sit quàm doctrina Christi divinis literis clare tradita & verè Catholico consensu testificata: ita nunc eodem studio rursus queri, reque per Dominum nostrum Jesum Christum unicum caput, Pastorem & vindicem Ecclesiæ suæ, ac dissecatorem & abolitorem omnium, qui illi infesti sunt, admonere cogimur de eo, quod iterum ad Illustriss. Principes & Status S. Imperii volueris scribere, *perspicuum esse, si studeant synodo huius nationis, controversias religionis componere, & reformationem Eccesiarum instituere, maiores seditiones & controversias religionis, cum in aliis nationibus, tum in hac ipsa nostra natione orituras esse*: eamq; ob causam, & quod *controversiæ fidei*, ut tu ais, *in nationali concilio nullo pacto determinari queant*: denique, quam non dubitamus summam hujus dehortationis causam esse, ne faciant, *quod Roma. Pont. futurum molestissimum sit*, eos ab hoc suo pio, salutari, & plane necessario consilio, dehortari, atque adeo absterrere in animum induxeris. Nam quæ, obsecro te per religionem Christi, major seditio, aut controversia religionis metuenda sit, vel in nostra, vel in aliis nationibus, si nostræ Ecclesiæ, religionis controversias, secundum verbum Domini, atque vere Catholicum consensum, secundum indubitatos Ecclesiæ Dei Canones componant, & manifesta vitia, quæ in doctrinam, & ceremonias, inque harum administros, tam importune invaserunt, & prævaluerunt, corrigant? Atqui si id de Imperat. Majest. Clementissimo Domino nostro, Illustrissimis Proceribus & Statibus hujus Imperii sentire velis, quod de Principibus Christianis decet, nihil aliud illos per controversiarum in religione compositionem, Ecclesiarumque reformationem, vel intelligere, vel moliri, suspicari debes. Ad hunc autem modum, si dissensiones de religione tollantur & doctrinæ Christi puritas, sacramentorum synceritas, & disciplinæ Ecclesiasticæ iustus vigor restituatur, sicut depulsa seditione & vi Antichristi & Satanæ, regnum Christi apud nos instaurabitur, ita vera ac solida in Christo pax huic nationi, cum intra seipsam, tum cum piis omnium nationum, optatissime reparabitur, & feliciss. propagabitur, nec reluctabitur quisquam, aut contradicet, præter eos, qui Christo domino renunciant: *nolumus hunc regnare super nos*, his autem si approbare nos quæramus, servi Christi esse nequibimus. *Misi vos*, inquit Dominus ad suos *sicut oves in medio luporum & in me pacem, in mundo pressuram habebitis*. proinde merito ex toto corde abominantur Sancti omnes, hoc tuum omen, majores orituras seditiones, & controversias, cum in aliis nationibus, tum in nostra, si nos res Ecclesiasticas tam misere adflictas, & dissipatas, restituere nationali synodo laboremus. Nihil enim prorsus turbæ, nihil motus contra hoc tam sanctum, & omnibus salutiferum institutum, à quoquam, qui non oppugnandum sibi regnum Christi decreverit, metuendum est. Quamobrem si rationem habes divinationis tuæ, apparet providere te, Episcopos & Principes in aliis nationibus, nam de nostris, si institutam Synodum haberi contingat, securi sumus, obstituros, quo minus pii homines, oves Christi, nostro exemplo exciti, vocem audiant pastoris sui, eumque sequantur. Sed eos qui contra Christi regnum tumultuantur & seditiones movent, ridet qui in cœlis habitat, & debent eos negligere qui in hoc confidunt.

Illud autem vehementer de tua eruditione & zelo, quo te in domum Domini flagrare plurimi prædicarunt, miramur, quod in hac tanta luce sempiternæ & cuncta superantis & vincentis veritatis, quæ ubique sese infundit tam potenter, scribere volueris, *perspicuum esse in nationali concilio, nullo pacto posse determinari controversias fidei*. Quid enim cuiquam nationi à Domino negatum est? Pollicitus est Christus bonum à patre spiritum fide pro hoc rogantibus omnibus, & seipsum medium interfuturum, ubicunque vel tres in suo nomine convenerint, nihilq; non impetraturos, de quo super terrâ ipsi inter se consenserint, quodq; cōsentienter à patre cœlesti, per ejus nomen petierint. In medio quoq; sunt Divinæ scripturæ, sacri Canones, scripta Patrū. poterimus ergo & nos Germani, & quælibet alia natio, quamlibet ea sit sensibus carnis parum vafris, vel exercitatis sententiam Domini in omnibus, quæ ad veram religionem vere pertinent, & ad salutem Ecclesiarum omnino intersunt, invenire, cognoscere & sequi. Abscondit enim Dominus regni sui mysteria à sapientibus & callidis, & revelat ea his qui sunt malitia pueri, & sensu simplices: nec cuiquam fide petenti, sensus sui cognitionem negat, vel religiose pulsanti, adyta mysteriorum suorum non recludit, nec à quoquam se vero corde quærente, abscondit. Sed adfers rationē dicti tui. quod enim & cōtroversiæ de religione, & earū decisio & extinctio, concernant statū univer-

salis

salis Ecclesiæ, videri vis consequi, non posse unius nationis esse, eas decidere & tollere. Verum id quidem est, nullam nationem, sic posse quæ de religione controvertuntur determinare; & quæ in disciplina Ecclesiarum collapsa sunt, instaurare, ut id in aliis quoque nationibus valeat; nisi illæ suo quoq; judicio, & sua sponte eadem & judicare queant, & amplecti velint. Quocirca optandum est: ut quæcunq; nationes Christi nomen pariter invocant, in unam synodum commode conveniant, & communi consilio de repurganda doctrina, & Sacramentorum administratione, revocandaque disciplina, deliberent & statuant. Nam eisdem ubique morbis laboratur, & est omnium electorum Dei una fides, una Ecclesia, ut est unum baptisma, una Christi professio. Attamen si aliæ nationes, vel nondum huc vocantem Dominum exaudiant, vel sequi, quem audiunt, nolint, debet ne id & nos remorari, ne de cognoscenda & sequenda voluntate Domini, tandem conveniamus? Nihil enim novum inferre, sed quod est traditum antiquitus repetere, nihil nostra authoritate statuere, sed rursus amplecti cupimus, quod statuit & edixit Christus ab initio; quodque adeo observandum Apostoli, Martyres, & S. Patres judicarunt, ut anathema haberent etiam angelum de cœlo, convellere aliquid de eo molientem, & vitam tyrannis, quam vel apiculum de eo, cuiquam remittere mallent. Decet quidem quod omnium interest, ab omnibus constitui: at si alii nolint, nemini tamen ob id licebit deesse officio suo, quod debet Servatori suo & Ecclesiæ Dei: nemini negligere, quod Dominus injunxit omnibus & sine quo retineri gratia Dei non potest. Nulla enim tanta inter homines societas esse potest, ut sit cuiquam, causa sociorum offendendus Deus, & abiicienda vita æterna. Istud autem nos certo faceremus, si in confessis abusibus & vitiis perseverare vellemus, propterea, quod aliæ nationes hunum correctionem, vel sua, vel aliorum, aut ignoratione, aut cupiditate impeditæ differrent. Possunt igitur, ut e, ac debent officio, & Germani, & quilibet alii populi, simulatque aliquid in religionibus apud se vitiatum cognoverint, quamprimum, cum Provincialibus, tum Nationalibus synodis, & quacunque demum via & ratione commodius queant, ut id sanetur, & in Ecclesiis omnia syncera & integra sint & conserventur, summam curam impendere. Hoc & veris Canonibus ita sancitum, & à sanctis olim Patribus religiosiss. observatum est. Quæ cum non ignores, Contarene, admodum dolet nobis, quod scribere tibi permiseris, *Quicquid in nationali nostra Synodo determinaretur, id futurum nullum, irritum, & inane.* Etiam ne, si quid rectè ac pie determinaretur? Nam scribis, quicquid. Quæ contra Christum vel in generalissimo concilio conclusa fuerint, ea certe nulla, irrita, & inania sunt: at quæ secundum verbum Domini, vel privatus aliquis, nedum provinciæ aut nationis alicujus concilium statuerit, ea adeò non nulla, non irrita, aut inania esse unquam poterunt, ut cœlum & terram prius immutari oporteat, quam ea mutari possint aut intercidere. Tam multa olim per nationalia concilia in Syria, Græcia, Aphrica, Italia, Gallia & Hispania, contra furores Arrii, Donatistarum, Pelagii, & aliorum hæreticorum sanctissime decreta, de moribus Ecclesiæ saluberrime constituta sunt; ea ne dices tu nulla, irrita, & inania fuisse? Atque alienum profecto, & ab ætate, & à sapientia tua, & illud est, quòd Pontificem *caput Ecclesiæ & conciliorum* nominas. Delatum quidem olim est sedi Romanæ, cum in ea veri Petri successores sederent, ut prima esset: & Episcopo Rom. ut inter Patriarchas prærogativa authoritate polleret: at caput vocatum Ecclesiæ & Conciliorum, apud quem unquam, te quæso, Patrum legisti? Ergo ne ista adhuc in tanta Evangelii luce, omnium animos & conscientias tam acriter feriente, jactare audetis? CHRISTUS unus & solus caput Ecclesiæ est, & manet in æternum. Paulus autem Apollo, Cephas, ministri Ecclesiæ sunt. Et tu tam dissimilem his hominem, propter usurpatum titulum, & successionem sedis Cephæ, caput Ecclesiæ & conciliorum facere audes? maximè, cum adeo nihil ab eo, quod vel ministerialis capitis sit, ad Ecclesias permanet; sed contraria omnia. Et in hac ipsa causa, vidè quam male laudes tuum Pontificem. Nam si molestiss. laturus est, si pia & necessaria in nostra natione Synodus habeatur, ita ut institutum est, ad quam rem urgere ille cumprimis debebat, an ne quærere studet, quæ oves Christi aberrarunt? obligare quæ aliquid fregerunt? confirmare quæ debiles sunt? Sed meliorem monemus. Dominus Jesus largiatur, aut vobis alia consulere, aut nostris ne ista vestra consilia sequantur: confirmetque eos, ut quod pie & necessario proposuerunt, id etiam fortiter perficiant, ut tandem hujus nationis Sancto concilio Ecclesiis nostris & idoneos ministros, & puram doctrinam, & veram sacramentorum dispensationem, salutaremque disciplinam restituere annitantur. Nam à Roma quid expectandum nobis sit, ipsa quæ illic tot jam seculis disciplina viget, totque annis extracta de concilio legitime cogendo & habendo, tergiversatio, nimis certo testificatur. Sed faciat Dominus arborem bonam, ut & bonos fructus inde sperare liceat, & confirmet Imperatoriam Majestatem, cunctosque Proceres & Status hujus Imperii, ut jussa Dei salutemque tot Ecclesiarum, Romani Pont. cupiditati præferant. Hæc voluimus, qui hic ex ministris Ecclesiarum Protestantium reliqui adsumus, apud te queri, teque eorum, quæ certè contra & dignitatem & officium tuum facis, ne & nos officio nostro hac in parte deessemus, admonere. Christus Dominus respiciat, & restituat Ecclesiam suam, nosque illius idoneos & utiles ministros faciat. Amen. Quando ipse agnoscis nos vera & necessaria scribere, ne ea iniquo animo accipias. Bene vale.

RESPONSUM ELECTORIS, ALIORUMQUE PRINCIPUM, ET STATUUM

Protestantium, ad propositam ab Imperat. Majestat. deliberationem, de decreto faciendo in causa religionis.

Uæ Imperatoria Majest. exponi fecit Principibus Electoribus, aliisque Principibus, & Ordinibus de suo discessu, deinde capita, & articulos, ad faciendam actorum in his Comitiis conclusionem, & decretum pertinentes, tum ea, ad quæ se Imperatoria Majestas offert, & quæ petit, ea omnia Princeps Elector ac cæteri Principes, & Ordines, qui Augustanæ Confessioni adhærent, præsentes, & absentium Legati, cum summa reverentia, & submissione audierunt, & cognoverunt: aguntque cum omni subjectione gratias Imp. Majest. ob summam diligentiam, & laborem, quem ipsa impendit, in hoc, ut causæ religionis controversæ Christianè componerentur, similiter & Christiana reformatio Ecclesiæ impetraretur. Non dubitant autem Status commemorati Imperat. Maiest. ex responsione pertinente ad negotium religionis, quam nudiustertius suæ Majestati obtulerunt, intellexisse, Status ipsos modis omnibus propensos esse ad Christianam concordiam, in qua divinum verbum, & veritas locum habere, & Christiana Ecclesiæ reformatio, quam & sua Majestas summe necessariam agnoscit, ad effectum perduci, ac reipsa constitui possit.

2. Cæterum quia Statibus prædictis placuerunt articuli conciliati, modò intelligantur rectè, & Christianè, atque adeo juxta responsionem, quam scripto obtulerunt, adhuc eosdem articulos placere fatentur. Rogant autem suppliciter Imperat. Majest. quod ipsa velit efficere, ut ejusmodi articuli pro conciliatis recipiantur, in hoc ut sint auspicatum exordium concordiæ. sperant enim Status Deum omnipotentem gratiam suam largiturum, ut sic veritas magis atque magis dilatari, & eo expeditius via ad Christianam reformationem parari queat.

3. Satis præterea intellexit Imperat. Majest. Statuum prædictorum animum ac voluntatem, quantum ad articulos nondum conciliatos attinet, ex scripto suæ Majestatis oblato. Simul autem Status humillime rogant, quòd sua Majestas Recessum Augustanum, eo quòd minime idoneus est ad concordiam promovendam, imò etiam cum quibusdam articulis pugnat, clementer velit tollere, aut saltem suspendere.

4. Cognoscere enim facile potest Imperat. Majest. Augustanum Recessum (si is valere debet, atque in suo vigore manere) maximo impedimento futurum speratæ concordiæ in religionis causis, nec non Christianæ reformationi, communi denique paci, neque enim duo hæc simul posse consistere.

5. Quòd vero Imperat. Majest. à Statibus petit, ut cogitare velint, si, posito casu Concilium non procederet, an tum communis Imperii Conventus iterum indici debeat, in quo religionis causæ amplius tractarentur, & ad commodum exitum perducerentur.

6. Quantum ad Concilium attinet, probe adhuc se memores esse fatentur Status suæ appellationis, protestationis, & omnium, ad quæ se obtulerunt. Nihil quoque tam ardentibus votis expetunt, quam ut legitimum, liberum & Christianum Concilium in Germania celebrari possit, in quo religionis controversiæ secundum verbum Dei excutiantur, Christiana etiam reformatio, & abusuum, qui obtinuerunt, extirpatio sequi possit.

7. Quod vero Status consentire debent in eiusmodi Concilium in quo Papa, vel sui (qui Protestantium Statuum adversarii summi existunt) de religione cognoscendi & judicandi potestatem haberent, id quominus faciant Status, iustis, firmis, & certissimis rationibus permoventur, quemadmodum eas bona ex parte exposuerunt in recusatione Concilii Mantuæ indicti, ad quam rursus se referunt, humillime rogantes Imperat. Majestat. ut istud Statuum propositum necessariis, & inevitabilibus causis innixum boni consulere velit.

8. Relinquunt vero Status liberum arbitrio, & consilio Imperatoriæ Maiestatis, ut si minus impetrari possit Christianum & liberum Concilium in Germania, in quo scilicet agatur de religione, & reformatione Christiana, ut per alium Conventum Imperii de his rebus Christianè agatur, & transigatur. Parati enim sunt Status, id quod sæpenumero iam testati sunt, suæ Christianæ confessionis, & doctrinæ Ecclesiasticæ sufficientes causas adferre, eiusque rationem reddere.

DECRETUM, ET EDICTUM IMPERATORIS,

de reformatione Episcoporum, & totius administrationis Ecclesiasticæ.

Njunximus præterea & commisimus, Legato etiam Pontificio adsentiente, quemadmodum hoc decreto sanctè commendatum, & iniunctum volumus omnibus Prælatis Ecclesiasticis, ut inter se ipsos, & suos, qui ipsis subjecti sunt, Christianã vivendi agendique ratione & reformatione instituere aggrediantur, talẽ nimirũ, quæ ad cõmodam, decẽtẽ, & salutarẽ administrationẽ Ecclesiæ utilis sit, ac deserviat. Etiã ut huiusmodi refor-

matio-

mationem, serio ac severi tueantur, & strenue servent, nullaque se re, in eo remorari vel impediri patiantur. id quod prædicti Prælati obedienter se facturos quoque oobis & commemorato Legato receperunt. Speramus ergo quod ejusmodi ordinatio & reformatio tandem viam sit præparatura, & multis modis commodatura, ad ea pie & Christiane concilianda, plenamque semel concordiam constituendam, de quibus in religione est controversia.

Elogium Johan. Eccii de libro ab Imp. Ordinibus Imperii ad excutiendum oblato, & in Colloquio ab eo maxima ex parte comprobato, in Concilium Principum, qui se Catholicos vocant missum.

Neque placuit, neque placet, liber iste insulsus, neque placebit in quo tot errores & vitia deprehendi. unde judico, sicut semper judicavi, eum à Catholicis non recipiendum, qui relicto modo loquendi Ecclesiæ & Patrum, Melanchthonizat.

Etidem ego Eccius non consensi, neque vidi librum Cæsareæ Majest. oblatum, sed solum prælecti fuerunt mihi articuli Lutheraoorum, multomious consensi io scripturam quandam quæ dicitur Imp. oblata cum libro, quam nunquam vidi. Eccius scripsit.

Supplicatio Clariss. virorum, D. D. Iulij pflug & Iohan. Gropperi.

ILLUSTRISSIMO PRINCIPI
DOMINO FRIDERICO, COMITI PALATINO
Rheni, Bavariæ Duci, &c. & Illustri domino Nicolao domino à Granuela præsidibus, ac Illustribus & Magnificis Dominis Auditoribus colloquio de Religione nuper habito à sacra Imperatoria Majestate præfectis & ascitis.

ILLUSTRISSIMI Princeps, Illustres & Magnifici Domini. Non dubitamus singulari Dei providentia & benignitate factum esse, ut cum non multo post exorsa comitia, Invictissimo Imperatori Carolo Augusto assentientibus amplissimis sacri Imperii Ordinariooibus placuisset, Doctorem Joannem Eccium & oos ambos ad colloquendum de Religione cum Protestantibus deligere, Simul etiam hoc placuerit, ut eidem colloquio Illustrissima, Illustres & Magnificæ D. V. suæ Maiestatis nomine, partim autoritatis causa præessent, partim ferendi testimonii gratia adessent. Ostendit enim rerum eventus, quis est præsens causæ status, quàm iniquis calumniis expositi essemus, nisi Illustrissima, Illustres & Magnificæ D. V. ut debent ita quoque velint veritati rerum gestarum testimonium perhibere. Noverunt illæ, quo pacto nos ad hanc provinciam, initio vocati simus, neque enim, ut scitis, iogessimus nos ultro, sed diu ineptitudinem nostram, cum apud nostrorum Principum Electorum, Legatos, & Consiliarios tum apud Imperatoriam Maiestatem excusavimus & obtestati sumus, ut hæc sarcina iumentis tanto oneri ferendo aptioribus imponeretur. Sed ut noverunt amplissimæ Dominationes vestræ, auditi non sumus, protracti & adacti in hoc opus, quod alios suscepisse cuperemus, qui illud maiori cum fructu absoluere potuissent. Nunc ubi postulatam obedientiam præstitimus, & quod in nobis fuit, summa cum fide & synceritate (Deum & conscientiam nostram testamur) non sine iogenti labore & fatigatione peregimus, non solum nullas gratias referimus, sed etiam plane immerentes gravem calumniam sustinemus, idque illo, à quo tale nihil suspicati sumus, & quem hoc facere ob graves & multas causas, si fui meminisset, minime deceret. Is est Doctor Eccius, collega ouper noster, qui tum gestum colloquium, cui ipse multo tempore, & quoad febri corriperetur, oedum interfuit nobiscum, sed & quodamodo pro sua authoritate præfuit, adversus omnem iniustam calumniam tueri & defendere debetet, primus omnium est, qui atrociter impetit & convellit. Vidimus enim scriptum eius, quod non ad quoslibet, sed in ipsum Senatum sacri Imperii Principum Prelatorum & Ordinum transmissum est, quo veritus non est testari, sibi neque placuisse, neque placere, neque placiturum unquam illum librum, quem vocat insulsum, per Imperatoriam Maiestatem exhibitum, in quo, ut ait, tot errores & vitia deprehenderit, quem & eodem suo scripto nullis rationibus additis censoria nota damnat, & indignum indicat, ut à Catholicis recipiatur, quem etiam ut est Imperatoriæ Maiestati post habitum colloquium redditus, se vidisse pernegat. Affingit quoque, nescimus quam scripturam, quæ se inscio simul cum libro Imperatoriæ Maiest. fuerit oblata. Adhæc audivimus eum in singulos etiam articulos tam conciliatos quam non conciliatos, mordaces censuras consarcinasse, quibus nihil aliud sit annixus, quam ut si posset, astrueret nihil esse in toto libro, ut Cæsari redditus est, quod non sit vel supervacaneum, vel erroneum, vel nullius ad componendas has religionis discordias momenti. Et ut hæc febricitans forsan impetu magis animi quàm certo iudicio effuderit, comperimus tamen illum hac sua suggestione evicisse, ut in primis sui Illustrissimi Principes Bavari, & per hos plærique alii, ad sic, ut ille vellet, senti-

endum sint persuasi, & non persuasi tantum quod ad se attinet, sed etiam huc adducti, ut Cesariæ quoque Maiestati hæc quæ Eccius effutivit, quàm maximè approbata velint. Sed hoc uno nos fœlices judicamus, quod vos rebus omnibus adfuistis spectatores, quod nihil in hac tota causa vobis inscijs actum sit, quinimo nihil pene vobis non mandantibus. Si privato consilio, ambitione, seu ullo affectu permoti, nos in hanc provinciam ingessissemus, si non in totum quod Imperatoria Maiestas præscripsit fideliter essemus insequuti, si is liber quem Impetatoria Maiestas obtulit (non à nobis profectus) cum Eccio totus prælectus non fuisset, si idem à summæ authoritatis viris (quibus non immerito Imperatoria Maiestas simul cum amplissimis Ordinibus, in his saltem quæ inter nos colloquutores conventa sunt, plurimum detulerit) priusquàm colloquium iniremus comprobatus non fuisset, denique si non ipse Eccius, tam diu nobis in colloquio collega assedisset, & maximam illam libri partem, quæ eo præsente excussa est, in his quæ utrinque concordata sunt, ut sana, & Catholica, non sua voce tantum, sed partim etiam scripturæ suæ testimonio recepisset, haberet forsan quod Illustrissimæ, Illustribus, & magnificis Dominationibus vestris prætexeret, ne eum plane calumniari existimarent. Nunc autem cum illæ sciant, quo consilio nos adhibiti, qua diligentia liber & per quos ante colloquium excussus, qua ratione colloquium ceptum, & assidente multo tempore Eccio gestum fuerit, non est cur metuamus eum vobis ullum fucum facere posse. Imò vestræ Illustrissima, Illustres, & magnificæ Dominationes, non nos tantum, sumus, quæ si Ecciana persuasio obtineat in gravem suspitionem sui muneris sibi commissi non satis fideliter acti adducantur: quo scilicet tanto tempore collationis de religione assederint, & tamen de his quæ deprehendit Eccius tam obsutura, & religioni, & Imperio, sacratissimum Cæsarem non in tempore admonuerint, & suam Maiestatem, ac omnes simul Ordines cum tanta suarum rerum jactura in hoc Articulo tam diu remoratæ sint. Sed gratia Deo: Illustrissima, Illustres, & Magnificæ Dominationes vestræ, hanc habent apud Imperatoriam Maiestatem inviolabilem fidem, hanc obtineant apud totum orbem, suæ virtutis, & integritatis laudem, ut nemo dubitet quin vobis potius quam uni Eccio in hac re fides adhibenda sit, præsertim quod vos ad colloquium istud non obiter accessistis, quod quæ ultro citroque disputata sunt, non per transitum (ut dici solet) sed attentis animis, idque ex Imperatorio mandato vobis facto excepistis, & memoria, non dubium est, rectè & bene tenetis. Gratia item Deo, quod Illustrissimæ, Illustris & Magnificæ D. Vestræ videtunt, Eccium colloquio & excussioni libri usque ad articulum de Eustharia, nobiscum interesse, quod audiverunt eum omnia quæ eo usque conciliata sunt, suæ voce nobiscum approbate. Gratia denique Deo quod & ipsius Eccii manus apud nos est, quas testatum reddere possumus toti orbi, ipsum non in quovis, sed in Articulo omnium maximo qui iustificationis est, eam sententiam, quam liber Cæsari oblatus complectitur, libenter approbasse, ne dicamus, quod ipse solus primus author fuerit, quo articulo, qui de eadem re in libro per Cæsatem collocutoribus exhibito copiosior erat, expuncto, mactior iste, & qui maiori explicatione, quod inter colloquendum testati sumus, indiger, sit substitutus. Porrò qua specie, quo gestu, quibus affectibus colloquium istud peractum sit, & num ludentes an serio contuletimus, num invicem libenter cessetimus, quum ad morbum usque à quibusdam nobis laboratum sit, & vos optime scitis, & actio ipsa satis declatat. Atque utinam à Principibus, & proceribus illis, apud quos Ecciana persuasio nimis cito, præpropere obtinuit, & nostro labote in ipsorum gratiam insumpto tantum meriti essemus, ut nos prius de conciliatis Articulis audissent, præsertim quod de his rationem reddere semper fuimus parati, quam eos & damnassent, & per Cæsatem damnandos & supprimendos suo scripto, quod Cæsariæ Maiestati offerre decreverunt, judicassent, sed non gravate hanc mercedem laboris, & officii nostri, quam habemus cum omnibus bonis qui Reipublicæ labanti bene & ex animo consultum volunt, communem referimus, à DEO Optat. Max. aliam expectaturi, si tamen Illustris. Illustres & magnificæ D. V. famam & opinionem nostram ab iniqua ista calumnia vindicare non detrectent. Detrectare vero non possunt, nisi suscepti officij (præsides enim & testes totius actionis nostræ constituti sunt) immemores esse velint, & nostræ præsenti necessitati, ad quam Cæsaris & illarum authoritate sumus adacti, subvenire nolint. Scimus Christiani hominis esse iniurias iniustè illatas patienter ferre: sed interim scimus crudelis hominis esse suam famam negligere, maximè cum hinc veritati periculum, & infirmioribus scandalum imminet. Quamobrem Illustris. Illustres & magnificas D. V. per Deum Optat. Maximum, cuius negotium vobis præsentibus & iubentibus egimus, & peractum Eccio, priusquam liber Cæsari redderetur, renunciavimus, oramus & petimus, utpro suo officio, quo perfuncti sunt, soli veritati testimonium perhibere, & inprimis Augustissimo Cæsari, deinde Reverendissimo Legato, adhæc Reverendissimis & Illustrissimis Electoribus, denique cæteris Principibus, Prælatis & Proceribus, apud quos omnium gravissime sumus traducti, scripto vestro significare velitis, quo consilio huic actioni per Cæsarem adhibiti fuerimus, qua fide & diligentia in mandato negocio versati simus. Brevitet, ut quid vos de tota nostra actione sentiatis, publice testari dignemini, quo hoc vestro testimonio omni prorsus exceptione maiore, opinionem nostram læsam apud omnes in integrum restituere, & calumniam qua immerentes impetiti sumus, depellere, ac perpetua & irrefragabili testificatione fidem & innocentiam nostram toti orbi comprobare possimus.

amus. Fecerint eo Illustriss. Illustres & magnificæ Domin. vestræ rem se longè dignissimam, & nobis planè necessariam, perpetua observantia & obsequio erga eas pensandam.

Illustrissima, Illustrium & Magnificarum D. V.

Observantissimi & deditissimi,

Julius Pflug.
Joannes Gropper.

RECESSUS

CONVENTUS HANOVERANI, SIVE ELECTORUM, PRINCIPUM, AC STATUUM IMPERII PER INFERIOREM GERMANIAM,

Ann. Christi 1546.

CAROLO V. IMPERATORE AUGUSTO EDICENTE,

CONCORDATA ET STATUTA

*DE * MILITIBUS VAGANTIBUS ET GRASSATORIBUS,*

* Streifenden.

Ordinata Hanobriæ Anno M. D. XLVI.

AD motus excitandos, & publicæ pacis turbationem, prioribus annis, sæpè quùm pedi- tum tum equitum concursus & conventicula, tacitis ac dissimulatis eorum Dominis vel Ducibus, facta sunt. Hinc data est occasio multis Conventibus in Imperio, ut ejusmodi grassaturæ in Regno Germaniæ aliquo modo obviaretur. Nam quantum mali agricolis & damni in pluribus locis ab illis vagantium militum cohortibus datum sit, quantum incommodi & expensarum atq; negocii Principibus, Civitatibus & Oppidis nonnullis facesserint errones illi, dictu propemodum est incredibile, nec omnia satis ullo sermone explicari poterunt apud illos, qui rem ipsam ignorant nec viderunt.

2. Quare necessarium erat, istorum vagantium & palantium erronum causa sæpe Conventus & Comitia agere, ac illud malum adversum consultare, atq; constituere, ne in immensum Reipublicæ totius perniciem excresceret, ac universo Imperio exitium adferret. Posteaquam autem magnis sumptibus Principum, Magistratuum & Populorum, atq; injuria vulgi, res ipsa docuit, eas factiones patriæ regnoque Germaniæ pestiferas & exitiosas esse, nimirum si ejusmodi furum gregales manipuli hinc inde discutiendo grassarentur & tolerarentur, cùm non justam militiam aliquam prætexere possent, nec heros Dominos sve aut Duces suos profiterentur, quin & manifestè palamque miseram plebem in Pagis villisq;, vulgum & agricolas omnifaria injuria atque malitia affligerent, interdum etiam trucidarent, & quicquid habebant furarentur & auferrent, contra jus, phas, æquumq;, imò & publicè sancitam Cæsareæ Majestatis pronunciatam, promulgatam, & declaratam Pacificationem, contra quoq; proximis Comitiis Vormatiæ emissum Mandatum atq; Edictum, tot tantaque damna & dispendia via factoq; inferendo.

3. Quapropter Rex Inclytus Daniæ, Electores quidam, Principes & Status Imperii, adjunctis nonnullis aliis Electoribus, Principibus, eorumq; Consiliariis & Legatis, ex Cæsarea Majestatis jussu mandatoq;, ac pro publicæ pacis conservatione diligenter matureq; deliberando perpenderunt, atque in animum revocarunt non modò suum officium, quod se, ut Principes pios ac Magistratus, deceat, & Deo optimo maximo præstare teneantur & debeant, verumetiam quod ipsamet necessitas cogat & urgeat debitam & opportunam in hujusmodi difficultatibus & periculis curam suscipere, & præstare operam opemq; laboranti patriæ, talem quidem, ut gregalium concurrentium militum, & mercenariarum copiarum, tam pedestrium quàm equestrium, grassaturæ, quantum fieri possit, occurratur, & externorum hostium incursus & impetus reprimantur, & gens populusq; noster, adeoq; miseræ plebes, agricolæ, & coloni ab intestinis bellis in sacro Romano Imperio, inq; primis Germ. Natione, tueatur, defendatur, & conservetur.

4. In eum igitur finem sæpè multumq; cogitatum atq; deliberatum est, utile juxta ac necessarium videri, concionem atque conventum fore hoc loco Hannobriæ proximis Calendis Martii, ad agendum, tractandum & constituendum, quibus viis, quo modo pactoq; talibus vetitis & prohi-

bitis concursibus gregalium ac vagantium palantumq; militum conventiculis & attentationib, illicitis, actibusq; pacifragis, pro tuitione & defensione ac salute Patriæ obviandum & resistendum sit, in quam deliberationem ac consultationem alii quoque Principes ac Status absentes, quorum provinciæ & regiones, populiq; subjecti, ab illis vagabundis erronibus, conductorum suorum nomina occultantibus ac dissimulantibus, nec palàm profitentibus, infestantur; ac ubi illas suas factiones, conciliabula, & conventicula habeant ac congregare solent, conscribantur & accersantur. In quo quidem cœtu ac convocatione Inclyti & Serenissimi Regis Daniæ, Principum Electorum, aliorumq; Principum, Comitum, & Statuum Consiliarii & Legati præsentes dictam causam gregalium & vagantium αἰνοκτῶν καὶ ἀκοσμητῶν πεζῶν τε καὶ ἱππέων, tractaverunt, perpendentes, quemvis Principem ac Magistratum decere non solùm, eiq; laudi dari, sed etiam ex officio suo quemq; teneri ac obligari acriter obtueri atq; inspicere, ut pax communis, honestas publica, & salus patriæ tueatur ac defendatur; quò item provinciæ, regiones, cives & populi, incolumes custodiantur ac conserventur.

5. Quò verò id rectiùs fiat atq; eveniat, nec per concursus vagantium militum, ac eorum violentias, pax publica conturbetur aut evertatur, visum est è re communi ac usui utilitariq; fore, ut sequenti tenore Articuli quidam constituantur, ad evertenda & minuenda illa gravissima onera, impendia & damna, quæ per currentes illos vagantes gregales milites, Principibus, Magistratibus, populo & subjectis invehuntur, atq; conventicula præpediantur. Quod si verò præter justam adhibitã operam à cœpto non desistant, nec abeant, ratio ineunda est, quomodo dissipentur ac depellantur.

Artic. I.

IDcircò visum est pro re, ut Rex Daniæ, Electores, Principes, Comites, & Civitates, hujus sententiæ atq; concordiæ, per ipsorum provincias, regiones, ditiones, terras, magistratus, & territoria acriter mandent atq; edicant publicè enunciando, atq; affigendo, ne quisquã subjectorum ipsorum talib. erronib. se adjungat, vel immisceat; multò minùs eorum Ductorib. adhæreat, aut commeatum pabulave subministret, opemve aliquam ferat, sub pœnis fractæ Pacificationis in Cæsareæ ac Regiæ Majestatis mandatis & edictis comprehensis, adversus ejusmodi gregales concurrentes vagantesq; milites, tam equestres quàm pedestres, constitutis & irrogatis, in proximè Wormacensibus Comitiis publicatis.

2. Nec quisquam item subjectorum, citra Magistratus sui assensum & autoritatem, se in servitium vel ministerium quodquam det vel mancipet, sub simili gravi pœna atq; punitione seu mulctatione, quemadmodum & contra illos, qui ad tempus aliquod excurrunt ac emanent, observetur ex formula seu notula Edicti vel Mandati, videlicet juxta cujusq; Status & regionis conditionem, ad quam illa extendenda sunt & ordinanda, publicandaq;.

Artic. II.

CÆterùm quoque Status omnes & singuli hujus concordiæ & unionis diligenter advertant & inquirant in concitatores & primarios Ductores talium mercenariarum copiarum, tam pedestrium quàm equestrium, ac alter alterum certificet, in cujus territorio vel regione se occultant, ut conquirantur & apprehendantur, de suo proposito & conatu interrogentur, ac tenore Cæsareæ & Regiæ Majestatis Edictorum & Mandatorum, vel aliàs juxta statum & conditionem, vel facta gestaq; eorum plectentur, nec ulli parcatur, ita ut aliis cedat in exemplum & cautelam, ab ejusmodi delictis factisq; abstinendi & cavendi.

2. Quò etiam minori discrimine atq; periculo adversus tales concitatores & conductores procedatur, debet ac potest quilibet Status, vi Mandatorum & Edictorum, ac sub titulo totius unionis atq; concordiæ illos vagantiũ & concurrentiũ erronum concitatores & conductores persequi ac punire.

3. Volunt item ac debent dictæ unionis consortes omnes & singuli, nimirum quisq; suo loco & in sua ditione ac territorio, in confinibus terra marique prospicere, & advertere accuratè ac diligenter, ne quis concursus militum seu mercenariarum cohortium, seu pedestrium seu equestrium, fiat feraturve, absq; pissagiis vel dimissioriis schedis: quin potius interrogentur, quò profecturi sint, & quæ sint eorum molimina? qui conatus? quò teneant iter? & juxta conditionem causæ rerumq; circumstantias, & responsa ipsorum, ex meritis apprehendantur & corripiantur, ut æquum est: aut si qua fortè spes servitii oblata est, & in unionis ac consortium damnum atq; dispendium imbi perperàm patrarunt, cautione & securitate præstita, & quòd porrò à concursu & conventiculis ejusmodi desistant, fidem faciant, ac retrò dimittantur. Si qua verò milites invitis Præfectis & Officiatis locorum, aut Magistratu, vel etiam subjectis, transire vellent, confestim ad campanæ sonitum persequantur & puniantur.

4. Quò plus etiam colluvies illa concurrentium militum clàm palamque evitetur & caveatur, quisq; unionis consors seu adhærens, sicubi fama vel rumor fit, aut suspicio congregationis seu concursus exoritur, in sua ditione vel districtu vel territorio, contra eos, juxta qualitatem rerum & causæ insequendo & populando adversum tales suspectos, ubi deprehensi fuerint, pœna (ut dictum est) usurpetur.

5. Verùm autem ubi ea, quæ suprascripta sunt, omnia diligenter disposita, & acriter executa fuerint, quemadmodum uniti Status & conjuncti bona fide ac fideliter præstare volunt ac debent, sperandum utiq; erit, per ea pacifractores, vagantes & palantes, concurrentes & mercenarias copias, tam pedestres quàm equestres, repressum iri atq; depelli, & ex iis sequentia damna & incommoda, difficultates & pericula de cætero averti atq; caveri.

ARTIC. III.

Quod si verò contra adhibitam industriam, diligentiam & provisionem quisquam molitus conatusq; fuerit, concursum gregalium vagantium, & mercenariarum cohortium seu copiarum, tam pedestrium quàm equestrium concitare vel congregare, extunc quidem Status nostræ unionis atq; conjunctionis volunt ac debent subjectos sibi, atq; etiam vasallos suos, avocare sub pœna & amissione corporis & rerum suarum.

2. At si motus & concursus vel congregatio in locis ac terris horum Statuum oboriatur atque contingat, id haud quidem Status ille ferat vel sustineat, sed in continenti vetare ac prohibere debet atq; reprimere: attentatores etiam & factores debitis pœnis ex præscripto promulgatorum edictorum afficiat corripiatq;.

3. Quod si Status is debilior esset, quàm ut absq; difficultate id & periculo efficere posset, extunc conscribat & advocet viciniores Circi ac unionis conjunctos (ut infrà sequetur) ad opem suppetiasq; ferendas. Illi quoq; velut Cæsarea ac Regia edicta atq; mandata perhibent atq; præscribunt, confestim ocyusq; præstò paratiq; sint, & suo auxilio temerarias illas copias frangant atq; dispellant.

4. Cumq; autem perpensum sit, multos esse, Dei benignitate, Status, quosdam etiam remotiores, ac moram fore periculosam, si à remotioribus Statib. auxilium ad repressionem concurrentium gregalium expectandum fuerit: adhæc initio concursus tam vilis ac modicus esse posset, ut ad abigendum eos totius unionis ac ordinis ope non foret necesse: quapropter Status in tres Circos, videlicet in superioris & inferioris Saxoniæ, & Westphaliæ, partiti sunt, quemadmodum discriminatim circa finem hujus scripti seu recessus notantur.

5. Ubi ergo in unius Status provincia, aut ditione, seu territorio, concursus ejusmodi aut congregatio oboriretur atq; contingeret, aut idem ab aliis gregalium vagantium militum copiis in alia regione vel ditione forsan cumulatis & coacervatis obrueretur, nec Status is solus resistere, nec talem tantumq; grassatorum impetum reprimere posset, alios exinde Status sui Circi conscribat & advocet, qui mox & festinanter auxilio veniant mittantve, nec quam moram nectere, dilationemve quærere debent, sive alius alium expectare: nec quidquam simultatis, contentionis, diffidii, vel litis adversus eundem Statum prætendere, qua impediri aut remorari posset. Si qua etiam totius Circi auxilio non foret opus, poterit is, qui opus habet, partem petere, ne Status inutilibus impensis graventur, sed magis releventur.

ARTIC. IIII.

Ubi autem auxilia tota aut pars eorum advenerit, ac roboris tantum adfuerit, ut spes sit, concursum fundi fugariq; aut dissipari, extunc debent illos, etiamsi nonnullorum auxilia nec dum advenerint, aggredi, & audacter fortiterq; contra eos hostes, perduelliones, pacifragos, ac perditores terrarum & hominum, vi factoque procedere. Quum autem fusi fugatiq; fuerint, in eodem ac aliis Circis, ubicunque extiterint, persequantur, in limitibus, viis, & itineribus conquirantur, & ad pœnam adigantur.

2. Quod si verò Status quispiam ad interpellationem & requisitionem ejus, cui auxilio venire oportuit, non suppetias opemve tulerit, Circi Præfecto id ac Capiti significetur, ut ab eo vocetur aut compellatur.

3. Præfectus autem seu Princeps Circi, cui feruntur auxilia, quolibet tempore expertum militem unà cum auxiliis mittere, ut idem simul ejus Status, in cujus ditione seu territorio vel districtu colluvies illa seu concursus factus est, Officiariis, mandatariis & militibus præsit, aciem dirigat, & exercitum regat, ac res ea militaris quantò rectiùs & minori dispendio expediatur & exequatur.

4. Status quoq; is, qui auxilia suppetiasq; expetit, justam vim suorum equitum pariter & peditum addat, armaturam item tormentorum æquam, cum omnibus attinentiis, suis impendiis & apparatu commeatuq; in campum expediat, ad necessitatem prædictam usui utilitatiq; futuram.

5. Ast si concursus ex unius Status regione in aliam, postea quam auxilia postulata fuissent, discedat; ambo, qui & auxilia postularit, & qui, in cujus ditione ac districtu seu territorio concursus dissipatus esset, expensas illas & impendia, quæ ad tormenta campi conferenda sunt, æqualiter præstare ac ferre: is quoq;, è cujus ditione ac terra seu districtu colluvies illa gregalium grassatorum abietir, tantum opem ferre: alter, in cujus terram grassati sunt, suam vim roburque, ut dictum est, adhibeat.

6. Quod si verò concursus & congregatio militum illorum vagantium tanta vi ac robore ingrueret, tantaq; violentia immineret, ut non posset unius Circi præsidio atq; auxilio, absq; singulari magnoq; discrimine, & gravi periculo damnoq;, amoveri atq; repelli, poterit extunc Circi Dominus & Caput, aut Locumtenens, seu mandatarius ejus, quem apud suum judicium habet, unà cum gravato Statu, alios Status proximi vicini, adeoq; etiam tertii Circi interpellare atq; requirere, ut q; repentè ac maturè sua auxilia, equestria juxta ac pedestria, ad locum deputatum certum mittant; nec alter alterum expectare debet, quinimò tam velociter quisq; se suosq; exhibeat, quemadmodù sibi ipse in necessitate velit ac cupiat fieri. Atqui auxilia trium Circulorum, sicubi fortè fuerint debiliora minusq; efficacia, quæ necessitate postulante commodo opportunoq; loco, absq; mora, compareant, à Domino Circi, cujus id necessitas exigit, deliberaturi, quomodo res ea porrò sit instituenda, suscipiendaq;, quò gravamini isti obvietur occurraturq;, adeoq; etiam medeatur.

Artic. V.

ACcideret verò, ut concursus & congregatio copiarum vagantium, ex uno Circo in alium compellerentur, extunc quidem Status, qui in expeditione essent, sequantur, & Status illius Circi, in quem concursus factus erat, immediatè & (ut Græci dicunt) [illegible] atque confestim ad iter & expeditionem accingantur, ad præveniendum concursum & colluviem illam factiosarum cohortium, ac remorandum, donec subsequentes turmæ approperent, & simul juncti vi, fortesq; effecti, hostes adoriantur, fundere fugareq; possint. Si verò concurrens agmen & colluvies illa, in alias terras territoriave ejus, qui non hujus ligæ vel unionis sit, profugeret, persequatur illa, & agatur, quemadmodum horum Statuum ac militiæ Principibus & Ductoribus expedire consultumq; videbitur ex necessitate & utilitate fore. Nullius autem industriæ atq; diligentiæ in ea re parcent, quò congregatæ vagantium copiæ insequantur, apprehendantur, & fundantur, aut dissipentur.

2. Quisq; verò Statuum suos milites quatuordecim diebus, simulatq; terram ejus, qui auxilium expetivit, attigerit, suis impendiis alat. Quid autem porrò fiat, si longiùs in expeditione fuerint, de ea re in Comitiis Circensibus consultabitur ac statuetur.

Artic. VI.

SI verò Status, ejusq; subjecti, eo nomine, quòd vagantibus copiis seu militibus impedimento ac remoræ fuissent, punivissent aut repulissent, oppugnaretur, aut minis pulsaretur, talismodi hostibus & minatoribus ab omnibus Statibus hujus unionis & ligæ, accuratè diligenterq; obvietur, ut cen temerarii pacifractores & perduelliones ad pœnam adigantur & plectantur.

2. Experientia quoque sæpenumerò compertum est, quòd milites Dominum, cujus res causaque non fuit, nominaverint, sicq; falsa specie atq; prætextu concursum & congregationem fecerint, ac posteà in damnum & dispendium ditionum populorumque perrexerint. Quocirca à Statibus hujus unionis seu concordiæ, deinceps nullis ejusmodi militiæ literis fides adhibenda erit, aut homines convocandi, aut commeandi venia danda, nisi Dominus, cui colliguntur milites, ad Statum illum, à quo dimittendi sunt, scribat & caveat, eos milites quamdiu juncti, aut sub signo atque vexillo fuerint, adversum hujus unionis Status non usurpentur, neq; simulata aut clandestina praxi aliqua vulgus abducatur, atq; conductores eò citiùs deprehendantur.

3. Status autem singuli in suis terris ac ditionibus curam gerant, provisionemq; faciant, ut caupones & tabernarii, hospites item, quoquo tempore Præfectis & Magistratui indicent, atq; significent, quemnam hospitio recipiant, ac in diversorium admittant.

Artic. VII.

CUmque cautio & repressio dictorum factorum ac punibilium actuum gregalium concurrentium militum, & vagantium mercenariarumque copiarum & cohortium, pia, Christiana, & commendabilis res sit, quilibet etiam Magistratus ex officio à Deo sibi imposito, teneatur & obligetur istuc ipsum provehere, adjuvare ac promovere. Idcircò ob id conjuncti Status, ejusmodi munus atq; officium, præcipuæ ac maximæ sibi curæ esse velint, diligenter atq; fideliter, nec aliter ejus sollicitudine affici teneriq;, ac si ipsius res propria agatur suorumque subjectorum, quemadmodum ex enumeratis causis & rationibus, etiam singulorum subjectorum res causaque existit, & munus delegatum officiumq; concernit.

Artic. VIII.

PRoinde quum hæc communi ac publicè promulgatæ Cæsareæ Majestatis pacificationi conformia sint; Romanæ item Regiæ Majestatis edictis atque mandatis publicatis expressè consona, omnibus quoq; & singulis Statibus Imperii severè juxta ac graviter præcepta injunctaque nimirum ut ei, qui per gregales concurrentes, vagabundas copias, seu gregales milites, sive equestres sive pedestres cohortes, graventur, à vicinioribus & propinquioribus Magistratibus initiò præsidium atq; defensio præstetur præbeaturq;.

2. Potest quoq; ac debet is Status, qui auxilio indiget, alios quoq; viciniores Status seu Ordines Imperii, etiamsi non ista unione complectantur, talium Cæsareæ ac Regiæ Majestatis edictorum & mandatorum vim atq; tenorem in memoriam revocare, eosq; pro adjumento, subsidio, præsidio atq; auxilio præstando requirere & implorare.

3. Si qua verò factio, concursus, aut congregatio in alterius quoq; Principis Electoris, vel etiam Status cujuspiam extra hanc unionem, citra vel supra, hac vel illac flumen Rhenum aut Albim concitetur vel exoriatur, debent utique Principes, Ductores, & Capitanei, ultrò suaque sponte, ac sui Circi nomine, illi Electori, Principi, aut Statui scribere, eique communis pacificationis Imperatoriæ & Regiæ Majestatis edicta & mandata in memoriam revocare, ac petere factionem illam, concursum & congregationem militarem abigendam ac reprimendam fore. Quod si non factum fuerit, & unioni ordiniq; huic damnum aliquod inde emerserit contigeritve, id damnum se ab illo suisq; repetituros & exacturos esse, ut qui ejus occasionem dedisset.

4. Quod

4. Quòd si autem milites in Cæsareæ Majestatis, Domini & Imperatoris nostri Clementissimi, hæreditariis ac aliis suæ Majestatis regionibus, terris ac ditionibus, prædicto modo conscriberentur aut congregarentur, extunc quidem Principes, Ductores & Capitanei ad ipsam Cæsaream Majestatem, decenter, prout ipsimet sciunt ac norunt, scribere ac precari debent, pro difficultatibus & gravaminibus ejusmodi avertendis & amovendis.

5. Principes verò ac Capitanei delecti dictorum trium Circulorum sunt, videlicet Superioris Saxonici Circuli, Princeps Elector Saxoniæ; Inferioris Saxonici Circuli, Rex Daniæ; & Westphalici Circuli, Episcopus Monasteriensis.

Artic. IX.

IN hac prædicta unione ac concione, subscripti Consiliarii & Legati, nomine suorum gratiosissimorum Principum, gratiosorum Dominorum ac Magistratuū, convenerunt ad consultandum, occurrendum & avertendum illud malum atq; incommodum, ex tumultuantium & concurrentium militum conventiculis & factionibus emergens.

2. Hanc verò deliberationem à Dominis ipsorum approbatam & acceptatam, fideliter observandam fore existimarunt, eamq; unionem & concordiam quadriennio post datum valere atq; persistere voluerunt.

3. Quanquam autem & hîc de certa contributione mentio facta est, quanta vi ac robore singulæ unionis hujus atq; concordiæ partes seu membra in necessitate ad equestrem pariter & pedestrem militiam conferre ac subministrare debeant: attamen quum in mandatis quorundam Legatorum seu Nunciorum defectus compertus esset, res ea nunc peragi absolviq; tota minimè potuit. Eò tamen consensum atq; conventum est, ut supperiæ auxiliaq; juxta cujusq; conditionem, qualitatem, facultatem, ac vicinitatis inclinationem & affectum; item ad cavendum cujusq; privatum incommodum & damnum, interpellati ac requisiti ferant, & quisq; Status alteri in suo Circo, tempore necessitatis cogente, subvenire & auxilia præstare debeat.

4. Quò autem in singulis quibusq; Circis certitudo aliqua nulus Status erga alium in necessitate præstandi auxilii sciatur habeaturq;, debent Status cujusq; Circi die Lunæ post Dominicam Palmarum, videlicet superioris Saxoniæ Circi, Mulhusii; inferioris Saxonici, Lunæburgæ; & Westphalici Circi, Monasterii, convenire ac congregari. Ubi tandem ac finaliter de auxiliis præstandis mittendisq; invicem ac mutuò, in milite juxtà ac pecunia alter Circus alteri, vicissitudine observata, constituendum erit. Quâ de rē Principes posteà scripto suam sententiam declarent, unitate ac puritate reperta, ad quam quisq; Principum ac Capitaneorum dictorum duos primarios sui Circi deputet, quorum consilio agere debet.

Artic. X.

QUòd si quis Circi Princeps & Capitaneus ante quoq; diem illam dictam Palmarum sui Circi Status convocare vellet, id arbitratu suo facere poterit.

2. Si quà item contingat medio tempore hujus conventionis, ut Circus Circum pro auxilio ferendo, ut supra dictum est, interpellaret ac requireret, debent Status requisiti auxilio indigenti maturè subvenire, suppetiasq; ferre, quanta vi, quantoq; robore pro sua facultate, qualitate & conditione possit, velutq; sua fides ipsum admonebit & hortabitur, seq; in eo sic exhibebit promptum ac benevolum, ut ejus mens animusque ad ejusmodi pium & Christianum opus, & defensionem gravati Circi Statusq; agnosci perspiciq; possit.

3. Sunt autem sequentium Consiliariorum, qui hanc concordiam, conventionem, ac constitutionem seu Recessum fecerunt, nomina & cognomina hæc:

Pro patre, loco ac nomine Regis Daniæ, Balthasar Clamor, Licentiatus, ac Lunæburgensis Cancellarius, & Joannes à Berninkau.

Nomine Archiepiscopi ac Principis Electoris Coloniensis, Hermannus à Vermurth, Præfectus in Dringenberg; & Georgius Schorn, Licentiatus.

Nomine & loco Principis Electoris Saxoniæ, Georgius Nobilis à Planitz.

Nomine ac loco Archiepiscopi Bremensis, & Administratoris in Verden, Burchardus à Cram Marschalcus.

Nomine ac mandato locoq; Episcopi Monasteriensis, Osnabrugensis, & Mindensis, Justinus Goblerus Doctor & Cancellarius.

Nomine ac loco Landgravii Hessiæ, Wilhelmus à Schachten.

Nomine Comitis Conradi à Teckelnburg, Joannes Mensing Secretarius.

Nomine Comitis Antonii ab Oldenburg, Hermannus Lasterpage.

Nomine Comitis Arnoldi à Benthem & Steinfort, Godhardus à Beunern, & Dominus Joannes à Leyen.

Civitatum nomine, utpotè Bremensis, Dominus Theodoricus à Mandelsloe, & Jodocus Gercken Secretarius.

Nomine Goslariæ, Joannes Cocus Secretarius.

Nomine Braunsvigæ, Hermannus Veihelt, Joannes VVild, & Theodoricus Preuss, cum mandato Civitatis Magdeburgensis.

Nomine Civitatis Hildesheim, Magister civium Thilo Brandus, Joannes Bruno Syndicus, & Ebertus Winckelman Magister equestris.

Nomine Hannoveræ, uterq; Civium Magistri, Antonius Berghusen & Henricus Bernhauer, & Casparus Bodecker Secretarius.

Nomine Mindensis civitatis, Henricus Pfeyl, & Matthias Meyer Secretarius.

4. Catalogus verò & nomina Consiliariorum ac Legatorum, Principum, Ducum, ac Comitum, &c. videlicet,

Nomine ac loco Ducis Erici à Brunsvig & Lunæburg, Burchardus à Salder, Jodocus à Lenthen, & Henricus Luileberg Redditurius:

Nomine & loco Ducis Juliacensis & Clevensis, &c. Joannes à Meschede, armorum seu Artelariæ Magister:

Nomine & loco Ducis Lunæburgensis, ejusque Consiliariorum, Balthasar Clamor, Licentiatus & Cancellarius:

Nomine Comitis Jodoci à Brumhorst, prædicti Comitis Bernhardi Nuncii, petierunt notulam seu formulam hujus unionis & concordiæ sibi dari & concedi, Dominis & Magistratui suo offerendi, ea mente, spe ac animo, cùm esset pium, Christianum, necessarium juxta ac laudabile opus, quòd id justè ac debitè responsuri sint, & Romanæ Cæsareæ ac Regiæ Majestatis publicatis edictis & mandatis obedienter pariturí ac obsecuturi sint.

5. Quisq; autem dictorum Dominorum ac Statuum, an huic unioni & conventioni adhærere velit, intra mensis spacium, post darum, se declarare debet. Ducis Erici à Brunsvig Mandatarii & Consiliarii suam sententiam ac voluntatem ad Cellas; Urbs Lubecensis, Regi Daniæ ad Segenburgum; Dux verò Juliacensis, & Comes à Brumhorst, Episcopo Monasteriensi; ac Civitas Gottingensis, Principi Electori Saxoniæ, per Scripta significare debent.

6. Quis Status tunc unioni consentire & adhærere voluerit: idem quoq; prædictam Circi diem statutam, pro eadem memorata necessitate, cum pleno mandato invisat ac visitet.

7. Postquam verò proximo Francofortí Conventu sic recessum est, ut cum quibusdam Civitatibus se huic concordiæ conjungendis agatur, id quantum necdum fuerit effectum aut transactum, porrò maturè expediatur.

8. Dabant quoq; operam Primores Circulorum, ac alii Status, ut si qui alii forte istic nominati non sint, sese adjungant: præcipuè verò Elector Saxoniæ cum Duce Philippo Pomeraniæ, eadem de re causaque pertractet. Quo facto, idem Dux Philippus dein cum Duce Bernimo Pomeraniæ quoq; peragat.

9. Horum omnium testimonio, majorique securitate, sunt terni Recessus facti, cur signeris hujus concordiæ & unionis sigillati ac confirmati, & Legatis dictorum Circulorum, Primoribus Ducibus seu Capitaneis, unum antographum seu ejus copia tradita fuit. Actum Hannoveræ, die Lunæ post Dominicam *Esto mihi*, Anno Domini M. D. XLVI.

SEQUITUR PARTITIO TRIUM CIRCULORUM.

Superioris Saxoniæ Circuli; Elector Saxoniæ, Landgravius Hessiæ, Dux Philippus à Brunsvig, Comes à VValdeck, Comes à Lupia. Civitates; Goslaria, Gottinga.

Inferioris Saxoniæ Circi; Rex Daniæ, Archiepiscopus Bremensis, Episcopus Verdensis, Dux Ericus à Brunsvig, Dux Lunæburgensis. Provincia seu ditio Brunsvigensis, in qua VVolffenbutel arx sita est. Comites, à Schauenburg, ab Hoya, ab Oldenburg. Civitates, Lubecum, Hamburgum, Braunsvigum, Magdeburgum, Hildeshemium, Hannovera.

VVestphaliæ Circulus, Archiepiscopus & Princeps Elector Coloniensis. Episcopi, Paderbornensis, Osnabrugensis, Monasteriensis & Mindensis, Dux Juliacensis, Clevensis & Bergensis. Comites, Orientalis Phrysiæ, Teckelnburgi, Bentheym, Steynfurt, Brunkforst, Diepholt, Rittberg. Domina in Gever.

S. C Æ-

Ann. Christi 1548.

S. CÆSAREÆ MAJESTATIS

DECRETUM

IN NEGOTIO PRUSSIÆ

Regis Poloniæ Oratori Domino de Lasco &c. datum Augustæ in Comitiis ANNO DOMINI M. D. XLVIII.

SAcra Cæsarea Catholica Majestas &c. Dominus noster Clementissimus: Auditis, quæ Serenissimi Principis & Domini, Sigismundi Regis Poloniæ &c. Orator, nomine & verbis ejusdem Regis sui, tam in causa banni Imperialis contra Marchionem Albertum Seniorem Prussiæ possessorem, quàm duarum Civitatum * Gedani & Elbingæ, longa & diserta oratione proposuit, ac re cum Electoribus, Principibus & Statibus Imperii in hisce Comitiis Augustensibus congregatis, & absentium Mandatariis & deputatis (ut in tanta causa par est) communicata, eorumque consilio & deliberatione præhabita, ac omnibus maturè expensis, cùm animadverterit, quòd bannum Imperiale, decretum in supremo tribunali Imperii, nempe Judicio Cameræ, contra prædictum Marchionem Albertum, quum in eo præsumendum sit legitimè processum esse, extra juris ordinem, & absque causæ cognitione vel partium consensu, nequaquàm debere aut posse cassari aut suspendi, quin potiùs conveniret, ut justitiæ relinquatur cursus ordinarius juxta Constitutiones Imperii, ut Reverendissimus Dominus Administrator, & Magister Ordinis Theutonici, unà cum ipso Ordine, in jure quæsito manuteneatur, Sacrumque Imperium in jure suo conservetur.

* i. e. Dantisci.

2. Attamen si quis eo banni decreto & declaratione sese gravatum existimet, sive ille Magnus olim Magister Ordinis, sive quicunque alii fuerint, prætacta Cæsarea Majestas liberum permittit, ut prætensa sua gravamina & nullitatis causas, si quas habuerint, proponere, & mediante justicia, prout convenit, sive absolutionem sive liberationem à banno petere possint.

3. Quoniam autem Serenissimus Poloniæ Rex jus quoque aliquod in hac causa prætendit, diligenterque pro eo per suum Oratorem institit, Majestas Cæsarea, cùm nihil magis in votis habeat, quàm veterem amicitiam, quæ Majestati suæ cum ipso Serenissimo Rege intercedit, firmam ac perpetuam retinere, atque insuper memoria repetens, jam olim fuisse præpositum & agitatum in aliquot præteritis Comitiis de amicabili tractatione, quæ tamen hactenus ad effectum deducta non fuit, Majestas sua ex eorundem Ordinum Sacri Romani Imperii consilio, eam viam denuò amplectendam, & Commissarios deputandos esse operæ pretium fore judicavit, qui causæ (absque tamen præjudicio vel impedimento Judiciarii processus) componendæ studium & diligentiam omnem impendant. Propterea que Serenissimum Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ Regem &c. permovit, ut ipsius Majestas tanquam Bohemiæ Rex, hujusmodi tractationem in se susceperit, quem etiam Majestas ipsius Serenissimo Poloniæ Regi gratum, & neutri partium suspectum esse debere existimat.

4. Quod verò ad duas illas Civitates, Gedanum & Elbingam, quas Orator Regius Polonici juris esse, immeritoque ad Imperii Comitia vocari contendit. Ordines autem Imperii à Cæsarea Majestate hac de re consulti, dictas Civitates non hodie primùm, sed jam olim ad Imperium pertinere, & in Albo Civitatum Imperialium notatas esse confirmant, adeò ut sine gravi injuria & præjudicio Imperii illas divelli non posse existiment, facilè animadverterit Serenissimus Rex, Cæsaream Majestatem tanquam Imperii caput, reclamantibus Ordinibus, & jus Imperii conservari petentibus, hac in re nihil posse innovare, sed Imperio & unicuique jus suum integrum relinquendum esse.

5. Atque hæc quidem sunt, quæ Majestas Cæsarea Oratori Regio paucis respondenda duxit ad Serenissimum Regem Poloniæ Dominum suum referenda: cujus senili prudentiæ Majestas Cæsarea plurimum & deferte, & ex jure veteris amicitiæ gratum illi facere summoperè cupit, & fausta fœliciaque omnia precatur.

Decretum per Cæsaream Majestatem, die X. Mensis Martii. M. D. XLVIII.

Ann. Christi 1548.

CÆSAREÆ MAJESTATIS ET COMMUNIUM STATUUM SACRI ROMANI IMPERII

ORDINATIO SUPER JUDICIO CAMERÆ

CONSENSU OMNIUM ACCEPTATA, ATQUE in Reipublicæ utilitatem ex prioribus & antiquis omnibus ejusdem Judicii Constitutionibus & Recessibus, jam recens in Comitiis Augustanis, Anno Domini M. D. XLVIII. de novo collecta, aucta, & locupletata.

CAROLUS divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper Augustus, Rex Germaniæ, Castiliæ, Aragonum, Legionum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valenciæ, Galliciæ, Majoricarum, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murtiæ, Giennis, Algarbii, Algeziræ, Gibraltaris, [illegible] Canariæ, Indiarumq;, & terræ firmæ, maris Oceani, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ & Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Craniæ, Limburgiæ, Lutzenburgiæ, Geldriæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ, & Wirtembergæ &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Gortiæ, Barcinonis, Arthois & Burgundiæ. Palatinus Comes, Henegoiæ, Hollandiæ, Selandiæ, Phirdæ, Kiburgi, Namurci, Rossilionis, Ceritaniæ, & Zutpheniæ, Landrgravius Elsatiæ, Marchio Burgoiæ, Oristani, Gotiani, ac S. Romani Imperii Princeps in Suevia, Cathalonia, Asturia &c. Dominus Phrisiæ, Vandalicorum, Portenniæ, Piscaiæ, Molinis, Salinarum, Tripoli & Mechliniæ &c. Notum facimus, & testamur publicè.

1. Quanquam per dilectum, piæ memoriæ, avum nostrum quondam Maximilianum Imperatorem, An. Christi salvatoris nostri 1495. Wormaciæ de Imperiali Cameræ Judicio ordinatio facta est, ac in sequentibus aliquot Comitiis eadem in quibusdam articulis declarata, auctaq; tum quidem postea anno Domini 1521. Wormaciæ, atque in sequentibus aliquot Comitiis renovata, & alicubi immutata, alicubi etiam declarata, aucta & locupletata: accepimus tamen eam ipsam nostræ Cameræ Judicii ordinationem passim & ubiq; sibiipsi non omnino consentaneam, rectoque ordine compositam fuisse, ita ut Judex Cameræ, Assessoresque nostri, tum & Advocati, Procuratores, partesq; litigantes eo ipso in judicio Cameræ, aliasque in sacro Imperio hactenus vix magna cum difficultate ac labore, illa quæ necessaria fuerant, expedire potuerint. Jam & dubios quosdam articulos explicatione egentes, quosdam etiam nova ordinatione ac decisione insertos fuisse, quemadmodum nobis & communibus Statibus Imperii in Comitiis quibusdam propositum, adeoque necesse aliquoties existimatum est, omnes cùm recentes, tum veteres ordinationes, declarationes, ac reformationes Cameræ Judicii per eruditos ac prudentes quosdam in unum volumen redigi atque conscribi. Cùm autem hoc institutum nostrum nec dum effectum sit, & Judex Cameræ, Assessores, Advocati, Procuratores, partesq; coram eo tribunali contendentes, alioqui in Imperio rectè constituti judicii ordine comprimis opus habeant, nec eo carere possint: ne ergo diutiùs prorogetur, quin magis re ipsa præstetur ac perficiatur: hoc præsente Comicio nostro quibusdam Juris & consvetudinum Judicii Cameræ peritis & gnaris viris, expertisque, ut ipsum hoc onus in se susciperent, committebamus: qui ut jussi nostro ex mandato protinus dicti Cameræ Judicii veteres simul & novas ordinationes atq; constitutiones in manus sumpserunt, easq; diligenter perpenderunt, rectamq; in formam redegerunt, supplentes ea quæ huc usq; desiderata fuerant, dubia & impedita prout Juris, item consvetudinis Judicii Cameræ ac styli explicantes, atq; de his omnibus suam sententiam uno complexam volumine Electoribus, Principibus & Statibus ritè rectéq; proposuerunt ac retulerunt.

2. Qui communes Status ipsi hæc omnia & singula diligenter pervidentes, nobis ea simul cum deliberatione sua, ut eandem ordinationem peculiari constitutione confirmaremus, atque in Imperio publicaremus, obtulerunt. Proinde cùm eandem hanc ordinationem nostro & sacri Imperii juri, Constitutionibus, ordinationibus & consvetudinibus, styloq; Judicii Cameræ nostræ consentaneam esse atq; conformem constet, convenimus & concordavimus nos cum Electoribus, Principibus ac Statibus, ac nobiscum illi ceu mutuo consensu, eandem ordinationem deinceps nostro in Judicio Cameræ pro Jure, & Imperii sanctione in omnibus suis articulis & punctis valere ac observari debere. Mandantes præcipientesq; Judici nostro Cameræ, Assessoribus, Administratori, Prothonotariis, fiscali, omnibusque, & singulis Advocatis, Procuratoribus, Notariis, Cancellariis, Lectoribus, Secretariis, Ingrossistis, Copistis, Tabulariorum seu nunciorum magistris, tabulariis quoq, pedellis, Notariis ac partibus ipsis, nunc in Cameræ judicio agentib. aut olim acturis, volentes ut hanc ipsam Cameræ judicii ordinationem in omnib. & singulis punctis & articulis, unusquisq; in quantum se concernat, sub mulcta ac pœna ibi inserta, firmiter ac inviolabiliter observet: nec quicquam in contrarium ullo modo pactóve agant. Volumus quoq; omnes alias antea factas ordinationes & constitutiones, si qua in re huic adversari videantur, cassatas & abrogatas esse, quas etiá

nunc

nunc cassamus & abrogamus, ne eædem, aut ulla rescripta, commissiones, advocationes, jussiones, & mandata illi contraria, à nobis aut aliis excogitata seu emissa fuerint, in executione horum quicquam impediant aut remorentur.

3. Cæterùm, ut rectè atque ex ordine intelligatur hæc Cameræ Judicii ordinatio, divisa est in tres partes & tractatus. In prima quidem de personis: in altera de Jurisdictione: in tertia verò de processu nostri Imperialis Cameræ Judicii agitur. Divisio seu partitio hujus ordinationis Judicii Cameræ in tres partes.

IN PRIORI PARTE HI SEQUENTES TItuli continentur. Et primò de personis Iudicii Cameræ.

X 2

TITULI SECUNDÆ PARTIS HUIUS ORDINATIONIS, de potestate & Iurisdictione Imperialis Cameræ Iudicii.

TITULI TERTIÆ PARTIS HUIUS ordinationis, de iudiciali processu.

PRIMA PARS ORDINATIONIS IMPERIALIS, JUDICII CAMERÆ. Et primò de personis Judicii Cameræ.

TITULUS I.

Quomodo Iudices Cæsarei Iudicii Cameræ dentur & constituantur: & quot eorum esse debeant.

Prætor seu Judex Cameræ qualis vir esse debeat.
Assessores sint numero viginti quatuor.

PRIMUM debemus ac volumus tribunali seu Judicio nostro Cameræ rursus honestum ac prudentem Judicem, ex principum Ecclesiasticorum vel secularium numero, vel qui ad omne minus genere Comes sit, aut Baro, idoneus, item peritus rerum Forensium & expertus, & quidem secularis potiùs quàm Ecclesiastici status, si haberi possit, adjunctis sibi numero quatuor & viginti Assessoribus, præficere, ex Regno Germaniæ delectis.

Æqualitas & re ipsius in præsentandis Assessoribus servanda.

2. Ut autem in constituendo ejusmodi Imperiali nostro Judicio Cameræ æqualitas existat, retineatur ac observetur, & singuli status, quando & quo tempore præsentare suos debeant, norint: Judex Cameræ, & viginti quatuor Assessores constituantur ac ordinentur, in hunc, qui sequitur, modum:

Ac nimi-

3. Ac nimirum volumus quidem nos, tanquam Romanus Imperator, Cameræ Iudicem, & duos ex Comitibus & Baronibus, quatuor item idoneas personas, videlicet duas, ut Romanus Imperator, ex Iurepentis, & alios duos ex nobilibus, ob nostras hæreditarias, quas sub Imperio, aut de Imperio tenemus ditiones, terrasque: & prætetea pro hac vice sex, nomine & ex parte sex Electorum Principum, atque ex parte sex Circulorum, duodecim ex Electorum principatibus & Circulis, quorum media pars Iurisperiti, altera medietas ex nobilibus qualificati atque idonei sint, ut sequetur, Assessores nuncupare & ordinare. Deinceps autem ac sequenti tempore, quoties contigerit, unum aut plures Assessores, ut nunc per nos nomine & ex parte Electorum Principum ac Circulorum, nuncupatos & ordinatos, discedere: Tunc in eum eventum quidem Electores Principes & Circuli illorum loco alios per sese, videlicet quisque Ecclesiasticus Princeps Elector unum Iurisperitia & dignitate decoratum, ut prædictum est, seu ex nobilibus sint, sive non. Et quisque ex secularibus Principibus Electoribus unum ex nobilibus seu equestri ordine prognatum nuncupare ac præsentare debebunt.

4. Similiter quoque sex illi Circuli, duodecim, ac singuli eorum binas personas, videlicet unam Iuris doctrina & dignitate decoratam: alteram quidem ex nobilibus dare teneantur.

Tit. II.

Sex Circuli, qui ius habent præsentandi.

Primus Circulus indicat Bambergensem, Herbipolensem, Æystetum, Marchionem Brandenburgensem, Burgravium Norimbergæ, Comites, Barones, & Imperii civitates circùm positas & locatas. *Nominatio sex Circulorum, qui ius habent præsentandi.*

2. Secundus Circulus indicat Archiepiscopatum Salispyrgensem, Freisingensem, Ratisbonensem, Passauiensem, principatum Bauaricum.

3. Tertius Circulus monstrat Constantiensem, Augustanum, Episcopatum Churæ, Ducatum Wirtembergensem, Marchiones Badenses.

4. Quartus Circulus præbet Wormaciam, Spiram, Argentinam, Basilæam, Abbatem Fuldensem, Duces Ioannem & Wolffgangum Bauariæ, Lotharingiam, Westerichiam, Hassiam, Wederauiam.

5. Quintus Circulus exhibet Paderæ fontes, seu Paderbornensem Episcopum, Leodiensem, Verdonansem, Monasteriensem, Ducem Iuliacensem, Beigensem, & Clevensem, Gellriensem, Comites à Nassau, Comites à Staynau, Comitem à Firnenberga, inferiorem Eissenbeigium, inferiorem terram ad Mosam usq; ad hunc circulum pertinentem.

6. Sextus Circulus ostendit principatum Saxoniæ, Marchionem Brandenburgensem, Brunsuicenses, Thuringenses, Megaloburgenses, Stetinenses, Pomeranos, Archiepiscopatum Magdeburgensem, Bremensem, Hildesheymensem, Halberstatensem, Merseburgensem, Neunburgensem, Meichsnensem siue Misniæ, Brandenburgensem, Lubecensem, Havelburgensem.

7. Per hanc Circulorum partitionem ac ciuitatum nominationem nemini quicquam iuris auferri seu prærogari debat: quinimò in singulis prædictis Circulis ii præsentare, qui ius præsentandi habent, eoq; hactenus usi fuerunt, possunt.

Tit. III.

De qualificatione & idoneitate personarum Iudicii Cameræ, & Assessorum.

Quandoquidem autem Iudicium (nostrum) Cameræ præcipuum ac supremum in Imperio tribunal existit, à quo, iuxta ordinationem nostram, provocari seu appellari non debeat: tum & eo animo sententiaque sumus, eiusmodi Iudicium quovis tempore aptis idoneisq; personis cingi atq; ornari: Sancimus ac volumus, ut Iudex noster Cameræ egregia atque decora sit persona, ex Imperio Teuthonicæ nationis oriunda, cuius morem, consuetudines, usúsque veteres ac laudabiles non solùm cognitos habeat, verumetiam ipse per sese prudens atq; intelligens sit, gnarus ac dexter ad Iudiciales processus dirigendos, partes item contendentes pro explicatione ac determinatione causarum fideliter promovendo. Et quidem alioqui talis esse debet, hacque virtute prædirus, in quem omnes cæteræ personæ Iudicii Cameræ suos coniectos atq; intentos habeant oculos, eum metuant ac revereantur: quiq; eum se in administranda functione sua, gerendoq; munere præbeat, cui debitam reverentiam atq; obsequium cæteræ personæ Iudicii Cameræ ultrò præstandum esse existiment. *Iudicium Cameræ est supremum tribunal in Germania. Iudex Cameræ egregia sit ac decens persona, ex natione Teuthonia oriunda, consuetudinum & morum paternorum gnarus.*

2. Assessores item honestæ vitæ, spectatæ integritatis, ac morum esse decet, legitimis & honestis parentibus prognatos. Ac cumprimis quidem duo illi Comites aut Barones idonei ita aptiq; sint, ut alter absentis Iudicis Cameræ, aut seriò impediti locum quovis tépore tenere, atq; officio fungi possit. Iam & Assessores iuris scientia, instructi pariter & decorati, suo se nomini statuiq; conformes gerant, locum suum teneant, sint egregii, eruditi, docti, rerúq; experti, idonei, prudentes, qualificatæ personæ, Teutbonica natione oriundi, cuius nationis moré, usus, consuetudines exploratas habeát: qui & propositas iuridicas causas, resq; legitimas referre sciant, qui antè quoq; in Universitatib. professi aut prælegerint, aut quinquenniû Iuri studuerint, atq; advocationib. & practicis exercitati sint,

Assessores si titulo Juris non sunt ornati, tamen ius calleant.

quàm in Assessorum numerum cooptentur. Alij verò qui ex nobilibus assumuntur, si qua fortè Juris insignijs aut celebritate ornati non fuerint, tamen æquè etiam Jus calleant, ac causarum Judicialium periti sint & experti: non minus quidem quàm & illi ad referendum Judiciales causas apti atque idonei. Illi autem tales præmisso modo ornati atque idonei haberi non possent, horum loco alij eruditi, decorati atq; periti viri, pragmaticæq; intelligentes personæ, etiamsi ex nobilibus non sint, ut dictum est, recipiantur.

Judex & Assessores religioni Catholicæ Christianæ Ecclesiæ conformes se gerant. * Hoc correctum est ita, ut utriusque Religionis, & veteris, & Augustanæ confessionis personæ præsentari ac recipi possint, iuxta recessum Augustanum, Anno 1555. & ibi factam ordinationem Judicii Cameræ.

3. Speciatim verò ordinamus ac volumus, Judicem Cameræ & Assessores conjunctim ac divisim, qui ista vice & hoc tempore per nos tantùm, & deinceps per nos & Principes Electores & Circulos quovis tempore præsentabuntur ac ordinabuntur: Similiter & aliæ personæ Judicii Cameræ, * religioni catholicæ Christianæ Ecclesiæ se cóformes gerant, nulliq; speciali aut priuatæ Sectæ adhæreant. Quòd si in hoc inobedientes inueniantur, quicunq; is fuerit, habebit Judex noster Cameræ, mandatum ac potestatem, illum illosve de suo officio deponendi: quod etiam Judex noster Cameræ, ad nostram indignationem euitandam, strenuè tenetur exequi.

Appendix Regis Ferdinandi in dicta Ordinatione Iudicii Cameræ Regius.

Neutri verò Religionis partium Assessores ac Iudicii Cameræ personæ, alter alterum ea propter aspernetur, contemnatve, aut quicquam insimulationis præsumat: quinimò beneuolentiam, bonamq; voluntatem utrinque alter alteri omnibus modis exhibeat, quò pacificè & tranquillè unà simulq; persistere, commorariq; possint ac valeant.

Tit. IV.

Qui in discedentium Cameræ Iudicis & Assessorum locum alii collocentur, ac quales esse debeant.

Quis sit in decedentis prætoris locum surrogandus.

CUmque venerit usu Cameræ Judicem nostrum obire mortem, aut aliàs suum officium relinquere, nobis, aut, si peregrè extra Imperium fortè erimus, dilecto fratri nostro Romanorum Regi per Assessores quantocyus significari debet, ut alium ipsi, aut loco nostro, dilectus frater noster Rex Romanorum, Cameræ Judicem in demortui locum surrogemus. Ne qua verò medio tempore tribunal Cameræ remoretur ac ferietur: sicubi defunctus Judex Cameræ ipse, dum viveret, consilio consensuq; Assessorum neminem in suum locum deputarit, debent Assessores Comitum aut Dominorum alterum aliquem ex ipsis in Judicis Cameræ locum deligere, qui munus hoc, donec nos, aut frater noster dilectus, Romanorum Rex, ordinauerimus, administret. Casu autem, quo Comitum eorum aut Dominorum quispiam Cameræ Judicio assidens per nos aut dilectum fratrem nostrum Regem Romanorum in Cameræ Judicem confirmaretur ac ordinaretur, tunc quidem eiusdem Assessoris locus alio Comite aut Domino, per nos, aut nobis absentibus, per dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem, prouidebitur.

Assessorum missio & surrogatio quomodo fieri debeat.

2. Si quis Assessorum autem de suo assessionis statu decedere volet, is Judici Cameræ & Assessoribus, id sex mensibus antè denunciare & significare debet, quàm discedat: interea hoc tempus sex mensium post missionis petitionem nihilominus in suo Assessionis officio præstare tenebitur: Nisi ante finem sex mensium alius suum in locum præsentetur, qui discedentis locum functionemq; mox occuparet. Tunc in discessuri voluntate atq; arbitrio sit, illi, qui suum in locum præsentatus sit, ante finem sex mensium cedere, aut tempus istud suo in officio permanere.

3. Quòd si Assessorum quispiam, ut iam dictum est, morte, aliàve decedat, Judex noster Cameræ id quidem absque mora Statui aut Circulo illi, à quo decedens obiensve Assessor datus aut nuncupatus fuerat, scripto denunciare ac significare, adeoq; eum Statum etiam aut Circulum requirere debet, ut iuxta hanc ordinationem intra sex menses alium in eius, qui obiit aut decessit, locum offerant seu præsentent, hac appendice, si qua id intermissum fuerit, quòd Judex Cameræ & Assessores effluxo illo tempore idoneam personam ad præscriptum ordinationis huius suscepturi essent. Ad hanc monitionem ac requisitionem idem Status aut Circulus in eius, qui obiit vel decessit, Assessoris locum, intra spacium sex mensium post factam significationem, duas aut tres alias egregias, idoneas, peritas, & prædicto modo qualificatas personas præsentare debet. In qua præsentatione omninò etiam cautum volumus, ut eæ personæ non fauore aut praxi machinationeq; aliqua promoueantur, sed ut qualitas solùm atq; idoneitas personarum respiciatur, attendaturq;.

Qualitas personarum præsentandarum & idoneitas attendatur, nõ fauor.

Delectus præsentandarum personarum per Prætorem habendus.

4. Ex quibus hoc modo præsentatis Judex Cameræ & Assessores, unum Assessorem in demortui locum deligant cooptentque. Matura tamen ac diligenti facta percunctatione, quis præsentatorum seu oblatorum eruditissimus ac maximè ad istud Assessionis munus idoneus fuerit. Præcipuè autem, ut is, qui ab ipsis deligitur, in Academia seu Universitate professus sit atque prælegerit, aut ad minus ad quinquennium Juri studuerit, & in causis Forensibus seu Judicialibus Aduocationes ac praxin exercuerit. Si taliusmodi forsan nullus inter eos reperietur, & præsentati alieni, ignoti, & ad Assessorium munus inepti reputentur, Judex Cameræ & Assessores (sicubi necdum sex mensium tempus effluxum esset) Statibus id aut Circulis, à quibus illi præsentati fuerunt, significent, ac rogent, alios idoneos ut præsentent, sistantq;.

Quid agendũ, si tempus præ-

5. At si qui prædicti Status aut Circuli in nominatione ac præsentatione talium personarum, ultra sex mensium tempus factæ certificationis seu significationis, aut intra hoc spacium non aptas

atque

atq; idoneas ex præscripto hujus ordinationis, qualificatas præsentare posthabuerint atque cessaverint, Judex Cameræ & Assessores jam nunc atque deinceps unum ex Status ejusdem aut Circuli ditione, patriaque, ut præfertur, si qui in ea tales reperiantur: Aut si non reperiantur, ex proximis vicinis Circulis in demortui absentisque Assessoris locum recipiendi facultatem potestatemque habeant. Ac ne Cameræ Judicio personæ quovis tempore deficiant, ordinationi huic deinceps rectè fiat satis, pareaturq;.

6. Si contingat quoq; ut casu prædicto, ubi duo aut tres in demortui locum præsentari debeāt, unus tantùm præsentaretur, & is, ex præscripto ordinationis hujus, aptus idoneusq; inveniretur, Judici Cameræ & Assessoribus, hunc ipsum recipiendi sit potestas.

Senta tionis ♣ lab atur, nec idoneus reperiatur. Originarii in extraneis sint præferendi in officiis, Vide obseruat. Mynsingeri, 30. Cent 4. Vnus tantùm præsentatus, idoneus si fuerit, recipiatur in Assessorem.

TIT. V.

De inhabilitate Assessorum, & ut amoveri debeant.

NEc prædicto casu tantùm præsentatæ personæ, si ad Assessionis statum & conditionem inepti reperiantur, admitti non debent, verùm etiam, si admissi receptiq; fuerint, ac postea in relationibus ac suffragiis dandis non satis eruditi, usitati, & periti, aut alioqui vitæ nō probatæ, aliave de causa reprehendendus quispiam esset, ac inidoneus, debebit per Judicem Cameræ & Assessores, mediantibus juramentis, rursus amoveri.

2. Eundem verò inidoneum Judex Cameræ primùm in præsentia duorum aut trium Assessorum, & si non audierit, in conspectu omnium Assessorum admonehit, ignaviam illi, imperitiam, & defectum suum aperiat, & commonefaciat, significans ex præscripto Ordinationis contra ipsum agi oportere. Itaq; viam inveniat modumq;, ne quod sibi aut Judicio dedecus inde oriatur. Quòd si necdum resipiscit, aut vitio illo abstinet, Judex Cameræ quovis tempore, communicato cum Assessoribus consilio, Principi aut Circulo, qui hue illum provexerunt, significet ac notum faciat. Tum idem Status aut Circulus Judicium Cameræ de alio apto atq; idoneo intra præscriptum tempus sex mensium providebit, atq; restituet. Si quà id minus intra præfixum tempus sex mensium fieret, ac quidem omitteretur, sanctionem præscriptam, ut proximo articulo dictum est, sequantur.

TIT. VI.

Cameræ Iudicem & Assessores uni Iudicio huic devinctos esse, atq; incumbere.

AD hæc ordinamus & statuimus, Judicem Cameræ & Assessores uni Judicio Cameræ incumbere, & ab omnibus aliis negociis, mercaturæ, aliarumq; rerum, adeoq; etiam advocationibus & consiliis dandis aliis in Judiciis & causis prorsus abstinere, neq; porrò Commissionibus ex Imperiali nostra Curia, aliásve molestari debebunt.

IDEM ALITER.

1. Judici æquè atque Assessoribus injungimus hac constitutione, ut uni Cameræ Judicio vacent, incumbantque, nec aliis se rebus ullis intromittant: mercaturam non faciant, nec alia negocia tractent: litigatoribus in aliis Judiciis nullo pacto advocent consulantve, quin ab his aliisque omnibus factis sese abstineant. Deinde & ex Curia nostra Cæsarea haud ullis specialibus commissionibus vel aliis negociis molestentur aut graventur.

3. In pronunciando quoque, Judicialiterque decernendo Judex Cameræ & Assessores, neque in aliquo quæ dicta sunt, aut dicentur, nec quidquam porrò, quàm ad quæ devincti sunt, obligentur aut impediantur.

TIT. VII.

De venia absentiæ Iudicis Cameræ & Assessorum sumenda.

CVm hactenus Judici Cameræ & Assessoribus, præter vacantias quotannis sex septimanas privatis negociis dari absentibus permissum fuerat, sed compertum, ex eo magna incommoda ac impedimenta nasci: Ordinamus, eas sex hebdomades ipsis decidi, quin porrò Judex Cameræ, & Assessores se Judicio subducere aut abesse non debeant, nec absque venia (quam Judex Cameræ ab Assessoribus, & rursus Assessores à Judice sumant) peregrè vel absentes sint, neq; cuiquam Assessorum absq; legitimis causis, quas Judici Cameræ & Assessoribus quovis tempore indicabit, neq; citra consensum & consilium Assessorum absenti esse liceat, aut venia concedatur. Hi tamen, qui in vacantiis ad sententiam concipiendam minus præstò sunt, prærogativam aliquam ac libertatem præ cæteris habeant, atq; in impetranda venia alios præcedant. Si autem venia alicui data plus tempore absens est, id temporis quo longius abest, ad decurtationem salarii supputari, eaq; accisio inter præsentes Cameræ Judicii Assessores, quòd illo absente ipsi onus laboremq; ferunt, distribui partiriq; debet. Hæc contra nullæ commendatitiæ literæ à quoquam impetratæ, cuiquam prosint, absenti scilicet nequicquam patrocinaturæ.

2. Et hæc quidem venia seu remissio præsente Protonotario danda est, qui tempus concessum spaciumq; absentiæ, similiter & reditum diligenter notet, Quæstoriq; quovis tempore indicet, qui Assessor illi, quantum temporis non concessi emanserit, in pendendo salario decurtabitur, & quovis quartali, juxta ordinationem, inter alios, qui non fuerint eo tempore absentes, distribuet,

3. Neq; plutibus eodem tempore,& præsertim plus quàm duobus, tribus aut quatuor Assessoribus,absentiæ venia concedatur.

Absentis Assessoris acta si res festinatiooem postulat, Assessorib. præseotib, tradantur.

4. Tum & hoc caueat præuideatq; Cameræ Judex,si cui veniam absentiæ largiatur, an acta penes se habeat,quæ festinationem requirant,nec reditum eius expectare queant, ut ea ab illo auferantur,atque alus ad referendum tradantur. Alus actis lectoribus interea, dum ille reuertatur, commissis.

5. Quoniam verò Cameræ Judex capureſt,qno causæ omnes & negocia ex præscripto ordinationis diriguntur ac perficiuntur:Ideoq; maximum momentum in hoc nno situm est, sibi quoque hanc ipsam prædictam legem absenti rogatam puter. Habeat tamen prærer solennem seu maiorem vacantiam quotannis quatuor septimanas,dum (rebus ita suis poscentibus) Assessoribus qualibet vice indicatis,ipsisq; scientibus & consentienribus sibi abesse liceat.

Tit. VIII.

De vestitu, alioque habitu seu moribus Assessorum.

Vestitus Assessorũ sit honestus decẽsq; vita,pariter & mores.

Assessores, cùm à Cæsarea Maiest. ab Electoribus, Principibus & Staribus sacri Romani Imperii ad Celsitudinem Justitiæ ordinati sunt,ac loco illorum consideanr, decenti vestitu habituque ac altis moribus & vitæ consuetudine ita sese honestè ac præclarè exhibeant,ur nobis,Staribusq; Imperii honori sint decoriq; apud omnes in externa vita, quemadmodum & iure existimari debebunt,& statum eorum maximè decebit.

Tit. IX.

De Iudicis Cameræ officio in genere.

Prætor seu Judex caput est Judicii.

Quandoquidem Cameræ Judex noster , ut suprà diximus , caput est,ejusq; officii, volumus ipsum omnes causas, processus,& negocia in consultarionibus, deliberationibus & Judicio, acalias ex præscripto huius ordinationis dirigere & informare, ita nt hanc nostram Judicii ordinarionem certò sciat, intelligat,eiusq; plenè petitus atqne expertus sit: aduertatque diligenter cotam Judicio,in consilio ac delibetarionibus,aliasq; fideliter,ut ea in omnibus articulis & pnnctis firmiter obseruetur, perficiatur,ac in contrarium illi nihil admittatur,aut præsumatur. Tenetur autem quouis tempore,medianre Juramento suo , Judicii personas negligentiæ , lapsnnm , erratorum ac transgressionnm suarum arguere,mnlctare & punire , Mnlctas quoqne per Pedellum exrorquere, nec ulla de cansa remirtere. Quin & ita suo fungi officio, nr ab Assessoribus, aliisq; personis vereatur & colatur,eiusq; mandatis legitimo meru ubiq; magis obsequatur,

Judex ab Assessoribus , aliisque Justitiæ ministris reuerenter habeatur,& colatur.

Tit. X.

De Iudicis Cameræ officio in consilio ac consultationibus.

Judicem decet prouidere, ot deliberationes, Relationes & suffragia ordine fiant.

Primum,ut Cameræ Judex noster qnouis tempore cansas,de quibus delibetandum, vel referendum sit,quantum fieri potest, inrelligat:tum & sciat , qui Assessores in telationibns ac votis suis gnari sinr ac diligentes,nec ne,suum in eos exercens officium,ipse quidem, aliiq; Comites & Domini,qui Judicis Cameræ loco in secundariis consulrationibus præsident, qnouis tempore relationes & suffragia Assessorum diligenter attendant aduertantq; : eoq; connitantur ac elaborent , nt eiusmodi relationes & suffragia ordine inxtà ac diligenter fianr. Ac si qua in his ignauia , confusio, turbatioq; ordinis,aut superuacaneæ disputationes,superfluæ allegationes ac repetitiones , quibus causæ differantur,& aliæ relationes impediantur,emergant atque usurpentur,ne ea permittant,sed suo in bis officio utantur,semperq; curent,quo relationibus maturè locus detur,nec rempus consultationis temerè ac inutiliter teratur ac pereat.

Causarum acta ad referendum inter Assessores æqualiter distribuãtur.

2. Urautem causarum, de qnibus referendum est, acta inter Assessores maiori æqualitate distribuantur,ac ordine refetantur,nec mora non necessaria nectatur interveniatúe , ordinamus atque statuimus,ut prius acta, in quibus decernendum est,aut interloquendum , & in id quidem conclusum est,in Cancellaria maturè compleantur,ac ante proximum Judicialem diem quouis tempore ad referendum tradantur. Sed alia acta , in quibus ad diffinitivè pronnnciandum , vel aliàs providenrer intetloquendum est conclusum, Cameræ Judex noster singulis Sabbatis per lectorem inter Assessores in præsentia ipsorum ex ordine distribuat:prius qnidem catalogo seu Registro suo , quod ad manum habeat,perspecto,ut deinceps ponetura:ut ab Assessoribus requirat , quam quisq; causam babeat,præsertim verò si quæ breui explicari non possit:eum medio tempore cum aliis diffinitivis non gtavet aut impediat,sed arduam illam ac prægnantem causam expedire potius sinar , atque interea dum illa explicatur , interlocutorias tantùm, Decreta ac Recessus refetendos committat. Tnm quoque juxta merita & conditionem causæ, ac qualitatem Assessorum eo modo distributionem faciat,ur non tantùm æqualitas, quantum fieti potest,& causa feret , inter Assessores observetur, & nullus præ alio multitudine causarum prægrauetur: verumetiam ne partes in causis earum periclitan-

Nemo Assessorum præ alio multitudine causarum seu actorum prægrauetur.

periclitentur aut damnificentur remorentúrve. Ratio autem cumprimis in ejusmodi distributione habenda est veterum ac privilegiatarum causarum, sive interloquendum sit seu diffinitivè pronunciandum, nimirum ut præcedant, ac præ aliis ad referendum committantur.

Veterum ac privilegiatarum causarum ratio habenda, ut præcedant.

3. Eò quoq; Cameræ Judex noster, quantum possibile est, conniti debet, ac respicere in ejusmodi distributione, ut acta diffinitivè referenda his tradantur, qui prius interlocutoriè seu interloquendo illa retulerant.

4. Item Judex Cameræ acta, in quibus diffinitivè, aut aliàs ad interlocutoriam, quæ in arduis causis vim habeat diffinitivę, conclusum est, quovis tempore duobus Assessoribus ad referendum tradat: & si primus, utpote referens, ea perlegerit, reddat Cameræ Judici: quæ tunc alteri Assessori idem Judex Cameræ ad correferendum præbeat. Lectis verò summa diligentia ab utroq;, & referente & correferente, debet relatio simul conjunctim fieri: Et nulli Assessorum, præsertim eorum, qui novi ac recentes advenerunt, aut alioqui referendi consuetudine non benè exercitati sunt, absque correferente ad referendum admittantur.

Graviorum causarum acta primùm referenti, deinde correferenti tradantur.

5. Actis ad eum modum, quo diximus, revisis atq; relatis, non debent illa temerè à Cameræ Judice denuò ad referendum præberi, nisi res tam prægnans arduaq; esset, causæq; maximæ, ut necesse putaretur. Assessoribus tamen, qui Relationi intersunt, si quicquam dubii suboriatur, ut revidenda esse acta putent, & si quid aliud seciúsve quàm relatum sit, inveniant, id quidem in consilio suffragiis suis ut indicent, non tantùm non ereptum aut præclusum ipsis, verumetiam, ut ita faciant, injunctum esse debet.

6. Cameræ Judex noster in eo quoque sedulus ac diligens sit, ut acta, Assessoribus ad referendum tradita, priusquam expediantur, citra eius præsentiam in Archivum non seponantur recondanturq;, aut à Lectore recipiantur.

Acta ad referendum Assessoribus tradita absente Judice in Archivum non à Lectore seponantur.

7. Utque Cameræ Judex quovis tempore sciat, quæ penes Assessores acta sint, quave sedulitate ac diligentia quisq; in referendo præstet, duo Catalogi seu Registra ipsius distributionis conficiantur, quorum unum Judex Cameræ, alterum Lector teneat, in quibus ea acta, quando, quo tempore, & qua super re conclusum, & cuinam Assessori ad referendum aut correferandum tradita sint, conscribatur ac consignetur.

8. Cùm autem jusserimus ac voluerimus, ut causæ, in quibus jam conclusum est, primùm, quantum fieri potest, decidantur ac pronuncientur, Cameræ Judex noster, quoties in consilio causa aliqua ad referendum proponitur, Catalogum suum atq; Registrum, (quod omni tempore consultationum ad manus habere debet) inspiciat, diligenterq; advertat, ut hæc ita præstentur, utq; in veteribus causis primùm & antè quàm in novis concludatur, referatur, atq; expeditio fiat: Sicubi etiam Assessor novam aliquam, in qua conclusum est, veteri præferendam esse duceret, nequaquam id concedere aut permittere debet, quinimo injungere illi atque præcipere, ut veterem prius in manus sumat, causasq; præbitas ordine quamque suo referat: Nisi idem Assessor vetustiores & antea conclusas causas ad correferendum reddidisset, vel nova illa conclusa, spolii esset, aut aliàs præ cæteris ex Jure & ordinatione hac privilegiata, aut per eundem Assessorem graves ac legitimæ rationes adducerentur, quamobrem eadem causa aliis anteferenda esset. Quæ res auditis rationibus, Cameræ Judicis aliorumq; Assessorum judicio stabit, ac discutietur.

Prætor omni tempore consultationum ad manus habeat Album suum seu Catalogum.

Antiquæ causæ primùm expediantur.

9. Partibus item ac earum Procuratoribus importunè nonnunquam interpellantibus ac sollicitantibus, Cameræ Judex noster indicare non debet, causas earum ad referendum diligenti alicui, aut non diligenti referenti traditam esse: neque eisdem partibus spem præbere, causam alio quàm suo modo ac ordine referendam, se promoturum esse. Sed eo semper responso uti, eoq; oris habitu, ut inde, quisnam referens sit, aut quo tempore, quo item in consilio causa assumpta sit, litigatores suspicari nequeant.

Prætor seu Judex litigatoribus non indicet per quem aut quando causa referenda sit.

10. Porrò ordinamus, ut Assessores, seu plures seu pauciores in Judicio fuerint, in duas aut tres diffinitivè consultandi classes partiantur, inque singulis Assessores octo ac unus Comes seu Dominus à Cameræ Judice nostræ ordinentur, reliquos autem Assessores ad fiscales causas, & Judiciales recessus, decreta atq; interlocutorias usurpet. In hac verò partitione singularē Cameræ Judex noster diligentiam præstet, ut referentes & correferentes, quantum fuerit possibile, uno eodemq; consilio conjungantur, servata ubique personarum æqualitate, nimirum sic, ut seniores, periti, ac usitati Assessores, & qui cæteris sunt diligentiores, quive sunt antiquæ Religionis, aut Augustanæ Cōfessionis, non simul eodem consilio, sed in duas illas aut tres deliberationū classes cōmisceantur ac dividātur.

Binæ classes Assessorum constituantur, aut tres diffinitivè consultantur.

11. Semel autem his classibus seu hac divisione constituta, non porrò debet absq; certis causis & rationibus is ordo immutari, nec personæ ipsæ transferri, quin potius medium annum ad minus, aut tria anni quartalia, aut etiam, sicubi utile esse putatur, integrum annum observetur, ad præcavenda omnia in referēdo obstacula atq; impedimēta, quę mutato deliberationū ordine possent accidere.

Ordo Assessorum deliberātium semel cōstitutus non facilè aut brevi debet immutari.

12. Facta autem partitione hac, Cameræ Judex efficiat, ut manè deliberationis tempore quisq; Assessorum suo loco, & non in communi consultationum conclavi aut hypocausto conveniat.

13. Judex quoq; Cameræ, & Comites, seu Domini, qui consiliis ac deliberationibus præsident, diligenter advertant caveantq;, ut debitus justusq; relationum ordo servetur: præcipuè verò ut Assessores eo, quo ab initio consederunt, ordine, donec alternatio consiliorum fiat, quovis tempore consultando consideant, eoq; ordine suffragia, vota, & relationes exequantur. Si quis Assessorum eo ordine non referret, seu relationem transgrederetur, à Cameræ Judice aut præsidente interpellatus, is omissæ relationis suæ rationem reddat.

Supinus in officio & ignavus Assessor a Judice mulctetur.

14. Causa cognita, quam Cameræ Judex aut præsidens non probabilem aut sufficientem putaret; idq; semel atque iterum contingeret, ut Assessor suo in officio ignavus atq; indiligens reperiatur, ex præscripto sanctionis hujus, (ut in Titulo suprà de inhabilitate Assessorum) contra illum procedat.

Assessoris diffinitivè referentis transpositio ad interloquentium classem.

15. Si quis Assessor inter secundæ aut tertiæ classis diffinitivè consultores, suo ordine retulisset, ac præterea interlocutorias, Recessus aut decreta penes se haberet concepta ac meditata, & super quibus ad referendum paratus, & expeditus esset, hunc Cameræ Judex seu præsidens ea ex classe, ad Recessuum consultores tamdiu dimittat, donec illa perficiat expediatque: ac alium in ejus locum Assessorem, è Recessuum consilio in illud tempus in diffinitivè consulentium classem transportat.

Judex Cameræ in referendo & vocando Assessores non impediat.

16. Item Judex Cameræ Assessores in relationibus, votis & suffragijs non impediat, advertat autem fideliter, se se Assessores mutuò in relationibus diligenter ut audiant, ne quis alius vocem votaq; interfando impediat, ut diversæ opiniones atque informes contrarietates evitentur. Ne item distunctim exurgant, circumeant, deambulent, aut de aliis rebus inter se colloquantur, seu legant, neq; in referendo quicquam aliud inferatur, sed isti rei solùm ac diligenter incumbant.

Supplicationũ tractationi privatum tempus deputetur a Judice.

17. In concipiendis diffinitivis & interlocutoriis nullæ Supplicationes, aut aliæ causæ proponantur seu intermisceantur: quin aliud conveniens ac certum tempus seu hora, à Cameræ Judice & Assessoribus ad Supplicationes & decreta seu Recessus deputetur, seduloq; provideatur ut expediantur, ne in triduum aut quatriduum differantur, aut negligantur.

18. Est & hoc Cameræ Judicis nostri, operam dare & observare, ut ad ejusmodi Supplicationes, decreta illa, & recessus per Notarium aliquem; & non per Assessores consignentur, scribanturque.

19. Præstet hoc quoq; Cameræ Judex noster, ut quisque Assessorum ad horam consilii, similiter & Protonotarius ad consultationem maturè adsit, nulla nisi legitima excusatione admissa.

20. Item, si qua in causa conclusum est diffinitivè, aut alioqui magni momenti sententia tractanda fuerit, Judex Cameræ Assessoribus, ut consilium seu consultationis locum egrediantur, non concedat, nisi ea sententia jam concepta ac mox in consilio palàm recitata perlectaq;, & suum in Codicem relata, perq; Referentem subscripta fuerit.

21. Neque Cameræ Judex noster permittat causas pleno omnium Assessorum consilio, præter necessitatem, ac ubi causa id non summoperè postulet, deliberari, ubi & sibi & Assessoribus non necessarium fore videbitur, utpote infrà sub Titulo, de Assessorum officio in consultando, latius recensebitur.

Acta absentis Assessoris in Archivum reponantur, aut alii præbeantur.

22. Jam & hoc curet Cameræ Judex noster, cùm venia Assessori alicui absentiæ conceditur, ut acta, quæ penes illum erant, interea temporis in Archivum referantur, atque reverso reddantur: Ac si inter hæc fortè una pluresque causæ fuerint, quæ festina explicatione indigeant, aut in quibus ad interloquendum decernendumve conclusum sit, neque in adventum illius differri possent, ea quidem acta interea alii ad referendum præbeantur, quemadmodum antè sub Titulo de venia absentiæ Judicis Cameræ & Assessorum statutum est.

Judex ad suffragia Assessorum cognoscenda sit attentior.

23. Eò autem Cameræ Judex noster, aut suo loco præsidentes ad suffragia, voces votaq; attentiores sint, ut sciant, an & quando votis collectis in consilio, altera rogatione seu deliberatione circulari opus sit: quandoquidem hæc secundaria quæstio matura deliberatione fieri oportet, ne, auditis ordine Assessoribus etiam majoribus in prima votis, si ex re fore arbitratur, illa intermittatur, casu autem quo necesse non esset, tempus frustra atq; inutiliter perdatur.

In suffragiis dandis brevitati non nimium studendum est.

24. Altera hac aut tertia interrogatione Judex Cameræ prospiciat, ne Assessores in suffragiis, vocibus votisq; dandis nimium brevitati studeant, præsertim etiam ne illa, quæ prius ipsi aliive in deliberationibus ac consultando proposuerant, prolixè rursus, & ad longum repetantur.

25. Acriter quoq; & severè Cameræ Judex noster provideat, caveatq;, ne Assessores in consilio mutuis se cõviciis aut criminationib. lacessant. Quod si fieret, cõtra illos, qui morbo illi dediti sunt, studentve, ut quandoq; contentiones emergant, litesve serantur, cõmunicato cum aliis Assessoribus consilio, officium suum exerceat, ac quovis tempore viam rationemq; ineat, ne qua inter Assessores contentio discordiave existat, quin potius comitas atq; concordia retineatur & conservetur, rescisis omnibus simultatibus atq; injuriis.

Legati & nuncii Statuum Imperii quomodo sint audiendi.

Præter album tractandorum negociorum penes se habeat, tribunal ipsum atque personas ejus concernentiũ: & quo tẽpore illa proponat.

26. Cùm & hactenus Statuũ quorundam tabularii & nuncii ad Cameræ Judicẽ & Assessores missi, in toto consessu atq; consilio auditi fuerint, aliis per id tempus consultationib. ac deliberationibus graviorib. impeditis, ac partium etiam causis remoratis: Sint porrò ejusmodi legationes ac nũcii, quantum fieri est possibile, & causæ patiuntur, ea discretione præditi, ut sua mandata in scriptis proponant. Quòd si tamen nostri, ac dilecti fratris nostri, Romanorum Regis, Electorum, Principum & Statuum Imperii Legationes hoc pacto mitterentur, ut nuncia sua, necessitate causæ ita exigente, verbo faciant, tunc quidem à Cameræ Judice & Assessoribus consilio audiantur, ac ut par est decetq; responsa secum reportent.

27. Ne & non solùm partium, verumetiam Judicii necessariæ causæ in quoquã remorentur aut impediantur: & quæ quoq; tempore consultata ac deliberata fuerint, etiam exequantur: volumus & mandamus, ut deinceps Cameræ Judex præter Catalogum actorũ, de quo suprà meminimus, aliud quoq; Registrum aut directorium habeat teneatq;, in quod omnes & singulas consultationũ causas & negocia, quæ officii ergò expedire tenetur, referat atq; cõscribat. Præcipuè verò sicubi extra partiũ causas,

causas, aliæ tribunal ipsum, ejusq; personas concernentes in deliberationem ac consultationem devenire necesse sit, quas sciat eo tempore, quo partium causæ per illas minus præpediantur, in consilium adferre atq; proponere. Ac cùm de eisdem causis semel deliberatum & constitutum sit, ne deinceps memoria excidant, ac iterum post tempus aliquod de novo in consultationem retrahantur, sed confestim determinatione seu cõclusione facta per Cameræ Judicem expediantur & exequantur. Cumprimis autem Cameræ Judex diligenter annotabit, atq; in isto elencho, seu indice, vel directorio suo cõsignabit omnes causas, quæ ad referendum aut deliberandum semel propositæ fuerint, sed postea propter absentiam referentiũ Assessorũ, aut alia impedimenta non continuatæ ac determinatæ sint. Similiter si nonnunquã Assessores facta relatione causas in deliberationem trahunt, ne qua eædem causæ postea pendeant ac negligantur, ita, ut de novo proponi eas ac referri necesse sit, Judex Cameræ quovis tempore, quàm primum Assessores præsentes fuerint, aut impedimenta seu remoræ nullæ extiterint, in consilio proferat, & Assessores ad procedendum & concludendum commonefaciat.

Juxta poemam Judicis officium est, ut res ita tempora rerum Quærere: quæsito tempore, tutus eris.

Tit. XI.

De Iudicis Cameræ officio in Iuridiciali audientia.

PRincipio Cameræ Judex noster, & Assessores initio Judicii talem modum formamq; constituant, quo in proponendis veteribus simul ac novis causis, Juridiciali audientia ordo certus ac rectitudo conservetur.

2. Cumq; hactenus in minimis actib. Judicialibus, ut in petitis delationib. & terminis, &c. deliberandi spaciũ usurpatum sit, ac postea ad consiliũ tractum, & desuper consultatũ fuerit, ex quo ejusmodi actus accumulabãtur, partes causæq; remorabãtur, impeditis etiã diffinitivarũ cõceptionibus: Ordinamus atq; statuimus, ut deinceps Cameræ Judex ad ejusmodi leves ac minimos Judiciales act⁹ petitæ dilationis, & similiũ, quãdo inspectio Judicialis protocolli nulla requiritur, neq; dilatione aut deliberatione opus est, mox per sese ipse, aut consilio proximorũ Assessorum verbo decernat.

In minimis causis & actibus Judex pro tribunali sedẽs ipse decernat.

3. Cùm & sæpe contingit, ut per Procuratores pleriq; nõ necessarii Judiciales actus, aut submissiones fiãt, mutua quadam æmulatione, ne alter alterius voluntati morẽ gerat, aut quicquam concedat, (quamvis ut Jurisperiti ea ipsi & nosse debuerint & evitare) Ad quæ prævenienda, rescisisq; non necessariis decretis: ordinamus, ut deinceps quilibet Procurator protocollum suum Juramenti sui revideat, nec ob id quenquam non necessarium actum Judicialem faciat: Quæ ut ita conserventur, Judex Cameræ acriter attendat, ac illos in expensis moræ de sua crumena, & absq; partium dispendio, pendendis condemnet ac puniat.

Procuratores sua protocolla inspiciant.

4. In publica audientia Judex Cameræ strenuè efficiat, ne quis clamor, vociferatio, aut verberatio à quoquã, quicunq; ille fuerit, sustineatur, sed audientia magnificè juxtà ac placidissimè, quò Procurator alter alterum mutuoq; sese exaudire, ac Protonotarii dictata accuratius cõscribere possint, servetur, nec in necessariis propositionib. consignandis Protonotarios obrui patiatur: Transgressores verò quovis tempore, secundum qualitatem delicti, irremissibiliter mulctentur.

Protonotarii non sunt dictatis Procuratorum obruendi, & habeat hic locum vetus illud, sat citò, si sat benè.

6. Quoniam & in visitationibus plerunq; compertum est, prolixas verbales propositiones, decreta, recessus & conclusiones, non minimam moræ ac prorogationum Juridicialis audientiæ atq; processus causam fuisse: itaq; Judex Cameræ, & Assessores porrò Procuratoribus ejusmodi verbales propositiones & non necessarios actus judiciales seu recessus nullo pacto permittant, indulgeántve, quin protinus ipso in Judicio severè quovis tempore interfentur, atq; injungant, ut ab ejusmodi sese contineant, & quæ necessaria sunt, in scriptis proponant.

Prolixis Prolegomenis in Judicio abstinẽdum esse.

7. Cumq; in prioribus constitutionibus multifariàm cautum sit, ut Procuratores dicacitate ac illusionibus, adeoq; dentatis etiã & iracundis jocis ante Judiciũ coràm ordinatis Assessoribus, Cancellaria & Protonotariis abstineant, ac neminem verbo vel scriptis impetant incessántve, sed causas ipsas modestè, breviter ac utili sermone scriptóve proponant: Volumus ut Cameræ Judex noster hanc ipsam constitutionem ac ordinationem conservet: & si quisquam Procuratorum monenti non paruerit, sed coram tribunali, coramq; ordinatis Assessoribus, Cancellaria, aut Protonotariis immodestum sese ac importunum, convitiando infamandove, aut alioqui indecorum se gesserit, interloquatur Prætor, nec ferat, ipsumque delinquentem (prout infrà sequetur de pœna Procuratorum) ut æquum est, puniat.

Procuratores à procacitate verborum & convitiis ubique abstineant. De eodem infra meminit cap. 23.

Idem Aliter.

Multotiens iam antea quum in superiorib. ordinationibus cautum sit atq; probibitum, ut ab intempestivis iocis, à virulentis salibus & ironiis Procuratores apud tribunal, coramq; Assessoribus, Cancellaria ac Protonotariis se tẽperent atque contineant, neminem verbo scriptove acerbè illudentes vel taxantes, sed modestè ac breviter, absq; aliqua levitate, causas quisq; suas suoq; loco verbis decentibus, ac gravitati isti convenientibus proferat, aut scriptis proponat: Iniunctam esse nostro Pratori volumus sanctionis huius custodiendæ necessitatem, ut si quis Procuratorum adversus hanc legem peccet, nempe in Iudicio, ac Iudicum considentium cœtu, coram Assessoribus, coramq; Cancellaria, aut Protonotariis cuiquam convitiando, atrocia aut futilia evomendo, aliâsve immodestè sese ac turpiter gerendo, increpet ipse Prætor, nec talia designanti parcat vel indulgeat, quin ea pœna, quæ est in Procuratores delinquentes mox infrà irrogata, mulctetur afficiaturq;

Ex Ordinatione Regis Ferdinandi.

8. Eò etiã Cameræ Iudex noster procuratores adigat, ut quovis tempore & hora Iudicii, & ante publicationem sententiarum coram Iudicio appareant, nec eo, absq; venia, exeant, sed in finem usque commorentur, præsertim contumaciis, donec reproducant, intersint, atque in ordine suo sta-

Procuratores in tempore adsint Judicio, & absque venia non exeant.

tioneq; consistant. Si verò Judicio exeant, ne porrò nomine suo alii Procuratores sub spe ratificationis, ut hactenus factum est, audiantur.

9. Quandoquidem & specialis articulus in ordinatione infrà positus est, ne Procurator, qui ordinem in agendo actuq; præteriri sustinet, pòstea aliis obturbet, aut propterea audiatur, donec ordo ad ipsum redierit: Volumus, ut ejusmodi constitutionem Cameræ Judex noster deinceps observet, nec in Judicio quenquam Procuratorum, nisi loco ordineq; suo, audiat.

Tardè dictandum, nec festinandum. Nam sat citò, si sat benè. Festinandum lentè in dictando.

10. Cùm & Protonotarios deceat, omnia Procuratorũ verba dictataq; in Judicio notare ac protocollari, Cameræ Judex noster quovis tẽpore Procuratores adigat, ut ab inanib. verbis, causæ nihil conferẽtibus, prorsus abstineãt, neq; dictatis obruãt protonotariorũ calamos, sed quicquid proposuerint, id disertè, adeoq; maturè proferant, ut protonotarii dictata excipere ac protocollari queant.

Tit. XII.

Cui bacillus absente Cameræ Iudice, ac Iudicis munus committendum sit.

Absente ipso Judice, aut ægrotante, cui munus pronunciandi delegetur.

SI Cameræ Judex absens fortè aut ægrotus, aut gravibus præpeditus seu distentus negociis fuerit, ut aliquanto tempore suo officio fungi, ac tribunali ipse præesse non possit, potestatem suã consensu Assessorum uni Comitum aut dominorum, qui Assessores sunt, aut si nullus eorũ præstò fuerit, alii Assessori, per Ecclesiasticum aut secularem Electorem præsentato committat, is junctis Assessoribus, absente Judice Cameræ, aut etiam tribus aut quatuor illis absentibus, nihilominus sententias pronunciandi, aliaq; ad se pertinentia faciendi eam potestatem habeant, ac si omnes præsentes essent. Caussis tamen Electores, Principes, & Principum similes cõcernentibus, Judex Cameræ ipse, aut eo absente, Comitum aut Dominorum quispiam præsideat. Ac horum etiam si fortè nullus præstò esset, Judex Cameræ in ejusmodi caussis alii cuipiam Principi, Comiti, aut Domino suum locum delegET: qui Princeps, Comes aut Dominus tunc quoq; juramentum consuetum Judicis Cameræ præstet, obligans tam diu illum, donec Cameræ Judicis officio perfungatur.

Tit. XIII.

De Assessorum officio in consilio.

Ex Jure scripto & consuetudinario Imperii, sententiæ concipiantur ac promulgentur.

ASsessores Cameræ Judicii nostri nulla in causa quantumlibet exigua tantùm arbitratu suo, aut meditata singulorum æquitate, aut privata seu propria intentione, & non Juri consona cõformiq; informata conscientia, quin potius secundum commune jus Imperii, patriæq; seu ditionis ordinationes, constitutiones, statuta ac honestas consuetudines principatuum, ditionum, & Judiciorum (cùm proponuntur) quemadmodum ex antiquo quovis tempore Cameræ Judici & Assessoribus injunctum, atq; observatum fuit, vi ac præscripto juramenti sui, quod infrà ponetur, sententias concipere ac promulgare tenentur.

2. Et in hoc Assessores se neq; metu, minis, vi, jussu, negociis, aut aliis causis, per quenquã, aut quovis nomine id unquã fieri posset, impediri patiãtur: sed universis, qua dignitate statuve sint, absq; omni privata affectione mediante prædicto suo iuramento, æquũ ius dicere, atq; impartiri debent.

3. Si quoq; Cameræ Judex noster & Assessores videretur aut sentirẽt, unũ pluresve ex ipsis in cõceptione sententiarũ aliter quàm nunc dicta ordinatio & iuramentum sibi iniungit, se habere atq; exhibere, aut absq; legitimis fundatis rationib. palàm in votis suis singularitati maliciosè plerunq; ac pertinaciter studet, hunc ipsum apud se nõ ferant, sed extra Judiciũ mittant ablegentq;, cõtra ipsum ex prædicta ordinatione sub Titulo, de inhabilitate Assessorum, &c. agendo ac procedendo.

Assessores tantùm vacent causis ac deliberantis sententiis, ab aliis negociis omnibus abstinentes.

4. Assessores item suum quisq; officium in consilio, aliasq; tantùm ac unicè obeat, nec ullo alio negocio distineatur: In consilio nihil faciat, scribat, legat, aut studeat, quod ipsos ab inspectione, relatione, diligenti audientia ac meditatione Judicialium rerum & Forensium causarum impedire possit: sed studio Juris, relatione, suffragiis votisq; dandis, ac conceptioni sententiarum summa fide diligentiaq; incumbant, quò partes promoveantur, & lites expediantur.

5. Sancimus quoq;, statuimus & volumus, Assessores deinceps specialibus commissionibus ex Imperiali nostra Curia, aut aliàs, nequaquam gravari aut molestari.

Mutuò sese audiant Assessores in suffragiis, ac relationibus.

6. Jam & in suis relationibus Assessores sese mutuò diligenter audiant, nec alter alterum impediat, aut suo suffragio, voci votisve obstrepat: Nec disiunctim exurgant, circumeant, deambulentve, aut invicem aliis de rebus colloquantur, ne in relationibus quicquam in partium præiudicium ac damnum minus audiatur, aut negligatur.

7. Item nullus Assessorum ipse sese alteri suis relationibus ingerat, sed ordinem, donec se contingat, expectet, nisi prius causas huius attulerit, Cameræ Judicis & Assessorũ censura expendendas.

8. Quisq; Assessorum itam debita ac solita hora in loco consultationis compareat, nulla re impeditus nisi legitima & ardua, ne qua sua mora aut absentia in consilio relationes præpediantur.

9. Quò autem celebrius ac prudentius in conceptione sententiarum agatur, statuimus ac volumus, ut in omnibus gravioribus & prægnantibus causis inspectio Actorum, aut Judicialium negociorum ad conceptionem sententiarum necessariarum, semper ad minus duobus Assessoribus à Cameræ Judice nostro committatur, quemadmodum suprà sub Titulo de Judicis Cameræ officio in consilio, &c. statutum est: Ita nimirum, ut alter eadem acta post alterum, quantum opus est, inspiciat perpendatq;, ac dein Relationem actorum ambo faciant.

10. Porrò ordinamus, statuimus ac volum*, ut in cõsilio ad conceptionẽ diffinitivarũ simul cũ Comitib. aut Baronibus, nõ minus quàm octo: ad interlocutorias quatuor, quinq;, aut sex, juxta harũ quantitatẽ & põdus: Ad Supplicationes quatuor: & taxationes expẽsarũ tres aut quatuor Assessores dentur.

dentur. Quòd si grave quippiam aut dubii accidat, tunc alii partem, aut omnes, juxta qualitatem, magnitudinem & gravitatem causæ etiam vocentur, ac cum eorum consilio concludatur: Sique accidat, ut Assessores in suffragiis votisque differant, & duas in partes scindantur, aut fortassis ex octenis, terni, arduis ac maximis de causis, diversæ singularisque opinionis forent, causa hæc seu punctus, de quo est dissensio, ad Judicem Cameræ, aliosque Assessores deferatur: Quorum Judicio stet, ad ejusmodi litigiosam causam seu punctum, juxta qualitatem, gravitatem, ac pondus ejusdem, aliquot ex Assessoribus deputari: aut verò eandem in altero diffinitivarum consilio, aut sicubi potius videatur, pleno consilio proponi, relationes denuò audiri, deq; diffinitiva concordari. Quicquid autem in qualibet causa modo enumerato actum pronunciatumq; fuerit, firmum esse, roburq; habere debet, ac pro eo etiam censeri. Aliàs nulla causa, in qua secundum hanc ordinationem semel in deliberationibus & consilio conclusum est, sine gravissimis rationibus aliud in consilium seu consultationem ullo pacto pertrahatur.

Causa semel deliberata non rursus discepitur.

11. Referentes quoq; datis votis & facta conclusione sententias antea publicè perlectas, ac priusquam alia ad loca transeant, aliáve acta causásve proponant, subscribere tenentur.

12. Postquàm accidit interdũ, ut causæ, in quibus diffinitivè tractatũ atq; conclusum est, referãtur: ac in iisdem per Judices super interlocutoriis, quæ diffinitivam præcedant, concludatur: Similiter in quibusdã causis, per partes tantùm super interlocutoriis submissiones fiant: tales interlocutoriæ tamen ejus generis conditionisq; existant, ut in relatione earundem Judices sese diffinitivè, quæ istam interlocutoriam hac vel illa via sequatur, uniri concordariq; possint: Ne qua autem utroq; casu ejusmodi causæ de novo referantur, ac duplex labor operaq; impendatur: Ordinamus atq; statuimus, ut ejusmodi causæ quovis tempore præsentibus octenis Assessoribus referantur, ac simul cum interlocutoria, diffinitiva quoq; eam interlocutoriam hoc vel illo casu secutura concipiatur, & per Protonotarium protocollo suo inscribatur, post finalem conclusionem publicanda.

13. Item ordinamus, si quispiam Assessorum aliquã partem affinitate, cognatione, aliasve (ut de Jure recusari possit) attineat, aut iisdem in causis alteri advocarit, consuluerit, aut alia via inservierit, indicare id quidem Judici Cameræ & Assessorib. debet, ac ita se illa causa prorsus exuere: Si unus autem hæc pluresve Assessorum posthabuerint, Procuratorum erit eam propinquitatem Judici Cameræ opportunè atq; secretò indicare, qui de ea re provisionem faciat.

14. Quo item oblocutiones variæ ac suspitiones præveniantur, ac evitentur, volumus, ne vel Cameræ Judex noster, vel Assessorum quisquam, vel Protonotariorum, Notariorum, aut Lectorũ, aliquam partem, ullúmve Procuratorem, Oratorem seu Prælocutorem, Sollicitatorem, aut quibus aliis nominibus vocentur, domi suæ aut convictu secum habeat retineatve: aut alibi ipse cum illis eodem convictu, visq; aliis quotidiè, aut suspecta communitate ac familiaritate utatur: multò minus partes in Judicio Cameræ pendentes litem habentes, in familiam suam aut servitium suscipiat, quin potius illis semper se exuat. Similiter quoque Procurator, Prælocutor, aut Advocatus Judicii Cameræ nullum Assessorem, Protonotarium, Notarium aut Lectorem domi suæ cõvictúve foveat, aut illorum convictu utatur, ut Judex Cameræ & Assessores nostri omni suspitione vacent, nulliq; eos recusandi occasio detur.

Suspitionum omnijugenarũ causæ & occasiones Judicialibus personis sunt vitandæ.

15. Assessores quoque in causis, quas antè advocatum, quàm Assessores efficerentur, nequaquam advocent, aut alia via utendos se præbeant, eo tempore quo assessionis statum retinent: quin ab advocationibus & consiliis dandis abstineant, illisq; prorsus se eximant: nisi propriæ sint ipsorum causæ, aut suorum affinium & cognatorum proximis gradibus conjunctorum, quibus adesse consilio non prohibeantur.

Assessores non nisi proprias & propinquorũ causas advocare debent.

16. Judex item & Assessores medio ipsorum juramento omnia quæ in consilio, deliberationibusq;, quæq; suffragiis dandis, sententiisq; ferendis aguntur ac pertractantur, perpetuò celent, nulli ea hominum manifestando, nisi per nos, aut dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem speciatim jubeantur.

Deliberationes & consilia sunt celanda.

16. Item Assessores acta, Judicialiaque actitata, quæ ad referendum ipsis traduntur, domi coram ministris & familia non neglectim, sed magis secretò ac benè custodita habeãt. Quin ab omnibus caveri decet, ne partes & Procuratores explorent, quinam referentes sint, & quid in sese ante publicationem contineant sententiæ: Verùm Judex Cameræ, Assessores, Protonotarii, ac aliæ Cãcellariæ personæ omnia consilia penes se clàm ac secretò retineant.

Sententiæ ante publicationem celandæ. Litigatores pariter ac Procuratores ignorent quinam referentes sint.

17. Ne qua etiam causæ, postquam in iis diffinitivè aut interlocutoriè conclusum est, per referentes prorogentur aut differantur, ordinamus ac statuimus, ut primùm ad minores actus Judiciales, utpotè ratione termini, aut similium, Assessores, quovis tempore ejusmodi relationes ultra diem unum, postquam acta eis tradita sunt, non differant, sed eas ante proximam Juridicam perficiant, ac desuper Decreta publicari sinant: Si quæ verò aliæ interlocutoriæ fuerint, in quibus non modò inspectione Judicialis protocolli, verumetiam actorum totorum aut particularium opus sit, ea quidẽ Assessores ultra octiduum vel quindenam, aut ad summum mensem unum penes se non retineant, nisi Judicem Cameræ de magnitudine causæ certiorem faciant, aut rationes adducant, cur eæ causæ sub hoc tempus referri nequeant. Quæ vero diffinitivæ sunt, etiamsi causæ dissimiles, nec certus in his per omnia modus ac terminus statui potest: Volumus tamen, ut Assessores, quantum fieri est possibile, elaborent ac connitantur quamlibet causam intra semestre post finalem conclusionem, expediri ac terminari. Si qua verò magnitudo gravitasq; causæ non fert, aliave impedimenta obstant, Assessores, quos penes ea acta sunt, istud quidem Judici Cameræ indicare teneantur.

Properandum in minoribus actibus Judicialibus.

Diffinitivis mora indulgeatur concedaturq;.

18. Acta quoque Assessores, quæ ad referendum tradita sunt, ante quàm relata fuerint, absq; Judicis Cameræ notione præscientiaq; in Archivum non reponant, reddantve: Æquè etiam causam nullam ad referendum accepteor, petantve, nisi ea ex prænotione atq; scientia Judicis Cameræ tradatur ac committatur.

Tit. XIV.

De Assessorum officio in Iudicio.

Ingens causarum numerus & copia hoc tempore.

QUanqnam in veteribus Imperii constitutiooibus provisum est, ut singulis diebus Jutidicis, binis horis ante, & binis post meridiem præseotibus omnibus Assessoribus publicus Judicum cōsessus seu Juridica audientia habetetur: Cognovimus tamen tantum causarum numerū iam copiāq; obtigisse, ac in conspectu & ante oculos esse, ut inde causæ non ptomoverentur, sed potius præpedirentur, eò quòd Assessores antemeridiano tēpote toto ad referendum causas indigeant, & omniū præsentia in Juridiciali audientia non sit necesse. Idcircò ordinamus & statuimus, ut posthac in publicatione sententiarum apud Judicem Cameræ Assessores omnes præsentes existant: post publicationem verò sententiarum, decretorum ac Recessunm factorum in ordinaria audientia juxta Judicem Cameræ octeni Assessores, inter quos unus sit Cnmes aut Baro: deinde in audientia eontumaciarū Comes aut Dominus: Et habita audieotia duo aut plures Assessores deputentur ac ordinētur, qui Procuratores in causis infrà in tertia parte bujus ordioationis sub Titulo, quæ causæ coram deputatis, &c. pertineotibus aodiant, ac desuper prout æquum est decernant: Priores autem Assessores egredientes, interea Supplicationes in consilio expediant. Ubi autem nullæ Supplicationes, aut paucæ fuerint, taxationes expensarum, aut alia mioora decreta seu Recessus conficiant: Quovis tempore in ejusmodi ordinatione eorum, qui in Judiciali audientia consident, in alternatione personarum æqualitate oneris servata, ne quis plus alio onererur aut prægravetur.

Tit. XV.

De suscipiendo Imperiali fiscale, ac huius Advocato, eorumque qualificatione.

Fiscalis qualis esse debeat.

CÆterum ad constituendum nostri Imperatorii Cameræ Judicii generalis fiscalis officium, debemus ac volumus, aut nostra in absenna dilectus frater noster Romanorum Rex, eidem officio quovis tempnre honestam, eruditam & Jure decoratam personam, quæ notit atq; intelligat, quę sint fiscales causæ, præficere, qui pro tempore Cameræ Judici nostro, loco nostro, sui officii ergò astipulari jurareq; debeat, tenore jurisiurandi infrà posito.

2. Ipsi, aut nobis absentibus dilectus frater noster Romanorum Rex, volumus quidem memorato fiscali ad omnes suas necessarias causas eruditam & idoneam personam, pro Advocato, quovis tempore adjungere, qui idem simile juramentum, ut deinceps ponetur, præstet.

3. Quoniam verò Imperatorii nostri fiscalis & alius Procuratoris officium non benè invicem quadrant aut conveniunt, quòd Procurator privatorū, partium suarum secreta reticere: fiscalis autē ratione sui officii nonnunquā ea revelare ac iustificare tenetur: Tum & quotidiè accidat, ut Procurator contra fiscalem & fiscum, causas privatorum defendat: Itaq; ordinamus, ut fiscalis, ejusq; Advocatus deinceps tantùm fiscalibus causis incumbant, nec alias causas suscipiant. Ac si qua fortè fiscalis ipse suum officium expedire legitimis rationibus fuerit impeditus, ita ut Advocato suo illud committat, utatur quidem in fiscalibus causis Advocato suo, & alio nullo Procuratore seu Actore.

Tit. XVI.

De Imperatorii fiscalis officio extra Iudicium, ac de suis deputatis.

DUo item Assessures quovis tempote per Cameræ Judicem nostrū & Assessores fiscali nostro tāquam deputati adjungantur, sine quorum coosilio, scientia, cognitioue, ac voluntare fiscalis noster litem movere nulli debet: quin illorum consilio ac voluntare faciat, Iidem deputati mediātibus eorū juramentis, quibus Cameræ Judicio nostro obstringunrur, optima, secundum id quod intelligunt, suadere, & quod ipsos iuxta ordinationem hanc decebit, fideliter exequi teneantur, nec sine gravibus causis mutentur aut alternentur.

Fiscalis binos illos deputatos in omnibus audiat simul, & Advocatum suum.

Fiscalis temerè litem motā de suo ære pēdat resarciatque, secus autem, si malè informatus fuerit.

2. Quicquid autem per deputatos quovis tempore ex re fore, consultumq; videbitur, & fiscali ad proponendum agendumq; committetur, ei rei ipse fiscalis noster sub pœna Cameræ Judicis nostri arbitraria, directè pateat & obsequatur, nulla in his omnib. malitiosa cessatiooe aut mota usus. At præter horum deputatorum & Advocati fisci consilium, nullam inceprare aut præsumere causam debet: Quod si faceret, partibusq; iniuria litem moveret, in expensis iuxta æstimationem Cameræ Judicis nostri, de suo pendendis, condemnetur. Sed si causa præhabito coosilio, exq; mandato (vt præmittitur) tentata, ac nihilominus ex sinistra forsitan informatione, aliisve causis fiscalis in iustificatione illa decidat, tunc qoidem iuxta conditionem & qualitatem causæ, expensarum ergò ex fisco solvendarum, an non, censuræ atq; arbitrio Iudicis Cameræ sterur.

3. Cumq; accidat nonnunquā, ut causę fiscales ante & post sentētias cū delinquentibus iuxta qualitatem delicti atq; eorum etiam facultatum transigātur: Ordinamus, statuimus, ac volumus, ne

fiscalis

fiscalis noster cum aliqua parte punibili absq; ootione ac voluntate suorum coordinatorum Assessorum transigat, aut quicquam pacti seu conventi cum illis faciat, olla via modòve.

Fiscalis cum partibus sine deputatis non transiget.

4. Jam & si causæ fiscales ob principatus, Comitatus, dominatus, ditiones, civitates, castra, seu arces, aut similes contingereot, de his sine nostra, aut nobis absentibus, dilecti fratris oostri Romanorum Regis, præscieotia ac mandato prorsus nihil transigatur.

In gravioribus causis mandatum Imperatoris requiritur ad transigendum.

5. Imperatorius fiscalis oostcr solùm munus suum obeat, nec aliis causis se gravet, præcipoa ad fiscales causas io universum animadversione diligeotiaq; adhibita: Ac quidē propterea in Imperio undiq; de fisci oostri commodis acrem iodagationem suscipiat, ac quovis tēpore officii sui in fiscalib. causis, præsertim obi seditio fortè in Imperio adversus pacificationem nostram contingeret, per sese ipse rationem habeat, & intromittat, adeoq; etiam suo munere fungatur. Tum & pœnas mulctasq;, oulla excepta, aut sepofita, maturè importet, qua in re sibi Judex Cameræ & Assessores, ot decet, auxilio esse debent.

Fiscalis sit diligentissimus, præsertim turbulento tempore, & si qua fortè seditio in imperio exorta fuerit.

6. De quibus Imperialis fisci nostri emolumentis quovis tempore, quicquid ad insinuationem fiscalium processuum, aliarumq; literarum nostrarum, explorandarumq; causarum fiscalium operâ passim insumitur, ac alioqui omnia alia extraordioaria impensa præstentur ac solvantur: & de his in visitatione aonua ordinaris Cōmissariis ac Visitatoribus omnis accepti expensiq; ratio justa rectaq; reddatur: Ac nobis poscentibus, nostrisve mandatariis quovis tempore Index seu Registrum talius modi Rationarii præbeatur, & de residuo, quod superest, futuræ expeosæ fortè in annum reserventur, reliquumq; oobis, aut cui id assignaverimus, expendatur.

Fiscales processus ex fiscalibus emolumentis seu mulctis solvātur.

TIT. XVII.

De Imperatorii fiscalis officio in Iuridiciali audientia.

ORdinamus & statuimus, ot Imperatorius fiscalis noster io ordioaria audientia, in caosis fiscalibus quovis tempore, sive in ordinariis sive extraordinariis ageodum sit, admittatur, ac primùm ante alios Procuratores audiatur: At tamen agere in scriptis debet, ac in propositionibus verbalibus brevitati studere, semperq; ordinationi sese, prout alii Procuratores, conformem gerere.

Fiscalis constitutioni huic sit subjectus & obsequens.

IDEM ALITER.

Itaque ut in publico Iudicum consessu & ordinaria audientia omni tempore tam in ordinariis quàm extraordinariis fiscalis noster ad causas suas fiscales agendas admittatur, atq; in initio ante alios Procuratores audiatur, decernimus quoq; & statuimus: attamen in scriptis agat, detq; operam, ut in suis Prolegomenis non sit verbosus, sed omnino studeat brevitati, & in omnibus aliis huic se ordinationi, quemadmodum & reliqui Procuratores, conformem gerat, & obsequentem.

Ex Ordinat. Regis Ferdinandi.

2. Quandoquidem autem censitorum aut contributiooū causæ non in consultatioīb. modò, sed & in Judicio non exigua impedimenta ac remoras pariunt, Volumus ut in eis deinceps celerius quàm hactenus factum est, procedatur, utq; Procuratores ad emissa insinuataq; monitoria & processus in termino non aliter quàm cùm judicant, monitoriis paritum esse, aot causas, cur id non fieri debeat, verbo breviter aot scripto proponere velint, audiantur: neq; ob id alius terminus eis aut dilatio concedatur. Ac in eiusmodi quidem contributionum & censitorum causis singulis septimanis binæ, seu ad minus una specialis audientia Sabbatina ante aut post meridiem, prout deputati, & fiscalis qoovis tempore conseutaneum fore existimaot, habeatur.

TIT. XVIII.

De personis Advocatorum & Procuratorum, ut qualificati, & quot eorum esse debeant.

CVmqoe graves querelas acceperimus, plerosq; litigatores in eorum controversiis per ineptos & indoctos Procuratores maxima detrimeota atq; incommoda perpessos esse, duximus isti malo quoque provisionem facere: Statuimus ergò, ordinamus ac volumus, ut deinceps per Cameræ Judicem nostrum & Assessores, plus quàm quatuor & viginti Advocati & Procuratores non recipiantur, & ot iidem antè per Cameræ Judicem & Assessores, quàm admittantur aut recipiantur, suę eruditionis, qualificationis, reputationis, legitimæ origiois, ac natalium, status, & morum seu conversationis ergò, & an in Jure decorati, & ubi locorum, probè examinentur, atq; in his sufficientes inveniantur & cognoscantur.

2. Ac, si quis receptus, & postea ineptus, socors atq; indiligēs, aut alioqui inidoneus reperiatur, is quovis tempore per Cameræ Judicē & Assessores nostros mittatur, ac alius in ejus locū recipiatur.

TIT. XIX.

Vt Procuratores & Advocati conducendi sint, quot & quas causas quisque acceptare possit ac debeat.

AMplius uno Advocato aut Actore seu prælocutore, Judicio Cameræ addicto, & una in causa qualiber pars, non recipiat & conducet, quo & altera pars Advocatum & Oratorem habere possit, in qua re fraude uolla, dolòve utatur. Itaq; nullus Advocatus seu Actor cuiquam parti in suis causis coosulat, nisi eadem pars illum sibi velit, assumatq; Advocatum, aut Oratorem.

2. Quandoquidem & quotidiè usuvenit, vt Procurator alius Procuratoris Advocatus sit, atqui

Assessores si titulo Juris non sunt ornati, tamen ius calleant.

quàm in Assessorum numerum cooptentur. Alij verò qui ex nobilibus assumuntur, si qua fortè Juris insignijs aut celebritate ornati non fuerint, tamen æquè etiam Jus calleant, ac causarum Judicialium periti sint & experti: non minus quidem quàm & illi ad referendum Judiciales causas apti atque idonei. Ubi autem tales præmisso modo ornati atque idonei haberi non possent, horum loco alij eruditi, decorati atq; periti viri, pragmaticæq; intelligentes personæ, etiamsi ex nobilibus non sint, ut dictum est, recipiantur.

Judex & Assessores religioni Catholicæ Christianæ Ecclesiæ conformes se gerant. * Hoc correctum est ita, ut utriusque Religionis, & veteris, & Augustanæ confessionis personæ præsentari ac recipi possint, iuxta recessum Augustanum, Anno 1555. & ibi factam ordinationem Judicii Cameræ.

3. Speciatim verò ordinamus ac volumus, Judicem Cameræ & Assessores conjunctim ac divisim, qui ista vice & hoc tempore per nos tantùm, & deinceps per nos & Principes Electores & Circulos quovis tempore præsentabuntur ac ordinabûtur: Similiter & aliæ personæ Judicii Cameræ, * religioni catholicæ Christianæ Ecclesiæ se côformes gerant, nulliq; speciali aut priuatæ Sectæ adhæreant. Quòd si in hoc inobedientes inuentantur, quicunq; is fuerit, habebit Judex noster Cameræ, mandatum ac potestatem, illum illosve de suo officio deponendi: quod etiam Judex noster Cameræ, ad nostram indignationem euitandam, strenuè tenetur exequi.

Appendix Regis Ferdinandi in dicta Ordinatione Iudicii Cameræ Regius.

Neutri verò Religionis partium Assessores ac Iudicii Cameræ personæ, alter alterum ea propter aspernetur, contemnat ve, aut quicquam insimulationis præsumat: quinimò beneuolentiam, bonamq; voluntatem utrinque alter alteri omnibus modis exhibeat, quò pacificè & tranquillè vnà simulq; persistere, commorariq; possint ac valeant.

Tit. IV.

Qui in discedentium Cameræ Iudicis & Assessorum locum alii collocentur, ac quales esse debeant.

Quis sit in decedentis prætoris locum surrogandus.

CUmque venerit usu Cameræ Judicem nostrum obire mortem, aut aliàs suum officium relinquere, nobis, aut, si peregrè extra Imperium fortè erimus, dilecto fratri nostro Romanorum Regi per Assessores quantocyus significari debet, ut alium ipsi, aut loco nostro, dilectus frater noster Rex Romanorum, Cameræ Judicem in demortui locum surrogemus. Ne qua verò medio tempore tribunal Cameræ remoretur ac ferietur: sicubi defunctus Judex Cameræ ipse, dum viveret, consilio consensuq; Assessorum neminem in suum locum deputarit, debent Assessores Comitum aut Dominorum alterum aliquem ex ipsis in Judicis Cameræ locum deligere, qui munus hoc, donec nos, aut frater noster dilectus, Romanorum Rex, ordinauerimus, administret. Casu autem, quo Comitum eorum aut Dominorum quispiam Cameræ Judicio assidens per nos aut dilectum fratrem nostrum Regem Romanorum in Cameræ Judicem confirmaretur ac ordinaretur, tunc quidem eiusdem Assessoris locus alio Comite aut Domino, per nos, aut nobis absentibus, per dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem, prouidebitur.

Assessorum missio & surrogatio quomodo fieri debeat.

2. Si quis Assessorum autem de suo assessionis statu decedere volet, is Judici Cameræ & Assessoribus, id sex mensibus antè denunciare & significare debet, quàm discedat: interea hoc tempus sex mensium post missionis petitionem nihilominus in suo Assessionis officio præstare tenebitur: Nisi ante finem sex mensium alius suum in locum præsentetur, qui discedentis locum functionemq; mox occuparet. Tunc in discessuri voluntate atq; arbitrio sit, illi, qui suum in locum præsentatus sit, ante finem sex mensium cedere, aut tempus istud suo in officio permanere.

3. Quòd si Assessorum quispiam, ut iam dictum est, morte, aliave decedat, Judex noster Cameræ id quidem absque mora Statui aut Circulo illi, à quo decedens obiensve Assessor datus aut nuncupatus fuerat, scripto denunciare ac significare, adeoq; eum Statum etiam aut Circulum requirere debet, ut iuxta hanc ordinationem intra sex menses alium in eius, qui obiit aut decessit, locum offerant seu præsentent, hac appendice, si qua id intermissum fuerit, quòd Judex Cameræ & Assessores effluxo illo tempore idoneam personam ad præscriptum ordinationis huius suscepturi essent. Ad hanc monitionem ac requisitionem idem Status aut Circulus in eius, qui obiit vel decessit, Assessoris locum, intra spacium sex mensium post factam significationem, duas aut tres alias egregias, idoneas, peritas, & prædicto modo qualificatas personas præsentare debet. In qua præsentatione omninò etiam cautum volumus, ut ex personæ non fauore aut praxi machinationeq; aliqua promoueantur, sed ut qualitas solùm atq; idoneitas personarum respiciatur, attendaturq;.

Qualitas personarum præsentandarum & idoneitas attendatur, nô fauor.

Delectus præsentandarum personarum per Prætorem habendus.

4. Ex quibus hoc modo præsentatis Judex Cameræ & Assessores, unum Assessorem in demortui locum deligant cooptentque. Matura tamen ac diligenti facta percunctatione, quis præsentatorum seu oblatorum eruditissimus ac maximè ad istud Assessionis munus idoneus fuerit. Præcipuè autem, ut is, qui ab ipsis deligitur, in Academia seu Uniuersitate professus sit atque prælegerit, aut ad minus ad quinquennium Juri studuerit, & in causis Forensibus seu Judicialibus Aduocationes ac praxin exercuerit. Si taliusmodi forsan nullus inter eos reperietur, & præsentati alieni, ignoti, & ad Assessorium munus inepti reputentur, Judex Cameræ & Assessores (sicubi necdum sex mensium tempus effluxum esset) Statibus id aut Circulis, à quibus illi præsentati fuerunt, significent, ac rogent, alios idoneos ut præsentent, sistantq;.

Quid agendû, si tempus præ-

5. At si qui prædicti Status aut Circuli in nominatione ac præsentatione talium personarum, ultra sex mensium tempus factæ certificationis seu significationis, aut intra hoc spacium non aptas

atque

atq; idoneas ex præscripto hujus ordinationis, qualificatas præsentare posthabnerint atque cessaverint, Judex Cameræ & Assessotes jam nunc atque deinceps unum ex Status ejusdem aut Circuli ditione, patriaque, ut præfertur, si qui in ea tales reperiantur: Aut si non reperiantur, ex proximis vicinis Circulis in demortui absentisque Assessoris locum recipieodi facultatem potestatemque habeant. Ac ne Cameræ Judieio personæ quovis tempote deficiant, ordinationi huic deinceps rectè fiat satis, pareaturq;.

6. Si contingat quoq; ut casu prædicto, nbi duo aut tres in demortui locum præsentari debeāt, uous tantùm præsentaretur, & is, ex præscripto ordinationis hujus, aptus idoo eusq; inventretur, Judici Cameræ & Assessoribns, hunc ipium recipiendi sit potestas.

sentn tionis ealab at ur, nec idoneus reperiatur. Originarii an extraneis sint præferendi in officiis, Vide observat. Mynsingeri, 50. Cent 4.

Vnus tantùm præsentatus, idoneus si fuerit, recipiatur in Assessorem.

Tit. V.

De inhabilitate Assessorum, & ut amoveri debeant.

NEc prædicto easu tantùm præsentatæ personæ, si ad Assessionis statum & conditionem inepti reperiantur, admitti non debent, verùmetiam, si admissi receptiq; fueriot, ae postea in relationibus ae suffragiis dandis non satis erudni, usitati, & periti, aut alioqui vitæ nō probatæ, aliave de causa reprehendendus quispiam esset, ae inidoneus, debebit per Judicem Cameræ & Assessores, mediantibus juramentis, rursus amoveri.

2. Eundem verò inidoneum Judex Cameræ primùm in præsentia duorum aut trium Assessorum, & si oon audierit, io conspectu omnium Assessorum admonebit, ignaviam illi, imperitiam, & defectum suum apetiat, & commonefaciat, significans ex præscripto Ordinationis cootra ipsum agi oportere. Itaq; viam inveniat modumq;, ne quod sibi aut Judicio dedecus inde oriatur. Quòd si necdum resipiscit, aut vitio illo abstinet, Judex Cameræ quovis tempore, commooicato cum Assessoribus consilio, Principi aut Circulo, qui huc illum provexerunt, significet ac ootum faciat. Tum idem Status ant Circulus Judicinm Cameræ de alio apto atq; idoneo intra præscriptum tempus sex mensinm providebit, atq; restituet. Si quia id minus iotra præfixum tempus sex mensium fieret, ac quidem omitteretur, sanctionem præscriptam, ut proximo articulo dictum est, sequantur.

Tit. VI.

Cameræ Judicem & Assessores uni Judicio huic devinctos esse, atq; incumbere.

ADhæc ordinamus & statuimus, Judicem Cameræ & Assessores uni Judicio Cameræ incumbere, & ab omoibus aliis oegociis, mercaturæ, aliarumq; rerum, adeoq; etiam advocationibus & coosiliis dandis aliis in Judiciis & causis prorsus abstinere, neq; porrò Commissionibus ex Imperiali nostra Curia, aliásve molestari debebunt.

Idem Aliter.

2. Judici æquè atque Assessoribus injungimus hac constitutione, ut uni Cameræ Judicio vacent, incumbantque, oec aliis se rebus ollis intromittant: mercaturam ooo faciant, nec alia oegocia tractent: litigatoribus in aliis Judiciis nullo pacto advocent consulantve, quin ab his aliisque omnibus factis sese abstineant. Deinde & ex Curia oostra Cæsarea haud ullis specialibus commissionibus vel aliis negociis molesteotur aut graventur.

3. Io pronunciando quoque, Judicialiterque decernendo Judex Cameræ & Assessores, oeque in aliquo quæ dicta sunt, aut dicentur, nec quidquam porrò, quàm ad quæ devincti sunt, obligentur aut impediantur.

Tit. VII.

De venia absentiæ Judicis Cameræ & Assessorum sumenda.

CVm hactenus Judiei Cameræ & Assessoribus, præter vacantias quotannis sex septimanas privatis negociis dari abseotibus permissum fuerat, sed compertum, ex eo magna incommoda ac impedimenta nasci: Ordinamus, eas sex hebdomades ipsis decidi, quin porrò Judex Cameræ, & Assessores se Judicio subducere ant absentare noo debeant, oec absque venia (quam Judex Cameræ ab Assessoribus, & rursus Assessores à Judice sumant) peregrè vel absentes fiot, neq; cuiquam Assessorum absq; legirimis causis, quas Judici Cameræ & Assessoribus quovis tempore indicabit, neq; citra conseosum & consilium Assessorum absenti esse liceat, aut venia concedatur. Hi tamen, qui in vacantiis ad sententiam concipiendam minus præstò sunt, prærogativam aliquam ac libertatem præ cæteris habeant, atq; io impetranda venia alios præcedant. Si autem venia alicui data plus tempore absens est, id temporis quo longius abest, ad decurtationem salarii supputari, eaq; accisio. inter præsentes Cameræ Judicii Assessores, qoòd illo absente ipsi oous laboremq; ferunt, distribui partiriq; debet. Hæc contra nullæ commendaticiæ literæ à quoquam impetratæ, cuiquam prosint, absenti scilicet nequicquam patrocinaturæ.

2. Et hæc quidem venia seu remissio præsente Protonotario danda est, qui tempus concessum spaciumq; absentiæ, similiter & reditum diligeoter noter, Quæstoriq; quovis tempore indicet, qui Assessor illi, quantum temporis non coocessi emanserit, in pendendo salario decurtabitur, & quovis quartali, juxta ordinationem, inter alios, qui ooo fuerint eo tempore absentas, distribuet,

3. Neq; pluribus eodem tempore,& præsertim plus quàm duobus, tribus aut quatuor Assessoribus,absentiæ venia concedatur.

Absentis Assessoris acta si res festinationem postulat, Assessorib. præsentib. tradantur.

4. Tum & hoc caueat præuideatq; Cameræ Judex,si cui veniam absentiæ largiatur, an acta penes se habeat,quæ festinationem requirant,nec reditum eius expectare queant, ut ea ab illo auferantur,atque aliis ad referendum tradantur. Aliis actis lectoribus interea, dum ille reuertatur, commissis.

5. Quoniam verò Cameræ Judex caput est,quo causæ omnes & negocia ex præscripto ordinationis diriguntur ac perficiuntur:Ideoq; maximum momentum in hoc uno situm est, sibi quoque hanc ipsam prædictam legem absenti rogatam putet.Habeat tamen præter solennem seu maiorem vacantiam quotannis quatuor septimanas,dum (rebus ita suis poscentibus) Assessoribus qualibet vice indicatis,ipsisq; scientibus & consentientibus sibi abesse liceat.

Tit. VIII.

De vestitu, alioque habitu seu moribus Assessorum.

Vestitus Assessorũ sit honestus decēsq; vita,pariter & mores.

Assessores, cùm à Cæsarea Maiest. ab Electoribus,Principibus & Statibus sacri Romani Imperii ad Celsitudinem Justitiæ ordinati sunt,ac loco illorum confideant, decenti vestitu habituque ac aliis motibus & vitæ consuetudine ita sese honestè ac præclarè exhibeant,ut nobis,Statibusq; Imperii honori sint decoriq; apud omnes in externa vita, quemadmodum & iure existimari debebunt,& statum eorum maximè decebit.

Tit. IX.

De Iudicis Cameræ officio in genere.

Prætor seu Judex caput est Judicii.

Quandoquidem Cameræ Judex noster, ut suprà diximus, caput est,ejusq; officii, volumus ipsum omnes causas,processus,& negocia in consultationibus, deliberationibus & Judicio, ac alias ex præscripto huius ordinationis dirigere & informare, ita ut hanc nostram Judicii ordinationem certò sciat,intelligat,eiusq; plenè peritus atque expertus fit: aduertatque diligenter coram Judicio,in consilio ac deliberationibus,aliasq; fideliter,ut ea in omnibus articulis & punctis firmiter obseruetur, perficiatur,ac in contrarium illi nihil admittatur,aut præsumatur. Tenetur autem quouis tempore,mediante Juramento suo, Judicii personas negligentiæ, lapsuum, erratorum ac transgressionum suarum arguere,mulctare & punire, Mulctas quoque per Pedellum extorquere, nec ulla de causa remittere. Quin & ita suo fungi officio, ut ab Assessoribus, aliisq; personis vereatur & colatur,eiusq; mandatis legitimo metu ubiq; magis obsequatur.

Judex ab Assessoribus, alisque Justitiæ ministris reuerenter habeatur,& colatur.

Tit. X.

De Iudicis Cameræ officio in consilio ac consultationibus.

Judicem decet prouidere, ut deliberationes,Relationes & suffragia ordine fiant.

Primum,ut Cameræ Judex noster quouis tempore causas,de quibus deliberandum, vel referendum fit,quantum fieri potest, intelligat,tum & sciat, qui Assessores in relationibus ac votis suis gnari sint ac diligentes,nec ne,suum in eos exercens officium,ipse quidem, aliiq; Comites & Domini,qui Judicis Cameræ loco in secundariis consultationibus præsident, quouis tempore relationes & suffragia Assessorum diligenter attendant aduertantq; : eoq; connitantur ac elaborent, ut eiusmodi relationes & suffragia ordine inxtà ac diligenter fiant. Ac si qua in his ignauia, confusio, turbatioq; ordinis,aut superuacaneæ disputationes,superfluæ allegationes ac repetitiones, quibus causæ differantur,& aliæ relationes impediantur,emergant atque usurpentur,ne ea permittant, sed suo in his officio utantur,semperq; curent,quo relationibus maturè locus detur,nec tempus consultationis temerè ac inutiliter teratur ac pereat.

Causarum acta ad referendum inter Assessores æqualiter distribuātur.

2. Ut autem causarum, de quibus referendum est, acta inter Assessores maiori æqualitate distribuantur,ac ordine referantur,nec mora non necessaria nectatur interveniatue, ordinamus atque statuimus,ut prius acta, in quibus decernendum est,aut interloquendum, & in id quidem conclusum est,in Cancellaria maturè compleantur,ac ante proximum Judicialem diem quouis tempore ad referendum tradantur. Sed alia acta, in quibus ad diffinitivè pronunciandum, vel aliàs providenter interloquendum est conclusum, Cameræ Judex noster singulis Sabbatis per lectorem inter Assessores in præsentia ipsorum ex ordine distribuat:prius quidem catalogo seu Registro suo, quod ad manum habeat, perspecto,ut deinceps ponetur:ut ab Assessoribus requirat , quam quisq; causam habeat,præsertim verò si quæ breui explicari non possit:eum medio tempore cum aliis distributis non gravet aut impediat,sed arduam illam ac prægnantem causam expedire potius sinat, atque interea dum illa explicatur, interlocutorias tantùm, Decreta ac Recessus referendos committat. Tum quoque juxta merita & conditionem causæ, ac qualitatem Assessorum eo modo distributionem faciat,ut non tantùm æqualitas, quantum fieri potest,& causa feret, inter Assessores observetur, & nullus præ alio multitudine causarum prægrauetur: verumetiam ne partes in causis earum periclitentur.

Nemo Assessorum præ alio multitudine causarum seu actorum prægrauetur.

periclitentur aut damnificentur remorentúrve. Ratio autem comprimis io ejusmodi distributione habenda est veterum ac privilegiaratum causarum, sive interloquendum sit seu diffinitivè pronuotiandum, nimirum ut præcedant, ac præ aliis ad referendum committantur.

Veterum ac privilegiatarum causarum ratio habenda, ut præcedant.

3. Eò quoq; Cameræ Judex noster, quantum possibile est, conniti debet, ac respicere in ejusmodi distributione, ut acta diffinitivè referenda his tradantur, qui prius interlocutoriè seu interloquendo illa retulerant.

4. Item Judex Cameræ acta, in quibus diffinitivè, aut aliàs ad interlocutoriam, quæ in arduis causis vim habeat diffinitivę, conclusum est, quovis tempore duobus Assessoribus ad referendum tradat: & si primus, ntpore referens, ea perlegerit, reddat Cameræ Judici: quæ tunc alteri Assessori idem Judex Cameræ ad correferendum præbeat, Lectis verò summa diligentia ab utroq;, & referēre & correferente, debet relatio simul conjunctim fieri: Et nulli Assessorum, præsertim eorum, qui novi ac recentes advenerunt, aut alioqui referendi consuetudine non benè exercitati sunt, absque correferente ad referendum admittantur.

Graviorum causarum acta primùm referenti, deinde correferenti tradantur.

5. Actis ad eum modum, quo diximus, revisis atq; relatis, non debent illa temerè à Cameræ Judice denuò ad referendum præberi, nisi rea tam prægnans arduaq; esset, causæq; maximæ, ut necesse putaretur. Assessoribus tamen, qni Relationi intersunt, si quicquam dubii suboriatur, ut revidenda esse acta putent, & si quid aliud seciùsve quàm relatum sit, inveniant, id quidem in consilio suffragiis suis ut indicent, non tantùm non ereptum aut præclusum ipsis, verumetiam, ut ita faciant, injunctum esse debet.

6. Cameræ Judex noster in eo quoque sedulus ac diligens sit, ut acta, Assessoribus ad referendum tradita, priusquam expediantur, citra eius præsentiam in Archivum non seponantur recondanturq;, aut à Lectore recipiantur.

Acta ad referendum Assessoribus tradita absente Judice in Archivum non à Lectore seponantur.

7. Utque Cameræ Judex quovis tempore sciat, quæ penes Assessores acta sint, quave sedulitate ac diligentia quisq; in referendo præstet, duo Catalogi seu Registra ipsius distributionis conficiantur, quorum unum Judex Cameræ, alterum Lector teneat, in quibus ea acta, quando, quo tempore, & qua super re conclusum, & cuinam Assessori ad referendum aut correferendum tradita sint, conscribatur ac consignetur.

8. Cùm autem jusserimus ac voluerimus, ut causæ, in quibus jam conclusum est, primùm, quātum fieri potest, decidantur ac pronuncientur, Cameræ Judex noster, quoties in consilio causa aliqua ad referendum proponitur, Catalogum suum atq; Registrum, (quod omni tempore consultationum ad manus habere debet) inspiciat, diligenterq; advertat, ut hæc ita præstentur, utq; in veteribus causis primùm & antè quàm in novis concludatur, referatur, atq; expeditio fiat: Sicubi etiam Assessor novam aliquam, in qua conclusum est, veteri præferendam esse duceret, nequaquam id concedere aut permittere debet, quinimo injungere illi atque præcipere, ut veterem prius in manus sumat, causasq; præbitas ordine quamque suo referat: Nisi idem Assessor vetustiores & antea conclusas causas ad correferendum reddidisset, vel nova illa conclusa, spolii esset, aut aliàs præ cæteris ex Jure & ordinatione hac privilegiata, aut per eundem Assessorem graves ac legitimæ rationea adducerentur, quamobrem eadem causa aliis anteferenda esset. Quæ rea auditis rationibus, Cameræ Judicis aliorumq; Assessorum judicio stabit, ac discutietur.

Prætor omni tempore consultationum ad manus habeat Album suum seu Catalogum. Antiquæ causæ primùm expediantur.

9. Partibus item ac earum Procuratoribus importunè nonnunquam interpellantibus ac sollicitantibus, Cameræ Judex noster indicare non debet, causas earum ad referendum diligenti alicui, aut non diligenti referenti traditam esse: neque eisdem partibus spem præbere, causam alio quàm suo modo ac ordine referendam, se promoturum esse. Sed eo semper responso uti, eoq; oris habitu, ut inde, quisnam referens sit, aut quo tempore, quo item in consilio causa assumpta sit, litigatores suspicari nequeant.

Prætor seu Judex litigatoribus non indicet per quem aut quando causa referenda sit.

10. Porrò ordinamus, ut Assessores, seu plures seu pauciores in Judicio fuerint, in duas aut tres diffinitivè consultandi classes partiantur, inque singulis Assessores octo ac unus Comes seu Dominus à Cameræ Judice nostræ ordineutur: reliquos autem Assessores ad fiscales causas, & Judiciales recessus, decreta atq; interlocutorias usurpet. In hac verò partitione singulatē Cameræ Judex noster diligentiam præstet, ut referentes & correferentes, quantum fuerit possibile, uno eodemq; consilio conjungantur, servata ubique personarum æqualitate, nimirum sic, ut seniores, periti, ac usitati Assessores, & qui cæteris sunt diligentiores, quive sunt antiquæ Religionis, aut Augustanæ Cōfessionis, non simol eodem consilio, sed in duas illas aut tres deliberationū classes cōmisceantur ac dividātur.

Binæ classes Assessorum estituantur, aut tres diffinitivè consultantur.

11. Semel autem his classibus seu hac divisione constituta, non porrò debet absq; certis causis & rationibus is ordo immutari, nec personæ ipsæ transferri, quin potius medium annum ad minus, aut tria anni quartalia, aut etiam, sicubi utile esse putatur, integrum annum observetur, ad præcavenda omnia in referēdo obstacula atq; impedimēta, quę mutato deliberationū ordine possent accidere.

12. Facta autem partitione hac, Cameræ Judex efficiat, ut manè deliberationis tempore quisq; Assessorum suo loco, & non in communi consultationum conclavi aut hypocausto conveniat.

Ordo Assessorum deliberātium semel cōstitutus non facilè aut brevi debet immutari.

13. Judex quoq; Cameræ, & Comites, seu Domini, qui consiliis ac deliberationibus præsident, diligenter advertant curentq;, ut debitus justusq; relationum ordo servetur: præcipuè verò ut Assessores eo, quo ab initio consederunt, ordine, donec alternatio consiliorum fiat, quovis tempore consultando consideant, eoq; ordine suffragia, vota, & relationes exequantur. Si quis Assessorum eo ordine non referret, seu relationem transgrederetur, à Cameræ Judice aut præsidente interpellatus, is omissæ relationis suæ rationem reddat.

Supinus in officio & ignavus Assessor a Judice mulctetur.

14. Causa cognita, quam Cameræ Judex aut præsidens non probabilem aut sufficientem putaret; idq; semel atque iterum contingeret, ut Assessor suo in officio ignavus atq; indiligens reperiatur, ex præscripto sanctionis huius, (ut in Titulo suprà de inhabilitate Assessorum) contra illum procedat.

Assessoris diffinitivè referentis transpositio ad interloquentium classem.

15. Si quis Assessor inter secundæ aut tertiæ classis diffinitivè consultores, suo ordine retulisset, ac præterea interlocutorias, Recessus aut decreta penes se haberet concepta ac meditata, & super quibus ad referendum paratus, & expeditus esset, hunc Cameræ Judex seu præsidens ea ex classe, ad Recessuum consultores tamdiu dimittat, donec illa perficiat expediatque: ac alium in ejus locum Assessorem, è Recessuum consilio in illud tempus in diffinitivè consulentium classem transportat.

Judex Cameræ in referendo & vocando Assessores non impediat.

16. Item Judex Cameræ Assessores in relationibus, votis & suffragijs non impediat, advertat autem fideliter, sese Assessores mutuò in relationibus diligenter ut audiant, ne quis alius vocem votaq; interfando impediat, ut diversæ opiniones atque informes contrarietates evitentur. Ne item disiunctim exurgant, circumeant, deambulent, aut de aliis rebus inter se colloquantur, seu legant, neq; in referendo quicquam aliud inferatur, sed isti rei solùm ac diligenter incumbant.

Supplicationũ tractationi privatum tempus deputetur à Judice.

17. In concipiendis diffinitivis & interlocutoriis nullæ Supplicationes, aut aliæ causæ proponantur seu intermisceantur: quin aliud conveniens ac certum tempus seu hora, à Cameræ Judice & Assessoribus ad Supplicationes & decreta seu Recessus deputetur, seduloq; provideatur ut expediantur, ne in triduum aut quatriduum differantur, aut negligantur.

18. Est & hoc Cameræ Judicis nostri, operam dare & observare, ut ad ejusmodi Supplicationes, decreta illa, & recessus per Notarium aliquem; & non per Assessores consignentur, scribanturque.

19. Præster hoc quoq; Cameræ Judex noster, ut quisque Assessorum ad horam consilii, similiter & Protonotarius ad consultationem maturè adsit, nulla nisi legitima excusatione admissa.

20. Item, si qua in causa conclusum est diffinitivè, aut alioqui magni momenti sententia tractanda fuerit, Judex Cameræ Assessoribus, ut consilium seu consultationis locum egrediantur, non concedat, nisi ea sententia iam concepta ac mox in consilio palàm recitata perlectaq;, & suum in Codicem relata, perq; Referentem subscripta fuerit.

21. Neque Cameræ Judex noster permittat causas pleno omnium Assessorum consilio, præter necessitatem, ac ubi causa id non summoperè postulet, deliberari, ubi & sibi & Assessoribus non necessarium fore videbitur, utpotè infrà sub Titulo, de Assessorum officio in consultando, latius recensebitur.

Acta absentis Assessoris in Archivum reponantur, aut alii præbeantur.

22. Jam & hoc curet Cameræ Judex noster, cùm venia Assessori alicui absentiæ conceditur, ut acta, quæ penes illum erant, interea temporis in Archivum referantur, atque reverso reddantur: At si inter hæc fortè una pluresque causæ fuerint, quæ festina explicatione indigeant, aut in quibus ad interloquendum decernendùmve conclusum sit, neque in adventum illius differri possent, ea quidem acta interea alii ad referendum præbeantur, quemadmodum antè sub Titulo de venia absentiæ Judicis Cameræ & Assessorum statutum est.

Judex ad suffragia Assessorum cognoscenda sit attentior.

23. Eò autem Cameræ Judex noster, aut suo loco præsidentes ad suffragia, voces votaq; attentiores sint, ut sciant, an & quando votis collectis in consilio, altera rogatione seu deliberatione circulari opus sit: quandoquidem hæc secundaria quæstio matura deliberatione fieri oportet, ne, auditis ordine Assessoribus etiam maioribus in prima votis, si ex re fore arbitratur, illa intermittatur, casu autem quo necesse non esset, tempus frustra atq; inutiliter perdatur.

In suffragiis dandis brevitati non nimium studendum est.

24. Altera hac aut tertia interrogatione Judex Cameræ prospiciat, ne Assessores in suffragiis, vocibus votisq; dandis nimium brevitati studeant, præsertim etiam ne illa, quæ prius ipsi aliive in deliberationibus ac consultando proposuerant, prolixè rursus, & ad longum repetantur.

25. Acriter quoq; & severè Cameræ Judex noster provideat, caveatq;, ne Assessores in consilio mutuis se cõviciis aut criminationib. lacessant. Quod si fieret, cõtra illos, qui morbo illi dediti sunt, studentue, ut quandoq; contentiones emergant, litesve serantur, cõmunicato cum aliis Assessoribus consilio, officium suum exerceat, ac quovis tempore viam rationemq; ineat, ne qua inter Assessores contentio discordiàve existat, quin potius comitas atq; concordia retineatur & conservetur, rescisis omnibus simultatibus atq; injuriis.

Legati & nuncii Statuum Imperii quomodo sint audiendi.

26. Cùm & hactenus Statuũ quorundam tabularii & nuncii ad Cameræ Judicẽ & Assessores missi, in toto consessu atq; consilio auditi fuerint, aliis per id tempus consultationib. ac deliberationibus graviorib. impeditis, ac partium etiam causis remoratis: Sint porrò ejusmodi legationes ac nũcii, quantum fieri est possibile, & causæ patiuntur, ea discretione præditi, ut sua mandata in scriptis proponant. Quòd si tamen nostri, ac dilecti fratris nostri, Romanorum Regis, Electorum, Principum & Statuum Imperii Legationes hoc pacto mitterentur, ut nuncia sua, necessitate causæ ita exigente, verbo faciant, tunc quidem à Cameræ Judice & Assessoribus consilio audiantur, ac ut par est decetq; responsa secum reportent.

Prætor album tractandorum negociorum penes se habeat, tribunal ipsum atque personas eius concernentiũ: & quo tẽpore illa proponat.

27. Ne & non solùm partium, verumetiam Judicii necessariæ causæ in quoquã remorentur aut impediantur: & quæ quoq; tempore consultata ac deliberata fuerint, etiam exequantur: volumus & mandamus, ut deinceps Cameræ Judex præter Catalogum actorũ, de quo suprà meminimus, aliud quoq; Registrum aut directorium habeat teneatq;, in quod omnes & singulas consultationũ causas & negocia, quæ officii ergò expedire tenetur, referat atq; cõscribat. Præcipuè verò sicubi extra partiũ

causas,

causas, aliæ tribunal ipsum, ejusq; personas coocernentes in deliberationem ac consultationem devenire oecesse sit, quas sciat eo tempore, quo partium causæ per illas minus præpediantur, in consilium adferre atq; proponere. Ac cùm de eisdem caosis semel deliberatum & constitutum sit, ne deinceps memoria excidant, ac iterum post tempus aliquod de oovo in consultationem retrahantur, sed confestim determinatione seu cõclusiooe facta per Cameræ Judicem expediantur & exequantur, Cumprimis autem Cameræ Judex diligenter annotabit, atq; in isto elencho, seu indice, vel directorio suo cõsignabit omoes causas, quæ ad referendum aut deliberandum semel propositæ fuerint, sed postea propter absentiam referennũ Assessorũ, aut alia impedimenta non continuatæ ac determinatæ sint, Similiter si noonuoquã Assessores facta relatione causas io deliberationem trahunt, ne qua eædem causæ postea pendeant ac negligantur, ita, ut de novo proponi eas ac referri necesse sit, Judex Cameræ quovis tempore, quàm primum Assessores præsentes fuerint, aut impedimenta sen remoræ nullæ extiterint, in consilio proferat, & Assessores ad procedendum & cooclu dendum commonefaciat.

Juxta poetam: Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum Quærere: quæsito tempore, tutus eris.

Tit. XI.

De Iudicis Cameræ officio in Iuridiciali audientia.

PRincipio Cameræ Judex noster, & Assessores initio Judicii talem modum formamq; constituant, quo in proponendis veteribus simul ac novis causis, Juridiciali audientia ordo certus ac rectitudo conservetur.

2. Comq; hactenus in minimis actib. Judicialibus, ut in petitis delationib. & terminis, &c. deliberandi spaciũ usurpatum sit, ac postea ad consiliũ tractum, & desuper consultatũ fuerit, ex quo ejusmodi actus accumulabãtur, partes causęq; remorabãtur, impeditis etiã diffinitivarũ cõceptionibus: Ordinamus atq; statuimus, ut deinceps Camerę Judex ad ejusmodi leves ac minimos Judiciales act⁹ petitę dilationis, & similiũ, quãdo inspectio Judicialis protocolli nulla requiritur, neq; dilatione aut deliberatione opus est, mox per sese ipse, aut consilio proximorũ Assessorum verbo decernat.

In minimis causis & actibus Judex pro tribunali sedẽs ipse decernat.

3. Cùm & sępe contingit, ot per Procuratores pleriq; nõ necessarii Judiciales actus, aut submissiones fiãt, motua quadam æmulatione, oe alter alterius voluntati morẽ gerat, aut quicquam concedat, (quamvis ut Jurisperiti ea ipsi & nosse debuerint & evitare) Ad quæ prævenienda, rescisisq; non necessariis decretis: ordinamus, ut deinceps quilibet Procurator protocollum suum Juramenti sui revideat, nec ob id quenquam non necessarium actum Judicialem faciat: Quæ ot ita conserventur, Judex Cameræ acriter attendat, ac illos in expensis moræ de sua crumena, & absq; partium dispendio, pendendis condemnet ac puniat.

Procuratores sua protocolla inspiciant.

4. In publica audieotia Judex Cameræ strenuè efficiat, ne quis clamor, vociferatio, aot verberatio à quoquã, quicuoq; ille fuerit, sustineatur, sed audieotia magnificè juxtà ac placidissimè, qoò Procurator alter alterum motuoq; sese exaudire, ac Protonotarii dictata accuratius cõscribere possint, servetur, nec in necessariis propositionib. consignandis Protonotarios obrui patiatur: Transgressores verò quovis tempore, secundum qualitatem delicti, irremissibiliter mulcteotur.

Protonotarii non sunt dictatis Procuratorum obruendi, & habeat hic locum vetus illud, sat citò, si sat benè.

6. Quoniam & in visitationibus plerunq; compertum est, prolixas verbales propositiones, decreta, recessus & conclusiones, non minimam moræ ac prorogationum Juridicialis audientiæ atq; processus causam fuisse: itaq; Judex Cameræ, & Assessores porrò Procuratoribus ejusmodi verbales propositiones & non necessarios actus judiciales seu recessus oullo pacto permittant, indulgeántve, quin protinus ipso in Judicio severè quovis tempore interferentur, atq; injungant, ut ab ejusmodi sese contineant, & quæ necessaria sunt, in scriptis proponant.

Prolixis Prolegomenis in Judicio abstinẽdum esse.

7. Cumq; in prioribus constitutionibus multifariàm cautum sit, ut Procoratores dicacitate ac illusiooibus, adeoq; dentatis etiã & iracundis jocis ante Judiciũ corãm ordinatis Assessoribus, Cancellaria & Protonotariis abstineant, ac neminem verbo vel scriptis impetant incessántve, sed causas ipsas modestè, breviter ac utili sermone scriptóve proponant: Volumus ut Cameræ Judex noster hanc ipsam constitutionem ac ordinatiooem conservet: & si quisquam Procuratorum monenti noo paruerit, sed coram tribunali, coramq; ordinatis Assessoribus, Cancellaria, aut Protonotariis immodestum sese ac importunum, convitiando infamaodove, aut alioqui indecorum se gesserit, interloquatur Prætor, nec ferat, ipsumqoe delinquentem (prout infrà sequetur de pœna Procuratorum) ut æquum est, puniat.

Procuratores à procacitate verborum & convitiis ubique abstineant. De eodem infra meminit cap. 23.

Idem Aliter.

Multotiens iam antea quum in superiorib. ordinationibus cautum sit atq; prohibitum, ut ab intempestivis iocis, à virulentis salibus & ironiis Procuratores apud tribunal, coramq; Assessoribus, Cancellaria ac Protonotariis se tẽperent atque contineant, neminem verbo scriptove acerbè illudentes vel taxantes, sed modestè ac breviter, absq; aliqua levitate, causas quisq; suas suoq; loco verbis decentibus, ac gravitati isti convenientibus proferat, aut scriptis proponat: Iniunctam esse nostro Pretori volumus sanctionis huius custodiendæ necessitatem, ut si quis Procuratorum adversus hanc legem peccet, nempe in Iudicio, ac Iudicum considentium cœtu, coram Assessoribus, coramq; Cancellaria, aut Protonotariis cuiquam convitiando, atrocia aut futilia evomendo, aliâsve immodestè sese ac turpiter gerendo, increpet ipse Prætor, nec talia designanti parcat vel indulgeat, quin ea pœna, quæ est in Procuratores delinquentes mox infrà irrogata, mulctetur afficiaturq;

Ex Ordinatione Regis Ferdinandi.

8. Eò etiã Cameræ Iudex noster procuratores adigat, ut qoovis tempore & hora Iodicii, & ante publicationem sententiarum coram Iudicio appareant, nec eo, absq; venia, exeant, sed in finem usque commorentur, præsertim contumaciis, donec reproducant, intersint, atque in ordine suo sta-

Procuratores in tempore adsint Judicio, & absque venia non exeant.

tioneq; consistant. Si verò Judicio exeant, ne porrò oomine suo alii Procuratores sub spe ratificationis, ut hactenus factum est, audiaotur.

9. Quandoquidem & specialis articulus in ordinatiooe infrà positus est, ne Procurator, qui ordinem in ageodo actuq; præteriri sustinet, pòstea aliis obturbet, aut propterea audiatur, dooec ordo ad ipsum redierit: Volumus, nt ejusmodi constitutionem Cameræ Judex ooster deioceps observet, nec in Judicio quenquam Procuratorum, nisi loco ordineq; suo, audiat,

Tardè dictandum, nec festinandum. Nam sat citò, si sat benè. Festinandum lentè in dictando.

10. Cùm & Protonotarios deceat, omnia Procuratorũ verba dictataq; in Judicio notare ac protocollari, Cameræ Judex noster quovis tẽpore Procuratores adigat, ut ab inanib. verbis, causę nihil conferẽnbus, prorsus abstineãt, neq; dictatis obruãt protonotariorũ calamos, sed quicquid proposuerint, id disertè, adeoq; maturè proferant, ut protoootarii dictata excipere ac protocollari queant.

Tit. XII.

Cui bacillus absente Cameræ Iudice, ac Iudicis munus committendum sit.

Absente ipso Judice, aut ægrotante, cui munus prònunciandi delegetur.

SI Cameræ Judex absens fortè aut ægrotus, aut gravibus præpeditus seu distentus negociis fuerit, ut aliqnanto tempore suo officio fungi, ac tribunali ipse præesse non possit, potestatem suã consensu Assessorum uni Comitum aut dominorum, qui Assessores sunt, aut si nullus eorũ præstò fuerit, alii Assessori, per Ecclesiasticum aut secularem Electorem præsentaro committat, is junctis Assessoribus, absente Judice Cameræ, aut etiam tribus aut quatuor illis absentibus, nihilominus sententias pronunciandi, aliaq; ad se pertinentia faciendi eam potestatem habeant, ac si omnes præsentes essent. Caussis tamen Electores, Principes, & Principum similes cõcernentibus, Judex Cameræ ipse, aut eo absente, Comitum aut Domioorum quispiam præsideat. Ac horum etiam si fortè nullus præstò esset, Judex Cameræ in ejusmodi causis alii cuipiam Principi, Comiti, aut Domino suum locum deleget: qui Princeps, Comes aut Dominus tunc quoq; juramentum consuetum Judicis Cameræ præstet, obligans tam diu illum, donec Cameræ Judicis officio perfungatur.

Tit. XIII.

De Assessorum officio in consilio.

Ex Jure scripto & consuetudinario Imperii, sententiæ concipiantur ac promulgentur.

ASsessores Cameræ Judicii nostri nulla in causa quantumlibet exigua tantùm arbitratu suo, aut meditata singulorum æquitate, aut privata seu propria intentione, & non Juri consona cõformiq; informata conscientia, quin potius secundum commune jus Imperii, patriæq; seu ditionis ordinationes, constitutiones, statuta ac honestas consuetudines principatuum, ditionum, & Judiciorum (cùm proponuntur) quemadmodum ex antiquo quovis tempore Cameræ Judici & Assessoribus injunctum, atq; observatum fuit, vi ac præscripto jurameoti sui, quod infrà ponetur, sententias concipere ac promulgare tenentur.

2. Et in hoc Assessores se neq; metu, minis, vi, iussu, negociis, aut aliis causis, per quenquã, aut quovis nomine id unquã fieri posset, impediri patiãtur, sed universis, qua dignitate statuve sint, absq; omni privata affectione mediante prædicto suo iuramento, æquũ ius dicere, atq; impartiri debent.

3. Si quoq; Cameræ Judex noster & Assessores viderent aut sentirẽt, unũ pluresve ex ipsis in cõceptione sententiarũ aliter quàm nunc dicta ordinatio & iuramentum sibi iniungit, se habere atq; exhibere, aut absq; legitimis fundatis rationib. palàm in votis suis singularitati malitiosè plerunq; ac pertinaciter studet, huoc ipsum apud se nõ ferant, sed extra Judiciũ mittant ablegentq;, cõtra ipsum ex prædicta ordinatione sub Titulo, de inhabilitate Assessorum, &c. agendo ac procedendo.

Assessores tantùm vacent causis ac deliberantis sententiis, ab aliis negociis omnibus abstinentes.

4. Assessores item suum quisq; officium in consilio, aliasq; tantùm ac unicè obeat, nec ullo alio negocio distineatur. In consilio nihil faciat, scribat, legat, aut studeat, quod ipsos ab inspectione, relatione, diligenti audientia ac meditatione Judicialium rerum & Forensium causarum impedire possit: sed studio Juris, relatione, suffragiis votisq; daodis, ac conceptioni sententiarum summa fide diligentiaq; incumbant, quò partes promoveantur, & lites expediantur.

5. Sancimus quoq;, statuimus & volumus, Assessores deinceps specialibus commissionibus ex Imperiali nostra Curia, aut aliàs, nequaquam gravari aut molestari.

Mutuò sese audiant Assessores in suffragiis, ac relationibus.

6. Jam & in suis relationibus Assessores sese mutuò diligenter audiant, nec alter alterum impediat, aut suo suffragio, voci votisve obstrepat: Nec disiunctim exurgant, circumeant, deambulentve, aut invicem aliis de rebus colloquantur, ne in relationibus quicquam in partium præiudicium ac damnum minus audiatur, aut negligatur.

7. Item nullus Assessorum ipse sese alteri suis relationibus ingerat, sed ordinem, donec se contingat, expectet, nisi prius causas huius attulerit, Cameræ Judicis & Assessorũ censura expendendas.

8. Quisq; Assessorum item debita ac solita hora in loco consultationis compareat, nulla re impeditus nisi legitima & ardua, ne qua sua mora aut absentia in consilio relationès præpediantur.

9. Quò autem celebrius ac prudentius in conceptione sententiarum agatur, statuimus ac volumus, ut in omnibus gravioribus & prægnantibus causis inspectio Actorum, aut Judicialium negociorum ad conceptionem sententiarum necessariarum, semper ad minus duobus Assessoribus à Cameræ Judice nostro committatur, quemadmodum suprà sub Titulo de Judicis Cameræ officio in consilio, &c. statutum est: Ita nimirum, ut alter eadem acta post alterum, quantum opus est, inspiciat perpendatq;, ac dein Relationem actorum ambo faciant.

10. Porrò ordinamus, statuimus ac volum', ut in cõsilio ad conceptionẽ diffinitivarũ simul cũ Comitib. aut Baronibus, nõ minus quàm octo: ad interlocutorias quatuor, quinq;, aut sex, iuxta rerũ quantitatẽ & põdus: Ad Supplicationes quatuor: & taxationes expẽsarũ tres aut quatuor Assessores dentur.

dentur. Quòd si grave quippiam aut dubii accidat, tunc alii partem, aut omnes, juxta qualitatem, magnitudinem & gravitatem causæ etiam vocentur, ac cum eorum consilio concludatur: Sique accidat, ut Assessores in suffragiis votisque differant, & duas in partes scindantur, aut fortassis ex octenis, terni, arduis ac maximis de causis, diversæ singularisque opinionis forent, causa hæc seu punctus, de quo est dissensio, ad Judicem Cameræ, aliosque Assessores deferatur: Quorum Judicio ster, ad ejusmodi litigiosam causam seu punctum, juxta qualitatem, gravitatem, ac pondus ejusdem, aliquot ex Assessoribus deputari: aut verò eandem in altero diffinitivarum consilio, aut sicubi potius videatur, pleno consilio proponi, relationes denuò audiri, deq; diffinitivâ concordari. Quicquid autem in qualibet causa modo enumerato actum pronunciatumq; fuerit, firmum esse, roburq; habere debet, ac pro eo etiam censeri. Aliàs nulla causa, in qua secundum hanc ordinationem semel in deliberationibus & consilio conclusum est, sine gravissimis rationibus aliud in consilium seu consultationem ullo pacto pertrahatur.

Causa semel deliberata non rursus disceptetur.

11. Referentes quoq; datis votis & facta conclusione sententias anteà publicè perlectas, ac priusquam alia ad loca transeant, aliáve acta causásve proponant, subscribere teneutur.

12. Postquàm accidit interdū, ut causæ, in quibus diffinitivè tractatū atq; conclusum est, referātur: ac in iisdem per Judices super interlocutoriis, quæ diffinitivam præcedant, concludatur: Similiter in quibusdā causis, per partes tantùm super interlocutoriis submissiones fiant: tales interlocutoriæ tamen ejus generis conditionisq; existant, ut in relatione earundem Judices sese diffinitivè, quæ istam interlocutoriam hac vel illa via sequatur, unire concordariq; possint: Ne qua autem utroq; casu ejusmodi causæ de novo referantur, ac duplex labor operaq; impendatur: Ordinamus atq; statuimus, ut ejusmodi causæ quovis tempore præsentibus octenis Assessoribus referantur, ac simul cum interlocutoria, diffinitiva quoq; eam interlocutoriam hoc vel illo casu secutura concipiatur, & per Protonotarium protocollo suo inscribatur, post finalem conclusionem publicanda.

13. Item ordinamus, si quispiam Assessorum aliquā partem affinitate, cognatione, aliasve (ut de Jure secutari possit) attineat, aut iisdem in causis alteri advocarit, consuluerit, aut alia via inservierit, indicare id quidem Judici Cameræ & Assessorib. debet, ac ita se illa causa prorsus exuere: Si unus autem hæc pluresve Assessorum posthabuerint, Procuratorum erit eam propinquitatem Judici Cameræ opportunè atq; secretò indicare, qui de ea re provisionem faciat.

14. Quo item oblocutiones variæ ac suspitiones præveniantur, ac evitentur, volumus, ne vel Cameræ Judex noster, vel Assessorum quisquam, vel Protonotariorum, Notariorum, aut Lectorū, aliquam partem, ullúmve Procuratorem, Oratorem seu Prælocutorem, Solliciratorem, aut quibus aliis nominibus vocentur, domi suæ aut convictu secum habeat retineatve: aut alibi ipse cum illis eodem convictu, visq; aliis quotidiè, aut suspecta communitate ac familiaritate utatur: multò minus partes in Judicio Cameræ pendentes lites habentes, in familiam suam aut servitium suscipiat, quin potius illis semper se caveat. Similiter quoque Procurator, Prælocutor, aut Advocatus Judicii Cameræ nullum Assessorem, Protonotarium, Notarium aut Lectorem domi suæ cōvictúve foveat, aut illorum convictu utatur, ut Judex Cameræ & Assessores nostri omni suspitione vacent, nullisq; eos recusandi occasio detur.

Suspitionum omnijugenarū causæ & occasiones Judicialibus personis sunt vitandæ.

15. Assessores quoque in causis, quas antè advocarunt, quàm Assessores efficerentur, nequaquam advocent, aut alia via utendos se præbeant, eo tempore quo assessionis statum retinent: quin ab advocationibus & consiliis dandis abstineant, illisq; prorsus se eximant: nisi propriæ sint ipsorum causæ, aut suorum affinium & cognatorum proximis gradibus conjunctorum, quibus adesse consilio non prohibeantur.

Assessores non nisi proprias & propinquorū causas advocare debent.

16. Judex item & Assessores medio ipsorum juramento omnia quæ in consilio, deliberationibusq;, quæq; suffragiis dandis, sententiisq; ferendis aguntur ac pertractantur, perpetuò celent, nulli ea hominum manifestando, nisi per nos, aut dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem speciatim jubeatur.

Deliberationes & consilia sunt celanda.

16. Item Assessores acta, Judicialiaque actitata, quæ ad referendum ipsis traduntur, domi coram ministris & familia non neglectim, sed magis secretò ac benè custodita habeāt. Quin ab omnibus caveri decet, ne partes & Procuratores explorent, quinam referentes sint, & quid in sese ante publicationem contineant sententiæ: Verùm Judex Cameræ, Assessores, Protonotarii, ac aliæ Cācellariæ personæ omnia consilia penes se clàm ac secretò retineant.

Sententiæ ante publicationem celandæ. Litigatores pariter ac Procuratores ignorent quinam referentes sint.

17. Ne qua etiam causæ, postquam in iis diffinitivè aut interlocutoriè conclusum est, per referentes prorogentur aut differantur, ordinamus ac statuimus, ut primùm ad minores actus Judiciales, utpotè ratione termini, aut similium, Assessores, quovis tempore ejusmodi relationes ultra diem unum, postquam acta eis tradita sunt, non differant, sed eas ante proximam Juridicam perficiant, ac desuper Decreta publicari sinant: Si quæ verò aliæ interlocutoriæ fuerint, in quibus non modò inspectione Judicialis protocolli, verumetiam actorum totorum aut particularium opus sit, ea quidē Assessores ultra octiduum vel quindenam, aut ad summum mensem unum penes se non retineant, nisi Judicem Cameræ de magnitudine causæ certiorem faciant, aut rationes adducant, cur eæ causæ sub hoc tempus referri nequeant. Quæ vero diffinitivæ sunt, etiamsi causæ dissimiles, nec certus in his per omnia modus ac terminus statui potest: Volumus tamen, ut Assessores, quantum fieri est possibile, elaborent ac connitantur quamlibet causam intra semestre post finalem conclusionem, expediri ac terminari. Si qua verò magnitudo gravitasq; causæ non ferr, aliave impedimenta obstant, Assessores, quos penes ea acta sunt, istud quidem Judici Cameræ indicare teneantur.

Properandum in minoribus actibus Judicialibus.

Diffinitivis mora indulgeatur concedaturq;.

18. Acta quoque Assessores, quæ ad referendum tradita sunt, ante quàm relata fuerint, absq; Judicis Cameræ notione præscientiaq; in Archivum non reponant, reddantve: Æquè etiam causam nullam ad referendum accepteut, petantve, nisi ea ex prænotione atq; scientia Judicis Cameræ tradatur ac committatur.

Tit. XIV.

De Assessorum officio in Judicio.

Ingens causarum numerus & copia hoc tempore.

QUanquam in veteribus Imperii constitutionibus provisum est, ut singulis diebus Juridicis, binis horis ante, & binis post meridiem præsentibus omnibus Assessoribus publicus Judicum cōsessus seu Juridica audientia haberetur: Cognovimus tamen tantum causarum numerū iam copiāq; obtigisse, ac in conspectu & ante oculos esse, ut inde causæ non promoveantur, sed potius præpedirentur, eò quòd Assessores antemeridiano tēpore toto ad referendum causas indigeant, & omniū præsentia in Juridiciali audientia non sit necesse. Idcircò ordinamus & statuimus, ut posthac in publicatione sententiarum apud Judicem Cameræ Assessores omnes præsentes existant: post publicationem verò sententiarum, decretorum ac Recessuum factorum in ordinaria audientia juxta Judicem Cameræ octeni Assessores, inter quos unus sit Comes aut Baro: deinde in audientia contumaciatū Comes aut Dominus: Et habita audientia duo aut plures Assessores deputentur ac ordinētur, qui Procuratores in causis infrà in tertia parte hujus ordinationis sub Titulo, quæ causæ coram deputatis, &c. pertinentibus audiant, ac desuper prout æquum est decernant: Priores autem Assessores egredientes, interea Supplicationes in consilio expediant. Ubi autem nullæ Supplicationes, aut paucæ fuerint, taxationes expensarum, aut alia minora decreta seu Recessus conficiant: Quovis tempore in ejusmodi ordinatione eorum, qui in Judiciali audientia consident, in alternatione personarum æqualitate oneris servata, ne quis plus alio oneretur aut prægravetur.

Tit. XV.

De suscipiendo Imperiali fiscale, ac hujus Advocato, eorumque qualificatione.

Fiscalis qualis esse debeat.

CÆterum ad constituendum nostri Imperatorii Cameræ Judicii generalis fiscalis officium, debemus ac volumus, aut nostra in absentia dilectus frater noster Romanorum Rex, eidem officio quovis tempore honestam, eruditam & Jure decoratam personam, quæ norit atq; intelligat, quę sint fiscales causæ, præficere, qui pro tempore Cameræ Judici nostro, loco nostro, sui officii ergò astipulari jurateq; debeat, tenore jurisiurandi infrà posito.

2. Ipsi, aut nobis absentibus dilectus frater noster Romanorum Rex, volumus quidem memorato fiscali ad omnes suas necessarias causas eruditam & idoneam personam, pro Advocato, quovis tempore adjungere, qui idem simile juramentum, ut deinceps ponetur, præstet.

3. Quoniam verò Imperatorii nostri fiscalis & alius Procuratoris officium non benè invicem quadrant aut conveniunt, quòd Procurator privatorū, partium suarum secreta reticere: fiscalis autē ratione sui officii nonnunquā ea revelare ac iustificare tenetur: Tum & quotidiè accidat, ut Procurator contra fiscalem & fiscum, causas privatorum defendat: Itaq; ordinamus, ut fiscalis, ejusq; Advocatus deinceps tantùm fiscalibus causis incumbant, nec alias causas suscipiant. Ac si qua fortè fiscalis ipse suum officium expedire legitimis rationibus fuerit impeditus, ita ut Advocato suo illud committat, utatur quidem in fiscalibus causis Advocato suo, & alio nullo Procuratore seu Actore.

Tit. XVI.

De Imperatorii fiscalis officio extra Iudicium, ac de suis deputatis.

DUo item Assessores quovis tempore per Cameræ Judicem nostrū & Assessores fiscali nostro tāquam deputati adjungantur, sine quorum consilio, scientia, cognitione, ac voluntate fiscalis noster litem movere nulli debet: quin illorum consilio ac voluntate faciat, Iidem deputati mediātibus eorū juramentis, quibus Cameræ Judicio nostro obstringuntur, optima, secundum id quod intelligunt, suadere, & quod ipsos iuxta ordinationem hanc decebit, fideliter exequi teneantur, nec sine gravibus causis mutentur aut alternentur.

Fiscalis binos illos deputatos in omnibus audiat simul, & Advocatum suum.

2. Quicquid autem per deputatos quovis tempore ex re fore, consultumq; videbitur, & fiscali ad proponendum agendumq; committetur, ei rei ipse fiscalis noster sub pœna Cameræ Judicis nostri arbitraria, directè pareat & obsequatur, nulla in his omnib. malitiosa cessatione aut mora usus. At præter horum deputatorum & Advocati fisci consilium, nullam inceptare aut præsumere causam debet: Quod si faceret, partibusq; iniuria litem moveret, in expensis iuxta æstimationem Cameræ Judicis nostri, de suo pendendis, condemnetur. Sed si causa præhabito consilio, exq; mandato (vt præmittitur) tentata, ac nihilominus ex sinistra forsitan informatione, aliisve causis fiscalis in iustificatione illa decidat, tunc quidem iuxta condicionem & qualitatem causæ, expensarum ergò ex fisco solvendarum, an non, censuræ atq; arbitrio Iudicis Cameræ stetur.

Fiscalis temerè litem motā de suo ære pēdat refarciatque, secus autem, si malè informatus fuerit.

3. Cumq; accidat nonnunquā, ut causę fiscales ante & post sētētias cū delinquentibus iuxta qualitatem delicti atq; eorum etiam facultatum transigātur: Ordinamus, statuimus, ac volumus, ne

fiscalis noster cum aliqua parte punibili absq; notione ac voluntate suorum coordinatorum Assessorum transigat, aut quicquam pacti seu conventi cum illis faciat, ulla via modóve.

Fiscalis cum partibus sine deputatis non transiget.

4. Jam & si causæ fiscales ob principatus, Comitatus, dominatus, ditiones, civitates, castra, seu arces, aut similes contingerent, de his sine nostra, aut nobis absentibus, dilecti fratris nostri Romanorum Regis, præscientia ac mandato prorsus nihil transigatur.

In gravioribus causis mandatum Imperatoris requiritur ad transigendum.

5. Imperatorius fiscalis noster solùm munus suum obeat, nec aliis causis se gravet, præcipua ad fiscales causas in universum animadversione diligentiaq; adhibita: Ac quidé propterea in Imperio undiq; de fisci nostri commodis acrem indagationem suscipiat, ac quovis tépore officii sui in fiscalib. causis, præsertim ubi seditio fortè in Imperio adversus pacificationem nostram contingeret, per sese ipse rationem habeat, & intromittat, adeoq; etiam suo munere fungatur. Tum & pœnas mulctasq;, nulla excepta, aut seposita, maturè importet, qua in re sibi Judex Cameræ & Assessores, ut decet, auxilio esse debent.

Fiscalis sit diligentissimus, præsertim turbulento tempore, & si qua fortè seditio in imperio exorta fuerit.

6. De quibus Imperialis fisci nostri emolumentis quovis tempore, quicquid ad insinuationem fiscalium processuum, aliarumq; literarum nostrarum, explorandarumq; causarum fiscalium operâ passim insumitur, ac alioqui omnia alia extraordinaria impensa præstentur ac solvantur: & de his in visitatione annua ordinatis Cómissariis ac Visitatoribus omnis accepti expensiq; ratio justa rectaq; reddatur: Ac nobis poscentibus, nostrisve mandatariis quovis tempore Index seu Registrum taliusmodi Rationarii præbeatur, & de residuo, quod superest, futuræ expensæ fortè in annum reserventur, reliquumq; nobis, aut cui id assignaverimus, expendatur.

Fiscales processus ex fiscalibus emolumentis seu mulctis solvātur.

Tit. XVII.

De Imperatorii fiscalis officio in Iuridiciali audientia.

ORdinamus & statuimus, ut Imperatorius fiscalis noster in ordinaria audientia, in causis fiscalibus quovis tempore, sive in ordinariis sive extraordinariis agendum sit, admittatur, ac primùm ante alios Procuratores audiatur: Attamen agere in scriptis debet, ac in propositionibus verbalibus brevitati studere, semperq; ordinationi sese, prout alii Procuratores, conformam gerere.

Fiscalis constitutioni huic sit subjectus & obsequens.

Idem Aliter.

Itaque ut in publico Iudicum consessu & ordinaria audientia omni tempore tam in ordinariis quàm extraordinariis fiscalis noster ad causas suas fiscales agendas admittatur, atq; in initio ante alios Procuratores audiatur, decernimus quoq; & statuimus: attamen in scriptis agat, detq; operam, ut in suis Prolegomenis non sit verbosus, sed omnino studeat brevitati, & in omnibus aliis huic se ordinationi, quemadmodum & reliqui Procuratores, conformem gerat, & obsequentem.

Ex Ordinat. Regis Ferdinandi.

2. Quandoquidem autem censitorum aut contributionú causæ non in consultationib. modò, sed & in Judicio non exigua impedimenta ac remoras pariunt, Volumus ut in eis deinceps celerius quàm hactenus factum est, procedatur, utq; Procuratores ad emissa insinuataq; monitoria & processus in termino non aliter quàm cùm judicant, monitoriis paritum esse, aut causas, cur id non fieri debeat, verbo breviter aut scripto proponere velint, audiantur: neq; ob id alius terminus eis aut dilatio concedatur. Ac in eiusmodi quidem contributionum & censitorum causis singulis septimanis binæ, seu ad minus una specialis audientia Sabbatina ante aut post meridiem, prout deputati, & fiscalis quovis tempore consentaneum fore existimant, habeatur,

Tit. XVIII.

De personis Advocatorum & Procuratorum, ut qualificati, & quot eorum esse debeant.

CVmque graves querelas acceperimus, pleroſq; litigatores in eorum controversiis per ineptos & indoctos Procuratores maxima detrimenta atq; incommoda perpessos esse, duximus isti malo quoque provisionem facere: Statuimus ergò, ordinamus ac volumus, ut deinceps per Cameræ Judicem nostrum & Assessores, plus quàm quatuor & viginti Advocati & Procuratores non recipiantur, & ut iidem antè per Cameræ Judicem & Assessores, quàm admittantur aut recipiantur, suę eruditionis, qualificationis, reputationis, legitimæ originis, ac natalium, status, & morum seu conversationis ergò, & an in Jure decorati, & ubi locorum, probè examinentur, atq; in his sufficientes inveniantur & cognoscantur,

2. Ac, si quis receptus, & postea ineptus, socors atq; indiligés, aut alioqui inidoneus reperiatur, is quovis tempore per Cameræ Judicé & Assessores nostros mittatur, ac alius in ejus locú recipiatur.

Tit. XIX.

Vt Procuratores & Advocati conducendi sint, quot & quas causas quisque acceptare possit ac debeat.

AMplius uno Advocato aut Actore seu prælocutore, Judicio Cameræ addicto, & una in causa quælibet pars, non recipiat & conducet, quo & altera pars Advocatum & Oratorem habere possit, in qua re fraude nulla, dolóve usurpetur. Itaq; nullus Advocatus seu Actor cuiquam parti in suis causis consulat, nisi eadem pars illum sibi velit, assumatq; Advocatum, aut Oratorem.

2. Quandoquidem & quotidiè usuvenit, vt Procurator alius Procuratoris Advocatus sit, atqui

Actorum seu Procuratorum, & Advocatorum officia distincta sunt, disiunctaq;, Procuratores item multitudine causarũ utranq; functionẽ haud benè obire queant, ordinamus atq; statuimus; ut deinceps nullus Procuratorum Advocati munus in causis, in quibus ipse non est Procurator, similiter nec Advocatus, qui Procurator non est receptus, Procuratoris munus arripiat. Et si qua partiũ Procuratori suo etiam Advocatum adhibere velit (quod cujusvis arbitrio relinquimus) poterit aliquẽ ex juratis Judicii Cameræ Advocatis, aliòva loci conducere. Tum & per Cameræ Judicem nostrũ acriter prospiciatur, ne Procuratores partes instruant aut verbis confidentib. persuadeãt, ut nullum sibi Advocatũ assumant, verùm id quovis tẽpore liberæ partium voluntati atq; arbitrio relinquatur.

Liberum sit partibus ubi velint Advocatos sumere.

3. Æquè non concedatur, velut hactenus factitatum est, ut Procuratores causas plures quàm peragi possunt, acceptent: Quin Cameræ Judex noster quandoq; à Procuratoribus ea de re indaget, sciscitetur atq; exploret, mediisq; eorum juramentis, illis iniungat indicare, quot quisq; causas habeat, & sic quidem ad interrogata medio iuramento suo veritatem respondere ac profiteri teneantur. Ubi compererint aliquem fortè multitudine causarum obrutum esse, huic mandent, ajusmodi causas suas diligenter expediat, tamq; diu, donec illæ expeditæ fuerint, alias novas absq; præscientia & consensu Cameræ Judicis nostri & Assessorum nullas acceptet, ne partes in controversiis suis per Procuratores ob multitudinem causarum negligantur aut remorentur, ac causæ inter Procuratores aliquatenus distribuantur, adeoq; magis hac via magisq; promoveantur.

4. Procuratores item munera sua officiaq; in Imperiali nostro Cameræ Judicio tantùm obeãt atq; expediant, à procuratione aliorum dicasteriorum in civitate Spirensi, & extrà, abstineãt, præter eas causas, quas antea procurarunt & advocaverunt. Attamen si novitii & recentes Procuratores, qui necdum pluribus causis prægravati sunt, in aliis Judiciis quoq; exercere se noluerint, id quidem eis ex præscientia & cognitione Cameræ Judicis nostri, citra neglectum tamen earum causarum, quas in Judicio Cameræ habent, facere licebit. Nec debent porrò Procuratores in Imperii causis & negociis, & in Imperialib. conventibus atq; Comitiis ab aliquo Statu mandata acceptare, aut se Imperii aut aliis dietis, sive ad amicabiles transactiones compositionesve, sive ad Judiciales causas utendos præbare.

5. Ne quis itẽ paupertatis ergò, Jure iusticiave destituatur, Judex Cameræ pro tẽpore erit, causas pauperum de sua ægestate ac paupertate docentiũ ac testificantium, iuramentumq; paupertatis in modum ut sequetur præstantium, Advocatis & Procuratorib. ut cõsilio illos operaq; sua in Jure quàm rectissimè adsint, mãdet atq; præcipiat. Cui iã Advocato aut Procuratori tales causæ committuntur, tenatur ille ac debet eas sub pœna privationis officii sui, citra tergiversationem, acceptare, & nõ minori diligentia quàm aliarum partium causas agera atq; proponere, neq; alii Procuratori obtrudere. Ac hæ causæ quidem pauperum partium inter Advocatos & Procuratores æqualiter distribuantur, ordine tali servato, ne quis præter alios in illis oneretur aut prægravetur.

Pauperũ causis Procuratores & Advocati dentur, Ait Mynsingerus Observat. 32. Centur. 4. Advocatos componendos esse ad suscipiendas causas pauperum.

Tit. XX.

De substitutis Procuratoribus, & causarum traditionibus.

CUm & hactenus Procuratores, ubi cesserint Judicio, causas suas aliis Procuratorib. suo arbitratu absq; præsciẽtia partiũ, vi clausulæ substituẽdi tradiderint: nonnunquã & causas acceptarint, quas postea aliis Procuratoribus totas cõmiserint, sumptu partium intolerabili: Idcircò ordinamus ac statuimus, ne deinceps Procuratores Judicio Cameræ cedentes, aut causas semal acceptatas pecunia sumpta, totas daponentes, præter notionem & consensum suarum partium alios substituant, aut aliis tradendi causas potestatam habeant: quin liberum partibus relinquant, in suis causis sibi quos velint suo arbitratu Procuratores eligere.

Procuratores aliis non tradant causas absque scitu Judicis, & consensu partium suarum.

2. Evantu vero ac casu, quo Procurator venia Judicis impetrata, corã tribunali cõparere, aut terminum suum respicere non posset, qui tamen eius mandato accepto ad causam legitima ssetris ante & post litis contestationẽ unum aut plures Procuratores Judicii, in reditum suum ac præsentiam usq; suo nomina ad causas agendas substituendi potestatem habeat. Quæ substitutio si in Cancellaria aut aliàs corã Protonotariis facta esset, poterit utiq; in Judicio per protonotarium ac substitutos Procuratores ad quamq; causam speciatim commemorari ac repetitur si non esset coram Protonotariis facta, copia ainis ad quanq; causam reponi, atq; etiam protocollari debebit.

3. Deinceps antẽ nullus Procuratorum alterius nomine sub spe ratificationis ad agendum admittatur.

Tit. XXI.

Ut Procuratores mandatis, ratificationibus, aliisq; modis provisi sint.

STatuimus & ordinamus quoq;, ne quis Procuratorum aliquam causam agendam, aut in Judiciõ proponendam suscipiat, nisi sufficiens habeat mandatum: Si vero non sufficiens habuerit mandatum, indicet id, ac caveat præter exceptionem aut disputationem. Quod si non fecerit, taceat, ac causæ amplius se non intromittat.

Procuratores sufficientia habeant mandata agendi. Vidẽ Mynsingeri Observat. 33. Centur. 4.

2. Porrò statuimus & ordinam⁹, quãdo Procuratores in Judicio cõparent, reproducẽdo Citationes, Instrumenta, Acta, & alia prioris instantiæ, saq; ad cavendum offerunt, quod iidem ad cautionem

tionem de rato, in præparatoriis Judiciorum usque ad contestationem litis admittantur, fideleni medio tempore navantes operam, à principalibus suis ratificationem priorum Actorum suorum consequendam. Et si quis eorum in his supinus negligensque fuerit, is damna & expensas in causam insomptas de suo resarciat ac solvat, nec ad ulteriores actus in causa principali, absque permissione Judicii, admittatur.

3. Si verò Procuratores præstita cautione absque ulteriori mandato ac permissione litem contestentur, agantque, nec ante conclusionem causæ sufficientem ratificationem pro se ac suis substitutis Procuratoribus, aliisque, qui eorum nomine egerunt, judicialiter exhibeant: hi non modò in expensas Judiciales, sed & damna & incommoda cætera, quæ Judicio inde & partibus obvenerunt, prout de Jure, de suo rependenda atque persolvenda condemnentur.

4. Si quoque dicti Procuratores generalia mandata procuratoria, aut alia scripta ac literaria documenta seu testimonia in causa aliqua exhibuissent, quibus & in aliis causis uti vellent: copias quidem consonantes collationatasque eorundem mandatorum, ac literariorum documentorum ad eandem causam casumque, ad quæ illis utuntur, deinceps quoque collationandorum semper exhibeant, & ad eam causam, in quibus originalia reproducta sunt, in eorum terminis referant.

Tit. XXII.

De Advocatorum & Procuratorum officio coram consilio.

PRIMUM, Procuratores deinceps in obtentione mandatorum ac processuum in causis, quibus viva voce appellatum est, qualitates sententiæ, & de qua sententia appellatum, an & summa pecuniarum ordinationi consentanea sit, in Supplicationibus indicare ac percensere debent.

2. Nemo item Procuratorum de uno consilio ad aliud supplicet, sed quovis tempore supplicationes suas ad ipsum consilium, in quo Judex Cameræ existit, & non in particularia consilia præsentet.

Supplicandum ad consilium Judicis.

3. Item, si partium aliqua, ejusve Procurator, cui semel aut iterum processus denegati sunt, rursus ex novis rationibus & causis, aut etiam alia via supplicandū ducat, priores quidem supplicationes unà cum earum annotatis Decretis, si ad manum habeant, si non, earum copias similiter cum illa ultima Supplicatione exhibeant.

In Supplicationibus priora decreta commiscantur.

4. Si quis item pro Citatione, aliisve Processibus contra Tutores & Curatores, hæredes, adjutores seu receptores, adjutorum auxiliatores, & similes sollicitaret, eorum nomina in Supplicatione consignet, nec ea, velut hactenus factitatum est, in executione nominanda reservet. Jam & si Procuratores pro sententia & decreto sollicitare volent, scripto id, perque Supplicationes faciant, in quibus quo tempore, qua super re conclusum, acobiter quæ causa sit, paucis verbis explicent, quò Judex Cameræ apud Assessores, quos penes hæ causæ fuerint, certò inquirat.

Nomina eorum, contra quos supplicatur, exprimenda.

5. Quisquis Procuratorum ad consilium pro processu supplicans cum eadem supplicatione, Mandatum suum, aut documentum dignum fide mandati partis suæ exhibeat, aut alioqui de rato, ut decet, caveat.

6. Neq; nomine partium, quæ ipsæ non præsentes sunt, ac ejusmodi Supplicationes exhibent, Procurator supplicare, sed seipsum ut Procuratorem in Supplicationibus subscribere debet.

7. Nullus item Procuratorum in causis semel introductis, ad consilium pro Processu, aut alio modo quàm pro sententia supplicet, verùm in pendentibus causis quovis tempore, quicquid postulandum ac proponendum putet, idipsum Judicialiter faciat.

8. Si quis Procurator aliquem Assessorum ex justis ac legitimis rationibus in causa quapiam suspectum haberet, eas rationes suspitionis Judici Cameræ opportunè ac secretò indicet, qui, ut antè statutum est, ea, quæ decernit, præstet.

Tit. XXIII.

De Advocatorum & Procuratorum officio coram Judicio.

ORDINAMUS ac statuimus, ut deinceps quilibet Procurator singulis diebus Judicialibus ad quamque Judicii horam, priusquam sententiæ ac decreta publicentur, in Judicio compareat, inde absque venia Judicis Cameræ non exeat, sed ad finem usque in eo, suo ordine ac loco, consistat, honestè se coram Judicio ex debito & juramento suo habeat, improbis ac turpibus moribus, verbis & actibus, abstineat.

Procuratorum mores ante tribunal modesti, gravesque sint, & honesti. De eodem suprà meminit cap. undecimo.

2. Quisque Procurator à jocis quoque & inutilibus sermonibus coram Judicio & Judice Cameræ coram præsidentibus ordinatis Assessoribus Cancellariæ & Protonotariis sibi temperet, abstineat, atque caveat, neminem vel verbo vel scripto illudat: quin causas modestè, breviter ac utili sermone scriptóve proponat.

3. Item Procuratores deinceps sub Judiciali audientia multiloquio inter sese aut cum circumstantibus abstineant, diligenter ad causas & propositiones attendentes, ut quisq;, cùm alius causam suam agit, eamque proponit, mox absq; commonitione sciat suæ partis negocium, & ea quæ necessaria sunt, & ad rem pertinent, in contrarium adducere.

4. Procuratores itém, omnes suas materias, actus & causas in scriptis proponant, inq; exhibitione scripturarum aliud nihil quàm in hunc aut similem modum loquantur, In causa inter A & B exhibeo istud scriptum, videlicet, libellum, exceptionem, duplicam &c. aliasque in litis contestationibus & conclusionibus iis verbis, quemadmodum infrà in tertia parte de processu sancitum est, utantur.

A prolixis Prolegomenis abstinēdum Procuratoribus.

5. Quandoquidem & prolixæ verbales recessus ac propositiones ad aliud nihil, quàm ad prorogationem Judicialium processuum, ac remoratiooem causarum spectant: Volumus, ut Procuratores in omnibus suis actibus in universum ab illa superfluitate caveant abstineantq;, & in scriptis quovis tempore sua necessaria, ut prædictum est, proponant.

Dictata ad calamum tardè fiant, ut protocollari queant.

6. Si quid autem juxta ordinationem hanc verbo proponendum sit, ita quovis tempore dictent ad calamum pennamve, ut Protonotarii (qui omnia illorum dictata & verba excipere tenentur) de verbo ad verbum protocollari ea atque conscribere possint. Ab aliis nihil ad rem calamumq; pertinentibus proloquiis, prorsus se contineant.

7. Ad hæc nullus Procuratorum alium in suo præcurrat ordine antevertátque, sive ad sententias in novis, præfixis, ordinariis, aut aliis interrogationibus agant, sed ea qua consistunt statione, ordine, locóque singuli suas promant edantque propositiones.

8. Nec ullus Procurator alter alteri obstrepet, aut sermonem eius interrumpat, sed si quis in novis, aut aliàs ordinem suum prætermittit, nec agit: ea audientia, & tamdiu, donec ad ipsum ordo in iisdem causis agendi redit, ab agendo cesset.

9. Jam & Procurator, si in ordinariis agitur, iis extraordinarias non immisceat, sed ordinem in extraordinariis, dum ad ipsum redibit, expectet.

10. Item cùm aliàs nonnunquam per Procuratores haud necessarii actus fiant, per quos causæ tam in deliberationibus quàm coram tribunali ut plurimum remorantur ac præpediuntur: Cui vitio occurrendo ordinamus, ut deinceps quisque Protocollum suum, mediante juramento suo, respiciat, nec aliquem inutilem actum Judicialem faciat, sub gravi Judicis Cameræ censura, mulctaq;.

11. Procuratores item nullas frivolas exceptiones, aut alios non necessarios actus proponant, vel in causis aliquam prorogationem quærant, sed ex juramento suo & ista ordinatione, causas promovere, atque in universum sese coram Judicio in Judicialibus eorum proloquiis, actibus & processibus gerant exhibeantq;, quemadmodum infrà sub tractatu, de Judicialibus Processibus annotatum est: Et alioquin sui officii ratio de Jure ab ipsis requirit, seq; cumprimis decebit.

Tit. XXIV.

De Advocatorum & Procuratorum officio coram Cancellaria.

EX certis causis ordinamus, quòd Procuratores & litigatores seu partes ab Imperialis Judicii Cameræ Cancellaria omnes antigraphos seu copias attestatiooum petere ac redimere teneantur, easque ac alias quoque copias non à pauperibus litigantibus (quibus eiusmodi copiæ gratis ex Cancellaria porriguntur) ant à Procuratoribus adversarii litigatoris describi.

2. Pari modo Procuratores alias quoque copias seu antigraphos processus, literas sententiarum, & omne illud, quod describi sibi ac parari voluerunt, sollicitaruntque, quovis tempore cùm paratum fuerit à Cancellaria sine contradictione, sineque eo quod Cancellariam ad litigatores, velut hactenus usitatum fuit, amandent, redimere teneantur: perq; Judicem Cameræ & Assessores ad hoc ipsum faciendum compellantur, quò maturam quovis tempore solutionem Cancellaria nanciscatur.

3. Deinceps quoq; Procuratores pecuniam à litigatoribus acceptam, & Cancellariæ debitam, non penes se retineant, sed eam quovis tempore, virtute ac vi sui juramenti, in Cancellariam repræsentare teneantur. Hoc autem quisquis prætergredetetur, adversus eundem Cameræ Judex noster ex qualitate transgressionis ad debitam pœnam procedat.

4. Et si Procuratores, partes eorum, seu litigatores, aut substituti ejusmodi aliasve copias, processus & sententiarum literas sollicitent postulentve, aut alioqui in Cancellaria negocii quippiam habeant: tamen Cancellariæ cancellos positos, metasque non excedant, ne secreta Cancellariæ in præjudicium atq; dispendium litigantium explorent, neq; Cancellariæ personas in scribendo, eorumq; negociis, perturbent.

5. Similiter quoque Procuratores litigantes, aut substituti, seu quisquam alius, qui juramento astis noo astrictus est, ad grammatophylacium seu Archivium, in quo Judicialia acta recondita conservantur, noo ingrediatur, sed foris cum lectoribus, quæ habet necessaria, loquatur, efficiatque.

Tit. XXV.

An partes speciales seu privatos prælocutores actoresve habere possint.

ITem si Principes, Prælati, Comites, Barones, nobilitas, aut civitates, per suos Advocatos aut Actores, quos secum adduount aut mittunt: Vel alii per honestas & idoneas personas in propriis suis causis perorare, aut agere velint: habeant eius rei potestatem, ita ut iidem stipulentur ac jurent de calumnia & malitia vitanda, prout de jure, quæ juramenta singuli litigatores, partesq; aut eorum Actores ad partis adversæ aut Judicis postulatiooem præsteotur,

TIT. XXVI.

De Imperatorii Iudicii Cameræ Cancellariæ personis, & quomodo eadem suscipiantur.

POsteaquam multitudine personarum, litium, & causarum labor Cancellariæ tribunalis Cameræ multò excreverat, majorq; etiam quàm antea futurus sit: Ordinamus & volumus, ut per nostrum cognatum Archiepiscopum Moguntineusem, ut Cancellarium, honesta, diligens, prudens, docta, apta, & exercitata persona, obedientiæ nomine commendanda, qui in omnibus Cancellariæ præsit, Administratoremque agat, tum & aliæ sex honestæ personæ, quarum duæ Protonotarii, duæ Notarii, ac reliquæ duæ Lectores Cameræ Judicii nostri existant, quovis tempore suscipiantur.

2. Tum quoque duo Secretarii, duo Ingrossistæ, tres Copiistæ, & famulus Cancellariæ per Administratorem ex scientia & voluntate amici nostri Archiepiscopi Moguntini quovis tempore suscipiantur, ac rursus mittantur.

3. Ex memoratis personis Judicii Cameræ Cancellariæ, Magister tabulatiorum, & Receptor deligantur ac ordinentur.

4. Quò & eæ personæ Cancellariæ addictæ, magis moveantur & adducantur, occasionemque sumant ad præstandum se in rebus ac operis suis diligentes atque idoneos, statuimus, ordinamus & volumus, si qua præcedens persona morte obiret, aliasve de Judicio decederet, ut proximè sequens persona, si apta atque idonea ad hoc reperiatur, seq; rectè gessisset, in ejus locum provehatur, & pro hac altera quædam suscipiatur.

5. Omnes autem memoratæ ac aliæ personæ Cancellariæ, nobis, aut loco nostro, Cameræ Judici nostro, sua juramenta præstent, eidemque, ut aliæ Judicii Cameræ personæ, devinctæ sint atq; addictæ.

TIT. XXVII.

De Administratoris officio.

QUandoquidem Administratori Cancellariæ convenit, omnia negocia Cancellariæ dirigere, cumprimis quidem & ante omnia quàm diligentissimè advertat, ut in perficiendis talibus Cancellariæ negociis, rectus ac integer ordo conservetur, ac personæ operas suas gnaviter præstent, utque debito ac consveto tempore seduli in Cancellaria, & consilio sint, maneantq; ac quod quisque ex officio tenetur, aut aliàs sibi per Administratorem in negociis Cancellariæ ex causis emergentibus & contingentibus præcipitur, maturè ac diligenter expediat perficiatque.

Ordo est omnibus in officiis optimus, & ubique servandus.

2. Præcipuè & hoc curare debet Administrator, ut mox à qualibet die Juridica, acta atque eorum protocolla, præsertim in quibus ad minora decreta seu recessus dandos conclusum sit, compleantur, neque id, quemadmodum hactenus factitatum est, de una Juridica in alteram differatur: Curetque ut in ejusmodi complendis actis æqua diligentia adhibeatur, ne in supplendo quicquam omittatur aut negligatur. Actis verò completis, eadem ne remorentur, quin protinus desuper ad referendum præbeantur.

3. Similiter ut Processus, sententiarum, aliæq; literæ sedulò in Cancellaria ac primo quoq; tempore conficiantur, nec partes in his diu remorentur aut suspendantur: Adhæc Administrator ipse aliis Cancellariæ personis quovis tempore, cùm necesse fuerit, in magnis ac arduis causis sit adjumento, & quidem ad hæc aliaque dictanda concipiendaq; in Imperatorii Judicii Cameræ negociis ante alios solers gnarusq; esse, seq; utendum præbere debet.

Administrator in arduis causis ipse manum admoveat.

4. Administrator quoque, si præsens est, omne ejusmodi Processus, sententiarum, & alias literas, quæ nostro nomine & sub Imperatorio sigillo nostro, in Judicio Cameræ emittuntur, ipsemet revidere ac subscribere teneatur.

5. Quantum ad Imperiale sigillum nostrum attinet, Administrator & alii, quibus ejusmodi Sigillum ab affine nostro Archiepiscopo Moguntino, tanquam Archicancellario, concreditum est, mediis eorum Juramentis, idipsum benè custoditum conservatumque habere tenentur, eoq; conniti, ne qua alias ad causas, quàm de quibus à Judice Cameræ & Assessoribus in Judicio aut consilio cognitio facta est, usurpetur.

6. Porrò Administrator quovis tempore ad lapsus, errata & defectus Cancellariæ diligenter advertat, & si quem defectum vel in personis, vel aliàs, sit quicunq; velit, quo labor, operæ, & negocia Cancellariæ remorentur aut præpediantur, cognoverit, eos quidem, quantum poterit, emendet, atque amoveat: At si qua forte id nequit efficere, Affini nostro Archiepiscopo Moguntino indicet, qui in hoc æquam animadversionem adhibeat. Sicubi autem defectus illi ejus generis tantive fuerint, ut ad eos corrigendos communi reformatione Cancellariæ necesse sit, sive in Processibus, taxis, aliisve, tunc consilio Commissariorum & Visitatorum, qui quotannis ad Judicii Cameræ inspectionem ac visitationem ordinabuntur, emendare illos atq; reformare debebit.

Inspectatores seu Visitatores defectus quosque reforment.

Tit. XXVIII.

De duorum Protonotariorum officio in consilio, Judicio, & Cancellaria.

PROTONOTARII officia sua functionesque ipsi personaliter obeant, fideliterque perficiant, nec per alias personas, nisi ægritudine gravarentur, aut causas legitimas haberent, quæ tunc ad exiguum tempus, cum venia & permissione Administratoris, ut suo nomine efficiant & provideant, curabunt: Ac desuper stipulentur, jurent ac gerant sese, quemadmodum Jusjurandum infrà positum præscribet & explicabit.

1. Videlicet alter Protonotariorum manè ad horam consultationis maturè sit in consilio, suffragia votaque Assessorum, & quid quovis tempore in causis, maximè in quibus diffinitivæ concipiendæ sint, concludatur, diligenter annotare, & ea eo quod majus ac melius est, antequam Assessores digrediantur, concipiat, ponatque, & Assessoribus ea prælegat, ac per referentes subscribi faciat. Quòd si consilium fortè in relationibus occuparetur, aut alias causas negociave præ manibus haberet, quibus ipsum non interesse oporteret, tunc quidem ex præscientia Judicis Cameræ de consilio in Cancellariam abeat, ibi cum altero Protonotario rebus Cancellariæ incumbat studeatque.

Tres libros habeant Protonotarii, seu protocolla. 3. Præterea statuimus & ordinamus, ex specialibus causis nos ad hoc moventibus, ut Protonotarii Imperialis consistorii nostri Cameræ tres libros faciant, videlicet primum, Consilii seu consultationum Protocollum, in quod omnes sententias, decreta, & recessus, qui deinceps in Imperiali Judicio nostro Cameræ exeunt, conscribant, unà cum nominibus Assessorum ac Judicum, per quos ejusmodi sententiæ conceptæ atque factæ sunt. Cumprimis autem sicubi Assessores de sententiis non concordarint, sed differentes fuerint, rationes causasque moventes, ex quibus sententia promanata est, simul cum nominibus eorum, qui harum sententiarum bona ex parte autores seu architecti fuerint, juxta consignentur aut per[...]ibantur: Hæcq; omnia, ut suprà dictum est, Protonotarii ea fidejuramentoque suo in æternum secretò reservent, ex nemini patefaciant: nisi per nos, aut eum, qui nostro loco Imperii consilio præsidebit, mandetur ac præcipiatur.

4. Secundò, Protonotarii & Notarii sententias & Recessus quovis tempore in consilio factos, ea eorum consilii Protocollo in specialem librum scribant, atque ea eodem deinceps post meridiem ante audientiam dictatas, factas, & conceptas sententias, quæ in eadem audientia publicandæ fuerint, denuò præsentibus omnibus Assessoribus perlegantur.

5. Tertiò, Omnes sententiæ cujuslibet anni, totoque eo anno in Judicio promulgatæ per Ingrossistam in specialem quoq; Codicem conscribantur, hiq; libri ac Codic[...] Imperialis nostri Judicii Cameræ Cancellaria retineantur ac conserventur.

6. Quovis etiam tempore, cùm Assessori alicui venia absentiæ largitur, per Protonotarium tempus datæ veniæ, quamdiu item abfuerit, & quando redierit, consignetur, ac porrò quovis tempore Quæstori indicetur.

Proloquia actusque singuli à Protonotariis consignentur. 7. Cæterùm ordinamus, ut omnes propositiones, & quæ in Judicio dicta actaque fuerint, per Protonotarios, aut alterum ex eis, uno Notario adjuncto, summa diligentia conscribantur, sic, ut Acta & Judiciales actus ea utriusque Protocolli rectè compleri, & ea eis Recessus seu decreta concipi queant, utque Protonotarii & Notarii confestim post audientiam Protocolla conferant & conciliens sive concordent.

Errata Judici opportunè patefacienda. 8. Si quid Protonotarii in Protocollis viderint inveniantve in quo sit erratum, ejus rei Judicem Cameræ & Assessores opportuna bonaque discretione commonefaciant, aliàs in deliberationibus seu consilio ad sententias aut decreta nihil obturbent aut interferant.

9. Protonotarii item aut Notarii in Judicio considentes, quovis tempore minores submissiones, in quibus inspectio Actorum non est necessaria, speciatim notent, ac sequenti die easdem in consilio Recessuum ea eorum protocollis perlegant ac indicent, quò mox super eisdem ea Protocollo recessus conficiantur, & in proxima audientia sequenti publicentur.

10. Si Protonotariorum alter absens, aut ægrotatione, aliàsve impeditus protocollationi seu dictatis in tribunali comparere non posset, tunc quidem per Administratorem alter Notariorum in illius locum deputetur.

11. Primum ac præcipuum Protonotariorum officium est in Cancellaria, sententiarum, aliasq; rerum literas concipere ac perficere: Et si quidem ingrossatæ fuerint, eas revidere atq; subscribere, quod munus suum, functionemque quovis tempore fideliter expediant. Ut acta etiam quovis tempore maturè compleantur, catalogos suos atque Registra, seu Indices diligenter conservent, in quæ acta conclusa referant, eosque indices Lectoribus tradant, admonendo, ut ex eis Acta protinus in Cancellaria compleantur & expediantur.

12. Protonotarii item, & qui in consultationibus, eorum loco sunt, Procuratoribus defectus & errata supplicationum, propter quæ petiti Processus denegati sunt, non indicent seu commonstrent.

Tit. XXIX.

De Notariorum officio.

NOtarii suo officio ipsi personaliter cum diligentia fungantur, nulli ea absq; magnis causis committant, seq; omnibus modis ita gerant, quemadmodum de Protonotariis suprà statutum est.

Debent

2. Debent autem non in consilio ac deliberationibus tantùm, cùm huc vocentur, aut requirantur, sed etiam in Judicio & Cancellaria quovis tempore, ad arbitrium & mandatum Administratoris omni modo se utendos præbere, velut de Protonotariis suprà indicatum est. Atq; in istis ita se exercere & assvefacere, ut futuro tempore ad Protonotariatus officia provehantur ac usurpentur.

3. Præsertim verò Notarii in causis conclusis acta maturè cum utroq; lectore compleant: Bene item provideant, ut recessus seu decreta facta causa spolii, purgationum, & executionum ante alias, quàm primum possibile, promoveantur, & ad referendum tradantur ac præbeantur.

Tit. XXX.

De utriusque lectoris officio.

Uterque lector Notariis in complendis ac perficiendis actis sit adjumento auxilióque. Et cùm causæ interdum in plures punctos partiantur, ac diversæ submissiones mutuò sese subsequantur, lectores diligenter advertant, super quo puncto quælibet causa concludatur, idque paucissimis verbis ad acta notent, ad referentis informationem: Ad quemque verò punctum nihilominus sua producta & Recessus compositos atque ordinatos habeant. Et si Relatio in jam conclusis punctis in causa aliqua facta non sit, sequentes submissiones referenti etiam reddantur, ut in eisdem submissionibus simul unum cum altero cognoscatur, decernatur, ac pronuncietur.

2. In lectoribus vicissitudo servetur, ut alternatim, velut de eo inter se transigent, in audientia sedeant, producta acceptent, consignent, & ex more inscribant. Etiam in omnibus causis ad decreta & recessus, qui qualibet audientia fiunt, advertant, super quo, & in quem finem causæ concludantur, qui status sit, in quo consistat conclusio, ad acta conscribant, ut referentes eò sese suamq; deliberationem dirigere possint.

3. Cùm & perspicuum sit, lites causasque Judicii Cameræ ut plurimum auctas esse & accumulatas, & procul dubio cùm jam certis sit locus destinatus porrò cumulari & augeri: Idcircò ex enumeratis causis ac necessitate ordinavimus, deinceps acta perpetuò & in universum duo in Archiva distribui atque reponi, ita, ut primum Archivum contineat omnes, nec dùm expeditas causas fisci, mandatorum, fractæ pacis, violentiæ, & spoliatorum, tam Ecclesiasticorum quàm secularium, omnium aut majorem partem suorum bonorum, possessionum, Jurium, & consvetudinum &c. simplices querelæ, compromissorum aut consensuum ad Imperiale Judicium Cameræ: Invocationis Brachii secularis, aut executionum Ecclesiasticorum, item executionum, compromissariarum sententiarum, & aliorum quæ non per appellationem, sed aliis modis ac viis illi accreverunt. Duo Archiva seu grammatophylacia habenda.

4. Alterum Archivum contineat Appellationum causas, & quicquid ad eas pertinet, sive illis accidat, ut attentatorum, declarationum ob non paritionem compulsorialium & inhibitionum, tum & omnium eorum executionum.

5. Ad hæc duo Archiva ordinati sunt duo lectores, quibus ambobus acta similiter concredita & commissa habeant, ac mutuò sese & uterque alterum fideli ope operáque juvet, alterque alterius locum ac munus respiciat, ut omni tempore ac hora, si opus sit actis in consilio aut Cancellaria, nullus appareat defectus.

6. Uterq; item lector ex justis ac moventibus causis ad suspitionem vitandam, neminem Procuratorum, eorum substitutorum, aut aliquem, ad quem acta non pertinent, in Archivum introducat aut ingredi patiatur, sed foris stare sinat, & extra Archivum quæ opus est loquantur, agantve; sub pœna unius floreni, quoties id transgressum fuerit.

7. Cumque interdum à partibus litigantibus literæ, Acta, Registra, & aliæ scripturæ, quorum sua maximè interest ac refert, in Judicio producuntur, & quandoque in Cancellaria disturbantur aut læduntur, quibus litigatores tamen alicubi notitioriquam opus haberit: Sancimus, ut partes, contra quas ejusmodi documenta producuntur, potestatem habeant, eas literas & scripturas conspiciendi ac pervidendi, ac suas exceptiones, si quas contra ocularem suspitionem, aut defectum sigillorum, signetorum aut scripturarum eorundem habeant immediatè in Judicio proponendi: nisi Judex Cameræ ad hoc prolixius tempus concesserit, ac pòst litigatoribus suæ originales literæ, ad ipsarum partium suorumque Procuratorum requisitionem, restituantur: ita ut earum semper fide digna copia per lectorem alterum aut Protonotarium collationata, in actis & Cancellaria remaneat.

8. Utque pecunia deinceps, quæ nonnunquam ad Judicem Cameræ & Assessores deponitur, rectius custodiatur ac conservetur, ordinamus, ut ad ejusmodi pecunias per Judicem Cameræ & Assessores, speciales arcæ cistæque ordinentur, & in Archivum collocentur, in quas jam depositæ pecuniæ, aut porrò deponendæ recondantur, ac benè conserventur, Arcæ autem vel cistæ ejus sint quatuor claves, quorum Judex Cameræ unum, & seniores electorum Principum Assessores, secundum, circulorum Assessores tertium, & Administrator Cancellariæ quartum habeat.

De Secre-

Tit. XXXI.

De Secretariorum, Ingrossistarum & Copiistarum officio.

Secretarii, Ingrossistæ & Copiistæ, omni tempore, quicquid ipsis ab Administratore, Protonotariis, aut etiam Notariis ad scribendum, aut aliàs ab Administratore extra Cancellariam ad faciendum mandatur, cum diligentia, ut par est, scribant & expediant, eamque functionem suam per id tempus, quod ab Administratore constitutum fuerit, in Cancellaria manendo diligenter obeant.

Tit. XXXII.

De famulo Cancellariæ.

Famulus seu minister Cancellariæ in hoc sedulus ac diligens esse debet, ut debito ac consueto tempore Cancellaria & aperiatur & recludatur, adeoque rectè custodiatur, intus forisque ad Cancellariam advertat respiciatq;, ac quicquid quovis tempore ei præcipitur, diligenter exequatur.

Tit. XXXIII.

De taxa Cancellariæ emolumentorum accidentiumq;.

Taxa Cancellariæ emolumentorum sequenti modo facienda & servanda est, videlicet, pro simplici citatione unus florenus, & quarta pars floreni: Cui inseritur inhibitio, duo floreni, ac quarta pars floreni: Pro compulsoriali duo floreni, & quarta pars floreni, Pro litera Mandan tres floreni, & quarta pars floreni: cui si citatio inseritur, quatuor floreni, & quarta pars floreni. Pro Commissione testimoniorum, aut testium examinandorum sex floreni, & pars quarta floreni solvatur.

2. Item si quæ mandatoriæ, aliæve literæ Judiciali decreto dentur, aut aliàs ad requisitionem ac necessitatem partium extra Judiciale decretum datæ emittentur, eæ quoque æquo tolerabilique modo ac Judicio Administratoris taxentur, nec partes iis graventur.

3. Cumq; hactenus à partibus Cameræ Judicii nostri nonnunquam querelæ exortæ sint, quòd in causis, quibus contra diversam partem in Jure victoriam obtinuissent, literas sententiæ (quibus tamen non egereot) redimere, & quidem ad hoc gravibus expensis per dicti Judicii nostri Cameræ Cancellariam compulsi fuerint: Tum & ob id Judicialium expensarum schedulæ quando q; remoratæ, nec ad relationem ac taxationem redditæ, aut si etiam taxatæ, tamen debitæ executoriales non concessæ fuissent, per quæ partes in taxatione & moderatione expensarum ac necessariis executorialibus præpeditæ, nec maturam condemnatorum solutionem consequi potuissent: Idcircò ordinamus ac volumus, quò latæ sententiæ causæ principalis & expensarum ergò pariter ac plenè exequantur, nec partes non necessariis expensis prægraventur: ut deinceps nulla partium, literas sententiæ, quibus non indiget, aut quas non petet, ac pro eis in Imperialis nostri Judicii Cancellaria sollicitet, redimere obstringatur aut teneatur: quin cujusvis partis arbitrio ac voluntati liberæ, permissum sit, literas sententiæ sumere, nec ne, neque etiam per detentionem expensarum aut executorialium à Cancellaria cogantur: Verùm Lectores vi juramentorum suorum ejusmodi expensarum schedulas in expeditis causis maturè tradant, ut taxentur, & condemnatarum pariter ac moderatarum expensarum ergò executorialibus adjuventur: Arqui tamen cùm æquum sit, Cancellariæ ob labores & operam in qualibet causa haberi rationem, ut æquam mercedem accipiat: Victores causarum, quibus expensæ adjudicantur, in omnibus causis, in quibus nullæ sententiarum literæ sumuntur, teneantur se cum Administratore laborum ac operarum ergò ad ipsius taxationem (quam quovis tempore juxta magnitudinem & qualitatem, edeoque conditionem causæ ac partium, mediocri ac tolerabili modo faciat) priusquam expensæ ad taxandum producantur, ant executoriales ex Cancellaria partibus concedantur, concordare, Et si qua expensæ in nostro Imperiali Judicio Cameræ compensentur, ambæ partes similiter se pari modo concordare teneantur. Ac casu quidem, quo expensarum ratione invicem sese concordare non possent, & partes ob nimietatem seu immoderationem gravarentur, Cameræ Judex noster, & Assessores ei id modum ponent, qui causa cognita eam taxam moderabuntur, sic, ut nemo cujusquam exactionis aut gravaminis ergò coqueri possit.

Expensarum schedæ partibus expeditis causis tradendæ.

4. Quòd si partes ipsæ aut earum Procuratores literas sententiæ in Cancellaria expediri cupiant ac sollicitent, eas non, ut sæpe hactenus factum est, relinquant, deserantve, verùm in hoc casu citra contradictionem obligentur illas accipere atque redimere, & ad hoc, ad petitionem Administratoris, per Judicem Cameræ & Assessores etiam compellantur.

Sollicitatæ literæ & petitæ redimantur.

Tit. XXXIV.

De Pedelli officio.

Similiter Pedellus seu præco Cameræ Judicii nostri quovis tempore ad fores consiliarii hypocausti sedulò ac diligenter commoretur atq; expectet, illud debito ac solito tempore, ac alias quou-

quoties per Cameræ Judicem aut Assessores jubetur, aperiat seu recludat claudatq; : Ac quicquid ei quovis tempore mandatur, fideliter juxta ac diligenter expediat.

2. Pedellus consilii seu consultationum tempore, quando relationes fiunt, non discurrat, jam in conclave, jam extra, ac aliis in consilii hypocausto non sit aut commoretur, sed ubi in consilium Supplicationes aut alia reddet, fores consilii hypocausti prius pulsabit.

3. Jam & in annunciatione Assessorum, qui singulis Judicii diebus in audientia consessuri sunt, rectum ordinem servet, ac ejus rei specialem catalogum seu Indicem habeat, quo consessus æqualitas retineatur, ac nemo ante alium prægravetur.

4. In Juridiciali audientia ad Procuratorum proloquia seu propositiones diligenter advertat, ac producta, & scripturas, quas exhibent, absque mora ab eis accipiat, & lectori in audientia considenti porrigat, videatque, ut audientia aperta janua & tranquillè servetur.

5. Proclamationes, quæ quovis tempore Judicialiter decernuntur, confestim, priusquam circulariter ad sententias ac decreta seu Recessus interrogetur, per Pedellum loco consueto, ac desuper relationes fiant.

TIT. XXXV.

De Nunciorum seu Tabulariorum deputatorum, & eorum Magistri officiis.

QUandoquidem nobis innotuit, aliquot annis in executionibus Imperialis Judicii nostri Cameræ, literis, & Processibus plures defectus, adeóque etiam tabulariorum indiligentiam extitisse, unde partibus non modica incommoda ac damna enata sunt.

2. Tabularii quoq; multum ac sæpè questi, se contra priores constitutiones & ordinationes variis ac multis modis impeditos ac prægravatos fuisse, tum & ea quæ ipsos capere oportuisset, per alios intercepta fuisse, aliisq; personis, non isto modo Cameræ Judicio conjunctis, attributa.

3. Cui obviando, & quò deinceps cum literis ac Processibus à Cameræ Judicio exeuntibus, securius certiusq; agatur, executiones eorundem promoveantur, & tabularii suam constitutam mercedem habeant: statuimus, ordinamus, ac volumus, ut Magister tabulariorum Processus, cùm fuerint expediti, ad manus suas capiat, & tabularium eum, ad quem ordo pervenit, cum equo literis datis expediat, nec Procuratoribus permittat eos Processus in Cancellaria relinqui ac negligi, aut eos etiam auferri, & suo arbitratu, velut hactenus factitatum est, contra ordinationem, quando, & per quem ipsis libeat, insinuare.

4. Magister tabulariorum seu nunciorum quoque recto certóque ordine cum tabulariis utatur, ut æqualitas servetur, ac justa distributio fiat, ne quis præ alio prægravetur, sive præjudicetur. Quando autem nuncium dimittit, omnes Processus & literas, quas illi ferendas & exequendas committit, in Catalogum seu Registrum consignet, cui nuncius, quòd illa acceperit, in eodem Registro subscribat: tum quoq; à reverso tabulario relationem audiat, eamq;, sicut usitatum fuit, annotet, simul quo die redierit, cui quoque se nuncius ipse, ut prædictum est, subscribat: admonitusque statim ejus quod reliquum precii de transportatis Processibus superest, rationem reddat, atque in pixidem conferat, & inter tabularios antiquo more singulis anni quartalibus supputatione facta æquè distribuat.

5. Magister tabulariorum curet etiam acriter, si tabularius Cameræ à se cum literis & Processibus expeditus sit, & commeatum acceperit, ut idem protinus discedat, atq; suam functionem fideliter & diligenter obeat, nec, ut hactenus plerunque factitatum est, biduum, triduum, quatriduum aut octiduum etiam clàm alicubi delitescat. *Tabularii maturent iter.*

6. Si quæ pars litigantium tamen, aut Procurator, obtentos Processus per juratum Veredarium Cameræ noluerit insinuari, sed potius per Notarium, id sibi ex ista ordinatione permittatur, ut per publicum & fide dignum Notarium fiat. *Notariorum executio permissa.*

7. Cumque ob socordiam & negligentiam Magistrorum, tabularii concordiis ex pixide privati, atq; illæ aliquanto tempore non exactæ fuerint, quod damno quidem dispendioq; sibi Imperiales tabularii Cameræ fuisse graviter questi sunt, ideo sentimus ac volumus, Magistrum tabulariorum de cætero ac deinceps ab omnibus qui suos processus per Imperiales nuncios Cameræ exequi noluerint, ex veteri more concordias, videlicet de decem miliaribus quinq; batzenses, aut alias juxta qualitatem causæ & facultatum cujuslibet, exigere, ferreque, nempe Magister tabulariorum ex conditione causæ & facultatum cujuslibet Processus pro executione dirigi concedat, ac consequenter easdem concordias diligenter annotet, & quicquid partes aut Procurator pro concordiis solverit, istud caput item, seu paragraphum per litigantes aut Procuratorem subscribendum erit, in pixidem reposita pecunia, singulisque anni quartalibus supputatione & distributione facta. *Concordiæ tabulariorum in p'xidem conferendæ sunt, ac postea distribuendæ.*

8. Magister tabulariorum singulis Juridicis diebus sit in audientia, donec ordo in novis circumducatur, & si qua comperiretur, processum aliquem fieri, cujus executio non per eum, cui commissa fuerat, aut executionē facere permiserat, facta sit, id sequenti die in consilio sine mora indicet. *Nuncius Cameræ non sit pedester, sed equestris.*

9. Cameræ item Imperialis Judex noster & Assessores ex legitimis & moventibus causis deinceps non sinant Imperiales processus per tabularios seu nuncios pedestres insinuari: nisi contingeret fortè, ut absentibus equestribus & juratis tabellariis processus decerneretur & expedirentur, quorum executio moram nullam ferret. In quo casu liceat tabulariorum Magistro præscientia quovis tempore Imperialis Cameræ Judicis nostri & Assessorum pedestri nuncio juramento delato processus insinuandos committere.

Insigne Imperialis Judicii (quod pixidem appellant) non usurpent pedestres tabularii. ro. Procuratores quoq; & partes pedestribus nunciis Imperialem pixidem vel argenteam vel æream, vel ligneam deinceps non affigant, à quo & pedestres tabularii caveant, ne à Procuratoribus, partibus, aut ipsi ultrò suscipiant ferantve. Pedester autem viator si deprehenderetur, aut prodeterur Imperiali signo seu pixide alio tradente usus esse, contraque hanc ordinationem sua sponte deliquisse, transgressur talis pœna plectetur, ut aliis sit exemplo.

11. Si quis autem Procurator aut litigator pedestrem tabularium absque Imperialibus nostris Processibus cum epistolis seu Missivis aliisve necessariis rebus necessitatis ergò mittendum duceret, ac pro majori itineris securitate mandatum suum hoc nuncio expediundum esse putaret, Procuratori id partibusve denegari non debet: hoc modo tamen, ut Procurator aut pars litigans Magistrum tabulariorum pro nostra Imperatoria pixide seu insigni requirat, qui in mandatis habebit cuilibet interpellanti ac requirenti Procuratori, partiq; unam communicare, sed ut Procurator, pars litigans, aut Viator, seu pedester tabularius peracto cursu acceptam pixidem Magistro tabulariorum sine mora restituat, & à ferenda ea porrò abstineat.

12. Cumque hactenus varii lapsus, defectus & errata inter nuncios ipsos, internuncios & Procuratores, partes, aliasque in obeundo munere suo, aliisque modis acciderint, ex quibus Judicio & partibus non modica gravamina dispendiaque extiterunt: Quæ ut in futurum, quantum possibile, præcaveantur, & quovis tempore in eis debita correctio adhibeatur: Administratorem Judicii nostri Cameræ nunciis & nunciorum Magistro pro deputato constituimus & ordinavimus, qui potestatem ac mandatum habeat, eos errores & delicta pro tempore inter ipsos, aut inter ipsos & litigatores, aliósve, ubi emerserint, dirimendos: qui & omni diligentia ac severitate efficiet, ut hæc constitutio ordinarióque, nunciorum Magistrum & nuncios concernens, præcipuè in missione seu ablegatione, executione, & relatione eorum observetur ac retineatur, omnesque defectus ob id deinceps evitentur, & delicta.

TIT. XXXVI.

De Nunciis Cameræ Judicii, ac quomodo ii conducantur ac suscipiantur.

Qualis nuncius Cameræ seu grammatophorus esse debeat. QUando non exigui momenti res est in nostris Judicii Cameræ grammatophoris, tabulariis ac nunciis, quòd eis in relationibus eorum fides habeatur, ac desuper quovis tempore Processus adversus inobedientes in contumaciam diriguntur: volumus ut deinceps Cameræ Judex noster & Assessores, neminem pro tabulario suscipiant, aut aliquam pixidem tribuant & concredant, nisi prius bona habita perquisitione, quòd dignus fide, probus, integer, & ad munus tabularii idoneus sit, præcipuè verò ut mediocriter scribere & legere sciat. Si qui autem, unus pluresve, deinceps inepti offendantur, per Cameræ Judicem nostrum & Assessores quovis tempore mittantur ab officio, ac deponantur, in quo nec favor, promotio, literaria commendatio, qualiscunque aut undecunque ea fuerit, respiciatur.

2. Posthac autem suscipiantur duodecim tabularii, iiq; stipendia habeant, quemadmodum infrà de salariis nunciorum commemoratur. Et si ultra hoc duodecim pluribus quoq; opus fuerit, Cameræ Judex noster & Assessores quovis tempore eos suscipiendi habeant potestatem.

TIT. XXXVII.

De Tabulariorum seu Grammatophororum officio.

PRimum ordinamus ac statuimus, ut omnes & singuli nostri Cameræ Judicii jurati Nuncii equos habeant, seque & ipsos alant.

2. Tabulariorum autem quisque mediocriter, & quantum est necesse, peritus sit scribendi legendique, ita ut suas executiones ipse intelligibiliter perscribere possit.

3. Quemcunq; item ordo excursionis quovis tempore pertingit, is ante & post meridiem ad fores Cancellariæ operiatur & expectet, ut si contingat se cum Processibus ablegari, non sit necesse perquirere, aut post ipsum currere.

4. Et quemcunq; tabularium isto modo equitandi ordo pertingit, is ad profectionem sive difficilis sit nec ne, promptus ac voluntarius esse, eamq; fideliter perficere atq; absolvere debet.

5. Quisq; tabulariorum etiam, cui equitandum sit, antè ad profectionem sese, quàm expediatur, præparet. Quamprimum verò à tabulariorum Magistro expeditus fuerit, absq; mora & confestim equitet, nec alios Processus plures expectet, aut in alterum tertiumve diem cursum protrahat: nisi manifestas & legitimas moræ suæ causas habuerit, sibique à deputato commorandi venia concedatur.

6. Cæterùm volumus, à nemine tabulariorum Imperiales Processus aut literas ad exequendum acceptari, nisi eas ex Magistri tabulariorum manu, aut ex suo mandato acceperit, ac per ipsum ablegetur seu mittatur. Ablegatus quoque cum talibus Processibus se catalogo sive Registro tabulariorum Magistri subscribat.

7. Accursu quidem nuncii peracto, ubi redierit, protinus se nunciorum Magistro sistat, coràm compareat, seq; videndum præbeat, relationem suam faciat, seque in Registrum Magistri in quod ejusmodi executiones perscribuntur, subsignet.

8. Pecu-

8. Pecuniam quoq; quam ea ordinatione hac pixidi inferre tenentur, penes se non retineant, sed mox tabulariorum Magistro ratione facta restituant; neq; Magistrum verbis aut factis propterea, aut officii sui ergò incessant aut offendant.

9. Similiter si quis tabulariorum pecuniam aut aliud à litigatoribus accepisset, Procuratoribus eorum persolvendum, mox eam, quemadmodum accepit, reddat, aut initio acceptare desinat.

10. Volumus quoq;, ut tabularii iis locis, ubi executiones faciunt, modestos se ac morigeros habeant, neminemq; verbis aut factis onerent, offendantve. Et si quã fortè per illos, in quos exequuntur, aut eorum ministros immodesta verba objicerentur, ipsi tamen contrà modestè se gerant; ac familiaribus verbis ostendant, se hoc faciendi in mandatis habere: cui si non pareant, se pœnam ob id subituros esse noverint. Modestia tabulariorum ubiq; servanda, præsertim apud exteros.

11. Jam & actis nostra severaq; voluntas est, ne Tabularii partes ultrà statutum debitum; salarium in magno aut modico onerent, aut plus quàm ipsis debetur, extorqueant. Tum quoq; in eos aut inter se ipsos aliquo emungendæ pecuniæ dolo astuve (quam finantiam appellant) in hanc vel illam viam formamve, ut excogitari poterit, non utantur: sed quisque sua mercede, quæ sibi constituta est, ut infrà de salario tabulariorum sancitur, sit contentus.

12. Aliàs quoq; tabularii in executionibus justam adhibeant diligentiam, Processus sibi ad exequendum datos, illis, contra quos emittuntur, sicubi commodè poterunt, ad manus, aut in eorum domicilia aut habitationes, aut alia ad loca in eisdem Processibus nuncupata, aut quemadmodum per Cameræ Judicem nostrum, Assessores, aut deputatos jussi fuerint, fideliter insinuent, & exequantur. Ac de eo veram certamq; relationem ipsimet faciant, eaq; utriq; partium ad originalia & copias Processuum scribant omnimodo, velut infrà discriminatim statutum & ordinatum est.

Tit. XXXVIII.

Quomodo & qua formâ quisq; tabulariorum Processus exequi, & propterea relationem facere debeat.

Primum, ubi tabularius fiscales, aut alios processus, ex tabulariorum Magistri manibus accepit, & eos Electori, principi, aut simili Ecclesiastico vel seculari insinuare ablegatur: eò loci absque mora concedat, ubi Elector iste, Princeps, aut similis suam tenet sedem, suamq; communiter aulam habet, idq; prius benè indaget, id ne verè sciat, & non opinetur seu dubitet: & si eò loci Electorem aut Principem invenit, indicare se modestè decenterq; debet, significando quòd Imperiales literas, aut Processus, propterea que in mandatis habeat, eos suæ Electoriæ aut Principali gratiæ præsentandos. Et siquidem tabularius eundem Electorem seu Principem personaliter invenire & accedere potest, literas ei seu Processus emissos coràm & ante oculos insinuet, Originale, aut si plures insinuationes faciendæ sint, concordantem copiam ex illo præbeat, originale monstret, legiq; sinat. Si qua verò tabularius Electorem, Principem, hujusve similem eò loci, ubi Curiam suam consuetò habere solet, non repererit, aut citra moram, ipsum personaliter accedere non liceat, tabellarius eo in loco consuetæ aulæ familiæq;, literas aut processus Cancellario Magistro Curiæ, aut locum tenenti: aut si hi quoq; absentes fuerint, præcipuis aliis officiatis personis præsentibus, ac ut prædictum est, suam executionem perficiat. Insinuatio Electorib. & Principibus facienda, quid in ea observetur.

1. Sicubi & hoc sibi denegaretur, aut eæ, similesve officiatæ personæ non adessent, tunc quidem, & non antea, debet ac potest tabularius ejusmodi Imperiales literas nostras seu Processus minori alicui personæ de aulæ familia, aut portarum custodi ejus loci præsentare: & si ab eo non recipiatur, tunc portæ adfigere, aut in foribus oculariter collocare seu ponere, nullaq; viâ literas aut processus rursus secum deferre debebit. Cùm & interdum contingat, ut Elector aliquis, Princeps, hujusve similis non semper uno eodemque in loco, sed nunc in hoc, nunc illo loco aulam seu Curiam suam habeat, quo casu tabularius primùm benè sciscitetur atq; exploret, ubinam locorum idem Elector, Princeps, aut similis, bonam anni partem domui suæ Curiæq; impendat seu commoretur, eumque locum accedat, & executionem suprà dicto modo faciat. At si tabellarius certò sciet, Electorem, Principem, aut parem alio in loco Curiam cum familia transtulisse aut cepisse, suam executionem, ut memoratum est, eo ipso in loco perficiat.

3. Si autem tabularius Electorem, Principem, huicve similem extra consuetam Curiam alieno in loco personaliter pertingeret, literas nostras ac processus illi coràm oculariter & personaliter insinuet. Aliàs exceptis Electorum, Principum, aut horum similium propriis personis, tabellarius hoc casu, hocq; loci, ubi Curia & Cancellaria non est, nulli alii, sive Cancellario, Magistro Curiæ, locum tenenti, aut etiam Electoris Principisve filio, conjugi, fratri, aut aliis, quicunq; fuerint, Processus præsentet, aut insinuet.

4. Tabularius quoq;, in singulis his commemoratis casibus, ipse & sub suo nomine ex ordine ad longum, quid egerit, quid responsi, aliudve acceperit, suum nomẽ, annum, mensem, diem, similiter & locum, in quo executionem fecit, nuncupando Electorem Principem, aut Principi similem nomine baptismatis certo ad relationem suam scribat, juxtaq; indicet ac recenseat, an eò loci, ubi insinuatio facta est, Elector, Princeps, aut similis suam teneat sedem, & consuetam habeat Aulam: Ac eam quidem executionem non solùm Actori, à quo missus est, sed & Electori, Principi aut simili, cui literas seu Processus tradit atq; insinuat, ad originale aut copiam, quam illi offert, scribat, ut in his diligentiæ illi aut labori pateat.

5. Secundò si tabulario Imperiales Processus aut literæ contra Prælatum, Abbatem, Prælatam, Præpositum, Abbatissam & similes exequendæ per Magistrum tabellariorum præbentur ac committuntur, tabularius hunc Prælatum aut Prælatam in Cœnobio aut Monasterio quærat, & si eos domi invenit, ejusmodi Imperiales literas seu Processus prædicto modo illis coràm ocularitet insinuet ac præbeat. Sicubi autem Prælatus aut Prælata non adsunt, aut tabularius absque mora ac cessatione longiore interposita personaliter eos habere nequit, tunc quidem literas aut Processus Prælati vicem gerenti, Priori, Secretario, aut aliàs officiatæ personæ Cœnobii seu Monasterii, & non aliis minoribus levibus personis præbeat, nisi illi quoque abessent, aut ejusmodi Processus acceptare recusarent, tunc custodi portæ tradat, portæ adfigat, aut oculariter apud eam collocatas relinquat.

6. Si qua fortè tabularius Prælatum aut Prælatam extra Monasterium vel Cœnobium personaliter pertingeret, potest eis ad oculos coràm & personaliter prædicto modo insinuare. Præter autem Prælati aut Prælatæ proprias personas insinuatio nemini, sive sit Prior, vicem gerens, Secretarius, aut alia quævis officiata persona extra Cœnobium seu Monasterium, fieri debebit. Tabularius quoque utriq; parti executionem ex ordine ad Processus, eorumque copias perscribat, modo quo suprà ordinatum est.

Executio contra Comites & Barones quomodo facienda.

7. Tertiò, si contra Comites, Barones aut Dominos exeunt Processus, tabularii eos exequantur, insinuent, ac in executione & relatione agant faciantque omni modo quo suprà de Electoribus, Principibus, & similibus statutum cautumque est.

8. Quartò, si processus contra Magistros civium & Senatum civitatis, aut oppidi exeunt, ac nuncio ad exequendum à tabulariorum Magistro traduntur, in eam civitatem aut oppidum nuncius eques proficiscatur, seu equitet, & si qua Senatum aut consulatum ibi congregatum invenerit, Processus sedenti Senatui insinuet, originale, aut si plures insinuationes facturus esset, copiam ex eo perlecto originali præbeat. Sicubi autem Senatus tunc fortè, quando tabularius in civitatem venit, non unà congregatus fuerit, neque diu morari nuncius possit, Magistro civium, proconsuli, aut vicem gerenti se indicet, petens ut aliquot de Senatu consulatúve convocet: quod si ita fit, tabularius Magistro civium in præsentia horum consularium insinuationem faciat. At si istud denegaretur (quod fieri non debet) Processus civium Magistro soli prædicto modo insinuet, tradatque. Et si is quoque acceptare recusaret, tunc Processus ante eum ponat, ac ita coràm eo jacentes relinquat. Sed extra civitatem, si qua forte civium Magistrum & aliquos consulares inveniret, tabularius eis Processus non insinuet, sed eam executionem in oppido ac in civitate faciat, ut prædictum est.

9. Ac ita tabularius utrique parti executionem omni modo, ut suprà positum est, certò scribat, atque in ea nomen & cognomen Magistri civium & consularium, quos ad se vocarat, expressè commemoret indicetq;.

Consistorio seu dicasterio alicui insinuatio quomodo facienda.

10. Quintò, si quando tabularius tribunali seu Judicio alicui compulsoriales, inhibitiones, mandata, aut alios Processus insinuandos à Magistro tabulariorum accepit, eos toti Judicio omnibus, si qua simul fuerint, eo ipso in loco insinuet, reddendo originale, aut si plures insinuationes faciendæ sint, copiam ex illo, perlecto originali, præbeat. Si verò dicasterium illud seu Judicium unà & simul congregatum non esset, eo loci tabularius, in quo idem Judicium ex more considere ac fieri solet, quærat de Prætore seu Præside ejus Judicii, de Præfecto seu Amptmanno, Officiato, Magistro Scabinorum, Schulteto, aut Majore, ut de capite Judicii, quovis nomine, juxta conditionem cujusq; loci vocetur: aut si is præsens non fuerit, quærat de vicem gerente, de seniore Judicii: Huic indicet, se Imperiales literas Judicio insinuandas habere, cum petitione, ut duo, tres, aut quatuor Judicii ad se convocet. Quod si ita fit, tabularius huic quidem in præsentia illorum executionem ac insinuationem faciat, ut suprà commemoratum est. Verùm sicubi istud denegaretur, tunc Judici, Capitaneo, Schulteto, Majori, aut vicem gerenti Processus tradat: aut si is quoque acceptare recusaret, tunc quidem ante ipsum deponat, ac coràm jacere sinat. Postea tabularius in sua relatione, quomodo egerit, quid sibi contigerit, adhæc nomen & cognomen Judicis, Præfecti seu Amptmanni, Officiati, Schulteti, aut Majoris, similiter & Scabinorum, quibus insinuatio facta est, manifestet, ac aliàs suam executionem ordine utrique partium ad originale & copiam conscribat, modo, quo suprà ordinatum est.

Insinuatio cōtra communitatem aliquam qui fieri debeat.

11. Sextò, si contra totam communitatem Processus exeunt, ii civium Magistris & Senatui, velut prædictum est, per tabularium insinuentur. Quandoquidem autem in potestate nuncii non est, communitatem convocare, neq; etiam verisimile, ut ea ad suam petitionem congregetur, tabularius Imperiales literas seu Processus duplicatas ad domum consulatus ibidem, aut si in eo oppido domus consulatus nulla esset, ad Parrochialem Ecclesiam, aut alium publicum locum affigat, ac desuper relationem suam, quomodo & qualiter eam executionem fecisset, ut suprà dicto modo ordinatum, perscribat.

12. Septimò, Quando nuncius cum citatione, inhibitione, mandatis, aut aliis similibus Processibus, qui non adversus Electorem, Principem, Prælatum, Comitem, Dominum, aut communitatem, sed contra privatam personam exeunt, à Tabulariorum Magistro expeditur seu mittitur: tabularius eo loci, ubi is, contra quem Processus exeunt, domicilium habet, aut familiam alit, concedat, diligenter de eo inquirat, & si ipsum habere potest, processus ei emanatos in faciē insinuet: originale, aut casu, quo tabularius plures insinuationes facturus, conformē copiā tradat, atq; originale monstret ac legat. Si verò tabularius citra moram ac cessationē partem ipsam habere nequeat, Processus

cessus ad consvetam habitationem ac domicilium privati hominis, non puero tamen, sed uxori alii-ve domestico, qui ephebiam excessisset, tradat; mandetque, ut propere matureq; eos Processus patrifamilias ac hero suo præbeat, aut certo internuncio transmittat ad præcavendum damna & expensas, quæ inde aliàs sequerentur.

13. Ast si qua contingeret, ut nemo ejusmodi Processus à nuncio acceptare vellet, eos in habitatione illius ac domicilio depositos relinquat, idq; præsente uno ex domesticis seu familiaribus.

Processus ad privati hominis domiciliũ relinquendi.

14. Quòd si domicilium præclusum tabulario fuerit, aut non intromitteretur, nemove se conspici pateretur, tabularius unum atque alterum vicinum, quos fortè nancisci potest, vocet, ac literas seu processus ad domicilium collocet aut affigat: Si quis verò præstò fuerit, nec aperiat, tunc literas seu processus ante januam, fenestras, aut alium in locum habitationis ponat aut figat, indeq; abeat.

Domicilio præcluso ad ... processus ... tab...

15. Ac quidem sic factam executionem suam tabularius ad originale aut copiam, quam parti, contra quam ejusmodi processus emissi sunt, præbeat: Similiter & alteri parti, quæ processus eos obtinuit, ac sic quidem Actori & Reo, appellanti & appellato, quo die, mense, anno, an item in faciem, aut domicilium, aut aliàs quo modo facta sit, quisnam processus eos acceperit, tum & ejus nomen, adeoque illius etiam, cui insinuationem fecerit, ac omnia ordine scribat, nulli parcens diligentiæ aut labori.

16. Octavò, si tabulario Edicta, Præscriptiones, Banna, & similes apertæ literæ ad insinuandum committantur, tabularius iis in locis illos, quæ loca in eisdem patentibus edictis & literis nuncupata sunt, aut aliàs, prout à Cameræ Judice nostro, Assessoribus, fiscale, Administratore, aut Magistro tabulariorum jussus sit, publicè affigat & insinuet, seque in eo rectè, & ut decet, integrè gerat. Ac si qua fortè nuncius sufficientem informationem non habeat, qui se in insinuatione gerat, priùs eam capiat, discatque, quàm discedat, ut error omnis evitetur.

17. Postquam tabulariis quibusdam hactenus usitatum fuit, executiones eorum post profectionem, & cùm domum redierint, in præsentia Procuratorum, aut fortè etiam ex eorum informatione nonnunquam signare, mutare, & corrigere, aut hujusmodi executiones signari ac concipi passi fuerint, istud verò juramentis eorum adversetur: arbitramur ac volumus, ut suas executiones mox simul ac factæ fuerint, dumque adhuc in itinere sunt, & omnem actum in recenti memoria habent, ut nimirum facta sit, conscribant ipsi, nec per alium concipi, aut quomodo eæ concipi debeant, instrui se patiantur. Eamque executionem primum omnium, ac priusquam alicui homini videndam præbeat, Magistro tabulariorum reddat, simul & quid egerit, feceritque, ac quid obtigerit, verbo referat atque commemoret. Quisquis tabulariorum ista omiserit neglexeritve, severè ob id ac graviter puniatur, modo quo infrà de pœna tabulariorum constitutum est.

18. Volumus quoque, ut omnes & singuli tabularii hanc nostram sanctionem in insinuationibus Processuum, & relationibus eorundem firmiter observent. Si quis eam verò in uno aut multis punctis excesserit, nec illi conformem executionem fecerit, ejus executio quidem & relatio non acceptetur, & tabularius eam executionem aut insinuationem (casu quo citata persona non compareret) de novo rursus propriis sumptibus & impensis, ac citra præjudicium partis, facere compellatur.

Tit. XXXIX.

De Notariis, qualiter ipsi exequantur.

CUm vigore hujus nostræ ordinationis, uti præfatum est, Processus Imperialis Cameræ Judicii nostri non solùm per juratos nuncios, sed & publicos Notarios insinuari poterunt: In hujusmodi autem insinuationibus, quæ quandoq; hactenus per ignotos, aut forsitan inidoneos Notarios factæ, quotidiè exceptiones & contentiones inter partes, in detrimentum ac læsionem causarum, obortæ, causæ non minimum remoratæ ac præpeditæ fuerint: Cui obviando sancimus, ac statuimus, ne porrò aliquis Notarius in executionibus Processuum admittatur, nisi prius documentum ac testimonium fide dignum à suo Principe, Domino, communitate, aut Magistratu habeat, quòd fidelis & legalis, ac pro tali habitus sit, tum & manum atque Signetum nostro Imperiali Judicio Cameræ transmittat, ac in Album, Catalogum seu Rotulam, in quod omnes Notarii, qui jam dicto modo testimonia habent, consignentur, ipse quoq; inscribatur ac consignetur. Si quis verò documenta seu testimonia proferre non posset, si tum à Judicio Cameræ examinari se feret, ac sic quidem approbaretur albo seu rotulo quoq; inseratur, ac porrò admittatur. Volumus & hujus rei ergò speciale Edictum in Imperio publicare ac evulgare, quod ista omnia latius in se continebit.

Notarii publici etiam insinuare Processus & exequi possunt.

2. Cùm & huc usque præter memoratos Notariorum defectus compertum est, eos non officii Notariatus modò, sed & sollicitationum, procurationum & similium in iis causis, in quibus pro Notariis sese utendos præbuere, functionibus actibusq; ingessisse, quod Juri adversatur, partibusq; mirum in modum præjudiciale ac onerosum existit: huic quoq; rei obviando volumus præter istud Edictum, omnibus Notariis sub expressa pœna injunctum atque mandatum esse, suam se deinceps intra functionem atque officium ut contineant, & in causis, quibus ut Notarii interfuerunt, à sollicitationibus, procurationib. & similib. prorsus ac penitus abstineant.

3. Ac debent Notarii, qui Imperiales literas nostras, Mandata & Processus, ad partium requisitionem exequendos suscipiunt, in insinuando, tradendo, aut affigendo ejusmodi Processus, sive sint contra Principes, Prælatos, Comites, Dominos, Respublicas, Communitates, sive alias pri-

vatas personas, omni modo gerere sese, habereque, quemadmodum suprà de tabulariis Cameræ &c. omnibus ejusmodi casibus distinctè ordinatum & provisum est. Tum & facta insinuatione executionem ei parti, cui insinuatio facta est, cum mentione seu nomenclatura diei, mensis & anni ad traditum originale seu copiam scribat, ac tum super ejusmodi executione sua instrumenta fide digna cum insertione insinuatorum Processuum, atque commemoratione, quomodo & qualiter, quibus in locis, & quo die, mense, & anno executionem fecerit, quidve ab eo, cui facta est executio, contigerit, responsum fuerit, aliave obvenerit, conficiat, neque ea parti solùm, quæ tales obtinuit Processus, sed & alteri parti, contra quam eidem Processus exierunt, ad ejusdem requisitionem tradat, impartiatque.

Tit. XL.

De Quæstore & officio suo.

CUm Electores, Principes & Status Imperii nobis humiliter complacendo, & ad sacri Imperii utilitatem, Imperiale Cameræ Judicium nostrum suis impensis ac sumptibus sustinere ac conservare consenserint, donec alia firma ejus conservationis ratio, modusq; inveniatur: Et ad receptionem talisusmodi pecuniæ receptore & expenditore opus est, statuimus ac volumus, ut honesta persona pro Quæstore per Status Imperii suscipiatur, qui pecuniam à Statibus Imperii recipiat, ac illam in solutionem ordinatorum stipendiorum Judicii Cameræ Assessoribus & aliis Judicii personis exponat, ac de eo ordinariam justamque rationem reddat.

2. Jam & cùm Electores, Principes ac Status se memoratæ conservationis atque pecuniæ conferendæ ergò invicem sese concordarunt ac unierunt, eam deinceps singulis Francofordiæ nundinis pro medietate soluturos, ac penes Magistros civium ac consulatum civitatum Augustæ, Francofordiæ, Normberge, aut Cameræ Judicii quæstori absque mora & contradictione deponere, qui & hujusmodi pecuniam recipiendi, & Status qui eam deponunt, quietandi, & civitates memoratæ ordinario receptori aut Quæstori ad debitam quietationem tradendi ac reddendi potestatem & mandatum habeant. Idcircò dictus quæstor quavis annua visitatione ordinatis visitatoribus omnis accepti & expensi probam ac integram rationem reddat, ac quovis debito tempore apud memoratas civitates aliasq; diligenter percunctetus, si qua nnus aut plures Status debitam contributionem, taxam seu quotam suam non deposuissent, ac quos sic inobedientes repererit, eos quovis tempore Imperiali fiscali indicet, qui mox quoque adversus eundem maturè procedet, & ad solutionem ejusmodi, prout de Jure compellat, tenore ac vigore memoratæ quotæ seu taxæ, quæ Quæstori ac Imperiali fiscali ex Moguntina Cancellaria tradetur.

3. Quò item Judex Cameræ & Assessores quovis tempore sciant, quot quantumq; pecuniæ depositum sit, eòque maturius à Quæstore quovis tempore de suo deservito salario exolvantur: dicti civium Magistri & consulares singulis & quibuslibet vicibus Quæstori præter præstationem depositæ pecuniæ, testimonium ad Judicem Cameræ & Assessores mittant, in quo mentionem faciant, quantum pecuniarum Quæstori tradiderint, & quali moneta.

4. Qualem item pecuniam acceperit Quæstor, eam simul cum testificatoria litera in arcam, quæ in Judicis Cameræ & Assessorum custodia sit, sed Quæstore solùm habente clavem, sine mora imponat, & ad distributionem usque & solutionem Judicii Cameræ personatum retineat.

5. Quæ autem pecunia contributionis seu taxæ hujus ergò Spiræ Quæstori, aut in Imperiali Judicio Cameræ à Procuratoribus tradita fuerit, eam Quæstor Judici Cameræ absque mora indicare debet, aut in præsentia ejusdem, aut alterius, cui id mandabit, ut arcæ ad hoc destinatæ injiciat, quemadmodum quovis tempore Quæstor desuper communibus Statibus debitum juramentum in modum, ut sequetur, præstabit.

Tit. XLI.

De partibus pauperibus.

UT pauperibus, quibus, ut dictum est, Advocati & Procuratores tribuentur, ac gratis inservietur, via temeritatis & petulantiæ, qua nonnunquam ex quadam confidentia abutuntur, præcludatur, pauper ille, priusquam admittatur, suæ paupertatis ac miseriæ testimonium à Magistratu suo aut aliis fide dignis personis adportet, aut alioqui ad minus aliquo modo indicium ac signum paupertatis suæ exhibeat, ac desuper juramentum paupertatis, quemadmodum infrà inter juramenta personatum Judicii Cameræ idem collocatur, juret: quo facto, sibi Citatio, inhibitio, aut alii necessarii Processus ad petitionem suam decernantur. Veruntamen in causis, in quibus pauper ad Judicium Cameræ ordinaria via provocaverit, prius quàm sibi memorati Processus impartiantur, ad inferiorem Judicem compulsoriales dentur, exeantque, in quibus inferior Judex requiratur, pauperi, dum paupertatem juraverit, ad requisitionem petitionemque suam, Judicialia acta hac vice gratis impartiat, cum reservatione, *si pauper ad pinguiorem perveniret fortunam*, quòd tunc pro confectis actis, ut æquum est, solutionem præstet, aut cum illo transiget.

2. Quæ acta quidem postea per duos aut tres Assessores inspiciantur, simul & à paupere, si quid

quid recens proponendum ducat, informatio recipiatur, quam in scriptis per suum coordinatum Procuratorem factis exhibeat: Et si ex omnib. his non cognosceretur aut reperiretur, quòd pauper iste justam aut æquam haberet causam, tunc quidem Citatio aut Processus porrò non decernantur, quin potius Judicio removeatur, ne pars sua adversa temeraria illa ac improba lite in dispendia ac damna, quæ sibi à paupere resarciri nequeunt, perducatur, conijciaturq;.

3. Si quæ egens pars, pauperq; aliquam Citationem aut Processus obtinuerit, quibus maioris aut minoris status homini alicui, cui impensas refundere non posset, temerè & iniquè circumduceret ac prægravaret: Volumus prætori Cameræ & Assessoribus eam potestatem datam esse, idq; mandatum habere, eos, in quibus tanta temeritas ac petulantia inveniretur, nec damna expensasq; exolvere possent, carceribus constriogi ac puniri, juxta quantitatem & conditioocm persooæ ac delictorum seu transgressionis.

Tit. XLII.

De stipendiis ac salario Imperialis Judicii Cameræ personarum.

QUò autem Cæsareum tribunal Cameræ nostrum posthac honestius ac durabilius conspiciatur, ejusque ordinatio firmius, stabiliusque retineatur, ac de omnibus necessariis magis provideatur, Electores, Principes, & Status Imperii ex liberá eorum voluntate atque arbitrio nobis humiliter complacendo, & in usum utilitatemq; sacri Imperii invicem consenserunt, quòd Cameræ Judicium nostrum deinceps de suo ipsi ære & pecunia, suisq; impendiis & expensis conservare velint, interea cogitantes, rationemq; invenientes, quo pacto conservatio Judicii Cameræ absq; nostro & Electorum Principum, & Statuum Imperii gravamine in futurum atque de cætero fieri possit.

2. Quicquid autem extra conservationem & salaria Judicii Cameræ personarum ad alias necessitates Cameræ Judicii nostri, & extraordinarias impensas quovis tempore necesse fuerit, id quidem ex emolumentis fisci nostri præstetur ac solvatur. Atq; in eo id servetur, quemadmodum suprà sub Titulo de Imperatorii fiscalis officio extra Judicium, ordinatum est & constitutum.

Tit. XLIII.

De Imperialis Cameræ Judicis, & Assessorum stipendiis.

UT etiam Imperiale tribunal Cameræ, ad nostrum simul & sacri Imperii Teutonicæ nationis honorem, decus, ornamentum, & utilitatem, eò firmius ac stabilius sit, & personæ ejus certiores, officiaq; sua & functiones melius rectiusq; obire possint: ordinamus & statuimus, ut Judex Cameræ & Assessores quilq; secundum statum & conditionem suam, suum habeat stipendium atq; salarium, Idq; hunc in modum servetur, nempe, ut deinceps Judici Cameræ, si Comes aut Baro est, duo millia: Comiti aut Domino, qui Assessor est, septingenti: At Doctori, Licentiato, aut Nobili quingenti floreni, quemlibet florenum pro sedecim batzensibus, donec de æquali ac simili moneta in Imperio concordia fiet, computatum, reddatur ac solvatur. Stipendium autem Principis, si Cameræ Judex Princeps fuerit, ob altiorem statum amplietur.

Tit. XLIV.

De salario Imperii Cameræ Judicii Cancellariæ personarum.

ADministrator, aliæq; Cancellariæ personæ ab affine nostro Archiepiscopo Moguntino Electore, tanquam nostro, & sacri Imperii per Germaniam Cancellario, stipendia sua atq; salaria capiant, eaq; provisio in idoneis & gnaris personis fiat, ne ob salaria sua mercedemq; conqueri possint, Atq; in Cancellaria & Judicio nullus appareat defectus. Archiepi. & pro Administrator.

2. Tamen Administratori ob deputatum munus atque officium, qood ipsi ex hac ordinatione præter Administrationis functionem commissum est, centum floreni, & Magistro tabulariorum pro mercede sui officii ac Magisterii tabulariorum, qnod præter Cancellariæ munus atque officium sibi iojunctum est, triginta floreni, sedecim batzensium, præter stipendium, quod ex Cancellaria habent, per ordinatum receptorem & Quæstorem ex conservatiooe atq; emolumentis Judicii Cameræ quotannis numerentur & exolvantur. Scribis ancellariæ 1. lx. ria præbeat.

Tit. XLV.

De Imperatorii fiscalis ac fisci Advocati salario.

IMperatorius fiscalis noster habeat Assessoris stipendium, Et Advocato io fiscalibus causis treceneti floreni per sedecim batzenses pendantur.

Tit. XLVI.

De stipendio Advocatorum & Procuratorum.

STatuimus, ordinamus ac volumus, ut deinceps Advocati & Procuratores in omnibus & singulis causis, quicquid eis per Cameræ Judicem nostrum & Assessores taxando decretum fuerit, pro salario ac mercede contenti sint, nec partes præterea onerent, nec aliquam pactionem cum eis propterea faciant, ne ullo quidem modo. Si quid verò à partibus præterea accepissent aut sumpsissent, id eis restituant, hæcq; ita se servaturos esse suis iuramentis confirment.

2. Utq; in ejusmodi taxa non solùm magnitudo & quantitas productorum, sed etiam ac multò quidam magis diligentia & industria cujuslibet Advocati respiciatur, & ex æquitate taxa fiat: Volumus, ut deinceps per ambos referentes cuiusvis causæ protinus inter referendum scripturæ & producta, quæ referuntur, taxentur, & taxa ad quodlibet productum per eos consignetur ac perscribatur.

3. In ejusmodi taxa volumus quoq;, ut Procuratoribus pro non necessariis verbalibus recessibus, atq; proloquiis, sive aliis actibus, qui huic nostræ ordinationi adversantur, nihil taxetur.

4. Ac pro qualibet taxa expensarum Procuratores, quicquid à partibus ad causam pro mercede acceperint, sub pœna viginti florenorum indicare teneantur.

Tit. XLVII.

De Praconis seu Pedelli Camera Iudicii, & tabulariorum salariis.

PRæco seu Pedellus Judicii Cameræ quotannis quadraginta florenos pro salario, & de una proclamatione, præter alia accidentalia, unum florenum habeat. Sed in fiscalibus proclamationibus vetus mos ac consuetudo servetur.

2. Cuilibet ex duodecim illis iuratis Judicii Cameræ tabulariis quotannis duodecim floreni de consensu & contributa Judicii Cameræ conservandi pecunia: præterea & quavis vice, cum sibi à Magistro tabulariorum Citationes, Processus, aut aliæ Judiciales literæ insinuandæ committuntur, de octenis miliaribus, usque ad locum insinuationis, & non in reversione, unus florenus in sedecim batzensibus, adhæc de insinuatione eiusmodi Citationis, si una tantùm persona in ea nuncupata sit, medius florenus. Si verò plures quàm una persona, sint quotquot præterea velint, in Citatione nominatæ fuerint, à primo loco eius insinuationis, si qua alia, præter unam, persona in Citatione vocata, ibidem habitans, de omnibus illis florenus Rhenensis detur. Quòd si cöntingeret, ut multitudine personarum in Citatione nuncupatarum, non uno eodemq; loco commorantium, tabularium cum eadem Citatione ulterius proficisci oporteret, præter florenum Rhenensem de quolibet loco, ad quem equitare ipsum insinuationemq; facere cogatur, quarta pars floreni Rhenensis pro insinuatione præstetur.

3. Si quis tabulariorum una profectione, plures quàm ab una litigantium parte Citationes aut alios Processus ferret atque insinuaturus esset, de quolibet litigantium, vi antè memoratæ ordinationis precium ei equitationis & insinuationis pendatur ac præstetur: Atqui tabularius tamen non amplius unæ equitationis pecunia cum omnibus insinuationibus sibi reservare debet: Reliquam equitationis pecuniam, quam de aliis perlatis & insinuatis Processibus accepit, medio suo iuramento, tabulariorum Magistro tribuere, redderéq; teneatur. Magister verò tabulariorum eam ipsam pecuniam qualibet vice conscribat & in arculam reponat, eandemq; simul cum ea, quæ de concordiis in cistam confertur, singulis anni quartalibus inter omnes tabularios æqualiter distribuat, & cuilibet ratam quotamq; suam tribuat.

3. Cumq; vi huius nostræ sanctionis quilibet tabularius executionem suam illi, contra quem Processus Mandata emittunt, non ob oculos & in conspectu solùm, veruntetiam ad consuetum domicilium & habitationem, aliasq; in omnibus casibus citra quodq; impedimentum aut remoram ullam facere poterit: atq; ipsis (videlicet tabularis) de executionibus præter equitationis precium merces sua exolvatur: volumus, ut tabularii deinceps moræ longioris interpositæ ergò à litigantibus partibus nihil exigant: nisi specialiter à partibus iussi fuerint commorari, seu præceptum commorandi ab illis habuerint.

4. Tum & aliàs tabularii atq; aliis modis litigantes præter illud sibi constitutum & ordinatum precium atq; salarium non onerent urgeantve. Quod si in aliquo aut pluribus tabulariis sentiretur, experireturve, is, illive ob id cum privatione suorum officiorum aliisve modis (velut infrà ponetur) acriter atq; severè puniantur.

Tit. XLVIII.

De Quæstoris salario.

ITem Cæsarii Judicii Cameræ Quæstori quotannis ducenti floreni pro salario suo numerentur.

De liber-

Tit. XLIX.

De libertate, securitate & fide publica, id est, salvo conductu personarum Imperialis Iudicii Cameræ.

ITem Judicium Cameræ Spiræ servari debet, ubi Judex Cameræ, Judices, Advocati, Procuratores, Scribæ, Nuncii, & aliæ personæ ad Judicium Cameræ pertinentes, quamdiu sua domicilia, familiamq; istic ad Imperiale Cameræ Judicium nostrum tenuerint, simul cum tota familia, omnibusq; domesticis ac commeatu ab exactionibus, datiis, vectigalibus, omnibusq; gravaminibus, ac aliis quoque Jurisdictionibus immunes sint ac liberi, nec in his à quoquam ulla via modóve graventur, nec tamen hospites alant, aut mercaturam faciant, exerceantve, fraude remota: partes quoque & earum Advocati seu Actores nuncive in Judicio Cameræ occupati, securitatem fidemq; publicam & salvum conductum habeant.

2. Item jurati nuncii & Notarii, executionem facientes per totum Imperium, adeoq; in nostris nostriq; dilecti fratris Romanorum Regis, & in aliis Electorum Principibus, Comitatibus, ditionibus, ac potestatibus cujuslibet Electoris, Principis, Prælati, Comitis, Domini, & aliorum, eidem publicam, salvumq; conductum, securitatem, ac tuitionem habeant.

3. Omnes quoq; & singulos Imperialis nostri Judicii Cameræ personas in nostram & sacri Imperii tutelam, defensionem ac tuitionem his mediantibus susceptas volumus. Jam & omnib. Electoribus, Principibus, Statibus, & civitatibus, & præsertim isti loco vicinioribus, ubi Cameræ tribunal nostrum, quovis tempore existet ac servabitur, prædictas personas in ejusmodi nostra & Imperii defensione ac tuitione manu teneri ac conservari, his mediantibus, acriter & severè injunctum & mandatum esse volumus publicè per præsentes.

Tit. L.

De visitatione, reformatione, & punitione personarum nostri Imperialis Cameræ Iudicii in genere.

POrrò ac pro majori firmitudine huius nostri tribunalis Judiciiq; Cameræ, ordinamus, statuimus ac volumus, ut deinceps quotannis Judicium Cameræ per nostros, aut nobis absentibus dilecti fratris nostri Romanorum Regis, atq; etiam Electorum, Principum & Statuum ordinatos Commissarios & Consiliarios singulis annis prima Maii fiat in loco, ubi est ac servatur, visitetur. Ad quam visitationem egregios nostros Commissarios, Et affinis noster Archiepiscopus Moguntinus, tanquam Archicancellarius sacri Imperii ac prætor, suæ dilectionis, alius quoque Electoris, consiliarium, ac uterq; unum, Ad hæc duo Principes, alter Ecclesiasticus, alter secularis, quorum primo anno Ecclesiasticus personaliter, & secularis consiliarium unum: Secundo anno secularis in propria persona, & Ecclesiasticus consiliarium unum, ac sic deinceps et ordine, quemadmodum illi in nostro & Imperii consilio suas voces, suffragia, & Sessiones habent: Similiter Prælati, Comites & Civitates, ac quisque Status, unum consiliarium ad hujusmodi annuam visitationem ordinent. Electores quoque Ecclesiastici & seculares Principes, Prælati, Comites & civitates ad Archiepiscopi Moguntini Archicancellarii requisitionem ipsimet, ac sui iuxta ordinem sessionum in Imperio suis impensis compareant, ac suos mittant. Casu autem, quòd præter visitationem ipsis vi huius nostræ ordinationis aliquis Syndicatus aut Revisio scripto significaretur, tunc præcipuas, expertas, eruditas, idoneas atque usitatas personas ad ista mittant. Attamen ubi Principi, quem ordo pertinget, iustis ex causis in propria persona comparere importunum atque incommodum fuerit, concedatur ei alium Principem, qui visitationi personaliter intersit, suum in locum surrogare. *Visitatio quotannis prima Maii fiat in loco ubi Judicium habetur.*

2. Si qui verò dictorum Commissariorum die visitationis dicto, propter corporis debilitatem & ægritudinem, quæ una solùm excusare debet, non comparerent, nihilominus comparentes visitando procedant, ac ea, quæ oporteat, quovis tempore pertractent, decernant & concludant. Ordinarii commissarii à nobis ceu Romano Imperatore, atque ab Electoribus, Principibus & Statibus facultatem plenam potestatemque & mandatum habeant, quod ipsis quoque his mediantibus damnus atque concedimus, Cameræ Judicium nostrum de primo ad ultimum, aliasq; in omnibus defectibus & lapsibus visitandi atque in melius suo arbitrio corrigendi & reformandi. Quicunque verò ex Judicii Cameræ personis huiusmodi visitationem, correctionem & reformationem recusarent, aliæve apud illos suæ doctrinæ qualificationis, industriæ, integritatis & conditionis ergò inepti atque inidonei reperiantur aut reputentur, à primo ad ultimum, eum eósve, sive nos, nostrum fratrem Romanorum regem, Electores, aut Circulos attingant, amoveant: & nobis, fratri nostro Romanorum Regi, Electori, aut Circulo, per quos amovendi, dati essent, scribant atque significent, alias idoneas personas in amotorum locum, iuxta dicti Judicii Cameræ ordinationem ac præfatam factam reformationem, præsentent.

3. Ac unaquaque vice, cùm visitatio suscipitur, in eadem hæc nostra sanctio & ordinatio observetur: hæcque una, & nulla alia, si qua prius aliis in Comitiis in Imperio publicata esset, sequatur. *Abrogatio priorum ordinationum Judicii Cameræ.*

4. Si quisquam etiam Elector, Princeps, aut Status aliquem defectum, aut gravamen haberet, sibi non Jure aut merito à Judicio Cameræ illatum, debet ac potest quisq; istud sui gravamen ordinatis Commissariis prima Martii transmittere & indicare: qui simul cum aliis visitatoribus mandatum potestatemque habebunt, ejusmodi corrigendi ac reformandi. Jam & si à personis Judicio Cameræ attinentibus, aut à partibus, earum Procuratoribus, aut nunciis in Judicio Cameræ negocia & causas habentibus, vis aut maleficia contingerent: Volumus ut Magistratus ejus loci illos mox comprehendi, ac quovis tempore Judici Cameræ ac Judicibus absque mora tradi faciant, quibus turris aut carcer deputabitur, in quibus ejusmodi delinquentes retineant, aut deinceps juxta patratum delictum puniant. Læsus autem à Judice Cameræ & Judicibus pro satisfactione adjuvetur, aut si causa pœnam corporalem exposcit, idque manifestum est, aut aliis ex legitimis indiciis constaret, cuius quidem Judex Cameræ & Assessores attentam indagationem & explorationem habeant, tunc Magistratui dictæ civitatis reum, ut æquum est, ad justificandum ac puniendum committant.

Idem Aliter Brevius.

Ex Ordinat. Regis Ferdinandi.

Caterùm, si qui Camera Iudicio addicti, aut ipsi etiam litigatores, horumq; actores, vel nuncii delinquerent, seu crimina perpetrarent: nos quidem Magistratui eius loci permittimus, & potestatem facimus, mox illos apprehendendi, ac Pretori Iudicibusq; Camera quovis tempore absque mora tradendi destinato ipsis carcere, in quo delinquentes seu malefactores illi detineantur ad pœnam ex qualitate delicti infligendam. Ac læso, Prætor Iudicesq; causa cognita dent operam, ut satisfiat. Vbi autem delictum capitalem requirit pœnam, & est notorium, aut alioquin ex legitimis constat indiciis, quo de prætor graviter, ritè recteq; inquirat, Magistratui eius civitatis præcipiat iustam malefactorum pœnam infligi.

Tit. LI.

De pœna Assessorum, & quomodo contra ipsos latarum sententiarum ergò agi possit.

Revisio actorũ & Syndicatus, ac quæ malè judicantium pœna.

QUi & qua forma contra Judices, iniquas aut nihili sententias ferentes per revisionem actorum & Syndicatus agatur, & qua pœna plectantur, infrà in tertia parte hujus ordinationis sub Titulo de revisione actorum, ordinatum est, cautumq;.

2. Tum quoq; ut adversus Assessores suæ inhabilitatis, inidoneitatis aut indiligentiæ ergò agi debeat, suprà statutum est, sub Titulo de inhabilitate Assessorum.

Tit. LII.

De pœna Advocatorum & Procuratorum.

QUandoquidem in hac nostra sanctione non semel neque uno in loco, sed aliquoties cautum est, quomodo Imperatorius fiscalis noster, & alii Advocati & Procuratores coram Judicio, in Cancellaria, atq; in Judicio, præsertim in eorum verbalibus propositionibus & actibus, scripturis ac terminis, exhibitione productorum sub certo numero, exhibitione suorum mandatorum, aliisque scripturis, contestatione litis, verbalibus conclusionibus, aliasque aliis omnibus propositionibus se gerere atque habere debeant: Tum & quomodo, quando, & quo ordine hæc omnia fieri, ac præcipuè ut ab inutilibus, superfluis, non necessariis verbis in proloquiis suis abstineant, mutuò sese non sugillent, vel scripto dictòve illudant, sed honestate modestiaque coram Judicio utantur. Quò autem his omnibus rectius certiusque pareatur, statuimus & ordinamus, si quis unus aut plures inter eos in prædictis & aliis casibus hanc nostram ordinationem in uno aliòve puncto non observaverit, sed contrarium illi quicquam præsumpserit, egeritque, is quocunque tempore, quotiescunque contigerit (nisi juxta conditionem & qualitatem delicti vi hujus ordinationis & juris communis in graviorem pœnam incidisset) in uno floreno mulctetur, neq; actus suus recipiatur, sed manifestè reiiciatur, nihilq; pro eo taxetur, aliasve ex forma & qualitate delicti puniatur.

1. Præter hæc omnia Cameræ Judici nostro & Assessoribus reservatum, suæq; potestati atque discretioni relictum sit, quemlibet Advocatum & Procuratorem excessus sui, aliusve delicti causa in Judicio aut extra, adeoq; pœna Juris, gravi mulcta, aut obclusione aliquot diebus in conclavi ad hoc ordinato, ita tamen ut accedi interpellariq; possit, aliasve turre, seu ad tempus aut perpetua privatione sui officii, amotione mutationeq; stationis seu loci in statu procuratorio, ex æstimatione Judicii, punire.

Clientes Procuratoribus mulctas non rependant.

3. Quisquis Procuratorum prædicto modo punitus, medio suo juramento, quod Judicio Cameræ præstitit, à suo Clientulo aut parte eam mulctam sibi reddi restituive nequaquam petat: aut si qua etiam sibi offeratur, quacunq; forma aut via id fieret, non acceptet.

Tit. LIII.

Pœnas pecuniarias seu mulctas in pauperum usum dandas esse.

Partibus pauperibus mulctæ subveniãt.

SAncimus, ordinamus atque statuimus, omnes pecuniarias pœnas, mulctasque, de quibus suprà mentio fit, deinceps ad usum opemque partium pauperum, quæ pro insinuatione suarum Citationum

tationum & aliorum Processuum, tabulariis mercedem dare non possunt, eisdem, aliasq; ex Judicii præcepto, expendantur.

Tit. LIV.

De pœna personarum Cancellariæ.

SI quæ nostri Imperialis Cameræ Judicii Cancellariæ personæ, suis officiis non fungerentur, sed in iis ordinationem excederent, ex juxta magnitudinem & qualitatem ejusdem, per Administratorem, aut sicubi magnitudo delicti exposcit, etiam per Judicem Cameræ & Assessores puniantur.

Tit. LV.

De pœna Tabulariorum.

SI vel ipse tabulariorum Magister, aut tabularii in officio suo cessaverint, nec eo probè functi, sed nostram hanc ordinationem uno aut pluribus articulis transgressi fuerint, nec custodierint, præcipuè autem, si ultra id quàm constitutum est exigendæ mercedis partes onerarint, aut aliquod lucrum seu lucrosam praxim quæsierint, aut aliàs se non integrè gesserint, ii per Cameræ Judicem nostrum, consilio ac deliberatione Assessorum, aut si fortè delictum, excessus & transgressio levis fuerit, per deputatum ex qualitate facti, turre, aut depositione officii, aut aliis viis modisq; irremissibiliter atq; severè puniantur.

Tit. LVI.

De pœna pauperum partium.

QUomodo in partes pauperes animadversio fieri debeat, atq; temeritas earum retundi puniriq́ue, suprà sub Titulo partium pauperum cautum est.

De Juramentis Cameræ Judicii Personarum, & partium in illo agentium.

Tit. LVII.

De Imperialis Cameræ Iudicis & Assessorum juramentis.

CAmeræ Judex (noster) & Assessores singuli, priusquàm eorum quisquam suscipiatur, juramentum ad Deum, * sanctumque Evangelium præstent, Imperiali Cameræ Judicium fideliter ac diligenter se gubernaturos, & juxta commune jus Imperii, juxtaq; legitimas, honestas, & patriæ ordinationes, Statuta, & consuetudines Principatuum, Comitatuum & Judiciorum, quæ coram ipsis proposita fuerint, sublimi juxtà ac humili, in quantum optimè sapiant, sentiant atq; intelligant, æqualiter iudicaturos, nec ulla de causa in contrarium acturos esse. † Neque à partibus aut quoquam alio, ob quamcunq; causam Judicio vertentem aut pendentem, munera, dona, aut commoda aliqua per sese, aut alios, quomodo id ab hominibus excogitari possit, vel ipsi accipiant, vel accipi sinant. Nec privatam seu specialem partialitatem vel adhæsionem aliquam in sententiis ferendis dandisve præsumant, quærant, venentur aut aucupentur. Nec quoq; alteri parti consilium dent, vel cautelam præmonstrent: quinimò quodcunq; in consultationibus, deliberationibus, & controversiarum ventilationibus seu disceptationibus tractatum fuerit, istud omne nec partibus ipsis litigantibus, nec cuiquam alii manifestent patefaciantve ante vel post sententiam latam. Nec lites etiam quascunq; malitiosè differant aut prorogent. Adhæc porrò nullam omnino causam, quocunq; nomine vocetur, exceptis fiscalibus, vel ipse Judex, vel Assessor, si ad eas ordinetur, ac eam, in qua ipse de Jure pronunciare nequit, & à qua alioqui discedere debet, accepter, aut consultet, neq; in omnib. punctis huius iuramenti ipsum aliud ullum iuramentum, pactum seu obligatio impediat, absq; dolo & fraude.

* Formam juramenti hanc, Ego Titius iuro corporaliter ad sancta Dei Evangelia, &c. ponit Rofredus in Constitutione Friderici Imperatoris, in principio, & extat in pervetustis Germanorum Legibus. Ergo non est nova forma.

† Clausula elegans & vetus: Nec accipiant munera propter partes iuvandas, vel ipse ego, vel quisquam alius mihi, vel alii me conscio, nō fraude, non machinatione ulla, &c.

Idem Aliter:

* *Præses seu Prætor ipse noster, & Assessores singuli, priusquam eorum quisquam ad hanc iudicandi provinciam seu munus admittatur suscipiaturque, adiurent Deum sanctosque, tribunal hoc nostrum atque iudicium, summa fide ac diligentia gubernaturos esse: secundum ius commune Imperii, secundumq; honestas & legitimas cuiusq; regionis ditionisq; observationes, constitutiones, statuta & consuetudines Principatuum, Comitatuum, ac tribunalium, in quantum coram ipsis propositum fuerit, sublimibus personis iuxtà ac humilibus, quantò melius ac rectius sciant, sapiant atque intelligant, æqua lance iudicaturos esse, nec ab eo in diversum ulla de causa pati sese dimoveri. Nec à partib. litigantibus, aut alio quoquam, quacunq; de causa coram tribunali iam pendente, aut in futurū, accipiant munera, quidquamve cōmodi, vel ipsi vel per quoscunq; alios, quantum id ab hominibus excogitari possit. Nec quærant sibi partialitatem aliquam seu adhæsionem in Iudicio obtinenda sententia: nec*

* Ex Caroli Ordinat. nam superior formula est ex Ferdinandi, à quo hæc formula verborum, Adjuro Deum Sāctosque, &c. correcta est in hoc & seqq. juramentis, sic, ut deinceps adjurent Deū Sanctaque Evangelia, &c. in Comitiis Augustanis Anno 1555.

consulant, caveantve litigatoribus. Quicquid etiam deliberando consultandoq; statuetur, nulli litigatorum vel alii patefaciant ante vel post latam vel ferendam sententiam. Differenda quoque sententiæ causa maligno animo nihil attentent, præsumant, aut litem ullam exceptis fiscalibus, sicubi ad has disceptandas, decernendasq; fuerint accersiti, consilio suo adiuvent. In omnibus hisce punctis & articulis iurisiurandi huius, nullo alio iurisiurando vel pacto impediri se sinant, non fraude vel machinatione ulla.

Tit. LVIII.

Administratoris juramentum.

ADministrator nobis aut nostro loco Imperialis Cameræ Prætori nostro stipuletur, & Deum sanctumq; Evangelium testetur, suo officio fideliter se functurum esse, ac defectus & errata Cancellariæ attentissimam adhibiturum curam & diligentiam, ac personas quantum possibile, aliaq; emendaturum ac correcturum: Tum & quocunq; tempore se operam daturum ac provisurum, ut personæ sua munia diligenter obeant atq; perficiant: Sigillum nostrum loco affinis nostri & Electoris Archiepiscopi Moguntini in bona custodia habiturum, eoque ad nullas alias causas præterquàm ad eas, in quibus à Cameræ Judicio nostro decretum est, usurum, aut utendũ permitti. Secretas item Judicii res, negociáq;, & quicquid in causis quotunq; tempore consultatur ac deliberatur, nemini se patefacturum, nec uni litigantium adversus alteram suasurum esse aut consulturum: Nec munera donaqne accepturum, aut in suam utilitatem ut ab aliis accipiantur laturum: omnino fideliter ac sine dolo.

Tit. LIX.

Scribarum Iudicii & Lectorum iuramentum.

ITem Protonotarii, Notarii, & Lectores, vel ipsi nostræ Cæsareæ Majestati, vel Prætori Cameræ, nostro loco stipulentur, & Deum sanctumq; Evangelium adjurent, se vices muniaq; sua fideliter præstaturos, scribendo, legendo, literas & documenta seu testimonia, quæ Judicio exhibebuntur, fideliter in Judicio custodituros litigantibus partibus, nulliq; alii reclusuros, quicquid in causis, in consultationibus ac deliberationibus Judicis & Assessorum tractabitur, secreta quoque Judicialium negociorum nemini manifestaturos, legi aut videri præbituros, nullam copiam exhibitarum literarum ac scripturarum litigantibus partibus tradituros, absq; permissione & decreto Judiciali: Nulli item partium adversus alteram suasuros, consiliúmve aut cautionem præbituros, nulla munera accepturos, aut suo usui commodove accipi permissuros, prout sensus humani excogitare possint, sed se contentos fore suo stipendio: sine omni fraude.

2. Cumq; in eo juramento sit, ut de exhibitis literis ac scripturis contendentibus partibus nullæ copiæ citra permissionem & decretum Judicii dari debeant: atqui id decretum si in quavis causa observari deberet, maximam retardationem parituram esset, moderatum est juramentum & declaratum hac forma, ut & Protonotarii citra Judiciale decretum ad jussionem Prætoris Cameræ, omnium exhibitorum antigraphos seu copias partibus petentibus dare possint, quemadmodum id communia Jura quoq; perhibent atq; permittunt.

Tit. LX.

Iuramentum fiscalis.

FIscalis promittat, ac Deum sanctumq; Evangelium adjuret, quòd omnes & singulas causas & negocia, quæ sibi commissa sunt aut committentur, vel quæ sibi ut fiscali obtingunt, suiq; officii nomine agenda sunt, vera ac recta fide suscipiat, in nostram ac fisci utilitatem, quantum maximè sapit atq; intelligit, diligenter proponat, agatq;, in iis nulli præ alio parcat (videlicet nullius respectu habito) sciens prudensq; nulla fraude iniuriave utatur, nec aliquam dolosam protogationem vel dilationem ad differendas protrahendasq; causas quærat, nec cum litigantibus partibus conditionem aut pactum absque speciali cognitione ac mandato Prætoris Cameræ & duorum Assessorum ineat faciatve: secreta, informationes, juvamenta, quæ in causis investigat & explorat, in fisci præiudicium damnúmve non revelet, Judicium & Judicii personas honoret ac promoveat, coram Judicio honestate ac integritate utatur, ab ignominia atque iniuriis inferendis sub pœna ac æstimatione Judicii abstineat. Nec sui officii & fiscalium causarum nomine gratiave, munera aliqua donave, aut quicquam commodi ipse aut per alios, prout humani sensus excogitare possent, sumat, aut quenquam suo nomine accipere permittat. Tum & solas fiscales causas respiciat expediatq;, nec aliis se ingerat vel intromittat consulendo agendove, & alioqui ordinationem hanc, quantum ad suum officium attinet, observet: omnia fideliter & absque fraude.

Tit. LXI.

Iuramentum Advocati fiscalis.

SImiliter Advocatus fiscalis stipuletur & testetur Deum sanctúmque Evangelium, quòd omnes & singulas causas & negocia sibi à nostro Imperialis Cameræ Procuratore generali fiscale com-

missa

missa aut committenda fuerint, vel quæ sibi fiscalis nomine obtingunt, & officii gratia agenda erunt, integra fide suscipiat, sibiq; commendata habeat: ac in nostræ Cæsareæ Maiestatis, fiscíq; usum & utilitatem quantum optimè intelliget, sentietq;, diligenter proponat agatque, nulla aliqua fraude injustitiave sciens aut prudens utatur, nec dolo motam dilationemq; differendæ causæ quærat, nec cum partibus aliquam conditionem, pactionemve extra specialem cognitionem & mandatum nostræ Cæsareæ Majestatis, seu nobis absentibus dilecti fratris nostri Regiæ Majestatis, aut generalis fiscalis ineat faciatve: Secreta, informationes, & adjumenta, quæ in causa investigat atque resciscitur, in damnum seu præjudicium fisci non revelet, aperiatve. Judicium ac Judicii personas revereatur ac provehat, in Judicio integritate ac honestate utatur, ab ignominia atque injuria inferenda, sub pœna ex æstimatione Judicii, abstineat: Omnia fideliter & citra fraudem.

TIT. LXII.

Iuramentum Advocatorum in Iudicio Cameræ Imperialis.

ADvocati Judicii Cameræ Imperialis jurabunt, quòd causas eorum, quorum patrocinium susceipiunt, bona fide, ad ipsorum utilitatem prudenter diligenterq; tractabunt, nullam sinistram machinationem, fraudem, dolúmve in iis committentes, neque de quota litis, quam peragendam habent, paciscendo, neque interpositis callidè conventionibus quicquam illicitè extorquendo: Sed necessecreta causarum, quæ litigantes partes ipsis suot commissuri, vel quæ ipsi in tractatione animadvertere poterunt, ulli hominum pandent: Honorem præterea Imperialis Judicii, & eorum, qui ei tribunali præsunt, præsidendo assidendoque, ut par est, promovere, ac id omnibus modis cohonestare velint. Eò loci moderatè honesteque se gerentes, & ab omni intemperantia & conviciis, sub pœna à Judicibus infligenda, penitus abstinentes: Salarium etiam atq; mercedem, ipsis iuxta huius Judicii constitutionem debitam, nullis pactionibus adaugebunt. Et si controversia inter ipsos & litigatores super mercede suboriatur, quicquid hoc casu à Judice, Prætore & iis, quos ex Assessoribus sibi absumpserit, aut quibus hoc munus iniunxerit, fuerit decretum, eo stare debebunt. Quin & patrocinia, quæ semel suscepissent, sine iusta causa & venia impetrata, non dimittant, Sed ad definitionem susceptæ causæ in eisdem perseverent. In quibus omnibus dolus malus abesse debebit.

TIT. LXIII.

Iuramentum Procuratorum.

PRocuratores, à Judicio ad tale munus suscepti, gnari esse ac prudentes debent, nostræ Cæsareæ Maiestati, aut Cameræ Judici nostro stipulentur, Deum sanctumq; Evangelium adiurantes, se partium litigantium causis, quas agendas susceperint, fideliter adesse velle. Ac quantum melius rectiusq; sapiant, sentiant atque intelligant, eas causas ad profectum & utilitatem partium cum diligentia propposituros & acturos, nec fraude aliqoa in eisdem dolóve malo scientes usuros: nec moram aliquam dilationemque malitiosam ad prorogandam protrahendamque causam quæsituros; neque partes litigantes ad idem faciendum quærendúmve instructuros, nec conventionem pactionemve aliquam, lucrosamve conditionem cum litigantibus partibus, de lite causave, cuius in Judicio Actores & Procuratores existunt, ut accipiant, inituros. Secreta item, substructiones & fulcimenta à partibus accepta, aut informationes causæ, ex ipsis animadversa, in earum damnum & præiudicium nemini patefacturos, Tribunal & personas Judicii reverenter habituros ac promoturos, seq; illis coram decenter ac modestè gesturos, neminem dicacitate sua iocóve lacessituros, sed omnem petulantiam linguæ intermissuros, partes litigantium, ultra, quàm constitutum est, precium, quodque ex Judicii Cameræ ordinatione debetur, exigendo aut paciscendo non gravaturos. Et si quia ob id controversia inter ipsos & partes oriretur, eam à Cameræ Prætore & Assessoribus, quos sibi assumpserit, seu quibus ipse commiserit, compositam, ratam habituros, nec causam susceptam aut suscipiendam absque legitimis rationibus ac iuris permissione dimissuros, quin potius in finem litis usq; partibus fideliter inservituros esse: omni fraude exclusa.

TIT. LXIV.

Iuramentum Advocatorum.

ADvocati Imperialis Cameræ Judicii nostri, stipulentur, & Deum sanctúmque Evangelium testeotur, partibus se, quarum causas agendas susceperint, fidos ac integros præstaturos esse, in eisdem quam rectissimè prudentissimeque possunt, in partium utilitatem diligenter acturos, scienter nulla fraude aut iniquitate usuros, pactum nullum conventionemve de portione aliqua, litis causæve, cuius sunt Advocati, expectaturos, secreta partium, & quæ celanda sunt, consilia, informationes, instructiones, adminicula, vel à partibus accepta, vel quæ ipsi sua sagacitate atque solertia ab illis hauriunt, in earundem præiudicium atque dispendium ne-

mini patefacturos, Tribunal ipsum personasque reverenter habituros, promoturos, ac coram illis se decenter honesteq; gesturos, rixas ignominiosas convitiaque, sub pœna à Judicio censenda, omissuros, nec partes ultra mercedis ex ordine constitutæ præstationem auctione pactione ve qualicunq; gravaturos: si qua verò hujus gratia lis aliqua sen contentio inter ipsos ac partes contingeret, quicquid ibi à Præside Judicii Cameræ Judicibusq;, qnos vel sibi adsciscet, vel ad eam controversiam pacandam deputabit, discussum fuerit, ratum, gratumq; habituros, neq; causam semel susceptā temerè, absq; legitimis rationibus, à se reiecturos, sed ad extremum usq;, donec lis tota definietur, causis adhæsuros, omni fraude doloq; malo semotis.

Tit. LXV.

Quomodo Procuratores juramentum calumniæ jurent.

JUramentum calumniæ Procuratoribus sequenti forma prælegemr: Vos jurabitis Deum, sanctumque Evangelium, in partium vestrarum, vestramq; ipsius animam, quòd creditis bonam vos causam habere, quòd & nullam fraudulentam, non necessariam prorogationem causæ petetis. Ac quoties in Jure interrogati fueritis, veritatem non reticere: nec in hac causa cuiquam, præter illis quos jura admittunt, quicquam dare aut promittere velitis, ut sententiam consequi ac obtinere; ...fitis, omnia fideliter, & sine fraude: Similiter & Principalis hoc præster juramentum.

Tit. LXVI.

Quomodo Procuratores jurent, si taxatas expensas medio juramento obtentas volant.

ADjurabitis Deum sanctumque Evangelium, in partium vestrarum animam, quòd in hac causa.N florenos Rhenenses, plus potius quàm minus Judicialium expensarum exposuerint, ac passi fuerint. Et in vestram ipsius animam, quòd hoc ita faciendi mandatum acceperitis & informationem: sine omni fraude.

Tit. LXVII.

Aliud juramentum.

SUper reproducto mandato, in ejusdem mandatarii animam juro, quòd idem in hac causa.N. florenos Rhenenses, plus potius quàm minus, Judicialium expensarum exposuit ac passus est. In meam autem propriam animam, quòd istud hoc modo faciendi mandatum ab eo institutionemq; accepi: sine fraude.

Tit. LXVIII.

Si Principalis ipse hoc præstet juramentum.

QUod in hac causa. N. florenos expensarum Judicialium exposui atque sustinui: sine fraude.

Tit. LXIX.

Sequitur juramentum, cùm Actoris Procurator suos articulos medio juramento exhibet.

UT, Procurator jurabis Deum sanctumq; Evangelium, articulos per te in hac causa datos & exhibitos, in quantum partis tuæ factum concernunt, veros: In quantum verò alienos, ac factum alterius concernunt, credas veros ac probabiles esse.

Tit. LXX.

Forma juramenti, si Actor ipse suos articulos mediante juramento exhibet.

QUòd articuli meo nomine in hac causa exhibiti, quoad proprium factum concernunt, veri sunt, & quoad alienum factum concernunt, credo eos veros ac probabiles esse: absque fraude.

Tit. LXXI.

Iuramentum Rei ad Actoris articulos, quando Reus est præsens.

ADjurabis Deum sanctumq; Evangelium, quòd ad partis adversæ exhibitas & admissas positiones & articulos, & ad singulos quidem verè respondebis, an eos credas, aut non credas veros esse: absque fraude.

Aliud

Tit. LXXII.

Aliud juramentum.

Quod equidem ad omnes positiones & articulos à parte adversa in hac causa contra me exhibitas, verè respondebo, an eos credam, nec ne, omni fraude semota.

Tit. LXXIII.

Iuramentum, quod Rei Procurator, ad Actoris Procuratoris articulos respondens praestet.

Ceu Procurator medio iuramento tuo, quod nunc praestabis, ad articulos per partem adversam in hac causa exhibitos, tibiq; redditos, mediantibus his verbis, quòd credas eos veros, aut non veros esse, respondebis: omni fraude exclusa.

Tit. LXXIV.

Iuramentum malitiae, quod Procurator in suam ipsius & partis suae animam praestat.

Iuramentum malitiae Procuratori sequenti forma praelegetur: Jurabis in partis tuae, tuamq; ipsius animam, Deum sanctumq; Evangelium, si quidem istud salva tua conscientia facere potes, quòd illa, quae proponis ac petis, non fraudulenter aut malitiosè, nec ad differendam causam, sed tantùm necessariò facis: & quòd hoc ita faciendi à parte tua informationem & mandatum accepisti. Forma iuramenti de malitia.

Tit. LXXV.

Iuramentum, quando quispiam Curator ad litem datur.

Iurabis Deum sanctumq; Evangelium, quòd omnia & singula, quae N. quibus Curator datus es, in propositis eorum causis, utilia ac necessaria sint, ex meliori qua potes prudentia tua fideliter ages, propones & exercebis, veritate uteris, nec ab ea deflectes: si quid etiam inutile ac damnosum est, praecavebis, non usurpabis, aut usurpari permittes. Et quicquid in hac causa ad tuas manus pervenerit, dicto N, omnino praestabis. Absque omni fraude.

Tit. LXXVI.

Iuramentum si unus aut plures Curatores dantur, & à Procuratore praestatur.

Tu N. de N. ut Procurator N. & N. super tuo exhibito Mandato, nomine eorundem N. & N. in eorum animam promitteos, Deumque sanctosq; jurabis, quòd omnia & singula, quae C. de D. relicto filio, cujus curam confirmari petunt, bona ac utilia fuerint, facturus sis agesq;, quae inutilia ac noxia vitabis, omittes ac cavebis. Ejusdem adolescentis bona & personam, ad suam utilitatem meliori modo curabis: Inventarium suarum rerum & bonorum fieri facias, eorum administrationis & negociorum debito ac justo tempore rationem reddi, unà cum plenaria traditione, ac redditione omnium eorum, quae Curationis huius gratia ad ipsorum manus pervenerunt, & ad adolescentem pertinebunt, & quae illi debeotur, aut aliàs omnia faciant, quod fidelium Curatorum est, sub hypotheca & obligatione omnium suarum rerum & bonorum: absque omni fraude. Inventarium Curator faciat.

Tit. LXXVII.

Forma juramenti Testium.

Testabimini ac iurabitis Deum & sanctum Evangelium, quòd ad articulos in Jure receptos, & in tota causa inter N. & N. velitis dicere, pro utraque parte, neutri ad beneplacitum vel invidiâ, veritatem, quam de ea causa scitis, & memores interrogabimini, neq; id intermitteris aut finatis propter aliquod munus, donum, commodum, emolumentum, favorem, odium, amicitiam, timorem, aut aliud quicquam, quod humani sensus excogitare possent: absq; fraude.

Tit. LXXVIII.

Iuramentum pauperum.

Iurabis Deum sanctumq; Evangelium, quòd tam pauper sis, nec in immobilibus aut mobilibus vel creditis tantum habeas aut possis, ut Cancellariae pro necessariis literis, vel Advocato & Procuratori tuo de mercede satisfacias: Quòd etiam propterea res bonaq; tua fraudulenter non alienaveris aut tradideris, & si causam tuam Itemq; in Jure obtinueris, aut aliàs ad meliorem fortunam pervenires, quòd tunc cuilibet, id quod sibi debetur, persolves ac satisfacies: fideliter & sine fraude. Iuramentum pauperitatis. Clausula, si pauper ad meliorem veniat fortunam.

Tit. LXXIX.

Iuramentum Secretariorum, Ingrossistarum & Copiistarum Cancellariae Camerae.

Secretarii, Ingrossistae & Copiistae in Imperialis Camerae Judicii nostri Cancellaria ordinati, nobis, aut nostro loco Camerae Judici nostro stipuleutur, & Deum sanctumq; Evangelium adiu-

rabunt, quòd sua munia officiaq; scribendo, legendo, ingrossando, describendo ad mandatum Administratoris & Protonotariorum, attentissima fide & diligentia obibunt, fraude nulla in iis usuri. Secreta Cancellariæ, ut conceptas sententias, exhibita testimonia, protocolla, Judicialia acta & scripturas nemini publicare, manifestare, legenda præbere, aut antigraphos seu copias dare, nisi permissione & venia Administratoris, Protonotariorum aut Notariorum, & propterea à nemine munus donúmve à quoquam exigere, petere, aut accipere velint.

Tit. LXXX.

Iuramentum Pedelli.

Pedellus stipuletur ac juret, quòd Pedelli officio suo omni fide & diligentia fungatur, Imperialis Cameræ Judicem nostrum, & Judicii personas honore prosequatur, ac promoveat: & si qua secreta consilia audiret, intelligeret aut rescisceret, ea celare ac nemini pandere: à partibus præter suam consuetam ac debitam mercedem nihil accipere, & nulli parti in præjudicium & damnum alterius cavere, suadere, aut quicquam auxilii præstare: ac alioqui omnia facere, quæ Pedellum facere decet: omnia fideliter & sine fraude.

Tit. LXXXI.

Iuramentum Quæstoris Iudicii Cameræ.

JUres Deum ac sanctum Evangelium, te omnem diligentiam adhibiturum, taxas, contributiones seu quotas apud ordinatas civitates aut à Statibus depositas seu deponendas omnium minimis impensis & maxima opportunitate quanto maturius fieri possit, ac tibi possibile erit ad manus tuas & ordinatam arcam exigas, acquiras, inferasq;, nec in his mutuatione, mutuo seu alia negociatione utaris, sed illas totaliter immutatas ad singulas distributiones, quæ tibi à Judice Cameræ & Assessoribus committentur, fideli custodia insimul retineas, & in dicta distributione easdem contributiones, taxas seu quotas juxta quartalia in auro vel moneta, prout illas acceperis, inter personas Imperialis Judicii Cameræ, singulasque pro rata sua proque salario ac mercede sua distribuas, æqualitatem ergà omnes servando. Ac quocunque tempore à Consulatibus ordinatarum civitatum, aut quibusaliis forsitan has taxas seu quotas commiserunt, documenta sufficientia, quid in auro & moneta in dictis taxis acceperint, summas, ac quovis tempore distributionis depromas. Et si quid præter memorata Cameræ Judicii personarum salaria, necessum fuerit in Judicii Cameræ usum expendere, Judicis Cameræ & Assessorum mandato in ea re pareas, & in prædictis acceptis & expensis ordinaria & justa Registra & computationes serves, ac de illis Judici Cameræ & Assessoribus probas ac disertas relationes, rationesque, quotiescunque eas abs te exigent, facias: ac tuo officio ad Imperialis Judicii Cameræ provectum & utilitatem omni bona fide, quanto melius prudentiusq; potes, præesse velis.

Tit. LXXXII.

Iuramentum Magistri tabulariorum.

TAbulariorum Magister Judici Cameræ loco Cæsareæ Majestatis stipuletur, ac Deum sanctumque Evangelium juret, se officio Magisterii tabulariorum fidelissimè functurum esse, tabularios unà cum Imperialibus Processibus celeriter & maturè expediturum, Judicum, ejusq; personas honoraturum ac promoturum, aliaq; omnia, ex ordinatione ipsum concernentia diligenter juxtà ac fideliter executurum: absq; dolo.

Tit. LXXXIII.

Iuramentum famuli seu ministri Cancellariæ.

FAmulus promittat ac juret, quòd eo officio ac ministerio in aperiendo ac recludendo, & servitiis Cancellariæ diligenter ac fideliter functurus sit. Quicquid conceptarum sententiarum, exhibitarum testificationum, Actorum, Protocollorum, Registrorum & scripturarum ibi fuerit, aut si quid secreti ibi animadverterit, ac intellexerit, absq; venia & permissione Judicis Cameræ, Administratoris, Protonotariorum aut Notariorū nemini patefacturus, aut legi permissurus sit. Propterea nec quidem munus donúmve accepturus, aliaq; facturus, quæ probum ac fidum Cancellariæ famulum atq; ministrum decebunt, fideliter, & fraude semota.

Tit. LXXXIV.

Iuramentum Tabulariorum Cameræ.

TAbularii, qui ad Imperiale Cameræ Judicium nostrum suscipiuntur, stipulentur, ac Deum sanctósq; jurent, Cameræ Judici nostro & Judicib. inservire ac obedire, sua nuncia, Citationes, ac Judicii literas, quæ à Judice Cameræ, Judicibus, eorum deputatis, aut Magistro tabulario-

rum,

rum, quocunq; tempore ipsis committuntur aut traduntur, fideliter ac matura diligentia expediat, ac personis, ad quas ejusmodi literæ spectant & diriguntur, ipsis aut domi suæ, aut aliàs ex ordine Juris reddant atq; insinuent. Insinuationis diem & locum desuper conscribant, Magistro tabulariorum fide dignam relationem, aliaq; omnia faciant, agantq;, quod eos vigore ac vi ordinationis facere æquum est: Ubiq; fideliter, & sine fraude.

TIT. LXXXV.

Iuramentum, quod Medicus, Chirurgus, Barbitonsor, aut alterius artis peritus super eo, quod ex peritia experientiaq; artis sua novit atq; intelligit.

JUrabis, quòd in hac causa, propter quam requisitus es, quantum experientia artis tuæ didicisti, & corporalibus sensibus tuis percepisti, nullius vel in favorem vel invidiam, nec ob odium, lucrum, amicitiam, aut donum, sed tantùm ad promovendam justitiam, & prout causam ipse reperies, offendesque, veritatem dicere velis, & quòd credas hoc ita se habere ac esse, ut te Deus, sanctiq; adjuvent. Videtur Hippocratus Jusiurandum elegãtius copiosiusque.

TIT. LXXXVI.

Ordinatio ac forma juramenti Iudæorum.

SI Judæo imponetur juramentum, priusquàm juramentum præstet, librum præ manibus & oculis habeat, in quo divina præcepta Moysi in monte Sinai à Deo scripta, tradita sunt, ac desuper Judæus alloquatur ac adjuretur sequentib. verbis: Judæe, ego te adjuro per unicum, viventem ac omnipotentem Deum, creatorem cœli & terræ, omniumq; rerum, & per ejus Torach, legemque, quam servo suo Moysi tradidit in monte Sinai, ut verè dicas & profitearis, an præsens hic liber, sit is liber, super quo Judæus Christiano, aut Judæo verum, rectumq; iuramentum præstare atq; perficere possit ac debeat. Verba Judæo jurato proponenda.

2. Si tunc Judæus ad eiusmodi adjurationem fatetur & dicit, eum librum esse: Christianus, qui iuramentum ab illo requirit, aut is, qui suo nomine iuramentum illi defert, proponere tunc potest & prælegere hanc sequentem quæstionem & adhortationem, videlicet, Judæe, annuncio tibi verè, quòd nos Christiani adoramus unicum, omnipotentem, & viventem Deum, qui cœlum & terram omniaque creavit, & quòd præter hunc, non Deum alium habemus, colimus, aut adoramus. Quod tibi ob hoc prædico, & hac de causa, ne putes excusatum te coram Deo de periurio, si existimes nos Christianos in vera fide non esse, ac Deos alienos adorare, quod nequaquam sic est: ob id quoq; cùm Nesie aut Capitanei populi Judaici debuerint servare, quod iuraverant viris ex Giffan, qui tamen Diis alienis serviebant, quantò magis debes oobis Christianis, qui viventem ac omnipotentem Deum adoramus, præstare & servare verum, & non fraudulentum iuramentum.

3. Quamobrem Judæe abs te quæro, teq; interrogo, an credas, Deo ignominiam atq; blasphemiam fieri, in hoc, si quis falsò iuret, & periurium faciat? tunc respondeat Judæus, sic.

4. Christianus dicat, Judæe te præterea interrogo, an deliberato animo, & absq; fraude ac dolo malo, unicum, viventem & omnipotentem Deum invocare velis in testem veritatis, quòd in hac causa, ob quam tibi iuramentum imponitur, veritatem dicere, nec ulla aliqua falsitate seu fraude uti velis quovis modo? dicat Judæus ita.

5. Quando hæc omnia facta sunt, Judæus dextram manum suam ad iuncturam usque ponat in prædictum librum, præcipuè super verba legis ac præceptorum Dei, quæ verba in Hebræo sic sonant: Loriffa etschen Adonay eloecha Laschaff Kilo ienaqqe Adonay etascher issa erschemo Laschoff. Teutonicè: Ne effer nomen Domini Dei tui vanè, quia non insontem aut impunitum finet Dominus eum, qui effert nomen suum vanè.

6. Tunc quidem desuper, & priusquam Judæus iuramentum perficit, Judæus Christianum, cui iuramentum præstare debet, aut eius nomine eum, qui iuramentum defert, præloquentem his verbis sequatur:

7. Adonay, sempiterne, omnipotens Deus, Dominus super omnes Melachim, unicus Deus Patrum meorum, qui nobis sanctum Torach dedisti, Invoco te, & sanctum nomen tuum Adonay, & tuam omnipotentiam, ut me adiuves confirmare iuramentum meum, quod iam facturus sum. Et si iniustè aut fraudulenter iuravero, priver omni gratia æterni Dei, ac imponantur mihi (atque in me recidant) omnes plagæ, pœnæ, & condemnationes, quas Deus condemnatis ac perditis Judæis imposuit, ac anima mea, corpusq; nullam partem promissionum habeat, quas nobis fecit, nec quoque partem habeam in Messia, aut in promissa terra sanctæ ac benedictæ Patriæ. Formula juramenti.

8. Spondeo etiam ac testor æternum Deum Adonay, quòd non desiderabo, petam, aut recipiam aliquam declarationem, interpretationem aut absolutionem à quoquam Judæo, aliòve homine, si hoc meo iuramento nunc præstando quenquam hominum fraudavero, fallamve. Amen.

Forma juramenti Judæorum.

9. Postea juret Judæus, & respondeat Christiano prceloquenti hoc juramentum: Adonay Creator Cœli & terræ, omniumque rerum, meus quoq; & hominum hîc astantium, invoco te per sanctum nomen tuum, hoc tempore, pro veritate, pro qua N. me impetiit, ex hac vel illa causa, cui ob id, ac in eo nihil debeo aut obligor, nec sum in hac causa ulla aliqua falsitate seu mendacio fraudeve usus, sed prout prædictum est, in principali causa, in debito, aut aliàs, quæcunque causa fuerit: sic verum est, absque omni fraude, doloque & absconsione. Ita oro me Deus Adonay adjuvet, & hanc veritatem confirmet. Si verò non rectè aut veritatem dixi in hac causa, sed aliqua falsitate aut fraude in eadem usus fui, tum ego Heram a maledictus in æternum. Si verò non rectè, aut injustè ago in hac causa, tecidat in me consumatq; ignis, qui in Sodomam & Gomorrham recidit, omnesque maledictiones & plagæ quæ in Torach scriptæ sunt. Nec me quoq; verus Deus, qui folia & gramina, omniaque alia creavit, unquam auxilio suo adjuvet, in quibuscunque rebus & necessitatibus meis. Si autem veritatem ac rectè locutus sum in hac causa, ita me adiuvet verus Deus Adonay.

SECUNDA PARS IMPERIALIS JUDICII CAMERÆ ORdinationis, de potestate & Jurisdictione Imperialis Judicii Cameræ in prima instantia.

TIT. I.

Primùm, de personis & causis, Imperio non immediatè, sed aliis Iudiciis subjectis, quæ ad Cameræ tribunal in prima instantia non pertinent.

NITIO ordinamus & statuimus, ut omnes facto Imperio attinentes & subiecti, in suo ordinario iure patrio & Jurisdictione (exceptis casibus, qui ex vi huius nostræ constitutionis ad Judicium Cameræ sine medio pertinent) relinquantur & persistant: ita, ut quisque eo in Judicio, in quo absq; medio habitat, & ad quod idem pertinet, conveniatur, ità quidem, ut ad interpellationem ac requisitionem partis infra mensem ius ei aperiatur, ac procedatur ex ordine eiusdem Judicii pædanei, & consuetudine, aliaq; in his fiant & serventur, secundum cuiusque Principatus, Comitatus, Dominatus, & Magistratus seu superioris laudabile institutum, & usum, seu consuetudinem. Debent autem nihilominus omnes potestates & Magistratus Ecclesiastici & seculares attentam habere curam atq; efficere, ut abusus & errores Ecclesiasticorum pariter & secularium Judiciorum abrogentur, & in Judiciis secundum Jus commune ordine & formaliter agatur & procedatur, nec alter alteri in suo Processu & cursu sit impedimento, sed in suo potius ordine unumquodq; Judicium retineatur, ad multifaria incommoda, dissidia, inconvenientia, ac nullitates Processus inde emergentia, vitanda & præcavenda.

Ecclesiastica pariter & secularia Judicia debent emendari [illegible] … Judiciarius commendatur.

2. Jam & Imperiale tribunal nostrum in prima instantia seu iustificatione non debet ad cuiusquam requisitionem, Citationem decernere seu concedere contra eos, qui Cæsareæ Maiestati nostræ, & Imperio absq; medio non sunt subiecti, ac aliàs suum ordinarium Judicem habent. Et si quis præter hoc talem Citationem impetraret, ea quidem cum omnibus, quæ secuta fuerint, annihiletur, ac velut inefficax & nullius momenti reiiciatur, nisi quis Pædaneum & inferius Judicium ordinarium pro iustitia requisivisset, nec illi infra mensem interpellationis factæ iustitia administraretur, aut scienter recusaretur, aut fraudulenter differretur. In quo casu is, cui denegatur aut prorogatur Justitia, eiusdem Judicii Pædanei proximum Magistratum & Dominum pro iustitia administranda interpellet requiratq;: & si ibi quoq;, ut decet æquumq; est, nihil impetrat, coram Cameræ Judicio nostro quærat proponatq;, ubi illi præstabitur auxilium, eum in modum, ut infrà speciali articulo, de denegata iustitia, commemorabitur.

Citatio à non Judice impetrata nihil valet, sed reiici debet.

DE personis & causis Imperio immediatè subjectis, nec in prima instantia ad tribunal Cameræ spectantibus. Et primum:

TIT. II.

Quomodo & coram quibus Iudicibus, Electores, Principes & his similes mutuò sese in Iure impetant.

ITem in iustificatione Electorum, Principum, & similium Ecclesiasticorum & civilium, actionibus & impetitionibus mutuis, quas vel nunc habent vel habituri sunt, ita servetur, Si qui specialia

cialia inter se, arbitrariaque seu compromissoria Judicia, aut peculiares justificandi modos constitutos habent, iis ipsi, ex eorundem præscripto, mutuò utantur. Si qui verò talia nulla habent, agens Elector, Princeps, aut similis, Electorem, Principem, aut hujc similem Ecclesiasticum vel secularem, contra quem actionem ac petitionem prætendit, scripto requirat, eique actionem ac petitionem eo scripto denunciet, requirendo, se ob id illum in jus vocaturum esse.

Specialia & compromissoria Judicia sunt ab hac sanctione excepta.

2. Ad quæ requisitus Elector, Princeps, aut similis, Ecclesiasticus vel secularis, in quatuor septimanis proximis post ejusmodi requisitionem Actori quatuor regentes, Electores, Principes aut similes, ita, ut media eorum pars, alterave Ecclesiastica sit, altera secularis, non ex una familia nati, nominatum indicabit, ex quibus Actor unum sibi eligat in Judicem, cui petitum Electorem, Principem, aut similem reum in quatuor septimanis post nuncupationem prædictam indifferenter certo scripto domini suæ insinuet, significetque, ac enim quidem utrinq; tunc in duabus septimanis proximis pro suscipienda causa ac die dicenda togeot, quod ita idem acceptare ac prosequi tenebitur, uti Imperialis Commissarius vigore ac vi commissionis, quam nos ceu Romanus Imperator hoc mediante cuilibet factam datamq; esse volumus. Idem quoq; delectus Commissarius noster maturè diem dicat, ad unam aliquam civitatum suarum vocando indifferenter, simulq; adjunctis sibi consiliariis suis non partialibus causam, prout de Jure, audiat atq; determinet: neutri tamen parti appellatio oe coram Imperiali Cameræ Judicio nostro præcepta aut præclusa, tenore articuli, de appellationib. recipiendis, vel non, infrà positi. Et si fortè delectus Commissarius ante obiret diem, quàm causa determinaretur, Actor ex reliquis tribus nuncupatis Electorib. Principibus, aut similib, alium deligat, qui & suscipere causam & prosequi tenebitur, tanquam Imperialis Commissarius, juxta prædictum articulum, suntq; coram hoc producenda, quæ coram defuncto Electore, Principe, aut simili Judicialiter actitata fuere, ut in causa porrò agantur, fiantq; ea, quæ de Jure fieri debebant.

Electorum & Principum inter sese justificatio & Processus.

3. Ac dictorum quidem Commissariorum singuli, suo ordine, si ad ipsum res causaq; pervenerit, quàm maturissimè procedant, nec frivola fucatave exceptio aliqua locum habeat, vel usurpetur, præsentetur aut admittatur: Si respondens autem seu Reus nominationem Electorum, Principum, aut similium statuto tempore non faceret, aut ea quæ suprà posita sunt, sequeretur, Actori ad petitionem coram Cameræ Judicio nostro maturè respondebit, stabitque.

Commissarii in causis maturè procedant, nec inanibus exceptionibus locum dent.

TIT. III.

Quomodo, & coram quo Judice, Electores, Principes, & his similes, Prælatos Comites, Barones, nobiles, Imperio immediatè subjectos in jus vocent.

E Contra Prælati, Comites, Barones, equites, aliive nobiles immediatè Imperio subjecti, Electoribus, Principibus aut similibus Juri stabunt ac respondebunt, hoc modo, ut agens Elector, Princeps, aut similis possit Commissarium sui status, non partialem, & qui ultrà duodecim miliaria à respondente seu Reo non distet, acquirere, coram quo ex ordinationis tenore sequente, videlicet, quomodo Electores, Principes & similes petiti reique justificentur, procedatur. Aut is Elector, Princeps, aut similis ab illis Prælatis, Comitibus, Dominis, equitibus, aut aliis nobilibus petat sibi tres Electores, Principes, aut similes, qui, ut sequetur, non partiales, nec ab Actore ultra duodecim miliaria distent, nuncupetur, ex quibus agens Elector, Princeps, aut similis unum deligat, coram quibus tenore ordinationis agere atque procedere possit.

TIT. IV.

Quomodo, & coram quo Iudice, Prælati, Comites, Barones, Domini, Nobiles, & civitates, Electores, Principes, & similes in jus vocent.

PRimum, si Prælati, Comites, Domini, nobiles aut civitates, Electorem, Principem, aut similem, Ecclesiasticum vel secularem in jus vocare voluerint, quacunque de causa, Actor Electorem, Principem, aut similem prædictum requirat, sibi jus coram consiliariis suis dari diciq; tunc proximo sequenti Mense requisitus Elector, Princeps, aut similis coram suis consiliariis in aula sua, Actorem, indifferenter, pro Jure reddendo vocet, ac eo in termino aut alio Judiciali sequente novem suorum consiliariorum in Curia sua in Jure Judices collocet, constituatque, ex nobilibus & doctis desumpti indifferenter, ne tamen officiatus ille seu Amptmannus, qui in causa eadem contra Actorem de facto egisset, pro Judice locetur, aut consideat. Ex quibus novenis consiliariis unus, quem Reus pro Judice acceptare, præsente Actore, aut suo Procuratore octo illis consiliariis juramentum deferat, & major seniorque ex octenis rursus illi juramentum quoque deferat, in ejusmodi causa juxta utriusq; partis proposita, & in quantum optimè intelligant se justitiam administraturos, nullo propterea utentes dolo aut fraude, nec cujusquam impedimenti respectu habito.

2. Iidem noveni consiliarii liberi quoque ab omni juramento esse debent, in hac vel alia causa, quæ coram ipsis ventilantur, quamdiu indeterminatæ aut non discussæ pependerint, in quantum hæ stipulationes & juramenta Juri dicundo proferunt esse remoræ aut impedimento. Agens quoque pars coram consiliariis non recoveniatur, mutuòve impetatur: Et Jus hoc quidem judiciumque ab ea Juridica die, qua cœptum & actio instituta est, medii anni spacio finiatur: nisi juridiciali dila-

tione ac decreto prorogetur, tamen infra annum ac diem terminetur. Elector autem Reus, Princeps, aut similis Actori, his quos secum indifferenter adducet, aut suo nomine mittet, ut Juridicis diebus intersint, ac inde ad tuta sua loca & secura revertantur, pacem publicam & salvum conductum indifferenter ctio transmittere debebit.

Violatori pacis publicæ non detur salvus conductus.

3. Neque tamen Actor quenquam secum ducat, aut mittat, qui fractor esset ac violator Imperialis pacificationis nostræ, aut ejusdem Electoris, Principis, aut similis apertus hostis aut offensor. Quòd si verò Elector, Princeps, aut similis, Ecclesiasticus seu secularis coram suis consiliariis prædicto modo se Juri sistere nollet, nec Actori, ut præfatur, justitiam administrare, permissum sit Actori, eundem Electorem, Principem, & similem coram Imperiali Cameræ Judicio nostro, ex hac ordinatione Cameræ Judicii impetere.

Contentio inter Status Imperii hujus ordinationis ergò.

4. Cumq; Prælati, Comites, Domini, nobiles, & civitates de hac justificatione erga Electores, Principes, & similes graviter conquesti sint, tanquam ex eo non expeditum Jus consecuturi, ac ideo pro ordinatione ac constitutione æqui ac maturi Juris vehementer institerint & petierint.

Electores & Principes submittunt se huic constitutioni, ut sequitur.

5. Electores autem & Principes quanquam isti jam pridem constitutæ ordinationi administrandi Juris, suæq; libertati cedere, nonnihil gravabantur: ne tamen pro eo habeantur, tanquam Jus fugiant vitentve, præjudicium contra alios quærentes, aut subterfugia, condescenderunt in hanc cum Prælatis, Comitibus, Baronibus, equestro ordine, & civitatibus agendi Juris administrandique sententiam, sicq; mutuò concordarunt, ut sequetur.

6. Primùm, ut articulus de novem consiliariis, velut præponitur, maneat, locumq; habeat, hoc annexo, ut ex iis consiliariis novenis, ad minus quinq; sint nobiles.

7. Secundò, sicubi agenti parti non placeret coram tot consiliariis agere, ut ex illis novenis, septem, aut quinq; eligantur, qui secundum memoratam ordinationem, ut novem illi agendi decernendiq; habeant potestatem.

8. Electores, Principes, & similes in memoratis duobus casibus, suis consiliariis expensas solvere teneantur.

9. Tertiò, Elector, Princeps aut similis, tres Principes non partiales nominare potest, ex quibus Actor unum eligendi potestatem habeat, qui prædicto factæ ordinationis tenore procedat quoque & decernat.

10. Quartò, Etsi in eo Electores & Principes gravatos se prætendebant, tamen agenti parti permissum sit, Commissarium non partialem, qui ad minus eminentis Prælati status sit, aut Comes, à nobis, si in Imperio fuerimus, aut absentibus nobis, à dilecto fratre nostro Romanorum Rege, petere & impetrare, coram quo, tenore prædictæ ordinationis, procedatur.

11. Quintò, Actor reo novem honestas, non infames personas indicet, ex quibus Actor binas, econtrario Reus, si Elector, Princeps, aut similis, fuerit novem è suis consiliariis, aut aliis nominet, ex quibus Actor tres eligat, qui quini in causa (tenore ordinationis de novenis consiliariis præmonstrato) Jure procedendi potestatem habeant.

12. Sextò, Actor debet ac potest binos non partiales honestos viros, similiter reus Elector, Princeps, aut similis, binos quoq; è suis consiliariis, aut alios aptos, ut suprà ponitur, ordinare, coram quibus in prima instantia, tenore prædictæ ordinationis, agatur ac procedatur. Et si qua iidem quaterni in ferenda sententia differentes seu discordes fuerint, nec de superiori, aut viro bono ex partium consensu invicem sese unire possent: tunc quidem nos, aut nobis absentibus, dilectus frater noster Romanorum Rex, ad utriusque, aut etiam alterius partis petitionem & requisitionem, superiorem virum bonum, non partialem dare ac ordinare debebimus: qui cui parti accedet, aut si ex gravibus causis ac salva conscientia id facere non posset, singulariter quicquid sibi ex scientia & conscientia justum & æquum visum fuerit, pronunciet, atq; decernat, ita tamen, ut utraque partium binos actus seu producta suis ipsorum expensis, & superior, vir bonus communibus partium sumptibus negocium perficiat.

13. Septimò, debet ac potest Actor ex Rei Electoris, Principis aut similis consiliariis, quinos eligere, qui vigore ac vi prædictæ ordinationis novem eorum consiliariorum, pronunciandi ac decernendi potestatem habeant: Attamen ut Reus antequam Actor eos quinos (ut dictum est) eligat, binos aut ternos de suis consiliariis, quibus in eadem causa uti vult, deligendi habeat potestatem.

14. Si verò Elector, Princeps, aut huic similis non tantùm consiliariorum in Curia sua haberet, Actor ex Rei Officiatis, Advocatis, negociorum gestoribus, Vasallis, nobilibus, reliquum numerum supplere debebit.

15. Octavò, debet ac potest Elector, Princeps, aut similis novem consiliarios, ex quibus ad minus quinq; nobiles sint, nominare ac sessioni dare. Coram quibus novenis causa principalis & executio in prima instantia audiatur, & in scriptis, quorum utraq; pars non plus quàm quaterna faciat, agatur: Eaq; scripta de quatuor septimanis, ad alias quatuor septimanas duplicata producantur, & ad summum in tertio scripto omnia ea quæ parti necessaria sunt, exceptiones quoque, impugnationes, & quicquid pro Jure suo ac defensione facere arbitretur, ingeratur. Quarto autem scripto utrinque concludatur, nec in eo quarto scripto ac ultimo utrinq;, novi aliquid ingeratur. Si qua verò Judices in eo quarto scripto ex sese censerent, æquumque putarent Actori ignoranti, nec in prioribus scriptis ea quæ haberet necesse, proponenti, non esse præjudicandum ea novitate rei in ultimum scriptum reservata, non pronuncient. Quod si verò Actori ob itineris longitudinem prædictum tempus ad producendum scripta sua angustum foret, Reus ad petitionem Actoris adhuc quatuor-

decim

decim dies ad quamlibet illorum productionem concedat. Tum & si altera partium necesse habet testes producere, petatq;, ii per Commissarium utrinq; electum examinentur. Atqui si partes in eligendo Commissario sese unierint, utraq; pars examinatorem simul cum scriba ordinet, qui ejusmodi attestationes recipiendi, audiendiq; facultatem habeant. Etsi ita altera pars sua testimonia vel attestationes producit, utraque partium pro defensione assertioneq; suarum productarum attestationum, seu testium excipiendi ac replicandi quatuor hebdomadarum proximarum, & non ultra spaciũ habeat, communicatis utrinq; antigraphis seu copiis; ac sic deniq; conclusum sit finaliter. Utroque autem hoc casu major ac senior inter nominatos rei & conventi Electoris, Principis, aut similis, præsente Actore aut suo Procuratore, de quolibet istorum octenorum consiliatiorum, & quidem major ac senior inter octenos illos consiliarios reciprocè juramentum exigant præstentque, in hac videlicet causa juxta cujusq; partis proposita, & prout optimè sentiat atque intelligat, pronunciet ac judicet, nulla fraude dolóve utens, nec quicquam impedire sese permittens.

16. Iisdem novenis consiliariis quoque sua juramenta per Reum in hac causa aut causis, quæ coram ipsis in Jure vertuntur, quamdin indiscussæ pependerint, remittantur, & ab illis liberi maneant, in quantum ea juramenta seu stipulationes Juri dicundo fuerint remotæ aut impedimento.

17. Quòd si partes quidem in productione testium, ut præmittitur, pro Commissario habendo, si non concordare possent, utriusq; partis ordinati, auditor & Scriba, senioribus prædictorum novenorum consiliariorum stipulentur ac jurent, ut sequitur, videlicet, ut in examine horum testimoniorum neutrales sint, neutræ partium præjudicent, sed hanc attestationem fideliter ac diligenter audituri atq; consignaturi, nec aliquem testium in sua testificatione impediant. Tum & hujusmodi testium dicta neutri partium manifestent, quin potius clàm & secretò esse velint: & prædictis novenis consiliariis, ut Judicibus, sub ipsorum, nempe duorum examinatorum, sigillis obsignata transmittant, sine fraude. Actor quoque, si Prælatus, Comes, Baro, eques, nobilis, aut civitas existit, ut dictum est, in his duobus præcedentibus articulis, Electori, Principi, aut simili, ut reis ad eorum reconventionem, seu mutuam petitionem non teneatur: Verùm & priorib. articulis reconventio locũ habeat.

19. Ut visum fuerit atque placuerit agenti parti, ex prædictis octenis viis unam potest eligere, quamennq; voluerit, eam Elector, Princeps, aut similis acceptare ac sequi debebit, tenebiturque.

20. Et hæ quidem formulæ justificanonis Prælatorum, Comitum, Dominorum, nobilium, & civitatum omnimodo, ut suprà constitutum est, locum etiam habeant in civibus, rusticis, & aliis subditis contra Principes, & similes, atque (ut prædictum est) serventur.

TIT. V.

Quomodo & coram quibus Iudicibus Prælati, Comites, Barones & nobiles, Imperiò immediatè subditi, invicem in Iure conveniri debeant.

E Contrario si Prælatus, Comes, Dominus, nobilis aut cliens seu vasallus adversus Prælatum, Comitem, Dominum, nobilem, aut alium nobilem immediatè Imperio subditum, actionem & petitionem habet; Reus tenebitur ad Actoris requisitionem & insinuationem tres Electores, Principes aut similes nō partiales, nec ultra duodecim miliaria distantes nominare, ex quib. Actor unum eligat, qui conveniente loco diem dicat, causam cognoscendi audiendiq;, & ex ordinatione (quemadmodum suprà proximo articulo in versiculo incipiente, Tertiò, ut Elector &c. constitutum est) agat atq; procedat. Aut si id quidem acceptare nollet, Commissarium non partialem à nobis, si in Imperio erimus, aut absentibus nobis, à dilecto fratre nostro Romanorum Rege impetrabit, coram quo secundum prædictam ordinationem, quo modo Electores, Principes, & similes in Jus vocentur, constitutum est, procedatur.

Reus tres Principes nominatim indicat, ex quibus Actor unum eligit.

2. Aliàs Imperio non immediatè, sed aliis dominis subjectus, aut iis de causis, quæ Electoris, Principis, aut Domini cujusdam Jurisdictioni absque medio subjectæ sunt, sub ordinario suo Judice, vi & tenore ordinationis permanere ac stare Juri debet.

TIT. VI.

Quomodo in expendendo aut sumptibus considentium consiliariorum, in salvo conductu partium, appellationibus & aliis servari debeat.

IN omnibus prædictis articulis utrique partium ad Imperiale tribunal Cameræ appellandi facultas data sit, prout in præmissa ordinatione novenorum consiliariorum, aliasq; continetur, ac cuique Imperio subdito permissum est. Ubi autem sic à latis sententiis ad Judicium Cameræ appellatur, coram eodem Judicio Cameræ nova nulla proponantur aut producantur, nisi à partibus per juramentum, quod Judici Cameræ ipsæ, aut sui legitimi Procuratores faciant, obtenuerint, quòd ista in prima instantia nescìverint, aut non potuerint exhibere seu producere, quodque existimet, hæc nova producenda ad obtinendum Jus suum conferre. Et sic quidem in omnibus prædictis justificationibus primæ & secundæ instantiæ procedatur, agatur, & servetur, ut antè de petitis Principibus reis constitutum est.

Appellandi facultas seu potestas libera utrique parti conceditur.

2. Electores, Principes, & similes consiliarios suos eò promoveant quoq;, ut se de causa ut præ-

fatur, intromittant, atque in ea decernant, idq; impensis ac sumptibus suis. Adhæc Actores, & quos secum indifferenter adducunt, pace publica & salvo conductu quantum opus est tueri debent. Tamen suo sibi cuilibet Electori, Principi aut simili, etiam Prælatis, Comitibus, Baronibus, equitibus, aliisq; nobilibus, sicubi specialia pacta, conventa, consvetudines, aut usus cum suis nobilibus subditis & incolis constitutos habeant, jure, extra prædictos articulos, salvo ac integro.

Tit. VII.

Quomodo pro Principatibus & Comitatibus &c. in Jure agatur.

Causæ principatuum Imperatoris & Regi reservantur in Imperio Justificandæ.

Si quæ causæ inciderent, principatus, Ducatus, Comitatus &c. concernentes, qui ab Imperio in feudantur, & ab altera parte mediante Jure auferentur per diffinitivam, Horum sententiam nobis, aut si absentes erimus, dilecto fratri nostro Romanorum Regi, citra tamen aliarum causarum hujus ordinationis præjudicium, reservatam volumus, neceas quidem extra Imperium Teutonicæ nationis trahentes.

Tit. VIII.

Quomodo, & coram quo Iudice spoliorum causa, communem & publicam pacem non lædentia, agatur.

De spoliis & spoliatis præter publicæ pacis violationē læsionemque factis.

Quandoquidem communium ac levium spoliorum ergò, quæ non vi, violentóve facto, sed tamen contra Jus fiunt, nec Imperiali pacificationi, ejusve pœnis aut cohertionibus sunt subjecta, multijugi errores contentionesque sacro in Imperio contingere possent, Electores, Principes, & communes Status, ac absentium nuncii, consiliarii, & Legati, rectè in memoriam revocarunt pro conservatione firmæ pacis & æqui Juris maximoperè necessarium fore, spoliatis in ejusmodi casibus maturè justitiam administrari, ut si qua immeritò spoliati essent, protinus sua recuperarent, prout ista in communi scripto Jure salubriter provisa sunt.

2. Ad promovendam igitur provehendamq; æquitatem ac celerem justitiæ administrationem, Electores, Principes, & similes, Prælati, Comites, Barones, Domini, & civitates, nobis honorificè juxtà ac humiliter gratificantes, modos eos ac formulas justificationum, qualiter ex in Imperii & hac Judicii Cameræ sanctione propter ipsos constitutæ sunt, in his causis communia & levia spolia concernentibus, aliquatenus susceperunt, eaq; aliquantò arctius contraxerunt, & æqua compassione erga spoliatos ejusmodi justificationum modos formulasq; eò direxerunt, ut spoliatus æquo Juris auxilio ad justam restitutionem suorum maturè pervenire possit, ut sequitur.

Omnes spoliati agere possunt, sublimes ac infimi.

3. (Sic deinceps aliquis Elector, Princeps, aut similis Imperio immediatè subjectus, alium quempiam Ecclesiasticum aut secularem Electorem, Principem, Prælatum, Comitem, Dominum, nobilem, civitatē, civem, aut colonum: Aut si quis Elector, Princeps, aut similis, alterius Electoris, Principis, aut Status subditos, aut quempiam suorum subditorum sub se ipso habitantium, sive Ecclesiasticus sive secularis ingenuus, aut non ingenuus, nobilis aut non nobilis fuerit, in aliquo bonorum suorum, qualicunq; nomine vocetur, nullo excepto, aut possessione sua spoliaverit aut privaverit.

Matura sit spolii expeditio.

4. Spoliatus Elector, Princeps, aut similis Principi, contra spoliatorem, sicubi suus status fuerit, ex justitiæ consequendæ forma modoq;, Inter Electores, Principes aut similes juxta Imperii ordinationem facto, utantur: matura tamen ejusmodi expeditione ac determinatione, velut infrà recensebitur & commemorabitur. Si autem spoliatus fuerit Prælatus, Comes, Baro, nobilis, civitas, civis, rusticus, aut subditus Ecclesiasticus sive secularis, potestatem habeat formulam unam earum, quas Electores, Principes, & similes Principi, ut præfertur, contra Comites & nobilitatem susceperunt, suo arbitratu eligendi: Quam viam etiam Electori, Principi, aut simili, à quo præmisso modo spoliatus esset, clarè ac differenter indicare ac petere debet, sibi secundum eam electam viam modumque novenos illos consiliarios, aut electas ordinatasve personas unà cum consiliariis dari, ac sessioni collocari.

5. Idem Elector, Princeps, aut huic similis tenebitur, infra mensem proximè sequentem, aut si legitima impedimenta haberet, ad summum infra sex septimanas, postquam ab Actore requisitus est, Actori novenos suos aliósve consiliarios, aut delectas ordinatasve personas simul cum consiliariis juxta viam formamque ab Actore propositam sessioni collocare: ita quidem ut Actor Judicium justificationemq; suam infra mensis aut sex septimanarum spacium, ut suprà memoratum est, postquam spoliantem requisivit, per obtentionem consvetæ Citationis inchoare, ac desuper procedere possit, prout de Jure.

Advocatos & Procuratores patri genti dabit de suis Reus Princeps.

6. Quòd si Actor Advocatos & Procuratores sibi acquirere, aut ob tenuitatem facultatum alicunde secum adducere non posset, Elector, Princeps, aut principi similis, Actori ad requisitionem ejus, idoneas, prudentes, eruditas personas sub Electore, Principe, aut simili habitantes ad inserviendum pro æquo & mediocri salario compellat, aut sicubi paupertatem juraret, prout de Jure fideliter advocandum, procurandum & inserviendum, ut decet. Quibus & Elector, Princeps, aut similis juramenta sua hoc casu remittere debet.

Summariè procedendum in causis spoliorū.

7. Considentes verò, in ejusmodi causis communia spolia concernentibus, summariè secundum Juris ordinem procedant, & Judicii justificationisque conclusionem maturent, ut Actor infra anni spa-

anni spacium, ab eo dom illis coram in Judicio causa cœpit pendere, finem, & sententiam diffinitivam absque omni impedimento & remora consequatur.

8. Quòd si autem Actor spoliantem requirat, vigore ac vi prædictarum viarum ac justificationum, tres non partiales Principes nuncupandos, ex quibus unum sibi Judicem deligat, ei Elector, Princeps, aut similis Principi, super eo requisitus, absque recusatione pareat, & Actori tres non partiales Principes, juxta prædictam ordinationem, proponat, ac eum, quem Actor eliget, infra quatuordecim dies post ejusmodi electionem requirat ad causam in se recipiendam. In quo casu, aut sicubi Actor tenore jam dictæ ordinationis, Commissarium nactus esset, quod & ipsum sibi liceat, tenebitur delectus Princeps aut Commissarius, Actori ad requisitionem ejus infra mensis spacium Citationem decernere, causam Juri adhærere, eique, ut prædictum est, infra anni spacium pro finali determinatione auxilio esse.

9. Si & diffinitiva pro Actore contra Reum lata, & ab ea ordinario more non appellatum fuerit, nec Actor infra tempus Judicii Cameræ ordinationis vigore sententiæ restitueretur, tunc ad interpellationem Actoris victoris per Imperiale Judicium nostrum Cameræ ad justam executionem memoratæ sententiæ procedatur, agaturque, Actoriq; auxilium præstetur omni modo, ac si eadem sententia in dicto Cameræ Judicio nostro lata, promulgataque esset. Victor non interposita appellatione ad executionem latæ sententiæ procedat.

10. Verùm ubi reus Elector, Princeps, aut Principi similis, in sententia succubuerit, & ab ea ordinario modo, prout de Jure provocaverit, appellationem suam in tribus mensibus à tempore ordinariè interpositæ appellationis computandis, Judicio Cameræ insinuare, adhærentemque facere debebit, nec appellanti in ea secunda instantia novi quicquam proponendi facultas concedatur, nisi præstitent juramentum, propterea hujc Cameræ Judicii ordinationi nostræ ad sæpedictas Justitiæ formulas annexum & expressum, quin per dictum Cameræ Judicium maturè & absque remoratione procedatur.

11. Si autem prima in instantia contra Actorem pro reo pronunciaretur, Actori ad Cameræ Judicium, prout Juris est, appellandi, suamque appellationem prosequendi, libera potestas sit, ubi quoque maturè & absque cessatione causa expediatur. Similiter tamen suam appellationem, ut prædictum est, in tribus mensibus insinuare, ac pendentem facere debebit. Appellandi ad tribunal Cameræ potestas sit.

12. Quòd si verò contingeret, ut spolians Actori novenos, aut alios consiliarios, seu electas, ordinatasve personas unà cum consiliariis intra mensis spacium, aut casu legitimorum impedimentorum in sex septimanis ad summum, uti memoratum est, non sisteret atque sessioni daret: aut si delectus Princeps, aut impetratus Commissarius Actori ad suam requisitionem in mensis tempore Citationem non decerneret, quò Actor statuto eo tempore actionem suam inchoare posset: Aut si requisitus Elector, Princeps, aut Status, Actori tres non partiales Principes protinus non nominaret: vel Actori ad ejus interpellationem nullos Advocatos ac Procuratores compelleret, tunc causa quidem simplicis spoliationis, uti præfatur, mox ipso Jure ad Imperiale Cameræ Judicium nostrum devoluta sit, & Actori ad suam requisitionem Citatio decerni, contraque spoliantem, qui in memorato Judicio nostro Cameræ, hoc casu, Juri stare tenetur, maturè & prout de Jure procedi debebit.

13. Similiter si eveniret, ut noveni consiliarii, aut electæ seu ordinatæ personæ unà cum consiliariis, aut impetratus Commissarius vel delectus Princeps Actori infra anni spacium, postea quam appensa Juri causa est, ad finalem declarationem & diffinitivam sententiam non perduceretur, anno elapso causa denuò Imperiali nostro Judicio Cameræ ipso Jure devoluta sit, & ad requisitionem Actoris per dictum Imperiale Judicium nostrum Cameræ eo in statu, quo prius quàm coram confidentibus, aut impetrato Commissario aut delecto Principe cœpta fuerat, reassumi debebit. Confidentes quoque, aut Commissarius, aut delectus Princeps teneantur, ad interpellationem Actoris omnia Judicialia acta in sex hebdomadibus ad summum edere spoliatoris impensis.

14. Ubi verò in his moras necterent, Imperiale nostrum Judicium Cameræ compulsoriales decernat, subque pœnis Juris compellat ad ejusmodi Actorum editionem, ut suprà dictum est, porroq; maturè procedat, ne Actor in longum remoretur, quin potius maturam justitiam consequatur, prout in ejusmodi spolii casibus ac privationibus æquum & justum est.

Cæterùm, si Prælatus, Comes, aut nobilis quispiam Imperio immediatè subjectus, Electorem, aut Principi parem, Ecclesiasticum vel secularem, aliumve Prælatum, Comitem aut nobilem, Imperio quoque absque medio subjectum, suis rebus bonisve absq; vi, communisq; publicæ pacis violatione privaret, spoliaretve: Actor spoliantem Jure convenire potest, ac ea Judicii justificationisq; formula uti, quam Imperialis ordinatio constitutioq; memoratis Electorib. Principib. & similibus contra Prælatos, Comites, & nobiles: & Prælatis, Comitibus atq; nobilib. reciprocè ac mutuò diffe-

renter præscribit. Processus tamen omni modo instituatur, maturè item procedatur, actorique infra annum expeditio fiat: aut ob moram causa ad Imperiale Judicium Cameræ devolvatur, quemadmodum de his ad longum hic ordinatum est, & constitutum.

Simplicium spoliorū causæ coram ordinariis judicibus explicentur.

15. Si qua verò inter Electoris, Principis aut Status cujusquam subditos, sub quibus utraq; partium habitarent: aut inter subditos, quorum Actor sub uno, Reus verò sub alio Electore, Principe, aut Statu habitaret, lites & controversiæ emergerent, dictorum simplicium ac levium spoliationum gratia nullam pacis violationem habentium, eæ in prima instantia coram ordinariis Judiciis determinari & expediri debebunt, prout de Jure.

Spoliatis ante hanc constitutionem nihil præjudicatur.

16. Si quis ante hoc tempus spoliatus, & nondum restitutus esset, sive sit in publicæ pacis læsionibus, aut generalibus levibus spoliis, ei prærogatum nihil, sed reservatum sit, actionem suam & restitutionem debito more modoque petere ac terminare, reservata tamen reo defensione & exceptione sua.

De Personis et Causis, quæ sua natura ac Proprietate, non attento eo, an immediatè aut absque medio, Imperio sint subjectæ, in prima instantia ad Imperiale Judicium Cameræ pertinent. Et primum:

Tit. IX.

Quòd ob transgressionem Imperialis pacificationis coram Iudicio Cameræ agi possit.

Publicæ pacis Wormatiæ facta constitutio, Anno 1521.

POsteaquam antea quoque in Conventu nostro Wormatiæ, Anno vicesimo primo celebrato, matura deliberatione habita, unanimique consilio nostrorum & Imperii Electorum, Principum & Statuum generalem & communem publicæ pacis constitutionem fecerimus sub magnis quidem & gravibus pœnis, eamq; postea sequentibus, & præsertim in his Comitiis Augustæ, quibusdam necessariis additionibus & declarationibus ampliaverimus ac declaraverimus, modo ejusdem constitutionis publicæ tranquillitatis prioribus nostris & Imperii Recessibus, ac huic quoque insertæ, expresso. Ut igitur eadem firmiter teneatur & exequatur constitutio, necessariam quoq; provisionem cautionemq; fecimus, quo modo contra fractores, violatores, & transgressores illius, non solùm in recenti facto per defensionem, verùm etiam per denunciationem, declarationem, & extorsionem pœnarum, aliàsq; agi & procedi debeat, omni modo prout sequetur, videlicet,

Publicæ pacis læsio quomodo fiat.

2. Si quis sublimis aut humilis secularis status, quicunq; is ille ve, unus an plures fuerint, contra unum pluresve articulos in memorata stipulataq; nostra publica pacificatione positos egerit, feceritve, aut agere facereve quid conatus fuerit; aut ordinationem ac obligationem dictæ nostræ publicæ pacificationis in uno aut alio articulo contempserit, ei non paruerit, aut pareri operam dederit, effeceritque, sed in eo deses, supinus, vecors, ignavus & negligens comperiatur, is illiq; & facto & Jure in pœnas violatæ pacis, præcipuè in nostrum & sacri Imperii bannum ac proscriptionem unà cum aliis pœnis jam inciderunt, eum, eosq; etiam sicubi delictum hoc & transgressio notorium & publicum fuerit, eas in pœnas incurrisse his mediantibus declaramus. Quodq; contra eum eosq; denunciationibus, declarationibus ejusmodi executionis ac extorsionis pœnarum per nos, nostrumq; dilectum fratrem Romanorum Regem, aut Imperiale nostrum Judicium Cameræ, ad interpellationem & requisitionem læsæ partis, Imperialis fiscalis nostri, aut ultrò, suiq; officii gratia severè & irremissibiliter procedatur, ac prout de Jure agatur. Quàmprimum quoq; is aut illi pacis fractores tam per nos, dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem, aut Imperiale nostrum Judicium Cameræ prævia Citatione aut vocatione in dictum Bannum ac proscriptionem declarati fuerint, ejus aut eorum corpora & bona publicè omnibus liberè permissa sint, nec quisquam temerè agere seu delinquere in eis violandis & prehendendis potest. Tum & omnes obligationes, stipulationes & fœdera ipsos concernentia, ex quibus actiones habere possent, erga obligatos, invalida sint ac mortua. Feuda quoq;, quibus transgressor usus fuerit, ad Dominos recidisse, transiisseq; debent, quamdiu vixerit pacis violator, se aliosq, feudi hæredes eisdem non investiri, nec portionem suam aut usumfructum concedi. Attamen dominus feudi usumfructum eorundem feudalium bonorum, in quantum ultra necessarias expensas annuè superrerit, Actori aut læsis ad æstimationem Judicii Cameræ reddere atq; persolvere teneatur, quamdiu violator pacis vixerit, aut donec idem pacifragus cum læso se concordaverit, causamque transegerit. Læsis autem suisque conjunctis & auxiliatoribus medio tempore, ac priusquam declaratio sequatur, contra eos ipsos patratores ac pacifragos, suosque asseclas, auxiliatores, & receptores defensio sua ac persecutio in recenti facto, aut cum amicos & auxilia sua habere queat. Idque omne Electoribus, Principibus, & Statibus Imperii significandi, perscribendi, ac insinuandi potestatem habeat, non prohibitum, sed potius reservatum esse debebit.

3. Et si contingeret, ut quispiam contra hanc nostram publicam pacificationem alium cum armata militia & exercitu violentèr invaderet, debemus nos ac volumus tunc, aut absentibus nobis, dilectus frater noster Romanorum Rex, aut Imperiale nostrum Judicium Cameræ, ad requisitionem ejus, qui invasionem metuit, & se ad Jus justitiamque refert, aut Imperatorius fiscalis noster, iis qui

iis qui in aggressura & expeditione essent, sub pœna Banni ac præscriptionis inhibere, ab armis & facto violento seu impressione ut desistant, ac æquo Jure justitiaque contenti sint.

4. Quod si verò is, sive, quibus sic inhibitum est, inobedientes fuerint, mox Imperatorius fiscalis noster contra eos inobedientes ad declarationem super prædicto Mandato sine mora procedat: Eosque inobedientes per nos, dilectum fratrem nostrum Romanum Regem; aut Cameræ Judicium nostrum in Bannum aliasque pœnas publicæ pacis; ut decet; decernemus ac declarabimus;

Declaratio contra inobedientes per fiscalem Cameræ.

5. Nihilominus quoque nos, dilectus frater noster Romanorum Rex, aut Cameræ tribunal nostrum, contra omnes & singulos auxiliatores eorum, qui, ut dictum est, in armis & expeditione violentæ impressionis steterint, generalem revocationem ac missionem sub pœna Banni maturè evulgabimus ac publicabimus: Similiter & alios confines ac vicinos pro conservatione, ut prædictum est, requiremus ac invitabimus, illi aut illis, contra quos impressio & aggressura suscipitur, auxilio venturos defensionemque & suppetias laturos fore.

Generalis revocatio & missio militū sub pœna Banni maturè facienda.

6. Volumus quoque, si quis Ecclesiastici aut secularis status, quisquis ille fuerit, contra publicam pacem læsus, vi oppressus, aut suis bonis, quocunque nomine vocetur, nullo excepto, violata pace privatus spoliatusve fuerit, ejus læsi spoliativè arbitrio ac voluntati relictum esse, patratorem & pacifractorem super pœnis Juris & nostræ pacificationis conjunctim aut divisim, simul, & super vi violentiaque, læsione & spoliatione unà cum prædictis pœnis, aut super quolibet singulatim coram Imperiali nostro Judicio Cameræ accusare. Ad quæ ibi per Judicem nostrum Cameræ & Assessores maturè Jus debitum justitiaque administretur. Citra tamen Imperatorii nostri fisci, ejusque Juris, patratæ pœnæ nomine præjudicium,

7. Sique hoc modo coram nostro Judicio Cameræ vis illatæ aut privationis ergò pariter & ad pœnam actiratum fuerit, & accusatus pendente & nondum finita lite in fata concederet, ante vel post litiscontestationem: tunc instantia Judiciumque memoratæ læsionis aut spoliationis gratia, ad hæredes accusati & successores perveniat ac delabatur: & hæredes teneantur istud Judicium, instaoriamque eo in statu, uti repererint, continuare, & quicquid desuper in Jure decretum pronunciatumque fuerit, expedire, aut aliis viis modisve cum Accusatore transigere.

Violatæ pacis actio transit ad hæredes lædentis.

TIT. X.

Quomodo contra eos, qui de fracta pace, aut quòd fractoribus pacis clandestina auxilia tulerint, suspecti sunt, agatur, & ad purgandum procedatur.

SI quis ex Electoribus, Principib. Prælatis, Comitibus, Dominis, nobilitate, civitatibus, aut aliis quacunque dignitate sint aut conditione, Ecclesiastici aut seculares, aut sui, adversus hanc publicam pacificationem, clàm captivus abduceretur, retineretur, aliis venundaretur, traderetur: castrum, civitatem ac domicilium clanculum irrueret: injustis, fraudulentis cædibus, latrociniis, incendiis, aliisque viis in corpore suo aut bonis contra Jus, fasque & nostram publicam pacificationem læderetur, aut vi obrueretur, quacunque via modoque id fieret, nec patratores manifesti, neque accusator eos tales esse, probare vellet aut posset, ii tamen ex legitimis gravibus & sufficientibus indiciis suspecti essent, aut de eo publica vox & fama, aut ex similibus indiciis aliquis suspectus foret, quòd ejusmodi patratoribus & offensoribus, contra dictam publicam pacificationem, auxilium, suppetias, opem, aut hospitium, transitum, cibum, potum, aut alia adminicula præbuisset aut fecisset, eos domi suæ detinuisset, neque id tamen palam aut manifestè constaret: Volumus, quò in hujusmodi ac similibus casibus Accusator ad accusationem suam, & Reus sive accusatus ad prosecutionem suæ nocentiæ aut innocentiæ maturius, minoribusque impensis pervenire possit, læso licere, potestatemque factam esse, eum, qui de facinore, aut auxilio, aut quòd ad ea connivisset, suspectus sit, coram suo, hoc est, suspecti ordinario Judice, sive coram nobis, dilecto nostro fratre Romanorum Rege, aut Imperiali nostro Judicio Cameræ, se ut medio juramento purget, in Jus vocandi: Ita tamen ut Judici, quem deliget, prius articulatim significet, quibus ex causis violatorem spectum habeat. Et si Judex causas & indicia suspitionis relevantia, & causæ conferentia ac admittenda putet, decernat citationem, cui articulos suspitionis inserat, ac suspectum ad certam diem citet, vocetque, ut si non fuerit Elector aut Princeps, personaliter compareat, ad articulos suspicionis in Jure respondeat, seque desuper coram & personaliter medio juramento purget, suamque innocentiam sic patefaciat. Simul & cum ista Citatione, suspecto, nostro loco & sacri Imperii nomine salvum conductum pro se ac suis quibuscunque, quos ad eam diem secum adduxerit, indifferenter & absque fraude, dictam diem adeundo & ab ea recedendo ad loca sua tuta præstabit in scriptis. Quæ Citatio quidem, casu, quo in conspectum citari & ob oculos, aut conversam ad habitationem seu domicilium pervenire, aut insinuari non posset, duobus aut tribus locis, ubi citato procul dubio innotescet, affigatur, ad quam etiam citatus, si non est Elector aut Princeps, personaliter, si autem Elector est aut Princeps, per suum legitimum Procuratorem seu mandatarium comparere, & ad articulos respondere debebit. Et si eos negaret, si tunc pars accusans suspitionem per sufficiens Indicium publicam vocem, famam, aut unicum testem, qui de facto, auxilio, ope, aut quòd connivisset, testaretur, indicat: Aut si suspectus tenuis & humilis status, & accu-

ſans ſublimis & honeſta perſona, fide digna, ſtatus, conditionis, viræq; integræ & probatæ fuerit, & ſic prnpoſitos artieulos, quòd veros credat, juramento adfirmaret, ac confirmaret : tunc ſuſpectus tenebitur, eique decreto injungatur, perſonaliter ſeſe per juramentum purgare : niſi Judex ex iſtis cauſis in Jure propoſitis moveretur, ad dandum commiſſarios, coram quibus ſuſpectus domi ſuæ, aut aliàs opportuno loco juramentum purgationis perſonaliter præſtaret, ad quod his mediantibus admittendus erit. Si verò communitas Eccleſiaſtica vel ſecularis hoc modo in Jus vocaretur, duæ partes conſulatus ejuſdem communitatis coram Commiſſario propterea ordinando, perſonaliter, prout ex Juris ordine decet, jurare debebunt. Et ſi quæ in his aliquot ſpeciales perſonæ conſulatus ſuſpectæ per Accuſatorem nominarentur, eæ inter memoratas duas partes quoque ad jurandum recipiantur & admittantur. Si quæ verò ejuſdem civitatis aut Communitatis privatæ ſeu ſpeciales perſonæ, ſive in conſulatu, ſive extra fuerint, ſuſpitione laborarent, cum iis, velut cum aliis privatis perſonis prædicto modo agatur ſerveturque. Et ſi accuſatus tantoperè ſuſpectus fuerit, ut etiam compurgatoribus opus ſit, diſcretioni Judicis ſtet, an ei illos imponat nec ne. Qui jurent ſe credere, hunc vel eos, qui ſe mediante juramento purgarunt, & excuſarunt, rectè juraviſſe. Qua purgatione facta à ſuſpitione vacare liberque eſſe debet, & utrunque juramentum rectum verumq; putari, donec accuſatus in Jure de facto convictus fuerit. Tunc debet ac poteſt contrà convictum tanquam facti reum, ac perjurum ad pœnam, aliaſque ut juſtum eſt, procedi agique.

2. Si verò Accuſatus purgationem aut excuſationem aliqua via modóve recuſaret, ſive ad Citationem & dictam diem perſonaliter abſque fide digna demonſtratione legitimi impedimenti non compareret, tunc quidem ejus, de quo ſuſpectus aut accuſatus eſt criminis reus habeatur ac decernatur. Accuſatori etiam, aut Imperiali noſtro fiſcali Citario, ad videndum & audiendum ejuſmodi facti ergò in Bannum ac pœnam publicæ pacificationis incidiſſe, declarari ac denunciari, impartiatur, & ſuper eo ulteriori probatione accuſati facinoris (niſi accuſatus ſuam innocentiam proponere vellet, in quo audietur) in pœnam noſtræ pacificationis declaretur, denuncietur, aliaſque in hoc, ut æquum eſt, procedatur, agaturque.

3. Et ſi propterea in Bannum declaretur, debemus nos, & quiſquam Elector, Princeps, Comes, Dominus, Poteſtas, Magiſtratus, aut alius ſcienter eum in Curia auláve, domo aut aliàs non fovere, ſuſtinere, colligere, hoſpitióve ſuſcipere, cibum, potúmve non præbere, clàm palamve : quinimò eum tempore, quo Bannitus proſcriptuſque eſt, vitare, pro infami reputare & ſervare, & ab omnibus contra ipſum taliter agi, qualiter vigore ac tenore conſtitutæ publicæ pacificationis decebit.

Teſtimonium non comparentis ad probandum impedimentum requiritur.

4. Si is verò tali modo, ut præfatur, citatus, reſpectu corporis ſui, aliaſve notis legitimiſque cauſis perſonaliter comparere nequiret, de ſuo aut proximè vicino Domino aut Magiſtratu fide dignum teſtimonium ſub ejuſdem Magiſtratus Sigillo, Judici tranſmittat, atque ſic ſuæ abſentiæ & non comparitionis cauſas & excuſationes proferat, ad quas Judex ei ulteriores dilationes (ſi qua fortè ſpes eſt, impedimentum brevi ceſſaturum eſſe) admittat, ſtatuatque. Quod ſi non brevi ceſſaverit, juxta ordinationem de Commiſſariis ſupradicto modo in cauſa procedat, agatque.

Juramenti præſtatio per Procuratorem fit in animâ Principis.

5. Quòd ſi ſuſpectus fuerit Elector aut Princeps, is poterit ejuſmodi juramentum coram Judice per ſuum legitimum Advocatum, qui ad minus ex nobilitate ſit, in animam ſuam præſtari committere.

6. In his quoque cauſis ſummariè, ſecundum Imperii conſtitutionem de fracta violataque pace, ſemper procedatur.

7. Debebimus nos quidem ac poterimus, dilectus item frater noſter Romanorum Rex, aut Imperiale noſtrum Judicium Cameræ, non ſolùm ad implorationem partium aut Imperialis noſtri fiſcalis, verùm etiam ex proprio motu, atque officio, ejuſmodi purgationem & excuſationem proponere, eamque illis, qui prædicto modo ſuſpecti fuerint, præſtandam imponere, quemadmodum de his omnibus ſpecialis articulus in pacificatione noſtra perhibebit.

8. Unicuique, qui alium non ſupperiarum modò & auxilii lati, ut ſuprà dictum eſt, ſuſpecti, verùm etiam quòd reus ſit, accuſare, idque crimen probare vult, reſervatum eſſe debet, coram Imperiali noſtro Judicio Cameræ aut aliis ordinariis Judiciis, quò ejuſmodi cauſæ ſpectant, intentare, ubi maturè etiam juſtitiam conſequatur.

9. Si quis autem alium abſque legitimis cauſis in ſuſpitionem traheret ac diffamaret, nec ſuſpitionem tamen jure proſequeretur, is, qui, ut jam dictum eſt, in ſuſpitionem traheretur, poteſtatem habeat, eum, à quo in ſuſpitionem trahitur, coram Imperiali noſtro Judicio Cameræ, aut ſuo ordinario Judicio propterea impetere, ubi etiam maturè juſtitiam conſequatur. Nulli poteſtati ſeu Magiſtratui his mediantibus detrahentes, quibus poteſtas eſt, contra eos, qui maleficii ſuſpecti ſunt, agendi ac procedendi, prout ſingulis in locis conſvetum eſt, & uſitatum.

TIT. XI.

De purgatione eorum, qui bona ſua fraudulenter alienant, aut qui ejuſmodi bona eo modo acceptant.

ITem declaramus, ordinamus, ſtatuimus ac volumus, pro conſervanda ac exequenda noſtra publica pacificatione, ſi quis, qua dignitate, ſtatu aut conditione eſſet, ex legitimis indiciis in ſuſpitioné

veniſſet.

venisset, quòd castrum, civitatem, munitionem, res aut bona fraudulenta intentione, in suam utilitatem & commodum, vendidisset, alienasset, mutasset, aut alicui tuitionis seu defensionis nomine, aliòve modo tradidisset, quo colore aut forma id factum esset, ac tunc quidem publicam pacem transgrederetur, ac frangeret, nos, dilectusque frater noster Romanorum Rex, seu tribunal nostrum Cameræ, officii gratia, vel ad implorationem læsæ partis, aut Imperatorii fiscalis nostri, potestatem ac facultatem habebimus, venditorem & emptorem, alienatorem, tradentem & acceptantem, aut defensorem Dominum, qui jam dictæ fraudis, dolique suspecti essent coram nobis omni modo, ut in præcedenti articulo continetur, citandi, vocandi, scriptóq; accersendi, ad ejusmodi fraudem expurgandam. Et si iive tali modo scripto vocati personaliter non comparerent, aut purgationem non facerent, propter eam inobedientiam & contumaciam vigore ac vi memorati articuli contra eos agatur ac procedatur.

TIT. XII.

Quòd contra eos, qui bannitorum bona, ad bannitorum utilitatem acceptant, in Imperiali Iudicio Cameræ agi possit.

SImiliter statuimus, ordinamus ac volumus, his mediantibus severè mandantes, si quis declaratus bannitus aut pacifragus bona sua alicui Principi, Magistratui, communitati, aut aliis tuitionis defensionisque nomine, offerre seu tradere vellet, aut traderet, ea bona ab iis Principibus, Magistratibus, Communitate, aut aliis non acceprentur, aut ab ipsimet in bannitorum aut pacifractorum utilitatem recipiantur: Si verò id ita fieret, declaramus, decernimus, ordinamus ac volumus ejusmodi traditionem aut acceptationem declaratis bannitis aut pacifragis nihil prodesse, nulloque usui aut utilitati fore, eosq; Principes, Magistratus, communitates per id de facto in Bannum, aliasque pœnas contra pacifragos statutas, incidisse, Atq; ita per nos, nostrumque dilectum fratrem Romanorum Regem, aut nostrum Judicium Cameræ denunciabuntur ac declarabuntur.

Læden... seu violatoris ... na sua alienan... tis, non sunt acceptanda aut defendenda.

TIT. XIII.

Quòd contra plures ac diversos unius castri possessores (vulgò Ganerben) qui bannitos in id castrum receptant, coram Iudicio Cameræ agi debeat.

CUmque in nostra publica pacificatione articulus, quo cavetur, ne communes unius castri hæredes seu possessores, bannitos aut pacifragos ad communitatem ac Jus, quod cum illis habent, admittant, velut dictus articulus publicæ pacificationis prohibet: Volumus, ordinamus, statuimus & declaramus, si cubi communes hæredes, bannitos aut pacifragos, sua parte communis sustentationis aut Juris uti frui sinant, & in hoc inobedientes fuerint, per eam inobedientiam in pœnas hujus nostræ pacificationis conservandæ ac declarandæ incidisse, ac præterea in bannum ac pœnas pacificationis per nos, nostrumq; dilectum fratrem Romanorum Regem aut Cameræ Judicium nostrum declarandos ac denunciandos esse.

Receptores in pœnam violatæ pacis incidunt.

TIT. XIV.

Quòd contra eos, qui profugos hostes subditos contra Magistratum suum receptant, coram Iudicio Cameræ agatur.

QUandoquidem multifariam in Imperio contigit, ut aliqui leves subditi ob delicta, à Dominis & Magistratu suo abeant fugiantque, ut Jus ita justitiamq; evitent: aut aliàs iniquè dominis suis aut eorum subditis minentur, & in prætensa causa sua ordinario æquoque Juri stare nolint, his obviando sancimus, & statuimus, ut deinceps nemo eos sciens promoveat, foveat, sustentet, domo hospitióve suscepter aut conducat: Verùm Magistratus, sub quibus ejusmodi profugi se sustentant, ubi tales minas sentiant aut intelligant, eos obligent, & in stipulationem accipiant ordinario Juri coràm eorum Magistratu se sistendos, & à facto abstinendos fore. Tum & Magistratus alter alteri contra ejusmodi profugos personas expedito Jure ac minoribus expensis subvenire debent, contra quod iidem profugi minantes nullam libertatem, tuitionem aut defensionem habeant, nisi quòd Domini seu Magistratus pacem publicam & necessarium conductum adversus vim violentiamque ad sistendum se Juri præbeant, simul & maturè illis justitiam administraturi. Quicunque verò Magistratus contra hæc aliquem foveret, conduceret, nec Juri, ut prædictum est, obligaret sisteretve, ubi requisiti essent, is unà cum soto ac conducto pro pacifragis habeantur, contra quos coram nobis, coram dilecto fratre nostro Romano Rege, aut nostro judicio Cameræ ad pœnam publicæ pacificationis procedatur, agaturque.

Profugi ad Jus ordinarium ... sustinendum ... compellendi sunt.

Tit. XV.

Quòd contra Magistratus, qui adversus vagos & errones milites, aliis non sunt auxilio, coram Iudicio Cameræ agatur.

QUòd si in futurum accideret, ut in cujusquam nostrorum Electorum, Principum, aut aliorum Statuum, Ecclesiasticorum vel secularium, Principatu, ditione, civitate, aut territorio alieni milites equestres aut pedestres, seu singulatim seu turmatim catervatimve, aliasve aliquanto in numero, præter Electoris, Principis, aut Domini cujusque loci voluntatem ac permissionem commorarentur aut vagarentur, Elector, Princeps aut Status, in cujus Principatu, ditione, aut territorio ejusmodi milites congregarentur, eos interpellari faciat ac requirat, cuinam domino adducantur. Et si nos, aut dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem nuncuparent, ejusque testimonium aliquod fide dignum habuerint, obsequenter suis impensis commeari patiantur: Si verò nullum dominum aut defensorem indicare possent, aut etiam indicarent dignum fide, sed non simul quoque indicarent, eum talem militiam populumque militarem ex nostra permissione, aut manifestis necessariis causis dicere: tunc quidem Elector, Princeps, aut Status, in cujus Principatu, ditione aut territorio existunt, omnem adhibeat diligentiam, factionem eam copiasque erronum diffindere, ut vel singulatim vel catervatim discedant, disjiciantúrque. Si qua verò per sese istud efficere non potis esset, proximè vicinos Electores, Principes aut Status mox requirat, sibi juxta numerum ad vim congregatæ militum erronum turbæ, populique militaris copias, cum equestribus ac pedestribus protinus veniat auxilio: tum & si opus sit, tela & machinas admoveat, bombardas quoque tormentaque bellica pariter secum adferat, hujusmodi errones & Cares, ut prædictum est, verbo & facto dirimendos, ac præter cujuspiam incommodum, damnúmve extra ditionem, quantum est possibile, exturbandos. Capitaneos verò ac Duces, ubi præstò fuerint, aut aliis porrò in locis reperiantur, arrestandos, non modò pauperibus subditis damnum datum ut resarciant, verùm etiam, ut iidem ceu autores seditionis debita pœna plectantur, fideliter mutuò adjuventur. Idque Elector, Princeps, aut Status ad requisitionem, ut suprà dictum est, suismet impensis ita perficere debebit ac tenebitur, ad præcavendam nostram & Imperii gravem indignationem, adeoque sub mulcta pœnaq; pecuniaria, quadraginta marcarum auri puri, nobis irremissibiliter pendenda. Quam pœnam quoque Imperatorius fiscalis noster ab inobedientibus, ut decet, exigendi his mediantibus potestatem habeat: ac nihilominus Elector, Princeps, aut Status, qui pro auxilio sibi ferendo, tuitioneque facienda interpellasset, potestatem habeat, inobedientem propter suamet, suorumque subditorum accepta damna coram Imperiali nostro tribunali Cameræ jure convenire, ubi ille inobediens etiam respondere debebit, taliaque damna, juxta æstimationem ac moderationem dicti nostri Judicii Cameræ refundere ac resarcire tenebitur. Porrò etiamsi militaris turba ex enumeratis justis causis tolleraretur, tamen Capitanei pro commeatu solvendo obligentur, & quidem ad id juramento astringantur.

Tit. XVI.

Quòd pro impensis ac damnis ad conservandam pacem & justitiam insumptis coram Iudicio Cameræ agatur.

Violator damnum rependere læso tenetur.

SI quis pro conservatione pacis, & executione justitiæ, alicui, vigore ac vi publicæ nostræ pacificationis, suppetias opemque tulisset, & propterea damni quicquam, impensarumq; impendisset, patrator aut violator ea resarcire atque rependere debebit, sitque in potestate auxiliantis violatorem, mox ad refusionem damnorum & expensarum requirere, aut ad æstimationem nostri Judicii Cameræ sub pœna Banni ista ab eo exigere, in quo sibi Cameræ prætorium nostrum maturum auxilium citra recusationem præstare debebit.

Tit. XVII.

De Imperialis Iudicii Cameræ potestate ac mandato ob pacifragos, adversus quos grandi auxilio opus fuerit.

SI Bannitus castrum aliquod munitionemve habeat, quæ Actori tradi non possit, aut Bannitus favore amicitiaque adeò foveretur sustineretúrq;, aut qualitas negocii talis esset, ut grandi aliquo auxilio & exercitu opus sit: Aut si quis in nostra pacificatione complecteretur, cujuscunque status, dignitatis, aut conditionis esset, Ecclesiasticus sive secularis, ab alio quodam, quem pacificatio nostra non complecteretur, vi, armis, bello, peteretur, accusaretur, aliasve læderetur, offenderetur, aut facinorosos patratores domi soveret, receptaret, opem suppetiasque ferret, omnia hæc à læsis damnúmque patientibus, aut ab Imperiali nostro prætore Cameræ, ad nos, aut dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem, deferantur, in iis porrò quicquid juxta conditionem causæ ac tenorem nostræ pacificationis utile fore censetur, acturi.

Quo mo-

Tit. XVIII.

Quomodo, & quo loco pro absolutione banni agatur.

ITem quisquis sic delinquendo in pacificationem nostram, ut præponitur, Bannum incideret, ab Imperiali Judicio nostro Cameræ, aut à nobis, seu dilecto fratre nostro Romanorum Rege, habita informatione, per Cameræ Judicium nostrum, & non aliàs, cum consensu ac voluntate læsi, absolvi debebit, nisi jure se ipse extricaret.

2. Si & is, qui ob violationem publicæ pacis, aut ob aliud delictum, in Bannum devenisset, cum parte adversa transactionem & concordiam peteret, sed cum ea tamen concordare non posset, ac sic quidem pro absolutione adipiscenda instaret: ad nostram & dilecti fratris nostri Romanorum Regis, aut nostri Judicii Cameræ (quocunque in loco Bannum factum fuisset) sententiam ac moderationem stabit, an & quomodo idem à Banno redimatur, & qua forma sui delicti, damnorum passorum, expensarum, interesse, & aliarum actionum seu petitionum parti adversæ, & Imperiali nostro fisco emendam ac recompensationem facere debebit. Et si sic decretum desuper fieret, & Bannitus illam pœnam, ad quam ex decreto damnatus erat, solvisset, tunc quidem, & non antea, à Banno absolvatur. De bonis item propriis & feudis Banniti fiat ac servetur, quemadmodum in nostro & Imperii Jure communi, & publicata pacificatione eo loci fusius ordinatum est & constitutum. Non tamen Cameræ Judex noster & Assessores in magnis & arduis pacis perturbationibus ac violationibus, ex quibus majora mala sequi possent, ad conservandam nostræ Majestatis justam reputationem, absolutionem Banni, nisi ex nostra, aut nobis absentibus dilecti fratris nostri Romanorum Regis præscientia, notione, ac voluntate admittere debebunt.

Tit. XIX.

Quòd contra Bannitorum, excepta pacis fractione, corpora & bona (aliàs in Regio vulgari, res bonaque) coram Iudicio Cameræ procedi possit.

ITem declaramus, statuimus, ordinamus ac volumus, velut quoq; in Comitiis Friburgi declaratum & constitutum fuerat, ut Actor, ad cujus implorationem aliquis (debiti, inobedientiæ, aut alterius rei nomine, pacis fractionem non tangentis) coram Cameræ Judicio nostro in Bannum devenisset, Jus ac potestatem habeat, ejus Banniti bona coram Imperiali nostro Judicio Cameræ ut specificentur, inq; ea immittatur, petendi. Quem etiam Cameræ Judex noster judiciali decreto in Banniri bona immittet. Ac quilibet Princeps, Magistratus, aut communitas, sub quibus idem Bannitus residet, aut sua bona sita sunt, ad Cameræ Judicis nostri decretos Processus, Actori, Banniti facultates & bona concedere, nullum impedimentum facere, sed potius tueri ac defendere debebunt. Si quæ autem feudalia essent, eorum annuum usumfructum dominus fendi, quantum inde præter impensa resultaverit, Actori tribuat præbeatque, quamdiu in Banno Bannitus perdurabit. Comitia Friburgensia allegantur.

Tit. XX.

Quòd omnes & singulæ causæ casusque fiscales coram Imperiali prætorio Cameræ justificari debeant, & qui hujusmodi casus causæque sint.

POstquam in nostro & Imperii Jure, constitutionibus & ordinationibus cautum & expressum est, quæ causæ & casus ad Imperialis fisci nostri justificationem spectent: sancimus, statuimus ac volumus, ut ejusmodi casus omnes per Imperatorium fiscalem nostrum, consilio, præscientia ac voluntate, duorum illorum Assessorum, tanquam deputatorum quocunque tempore coram Imperatorio nostro prætorio Cameræ in Jus vocentur, ac vigore Juris communis & Judicii Cameræ ordinationis tractentur.

2. Ac primùm, videlicet si quis adversus Auream Bullam, aut nostram publicæ pacis constitutionem agat, aut agere præsumat sive conetur: aut aliàs nostri Imperialis fisci nostri Judicii Cameræ mandatis non debitè pareat, fiscalis noster contra eum ad pœnam pacificationis publicæ, aut aliam pœnam coram prædicto nostro tribunali Cameræ procedere debebit.

3. Item si quis in solvenda sacri Imperii constituta contributione, taxa, & quota moraretur, contra eum simili modo per Imperatorium fiscalem nostrum coram Judicio Cameræ, ut par est, procedatur, agaturque.

4. Quoniam item nos cum Electorib. Principib. & Statib. sacri Imperii præsentibus Comitiis, de Politia, reformatione & ordinatione concordavimus, & quidem typis excudi & in Imperio publicari fecimus, subque annexa pœna servari mandavimus: Idcircò volumus, ut fiscalis noster,

vigore ac tenore ejus politiæ & ordinationis, contra transgressores quocunque tempore, ut decet, ad pœnam insertam coram Imperiali nostro tribunali Cameræ agat & procedat.

5. Porrò, si quis auxilio, consilio, aut deliberationibus Turcarum, aut aliorum, qui de facto, aut alio modo adversus Christianitatem, & Imperium Teutonicæ nationis interesset, ii ab Imperio excludantur, rea & bona eorum confiscentur, hocque modo palàm publicentur, & per nostrum fiscalem, ut decet, Juri sistantur, arripianturque.

6. Item nullus debet vigore Imperialis nostræ constitutionis, quam pridem adversus Anabaptistas in Imperio publicavimus, & aliquot in Comitiis renovavimus, alterius subditos & attinentes, qui Anabaptismi ergò à Dominis & Magistratu suo abierunt aut profugerunt, fovere, recipere, aut promovere: Sed quàmprimum is Magistratus, sub quo ille profugus latet, hanc transgressionum cognoscit, contra eundem profugum tenore prædictæ Imperatoriæ constitutionis severè agat, nec porrò sciens sub se commorari patiatur, sub pœna Banni. Et si quis hanc nostram ordinationem & constitutionem sciens prudensque transgrederetur & non servaret, contra eum debet ac potest coram Imperatorio nostro tribunali Cameræ ad bannum præscriptionemque agi & procedi.

7. Si qui autem retincti clam & nesciente Magistratu sub eo laterent, non debet is Magistratus ob id periclitari, aut Processibus obrui, sed prius per fiscalem nostrum admoneri.

8. Quandoquidem & præcipuè in publica pacificatione nostra hîc Augustæ sancita, cautum est, ut Magistratus alter alteri adversus vagabundos milites & errones concursum & factionem præsumentes, & miseram plebem prægravantes, adesse debeat, sub pœna quadraginta marcarum auri puri nubis pendenda, fiscalis noster eam pœnam ab inobedientibus coram nostro tribunali Cameræ, ut par est, exigendi potestatem habeat.

Contra secreta Westphalorũ Judicia, eorumque scabinos fiscalis procedat.

9. Velut item propter secreta Judicia & liberos scabinos in Westphalia, in quibusdam Imperialibus recessibus speciales constitutiones, quid de iis agi oporteat, sub decem marcis auri puri, aliisque pœnis, factæ sunt, Imperatorius fiscalis noster quocunque tempore ab iis, qui talibus delictis pœnam inciderunt, medietatem Imperatorio fisco nostro debitam exigere debebit.

10. In genere autem ultra memoratas, etiam aliæ omnes causæ casusque, qui vigore nostri & Imperii Juris communis, constitutionum & ordinationum, Imperiali fisco nostro debentur, aut ab Imperatorio fiscale nostro justificandi, defendendi, aut tuendi sint, per eundem fiscalem nostrum coram Imperiali nostro tribunali Cameræ absque medio quocunque tempore proponantur, justificentur, cui & quocunque tempore per Judicem Cameræ & Assessores maturè, ut par est, justitia administretur.

TIT. XXI.

Quòd causæ controversæ aut litigiosæ possessionis, inter partes Imperio immediatè subjectas, coram Imperiali prætorio Cameræ justificentur, & quid in his observari debeat.

Controversæ possessionis causæ utrinque coram Judicio Cameræ justificentur.

CUmque sæpenumero in sacro Imperio contingat, ut controversæ possessionis ergò lites, & aliquando turbæ motusque & discordiæ oriantur: ei rei obviando sancimus & statuimus virtute præsentium, si qui porrò duo aut plures sacro Imperio absque medio subjecti differentes & discordes fierent propter possessionem bonorum quorundam aut Juris, ita, ut uterque se possessorem controversæ seu litigiosæ rei aut Juris jactitaret, ejusque legitimas causas aut indicia haberet, tunc quidem ambæ partes pro finali determinatione coràm Imperiali nostro tribunali Cameræ compareant, ac litem hanc controversæ possessionis ibi finaliter de Jure componi sinant, nec propterea aliqua partium adversus aliam vi factòve contendant aut offendant, nullo modo: Nec quicquam interea dum Judicio pendent, cuiquam partium de sua possessione imminuatur vel etiam accrescat.

2. Quòd si inter partes quoque, qui non immediatè Imperio subjectæ sunt, possessionis ergò, controversia existeret, & bona, seu Jus possessionis (ut suprà ponitur) quam propter lis esset, non sub uno domino aut Magistratu sita essent, sic ut utraque pars putaret aut prætenderet, ea bona & jura sita esse sub suo, aut sui domini sive alterius districtu. Ob hanc litem quoque partes coram Imperiali nostro tribunali Cameræ disceptent, & ut præfertur, agant. Ubi autem causa controversæ possessionis coram Judicio nostro Cameræ determinata fuerit, & partes ob eadem bona seu Jura, alias contentiones & actiones se habere præsumerent, coram ordinario Judice hæc, talium bonorum & Juris ergò, erunt controvertenda ac quærenda. Si qui verò aliqui Status essent, qui alias quasdam in hujusmodi dissensionibus pactiones aut compromissa haberent, ea serventur, nec per hæc abrogentur.

3. Sique in memorato casu inter partes absque medio subjectas Imperio, possessio vel quasi ex justis rationibus dubia, & periculosæ factiones, aut seditiones inde emersuræ essent: Cameræ Judex noster & Assessores mandatum & potestatem habeant, ad implorationem partium, aut per se se ex officio possessionem sequestrandi, aut quasi possessionis gratia loco sequestrationis utrique parti inhibendi, ut ab illa abstineant, ac protinus summariè absque Judiciali Processu, aut alia prolixa ventilatione causæ, decernendi, utriusque parti possessio vel quasi tradenda, aut inhibendum sit, ab illa, donec finaliter ex Jure decernatur, in possessorio aut petitorio, abstineat. Quod si fiet, neutri partium istud quidem in sua possessione quicquam in Jure præjudicet.

Quòd

Tit. XXII.

Quòd ob spolia & captivos coram Iudicio Cameræ agatur.

CUmque non solùm in memorato casu, sed ex hoc etiam, quòd motus fiant compreodioatio-oes, alterq; alterum captivum ducit, ex quibus factis plerunq; motus ac seditiooes in Imperio orinntur. Cui obviando statuimus & ordinamus, ut deinceps in hoc casu, cùm aliquis Imperio itumediatè subjectus per se aut suos, alium qnempiam, qui Imperio similiter subditus est, aut sui comprehenderent aut captivarent, qualicunq; de causa (exceptis tantùm maleficiis) id contingeret, quòd tunc ad implorationem ejus, qui ipse, aut subditi sui sic spoliati, comprehensi aut capti fuot, patratori seu facinoroso per Imperiale Judicium nostrum Cameræ, sub annexa pœna, & sine clausula justificatoria manderur ac præcipiatur, absque mora seu aliqua contradictiooe spolia intercepta ut restituat, & captivos ad veterem consuetam assecurationem de ooo vindicando, ooo aliter tamen qnàm ut se rursus sistant, ubi de jure id decretum fuerit, libertati concedat, appensa Citatione statuto tempore coram Judicio Cameræ comparendi, primùm, ad docendum, an ejusmodi mandato paruerit, deinde Jus suum spoliationis aut capturæ coram Judicio, ut par est, proponat: aut ad videndum & audiendum in pœnam se emissi Mandati propter suam inobedieotiam per seotentiam mediante justitia declarari ac pronunciari. Et sic quidem causa coram nostro Judicio Cameræ cùm propter spoliatiooem, pignorationes, comprehensionem, & capturam, tum & propter commissam pœnam, casu, quo Mandato non obediretur maturrimè io Jure expediatur. Quòd si verò competiretur pars agens iniustam causam fovere, & spoliationem seu pignorationes & capturam per eum Jure factam fuisse, spolia aut captivi, quos ad Imperialis nostri Judicii Cameræ mandatum restituit aut liberavit, unà cum expensis & damnis perpessis redhibeantur ac restituantur, seq; rursus captivi ad sistendum compellantur. Utriq; parti tamē Jure suo in causa principali loco debito (prout de Jure fieri debeat prosequendo) reservato.

Spolia & captivi immediatè restitui mandentur.

Tit. XXIII.

De Mandatis, & in quibus casibus ea sine aut cum clausula justificatoria decernantur.

CUmque in Cæsareo Jure nostro rectè ordinatum sit, ac provisum, in Judicialibus causis oon ab executione & Maodatis inchoari: statuimus, ordinamus ac volumus, coram Imperiali nostro tribunali Cameræ, Mandata oon aliter, nisi cum insertione clausulæ justificatoriæ, per quas adversariis, cootra qoos ejusmodi mandata emittuotur, præstituitur causas, quare locum non habeant proponendi, & in causis quidam ac inter partes ad oostrum tribooal Cameræ pertinentibus decernantur: nisi causa & res, propter quam Mandata decerni perita fiot, per sese de Jure & consuetudine prohibita essent. Et sicubi talia patrarentur, etiam absque omni ulteriori cognitiooe pro puniendis aut iniquis habeantur: aut si ita fortè imploranti parti tale gravamen impooeretur & injungeretur, quòd post factum recuperari non posset, aut si causa adversus Rempub. foret, nec motam pateretur. Nam in his & aliis casibus, in quibus vigore Juris à præcepto absq; causæ cognitione inchoari poterit, per oostrum Judicem Cameræ & Assessores Mandata absque clausula iustificatoria decerni, & absque ulterioti cootradictione aut impedimento prosequi possunt ac debent. Et sic contra eos, qui eiusmodi Mandata transgrediuntur ad insertam pœnam, ut par est, procedi agiqne. Sicubi verò io memoratis casibus voluerit ea pars, contra quam talia Mandata decernuntur, post executiooem eorundem, aut si ob inobedieotiam seo contumaciam suam in pœnam Mandati declarata sit, post refusionem ac solutiooem eiusdem coostitutæ pœnæ io cootrarium quiddam, quod prosit, & ad rem faciat, adducere, ad hoc ipsum eo in loco, quo id ordinariè spectat, admittatur. E cootrario quoq; & ipsa adversa pars in Iure aodiatur, & ad utrinsq; partis proposita quod æquum & iustum est, decernatur. Quicqnid autem ad executionem latarum sententiarum, & literas executoriales, pertinet, in his secundum Ius commune, & nostram sanctiooem, quemadmodum infrà in tertia parte constitutum est, agatur.

Ab executione & Mandatis non est inchoandum.

Tit. XXIV.

De relaxationibus juramentorum ad effectum agendi.

QUandoquidem & hoc nonnunquam evenit, ut delinqnentes ex culpabili causa cautionem de non vindicando præstent, & postea per Iudicem Cameræ & Assessores ad effectum agendi absolvantur, & sic Magistratum petulanter incessaotes in Iudicio circumagant atq; damno afficiant: Quod ut in melius reformetur, ac modus aliquis adhibeatur, sancimus & statuimus, ut Iudex Cameræ & Assessores deinceps eum, qui cautionem viodictæ præstitit ad effectum agendi non absolvaot, aut contra eos, qnibus cautio ea facta est, Citationem aot Mandatum ooo decernant aut emittant: quin ei potius Magistratui scribant, Actorisq; postulata significent, & causæ, propter qnam fiat, probabilem ac solidam informationem requirant. Tum si qna compertum fuerit ex ea informatione purè & clarè, agentem ob patratum facinus aut delictum comprehēsum fuisse, aut

Cautio de non vindicando ex justis causis præstita servetur.

aliàs punitum, & sic meritò cautionem de non vindicando præstitisse: Judex Cameræ & Assessores desuper præterea nihil decernere, sed agentem eò adducere debebunt, ut cautionem factam præster, teneatque. Aliàs verò, ut si quis contra Imperii pacificationem & ordinationem ad vindictæ cautionem præstandam cogeretur, poterit vigore Juris & juxta Imperii ordinationem desuper agi.

Tit. XXV.

Qua forma coram Judicio Cameræ ex l. diffamari agatur.

L. diffamari. C. de ingenuis manumissis coram Cameræ Judicio ventilandæ, & pendula: in quā vide Bineri tractatum De actione injuriarum & ad reconventionem ... Myns. Obser. 98. Centur. & in ... locum habeat hæc lex, tradit idem Obs. 78. Cent. 2. De Processu Schurpff. Cons. 34. Cent. 1. & Joan. Ferrar. lib. 3. de Judiciorum præexercitamentis.

CUm & per Processus, ex l. diffamari causæ quandoq; in Judicium deducantur, ita ut pendeant, deinde verò rursus quiescant, ac relinquantur, tum quoque partes contra nostram & Imperii sanctionem suo ordinario Judicio atq; instantia excidant ac priventur: Proinde statuimus & ordinamus, ut lex diffamari, coram nostro tribunali Cameræ recipi ac usurpari debeat, in violatæ pacis, injuriarum, & aliis similibus causis, in quibus talis diffamatio fraudulenter, dolosè, aut aliis viis modisve in alterius partis præjudicium & gravamen facta est, neque aliter, quàm cùm pars requirens petensque, & in causa principali rea existens, nobis & Imperio alioquin immediatè subjecta, aut coram nostro tribunali Cameræ, vi virtuteque nostræ & Imperii sanctionis, absque medio in Jus trahenda fuerit. Ante etiam Judex noster Cameræ & Assessores quàm ejusmodi Processus diffamationis ergò decernant, scripto, aut aliis fide dignis documentis & indiciis informamati atq; instructi sint. Tunc quidem hujusmodi Processibus, decretis, ac diffamatione desuper, ut par est, in Judicium perducta, diffamanti, si diffamatus Cameræ Judicio in prima instantia immediatè subjectus est, aut aliàs causa de sua natura eò spectat, coram eodem nostro Judicio Cameræ: si qua verò diffamatus immediatè quidem Imperio, sed in prima instantia tamen Cameræ Judicio non subjectus fuerit, coram Judice, quò ordinariè causa spectat, statuto tempore actionem instituendi, hac appendice, si non faciat, perpetuum sibi silentium imponi, ac alioquin vigore ac vi nostri & Imperii Juris communis & ordinarionis agatur ac procedatur. Si verò diffamatus Imperio non est immediatè subjectus, aut ipse, causave, sua natura eò in prima audientia non pertinet, ad interpellationem ac requisitionem ejusdem partis coràm nostro Cameræ Judicio contra diffamantē (non attento cujnam Magistratui sit subjectus) nullus Processus decernatur, sed causa in utroq; puncto & diffamationis & principalis ad ordinaria Judicia remittatur.

Idem Aliter Brevius.

Et hoc est ex Caroli Ordinatione, quam ... sit ex Ferdinandi.

Cæterùm ex l. diffamari ejusq; Processu, nonnunquam controversia oritur, nec ultrà lis tamen progreditur, sed instantia ordinaria exinde impeditur ac remoratur: Idcircò statuimus legē diffamari, in pacis turbatores, in injuriarum ac similium delictorum autores usurpari, qui dolo malo alios diffamatione sua pragravant, eos nimirum qui istud conqueruntur, & Imperio ex præscripto hujus constitutionis immediatè sunt subjecti. Antè autem scripto aliquo aut argumento fide digno certi sint & instructi Prætor & Assessores, quàm Processum diffamationis causa decernant. Decreto autem Processu, ac diffamatione in Judicium ex Jure adducta, sicubi diffamatus Judicio Cameræ in prima instantia immediatè subjectus est, aut alioqui negocium huc sua natura pertinere videtur: Contra verò si diffamatus immediatè Imperio in prima instantia huic Judicio non est subditus, remittatur ad ordinarium, ac certus diffamanti dies ad actionem suam proponendam præfigatur, cum hac appendice, videlicet perpetui imponendi silentii, agendiq; prout de Jure. Si verò diffamatus Imperio non est immediatè subjectus, nec ipse etiam vel causa huc sua natura spectat in prima instantia, adversus diffamantem in hoc judicio ad requisitionem diffamati, cuicunque is potestati fuerit subditus, haud ullus decernatur Processus, sed in utroque puncto res hæc diffamationis tota ad Ordinarium rejiciatur.

Tit. XXVI.

De causis, quæ ob denegatam, seu prolongatam justitiam ad Judicium Cameræ devolvuntur.

Facit Mynsingeri Observat. 88. Centur. 1.

De justitia denegata ac prorogata querela.

Propinquum magis & sublimius tribunal pro justitia administranda requiratur.

Promotoriales à prætore Cameræ partibus datæ, passim non sunt receptæ.

QUoniam in hac nostra & Imperii sanctione cautum est, ut omnes nobis & Imperio attinentes in prædictis institutionibus, decisionibus & ordinario Jure conserventur, ac quisque coram eo Judice, coram quo in prima instantia stare Juri debeat, sistatur, frequenter autem accidat, ut Actoribus ejusmodi Judiciis ac ordinario Jure uti volentibus, in statuto tempore, seu præfixo termino, aliasve, ut æquum est, non auxilietur, aut justitia sibi denegetur, aut fraudulenter differatur: Statuimus & ordinamus, ut cuiq; ad cujus requisitionem, non ut debebit, auxilium præstatur justitiave administratur, sed notoriè perspicueq; denegatur, aut prolongatur, facultatem ac potestatem habeat propinquum altius tribunal, Magistratum, seu Dominum pro Juris auxilio requirendi, & si qua per illos quoq; nihil obtineat opis, aut aliàs fortè eadem causa absq; medio ad nostrum Judicium Cameræ pertineat, ad idem Judicium nostrum Cameræ perducatur ac provehatur, ubi maturè justitiam & expedite consequatur.

2. Cumque hactenus in Judicio nostro Cameræ frequenter acciderit, ut partes promotoriales, ob id, quòd ab Electoribus, Principibus, Statibus & aliis Magistratibus, vigore hujus nostræ ordinationis

dinationis justitia non esset administrata, à Cameræ nostro Judicio obtinuerint, ac modo, quo debet, insinuarint, cæterùm verò cooquesti fuerint, insinuatione facta infra tempus ordinationis, non solùm nihil impetrarent, sed & Notarii, in quorum præsentia Elector, Princeps, aut Status tenore promotorialium requirendus erat, præter jus & æquum violenter invasi, læsi, ac gravati sint, ex quo consecutum est, ut Notarii interdum ad ejusmodi requisitionem uteodos sese præbere amplius noluerint, atq; sic miseræ partes requisitionem & deogationem justitiæ probare nequiverint, iustitia per hoc denegata. Quò autem huic ex æquo obvietur, oec miseræ partes superfluis impensis, quas præter factam executionem ob novam illam requisitionem faciunt, prægraventur: quilibet Elector, Princeps, Status aut Magistratus, cui deinceps prædicto modo promotoriales denunciantur, ac semel quidem insinuantur, infra tempus eiusdem absque ulteriori requisitione aut interpellatione agenti parti iustitiam administrare, Judicem aut Juridicam diem nominare ac præfigere, aliasq; teoore ac vigore promotorialium agere debebunt: Si verò hoc ita non feceriot, tunc agenti parti coram tribunali nostro Cameræ, etiamsi nullum præterea documentum iustitiæ denegatæ exhiberetur, iustitia, ut par est, administretur.

Notarii plectibus ob insinuationes fuit læsi.

Requisiti promotoriis his Principes si nō juvent partes, causa devolvitur ad C. meræ tribunal.

Tit. XXVII.

Quòd omnes personæ & causæ absque medio Imperiali iurisdictioni subjectæ, & ab ea per speciales iustificandi modos exceptæ, coram Iudicio Cameræ proponantur.

Porrò ordinamus, statuimus ac volumus, omnes & singulas personas causasq; Imperiali nostræ iurisdictioni absq; medio subiectas, nec speciales iustificandi modos habentes, ab hac nostra ordinatione, aut aliis Privilegiis, libertatibus, arbitriis, seu legitimis consuetudinibus exceptos, coram Imperiali nostro tribunali Cameræ proponendas ac diiudicandas esse.

Idem Aliter.

Ordinamus insuper, statuimus ac volumus, ut omnes ac singulæ personæ causæq;, Cæsareæ nostræ Iurisdictioni immediatè subiectæ, simul & hæ, quæ nullo singulari iure, vel Privilegio, vel libertate, vel arbitrio, vel consuetudine aliqua legitima eximuntur & explicantur, in Camera nostro Iudicio agantur ac iustificentur.

Et hoc & ex Caroli Ordinat. superius ex Regis Ferdinandi.

De causis secundæ instantiæ, quæ per appellationes Imperiali Cameræ tribunali accrescunt.

Tit. XXVIII.

A quibus Iudicibus in quibus causis; & à quibus sententiis ad Imperiale tribunal Cameræ provocari possit, nec ne.

De provocationibus & appellationibus.

Non solùm à sententiis, per inferiora ordinaria Judicia, Imperiali nostro tribunali Cameræ absque medio subiacentia, promulgatis, verùm etiam in iustificationibus contra Electores, Principes, similes Principi, Prælatos, Comites, Duminos, nobiles, per alios, aut inter se ipsos institutis, cuivis parti litigantium quæ se per res iudicatas, latasque sententias gravatam sentit, ad Imperiale nostrum tribunal Cameræ provocare & appellare permissum sit, in modum, quo suprà de legitimis iustificationum modis in prima instantia prolixius ordinatum cautumq; est, reservato tamen cuivis suorum Privilegiorum ac libertatum Jure.

Gravato licet appellare ad Judicium Cameræ.

2. Cumq; hactenus Status quidam suos subditos, mediis iuramentis & stipulationibus, eò adegerunt ac coëgerunt, ne ab eorum latis sententiis provocarent minantes, si quæ partes præterea appellarent, eas tanquam periuros punituros esse, quod non Juri tantùm adversum, verùm etiam Imperiali nostro tribunali Cameræ, eiusque iurisdictioni comprimis nocivum. Idcircò volumus, ordinamus ac statuimus, ne quis porrò cogatur ab appellando desistere, aut ab appellatione facta cessare. Quod si fieret, obligationem eam per sese invalidam fore, & partes gravatæ ad appellandum, & appellationem suam prosequendum nihilominus absque ulla læsione honoris sui Jus potestatemq; habeant: nisi quis forte sciens prudensque, non coactus appellationi renunciaret, aut vigore legitimi Privilegii Magistratus sui aut Judicis, aut aliàs de Jure appellare nō posset aut deberet. Quo casu quidem quocunq; tempore per nostrum Judicium Cameræ causa cognita decernatur, quicquid vigore ac vi Juris, nostræq; huius ordinationis decerni, agiq; iustum & æquum fuerit.

Nemo prohibendus [illegible] ne [illegible]

3. Jam & cùm sæpè partes ex petulantia potius ac temeritate, ad remorandam & impediendam rerum iudicatarum, latarumq; sententiarum executionem, & ut partem adversam atte hac circumagendo ad paupertatem vel improbam transactionem adigant, aut quò diutius occupatis bonis eorumq; possessione fruantur: quàm ex necessitate appellaverint: Cui obviādo saocimus ac volumus, ut Cameræ Judex noster & Assessores deinceps ad hæc diligenter attendant, & si comperiant huiusmodi temerarias ac frivolas appellationes, nō modo appellatores in expensas condemnēt, sed & in

Temeritas appellantium est coercenda & punienda.

eosdem (juxta conditionem & qualitatem causæ partiumq;) legitimam Juris pœnam statuant, exerceantque.

Causæ minores 50 flor. non admittuntur. facit Observat. Myning. 89 Centur. 3. Item ejusdem observat. 40. Centur. 4.

† Causę injuriarum, in quibus ad palinodiam agitur, recipiuntur, item servitutum & perpetuorum censuum.

* Juramentum appellanti injungendum, & ejus formula.

4. Speciatim autem statuimus, ordinamus ac volumus, Appellationum causas minoris quinquaginta florenorum precii, ab Imperiali nostro Judicio Cameræ ne recipiantur, nec per Judicem prioris instantiæ admittantur, quin sententiæ, ad requisitionem ac postulationem partium ab ipso exequantur. † Veruntamen causæ injuriarum, in quibus ad palinodiam, id est, recantationem agitur, aliæq; ad pecuniam, sed non infra quinquaginta florenos per Actorem in sua actione æstimatæ, Jurisdictionem ejus, personales aut rusticas servitutes, perpetuos census & fructus aliaq; similia, certam æstimationem excedentia, etiamsi minoris summæ quinquaginta florenorum fuerint, excipiantur. * Et si dubiũ inter partes inciderit, causam controversam tantam summam non excedere, sicubi tunc Judex prioris instantiæ, aut Cameræ Judex noster ejus rei plenam notionem non haberet, aut in eo dubitaret, appellanti injungatur medio iuramento, quod coram Judice prioris instantiæ, aut coram nostro Judice Cameræ ante omnia præstabit, obtinere potius quinquaginta florenos de suo amissurum, aut tantum lucraturum, quàm quòd velit appellationis causam amittere, vel deserere. Si hoc præstetur iuramentum ab appellante, tunc quidem, & non antea, Judex prioris instãtiæ deferet appellationi, & à nostro Cameræ Judicio recipiatur. Attamen aliis benè impetratis legitimis Privilegiis inferiorum Judiciorum ad maiorem summam quàm quinquaginta florenorum sese extendentibus, per hanc nostram ordinationem nihil præiudicatum aut immutatum sit, sed ea unà cum appellationibus & admissione earundem observari & iisdem conformia agi debeant.

In criminalib. causis nulla recipitur appellatio.

Nullitas Processus allegata audienda est.

5. Quando item pristinæ consuetudini contrarium foret, in criminalibus causis appellationem admitti, ordinamus ac volumus, ut porrò in criminalibus causis corporalem pœnam infligantibus corã Imperiali nostro Judicio Cameræ nulla appellatio recipiatur, sed in hoc vetus consuetudo observetur. Veruntamen si quis coram nostro tribunali Cameræ conquereretur, in causis criminalibus & corporalem pœnã concernentibus, ipso nõ vocato nec audito, & sic nulliter, aliasq; adversus naturalẽ rationẽ & æquitatem contra ipsum procederetur, ageretur, ac pronunciaretur, ideoq; principaliter super nullitate Processus interpellaret, instaretq; siquidem tunc Judex, cuius actus pars prædicto modo insimular, nostro Judicio Cameræ sine medio est subiectus, interpellanti parti huius nullitatis gratia Citatio decernatur ac Juris remedium impartiatur. Et si ex deductione causæ constaret, prædicto modo nulliter actum & pronunciatum fuisse, tunc quidẽ causa principalis ad ordinariam potestatem, formaliter ac legitimè in ea procedendum decernendumq; remittatur.

Ab interlocutoriis factæ appellationes nõ recipiantur.

6. Quemadmodum & quotidiè per non necessarias & temerarias appellationes ab interlocutoriis fraudulenter & ad remorationem Juris factas magnæ quandoq; expensæ & damna tolerantur, Judicium Cameræ porrò talium interlocutoriarum appellationes non recipiat, sicubi gravamẽ appellationis per appellationem à diffinitiva in causa principali instaurari ac resarciri queat, veluti de eo in Jure Cæsareo ordinatum est.

TIT. XXIX.

Qui, & qua forma appellationes ad Imperiale Iudicium Cameræ fiant.

† Gradatim fieri debẽt appellationes. pulchrè facit ad hoc caput Observatio Mynsing. 55. Cent. 3.

* Appellationes infra 10. dies fieri debent. Idem de Appellationis insinuatione agit Observa. 44. Centur. 4. Ultra decem dies appellandi spacium nullũ detur ad quod pulchrè facit Mynsinger. observatio 11. Centur. 3.

Nulla † item appellatio à nostro Imperiali Judicio Cameræ recipiatur, quæ non gradatim facta sit, & proximiorem Judicem habeat: nisi proximus inferior Judex appellanti manifestè iustitiam denegasset, aut causæ coniunctus esset, aliasve ex legitimis rationibus in causa Judex esse non posset aut vellet.

*2. Debẽt quoq; appellationes de Jure infra decem dies fieri. Quandoquidem autem in sacro Imperio sæpe contingit, præsertim apud imprudentes & imperitos Judices, ut post sententiam latam parti succumbenti præter illos decem dies iure ad appellandum admissos tempus prorogent. Volumus ut terminus decem dierum, infra quos succumbenti parti de Jure communi appellatio conceditur, nulla via transgrediatur, prorogetur, aut decurtetur. Ac propterea nullus Judex ad interpellationem ac petitionem partis longius spacium seu terminum quàm decem dierum deliberandæ appellationis dare sive concedere debebit.

† Ab interlocutoriis vim diffinitivæ habẽtibus appellari potest.

* Quomodo fit, & quãdo appellandum in scriptis.

† Corã fide digno & approbato Notario appellatio facta admittatur.

† 3. Et si ab interlocutoriis, quæ vim habẽt diffinitivæ, provocaretur, appellans in scriptis ex intervallo, aut verbo incontinenti, veluti ab aliis diffinitivis appellandi habeat potestatem.

*4. Si vero ab aliis interlocutoriis & gravaminibus, quæ medio appellationis per diffinitivam instaurari ac reduci non possent, appellaretur, eiusmodi provocatio in scriptis, & cum designatione & indicatura causarum gravaminis fieri debet, attento eo, quòd eadem ex aliis causis iustificari non possit.

† 5. Itẽ debet quilibet, qui se per sententiam gravatum sentit, non tantùm corã inferiori Judice, & in eius præsentia, verùm etiã eo absente coram fide digno & approbato Notario ad appellandum admitti. Atq; inferior Judex, cui talis appellatio, ut decet, insinuatur, in datione apostolorum, præfigendo termino, aliasq;, ceu ab eo ipso appellatum sit, se gerere debebit. Quòd si talis appellatio inferiori Judici non intimaretur, ea nihilominus à nostro Iudicio Cameræ recipiatur, tamen si inferior Iudex hoc casu ad implorationem partis cũ executione, aliasve in Iure procederet, id ipsum, quod ita per eum antequam ei per Imperiale nostrũ Iudicium Cameræ inhibitum sit, egerit, feceritve, non pro attentatis censeri, nec appellans propterea super attentatis audiri debet, sed in puncto appellationis, ut æquum est, procedere cogatur.

6. Si

5. Si qua etiam inferiora Judicia specialibus Privilegiis, quo modo & qua forma de eorum sententiis appellari debeat, provisa essent: volumus, ut appellantes, quibus ejusmodi libertates cognitæ sunt, iisdem coram Judicibus & Notariis, coram quibus appellant, pareant & obsequantur. Quòd si verò ejusmodi libertates, & consuetudines aliæ, utpote cùm Procuratores antequam eorum appellatio admittatur aut recipiatur, aurum sive argentum præbeant, aut similes consuetudines, ei ignotæ atque incognitæ essent, nullum eorum appellationibus impedimentum adferre debebunt. *Privilegiis & libertatibus specialibus in appellando parendum.*

Tit. XXX.

Intra quod temporis spacium unaquævis appellatio Imperiali Cameræ Judicio interponatur seu intimetur.

NE quid autem discriminis vel periculi appellationibus coram hoc Judicio prosequendis contingat, liberum cuilibet appellatori permittimus, facta provocatione, petendi apostolos seu literas dimissorias, vel non petendi. Et si forsitan illas petivisset, ipsi autem petenti à prioris instantiæ Judicibus de refutatoriis vel Reverentialibus responsum esset, aut omnino nullas obtinuisset: tamē Appellans in unum, alterum, tertium, adeoq; sextum mensem, à tempore interpositæ appellationis computando, & non ultrà, quemadmodum Judices quovis tempore pro locorū distantia, proq; causæ & partium qualitate seu conditione necessarium fore arbitrantur, appellationem illi suam interea Judicio Cameræ per extractionem, denunciationem, ac reproductionem Citationis terminum interponendi ac proponendi præfigant. *Interp… appellat… spacium que in … mensem.*

Idem Aliter.

UT & illi periculo, in hoc prosequendarum appellationum Judicio obvietur, licebit omnibus appellatoribus facta provocatione apostolos aut literas dimissorias petere, aut non petere. Et si casus ita tulerit, ut eas à prioris instantia Iudice petentes de refutatoriis, seu reverentialib. responsum tulissent, aut horum nihil obtinuissent, habebunt tamē ab interposita provocatione sex menses, & non amplius. Diem autem certam appellatori vel terminum præfigendo Iudex pro locorum distantia, & personarum & negocii qualitate moderabitur: Interea appellationem suam huic Iudicio per extractionem, insinuationem, & reproductionem Citationis, interponendi. *In Caroli Ordinat. nā præcedens est ex Ferdinandi.*

2. Quòd si verò procuratori apostolos petenti vel non petenti, Refutatorios item seu reverentiales, aut horum nihil obtinenti, à Judice nullos statueretur terminus, habebit nihilominus ille sex menses appellationem suā prædicto modo Cameræ Judicio interponendi ac proponendi. At casu quo propter locorū intercapedinem atq; itineris longitudinem intra hoc sex mensium tempus Citatio interponi & cum sua executione reproduci non posset: Judex & Assessores interpellati, deq; causa informati, istud sex mensium spacium prorogandi ac dilatandi habeant potestatem. *De hoc §. Oldendorp. in Exception.*

3. Similiter si quis non corā Judice, sed coram Notario & testibus appellasset, & appellationem suā Judici insinuasset, prædicto modo ei tempus insinuandæ appellationis per Judicē de uno usq; in sextum mensem dari ac præfigi debebit: Idq; si per Judicem omitteretur, aut appellatio Judici non intimaretur, appellans sex menses, uti præfatur, habebit. *Tempus insinuandæ appellationis in sextū mēsem prorogari potest.*

4. Atq; in prædictis casibus pro singulo mense triginta dies computentur. *Mensis pro 30. diebus cōputatur.*

5. Ubi verò sic in uno vel altero casu appellans, his omnibus, ut suprà ponitur, non pareret, nec in statuto tempore appellationem suam Judicio Cameræ per reproductionem emissæ & executæ Citationis in præfixo termino insinuaret, pendentemq; faceret, appellatio sua tunc pro deserta habeatur ac reputetur. Et appellatus, cui Citatio insinuata est, coram Judicio Cameræ comparendi & ad desertionem ejusmodi appellationis agendi ac procedendi potestatem habebit, ad quod etiam admitti debebit. Veruntamen si post desertionem porrò etiam peteret latam sententiam confirmari, in eo non audiatur, aliasq; in executione latæ diffinitivæ ad Judices prioris instantiæ, sicubi de Jure & vigore hujus nostræ ordinationis suam sententiam exequi possint, remittatur: Sin non possent, tunc quidem Cameræ Judex noster ad interpellationem partis etiam principalem ac diffinitivam sententiam exequendi habeat potestatem. *Quādo appellatio pro deserta habēda.*

6. Quandoquidem verò partes sæpè ignorantiam nostræ sanctionis Judicii Cameræ, præsertim quidem præcedentis articuli, quomodo in causis appellationum & datione apostolorum agi debeat, queruntur: atqui talis nostra ordinatio in superioribus, ac hisce Augustanis Comitiis more solenni coram Electoribus, Principibus, & Statibus publicè perlecta, atq; in Imperio publicata est, ita ut neminem ejus ignorantia excusare possit, Idcircò volumus, ut Cameræ Judex noster & Assessores non attenta partium prætensa ignorantia, in hoc casu eam constitutam & publicatam ordinationem observent ac retineant, desuper pronuncient & decernant, nec per prætensum alium aliquem usum ab illa se abduci sinant patianturve. *Ignorantia hujus constitutionis neminem excusat. Augustana Comitia.*

TIT. XXXI.

Quomodo & qua forma Judices prioris instantiæ acta edant, & quod propterea contra ipsos compulsoriales à Iudicio Cameræ decernantur; & ad pœnam earum procedatur.

Pro actis prioris instantiæ habendis intra 30. dies instandum est apud priores Judices. Compulsoriales contra priores Judices, pro edendis actis ubi ... Acta integra cum mandatis inferius petenda ... Mynsing. observ. 88. Cent. 3. Pœna non scribentium acta integra.

PORrò ad promovendas appellationum causas, nihilominus quoq; appellans tenebitur, sive reverentiales ei, sive refutatorii, sive nihil horum pro apostolis dabuntur, infra triginta dies à facta appellatione, apud priores Judices aut eorum scribam pro conscribendis expediendisq; judicialibus actis, diligenter sollicitare, & in hoc cautionem de legitimo ac condigno precio redimendorum actorum præstare. Ad quam etiam Judices & Scribæ eorum absque mora expedire illa prò precio æquo ac merito, eiq; præbere tenebuntur, ne appellanti propterea necesse sit pro editione ac insinuatione compulsoriales petere, quinimò pro maturiori expeditione causæ appellationis suæ illa obtineat, ne queri desuper possit.

2. Neq; minus necessum fore atq; utile existimatum est, ut passim in aulis Principum, & in aliarum communitatum Judiciis scripto agatur, aut quæ verbo proponuntur, quocunq; tempore accuratè conscribantur, quò acta Judicialia in appellationibus ad Cameræ Judicium pervenientibus, & minori sumptione & maturius haberi ac consequi possint.

3. Cum & sæpè in appellationum causis, quando acta prioris & aliarum instantiarum Judicio Cameræ offeruntur, priora exhibita aut reproducta mandata partium litigantium, non inseruntur aut reperiantur, per quod causæ mandatariorum seu Procuratorum differuntur, cui obviando volumus, ut acta non manca seu mutilata, sed integra unà cum prioribus insertis mandatis offerantur.

4. Quòd si verò compertum fuerit, acta in hoc seri alio modo viaq; mutilata, aut in conscriptione eorum errata esse, Judices certè inferiores aut Scribæ eorum illa suis ipsorum expensis, præter incommodum aut damnum partium ad reintegranda, aut denuò rescribenda, ac partibus plena & integra communicanda teneantur.

Dies mensis & hora latæ sententiæ notanda.

5. Quando etiam Judices quidam immeritò, aut ex negligentia suorum scribarum diem Mensis & horæ latæ sententiæ intarmittunt: ordinamus ac volumus, ut Judices inferiores, à quibus ad tribunal nostrum Cameræ appellatum est, diem mensis, & non à die Dominica seu festo. Similiter quoque, quantum fieri potest, horam latæ sententiæ, & omnia actitata differenter, discriminatim & clarè notent, & in actis conscribant.

Acta non in membranis, sed papyro scribantur.

6. Porrò, cùm hactenus Judices quidam inferiores consueverint acta eorum in membranis seu pergameno conscribere, ex quo multoties factum est, ut partes ducentos, trecentos, quadringentos florenos, aut ultra, pro actis redimendis expendere sint coacti, cùm interdum causa principalis duplo non fuerit major: Proinde ordinamus ac statuimus, ne deinceps ubique in omnibus Judiciis acta in membranis seu pergameno, sed in papyro conscribantur: aut si in pergameno scribantur, ne pluris quàm si in papyro scripta essent, taxentur, nec partes superfluis propterea impensis graventur.

Gallicæ linguæ acta in latinam convertenda.

7. Quandoquidem & ob Gallica acta interdum varia gravamina acciderunt, præsertim, quòd nonnunquam in translatione eorum erratum esset, ex quo non mediocria discrimina, dubitationes & cessationes in expediendis causis sequebantur: Tum & quòd ejusmodi translatores non quovis tempore haberi queant, & personæ ob id Judicis, ubi ejusmodi translationes illis demandantur, in statária opera, ordinarioque labore suo remorantur ac impediuntur, causæ ipsæ differuntur, partes quoque duplicibus impensis prægravantur, quòd acta in Gallica lingua & redimere, & præterea etiam translationem exoluere cogantur. Itaque volumus, ut deinceps inferiores Judices illis locis ejusmodi acta ipsi, aut per alios non partiales interpretes seu translatores linguarum peritos, è Gallica lingua in Latinam convertant. Ac sic quidem acta translata edere, ac partibus communicare teneantur.

Interpretatio linguarum.

8. Cumq; partes sæpè querantur, se in obtinendis actis priorum instantiarum per inferiores Judices in numerando actorum precio prægravari. Volumus ab illis acta coram se actitata sic taxari, ne quis præter æquitatem desuper queri possit.

Taxarum moderatio & consignatio ab inferioribus Judicibus facienda.

9. Quoniam & non tarò partes ob taxas, non per inferiores Judices, sed eorum Scribas & Actuarios adversus prædictam ordinationem nostram factas, gravantur: sicque fit, ut pars succumbens (quæ adversæ parti suæ in nostro Judicio Cameræ expensas Judiciales ambarum instantiarum, adeoq; etiam jam dicta acta solvere ex judicato tenetur) ejusmodi taxam moderari petat: nec quidem Judex Cameræ & Assessores scire poterunt, an taxa per inferiores Judices eo modo, sicuti per partem victricem ostensum est, facta sit: & propterea nonnunquam causa ad inferiores Judices remittitur, executorialibus interea, donec de taxa constet cessantibus, per quod partes in executione obtentarum sententiarum impediuntur ac remorantur: Itaq; volumus, statuimus & ordinamus, ut porrò Judices inferiores eò videant, attendantq;, ne partes ab ipsis appellantes nimia ac superflua taxa actorum onerentur, eamque taxam ad acta aut circa finem eorum consignent ac describantur.

Edictum generale contra inferiores Judi-

10. Quò item expensis partium pro compulsorialibus, ad edenda acta parcatur, & maturius in causis procedatur: Volumus Imperiale quoddam ac generale Edictum ad Judicii Cameræ attinentes

dentes & inferiores Judices, sub pœna viginti marcarum auri puri publicare, videlicet, ut ad requisitionem partium & cautionem æqui pretii, acta prosperè, ac præter moram fraude aliqua flexam, formaliter ac plenaria insertione eorum, quæ coram ipsis exhibita, actaq; sunt, sive sint mandata, sive petitiones, actiones, responsiones, dictave testium, aliaqoe omnia in scriptis sub fide ac testimonio Sigilli sui, & dato diei, meosis & anni, ut par est, edant præbeantq;. Similiter & Scribas suos eò adigant, adducantq;, ut partium propositiones, & omnes actus, præsertim in causis, à quibus appellari posset, coascribant.

ces pro integris actis edendis.

11. Nihilominus poteruot etiam literæ compulsoriales ad postulationem partium, unà cum Citatiooibus contra Judices prioris instantiæ, & alios, penes quos ejusmodi acta Judicialia existunt, decerni, ne ex horum penoria causæ præpediantur aut remorentur. Si qua verò istud oon fieret, nec compulsoriales hujusmodi mox initio obtinerentur emitterenturve: tunc Procuratores ex Juramento suo debebunt partes suas informare statim ante, aut post executionem Citationis, sive ad minus medio tempore statuti termini apud priores Judices pro actis edendis instare, aut sufficiens documentum, infra qnod spacium temporis Judicea illorum edendorum spem præbuerint. Quòd si verò ista omnia negligerentur, tuoc appellans ad summum in primo termino compulsoriales petere tenebitur: & si & hoc noo faceret, confestim appellatus ad petitionem & interpellationem suam ab emissa Citatione absolvatur.

Compulsoriales pro edendis actis præbeantur petentibus.

12. Quo & huic articulo pareatur, nee partes ab inferioribus Judicibus in retentione actorum iniqoè circumagantur: volumus, ut quocunq; tempore contra eos, qui ejusmodi Edicto nostro aut editis compulsorialibus noo paruerint, obtemperaverintq;, coram Judicio nostro Cameræ per partes ipsas, Imperialemq; fiscalem nostrum ad pœnam mulctamq; procedatur & agatur: In quibus etiam Cameræ Judex noster, partibus & fiscali nostro debita declaratione ac extorsione pœnarum, prout de Jure juxtaque hanc nostram sanctiooem auxiliabuntur. Simul & inferiores Judices in edendis actis supinos ac negligentes partibus damna & expeosas, io quas ob talem moram ac retentionem actorum inciderint, ex decreto Imperialis nostri Judicii Cameræ refundere atq; persolvere teneantur.

13. Ordinamus quoq; & statuimus, appellationes in omnibus casibus & causis, de quib. hac ordinatiooe specialis non est facta provisio, provt de Jure communi observari.

Tit. XXXII.

Quot personis interlocutoria & diffinitiva sententia concipiantur.

A Quot personis quocunq; tempore senteotiæ referendæ sint & coocipiendæ, suprà in prima parte sub titulo de Assessorum officio in consultationibus ordinatum est atq; provisum.

Tit. XXXIII.

De vacantiis & feriis.

VOlumus quoq;, deinceps vacantias seu ferias observari, ut sequitur.

Feriarum nomenclatura per totum annum.

2. Item à vicesima qnarta die Decembris, usq; ad sextam diem Januarii, inclusivè sextæ diei.
3. Item in Bacchanalibus à die Dominica Esto mihi, usq; ad Dominicam Iovocavit.
4. A Palmarum die, ad Quasi modo geniti.
5. A Dominica Vocem jucunditatis, usqoe ad Dominicam Exaudi, ante meridiem tantùm, si quæ Juridicæ fuerint.
6. A Pentecostes vigilia usq; ad Dominicam Trinitatis, prorsus inclusivè.
7. Ab octava die Julii, usq; in quartamdecimam diem Augusti inclusivè.
8. Præterea omnes dies feriatæ in Dei sanctorumq; honorem bannitæ per integrum annom.
9. Alioquin cæteræ vacantiæ, festa Palatii, aut alia nova noo bannita assumpta festa, oon observentur.

10. Quò item partes & earum caosę provehantur, volomus his mediantibus declaratū esse atq; permissum, quòd tempore vacantiarum, aliasve (exceptis tamen Dominicis ac aliis summis festivitatibus) Cameræ Judex noster & Assessores non solùm in consilio referant ac sententias concipiāt: Verùm etiam Supplicationes accepteat, Citatiooes & Processus decernant atq; emittant.

Quid in feriis quoque Prætor & Assessores agant.

Tit. XXXIV.

Quòd Iudicium Cameræ deinceps Spiræ celebretur.

QUandoquidem hocusq; plures ætate ioxtà ac eruditione spectabiles viri, ot in Imperiali nostro Judicio Cameræ conditiones accepissent, adduci noo potuerunt, aut ubi accepissent, rursus reliquerunt, propterea, quòd idem nostrum Judicium Cameræ certo in loco constitutum noo esset. Quò ergò tales personæ deinceps citius huc faciliusq; permoveri queant, & aliis, qui ad hoc munus inepti sunt, non detur locus: cum Electoribus, Principibus & Statibus nos concordavimus, ac volumus, ot porrò Imperiale nostrum Judicium Cameræ continuò Spiræ fit ac observetur, nec aliò träsferatur, nisi ex gravibus & legitimis causis, nostra, aut absentibus oobis dilecti fratris oostri Roma-

norum Regis, atq; Electorum, Principum, & Statuum scientia ac voluntate. Atqui tamen si vel pestis vel lues grassaretur, vel vis belli ingrueret, ita ut eo in loco tribunal & Judicium tutò celebrari non posset, facultatem habeant Judex noster Cameræ & Assessores, Judicium aliò ad tutiora aptioraq; loca transferendi, tamdiu donec pestis, aut vis Martis desævierit, & Judicium rursus suo & consueto loco celebrari possit.

Tit. XXXV.

Quòd Judicio Cameræ suus cursus rectus permittatur.

Meminit hujus § Joan. Oldendorp. in Exceptionum Enchir. dio.

CUm à nobis vigore priorum Imperii ordinationum unà & Electoribus, Principibus ac Statibus consensum atq; concessum sit, Imperiali nostro Judicio Cameræ, nō attenta aliqua restitutione, supplicatione, advocatione, aut alia suspensione ac remoratione, suus rectus ac minimè impeditus cursus permittatur, nec quidquam huic adversum concedatur: cui & Electores, Principes, & cōmunes Status ita se parituros receperunt, &c. Cùm idem ergo Judicium nostrum suis & capite & membris, aliisq; attinentibus personis rursus nunc magnificè juxta ordinationem hanc nostram instauratum atq; constitutū est: Volumus, ut in jam dicto consensu illud ac constitutione, similiter & executione ac firma manutentione seu conservatione maneat atq; persistat, quemadmodum nunc denuò & de novo quidem istud per nos & Status permissum atq; consensum est. Et si quid contrariū huic vel exiret vel impetraretur, idipsum nullius dignitatis, nulliusq; momenti ac nihili prorsus sit, habeaturq;, neq; à Judicio Cameræ ullo pacto recipi debebit.

Tit. XXXVI.

Potestas reservatur de ulteriori provisione ac declaratione ordinationis Judicii Cameræ, facienda quantum ad Processum attinet.

Reservatio ulterioris provisionis & declarationis hujus sanctionis.

SIcubi fortè in hac ordinatione ob Processus Judicii Cameræ dubium incidat, aut ulteriori provisione opus fuerit, Judici nostro Cameræ & Assessorib. mandavimus, quovis tēpore, ubi necessarium fore existimaverint, Processus gratia hanc ordinationem nostram pro sua prudentia quantò rectius poterunt, declarent, emendent, ulteriorem provisionem ac ordinationē faciant, eamq; annuam visitationem Imperatorii nostri Judicii Cameræ observari jubeant, quæ tunc quidem unà cū aliis defectibus ordinatis commissariis & visitatoribus proponantur, vel ut approbent, vel ut aliàs quæ facto opus sint, statuant.

SEQUITUR PARS TERTIA ORDINATIONIS JUDICII

Cameræ, de Judiciali Processu.

Tit. I.

De Judiciali audientia, quo tempore, & quot diebus in septimana haberi debeat.

Ancimus, ordinamus, statuimus, ac volumus, ut coram nostro Prætore Cameræ & Assessoribus, tribus diebus in septimana, videlicet, die Lunæ, die Mercurii, & die Veneris, iisdem singulis diebus post meridiem, hora præfixa, & janua aperta Judicium & audientia habeatur. Et quidem initio sententiæ ac decreta seu recessus cujuslibet audientię, sicubi facta fuerint, coram Judice Cameræ, aut eius loco coram Comite seu Domino, ut præsidente, & omnibus Assessoribus publicentur: ac tum consequenter ordinaria audientia coram Judice Cameræ & octo Assessoribus, atq; audientia contumaciarum coram Comite aut Barone quatuorq; Assessoribus servetur. Si quæ causæ verò à contumaciis proponendæ sint, eæ coram duobus ad hoc specialiter ordinatis ac deputatis Assessoribus proponantur aganturque, ut infrà statutum atq; ordinatum est. Hinc secludantur omnis feriati dies in honorem Dei, aut necessitatem hominum banniti seu consecrati, in quibus nullum exerceatur Judicium.

Fiscales causæ quando agēdę.

2. In hebdomade semel atq; iterum fiscalia Judicia ante vel post meridiem, prout quovis tempore nostro Judici Cameræ & fiscali, aut suis deputatis usui ac opus fore videbitur, exerceantur, in quibus contributiones & taxæ censitorum, ac aliæ Imperii ferendi auxilii quotæ tractentur, modo quo suprà in prima parte hujus ordinationis (sub Titulo de fiscalis officio coram tribunali) constitutum est, cautumq;.

Tit. II.

De vicissitudine audientiæ, seu de reciproca audientia ordinariarum & extraordinariarum.

QUò autem causæ aliter, & justo ordine agantur, ac causæ extraordinariæ, quæ vigore ac vi hujus cōstitutionis privilegiatæ sunt, ante alias promoveantur: ordinamus & statuimus, ut porrò audientiæ

dientiæ in ordinariis & extraordinariis per vices atq; reciproce fiant, ita ut diebus commutatis ac mutuis tractentur. Quoniam autem Procuratores hactenus ejusmodi commutationem ac vicissitudinem nonnunquam per errorem prætergressi sunt, Protonotarii singulis diebus Juridicis in Judiciale Protocollum suum consignabunt, quibus in causis agendum sit, idque omni tempore, cùm quæstio seu interrogatio circularis per Judicem Cameræ fit, in audientia publicè indicabunt.

Protonotarii rum Protocollum indicet causarum audientias.

2. Hæcq; vicissitudo in tertia aut quarta interrogatione circulari, videlicet in præfixis, & ordinariis, similiter & in contumaciis locum habeat: atqui in sententiis & in novis citra discrimen cuiuslibet audientiæ in ordinariis, & extraordinariis agi potest.

Ut verò sciatur, quæ causæ extraordinariæ, quæve ordinariæ sint, sequetur earum differentia.

Tit. III.

Extraordinaria.

1. Nimirum, si quis proponat tribunal Cameræ non esse suum Judicium ordinarium, petens se remitti ad suum Judicem.
2. Item, si formalitas appellationis impugnetur.
3. Item, si pro edendis ac obtinendis actis, & pœnis compulsorialium agatur.
4. Item, causæ attentatorum & inhibitionum.
5. Item, causæ fractæ seu violatæ pacis.
6. Item, causæ violentæ spoliationis, appellatæ causę spolii.
7. Item, si res, propter quas litigatur, propter dilationem & moram justificationis sint peritureę.
8. Item, causæ, quarum mora ingens damnum exoriri possit.
9. Item, cùm Rotuli dictorum testium producuntur, & contra eos ante publicationem agitur.
10. Item, si quis secundum aut tertium terminum ad probandum petat.
11. Item, taxatio Judicialium expensarum & damnorum.
12. Item, si quæ pars nutrimenta sua petat.
13. Item, causæ liquidationis & executionis sententiæ.
14. Item, omnes causæ mandatorum pœnalium.
15. Item, causæ controversæ possessionis.
16. Item, causæ legis diffamati.
17. Item, causæ relaxationis juramenti ad effectum agendi.
18. Item, causæ nullitatis Processus & sententiarum.
19. Item, Tutorum & Curatorum petitio & administratio.
20. Item, si petatur sequestratio in causis, quæ coram Judicio Cameræ alioquin non pendent.
21. Item, causæ in quibus petitur decreti interpositio.
22. Item, insinuationes donationum.
23. Item confirmationes dotium.
24. Item exemplificationes Privilegiorum.
25. Item missio ex primo decreto.
26. Item missio ex edicto Divi Adriani.
27. Item si mulier ventris nomine in possess. mittatur.
28. Item novi operis nunciatio.
29. Item cautiones damni infecti.
30. Item appellationum causæ, in quibus ob memoratas extraordinarias causas in prima instantia actitatum fuit.

Tit. IV.

Causæ ordinariæ.

Omnes reliquæ causæ, quæ sub memoratis extraordinariis nominatim non sunt comprehensæ, sive sint simplicis querelæ, sive appellationis, sub ordinariis comprehendantur, atque in Judiciali audientia ordinariarum tractentur.

Tit. V.

Quòd interrogationes seu quæstiones circulares in qualibet Judiciali audientia fieri debeant.

Statuimus, ordinamus, ac volumus, ut in quavis Judiciali audientia post publicationem sententiarum & decretorum seu recessum sex rogationes circulares fiant: Prima, an quis ad latas sententias agere velit. Secunda, an quis aliquid in novis propositurus sit. Tertia, si cui per sententiam injunctum sit, aut alioqui de proprio consensu agere debeat in præfixis. Quartò, ecquis ex sacri Imperii constitutione acturus sit aut conclusurus in ordinariis. Quinta est in contumaciis, videlicet, nū quis causas, cur ad obtentos & præfixos in contumaciis terminos non agat, proponere aut concludere debeat. Sexta, an quis alterius inobedientiam seu contumaciam accusandam putet.

Sex circuitus actuū seu circul. in audientia publica enumerantur ac describuntur.

Quæstiones circulares ex ordine sunt agendæ juxta cujusque Procuratoris stationem.

2. Cumq; hactenus Procuratores nonnunquam ordinem in proponendis eorum causis in prædictis intertogationibus, circulatibus non retinuerint, sed potius ejusmodi quæstiones confuderint, ac ita non ex ordine, sed confusè egerint, quamobrem causæ ut plurimum intricatæ ac impeditæ fuerunt: cui obviando volumus, ut deinceps quævis causa suo circuitu & quæstione, ad quam pertinet, per Procuratores ex ordine & statione cujusque agatur ac proponatur, nec concedatur, ut ejusmodi circuitus seu quæstiones circulares confundantur, ac prædicto modo præter ordinem agantur.

Prætor curet ut a primo ad ultimum Procuratorē quæstio circumeat.

2. Judex quoque noster Cameræ ad hoc contiri debet, ut singulis audientiis & Juridicis diebus quantum fieri potest, ad minus super sententiis primò: & in novis secundò: similiter in excusationibus quinto circuitu seu quæstione omnes Procuratores à primo ad ultimum, ac ita quisque sua statione & ordine audiatur: Et si qua in reliquis quæstionibus circuiri non posset, ut ad minus in eodem circuitu seu quæstione circulari Procuratores aliqui prædicto modo in actibus suis audirentur, ac sequenti Juridica die quæstiones rursus à Procuratore, penes quem actus substitit, inciperentur, atque ita circumducto ordine ad finem usque continuarentur. Ut autem & Judex noster sciat à quo Procuratore in qualibet circulari quæstiune inchoandum sit, Protonotarii in sua protocolla, penes quem Procuratorem quovis tempore quæstio hæserit, consignent, ac idem pòst in Judicio indicent.

Tit. VI.

Quid, ac quomodo ad primam circularem quæstionem super sententiis latis agi debeat.

In prima circulari quæstione, nempe, Super sententiis & decretis eodē die latis factis que quætendū agendumque quid sit.

SEntentiis latis, Procuratores ordinem suum secuti, ad alias nullas sententias seu decreta, quàm quæ eo die & in eadem audientia publicata lectaq; fuerint, prima circulari quæstione agant, aut ad agendum admittantur.

2. Volumus quoq;, si qua deinceps Procuratoribus negocia seu literas, instrumenta, mandata, aliave latis sententiis decretisq; datis proponenda vel producenda sint, ut in iis ipsis decretis simul & dies & tempus statuatur, aut si id non fiat, ut Procuratores tempus ordinationis habeant, ac præterea ob non necessarias petitiones statuendi temporis non audiantur, Nisi quis ex prægnantibus causis in tempore ordinationis agere, aut illud per sententiam sibi iniunctam proponere non posset, tunc quidem ei, ulterius spacium in huiusmodi prima circuitione seu quæstione petere licebit.

3. Similiter si partium aliqua per sententiam ad probandum admittetur, ei mox à publicatione sententiæ terminum probandi petere licebit.

Contestandi litem, concludendi, &c. actus mox eo die præstetur.

4. Quòd si verò Procuratori, litem contestari, concludi, aut aliud quippiam eodem Juridico die agi per decretum iniungitur, id quidē mox in ejusmodi circulo, aut postea in præfixis præstabit.

5. Latis autem à Judicio Cameræ sententiis, literæ dein sententiarum aut alii Processus post publicationem earum in Judicio per Procuratores non petantur: sed eæ postea ad eorum requisitionem ex Cancellaria Judicii Cameræ præbeantur.

Tit. VII.

Quæ causæ in novis tractentur.

IN novis, aliæ nullæ causę præter recētes ac novas, & quicquid ad eas pertinebit, agi debent, videlicet, Citationum, inhibitionum, compulsorialium, mandatorum pœnalium, aliique similes Processus, Item mandatorum procuratoriorum, instrumentorum, appellationum, petitionū executorialium, libellorum supplicatiunum, productionum actorum, & reproductionum eorundem, Item rotularum examinum. Item cùm appellans legitimè præpeditus, & propter nondum consecuta acta ulterius spacium ac terminum ad producendum libellum & acta impetrat, nec aliæ causæ actúsve immisceantur.

Concessum igitur sit, In memoratis causis, sive sint ordinariæ sive extraordinariæ, citra discrimen cuiuslibet Judicialis diei in novis agi.

Tit. VIII.

Quæ causæ in præfixis agantur.

CUm sæpè accidat, ut Procuratoribus tempus ex ordine obtinentibus, & sub idem tempus nihil agentibus, ulterius spacium & dilatio per sententiam & decretum statuatur, aut Procuratores ipsi inter sese certum tempus agendi assumant atq; in hoc consentiant: Quicquid igitur Procuratoribus virtute ejusmodi latarum sententiarum, aut proprii consensus, in statutis aut ultroneis terminis, aut sicubi eos propter alia accidentia intermittunt, pòst agendum fuerit, id quidem in eiusmodi tertiâ circulari quæstione, videlicet in præfixis, agi ac proponi debebit, Sicut deinceps semper post novas causas primus Procurator ordinis, eum præfixum, aut ultrò assumptum terminum incipiat, ac ita consequenter descendendo ex ordine ad finem usque verbales quoq; conclusiones una cum iisdem præfixis peragantur.

Quid

Tit. IX.

Quid in ordinariis agi conveniat.

AT quisquis Procuratorum pro causis agendis sive concludendis tempus ordinationis acceperit, vel obtinuerit, ac sic quidem eodẽ in termino hujus ordinationis acturus sit, id quidem in hac quarta quæstione circulari, quam vocant in ordinariis facere atq; proponere debebit.

2. Tamen & is, cui præter illud spacium ordinationis, verbo ut concludat, per sententiam injũctum est, aliave tenetur, poterit id quidem hoc circulo etiam consequi atq; perficere.

Tit. X.

Ut in duabus ultimis quæstionibus contumaciarum agatur.

Contumaciarum causæ & circuitus quõdam duobus tantùm administrabantur.

CUmque hactenus, simul atque ordinaria audientia finita fuerat, Judex Cameræ & Assessores egressi, ac duo tantùm Assessorum permanserunt, qui audiendis contumaciis interessent, unde & confusio ordinis oborta, & causæ nonnihil prorogatæ ac præpeditæ fuerant in contemptum ac dedecus Judicii. Itaq; ordinamus, ut à servata ordinaria audientia, alter Comitum seu Baronum ad speciales deputatos audientiæ contumaciarum, quorum deinceps quatuor sint, loco Judicis cõsideat, & causas contumaciarum coram quatuor illis deputatis audiat, ac super singulorum propositis ac petitionibus, quantum fieri potest, juxta qualitatem & conditionem causæ pronunciet atq; decernat.

2. Ergo in contumaciis deinceps duo circuitus seu circulares quæstiones fiant, modo suprà dicto: In priore quisque Procurator, qui in eadem audientia, ad antea in contumaciis præfixos aliasve obtentos terminos egisse debuit, causas, cur non egerit, ut infrà dicetur, proponere tenebitur: rum & hæc prima quæstio singulis diebus Juridicis servetur, etiamsi rogationes illæ ordinariæ audientiæ ante hanc non finiantur. Altera verò rogatione cuilibet inobedientiam seu contumaciam alius, qui in termino ordinationis non egit, aut qui ulteriorem dilationem obtinuit, & intermissi actus in priore rogatione excusationem nullam attulit, in modum sequentem, accusare concedetur: ita tamen ut paucis verbis indicet, quid is, cujus contumaciam accusat, agere debuerat.

3. Pro majori etiam declaratione, quomodo & quid in ejusmodi ambabus contumaciarum quæstionibus, & circuitionibus agendum sit: statuimus, ordinamus ac volumus, ut deinceps singuli Procuratores suos terminos, in quo, juxta hanc ordinationem agere debent, observent: Quos si verò ob accidentia impedimenta non observasse parti adversæ liberum sit, in secunda & ultima circulari quæstione seu rogatione contumaciarum, illius contumaciam accusare. Si ad hæc accusatus ulteriorem dilationem quàm ad proximam agendi non peteret, hæc illi pro prima vice per partem adversam concedatur.

4. Quòd si is contumax ad priorem partis adversæ implorationem, ulterius spacium ac dilationem quàm ad proximam peteret, legitimas causas unà cum excusatione contumaciæ, mox à facta imploratione paucis verbis adducet: aut si hoc ita non posset fieri, scripto proponendas se comparet.

Implorãs generalia dicat, concludat & decretum expectet.

5. Ad quas verbo seu scripto propositas excusationes & causas pars implorans mox in eadem audientia absq; ulteriori scripto ac longa narratione per generalia agere, concludere & decretum desuper expectare debebit.

Rei Procurator non potẽs agere, causas det in scripti.

6. Quod si contingeret, ut accusatus Procurator denuò terminis his ac dilationibus obtentis, aut sub id tempus, etiam ad prędictam submissionem, decreto datum, ex legitimis justisq; causis non posset agere, tunc quidem suas causas & excusationes in termino, in quo egisse debuerat, in prima interrogatione contumaciarum scripto aut verbo proponere, parsq; adversa desuper omni modo, ut suprà dictum est, concludere tenebitur.

7. Idem Procurator si ejusmodi causas & excusationes suas in prima quæstione contumaciarum non adferret, ac porrò adversarius contra ipsum imploraret, tunc quidem irremissibiliter pœnam ordinationis præstabit, & nihilo secius super utriusq; partis submissione ulterioris petitæ dilationis gratia decretum expectabit.

Ad dilationes, accusatus frustrane is decernitur prout de Jure, nisi rursus excusationes legitimas adferat.

8. Si verò idem accusatus, per decretum, aut de consensu adversæ partis ultra hæc omnia, alias quoq; prorogationes ac dilationes obtineret, easq; etiã inanes ac frustrà præterlabi sineret: in principali causa tunc quidem juxta ejus conditionem ad interpellationem partis adversæ in contumaciis decernatur, prout de Jure, reservata quoq; pœna ad æstimationem. Nisi contumax intermissi actus sui notorias & legitimas excusationes haberet, quas rursus quidem modo prædicto proponendas sibi concessas esse volumus.

9. Ac debent Procuratores in tali audientia contumaciarum, non secus atq; ex statione & ordine quisq; suo audiri, ac motuo suas quàm brevissimè contumacias accusare, & à non necessariis proloquiis & narrationibus, utpote enumeratione latarum sententiarum & recessuum abstinere: Si verò ipsa necessitas omnino longiorem excusationem exigeret, ad proximam istud in scriptis fiat, ac desuper ab altera parte mox verbo concludatur, nec ulteriora scripta actúsve admittãtur, sub pœna mulctaq; ordinationis. Cui pœnæ & is sit subiectus, quisquis immeritò & contra hanc ordinationẽ alterius contumaciam accusat, cùm Procuratores in his prædictæ ordinationi parere debeant.

Tit. XI.

Quæ causæ coram deputatis post Iudicialem audientiam agantur.

Bini Assessores deputentur, coram quibus leviores causæ actusque agantur.

SEmper post habitam judicialem audientiam duo ex Assessoribus per Judicem nostrum Cameræ deputentur ac ordinentur, ad Procuratores in suis proloquiis causarum coram deputatis, ut sequetur, agendarum, audiendos, super quibus levibus actibus iidem mox quoq;, ut æquū est, decernant, aut desuper in proximè sequenti consilio relationem faciant.

2. Primùm, cùm in agnitione seu recognitione Sigillorum, signorum Notariorum, manuum, aut aliarum scripturarum plerunque per Procuratores in Judicio non necessaria verba in dispendiū partium & prorogationem causarum profundantur: Volumus, ut ejusmodi inspectio, seu recognitio Sigillorum, Notariorum manuum, & scripturarum, deinceps non in Judicio, sed post audientiā coram deputatis fiat.

Commissarii probationum dentur coram deputatis.

3. Item si quis ad prosequendam suam decreto impositam sibi probationem Commissarios petere ac nominare vellet, id per litigantes in eorum productis pariter cum aliis actibus, aut quidem coram prædictis deputatis præsente adversæ partis Procuratore fiat. Et si qua utrinq; inter sese super his concordare non possent, tunc alteri parti in ordinaria audientia suam exceptionem proponere concedatur, ac desuper decretum promulgetur.

4. Cùm Procuratores indicare volunt, quòd in pendentibus causis partes eorum mortem obierint & in fata concesserint, aut in amicabili cōpositione seu transactione sint, aut jam transegissent, non coram Judicio id, sed inter se ipsos, aut coram deputatis facere debebunt.

5. Ut item in ordinatione alibi cautum est, ne secunda aut tertia dilatio absq; causæ cognitione, ac indicio sufficientis diligentiæ concedatur: Volumus, quòd si Procurator justas illas petendi causas habuerit, id coram deputatis faciat simul, & quibus de causis in prioribus dilationibus probatio fieri non potuerit, declaret.

De terminis primæ instantiæ coram Imperiali Judicio Cameræ, ac primùm:

Tit. XII.

De primo Iudicum consessu seu termino, quomodo ac quid in eo agi debeat.

Citatio, Mandatum, Processus brevissima narratione proponantur.

IN primo statuto Judiciali termino emissæ Citationis, in causis simplicis querelæ, Actor per se ipse, aut suum constitutum procuratorem compareat, ac primò vel emissam Citationem, vel mandatū, aut Processus cum sua insinuatione aut executione, absq; tamen nuncupatione eius, qui executus est, similiter & actionem suam scripto: Aut si per Procuratorem comparet, sufficiens mandatum cōjunctim ac simul paucis verbis præfando proponat atq; exhibeat.

Quibus mediis & conditionib. Citationes, Mandata, & Processus impetrantur.

2. Ac primùm quidem, quod ad Citationem, Mandata ac alios Processus attinet, non ea antè emittantur, quàm per Prætorem nostrum & Assessores ad requisitionem principalis, vel sui constituti Procuratoris, aut cujusdam Imperialis Judicii Cameræ Jurati Advocati & Procuratoris, qui principalis sui jura ac informationem penes se habeat: tum & cautionem præstiterit, in primo termino sufficiens se mandatum, & si sit necesse, ratificationem anteactorum exhibiturum, decretum sit, perq; Notarium nostri Judicii Cameræ, registratum. Attamen cùm principalis Procurator, si non est juratus Judicii Cameræ Advocatus aut Procurator, pro Citatione supplicaret, sollicitaretq;, ea supplicatio per juratum Procuratorem aut Advocatum subscribatur.

Causæ in Jus vocandi exprimantur in Citatione.

3. In quibus Citationum literis ac Processibus, causæ, cur quis citetur, aut in Jus trahatur, exprimantur, ita, ut citatus aut respondens in præfixo termino paratus comparere: aut suum Procuratorem, quid super re, causaque agat, informare possit, non necessarias dilationes causæ hac via resecantes.

4. Cumq; ex consuetudine nostri Judicii Cameræ in citatoriis literis numerus aliquis dierum, utpote, tricesima die post insinuationem, &c. poni soleat, sed contingat quandoq;, ut plures quàm unam, personas causa concernat, non vno eodemve in loco residentes, quibus Citatio una die insinuari nequeat: unde disceptationes, dubia, & errores emergunt, si eodem die insinuatio non fiat, videlicet, an dies Juridica post primam aut alias sequentes insinuationes computari debeat: Cui obviando volumus, ut deinceps eo casu prolixus satis ac certus terminus in citatoriis literis ad æstimationem nostri Judicii Cameræ, in quo citati omnes comparere possint ac debeant, præfigatur: & omnibus illis, ut par est, præsentibus archetypis, id est, per originalia insinuetur. Tum & cuilibet eorum pariformem antigraphum ac consonam copiam, super qua executio per juratum tabularium sive Notarium, qui executionem fecit, conscribatur, ac porrò archetypus vel originale per actorem cum executione in termino judicialiter reproducatur.

5. Ubi hujusmodi Citationes & alii Judiciales literæ à nostro Judicio Cameræ huc in jam dictum modum decretæ fuerint, eæ sub nostro nomine & titulo, subque nostro Imperiali Sigillo expediantur & emittantur. Imperiale Sigillum Citationibus & aliis Processib. appendatur.

6. Cumq; ita in una Citatione plures litigantium nominarentur partes, & in earum nomine omnium unus tantùm sese intromitteret Procurator, non amplius uno ea illis, & primum quidem suo nomine nuncupet ac indicet, hac tamen appendice (& alii in Citatione expressi) inscribat ac intitulet causam, eamque in subsequentibus Processibus intitulatione in primam causæ ad finem usque, ac tamdiu, donec nominatus in lite fuerit, observet. Si verò Procurator non omnium nomine in Citatione nuncupatorum se intromittit, eos tunc, quorum nomine comparet, nominatim indicare poterit.

IDEM ALITER.

Nuncupatis autem in una Citatione pluribus litigantibus, quorum omnium nomine unus Procurator assurus sit, is unum tantùm ex illis, primum videlicet nominatim indicare debet, cum hac appendice (& reliquos in Citatione nuncupatos) causam intitulando, ac deinceps in Processu ejusmodi intitulationem ad finem, & quousq; nominatus ille in lite permanebit, retineat. Si quis Procurator autem non omnium in Citatione insertorum nomine agere volet, eos quidem, quorum nomine comparet, nominatim indicare minimè prohibeatur. F[illegible] R[illegible] nandi.

7. Si quis Procurator etiam in causa pendente cujusdam tertii nomine se Judicio sisteret, eam causam prima intitulatione indicet, & in hac subsistat ac commoretur. Nomen [illegible] initio indi[illegible] retineat Procurator.

8. Secundò, quantum ad actionem pertinet, quam in primo termino Actor proposituri est, cujusvis Actoris arbitrio liberum esse volumus, suam actionem vel articulatim componere, vel summariè proponere, & consequenter, ut par est, in termino articulandi, articulatim exhibere, non quidem verbo, sed in scriptis.

9. Tertiò, quod spectat ad Mandata procuratoria, quæ ambarum partium Procuratores exhibent, ea quidem non ad unum actum, sed ad totam causam dari, nec alio modo tanquam sufficientia, admitti debebunt. Mandata procuratoria non ad unum actū, sed ad totam causam dari oportet.

10. Quòd si Procurator quispiam virtute ac vi generalis Mandati, cujus originale jam antea in aliis causis exhibitum esset, sese intromitteret, copiam ejus à protonotario aut Lectore collationatam producat, diem & causam, quando originale exhibitum sit, conscribat, eaque verbo seu ore tenus commemorare desinat. Similiter quoque in Privilegiis, instrumentis, & aliis literis, quarum originalia in aliis causis prius exhibita fuerunt, observetur.

11. Casu verò, quo Procurator prædicto modo non sufficiens mandatum haberet, sed à parti bus alioquin jussus esset, se de causa intromittere, is, ad pollicitationem suam, cautionemq;, se mandatum certo tempore exhibiturum admittatur, in modum ut suprà in prima parte, sub Titulo, Ut Procuratores sufficientibus mandatis, ratificationibus & aliis modis provisi sint, ordinatum est.

12. Utrinque Procuratores in primo termino Mandata sua exhibeant, & ad causam legitimentur: nisi Procuratori Mandatum, aliaque quæ in primo termino producenda erant, effluxo e transmitterentur, In quo casu idem Procurator non speciale tempus seu terminum, veluti ad proximam sumat aut petat, neque eam ob rem singularem aliquem Processum servet: sed potius ubi alioqui in causa vigore ordinationis actūrus sit, illa quoque producat.

13. Citatus verò si primo in termino, ut decet, non comparuerit, comparenti Actori proclamationem petere, ac desuper in contumaciam procedere licebit, quemadmodum infrà de contumacia respondentis cautum est. Reo contumaci licebit Actori comparenti proclamationem petere.

14. Æquo modo respondenti licebit adversus non comparentem Actorem procedere, veluti infrà de Actoris contumacia sancitum est.

15. Nemo deinceps Procuratorum ejus nomine, qui Citationem aut Processus obtinuit, se ante terminum Citationis judicialiter ingerat, nec, velut huc usque factum est, de diligentia, nihil præterea agendo, protestetur, sed terminum emissæ & insinuatæ Citationis expectet, & tunc prout de Jure & vigore ordinationis agat.

16. Idem quoque citati Procurator unusquisque faciat, nisi fortè terminus comparitionis sibi certò constaret, nec pars adversa compareret, sed ipsi tamen verisimile esset, terminum jam præ manibus fore.

17. Cumq; hactenus sæpe contigerit, ut in primo termino nec Actor sese nec Reus judicialiter stiterint seu intromiserint, sed post dies aliquot tamen Actor comparuerit, & contrà nō comparentē Reum proclamationē petierit, ac ita ob circumductionem termini res ea in disceptationem venerit atq; dubitatum fuerit: Idcircò sancimus ac volumus, ut deinceps casu, quo Actor secunda aut tertia Juridica die post effluxum terminum, ut prædictum est, compareret: & ad partis adversæ petitionem non comparitionis suæ causas proponeret, admittatur, omni modo, ac si in præfixo termino comparuisset, Si qua verò plus trib. juridicis dieb. post præfixum terminum effluerer, nec se quisquā Judicio sisteret, tunc quidem terminus pro circumducto habeatur, & emissa citatio intercidat.

TIT. XIII.

De secundo termino primæ instantiæ, quomodo & quid in eodem agatur.

Quanquam reus seu respondens hoc casu, quo causa & actio citationi inserta est, super eadem benè deliberare, aut Procuratori suo informationem dare potest, ac propterea vigore Juris, &

pridem factæ ordinationis mox in primo termino respondere, & litem contestari debebat, tamen cùm istud hactenus in Imperiali nostro Judicio Cameræ non ita usitatum fuerit, neq; observatum, quin potiùs & communiter in secundo termino factitatum: ordinamus & statuimus, ſicubi post oblationem libelli, seu exhibitionem actionis reus non dilatorias aut alias exceptiones impediendi seu differendi Juris aut litis contestationis adduxerit, tunc idem in ordinariis, duodecima, & in extraordinariis sexta audientia ad actionem respondere, ac litem contestari debebit.

IDEM ALITER.

Hoc est in Caroli Ordin. t. antecedentem ex Ferdinandi.

Etsi eo casu, cùm res & actio Citationi fuerint inserta, Reus & secum ipse deliberare, & suum instruere potest Advocatum, propterea, de Iure simul & legibus olim latis, mox in primo termino respondere litemq; contestari debebat: Veruntamen quoniam id ita hactenus non in primo, sed frequenter in secundo termino coram nostro Camerae dicasterio usurpatum est: Ordinamus & statuimus, si proposita actione Reus nullis dilatoriis aliisve exceptionibus retardandi Iudicii impediendaq; litis contestationis uti velit, in ordinariis ipse duodecima, in extraordinariis sexta audientia actioni respondere, litemq; contestari teneatur.

2. Similiter, si juramentum calumniæ ab altera aut utraq; parte exigatur, mox idem in hoc termino, aut pòst, cùm requiratur, etiam præstetur.

3. Econtrà, Actor facta litiscontestatione, & juramento calumniæ præstito, articulatam actionem suam, loco articulorum repetat, aut si ejus actio non articulatim exhibita est, terminum ad proximam petat, qui illi quoque concedatur.

4. Cùm & hactenus Procuratores in litiscontestationibus quandoq; pluribus non necessariis ac superfluis verbis usi sint, quibus Juridicæ audientiæ differebantur, & aliæ causæ præpediebantur: Volumus, ut posthac quilibet Procurator, qui in his causis simplicis querelæ vult diffitendo ad actionem respondere, & litem negativè contestari, pluribus aliis verbis non utatur, quàm videlicet, In causa N. contra N. diffiteor actionem, peto ab ea me cum refusione expensarum absolvi: Et his verbis quoq;, etiamsi litis contestationis mentio expressè nulla fieret, ut contestata esse, servari atq; intelligi debebit. Ex adverso Actoris Procurator aliud nihil, ampliùsve voce verbo; proferat, quàm videlicet: In jam dicta causa repeto articulatam actionem meam sive libellum loco articulorum, peto, prout ibidem. Aut si Actio non fuerit articulata, hunc in modum, in causa hac repeto actionem meam, ac peto terminum deinceps agendi juxta ordinationem. Ac quidem in utroq; casu, videlicet, ubi Actor articulatam actionem suam loco articulorum repetit, Reo ad respondendum, aut si actio non est articulata, Actori ad articulandum, spacium ad proximum terminū concedatur.

5. Verùm si Reus dilatorias, aliasve exceptiones ante litiscontestationem producturus sit, hoc secundo termino faciat, agatq; hoc loco, ceu infrà de dilatoriis specialiter ordinatum est.

TIT. XIV.

De tertio termino, quomodo, & quid in eodem agatur.

Articuli additionales quando debeant exhiberi.

CAsu autem, quo Actor suam actionem non articulatim protulerit, aliasvè præter eam articulatam actionem additionales articulos producturus esset, id quidem in ordinariis duodecima, at in extraordinariis sexta audientia post factam litiscontestationē præstare atq; efficere tenebitur.

2. Si quoq; Actoris articuli oblatæ actioni conformes sint, & ex eadem decerpti, aliasque aliæ positiones & articuli à quacunque parte illi producantur, antea per procuratores supputentur seu quotentur, nè in responsionibus ad illos secuturis erretur.

3. Procuratores porrò, quantum possibile est, quantumque causæ sufferunt, eò diligentiæ connitantur & elaborent, articulos simul * hoc in termino producendi, nec additionales additionalium, additionales supra additionales, & similes, ut hactenus factitatum est, exhibendo, ad confusionem turbationemq; processus evitandum.

* al. uno in ter.

4. Hoc modo si articuli ab Actore isto termino producantur, reo spacium ad ulterius agendum ad proximum terminum sequentem tribuatur.

TIT. XV.

De quarto termino, & quo modo, quidve in eodem agatur.

REus in sexta audientia sequenti in extraordinariis, & duodecima in ordinariis, postquam actio articulata post factam litiscontestationem repetita fuerit, aliasve Actoris articuli deinceps exhibeantur, suas exceptiones contra articulos, si quos exhibere velit: sin responsiones suas super Actoris articulis, ac præterea suos articulos defensionales, peremptoriales elisivos, aut si quo alio nomine vocentur, prædicto modo supputatos ac quotatos exhibere tenebitur: Tum & juramentum articulorum si ab altera, aut utraque parte petatur, præstetur, mediante quo, articuli & responsiones denuò repetantur.

2. Ac primùm quidem, quod ad exceptiones contra articulos attinet, cùm hactenus compertum sit, eos magis ad protogationem, quàm ad necessitatem causæ quandoque exhibitos, & Judices inutili

inutili inspectione ac relatione totius causæ gravatos fuisse: Volumus, ut porrò Procuratores absq; legitimis ac veris rationibus contra articulos non excipiant, aut si justis de causis excepturi sint, non id verbo, per generalia contra, sed in scriptis cum perspicua specificatione, & adductis rationibus faciant, sub pœna & usitata mulcta.

3. Et si hoc pacto contra articulos exceptiones offeruntur, Actori ad eosdem verbo concludere, aut si vult, in scriptis replicare, usq; ad sextam audientiam, & interea licebit, nec amplius ad, scripto, agendum admittatur, sed mox ab exhibita replicatione utrinque eadem aut proxima Juridica concludatur.

Replicæ contra articulorum exceptiones conceduntur Actori.

4. Secundò, quod ad responsiones pertinet, cùm & harum gratia inter partes sæpenumero, an sufficientes sint nec ne, contentiones oriantur, per quas causæ in præjudicium partium remorantur: Volumus, ut deinceps quælibet partium, vel earum Procurator ad omnes articulos, qui non sint Juris, sed facti, per verbum, credo, aut non credo, verum esse, absque appendice seu additamento & præsertim absq; verbis, ut ponitur indifferenter, ac ad singulos specifice in scriptis, attamen salvo Jure impertinentium &c. respondeat. Et si respondens aliquem articulum uno in loco credit, & alio in loco non credit, articulum in suo responsu distingvere debebit, ac ubi eum credat, aut non credat discriminatim indicare, idq; vigore Juris & jam antea Imperii ordinationis constitutæ.

Quomodo responsiones fieri debeant.

5. Si verò hoc jam dictu modo, aliasve ad unum aut plures articulos non sufficienter respondetur, alteri parti contra ejusmodi responsiones excipere, & super quibus articulis non sufficienter responsum sit, differenter indicare, mox à responsionibus oblatis aut proxima sive altera Juridica liberum sit, ac permissum, super quibus etiam absque ulteriori replicatione decernatur.

6. Cumq; ex negligentia Procuratorum, responsionum ergò, plures non necessarii actus Judiciales, an sufficienter responsum sit nec ne, fiant: Procuratores responsiones, mediantibus eorum juramentis, inspiciant, nec propterea non necessarios actus Judiciales faciant. Super quibus & Judex Cameræ & Assessores attentam habere diligentiam debent, ut hæc ita fiant, & transgressores puniantur.

Procuratores tenentur responsiones inspicere, ac ab inutilibus actibus sese abstinere.

7. Sed si contingeret, ut altera partium, quæ judicialiter semel comparuisset, & litem contestata esset, neq; præter id quod ex decreto ad hoc tenetur, responderet, sed contumax foret, alterius partis articuli pro confessatis acceptentur, ac desuper prout de Jure procedatur.

8. Tertiò, quod ad rei defensionem attinet, quando vigore Juris ejusmodi defensionales articuli, sicubi Actoris articulis adversantur, ante publicationem Actoris attestationum offerri ac probari debebunt. Veruntamen prætextu Juris hic nonnunquam non necessaria dilatio causæ quæritur, in eo, quòd tales articuli defensionales tamdiu quandoque, donec Actoris testes examinati fuerint, differantur, ac tum demùm producantur, nimirum ad publicationem eorundem testium dictorum ita impediendam: Volumus, ut deinceps quilibet respondens ejusmodi suos contrarios defensionales articulos hoc in termino mediantibus responsionibus, aut ad summum antè exhibeat, quàm Actori prima dilatio admittatur vel præfigatur. Idq; si non faciat, ne porrò faciendi potestatem habeat: nisi per juramentum suum adfirmare posset, id se non fraude, neque ad extrahendam causam tamdiu distulisse, sed nunc primùm de eo informationem accepisse.

9. Quod verò ad alios peremptoriales articulos attinet, eos reos seu respondens similiter hoc ipso in termino conjunctim proponat, exhibeatque: at si qua verò legitimis ex causis id non facere posset, ejus se in prima quæstione contumaciarum excuset.

10. Aliàs quoque in ejusmodi peremptoriis exceptionibus agatur ac procedatur, modo infrà, præsertim de peremptoriis, ordinato cautoque.

11. Porrò hoc in termino, aliasque quandocunque, cùm se partes ad probandum offerunt, utrique parti liberum sit, mox Commissarios nominare, ac dilationem probandi petere, aut terminum ad proximam.

Tit. XVI.

De quinto termino, ac quomodo, quidve in eodem agatur.

Facta autem ad Actoris articulos responsione Rei, si Actor in eodem termino non ilicò Commissarios nuncupat, vel dilationem probandi petit, in sexta audientia id postea coram deputatis, Judiciali audientia habita, illi, ut præponitur, concedatur.

Actori non statim Commissarios nominanti, postea id facere conceditur.

2. Contrà quidem altera pars agendi, contraque nominatos Commissarios (nisi utrioq; de his coram deputatis convenerint) excipiendi tempus, spaciumque in ordinariis, usq; ad duodecimam, & in extraordinariis usque ad sextam audientiam: Actor etiam ex adverso replicandi, tantundem quoque temporis, facultatem habebit.

3. Et si propterea submissiones fierent, à Cameræ Judice & Assessoribus desuper properè decernatur, Actoriq; ad æstimationem Judicii suos articulos, si negati sint, probandi terminus assignetur.

4. Cumque non minoris momenti res in Commissariis, qui à Judice Cameræ & Assessoribus quandoque ordinantur, quàm in ipso Judice sita sit: ordinamus porrò, neminem cujuscunque status sit, in Commissarium dari, nisi ad hoc idoneus, aptusque existimatus fuerit.

5. Jam & Procuratores nostri tribunalis Cameræ, præsertim qui pluribus causis distenti fuerint, pro Commissariis se utendos non præbere, quin potius causas suas & partes coram Judicio expedire debent.

Procuratores non sunt Commissarii.

6. Quod verò ad dilationes probandi, & prorogationes earundem attinet, eædem ex conditione & qualitate causæ & partium æstimentur ac moderentur, nec ulli porrò Procuratori secunda aut tertia dilatio, aut earum prorogatio absque causæ cognitione atque Judicio sufficientis industriæ ac diligentiæ præbeatur. At cum quarta dilatione observetur prout de Jure communi.

7. Ubi sic partes ad probandum admissæ fuerint, ante exhibitionem ejusdem probationis, ad alias scripturas in Judicio producendas nequaquam admittantur, nisi ex prægnantibus legitimis causis, & ex Cameræ Judicis & Assessorum decreto hoc illis concedatur.

8. Actore ad nullam probationem se referente, aut Judice Cameræ & Assessoribus ex processu & propositionibus cognoscentibus, nulla probatione opus fore, Actor ad prædictos rei actus & acta tata in ordinariis duodecima, & in extraordinariis in sexta audientia, replicas suas, aliaque omnia quæcunque voluerit judicialiter exhibeat, ac protinus in iisdem scriptis concludat.

Tit. XVII.

De sexto termino, ac quomodo, quidve in eodem agendum sit.

Publicationem dictorum testium quando Actor petat.

EFfluxo tempore actori ad probandum dato, actor ipse simul atq; eum ordo tetigerit, publicationem dictorum testium ab ipso productorum petat, aliaque Jura sua & instrumenta exhibita: adversæ autem parti eorundem copiæ dentur, & si vult contra ea aliaque omnia producta excipere, spacium ei ad proximum sequentem terminum concedatur. Atqui tamen si ea pars mox generales exceptiones proferret, ulteriusve in scripis contrà agere non vellet, id quidem eodem, aut sequenti termino facere poterit.

2. Casu autem, quo Actori nulla probatio injungeretur, aut ea non opus esset, reus super prioribus Actoris productis in ordinariis duodecima, & in extraordinariis sexta audientia, conclusiones in scriptis proponere, ac desuper utrinque verbo seu oretenus, ut infra ponetur, concludere debebunt.

Tit. XVIII.

De septimo termino, ac quomodo, quidve in eodem agatur.

PRobatione Judicialiter exhibita, reo contrà exceptio in ordinariis duodecima, in extraordinariis sexta audientia, ab eo die cùm copias dictæ probationis ex Cancellaria Judicii Cameræ ad diligentem suam interpellationem acceperit, concedatur, sic tamen, ut si Rotulus & attestationes tantæ, aliasve qualitas & conditio causæ talis esset, ut respondenti longiori dilatione necesse foret, æstimatione nostri Judicis Cameræ & Assessorum ea præbeatur.

2. Quò item sciatur, an, & quando Procuratores pro ejusmodi copiis in Cancellaria sollicitarint, ac illas obtinuerint, Copistæ id quidem quovis tempore annotent, Quamprimùm & copiæ paratæ fuerint, Procuratoribus utrinque, tum & Protonotariis ad consignandum quoq; & relationem, si opus fuerit, faciendam indicent. Post hoc verò spacium, terminus excipiendi, ut prædictum est, incipiat, curratque.

Tit. XIX.

De octavo Judicum consessu seu termino, quomodo quidve in eodem agatur.

AD ejusmodi respondentis sive rei exhibitam exceptionem, Actori deinceps in ordinariis duodecima, & in extraordinariis sexta audientia replicas suas, adeòque omnia producenda concedatur.

Tit. XX.

De nono termino, quomodo, quidq; in eodem agi debeat.

EX adverso Reus sive respondens deinceps duodecima audientia in ordinariis, & sexta in extraordinariis duplicas suas exhibere, & in iisdem omnia producere debebit.

Tit. XXI.

De decimo termino, quomodo & quid in eodem agatur.

DEsuper Actor postea in ordinariis duodecima, & in extraordinariis sexta audientia conclusiones suas in scriptis, absque tamen omni novitate, nisi si quod jam primum fortè comperierit, idque mediante juramento suo confirmarit, exhibebit.

Tit. XXII.

De duodecimo termino, quomodo, & quid in eodem agi oporteat.

PAri modo reus suas conclusiones in scriptis, quibus & ipse novi nihil, ut prædictum est, adferat, postea in ordinariis duodecima, & in extraordinariis sexta audientia exhibebit, aut super Actoris conclusione mox verbo concludendi quoque facultatem habebit,

Ac qui-

Ac quidem scripto factæ conclusiones ordinariarum causarum in ordinariis, & extraordinariarum in extraordinariis, agi, sed verbales conclusiones quocunq; tempore audiri debebunt.

TIT. XXIII.

De verbalibus conclusionibus, quomodo, & quando eadem fieri debeant.

Si rei scripto vel verbo in causa conclusione facta Actor ex adverso super verbali conclusione in eadem audientia, aut super conclusionibus scriptis in eadem, vel post in sexta audientia, & interim quando libet, sive in ordinariis, sive extraordinariis verbaliter concludat.

2. Similiter si reus antea, ut præfatur, non verbo conclusit, mox quoq; ad Actoris verbalem conclusionem & ipse concludat, nec porrò spacium, nisi ad summum, ad proximam Juridicam sumat petatve.

3. Actum partium concludendi hoc modo spacium sumpserit, ea quidem ad proximam præcise in præfixa illam ita facere teneatur.

4. Si verò cuiquam Procuratori verbaliter concludi per decretum injungatur, absque ulteriori dilatione eodem decreto in eadem audientia pareat: sin causa habeatur pro conclusa.

5. Ac porrò ejusmodi conclusiones per Procuratores verbo fieri, nec scriptæ tanquam verbo factæ exhiberi debent aut recipi, tum & paucis verbis ejusmodi conclusiones, & absque repetitione ejus quod jam antea per eos sufficienter adductum est: aut illatione cujusquam novitatis, sed his aut similib. brevib. verbis, ac sermonibus fiant, videlicet, in causa N. contra N. dico contra partis adversæ actitata generales exceptiones, ac repeto priora acta mea, concludo pro sententia decreto, &c.

6. Si quid autem novi in causa ante vel post hanc verbalem conclusionem acciderit, quod altera partium medio juramento suo adfirmarit, id scripto proponendi, & casu, quo conclusum esset, rescissionem conclusionis, petendi libertatem habeat, perque Judicem Cameræ & Assessores desuper decernatur, quod est Juris. Conclusionis rescissio.

7. Potest & utraque pars, cùm per adversam novi nihil adductum sit, mox verbo concludere: quod si fit, adversa pars quoque similiter concludere verbo absque ulteriori termino tenebitur, nisi aliquid novi, quod per juramentum suum adfirmet, acciderit.

8. Si verò præter hæc, altera partium alteram præcipiti conclusione obrueret, id minimè permittatur, quin potius in his ordinatio conservetur.

9. Nemo quoq; Procuratorum deinceps cum alio diffinitivè concludat, nisi prius utrinq; Procuratores sufficientibus mandatis in causa fuerint legitimati.

10. Tales autem conclusiones verbales sive in ordinariis, sive extraordinariis quocunq; tempore fieri poterunt.

11. Si Procuratores in causa hoc modo concluserunt, & præterea alios recessus agant, in iisdem recessibus priores verbales conclusiones non reticescant, sed eos expressè indicent.

DE TERMINIS IN EXCEPTIONIBUS CAUSAM PRINcipalem differentib. quidem, & non perimentib. quæ appellantur Dilatoriæ.

TIT. XXIV.

De primo Iudicum consessu seu termino in dilatoriis.

Quod si reus post oblationem libelli, seu actione instituta, dilatorias aut peremptorias exceptiones in vim dilatoriarum propositurus esset, eas in ordinariis duodecima, & in extraordinariis sexta audientia, post institutam actionem exhibeat.

In quo quidem termino omnes ejusmodi exceptiones conjunctim & simul in scriptis articulatæ coram Judicio producantur.

TIT. XXV.

De secundo termino in dilatoriis.

Super quibus Actor audientia duodecima in ordinariis & extraordinariis sexta suas responsiones distinctè, aut casu, quo tales exceptiones non diffiteretur aut negaret, sed replicationibus impugnare vellet, tunc quidem ejusmodi Replicas suas articulatas, aut summariè, proponere teneatur.

TIT. XXVI.

De tertio termino in dilatoriis.

Responsione Actoris ad exceptionales articulos rei facta, eos negando & diffitendo, si qui sunt autem relevantes & admissibiles, Reus ad probationem eorundem admittatur, atque in his procedatur & agatur, ut suprà in causa principali expressum est & indicatum.

2. Si verò Actor exceptionales articulos non diffitetur negativè, sed ex adverso replicatorios articulos oblaturus est, Reus ad eosdem respondere, aut sicubi replica summariè facta est, duplicare hoc ipso termino debebit, sique ea replica negata fuerit, Replicans ad probationem ejusdem admittatur, & in hac probatione modus prædictus servetur.

3. Quod si Replicatorii articuli non negantur, tunc quidem ad eandem duplicam Actor confestim in eadem, aut postea in sexta audientia, sive sit in ordinariis, sive extraordinariis concludat, nec propterea ulteriora scripta admittantur.

4. Præsertim autem volumus, ut deinceps Procuratores causam principalem in dilatoriis an declinatoriis, & sic quidem ante litis contestationem ad longum frustrà ne discepent, quin imò tantùm quod ad deductionem ejusmodi exceptionum necessarium fuerit, adducant.

5. Nullus item Procuratorum deinceps super dilatoriis, aut competentia concludat, nisi utrinque sufficientibus mandatis ad causam legitimati fuerint.

6. Et si facta conclusione ejusmodi exceptiones dilatoriæ determinatæ, & decreto rescissæ fuerint, mox desuper in eadem audientia Reus absq; mora seu dilatione litẽ contestabitur, seu pro contestata acceptetur; ac porrò in causa procedatur modo suprà in causa principali dicto & constituto.

DE TERMINIS IN FINALIBUS EXCEPTIONIBUS, quæ vocantur Exceptiones peremptoriæ.

TIT. XXVII.

De primo termino in peremptoriis exceptionibus.

SI Reus finales & peremptorias, quæ antea rescissæ non essent, proponere vellet, eas litẽ contestatam in quarto termino unà cum responsionibus suis ad Actoris articulos & in scriptis offerre debet, modo suprà in quarto termino causæ principalis dicto.

2. Tales autem peremptoriales articuli omnes in uno termino unaque vice simul dentur, nisi postea de novo aliquid emerserit, aut parti innotuerit per juramentum adfirmanti.

TIT. XXVIII.

De secundo termino in peremptoriis exceptionibus.

CUmque respondens, reúsve huncin modum exceptionales suos aut defensionales articulos proposuerit, ex adverso Actor in ordinariis duodecima, & in extraordinariis sexta audientia suas responsiones, aut casu, quo eos peremptoriales articulos non diffiteri, sed replicationibus impugnare vellet, suas replicas, aliúdve, quidquid contra ejusmodi peremptoriales articulos proferendum putet, hoc termino in scriptis exhibebit.

TIT. XXIX.

De tertio & aliis sequentibus terminis in peremptoriis exceptionibus.

REsponsione Actoris ad ejusmodi peremptoriales articulos facta, illisque negatis, si fuerint relevantes & admissibiles, reus ad probationem eorundem admittatur, hîcque procedatur, ut suprà de principali causa constitutum est.

2. Atqui Actor si tales peremptoriales articulos non negasset, sed ex adverso replicatorios articulos priori in termino protulisset, reus ad eosdem respondere hoc in termino tenebitur. Et si ea Replicatio per Reum negatur, replicans ad probationem admittatur, & in hac probatione prædictus modus servetur.

3. Si verò hi Actoris Replicatorii articuli non diffessi, sed à Reo duplicæ ex adverso datæ sint, tunc mox quidem ad eas duplicas Actor in eadem, aut pòst sexta audientia in extraordinariis, & in ordinariis duodecima audientia suas triplicas & conclusiones proponat, & utrinque verbo concludat, neutri parti facultate ultrà quidquam scripto proferendi concessa.

TIT. XXX.

De Reconventione, quomodo in ea procedendum sit.

SI Reus Actorem vult reconvenire, eam reconventionem suam ante litis contestationem, aut postea ad proximam aut secundam proponat, in qua similiter procedatur, ac termini per vices atque reciprocè retineantur: Quòd si verò ea reconventio deinceps, sed ante conclusionem causæ tamen proponatur, tunc quidem ambæ causæ conventionis & reconventionis dividantur, ac quælibet per sese sola vigore hujus ordinationis peragatur.

DE TERMINIS SECUNDÆ INSTANTIÆ, CUM AB interlocutoria seu diffinitiva ad Imperiale tribunal Cameræ appellatur.

TIT. XXXI.

De primo termino secundæ instantiæ, quomodo, & quid in eodem agatur.

IN prima Juridica emissæ Citationis præfixa, appellans ipse, aut per Procuratorem suum, prædicto modo constitutum, quam constitutionem mox exhibeat, aliasve in causa legitimandus, compareat, ac primùm Citationem, pariterque inhibitiones & compulsoriales, si quidem emissæ sint, unà cum insinuationibus, citra tamen nominationem ejus, qui executionem fecisset, & præterea instrumenta appellationis, acta prioris instantiæ, ac statim appellatoriam actionem suam conjunctim in Judicio proponat atque exhibeat.

2. Hæcque omnia, aliaque, si quæ partes in primo termino proponenda habeant, simul ut dictum est, & conjunctim proponantur, literis consignentur, quomodo verò consignentur, ac tenor eorum ultrà nec commemoretur nec repetatur. Appellans autem si acta eo in termino non exhibere posset, fiet propterea uti sequetur.

3. Ac primùm quidem, quod ad emissam Citationem, pariter & mandata, tum & quomodo procuratores sese intromittant, spectat; hic fiat, prout suprà in primo termino primæ instantiæ sancitum est.

4. Secundò, formalia Appellationis per productionem actorum, aut si coram Notario appellatum est, per instrumentum appellationis mox probentur ac justificentur. Formalia appellationis quomodo probentur.

5. Itaque etiam appellans à Procuratore suo commonefactus tenebitur post interpositam appellationem protinus Judicem prioris instantiæ, pro actis, ut par est, requirere, cautionemque de justo precio solvendo præstare. Quòd si ea ad primum terminum non expediantur ac communicentur, documentum vel testimonium sufficiens, infrà quod spacium illa reddendi spem Judex præbuerit, hoc in primo termino, aut si hæc omnia omissa fuerint, ad summum hoc primo termino compulsoriales obtinere & accipere debebit. Quod ipsum quoque si non fieret, aut alia legitima impedimenta juxta censuram Judicis adferentur, statim appellatus ad suam petitionem & instantiam ab emissa Citatione absolvatur.

6. Si verò prior Judex, præter id quòd de actis requisitus, sibique compulsoriales insinuatæ essent, acta plena & integra, quemadmodum vigore hujus nostræ ordinationis decet, edere recusaret, aut differret, tunc quidem Appellanti ad pœnam compulsorialium, aliasq; contra ipsum agi & procedi permissum sit, omni modo ut suprà in secunda parte hujus constitutionis sub titulo, quomodo ad editionem actorum &c. cautum est & ordinatum. Judex primæ instantiæ debet acta plena & integra edere. De quo vide suprà in 2. parte, Titulo 31.

7. Et hic quidem de pœna, & editione actorum, quemadmodum in aliis causis extraordinariis, non attento eo, quòd causa appellationis alioquin ordinaria sit, agere convenit.

8. Quòd si Procuratori appellantis ante primum terminum acta per inferiorem Judicem traduntur, simul cum iisdem suam appellationis actionem in primo termino, ut suprà dictum est, exhibeat, Sicque ea acta obclusa acceperit, eadem mox simul atque acceperit, obclusa & obsignata medio juramento suo ad Judicem Cameræ deferet, quæ tunc coram uno aut altero ordinario, præsente item Protonotario aut Notario, absq; læsione Sigillorum aperiantur, ac Procuratori reddantur, ut primo termino actionem suam seu libellum offerre possit.

9. Quòd si appellans primo termino non acta, sed compulsoriales tantùm, aut documentum aliquod requisitorum actorum proponat, tunc quidem spacium, usque ad productionem actorum libellandi habebit, nec antè, libellationis ergò, contra ipsum proclamari debeat.

10. Ubi autem à gravamine aut interlocutoria non vim diffinitivæ habente, appellatum fuerit, appellans loco appellatoriæ actionis instrumentum suum aut scedulam appellationis verbo aut scripto repetat, ac paucis verbis petat decerni, nulliter aut iniquè dijudicatum, ac benè riteque appellatum esse.

11. Sed si à diffinitiva, aut interlocutoria vim diffinitivæ habente appellatum sit, appellans actionem suam appellationis communi forma, aut deducendo gravamina sua articulatim in scriptis proponat, in qua concludere & petere debet decerni; nulliter, aut iniquè dijudicatum, ac benè appellatum. Et si à diffinitiva appellatum sit, partem adversam, tenore actionis suæ, in prima instantia condemnari &c.

12. Jam & si pariter cum Citatione inhibitiones emissæ & insinuatæ essent, appellans eas hoc in termino producendi, & si quid his adversum factitatum esset, ad pœnam earum, uti par est, agendi, aut casu, quo nulla inhibitio emissa, sed alioquin aliquid attentatum esset, horum attentatorum gratia in scriptis agendi, petendi, ut ea cassentur, abrogentur, ac revocentur, facultatem & potestatem habebit.

13. Tales autem causæ attentatorum & inhibitionum in extraordinariis, ut præmittitur, agantur, in quibus properè ac celeri pede progrediatur.

14. Quandoquidem verò hactenus eo, quòd causa attentatorum nonnunquam absque causa Principis determinata fuerit, non minima mora dilatioque causæ consecuta est, ordinamus & statui-

mus, ut porrò causa attentatorum unà cum causa principali agatur, nullaque per aliam impediatur aut remoretur: nisi attentata fuerint manifesta, aliásve in continenti probari poterint, quo in casu ea omnibus modis revocentur & abrogentur, aut si ad pœnam inhibitionis processum vel actitatum fuerit, agatur ac decernatur quod est Juris.

15. Cæterùm appellato in hoc primo termino comparenti, ad ejusmodi appellantis propositionem agendi spacium ad proximum terminum detur, tum & si petat, acta ad excribendum communicentur, & tempus juxta qualitatem actorum eadem reproducendi statuatur.

16. Et acta Procuratores quoque, cùm aliàs postea causam agunt & terminos servant, reproducere, nec propterea speciales actus seu recessus facere debent.

Tit. XXXII.

De secundo termino in altera instantia, quomodo & quid in eodem agatur.

HOc in secundo termino appellatus, si formalia appellationis impugnare, & contra devolutionem, aliásve dilatorias exceptiones aliquis proferre vellet, in sexta audientia extraordinariatum scripto articularimq; proponat, super quo deinceps in Jure procedatur, quemadmodum suprà de dilatoriis in causis extraordinariis indicatum est & constitutum.

2. Præsertim autem hujusmodi exceptionibus contra appellationem aut devolutionem causæ principalis non involvatur, nec inutiliter, aut non necessariò disputetur.

3. Tum & Procuratores sub pœna ordinationis, dein formalia appellationis non impugnent his aut similibus verbis: Nego partis adversæ appellationem: at ubi formalia extiterint, litem contestatam volo &c. Sed ubi appellationem diffiteantur aut impugnare volent, indicent cur non fateantur, aut quamobrem non integram & indignam censeant, nec obscurè adeò appellationem insectentur, ac litem desuper conditionaliter contestentur, simulque Judicem Camaræ & Assessores superflua inspectione actorum aggravent.

4. Si verò appellatus tales similesve exceptiones non haberet proponendas, & appellans formalia prædicto modo probasset, ac justificasset, appellatus in sexta audientia, dummodò causa principalis est extraordinaria, aut si est ordinaria, in duodecima audientia, ad appellationis actionem respondere, ac litem contestari tenebitur.

5. Et hujusmodi quidem litis contestationes generalibus & paucis verbis fieri debent, nempe hoc modo. In causa N. contra N. diffiteor ac nego appellationis libellum seu actionem, peto pronunciari benè judicatum, & malè appellatum esse. Vel, peto sententiam reformari, & decerni, hoc loco benè, at illo loco malè aut nulliter pronunciatum, cum refusione expensarum & interesse. Adversus quæ appellans non amplius quàm his verbis proloquatur: Repeto articulatam actionem meam loco articulorum aut gravaminum, peto ad eorum tenorem pronunciari. Quòd si actio non est articulata, sed communi generalique more proposita, his verbis: Ex adverso repeto meum libellum seu meam actionem appellationis, ac peto tempus ulterius agendi juxta ordinationem. Vel si appellans nihil novi adducere, aut probare, sed mox super actis primæ instantiæ concludere vellet, quod ei sit concessum, id faciat his aut similibus verbis, videlicet: Equidem contrà repeto meam actionem seu libellum appellationis, atque acta prioris instantiæ loco gravaminum, peto decerni, prout in appellationis libello seu actione petitum, remittens causam ad finale decretum.

6. Mox quoque juramentum calumniæ, ad partium ambarum aut alterius petitionem, non attento, an fortè idem juramentum in priori instantia quoq; præstitum fuerit, jurari debebit.

7. Ac lite sic contestata, appellanti vel appellato, si appellans super lite contestata mox conclusit, spacium tempusque ad ulterius agendum concedatur.

Tit. XXXIII.

De tertio & aliis sequentibus terminis in secunda instantia, quomodo & quid in iisdem agi debeat.

SI partes in secunda hac instantia nihil novi adferant, nec illud etiam, quod in prima instantia adductum est, probare volunt, appellans, si lite contestata libellum, articularamve actionem suam, aut acta prioris instantiæ non repetit, simulque concludit: postea in ordinariis duodecima, & in extraordinariis sexta audientia, prædicto modo verbo concludendo aut suas conclusiones scriptas, & in iis omnia producendo admittatur. Econtrà appellatus similiter confestim aut infra tantundem temporis concludere debebit, nec ad ulterius scribendum admittatur.

2. Quòd si verò in prædicto casu, quando partes nihil novi adferunt, appellans mox à litis contestatione suum libellum, appellatoriam actionem, aut acta prioris instantiæ loco gravaminum repetit, ac desuper concludit: appellatus in hoc termino ad ea respondere, omnia producere, & simul in scriptis concludere, aut verò protinus generali exceptione oretenus concludere tenebitur.

3. Casu autem quo appellans, aut appellatus novi aliquid seu ulterius quàm in prima instantia productum fuerit, adducturi aut probaturi essent, aut alter illud, quod in priori instantia productum esset, latius fusiusq; deducere, & probare vellet: id scripto quidem per articulos hoc termino exhibere: aut si appellans suam actionem articulatam jam antea obtulit, & post litis contestationem

loco ar-

loco articulorum repetiit, appellatus desuper hoc in termino respondere debebit: ac sic deinceps in probationibus aliisque procedatur, quemadmodum supra in prima instantia expressum est.

4. Æquè, si altera partium peremptorias, aliasue exceptiones recens & de novo exhibere ac probare vellet, in iis quidem, ut in terminis aliisq; servetur, veluti supra de peremptoriis indicatum est.

5. Atq; in his causis, cùm à diffinitivis aut interlocutoriis, vim diffinitivarum habentib. appellatur, ex probationes, quotquot ad justificationem ac prosecutionem appellationis spectant; ac illæ quidem si non modò ex actis prioris instantiæ, verùm etiam ex novis rationibus eliciantur, admitti debent, ita tamen, ut novi articuli, actioni in prima instantia adducti conformes, & ex ea velut oriundi sint, & non ad alias actiones aut causas, de quibus non est controversum vel quæsitum, componantur.

6. Sed si prædicto modo partes nihil producturi aut probaturi essent, eis acta prioris instantiæ articulari non concedatur, quin potius in causa properè verbo ut concludant, injungatur.

7. Et quidem ejusmodi verbales conclusiones in hac secunda instantia, eo modo verbisq; fieri debent, veluti supra de verbalibus conclusionibus in prima instantia ordinatum est, cautumque.

TIT. XXXIV.

De nullitate, & nullitatibus causæ, quomodo & qualiter in iisdem procedatur.

COmpertis quandoque nullitatibus Processus acti, aut sententiarum cotam inferioribus Judiciis latarum: volumus, si quis coram nostro Judicio Cameræ ejusmodi nullitates prioris dijudicationis aut latarum sententiarũ propositurus sit, id ille unà cum actione super iniquitate, gravamine & injustitia ejusdem sententiæ, si quas habere præsumat, alternativè, & conjunctim proferat, petatque super nullitate pronunciari. Quæ si fundata non fuerint, tunc quidem & non antea super aliis actionibus iniquitatis & injustitiæ prioris sententiæ decerni &c. ne mora bifariæ, seu duplicis justificationis, quæ cotam Imperiali Judicio nostro Cameræ hactenus fieri consvevit, rescindatur, atque ita dolosa prorogatio evitetur. Et si Judex Cameræ & Assessores ejusmodi prætensam nullitatem non eo modo reperirent, ut per eam parti in causa principali irreparabilis injuria contingeret, priores Processus aliarum informalitatum ergò ut nulli, minimè rejiciantur, quinimò desuper in causa principali id decernatur, quod est Juris.

IDEM ALITER.

Quoniam haud infrequenter & Processuum, actorum, & sententiarum in minoribus seu humilioribus iudiciis latarum, facta esse comperiuntur nullitates: volumus, ut si quis eiusmodi prioris instantiæ, latarumve sententiarum nullitates existimet coram nostro Cameræ Iudicio proponendas esse, id mediante libello, seu actione super iniquitate illa, gravamine, & iniustitia earundem sententiarum, si quam actionem habere se putet, alternativè ac simul offerre atque exhibere teneatur, petendo, ut de nullitate cognoscatur ac pronuncietur. Vbi autem illa non habuerint locum, tum de actione iniquitatis prioris sententiæ cognoscatur, quo bina instantia seu iustificationis in Camera Iudicio hactenus concessa, mora resecetur, ac sic quidem dilationes decurtentur ac praecaveantur. Quòd si verò allegatas nullitates Prætor & Assessores non tanti esse momenti censerent, ut ex illis parti litiganti in causa principali irrecuperabile iniquitatis damnum daretur, utique Processus antecedi propter alias informalitates, tanquam nulli, sive nullitatis nomine, non reijciantur, sed nihilominus in causa principali quod aequum est & iustum, decernatur. In Caroli Ordinat. nam quod præcedit est ex Ferdinandi.

2. Ac ita quidem nullitas, quæ incidenter, & non principaliter prætenditur, unà cum iniquitate pari passu in omnibus terminis prosequatur, eoque modo, ut supra de causis appellationum constitutum est, procedatur: nisi ex actis prioris instantiæ manifesta nullitas comperiatur, quæ in secunda instantia ratificari non posset, hic nimirum Cameræ Judex noster & Assessores etiam ante litis contestationem, & ex officio desuper finaliter pronunciandi & decernendi facultatem & potestatem habeant.

3. Si qua verò à sententiis non provocatum, sed super nullitate principaliter libellatum, fiet actumque, iis de, in extraordinariis, utpote in aliis similibus causis simplicis querelæ procedatur.

4. Procuratores autem causas nullitatis, quarum gratia principaliter aut incidenter agitur, specificè exprimere ac nuncupare tenebitur.

TIT. XXXV.

Quemadmodum ad Supplicationes in Iudicio agi debeat.

SI pendente lite ac justificatione aliqua partium pro Citationibus, inhibitionibus, Processibus, aut aliis sibi duceret supplicandum fore, id quidem in novis facere, adversaque pars contrà proxima sequenti Juridica paciformiter in novis agere debebit.

2. Et si propterea conclusiones fierent, super iis ad summum deinceps ad secundam audientiam decernatur, neque longius prorogetur.

Tit. XXXVI.

Quòd etiam in actibus, in hac ordinatione non commemoratis, præfixi termini serventur.

Item, si in causa quapiam aliæ exceptiones, aut necessarii actus quàm supra nominati sunt, sub Judiciali Processu contingerent, iidem juxta naturam conditionemque suam in ordinariis aut extraordinariis proferantur, atque in eadem supradicta ordinatione retineantur.

Tit. XXXVII.

Terminos servandos esse sub pœna.

Porrò ordinamus ac volumus, ut quisque Procuratorum in prolatione ac deductione causæ prædicta ordinatione in servandis terminis utatur, eosdem tamen, postquam causæ semel introductæ sunt, anticipandi facultatem habebunt, aliasque singuli hanc ordinationem observent, sub pœna floreni Rhenensis, totiens, quotiens in illam deliquerit, solvendi.

Tit. XXXVIII.

De moderatione præstatutorum terminorum.

Causarum diversitas & qualitas facit ut nonnunquam termini prorogentur ac differantur.

Quanquam hæc præscripta ordinatio & constitutio in proponendis causis, & servandis terminis à partibus & eorum Procuratoribus acriter quidem & severè observari debet, nihilo secius tamen, cùm tanta sit causarum diversitas & conditio, nonnunquam ut termini partium decurtari ac rescindi, aut etiam prorogari ac differri queant, Cameræ Judex noster & Assessores potestatem habeant, ad implorationem partium, aut per sese ex officio, juxta conditionem, qualitatem & necessitatem causæ, actuum, & partium supradictos terminos moderandi, plures aut minores terminos atque dilationes dandi, ulterioraque scripta quàm hæc ordinatio præstat, nominatim triplicas, quadruplicas, ac similes, sed certo numero & utrique parti æqualiter concedendi, Partibus quidem, quòd hoc ita earum necessitas postulet, per juramentum affirmantibus.

Tit. XXXIX.

Quomodo non observati termini emendentur, reiterentur, ac reparentur.

Quod si contingeret, ut Procuratores substantiales terminos, prout de Jure, & secundum hanc ordinationem tenentur, non observarent & omitterent, aut ordine quenque suo non observarent, aliasve non formaliter agerent (à quo tamen sub pœna ordinationis caveant) idque si ad vitandas nullitates emendare, corrigere, ac restituere vellent, istud quidem non faciant productione aut exhibitione priorum scriptorum, sed paucis verbis terminos, non rectè seu prorsus non servatos, de novo & Juri & huic sanctioni conformes servent, ac tunc quidem desuper quicquid antea ab ipsis formaliter actitatum & propositum fuerat, obiter deinceps ac breviter repetant, renovent, concilient, confirment, ratificent, actum in causa, ut par est, concludant.

Tit. XL.

De scriptis & verbalibus prologuis ab recessibus, quomodo, & quo ordine fiant.

In scriptis agendum & proponendum.

Sancimus ac statuimus, ut pro maturiori prosecutione causarum, ac certiori partium propositione, dein per Procuratores omnes illarum materias & actiones, actusque in scriptis proferantur, eædemque scripturæ per ipsos subscriptæ duplicatæ exhibeantur; de quibus altera copia parti adversæ, altera Judicio tradatur, nec alia quæcunq; verbalis propositio, aliudve proloquium eis concedatur, quàm sic, aut huic in modum: In causa inter A. & B. hoc scriptum exhibeo, nempe, libellum, exceptiones, articulos, replicas, duplicas, &c. Ex adverso & altera pars ulterius nihil loquatur, quàm brevibus verbis, copias peto, ac terminum ordinationis.

2. Quicquid contrà verò proferendum existimat, hoc faciat in scriptis præfixo sibi termino, aut anticipando terminum, & quidem antea, cùm libet, suo ordine. Nemini tamen hiscum te secatum volumus, Mandata, si paucissimis fieri poterit, impugnare, aut partes transegisse, aut vita functas esse, brevissimè quidem coram deputatis saltem indicandam fore, sigilla inspicere, eaque recognoscere, aliave similia agere & proponere. Et si Procurator huic adversando, non necessarios aut longos recessus ac verbales propositiones facere velle videretur, nequaquam ei concedatur, quin eæ in publica audientia, reservata pœna, rejiciantur, neque pro iis Procuratori quidquam taxetur.

3. Quod verò pertinet ad actus scripto peragendos, sidem, ut libellus, exceptiones peremptoriæ, dilatoriæ, contra dicta testium, aliaque, item Replicæ, Duplicæ, Triplicæ, quocunq; nomine vocentur,

eentur aut exhibeantur, certo numero articulatim aut punctatim exhibeantur: Atque iidem articuli principaliter ex facto; non ex Jure communi componantur; nisi quis Jus commune ex articulato facto emanans inferre atque indicare vellet, quod illi liberum fuerit, ita tamen ne juta acervatim & non necessariò citet, allegetve, ut hinc adversario disceptandi ac cavillandi ansa præbeatur.

4. Si & Procuratores certum illum & statutum numerum in exhibendis scriptis excesserint, non recipiantur, quin ab actis arceantur ac separentur, pœna ipsis inflicta.

5. Cumq; frequenter accidat, ut Procuratores non priorum actuum memores, neq; Protocollis & actis diligenter perspectis, in Judicio se ad Judicialia Protocolla acta ve referant, volumus, ut Procurator in his supinus & injustus pœnam seu mulctam transgressæ hujus constitutionis pendat.

6. Jam & quisque Procuratorum, à primo ad infimum in ea quâ consistit statione agat, nec alter alteri in proponendo sermonem præripiat, neque causas ordinarias & extraordinarias, aut alioquin ordinem circulatiter procedendo confundat, sed sanctioni huic consentanea agat, suas causas modestè, breviter, aptisque verbis proferat, ac ita se in universum gerat, quemadmodum officii sui ratio exposcit, & suprà in prima parte hujus ordinationis sub titulo de Procuratorum officio coram Judicio latius est demonstratum.

Tit. XLI.

De contumacia partium comparentium, & earum cessationibus & moris.

Si parti alicui coràm existenti, aut ejus Procuratori agendum sit ex decreto, aut alioquin secundum hanc ordinationem agere teneatur, & negligens contumaxque fuerit, aliasve mora longè circumducta agat, ad contumaciam & pœnas Juris communis pars poterit procedere, & contumax in expensas damnaque passa condemnetur, quibus ad æstimationem Judicis refusis, tamen primùm ad ulterius agendum in eo statu, quo causæ & Processus existunt, admittatur.

2. Si qua verò mora etiam in temerariis exceptionibus, culpa, negligentia, aut imperitia Procuratorum conspiceretur, ipsi expensas citra præjudicium partium persolvere teneantur, cui Cameræ Judex noster & Assessores acriter & severè insistant.

DE CONTUMACIA ET INOBEDIENTIA PARtium non comparentium, & quomodo in ea procedatur,

Tit. XLII.

De non comparentis Actoris contumacia in prima instantia.

Primum, si Actor, qui Citationem & Processus obtinuit, in termino Citationis non comparet, rei nomine aut citati, Actoris contumacia accusetur, proclamatio petatur, & elapsis tribus Juridicis proximis à decreta proclamatione, peti potest, se à Citatione cum refusione expensarum & damnorum absolvi, ad quam petitionem quoque per Judicem Cameræ & Assessores absolvatur.

2. Quòd si Actor verò semel aut multoties Judicialiter comparuit, actionem instituit, & ante litis contestationem contumax erit, decreta & facta proclamatione, effluxisque tribus illis Juridicis, liberum sit reo, prædicto modo absolutionem emissæ Citationis petere, aut litem super instituta actione contestari, ac desuper in causa principali, Judicio eò contendere, ut demùm ab illa absolvatur.

3. Verùm si Actor, postquam causa per actionem & responsionem cœpta est, & lis contestata, contumax fuerit, ad interpellationem rei, tunc quidem Cameræ Judex noster & Assessores, ad finale decretum procedant, ac juxta qualitatem causæ pro actore aut reo decernant, pronuncientque quod justum erit, ita tamen, ne semper obediens & pars comparens, etiamsi succumbat in sententia, expensas Judiciales refundere teneatur.

Tit. XLIII.

De non comparentis rei contumacia in prima instantia.

Si Reus in prima justificatione litis contumax fuerit, & ob id proclamatio ad interpellationem actoris decernetur, tum & post hanc tres Juridicæ elaberentur, Actori liberum sit, permissumque adversus contumacem, & non comparentem reum ad excommunicationem Banni & ejus aggravationem, sive ad immissionem bonorum juxta conditionem & qualitatem causæ, ex primo decreto, aut in negocio & causa principali modo ordinario ad finem usq;, quicquid in his actori conducibilius visum fuerit, procedere. Quamcunque igitur viam hoc pacto ingredietur, eam sibi Judex Cameræ & Assessores planam expeditamque reddent.

2. Attamen si Actor hoc modo ad Bannum contra contumacem processurus esset, de novo illum, ut pareft, videlicet ad videndum & audiendum se in Bannum, ejusque aggravationem declarari, aut causas in contrarium allegari, citare debebit. Et si sic quoque emanserit, rursusque contumax fuerit, tunc primùm quidem, decreta & facta proclamatione, effluxisque tribus illis Juridicis, postea excommunicetur, & in Bannum Imperiale declaretur.

Specificatio bonorum Banniti.

3. Declarato autem sic reo ob contumaciam suam in Bannum, Actor jusque fasque habet Banniti res & bona coràm Cameræ Imperiali nostro tribunali specificè nominare, ac petere ut in ea immittatur: Super quo & Cameræ Judex noster Judiciali decreto illum in bona Banniti immittat, Ac quilibet Princeps, Magistratus, & communitas, sub quibus Bannitus residet, aut bona ejus sita sunt, ad decretos Cameræ Judicis nostri Processus Actori, Banniti res & bona concedat, nec quidquam in iis impediat, quin potius ipsum protegat; tueatur ac defendat, in modum infrà de executione latarum sententiarum sancitum est. Si quæ verò feudalia fuerint, eorum annuus fructus, si quis prætet impensa restabit, Actori reddatur, quamdiu bannitus in excommunicatione erit.

4. Quòd si Actor verò hanc viam declarationis Banni, aliamque immissionis bonorum exprimo decreto omittendam, & in negocio causæ principali procedendum ducat, ad implorationem ejus facta proclamatione, effluxisq; tribus illis Juridicis lis in contumaciam pro contestata accepretur, ac terminus articulandi ad proximum præfigatur, tamen poterit mox absque ulteriori dilatione oblatum libellum, sicubi articulatus est, loco articulorum repetere, accusando adversæ partis contumaciam (nisi Judex ex rationalibus causis juxta qualitatem accusati contumaciæ in proximam Juridicam rejecerit) statimque petendo, se ad eosdem articulos probandos admitti.

5. Tuncque Judex ad hanc implorationem, si modò ejusmodi articuli fuerint admissibiles & pertinentes (super quo primùm decernat) terminum probandi æstimatione Judiciali assignet, acitâ actoris testimonia, aliaque proposita audiat, in iisque procedat & pronunciet. Si autem pro contumace judicatum fuerit, obedienti tamen actori expensæ, damnaque passa refundentur.

6. Hocque casu, si sic in negocio principali procedatur, contumax tamen ante litis determinationem in expensas & damna contumaciæ non condamnetur.

Tit. XLIV.

De non comparentis appellantis contumacia.

Si appellans emissa Citatione non compareat, aut si semel comparuisset, ante vel post litis contestationem fieret contumax, appellato concedatur, viis modisque, suprà de Actoris contumacia in prima instantia positis, contra ipsum uti.

2. Jam & appellato, si appellationem prætendat, contrà contumacem appellantem in Judicio non comparentem libellandi, ac desuper prout de Jure procedendi facta sit potestas.

3. Atqui in hoc casu tamen appellatus, ubi ad contumaciam adversarii agendum putaverit, primùm formalia appellationis ad fundandam Jurisdictionem probare, ac tunc quidem suam intentionem ac petitionem, ut suprà ponitur, ad hæc quoque acta primæ instantiæ exhibere debebit. Nec si quidquam novi exhibuerit, uno termino omnes terminos complexos servare, ac super actis prioribus concludere poterit, nisi Judex contumacem ad proximam expectare velit, aut aliud quippiam decernat.

4. Appellatus verò, si quid novi forsitan producendum aut probandum putet, id fiat in modum suprà de rei contumacia expressum, cautumque.

Tit. XLV.

De non comparentis appellati contumacia.

Appellato contumace, quid appellanti concedatur.

Si appellatus non comparebit, ac contumax erit, appellanti concedatur, unam aliquam ex tribus illis viis, modisq; ut suprà de rei contumacia sancitum est, amplecti, in quo prædicto modo procedat; agatque.

1. Attamen ubi in negocio causaque principali in contumaciam procedere voluerit, eo modo fiat, utpote de appellato suprà proximè constitutum est.

2. Præsertim verò, sicubi appellans super contumacia adversarii in principali negocio processerit, proximo, simul atque proclamatio ex ordine Judicii facta est, termino, formalia appellationis suæ probare ac justificare, postea libellum & actionem suam offerre, desuper agere debebit, in modum ut suprà de appellato contra contumaciam appellantis expressum est.

Tit. XLVI.

Si contumax postea compareat, quid agendum sit.

At si contumax compareat, post unum atq; alterum terminum, sive sit Actor sive Reus, ad prosequendum causam Processumque, statu eo, quo ante finalem conclusionem invenerit, admittatur, audiatur q; : tamen ad servatos terminos non accessurus, tum & obedienti parti omnes expensas & damna propter contumaciam suam perpessa, ex Judiciali æstimatione refusurus.

2. Hæcque in universum ac omnibus & singulis contumacibus sive per emansionem, aut aliàs in principio, medio, & fine causæ contingant, perpetuò ita observentur. Si qua verò contumax post finalem conclusionem se sisteret, & conclusionem peteret rescindi, non, nisi ex legitimis justisq; causis, pariterque cum refusione expensarum & damnorum, admittendus erit.

3. Si quis

3. Si quis & ob contumaciam in Bannum Imperiale incidisset aut venisset, eiusq; contumaciæ ergò cum parte adversa ad transigendum se componendumq; offerret, sed frustrà, ut qui amicabiliter cũ illa transigere nõ posset, ea quidé contumacia, ac quomodo componenda sit & emendanda, æstimationi & decreto Cameræ Judicis nostri & Assessorum stabit. Et sicubi post ejusmodi decretũ contumax, id quod sibi injunctum est, præstiterit, à Banno rursus absolvatur ac liberetur, eiq; illud, quod vigore Banni seu proscriptionis occupatum est, eà æstimatione ac precio, quo illo tempore erat, exceptis tamen fructibus perceptis, reddatur, restituaturq;. Contumax bannitus, quomodo liberetur.

Tit. XLVII.

De sententiis, quomodo, & quo tempore, & à quot Iudicibus illæ promulgari ac publicari debeant.

Consilio ac deliberationibus concipiendarum diffinitivarum unà cum Comitibus & Baronibus, non minus octo: & interlocutoriarum quatuor, quinque aut sex: Taxationum expensarum aut Supplicationum, tres aut quatuor Assessores intersint: Si qua verò dubia, aut difficultas incideret, aut in ferenda sententia sese concordare non possent, hic alii quoque vocentur, unaq; eorum consilio concludatur. Quicquid verò prædicto modo factum, decretumq; fuerit, non secus, ac si ab omnibus Assessoribus pronunciatum, publicatumq; esset, confirmetur, ratumq; habeatur, omni modo, ut supra prima in parte sub Titulo, de Assessorum officio in consilio, latius sancitum est & ordinatum. Sententiæ latæ, quando & quomodo ferantur.

1. Absentibus verò Cameræ Judice, aliisq; aliquot Assessoribus, reliqui, eo numero, quo dictum est, concipiendi sententias, promulgandi, & Judicialiter agendi eam facultatem habeant & potestatem, ac si omnes coràm, præstoq; essent. Sententiarum ferendarum potestas penes quos sit.

2. Porrò mandamus ac volumus, ut primò conclusæ causæ, primò etiam, quantum possibile, quocunq; tempore Judicialiter discutiantur, diiudicenturque. Attentam verò in hoc curam diligentiamq; adhibeat Cameræ Judex noster, ut causæ fractæ pacis, spoliatorum, executionum, aliarumq; privilegiatarum causarum ante alias provehantur, eæq; ad sententias concipiendas, ac referendas distribuantor. Generaliter quoque omnes causæ, in quibus diffinitivè seu interlocutoriè conclusum est, debito tempore, jureque terminentur ac perficiantur, omnibus modis, veluti suprà in prima parte sub duobus titulis, de Cameræ Judicis officio in consilio, & Assessorum officio in consilio, ordinatum atque statutum existit.

4. Conclusis ita conceptisq; in consilio diffinitivis & interlocutoriis, eædem præsentibus Cameræ Judice & omnib. Assessoribus, quotquot in audientia præsentes fuerint, publicari debebunt. Publicatio sententiarum tam diffinitivarum quàm interlocutoriarum.

5. Ac ea quidem publicatio sententiarum ex veteri more & consuetudine aperta theatri janua fiat, ac tum protinus audientia incipiatur & servetur.

Tit. XLVIII.

De executione rei judicatæ & latarum sententiarum.

Cum quævis res indicata & diffinitiva sententia, si non debitè exequatur, parum fructus cõferat: ne ergò in executione rei iudicatæ promulgatarumq; sententiarum defectus appareat, ac deinceps singuli sui Juris atq; iustitiæ in Cameræ Judicio nostro propiorem maturioremq; executionem consequantur, communicato iunctoq; cum Statibus consilio, sancivimus ac statuimus, sancimus, ordinamus, & statuimus his mediantibus, ut cuilibet ad suam implorationem, qui rem iudicatam, diffinitivam seotentiam & iustitiam ibi consequutus est ac obtinuit, contra partem in sententia succũbentem mandatoriæ literæ & executoriales sub certa pœna, iuxta conditionem & qualitatem causæ per Cameræ Judicem nostrum & Assessores decernantur, medietatem fisco, & medietatem parti vincenti solvenda post præsentationem harum Mandatoriarum literarum in N. spacio, eidem sententiæ obtentæ properè pareat & satisfaciat: Executorialibus quidem huiusmodi emissis & insinuatis condemnatus tenebitur in præfixo termino indicare atq; ostendere, an illis paruerit nec ne, cui & ulterius spacium ordinationis non præbeatur. Siq; executorialibus statuto tempore non paruerit, Cameræ Judex noster & Assessores ad implorationem vincentis partis actiones executoriales sub pœna Banni seu proscriptionis decernant, in quibus etiam partem succumbentem, si & his non sit pariturus, peremptoriè vocent, citentq; certo die comparendi, ad videndum & audiendum se propter hoc, ac pœnam in executorialibus contentam renunciari & declarari, aut scribi, inq; Bannum Imperiale, & pœnam in executorialibus contentam... causas allegandum, quamobrem id fieri non debeat. Huius §. meminit Oldendorp. in excepcionum Enchir. dio. Alias imploratur officium Judicis.

2. Si ergò pars succumbens statuta die causas proferret in Judicio nostro relevantes, vincenti parti mox aut proxima audientia exceptionem suam scripto econtrà exhibendo, reservatum sit, & absq; aliis scriptis aut verbalibus proloquiis super eo decernatur quod iustum est: nisi Judex Cameræ & Assessores ex compertis prægnantibusq; causis sub modo aliquo darent ulterius spacium producendi quidpiam & exhibendi.

3. Pars autem succumbens si talibus mandatis non morem gereret, aut suæ exceptiones non relevantes censerentur, properè quidem vigore ac vi priorum Mandatorialium literarum in virtute sua ac robore persistentium in memoratam pœnam & excommunicationem Banni unà cum expẽsis & damnis declarabitur.

4. Judicium item Cameræ ad ulteriorem implorationem partis vincentis pro graviori pœnæ contumacium & succumbentium partium in proscriptione seu excommunicatione Banni, ut par est, procedere, ac ob id necessarios Processus decernere & impartiri properè & absque mora tenebitur.

5. Declarata verò hoc modo propter suam contumaciam in Bannum parte succumbente, pars triumphans Jure, Bannitires & bona communia Imperiali nostro Judicio Cameræ specificari, seq; in ea immitti petet, quem etiam Cameræ Judex noster & Assessores Judiciali decreto in eas Banniti facultates & bona immittant. Tum si vincens præterea indicaret succumbētem Ecclesiastici aut secularis Electoris, Principis, Prælati, Comitis, Domini, communnitatis, aut alius cujusdam Magistratus subditum aut incolam esse, & ob id peteret eam potestatem seu Magistratum pro executore obiectæ sententiæ Juris, pœnæ & Banni sibi dari: hic nimirum Prætor Cameræ, Judicium q;, eundē, eósve petitos in executores det, eisq; mandet, ut ad perficiendam exequendamq; obtentam sententiam & cōmissam pœnā Banni auxilium præstent. Ad quæ itē potestas illa seu Magistratus, sub quo Bannitus residet, aut facultates suę possessionesq; & bona sita sunt, super hujusmodi decretis Cameræ Judicii nostri Processibus vincenti, facultates & bona victi Banniti concedant, nullo facto impedimēto, sed potius tuitione opeq; præbita. Si quæ tamen feudalia essent, eorum bonorū annuum fructum Dominus feudi, quantum ultra impensa eorundem restabit, parti alteri reddet, tantisper donec proscriptus in Banno perseveraverit.

6. Ipsa hæc potestas seu Magistratus Cameræ Judicio nostro infra mensem, post earum literarū insinuationem, proximum, respondebit, ita ut inde Judicium Cameræ clarè sciat, an eadem potestas seu Magistratus in hoc parere velit, ne cne.

7. Quòd si ea potestas seu Magistratus sub sigillo suo, Camerę Judicio, statuto temporis spacio scripto se excusaret, videlicet absq; maximo discrimine, gravissimisq; de causis, quas responso suo ad Cameræ Judicium inserere ac indicare debebunt, contra succumbentem, executionem se facere, sive ad eam opem ferre non posse, soli id præstare non cogantur.

Quando Imperator & Rex pro executione sunt imploran di.

8. Ac tunc quidem pars victrix nos, sicubi ita visum fuerit, & in Imperio Teutonicæ nationis erimus, aut nobis absentibus, dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem, pro majori auxilio & executione imploret, qua ipsum tam properè quàm per conditionem negocii causæq; fieri poterit, impartiemus.

Excommunicatio Ecclesiastica quando Victori communicanda.

9. Et si quia nos, aut nobis absentibus dilectus frater noster, Rex Romanus, aut Judex Cameræ & Assessores ad vincentis partis implorationem, usui fore existimaverimus, ut huic executioni excōmunicatio Ecclesiastica adhibeatur, exerceaturq; adversus partem succumbentem: tunc quidem ea ad pœnam & coërtionem inobedientis properè communicetur, attamen partis victricis, Bannum Imperiale consecutæ, arbitrio voluntateq; stet, dictam excommunicationem Ecclesiasticam denunciandam petendi, nosq;, aut nobis absentibus, dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem, aut Cameræ Judicium nostrum, pro ulteriori auxilio executionis conjunctim seu divisim petendi & impetrandi. Ac diligentiam adhibebimus à sanctissimo Papa obtinendi, ut ejusmodi Bannum juxta Bullam Reimundi ob id iam pridem emissam per Judicem Cameræ aut Assessores Ecclesiasticos decernatur.

De hac re deliberabitor nunc rursus in Comitiis Augustæ.

10. Postquam autem in hac sanctione Executionis non exprimitur, si pars inobediens & contumax, à sententia cadens & succumbens, extra Imperium, aut nullo sub Electore, Principe, aut Statu Imperii residens, aut iis attinens, an executio contra Electorem, Principem, Ecclesiasticum, aut secularem, contra potentem communitatem, aut unum aut plures, qui executionem sententiæ vi armisq; repugnaturi essent, quo pacto servari debeat. Visum est utile fore, uti nos, aut nobis absentibus, dilectus frater noster Romanorū Rex, in talib, appellemur, nostroq; arbitrio ac voluntati relinquatur, uni aut plurib. Circulis, quantū necessitas postulaverit, executionē mādare & perficere, &c.

11. Si quoq; ad cuiusquā partis obtentos Processus in Judicio Camerę factos, peracto tempore immediatè, adversus aliquem, Judicio Camerę sine omni medio subiectū, sed in aliena natione residentem, executio facta fuisset: ea tamen contra attinentes sacro Imperio ob quamcunq; participationem minimè usurpetur, exerceaturq;, priusquā generale edictum seu Mandatū ediderimus, ne attinentes Imperio, eò loci, contra quē Processus obtentus esset, versentur, negocia tractent aut cōmunionē seu participationem habeant. Tum & Imperii subditis spaciosus terminus statuatur, eo loco decedendi & emigrandi, bonaq; sua alienandi. Itaq; supra proximè positus articulus tantùm de ante latis sententiis in Camerę Judicio præteriti tēporis intelligendus erit, & nō de futuris sententiis, Quippe Cameræ Judex noster & Assessores contra eos, qui Imperio nō sunt subiecti, nec in eisdem confinibus morantur, deinceps nullos Processus, absq; nostro, aut nobis absentibus, dilecti Fratris nostri Romanorum Regis, consensu emittere debebunt.

Tit. XLIX.

Declaratio priorum articulorum, tum & ulterior provisio executionis Imperialis pacificationis, & rei judicatæ, latarumque sententiarum.

Executio sententiarum latarum certa sit firmaque.

CUm & Executio publicæ pacis, in communi executione Judicii Camerę ad executionē sententiarum latarum pertinente consistat, ut ergo certa executio, firmiorq; magis quàm hactenus & Imperia-

perialis pacificationis, & sententiarum latarum Imperiale Judicium nostrum Cameræ consequatur, communicato consilio consensuq; Electorum, Principum & Statuum prædictam sanctionem seu constitutionem declaravimus & emendavimus, faciétes id his mediantibus, ut sequitur. Ac primò, Sicut in dicta Judicii Cameræ executione ordinatum est, si pars succumbens sub Electore aliquo, Principe, aut Statu resideat, ut ad petitionem vincentis partis eidem Electori, Principi, aut Statui manderur, obtentá sententiam, admissam pœná, & Bannum exequi: ita quoq; contra Bannitos, qui ob pacé fractam, aut excessum sanctionu in Bannum declarari, ac sub Electore, Principe aut Statu habitarent (excepta immissione bonorú Banniti, quę hoc in casu non est necessaria) servetur: videlicet, ut idé Elector, Princeps, seu Status Bannum & commissam pœnam contra pacifragum aut violatorem sanctionis, nempe, dú adhuc in Principatu aut dominatu pręsens est, adversus ipsum, ipsius corpus, facultates & bona: si verò extra ditionem fuerit, tantùm adversus res, bonaq; sua exequi teneatur, his tamen appendicibus, nimirú suismet impensis, absq; præjudicio & gravamine victricis partis, quod & Judicium Cameræ eidem Electori, Principi, aut Statui ad interpellationem victricis partis sub certa mulcta, pecuniariaq; pœna, juxta qualitatem personæ & causæ per dictum Cameræ Judicium æstimandi, præcipiat, latam sententiam, Bannum, pœnam & mulctam exequenda. Si vero his litigator non paruerit, Judex Cameræ & Assessores ad victricis partis aut Imperatorii nostri fiscalis implorationem, adversus inmorigerum Electorem, Principem, aut Statum ob memoratam pœnam Judicialiter, ut decet, procedant: nihilo secius tamen executionem mox ordine seu Circulo, sub quo inobediens ille Elector, Princeps, aut Status residet, mandent ac præcipiant: qui ordo seu Circulus executionem etiam sibi sumere atq; in se recipere, & partis victricis sententiam, jusq; prædicto modo exequi tenebitur. Ac si quid forté ultra executionem sententiæ factamq; impensarum moderatarum Judicialium solutionem, & consecutæ pœnæ in bonis Banniti restaret, id quidem Elector, Princeps, seu Status, aut Circulus, qui executionem fecissent, occupare ac usurpare poterunt, tantisper donec proscriptus absolutionem banni impetraverit, & expensas propter executionem factas legitimè refuderit.

2. Jam &, quãquam suprà cautum est, quòd si Elector, Princeps, aut Status sub Sigillo suo se excusaret, quòd executionem erga illum subditum non sine maximo malo facere posset, eam tunc sibi remitti: Volumus tamen hanc excusationem porrò aliter non habere locum, nec recipi, præterquam in duob. differentibus casibus, primùm, si executio contra civitatem aliquam, aut communitatem, quæ alicui Electori, Principi, aut Statui subjecta foret, aut sub ipso resideret, cujus vim tamen arcere non posset idem Elector, Princeps, aut Status, neq; etiam esset possibile Bannum cõtra ipsam exequi: aut si proscriptus privata persona esset, talem autem munitionem haberet, quę sine maximis impensis debellari, expugnari atq; evinci non posset, nec ex impensæ etiam à Bannito reddi resarcirive possent. In quibus duob. casibus, Electori, Principi, aut Statui, cui debetur executio, per se solum facienda remittatur, quinimò ea per Judicium Cameræ uni aut pluribus Circulis Imperii committatur, quemadmodum inf. à latius deducetur.

2. Quippe in hujusmodi cõmemoratis duob. casibus, aut si executio in Electoré, Principem, aut Statum, Ecclesiasticum vel seculaté, seu adversus potentem communitatem, vel eum qui extra Imperium cõmoratur, nihilominus tamen Imperio subjectus foret, facienda erat: qui executioni senté-tię & Banni (in quod Imperiale nostrum Judicium Camerę quécunq; sub Imperio residentem, ad illudve pertinenté, ubi necesse fuerit, pronunciandi ac declarandi potestaté habeat) vi armisq; resistere vellet: tunc quidé Imperiale nostrum Judiciú Cameræ executioné sententiæ, pœnæ & Banni erga eum Electoré, Principem, Statum, aut communitatem, sive eum, qui extra Imperium resideret, sed eidem subjectus esset, uni aut plurib. vicinioribus ac proximioribus circulis committat. qui porrò deliberaturi sint, quomodo executio in proscriptú seu Bannitum cum fructu & utilitate suscipi queat. Huc quoq; & alios, sicubi necesse sit, circulos conscribere poterunt, nimirum ex singulis, duas personas certa die dicta conveniendi, qui circuli illis etiam in exequendo, prout melius deliberatum consultumq; fore videbitur, opem, auxiliumq; laturi sint.

3. Facta autem executione, boniśq; Banniti occupatis executores confestim victrici parti obténtam sententiam jusq; exequantur, eum immittant, aut ne quæratur componant, refusis omnibus adjudicatis & moderatis Judicialib. expensis, mulctis & pœnis, in quibus omnibus etiam sua potestas seu Magistratus victorem manutenere & conservare debebit, nec aliquas expensas in executionem insumptas, illi vel assignabit vel supputabit.

4. Atqui omnia alia reliqua Actoris bona immobilia & mobilia executores ad se recipere debét ac possint, uti, frui, tantisper donec proscriptus seu Bannitus justã absolutioné Banni ordinario modo consequatur, pœna inflicta plene solvatur, adeoq; ipsis executorib. omnes quantum fuerit possibile expensas huius executionis ergò factas sufficienter & ex integro restituat.

5. Casu autem, quo prædicti Banniti facultates & bona tanti precii non essent, eove se extenderent, ut impensæ ob executionem factæ, ex illis refundi, resarcirive non possint: aut quicquá præter id, quod parti victrici debebatur, pendendum ac solvendum amplius restaret: omnes circuli ad requisitionem eorum, qui executionem præscripto modo fecerunt, suos huc mitti teneantur, impésarum causa ac sumptuum ergò, qui à Bannito instaurari nequeũt, rationem ineundi mutuoque sese componendi, eosq; inter Circulos omnes æqualiter dividendi, ne quis Circulus ante alios prægravetur. Eumque sumptum Circuli absque tergiversatione seu recusatione pendere, & contra contumacem per Imparialem nostrum fiscalem procedi debebit, pro iusta solutione præstanda. De mulctis, sumptibus, & impésis in executione Banniti facta.

Jussio & provisio Imperatoris & Regis in executione gravi & difficili petenda & expectanda.

6. Quòd si quoq; accideret, ut unus aut plures, aut etiam omnes Circuli (quod tamen fieri nō debet) executioni sese intromittere nollent, seq; illi opponerent: Judex Cameræ & Assessores istud ipsum nobis, aut nobis absentibus dilecto fratri nostro Romanorum Regi protinus significent, legitimam in eo provisionem facturis.

Cautionem standi Juri cō-ventus Actori præstare tenetur.

7. Cæterùm, si quis alienus ab Imperio, aliquem Imperio subditum coram Imperiali nostro Judicio Cameræ in Jus vocare seu Jure convenire vellet, conventus Actorem ad sufficientem cautionē præstandam adigat, veluti Jura id permittunt, ne in hujusmodi casibus extra Imperium, executionem facere sit necesse.

Tit. L.

De *judicialibus expensis, taxationibus & moderationibus earundem.*

JUdex Cameræ & Assessores in determinatis, expeditis & executionum causis singularem adhibeant diligentiam, ut expensæ propere taxentur, quò partes condemnatorum pariter & expensarum solutionem minori sumptu ac uno executoriali consequi possint, lataq; diffinitivæ prædicto modo maturè exequantur. Attentam quoq; & accuratam lectores diligentiam adhibeant, ut conclusæ hujusmodi, determinatæ, & executionis causæ ad referendum citò tradantur.

Idem Aliter.

In Caroli Ordinat. prius est ex Ferdinandi.

In definitis verò & executionum causis diligentiores sint Iudex pariter & Assessores, ut facti sumptus tempestivè æstimentur, & litigatores ea quæ sibi adiudicata sunt, taxatis expensis, simul & executoriales minimo impendio cō-sequantur. Tum & definitivæ sententiæ lata, ut præscriptum est, ritè recteq; exequantur. Lectores autem præcipua sint & accurata in eo diligentia, ut eiusmodi conclusa, definita adeoq; executionum causæ ad referendum statim ac opportunè præbeantur.

2. Volumus quoq;, cavētes supervacaneo labori & expensis, ut porrò in omnibus causis & casibus propter expensas nullæ novæ Citationes præbeantur aut accipiantur.

3. Adhæc Procuratores vi suorum Mandatorum, quæ in principali habeot negocio, causaq;, an fortè in iisdem de expensis & executionum causis expressa nulla sit facta mentio, in hujusmodi expensarum & executionum causis ad agendum admitti debebunt: at si quis tamen expensas medio juramento obtinere, aut pro iisdem quietare vellet, expresso id non solum jussu & mandato, verumetiam prius accepta partis suæ informatione faciat.

Expensas esse depooendas ad Judicium Cameræ.

4. Sancimus quoq; & statuimus, ut pars succumbens eas taxatas expensas coram Imperiali nostro Judicio Cameræ deponere teneatur, ac deinceps sententiis expensarum semper inseratur, partē in expensas condemnatam, eas parti victrici certo statutoq; spacio in Imperiali nostro Judicio Cameræ soluturam esse.

6. Quandoquidem & plerunq; coram Cameræ Judicio nostro in causis appellationū, in quib. pronunciatū, prioresq; sententiæ confirmatæ existunt, executio earundem sententiarum, similiter & taxatio expensarū in prima instantia factarū expetitur, quamvis à quibusdam hactenus dubitatum sit, an hujusmodi taxatio & executio priorum instantiarum ad priores Judices remittatur, Volumus tamen, sancimus ac statuimus his mediantibus, tales executiones, taxationesq; expensarum prioris instantiæ in omnibus causis, quæ per appellationem ad Imperiale nostrum tribunal Cameræ devolventur, ibidem quoq; fieri & exequi oportere.

7. Si quæ tamen appellationes coram isto Imperatorio tribunali nostro fierēt, quæ pos[illegible] fertæ aut alioquin iniquæ existimarentur, ac sic quidem ad nostrum tribunal Cameræ non [illegible] essent, vel etiam admitterentur: In his expensæ tantùm prætensę istius appellationis gratia factæ, coram nostro Judicio Cameræ taxentur, Tum & alteri parti in executione earundem, ut par est, subveniatur. Cæterùm ob principale negocium & expensas coram prioribus Judicibus factas, pars victrix priores Judices pro taxatione & executione (si eorum est ista præstare) ut decet requirere ac interpellare tenebitur.

Procuratores quas expensas solvere teneātur, citra litigantium præjudicium.

8. Volumus item omnes simul & partes & Procuratores per hæc commonefieri, ut quicunq; interlocutoriis victi fuerint aut succubuerint, ob id ipsum & dilatam justitiam, prout de Jure, in expensas & damna declarentur: Idq; si temerè, utpote frivolis exceptionibus, culpa, negligētia aut imperitia Procuratorum factum esse, perspectum fuerit, iidem Procuratores ea damna & expensas, citra dispendium, præiudiciúmve partium, præstare atq; exoluere teneantur.

9. Tum & Advocatis & Procuratoribus primùm producta & scripta sua in relatione causæ, veluti suprà in prima parte huius sanctionis dictum est, aliaque opera & labor eorum in eadem taxa expensarum taxetur, & taxa in sententia expensarum exprimatur. Idcircò quidem ante taxam expensarum ostendere debent, quid à partibus ad causam pro salario acceperint sub pœna viginti florenorum.

10. Portò quoque ea taxa expensarum per tres aut quatuor Assessores fiat, nisi expensæ tantæ, aut causa adeò ponderosa esset, ut Cameræ Judex noster existimaret, plures Assessores adhibendos esse.

Quòd

TIT. LI.

Quòd à sententiis Imperialis Iudicii Cameræ non appellari aut supplicari possit.

SAncimus, statuimus ac volumus, ut à sententiis per nostrum Imperiale Judicium Cameræ latis ac pronunciatis nulla partium litigantium appellandi, aut supplicandi habeat potestatem: Si verò aliqua partium per sententiam Imperialis nostri tribunalis Cameræ gravatã se putaret, viam contra Cameræ Judicem nostrum & Assessores Juris communis ac sequentis constitutionis, de Revisione & Syndicatu, ingrediendam illi reservamus.

Hujus & infrà tit. 53. mentionem facit Oldendorp. in exceptionum Enchiridio. Revisio actorum & Syndicatus reservatur litigantibus.

TIT. LII.

De restitutione contra sententias Iudicii Cameræ.

CUm & compertum sit, quòd Procuratores restitutionem contra obtentas sententias multifariè soleant petere, ad impediendam executionem ingens damnum victrici parti mirabiliter inferendo, accuratam igitur Prætor Cameræ & Assessores in his diligentiam adhibeant, & sicubi comperiant, restitutionem calumniosè aut fraudulenter, aliisve de causis jam antea in Judicio prolatis & deductis, aliasve ex novis illegitimis & inutilibus rationibus peti, non attenta hujusmodi petita restitutione, in executione prout de Jure procedant, Procuratorem & partes in his culpabilem in expensas condemnantes. Si qua verò partium restitutionem ex legitimis justisq; causis petere satager, id quidem * articulatim faciat, ut Judices vigore Juris agere possint.

* Consulendus Oldendorp. in Exceptionũ Enchirid.

TIT. LIII.

De revisione & inspectione actorum, sententiarumq; latarum coram Imperiali Iudicio Cameræ, deq; Syndicatu Iudicum, & quid in his omnibus agi observariq; debeat.

QUo autem Cameræ Judex noster & Assessores diligentiores sint, cùm meminit, acta post sententias latas revideri, nec quisquam à Cameræ nostro Judicio injuria afficiatur: statuimus, ordinamus, ac volumus, si qua partium deinceps putaverit se per Cameræ Judicem & Assessores gravatũ, & injustam aut nihili sententiam contra se latam & pronunciatam esse, & ob id cogitaret ad pœnam iniquorum Judicum, aut reformationem ac emendationem hujusmodi sententiæ instandum, ei parti id cõcessum esse debuit, hoc modo, ut affini nostro Archiepiscopo Moguntino, ut Imperii Cãcellario, nostro loco, duobus mensib. ante primam Maii, quovis tempore, in scriptis significet, Archiepiscopus autem ipse nobis, aut nobis absentib. dilecto fratri nostro Romanorum Regi, Electoribus quoq;, Principibus, Prælatis, Comitibus & civitatibus ad annuam visitationem ordinatis scribat: nobis item illisq; indicet petendo unà cum nostris aut dilecti fratris nostri Romanorum Regis Commissariis, suos etiam præcipuos, peritos, aptos & eruditos cõsiliarios mitti, in hujusmodi causis simul cum nostris & dilecti fratris nostri Romani Regis ordinatis Commissariis, tum & Præsidenti & Assessoribus, à quibus sententia lata & promulgata est, omnia & singula acta ejus causę diligenter revideri ac perspici, & prout Juris & æquitatis fuerit, agi ac perfici. Quòd si verò ab eo tempore latæ sententiæ ad primam Maii significatio ea ante duos menses non fieret, tunc proximè sequentis anni duobus mensib. ante primam Maii fieri debebit. Si qui Judices, unus pluresve, quibus pręsentibus talis sententia est concepta, à Cameræ Judicio discessissent, aut alioquin absentes essent, iis Camerę Prætor noster & Assessores dictam diem denuncient.

Constitutio Imperatoria & Regia de revidendis actis, & reformandis sententiis.

Visitatio Judicii Cameræ annua ordinaria.

Commissarii Imperatoris aut Regis.

2. Ut autem hic partium calumniæ ac petulantiæ, quæ ad turbandum magis Cameræ Judicium nostrum, quàm cujusquam gravaminis respectu utuntur, obviam eatur, ac debitò modo temeritas illa puniatur, eædẽ instantes partes antequàm hujusmodi revisio instituatur, summam pecuniæ, ex conditione & qualitate personarum & causæ, per ordinatos visitatores æstimatã, casu quo sententia lata iusta experiatur, fisco nostro pro pœna, proq; solvendis expẽsis, quæ quocunq; tẽpore ad huiusmodi Syndicatum & revisionem exponuntur, deponant, proq; ea sufficienter caveant. Quæ revisio actusq; sequenti modo instituendus erit.

3. Primùm, pars conquerens, si ita videbitur, causas gravaminis sui, uno, & adversa pars quę sibi necessaria fuerint, altero scripto, nec novi tamen quicquã in utroq; scripto, sed erratum tantùm ac refutationem eiusdem proponant, neutri parti ultrà ut scribat concedendo.

4. Super quibus tũc noster, aut dilecti fratris nostri Romanorum Regis ordinarii Cõmissarii, itẽ Consiliarii unà cum Præsidente & Assessoribus, qui huiusmodi sententiam promulgarunt, mediantibus suis iuramentis, quæ in acceptandis eorum officiis præstiterunt, & Cõmissarii consiliariiq; de novo ad eam causam modo quo infrà sequetur, iurare debebunt. Primùm, omnia & singula Judicialia acta eius causæ omni diligentia revideant, perspiciant, ponderẽt, ac trutinẽt. Assessores quoque, qui eã sententiã tulerunt, præsentibus illis, causas & fundamenta, ex quibus huiusmodi sententia concepta est, commonstrent ac indicent. Consequenter autẽ ipsi consiliarii remotis Assessorib. desuper pronuncient, ac eam sententiam, si iustam comperiant, rursus confirment: aut si quicquã à Judicibus omissum aut erratum sit, aut eadem sententia alioquin nulla, aut non cõformis Juri, restaurent atq; reforment. Casu autem quo sententia ob negligentiam Judicum, ut nulla aut iniqua

Commissarii Imperatoris ac Regis intersint revisioni.

Nullitas, informitas & iniquitas in sententia est attendenda.

reformaretur, parti deposita sua pecunia restituatur, & reformata hujusmodi sententia in Cameræ Judicio nostro exequatur.

5. Si qua verò talis nullitas aut iniquitas ante latæ sententiæ, non dolo aut fraude, sed tantùm omissione quadam, negligentia, imperitia, aut errore Procuratorum vel Judicum consecuta esset, contra eos, in quib. hujusmodi lapsus & negligentia cōperitur, per nostros, aut dilecti fratris nostri Romam Regis ordinatos Commissarios & Visitatores, vigore ac vi prioris sanctionis, aliasq; prout jus & æquum fuerit, agatur. Ceterùm in ea lata sententia quantum ad Judices pertinet, similiter & cum aliis inferioribus Judicibus, à quorum sententia supplicatur aut appellatur, servetur.

Judicum fordes & corruptelæ.

6. Quòd si autem ex partium propositis, aut aliunde comperiretur, Judicum unum, aut plures in ea causa propter munera, dona, preces, amicitiam, inimicitiam, aut alias similes causas nullā aut iniquam sententiam protulisse: aut Procuratores ab adversa parte, similiter dona vel munera accepissent, seu aliis viis modisve pravis, usi essent, aliasve in aperta fraude deprehenderentur: parti nō solùm deposita sua pecunia & pœna restituatur, sed etiā liberū relinquatur, illos propterea, ut decet, Judicio convenire, accusare, contraq; eos Judices ad Syndicatū, modo infrà posito, procedere. Nihilominus per nos, aut nobis absentibus per dilectum fratrē nostrum Romanorum Regem, adversus eosdem Judices, aut per nostrum Judicium Cameræ contra eosdem Procuratores propter hujusmodi admissam fraudem dolumq; debita, commeritaq; pœna proponatur.

Comminatio pœnæ Judicū malè judicantium.

7. Casu autem quo sententia per ordinatos confirmaretur, ei, absq; reluctando, contradicēdo, appellando, supplicando aut revidendo itetur, eademq; prior sententia coram Imperiali nostro tribunali Cameræ promulgata exequatur, nulla quarentis partis pro refusione expensarum & pœna temeritatis deposita pecunia.

8. Quòd si revisio forsitan tēpore præscripto ob non cōparentes Commissarios aut consiliarios, seu quòd in hujusmodi revisione non essent processuri, suū progressum non haberet, Judex Cameræ aut Presides, & Assessores oltrà ob id non astringantur ad remotationē, quin priorem sententiam latam absq; impedimento coram Imperiali nostro Judicio Cameræ exequantur.

Commissariorum, consiliariorum, revisorum & syndicatorum juramentum.

9. Noster quoq; seu dilecti fratris nostri Romanorum Regis ordinati Commissarii & cōsiliarii, itē revisores aut Syndicatores iuramentum ad Deum sanctosq; prestent, quòd in huiusmodi causa antea non dederint consilia, quodq; priores Judices in honore habeant, omnia & singula priora Judicialia producta, acta, ac quæcunq; per partes iuxta nostram sanctionem exhibita sunt, omni diligentia adhibita revidere, prospicere, ponderare, trutinare, causasq; ex quibus prior sententia lata est, à Judicib. audire, ac super his omnibus secundum Imperii cōmunia Jura, quàm rectissimè sentiant, atq; intelligant, & non ex propriis, aut non ex Jure informatis conscientiis æqualiter iudicare ac pronunciare velint, nihilsin diversum moti aut abducti: nec à partib. aut alio quoquam in hac causa quicquam doni, muneris, commodi ve sibi ipsi, vel per alios, ut sensib. humanis excogitari posset, acquisituri, aut ut accipiatur concessuri, sine omni fraude.

10. Si quæ pars verò existimaret, aut ex revisione, ut præponitur, constaret, dolo aut fraude, ob munera, dona, preces, amicitiam, inimicitiam, aut alias similes causas nulliter & iniquè iudicatū esse, ea partium, hoc casu, quocunq; tēpore, non solùm revisione, ut commemoratum est, utendi, verumetiam Judices prædicto modo delinquentes ad Syndicatum sistendi facultatem & potestatem habeat, contraq; eos vigore Juris, ut par est, agendi: hac forma tamen, ut pars talē Syndicatum proponens, affini nostro Archiepisc. Moguntino Electori, duob. mensib. ante primā Maii significet, tuncq; nobis idem Archiepiscopus, aut absentibus nobis dilecto fratri nostro Romanorū Regi, Electorib. quoq; Principibus, Prelatis, Comitibus & civitatibus, ad annuā visitationem ordinatis scribat, nobis, illisq; indicet, petendo, nostros Commissarios, suosq; præcipuos, expertos, gnaros, & eruditos consiliarios mitti in ea causa vigore Juris agendi, æquitatemq; præstandi, ac eum in modum procedendi, quo suprà de revisione constitutum est, aliasq; iuxta hanc nostram sanctionem, & Imperii communia Jura, fieri decebit.

Archiepiscopo Moguntino Electori, pars Syndicatum proponens duobus Mensibus ante primam diē Maii significet.

Tit. LIV.

Quòd Processus in aliis casibus prout de Iure communi servetur.

Jus commune habeat ubique locum.

SAncimus, ordinamus, ac volumus, ut in omnibus & singulis casibus, de quibus speciatim & expressè in hac constitutione Judicialis Processus nō est provisum cautúmve, Jus commune locum habeat, cuius virtute agatur quoq; & procedatur.

2. Hæc omnia & singula suprascripta, nos, Carolus Imperator, & Ferdinādus Rex, cum Electoribus, Principibus, & Statibus inter nos mutuò ac reciprocè ita servanda, & exequenda univimus, concordavimusq;. In cujus testimonium Imperiale nostrum Sigillum ex vera scientia ad hanc ordinationem constitutionemq; appendi fecimus.

3. Et nos Electores, Principes, Prælati, Comites & Domini, item Electorum, Principum, Prælatorum, Comitum, & sacri Imperii liberarum ac Imperii civitatum nuncii & Mandatarii fatemur palàm, omnia & singula suprascripta puncta & articulos ex nostra vera notione & scientia, voluntate, & consilio suscepta, facta, erecta & concordata esse, consentientes in ea vigore ac vi harum literarū. In testimonium huius, nos Dei gratia Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus, Fridericus Palatinus Rheni, uterq; Elector nostro ac nostrorum coëlectorū nomine. Nos Otto Cardinalis & Episcopus

nus Auguſtanus, Willielmus Palatinus Rheni, &c. noſtro & Eccleſiaſticorum ſimul ac ſecularium Principum nomine, Gervulgus Abbas in Weingarten, noſtro & Prælatorum nomine, Wilhelmus Truchſes Dominus in Waltburg, Comitum & Dominorum nomine. Et nos Burgimagiſtri & Conſulatus civitatis Auguſtæ noſtro & liberarum Imperii civitatum nomine noſtra ſigilla ad hanc Judicii Cameræ ordinationem appendi fecimus. Datum & actum in noſtra & ſacri Imperii civitate Auguſtana ultima die menſis Junii, à Chriſti Domini noſtri nativitate Anno Milleſimo, quingenteſimo, quadrageſimo octavo; Imperii noſtri viceſimo octavo, ac Regnorum noſtrorum triceſimo tertio.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI REFORMATIO ECCLESIASTICA

Ann. Christi 1548.

Statibus Imperii in Comitiis Auguſtanis propoſita; & ab eiſdem probata & recepta, Anno Domini, M. D. XLVIII.

Carolus Quintus, Divina favente Clementia, Romanorum Imperator Auguſtus, ac Germaniæ, Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex: Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolis, &c. Univerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperii Electoribus & Principibus Eccleſiaſticis. N. Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis Prælatis; cujuſcunq; gradus, dignitatis & præeminentiæ exiſtant. Gratiam noſtram & omne bonum. Venerabiles Electores, Principes, & Conſanguinei noſtri chariſſimi, ac Honorabiles, devoti, dilecti. Gratiſſimum nobis fuit, placuiſſe Dilectionibus veſtris, & vobis conceptam Reformationem, ex qua diſciplinam Eccleſiaſticam, multis partibus deformatam, priſtinæ dignitati ac nitori reſtituere pro virili veſtra ſtatuiſtis: cupientes ea parte ſolicitudinis, quam ſuſcepiſtis è manu Domini, afflictis Imperii rebus ſuccurrere, & omni ſtudio ac diligentia, collapſam pene Religionem erigere, ac confirmare. Quam veſtram voluntatem, egregiam ſane ac piam, ut perſpectam ante habuimus, & nunc libenter agnoſcimus, ita quoq; deinceps in ipſa rerum adminiſtratione operam veſtram futuram ſtrenuã ac diligentem nobis pollicemur. Ideoq; ne pius hic exercendæ Reformationis calor longâ temporis dilatione refrigeretur, valde nobis probatur, quod in hoc ipſum de celebrandis Synodis Diœceſanis, ad feſtum Divi Martini diem proximum conſtituiſtis. Nam Provinciales ut ante Quadrageſimã omnes abſolvantur, videtur omnino neceſſarium, quod erit facile iis, quibus Provinciæ non ſunt amplæ, iis verò quorum Provinciæ latius patent, non ita difficile, ſi Suffraganei, & quos convenit interesse, in tempore admoneantur, & convocentur. Eam verò moderationem, quam quibuſdam locis adhibendam eſſe cenſuiſtis, quæ jam ipſi Reformationi appoſita eſt, nobis quoq; eſt viſum, & rerum ipſarum conditioni, & temporibus his convenire. Quod verò petitis, ut literis noſtris agamus cum ſummo Pontifice, ut ſe ad progreſſum hujus operis ſancti ac neceſſarii, aliquot Reformationis locis accommodet illis videlicet, ut Coadjutores qui examine explorati, indigni deprehẽdantur, ſummoveri poſſint, ut Beneficiorum & Epiſcopatuum pluralitas refrenetur, ut Præpoſituræ, & aliæ quædam Dignitates, Sedi Apoſtolicæ reſervatæ, ad Articulum illum Reformationis revocentur, qui ſtatuit non niſi idoneos & examine probatos ad ejuſmodi Dignitates eſſe admittendos, ut locorum Ordinarii corruptos mores reformare, & exceſſus corrigere poſſint; non obſtante exemptione, aut privatis perſonis, aut Capitulis Eccleſiarum per Sedem Apoſtolicam conceſſa, aliiſq; nonnullis. Nos quidem, quoad noſtra fieri poterit, diligenter agemus cum ipſius Sanctitate, ut in re tam juſta & neceſſaria, officio ſuo defungi velit. Datæ in Civitate noſtra Imperiali Auguſta Vindelica, die nono Menſis Julii. Anno à nativitate Domini, Milleſimo, quingenteſimo, quadrageſimo octavo; Imperii noſtri vigeſimo octavo, & Regnorum noſtrorum trigeſimo tertio.

CAROLUS

Ad mandatum Cæſareæ & Catholicæ Majeſtatis proprium.

V. A: Perrenot:

Jo. Obernburger. ſubſit.

FORMULA REFORMATIONIS PER
CÆSAREAM MAJESTATEM STATIBUS ECCLESIASTICIS IN
Comitiis Augustanis ad deliberandum exhibita, & ab eisdem probata & recepta.

Lectum Augustæ Vindelicorum 14 Junii, Anno &c. 48. pro Statibus Imperii Ecclesiasticis.

UT abusus & scandala, propter quæ Deus iratus severiter adeo Ecclesiam suā castigat, tollantur, reformenturq; Clerus & populus juxta sacros Canones, traditiones majorum, & sacræ scripturę normam, (quantum ejus per hanc tempestatem fieri potest) donec Concilium generale dissidiis & abusib. modum ponat, inprimis necessariū est, ut redintegretur repurgeturq; ordo Ecclesiasticus, quo confuso, indiscreto & incerto, tota Ecclesiæ facies confusa est, & variis jactatur modis.

CAP. I.

De ordinatione & electione ministrorum Ecclesiæ.

PRiusquam admoveatur aliquis sacris Ordinibus, diligenter inquirendum est de fide, de moribus, de scientia, & ætate Ordines petentis.

2. De fide quidem propterea, quod qui rectam fidem non tenet, ad fidei Sacramenta jure admitti non debet. Itaq; diligenter ordinandus examinari debet, de hæresibus hoc potissimum tēpore jactatis, an in articulis hac tempestate controversis, hoc synceriter credat, profiteatur, & semper retinere velit, quod Romana Catholica, & Apostolica tenet Ecclesia. Nam de sepultis hæresibus, & nusquam emergentibus inquirere specialiter operæpretium non videtur. Expedit tamen simul explorare affectum, quo ducatur ad gradus Ecclesiasticorum Ordinum petendos, & an propositum ejus pium, sanctum & firmum sit.

Ex Concil. 11. Tolet. Cap. 10.

3. Mores autem constare, & probari debent, fideli ac certo testimonio Parochi, Præceptorum & proborum virorum, apud quos majorem vitæ partem ordinandus exegit: cum beatus Apostolus requirat, *ut habeat testimonium bonum ab eis etiam qui foris sunt, & sit sine crimine, irreprehensibilis, justus, sanctus, sobrius, continens, pudicus, prudens, modestus, benignus, ornatus, non superbus, non litigiosus, non iracundus, aut percussor, nec vinolentus, aut turpis lucri cupidus,* &c.

1 Timot. 3.

4. Scientia saltem explendis ministeriis, ad quæ ordinatur, sufficiens constare debet, non titulis, quos mercatus sit quispiam in Gymnasiis, aut ab aliis dignitatum & titulorum venditoribus, sed diligenti ejus examinatione.

In concil. Rō. sub Hilario Papa. cap. 3.

5. Licet autē Canones antiqui statuerint, ut ante trigesimū ætatis annum, nemo † in Episcopum vel Presbyterum ordinetur, ministrorum tamen inopia, post tam latam hujus ordinis stragem hodie postulat, ut qui alioqui dignus est, in anno vigesimo quinto, ab hoc ordine non repellatur.

In Concil. Neocæsa. can. 11.

† Rigorē Canonum de ætate ordinandorum temporis necessitas.

6. In his omnibus solerti cura advigilare debent Episcopi :: Nam ad illos præcipue pertinet ordinandorum examinatio, dicente Apostolo: *Manus nemini cito imposueris,* aut si per valetudinem & causas, Deo Judice (cui sunt ordinationum suarum daturi rationem) dignas id nequeant, curent saltem per idoneos Vicarios & viros pios, sacrarumq; literarum, Canonum & traditionum Ecclesiasticarū peritos fieri: Ne spectacula tantum inquisitionum ædantur, aut testimonia subornētur non legitima, nec idonea, * aut superficialis tātum & perfunctoria fiat examinatio, sed diligens & seria, cum proclamatione præcedente ad plebem Parochiæ, ubi ordinandus habitat, si commode fieri possit, nullusq; sit ab examine illo liber.

Gelasi. in epistola decre. ad Episcopos Lucanos, Brutios & Siculos.

:: C. Tāt. Dam. dist. 18. 1. Timot. 5.

† 7. Ad Episcopatū nemo assumi debet, nisi sit sacerdos, aut promittat se velle gradus, quos nōdū habet, omnes in proximis ordinationibus, absq; fraude, dilatione, aut tergiversatione suscipere.

8. Ad prælaturas soli digni atq; idonei designandi sunt & admittendi: qui idonei sint examinatio probabit, si tales inveniantur, ut eorum comparatione, illi quibus præficiuntur, grex merito dicantur.

* Ordinatos indignos absque examine Ecclesia abjicit. Vide can. 9. concilii Niceni, & eundem allegatum in sexto concilio Carthaginensi.

9. Ad Ecclesias Parochiales nemo provehatur, nisi sciat & velit populum docere, & verbum Dei pro captu suorum prædicare.

10. Episcopi & Archidiaconi designatos, sive per electionem, sive per collationem, non prius investiant, nec ad Ecclesiæ munera subeunda admittant, quam exploratum ipsis diligenti examine sit, eos esse idoneos, & vocationi suæ pro virilibus se satisfacturos polliceantur.

† Distin. 60. Nullus in Episcopum. Ibidē: Nullus in præpositum.

11. Nulla pro examinatione exigatur pecunia, cum ad hæc tam necessaria officia habeant Episcopi, & ad quos examinatio pertinet, ampla satis stipendia.

12. In eis quoq; qui ad Ecclesiasticas dignitates, curas, vel beneficia per Coadjutorias aut resignationes contendunt, eadem cura quæ in electione & collatione exigitur, est adhibenda, nec recipiendi aut admittendi sunt hujusmodi homines, nisi examinatione præscripta comprobentur idonei, quales si non fuerint, qualecunq; sit resignatum illud Beneficium, vacabit, & adsciscendus erit alius in rejecti locum.

CAP. II.

De ordinum Ecclesiasticorum officiis.

CUm duplex sit potestas, una Ecclesiastica, alia Temporalis, quæ longo distant intervallo, Episcoporum Germaniæ pars maxima, præter Ecclesiasticam, etiam temporali præditi sunt. Est autem præposterum, & vocatione eorum indignum, res temporales spiritualibus præferre & rebus secularibus sedulo irretitos eos Principes tantum agere, curam vero Ecclesiasticam omnem reiicere in Vicarios, dicentibus Apostolis: *Non est aquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis.* Ita ergo eis vita instituenda est, ut appareat eos Episcopos potius quam Principes esse: & cœlum potius, quàm mundum hunc cogitare.

Actorum. 6. Ex Conc. 4 Carth. cap

2. Est autem proprium Episcopi officium, regere Ecclesiam Dei, quam sibi Christus acquisivit sanguine suo, ad quod pertinet pascere oves ejus cibo verbi Dei, Sacramentis, & exēplis, Confirmare baptizatos, examinare, & ordinare Ecclesię ministros, Synodos celebrare, Visitare suā provinciam, & lupos ab ea abarcere. Quæ, si fidelis & bonus Pastor est, per se potius, quàm per Vicarios, quantumvis pios & doctos, pro ædificatione Cleri, & populi sui obibit, nisi aliqua legitima causa impediatur.

Actorum. 20.

3. Debet igitur omnium ovium suarum habere curam, sed præcipue cooperariorum, per quos regit oves, & dispicere, ut suū quisq; munus fideliter in Ecclesia exequatur. Etiā n. omnes oves nosse supra naturæ vires sit, Compastores tamen, & in opere Dei Coadjutores suos ut cognoscat, est opus, ut sciat quomodo præsint, quid doceant, quomodo Traditiones & ritus Ecclesiasticos servēt, quomodo vivant, ædificent an corrumpant gregem. Ex iis enim pendet disciplina & salus populi. Sic poterit desides & torpentes arguere, inutiles removere, & corruptores perniciosos & scandalosos etiā plectere.

4. Pertinet quoq; ad Episcopū solicitè invigilare, ne lupi gregem invadant, quibus sese obiicere pro grege fortiter & strenue debet, eosq; abigere ac persequi, nec ferre, ut doctrinis novis & peregrinis, aut per dulces sermones corrumpantur, atq; à veritate abducātur oves, pro quibus Christo daturus est rationem.

Johan. 10. Hebræ. 13. Roma. 16.

5. Archidiacones quos alii Chorepiscopos, alii Archipresbyteros, alii Decanos appellāt rurales, quocunq; cēseantur nomine, in partem solicitudinis constituti sunt & vocati, ut certæ regiunculæ Pastoribus seu Parochis, ne in officio negligentes sint, superinteodant. Horum est Synodis Episcopalibus interesse, referre & exponere illic suæ portiunculæ statum, & una cum patribus consulere ac decernere Synodalia decreta & sententias, placita quoq; Episcoporum publicare curæ suæ Parochis, & exequi, & præter Confirmationem & Ordinationem, & propria solius Episcopi munera, ea omnia præstare in suo territorio, quæ in Diœcesi Episcopus (cujus sunt oculi) solicitè invigilantes, ut si quid adversus fidem pietatemq; Christianam emergat, Episcopo idipsum, ad quem cura prima pertinet, significent.

Ex epist. decret. Leon. ad German. & Galliæ Episcopos de Chorepiscopis.

6. Parochi dispensatores sunt verbi Dei, & sacramentorum, qui ut fideles inveniantur, debent frequenter populū de his quæ ad fidem & religiooem nostram pertinent docere, eosq; instruere, ut norint quid credere & quomodo conversari ac vivere in sua quisq; vocatione debeāt. Administrare quoq; debent Sacramenta, & eorum gratiam mysticam exponere. Arguere eos quorum publica sunt peccata publice, occulte vero delinquentes in privata confessione: & io omnibus se nō segnes aut cæcos speculatores exhibere: Ne sint velut canes muti nō valentes latrare, sed quasi tuba anounciēt populo peccata, & ad conversionē & potentiā eos adducant. Incorrigibiles vero & præfractos referre debent ad majores, vel publica satisfactione curādos, vel ab Ecclesia proscindendos. Debēt quoq; parochi, parvulos, quæ est pulchra Ecclesiæ portio, & apta disciplinę pietatis, non negligere: Sed eos ac rudes quosq; suę Parochiæ, certis temporib, instruere, & catechizare: ut discant Symbolum, Precationem dominicam, Salutationem angelicam, & Decalogi pręcepta. Aut certe habere Sacellanū, aut Pædagogum, per quos officia ista minora præstent. Ut verò totam curam in Mercenarios reiiciant, Canones non permittunt.

1. Corinth. 4. Esaiæ 56. Esaiæ 58.

CAP. III.

De officio Decani & Canonicorum.

IN Collegiis ubi diversi sunt ministrantium gradus & ordines, Decanorum est exemplo suo præcedere, verbo monere & provocare Collegii sui Clericos & familiam, ut suæ quisq; functioni gnaviter incumbat. Et eo, ad quem destinatus est loco, ministret in divinis, & Collegii rebus, neq; enim ut torpentes vacent, sed ut muneri suo satisfaciant, & vitam ducant appellatione sua dignam, constat Clericos ordinari. Debet itaq; Decanus continere Clericos, in decenti, ac ordinata officii divini persolutione, in vitæ & morum honestate, in religioso habitu, in disciplina, in lectione & studio sacræ scripturæ, quo Psalmodiæ preces, officia divina, & Ceremoniæ statis horis ad laudem Dei, & populi ædificationem, secundum instituta Patrum, digna Majestate persolvantur. Inobedientes vero & ebriosos, luxui indulgentes, Aleatores, Percussores, Scortatores, & officium negligentes, publice arguere, severiter corripere, sacris abarcere. Multare etiam proventu & distributionibus, pro excessuum gravitate, juxta potestatem, qua de jure & consuetudine Ecclesiarum funguntur.

Ex Concil. Later. can. 7.

2. Scholasticorum est docere indoctos, eosq; in his, quæ ad pietatē & cultum Dei pertinēt, erudire, aut curam hanc procurare. Præsertim verò inventutem regere, eisq; idoneos ac probos præfi-

tere Pædagogos. Sint Scholastici viri graves, qui juventutem Ecclesiæ ministeriis destinatam [illegible] testate habeant, & curent, ut sub eorũ disciplina, doctrina, pietate, & morũ honestate imbuantur, & caveat, ne emancipent, aut ad Capitula tales præsentent, quos propria vitia reiiciunt. Sic Cantorum est, modum dare eis, quæ in Choro canuntur, ac intonare: sic Thesaurarii, sic Succentores, sic Vicarii, & reliqui ministri omnes, debent suo quisq; loco, quod eis ex nomine vel officio, vel præsidentium mandato incumbit, diligenter obire, quo decentet ac ordinate omnia fiant inter eos.

3. Canonici omnes debent in his, quæ ad cultum divinum, observationem Canonũ, & mores bonos pertinet Decano suo humiliter obedire, divinis omnib. intertesse, modestia, gravitate, pietate, eleemosynis, & bonis exẽplis populum ædificare. Non deambulare in templo divinorum tempore, nec confabulari, oculos habere pudicos, incessum minime fastuosum, Ecclesiasticũ officium, cujus gratia beneficium percipiunt, ultro; prõte & reverenter persolvere ac adimplere. Ut dũ ore canant, canteut & mente: Et ita ne videantur tanquam conducti mercenarii trahi, & pecuniæ potius quàm Deo servire, & magnarum distributionum tempora arcte, minorum negligenter observare, ac stipendium præcedere officium debeat, & non potius sequi.

4. Quo verò doctis & claris viris Collegia ornentur & vigeant, Decanus & Collegium studiosos aliquos, qui spem bonam de se præbet, debent mittere ad Academias & Universitates celebres & Catholicas, ac studiis eorum dare sufficiẽs tẽpus, ac interim eos habere pro præsentib. in Collegio; aut sine quantũ pro victu & libris eis sufficiat, suppeditare. Quæ in re si negligẽtes fuerint, poterunt Episcopi authoritate ad hoc cõpelli. Curent tamen Ecclesiarum Prælati de iis qui studiorum causa absunt diligenter cognoscere. Et si compererint eos negligentes, aut perversis morib. deditos, sumptus antea dari consuetos, eis subtrahant, & in alios melioris spei juvenes, eosdem transferant.

CAP. IV.

De horis Canonicis & Psalmodiis.

De celebra. Missarum can. Presbyt.

IN cultu divino post Missæ sacrificium in Ecclesia primas tenent preces Canonicæ, in horas septem distributæ, ad quarum observantiam, qui majoribus Ordinum gradibus sunt initiati, seu de beneficiis gaudent Ecclesiæ, præcipue obligantur, quo preces, laudes, & gratiarum actiones Deo pro Ecclesia, cujus sunt Ministri, cum gravitate & decentia modulentur atq; persolvant, & in lege ejus nocte dieq; versentur. *Ideo enim de Altari edunt & participant, quia Altari serviunt.* Præposterum est autem, & tam naturæ quàm dignitati ac institutioni cultus illius divini contrarium, velle curam hanc ad postremos tantum Ordines aut conductitios Succentores reiicere. (1. Corinth. 9.)

Ex concil. Agathen. can. 30.

2. Forma autem cantionum & precum illarum quondam ab antiquæ Ecclesiæ patribus, & postremo à beato Gregorio, aliisq; Ecclesiæ Rectoribus purior tradita, ordineq; præscripta est. Verum, ad hanc temporum vitio, multa inepta, apocrypha, parumq; ad syncerum cultum pertinentia, non negamus irrepsisse. Quod ipsum & Breviariis (quorum usus permissus est, propter eos, qui justis impediti negotiis, choro nequeunt interesse) usu venit, quæ operæpretium fuerit, ut à viris doctis & piis (quos Episcopi interim in sua Diœcesi ad hoc dare debeant) emendentur, & reducantur ad puriorem & antiquiorem ritum, nec tamen modus, quem nunc Ecclesiæ in precibus Canonicis servant, mutetur, sed in locum eorum, quæ emendatione indiguerint, meliora & puriora reponantur, quo sancta, autentica, & officio divino digna sint omnia, quæ horis illis recitantur. Episcopis verò cura hæc relinquenda videtur, ut de hac re diligenter cogitent, si quid forte de Sanctorum historiis in eum usum publicari possit, quo Ecclesiæ Germaniæ interim rectè in lectionibus Matutinalibus utantur, donec ea de re per Concilium generale statuatur. (Ex concil. Milevitano. c. 12.)

3. Expediret ad hęc frequentes earundem precum & Psalmorum in una die repetitiones, memorias item quæ suffragia vocantur, quibus ad fastidium usq; plerisq; in locis Sacerdotes gravantur tollere; quo prolixitas neminem ab illis quæ secundum feriarum & temporis cursum, dicenda erãt, deterreat, aut ad ea impellat; quo de Sanctis; breviore quidem compendio, at fructu nonnunquam minori, dicuntur. Horæ tamen Canonicæ integrè permaneant, sublatis tantum accessionibus quibusdam, quæ minus necessariè videntur, idq; auctoritate ordinaria Episcoporum, ita tamen ut voluntates fundatorum firmæ permaneant.

CAP. V. *De Monasteriis.*

EO maxime dolendum est, Monasteria multa in Germaniis excisa, & eversa, quædam etiam sponte deviasse ab instituto; & vix pauca restare, ut olim, integra, quod Monasteria apud Patres nostros officinæ erant, cultus divini, & pauperum quædam Cellaria, in quibus unius voti ac professionis homines certis horis die noctuq; Deum Psalmodiis & laudib. colebant, horas intercalares orationi, lectioni scripturarum sacratum, meditationibus rerũ cœlestium, & aliis studiis pius & honestis dabãt, Jejuniis se castigabant, & quod supererat, erogabant in pauperes. Quibus sanè viis ad Evangelicã perfectionem contendirur. Hinc non modo leges, Canones, & ipsius naturæ iura, verum etiam tam necessitas publica, quã Monastici instituti Sanctitas efflagitant, ut reformentur, & quantum fieri potest, reparentur & conserventur.

Ex concil. Aurelianen. cap. 1. & habetur 18 q. 2. Abbates pro humilitate.

2. Igitur Monasteria cujuscunq; sint ordinis, quę ab institutis suis degenerarunt, debẽt secundũ Regulas quas professi sunt, absq; omni personarũ respectu, à Visitatoribus suis reformari, & Monachi in obedientia & religione sui Ordinis contineri. Repugnantes verò, & Reformationis impatiẽtes, sine exceptione ad eam subeundam cogi. Quod si Visitatores ad hoc non sufficiant, debent aut Ordinarii, aut Magistratus, vel Principis operam implorare.

3. Ad

3. Ad hæc debent Monasteria opulenta restaurare apud se, intermissa studia, præsertim sacrarum literarum, ut habeant Monachi quotidie lectionem aliquam sacræ scripturæ illustratricem, qua devotionem suam alant, seq; ad pietatem continuam exerceant, & se ad prædicationem Verbi divini aptos efficiãt. Ubi vero pauci sunt Monachi, idemq; inopia laborant, debent nihilominus unum vel duos mittere ad aliud Provinciæ suæ Monasterium, ubi scholæ restitutæ sunt, qui in literis sacris simul & in religionis observantia, illic instituantur & proficiant.

4. Non exerceantur Monachi rebus prophanis, sed in locis ubi se Deo devoverunt, permaneãt, nisi forte ad concionandum, vel sacra peragenda, aut ad aliud Monasteriũ à suis prælatis mittantur, aut ad curam animarum, ab Ordinariis locorum evocentur, de consensu Prælatorum suorum, sub quorum obedientia nihilominus manere debent, qui possint eos corrigere & revocare. Sic tamen ut Prælati ordinum, Episcopis in hac necessitate non desint: Tempore vero quod eis à divinis & lectionibus reliquum est, semper pii & honesti aliquid agant, ut eos semper inveniat Diabolus occupatos.

5. Non debent itẽ Monachi, quamvis opulenti, & Regalibus dotati munificẽtiis, ociosos & vanos facere sumptus, nec familiam superfluam, nec equos, ad fastum & pompam potius quàm ad necessitatem, Principum more nutrire, magisq; secularem quàm religiosam ducere vitam, sed in humilitate vivere frugaliter, & quæ ultra necessitatem supersunt, in pauperes & educationem studiosorum, quo possint Ecclesiæ Christi olim usui esse, utiliter expendere. Idq; cum authoritate Ordinariorum loci, si illis sint subdita Monasteria, aut habeant ius visitandi eadem. In cæteris fiat hoc per eorum Prælatos.

6 At ubi per hanc tempestatem vel excisa sunt Monasteria, vel exhausta Monachis & deserta, debent Visitatores initio duos aut tres bene institutos, ac probæ vitæ Monachos illò mittere, qui Monasticen rursus introducant, & quantum fieri poterit, omnia restaurent.

7. Monialibus continentiam professis nequaquã Monasteriorum suorũ septa egredi licebit, sed in eis latere debẽt, ac soli Deo pudicitię amatori, cui se cõsecrarunt, quęq; repudiatis hujus seculi amatorib. præoptarunt, se conservare illibatas, nec item patere debet eis virorum conspectus, aut viris permitti, ut Monasterium ingrediantur, nisi inevitabilis necessitas requirat. De statu regula. in 6. cap. periculoso. Ex con. Epaunen. Can. 38.

8. Cum non detur autem eis suasmet res foris procurare, Economum sibi deligere poterunt fidum, frugalem & honestum, qui debeat eis & Visitatori quater in anno, & quoties poscitur reddere negociorum suorum rationem. Quod si inutilem eum, aut gravem, vel infidum experiantur, poterunt eo amoto alium surrogare. In Sext. de statu regul c. Porro ac Moniales.

9. Quæ vero continentiæ studiũ sectantur absq; voti professione, & vitã in Collegiis ducũt religiosam, quales vocantur Canonissæ, etiãsi non habeant (quam tamẽ decentissimum esset habere) mensam communem, sed suã quęq; peculiarem, debent tamen commune habere dormitorium, ne pudicitię insidiatori Sathanæ detur occasio, ad incontinentiam tentandam. Debent quoq; à nimis exquisito & procaci habitu abstinere, nec seculariter cõptis incedere vestib. excultæ, sed in habitu modesto, mundo & casto, ut sint earũ Monasteria scholæ pudicitię, & virtutum, in quibus filiæ Nobilium discant non lascivire, non superbire, sed Deũ timere, orare, & piis assuescãt exercitiis, ac moribus bonis: ubi voluerint, nupturæ in Domino. Talia autem Collegia, sicubi in his virgines ob liberiorem vitam famam suam in periculum adducant, per Superiores & Episcopos reformentur. Ex con. Mogunt. can. 13. Ex conc. Rom. sub Eugenio 2. Can. 3. 1. Timoth. 2. 1. Petri 3.

Cap. VI.

De Scholis & Universitatibus.

SCholæ seminaria sunt, non Prælatorum tantum & Ministrorum Ecclesiæ, verumetiã Magistratuum, & eorum qui consiliis suis Respublicas gubernant, quæ si negligantur aut depraventur, necesse erit & Ecclesias, & Respublicas inde periclitari: propterea de earundem instauratione magna cura habenda est.

2. In primis igitur, ubi extant fundatæ authoritateq; Ordinaria probatæ Universitates seu Academiæ, debent destinata Præceptorib. & studiosis beneficia & stipendia, Privilegia item, & immunitates, atq; exemptiones à vectigalibus, exactionibus, collationibus & oneribus publicis, tam discipulis quam Præceptoribus, ante omnia tuta conservari, nec ab ullo hominum quantavis potestate sit præditus, infirmari, infringi, aut aliò converti, quàm destinata sunt. Quod si Provisores Beneficia huc destinata, in alios contulerint, irrita debet haberi, & esse Collatio. Et qui damnum Universitati intulerint, ad satisfactionem compelli.

3. Curandum est in singulis Academiis, ut non nisi probati Autores in artibus & disciplinis, auditoribus prælegantur, atq; ut Doctores & Magistri, qui doceant juventutẽ probi sint Catholici, & de Religione Christiana bene sentientes.

4. Ad hæc qui in numero Studentium volunt haberi, & privilegiis Universitatum frui, ac gaudere, non debent privilegiis & libertate sua abuti, sed sub obedientia & disciplina vivere Rectoris, qui eos delinquentes, & statuta prætergredientes, præsertim rixantes, severiter corripere, & pro modo delicti plectere debeat.

5. Nulla re magis Ecclesiæ, publicæq; utilitati consuleretur, quàm si summus Pontifex, & Collatores ordinarii, secundum Concilii Basiliensis placita, Academiis puriorib. & incorruptis potestatem facerent, significandi eis subinde viros literatos, ad regendum Ecclesias idoneos, quos ipsi quibuscunq; aliis minus idoneis in Collatione Beneficiorum, & præsertim Parochialium Ecclesiarum præferrent, modò tamen personaliter illi non detrectarent residere.

6. Ubi fundatæ non sunt, debent singula Collegia secundum Decreta Concilii Lateranen. si parva fuerint vel magna, ita Scholas parvas vel magnas apud Collegia erigere, quibus præficiat Magistros & pædagogos incorruptæ vitæ, à quibus tam pietatis Christianæ prima principia, quam rudimenta literarum incontaminata adhuc, & quorumlibet studiorum capax juventus hauriat: atq; ubi multus est adolescentum numerus, in classes dividi poterunt. Debet autem eis prælegi hoc tantum, quod innocentiæ illius ætatis conveniat. *Væ enim ei qui scādalizaverit unum pusillorum, qui in me credunt,* ait Christus. Idcirco sedulo curandum, ne prælegantur eis libri obscœni, suspecti, aut contagiosi, eorum qui perfidiæ suæ virus, religionisq; & pietatis odium teneræ Juventuti suis scriptis, quæ per hãc tempestatem ædidere, instillant.

7. Sed ubi Collegia non sunt, debent in singulis Civitatibus esse Scholæ, quarum Magistri boni, honesti, & docti sunt.

8. Præter Pædagogia verò, habeantur in Collegiis Theologus, qui certis horis interpretetur Biblia, ac de re Theologica doceat juniores Canonicos, Vicarios, & alia Collegii membra, ubi quisq; ad lectioné, suę professioni & instituto congruentem, tenebitur comparere. Huic vero quomodo, & unde providendum sit de victu, in Concilio Lateranen. constitutum est: Ita nimirũ, ut unius Præbendæ proventus ei, donec in docendo perstiterit, assignentur, si sufficiant. Sin minus, ut aliunde suppleatur, & tantum huic, quantum satis sit, suppeditetur.

CAP. VII.

De hospitalibus pauperum, infirmorum & Peregrinorum.

Sanctorum Patrum constitutionibus olim sancitum fuit, ut bonorum Ecclesiasticorũ pars quarta cederet pauperibus. Hinc apud Collegia, & Monasteria antiqua, hospitalia extructa sunt, quæ nunc passim, aut in usus alios sunt conversa, aut jacent neglecta, non sine gravi impietatis piaculo. Verisimile est cum Ecclesiastici, Patres pauperum haberentur & essent, fideliterq; bona commissa dispensarent, Imperatores, Reges, Principes, & locupletes homines, permotos, ut tam amplis prædiis Episcopos, Collegia, & Monasteria ditarint. Debent igitur Episcopi Collegia, & Monasteria, rursus ædes illas sicubi collapsæ sint, instaurare. Ubi vero extant, conservare, redditus quoq; ad eas destinatos, ac olim separatos, de quibus eõstat in nullũ usum aliũ convertere. Qui si forsan cum cæteris redditibus, & bonis alicubi confusi sint, & hodie ignorantur, debet nihilominus ædibus illis, de omnib. ad infirmorum curam pertinentibus, ex ærario cõmuni Monasterii vel Collegii sufficienter provideri, idq; pro dispositione Episcopi, aut Ordinarii Ecclesiastici illius loci.

2. Sic etiam reliqui Ordines, qui Hospitalia habent eadem studeant conservare.

3. In ejuscemodi Hospitalia recipiendi sunt viduæ Orphani, & qui verè sunt pauperes, & ad victum quærendũ sibi non sufficiunt, & potissimũ ejus loci, ubi Hospitalia illa sunt constituta, Peregrinis verò pro refectione, non inhabitatione aut in pauperum illorum fraudem, patere debent.

4. Cæterùm, sicubi Respublicæ Civitatum, Municipiorum, aut Parochiarum suis civibus aut etiam peregrinis hospitalia construxeruut, quorum sibi retinuerunt provisionem ac dispẽsationem, curandum est, ut Administratores dent Provisoribus à Communitate delectis, quatet in anno rationem, ne & ista, casu simili quo illa, pereant, & pauperum res per fraudem distrahantur. Superiorum vero omnium inspectio ad visitationem pertinet Episcopalem, aut Prælatorum, quibus de consuetudine eius loci cura hæc incumbit.

CAP. VIII.

De dispensatione verbi Dei & officio Ecclesiastæ.

Concionandi officium sibi assumere nemo debet, nisi vocatus, & Ordinaria Ecclesiastica potestate admissus, dicente Apostolo: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Pertinet autem officium illud ad Episcopos & Pastores, quibus animarum cura incumbit. Iis tanquam subsidiarii Cooperatores, quatuor mendicantium Ordines ad prædicandum verbum Dei adjuncti sunt. Permissum quoq; ipsis est accire ad hoc Vicarios Sacerdotes, seu Sacellanos, quorum interdum opera utantur. At non temere debent ignotos quosq; aut vagos Sacerdotes & monachos absq; Prælatorum suorum testimoniis, seu formatis, ut vocant Canones, admittere, multo minus suspectos de fide, aut flagitiosos Sacerdotes, aut Monachos fugitivos, per quos populus eis creditus seduci ac corrumpi facilius, quam rectè doceri, potest.

2. Ad verbi Dei doctorem seu Concionatorem pertinet, ut Evangelium & sacras scripturas synceriter tractet & doceat, non secundum sensum quem prius conceptum, ipse ad scripturas attulit, sed iuxta sensum & interpretationem sanctorum, & orthodoxorum Patrũ. Ita enim nec ipse errabit, nec alios in errorem seducet. Hinc Canones suadent, Sanctorum Patrum Homelias, seu Evangeliorum enarrationes in Ecclesia recitari, in anniversariis quoq; sanctorum Martyrum diebus licebit secundum Affricani Concilii Canones, recitare eorum passiones post Evangelia, si tamen certæ sunt, & à fide dignis scriptoribus proditæ.

3. In Concione nihil prophanum, incertum, fabulosum, aut illo indignum loco adferatur, nihil suspectum, nihil inconstans, nihil nisi quod tota probat Ecclesia, & à Maioribus acceptum est, ut sic forma servetur, secundum præceptum Apostoli, sanorum verborũ, & doctrinę sanæ, quibus sancti Patres & Ecclesia Dei, quæ Columna est & firmamentum omniũ veritatis, consueverunt.

4. A quæ-

4. A quæstionibus item difficilibus & perplexis Ecclesiastes abstineat, non oportet enim ad ingenii & eruditionis ostentationem prædicare, sed utiliter pro ædificatione populi. Idcircò debet se demittere ad captum auditorum, & nunc Catechistam agere, nunc interpretem scripturarum, nunc vitiorum reprehensorem, nunc Doctorem Mysteriorum, & sapientiam loqui inter perfectos, Omnibusque omnia fieri ad omnes Christo lucrifaciendos.

5. Nec sit contentiosa declamatio aut rixosa (*contendere enim verbis*, inquit Apostolus, *ad nihil utile est, nisi ad subversionem audientium*) sed modesta, sobria, seria, gravis, nervosa, qua potens sit exhortari doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Caveat quoque scurriliter calumniari, scommata & dicteria in alios jacere, suum expuere livorem, & subsilire, in compositis moribus gesticulari, concitare plebem in absentes, Clerum vel Magistratum. Qui etiam si reprehensione dignum aliquid admisissent, non est tamen illorum causa ad plebis judicium referenda, quin potius contra in omni concione admonendus est populus, ut pro Clero & Magistratu orent.

6. Subinde quoties locus opportunus occidit, facienda Concionatoribus est mentio misericordiæ, charitatis, & bonitatis Dei erga nos, quo dubitantes & anxios, ad bene sperandum & amandum Deum inflamment. Ita tamen ut etiam justitiæ ejus, qua pro benefactis cœlum, pro malefactis Gehennam & æternum supplicium reddit, non obliviscantur, quo malos à peccatis deterreant, & ad resipiscentiam, eleemosynas, satisfactiones, & opera pietatis inducant, ne sint, quales Pseudoprophetæ, de quibus apud Ezechielem dicitur: *Deceperunt populum meum dicentes: Pax, pax, & non est pax, & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum absque luto, & absque paleis, & temperamento &c.* Ezechiel. 13.

7. Frequenter etiam per hanc emergentium undique hæresum tempestatem confirmandus est populus, Catholicæ fidei doctrina, ut suppullulantes zizanias vitare queant. Hortandus ut verbum Dei attentus audiat, sed à Catholicis & syncaeris, ne sub melle verbi Dei propinet adversarius ei aconita. Instruendus de Sacramentis, & eorum Mysteriis, ut eis secundum Ecclesiæ traditionem, ad salutem suam religiosè utatur, ut Missæ officio libenter intersit, votis Ecclesiæ vota sua conjungat, cum Sacrificium offerente Sacerdote, ipse quoque mortem Christi pro peccatis suis, cordis sursum elevati manibus Patri offerat, frequenti confessione se expurget, corde mundo & avido salutarem corporis Christi cibum excipiat, diebus festis, sanctis tantum incumbat operibus. Breviter ad omnia pietatis Christianæ exercitia ipsum instruat & formet, inculcet quoque sedulò Decalogi præcepta, eaque explicet. Ad quod etiam proderit Catechismum sæpius relegere.

8. Ad postremum, & tamen ante omnia meminerit Ecclesiastes, ut exemplo Pauli castiget corpus suum, & in servitutem redigat, ne ubi aliis prædicaverit salubriter, eosque ad pietatem adduxerit, ipse servus sit ventris & peccati, ac reprobus efficiatur.

CAP. IX.

De administratione Sacramentorum.

Ecclesia quæ sola Sacramentorum thesaurum à Christo accepit, novit etiam verum ac legitimum eorum usum, custoditque substantialia ipsorum immutata. Ceremonias verò, quas plerunque significationis aut pietatis excitandæ gratia, vel ipsa instituit, aut ex Traditione Apostolica accepit, & orationes solennes, ac Ritus in administrando pro utilitate & ædificatione Ecclesiæ, mutare potest & solet, quam tamen potestatem nemo privatus sibi usurpare debet, sed potius sequi in omnibus receptam uniformitatem, tum ob reverentiam atque obedientiam, quæ debetur sacris Canonibus, antiquis Traditionibus, & Imperatorum piissimorum legibus, tum ad confusionem & Schismata in Ecclesia Dei vitanda, juxta illud Apostoli: *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

1. Ne verò hæc tanta Dei beneficia, quæ ad omnium salutem à Christo instituta sunt, ignorentur aut putentur ociosa esse spectacula, nec suo habeantur loco, vel etiam indignè tractentur: debet populus in eorum administratione (ubi commodè fieri poterit) frequenter etiam in concionibus, ubi inciderit locus, doceri, quid in Sacramentis, atque collatione agatur, quis sit ejus fructus, quid velint signa externa, quomodo Dei virtus præsens, invisibiliter eis adsit, quomodo etiam dignè vel indignè percipiantur, & iis similia.

3. Rectius in Ecclesia Occidentali Sacramenta lingva latina quàm vernacula celebrantur, *Conservatur enim Mysteriis* (ut Basilius ille Magnus ait) *silentio sua auctoritas atque Maiestas.* Quod autem putavit quidam omnium referre, ut Sacramentorum Mysteria, lingva omnibus intellecta, peragantur & administrentur, quo gratia DEI, quæ illic operatur, cognoscatur ab omnibus, arbitramur hoc commodius fieri posse concionibus frequentibus, ad populi captum demissis, quàm paucis illis verbis, quibus in Sacramentorum celebratione Ecclesia utitur, iisdemque Mysticis & sacratioribus, quàm ut à quovis è vulgo statim intelligantur. Et sanè ante vilescent vulgo Sacramenta, lingva vernacula celebrata, quàm ut suo habeantur loco, debitaque veneratione colantur, quippe quòd ea quæ captum, ingeniumque nostrum excedunt, attentius miremur atque observemus: intellecta verò propemodum negligamus, attamen ut in Baptismo Abrenunciationes & Professiones fidei, secundum antiquas Agendas, & in Matrimonio, sicut hactenus consvetum est, fieri in Ecclesia Catholica, consensus contrahentium, lingva vernacula requirantur, non improbamus.

CAP. X.

De administratione Sacramenti Baptismi.

QUamvis orationes illæ solennes & Ceremoniæ, quib. circa Baptismum Ecclesia utitur, non sint Sacramento essentiales, non possunt tamen absque gravi Sacrilegio contemni, nec omitti sine Schismate, aut animæ periculo, nisi facultatem eripiat necessitas. Statim enim à tempore Apostolorum cœpit consvetudo illa, quam Ecclesia huc usque religiosè observavit, ut baptizarentur fideles in aqua, invocatione nominis Christi, ad baptizandum benedicta, & prius exorcizeretur, exufflareturque contraria potestas, & signum crucis fronti baptizandi imprimerent, auresq; ei aperirentur, ad audiendum deinceps verbum Dei, & sal sapientiæ significativus ori injiceretur, & Diabolo per se, vel Sponsores suos abrenunciaret, profitereturque Symbolum Apostolicum, & in pectore, ac scapulis tanquam novus Athleta inungeretur, cui contra Diabolum pugnaturo, & cordis (quo creditur ad justitiam) constantia opus est, & corporis robore, ad mandata Dei opere implenda. Ac post immersionem jam Christo incorporatus in vertice ungebatur, induebaturque veste candida, custodiendæ innocentiæ signo, atque ita præferebatur ei cereus ardens, tanquam per tenebras mundi in luce ambulaturo. Quibus Ceremoniis significatur, quid tota vita exercere, meditari, cogitare, & operibus implere debeant Baptizati. Ideo sæpius debent hæc populo exponi, ut professionis suæ, qua Christo initiati sunt, frequenter admoneantur.

2. Curandum est etiam, ut Susceptores seu Sponsores parvulorum sint provectæ ætatis, in fide probe catechizati atq; instructi, quo non ore tantum, sed & mente ac seriò ad interrogata respondere, suum munus intelligere, & parvulos ubi adoleverint, in fide orthodoxa (si res postulat) instituere possint. Id enim ipsorum, quam pro parvulis baptizandis Deo & Ecclesiæ faciunt, sponsio requirit.

CAP. XI.

De administratione Sacramenti Confirmationis.

EPiscoporum est ad confirmandos baptizatos suam Diœcesim frequentius circuire, Mysterii hujus originem, & Chrismatis arcanum, si non per se, saltem per concionatorem idoneum, populo exponere, pro captu tamen parvulorum, ut & ipsi hinc aliquid fructus percipiant.

CAP. XII.

De Missæ Ceremoniis.

CAnon Missæ, quem tot jam seculis retinuit Ecclesia Dei, nihil continet quod non sit consonum iis, quæ à tempore Apostolorum apud Altaris Sacrificium supplicata, pronunciata, vel observata sunt, Id quod liquet ex antiquorum veteris Ecclesiæ Patrum scriptis, in quibus ipsa Canonis verba alicubi est reperire, ut prorsus sacrilegium sit, eum vel damnare, vel authoritate privata immutare. Debet idcirco ille, quemadmodum hactenus factum est, in Missa religiosè ac submissa voce (quo Mysteriis tam tremendis sua conservetur authoritas) pronunciari.

2. Quod ad reliquas Missæ partes attinet, etsi omnes illæ nihil sint aliud quàm aut laudes Dei, aut preces Ecclesiæ, aut Lectiones sacræ: Et ideo minime negligenter habendæ, tamen si quas novas Collectas, Sequentias, Præfationes, & id genus res vel indoctas vel incertis & apocryphis historiis innixas, aut Missæ sacrificio parum congruentes recentior ætas invexit, tales omnes tollendas censemus, atq; ad probatissimorum codicum fidem restituendas. Debentq; Episcopi pro officio suo huic repurgationi, adhibitis ad eam rem viris doctis, dare operam, quo pura, emendata, certa, & solida existant omnia, quæ in sacratissimo illo officio dicuntur.

3. Epistolæ & Evangelia pro reverentia quæ eis debetur, semper pronuncientur in Missa lingva latina; Dominicis verò & festis diebus in Parochialibus Ecclesiis plebi lingva vernacula exponantur, sive ante Sacrum solenne, sive sub ipso, nec concionis tempore ulla Missa celebretur, qua populus ab auscultatione distrahatur. Sed neque sub Sacro solenni convenit, ut coram populo eodem legantur etiam Missæ speciales, quibus huc, illuc populus distrahatur, avoceturque, ut nulli Sacro satis intendat. Verum interim non minus curandum est, ne Sacrum illud protrahatur æquo prolixius, genereque potius fastidium auscultantibus, quàm devotionem.

4. Organa nihil lascivum sonent aut seculare, Sed quod ipsa etiam plebs intelligat religiosum ac pium esse. Et præstiterit Symbolum totum cani, similiter Præfationem, & orationem Dominicam, quam partem relinqui Organis, sicut magno abusu alicubi consvetum est fieri.

5. Nec convenit, ut sub elevatione sacræ hostiæ canantur Antiphonæ ad hoc Sacrificium non propriè pertinentes, quales alicubi dicuntur de pace, de beata Virgine, de S. Sebastiano, aut alio quopiam Patrono, quæ melius à Sacro peracto cantarentur.

6. Et fraternæ charitatis redintegratio, & pax nobis à Christo relicta poscit, ut osculum pacis, ubi mos ejus dandi exolevit in Missis solennioribus restituatur, Sic ut Imaguncula crucifixi Domini Pacificatoris omnium ab ore Sacerdotis, pacem populo imprecantis, ad astantes deferatur, quam ordine, in concordiæ & pacis Symbolum osculentur omnes.

7. Docen-

7. Docendus item est populus frequenter de Missæ mysteriis, ut Missam audiens vota sua sacrificanti Sacerdoti conjungat, & ad finem usque, donec benedictionem Sacerdotalem acceperit, perseveret, sæpiusque communicet, si non semper externa sumptione Sacramenti, saltem spiritualiter, desiderio fructus Sacramenti & unionis cum Christo. Verum interim non minori diligentia monendi sunt, ut qui peccati vinculo retinentur ligati, absq; absolutione & veræ emendationis proposito à Mysteriorum illorum divinorum perceptione abstineant: palàm verò criminosi, & qui peccati certissimam occasionem dimittere nolunt, sive Sacerdotes sint sive Laici; omninò à communione abarceantur.

8. Similiter docendus est populus; ut quamvis in Missa plè orent pro spe salutis & incolumitatis suæ, incommodisq; temporalib. vitandis, cavendas tamen esse omnes superstitiones, quales sunt polliceri alicui è certis Missis certam fortunam, securitatem in aggressibus temerariis, aut aliquid hujusmodi.

9. Tametsi omnis Missa sit officium publicum, & ad totam pertineat Ecclesiam, nemini tamen vetandum est sua devotione privatim uti, & quod publicum est celebrare pro Ecclesia non publicè, modò cum gravitate omnia exequatur, & orationes ac lectiones sacras, clarè & disertè pronunciet, ut possit à circumstantibus audiri atq; intelligi, & habeat (secundum sacrorum Canonum sanctiones) præsentes, qui Ecclesiæ nomine respondeant, ut verba quæ dicuntur, congruant etiam rebus ipsis. Curent etiam Episcopi, ut ignoti Sacerdotes, & qui publicis criminibus infames sunt, aut solum quæstum sectantur, ad celebrationem Sacri hujus non admittantur.

10. Cum jubeant Canones Ecclesiastici vitalem hostiam servari, ut semper habeatur parata pro infirmis, quibus viatico illo opus fuerit, fides & religio nostra prorsus exigit, ut in loco servetur honorato, cum perpetuo lumine, quo admoneamur eo loco præsentem esse illum, qui lucem habitat inaccessibilem, quique tenebras nostras illuminat.

11. Quando in solennibus Festivitatib. ad amplificandum cultum divinum, aut in magnis supplicationibus ad corda fidelium compungenda, circumfertur hostia illa salutaris; omnes ludi prophani, & quicquid non valet ad veram devotionem excitandam removeatur, nec deferatur Sacramentum extra Ecclesiam, nisi graves causæ postulent, & sint qui digno illud honore, tanquam verè præsentem Christum prosequantur atq; adorent. Sed & quando ad infirmos defertur, præferri debet lumen, & Campanella, ad dandum fidelibus signum, pulsari.

CAP. XIII.

De Sacramenti Pœnitentiæ administratione.

INfinitam peccandi licentiam Confessionis Sacramentalis neglectum consequi piorum omnium vox est, & negari non potest. Quamobrem decernendum, quod & ab Ecclesia salubriter institutum est, & à Patrib. diligenter observatum, ut quotquot Christiani nominis sunt homines, saltem in anno semel peccata sua Sacerdoti confiteantur, quod si recusent facere, ab Ecclesia protinus ejiciantur. Etenim ut sæpe confiteantur ii, qui sæpius peccant, propria ipsorum salus efflagitat, eximiæq; cujusdam pietatis est, peccata statim ut commissa sunt lugere, confiteri, dignaq; satisfactione mortificare.

2. Veteres rigidiori disciplina Satisfactionem publicam exigebant, De quo Canones pœnitentiales adhuc extant. Verum ad severas illas publicæ pœnitentiæ leges desperamus, fide & charitate admodum languentem populum, hoc tempore posse reduci. Ergo quando hoc non datur, consvetudini posterioris ætatis insistendum est, quæ obtinuit, ut confessis pro Satisfactione injungerentur orationes, eleemosynæ, jejunia, & id genus opera pietatis, quibus scripturæ divinæ testantur, pœnam peccatis debitam dimitti. Nonnunquam graviores imponuntur, sed occultæ afflictiones ad satisfaciendum, secundum pœnitentis facultatem, & peccatorum magnitudinem.

3. Quare prudentes oportet esse Confessores, qui norint distinguere lepram à lepra, & ita de peccatis inquirant, ne scandalizent pusillos, ita Satisfactiones injungant, ut sint simul & medicinales, quibus animæ morbus curetur.

Quo verò quàm minimum retrahantur homines à Confessione, videtur nobis hoc tempore profecto expedire, ut confiteri volentes non ad unum solum cogantur, sed ut pluribus (idoneis tamen) Sacerdotib. fiat absolvendi potestas, etiam in casibus reservatis, quos adire sit omnibus liberum. Idque pro arbitrio Episcopi, & Ordinarii loci.

CAP. XIV.

De Unctionis extremæ administratione.

PRo more, quem hactenus tota servavit Ecclesia Sacramentum unctionis supremæ fidelibus impartiendum est cum Letaniis & orationibus, huic negocio congruentibus, quales sunt illæ, quas à majoribus acceptas, tota Ecclesia servat. Studebitq; Sacerdos infirmum consolari, atq; à curis & desideriis transeuntis hujus vitæ ad spem salutis æternæ erigere, Diabolum & terrores ejus non formidare, in Christi misericordiam, qui novit figmentum nostrum, & tulit iniquitates nostras, pro quibus & mortem sustinuit, tota mente sperare ac fidere, atq; ita confirmatum, cum benedictione Christo commendare. Nec absre fuerit, ut rediens Sacerdos habeat oratiunculam ad comitantem multitudinem, qua infirmitatis humanæ admoneantur, & ut pro laborante in extremis studeant ferventius orare.

CAP. XV.

De Sacramenti Matrimonii administratione.

QUi Matrimonio jungi affectant, debent doceri, ut sciant qua religione & fide nubatur in Christo, & clandestina illa, quæ carnaliter incitante sola Venere, præter Ecclesiæ Christi ritum contrahuntur, non esse religiosa, & Christianis digna Matrimonia, & quamvis illa (ubi contrahentes fuerint personæ legitimæ) sint rata, veraque Matrimonia, non tamen ob id esse Deo grata, utpote gratia Sacramentali destituta, donec vitium suum emendent, & Ecclesiæ legibus subdantur. Ideo jungendi Matrimonio admoneri debent, ut Parentum & amicorum utantur consilio, exemploque Thobiæ, jejuniis, & orationibus sese præparent, ac commendent gratiæ Dei, qua quod reliquum est, vitæ deinceps peragendum erit. Neque enim possunt filii Sanctorum (ut in sacris dicitur) ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum.

2. Nec debet Sacerdos Sacramento huic alicubi quàm in Ecclesia (quæ est proprius Sacramentorum locus) benedicere, nec admittere, seu conjungere quoslibet sibi oblatos, nisi quos post proclamationes, ut minimum tres, tribus diebus festis sibi succedentibus, ad populum in concione publicè factas, cognoverit nullis impedimentis irretitos, quosque examine facto, exploratum habeat, non cogi ad hanc copulam invitos à Parentibus vel cognatis, sed animo eam libero appetere.

CAP. XVI.

De Ceremoniis Ecclesiasticis.

CUm Ceremoniæ sint pietatis incitamenta quædam & alimenta, quibus sublatis, ipsa quoque frigeat, langvescat atque emoriatur pietas, nulla unquam Religio absque Ceremoniis potuit constare. Idcirco Ceremonias Majoribus nostris, hominibus religiosissimis usitatas, retinendas, revocandasq; censemus. Non quidem propter speciem operum, aut signorum exteriorum vim & meritum, sed quod ad varios pietatis usus valeant. Nec item, quod in ipsis fiducia salutis sit locanda, sed quia exercitia quædam sunt, quibus corpus simul cum mente ad Deum, seu cultum ejus attrahatur.

2. Sic secundum doctrinam Apostolicam orant Viri nudato, Fœminæ velato capite, & genua in terram figimus, corpus cum spiritu humiliantes, & tundimus pectus, quod malefactorum conscientia dolere debebat, & conteri.

3. Sic in terroribus ac periculis, inclamato nomine Christi, signamus nos signo Crucis, qua Diabolo in nos potestas imminuta ademptaque est. Idem ituri dormitum propter timores nocturnos facimus, & manè quoque surgentes, quò tota die à malis protegamur hoc signo muniti, quin Tertulliano teste antiqui Christiani olim sive vestes induerent, sive deponerent, sive domo prodirent, sive aliud quid agerent, aut inceptarent, ad singulas actiones consignarunt se cruce. Non potest enim negligere pietas vera Christi signum, aut à cogitatione ejus, quæ signo illo renovatur, esse ociosa. Sic cibum & potum sumebant, benedictione præcedente, memores illius Apostolici, *Sanctificatur per verbum Dei & orationem.*

4. Hinc & Aqua, & Sal, & Herbæ, & Agnus Paschalis, & fructus novi, aliaq; humanis usibus necessaria (de quibus ad Adam, in quo peccavimus omnes, dictum est: *Maledicta terra in opere tuo*) benedicuntur & sacrantur in nomine Christi, per orationem qua petit Ecclesiæ minister Sacerdos, ut Deus illa ipsa ad sanctificationem, & salutis nostræ profectum, potentia & bonitate sua, contra adversarias potestates, incantationes, Magias, fraudes, & machinationes inimici, qui nocere hominibus non desistit, nobis concedat valere. Et valent utiq; fidelibus, ob benedictionem Sacerdotalem, per verbum Dei & orationem, quæ alioqui nullam adversus spiritales nequicias, & potestates invisibiles, in seipsis virtutem habebant, atq; hinc adeo cum aspergimur Aqua benedicta, oramus mente & habitu, ut à peccatis amplius lavemur: cum salem sumimus exorcizatum, ut vitam nobis, & sermonem omnem concedat Deus habere sale conditum.

5. Cereos autem accendimus, in gloriam illius, qui lucem inhabitat inaccessibilem, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sed & Sanctos luminibus veneramur, quos vivere cum Christo in gloria, & in regione lucis prædicamus. At in fide defunctis cæteris, lucem ad sepulturam præferimus, orantes, ut lux perpetua luceat eis.

6. Thura incendimus significatione, quod oportet orationes & desideria nostra sursum ad Deum, cum odore bonorum operum, ascendere.

7. Processionum alias lætas ducimus in modum cœlestis cujusdam exercitus ordine compositas, de Christi gloria & triumpho exultantes & canentes. Qua de causa crucis signum & vexilla in aera sustollimus, ad significandum aereæ potestatis expugnationem. Alias agimus tristes & solliciti in tribulatione, quam peregrini hoc exilium peragrantes patimur, veniam peccatorum, & misericordiam pro vindicta supplicantes.

8. Consecramus item Ecclesias, Altaria, calices, pallas, vestes Sacerdotales, campanas, aliaque Ecclesiæ vasa, quæ usibus eximuntur civilibus seu prophanis, & ministerio tantum Sacramentorum Christi aptantur ac mancipantur, ut sciamus in Ecclesia, non nisi sacris & divinis rebus vacandum, gratia Dei illic, ceu numine quodam, præsente: Campanis verò ab operibus & negotiis secularibus, nos ad

nos ad orationem, laudes Dei, & sacra Mysteria invitari, cogitemusque è tanto vasorum apparatu & tot consecrationibus, quanta reverentia Sacrificium corporis & sanguinis Christi, à rebus prophanis sit secernendum, & dijudicandum.

9. De quibus omnibus debet populus sedulò ac frequenter doceri, ne Ceremonias religiosissime institutas, in abusum, aut superstitionem vertant, sed ad pietatem exercendam, ipsis utantur, utque Processiones rebus secularibus ac vanis præcisis fiot graves, ordinatæ, honestæ, ac Christiana religione dignæ: reprobi verò, & quibus studia ista pietatis vilescunt, redarguantur.

CAP. XVII.

De disciplina Cleri & populi.

Disciplinæ jam pars bona tradita est in descriptione officiorum. Etenim ut suum quisque præstet officium, præcipua est disciplinæ Regula, hoc tantum restat, ut vitia quædam publica, quæ emendationem, Concilii definitione non expectata, requirunt, retexamus.

2. Contra ordinem & dignitatem Cleri cum primis sunt luxus & avaritia, quas res etiam plebs execratione dignas in Clero ducit. Debet igitur Clerus à luxu prophano, fastuoso, carnali, prorsus esse alienus, & primum servare decorum in habitu, & incessu. Sit habitus honestus & simplex, non limbis, non scissuris comptus, mundus tamen. Superior vestis sit talaris: nec incedant Clerici cum multi famulitii strepitu, aut gladiis accincti terribiles, sed venerabiles, qui aliter se contemptibiles reddunt.

3. Mensa quoque sit frugalis, nec lauta nimium, nec sumptuosa. Pompous verò esculentorum apparatus, & exquisitæ ad luxum delitiæ, longus accubitus, & commessationes frequentes, detestandæ ac fugiendæ. Similiter infamis & sacris literis damnata ebrietas, & studium compotandi, atque ad æquales haustus provocandi, Cui Propheta væ imprecatur, *Væ*, inquit, *qui potentes estis ad potandum vinum, & viri fortes, ad miscendam ebrietatem*, Quin sacris Canonibus decretum est, tales ab officio & beneficio suspendere. Esaias 5.

4. Porrò quis ferendum putet, ut scortationi indulgeant, & adhæreant concubinis, qui sacrificii & orationis, ad quam debent perpetuo esse accincti, causa, conjugio etiam alioqui honesto & licito abstinent? *Qui adhæret* (inquit Apostolus) meretrici, unum corpus cum ea efficitur. Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Quibus verbis significat Scortatores à Christo excidere. Tantam ergò indignitatem in Clero, magna pœnarum severitate veteres prosecuti sunt. Concilium Neocesariense, Niceno antiquius, statuit Presbyterum, *qui uxorem duceret, ab ordine deponendum: Si fornicaretur autem, vel adulterium committeret, etiam extra Ecclesiam abjiciendum, & ad pœnitentiam inter Laicos agendam redigi debere.* Ut autem non ferant hæc secula tantam severitatem, & sit mitius agendum, Sacerdos, Diaconus, & Subdiaconus fornicationis, Adulterii, aut suspectæ familiaritatis convictus, temora protinus concubina, primum non pœna pecuniaria, sed suspensione ab officio & beneficio secundum scandali gravitatem plectendus est. Qui si facinus non emendet, & iterum convincatur, plectatur severius. Ubi verò apparuerit eum effrenem & incorrigibilem factum, & nec pudore infamiæ retineri, nec pœnis abarceri à scelere, in modum equi & muli, quibus non est intellectus, beneficio secundum Canones prorsus privetur. Sed & concubinas, quæ posthac cum clericis cohabitare sibi permiserint, per excommunicationem ab Ecclesia & cœtu fidelium expellere oportet.

4. Et ne tantum dedecus Clericalem dignitatem amplius dehonestet, revocandi omnino sunt in usum Canones antiqui. Concilium Nicenum non permittit Episcopis, Sacerdotibus, Diaconis aut Subdiaconis habere domi subintroductam, seu extraneam fœminam, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut tales quæ fugiant suspicionem. Concilium Carthaginense tertium cui Augustinus interfuit, extendit hunc Canonem etiam ad fratrum vel sororum filias. Sic & Canon à Siricio latus, nullas fœminas Clericis permittit cohabitare, nisi sangvinis necessitudine Clerico junctas. Verum suspicionem non fugiunt juvenculæ, formosæ, lascivæ, cultæ, procaces, imperiosæ, ociosæ, impudentes, curiosæ. Si admittitur ergò quæ suspicionem fugiat, annosa, quæ annum quadragesimum superaverit, statæ formæ, verecunda, sobria, pudica, inculta, laboriosa, severa, & quæ testimonio publico casta est, vidua vel virgo senex, in ministerium domesticum assumi potest, & ne cum tali quidem familiaritas nimia est habenda.

CAP. XVIII.

De pluralitate Beneficiorum.

Tollenda est etiam è Clero omnis Symonia & ambitio: Ac quia sine gravi Ecclesiarū detrimento accidere non solet, ut aliquis plura quàm unum (maximè si Curata sint) beneficia occupet, solus enim per omnes Ecclesias, si munere suo rectè & diligenter fungi velit, nec officium persolvere, nec rebus earum necessariam curam impendere valet. Curandum est, ne quis plures quàm unam Metropolitanas, aut Cathedrales Ecclesias teneat, & ne Clerici singuli in posterum plura quàm unum beneficia acquirant, atque obtineant.

2. Sed quia tenuitas beneficiorū facit, ut cùm eorum singula multis in locis Possessores suos alere, atq; sustentare nequeant, causam arripiant, cur plura beneficia coacervent atq; possideant. Archiepiscopi ant certè Episc. curent, ut per unionem, aut per aliam quandam viam, beneficiorum tenuiorum redditus ita augeantur, ut de singulis beneficiis singuli Possessores satis emolumenti pro munere

atq; dignitate quisq; sua habere possint. Nam ut ambitiosam plurium Beneficiorum cupiditatem quæ malam omnino speciem habet, ex Ecclesia tollendam censemus, ita vicissim ministris Ecclesiæ prospiciendum putamus, ut habeant, unde commodè vivere possint: Dignus enim est operarius mercede sua. Qua in re arbitramur eorum Beneficiorum, quibus cura animarum annexa est, cum primis rationem habendam esse.

3. In qua re hanc sequantur rationem Archiepiscopi atque Episcopi, ut si census alicujus Ecclesiæ, pro veteri Præbendarum atq; Beneficiorum numero, ad justa Ministrorum emolumenta non sufficiat, beneficia quæ nullam Ecclesiarum necessariam functionem habent, illis uniantur, aut Præbendæ ac beneficia ad pauciorem numerum redigantur, Donec è singulis Possessori cuiq; justa emolumenta suppetere queant, ut causa non sit, cur unus non uno beneficio sit contentus.

4. Res enim ita constituenda est, ut non deserat quisque officium, propter quod datur beneficium. Sed in loco beneficii sui, resideat, ac Muneri Ecclesiastico, quod huic annexum est, ipse diligenter incumbat, & cogitet, quanti sit momenti vigilare pro animabus, & ab eis non discedere, pro quibus aliquando coram tribunali Dei rationem redditurus sit. Interest igitur non solùm Ecclesiarum, sed etiam Possessorum, si plura beneficia curata jam obtineant, ut uno quod maluerint, eiq; ad justa emolumenta sufficiat, retento, cætera intra annum sine ulla pensione resignent. Sed si fortè de jure, quod se acquisivisse putant, recedere nolint, imponatur necessitas eisdem, ut dispensationem Sedis Apostolicæ, Ordinario loci exhibeant, ac si legitima fuerit dispensatio, relinquantur illis beneficia. Ordinarius tamen loci juxta constitutionem Gregorii Decimi, in Concilio Lugdunensi, quam etiam Tridentina Synodus innovavit, provideat, etiam per idoneorum Vicariorum deputationem & congruæ portionis fructuum assignationem, ut cura animarum beneficiis illis annexa, non negligatur, nec beneficia ipsa debitis obsequiis fraudentur. Atq; ut hic iis qui jam possident & jus habent acquisitum indulgendum videtur, sub hac tamen cautione, quam Concilium Lugdunense præscribit, ita in acquirendis beneficiis in posterum coacervatio eorundem, atque pluralitas, de qua vetus est querela, eaque non injusta, omnino debet vitari. Ac ne salubre institutum Curiales turbent, huc ut accedat auctoritas summi Pontificis, quamprimum impetrandum videtur.

Tridentina Synodus.

5. Debent etiam, qui incorporatas habent cum Decimis, & censibus Ecclesias, quas velint retinere, non nisi idoneos, atque à secularibus & sordidis negociis liberos Sacerdotes eis præficere, quibus de victu & vestitu honesto, & competentia justa prospiciant, qua in re, si fuerint negligentes, aut avari, Episcopi erit pro suo officio, & removere ineptos, & idoneis de Ecclesiæ illius Decimis & juribus, quantum honestum est, decidere atq; assignare, aut reclamantia Collegia vel Monasteria suo jure (ob negligentiæ culpam) privare: Dignus enim est operarius mercede sua. Et qui Evangelio servit, de Evangelio debet vivere. Incumbit autem Parochis plus reliquis Canonicis & Sacerdotibus curæ & laboris.

6. Species alia cupiditatis est, si quæstum secularem aut lucrum turpe sectentur Clerici, & sint usurarii, negociatores, vel caupones, quæ vitia omnes Canones in Clero damnant. Quin & scriptura dicit: Nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus, ut ei placeat cui se probavit. Proinde nemo Clericorum amplius recipiat, quàm dederit accommodato, *si pecuniam* (inquit Concilium Carthaginense) pecuniam, si speciem, speciem eandem, quam dederit, accipiat, nec ultra, aut *iustum pro ea precium*: secus facientes, fœneratores sunt, ab officio & beneficio suspendendi, excommunicandi, & ad Ecclesiasticam sepulturam, secundum Canones, non admittendi.

7. Nec licet mercaturas Clerico exercere, ut emat quæ postea vendat, nec item cauponem agere, ut domum suam vertat in œnopolium, seu tabernam publicam. Nec sortilegiis, divinationibus, aut etiam venationibus indulgere. Quæ omnia sacris Canonibus severiter prohibita sunt: in Capitulis disciplinæ in visitationibus, & quoties deprehenduntur per Episcopum, Archidiaconos, Decanos, & eorum Officiales, punienda.

8. Sacerdotes item Nobilium & divitum Civium servitio, sine Episcopi consensu & auctoritate se non ita mancipent, ut serviant in negociis prophanis, & à cura Sacerdotali alienis.

Cap. XIX.

De Disciplina populi.

Populus præter obedientiam, quam Principibus & Magistratui civili debet, ad eam quoq; quam Episcopis debet & Ecclesiæ Prælatis, sine qua in disciplina contineri non potest, redigendus est. Quinetiam lex divina exigit, *ut obediant Præpositis suis*, quorum est pervigilare, ut reddant rationem de animabus eorum, quo cum gaudio quod officii sui est, faciant, & non gementes. Debet ergo populus Clerum, Parochos, & illis Superiores Ordines venerari, eorum facta non temerè judicare, nec adversus Presbyteros suos cõtendere, aut duros vel refractarios se exhibere, sed morigeros & obsequẽtes. Ad Christum enim, cujus legatione funguntur, pertinet eorum tam contemptus quàm honor.

2. Diebus Dominicis & Festis conveniant populus ad divina, quæ in Ecclesia celebrantur. Concionem sub silentio audiat, & memoriæ commendet, nec strepitu aut deambulatione, vel Concionatorem, vel auscultantes perturbet, Patres & Matresfamilias audita illic secum domum perferant, secundum quæ liberos & familiam instruant ad pietatem, doceant eos Deum, qui inspector est omnium actionum nostrarum, timere, eiq; salutem suam quotidie commendare, memoria retinere, ac frequenter recitare Symbolum apostolicum, Orationem dominicam, Salutationem angelicam, Præcepta decalogi, & quicquid ad virtutem bonosq; mores pertinet: frequenter interesse divinis,

verbum

verbum Dei attente audire, orare, Clerum & Magistratum honorare, erga omnes modestos & placidos se gerere, malam societatem fugere, horrere à blasphemiis, juramentis & execrationibus: non contendere, litigare, aut insolescere, nemini injuriam irrogare, senioribus cedere, increpationes & castigationes æquanimiter ferre, vera loqui, mendacia detestari.

3. Ceremonias quoque pietatis Christianæ, quales supra descripsimus, & instituta Ecclesiastica de jejuniis & abstinentia carnium, de Festis, de Processionibus, & id genus ritibus, populus religiosè ac piè observet.

4. Libri contagiosi, de falsa religione suspecti, & qui Lucianico more, cum Deo, cum sanctis, cum Religione, & Sacris jocantur, trahuntque ea in ludibria spectacula, populo curioso prohibendi. Neque enim ad pietatem & bonos mores faciunt. Similiter petulantes & obscœni imagines, libidinum incitamenta cum multa fœditate ostendentes, vel ad ludibrium religionis, aut ad certorum hominum infamiam effigiatæ, prohibeantur. Legat autem populus libros Sacros, sanctos Patres, Vitas sanctorum, Historias præclarorum & fortium virorum, & tales spectet imagines, quib... ad pietatem, virtutem, studia honesta, religionis & reipublicæ amorem accendatur.

5. Abstineatur ab ebrietate & compotationibus, quibus & naturæ vires enervantur, & malis ingentibus sæpe datur occasio. Nec pateant œnopolia & tabernæ diebus Festis ante Sacrum in ecclesia peractum, nisi peregrinis & infirmis. In transgressores Magistratus animadvertat: Animadvertat quoque in seductores populi, qui nova dogmata, ab ecclesia non recepta, non verentur spargere, in Sacrilegos, in perjuros, blasphemos, usurarios, adulteros, & crimina publica, quibus corrumpitur juventus, imo omnis ætas, & propter quæ Deus respublicas sæpe magnis cladibus afficit.

6. Principes seculares & Magistratus civiles, non patrocinentur eis, qui in Clero & populo reformari detrectant, sed Episcopis & Prælatis ecclesiæ sint auxilio, eorumque decreta fideliter exequantur, & ordinem præscriptum cogant observare. Jurisdictionem quoque & libertatem ac immunitatem ecclesiasticam, Imperatorum legibus, & Sacris Canonibus Episcopis & Clero tributam ac firmatam, tueantur, ipsisque conservent. At hi qui Prælatos, ecclesias, eorumque bona in fidem, tutelam, ac protectionem suam recepere, & contra fidem datam, præfectura seu protectione sua abusi, ecclesiis, quas tueri debebant, gravia & iniqua onera ausi fuerunt imponere, æquum est, ut præfectura seu tutela per Cæsareæ Majestatis Commissarios amoveantur: eis autem qui abusi non sunt, limites & jus præscribantur, ut apertè constet, quid alteri alteris invicem debeant.

CAP. XX.

De Visitatione.

UT visitent Episcopi suas Diœceses, non nupera est inventio, aut à Patribus primum introducta, sed hic mos ab Apostolis descendit. In Actis scribit Lucas, Paulum *circumambulasse regiones*, in quibus prædicaverat verbum Dei, ut videret quomodo haberent se fratres, & ut confirmaret eos in fide, traditionesque Apostolorum & seniorum eis præciperet custodiendas, quæ ferè omnia sunt, quæ ad visitationem pertinent. Actor. 15. & 16.

2. Debet itaque Episcopus, si non juxta Toletani Concilii decretum, quotannis propter latitudinem Provinciæ, saltem quarto aut quinto quoque anno totam Diœcesim suam per se, vel summa in Pontificalibus Vicarium circumire ac visitare, & inter visitandum, pueros baptizatos confirmationis Sacramento signare. Archidiacones verò, seu Chorepiscopi & Decani rurales, territorii seu regiunculæ suæ Ecclesias, singulis quibusque annis visitare debent. Ad hoc enim negotium in partem solicitudinis Episcopalis vocati sunt.

3. A visitatione Episcopali nulla Ecclesia sit exempta, sed à Cathedrali ad Collegia, à Collegiis ad Monasteria, nisi proprium habeant Visitatorem, à Monasteriis ad ecclesias Parochiales, ab his ad Oratoria, Hospitalia, Scholas & Bibliothecas transeatur: In quibus præcipua sit cura Episcopo, ut primum Cleri vitia, deinde populi eradicet, ne qua radix amaritudinis sursum crescat, per quam inquinentur multi. Siquidem neglecta Visitatione, Religio omnis corruit, & robur acquirit impietas.

4. In locis visitandis deligantur imprimis viri probi, boni nominis, & fide digni quatuor, quinque aut plures, secundum Cleri & plebis, subjectorumque pagorum multitudinem, quibus conversatio Cleri & populi, fama quoque vulgaris sit nota: qui & obstringantur juramento, ad dicendum libere, audacter, & secure, ira, odio, amore, & affectibus pravis remotis, ea de quibus est Visitator pro emendatione & correctione malorum percontaturus. At leves delatores, nisi probent quæ deferunt, non audiantur.

5. Procedendum autem in inquisitione à capitibus ad membra inferiora, à Decanis ad Canonicos, Vicarios & ministros infimos: ab Abbatibus ad Procuratores & monachos, à Parochis ad sacerdotes, ædilea, & hostiarios, deinde ad laicos reliquos. Inquirendumque in Collegiis & monasteriis, utrum canones & regulæ observentur, utrum servetur frequenter Capitulum disciplinæ, & qua severitate: an corrigantur illic vitia quotidie subnascentia, an reverenter & debitè servetur cultus divinus, an satisfaciant majores & minores suo quisque officio, secundum ea, quæ supra exposita sunt: an sint ulli concubinarii, adulteri, ebriosi, criminosi, infames, aut suspecti de hæresi,

vel aliis malis. Externa, qualis est habitus & tonsura, ædificiorumque & bibliothecæ status inspici debent: De prædiorum, censuum, & jurium conservatione inquirendum. Sed specialiter in Parochiis, num intrusus sit Parochus, & quo titulo regat, an constet de ordinatione, utrum sit mercenarius, an rectè administret sacramenta, an extorqueat pecunias pro administratione: item de doctrina, de honestate vitæ, & familiæ ejus, & an boni Parochi munere in omnibus perfungatur. Sic de ædilibus, de sacristis, seu custodibus, num ornamenta, vestes, sacræ reliquiæ, vasa aurea & argentea, ædificia, census, prædia benè conserventur. Diligentissimè verò investigandum, num delitescat in Parochia hæreticus, aut schismaticus ullus, num hæresis aliqua occultis conventiculis disseminetur, an sint qui curiosius de fidei mysteriis disputent, & simplicibus injiciant scrupulos: item de observantia jejuniorum, processionum, dierum festorum, & rituum Ecclesiasticorum, de superstitionibus, maleficiis, blasphemiis, perjuriis, adulteriis, stupris, incestibus, odiis, dissidiis, rebellione & contemptu ecclesiasticæ & civilis potestatis, & iis criminibus, quibus locus, qui visitatur, solet diffamari.

6. Inquisitione facta, quæ rectè se habent, laudabit: quæ malè, castigabit, & corriget: Intrusos Parochos, vagos Sacerdotes quibus nulla certa functio est, & monachos fugitivos, extrudet atque ejiciet: quæ per ipsum emendari nequeunt, referet ad Synodum Episcopalem, ut illic de hujusmodi rebus secundum canones Ecclesiasticos statuatur.

7. In castigatione tamen sit prudens & circumspectus Visitator, ne occulta prodat: sed quæ occulta sunt, clam etiam & occultè puniat, & sanare curet: manifesta verò publicè arguat, vocatisque, secundum Lateranensis Concilii sanctiones, accusatis, non primum mulctam ab eis exigat, ut hactenus, pecuniariam: sed pœnitentiam canonicam & publicam, quantum ejus fieri potest, imponat: sic videlicet, ut peccatum humiliter agnoscentibus, veniamque petentibus, & pollicentibus emendationem, pœnitentiam salutarem in ædificationem aliorum, ad certum tempus, pro magnitudine delicti, imponat. Contumaces verò, & manifesta sua crimina agnoscere, & pœnitentiam suscipere recusantes, si Clerici sint, à ministerio & beneficio eos removeat, aut etiam pro criminis magnitudine excommunicet. Laicos extra communionem sacramentorum & consortium hominum locet, ab omnibus vitandos, donec ad cor revertantur, & crimina sua agnoscentes, pœnitentiæ remedia suscipiant.

8. Postea Visitator omnes in universum moneat, ut non solùm qui publicè peccarunt, sed etiam quorum conscientiæ occulto peccatorum reatu tenentur obstrictæ, ipsi aut eis, quos in comitatu socios & cooperatores habet, privatim confiteantur, ut potestate, à Deo Episcopis data, absolvi à vinculis suis mereantur, & secretius pœnitentia salutari imposita satisfacere.

9. Ad hanc formam visitent quoque, & inquirant, ac pœnitentiam injungant Archidiaconi & Decani rurales in suis regiunculis. Graviora verò, & quæ per ipsos emendari nequeunt, referant, uti supra dictum est, ad Episcopum & synodum episcopalem, publico judicio submittenda. Eorum enim visitationes parvæ quædam & particulares sunt synodi, synodo majori subjectæ, & secundum ejus judicium dirigendæ.

CAP. XXI. *De Synodis.*

SAlus Ecclesiæ, terror hostium ejus, & fidei Catholicæ stabilimentum sunt Synodi, in quibus potissimum eminet Episcopalis apicis auctoritas. Quapropter Apostoli, & post Apostolos magna illa Concilia, Calcedonense & Lateranense statuerunt, ut Episcoporum comprovincialium Synodus quotannis bis celebraretur. Quod cum in Germaniis, propter Provinciarum latitudinem, fieri sit difficile, saltem Diœcesanam Synodum bis quotannis celebrare est necesse, in qua Archidiaconis, Abbatibus, Prælatis, Decanis, Presbyteris, Parochis & Clero suo, Episcopus Synodi caput præsideat, quem à Synodo abesse non licet, nisi insuperabilis impotentia adimat ei facultatem: Concilium verò Provinciale statuerunt Patres Concilii Basiliensis, ad minus de triennio in triennium debere celebrari.

1. Primo Synodi die, præsentibus, qui ei intererunt, invocetur spiritus sanctus. Deinde Episcopus, aut alius quispiam, cui ille hoc negocii imposuerit, adhortetur omnes ad promovendum studium pietatis, & Ecclesiasticam disciplinam, ac correctionem viciorum emergentium. Post exhortationem legantur novissimi Concilii generalis, vel provincialis nondum publicata decreta.

3. Deinde ejectis ad publicationem Synodi usque Laicis & Clericis minorum Ordinum, & eis qui ad secreta Synodi consilia non pertinent, intromissis illis tantum, qui in consessum Synodalem recipiuntur, & Sacerdotibus ac dignioribus è Clero causam Episcopus exponat, aut alteri exponendam imponat, ob quam Synodus sit coacta, jubeatque singulos per juramentum, Notariis qui omnia excipiant, assidentibus, proferre in medium Ecclesiarum suarum, Prælatorum quoque & populi, sive præsentium, sive absentium vitia gravia, quæ à Synodo corrigantur, absque ullo personæ respectu. Si sit Pastor aliquis non legitimus, aut per vim intrusus: Si negligens officii & incorrigibilis: Si in Clero quis Symoniacus, si hæreses suppullulent, si in officia divina irrepant abusus: Si Prælatis aut Parocho benè præsidenti rebelles sint inferiores, si illi malè præsideant: Si per tyrannidem potentiorum, aut judicia injusta opprimatur Ecclesia, populus, viduæ, vel orphani. Si sacrilegia committantur, si violentur Ecclesiæ jura, si usurarii sint in Clero vel populo, si incestuosi, si enormia crimina admittantur, à quibus nolint desistere, aut agere pœnitentiam.

4. Audi-

4. Audiantur quoque appellationes eorum, qui ad Synodum provocarunt, & absentium legantur Epistolæ. Denique & Laicis fiat potestas suas querelas, modo res Ecclesiasticas concernant, aut ad judicium Synodi pertineant, proponendi in scriptis, aut per Sacerdotem vel Advocatum aliquem. Aut si viri sunt digni, intromitti possunt, & audiri præsentes, non una tantum sessione, aut die uno, sed duobus, tribus, quattuorve, aut quinque, donec fuerit Synodus de causis sufficienter informata.

5. Perceptis vitiis & querelis, consultandum inter Synodales communiter & privatim, qua ratione arbitrentur audita incommoda emendari posse, & tolli. Ad quæ consilia etiam Theologi & Jurisperiti, si res postulat, adhibeantur. Et nemo discedat, donec causæ omnes finiantur, dimittaturque Synodus.

6. Ubi de executione eorum, quæ Synodi pars potior probabit, fuerit constitutum, pulsatis campanis ad publicationem admittantur omnes, renoventurque Canones ad correctionem vitiorum, de quibus tractatum fuit, & eorum extirpationem valentes, aut etiam novi, pro disciplinæ Ecclesiasticæ ac pietatis restitutione condantur. Si quid non finiatur, rejiciatur ad Synodum provincialem, illic discutiendum & definiendum, rogeturque Metropolitanus, ut quamprimum fieri conveniet, Concilium provinciale indicat.

7. Peractis omnibus cantetur *Te Deum laudamus*, dimittanturque Clerus & populus cum benedictione Episcopali.

CAP. XXII.

De Excommunicatione.

Cum excommunicandi potestas in hoc à Christo Ecclesiæ tradita sit, ut impii, scelerati, contumaces, rebelles, & incorrigibiles, ab Ecclesia, à Sacramentis & communione fidelium pellantur, tradanturq; Satanæ in interitum carnis, donec suffusi pudore resipiscant, & abnegata impietate, digna pœnitentia pro flagitiis suis Ecclesiæ satisfaciant, ejusque se judicio submittant, summoperè Christianis veris metuenda est, nec leviter in aliquem stringenda.

2. Cavebit ergò Judex, ne ob alias causas, quam criminales, easque valdè graves ac letales, magno cum judicio, divinam hanc censuram, qua nulla est major in Ecclesia, proferat in eos, qui aliter corrigi non possunt, sic tamen, ut feriendo magis sanet, quàm ut prorsus interimat, atque ut spiritus salvetur in die domini. In causis verò merè civilibus, Juris civilis dispositiones observentur.

3. Excommunicati secundum sacros Canones & scripturas, sub gravis reatus incursu, ab omnibus vitari debent, & à nemine recipi in consortium vel familiaritatem, nec ante ad Sacramenta & communionem fidelium admitti, aut absolvi, quàm pœnitentia ducti, veniam supplices postuleot, spondeantque emendationem, & non modò Ecclesiæ digna pœnitentia pro perpetratis sceleribus, secundum Sacerdotis judicium satisfaciant, verum etiam illis, quibus injuriam intulere.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI

Ann. Christi 1548

MANDATUM

DE JURISDICTIONE ROMANI IMPERII

Ad omnes Romani Imperii subjectos.

Carolus V. Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus &c.

Seriò mandamus, ut nostram & Imperii, vestramque superioritatem, jurisdictionem, feuda, bona, & jura conserveris, neque vos, neque vestros vasallos & subditos ad externa & foranea tribunalia in jus vocari trahive sinatis, neq; externorum Principum jurisdictioni vos aut vestros ratione quorumcunque bonorum Imperii jurisdictioni subjectorum quovis modo submittatis, neque citati compareatis, tam ratione personarum, quàm bonorum, sed potius antiquos Imperii limites conservare studeatis, & si quid à quopiam extraneo Principe, aut quovis alio attentari contigerit, ei pro virili resistatis, Nosque & Fiscalem judicii Cameræ citra ullam cunctationem certiores reddatis, quo in omnem casum de congruo remedio possit provideri.

Datum Bruxellis, III. Octobr. Anno M. D. XLVIII. sub pœna indignationis & pœna arbitraria, ratione contemptus & negligentiæ.

CÆSAREÆ MAJESTATIS,
ORDINUMQ. IMPERII
DECRETA SEU RECESSUS
In Comitiis Augustanis ANNO DOMINI M. D. LI.

Ann. Christi 1551.

CArolus Dei Gratia Romanorum Imperator semper Augustus, Rex Germaniæ, Castellæ, Arragoniæ, Leonis, utriusq; Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valentiæ, Galliciæ, Majoricarum, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murciæ, Giennis, Algarbiæ, Algeziræ, Gibraltaris, Canariarum, Indiarumque Insularum, ac terræ firmæ maris Oceani, &c. Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotaringiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgiæ, Lucemburgiæ, Geldriæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ, ac Wirtambergiæ, &c. Comes Hanspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Gortiniæ, Barcinonæ, Arthesiæ & Burgundiæ: Comes Palatinus Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Fetreti, Kiburgi, Namurci, Rossilionis, Ceritaniæ, Zutphaniæ: Langravius Alsatiæ: Marchio Burgoviæ, Oristani, Gotiani, & S. Romani Imperii: Princeps Svveviæ, Cathaloniæ, Asturiæ, &c. Dominus Frisiæ, Marchiæ Vindelicorum, Portus naonis, Biscajæ, Molinæ, Salinarum, Tripolis, & Mechliniæ, &c.

1. Universis notum facimus, quod etsi in novissimis Comitiis Augustanis, singulari quadam, benigna, ac propensa voluntate, erga Sacrum Germanicæ nationis Imperium, quicquid ad pacem, tranquillitatem, & concordiam facere videbatur, vehementi studio egimus, & conati sumus, consentienteśque ea in re habuerimus Electores, Principes, cæterosque ordines, nec non absentium Consiliarios, Legatos, ac Nuncios: deprehendimus tamen postmodum certa capita in superioribus Comitiis disputata & decreta, apud quosdam nequaquam executioni data esse. Quare necessitate quadam compulsi sumus, id negotii clementer iterum ad animum revocare, ut quod tam salutari consilio, omniumque unanimi consensu definitum, approbatumque est, pro salute & augmento Germanicæ nationis, re ipsa adimpleatur.

2. Cum autem jam comperimus de nonnullis nondum adhuc definitis articulis, ac aliis Sacri Imperii necessariis causis, non posse commodius, quàm in communi Imperii cœtu & conventu deliberari: ac nos non minùs nunc, quàm antea alias semper emergentes & incidentes Imperii causas, eadem alacritate & studio, adhibito aliorum Ordinum, Statuumque consilio tractare clementer parati simus: ob id provocati sumus ut Comitia, ad vigesimum quintum diem mensis Junii præteriti, hic in nostra Sacriq; Imperii Civitate Augusta indiceremus, ac Electores, Principes, aliosq; Ordines convocaremus: aut si justis ex causis impediti, ipsi adesse non possent; suos cum pleno mandato ut mitterent, adhortaremur: quo nobiscum & aliis Ordinibus, de prædictis articulis in superioribus Comitiis propositis quidem, non tamen determinatis, aliisq; de rebus consultarent, tractarent, & decernerent, quæcunque ad Sacri Imperii & Germanicæ nationis honorem, commodum, salutem, & incrementum facere possent, & quicquid in jam dictis Comitiis commodum, & bonum videbitur, quemadmodum latius in literis nostris, quibus hæc Comitia indiximus, comprehensum est.

3. Ad quem quidem Comitiorum præscriptum diem nos ipsi ac Electores nonnulli, Principesque & Status Sacri Imperii, quidam verò per suos Consiliarios, ac Legatos cum mandato apud nos obedientes comparuerunt.

4. Quando ergo inter alias Sacri Imperii prægnantes causas, illum articulum in novissimis Comitiis propositum quidem & determinatum, nondum tamen executioni mandatum, nimirum qui de Religione, quique sine dubio præcipuus est: Electoribus, Principibus, aliisque Ordinibus, ac absentium Consiliariis, Legatis, ac Nunciis proponendum duximus, eosque admonendos, nullam esse meliorem commodioremque viam aut modum, ut huic Articulo extrema manus imponatur, quam Universale Christianorum Concilium: commemoratis etiam his, quæ in novissimis Comitiis, ad hujus promotionem cum Sanctissimo Papa egimus. In quam nostram sententiam, quod ad concilium attinet: ut scilicet in eo Religionis controversiæ componerentur, & ad unanimem sensum perducerentur: Electores, Principes, aliique Ordines, ac absentium Consiliarii, Legati & Nuncii descenderunt. Nos itaque omni studio & diligentia nihil non his Comitiis apud Sanctissimum Papam ulterius egimus: tandemque hoc impetravimus, ut illius sanctitas Concilii Indictionem decerneret: qua Prælati rursum ad primam proximi mensis Maji diem comparaturi, finemq; concilii expectaturi, Tridentum convocarentur. Quæ quidem Indictio jam dudum expedita, evulgata, & nobis transmissa est: eamque nos omnibus Ordinibus Imperii, in hoc communi Comitiorum conventu, significare & proponere curavimus.

5. Et quoniam sine dubio deprehenditur, quod qui hactenus in Religione emerserunt errores & controversiæ nulla commodiore, utiliore, aut certiore ratione, quàm per universale Concilium tolli possint: summa quoque, urgensque necessitas expetat & postulet, hujusmodi errores inter Christianos, ad conservandam veram Christianorum fidem & pacem, aboleri: Electores quoque, Principes, aliique Ordines, & absentium Consiliarii, Legati, & Nuncii in novissime peractis Comitiis, ob id Concilium acceptarunt, approbaruntque, ac sese eidem submiserunt. Atque etiam denuò testati sunt, se idem Concilium cum obedientia expectaturos. Quare par & æquum est, ut omnia secundum omnium in prioribus comitiis assensum, quo definitio & determinatio con-

controversæ religionis, ad concilium rejecta est, suo loco maneant & conquiescant. Ideoque volumus seriò ac summa sedulitate determinationi Comitiorum novissime hic habitorum; declarationiq; ac oblationi nostræ, erga omnes ordines clementer inhærere, omni opera ac studio id curare, ut omnia in præfato Concilio rectè atque ordine proponantur.

6. Nunc ergo Concilii indictione per universum Christianorum orbem proposita, planè confidimus Principes sui officii memores fore, &, quantum in eis erit, indictioni Concilii obtemperaturos, illiq; satisfacturos, ac illud velut salutare Christianorum institutum omnibus rationibus, & modis opportunis adjuturos.

7. Nostra quoque ea est clemens Christianaq; voluntas & propositum: quidquid nobis veluti Patrono Sacrosanctæ Ecclesiæ, Conciliorumq; defensori, ratione muneris Imperialis nobis incumbentis, facere par est & convenit, quando etiam idipsum in novissimis Comitiis ad Statuum Imperii preces & vota obtulimus nos præstaturos, perfecturos, neq; ab incœpto destituros. Volētes propterea ex Imperatoria autoritate & potestate ut quotquot ad Concilium causa religionis componendæ, aut alias ob causas venturi sunt, id certum persvasumq; habeant, sese libere, & absq; ullo obstaculo, illuc venturos, comparituros q;, quo quisq; illud quod ex secura & certa conscientia, bonum, necessariumq; judicabit, in medium adferat, ac tum illinc ad suum domicilium, liberè, ac tutò revertatur.

8. Præterea in animo habemus, intra limites Sacri Imperii, aut quantum fieri poterit, in proximo permanere, ut concilium promoveamus, juvemusque, quo ad bonum rectumque finem perducatur, atque ex eo hujus salutaris instituti fructus & utilitas, manifestè, ac re ipsa, ad augmentum & incrementum totius Christianitatis, maximè verò ad constantem pacem, tranquillitatem, & concordiam Germanicæ nationis elucescat.

9. Postulamus ob id, admonemus, & hortamur Electores, Principes, aliosq; Status S. Imperii, præsertim Proceres & Prælatos status ecclesiastici, atq; etiam illos apud quos religio innovata est, ut sese ad hanc Sanctissimi Papæ indictionem convocationemq;, & ad futurum Concilium instruant, paratiq; ad illud se conferant, ne postea querelæ aut prætextus occasio relinquatur, quasi ex improviso oppressi, ac quod postulabat eorum necessitas, in medium adferre aut proponere prohibiti sint. Hoc profectò quantum possumus non admittemus, ut quidquam eorum quæ in sæpedictis novissime habitis Comitiis continentur, prætermittatur, quo etiam illi apud quos innovata est religio, quive Confessioni Augustanæ adhæserunt, aut eorum Legati ad dictum Concilium venire possint, atq; illuc, ibi, ac illinc in suum usq; domicilium tuti & fide publica deducantur, & sint, quantumq; necesse erit audiantur. Ut totum hoc negotium, illiusq; definitio piè ac Christiane (omnibus affectib. depositis) secundum sacras, veterumq; patrum scripturas & traditiones proponatur, tractetur, ac determinetur: Christianaque quædam ac utilis reformatio tam ecclesiasticorum quam secularium, omnibus pravis traditionibus & abusibus (ut æquum est) abrogatis, componatur.

10. Insuper ex Electorum, Principum, Statuumq;, ac absentium Consiliariorum Legatorum, & Nunciorum in novissimis Comitiis assensu & permissu, ad promovendam, conservandamq; pacem & tranquillitatem in Sacro Imperio, quo omnes Status inter sese Christiane, pie, pacificaque consvetudine vivant & agant determinationemque concilii expectent: rationi consentaneam, tolerabilemq; resolutionem ac declarationem, quomodo interea, quàm determinabitur & definietur concilium, singula in Religione observanda sint: clementer edidimus, ut eadem nostra declaratione & ordinatione in novissimis Comitiis edita continetur. Interim vel Interreligionis constitutio ratificatur.

11. Nec dubitamus, quin omnes Status, membra, quiq; præterea S. Imperio sunt obstricti: quæcunq; eadem declaratione & ordinatione comprehenduntur, observaverint & ad ea sese composuerint. Ab Electorib. tamen Principib. & Statib. varia ad nos quæ his præcipue emerserunt allata sunt obstacula, ob quæ dicta declaratio & ordinatio, neq; per omnia, neq; ubiq; ex æquo adhuc ad effectum perducta sit. Hoc insuper Consilii addentibus controversias religionis commodiùs quam per generale Concilium, velut per maxime idoneam, rectamque viam, componi non posse.

12. Eò itaq; animus noster & voluntas potissimum spectant, ut omnia & singula (quæ ad hanc aliasq; res, de quib. inter nos ac alios ordines, in novissimis Comitiis convenit conclusum & determinatum est, attinet) pro salute, utilitate & commodo Germanicæ nationis, necnon ad pacem, concordiam, & tranquillitatem introducendam adimpleantur, utq; ad eorum normam omnia expendantur & agantur.

13. Præterea à Statib. instructi & informati comperimus, quæ in præfatis capitib. declarationis Interim scil. ac Reformationis emerserunt obstacula, non omnino eadem ratione & modo, sed pro conditione & qualitate personarum, alio atque alio loco aliter incidisse. Volumus ob id ad prædictam Electorum, Principum, Statuum, absentiumque Consiliariorum, Legatorum, ac Nunciorum relationem, indicium, consilium, ac interpellationem, præter promotionem Generalis Concilii istos articulos, exigente id autoritate nobis incumbentis Imperialis muneris, ad curam nostram recipere, atque id efficere, ut prorsus intelligamus, quid obsit Statib. & impedimento sit, quo minus præfatam ordinationem sequantur: omnemq; adhibere operam, ut hujusmodi impedimenta pro innato nobis pio & paterno affectu, commodis & opportunis rationib. modisque (quantum cujusq; loci commoditas, necessitasq; postulabit) removeantur & tollantur. Ita tamen ut nihilominus pax, tranquillitas, & concordia in S. Imperio Germanicæ nationis observetur, quo istud opus non minus necessarium & utile, quam honestum & salutare ad conservandam in S. Germanicæ nationis Imperio pacē, tranquillitatem & concordiam magis promoveatur, ac quisq; definitionem, determinationemque

generalis Concilii (quæ procul dubio vera est indnbitataq; via, & modus communis tollendorum omoium, qoi in Religione sunt errotum, aliarumqne controversiarum, ac emergentium impedimentorum) majore tolerantia expectet, & ad peragendnm adimplendumque, quod de his declarabitur ac decernetur, tanto stabilius quisque se obfirmet & præparet.

14. Requirimus ob id sedulò, certiores facimus, & admonemus Electores, Principes, aliosque Ordines, ut, quod ad prædictam declarationem & reformationem attinet, nnusquisque quàm diligentissime adnitatur efficiatqne, ut non tantùm incboetur, verum etiam servetur & adimpleatur. Quo facto, confidenter speramus, in Sacro Germanicæ nationis Imperio concordiam & salutem.

15. Quoniam verò in novissimis Comitiis, pro pace, tranquillitate, & securitate, in S. Germanicæ nationis Imperium introducenda & tuenda, ex coosilio & assensu Electorum, Principum, & aliorum Ordinum prius à nobis iostitutam pacem publicam perpendimus, ac summa diligentia renovavimus; & in melius produximus, ut non in opus quidquam hoc tempore ptoponere, præterquam hoc, ut secundum illius tenorem, eam tueamnr & adimpleamus.

16. Volumus seriò ut posthac ab omnibus & singulis, oobis ac Sacro Imperio subditis, omnibus etiam præfata nostra publica pax perpetuo & firmiter citra fraudem per omnia servetur, & summa fide defendatur, utque nihil ullo pacto adversus eam fiat, quo animadversionem & pœnam, in eadem publica pace (ad quam sese omnes componere debent) constitutam quisque avitet.

17. At quum omnis opera & labor in publica pace instauranda, renovanda, & resarcienda, frustra impendatur: neq; possit in Sacto Imperio communis pax, traoquillitas, & securitas conservari, nisi hisce; qui adversus saluberrimam publicæ pacis constitutionem agunt, seriò occurratur, justaq; animadversione coerceantur. Cumque inter cæteros hujus publicæ pacis violatores, a nobis, Sacroque Imperio inobedientes & rebelles, qui conati sunt etiam alios obedientes Imperii Status, & Ordines ac subditos, reipsa bellica manu opprimere, invadere ac perdere: Consules, Senatores & Tribnni antiquæ Civitatis Magdeburgensis, præcipui inventi sunt, utpote qui non solùm sua pervicaci rebellione indurati, omnem effrenem libidinem, in vivos & mortuos, intra ipsam Civitatem axercuerunt, quosdam suis facultatibus exuentes, verum atiam armata manu eruperunt & in vicinos ex merâ temeritate & insolentia suam petulantiam exercuerunt.

18. Coacti sumus necessario cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis Legatis & Nuntiis consultare, qnonam pacto, horum pacis violatorum non ferendis conatibus obviam iremus, ne hojusmodi periculosum pernitiosumq; apud illos exortū incendium latius serpat, ac cum exitio cujusq; benè institutæ Reipub. oppressa honestate, & justitia dominetur & superet.

19. Quamquam verò jamdudum ob gravem hanc diuturnamq; Magdeburgensium injuriam & offensionem sat causæ habuarimus, nt omnem adversus illos austeritatem & severitatem exerceremus, efficeremusq; ut meritas pœnas (quo sint aliis exemplo) luerent: Noo fuit nobis tamen grave ab Electoribus, Principibus, Statibus, absentinm que Consiliariis, Legatis & Nuntiis, bonam pacificamqne ante omnia rationem & modum quæri atque arripi, quo ad debitam obedientiam, benignè perdncerentur: adeo ut atiam Electores, Principes, Status, absentiumque Consiliarii, Legati & Nuncii, nobis annuentibus satisque liberum facientibus, Magdeburgenses illos rebelles, ad certum præscriptumque diem benignè tractationis causa evocaverint.

20. Sed quia ad prædictam per nos concessam libertatem, statuumq; evocationem, hujusmodi respoosum dederunt, ut ex eo facilè intelligi possit, frustra illis omnem gratiam, dictæque benignæ tractationis occasionem oblatam esse: Quodque io nostrum aliurumque ordinum contemptum, benignæ tractationis causa comparere nolint, sed potius in scelesto violandæ pacis suo proposito, obdurati persistere cogitent.

21. Hac itaq; inevitabili necessitate pro nostræ, Sacriq; Imperii existimationis autoritatis & majestatis, necnoo pacis & securitatis defensione, proq; omnium ac cujusq; Juris adversus vim inferentes tuitione & protectione, provocati, cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis & Nunciis convenimus, unanimique consensu efficiendum putavimus, ut sæpe dicti rebelles, pacisq; violatores, quibus fieri potest viis & modis, ad debitum officium compellantur pertrahanturq;. Ad quod efficiendum omnes ordines, in singulos menses durante obsidione Civitatis Magdeburgens. N. milia aureorum ad alendos milites, faciliorem q; & commodiorem iis faciendam solutionem depromi ex ærario communi consensu & assensu decreverunt.

22. Sad quoniam hoc ærarium in novissimis Comitiis ob evidentes urgentesq; causas, partim tunc temporis latius pertractatas & enarratas, partim quoq; in actis dictorum Comitiorum comprehensas communi consensu nt colligeretnr decretum fuit; eam præsertim ob causam, ut si quis intra vel extra Imperii fines, adversus Imperium cervices erigere, illud invadere, opprimere, bello impetera, aliave ratione communem pacem turbare tentaret: hac communi consensu decreta & collata pecunia, Imperium paratum esset, eamque ad avertendum instans periculum, pro utilitate & commodo Sacri Imperii depromi, ac ea uti liceret: ita ut prorsus incommodum inconsultumq; videatur, statim durante adhuc periculosa tempestate, præfatum ærarium labefactare.

23. Ob id ab Electorib. Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis & Nunciis, clementer ex paterno propensoq; affectu, amore, & fide erga Germanicam nationem postulavimus & petivimus, ut de certa aliqna firmaque via & ratione cogitarent, quibus id quod ex ærario desumetur, quamprimùm reponatur, non permissuri alioqni, ut illud ærarium attingatur.

24. Et quamvis Status ex variis, enarratisque causis, necnon evidentibus necessitatibus, & hujus tem-

jus temporis difficultatibus, nō satis cōmodum sibi hoc esse allegaverint, oraverintq;, ut quæ in præsentiarum facienda est, sicut prædictum est, ærarii repositio seu restitutio, in aliud commodius tempus differretur: Nobis tamen benigne pro commodo & salute Germanicæ nationis instantibus, ut par erat, ex obedientia obsequendum in hoc salutari negotio, dictamq; repositionem ærarii annuendam duxerunt.

25. Verum quando in his Comitiis certo sciri non possit, quā diu hæc protrahentur, atq; ob id de restitutione ærarii, sive quid amplius necesse erit impendere hac vice tractari cōmode non possit:

26. Ideò communi omnium Ordinum consensu, ordinationem seu formam quandam primâ Aprilis proxime futuri concipiendam esse decrevimus, ut scilicet sex Electores, & nomine aliorum Principum sex, utpote nomine Ecclesiasticorum: Archiepiscopus Salzburgensis, Administrator Prussiæ, sive Magister ordinis Teutonicorum: & Episcopus Monasteriensis: Nomine verò secularium, Albertus Dux Bavariæ: Henricus Dux Brunswiciæ & Guilhelmus Dux Juliæ: Nomine Prælatorum, Gervicus Abbas Weingartensis, & Ochssenhusensis: Nomine Comitum, Fredericus Comes Furstenbergen. Nomine autem Civitatum, Augusta, dicta die Aprilis prima, in nostram nostriq; Imperii Civitatem Nurenbergam veniant, consulrentq; & determinent, qua ratione, quove tempore, hujusmodi ærarii restitutio, cum minimo Statuum, eorumque subditorum incōmodo & gravamine pro proportione summæ pecuniariæ, quæ interea depromeretur, proq; qualitate & necessitate diuturnioris fortè, ut suspicari licet, obsidionis, fieri debeat: Nec non si forsitan civitatis Magdeburgensis obsidio diutius quam ferre possit hoc ærarium, duratura esset, quo præterea modo quod in hanc obsidionē, quousque ea Civitas ad obedientiam perducta sit necessum erit subsidium, præstabitur, utq; quidquid prædicti Commissarii ordinati hac in re tractaverint, consultaverint, & decreverint, ab Electoribus, Principibus, reliquisque Ordinibus, non minus quam si in communi Imperii conventu approbatum esset, absq; aliqua excusatione & tergiversatione perficiatur adimpleaturq;.

27. Hanc itaque Statuum, absentiumq; Consiliariorum, & Nunciorum propositam ordinationem, pio affectu amplexi sumus, latiusq; cum iis convenimus. Et quia istud Christianum institutum, non solum sacro Imperio utile, verum etiam ad ejusdem Imperii Incolas & addictos, in tranquillitate ac pacifica conversatione, conservandos necessarium sit: ea propter unusquisque magistratus & potestas, ut ab antiquo obtinuit, & æquum est, subditos suos tam Ecclesiasticos quàm seculares, sive exempti sint, & immunitate gaudeant, sive non, nemine excepto, hac in re onerare poterunt: subditiq; in hoc obtemperare tenebuntur: qui tamen non amplius onerari aut gravari debent, quàm cujusq; status & ordinis conditio patitur. Mandamus his quoq; nostro Imperiali Fisco, ut adversus contumaces, & inobedientes in nostro Imperiali Cameræ Judicio, ut solitum & par est, procedat, ac ad solutionem urgeat.

28. Id quoque inter nos & Electores, Principes, Status, absentiumque Consiliarios, Legatos, & Nuncios convenit & decretum est, ut, si contingat aliquem, intra vel extra Imperii limites, quicunque is fuerit, rebellibus ac proscriptis antiquæ Civitatis Magdeburgensis sese immiscere, illis stipendia facere, aut eos defendere, ei resistendum, ejusque conatus coercendos esse, nostris, Electorum, Principum, & Statuum sumptibus, si qui forte hic necessario impendendi erunt: quemadmodum latius in consultatione hujus executionis communi consensu decrevimus, quo hæc proposita obsidio sublatis impedimentis peragatur, & sæpedictum Magdeburgum, à violandæ publicæ pacis proposito, improbaq; rebellione, tandem ad debitam obedientiam redigatur.

29. Adhæc illud quoque, quod in novissimis Comitiis, de Judicio Cameræ, pro conservatione pacis, tranquillitatis & concordiæ, in Sacro Imperio constitutum & ordinatum est, nunc ad memoriam revocavimus, & inter cætera deprehendimus, communes Status nobiscum convenisse, ut ad promovendam Justitiam ac veteres causas, & lites definiendas, supra solitum numerum assessorum, decem extraordinarii adhuc assessores, duobus tantum annis, aut si veteres causas, interea ad conclusionem, sententiamq; perducere non possent: tertio etiam anno, cum aliis ordinariis assessoribus sustentarentur: quemadmodum id in determinatione prædictorum Comitiorum latius comprehensum est.

30. Et quoniam jam dicti duo anni, quibus præfati extraordinarii assessores assumpti sunt, præterlabuntur, ita ut de ipsis amplius providendum sit, an necesse erit eos diutius retinere, aut à suo officio dimittere: atque etiam ex Commissariorum nostrorum, Statuumque Visitatorum, qui ad novissimam visitationem ordinati fuerunt, relatione comperimus, ob varias urgentes causas, & maxime, quod veteres causæ nondum penitus definitæ essent, quodque novarum causarum maximus accrescat acervus, consultum non esse, si elapso statim biennio, Extraordinarii assessores à Judicio Cameræ dimittantur. Ob id ad promovendam Justitiam (quæ merito apud omnes in prætio & æstimatione esse debet) utque etiam partibus, sine dilatione Justitia administretur, & lites ex eo celeriorem melioremque finem sortiantur: Cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumque Consiliariis, Legatis, & Nunciis concordavimus & conclusimus, quod prædicti extraordinarii Assessores, tertio anno, imò etiam quarto, si id in futura visitatione, ad hoc ordinati Commissarii & visitatores, pro qualitate in lite pendentium causarum, necessarium Judicabunt, aut invenient, in nostro Judiciali Cameræ Judicio retineri debeant, ea tamen cōditione, si ex his, qui nunc sunt in Judicio extraordinariis Assessorib. unus, aut

etiam plures in ordinariorum numerum recipiantur, aut eorum officio defungi velint, in istius, aut istorum locum alii assumantur.

31. Quod si autem ex Commissariorum & Visitatorum arbitrio, etiam quarto anno extraordinarii Assessores, forte in Judicio retinebuntur, ut debitum, conveniensq; stipendium supra ordinariorum sustentationem, etiam in quartum annum, à Statibus secundum cuiusque in novissimis Comitiis datam formam persolvatur: cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis & Nunciis, etiam in eo concordavimus, Volumusq; ob id & mandamus, ut unusquisque sibi ad sustentationem judicii nostræ Imperialis cameræ, indictam & impositam summam pro suo honore, & quantum poterit sub pœna prius statuta, & unicuiq; denunciata, sine novo aliquo monitorio aut interpellatione etiam præscripto termino quarti anni præstet.

32. Curavimus quoq; Commissariorum ac Visitatorum novissimę visitationis nostri Judicii Cameræ Imperialis nobis transmissam relationem & determinationem, Electoribus, Principibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis & Nunciis clementer proponi, quorum mente audita, cum eis super hac re concordavimus.

33. Inter alia igitur, cum deprehendissemus partes litigantes, quibus causas suas ad Judicium Cameræ deferre, & deducere necessarium est, sæpius pro processu supplicare, & quanquam interdū factum ipsum, seu origo causę in narratione supplicationis, recta forma & ordine proponatur, ut Judex Cameræ & Assessores ex hujusmodi narratione facti, ut proponitur, facile intelligant Processum decerni posse, si nominatim & in specie rogarentur: eo tamen omisso, aut in petitione inexpresso, vel non satis apte & formaliter eadem petitione narratis accommodata, Judex Cameræ & Assessores, non valentes cognitionem suam interponere (quamvis æquitas aliud postulet) juxta propositam petitionem processum omnino recusant, supplicationemq; reiiciunt, aut certe processum decernunt, his aut similibus inter alia verbis: *Si Partes Litigantes suam petitionem formaliter proposuerint, super ea fiet & decernetur quod Ius postulat*: ut facile intelligi possit tempus hic teri, & frustra sumptus fieri, Partesq; non tantum distrahi, verum etiam cogi, interdum omnino bonum Jus suum deserere.

34. Ideo ordinavimus, statuimus, & volumus, ut à Procuratoribus, sive partibus pro processu supplicantibus, omni diligentia secundum Sacri Imperii leges, ordinationes, & determinationes apte & ordine supplicationes cōponantur: suasq; petitiones separatim & in specie ex iis faciant. Sin verò aliqua supplicatio prolata fuerit, in qua separatim facta petitio, ex allegatis narratisq; non subsequatur & concludat: si modo ad finem hujus ejusdem supplicationis sequens hæc clausula, his aut similibus verbis, annexa fuerit: *Super his mihi peto Ius & Iustitiam, non tantum secundum petitionem, verum etiam aliam quancunq; legitimam formam & modum, ut iure permittente efficacissime fieri deberet, & posset administrari*: Judex Cameræ & Assessores, eo non considerato: quod quæ in specie facta est petitio, formaliter non concludat: ex allegatis narratisq; decernāt quod Juris æquitatisq; ratio postulat, quodque supplicans in specie petere debuisset aut potuisset.

35. Præterea quoniam in novissimis Comitiis proposuimus imò obtulimus sublatam Ecclesiasticam jurisdictionem & bona per nostrorum Commissariorum benignam tractationem curare ac si parum inter eos conveniret, hujusmodi commodum modum & formam dare, quibus quisque jus suum consequi, quiq; suis spoliati sunt, sine alicuius iusto gravamine, sua recuperare possent. Ob nostram quoq; in ea re latius factam declarationem, quod interea provideremus, ut restitutio multis in locis postulantibus idipsum partibus ipsis, scientibus etiam & volentibus utrisque successum haberet: Electores, Principes, & Status cum obedientia à nobis postulaverunt & oraverunt, ut iterum ipsis, qui suis spoliati sunt, auxilio essemus, quo id quod rationi, iuri, & æquitati consentaneum est, consequantur.

36. Ad quod sumus non minus nunc, & posthac, quam antea propensi: quare volumus postulantibus id partibus, omnem operam dare, formamq; edere, ut quod æquum est, unicuiq; cōtingat, atq; in hac re & negotio, sicut in dicta Imperii determinatione comprehensum est, quantum fieri possit procedatur.

37. Insuper cum Electoribus, Principibus, & Statib, id quod antea de moneta tractaveramus, in mentem revocavimus. Et quia secundum tenorem novissime hic habitorum Comitiorum, ad indictam Spiræ Monetalem diem, à nobis ordinati Commissarii, statuumq; Consiliarii, Legati & Nūcii comparuerunt, & pro iniuncto ipsis mandato, ad se hoc negotium receperunt: illudq; cum suis circunstantiis diligenter expenderunt, ac de eo consultarunt, firmamq; ac certam formam & ordinationem monetæ, omniumq; quæ eidem annexa sunt, constituerunt & complexi sunt: Ob id vna cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis, & Nunciis, omnem illam tractationem in manus sumpsimus, recognovimus, latiusq; expendimus, ac nobis placere permisimus, & in eo cum iis concordavimus & conclusimus ea forma ac modo ut sequitur.

38. Nempe quod etsi hactenus inter Electores, Principes, & Status, tam quibus non sunt auri argentiq; fodinæ, quam qui iis dotati sunt: de æstimatione & valore argenti, aliisq; de causis controversiæ & contentiones fuerint, tandem nunc tamen ad concordiam & conciliationem illæ perductæ sint: ita scilicet, ut in maioribus nummorum speciebus, de quibus postea fit mentio, usq; ad illam speciē inclusive, quæ sex Cruciferos valet: ex argēti puri marca Coloniensi octo cū dimidio aurei floreni, cum medio Crucifero (aureo floreno septuaginta duobus Cruciferis æstimato, facientes decem florenos, & duodecim cum dimidio Cruciferos, floreno sexaginta Cruciferis æstimato) cōficiantur:

ficiantur. Ac posthac in sacro Germanicæ nationis Imperio, hujusmodi nummorum species & partes cudantur & signentur: videlicet magna argentea pars, illiusq; duæ dimidiæ, valore suo aureo floreno correspondentes: & præterea viginti, duodecim: decem, sex: trium & unius Cruciferorum partes seu species. Domini etiam & Status, qui jus cudendæ monetæ habent, pro regionum suarum conditione & more, peculiares quasdam numismatum species, necnon denarios & obolos, pro quotidiano & promiscuo usu, ut cudantur procurare poterunt, secundum ordinationem, modum, & formam, observato etiam pondere & qualitate, hujus nostræ determinationis, sicut latius in edicto (super quo Nos ex nostrorum Commissariorum, Statuum, absentiumq; Consiliariorum, & Legatorum, in monetali die habita deliberatione, & unanimi definitione, cum Electoribus, Principibus, & Statibus latius hic concordavimus) constitutum & sancitum est: quod quidem edictum peracta Valuatione sive iudicatura & æstimatione monetæ, publice in Sacro Germanicæ nationis Imperio proclamabitur, & publicabitur.

39. In quo præterea & huic rei expresse provisum est, quid scilicet deinceps fieri debeat de iis monetis, quæ hactenus in Sacro Germanicæ nationis Imperio excusæ sunt. Item quid de externarũ nationum monetis ex aliis regnis & regionibus cumulatim invectis, & quæ hactenus in usu fuerunt, servari debeat: quave ratione Rhenenses Electorum, & illis correspondentes floreni, secundum nostram, Sacriq; Imperii nunc constitutam monetam, septuaginta duos Cruciferos valere, & in eo valore permanere: & deniq; quo pacto extraneorum Moneta accipi, ac dies Probationis institui debeant: quo etiam aliqua ex parte rationem inveniamus, qua iis, qui ex argentea & aurea Moneta illicitum lucrum, fraude & dolo quærunt, occurratur.

40. Non solum autem de edicto promulgando cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Legatis convenimus, & illi vicissim nobiscum, verum etiam de forma Probationis seu examinationis, quæ in probationis die observari debeat.

41. Et quoniam in præfato Imperiali nostro edicto inter cætera de argenteis Monetis, quę antehac in sacro Germanicæ nationis Imperio in usu fuerunt, nec non de extraneis aureis, argenteisq; monetis, quo pacto scilicet post hac recipi debeant: fit mentio, quo supra tactum nostrum Imperiale edictum ad debitum ordinem & successum perducatur, tantoq; citius in Imperio publicetur, re ipsa Valuatio quædam (de qua paulo post latius fit mentio) institui & proponi debet.

42. Quapropter decem Sacri Imperii Principes Provinciarum (qui solent provincialem diem indicere) eos qui ad suam Provinciam pertinent & libertate cudendæ Monetæ gaudent sine mora ad præstitutum certumq; diem & locum consuetum convocent: prius tamen unaquæque Provincia communi consensu æstimatorem, seu Probatorem aliquem assumat, illiq; Provincia ipsa justum salarium constituat: qui e diverso ad debitum juramentum super Probationis forma & ordinatione præstandum obligabitur: & præterea qui in unaquaq; Provincia libertate Monetæ gaudent, inter se concordabunt, quo modo hæc aliaque munia in sua Provincia obire & servare debeant. Et deniq; singulæ Provinciæ, præter jam dictum Juratum probatorem, seu æstimatorem assumendum, ut diximus, duos Consiliarios ordinabunt & designabunt, eosq; proximo die dominico, *Quasi modo*, ad nostram Sacriq; Imperii Civitatem Nurenbergam, cum eo quod sequitur mandato paratos mittant.

43. Imprimis ut omnia tam aurea quam argentea numismata, in sacro Germanicæ nationis Imperio excusa, nec non externa numismata, tam aurea quam argentea in Imperium Germanicæ nationis illata, & in eo per solutionem expendi solita colligant, eademq; examinent & probent, ad verum Rhenensem aureum florenum: ac ad prædictam à nobis & Imperio constitutam novam Monetam eorum Valuationem, sive æstimationem componant, verumq; eorundem valorem constituant: ea conditione, ut quicunq; Daleri ac medii, sexaginta seu Cruciferos, aut amplius, juxta prætactam Imperii novam monetam valent, illos admittant: quemadmodum in præfato à nobis concepto edicto comprehensum est: qui verò ad valorem sexaginta seu Cruciferorum pertingere nequeunt, de iis quamprimum nos certiores reddant, significentq; qua inscriptione quibusve insignibus excusi sint, ac quantus cuiusq; valor sit: quo debita examinatio, ac necessaria ordinatio ac forma præscribi possit.

44. Atq; ut hæc omnia per huiusmodi missos Consiliarios & probatores, sine aliquo impedimento & molestia, ad effectum in præstituta illa Nurenburgæ die perduci queant: hi qui cuique Provinciæ affines sunt & libertate cudendæ monetę gaudent suo quiq; Examinatori (quem ut prædictum est, assumere debent) quamprimum mandabunt & iniungẽt, ut is quantum fieri poterit, ante præfatam Valuationis diem, omnia tam aurea quam argentea, & tam quæ in Imperio quàm quæ extra sunt excusa numismata: quæq; nunc in Sacro Imperio in usu sunt, examinet, & probet. Eademq; examinationem seu probationem ad eum diem Nurenbergam secum deferat & quo ad fieri possit investiget, & discat, quot partes hujusmodi aureæ & argenteæ monetæ, unam marcam faciant. Quo autem hæc Valuatio rectius ad finem perducatur: hi qui in unaquaq; Provincia jus cudendæ Monetæ habent, his Consiliariis & Probatoribus, quos ad hanc Valuationem missuri sunt, debitos sumptus procurabunt præstabuntq;.

45. Ubi verò hæc Valuatio, sive valoris examinatio, ita re ipsa ad determinationẽ deducta erit, qui ad hoc mittentur Consiliarii & Probatores fideliter & aperte scripto nobis referẽt & nos instruẽt, quo in statu omnia aurea & argentea numismata repererint, ut ex eo publicare queamus, quemadmodum juxta factam Valuationem unumquodq; numisma recipi & expendi aut tolli debeat.

46. Ne autem nostra & Imperii de Moneta in præscripto Valuationis die ordinatio & forma communi omnium conclusione, & consensu approbata, diutius protrahatur: sed quamprimum ubi expedita fuerit, sine ulteriori dilatione publicetur, nos ex communi Electorum, Principum, Statuum, absentiumq; Consiliariorum, Legatorum, & Nunciorum consensu, volumus ut sepositis omnib. quæ forte ex improviso incidere, aut per alicujus exquæsitum prætextum, seu excogitatas causas exoriri possunt impedimentis, sine ulla mora, aut in alium diem seu tempus dilatione Valuatio ipsa effectum consequatur. Et si forte alicujus Provinciæ Consiliarii & Probatores ad præstitutam diem non comparuerint: ut nihilominus unius aut plurium Provinciarum comparentes Consiliarii & Probatores, in ipsa Valuatione procedant, & eandem exequantur, nihilq; hac in parte se turbari vel impediri sinant.

47. Sin autem forte ipsa Valuatio suum successum (quod tamē neutiquam fieri debet) ob incidentia aut excogitata impedimenta assequi non possit, & salutaris illa ac necessaria ordinatio de Moneta differretur, ne per nō signati argenti distractionē & peregrinæ extraneæq; Monetæ invectionem, communis Sacri Germanicæ nationis Imperii commodum de die in diem magis, ut antea circa Monetam, pro cujusq; voluntate, arbitrio & commodo, deceptionibus quoq; & fraudibus quorumcunq; debilitetur, sed potius omnis occasio hujus substrahatur:

48. Eam ob causam cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumque Consiliariis, Legatis, & Nunciis, pro salute & utilitate Sacri Imperii concordavimus & convenimus, ut huic rei necessaria debita, ac seria cura impendatur, & secundum id ordinetur & constituatur. Ordinamus itaque, constituimus, & præcipimus, ne posthac quisquam, quisquis ille sit, sive intra sive extra Imperium, sub pœna amissionis & confiscationis facultatum & bonorum, aliquod non signatum, aut infectum argentum extra Imperium Germanicæ nationis efferat, distrahat, aut extraneam aliquam non probam monetam ex aliis Regionibus importet & expendat. Similiter quicunque à nobis aut majoribus nostris in Imperio libertate Regaliarum Monetæ donati sunt, nemini talem Monetæ cudendæ libertatem vendant, concedant, aut alia ratione indulgeant, vel communicent, sed ipsi soli ea libertate utantur: hac conditione ut posthac unam argenti marcam Coloniensis ponderis in decem florenos, & duodecim cum dimidio Cruciferos (floreno ad sexaginta cruciferos computato, distribuant, ita ut in ea summa florenorum & Cruciferorum una marca argenti dicti ponderis reperiatur, exceptis tamen in minoribus Monetarum speciebus, Monetæ cudendæ sumptu, sub pœna amittendæ libertatis Monetæ, necnon maiori pœna videlicet quadraginta marcarum auri puri nobis in nostra Imperiali Camera sine remissione solvendarum.

49. Præterea unusquisq; posthac sub pœna ignis à granalliis, concoctionibus, conflationibus, & separationibus, aliisque similibus fraudulentis perniciosisq; imposturis & adulterationibus Monetæ abstineat.

50. Constituimus insuper ordinamus & serio mandamus autoritate Imperiali, ne posthac omnes Status qui libertate cudendæ pecuniæ gaudent integros daleros, aut florenos, grossos, medios aut quadrantes ad Monetariam officinam deferant: sed ab iis omnino sub pœna amissionis libertatis cudendi Monetam, necnon viginti marcarum argenti puri, nobis in nostra Imperiali Camera sine remissione solvendarum abstineant: exceptis tamen iis qui fodinis dotati sunt, qui quantum auri & argenti è suis fodinis eruunt, & non amplius secundum prædictam formam, pondus & valorem cudere & signare non prohibebuntur: alii vero (exceptis his qui auri fodinas habent) nullum aurū aliud, quam secundum nostram, & Principum Imperii ad Rhenum observationem & pondus, sicut hactenus, ita quoq; in posterum excudant.

51. Statuimus, ordinamus & mandamus, ut omnes Domini, in quorum dominiis excoctionis, liquefactionis, conflationis & separationis Officinæ sunt, cum omni diligentia, provideant, ne sub prædicta animadversione & pœna in eisdem officinis æs, electrum, aut aliud quod argentum continet, separetur, liquefiat, & in argentum concoquatur: eo tamen excepto quod è fodinis eruitur, nec prius Monetæ formam habuit.

52. Volumus quoq; omnem quæ hanc ordinationem Monetæ concernit tractationem, Statib. hæreditariæ nostræ inferioris Germaniæ referri, & quemadmodum clementer antea obtulimus, omni diligentia curare, ut illi Status ad hanc de Moneta ordinationem, quoad fieri poterit commodissime, eodem modo se componant.

53. Præterea apud charum ac dilectum fratrem nostrum Ro. Regem ex petitione omnium Statuum pariter egimus ut sua dilectio in Regno Bohemiæ ac Regionibus ad eam pertinentibus curare velit, quo & illud Regnum, ac Regiones, cum dicta Monetæ ordinatione concordent.

54. Ad quod illius dilectio nobis respondit, se ad promovendum hoc publicæ utilitati pernecessarium & salubre opus, non solum in suo Bohemiæ Regno, adhærentibusq; Regionibus: verum etiam in suæ dilectionis Regno Hungariæ, apud Status utriusque Regni tantum egisse, ut illi ad præstandam suæ dilectioni obedientiam, & obsequium necnon communem Sacri Imperii profectum, ob officium, amorem & vicinitatem, propensis animis consenserint ut suæ dilectionis ac ipsorum Moneta, posthac cum hujusmodi nova Sacri Imperii Moneta, pondere, materia, & valore conveniat & par sit.

55. Porrò etiam antea in nonnullis Comitiis de Collationis forma & concordia inter communes Status varia tractata sunt: & præsertim in novissime hic habitis Comitiis, iste articulus cū omnibus il-

bus il-

bus illius circumstantiis examinatus est: certaq; forma & modus quib. ad illius decisionem perveniri debeat præscripta sunt. Atq; etiam hujus occasione nuper peculiaris quidã Provinciarum conventus Wormaciæ indictus ac cœptus est: in quo etsi confidebamus juxta tenorem prædictæ Augustanæ determinationis Provinciarum Status in hac re progressuros, impedimenta tamen quædam intervenerunt, ita ut minus aliquid cõmodi aut fructus ex eo percipi potuerit. Et quanquã nos etiam plane propensi fuerimus, relatis ad nos præfatis Moderatorum incidentibus impedimentis, ut aliã quamprimum proponeremus viam & modum, quo summæ huic Imperii necessitati succurreretur, ac Status, quod ad banc rem attinet, per omnia in tranquillitate æquali, certaq; observatione reponerentur, ipsius tamen causæ seu negotii eam deprehendimus conditionem & qualitatem, ut extra ac ante Imperii hunc conventum commode illi provideri non potuerit.

56. Sed quoniã in his comitiis habita majore deliberatione & examine hujus negotii, statim deprehendimus tam seriũ, immensum & infinitum opus in communi Imperii conventu, absq; magna molestia & gravamine communium statuum ad finem perduci non posse: ob id nobis, necnon Electoribus, Principibus, ac statibus cõmodum visum est, ut prior determinatio de Moderatione Collationis in Imperio secundum illius tenorẽ adimpleatur: & prędicta Moderatio modo & via in dicta determinatione compræhensis expediatur.

57. Et quoniam inter reliqua quæ prædictam Moderationem concernunt: in prioribus determinationib. ordinatũ est, si unus aut plures Sacri Imperii Status, se in prioribus Collationibus nimium gravatos arbitrarẽtur, nondumq; sublevari essent: magisve sublevari desiderarẽt: ut hi Status omnia sua gravamina intra tẽpus in dicta determinatione Statutum, in suis, sub quib. sunt Provinciis: his qui jus convocandi Provincias habent scripto inclusa traderẽt, atq; hi qui Provincias convocandi jus habent, duas ordinationes proponerent: alterã pro Inquisitione, alteram pro Moderatione: Sed quia secundum illam determinationem aliquot Status sua gravamina intra Statutum tempus nõ protulerunt, neq; hi qui Provincias convocandi, jus habent, eas convocaverunt: atq; ita prædictę ordinationes in illis Provinciis nondum factę sunt, statutumq; tempus eorum culpa re infecta prælapsum est.

58. Ne quisquam velut non auditus juste gravetur, ex Electorum, Principum, Statuum, absentiumq; Consiliariorum, Legatorum, & Nunciorum, nobis proposita matura deliberatione & consensu volumus, ut si qui sua gravamina nondum protulerint, postea adhuc (ut ante factum oportebat) his qui Provincias convocandi jus habent, proferant & literis inclusa tradant: tres menses à data hujus determinationis peremptorie statuentes, nominantes, & præscribentes, cum ea intermination, & denunciatione, ut si intra hjusmodi terminũ sua gravamina non pertulerint eos amplius auditum non iri, neq; in Moderatione illorum mentionem ullam futuram, sed per hoc illis perpetuum silentium imponetur.

59. Volumus ad bæc & illud, ut post huiusmodi gravaminum relationem ac traditionem, finemq; nunc præstitutorum trium mensium, qui solum Provincias, in quibus gravamina prolata sunt: convocandi ius habent (quique secundum priorem determinationem intra præstitutum tempus, ob hoc negotium non convocaverunt: postea adhuc intra unum mensem suam quisque Provinciam in qua gravamina audiuntur: ad commodum oportunumq; locum, ac certum præscriptumq; diem convocent, & requirant, Statusq; Provinciarum in quibus huiusmodi gravamina allegantur, quæq; ut prædictum est, certo loco, & tempore præscripto convocatæ erunt, haud inviti compareant, & conveniant. Et si forte is cuius est Provincias convocare, ipsemet gravaretur, sublevariq; se petiturus est, is quoq; in huiusmodi Provincialis diei conventu sua gravamina proferre poterit.

60. Oportet quoq; Provinciarum illarum (quę secundum priorem determinationem nõdum convocatæ sunt: postea tamen ut iã dictum est, convocabuntur) affines & socios duas ordinationes, alteram quæ ad inquisitionem, alteram quæ ad moderationem pertineat: forma & modo in priore determinatione præscriptis & comprehensis proponere.

61. Ubi autem utraque hæc ordinatio eo modo à Provinciarum Statibus facta fuerit: Imprimis illi qui ad inquisitionem ordinabuntur, statim à fine mensis pro convocatione Provinciæ præstituti, inquisitionem auspicabuntur, & omni modo in ea procedent, quemadmodum etiam in priore Comitiorum determinatione provisum est: ita tamen ut huiusmodi inquisitio in illis Provinciis, in quibus nondum facta est, nec gravamina adhuc allata sunt: intra tres menses fiat & perficiatur.

62. Sin autem unus forte aut plures Status postmodum intra præstitutũ tẽpus sua gravamina, illi vel illis Provinciis, quæ antea convocatæ fuerunt, prædictasq; ordinationes expediverunt: allaturi essent, poterit inquisitio per eos, qui antea ad hoc ordinati fuerunt, intra iam præstitutum tẽpus fieri, ne illam vel illas Provincias de novo convocare opus sit.

63. Et ubi talis Inquisitio & examinatio, seu investigatio, intra præstitutos novissimos tres menses successum habuerit, rursus secundum novissimorum Comitiorum determinationem, omnia adducta gravamina, & super iis facta inquisitio, ad alteram Ordinationem Moderationis scilicet transferentur: Ac tum hi qui ad Moderationem designati erunt, post finem trium novissimorum illorum mensium, intra duos menses saltem proxime sequentes, sine ulla mora aut dilatione, ultimo die eorundem Wormaciam iterum repetant & compareant, atque secundum sæpius dictam in novissimis Comitiis factam determinationem, quomodo scilicet in præscripta illa die procedi debeat: procedant & exequantur.

64. Quo autem in hoc negotio convocandarum Provinciarum, nullum incidat obstaculum, Principes qui antea in eo discordabāt, nunc communi consensu decreverunt, ut hujusmodi convocatio, sine diminutione juris cujusquā, certum indubitatūq; successum intra præscripta tempora consequatur.

65. Quandoquidem vero in indicta Provinciali die Wormaciæ, dubitatio & dispar intellectus inter moderatores incidit, an scilicet secundum novissimam anni. 45. minoris numeri propositam quidem, non tamen penitus absolutam Imperii collationis formā: an vero potius secundum veterem wormaciensem Collationis formam anno 1521. editam, tractatio moderationis facienda sit: ne propterea in proximo Provinciali conventu, Moderatio suspendatur aut impediatur: ex Electorum, Principum, Statuum, absentiumq; Consiliariorum, Legatorum, & Nunciorum approbatione, & ea de causa præstito consensu, Nobis placet, ut Collationis forma secundum wormaciensem anni. 21. instituatur & proponatur: cum nec alia communium Statuum etiam in prioribus hic habitis Comitiis fuerit sententia. Quamobrem non est cur moderatores in futura Provinciali die de hac re amplius disceptent aut hoc in dubium vertant.

66. Oportet quoq; in futura Moderationis die, eos qui à provinciis ad hanc rem designabuntur Moderatores, Suffragiorum & Sessionum ad decidenda à Provinciis allata gravamina, eum ordinem & ritum observare, qui in Imperii conventu ab antiquo observari solet.

67. Et si quæ forte de Sessione inter aliquos Status controversia exoriatur quacunq; ratione & modo fiet illa, nulli præjudicium aliquod adferet. Similiter quoq; Provinciis in sua ab antiquo observata Sessione nullum præjudicium aut incommodum accidet.

68. Quanquam vero Nos, nec non Electores Principes, Status, absentiumq; Consiliarii, Legati & Nuncii confidamus Moderatores in re tam ardua & necessaria, ad quam singulari quadam cujusq; Provinciæ fiducia electi & designati sunt: ob incidentem aliquam & levem dubitationem controversiamq; minime discrepaturos, sed ad concordiam facile eam deducturos: nihilominus tamen si quid ejusmodi evenerit (ut certe ex improviso facile hujusmodi errores & controversiæ interdum exoriri solent) ne tum Moderatores in hac re peragenda impediantur: si ipsi inter se hujusmodi contentiosas dubitationes componere non poterunt: Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis & Nunciis ex eorum benevola ad nos relatione, clementer annuimus, & permittimus, ut si Moderatoribus ejusmodi dubitationes, quod attinet ad ordinem & modum procedendi rationemque, qua moderationem exequi & absolvere debeant, occurrerint ac inciderint: eas ad nos referant, illis enim requirentibus, ut commodum responsum seu determinationem accipiant curabimus: Et si nos abesse contingat, charus ac dilectus frater noster Romanorum Rex, hoc negotium ad se recipere consensit, ne ut nuper wormaciæ accidit, ex discordi deliberatione, Moderatio amplius prorogetur & suspendatur.

69. Quantum autem ad decisionem hujus Moderationis attinet: in novissime hic habitorum Comitiorum determinatione, via ac modus Moderatoribus præscripta sunt, quo pacto scilicet ex bono & æquo de sublevatione & concordatione, pro conditione & qualitate causarum cognoscere debeant, nec non si quis ea cognitione se gravatum comperiet, quomodo ac quando Imperialis Cameræ Judicium appellare possit. Quocirca priori determinationi merito acquiescendum & standum erit.

70. Quod si autem quidam post eorum qui ad hoc ordinati sunt, Moderationem, aut (si forte causæ non satis graves indicabūtur) rejecta omni sublevationis petitione, iterum se gravari sentirent, neque illis acquiescere vellent, sed, quemadmodum eis in novissima determinatione permissum est, nostræ Imperialis Cameræ Judicium appellare velint, ut scire & intelligere possint, quomodo processum instituere debeant: Sic pro qualitate hujus rei procedetur, ut is qui se gravatum existimat, sua quæ allegavit gravamina, una cum subsecuta ad ea Inquisitione in locis, in quibus per Moderatores uniuscuiuslibet Provinciæ scripto conclusa reposita sunt, requirat, & ea una cum sua summaria petitione (ita tamen ut præter ea quæ apud Moderatores adducta sunt gravamina nova non proferantur) legitime ad Imperialis nostræ Cameræ Judicium proferat, & causam ulteriori iudicii cognitioni committat, quod si tum nostræ Cameræ Judices & Assessores iudicaverint aliquid amplius pro eorum informatione requiri, damus illis ex Electorum, Principum, Statuum, absentiumq; Consiliariorum, Legatorum ac Nunciorum consensu autoritatem & potestatem, ut idipsum per oportunas literas Compulsoriales, quibus omnes parere & obedire debent, ex locis ubi asservantur proferre curent.

71. Præterea cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis Legatis & Nunciis de Politia tractavimus, ita ut quamvis in novissimis Comitiis præclaras, sufficientesq; ordinationes propterea ediderimus, nec Electores, Principes, & Status quicquam studii intermiserint, quo ad effectum & usum redigerentur & producerentur: atq; etiam omnia quæ hæc Politiæ ordinatio potestatibus, & magistratibus iniungit, ut successum haberent, proposita & incœpta sunt: Certiores tamen reddimur quod hæc ordinario per omnia apud subditos, Cives, & Civitatum, vicorumq; Incolas ægre & difficulter successum habeat, & in usum deducatur.

72. Cum igitur ad extirpanda multa intolerabilia & animadversione digna scelera, necnō impium vitæ genus atq; e diverso ad serendos cōponendosq; bonos mores, probitatem, virtutem, hæc ordinatio tanta deliberatione constituta merito adimpleri & observari debeat: Idcircò statuimus & ordinavimus denuo ac volumus, ut unusquisq; Sacro Imperio subiectus, cuiuscunque

Status,

Status, vel conditionis fuerit, istiusmodi reformationi, & ordinationi, in novissimis hic habitis Comitiis editæ, atque etiam Typis publicatæ & evulgatæ, quantum unumquemque illa concernit, pareat & vitam suam accommodet, adversus eam nihil agat, aut fieri permittat, idque ad evitandam pœnam irremissibilem quæ in ea ordinatione aperte exprimitur & designatur.

73. Et quia passim in Civitatibus & Pagis inveteratæ quædam consuetudines & observationes in usu sunt, quæ iustis & æquis huius Politiæ ordinationibus, necnon communi utilitati nonnihil adversari videntur, efficiuntque ut hæ nostræ & Sacri Imperii constitutiones, quæque auctoritate earundem per Magistratus & Potestates cuiusque loci instituendæ, & ad usum deducendæ essent, re ipsa institui, & ad usum perduci nequeant: non igitur tanto majore auctoritate Potestates sæpedictam ordinationem Politiæ passim in suis Ducatibus, Regionibus, Dominiis, Ditionibus, Civitatibus, Pagis, & Plagulis ad effectum & usum perducant, dictas Civitatum, Vicorum, & Collegiorum singulares & privilegiatas ordinationes, ritus, & consuetudines huic Politicæ ordinationi, ac consuetudini repugnantes & contrarias, ex nostræ Imperialis potestatis plenitudine, ex certa scientia & motu proprio per hæc tollimus, abrogamus, cassamus & annihilamus, quemadmodum etiam tunc easdem cassavimus & annihilavimus. Et volumus ut unusquisque Magistratus sive Potestas, sine ullo prorsus impedimento ac serio sæpedictam Politicam ordinationem nostram insequatur, ac quicquid ei in illa injunctum fuerit exequatur: Subditique, Cives ac Incolæ Civitatum, Vicorum, Pagorum & Plagularum, quicquid a Potestatibus ordinatum & constitutum fuerit, observent & vita comprobent.

74. Rursus quia in dicta Politiæ ordinatione de operariis quoque, mercenariis, hospiciis, aliisque rebus pluribus, Magistratib. ut provideant ordinetque mãdatur: Electores verò Principes, Status, absentiumque Consiliarii, Legati Nuncii, nos certiores reddiderunt, quod & si ab uno forte aliquo Magistratu seu Potestate in sua ditione introducatur, & ad observationem proponatur, finitimi tamen ac vicini conformes sese ea habere nolunt: adeò ut uni difficile & durum imò impossibile sit, re ipsa eam observare: idcirco iterũ ea Statuum communi consensu, volumus ut Domini & Potestates quorum fines vicini sunt, quotumque Civitates, Pagi, & Vici ab invicem uno aut altero tantum miliari distant: inter se conveniant, de æquali & conformi ordinatione in præfatis articulis observanda.

75. Ad hæc & si in sæpedicta Politica ordinatione, nec non in peculiari quodam à nobis ob id edito mandato, consultissime, necessario, & commode de laneis pannis inter cætera provisum sit: ut illi scilicet non extensi & exporrecti, sed madefacti & tonsi vendantur, sub pœna & amissione pannorum &c. Item si contingeret illos madefactos & tonsos rursus fulcimentis affigi, & extendi: ut similiter iidem panni amittantur, utque utroque casu prædicto animadversio & pœna pertineret ad Magistratum seu Potestatem, sub qua panni venales fuerint, & ad quem illius loci immediate pertinet Jurisdictio:

76. Electores tamen Principes, Status, absentiumque Consiliarii, Legati, & Nuncii, certiores nos fecerunt, hanc ordinationem in vulgaribus pannis in Germanica natione contextis, factis & paratis (qui ob varios quos habere solent defectus pro communi commodo & bono, fulcimẽtis affixi perspici & examinari debent) observari non posse nec utile esse, quandoquidem vulgares in Germanica natione texti panni, nisi fulcimentis affigantur, perspiciantur, recognoscantur, & nisi à Juratis signatoribus an ubique & per omnia eundem & similem colorem, an fortem probamque lanam habeant, an simili & æquali ubique filo, integri, aut ut decet præparati sint, aut an alioqui alio aliquo vitio & defectu laborẽt, examinentur & signentur, prorsus inæquales, intractabiles, inepti, informes, & non satis probi erunt etiam si suam præfinitam longitudinem habeant, ultra quam extendi non possunt.

77. Præfatam igitur nostram Politiæ ordinationem, editumque de hoc antea mãdatum declarantes: permittimus clementer ut prædicti vulgares panni, qui in Germanica natione texuntur, quo illis quivis uti possit, ut eorum sit aliqua utilitas, hac de causa affigantur, quo omnia vitia pro communi commodo (ut prædictum est) perspiciantur: utque hi qui tales pannos in Sacro Germanicæ nationis Imperio ulnatim vendere volunt, id secundum tenorem Politicæ ordinationis faciant ac pannos madefactos, tonsosque vendant: quod si vero unus forte aut plures hujusmodi semel madefactos tonsosque pannos rursus fulcimentis affixerint, hi secũdum teoorem præfatę Politicæ ordinationis puniantur: quod vero ad Londinenses, aliosque probiores pannos attinet, etiam hi præfatæ Politicæ ordinationi, priorique nostro hac de re edito mandato subjecti manebunt illorumque constitutiones in jam dictis pannis firmiter observabuntur.

78. Volumus quoque, si sæpe dictæ nostręPoliticæ ordinationi, priorique nostro mãdato atque huic determinationi, quantum laneos pannos concernit, aliqua privilegia, libertates, gratiæ, aut declarationes, ab aliquo concessa, aut in posterum concedenda, quacunque ratione detrahant, incommodent aut adversentur, illa viribus carere, annihilari, & infirmari, sicut per præsentes abrogamus & annihilamus.

79. Volumus præterea hanc nostram & Imperii constitutionem de laneis pannis Statibus nostræ hęreditariæ inferioris Germaniæ referre, & quemadmodum clementer obtulimus, diligenter etiam dabimus, ut & illæ hæreditariæ inferioris Germanię Regiones, huic constitutioni, quod ad laneos pannos attinet, quantum fieri poterit se accommodent.

80. Porrò quamvis in sæpedicta nostra politiæ ordinatione, usurarii contractus interdicti sint, ita ut nemo illis uti debeat, sed prorsus fugere, ad nos tamen Electores Principes, Status, absentiumque

Consiliarii, Legati, & Nuncii, denuo pervenerunt, Judæos ubi aperte & manifeste usuras suas exercere nequeunt, ibi per clandestinas quasdam machinationes, & modus, easdē tractare: Ita scilicet ut usuras pro sorte seu capitali summa in chirographū seu cautionem cooferant, Præterea & hoc compertum est, Judeos multa nomina seu credita, & actiones, quas à miseris Christianis summo cum gravamine, & maximo præjudicio redemerunt, aliis Christianis hominibus vendere, cautionesq; ad emptores transferre, qui miseros & maxime gravatos debitores, vehementissime urgent, ac sæpenumero domo & possessionibus exturbant.

81. Ut igitur huic rei occurratur, Nos una cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis, & Nunciis in hoc negotio concludimus, volumus & mādamus, ne Judæi posthac ullam cautionem, aut obligationem corā alio, quam ordinario magistratu, sub quo degit Christianus homo ille qui contractum celebrat, contrahant: ita tamen ut Judæis justæ negotiationes & commercia in publicis liberisq; nundinis per hoc non sint adempta: eo tamen observato, ut si aliqua cautione aut obligatione opus sit, ea coram ejusdem loci magistratu fiat. Sin autem adversum hæc cautionem aliquam aut obligationem fieri curaverint, eam viribus carere, nullam, ac non obligatoriā esse volumus, ita ut nemo Judæum super ea cognitionem suam interponere possit. Nemo item Christianorum posthac ab ullo Judæo actionem aut litem adversum alium Christianum emat, aut Judæus tāquam creditor alii Christiano hujusmodi actionem aut litē aliquo modo cedat, vel alio contractus genere transferat, sub pœna amittendæ hujusmodi actionis.

82. Volumus ad hæc, & mandamus, ne ullus Magistratus, Notarii, Tabelliones, istos cōtractus, in quibus Judæus nomen seu creditum Christiani, alii Christiano vendit, expediant, aut conscribāt: Sin autem Magistratus aliquis, Notarii, aut Tabelliones hoc transgressi fuerint, honoribus, dignitatibus, & officiis suis priventur, iisq; amplius non utantur: & quod ad alios Scribas seu Tabelliones qui adversum hæc facient, attinet, mandamus per præsentes Magistratibus & Potestatibus cuiusq; loci, ut illos in turrim, & carcerem conjiciant, aut aliis oportunis modis corrigant.

83. Præterea cū nobis relatum sit Errones illos, quos Sarracenos sive Ægyptios, aut Paganos vocant, quiq; antea urgentibus ex causis per aliquod tempus non sunt admissi, sed fines Germanicæ nationis excedere coacti sunt: nunc rursum sese ingerere, & quanquam Magistratus quo decet modo in eos animadvertere in animum inducant: ita tamen illis plærunq; diplomatibus prospectum est, ut Magistratus adversus eos iure agere nihil queant, in magnum communis Reipub: detrimentum, cum sit illi quod in nostra sæpe dicta Politiæ ordinatione consulto & mature constitutum approbatumq; est, contrarium.

84. Quo itaq; etiam in hoc articulo illam ordinationē tueamur & exequamur: Decernimus dicta diplomata illis Erronibus à quocunq; etiam sint concessa, irrita, abrogata, & annihilata esse, quēadmodum per præsentes ex certa scientia irrita facimus, abrogamus, & annihilamus. Præcipimus quoq; & mandamus, ne posthac amplius huiusmodi diplomata cōcedantur. Sin autem dicta diplomata concedi, aut ab Erronibus illis proferri contingat, nihilominus illis contemptis & neglectis, Magistratus illos Errones in suis dominiis ferre non cogantur, imò ferre non debent.

85. Porrò edocti deprehendimus quoq; præfatam Politiæ ordinationem in eo articulo, qui est de *Mechanicorum famulis, filiis, & discipulis*, hactenus per omnia observatam non esse: & quanquā quædā civitates præfatam ordinationem sequi voluerint, proposuerintq;, famuli tamen Mechanicorum se huic opposuerunt, atq; ideò relictis iis civitatibus alio se contulerunt, cum magno magistrorum Mechanicorum incommodo & damno. Unde consequitur, quod nisi omnes status per Imperium Germanicæ nationis in suis territoriis illam ordinationem observent, non possit illa conservari, & ad continuum usum deduci.

86. Ordinamus itaque & mandamus, ut à data determinationis horum actorum unusquisque Magistratus sive Potestas in Imperio Germanicæ nationis in suis Civitatibus & Vicis, Mechanicos magistros, eorumq; famulos convocent, illisq; prædictum Politicæ ordinationis articulum proponant, eadmoneant, ea quæ continentur in illa, à Nobis; & communibus Statibus Imperii definita & constituta esse: Admoneantq; eos serio, ut maiori cura & diligentia ea sequantur. Sin autem unus, aut forte plures Mechanici famuli cuiusquam alterius familiam contempserint, conviciati fuerint, aut iuvaserint, mandamus Magistratui sive Potestati, sub qua tales degunt, ut in eos secundum Politicæ ordinationis tenorem animadvertat, procedatq;, & deinde ubi eos liberabit & dimittet à carcere, curet ut iureiurando promittat se illam ordinationem firmiter & perpetuo servaturos.

87. Porrò cum fide nobis relatum est, quod in Margiano & Arragonico Croco magni defectus, imposturæ, & fraudes exoriantur, & committantur: nempe quod Margianū Crocum per humectationem in musco multo impurius quam olim ex Francia: atq; item Arragonicum Crocum, quod alioqui præstantius esse deberet, multo unctius, pinguius, & infectius quā antea ex Arragonia adferatur, sicq; merces corrumpantur, ac mercatori imponatur, cum sit contra omnem æquitatem & rationem, quenquam oleum, liquorē, aut alias huiusmodi sordes pro Croco solvere. Quia igitur hæc res tam apertam & manifestam imposturam continet, metuendumq; sit ne periculosum & perniciosum istud gravamen magis ac magis augeatur & invalescat:

88. Ideò constituimus & ordinamus, atque mandamus, ne posthac Negotiatores ac Mercatores huiusmodi vitiatum ac infectum Crocum in Imperium Germanicæ nationis inferant, ibi vendendum exponant, aut vendant, sub pœna amissionis eiusdem Croci. Præcipimusq; & iniungimus uni-

bus unicuiq; Magistratui, sive Potestati, quæ civilem Jurisdictionem & coërtionem habet, ut à transgressoribus hujusmodi Crocum auferant. Præterea quò ejusmodi imposturæ in Croco, aliisq; aromatibus in futurum impediri possint, in unaquaq; provincia Sacri Imperii (quemadmodū antea de Zinzibere quoq; mandavimus) quidam ordinabuntur, qui ad talia animadvertant, omnesq; imposturas Magistratibus & Potestatibus detegant.

89. Insuper cum ab Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis & Nunciis, certo nobis relatum sit perniciosam illam Anabaptistarum sectam & errorem (de quibus anno 29. minoris numeri novissime elapso, constitutionem quandam, quomodo scilicet justis pœnis subigendi sint, publicari, ac in Imperio proclamari curavimus) etiam hoc tempore multis in locis & regionibus tenaciter hærere, & dominari, adeò ut propter multitudinem eorum, qui hujusmodi sectæ adhærescunt, Magistratus seu Potestas in periculo versentur, ex eo quod qui sese huic sectæ addicunt, partim pro aliorum civium more, & ordinatione Potestatibus nullam fidem & juramentum præstare, partim verò nullam prorsus potestatem agnoscere velint, adeò ut etiamsi obstinati, & perniciosi isti homines in carcerem detrudantur; omnisq; severitas eis proponatur, & in eos exerceatur, pertinaces tamen ac indurati in damnato suo, ac minime ferendo proposito permanent, adeò ut nulla, quamvis diligenti & exacta admonitione, instructione, aut doctrina ab eo divelli queant.

90. Et licet secundum prædictæ constitutionis à nobis editæ, jurisq; scripti tenorem Magistratus, seu Potestates meritas ac debitas pœnas eis infligere tentent, Judicio sistant, eosq; accusent, ac quod jus postulat illis facere constituant, sæpius tamen usu venit, ut qui pœnalium & criminalium causarum designati & constituti sunt Judices ac Scabini, de huiusmodi rebellibus hominibus ad Judicium pertractis, accusatisq; non cognoscant, neq; se illorum causæ (quod tamen ratione officii sui facere tenentur) immiscere velint, ita ut ad debitam jurisq; consentaneam pœnam commode perduci nequeant. Et sane si hæc illicita damnataq; secta successum habeat, nec ei tempestivo, maturoq; cōsilio occurratur, nihil aliud ex horum temeraria, perniciosa, seditiosaq; colluvie, quàm communis Reipub. omnisq; bene institutæ Politiæ, necnon naturalis, humaniq;, ac scripti juris, & deniq; omnis honestatis dissipatio & interitus expectari potest.

91. Qua itaque ratione huic intolerabili malo occurri possit cum Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis, & Nunciis, deliberavimus, atque ex communi omnium consensu præfatam constitutionem nostram, omni eius tenore servato in omnibus capitibus & articulis renovavimus, iuxta quam ex Imperialis potestatis plenitudine, certaq; scientia ac motu proprio, statuimus, volumusq; ut omnes ac singuli Anabaptistæ sive Rebaptisati tam viri quam fœminę, qui maturæ ætatis sunt, quiq; ob temerarium hunc seductorium & seditiosum errorem seu sectam Magistratibus sive Potestatibus fidem ac iuramentum præstare nolunt, nullamq; prorsus potestatē agnoscere dignantur, à vita naturali ad mortem per ignem, gladium, aut similem pœnam, pro conditione & qualitate personarum sine ulla Ecclesiastici Judicis præcedente inquisitione condemnentur & perducantur.

92. Istorum autem Concionatores, Autores, Errones, seditiosique criminis Anabaptismi Concitatores quive in eo obdurant, atque etiam ii qui iterum relabuntur, nullam omnino gratiam, aut misericordiam percipere debent, sed in eos iuxta huius constitutionis tenorem graviter animadvertendum est.

93. Quicunq; vero errorem suum ultro, aut etiam ex aliorum instructione & admonitione sine mora agnoscent, eumq; revocabunt, ac ob id pœnitentiam & correctionem subire, & ferre parati erunt, veniamq; orabunt: his à Potestate sua, sive Magistratu pro cuiusq; Status, conditionis, ætatis variarumq; circunstantiarum qualitate, gratia & misericordia exhibebitur.

94. Volumus quoq; ut unusquisq; proles suas secundum Christianorum ritum ac veterem observationem infantes adhuc baptiset: qui verò hoc contempserint, ac facere recusaverint, ea scilicet intentione & cogitatione quasi infantulorum baptismus nullius sit momenti, si in ea opinione & sententia perseverarint, pro Anabaptistis æstimari nostræq; constitutioni supradictæ subiici debent, nemo autem illorū, qui ex prædictis causis veniam aut gratiam impetraverit, ad alia loca relegetur aut proscribatur: sed quisq; sub suo Magistratu sive Potestate obstrictus & obligatus maneat, quæ Potestas diligenter providebit ne rursum in errorem is relabatur.

95. Pari ratione nemo alterius subditos qui ob prædictas causas, à sua potestate cesserunt aut aufugerunt, recipiat, foveat, aut protegat, sed simul atque illa Potestas sub qua transfuga se continet, illius talem fugam resciverit aut perceperit, in eum qui sic fugit iuxta tenorem prædictæ constitutionis nostræ graviter animadvertat, & tractet, nec apud se diutius patiatur aut ferat sub pœna à iure statuta.

96. Quo igitur hæc omnia firmius sine impedimento peragantur: ex Electorum, Principum, Statuum, absentiumq; Consiliariorum, Legatorum, ac Nunciorum consensu volumus & serio mandamus, ut in omnibus Ducatibus, Regionibus, Dominiis, Potestatibus, Civitatibus, Vicis, Pagis ad Sacrum Germanicæ nationis Imperium pertinentibus pœnalium judiciorum Judices, ac Scabini in eos qui huius sectæ nomine, eiusve quod contra præfatam constitutionem nostram factum dicetur rei fient, ad judicium pertrahentur, accusabuntur, ac convincentur, quicquid ius commune nostraq; præfata constitutio exigit, cognoscant, decernant, ac ut æquū est sine ulla tergiversatione statim curēt. Sin autē ex istis unus aut plures his se opposuerint difficilesve se præbuerint,

ut tum Domini, ad quos summa potestas pœnalium sive capitalium judiciorum pertinet, tales judices & Scabinos debitis pœnis, & correctione afficiant, hoc est, ut eos ab officio suo amoveant, ac pecuniaria mulcta, aut pœna corporali in carcere corrigant, pręter eam, quam ratione officii sui infligere tenentur & possunt: ne hoc modo neglecta justicia, justiciæq; administratione nocentes benemeritas & dignas pœnas evadant.

97. Inter cæteros porrò defectus ac incommoda, & illud latius in mentem revocavimus quod quamquam partim in Pace publica à nobis evulgata, ordinationeq; Politiæ, partim in mãdato novissime hic habitis Comitiis publicato & edito, de militibus, ne extra Sacrum Imperium externis stipendiis sese addicerent, aut in Sacro Imperio ullum armorum apparatum, militarem ve expeditionem meditarentur, provisum & cautum sit, eo tamen parvi æstimato contemptis præfatis omnibus nostris, Sacriq; nostri Imperii constitutionibus quidam milites tam equites quam pedites, non exiguo numero in Sacro Germanicæ nationis Imperio confluxerunt, temerariaq; quadam audacia & proposito, quosdam Imperii Status, eorumq; subditos oppresserunt, incẽdiumq; redimere coëgerunt, eorumq; agros depopulati sunt, atq; aliis innumeris modis damno affecerunt, & nisi in tempore illis serio occursum fuisset, suam libidinem adhuc amplius exercuissent.

98. Ut itaq; pro conservatione communis Pacis, tranquillitatis, & securitatis, hujusmodi perniciosæ ac periculosæ concursitationes, conspirationes, aut conventicula militum posthac in Sacro Imperio, necnõ omnis generis practicę, doli, tractationesq;, quę ad bella & turbationem Pacis aptæ & idoneę sunt, cum incognitis & clancularriis militum adornationibus, dispositionibus, & commotionibus, summa, seriaq; cura, & providentia avertantur, inpprimantur & præcaveantur, quando etiam nobis velut Imperatori Romanorum, postulante id nobis incumbente munere, hac in re diligenter providere cõveniat: ideò in his Comitiis iterũ ac denuo cum nostris & Imperii Electoribus, Principibus, Statibus, absentiumq; Consiliariis, Legatis, & Nunciis, consensimus & convenimus, & illi pariter nobiscum ut nos in nostris, illorumq; dilectiones, ac alii in suis Ducatibus, Regionibus, ditionib. prædictas concursitationes, aut congregationes militum, qui motu & instinctu proprio quorundam (ignorante Potestate seu magistratu) fieri possent, aliasq; prohibitas practicas, dolos, tractationes, & commotiones (ex quibus juxta conditionem & qualitatem causæ, difficilemq; haud tempestatem, nihil aliud quam turbationes, tumultus, seditiones, depopulationesq; agrorum & hominum expectandũ sit) nulla ratione feramus, sed omni severitate adversum id tendamus, ac in eos qui in hoc inobedientes, & negligentes videbuntur, juxta pręscriptam pœnam & animadversionem cum omni austeritate procedamus, agamus, & exequamur:

99. Quamobrem omnibus & singulis cujuscunque status & conditionis fuerint, & præsertim Antesignanis, Capitaneis, Præfectis ac omnibus in genere militibus, omnibus denique, qui ad hujusmodi congregationes confluunt, quiq; aliarum tractationum, ac militum colligendorum, autores & concitatores sunt, & ad hoc operam suam præstant, per fidem & vinculum, quibus singuli nobis, Sacroq; Imperio obstricti & addicti sunt, ad evitandã quoq; nostram & Imperii gravem indignationem, & animadversionem, privationemq; & amissionem omniũ Regaliarum, feudorum, libertatum, privilegiorum, gratiarum, defensionum, & protectionum, quæ singula à Nobis Sacroq; Imperio obtinent: mãdamus ex Imperiali autoritate, & serio volumus, ut unusquisq; præfato nostro nostriq; chari & dilecti fratris Romanorũ Regis antea edito mandato, & prohibitioni obtemperet, & ita vitam suam componat & imitetur: nec quisquam cujuscunque status vel conditionis fuerit, ad aliquod bellum, factionem, aut tractationem se conferat, aut ab aliquo Domino; aut Principe, seu Potestate, sive intra, sive extra Imperium, adversum Nos, præfatumq; fratrem nostrum dilectum Romanorum Regem, aut alia nostra, ac Imperii membra, saltem nobis, aut præfato fratre nostro Romanorum Rege, vel eius Magistratu, seu Potestate ignorantibus, aut non consentientibus, in hoc duro & periculoso tempore conduci se aut permoveri sinat: aut alicui Domino, sive Potẽtatui clam aut palam stipendium faciat, opem, subsidium, aut auxilium ferat, aut alias in Sacro Imperio in ullam congregationem, aut conventicula illicita militum, sive equitum, sive peditum ingerat, aut addicat, sed ab his omnibus unusquisq; prorsus abstineat.

100. Potestates quoque in nostris suisq; Dominiis, Regionibus, Civitatibus, Vicis & Ditionibus, diligenter ac serio provideant, omnesque suos Vasallos, subditos, & affines in eo dirigant & contineant: quin etiam serio, & sub gravi pœna, & animadversione, utpote confiscatione facultatum, & bonorum, tam feudalium, quam patrimonialium, mobilium, & immobilium: atque etiam pro conditione, & qualitate causæ, ac personarum proscriptione & relegatione uxoris, & liberorũ, præcipiant ne ullo modo factiosi sint, concurrant, vel conspirent, aut in ullius extranei Domini, vel Potentatus servitium bellicum clam vel palam se dedant, conferant, aut recipi sinant: quin etiam eos qui jamdudum in hujusmodi servitium se dediderunt, aut suo nomine in Sacro Germanicæ nationis Imperio, congregationes & conventicula fecerunt, aut adhuc facient, protinus sub prædictis pœnis revocent, & dehortentur. Ac si tum unus forte vel plures his non obtemperaverint, & ad ea quæ prædicta sunt sese non accommodaverint, necnon illi qui ita ut præmittitur, in aliorum Dominorum & Potentatuum bellicum servitium se dediderunt, si postea in suis Ducatibus, Regionibus, Dominiis, Civitatibus, Vicis, Territoriis, aut Ditionibus deprehendantur, adversus hos jam dictas pœnas omnibus modis, omniq; severitate, sine misericordia statuant, & eis inferant, suisq; ut id faciant, & exequantur serio mandent, præcipiant, & efficiant. Sed & si aliqua congregatio, seu conspiratio, aut turba militũ, in alicujus ducatu, Regione, Dominio, aut Ter-

aut Territorio fiet, oportet ejus loci Dominum protinus priusquam incendium hoc dominetur, huiusmodi congregatiouem, & conventiculã, quantũ poterit, omni studio dirimere & dissipare. quod si vero par esse non possit, suos vicinos Principes Electores & Status quamprimum juxtà nostræ Publicæ Pacis tenorem in auxilium vocet: qui ut eadem Publicæ pacis constitutione continetur, opem & suppetias ferre tenentur.

101. Volumus quoq; hoc nostrum mandatum statim in nostris, & cujuscunq; Ducatibus, Regionibus, Dominiis, Civitatibus, & Ditionibus, ne quis iguorantiæ prætextu se excuset, in publico affigi & publicari, ut ei unusquisq; obtemperet & obediat, ac illud servet, quemadmodum etiam idipsum omnes (exigente id æquitate) facturos persuasum habemus. Si tamen unus forte vel plures, scientes prudentesq; id neglexerint, impedimentum præstiterint, aut non obtemperaverint: hi protinus in nostrum Imperialis Maiestatis, Sacriq; Imperii Bannum incident, & adversus eos, quo in huiusmodi pœnam incidisse declarentur, per nostrum Imperialem Fiscum in nostro Imperiali Cameræ iudicio, sine ulla mora & dilatione procedi cum executione volumus, præter id quod etiam nostræ Imperiali de Pace publica constitutioni subiecti erunt.

102. Et quoniam passim in Sacro Germanicæ nationis Imperio sine stipendio exautorati, & vagabundi milites cater vatim, interdum minore numero, interdum maiore discurrũt, miserosq; subditos, præcipue tamen eos, qui in vicis non munitis, Pagis, & Plagulis habitant, supra modum gravãt, & magno damno afficiunt: Mandamus ob id & imperamus per præsentes omnib. & singulis Magistratibus cuiuscunq; status, & conditionis fuerint, ut prædictos ociosos, exautoratos & vagabundos milites, ab eorum intolerabili incœpto depellant, ac iuxta tenorem nostræ de Pace publica constitutionis eos tractent, & pro cuiusq; facto & delicto, proq; cuiusq; conditione instar pœnas irrogent, quo miseri subditi defendantur, protegantur, & gravi hoc onere leventur.

103. Inter hactenus enumeratas Imperii curas, ad relationem commemorationemq; chari & dilecti fratris nostri Romanorum Regis, eius scilicet quod Turcæ durantibus adhuc induciis in Hũgaria re ipsa conati sunt: utpote quod in suæ dilectionis ditione, Castelli cuiusdam vallum reficiant & extruant, ac insuper etiam Castellum Zollnock, in suæ dilectionis Territorio situm, invadere, & illorum militibus munire, nec non regionem Septem Castrorum invadere, & opprimere tentaverunt: Ad illius quoq; eam ob causam petitionem & implorationem pii & Christiani subsidii, auxiliique, pro totius Christianitatis, suæq; dilectionis Regionum, populorum, & præcipue finitimorum ac confinium Christianorum, qui quotidie periculum expectare coguntur, & deniq; ad solatium, utilitatem, & commodum, Sacriq; Germanicæ nationis Imperii maiorem defensionem, & protectionem, Electores, Principes, Status, absentiumq; Consiliarii, Legati, & Nuncii, non sine aperta commemoratione variorum ex omni parte, hoc tempore incumbentium sibi, subditisq; suis gravaminum, concordarunt & concluserunt:

104. Hoc videlicet modo, ut dimidia pars Communis pecuniæ, secundum priorem illorum consensum, & ob id factam Imperii determinationem, prima Mensis Augusti proximi: altera verò dimidia, anno deinde sequenti: rursus prima Augusti collecta & parata sit. Ceterum si forte Turca prius suæ dilectionis regnum & ditionem valido exercitu invaturus esset, ut tum tota Communis pecunia ad præfatam primam diem Augusti proxime futuri, aut certe non diu post, conferatur & cõficiatur. Quo autem huiusmodi subsidium cõmunis pecuniæ à subditis, aliisq; omnibus secundum priorem determinationem conficiatur & conferatur, neq; ea collatio, liberatio, aliaque omnia quemadmodum Spiræ ex communi consensu decretum est & in novissime hic habitis Comitiis ex communi consensu & provisione renovatum est, peragatur: nemo Electorum immunis sit, aut ea prætermittat, sed per omnia quædam paritas observetur.

105. Sin autem unus forte vel plures Status his non obtemperaverint, aut in his negligẽtes fuerint, mandamus per præsentes & præcipimus nostro Imperiali Fisco, ut adversus illos in nostro Imperialis Cameræ iudicio, iure procedat, ac eos ad huiusmodi communi consensu decretam, communis pecuniæ collationem, summario processu sine mora compellat: & quoniam huiusmodi communis pecuniæ subsidium in alium usum conferri & converti non debet, quàm secundum priorem Comitiorum determinationem, in bellum Turcicum, si forte tempore necessitatis occurrentis Status satis tempestive, ut forte postularet necessitas, non convenirent:

106. Ob id Electores, Principes, Status, absentiumque Consiliarii, Legati, & Nuncii, his quibus iuxta tenorem determinationis Comitiorum novissime hic habitatorum attingendi ærarii cura mandata erat & unne in his Comitiis ut idem restituant designati sunt, potestatem faciunt & mandant ut ipsorum nomine communem pecuniam in præfato necessitatis casu adversus Turcam attingant & expendant, ac huiusmodi formam & modum præscribant, quibus eadem pecunia pro conservandis Christianorum Regnis, Regionibus, & Populis utiliter & bene erogetur & usurpetur.

107. Postremo cum in novissime hic habitorum Comitiorum determinatione, clementer obtulerimus nos controversias, quæ Sessionum nomine inter quosdam Status vertuntur, quo quisq; ius suum consequatur, suscepturos, quantumq; fieri posset diligenter curaturos, ut huiusmodi controversiæ ex bono & æquo tollantur, id tamen hactenus ob varia, quæ inciderunt impedimenta factum non est: ob id ad Electorum, Principum, Statuum, absentiumq; Consiliariorum, Legatorum, ac Nunciorum, ad nos perlatam consultationem, & devotam relationem, rursus moti sumus ut recipiamus, si Status inter quos de sessione sunt controversiæ, ius suum quare aliis præponi

debeant, nobis aut nostris ad hoc ordinatis Commissariis allegaverint, nos illos bonis rationibus, aut sommo jure conciliaturos, quo hujusmodi controversiæ in Sacro Imperio semel tandem sedentur, componantur, & amoveantur: unde etiam major concordia & amicitia inter Status illos qui de Sessione disceptarunt, speranda est.

108. Quare ordo sessionum & suffragiorum quę ex clementi nostra requisitione ii inter quos de ea re cōtroversiæ sunt, in hoc Imperii conventu forte observarunt, atq; etiam ordo subscriptionis ad finem horum actorum, quod ad cuiusq; ius, ac veterem observationem attinet, nihil præiudicii, fraudis aut incommodi adferet.

109. Hæc omnia & singula quæ superius scripta sunt, & nos Carolum Imperatorem concernunt, pollicemur & promittimus per nostrā Imperialem dignitatē, & verba firmiter, inviolabiliter, & constanter servaturos, executuros, itaq; diligenter & sine tergiversatione secuturos, & accommodaturos, nec adversus ea quicquam proposituros, incepturos, acturos, aut cōstituturos, vel alicui nostro nomine facere permissuros, omni fraude, & dolo sepositis: in cuius testimonium curavimus nostrum Imperiale sigillum huic actorum determinationi appendi.

110. Nos quoq; Electores, Principes, Prælati, Comites, Electorumq;, Principum, Prælatorum, Comitum, liberarumq; & Sacri Romani Imperii Civitatum, Consiliarii, Legati, Nuncii, & Cōmissarii, infrascripti, fatemur aperte per hanc determinationem, omnes & singulos suprascriptos articulos nobis scientibus volentibus, & consulentibus propositos & definitos seu conclusos esse: approbamus quoq; eōsdem & peculiariter per præsentes & vigore harum literarum promittimus, pollicemur bona fide, quantum cuiusq; dominum aut amicos à quibus missus est vel mandatum habet, cōcernit aut cōcernere potest: vere, perpetuo, firmiter, sincere, & inviolabiliter servaturos, executuros; eosq; quantum poterimus sine fraude & dolo secuturos, præstaturosq;.

Et Sumus infra scripti Nos, Electores, Principes, Prælati, Comites, Domini, Civitatumq; Sacri Imperii Legati, Commissarii, & Nuncii.

Sebastianus Dei gratia Archiepiscopus Moguntinus, Sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, & Princeps Elector.

Joannes Archiepiscopus Treverensis Sacri Romani Imperii per Galliam, regnumq; Arelatense Archicancellarius, & Princeps Elector.

ELECTORVM CONSILIARII ET LEGATI.

Nomine Adolphi Archiepiscopi Coloniensis Sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarii & Electoris, Ducis Westphaliæ & Angariæ: Hieronymus Ainkorn doctor iuris Cathedralis Ecclesiæ Coloniensis Presbiter Canonicus & Decanus Sancti Andreæ Coloniensis; Guilhelmus à Breitbach in Boritzheym, Henricus Saltzburg doctor iuris & Joannes Reckwyn Licentiatus iuris & præfectus Bonnæ;

Frederici Comitis Palatini apud Rhenum Ducis Bavariæ Sacri Romani Imperii Archidapiferi & Electoris, Bruckardus à Weyler œconomus, Wolffgangus ab Affensteyn Eques &c. Joannes à Dhienheym Prætor Creutznach, Philippus Heiles, Ulricus Scholkopf iuris doctores, Joannes Lodovicus Castnerus Licentiatus, Sebastianus Hewring & Joannes Kodnit.

Mauritii Ducis Saxoniæ Sacri Romani Imperii Archimarschalci, ac Electoris, Lantgravii Thuringiæ, Marchionis Misniæ &c. Melchior Ossa doctor Juris; Asmurius à Konritz summus Prætor Lipsiensis Provinciæ, Joachimus à Knewtlinghen doctor iuris, & M. Franciscus Kram:

Joachimi Marchionis Brandenburgensis Sacri Romani Imperii Archicubicularii & Electoris Ducis Stettiniæ Pomeraniæ, Cassubiæ, Wendiæ, Slesiæ, & * Crossiæ, Burgravii Norimbergensis, ac Principis Rugiæ: Joannes Walwitz Prepositus Cathedralis Ecclesiæ Hamelburgensis, & Canonicus Cathedraliū Ecclesiarum Magdeburgensis, & Halberstadii, Christophorus Strasius Ordinarius Lector Franckfordiæ ad Oderam, & Timotheus Jung doctores iuris.

* Borussiæ.

Nomine domus Austriæ, Mathias Albertus doctor iuris Regens in Isenbruck & Georgius Ilsingus præfectus Provincialis superioris & inferioris Sweviæ.

Nomine Dominæ Mariæ Reginæ Hungariæ, Bohemiæ, & tanquam gubernatricis hæreditariarum terrarum Cæsareæ Maiestatis inferioris Germaniæ, Joannes Hennin, dominus de Boschu & Reckem, Eques ordinis aurei velleris, ac Cæsariæ Maiestatis supremus stabuli præfectus; Carolus Brimen Comes in Megen, ac dominus in Humbricort, Henricus Hasius à Lauffen, Præses Ducalis Senatus Lutzemburgensis & Carolus Tysenack, summæ Cæsariæ M. Consiliarii.

ECCLESIASTICI PRINCIPES QVI *præsentes ipsi fuerunt.*

Wolffgangus administrator Magni Magisterii in Prussia, ac Magister ordinis Teutonicorum per Germaniam & Galliam,

Melchior Episcopus Herbipolensis, &c.

Mauritius Episcopus Eistetensis.

Christophorus Episcopus Constantiensis.

Otto Sacræ Romanæ Ecclesiæ titulo sancti Balbini præsbyter Cardinalis, & Episcopus Augustanus.

Christopho-

Christophorus Cardinalis & Episcopus Tridentinus, & Administrator episcopatus Brixiensis.
Robertus Episcopus Cameracensis, &c.
Michael electus Moersburgensis.
VVolfgangus Abbas Campidonensis.
Georgius Schilling à Canstatt ordinis sancti Joannis per Germaniam magister.

ECCLESIASTICORVM PRINCIPVM LEGATI.

Nomine Ernesti confirmati in Archiepiscopum diœcesis Saltsburgensis legati sedis Apostolicæ, Comitis Palatini apud Rhenum ac Ducis superioris & inferioris Bavariæ: Hieronymus Episcopus Kemseensis, Gvilhelmus Trautmansdorff, Canonicus cathedralis ecclesiæ Saltsburgensis, Adam à Thurn Præfectus in Titmoning, & Symon Pavver Licentiatus Juris.

Wigandi Episcopi Bambergensis, Georgius à Steyn Canonicus Cathedralium ecclesiarum Bambergensis Eistetens. & Augustæ, Mathias Reuterus Doctor, Cancellariæ administrator: & Kilianus Thain Secretarius.

Philippi Episcopi Spirensis ac Præpositi Weisenburgensis, Rodolphus Franckensteyn Scholasticus cathedralis ecclesiæ Maguntinæ, & Canonicus cathedralis ecclesiæ Spirensis, ac Georgius Spett à Sultzberch œconomus.

Erasmi Episcopi Argentinensis, &c. Christophorus Welsinger, Doctor Juris, Consiliarius.

Valentini Episcopi Hildesheymensis, Mauritius Episcopatus Eistetensis.

Henrici administratoris episcopatuum VVormaciensis, & Frisingensis, Præpositi & Domini Elvacensis Comitis Palatini apud Rhenum, & Ducis Bavariæ: Joannes Baptista Kummel Doctor Juris & Frisingen. Cancellarius.

Reineberti Episcopi Padebornensis Henricus à Colonia Præpositus sancti Ulrici in Padeborn.

Georgii Episcopi Ratisponensis, Vitus à Fravvenberg Canonicus cathedralium ecclesiarum Ratisponens. Augustæ, & Freisingæ, ac Joannes Thailenkess Doctor Juris, Vicarius & Officialis Ratisponæ.

VVolfgangi Episcopi Pataviensis, Bernardus Schvvartz Decanus & Officialis Cathedralis ecclesiæ Pataviens. Doctor, & Everardus Huberus Licentiatus Juris.

Georgii Episcopi Leodiensis, &c. Antonius Petenotus Episcopus Atrebatensis, VVolfgangus Endres Rem à Ketz Canonicus & Præpositus sancti Mauritii cathedralis ecclesiæ Augustanæ, Cæsareæ Majestatis Consiliarii, & Ulricus Rem à Ketz.

Julii electi & confirmati Episcopi Numburgensis, Petrus à Naumarck Doctor Juris, Canonicus cathedralium ecclesiarum Naumburgens. & Czeitens.

Nicolai Episcopi Meissensis, Petrus à Naumarck Doctor Juris, &c.

Francisci Episcopi Monasteriensis & Osnaburgensis administratoris episcopatus Mindensis, Fredericus VVesten Licentiatus Juris, & Cancellarius Monasteriens. ac Hermannus à Velen Satrapa Emesenlandens.

Caroli sanctæ Romanæ ecclesiæ titulo sanctæ Ceciliæ Presbyteri Cardinalis ex Lotharingia, episcopi Metens. Lodovicus Gaillardt Licentiatus Juris, & Cancellarius Metensis.

Philippi Episcopi Basiliensis, Christophorus VVelsinger Doctor Juris.

Tusani Episcopi Tullensis, Lodovicus Gaillardt, Licentiatus Juris, & Cancellarius Metensis.

Nicolai Episcopi Verdunensis, Lodovicus Gaillardt Licentiatus Juris, Cancellarius Metensis.

Sebastiani Episcopi Lusani, Hunibertus Jehantet Doctor Juris.

Martini Electi Episcopi Chaminensis, Mathias Koler Secretarius.

VVolfgangi electi Abbatiæ Fuldensis, Judocus Baumbach Consiliarius Thanebergensis.

Craffu Abbatis Hirtsfeldensis, Gervicus Abbas in VVeigarten & Ochsenhausen.

Joannis Rodolphi Abbatis Murbachensis & Luderensis, Rochus Merts à Staffelfelden in Schramberg, & Joannes Jeger Doctor, & ordinarius lector Friburgensis.

SECVLARES PRINCIPES PRÆSENTES.

Albertus Comes Palatinus ad Rhenum, Dux Superioris & inferioris Bavariæ.
Henricus Dux BrunsvvicIæ & Lunenburgi Junior.

SECVLARIVM PRINCIPVM LEGATI.

Nomine Joannis Comitis Palatini ad Rhenum Ducis Bavariæ, ac Comitis in Spanheym, Evérardus à Grarodt, supremus prætor in Drarbach, VVernerus à Zeisekaim Validensis œconomus, & Ulricus Langenmantel.

VVolfgangi Comitis Palatini ad Rhenum Ducis Bavariæ, & Comitis Validentiæ, VVernerus à Zeisekaim œconomus,

Alberti Junioris Marchionis Brandenburgens. Ducis Stettiniæ, Pomeraniæ, Cassubiæ, Wendiæ, Schlesiæ, Oppeleniæ, & Ratibarniæ, &c. Burgravii Nurenburgensis & Principis in Rugem, Joannes Sigismundus à Luthav.

Tutorum Georgii Friderici Marchionis Brandenburgensis Ducis Stettiniæ, Pomeraniæ, Cassubiæ, Wendiæ, Schlesiæ, Jegendorffii &c. Domini Dominiorum, Oppeleniæ, Rhatibarniæ, Burgravii Nurenburgens. & Principis in Rugen, Balthazar à Rechenberg supremus Prætor in Gutzenhausen & Henricus Mitschloe.

Gvilelmi Ducis Juliacensis, Clivensis, & Bergensis, Comitis Marchæ, & Ravenspurgi, Domini in Ravenstain, Gvillelmus Kettlerus, Gvilelmus à Nieuhoven dictus Ley œconomus, & prætor in Orsey.

Barnimi Ducis Stettiniæ, Pomeraniæ, Cassubiæ & VVendiæ, Principis Rugiæ & Comitis in Gutzgavv, Autor Schawalenbergus doctor Juris.

Christoph. Ducis Wirtenbergensis & Teckæ, Comitis Mumpelgardæ &c. Albertus Arbogastus liber Dominus in Hevven, & Dominus in Hohenimnrz. & Hieronymus Gerardus doctor Juris.

Philippi Ducis Stettiniæ, Pomeraniæ, Cassubiæ, & Comitis in Gutzgav, &c. Henricus Normani Consiliarius.

Caroli Ducis Sabaudiæ, Joannes Thomas Comes Stropianus, & Joachimus Dick doctor Juris.

Henrici & Joannis Alberti Ducum Mechelbergensium, Principum Wendiæ, Comitum in Schwerin, dominorum ditionis Rostochiensis & Stargardiæ, Joannes Hoffman doctor Juris, Consiliarius.

Ernesti Marchionis Badensis & Hochbergens. Lantgravii in Susemberg, Domini in Rotteien & Badenwiler, Gvilelmus Bocklin à Bochlinsa, Advocatus provincialis Hochbergens.

Tutorum Philiberti & Christophori Marchionum Badens. confratrum, Ulricus Langemantel.

Georgii Lantgravii Leuchtenbergæ & Comitis Halsiæ, Joannes Sigismundus à Lochan.

Joannis, Georgii, & Joachimi, fratrum, Principum Anhaltensium Comitum Ascaniorum & Dominorum in Berebnrch, M. Franciscus Kram.

Gvilhelmi Comitis & Domini Hennenbergens. Magister Sebastianus Glaser Cancellarius.

Henrici Sacri Rom. Imperii Burgravii Misiæ, Comitis in Hartensteyn & Domini in Plawen &c. Regis Romanorum Consiliarii & Cubicularii ac regni Bohemiæ supremi Cancellarii: Joachimus Dick doctor Juris.

PRÆLATI QVI PRÆSENTES FVERVNT.

Gervicus Abbas in VVyngarten & Ochsenhusen.
Joannes Abbas Cæsariensis,
Gebhardus Abbas in Pettershausen,

PRÆLATORVM LEGATI.

Nomine Joannis in Salmansweiler, Silvestri in Elchingen, Sebastiani in Yrsin, Georgii in Rockenburg, Thomæ in Ursperg, Viti in Rodr, Andreæ in Minderau, Jacobi in Schussenroede, & Joannis in Marehthal Abbatum prædictorum monasteriorum, Gervicus Abbas in VVyngarten & Ochsenhausen, ac Mathias Rast utriusque Juris Doctor & Cancellarius Campidonen.

Gvilelmi Halbers ab Hergen commendatoris provincialis Baliviæ in Confluentia ordinis Teutohicorum, Georgius Spies Domini administratoris & magistri Teutonicorum ordinis &c. Cancellarius.

Sigismundi ab Horsteyn Teutonicorum ordinis commendatoris provincialis Baliviæ, Alsatiæ, & Burgundiæ, & commendatoris in Althenhausen, Joannes Jacobus Baro in Konigs Eck & Allendorp &c.

Erasmi Abbatis ad S. Heimerannum Ratisponæ, Stephanus Gottsberger Secretarius.

Jasparis Abbatis monasterii in Corvey diœcesis Padebornens. Fredericus VVesten Licentiatus Juris & Cancellarius Monasteriens.

Christophori à Manderscheida Abbatis Prumens. & Stabulens. Henricus à Buchel Licentiatus Juris.

Nomine monasterii VValtsachsen & Præpositi diecesis Seltens. Bruchardus à VVeiler œconomus, VVolffgangus Affenstein Eques, Joannes à Dhienheym Prætor Creutznachi, Philippus Heyles, & Ulricus Schelkopff Doctores Juris, Joannes Ludovicus Castnerus Licentiatus, Sebastianus Hewring, & Joannes Kodnit, omnes Comitis Palatini Electoris Consiliarii.

Alberti Abbatis Sancti Cornelii monasterii in finibus diœcesis Coloniens. Georgius Boes ab Halreren Doctor Juris.

Petermanni Abbatis monasterii in valle S. Gregorii Vitus Moll, Scriba Civitatis Hagenoæ.

Ambrosii Abbatis monasterii KonigsBrunn, Joannes Abbas monasterii Cæsariens.

Hermanni Abbatis VVerdens. & Helmstedensis, Joannes Rickwin Licentiatus Juris.

Monasterii Rottomonasteriensis, Joannes Hildenbrant Mocker & Conradus Sprerer Curiæ & Civitatis Rotwilensis Scriba.

ABBATISSARVM LEGATI.

Abbatissæ diocœsis Quedelburgensis Georgius à Nallingen Licentiatus Juris.

Abbatissæ inferioris & superioris monasterii Ratisponæ, Joannes Theylenkers Doctor Juris, Ecclesiasticarum causarum Vicarius & Officialis Ratisponensis.

Abbatissæ Essendiensis, Fredericus Comes Furstenbergæ, Heyligenbergæ & VVerdenbergæ, Lantgravii in Bare &c. & Hugo Comes in Montfort & Rottenfels, Dominus in Tettnangck & Arrigon, Joannes Vlatenmeier, Carolus Harstius Doctor Juris, Gvilhelmus Nienhove dictus Ley Satrapa in Orsei.

Abbatissæ in Buchavv, Joannes Jacobus Baro in Conigsegga & Allendorpio.

COMITES ET DOMINI PRÆSENTES.

Fredericus Comes Furstenbergæ, Heylgenbergæ & Werdenbergæ, Lantgravius in Bare.
Fredericus Comes Ottingensis.
VVolffgangus Comes Ottingensis.
Albertus & Ludovicus Casimiri Comites in Hogenloe suo ac Georgii Comitis in Hogenloe sui patris nomine.
Joannes Albertus Comes in Mansveldia.
Ladislaus, Comes Hagensis.
Joachimus Comes ab Ortenbergo.
Joannes Baro & Comes in Hogenfels, Dominus in Rupoltskirck.
Joannes Jacobus, Baro in Conigsegga & Allendorpio.
Lodovicus Baro in Graveneck, Dominus in Eglin.
Jacobus Baro in Fronhoven suo & patruorum suorum Desiderii & Martini fratrum nomine.

COMITVM ET DOMINORVM LEGATI.

Nomine Gvilelmi Comitis à Nassav, Catzenellenbogen, Viandæ, & Dietz, &c. Philippi Comitis Nassoviæ Domini VVisenbaden & Itzsteini. Reinardi, Philippi & Frederici Magnesiorum Comitum in Solmitio & Dominorum in Mintzenberga. Antonii & Reinardi ab Isenberg Comitum in Budingen. Ludovici Comitis Stollbergæ & Coninesteyni &c. Joannis Comitis in Nassouvven Domini in Bielsteyn. Philippi Comitis Nassoviæ & Sarbruggen. &c. Joannis Comitis à widt, Domini in Runckel, in Isenberg, & Philippi Comitis in Hanav Domini in Muntzenberga, Georgius Nallingen Licentiatus Juris.

Philippi Comitis Nassoviæ & Sarbrugen Domini in Lore &c. atque etiam nomine fratrum suorum Joannis & Adolphi Comitum à Nassav & Sarbruggen, Dominorum in Lore Joannes Matthæus Museler Prætor in Lore & Bernardus VVolflin Secretarius.

Jacobi Comitis Geminipontis, Domini in Bitsch & Lichtenberga, Christophorus VVelsinger Doctor Juris.

VVolffgangi & Alberti Georgii suo fratrumque suorum Comitum Stolbergæ, Coninckfteini & Ruthscefort &c. Dominorum in Epsteyn, Georgius Nallingen Licentiatus Juris.

Engelhardi Comitis à Leiningen, Dagsburg, Domini in Appermontio pro semetipso ac tanquam curator ex Fratre suo Emichn Comitis in Leiningen & Dagipurgæ &c. filiorum Joanni., Philippi & Emichi Gregorius Nallingen Licentiatus Juris.

Philippi, Francisci & Thomæ Comitum Rheni, Comitum in Sallm & Dominorum in Fustingen consobrinorum, Henricus Hasius à Lauffen Cæsareæ Majestatis Curiæ Lutzenburgens. Consiliarius & Præses.

Philippi Comitis in Hanav, & Domini Lechtenbergæ, Gregorius Nallingen Licentiatus Juris.

Conradi Comitis in Teckelenburg, & Domini Reydæ, &c. Gregorius Nallingen Licentiatus Juris, & Antonius Meyheringus Cancellarius.

Henrici Fleckensteyn Baronis in Dagstul & inferioris generalis Advocati in Alsatia, Vendelinus Zipper Doctor Juris & Civitatis Colmariensis Advocatus & Syndicus, & M. Vitus Moll. Scriba Civitatis Hagenoæ.

Nomine Comitum & Baronum Svevici circuli, videlicet Joannis Comitis in Lupffen, Lantgravii in Stulingen, &c. suo & suorum nepotum nomine. Hugonis Comitis Montforti & Rottenfelsii, Domini in Tettnang, & Argen. &c. Judoci Nicolai Comitis in superiori Zolnerio Domini in Heyghenloch, Capitanei dominii Hohenbergensis, Sacri Imperii hereditarii cubicularii &c. Sabastiani & Ulrici Comitum ab Helffensteino Baronum in Gundelfingen &c. fratrum, Gvilelmi Comitis in Ebersteyn &c. Godefridi VVernheri, & Frobenii Christophori, Comitum & Dominorum in Zimberen, Dominorum in Meskirch & VVildensteyn. Gvilelmi & Rodolphi Comitum Sulcæ Lantgraviorum in Kleckgav Sacri Imperii in Rotvveil Curiæ Judicum &c. fratrum. Gvilelmi S. Imperii hæreditarii Dapiferi, Baronis VValtburgi &c. senioris, Romanorum Regis Consiliarii &

Cubicularii. Joannis Marquardi Baronis Conigleggæ & Aulendorpii &c. Romanorum Regis Consiliarii & Cubicularii & supremi in superiori Alsatia Advocati seu defensoris. Georgii & Henrici Sacri Imperii Archidapiferorum, Baronum VValtpurgi &c. fratrum. VValteri Baronis in superiori Geroltz Eck & Sulcio &c. & Georgii Fronsperg Baronis in Mindelheym &c. Joannes Jacobus Baro Conigleggæ & Aulendorpii.

Junioris Comitis Orientalis Frisiæ Fredericus VVesten Licentiatus Juris & Cancellarius Monasteriensis.

Philippi & Joannis à Dhnrt Comitum in Falckensteyn, Dominorum in Obersteyn & Bruch Florentinus Graseckus Secretarius VVurtenbergen.

VVolffgangi Comitis & Domini Barbi & Mulingen, M. Franciscus Kram.

Antonii Comitis Oldenburgi & Delmenshorstii, Hermannus Lasterpagen Secretarius.

Arnoldi Comitis in Benthem & Steynforderi Domini in VVevelinghoven, Antonius Meyheringus Cancellarius Tecklenburgensis.

Rodolphi Comitis & generosi Domini in Dhiepholt Joannes Meintz.

Alberti Comitis in Hoya & Bruchausen, & nomine fratrum suorum, Fredericus VVesten Licentiatus Juris, Cancellarius Monasteriensis.

Joannis Schenck Domini in Tanttenberga, Georgius à Ghavvren.

Caroli & Erasmi Schenck fratrum Dominorum à Limpurg Sacri Rom. Imperii hæreditariorum pincernarum & semper liberorum. Henricus Comes & Dominus in Castel, Canonicus cathedralium Ecclesiarum Bamburgensis, VVurtzenburgensis.

Gvilielmi Domini in Limpurg Sacri Romani Imperii hæreditarii pincernæ, & semper Liberi, Christophorus VVelsinger Doctor Consiliarius Argentoratensis.

Guntheri Comitis in Schwartzenberch Domini in Arnstat & Sondershausen, Andreas Tegernbeck Secretarius.

Joannis Henrici senioris Comitis & Domini in Schvvartzenberch, Henricus Reus à Plavven senior Dominus in Graitz & Granichfelde.

Alberti Junioris Marchionis Brandenburgensis &c. nomine Domini de Schvvartzenberch, Laurentius VVeyge Doctor Juris & Consiliarius.

Bernardi Comitis & Generosi Domini in Lippen, Henricus à Colonia Præpositus sancti Ulrici in Padeborn.

Ernesti Comitis ab Housteyn, Domini in Lohra & Kleitenberg Joachimus Dick Doctor Juris.

Conradi Comitis & Domini in Castel, Laurentius VVeigel Doctor Juris.

Philippi senioris & VValrandi consobrinorum Comitum in Waldecken, Hermannus Ulner Consiliarius.

Georgii, Christophori, & Sebastiani senioris fratrum, necnon Caroli, Mauritii, & Sebastiani junioris, Comitum in Ottenberg, & Comitis Mauritii nomine pupillorum ex quondam Alexandro Comite Joannis & Ulrici, Joachimus Comes Ortenbergæ.

Joannis & Bernardi à VVolffsteyn fratrum Baronum in superiori Sultzbergo Jacobus Hetzel Præfectus in superiori Sultzbergo.

LIBERARVM AC IMPERII CIVITATVM
Rhenensis Iurisdictionis sive lateris.

Nomine Civitatis Coloniæ, Henricus Broich senior Consul, Georgius Halteren Doctor syndicus, Joannes Rindorff Judex Senatus, & Joannes ab Hagis Secretarius.

Aquisgrani, Joannes Luntz Scriba Civitatis.

Mediomatricum Richardus Ragecourt Dominus in Amervilla, Hugo à Lupabus Doctor, & Franciscus ab Ingenheym Licentiatus.

Lubecæ, Joannes Rudelius Doctor Juris & syndicus.

VVormatiæ, Erasmus Jaspar Michael senior Consul, & Joannes Melchior Soter Scriba Civitatis & syndicus.

Spiræ, Adam à Bersteyn Senior Consul cum mandato Civitatis Freidbergæ.

Francfurdiæ, Joannes Vilker cum mandato Civitatis VVetzlar.

Hagenoæ, & Civitatum pertinentium ad provincialem præfecturam Hagenoæ, videlicet Schlestadii, VVessenburgi, Landaviæ, superioris Ehenheymii, Keysserbergæ, Monasterii in Valle sancti Gregorii, Rosheymii, & Turcheymii, Vitus Moll, Civitatis Hagenoæ Scriba, cum mandato sive commissione Civitatum Offenburgi & Zellæ ad Hamerbachum.

Colmariæ, Vendelinus Zipper utriusque Juris Doctor, syndicus.

Nomine Geylenhausen, Bruchardus weiler supremus œconomus, & VVolffgangus ab Affensteyn Eques &c. Comitis Palatini Electoris Consiliarii prædicti.

Mulhausii in Thuringia, Antonius Fleischaue Judex ejusdem civitatis.

Goslariæ, Joannes Recken ejusdem Consiliarius, & Joannes Roch Secretarius.

Tremoniæ, Georgius Halter Doctor.

Cameraci, M. Jacobus Curtius.

LATERIS SIVE IVRISDICTIONIS SVEVICÆ.

Ratisponæ, Joannes Stevverer & Osvvaldus Falco Prætor.

Nuren-

Nurembergæ, Erasmus Ebner, & Jacobus Muffelius, cum mandato Civitatum Windescheymii, Weissenburgi ad Nortgaviam, Wimphinæ, Northausii, & Schweinfurdiæ.
Augustæ, Marcus Pfister, Conradus Mair, Sebastianus Christophorus Rechlinger doctor, cum mandato Civitatis Donawerdæ.
Ulmæ, Georgius Bessererus, Hieronymus Scheilcherus, & Mathias Ulin Doctor.
Hallæ Svevorum, Leonardus Feuehterus.
Memmingæ, Fœlix Pfost Consul, cum mandato Civitatis Leutkirih.
Rotweilæ Joannes Hildenbrant Moker & Conradus Spretter Scriba Curiæ & Civitatis.
Rottenburgi ad Tuberim, Ciriacus à Rinckenberg & Bruehardus Evetardus.
Eslingæ, Hieronymus Bredlin Consul & Joannes Marehdroff Licentiatus Syndicus.
Norlingæ, Joannes Rotter Consul & VVolffgangus Vogelman Scriba Civitatis.
Reuthngæ, Ludovicus Decker Consul.
Bopffingæ, Blasius Reulle.
Uberlingæ Joannes Jacobus Harns senior Consul, & Joannes Eschlinbergerus Scriba Civitatis cum mandato Civitatis VVangæ, Pullendorpii & Buchornæ.
Gemundæ Svevorum, Joannes Rauchbein Consul.
Hailbrunnæ, Jacobus Ehinger Doctor Syndicus.
Dinckelspuhelæ, Joannes Herder senior Consul & Jacobus Muller.
Liodaviæ, Hieronymus Pappus.
Ravenspurgi, Petrus Sennerus Consul, & Johannes Christophorus Tafingerus.
Campiduni, Jaspar Zellerus.
Ælæ, Laurentius Schieken senior Consul.
Caufbeuræ, Leonardus Bonrieder & Blasius Gerardus.
Bebraci, Georgius Aschmao Scriba civitatis.
Isni, Joannes Braumeyer.
Giengæ, Rochus Ammanus.
VVeylæ, Thomas Rennigerus, & Lucas Erkingerus, Scriba civitatis.

IN HORUM testimonium nos Sebastianus Dei gratia Archiepiscopus Maguntinus, Sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, & Elector: & VVolffgangus ab Affensteyn Eques Comitis Palatini Consiliarius & Commissarius loco Frederici Comitis Palatini Electoris, nostro, aliorumque Electorum nomine: nos Ottho Sanctæ Romanæ Ecclesiæ titulo sancti Balbini Presbyter, Cardinalis & Episcopus Augustanus, & Albertus Comes Palatinus apud Rhenum, Dux superioris & inferioris Bavariæ, nostro & ecclesiasticorum ac secularium Principum nomine: Gervicus Abbas VVingartensis, & Ochsenhausensis, nostro & Prælatorum, Georgius à Nallingen Licentiatus Juris, Commissarius Comitum & Dominorum: & nos Consul & Senatus Civitatis Augustæ, nostro, aliarumque liberarum, & Imperii Civitatum nomine, nostrum Sigillum huic Actorum determinationi appendi curavimus.

DATUM in nostri Imperatoris Caroli & S. Imperii Civitate Augusta XIIII. Februarii, à Nativitate Christi, Anno M. D. LI. Imperii nostri tricesimo primo: Aliorum verò regnorum 36.

CAROLUS

Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus S. Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, ac Princeps Elector, propria manu subscripsi.

CAROLI V. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

Ann. Christi 1551.

DE IUDAEORUM FOENERATIONIBUS.

CAROLUS QUINTUS, Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus; Germaniæ, Castiliæ, Arragoniæ, Leonis, utriusque Siciliæ, Jerusalem, Hungariæ, Dalmaciæ, Croaciæ, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valentiæ, Galliciæ, Majoricarum, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murciæ, Sionis, Algarbiæ, Algeziræ, Gibraltaris, Canariæ, & Indiarum Insularum, ac Terræ Firmæ, Oceaniq; Maris, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ & Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Corinthiæ, Craniæ, Limburgi, Lucemburgi, Geldriæ, Calabriæ, Athenis, Neopatriæ, & VVirtembergæ, &c. Comes Habsburgi, Flandriæ, Tirolis, Gertiæ, Batineæ, Arthosi, Burdiosi, &c. Comes Palatinus Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ, Phirdæ, Kiburgi, Namurci, Rossilionis, Certaniæ, & Zutphaniæ; Lantgravius Alsatiæ; Marchio Burgundiæ, Oristani, Ganoniæ, & S. Romani Imperii; Princeps Sveviæ, Cathaloniæ, Asturiæ, &c. Dominus Phrisiæ, Vandalorum Marchiæ, Portenaiæ, Biscajæ, Molini, Tripolis, & Mechliniæ, &c. Fatemur palàm his literis, ac notum facimus universis,

1. Postquam in nostra & Sacri Imperii Politica Ordinatione in his Comitiis Anni quadragesimi octavi, minoris numeri, consilio ac ope nostra, ac Electorum, Principum & Statuum, absentiumque Consiliariorum & Legatorum, in fœneratitiis & usurariis contractibus provisionem fecimus, ac severè mandavimus, eosdem à nemine exerceri, sed penitus caveri, ordinem ac modum in specie dantes, qualiter Judæis in Sacro Imperio, & quousque contrahere ac mutuò daro liceat, seque in iis gerere debeant; præsertim quòd omnes & singuli Magistratus & Superioritates, sub quibus Judæi morantur, necessariam debitamque provisionem faciant, æquam legem & rationem præscribendo, ne qua ipsorum aliorumque subjecti nimiùm gravarentur.

2. Atqui verò Nobis ipsi Electores, Principes, Statusque Imperii, & absentium Consiliarii & Legati, jam in hisce nostris Comitiis hujus anni currentis, proposuerunt, quomodo & qualiter dicti Judæi, ubi nequeant palàm aut manifestè fœnerare, usurasque exercere, id tamen clandestinè quocunque quæsito colore, quaque via possint, studeant ac moliantur, dentq; omnibus modis operam ad fœnus acquirendum exercendumque; sic quidem, ut usura pro sorte in privatis obligationibus & cautionibus comprehendatur & exprimatur; quodq; iniqua illa sua debita ac postulata seu actiones contra miseros Christianos maximo dispendio & gravamine, iniquaq; pleonexia consecuti aliis Christianis divendant, & syngraphas sive obligationes ad ipsos emptores dirigant, qui posteà defraudatos & obæratos debitores ut plurimùm ac vehementer urgent, adeoque ex suis ædibus ac sedibus expellunt, cum gravi talium omnium commemoratione atque propositione.

3. Super quibus gravaminibus & difficultatibus fœneratiorum contractuum denuò cum Electoribus, Principibus & Statibus, absentiumque Legatis & Consiliariis, deliberandum esse censuimus, atq; statuimus, ne porrò Judæi syngraphas aut obligationes coram quibuscunque aliis, præterquam coram ordinario Magistratu, sub quo Christianus contrahens commoratur, conscribant faciantve: ita tamen, ne eis legitimæ negociationes & commercia in publicis ac liberis nundinis & mercatibus interdicantur vel auferantur.

4. Quòd si verò syngrapha aliqua vel obligatio constituenda esset, ea coram Magistratu ejus loci perficiatur ac constituatur. neq; Christianus aliquis de cætero cuiquam Judæo actionem vel petitionem suam adversus alium Christianum coëmat; aut Judæus tanquam creditor alii Christiano ejusmodi actionem ac conventionem aliquo pacto modóve cedat, aut in modum cujusquam contractus tradat, sub pœna amittendæ actionis aut impetitionis: quemadmodum ista omnia in proxima nostra & Imperii Politica Ordinatione prolixiùs comprehensa atque expressa sunt.

5. Cæterùm verò quum Judæi communiter in nostra & Imperii civitate Francofortensi habitantes & commorantes, hoc tempore suppliciter significarunt, quòd honesti nostri & Imperii fideles Burgimagistri & Consules ibi Francofordiæ jam pridem ante aliquot annos ipsis Judæis honestam ac benè deliberatam Ordinationem atque Decretum fecissent, per quod nemo gravari aut decipi posset; nominatim quidem inter alia sic, *quòd in negociationibus vel commerciis nulla usura pro sorte ac principali summa ponatur seu prætendatur*: ac alii plures articuli, per quos illiciti, dolosi ac fraudulenti contractus seu negociationes caveantur ac prohibeantur: accidat tamen plerumq;, ut reputati homines & insignes personæ, ex civibus, institoribus, & aliis, majoris & mediocris status, inter & extra liberas nundinas & mercatus, cum Judæis contrahant, atq; commercia habeant in causis, quæ Christianorum sæpenumerò fidem, veritatem & constantiam in contractib. & conventionib. requirunt & exposcunt, adeoq, etiam fortunam & salutem eorum concernunt, qui nihilominus tamē variis de causis vereantur conditiones & qualitates suas Magistratui aperire ac revelare, aut etiam aliis patefacere suam ipsorum tenuitatem: & idcircò tantùm ad fidem & confidentiam communium legum ac jurium receptam formam ac modum hactenus inculpatè retentam & observatam, negociari atq; contrahere possint.

6. Etsi verò talismodi fiduciaria negociatio sua spe, nostræ & Imperii Politias Ordinationi, quæ tantùm miseris ac supplicib. subditis prodesset, ne qua forte sua simplicitate injuria aut damno afficiantur, usui ac commodo esset futura, & instituta & suscepta fuisset: attamen Judæi ipsi simul & Christiani, qui prædicto modo cum ipsis agerent, prætextu dictæ Politias Ordinationis non admodùm dextro intellectu sensuve, aliis viis modisq;, fiscalib. aliisq; judicialib. processib. vexentur, perq; ea, quæ legitimis commerciis & negociationib. cum Christianis, ad sustentandam eorum vitam (cùm alioqui nec possessiones, nec alia commercia vel officia apud Christianos exerceant) omnib. modis vacent careantq;. quapropter obnixè precati, ut nostro Cæsareo auxilio ipsis gratiosè subveniremus.

7. Quandoquidem ergo Judæi omnes generatim, tenore Prædecessorum nostrorum in Imperio, Romanorum videl. Imperatorum & Regum, ordinationib. & constitutionib. communiter in omnib. casib. in quib. nullæ provisiones factæ essent, nostro & Imperii communi Romano jure uti fruiq; poterunt: ad hæc quoq; à memoratis nostris antecessoribus, & nominatim à quondam Divo Cæsare Sigismundo, felicis recordationis, undiquaque & varia privilegia ac libertates obtinentes, præteritis annis confirmavimus.

8. His igitur attentis, Judæorum nostrorum Francofordiæ humili precationi locum dedimus, atq; ita ex enumeratis aliisq; moventib. causis, deliberato animo, bona deliberatione ac justa scientia declaravimus ac enunciavimus, id facientes his mediātib. vi, virtute, potestate, atq; ex plenitudine Romanæ Imperatoriæ Majestatis, scienter & vigore harum literarum, volentes, jubentes & constituentes; Si quis vel quæ ex Judæis Francofordiæ habitans, cum Christianis, sublimis vel infimi status, mutuaret, aut alias, exceptis casib. de quib. dictæ Politiæ nostræ & Imperii Recessus commemoratus,

moratur, legitimè ac fideliter cootraheret, tenore dictorum communium Judæorum securitatem & privilegiorum quocunqoe loco, quovisq; tempore, præter liberas nundinas, annuosve mercatus id contingeret, quod ipsis non prohibetur, ejusmodi contractus & negotiationes firmæ rataeq; sint, & quocunque in judicio, si Christianus confiteatur debitum, aut alio legitimo modo, ex communi scriptoque jure probetur, prout de jure agatur, procedatur & exequatur.

9. Præterea quicquid dicti Burgimagistri ac Consules civitatis Francofortensis pro speciali, honesta legitimaq; ordinatione, communi Scripto juri conformi, prætertim Judæorum personas concernente, ac utrinq; conveniente & paciscente parte, uti ex more ac consvetudine poterunt: quod quidem his mediantibus non abrogatum esse volumus, quin ejuscemodi contractus firmos ac ratos esse jubemus, sive æs alienum vel debita, vel res alia sit quæpiam, ubicunque locorum desuper expetiatur de jure vel procedatur.

10. Mandaotes proinde ac jubentes, omnibus & singulis Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & Civilibus sive Secularibus, Prælatis item, Comitibus, Baronibus, Liberis Domiois, Equitibus, Militibus, Vasallis, Capitaneis, Advocatis ditionum, Vicedominis, Officiatis, Præfectis, Schultetis, Burgimagistris, Judicibus, Consiliariis, Civibus, Communitatibus, ac omnibus aliis oostris & Imperii subjectis & fidelibus, cujuscunque dignitatis, status, aut conditionis sint, severè ac firmiter his literis; ac volumus, ut hanc nostram Cæsaream declarationem & constitutionem ex omni suo tenore firmiter ac strennè observent; peculiariter verò omnibus & singulis Judicibus & Tribunalibus, ut super his ad requisitiooem partium in jure, prout de jure agant, procedant, decernant, exequantur; & nominatos oostros Judæos Francofordiæ, suosque successores, similiter & eos, qui horum vigore cum illis prædicto modo contrahent, non impediant, non remorentur, nec gravent, sed quietè contineant atq; cooservent nostro & Imperii nomine firmiter, nec in contrarium quicquam facientes, nec aliis facere permittentes, nulla via modóve, sub pœoa nostræ & Imperii gravis iodignationis, adeoque sub mulcta triginta marcarum auri puri cavenda & evitanda, toties, quoties quisquam in contrarium fecerit, oostræ Cæsareæ Cameræ irremissibiliter præstanda ac persolveoda.

11. Id volentes ac jobentes acriter: attestante hoc ipso diplomate sigillato nostro Cæsareo appenso: dato in nostra & Imperii civitate Augusta, die vicesima sexta meosis Martii, Anno post Christi Domini oostri Natales 1551. Imperii nostri 31. Regnorum verò nostrorum anno 36.

CAROLVS

Vidit Antonius Perenotus.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Ioannes Obernburger subscripsit.

VISITATIONIS JUDICII CAMERÆ

Ann. Christi 1556.

DECRETUM SEU RECESSUS

Actus habitusq; Spiræ, Anno M. D. LVI. die XVIII. Maij.

ONSILIARII Imperiales & designati, videlicet Gervicus Abbas Wingarti & Ochsenhusii; Wilhelmus Wernerus Comes & Domious in Cimbern & Wildenstein, Albertus à Vischborn, Capitularis nomine Archiepiscopi & Electoris Moguntini: Bartholomæus Latomus Jurium Doctor, oomine Archiepiscopi & Electoris Trevirensis electi: Dei item gratia Otho: Henricus Palatinus Rheni, sacri Romani Imperii Archidapifer, Elector, Dux superioris & ioferioris Bavariæ: Felix Hornungus Jurium Doctor, ac præsideus Lucenborgi, nomine Regis Hispaniarum & Britanniæ, tanqoam Dux Burgundiæ, ac Dominus ioferioris ditionis hæreditariæ: Dei item gratia Christophorus Dux VVirtembergæ & Teck, Comes Mumpelgarti, & præfatus Gervicus Abbas VVingartensis & Ochsenhusii nomine Prælatorum: Omphalius Juriom Doctor oomine Abbatis Monasterii S. Cornelii: Fridericus Jurium Doctor nomine Comitum: Gerlacus Rotefaber, Jurium Doctor nomine Civitatis Ulmæ: ceo ordioarii & extraordinarii, (respectivè) Visitatores fatemur his mediantibus palam. Quandoqnidem à Romanorum Imperatore, Statibusque commonibus sacri Imperii in constituendo Cameræ Judicio inter alia cautum erat, ut quotannis ad Calendas Majas idem dicasterium inspiciatur, ac visitetur, Imperator quoque clementissimus ooster conventu proximo Augustano Aooi 55. adsentieotibus Electoribus, Principibus & Statibus eam inspectionem seu visitationem, & quæ præterea necessitas requireret eisdem Calendis Maji proximè lapsis inchoari clementissimè vellet: nosq; Gervicus Ab-

Hh

bas Vinigarti & Ochsenhusii, VVilhelmus VVernerus Comes Cimbernii speciali scripto per Cæsaream Majestatem requisiti ad hoc ipsum & designati: cæteriq; nos partim ultrò, partim nostrorum nomine coordinatorum dominorum ad dictam inspectionem seu visitationem initio Maji jam memorati Anni emissis literis evocati Spiram venimus Imperatoriæ Majestati, Dominorumque nostrorum obsequio debito parentes, adeoque sacri Imperii Ordinationi pro Reipublicæ utilitate, conservandaque justitia, pace, concordia & tranquillitate Germanicæ nationis charissimæ nostræ communisque patriæ, eam quidem inspectionem vigore constitutionis suscepimus, personis dicasterii omnibus, ut decuit, ad articulos ex ordinatione desumptos inspectis examinatisque: in reliqua etiam cuncta nobis ceu designatis in hoc & visitatoribus injuncta diligenter inquirentibus. ... emque deficientias quasdam seu lapsus comperiremus, utique corrigendos eos emendandosque ... e putavimus. Quocirca Imperatorio quidem & sacri Imperii nomine tanquam eorundem designati seu Commissarii ac inspectores, quibus & constitutio Judicii Cameræ, & Decretum recens idem injungit, in hunc modum, qui sequitur statuimus & ordinamus.

1. Principio, etsi recessus Imperialium designatorum seu Commissariorum, sacriq; Imperii Statuum, visitatorum, de anno Christi M. D. L. Prætori, consessoribusq; dicasterii Cameræ modum certum expressumq; statuit, ex ordine, qui, veluti ex præscripto tum in relationib. faciendis, tum suffragiis dandis sese gerere oportebat, compertumq; est in hac inspectione tamen, pleraq; contrà, prætèrque ordinem irrepsisse, non actionib. quidem litigantibusque partib. solùm propter dilationem moramq; gravia intolerabiliaque, sed & tribunali ipsi indecora. Quamobrem tam in relationibus, quàm suffragiis consessores deinceps ordinationi atque decreto anni quinquagesimi facto pareant, eùmprimis ab omni prolixitate adeoque superfluitate in referendo, suffragando ac legendo abstinentes, tantùm ea quæ ad causam faciunt, resque deposcit proferant, ut sunt actionis articuli seu positiones, exceptiones pertinentes, responsiones, probationes, termini substantiales, quæque merita causæ concernunt, indeq; necessariò dependent. Documenta quoq; ut Privilegia, aliaq; instrumenta & scripturas seu literas summatim quantum necesse est, nec universa acta recenseant, nec disceptationes seu potius altercationes & rixas partium vel legant vel dictent, sed tantummodò ex actis quæ sunt, uti præfatum est, necessaria. Similiter & alii consessores eadem acta, disputationes & allegationes, ne interea lites & actiones remorentur ad referendum non describant, exceptis iis quæ sibi necesse fore putaverint, ex quibus inter referendum, prælegendum & suffragandum annotare aliqua poterunt & observare.

2. Jam & in relationib. sese ac suffragiis dandis consessores mutuò non obturbent, nec allegationib. vel disputationib. minimè necessariis utantur, à rixis & jurgiis se abstineant, quin magis humanitati ac lenitati modestiæq; studeant, dentq; operam, aut ab initio relationis suæ advertant, an Procuratores, Syndici, actores ac reliqui ad actiones & causas legitimè sint constituti & qualificati, nec ne.

3. Vi quoq; decreti seu constitutionis dum relationib. diffinitivarũ intersunt, in finem donec concipiantur, inscribantur, exaudiantur, & à referentib. subscribãtur, consideant, persistantq;, nec interlocutoriarũ aut recessuum sese concipiendorũ deliberationes consultationesve immittant, sed aliis ista minori numero, qui diffinitivarum meditationes explere nõ poterunt, expedienda permittant.

4. Acta autem & causæ tam veteres quàm novæ, tum interlocutoriarum tum diffinitivarũ, maximè verò insigniores ac vetustiores, quibus illæ consessurib. attributæ sunt ante alias primùm referantur, sic quidem ut alimentorum, miserabilium personarum, pupillorum, fractæ pacis, captivorum, executionum, & aliæ, ubi periculum fuerit in mora de Jure & æquitate cæteris præferantur.

5. Si quæ porrò ad supplicationes decreta dabuntur, motivas, ex quibus talia dantur, Protonotarii vel Notarii iisdem supplicationibus adscribant, quò sicubi forsan Procuratores easdem supplicationes proferent, cognoscatur, prætor ne & consessores priores motivas viderint, & quid de iis decernere oporteat, æqualitate servata in mentem revocent.

6. In sacri autem Imperii constitutionibus, & jam ista ordinatione si quis dubius sensus intellectúsve inciderit, nunc aut in futurum, sic ut Prætor & consessores in pleno consilio secundum jus commune unanimiter de eodem intellectu dubio statuere nequeant, ad Cæsaream id quidem & Imperii Status per Archiepiscopum, Principem Electorem Moguntinum, utpote sacri Regni Archicancellarium, qui ea de re interpellandus erit, referant rejiciantque.

7. Cæterùm acta ad referendũ data, Assessores diligenter conservent, atq; custodiant, haudquaq̃ in loco neglecto, unde referentiũ nomina aliis fortè, quos omninò celare oportebat, prodantur ac innotescant, neq; etiã inibi informationes Juris describi patiantur. Sunt & ministri seu amanuenses eorum jurejurando astringendi, ne heros suos ac Dominos referentes patefaciant. Quòd si verò casu aliquo secreta vel actorum vel tribunalis didicerint, ea prorsus subticeant, nulli que manifestent.

8. Assessores quoq; singuli tempore & hora justa, maturè & absq; mora in Senatu ac Judicialium audientiarum consultationib. conveniant omni excusatione (nisi urgens prohibuerit necessitas) rejecta, ne & præsentes absentium expectatione præpediantur, & res negociaq; temerè protogentur, cujus rei Prætor ipse ac Præsidentes acrem adhibeant curam in transgressores animadvertendo.

9. Quoniam verò ex constitutione Imperialis Cameræ corã tribunali in audientia latis sententiis & decretis hactenus datis unà cum Prætore Consessores octeni, inter quos Comitum aut Baronum unus in contumaciarum audientia loco Prætoris, & Assessores quatuor considebant, atqui cum multitudo controversiarum exigere videatur, ut durante audientia interim aliis quoque forensibus negociis provideatur, de cætero Prætori, aut præsidenti publicatis sententiis, factisque decretis plures non nisi quatuor, ac deinceps in contumaciarum rogationibus præterquam duo non consideant.

Reliqui verò Assessores mox in consilio pro causis determinandis finiendisque supplicationes, aliaque levia & extraordinaria negocia tractent, & quantum fieri potest, expediant.

10. Cumque Procuratores hactenus in circularibus quæstionibus quisque suo ordine locòque actionibus & causis suis omnibus proponendis auditi fuerint, quo factum est; ut primariorum seniorumque Procuratorum actiones litesve expedirentur, cæterorum autem sequentium utpote posteriorum impedirentur ac remotarentur, cui difficultati, quantum possibile fuerit, duximus obviandum esse, cùm ut æqualitas retineatur, tum ut pariter lites expediantur: constituimus igitur & ordinamus, ut non attenta ejusmodi Cameræ Judicii observatione seu ordinatione priori, nunc deinceps in causis ordinariis & extraordinariis (quibus & moderationum controversiæ adnumerentur) ad singulas primarum quatuor quæstiones circulares specialiter; videlicet in ferendis sententiis, in novis, in præfixis, & in ordinariis quisque Procuratorum suo ordine non amplius nisi in sex causis tantùm agat, finitis autem talibus rogationib. seu quæstionibus, incipiatur rursus ita ut quilibet Procuratorum sex causas ut antea proponat, hæcque reiteratio quæstionum quandiu & quousque necesse videbitur, fiat, observeturque, hoc tempe modo, ut nihilominus singulis Juridicis d[illegible]bus duæ interrogationes in contumaciis, quemadmodum prædictum est, ex ordine quoque observentur. Secundum verò temporis vel modici vel prolixi rationem & qualitatem Prætor & p[illegible]dentes, quoties reiteratione tali in qualibet audientia opus fuerit, ex sese moderabuntur atque constituent. Dabunt etiam operam Procuratores, ut & antiquiores & majoris momenti controversias actionesque initio proponant.

Judex Cameræ Judicii & Assessores hunc articulum improbât, & cupiunt abrogari, quia ad [illegible]odum & [illegible]

11. Est autem impedimento quoque controversiis pendentibus, velut ipsa re compertum est, cùm ad referendum quidem acta nonnunquam parati forent Assessores, tamen missione petita, actis minimè relatis discedant; sicque aliis consessoribus ex novo distribuantur, quæ mora ac retardatio non per sese modò nocentissima est, verùm etiam litibus ipsis ac partibus duplicem parit laborem: Quocirca statuimus & ordinamus, ut Assessores forsan missionem petentes, simul atq; eam obtinuerint confestim indicent, quænam acta quas causas penès se habeant, easque ante suam abitionem discessumque, quoad fuerit intra hoc idem tempus possibile, referre teneantur; neque aliis novis actis ad referendum, aliisve litibus audiendis interea prægraventur.

12. Compertum & hoc est, per absentiam, ac emanendi diuturnitatem Prætoris, Præsidentium, Consessorum, Administratoris, Advocatorum, Procuratorum, aliorumque dicasterii hominum, Judiciales lites causasque, ut plurimùm remorari ac impediri: quapropter longius quàm sex septimanarum spacium, inclusis quidem feriis integro anno deinceps illis minimè indulgeatur aut concedatur, nisi aliter ipsa postulaverit necessitas inevitabilis; sic ut Prætor ipse binique consessores prolixius emanendi spacium permittant, retento nihilominus stipendio, si quid ultra sex illas septimanas temporis emanserit. Neque salarium illis modò non præstetur, verùm & Prætoris Consessorumque arbitratu, ut antea dictum est, puniantur.

13. Assessores porrò in vacantiis, singulis septimanis consilio ac deliberationibus per triduum expediendis negociis intersint.

14. Etsi autem præterea constitutum erat, lites pleno consilio omnium consessorum, nisi summa necessitate cogente non tractari, compertum est tamen, nonnullas extraordinarias aliquoties hactenus coram omnibus consessoribus pleno consilio tractatas esse, quamobrem judiciales controversiæ sæpè multumq; fuerint impeditæ ac remoratæ. Hinc ergò à talibus de cætero abstineatur, & res negociaque extraordinaria, veluti acceptatio Advocatorum, Procuratorum, stipes pauperum, & alia ejuscemodi per prætorem, aut præsidentes, ac aliquos ex consessoribus eo potissimum tempore, quando ab aliis forensibus controversiis & litibus vacare licebit, conficiantur. In recipiendis quoque tabulariis seu nunciis idem observetur, sic tamen, ut Administrator à Prætore aut præsidentibus rei isti quoque adjungatur ac designetur.

15. In consilio, ac deliberationibus ea quæ non necessaria, vel per sese levia sunt, ad dilationem seu remoram aliarum litium, minimè proponantur.

16. Si documenta suæ legalitatis deinceps Notarii extranei obtulerint Cancellariæ, ac ea per Judicem Cameræ, duosque Consessores, & Administratorem inspecta probataque fuerint, nulla porrò vel supplicatione, vel decreto opus erit, sed stetur inspectioni factæ, datoque decreto.

17. Cùm tempus quandoq; levicularum rerum occatione, veluti terminorum, submissionum, recessuum quorundam extrahitur nimium, controversiarum ac litium dispendio: talia porrò ac recessus, item prorogationes & dilationes probationum ex Judiciali protocollo dentur sequente die post audientiam, siquidem submissiones citra ulteriorem amplioremve Actorum completionem (nisi fortè speciali aliqua fuerit necesse) per Judicem ac omnino duos consessores perscribantur. Quæ item testimonia talium dilationum atque prorogationum exegerint Procuratores, Prætoris præcepto jussuque ex Archivo Cancellariæ facilè obtinebunt.

18. In præsentationibus ac receptionibus Assessorum nonnunquam contingit, ut ejusdem Circi viri præsententur, non ex illius quidem Circi locis, sed aliunde oriundi & educati, in Juris cognitione tamen & doctrina sic satis eruditi, sed Circi illius, à quo præsentantur, usuum & consvetudinum rudes & ineruditi. Proinde cum tali in casu Circorum status ejusmodi aptos & idoneos viros forsan nullos habuerint, nimirum sub ipsorum Circulo natos educatosque, de proximo & non remotiore Circo alii secundum constitutionem Cameræ tribunalis præsententur ac recipiantur docti & expertes viri. Similiter fiat, ubi Prætor & Consessores ex officio quosdam alios Consessores

suscepturi sunt, quemadmodum elapsis sex mensibus maturè fieri, nullaq; mora intermitti æquum est: nulla quoq; Religionis ergò ex proximo Imperii recessu differentia habita, salvis jam vacantibus Consessuribus Statuum, quibus ex abundanti sex adhuc septimanæ post hunc Recessum elargiuntur, ad aptos idoneosq; viros conquirendos & præsentandos: quod si ita fortè factum non fuerit, Prætor ipse & Consessores ex officio, ut suprà dictum est, protinus absque mora suscipiant.

[illegible]

19. Cùm verò actæ visitationis Judicii Cameræ Anno 50. Recessus sive Decretum specificè commemorat, idque sequente Imperii recessu constituebatur in hunc modum; Ubi supplicatur, aut supplicationes offeruntur, in quibus petitio ex narratis de Jure non sequitur, veruntamen ad finem, Clausula salutaris, hujusmodi aut similibus verbis, sicuti ibidem dicitur, affixa fuerit, prætor nihilominus & consessores, non attento eo si fortè in specie facta petitio formaliter propositis narratis non respondeat, neq; concludat, secundum jus & æquitatem decernant tamen, idem illi, quod ipse supplicans in specie petere potuisset ac debuisset.

20. Quanquam autem jam dictus articulus memoratæ clausulæ salutaris, ex variis diversisque opinionibus, in tunc sequenti visitatione Anni 51. decreto alio abrogatus est: visum tamen atque è re nunc fore consultum existimamus, ut prætor consessoresque decreta sua deinceps ad supplicationes clausulæ salutari asscripta commodè convenienterq; promulgeant, atq; in hoc supplicantibus, quantum ex tempore sese resolvere poterunt, subveniant: aut si id forsan denegandum fuerit, per Protonotarios vel Notarios supplicantibus ipsis verbo tamen declaretur.

21. Cumque sæpius contingit, ut lites seu controversiæ, in quibus de declinatoriis, aut devolutionibus disputatur, sicque jam pridem sententia lata, mirum in modum remorentur, eò quòd alicui forte litis contestatio per sententiam injuncta sit, ast interea multum temporis elabitur dum istuc fiat. Item si fortè conclusio litis verbotenus facienda alicui mandetur per sententiam quoq; &c. In his statuimus quidem & ordinamus, si ad dictom diem is, cui injunctum est, litem non contestetur, nec in causa concludat, ex tunc quidem absque alia imploratione lis in continenti pro contestata, & pro conclusa causa habeatur.

22. Ad vitandas quoque alias inconvenientias atque etiam suspitiones, nolumus duos fratres eodem in dicasterio Imperialis Cameræ, quorum alter Assessur alter Procurator sit, deinceps admitti aut recipi.

23. Cæterùm nec Prætor, nec Consessores eos qui in hoc tribunali litigant seu contendunt, in familiam suam aut mensam recipiant.

24. Quod attinet ad Cancellaricos Imperialis Judicii homines, videlicet Administratorem, Protonotarios, transcriptores, tabellariorum magistrum, Notarios, Lectores, Secretarios, ingrossistas, aliosque ejusmodi ministros, inter quos cùm quandoque variis occasionibus discordiæ, rixæ, & jurgia exoriantur licet, Administratorem tamen in suo officio nullus perturbet impediatve, quin quo velit in consilii archivique conclavia quolibet tempore ingredi possit. Cui & Notarii, Lectores, aliique Cancellarici homines, ut decet, obtemperare tenentur, & ab eo ipso requisiti Registraturæ industriæque suæ rationem reddant, eos ut decet in officio quenque suo retinens.

25. Judicii autem Cancellariæ Moguntinus Archipræsul Elector tanquam Archipræsul Elector de aptis idoneisq; hominibus quantum fieri potest provideat, cumprimis quidem de gnaro expertoque Notario & Secretario tum ad complendum acta, tum fisci quoque causas negociaque.

26. Si qua porrò in Cancellaria, ejusque ministris & officiariis, videlicet Protonotariis, Notariis, Lectoribus, Secretariis, Ingrossistis, transcriptoribus & aliis ejusmodi hominibus, ac eorum ministeriis cessionis delictum, aut segnities quæpiam animadversa fuerit, in eos Archipræsul Moguntinus uti Archicancellarius mediante ipsorum juramento inquirat, & delicta seu crimina vi ordinationis emendet ac corrigat.

27. Quòd si verò emendationem pati noluerint, dimittendi eos idem Archipræsul corripiendique habeat potestatem, salvo suo quoque Prætoris & Consessorum ex qualitate delicti vique ordinationis plectendi jure.

28. Imperatorii fiscalis est in diligenti custodia justoque ordine conservare suum Protocollum, sic quidem ut in vetustioribus causis primùm procedatur æqualitate retenta, ne præter cæteros aliquis unus prægravetur, nullo prorsus aliorum omnium extraordinariorum Mandatorum respectu habito.

29. Exiguum nec illud gravamen est inter alia Imperialis Cameræ Judicii, videlicet, Procuratores unicè saltem Procuratorio munere fungi, nec item litigatoribus Advocatos sese præbere velle, & nisi partes alios Advocatos quoque conquisierint, patrocinium planè recusant: ex quo manifestum est Senatusconsulto seu decreto Anni 51. hactenus hoc in puncto non obtemperatum fuisse. Unde sancimus, statuimus & denuò atque iterum acriter præcipientes, ne & Advocatiæ munus requisiti Procuratores litigatoribus vigore præstiti jurisjurandi recusent, quò minus partes contendentes aliis Advocatis quærendis onerentur, qui potius utrumque munus tum procurationis tum advocatiæ suis clientibus ex æquo præstent, quod eò facilius efficient, sicubi minori sese litium causarumque numero prægravaverint.

30. Quanquam antea quoq; constitutum fuit, ne minimè multis sese Procurator litib. oneret, etiamsi certus ibi numerus dictus erat, qua ex re consecutum & hoc est, quòd pluribus quidem controversiis sese distringerent, ac proinde partes graviter longeque detinerent. Ergò statuimus & ordinamus, ne quis Procuratorum ultra ducentas controversias causasve ad summum absque præuotione &

tione & venia prætoris ac duorum Assessorum acceperit, & si qui jam forsan plures habent, nullas amplius sibi assumant, præterquam Dominorum clientium suorum, à quibus stipendia annua merentur, quas & summa cura studioque ad finem perducere, & nullis sese aliis præterea litibus onerare debebunt. Ne qua fortè aliàs quoq; Procuratores delinquant, aut eorum sit deficientia, omni tempore tum Prætor, tum Consessores provideant, habeantque numerum eorum juxta rationem & qualitatem causarum supplendi augendive potestatem.

31. Et quia nimiis interdum subarrationibus ac salariis partes ex ostendentes onerant, vel etiam exactionantur; postmodum Advocatos quoque forensium rerum inexpertos ignorantibus adeoq; nolentibus etiam subtendunt, quò facilè fit, ut litigatores defraudentur, dispendiumque patiantur; maximè quidem si producta & acta à recentioribus junioribusve composita ipsi Procuratores non diligenter revideant, ac sicuti res postulat examinent atque perpendant: Idcircò statuimus quidem & ordinamus, ne de cætero Procuratorum aliquis immoderatis subarrationibus salariisve litigantes prægravet, aut iis ignorantibus Advocatos alios præstituat; quin magis multò Procuratores ipsi suarum partium causas advocent, aut si qua omnino recentibus junioribusve Doctoribus uti maluerint, præsciis id tamen ac consentientibus partibus faciant, quorum etiam Advocatorum producta actaque diligenter relegant atque revideant, singula perpendendo examinandoque, ita ne quid negligentia aut defectus comperiatur.

32. Procuratores quoque & Advocati ne onerent partes annuis stipendiis aut expectatis salariis, aut quibusvis comminationibus de non inserviendo, tantum abest, ut alia pacta de quota litis remuneratoria, aliásve iniquas conventiones ullas faciant: Si verò ex æquitate cum partibus consentientibus ac volentibus, exceptis prædictis pactis prohibitis, invicem sese concordare nequiverint, ut ordinationis Judicialis supputationi & taxæ stent, sintque contenti. Quæ quidem si prætergrediantur, neutiquam tamen pacta illa conventionesve valeant, aut etiam clientes ligent; quin Procuratores quoque status sui depositione aliisve modis pro excessus qualitate corripiuntur, neq; plus exigant quàm de quolibet folio scripto, si rectè & sufficienter plenisque lineis & verbis exaratum fuerit, medium batzensem.

33. Si fortè Procurator duobus Dominis clientibus inserviens lites inter eosdem adversarias habet, eas ne quidem alii Procuratori vel Advocato, principali suo ignorante nec consentiente tradat.

34. Jam & Procuratores judicialibus audientiis maturè justoque tempore intersint, nec sine venia exeant, aliòve se absentent.

35. Qui si & à Prætore veniam absentiæ sex septimanarum toto inclusis feriis anno ac amplius obtinuerint, ac ita fortè substitutione aliqua opus habuerint, eos substitutos plenè informent oportet, neq; etiam sinat quis absque sufficienti informatione se substitui, quò magis non necessariæ submissiones omittantur, caveanturque.

36. Porrò Advocati quoque & Procuratores Judicii Cameræ si quò peregrè proficisci volunt, à Prætore ipso veniam migrandi personaliter juxta ordinationem petant, sed si in civitate manserint, per alios, ubi opus fuerit, petere possunt.

37. Lectores verò ubi suos in conclavibus labores perfecerint, nec alioqui occupati fuerint, acta in Cancellaria compleant, prospiciantque, ne aliæ quàm ad complendum necessariæ sint causæ actave in Cancellariam tradantur.

38. Provideant & hoc, ne quæ producta ex actis è conclavi aliquo perdantur, quòd si fortè fortuna casúve aliquo contigerit, copiæ perditorum scripturum, non ab uno aliquo tantùm, sed ab utroque partium Procuratore ob certas causas desumantur, excribantur & conferantur, ac sic quidem rursus ad acta restituantur.

39. Hunc recessum seu decretum loco & nomine Cæsareæ Majestatis, Electorum, Principum ac statuum sacri Imperii Prætori, Consessoribus, Administratori, Protonotariis, fiscali, Procuratoribus, Notariis, Lectoribus, aliisque Cameræ Judicii hominibus & ministris, mediantibus eorum juramentis, quibus eidem tribunali devincti ac obligati sunt, omnibus omnino & singulis injunximus observandum, donusque ab Imperatore, Statibusque Imperii mutetur, severè acriterque præcipientes ut pareant sub pœnis interminatis, gravique Cæsareæ Majestatis indignatione. Prætor autem & Consessores cumprimis advertant ad processum judicialem in contendentium partium utilitatem pariter & causarum profectum. Similiter constitutionem nuper Augustæ revisam quoque sibi habeant commendatam, quam unà cum recessu firmiter etiam suis mediantibus juramentis observent, ne quid ullo tempore quod factum oportuit omittatur aut negligatur. In testimonium singuli prænominati nostris sigillis ista confirmavimus. Spiræ, die Lunæ post Dominicam Exaudi (18. Maji) Anno Domini salvatoris nostri CHRISTI M. D. LVI.

REGIÆ MAJESTATIS, ELECTORUM, PRINCIPUM, AC ALIORUM COMMUNIUM SACRI IMPERII STATUUM

Ann. Christi 1557.

DECRETUM SEU RECESSUS

Factus Spiræ in Comitiis Imperialibus ANNO M. D. LVII.

FERDINANDUS Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, Germaniæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ; & Schlavoniæ &c. Rex, Infans Hispaniæ, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carniæ, Craniæ, Luciburgi, superioris & inferioris Silesiæ: Princeps Sueviæ; Marchio sacri Romani Imperii, Burgaviæ, Meraniæ, superioris & inferioris Lausaciæ: Princeps Comes Habspurgi, Tyrolis, Phirti, Kiburgi, & Gorciæ &c. Lantgravius in Alsatia, Dominus Vindelici Marchionatus, Portenajæ & Salinis &c. Fatemur publicè, cunctisque notificamus, Quandoquidem in Comitiis Augustanis Anno 1555. Constitutio Imperialis Cameræ Judicii Cæsareæ Majestatis charissimi fratris & Domini nostri per nos atque communes Status revisa, renovata, & quibusdam in locis mutata est: attamen in nonnullis propositis ac memoriali quidem schæda comprehensis articulis, nondum plena firmaque Prætoris & consessorum habita ad mutationem faciendam instructione, progredi visum non est. Quocirca, & ut plenior defectuum informatio & à Prætore & Consessoribus unà cum censura eorum posset haberi, placuit unanimiter nostro, Statuumque comparentium consensu decerni, ut prima Maji, effluxi anni 56. Imperiale dicasterium Cameræ, ex ordine per ejusdem Cæsareæ Majestatis dilecti fratris & Domini nostri designatos, ac Statuum visitatores, adjunctis aliis Electorum Principum, Statuumque in eodem recessu nuncupatorum ceu extraordinariis inspectoribus visitaretur: qui dicto tempore eandem visitationem inchoatam actu quoque finierunt, ejusq; visitationis relationem simul cum decreto facto aliisque articulis Cæsareæ Majestati & communibus statibus, absentiumque Legatis & nunciis proximo Ratisponensi Comitio proposuerunt.

Ex causis verò in eodem decreto Comitiali atque recessu memoratis, cùm idem justiciæ articulus tunc absolvi nequiret, & in tricesimum Maji protogaretur; cum actis porrò utriusque visitationis anni LVI. pariter & LVII. Spiræ comparerent, de eadem re consultando statuendoq; , & quicquid decreverint, actualiter id quidem in Imperio observaretur, juxta tenorem ipsius decreti.

Comparentibus igitur designatis nostris, & Electorum, Principum, Statuumque consiliariis, mandatariis & nunciis cum pleno mandato, ambatumque visitationum actis, relationibus, decretis, propositis gravaminibus, deliberationibus & incidentiis singulis suo ordine juxta Ratisponensem recessum ponderatis, productis & conclusis, equidem Cæsareæ Majestatis dilecti fratris & Domini nostri, nostroque ipsius uti Romanorum Regis nomine, dictorum designatorum, adeoque Electorum, Principum ac Statuum, Consiliariorum, mandatariorum & nunciorum loco, communium Statuum consultationes ac deliberationes, conventiones & conclusiones gratioso animo acceptavimus, approbavimus, ratasque habuimus, & confirmavimus: omniaque illa in præsenti communium Statuum Recessu præcepimus per Imperium Germanicæ nationis publicè invulgari denunciarique.

1. Quippe cùm in primordio acta ponant, in prioribus visitationibus Inspectores quosdam ex Statibus in ipsorummet locum deputari, qui neque à consiliis sint, neque ad visitationes apti idoneique, alii autem eos, qui dicasterio Imperialis Cameræ juramentis devincti, vel ita recens dimissi, ut Inspectores esse nequeant, non igitur decebit, nec visitatoribus permissum esse, ex quo designati, aliique visitatores & consiliarii hac de causa inter se contendentes, an tales admittendi essent nec ne, qua quidem disceptatione & tempus frustra extractum est, & contrariis opinionibus atque sententiis discussum. Itaque decernimus & ordinamus, ut de cætero Electores, Principes, ac Status quocunque tempore ad visitationem scripto vocati fuerint, suos consiliarios præcipuos, sibique juramentis addictos, seu Syndicos seu à consiliis existentes, qui fortè per annuum temporis spacium Judicio Imperialis Cameræ necdum astricti fuissent, ad inspectionem seu visitationem destinare poterint.

2. Deinde cùm hic in deliberationem quoque venisset; non omnibus in casibus causisque ex ordinatione Imperialis Judicii Cameræ certò liquidóve provideri posse, ac incerti quotidiè casus variique, dubiique incidere soleant, quod si igitur contingit porrò, ut de re quapiam dicasterii Cameræ ordinationis dubitetur, non ad processum quidem, sed alios articulos decisivos, aut alioqui sacri Imperii constitutiones pertinente, de qua vel Concessores ipsi in pleno consilio sese ex Jure communi resolvere & explicare nequirent: Statuimus, volumusq; tales dubitationes ad Cæsaream Majestatem, dilectum fratrem & Dominum nostrum, aut, eo extra Imperium absente, ad nos, Statusq; Imperii per amicum nostrum Archiepiscopum & Electorem Moguntinum &c. S. Imperii Cancellarium ea de re interpellatum referant, desuper sententiam suam atq; resolutionem expectanter.

3. Quan-

Ordinariis Assessoribus adduntur sedecim alii Consessores extraordinarii.

3. Quandoquidem & ex visitationibus apparet, haud minimè multas tum veteres tum novas causas vel ad definiendum vel interloquendum conclusas esse, nec minori numero existere, nondũ determinatos utiq; gravi litigantium partium dispendio, neq; ejusmodi causas ordioarii Coosessores solos hoc tempore expedire posse: Itaq; statuimus, ordinamus, ac volumus, ut idem prior ordinariorũ numerus, sedecim aliis quoq; aptis & idoneis Consessoribus amplietur, qui juxta ordinationem qualificati unà cum ordioariis jam & cooclusas causas, & quæ quotidiè dum concludontur, expedire valeaot, ac ita quidem illi ad quindecim Mensium spacium tribunali Imperatorio superaddantur atq; coordinentur, videlicet, ut ad Caleodas Aprileis vigesimo octavo aooo proximè sequẽti hunc suum inchoeot & iogrediantur statum, adeoq; ultima die Juoii Anno 59. finiant. Præsentes autem coram Imperialis Judicii Prætore compareant, accepturi singuli suum locum ex ordine.

4. Casu autem quo Cæsareę Majestatis, dilecti fratris & Domioi oostri designati seu Commissarii, & Statuum iospectores io visitatione Calendarum Maii dicti anni 59. futuri, necessarium fore putarent, illos extraordinarios ultrà, plusq; temporis in sua fuoctiooe retioeodos esse, cùm hoc ita expediri visum fuerit vel medium vel integrum annum prorogari illorum provincia, continnatiq; poterit.

5. Sugulis quoq; iisdem extraordinariis, quò majorem pro absolvendis causis operam & diligẽtiam adhibeant, ut teneotur, quingenti floreni, quemadmodum & ordinariis pro anoua mercede, idq; ex Imperialis Judicii Cameræ ærario peodantur & exolvantur.

6. Ne tamen in dicto extraordinariorum numero, statoq; comparendi tempore deficiẽtia appareat, volumus atq; debemus nos Cæsareæ Maiestatis loco, quatuor personas designare, Electores verò sex, totidemq; Circi, ad idem Cameræ dicasterium præsentare, sic ut quisq; tum Electorum, tum Circulorum, unam aptam idoneamq;, ut suprà dictum est, persooam ad Calendas Aprileis præseotem habeat, certoq; disponat.

7. Quandoquidem & hoc oecessarium existimatur, conclusas causas ante omnia expediendas & absolvendas esse, ut in reliquis eò maturius feliciusq; succedant Processus, placuit extraordinarias simul cũ ordioariis, uti suprà dictum est, tribunali Imperatorio offerri, pro partium cootroversiis absq; latiori mora terminandis: Ideoq; debemus nos ac volumus loco Cæsareæ Maiestatis dilecti fratris & Domini oostri, item sex Electores & Circi, quilibet pro se quaotò accuratius fieri poterit, exercitatos atq; expertos viros dare, qui in referendo ac suffragando secundum ordinationem se gerere possint, ubi & hoc moderamine utemur, ut hi qui antea io eodem hoc dicasterio Judices vel aulici ministri fuisseot, sicubi haberi possent, in Judiciis, Jure, ac legibus exercitati & idooei reperiãtur, utrinq; cooquirantur & acceptentur.

8. Quo & ordinarii & extraordioarii futuri Coosessores sua rectius munera obeant, dubiis incideotibus nec impediti nec remorati, statuimus, ordinamus ac volumus, ex utrisq; tum ordinariis, tum extraordinariis Coosessorib. quatuot ordioes seu classes Consiliariorũ in definitivis (seu definieodis causis & litibus) hoc modo cooftitui, ut in qualibet classe quatuor ordinarii, ac totidem extraordinarii considéant, ex quibus binæ coosiliariorum classes acta, in quibus iuxta ordinationem cooclusum est, solæ referaot, decidant, sententias cooncipiant, nullisq; aliis extraordinariis negociis, sed relationib. ut dictũ est, & decisionibus tantùm occupeotur, ooerenturq;: Reliquæ duę cõsiliariorũ classes, tum ordinarias, tũ extraordinarias, aut extraiudiciales causas, negociaq; secundum ordinatiooẽ tractent expediaotque. Veruntamẽ inter consiliariorũ ordines vicissitudine hac & æqualitate servata, dimidio quolibet anno hi, qui primùm cooclusas tãtùm retulerunt, postea ordinarias quoq; & extraordinarias agãt, Cæteri verò ad ordinarias cõsultatiooes solũmodo tractãdas accedãt.

9. Aote publicatiooem sententiarum Assessores omoes qualibet vice tam in definiendarum, quàm interlocutoriarũ fereodarum audientia, consueta hora, simul in cõsultatorio conclavi cõpareant. Deinde octo illi ad cooclusas tantùm designati io suum deliberationis locum pro causis refereodis mox se conferant, binas simul horas permaneodo. Reliqui triginta duo ingrediantur audiẽtiam, publicatis verò sententiis perlectisque egrediaotur illi, qui ad conclusas causas refereodũ tantummodò deputati sunt, duasque horas ibià persistant, aliis ad supplicationes in suum consultationis locum commeantibus. Quòd si verò proxima visitatione designati & inspectores intelligaot alia forsan commodiore via ac ordine ad explicationem causarum conclusarum tum ordinariarum tum extraordinariarum, quàm suprà ostensum est, consessorum respectu procedendum fore, habeant ipsi quidem ad provehendam eò amplius iustitiam, ac litium expediendarum potiorem ingredieodi viam, rationemque his mediantibus sibi factam potestatem.

10. Jam & intelleximus quorundam Statuum contributiones pro conservando Imperialis Cameræ dicasterio, prioribus temporibus taxas hactenus restare solveodas, quæ cootributiooum restãtes summæ ad extraordinariorum Assessorum sustentationem ut pendantur sunt necessariæ. Verùm autem ut inter Status in eiusmodi contributionibus solvendis æqualitas retineatur, absque recusatione id ac mora illi vigore sacri Imperii constitutionum ac edictorum quod debent solvaot oportet, ad quod alioqui tenentur debitores sub Cæsareæ Maiestatis dilecti fratris & domini nostri sacrique Imperii ioterminatione gravi, quo minus adversus eos iuxta conclusionem prius factam procedere fiscali fuerit oecesse, vitanda.

11. Nihilominus hisce cùm denuò atque à novo facta sit Imperatorio fiscali contra morosos illos cessatoresque iocœptis processibus mature acriterque pergẽdi potestas, simulque adversus eos, qui deinceps solutionem facere quoque ut oportet desierint,

12. Hi etiam, qui, ut suprà constitutum est, à nobis, ab Electoribus, Principibus, & Circis, in extraordinarios dantur, si quo jurejurando nobis, Electoribus, Principibus ac Statibus, aut aliis devincti sunt, liberentur. In hoc autem edictum, & constitutionē Judicii Imperialis Cameræ An. M. D. L V. Augustæ renovatam, quemadmodum Coassessores antea fecerant, jurent.

13. Porrò articulus de præsentatione primus in dicatteru Cameræ ordinatione nostra & Electorū Principum, dicens, quòd singuli spiritualium Electorum, jureconsultum aliquem doctrina & dignitate prēditū (sive is ea equestri genere natus sit, sive non, periode esse) nuncupēt atq; præsentent. Tertio autem titulo de qualitate & aptitudine personarū tum prætoris tum consessorum, in §. *Similiter* &c. in priore parte circa finem ejusdem: Qui idem articulus de præsentatione in dubium tractus à nobis, ut æqualitas inter sex Electores Principes conservetur; iam declaratur hac formula, videlicet, si qui spirituales Electores Jureconsultos dignos, & seculares Electores Principes ex equestri ordine natos suo tempore præsentandi vigore ordinationis potestatem habentes tā aptos & idoneos respectivè insta adhibita diligentia nancisci nequeant, eo in casu liberum sit omnib. Electoribus ex equestri genere natos (etiamsi non sint Jurisprudentiæ honore decorati, seu, ut vocant, graduati) itidem & Jurisprudentia insignitos, etiamsi ex equestri genere orti non sunt; nihilominus in utroq; casu, si tamen iuxta ordinationem omnibus modis qualificati fuerint, præsentare offerreq; poterunt.

14. Cùm haud etiam parum refert interestq; statibus æquè ac subditis lites habentibus; ut reputatis, eruditis, & exercitatis viris ex pleniori constitutionis formula seu præscripto istud ipsum tribunal cingatur, atqui iam nonnulli rationes mercedis ergò ampliores quærentes foro cedunt, alioq; sese conferunt, Assessores item annonæ & temporis difficultatem ac pericula unà cum aliis suis gravaminibus exhibentes, maius ac luculentius stipendium petiverunt. Quocirca præstantioribus aptioribusq; viris maior ut detur hocce apud tribunal Imperialis Cameræ commorandi perseverandiq;, aut eò etiā veniendi occasio, in hanc sententiam itū est ab omnibus Electorum, Principum & statuum designatis consiliariis, mandatariis & nunciis consentientib. & concludentibus in hunc finem constituendo ac ordinando, ut deinceps Assessoribus statutum salarium amplietur, ita ut cùm hactenus 16. batzenisibus, aut 64. Cruceris floreous numeratus fuerit, porrò 77. Cruceris à Calendis Aprilibus, anni L V I I I. inchoando numeretur ac persolvatur.

15. In visitatione autem 56. anni, comperto ordinationis Cameræ solito iureiurando, quod per susceptas personas præstatur; hanc appendicem additam esse in hæc verba, videlicet, *Cæterùm & hoc Cæsareæ Maiestatis mandatum est, ut fidem habeatis, ut iureiis ipsi Cæsareæ Maiestati & Imperio fidos ac obsequentes vos exhibituros esse: Eius Maiestatis atque Imperii iurisdictionem quantum in vobis fideliter conservaturos, neque re neque consilio contrà ituros; quinimò si quid in diversum quis machinari conaretur, eum vosq; omni studio atque diligentia à tali proposito aversuros, ac alia omnia facturos esse, quæ vos ex constitutione debebitis, absque dolo & fraude:* Hæc eadem autem appendix talis est, tamque benè ac premeditatè posita, ut dicto iureiurando rectè adhæreat; ac ita relinquatur. Ut autem firmius certiusq; appendix ista unà cum cæteris clausulis tenore iuramenti contentis, illis ipsis personis ad Cameræ Imperialis Judicium suscipiendis proponatur, omnibusque aliis innotescat, volumus omnino atque iubemus eodem robore ac firmitate, qua & alia ordinationi Cameræ Judicii inserta eandem ipsam appendicem approbatam esse atq; observari.

16. Quod attinet ad ea, quæ mota sunt circa titulum in ordinatione Cameræ loquentem de transgressionibus cōmunis ac publicæ pacis, nimirum quæ de eis quæri agiq; possit &c. super ult. §. incip. *Et siquidem ita coram nostro Cameræ Iudicio*, tit. 9. in 2. parte ordinationis, ut iisdem infitis casibus præterea ad clariorem melioremq; intelligentiam addatur, videlicet, si eiusmodi in casib. ad mulctam & pecuniariam pœnam agitur, Rei hæredes non minus pro mulcta læsionis ergò teneantur & obligentur. Hic statuimus & ordinamus, ut quocunq; tempore tales inciderint casus, & ad mulctā agatur, prætor & consessores vigore publicæ pacis, ordinationisq; Cameræ Judicii, quod est Juris communis scripti adversus hæredes promulgare atq; decernere debent.

17. Etsi quoq; titulo 53. in parte tertia ordinationis Cameræ Judicii de revisione ex inspectione actorum, quidnam in casibus revisionis & Syndicatus fiat, matura deliberatione provisum sit; Nihilominus tamen cùm quidam irrequieti homines revisionem & Syndicatum petiverint, idq; per amicum nostrum Archiepiscopum Moguntinum vi ordinationis scripto exegerint, atq; in futurum forsan alii similiter postulaturi essent: sed visitationis tempore, quando eiusmodi Revisio & Syndicatus tractari debebant, à cœpto suo absque certificatione desistunt, quo fit ut inspectores atque etiam Consessores hi, qui tempore latarum sententiarū in tribunali præstò fuerant, relictis officiis, etiamsi cōpareant, expensis & laboribus inutilibus gravantur. Quamvis igitur dicta Revisio & Syndicatus petentibus partibus deneganda non sint, est tamen eiusmodi temeritati obviandū. Proinde statuimus, ordinamus ac volumus, ut ordinatio seu constitutio sub dicto titulo in talibus emendetur, ac tempus duorum Mensium ante Calendas Maias comparendi per amicum nostrū Archiepiscopum ac Principem Electorem Moguntinensem in Citatione ad tres Menses prorogetur, statuaturq;. Quòd si tunc quis quive scripto, teste ac Indice ab intimata Revisione aut Syndicatu cedet, eaq; non prosequetur aut prosequi voluerit, idq; ante visitationem sex septimanis, in quibus Revisio aut Syndicatus situ progressum habitura erat, Moguntinensi Cācellariæ certò significet, quo vocari inspectores, Prætor item & Consessores indicto termino renunciare possint, refusis mox quoq; expensis factis, quas ille, illive, qui indicato termino renunciant refundere tenentur, nullā præterea

mulctam

mulctam aliam expectaturi, ac sic quidem à cœpta revisione aut Syndicatu absq; damno abstinere atque desistere poterunt.

18. Casu autem quo renunciatio termini sex septimanarum nulla fieret, ac revisionis aut Syndicatus petitorũ præsumptio sive instantia frivola ac temeraria existimaretur, in illos debito modo juxta qualitatẽ personæ causæq; Revisionis aut Syndicatus, Commissariorum & visitatorum arbitratu animadversio fiat, unà cum refusione expensarum ea occasione factarum, salvo eodem firmoque, veluti in ordinatione ponitur, titulo.

19. Ordinamus ac volumus quoq;, ut paragrapho constitutionis Cameræ Judicii inchoanti, *Assessores acta* &c, tit. 13. de Consessorum officio vel senatu, in prima parte ad finem, ut sequitur, apponatur, Præterea suos ministros jurejurando denunciant, ne heros seu dominos suos manifestent: & si ultrò fortè casuve secreta actorum & Judicii rescierint, occulrent, nec aperiant.

20. Quandoquidem & non minima definiendarum causarum mora inde oritur, cùm Assessores plurimas causas habentes, ad eas referendas parati sint, officia pro rerum suarum conditione & qualitate dimittant, sicq; causæ non relatæ jaceant, ac aliis manentibus Consessoribus recens, deq; novo distribuantur, ex quo non solùm permaxima, dispendiosaq; retardatio & impedimenta causarum partibus, verùm etiam duplex molestia laborq́, consequuntur. Proinde sancimus, ordinamus ac volumus, ut discedentes Consessores quovis tempore renunciatione status seu conditionis suæ confestim prætori acta perlecta ad referendum offerendo indicent, ut omni tempore prætor juxta statum qualitatemq; eorundem actorum & causarum desuper decernat, quæ acta quoq; ordine ad referendum acceptentur, ita ut discedens consessor omnia quæ penes se habuerit acta, lecta prius atque revisa didicerit, ea maximè in quibus ad referendum ac correferendum paratus est, ante discessum suum absolvat, seq; indicio isto liberet, cum hac prætoris & consessorum modestia & discretione, ne abiens protinus uno consessu senatúve omnia acta, sed ex qualitate & opportunitate in alio quoq; senatus consessu ad referendum admittatur.

21. Postquam & hoc compertum est per absentationem moramq; longam prætoris, præsidentium, consessorum, Administratoris, Advocatorum, Procuratorum cæterorumq; Cameræ Judicii hominum causas quandoq; mirabiliter impeditas esse hactenus, nemini istarum personarum deinceps amplius sex septimanis, inclusis quoq; feriis toto anno excurrendi sive emanendi concedatur facultas, nisi prægnantes fortè & inevitabiles causæ emarserint, ut alicui æstimatione prætoris & cõsessorum ulterius absentandi spacium indulgeatur, eidem nihilo secius tamen salarium reliqui ultra sex hebdomadarum temporis emansi detrahatur ac decurtetur. Alii verò, qui sine indulto ultra dictas sex hebdomadas absint, non mercede sua mulctentur solùm, verùm etiam ad censuram prætoris & consessorum pœna plectentur.

22. Assessores item singulis septimanis in vacantia tres dies, ut antea quoq; ex more factum est, cenarum accedant, negociaq; ibidem exequantur.

23. Quamvis & titulo, de Judicis Cameræ officio in senatu §. *Nec Iudex Cameræ concedat* &c. in prima parte ordinationis, ut causæ pleno in senatu omnium consessorum, sicubi non aliter postulet necessitas, non deliberentur, cautum sit: nihilominus dein ut hactenus Advocati & Procuratores in communi consilio, extra solitas aius horas tamen, quoties prætori consultum esse videbitur, admitti, ac omnes consessores interea audiri poterunt. Quod autem ad tabularios attinet, iidem per Judicem aut præsidentes cum nonnullis consessoribus, ac præsente quidem Administratore recipiantur.

24. Ordinamus porrò, volumusq;, ut dispositio sub titulo 39. de Notariis in prima parte retineatur. *Si qui Notarii extra Iudicium Imperialis Cameræ degentes, documenta legalitatis suæ in Archivum Cancellariæ mittant, & à Prætore, duobus item consessoribus & Administratore sufficientia cognoscantur, haud alia supplicatione de eadem re, aut decreto consessorum præterea fuerit necesse.*

25. Cæterùm in paragrapho, Si præterea dicti status, aut Circi &c. titulo quarto, prima parte, de præsentatione ex officio statuente, Sancimus ac volumus, ne quod utriusq; Religionis ergò vi Augustani Anno 1555. decreti, factiq; recessus discrimen, aut differentia observetur.

26. Quanquam autem in visitatione Cæsarei tribunalis Cameræ Anno 50. ac sequenti recessu Augustano Anno 51. ponebatur, ubi supplicationes offerrentur, in quibus petitio non ex narratis de Jure sequatur, attamen in fine ejusdem, clausula salutaris iisdem & similibus verbis, ut ibidem subdatur, quòd tunc eo respectu Prætor & Consessores dicasterii Cameræ non attento eo, petitionem nec in specie, nec formaliter, nec conclusivè ad proposita narrata factam esse, proferre tamen atque decernere debeant, quicquid de Jure pronunciandum decernendumq; fuerit, quodq; supplicans in specie petere potuisset, debuisseq;, rursus eadem clausula in sequentis anni visitatione abrogata, sed nunc ex actis inspectionis Anno 56. ea denuò incidente ac deliberata visum est, eandem clausulam causis ad id moventibus instaurandam esse ac reponẽdam. Nihilo tamen secius cùm prægnantes, fundatæ, atq; relevantes motivæ in hujus rei consultatione proditæ prolatæq; sint, præcipuè ad varias multijugasq; impertinentias in consiliis & Cancellaria vitandas. Idcircò statuimus & ordinamus, ut hæc clausula in supplicationibus locum non habeat, quinimò Prætor & Consessores tenore ordinationis, viq; Juris communis, ac juxta consuetudinem usumq; dicasterii Imperialis Cameræ in talibus se, ut decet, gerant.

27. Insuper ad evitandas alias quoq; impertinentias ac suspitiones, duo fratres de cætero, quorum alter sit consessor, alter Procurator, ad tribunal Cameræ Imperialis non recipiantur, nec admittantur.

28. Quæ porrò Cancellariæ Imperialis Judicii Cameræ Administratorem spectant, & personas Cancellariæ adjunctas, veluti Protonotarios, Notarios, Lectores, aliosq; ejusdem ordinis, in iis deinceps Administrator à nemine impediatur, quin suo in officio maneat impeditus, eiq; liceat in Senatum venire, & Archiva seu conclavia Cancellariæ quoties libet ingredi. Notarii item, Lectores, ac aliæ Cancellariæ personæ debitum ei obsequium præstent, moremq; gerant postulanti de Registraturis laboribusq; convenientem rationem reddentes, ut tenentur. Et quòd possit idem Administrator Lectores, aliosq; Cancellariæ addictos eò adigere, ut ad quod ex officio, functioneq; sua debent, præstent, juxta præscriptam ordinationem & consuetudinem.

29. Archipræsul autem & Elector Moguntinus, ceu Archicancellarius providebit Cancellariæ tribunalis Cameræ quovis tempore de aptis idoneisq; personis, prout fuerit necesse.

30. Et si quid deinceps in Cancellaria, ejusq; officiatis & ministris, utpote Protonotariis, Notariis, Lectoribus, Secretariis, Ingrossistis, transcriptoribus, aliisq; ejusmodi hominibus defectus admissumve fuerit, aut ipsorum culpa, aut injuncti muneris negligentia, Archipræsulis & Electoris Moguntini erit, ceu Archicancellarii sacri per Germaniam Imperii, in tales Cancellariæ personas, medio ipsorum juramento, Judicio Cameræ præstito, commeritos inquirere, atq; ex ordinationis potestate emendare atq; corrigere.

31. Si verò dicti homines Cancellarici inquisitione facta, defectibus atq; excessibus compertis reformari noluerint, aut culpa delicti dimittendi sint, idem Archipræsul in eos animadvertendi sibi faciat potestatem. Salvo tamen Prætori Cameræ Judicii & Consessoribus suo plectendi Jure, juxta constitutionem, ex qualitate delicti, visitationeq; generali ac ordinatione, quibus in hac re nihil derogatur.

32. Quòd autem litigatores quandoq; aut Procuratores taxas laborum Cancellariæ petere solvereq; recusant, statuimus & ordinamus, cùm vel ad partium vel Procuratorum interpellationem literæ sententiarum, Processuumq; aliorum descriptæ fuerint, sive Procuratores, sive principales ipsi in Cancellaria pro copiis redimendis interpellaverint, minimè illas relinquant, sed redimere atq; exolvere teneantur.

33. Similiter cùm Procuratores pro laboribus, aut aliis Cancellariæ debitis sese obstrinxerint, eâ & absq; recusatione exolvant, nec ad partes ipsas reiiciant solutionem, idq; Prætoris & Consessorum ad Receptoris interpellationem compulsu.

34. Postquàm verò taxati labores, quorum nomine cum Cancellaria partes transigere, seq; componere tenentur: diligentia omni adhibita difficilimè poterunt à partibus aut Procuratoribus earũ obtineri, atqui tamen æquum dignumq; est, Cancellariæ de precio atq; labore ut respondeatur, in quam rem magni est momenti Procuratorum industria. Idcircò tales computatos labores, aliaq; Cancellariæ debita à partibus Procuratores acri cura & solicitudine tum voce tum scripto petant, & quicquid solutum fuerit, statim Cancellariæ reddant, quemadmodum & ab ejus Administratore & Receptore interpellati dignum fide specimen suæ diligentiæ præbere tenentur. Hæc autem facere detrectantes Prætoris & Consessorum censura puniantur.

35. Casu autem quo prædicta Cancellarici laboris supputatio seu taxa non exolveretur, & Advocatus fortè vel Procurator quispiam salarii sui aut mercedis seu precii deserviti causa cor[illegible] a parte sibi Monitorium dari peteret ad solutionem faciendam, ac eadem pars litigans Cancellariæ quoq; sive de laboribus sive alia causa obligaretur, talia debita eidem Monitorio simul inserta per Procuratores judicialiter unà cum salariis eorum exigantur.

36. Porrò sui Cancellariæ labores si deberentur, sive alia debita pars quæpiam litigans obligaretur, Procuratori tamen ejusdem partis nullo Monitorio opus esset, verùm quò nihilominus tamẽ Cancellariæ suum præstetur, atq; in eo manuteneatur, fiscalis quidem erit officii, talia Monitoria & Processus ad extorquenda Cancellariæ debita ventilare.

37. Cùm & acciderit nuper, quosdã ab iniunctis sibi functionibus atq; officiis desitos, nec alios aptos & idoneos mox suũ in locum sufficere potuisse, quin & recentes novosq; rerũ illarum rudes & imperitos fuisse: unde & in senatu, audientiis publicis, & Cancellaria de tali deficientia querelæ ortæ sunt: Hinc statuimus, ordinamus ac volomus, ut Cancellarici homines, videlicet, Administrator, Protonotarii, Notarii, & Lectores semestri spacio antè missionem petant, quàm abeant. Econtrà si dimittendi aliqui fuerint, æqualitate servata tantundem ipsis spacii quoq; tribuatur.

38. Quoniam quidem & munerum quorundam Cancellariorum ratio non fert, ut duæ personæ ejusdem officii eodem simul tempore discedant, quod ferè citra dispendium tribunalis Imperatorii fieri nequit, ob id si quispiam suo officio cedere velit, alter ejusdem muneris collega suum intrà trimestre haudquaquam relinquat, ac quidem donec recens ille atq; novitius successor rerum talium aptior aliquatenus atq; peritior efficiatur.

39. Cancellaricæ autem personæ non nisi à Prætore, conscio quoq; Administratore, ubi missionem petierint, re ita temporeq; permittente, abitionis veniam obtineant.

40. Hoc ordine curaq; fiscalis suũ Protocollũ observet, eoq; incumbat, ut & in veterioribus causis primùm procedatur, & æqualitas cõservetur, ne quis præ alio fortè gravetur, non attentis quibusvis aliis extraordinariis mandatis, nisi cũ prænotione & assensu nostro, communiumq; Imperii Statuum edita, & fiscali denũciata fuerint. Porrò quod attinet ad loca seu civitates contribuendarũ pecuniarum, ut ex singulis Mensib. fiscali, quid contributum sit, ejus processuum causa significent, civitatibus autem grave forsan ac molestum videtur, eam singulis Mensibus indicationem fieri, quocirca tale

rica tale protogamus ſpacium in bimeſtre torum, quippe ut ſexies per annum taliuſmodi à civitatibus contribuenonum fiat iodicatio, quæ ſi facta ſtatuto tempore non fuerit, illo loco debitam contributionem fiſcalis non eſſe factam poret, ſeq; deinceps, ut exigit proceſſus, gerat.

41. Jam & in hoc dicaſterio Cæſareo uſus edocuit, quoſdam Procuratorio munere tantùm defungi, & ſimul clientibus advocare nolle, maximè ſi quoq; alios Advocatos non adſciſcant, ex quo liquet, decreto viſitationis Anno 51. ea in parte hactenus non fuiſſe obſecutum. Itaq; rurſus præcipiendo acriter ſtatuimus atque decernimus, ut Procuratores mediis ipſorum juramentis, quibus Imperiali Judicio Cameræ obſtricti ſunt, ne qua porrò clientibus utrunq; munus tum procurationis tum Advocationis requiſiti præſtare recuſent, neq; ita illos gravent alios Advocatos quærendo, quin aliquantò pauciores cauſas liteſve ſuſcipiant, quo partibus & advocando & procurando majori uſui utilitatiq; eſſe poſſint, niſi in ea re Prætor & Conteſſores certis ac iuſtis de cauſis & rationibus parcendum illis fore exiſtimaverint.

42. Cæterùm ſtatuimus quoq;, ordinamus ac volumus, ne porrò immoderatis ſubarrationibus, ſalariiſve clientes prægravent Procuratores, nec ignaris illis ad alios Advocatos cauſas liteſq; devolvant, ſed eas quas quiſq; ſuſcepit advocet. Quòd ſi quidem juoioribus omnioo uti voluerint Doctoribus in eiſdem fortè cauſis, conſciis id partibus ipſis fiat. Attamen nihilominus eorundem Advocatorum producta, res, actaq; diligenter examineot prius atq; cognoſcant ſic, ut ne quid diligentiæ curæq; deſiderari, aut contrà negligentiæ admiſſum eſſe videri poſſit.

43. Procuratores item & Advocati ad aonua ſtipendia clientes ſeu precia expectativa præſtāda ne adigant, nec ad ea invitos propellant, graveoive comminationibus, multò verùm minus alias pactiones aut pacta, de quota litis remuneratoria, aliaſve iniquas, injuſtas, improbaſve graveſve conventiones faciant, ſed ſi ex æquitate ſeſe mutuò concordare nequeaot, taxa Judiciali ſecundum ordinationem ſint contenti. Tranſgreſſores autē præterquàm quòd talia pacta, & convētiones nullius ſunt momenti, nec partes vincunt, Procuratores privatione ſtatus ſui corripiantur, aut alio modo, juxta qualitatem delicti puniantur. Jam & cùm operam ſoam laboremq; æſtimari cupiunt Procuratores, prius quid à partib. litigantibus acceperint, indicabunt, ſub tali quidē in delinquentes mulcta, ut prima culpa viginti florenis, altera quadraginta abſq; remiſſione aut indulgentia redimatur. Tertia verò culpa ſeu tranſgreſſione ſtatu ſuo priventur deiiciantur q;.

44. Quòd ſi duo forſan Principes & domini uno aliquo eodemq; corā tribunali Cameræ Procuratore uteotes cauſas habeant adverſarias, aut porrò ſiot habituri, idem ille Procurator abſq; prænotione conſenſuq; ſui principalis, alii Procuratori eandem litem cauſamve non tradat.

45. Etſi prætor, ut ſuprà ponitur, ſex ſeptimanas, incluſis feriis, nec amplius, Procuratoribus indulſerit, ut ea de re ſubſtitutionib. opus habeant, plenè ſubſtitutos de cauſa inſtruant oportet: Abſq; autem ſufficienti informatione, nemo ſe prorſus ſubſtitui patiatur, quò magis non neceſſariæ ſubmiſſiones præcaveantur, ſub pœna ordinationis.

46. Advocati autem & Procuratores Cæſarei Judicii Cameræ in petenda à prætore peregrè proficiſcendi venia, eam quidē ab illo coram atq; in perſona ſecundum ordinationem petant: Intra verò civitatem manentes caſibus ita accidentibus per alios id facere poterunt.

47. Item quod triceſimo titulo in priori ordinationis parte, de amborū Lectorum officio ita ponitur, videlicet, ambo Lectores Notariis in cōpletione actorum ſiot adminiculo, declaramus ac elucidamus ſequēti ſic conſtituendū eſſe, nimirū, ambo Lectores explicato ſuo in Cameris iuſto atque ordinario labore, aot alioqui nullis aliis negociis occupati, ad complenda acta in Cancellaria Notariis ferant ſuppetias, diligenter adverteotes ne quæ cauſæ aliæ in Cancellariam perferantur, quàm quibus ſolis complendis fuerit opus.

48. Fiſci nomine & hoc in viſitationibus proponebatur, quamvis duo ad fiſcales cauſas in ordinatione depntati fuerant, re ipſa compertum eſt tamen, decreta indifferenter referri, idq; aliis litib. remorę atq; impedimento eſſe, interdū deſignatis à relationib. ordinariis ad fiſcalium decretorum expeditionem evocatis, ſicq; relationibus ipſis impeditis: Quocirca ordinamus ac volumus iis duobus inſuper alios duos adiungi, qui pariter quidē extra diffinitivas reliquas omnes fiſcalium cauſarū interlocutorias, attamē extra ordinem, quemadmodum ab antiquo conſuetum fuit, concipiant atque complectantur, ne hiſce ſenatus totus oneretur, aut etiam relationes ordinariæ impediantur, quin potius mutua ope ac viciſſitudine pleraq; omnia expediantur. Dimidio autē anno quolibet effluxo, veterum deſignatorum unus, ac item recentium unus ſenatum exeat, in quorum locum alii duo ſubdantur, ut & hac viciſſitudine, ſinguli conſeſſores fiſcalium cauſarum ac proceſſuum cognitionem ſibi parent, & duo illi ſoli tali onere perpetuò non prægraventur.

49. Eſt quoq; Advocatorū & Pocuratorum nomine multorū indicatu in viſitationibus prolatum, pleraſq; litigantium ceu partium ſuarū controverſias tranſigi atq; componi, idq; ſæpenumero Prætorem & Conſeſſores latere, ex quo fiat, ut nihilo ſecius tamen in eiſdem litibus cauſiſq; ſententiæ concipiantur, ac fruſtrà quandoq; pronuncientur, in Judicii dedecus atq; contemptum, tum quoq; ad Judicum pariter & Cancellariæ vanum laborē, aliis interea litibus impeditis ac remoratis. Hinc ſtatuimus, ordinamus ac volumus, ut articulo ſub titulo, *Quæ cauſæ coram deputatis poſt Iudicialem audientiam agendæ ſint*, parte tertia. §. *item, Quando Procuratores indicare volunt* &c. Ubi de cauſis concluſis nulla fit mentio, ſequens tenor ponatur ac ſervetur, nempe, Singuli Procuratores ſuarū partium cauſas concluſas aut tranſactas Prætori Judicii Cameræ & Conſeſſorib. quoq; indicēt. Cæterùm omittentes idipſum negligenteſve, ſive unus ſit, ſive plures alii, arbitraria Prætoris ſimul & Conſeſſorum Cameræ pœna mulcteotur.

50. Quanquam & hoc in consultationibus emicuit, etiamsi prima dilatio vi ordinationis h' inde quandoq; consensu permittatur, non Advocatis tamen & Procuratoribus commissiones absq; ulteriori in specie Judiciali decreto dari; qua mora lites haud mediocriter sæpè prolongantur. Id hunc quidem in memoriam revocantes comperimus, prioribus temporibus expressè de ea re cautum non fuisse. Postquam verò idem articulus hunc in modum allegatus, litesq; hoc in Judicio eò redierint, ut in designatorum seu Commissariorum jurisdictione fundanda, decreta Judicialia promulgantor: ne qua igitur inde controversiis partibúsve remoratio dispendiosa oboriatur, simulatq; hinc inde prima dilatio, designatiq;, adeoq; ipsa Commissio concessa fuerit, Prætor incontinenti hoc aut simili verbo (*decernimus*) pronunciet statuatq;.

51. Porrò designati nostri, aliiq; coordinatorum Electorum, Principum & Statuum consiliarii, Mandatarii, & nuncii præter supradictos articulos, Relationum, Decretorum, Recessuum, taliumq; in consultationibus tractatorum etiam scædam illam memorialem in Comitiis Augustanis Anno 55. exhibitam in mentem revocaverunt, eamq; vigore Ratisponensis Commissionis in tractationé deliberationemq; venire volebant, verùm enimvero cum ipsa deliberatione apparuissent graves adeò atque prægnantes articuli ejusdem scædæ memorialis, & quidem gravamina visitationis Anno 56. comprehendi, ut absq; prætoris & consessorum postulato responso commodè nunc explicari non possent, nec illorum Apologiæ ad Comitia Ratisponensia dum perlatæ essent, adeoq; per sese rerum earum tractatio prolixa atq; difficilis esset, nec brevi temporis spacio absolvi posse videretur, scædam illam unà cum notatis gravaminibus in aliud tempus relicere fuit omnino multis de causis necessarium, Itaq; rem hanc totam communibus adhuc statibus ferè ignotam, attamen omnes concernentem, in futuro Imperii cœtu duximus proponendam, de iis omnibus id quod decebit porrò deliberaturi. Interea Prætor & Consessores, quod æquum esse bonumq; arbitrantur, in causis casibusq; incidentibus statuant ac prosequantur.

52. Hos articulos, hasq; constitutiones, ordinationes & statuta prætor & consessores, cæteræq; dicasterii Imperialis Cameræ personæ, in quantum singulos concernunt, mediis eorum juramentis, quibus Cæsareæ Majestati dilecto fratri & domino nostro, ac tribunali ipsi devincti sunt, injungimus servanda custodiendaq;, necnon Processum quoque Judicialem ad partium litigantium profectum & utilitatem: Similiter & Cameræ Judicii constitutionem nuper Augustæ Anno 55. revisam unà cum recessu in omnibus punctis & articulis firmiter servandam & exequendam esse. Quod si qua minus fiet, deficientiaq; aliqua appareat, quovis tempore correctio atq; emédatio adhibeatur.

53. Omnia hæc & singula suprà scripta, Cæsaream Majestaté, dilectum fratrem ac dominũ nostrum, hosq; tangentia pollicemur atque promittimus ex Regia nostra dignitate, & verborũ stipulatione certò, inviolabiliter & rectè observaturos ac prosecuturos, nec in contrarium quicquam molituros esse, agendo, edendóve, neque aliis nostro nomine permissuros, sine dolo & fraude. In quorũ testimonium Sigillum nostrum Regium Recessui huic atque decreto appendi fecimus.

54. Nosque Electorum, Principũ, Prælatorum, Comitum, & Dominorũ, sacriq, Romani Imperii liberarum civitatum consiliarii, mãdatarii & Legati infrà scripti fatemur palàm, publiceq, gratiosissimorum, gratiosorumque Dominorũ ac Magistratuum nostrorum nomine communiumque sacri Imperii statuum hoc recessu mediante omnia & singula suprà dicta puncta & articulos, scientia, voluntate, consilioq; nostro inchoata atque finita esse. Consentientes quoque in ea omnia & singula, dominorum & Magistratuum nostrorum, communiumque sacri Imperii statuum loco, ceu mandatarii hujus *vi* virtuteque recessus. Qua etiam vi virtuteque suprà dicti Ratisponensis recessus communiter conclusi articuli, constitutiones & statuta à communib. sacri Imperii statibus verè, firmiter, atque irrefragabiliter observari perficique debent sine dolo.

55. Sunt autem hi subscripti Cæsareæ Maiestatis designati seu Commissarii, & Electorum, Principum, & Statuum consiliarii, mandatarii & nuncii &c.

Datum in nostra Regis Ferdinandi, & sacri Imperii civitate Spira 16. die Augusti, Anno post Christi domini nostri nativitatem Millesimo quingentesimo, & quinquagesimo septimo, Nostrorum verò regnorum, Romani quidem vigesimo septimo, & cæterorum tricesimo primo.

Anno Christi 1560.

FERDINANDI IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

DE CONFIRMATIONE SUÆ ELECTIONIS IN IMPERATOREM Romanorum, & gratulatione ad electum Pontificem.

Beatissimo in Christo Patri & Domino Pio Quarto, divina providentia Sacrosanctæ universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo.

BEATISSIME in Christo Pater & Domine, Domine Reverendissime; post humilem commendationem filialis observantiæ nostræ cõtinuum incrementum, Si unquã alias, his certè proximis diebus gratissimum nuntium nobis allatum est, quando nimirum (quod felix ac faustum sit toti Christianæ Reipublicæ) intelleximus, Sanctitaté vestram Reveren-

Reverendissimorum DD. Cardinaliũ unanimi consensu, Sp. Sancti gratia cooperante, ad fastigium Sumi Pontificatus, & supremũ sanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ curã atq; administrationem, electã & susceptam esse. Nam præterquã quòd hæc lætitia sit & esse debeat publica, atq; cõmunis omnibus Christianis, & iis præsertim, qui afflicto Religionis & omniũ Rerumpublicarum statui consultum cupiunt, eò quod divina benignitate talis pastor Ecclesię Dei obtigerit, qui prędictus sit tot virtutibus, ejus eximiã prudentiã, sapientiam, sumamq; pietatẽ, & præclarissimũ in rẽ Christianam studium eidem Reipublicæ Christianæ non nisi maximo ornamento & commodo futurum: nobis tamen specialis etiam causa est lætandi propter veterem noticiam & familiaritatem nobis á plurimis jam annis cum Sanctitate vestra intercedentem. Cui quidem tuendæ & conservandæ Sanctitas vestra nullis unquam officiis defuit. Eam verò nostram lætitiam cùm ita commota esset primo illo nũtio, ut ejus incremento vix videretur reliquus esse locus aliquis, auxerunt tamen supràquàm dici queat, literæ Consiliarii & Oratoris nostri, Nobilis fidelis nobis dilecti Francisci Liberi Baronis de Turri, necnon ea quæ nobis Nobilis fidelis nobis dilectus Georgius á Madrutio Liber Baro, coram nobis retulit, summam illam paternam benevolentiam concernentia: quam Sanctitas vestra non modò in his sermonibus, quos cùm eo sæpiùs post auspicatissimam suã electionem conferre dignata est, verum etiam in publica sacri illius Collegii Reverendissimorum Dominorum Cardinalium cõgregatione erga nos palàm declaravit, ubi scilicet tam amanter, tam paternè, tamq; sapiẽter negotio & difficultati illi, quam olim nobis Sanctitatis vestræ prædecessor Paulus Quartus moverat, justum & optatum finem imponere voluit. In qua quidẽ te plurib. explicanda, non est quòd has literas nostras absumamus, præsertim cùm id apud Sanctitatem vestram, quæ cios est summa æquitas, supervacaneum censeamus, ut quæ causæ nostræ rationes non omninò habeat incognitas: sed tamen si Sanctitas vestra uberiorem adhuc & exactam istius negotii notitiam teneret, clariùs adhuc cognitura esset, quàm præter omnem rationem & æquitatem, & absq; omni culpa nostra diversis cavillationibus onerati & traducti fuerimus, quibus jam tandem appositum esse justum finem merito Sanctitatis vestræ, cùm optimæ & paternæ erga nos voluntati, tum eximię integritati ac justitiæ acceptum ferimus. Porrò licet hoc triduo vel quatriduo hinc profecturus sit solemnis noster Orator, cui munus Sanctitati vestræ nomine nostro, qua par est submissione, congratulandi debitumq; & solitũ reverẽtiæ ac devotionis officium more Dominorũ prædecessorũ nostrorum, electorum Romanorũ Imperatorũ præstandi imposuimus, tamẽ cùm is nõ possit illuc pervenire tam brevi, quàm nos vellemus, equidẽ teneri nõ potuimus, quin hasce literas nostras pręmitteremus, quib. saltẽ possit quadãtenus satisfieri ardentissimo nostro desiderio Sanctitati vestrę animi nostri candorem quàm primùm contestandi. Quamobrem non modò Sanctitati vestræ ex animo & obsequenter congratulamur, sed etiam pro ista mirifica in nos paternæ & piæ voluntatis suæ demonstratione quas possumus maximas agimus & habemus gratias: eidẽ Sanctitati vestræ ingenuè pollicentes, nos summo studio operã daturos, ut necubi Sanctitas vestra ullum vel grati animi, vel filialis observantiæ Sanctitati vestræ & isti sanctæ Sedi debitæ officium in nobis requirere possit: Deum Optimum Maximum summis precibus orantes, ut pia Sanctitatis vestræ consilia & instituta ad laudem divinæ suæ Majestatis ac beneficium totius orbis convertere, eamq; diu salvã & incolumẽ tueri ac conservare, ac prosperis rerũ successibus, omniq; demùm felicitatis genere fortunare dignetur. De qua quidẽ nostra studiosissima intentione, ac filiali erga Sanctitatẽ vestrã & sanctam Apostolicam Sedem observantia & devotione, supradictus noster Orator Franciscus Liber Baro de Turre Sanctitati vestræ pleniorem fidem facere poterit: cui dignabitur Sanctitas vestra de his & aliis rebus, cum ea humiliter tractaturo, interim dũ alter noster Orator subsequatur, benignas aures præbere, & nos quoquo loco & tempore * æternè ac benevolè commendatos habere. * Fol. paternè.

Datum in civitate nostra Vienna, die XVI. mensis Januarii, Anno Domini M. D. LX.

Sanctitatis vestræ

Humilis & obsequens Filius

FERDINANDUS.

Anno Christi 1562.

FERDINANDI IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

DE CONCILII LIBERTATE, ET REFORMATIONE ECCLESIÆ.

Beatissimo in Christo Patri & Domino, Pio IV. divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo.

BEATISSIME in Christo Pater cùm proximè præteritis diebus, divina benignitate feliciter confectis gravissimis illis negotiis, quæ partim cum Electoribus ac Principibus sacri Romani Imperii, partim verò in provinciis nostris Austriacis ad Rhenum sitis, tractanda habuimus, in hunc nostrum Comitatum Tirolensem pervenissemus, quò nos non modò res nostræ privatæ vocarunt, verùm etiam propinquitas loci, in quo hoc tẽpore sacrum generale Concilium celebratur, invitavit, ut pro ea cura, quæ nobis ut Imperatori Ro-

manorum, & supremo Ecclesiæ Advocato & protectori, incumbit, salutem & utilitatem ipsius promovendi, de ejus statu exactè edocti, ei quacunq; in re opus foret, favore, patrocinio & auxilio nostro præstò essemus; magno profectò cum animi nostri dolore intelleximus, res sacras illius Synodi non eo modo ac ordine procedere, quo nos cum omnibus piis vellemus, & afflictus Reipublicæ Christianæ, & præsertim oppressæ ac deficientis in dies magis ac magis Catholicæ Religionis, status ... ita ut verendum sit, nisi properè salubria adhibeantur remedia, is futurus sit Concilii exi... & universo Christiano orbi scandalum & offensionem præbeat, & iis, qui ab obedientia ... vestræ ac sanctæ Sedis Apostolicæ recesserunt, ridendi materiam, & illas, quas amplexi ... discrepantes ab orthodoxa fide nostra opiniones maiore obstinatione retinendi incitamentum exhibeat.

2. Ut enim multa alia taceamus, certè valde inconveniens videtur, rem in eum locum iam esse deductam, quòd iam aliquot mensium spacio nulla fuerit celebrata Sessio: &, quod gravius est, dum nos & alii Christiani orbis Reges & Principes Catholici, gaudentes antiqua Catholicorum unitate & concordia, speramus Dei beneficio aliquando futurum, ut Catholicæ religionis nostræ adversariis inter se opinionibus & hæresibus distractis, & invicem altercantibus ac pugnantibus, Orthodoxa fides nostra reflorescat, sicuti certè manifestum est, eorum discordias ad restaurandam Religionē Catholicam plurimū afferre momenti! proh dolor, ipsi quoq; Patres & Doctores in Concilio existētes ad cōtentiones & dissidia cū maxima iactura & dictorū adversariorū iubilatione prorūpere incipiāt. Quę quidē incōmoda, sicuti Sanctitatē vestram nequaquā latere arbitramur, ita quoq; persuasum habemus Sanctitatē vestram, quæ eius est eximia pietas, & optima in rem Christianam voluntas, ut communem parentem lubenter eas vias & rationes inituram, per quas exortæ difficultates explicari, & negotia illa ad gloriam & laudem divini nominis, & ad beneficium universæ Christianitatis dirigi queant, ut tandem, superatis præsentium dissidiorum & motuum procellis, optatum quietis portum attingamus.

3. Circumferuntur quidem rumores & sermones quotundam non admodum commodi, neq; nobis grati, videlicet Sanctitatem vestram cogitare de dissolutione vel saltē suspensione ipsius Concilii: quibus tamen rumoribus nescimus quanta sit tribuenda fides, & existimamus Sanctitatem vestram, si quid eiusmodi habet in animo, hoc potissimùm perplexo & intricato rerum statu, qui videtur esse in Concilio, ad id fuisse inductam. Nos verò (ut sanctitati vestræ pro eius æquanimitate & paterna in nos voluntate, nostroq; nostro in Sanctitatem vestram filiali studio, quod sentimus, ingenuè patefaciamus) longè secus iudicamus. Etenim nostro iudicio præstaret nunquam cœptū fuisse Concilium, quàm imperfectum relinqui & suspendi, nedum præter nostram aliorumq; Regum & Principum Catholicorum expectationem & consensum prorsus abrumpi atq; dissolvi. in qua sententia confirmamur non levibus, ut nobis videtur, rationibus. Timendum namq; foret, ne ex ista dissolutione aut suspensione, ultra scandalū, quo totus offenderetur orbis Christianus, ac præter Sāctitatis vestræ & totius ordinis Ecclesiastici contemptū & vilipendiū, ac prȩiudicium, quod & huic & futuris Oecumenicis Conciliis inferretur, alia quoq; irreparabilia mala mox consequerentur, maior videlicet à Catholica Religione defectio, & iactura interitusq; illarū etiā exiguarum reliquiarum populi Catholici, quæ adhuc supersunt, cū in sacri Romani Imperii ditionib. ac regnis ac dominiis nostris hæreditariis, tum & in aliis regnis atq; provinciis, siquidem frustratæ ea, quam in hoc Concilio posuerant, fiducia, ipsæ quoq; seductorib. aures faciliùs essent præbituræ. Neq; defuturos crediderimus etiā ex Catholicis, qui interpretarentur, eiusmodi dissolutionem vel suspensionē fieri studio impediendæ reformationis, quam à tot annis expectamus & requirimus, tamq; necessarium iudicamus, ut sine ea frustrà esse videatur meliorē Ecclesiæ statum sperare. Ad hæc Sanctitas vestrā proculdubio recordatur, haud ita pridem mentionem fuisse factam instituendorum Conciliorum nationalium ea verò quia Sanctitas vestra semper iudicavit, sine summo discrimine & miserāda animorum distractione celebrari non posse, omnibus modis illa sibi impedienda esse duxit, neq; cōmodiorem aut efficaciorem evitandi huius periculi invenit, quàm generalis & Oecumenici Concilii celebrationem. Itaq; nunc Sanctitati vestræ sapienter expendendum & considerādum relinquimos, annon pleræq; Christianæ Reipublicæ nationes, dissoluto aut suspēso generali & Oecumenico Concilio arrepturæ esse et occasionem refricandi & renovandi factam à quibusdam antehac mentionē nationalium Synodorum, utcunq; nunc sopitam, adeoq; ad rem ipsam omni ulteriore cūctatione remora deventuræ. Quod illarum institutum, si omninò decreverint in illum eventum executioni committere, non videmus, quæ tandem huiusmodi conatib. sese opponendi aut eosdem removendi facultas sit superfutura. Quocirca existimamus, unicum esse mediū, quo tot & tā insignea difficultates atq; incommoda præcavebuntur, si Sanctitas vestra non patietur Concilium hoc generale dissolvi, neq; suspendi, sed operam datura est, ut id per vias debitas & competentes ad felicem & optatum exitum perducatur.

4. Quod & ipsum nō aliter fiet, nisi fiat seriò tamdiu expetita reformatio, ipsiq; Concilio salva & integra sit antiqua & solita sua libertas, ita ut, quemadmodum informati sumus à piis & eruditis viris, in priscis plerisq; Conciliis, & præsertim iis, quæ pro præcipuis habentur & sancta vocantur, observatum fuisse, liceat nunc quoq; non solùm Sanctitatis vestræ Legatis, verùm etiā Patrib. ac insuper nostris ac aliorum Regum & Principū Oratoribus & Procuratoribus proponere, quæ quisque universaliter ad conservandam religionem Catholicam, ac obedientiam Sanctitati vestræ & sanctæ Sedi Apostolicæ debitam, pertinere; vel particulariter cuiusque regni aut provinciæ

vinciæ necessitatem & utilitatem postulare cognoverit: Patribus verò liberè & sine metu aut respectu dicere & * discernere, quæ cuilibet Sp. Sanctus & conscientia suggesserit, servato utrinq; bono ordine, per quē facilè evitabitur, si quę timetur in hac parte confusio, ita ut non opus sit de his rebus, quæ per Concilium sunt determinandæ, aliorsum extra Conciliū recurrere. Et planè confidimus, Sanctitatem vestram nequaquam consilia sua conversuram, aut permissuram, ut hoc tempore exulceratissimo ac turbato rerum statu, in celebratione Concilii, contra exempla maiorum, novi quicquā introducatur, quo libertas ipsius Concilii quodammodo impediri seu violari videatur: sed eā Sartam tectamq; conservaturam, ac simul etiam apud Legatos & Patres Concilii curaturam, ut negotium reformationis, considerata ejus inevitabili necessitate, omni quo poterit studio promoveatur. Quo nomine Sanctitatem vestram impensissimè oramus & obsecramus.

* Fot. decernere.

5. Neq; verò Sanctitas vestra hoc loco suspicari velit, quod magnis à Sanctitate vestra precibus petimus, nos id agere, ut Sanctitati vestræ legē præscribamus, aut eam, quo modo officio suo pastorali fungi debeat, instruamus, cujus sapientiam, pietatem, & in regenda Ecclesia felicitatem magni facimus, aut etiā ut eam superioritatē, dignitatem vel auctoritatem, quæ eidem S. V. jure ac merito competit, labefactemus vel in dubium revocemus: cuius tuendæ & conservandæ hactenus semper fuimus, erimusq; posthac quoquo tēpore studiosissimi, nō recusaturi eā ob causam ullos unquam labores, curas & molestias, adeoq; fortunarum & salutis discrimen, si necessitas postulet, subire. Sed posteaquam varia ad nos de præsenti statu Concilii allata essent, quibus homines tam à Sanctitate vestra & Sede Apostolica, quàm à Concilio magis magisq; alienari viderentur, & quæ gravioribus incommodis ansam facilè præbere possent, existimavimus nostras partes esse, tanquam primogeniti & obedientissimi Ecclesiæ filii, ejusdemq; Advocati, ut Sanctitatem vestram de iisdem certiorem redderemus, & ut ipsa prudentia sua, divino invocato auxilio, ab Ecclesia tanta mala propulsaret, officiosè rogaremus & cohortaremur, id quod Sanctitatem vestram speramus pro animi sui moderatione, & paterno in nos amore, benigno & æquo animo laturam, & iis, quæ commemorata sunt, incommodis aptum & conveniens remedium adhibituram esse. Qua in re pollicemur nos Sanctitati vestræ filiali nostro auxilio affuturos, omniaq; ea præstituros esse, quæ ad nos pro ratione muneris nostri Cæsarei pertinere noscentur.

6. Et quoniam testantur Historiæ, præsentiam Summorum Pontificum & Imperatorum in Cōciliis Ecclesiæ & Christianæ Reipublicæ maximam sæpe attulisse utilitatem, ut nos hanc quoq; operam Christiano orbi in hac summa necessitate præstemus, volente Deo, ipsi lubentissimo animo, ac sepositis omnibus aliis gravissimis nostris difficultatibus ad Concilium veniemus, & progressum eius præsentia nostra, quoad eius unquā fieri poterit, promovere studebimus. Sanctitatē tamē vestrā hoc loco iterum atq; iterum enixè rogamus, ut & ipsa id laboris suscipere, & afflictæ Ecclesiæ sua in Concilio præsentia, tanquam fidelis pastor & pius pater, benignè consulere non gravetur. Ita namque sperandum erit, exortas difficultates parvo negotio explicari & extingui, & quæ absente Sanctitate vestra incommoditates in posterum facillimè, cum ingenti Concilii perturbatione, necnon Sanctitatis vestræ insigni molestia, excitari poterunt, præcaveri & reprimi posse: ita ut tandem divina benignitate omnia suo debito ac legitimo ordine ad optatum & lætum finem perveniant, atq; ad laudem & gloriam Dei demum Ecclesiæ pristina pax, unitas & concordia, restituatur. ad quē scopum duntaxat omnia nostra consilia, omnesq; cogitationes & actiones nostræ respiciūt; nec dubitamus, Sanctitatem vestram ad eundem unà nobiscum finem tendere, à qua ad hæc officiosa & è puro corde & Christiano zelo profecta scripta primo quoq; tempore benignum & paternum responsum expectabimus: quam Deus misericors Ecclesiæ suæ quàm diutissimè salvam & incolumem servet.

S. CÆSAREÆ MAJESTATIS ARTICULI

Anno Christi 1562.

DE REFORMATIONE ECCLESIÆ,

Per Oratores in Concilio Tridentino propositi.

ORANDUM in primis Summum Pontificem, ut seipsum & Romanam Curiam reformari benignè patiatur.

2. Ut numerus Cardinalium reducatur, si non ad duodenarium, saltem ad duplicatum cum duobus supernumerariis, nempe XXVI.

3. Providendum, ne fiant ampliùs dispensationes scandalosæ.

4 Revocandas omnes exemptiones contra jura communia passim concessas, Monasteriaq; omnia sub Episcopi potestate constituenda, sub cujus sunt diœcesi.

5. Tollendam prorsus pluralitatem beneficiorum, & statuendum, quòd singula Collegia singulas erigant scholas: & quòd ecclesiastica non dentur conductitiis Presbyteris.

6. Episcopos omninò ad residentiam cogendos, nisi in extrema Ecclesiæ necessitate, ut officia sua per seipsos non per vicarios exerceant. Quod si Episcopi non sint idonei vel potentes, non uni vicario totius diœceseos curam mandandam, sed pluribus personis & Theologis theologica, & Canonistis canonica negotia, insuper visitationes diœcesianasq; Synodos quotannis habendas.

7. In Ecclesia omnia ministeria gratis præstanda, & quæ sunt adeò tenuis reditus, ut ministeria Ecclesiæ absq; quotidianis emolumentis nequeant supportare, incorporanda cum aliis beneficiis non Curatis pinguioribus.

8. Revocandos veteres Canones contra Simoniacam pravitatem.

9. Fortassis expediret humanarum sanctionum multitudinem nonnihil contrahere, superfluis resectis, nec Prælatos suas constitutiones æquare obligationi juris divini.

10. Excommunicatione non utendū extra casum peccati mortalis, & notoriæ irregularitatis.

11. Providendum ut diligenter & devotè in divinis officiis preces effundantur, quæ aliquando ita præcipitatè à celebrantibus proferuntur, ut nec ipsi se intelligant, nec ab aliis intelligantur.

12. Breviaria & Missalia purganda, resecandaq; omnia, quæ non ex divinis sint desumpta literis, & tædiosam prolixitatem psalmorum & orationum, habito delectu, contrahendam.

13. Fortasse permittendum, ut liceat alicubi Latinis Canticis preces lingua vernacula fideliter versas intermittere.

14. Cogitandum qua ratione Clerus ad vitam priorem reducatur.

15. Quo pacto Monasticus Ordo ad primitivam institutionem redintegretur, nè tanta Monasteriorum divitiæ tam flagitiosè dissipentur.

Et hoc de morum abusuumq; reformatione.

16. Quod autem ad dogmata attinet, considerandum sacro Concilio, an non res ipsa efflagitet aliqua juris positivi relaxare, & circa communicationem sub utraq; specie consuli desiderio exterarum nationum.

17. De esu carnium & jejuniis aliquid de pristino rigore remittendum, super quo tamen prudenter considerandum.

18. Conjugium Clericorum aliquibus nationibus concedendum.

19. Et ita conciliatis populorum animis, tollendas deinde multiplices Evangeliorum postillas, & novam per peritos Theologos faciendam; & similiter novam Agendam, quam si qui Parochi noluerint recipere, tunc pœnas graves eis injungendas.

20. Verùm quia hoc modo mali Parochi citiùs poterunt expelli, quàm substitui meliores, ideò quædam ad hanc difficultatem amovendam necessariò recensentur.

21. Primò, unum Catholicum Parochum præficiendum interim pluribus ecclesiis.

22. II. Videndū diligenter, an aliqui ex iis sectariis possint ad Catholicā fidē reduci, & ideò eos, qui sanioris mētis videbuntur, in proximā Catholicam Academiā mittendos & breviter erudiēdos.

23. III. Injungendum Episcopis Academiam non habentibus, ut in Academia vicina eligant Collegium pro adolescentibus Theologiæ studiosis alendis & instituendis.

24. IV. Limitatū auctorū catalogū edendū, qui legi debeant in scholis, nec alios admittendos.

25. V. Plures Episcopatus in latioribus provinciis erigendos, & opulenta Cœnobia in hunc usum converti posse.

26. VI. Quod autem spectat ad bona ecclesiastica in usus profanos conversa & distracta, præstaret fortè hoc tempore ut hæ dissimulentur injuriæ.

27. Ultimò, Romanos Patres Concilio præsidentes dare operam debere, ne quæstionibus, quę offendiculas parere possint & contentiones, ut hæc, an sit residentia de iure divino necne, aut similes proponantur, aut si id vitari non possit, non patiantur saltem effundi in bilem, nec efferri in fabulam adversariorum.

Anno Christi 1562.

S. CÆSAREÆ MAJESTATIS ORATORUM

SCRIPTUM

DE COMMUNIONE CORPORIS ET SANGUINIS Christi sub utraque specie,

Patribus Concilii Tridentini exhibitum XXVII. *die Mensis Iunii.*

ILLUSTRISSIMI & Reverendissimi Domini Legati, ac Reverendissimi Patres: Domini Oratores sacræ Cæsareæ Maiestatis, Domini nostri Clementissimi, officii sui ratione, ac singulari quodam Sedis Romanæ auctoritatis & potestatis propagandæ studio adducti, faciendum sibi existimaverunt, ut Dominationes vestras Reverendissimas nonnullis de rebus admonerent, antequam ad dicendas sententias veniretur. Quæ quidem res eiusmodi planè sunt, ut iis velut fundamentis quibusdam tota præsentis consultationis vestræ summa niti videatur.

1. Ac

1. Ac primum quidem, ut inde initium ſumatur, auditi ſunt per hoſce dies omnium ordinum theologi de propoſitis per Illoſtriſſimos Dominos Legatos articulis, præclarè illi quidē & copioſè, ſed ad regnorum & provinciarum exterarum ſtatum ac rationem, non ſatis accōmodatè diſſerentes.

2. Neq; verò mirum id videri debet. Etenim ita illi felici ſidere ſunt nati; & iis maximè à Deo in regionibus collocati, in quibus integra adhuc ſunt omnia, ut ſuis tantum bonis; ſua illi felicitate contenti, de alienis malis, deq; iis miſeriis, quibus exteræ natioòes conflictantur; non magnopere ſoliciti eſſe videantur. Precandus eſt Deus omoipotens, ut hanc illis felicitatem diuturnam eſſe velit. Utinam verò eo loco res noſtræ eſſent, ut nos quoq; ad iſtam tranquillitatem aſpirare poſſemus. Sed ut res ire cœpit, niſi nos Deus miſericordiæ ſuæ oculis aſpexerit, & ſacroſanctum Oecumenicum Concilium pro ſua benignitate noſtris * nationibus conſuluerit, magnopere verendum eſt, ne his etiam, quæ nunc quidem peſſima eſſe videntur, non ita multò pòſt longè etiam deteriora in Eccleſia Dei ſuboriantur. * Al. rationibus.

3. Quapropter Dominationes veſtras Reverendiſſimas iidem Domini Oratores vehemeoter rogatas volunt, ut hæc paucula, quæ nunc perlegeotur, attentè audiant, diligenter conſiderent, ac ſuis ponderibus examineor, atq; ita ſe ad dicendas ſententias comparent, ut orationem atq; adeò omnem curatiooem ſuam noo tantum ad ſanos & ioeolumes Reipublicæ Chriſtianæ partes accommodent, quæ nullo remedio egent, ſed morboſa & malè affecta Eccleſiæ membra ob oculos proponant, inq; illis ad priſtinam ſanitatem revocandis omnes curas, omoes ſuas cogitationes defixas habeant.

4. Id autem longè commodiùs fiet, ſi prius quæ ſint illæ partes, qoæ veſtrā opem auxiliumq; implorant, ac quomodo affectæ ſint, quàm optimè intelligatis. Primum igitur de Boëmiæ regno, poſt de aliis dicendum eſt, idq; quàm fieri poterit breviſſimè.

5. Nihil opus fuerit hoc loeo rem altiùs jam inde à Conſtantienſis Concilii exordio repetere. Neminem enim hîc eſſe arbitraotur, qui illorum temporum hiſtoriam planè cognitam non habeat. Illud dicendum eſt tamen, ab eo uſq; tempore eam in Boëmia retentam eſſe conſuetudinem, quam nulla † Conſilia, oullæ rationes, nulla unquam vis, neq; ipſa arma & bella eripere potuerunt, ut populo etiam calix in communione à Sacerdotib. præberetur. à quo quidem calice ea populi pars, quæ hujus partis eſſet, Calixtinorum ſive Subutraq; nomen accepit. † Concilia.

6. Atq; hæc quidem factio latiſſimè in eo regno patet, & primarios etiam viros & magiſtratus quoſdam complectitur.

7. Anteà quidem huic parti benigniſſima mater Eccleſia pro ea poteſtate, quam à Deo habet, pro rerum ac temporum ratione leges & conſtituendi & abrogandi certis quibuſdam conditionibus permiſerat, ut calice uti poſſent.

8. Poſteà cum, ut fieri adſolet, non ſatis religioſè neq; verò diligenter conditiones & pacta illa ſervarentur, proviſio illa cœpta eſt à Pio II. Pootifice Maximo revocari. Sed cum Sedes Apoſtolica aberraotem hanc ovem ad cæteras aggregare cuperet, primùm Paulus III. Deinde etiā Julius III. felicium recordationum Summi Pontifices, Nunciis quiboſdā ſuis negotium dederunt, ut Boëmis in Eccleſiæ gremium receptis Calicis uſum permitterent. Tum etiam inchoata, ſed propter graves quaſdam difficultates impedita res, perfici noo potuit.

9. Ad extremum Cæſarea Majeſtas & Dominus noſter Clementiſſimus, hoc tempore poſt centum & quadraginta ferè annos, pro ſingulari ſua pietate ac Chriſtianæ & Catholicæ, religionis noſtræ conſervandæ & propagandæ ſtudio, cùm unicum in illo regno Archiepiſcopatum Pragenſem vel uti à mortuis excitaverit, & magnis curis, laboribus, ſumptibus & impenſis fundaverit ac conſtituerit, viſum eſt ſacræ ejus Majeſtati Cæſareæ, ſi unquam anteà, nunc commodiſſimam inire poſſe rationem, ut inclita illa natio tota ad S.R.E. matris noſtræ obedientiā ſuam tandem veluti poſtliminiò reverteretur, præſertim verò cū iſti Calixtini, qui Subutraq; vocantur, in proximis Comitiis Boëmicis publicè ſacræ Cæſareæ Majeſtati ſupplicaverint, dignaretur ſuas apud S. D. N. partes interponere, ut eorum Sacerdotes non ab alio quoquam, ſed à novo Archiepiſcopo ordinarentur. Promiſeraot autem hoc ſi impetrent, daturos ſe operam, ut ipſi eorum Presbyteri Dominum Archiepiſcopum pro ſuo legitimo Prælato agnoſcaot, & obedientiam illi præſtent.

10. Itaq; per Reverendiſſimum Dominum Epiſcopum Pharenſem, qui nunc apud ſacram ejus Majeſtatem Sanctiſſimi D.N. Nuncium agit, ac per Magiſtrum D. Proſperum Comitem ab Arco ſacræ ejus Majeſtatis Romæ Oratorem à S. D. N. poſtulavit, ne tantam tamq; optatam Eccleſiæ reſtituendi ac conſervandi illius regni occaſionem de manib. ſibi elabi pateretur. S. autem D. N. totam hanc rem ad veſtram, Illuſtriſſimi Domini Legati, & Patres Ampliſſimi, diſceptatiooem & veſtrum judicium reiiciendum putavit. Veſtræ igitur pietatis fuerit, nobile illud regnum Eccleſiæ Catholicæ cōſervare. quod tū demum fiet, ſi oeceſſariis de cauſis Calicis uſum illis permittendō eſſe putaveritis.

11. In reliquis illi rebus, aut omoibus S. R. E. matris noſtræ inſtitutis conſentiunt, aut in paucis quibuſdam à recta illi via deflexerunt.

12. Sacerdotib. illi nō aliis uti unquam voluerunt, quàm qui cælibem vitam agereot, & quos à Catholico & communem Sedis Apoſtolicæ habente Epiſcopo legitimè ordinatos eſſe conſtaret.

13. Solent illi inter alias ſuas preces, etiā Summi Pontificis, ſacri Cardinalium Collegii, Epiſcoporum atq; univerſi Eccleſiaſtici ſtatus & Ordinis meminiſſe, ac Deum pro eorū incolumitate & felici rerum ſucceſſu in publicis ſupplicationibus & litaniis exorare, populumq; ad id faciendū in concionibus frequenter cohortari. Quod ipſum ſatis indicat, quomodo erga Sedem Apoſtolicam affecti ſint.

14. Si quid autem est omninò in reliquis rebus, in quibus à recta sanctæ Romanæ Ecclesiæ doctrina discessum est, id nullo propè negotio emendari ac corrigi poterit, modò Calicem, quem tantopere expetunt, vestra benignitate consequantur.

15. Neq; verò mirum est, si rudis & imperita multitudo in eum errorem induci potuit, ut sine magno conscientiæ scrupulo à Calice se abstinere non posse persuasum habeat, cum etiam peritissimos & maximè pios ac Catholicos viros eam sententiam multis rationib. tueri videamus, ut sub utraq; quàm sub altera tantum specie communicantes majorem se consequi gratiam arbitrentur. Vestra igitur misericordia digni sunt, Patres sanctissimi.

16. Quare diligenter providete, ne per nimiam vestram severitatem in eam desperationē adducantur, ut cum nullum apud vos misericordiæ sibi locum relictum esse sentiant, ad impios sectarios transeant, à quibus quidem magna diligentia omnibus artibus, omnibus illecebris, perpetuò ad defectionem sollicitantur.

17. Sunt & in aliis etiam clarissimis & nobilissimis regnis ac provinciis pii quidam ac Catholici viri, ut in Ungaria, in Austria, in Moravia, in Silesia, in Carinthia, in Carniola, in Styria, in Bavaria, in Suevia, in permultis Germaniæ partibus, qui magno quodam zelo Calicem sibi dari expetunt.

18. Non fuit hoc ignotum Paulo III. felicis recordationis Pontifici Maximo, qui omnibus per Germaniam Episcopis concessit, sub utraq; specie communicandi, iis qui devotionis causa sub utraque mallent quàm sub una communicare. Sed ne hæc quidem propter gravissima quædam impedimenta ad effectum perduci potuerunt.

19. Eadem ferè est ratio, idem de aliis quoq; nationibus, quas paulo antè nominavimus: periculum est, ne si calix eis adimatur, ad Lutheranos atq; alios sectarios transfugiant.

20. Neq; verò existimare debet quisquā, quod hisce dieb. publicè à Theologis dubitatū est, eos qui calicē petūt, prorsus hæreticos esse. Quis ignorat, nullā nobis cū hæreticis cōmunionem esse? Nō hæc hæreticis, sed iis procurātur, qui aliis in reb. & Catholici sunt, & obediētes se S.R.E. filios prębēt.

21. Quod si hoc ipsi à vestra benignitate consequantur, magna spes est, plurimos etiam hæreticos, qui hanc unā ob rem à nobis desciverunt, ad nos iterum reversuros esse. Audiuntur .n. à nobis non pauci passim in mediis sectariorum gregibus versantes, qui palàm profitentur, si sub utraq; specie Eucharistiam sumere liceat, cupidissimè sese ad nos transire velle.

22. Certè præterquàm quod æquiores deinceps se nobis præberent Hæretici, dictis etiā nostris facilius ac libentius aures accommodarent, & libentius in vestram se disciplinam traderent, Sic etiā consideremus fore, ut sacrosanctum Missæ sacrificium longè in majori veneratione esse inciperet.

23. Plurimos etiam tot novitatum ręder, qui hoc uno remoto impedimento libentissimis animis ad nos se reciperent. Quod si quo casu hæc illis utriusq; speciei communicatio non permittatur, contraria omnia sunt pertimescenda.

24. Jam si quis est, qui quærendum existimet, quod etiam hisce diebus auditum est, qui ille tandem sit, qui hæc petat: En sacra Cæsarea Majestas à S.D.N. petit, ut Domino Archiepiscopo Pragensi Calixtinos Sacerdotes ordinare liceat. Id autem fieri nullo modo potest, nisi illi primùm in Ecclesiæ gremium recipiantur. Recipi autem non poterunt, si ritu schismatico propria auctoritate calicis sibi usum usurpent, ac mordicus retineant.

25. Adsunt etiā Canadiensis & * Tininiensis ex Ungaria Domini Archiepiscopi, & Episcoporū Ungariæ Nuncii, qui humiliter supplicant, ut aliqua ratione illius regni ecclesiis ab hoc sacrosancto Oecumenico Concilio provideatur. Non enim ulla ratione plebs, atq; adeò jam ipsa etiam Nobilitas in officio contineri potest.

* Al. Tininiensis aut Andr. Dudicius.

26. Ac nisi hæc illis spes in hūc usq; diē facta fuisset, futurum ut in hoc sacrosancto Oecumenico Cōcilio calicis usus à vestra bonitate & charitate, Amplissimi Patres, ipsis impetraretur, exiguas jā Catholicæ religionis ac in S.R.E. & Sedem Apostolicā obedientiæ illis in partibus reliquias haberemus.

27. De Ungaria quidem hoc certè affirmare possumus, eò jam ventum esse, ut Sacerdotes per vim ad Calicis porrectionem adigantur. Quod ni faciant, bonis ecclesiasticis direptis magnum infortunium atq; adeò vitæ periculum evitent.

28. Fuerunt ea illius regni Episcopis nonnulli pii viri, atq; ecclesiasticæ consuetudinis observantissimi, in primis autem Reverendus Dominus Strigoniensis Archiepiscopus, qui hos tales Sacerdotes exilio atq; aliis pœnis ob hanc causām * multaverint. Factum jam est, ut tum illis, tum aliis etiam Catholicis Presbyteris careant.

* Al. multaverint.

29. Ita fit quod via sine lachrymis dici potest, ut infantes sine baptismo & intereant & adolescāt viri ac fœminæ omnium ordinum, omnis ætatis, bestiarum more, in summa Dei ignoratione, & vivere & mori cogantur. Ita nihil propius est, quàm ut ad paganismum redeatur.

29. Sunt enim loca non pauca, in quibus à multis jam annis nullus Sacerdos visus est, qui rudem & imperitam plebem ad Christianæ pietatis normam instituere atq; erudire queat. Hoc quoq; ad summas ac innumerabiles illius regni miserias accedit.

30. Cujus vos, Patres Amplissimi, miserescite, & qua ratione hos tantos totq; populos in S.R.E. fide conservare, & alios quàm plurimos hac de causā à nobis profugos ad nos iterum retrahere possitis, aliquam jam tandem cogitationem suscipite.

31. Hæc sunt, quæ dicēda videbātur, quę ut Dominationes vestrę Reverēdissimæ in optimā partē interpretētur, & totū hoc negotiū diligenter perpēdere velint, iidē Oratores etiā atq; etiam vehementer rogant, Quæ tamen omnia sanctissimo & prudentissimo judicio vestro subjecta esse volunt.

FERDI-

FERDINANDI IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

Ann. Christi 1564.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ sub utraque specie, & conjugio Sacerdotum.

Beatissimo in Christo Patri, & Domino Pio Quarto, *divina providentia Sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo.*

EATISSIME in Christo Pater, & Domine Reverendissime; post humilem commendationem filialis observantiæ nostræ continuum incrementum: Existimamus supervacaneum esse Sanctitati vestræ prolixè contestari, & comprobare summum studium & diligentiæ ardorem, quo hactenus omni loco & tempore procuravimus & promovimus commodum, pacem, quietem, & unitatem sanctæ matris Ecclesiæ: siquidem Deus ipse nobis est testis, & conscientia nostra, quòd in hac parte neq; curis, neq; laborib. unquam pepercimus, imò etiam Sanctitati vestræ hanc nostram voluntatem optimè cognitam & perspectam esse non dubitamus.

2. Eo sanè pietatis zelo & honesta intentione moti fuimus, cùm proximè celebraretur Tridenti sacrum Oecumenicum Concilium, ut ageremus & laboraremus pro concessione Calicis, non certè temporalis alicujus commodi aucupandi, seu privati emolumenti & lucri obtinendi gratia, aut etjam quod nos in conscientia nostra vel minimum scrupulum haberemus de eo, quod hucusq; vel in hoc, vel in aliis quibuscumque articulis sensit & observavit sancta mater Ecclesia: sed quia profectò persuasum habuimus, sicuti etiam nunc habemus, hujusmodi concessionem futuram esse utilissimam in genere, plurimum momenti allaturam esse in specie, ad reductionem lapsorum & errantium, necnon ad faciendum jam tandem utile principium restaurandæ unitatis & pacis Ecclesiæ tamdiu frustrà expectatæ & desideratæ. Verùm quoniam eo tempore nobis relatum fuerat, non deesse qui de hac materia & concessione nonnihil dubitarent, & varia impedimenta injicerent, facilè tulimus rem aliquandiu differri, ut possemus interim pro exoneratione conscientiæ nostræ de hoc negotio conferre cum nonnullis præcipuis, atque potissimum S. Romani Imperii Prælatis ac Principibus: existimantes, quod præhabito eorum consilio tectiùs atq; liberiùs possemus deinde omnibus modis instare & elaborare, ut petitioni nostræ satisfieret.

3. Instituta igitur matura ac diligentissima deliberatione de hoc negotio, utrum scilicet expediat hanc concessionem ulterius requirere & urgere, nec ne, cum dictis Prælatis atq; Principib. Ecclesiasticis, nec non Illustriss. Alberto Palat. Rheni, & utriusq; Bavariæ Duce, filio, Principe & Consanguineo nostro charissimo; & dato eis cogitandi spatio, quo & ipsi possent rem cum suis Theologis & Doctorib. pietate & eruditione præstantib. conferre, (prout contulisse non ambigimus) iidem Prælati & Principes Ecclesiastici, cum intellexissent, nos ad hujusmodi petitionem tam necessariam cum regnis & dominiis nostris, tum universæ nationi Germanicæ, inclinatos esse, & statuisse Sanctitatem vestrâm hoc nomine reverenter interpellare, magnoperè collandato proposito nostro promiserunt, quòd & ipsi in hac parte non essent defuturi officio suo, sed obsequenter exequuturi, quicquid Sanctitas vestra ad filialem & officiosissimam requisitionem nostram dignata fuerit indulgere, concedereatq; statuere, & tractare, prima opportunitate oblata, hac ipsa de re cum suis provincialibus Coëpiscopis ac Suffraganeis.

4. Posteaquam ergo cognovimus Prælatos & Principes Ecclesiasticos à nobis in hac parte non dissentire, & in dies magis ac magis experti sumus, quòd summa rei necessitas ulteriorem moram nō patiatur, ac insuper in memoriam revocamus eà, quæ Reverendissimus in Christo Præses, Dominus Johannes sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopus Prænestinus Cardinalis Moronus, & Carolus ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli sancti Apollinaris Presbyter Cardinalis de Lotharingia Princeps, & amici nostri charissimi, nomine Sanctitatis vestræ nobis per * Episcopum Quinqueecclesiensem, tunc Canadiensem, paucis mensib. ante finem Concilii nunciavere, & quæ Reverendus Episcopus Pharensis, Nuncius Apostolicus, in eandem sententiam affirmavit, diutiùs haud cunctandum, sed primo quoq; tempore Sanctitatis vestræ benignitatem ac pietatem hisce officiosis literis nostris implorandum esse duximus, tati non opus fore, quod Sanctitati vestræ molestiam exhibeamus anxia & prolixa enumeratione multarum gravissimarum causarum, utcumq; eas in promptu habeamus, propter quas Sanctitas vestra meritò possit pro æterna multarum animarum salute, humili & filiali petitioni nostræ paternæ annuere: sed arbitrati fumus sufficere, & gratius quoque futurum Sanctitati vestræ, alioquin maximis & plurimis negotiis occupatæ, si Sanctitati vestræ desiderium nostrum simpliciter & quàm fieri posset brevissimè proponeremus.

* Andr. Dudicium.

5. Itaque nos Sanctitatem vestram, nostro & præfati illius generi nostri Ducis Bavariæ nomine, impensissimè rogamus & obsecramus, ut pro ea auctoritate, quam à Deo optimo maximo obtinet, dignetur clementer opitulari tot Germanicæ nationis, ac regnorum & provinciarum nostrarum po-

28. Quæ porrò Cancellariæ Imperialis Judicii Cameræ Administratorem spectant, & personas Cancellariæ adjunctas, veluti Protonotarios, Notarios, Lectores, aliosq; ejusdem ordinis, in iis deinceps Administrator à nemine impediatur, quin suo in officio maneat impeditus, eiq; liceat in Senatum venire, & Archiva seu conclavia Cancellariæ quoties libet ingredi. Notarii item, Lectores, ac aliæ Cancellariæ personæ debitum ei obsequium præstent, moremq; gerant postulanti de Registraturis, laboribusq; convenientem rationem reddentes, ut tenentur. Et quòd possit idem Administrator Lectores, aliosq; Cancellariæ addictos eò adigere, ut ad quod ex officio, functioneq; sua debent, præstent, juxta præscriptam ordinationem & consuetudinem.

29. Archipræsul autem & Elector Moguntinus, ceu Archicancellarius providebit Cancellariæ tribunalis Cameræ quovis tempore de aptis idoneisq; personis, prout fuerit necesse.

30. Et si quid deinceps in Cancellaria, ejusq; officiatis & ministris, in pote Protonotariis, Notariis, Lectoribus, Secretariis, Ingrossistis, transcriptoribus, aliisq; ejusmodi hominibus deficiens admissumve fuerit, aut ipsorum culpa, aut injuncti muneris negligentia, Archipræsulis & Electoris Moguntini erit, ceu Archicancellarii sacri per Germaniam Imperii, in tales Cancellariæ personas, medio ipsorum juramento, Judicio Cameræ præstito, commeritos inquirere, atq; ex ordinationis potestate emendare atq; corrigere.

31. Si verò dicti homines Cancellarici inquisitione facta, defectibus atq; excessibus compertis reformari noluerint, aut culpa delicti dimittendi sint, idem Archipræsul in eos animadvertendi sibi faciat potestatem. Salvo tamen Prætori Cameræ Judicii & Consessoribus suo plectendi Jure, juxta constitutionem, ex qualitate delicti, visitationeq; generali ac ordinatione, quibus in hac re nihil derogatur.

32. Quòd autem litigatores quandoq; aut Procuratores taxas laborum Cancellariæ petere solvereq; recusant, statuimus & ordinamus, cùm vel ad partium vel Procuratorum interpellationem literæ sententiarum, Processuumq; aliorum descriptæ fuerint, sive Procuratores, sive principales ipsi in Cancellaria pro copiis redimendis interpellaverint, minimè illas relinquant, sed redimere atq; exolvere teneantur.

33. Similiter cùm Procuratores pro laboribus, aut aliis Cancellariæ debitis sese obstrinxerint, eâ & absq; recusatione exolvant, nec ad partes ipsas reiiciant solutionem, idq; Prætoris & Consessorum ad Receptoris interpellationem compulsu.

34. Postquàm verò taxati labores, quorum nomine cum Cancellaria partes transigere, seq; componere tenentur; diligentia omni adhibita difficilimè poterunt à partibus aut Procuratoribus earū obtineri, atqui tamen æquum dignumq; est, Cancellariæ de precio atq; labore ut respondeatur, in quam rem magni est momenti Procuratorum industria. Idcircò tales computatos labores, aliaq; Cancellariæ debita à partibus Procuratores acri cura & solicitudine tum voce tum scripto petant, & quicquid solutum fuerit, statim Cancellariæ reddant, quemadmodum & ab ejus Administratore & Receptore interpellati dignum fide specimen suæ diligentiæ præbere tenentur. Hæc autem facere detrectantes Prætoris & Consessorum censura puniantur.

35. Casu autem quo prædicta Cancellarici laboris supputatio seu taxa non exolueretur, & Advocatus fortè vel Procurator quispiam salarii sui aut mercedis seu precii deservitii causa contra partē sibi Monitorium dari peteret ad solutionem faciendam, ac eadem pars litigans Cancellariæ quoq; sive de laboribus sive alia causa obligaretur, talia debita eidem Monitorio simul inserta per Procuratores judicialiter unà cum salariis eorum exigantur.

36. Porrò sui Cancellariæ labores si deberentur, sive alia debita pars quæpiam litigans obligaretur, Procuratori tamen ejusdem partis nullo Monitorio opus esset, verùm quò nihilominus tamē Cancellariæ suum præstetur, atq; in eo manuteneatur, fiscalis quidem erit officii, talia Monitoria & Processus ad extorquenda Cancellariæ debita ventilare.

37. Cùm & acciderit nuper, quosdā ab injunctis sibi functionibus atq; officiis desitos, nec alios aptos & idoneos mox suū in locum sufficere potuisse, quin & recentes novosq; rerū illarum rudes & imperitos fuisse: unde & in senatu, audientiis publicis, & Cancellaria de tali deficientia querelæ ortæ sunt: Hinc statuimus, ordinamus ac volumus, ut Cancellarici homines, videlicet, Administrator, Protonotarii, Notarii, & Lectores semestri spacio antè missionem petant, quàm abeant. Econtrà si dimittendi aliqui fuerint, æqualitate servata tantundem ipsis spacii quoq; tribuatur.

38. Quoniam quidem & munerum quorundam Cancellariorum ratio non fert, ut duæ personæ ejusdem officii eodem simul tempore discedant, quod ferè citra dispendium tribunalis Imperatorii fieri nequit, ob id si quispiam suo officio cedere velit, alter ejusdem muneris collega suum intra trimestre haudquaquam relinquat, ac quidem donec recens ille atq; novitius successor rerum talium aptior aliquatenus atq; peritior efficiatur.

39. Cancellaricæ autem personæ non nisi à Prætore, conscio quoq; Administratore, ubi missionem petierint, re ita temporeq; permittente, abitionis veniam obtineant.

40. Hoc ordine curaq; fiscalis suū Protocollū observet, eoq; incumbat, ut & in veterioribus causis primùm procedatur, & æqualitas cōservetur, ne quis præ alio fortè gravetur, non attentis quibusvis aliis extraordinariis mandatis, nisi cū prænotione & assensu nostro, communiumq; Imperii Statuum edita, & fiscali denūciata fuerint. Porrò quod attinet ad loca seu civitates contribuendarū pecuniarum, ut eæ singulis Mensib. fiscali, quid contributum sit, ejus processuum causa significent, civitatibus autem grave forsan ac molestum videtur, eam singulis Mensibus indicationem fieri, quocirca tale

circa tale prorogamus spacium in bimestre totum, quippe ut sexies per annum taliusmodi à civitatibus contributionum fiat indicatio, quæ si facta statuto tempore non fuerit, illo loco debitam contributionem fiscalis non esse factam putet, seq; deinceps, ut exigit processus, gerat.

41. Jam & in hoc dicasterio Cæsareo usus edocuit, quosdam Procuratorio munere tantùm defungi, & simul clientibus advocare nolle, maximè si quoq; alios Advocatos non adsciscant, ex quo liquet, decreto visitationis Anno 51. ea in parte hactenus non fuisse obsecutum. Itaq; rursus præcipiendo acriter statuimus atque decernimus, ut Procuratores mediis ipsorum juramentis, quibus Imperiali Judicio Cameræ obstricti sunt, ne qua porrò clientibus utrunq; munus tum procurationis tum Advocationis requisiti præstare recusent, neq; ita illos gravent alios Advocatos quærendo, quin aliquantò pauciores causas litesve suscipiant, quo partibus & advocando & procurando majori usui utilitatiq; esse possint, nisi in ea re Prætor & Consessores certis ac iustis de causis & rationibus parcendum illis fore existimaverint.

42. Cæterùm statuimus quoq;, ordinamus ac volumus, ne porrò immoderatis subarrationibus, salariisve clientes prægravent Procuratores, nec ignaris illis ad alios Advocatos causas litesq; devolvant, sed eas quas quisq; suscepit advocet. Quòd si quidem junioribus omnino uti voluerint Doctoribus in eisdem fortè causis, consciis id partibus ipsis fiat. Attamen nihilominus eorundem Advocatorum producta, res, actaq; diligenter examinent prius atq; cognoscant sic, ut ne quid diligentiæ curæq; desiderari, aut contrà negligentiæ admissum esse videri possit.

43. Procuratores item & Advocati ad annua stipendia clientes seu precia expectativa præstāda ne adigant, nec ad ea invitos propellant, graventve comminationibus, multò verùm minus alias pactiones aut pacta, de quota litis remuneratoria, aliasve iniquas, injustas, improbasve gravesve conventiones faciant, sed si ex æquitate sese mutuò concordare nequeant, taxa Judiciali secundum ordinationem sint contenti. Transgressores autē præterquàm quòd talia pacta, & convētiones nullius sunt momenti, nec partes vincunt, Procuratores privatione status sui corripiantur, aut alio modo, juxta qualitatem delicti puniantur. Jam & cùm operam suam laboremq; æstimari cupiunt Procuratores, prius quid à partib. litigantibus acceperint, indicabunt, sub tali quidē in delinquentes mulcta, ut prima culpa viginti florenis, altera quadraginta absq; remissione aut indulgentia redimatur. Tertia verò culpa seu transgressione statu suo priventur deiiciunturq;.

44. Quòd si duo forsan Principes & domini uno aliquo eodemq; corā tribunali Cameræ Procuratore utentes causas habeant adversarias, aut porrò sint habituri, idem ille Procurator absq; præmotione consensuq; sui principalis, alii Procuratori eandem litem causamve non tradat.

45. Etsi prætor, ut suprà ponitur, sex septimanas, inclusis feriis, nec amplius, Procuratoribus indulserit, ut ea de re substitutionib. opus habeant, plenè substitutos de causa instruant oportet: Absq; autem sufficienti informatione, nemo se prorsus substitui patiatur, quò magis non necessariæ submissiones præcaveantur, sub pœna ordinationis.

46. Advocati autem & Procuratores Cæsarei Judicii Cameræ in petenda à prætore peregrè proficiscendi venia, eam quidē ab illo coram atq; in persona secundum ordinationem petant: Intra verò civitatem manentes casibus ita accidentibus per alios id facere poterunt.

47. Item quod tricesimo titulo in priori ordinationis parte, de amborū Lectorūm officio ita ponitur, videlicet, ambo Lectores Notariis in cōpletione actorum sint adminiculo, declaramus ac elucidamus sequētī sic constituendū esse, nimirū, ambo Lectores explicato suo in Cameris iusto atque ordinario labore, aut alioqui nullis aliis negociis occupati, ad complenda acta in Cancellaria Notariis ferant suppetias, diligenter advertentes ne quæ causæ aliæ in Cancellariam perferantur, quàm quibus solis complendis fuerit opus.

48. Fisci nomine & hoc in visitationibus proponebatur, quamvis duo ad fiscales causas in ordinatione deputati fuerant, re ipsa compertum est tamen, decreta indifferenter referri, idq; aliis litib. remorę atq; impedimento esse, interdū designatis à relationib. ordinariis ad fiscalium decretorum expeditionem evocatis, sicq; relationibus ipsis impeditis: Quocirca ordinamus ac volumus iis duobus insuper alios duos adiungi, qui pariter quidē extra diffinitivas reliquas omnes fiscalium causarū interlocutorias, attamē extra ordinem, quemadmodum ab antiquo consuetum fuit, concipiant atque complectantur, ne hisce senatus totus oneretur, aut etiam relationes ordinariæ impediantur, quin potius mutua ope ac vicissitudine pleraq; omnia expediantur. Dimidio autē anno quolibet effluxo, veterum designatorum unus, ac item recentium unus senatum excat, in quorum locum alii duo subdantur, ut & hac vicissitudine, singuli consessores fiscalium causarum ac processuum cognitionem sibi parent, & duo illi soli tali onere perpetuò non prægraventur.

49. Est quoq; Advocatorū & Pocuratorum nomine multorū indicatu in visitationibus prolatum, plerasq; litigantium seu partium suarū controversias transigi atq; componi, idq; sæpenumero Prætorem & Consessores latere, ex quo fiat, ut nihilo secius tamen in eisdem litibus causisq; sententiæ concipiantur, ac frustrà quandoq; pronuncientur, in Judicii dedecus atq; contemptum, tum quoq; ad Judicium pariter & Cancellariæ vanum laborē, aliis interea litibus impeditis ac remoratis. Hinc statuimus, ordinamus ac volumus, ut articulo sub titulo, *Quæ causæ coram deputatis post Iudicialem audientiam agendæ sint*, parte tertia. §. *item, Quando Procuratores indicare volunt* &c. Ubi de causis conclusis nulla fit mentio, sequens tenor ponatur ac servetur, nempe, Singuli Procuratores suarū partium causas conclusas aut transactas Prætori Judicii Cameræ & Consessorib. quoq; indicēt. Cæterùm omittentes idipsum negligentesve, sive unus sit, sive plures alii, arbitraria Prætoris simul & Consessorum Cameræ pœna mulctentur.

50. Quanquam & hoc in consultationibus emicuit, etiamsi prima dilatio vi ordinationis hinc inde quandoq; consensu permittatur, non Advocatis tamen & Procuratoribus commissiones absq; ulteriori in specie Judiciali decreto dari; qua mora lites haud mediocriter sæpè prolongantur. Id nunc quidem in memoriam revocantes comperimus, prioribus temporibus expressè de ea re cautum non fuisse. Postquam verò idem articulus hunc in modum allegatus, litesq; hoc in Judicio eò redierint, ut in designatorum seu Commissariorum iurisdictione fundanda, decreta Judicialia promulgantur: ne qua igitur inde controversiis partibúsve remoratio dispendiosa oboriatur, simul atq; hinc inde prima dilatio, designatiq;, adeoq; ipsa Commissio concessa fuerit, Prætor incontinenti hoc aut simili verbo (*decernimus*) pronunciet statuatq;.

51. Porrò designati nostri, aliiq; coordinatorum Electorum, Principum & Statuum consiliarii, Mandatarii, & nuncii præter suprà dictos articulos, Relationum, Decretorum, Recessuum, taliumq; In consultationibus tractatorum etiam scædam illam memorialem in Comitiis Augustanis Anno 55. exhibitam in mentem revocaverunt, eamq; vigore Ratisponensis Commissionis in tractationé deliberationemq; venire volebant, verùm enimvero cum ipsa deliberatione apparuissent graves adeò atque prægnantes articuli ejusdem scædæ memorialis, & quidem gravamina visitationis Anno 56. comprehendi, ut absq; prætoris & consessorum postulato responso commodè nunc explicari non possent, nec illorum Apologiæ ad Comitia Ratisponensia dum perlatæ essent, adeoq; per sese rerum earum tractatio prolixa atq; difficilis esset, nec brevi temporis spacio absolvi posse videretur, scædam illam unà cum notatis gravaminibus in aliud tempus relicere fuit omnino multis de causis necessarium. Itaq; rem hanc totam communibus adhuc statibus ferè ignotam, attamen omnes concernentem, in futuro Imperii cœtu duximus proponendam, de iis omnibus id quod decebit porrò deliberaturi. Interea Prætor & Consessores, quod æquum esse bonumq; arbitrantur, in causis casibusq; incidentibus statuant ac prosequantur.

52. Hos articulus, hasq; constitutiones, ordinationes & statuta prætor & consessores, cæteraeq; dicasterii Imperialis Cameræ personæ, in quantum singulos concernunt, mediis eorum juramentis, quibus Cæsareæ Majestati dilecto fratri & domino nostro, ac tribunali ipsi devincti sunt, iniungimus servanda custodiendaq;, necnon Processum quoque Judicialem ad partium litigantium profectum & utilitatem: Similiter & Cameræ Judicii constitutionem nuper Augustæ Anno 55. revisam unà cum recessu in omnibus punctis & articulis firmiter servandam & exequendam esse. Quod si qua minus fiet, deficientiaq; aliqua appareat, quovis tempore correctio atq; emẽdatio adhibeatur.

53. Omnia hæc & singula suprà scripta, Cæsaream Majestatẽ, dilectum fratrem ac dominũ nostrum, hosq; tangentia pollicemur atque promittimus ex Regia nostra dignitate, & verborũ stipulatione certò, inviolabiliter & rectè observaturos ac prosecuturos, nec in contrarium quicquam molituros esse, agendo, edendóve, neque aliis nostro nomine permissuros, sine dolo & fraude. In quorũ testimonium Sigillum nostrum Regium Recessui huic atque decreto appendi fecimus.

54. Nosque Electorum, Principũ, Prælatorum, Comitum, & Dominorũ, sacriq, Romani Imperii liberarum civitatum consiliarii, mãdatarii & Legati infrà scripti fatemur palàm, publiceq, gratiosissimorum, gratiosorumque Dominorũ ac Magistratuum nostrorum nomine communiumque sacri Imperii statuum hoc recessu mediante omnia & singula suprà dicta puncta & articulos, scientia, voluntate, consilioq; nostro inchoata atque finita esse. Consentientes quoque in ea omnia & singula, dominorum & Magistratuum nostrorum, communiumque sacri Imperii statuum loco, seu mandatarii hujus vi virtuteque recessus. Qua etiam vi virtuteque suprà dicti Ratisponensis recessus communiter conclusi articuli, constitutiones & statuta à communib. sacri Imperii statibus verè, firmiter, atque irrefragabiliter observari perficique debent sine dolo.

55. Sunt autem hi subscripti Cæsareæ Maiestatis designati seu Commissarii, & Electorum, Principum, & Statuum consiliarii, mandatarii & nuncii &c.

Datum in nostra Regis Ferdinandi, & sacri Imperii civitate Spira 16. die Augusti, Anno post Christi domini nostri nativitatem Millesimo quingentesimo, & quinquagesimo septimo, Nostrorum verò regnorum, Romani quidem vigesimo septimo; & cæterorum tricesimo primo.

Anno Christi 1560.

FERDINANDI IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

DE CONFIRMATIONE SUÆ ELECTIONIS IN IMPERATOREM Romanorum, & gratulatione ad electum Pontificem.

Beatissimo in Christo Patri & Domino Pio Quarto, divina providentia Sacrosanctæ universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo.

EATISSIME in Christo Pater & Domine, Domine Reverendissime; post humilem commendationem filialis observantiæ nostræ cõtinuum incrementum. Si nnquã alias, his certè proximis diebus gratissimum nuntium nobis allatum est, quando nimirum (quod felix ac faustum sit toti Christianæ Reipublicæ) intelleximus, Sanctitatẽ vestram Reveren-

Reverendissimorum DD. Cardinaliũ unanimi consensu, Sp. Sancti gratia cooperante, ad fastigium Sum̃i Pontificatus, & supremũ sanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ curã atq; administrationem, electã & susceptam esse. Nam præterquã quòd hæc lætitia sit & esse debeat publica, atq; cõmunis omnibus Christianis, & iis præsertim, qui afflicto Religionis & omniũ Rerumpublicarum statui consultum cupiunt, eò quod divina benignitate talis pastor Ecclesię Dei obtigerit, qui prędıtus sit tot virtutibus, ejus eximiã prudentiã, sapientiam, sum̃amq; pietatẽ, & præclarissimũ in rẽ Christianam studium eidem Reipublicæ Christianæ non nisi maximo ornamento & commodo futurum: nobis tamen specialis etiam causa est lætandi propter veterem notitiam & familiaritatem nobis à plurimis jam annis cum Sanctitate vestra intercedentem. Cui quidem tuendæ & conservandæ Sanctitas vestra nullis unquam officiis defuit. Eam verò nostram lætitiam cùm ita commota esset primo illo nuntio, ut ejus incremento vix videretur reliquus esse locus aliquis, auxerunt tamen supraquàm dici queat, literæ Consiliarii & Oratoris nostri, Nobilis fidelis nobis dilecti Francisci Liberi Baronis de Turri, nec non ea quæ nobis Nobilis fidelis nobis dilectus Georgius à Madrutio Liber Baro, coràm nobis retulit, summam illam paternam benevolentiam concernentia: quam Sanctitas vestra non modò in his sermonibus, quos cum eo sæpiùs post auspicatissimam suã electionem conferre dignata est, verum etiam in publica sacri illius Collegii Reverendissimorum Dominorum Cardinalium cõgregatione erga nos palàm declaravit, ubi scilicet tam amanter, tam paternè, tamq; sapiẽter negotio & difficultati illi, quam olim nobis Sanctitatis vestræ prædecessor Paulus Quartus moverat, justum & optatum finem imponere voluit. In qua quidẽ re plurib. explicanda, non est quòd has literas nostras absumamus, præsertim cùm id apud Sanctitatem vestram, quæ eius est summa æquitas, supervacaneum censeamus, ut quæ causæ nostræ rationes non omninò habeat incognitas: sed tamen si Sanctitas vestra uberiorem adhuc & exactam istius negotii notitiam teneret, clariùs adhuc cognitura esset, quàm præter omnem rationem & æquitatem, & absq; omni culpa nostra diversis cavillationibus onerati & traducti fuerimus, quibus jam tandem appositum esse justum finem merito Sanctitatis vestræ, cùm optimæ & paternæ erga nos voluntati, tum eximię integritati ac justitiæ acceptum ferimus. Porrò licet hoc triduo vel quatriduo hinc profecturus sit solemnis noster Orator, cui munus Sanctitati vestræ nomine nostro, qua par est submissione, congratulandi debitumq; & solitũ reverẽtiæ ac devotionis officium more Dominorũ prædecessorũ nostrorum, electorum Romanorũ Imperatorũ præstandi imposuimus, tamẽ cùm is nõ possit illuc pervenire tam brevi, quàm nos vellemus, equidẽ teneri nõ potuimus, quin hasce literas nostras pręmitteremus, quib. saltẽ possit quadàtenus satisfieri ardentissimo nostro desiderio Sanctitati vestrę animi nostri candorem quàm primùm contestandi. Quamobrem non modò Sanctitati vestræ ex animo & obsequenter congratulamur, sed etiam pro ista mirifica in nos paternæ & piæ voluntatis suæ demonstratione quas possumus maximas agimus & habemus gratias: eidẽ Sanctitati vestræ ingenuè pollicentes, nos summo studio operã daturos, ut necubi Sanctitas vestra ullum vel grati animi, vel filialis observantiæ Sanctitati vestræ & isti sanctæ Sedi debitæ officium in nobis requirere possit: Deum Optimum Maximum summis precibus orantes, ut pia Sanctitatis vestræ consilia & instituta ad laudem divinæ suæ Majestatis ac beneficium totius orbis convertere, eamq; diu salvã & incolumẽ tueri ac conservare, ac prosperis rerũ successibus, omniq; demùm felicitatis genere fortunare dignetur. De qua quidẽ nostra studiosissima intentione, ac filiali erga Sanctitatẽ vestrã & sanctam Apostolicam Sedem observantia & devotione, supradictus noster Orator Franciscus Liber Baro de Turre Sanctitati vestræ pleniorem fidem facere poterit: cui dignabitur Sanctitas vestra de his & aliis rebus, cum ea humiliter tractaturo, interim dũ alter noster Orator subsequatur, benignas aures præbere, & nos quoquo loco & tempore * æternè ac benevolè commendatos habere. * For. paternè.

Datum in civitate nostra Vienna, die XVI. mensis Januarii, Anno Domini M. D. LX.

Sanctitatis vestræ

Humilis & obsequens Filius

FERDINANDUS.

FERDINANDI IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

Anno Christi 1562.

DE CONCILII LIBERTATE, ET REFORMATIONE ECCLESIÆ.

Beatissimo in Christo Patri & Domino, Pio IV. divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo.

EATISSIME in Christo Pater cùm proximè præteritis diebus, divina benignitate feliciter confectis gravissimis illis negotiis, quæ partim cum Electoribus ac Principibus sacri Romani Imperii, partim verò in provinciis nostris Austriacis ad Rhenum sitis, tractanda habuimus, in hunc nostrum Comitatum Tirolensem pervenissemus, quò nos non modò res nostræ privatæ vocarunt, verùm etiam propinquitas loci, in quo hoc tẽpore sacrum generale Concilium celebratur, invitavit, ut pro ea cura, quæ nobis ut Imperatori Ro-

manorum, & supremo Ecclesiæ Advocato & protectori, incumbit, salutem & utilitatem ipsius promovendi, de ejus statu exactè edocti, ei quacunq; in re opus foret, favore, patrocinio & auxilio nostro præstò essemus; magno profectò cum animi nostri dolore intelleximus, res sacras illius Synodi non eo modo ac ordine procedere, quo nos cum omnibus piis vellemus, & afflictus Reipublicæ Christianæ, & præsertim oppressæ ac deficientis in dies magis ac magis Catholicæ Religionis, status [illegible] aut verendum sit, nisi properè salubria adhibeantur remedia, is futurus sit Concilii exi[illegible] & universo Christiano orbi scandalum & offensionem præbeat, & iis, qui ab obedientia [illegible] vestræ ac sanctæ Sedis Apostolicæ recesserunt, ridendi materiam, & illas, quas amplexi sunt, [illegible] discrepantes ab orthodoxa fide nostra opiniones maiore obstinatione retinendi incitamentum exhibeat.

2. Ut enim multa alia taceamus, certè valde inconveniens videtur, rem in eum locum iam esse deductam, quòd iam aliquot mensium spatio nulla fuerit celebrata Sessio: &, quod gravius est, dum nos & alii Christiani orbis Reges & Principes Catholici, gaudentes antiqua Catholicorum unitate & concordia, speramus Dei beneficio aliquando futurum, ut Catholicæ religionis nostræ adversariis inter se opinionibus & hæresibus distractis, & invicem altercantibus ac pugnantibus, Orthodoxa fides nostra reflorescat, sicuti certè manifestum est, eorum discordias ad restaurandam Religionē Catholicam plurimū afferre momenti! proh dolor, ipsi quoq; Patres & Doctores in Concilio existētes ad cōtentiones & dissidia cū maxima iactura & dictorū adversariorū iubilatione prorūpere incipiāt. Quę quidē incōmoda, sicuti Sanctitatē vestram nequaquā latere arbitramur, ita quoq; persuasum habemus Sanctitatē vestram, quæ eius est eximia pietas, & optima in rem Christianam voluntas, ut communem parentem lubenter eas vias & rationes inituram, per quas exortæ difficultates explicari, & negotia illa ad gloriam & laudem divini nominis, & ad beneficium universæ Christianitatis dirigi queant, ut tandem, superatis præsentium dissidiorum & motuum procellis, optatum quietis portum attingamus.

3. Circumferuntur quidem rumores & sermones quotidiani non admodum commodi, neq; nobis grati, videlicet Sanctitatem vestram cogitare de dissolutione vel saltē suspensione ipsius Concilii: quibus tamen rumoribus nescimus quanta sit tribuenda fides, & existimamus Sanctitatem vestram, si quid eiusmodi habet in animo, hoc potissimùm perplexo & intricato rerum statu, qui videtur esse in Concilio, ad id fuisse inductam. Nos verò (ut sanctitati vestræ pro eius æquanimitate & paterna in nos voluntate, mutuoq; nostro in Sanctitatem vestram filiali studio, quod sentimus, ingenuè patefaciamus) longè secus iudicamus. Etenim nostro iudicio pręstaret nunquam cœptū fuisse Concilium, quàm imperfectum relinqui & suspendi, nedum præter nostram aliorumq; Regum & Principum Catholicorum expectationem & consensum prorsus abrumpi atq; dissolvi. in qua sententia confirmamur non levibus, ut nobis videtur, rationibus. Timendum namq; foret, ne ex ista dissolutione aut suspensione, ultra scandalū, quo totus offenderetur orbis Christianus, ac præter Sāctitatis vestræ & totius ordinis Ecclesiastici contemptū & vilipendiū, ac pręiudicium, quod & huic & futuris Oecumenicis Conciliis inferretur, alia quoq; irreparabilia mala mox consequerentur, maior videlicet à Catholica Religione defectio, & iactura interitusq; illarū etiā exiguarum reliquiarum populi Catholici, quæ adhuc supersunt, cū in sacri Rumani Imperii ditionib. ac regnis ac dominiis nostris hæreditariis, tum & in aliis regnis atq; provinciis, siquidem frustratæ ea, quam in hoc Concilio posuerant, fiducia, ipsæ quoq; seductorib. aures faciliùs essent præbituræ. Neq; defuturos crediderimus etiā ex Catholicis, qui interpretarentur, eiusmodi dissolutionem vel suspensionē fieri studio impediendæ reformationis, quam à tot annis expectamus & requirimus, iamq; necessarium iudicamus, ut sine ea frustrà esse videatur meliorē Ecclesiæ statum sperare. Ad hæc Sanctitas vestra proculdubio recordatur, haud ita pridem mentionem fuisse factam instituendorum Conciliorum nationalium ea verò quia Sanctitas vestra semper iudicavit, sine summo discrimine & miserāda animorum distractione celebrari non posse, omnibus modis illa sibi impedienda esse duxit, neq; cōmodiorem aut efficaciorem evitandi huius periculi invenit, quàm generalis & Oecumenici Concilii celebrationem. Itaq; nunc Sanctitati vestræ sapienter expendendum & considerādum relinquimus, annon pleræq; Christianæ Reipublicæ nationes, dissoluto aut suspēso generali & Oecumenico Concilio arrepturæ essent occasionem refricandi & renovandi factam à quibusdam antehac mentionē nationalium Synodorum, utcunq; nunc sopitam, adeoq; ad rem ipsam omni ulteriore cūctatione remota venturæ. Quod illarum institutum, si omninò decreverint in illum eventum executioni committere, non videmus, quæ tandem huiusmodi conatib. sese opponendi aut eosdem removendi facultas sit superfutura. Quocirca existimamus, unicum esse mediū, quo tot & tā insignes difficultates atq; incommoda præcavebuntur, si Sanctitas vestra non patietur Concilium hoc generale dissolvi, neq; suspendi, sed operam datura est, ut id per vias debitas & competentes ad felicem & optatum exitum perducatur.

4. Quod & ipsum nō aliter fiet, nisi fiat seriò tamdiu expetita reformatio, ipsiq; Concilio salva & integra sit antiqua & solita sua libertas, ita ut, quemadmodum informati sumus à piis & eruditis viris, in priscis plerisq; Conciliis, & præsertim iis, quæ pro præcipuis habentur & sancta vocantur, observatum fuisse, liceat nunc quoq; non solùm Sanctitatis vestræ Legatis, verùm etiā Patrib, ac insuper nostris ac aliorum Regum & Principū Oratoribus & Procuratoribus proponere, quæ quisque universaliter ad conservandam religionem Catholicam, ac obedientiam Sanctitati vestræ & sanctæ Sedi Apostolicæ debitam, pertinere; vel particulariter cuiusque regni aut provinciæ

vinciæ necessitatem & utilitatem postulare cognoverit: Patribus verò liberè & sine metu aut respectu dicere & * discernere, quæ cuilibet Sp. Sanctus & conscientia suggesserit, servato utrinq; bono ordine, per quē facilè evitabitur, si quę timetur in hac parte confusio, ita ut non opus sit de his rebus, quæ per Concilium sunt determinandæ, aliorsum extra Concilium recurrere. Et planè confidimus, Sanctitatem vestram nequaquam consilia sua conversuram, aut permissuram, ut hoc tempore exulceratissimo ac turbato rerum statu, in celebratione Concilii, contra exempla maiorum, novi quicquā introducatur, quo libertas ipsius Concilii quodammodo impediri seu violari videatur: sed eā Sartam tectamq; conservaturam, ac simul etiam apud Legatos & Patres Concilii curaturam, ut negotium reformationis, considerata ejus inevitabili necessitate, omni quo poterit studio promoveatur. Quo nomine Sanctitatem vestram impensissi.nè oramus & obsecramus.

* For. decernere.

5. Neq; verò Sanctitas vestra hoc loco suspicari velit, quod magnis à Sanctitate vestra precibus petimus, nos id agere, ut Sanctitati vestræ legē præscribamus, aut eam, quo modo officio suo pastorali fungi debeat, instruamus, cujus sapientiam, pietatem, & in regenda Ecclesia felicitatem magni facimus, aut etiā ut eam superioritate, dignitatem vel auctoritatem, quæ eidem S. V. jure ac merito competit, labefactemus vel in dubium revocemus: cuius tuendæ & conservandæ hactenus semper fuimus, erimusq; posthac quoquo tēpore studiosissimi, nō recusaturi eā ob causam ullos unquam labores, curas & molestias, adeoq; fortunarum & salutis discrimen, si necessitas postulet, subire. Sed posteaquam varia ad nos de præsenti statu Concilii allata essent, quibus homines tam à Sanctitate vestra & Sede Apostolica, quàm à Concilio magis magisq; alienati viderentur, & quæ gravioribus incommodis ansam facilè præbere possent, existimavimus nostras partes esse, tanquam primogeniti & obedientissimi Ecclesiæ filii, ejusdemq; Advocati, ut Sanctitatem vestram de iisdem certiorem redderemus, & ut ipsa prudentia sua, divino invocato auxilio, ab Ecclesia tanta mala propulsaret, officiosè rogaremus & cohortaremur, id quod Sanctitatem vestram speramus pro animi sui moderatione, & paterno in nos amore, benigno & æquo animo laturam, & iis, quæ commemorata sunt, incommodis aptum & conveniens remedium adhibituram esse. Qua in re pollicemur nos Sanctitati vestræ filiali nostro auxilio affuturos, omniaq; ea præstituros esse, quæ ad nos pro ratione muneris nostri Cæsarei pertinere noscentur.

6. Et quoniam testantur Historiæ, præsentiam Summorum Pontificum & Imperatorum in Conciliis Ecclesiæ & Christianæ Reipublicæ maximam sæpe attulisse utilitatem, ut nos hanc quoq; operam Christiano orbi in hac summa necessitate præstemus, volente Deo, ipsi lubentissimo animo, ac sepositis omnibus aliis gravissimis nostris difficultatibus ad Concilium veniemus, & progressum eius præsentia nostra, quoad eius unquā fieri poterit, promovere studebimus. Sanctitatē tamē vestrā hoc loco iterum atq; iterum enixè rogamus, ut & ipsa id laboris suscipere, & afflictæ Ecclesiæ sua in Concilio præsentia, tanquam fidelis pastor & pius pater, benignè consulere non gravetur. Ita namque sperandum erit, exortas difficultates parvo negotio explicari & extingui, & quæ absente Sanctitate vestra incommoditates in posterum facillimè, cum ingenti Concilii perturbatione, necnon Sanctitatis vestræ insigni molestia, excitari poterunt, præcaveri & reprimi posse: ita ut tandem divina benignitate omnia suo debito ac legitimo ordine ad optatum & lætum finem perveniant, atq; ad laudem & gloriam Dei demum Ecclesiæ pristina pax, unitas & concordia, restituatur, ad quē scopum duntaxat omnia nostra consilia, omnesq; cogitationes & actiones nostræ respiciūt; nec dubitamus, Sanctitatem vestram ad eundem unà nobiscum finem tendere, à qua ad hæc officiosa & è puro corde & Christiano zelo profecta scripta primo quoq; tempore benignum & paternum responsum expectabimus: quam Deus misericors Ecclesiæ suæ quàm diutissimè salvam & incolumem servet.

S. CÆSAREÆ MAJESTATIS ARTICULI

Anno Christi 1562.

DE REFORMATIONE ECCLESIÆ,

Per Oratores in Concilio Tridentino propositi.

ORANDUM in primis Summum Pontificem, ut seipsum & Romanam Curiam reformari benignè patiatur.

2. Ut numerus Cardinalium reducatur, si non ad duodenarium, saltem ad duplicatum cum duobus supernumerariis, nempe XXVI.

3. Providendum, ne fiant amplius dispensationes scandalosæ.

4 Revocandas omnes exemptiones contra jura communia passim concessas, Monasteriaq; omnia sub Episcopi potestate constituenda, sub cujus sunt diœcesi.

5. Tollendam prorsus pluralitatem beneficiorum, & statuendum, quòd singula Collegia singulas erigant scholas: & quòd ecclesiastica non dentur conductitiis Presbyteris.

6. Episcopos omninò ad residentiam cogendos, nisi in extrema Ecclesiæ necessitate, ut officia sua per seipsos non per vicarios exerceant. Quod si Episcopi non sint idonei vel potentes, non uni vicario totius diœceseos curam mandandam, sed pluribus personis & Theologis theologica, & Canonistis canonica negotia, insuper visitationes diœcesianasq; Synodos quotannis habendas.

7. In Ecclesia omnia ministeria gratis præstanda, & quæ sunt adeò tenuis reditus, ut ministeria Ecclesiæ absq; quotidianis emolumentis nequeant supportare, incorporanda cum aliis beneficiis non Curatis pinguioribus.

8. Revocandos veteres Canones contra Simoniacam pravitatem.

9. Fortassis expediret humanarum sanctionum multitudinem nonnihil contrahere, superfluis resectis, nec Prælatos suas constitutiones æquare obligationi juris divini.

10. Excommunicatione non utendū extra casum peccati mortalis, & notoriæ irregularitatis.

11. Providendum ut diligenter & devotè in divinis officiis preces effundantur, quæ aliquando ita præcipitatè à celebrantibus proferuntur, ut nec ipsi se intelligant, nec ab aliis intelligantur.

12. Breviaria & Missalia purganda, resecandaq; omnia, quæ non ex divinis sint desumpta literis, & tædiosam prolixitatem psalmorum & orationum, habito delectu, contrahendam.

13. Fortasse permittendum, ut liceat alicubi Latinis Canticis preces lingua vernacula fideliter versas intermittere.

14. Cogitandum qua ratione Clerus ad vitam priorem reducatur.

15. Quo pacto Monasticus Ordo ad primitivam institutionem redintegretur, nè tantæ Monasteriorum divitiæ tam flagitiosè dissipentur.

Et hoc de morum abusuumq; reformatione.

16. Quod autem ad dogmata attinet, considerandum sacro Concilio, an non res ipsa efflagitet aliqua juris positivi relaxare, & circa communicationem sub utraq; specie consuli desiderio externarum nationum.

17. De esu carnium & jejuniis aliquid de pristino rigore remittendum, super quo tamen prudenter considerandum.

18. Conjugium Clericorum aliquibus nationibus concedendum.

19. Et ita conciliatis populorum animis, tollendas deinde multiplices Evangeliorum postillas, & novam per peritos Theologos faciendam; & similiter novam Agendam, quam si qui Parochi noluerint recipere, tunc pœnas graves eis injungendas.

20. Verùm quia hoc modo mali Parochi citiùs poterunt expelli, quàm substitui meliores, ideò quædam ad hanc difficultatem amovendam necessariò recensentur.

21. Primò, unum Catholicum Parochum præficiendum interim pluribus ecclesiis.

22. II. Videndū diligenter, an aliqui ex iis sectariis possint ad Catholicā fidē reduci, & ideò eos, qui sanioris mētis videbuntur, in proximā Catholicam Academiā mittendos & breviter erudiēdos.

23. III. Injungendum Episcopis Academiam non habentibus, ut in Academia vicina eligant Collegium pro adolescentibus Theologiæ studiosis alendis & instituendis.

24. IV. Limitatū auctorū catalogū edendū, qui legi debeant in scholis, nec alios admittendos.

25. V. Plures Episcopatus in latioribus provinciis erigendos, & opulenta Cœnobia in hunc usum converti posse.

26. VI. Quod autem spectat ad bona ecclesiastica in usus profanos conversa & distracta, præstaret fortè hoc tempore ut hæ dissimulentur injuriæ.

27. Ultimò, Romanos Patres Concilio præsidentes dare operam debere, ne quæstionibus, quæ offendiculas parere possint & contentiones, ut hæc, an sit residentia de iure divino nec ne, aut similes proponantur, aut si id vitari non possit, non patiantur saltem effundi in bilem, nec efferri in fabulam adversariorum.

Anno Christi 1562.

S. CÆSAREÆ MAJESTATIS ORATORUM

SCRIPTUM

DE COMMUNIONE CORPORIS ET SANGUINIS Christi sub utraque specie,

Patribus Concilii Tridentini exhibitum XXVII. *die Mensis Iunii.*

LLUSTRISSIMI & Reverendissimi Domini Legati, ac Reverendissimi Patres: Domini Oratores sacræ Cæsareæ Maiestatis, Domini nostri Clementissimi, officii sui ratione, ac singulari quodam Sedis Romanæ auctoritatis & potestatis propagandæ studio adducti, faciendum sibi existimaverunt, ut Dominationes vestras Reverendissimas nonnullis de rebus admonerent, antequam ad dicendas sententias veniretur. Quæ quidem res eiusmodi planè sunt, ut iis velut fundamentis quibusdam tota præsentis consultationis vestræ summa niti videatur.

1. Ac

1. Ac primum quidem, ut inde initium sumatur, audlti sunt per hosce dies omnium ordinum theologi de propositis per Illustrissimos Dominos Legatos articulis, præclarè illi quidē & copiosè, sed ad regnorum & provinciarum exterarum statum ac rationem, non satis accōmudatè differentes.

2. Neq; verò mirum id videri debet. Etenim ita illi felici sidere sunt nati; & iis maximè à Deu in regionibus collocati, in quibus integra adhuc sunt omnia, ut suis tantum bonis, sua illi felicitate contenti, de alienis malis, deq; iis miseriis, quibus exteræ nationes conflictantur, non magnoperè soliciti esse videantur. Precandus est Deus omnipotens, ut hanc illis felicitatem diuturnam esse velit. Utinam verò eo loco res nostræ essent, ut nos quoq; ad istam tranquillitatem aspirare possemus. Sed ut res ire cœpit, nisi nos Deus misericordiæ suæ oculis aspexerit, & sacrosanctum Oecumenicum Concilium pro sua benignitate nostris * nationibus consuluerit, magnoperè verendum est, ne his etiam, quæ nunc quidem pessima esse videntur, non ita multò post longè etiam deteriora in Ecclesia Dei suburiantur. * Al. rationibus.

3. Quapropter Dominationes vestras Reverendissimas iidem Domini Oratores vehementer rogatas volunt, ut hæc paucula, quæ nunc perlegentur, attentè audiant, diligenter considerent, ac suis ponderibus examinent, atq; ita se ad dicendas sententias comparent, ut orationem atq; adeò omnem curationem suam non tantum ad sanos & incolumes Reipublicæ Christianæ partes accommodent, quæ nullo remedio egent, sed morbosa & malè affecta Ecclesiæ membra ob oculos proponant, inq; illis ad pristinam sanitatem revocandis omnes curas, omnes suas cogitationes defixas habeant.

4. Id autem longè commodiùs fiet, si prius quæ sint illæ partes, quæ vestrā opem auxiliumq; implorant, ac quomodo affectæ sint, quàm optimè intelligatis. Primum igitur de Boëmiæ regno, post de aliis dicendum est, idq; quàm fieri poterit brevissimè.

5. Nihil opus fuerit hoc loco rem altiùs jam inde à Constantiensis Concilii exordio repetere. Neminem enim hîc esse arbitrantur, qui illorum temporum historiam planè cognitam non habeat. Illud dicendum est tamen, ab eo usq; tempore eam in Boëmia retentam esse consuetudinem, quam nulla † Consilia, nullæ rationes, nulla unquam vis, neq; ipsa arma & bella eripere potuerunt, ut populo etiam calix in communione à Sacerdotib. præberetur. à quo quidem calice ea populi pars, quæ hujus partis esset, Calixtinorum sive Subutraq; nomen accepit. † Concilia.

6. Atq; hæc quidem factio latissimè in eo regno patet, & primarios etiam viros & magistratus quosdam complectitur.

7. Anteà quidem huic parti benignissima mater Ecclesia pro ea potestate, quam à Deo habet, pro rerum ac temporum ratione leges & constituendi & abrogandi certis quibusdam conditionibus permiserat, ut calice uti possent.

8. Posteà cum, ut fieri adsolet, non satis religiosè neq; verò diligenter conditiones & pacta illa servarentur, provisio illa cœpta est à Pio II. Pontifice Maximo revocari. Sed cum Sedes Apostolica aberrantem hanc ovem ad cæteras aggregare cuperet, primùm Paulus III. Deinde etiā Julius III. felicium recordationum Summi Pontifices, Nunciis quibusdā suis negotium dederunt, ut Boëmis in Ecclesiæ gremium receptis Calicis usum permitterent. Tum etiam inchoata, sed propter graves quasdam difficultates impedita res, perfici non potuit.

9. Ad extremum Cæsarea Majestas & Dominus noster Clementissimus, hoc tempore post centum & quadraginta ferè annos, pro singulari sua pietate ac Christianæ & Catholicæ, religionis nostræ conservandæ & propagandæ studio, cùm unicum in illo regno Archiepiscopatum Pragensem veluti à mortuis excitaverit, & magnis curis, laboribus, sumptibus & impensis fundaverit ac constituerit, visum est sacræ ejus Majestati Cæsareæ, si unquam anteà, nunc commodissimam inire posse rationem, ut inclyta illa natio tota ad S.R.E. matris nostræ obedientiā suam tandem veluti postliminiò reverteretur, præsertim verò cū isti Calixtini, qui Subutraq; vocantur, in proximis Comitiis Boëmicis publicè sacræ Cæsareæ Majestati supplicaverint, dignaretur suas apud S. D. N. partes interponere, ut eorum Sacerdotes non ab alio quoquam, sed à novo Archiepiscopo ordinarentur. Promiserant autem hoc si impetrent, daturos se operam, ut ipsi eorum Presbyteri Dominum Archiepiscopum pro suo legitimo Prælato agnoscant, & obedientiam illi præstent.

10. Itaq; per Reverendissimum Dominum Episcopum Pharensem, qui nunc apud sacram eius Majestatem Sanctissimi D.N. Nuncium agit, ac per Magistrum D. Prosperum Comitem ab Arco sacræ ejus Majestatis Romæ Oratorem à S. D. N. postulavit, ne tantam tamq; optatam Ecclesiæ restituendi ac conservandi illius regni occasionem de manib. sibi elabi pateretur. S. autem D. N. totam hanc rem ad vestram, Illustrissimi Domini Legati, & Patres Amplissimi, disceptationem & vestrum judicium reiiciendum putavit. Vestræ igitur pietatis fuerit, nobile illud regnum Ecclesiæ Catholicæ cōservare. quod tū demum fiet, si necessariis de causis Calicis usum illis permittendū esse putaveritis.

11. In reliquis illi rebus, aut omnibus S. R. E. matris nostræ institutis consentiunt, aut in paucis quibusdam à recta illi via deflexerunt.

12. Sacerdotib. illi nō aliis uti unquam voluerunt, quàm qui cælibem vitam agerent, & quos à Catholico & communem Sedis Apostolicæ habente Episcopo legitimè ordinatos esse constaret.

13. Solent illi inter alias suas preces, etiā Summi Pontificis, sacri Cardinalium Collegii, Episcoporum atq; universi Ecclesiastici status & Ordinis meminisse, ac Deum pro eorū incolumitate & felici rerum successu in publicis supplicationibus & litaniis exorare, populumq; ad id faciendū in concionibus frequenter cohortari. Quod ipsum satis indicat, quomodo erga Sedem Apostolicam affecti sint.

14. Si quid autem est omninò in reliquis rebus, in quibus à recta sanctæ Romanæ Ecclesiæ doctrina discessum est, id nullo propè negotio emendari ac corrigi poterit, modò Calicem, quem tantoperè expetunt, vestra benignitate consequantur.

15. Neq; verò mirum est, si rudis & imperita multitudo in eum errorem induci potuit, ut sine magno conscientiæ scrupulo à Calice se abstinere non posse persuasum habeat, cum etiam peritissimos & maximè pios ac Catholicos viros eam sententiam multis rationib. tueri videamus, ut sub utraq; quàm sub altera tantum specie communicantes majorem se consequi gratiam arbitrentur. Vestra igitur misericordia digni sunt, Patres sanctissimi.

16. Quare diligenter providere, ne per nimiam vestram severitatem in eam desperationem adigantur, ut cum nullum apud vos misericordiæ sibi locum relictum esse sentiant, ad impios sectarios transeant, à quibus quidem magna diligentia omnibus artibus, omnibus illecebris, perpetuò ad defectionem sollicitantur.

17. Sunt & in aliis etiam clarissimis & nobilissimis regnis ac provinciis pii quidam ac Catholici viri, ut in Ungaria, in Austria, in Moravia, in Silesia, in Carinthia, in Carniola, in Styria, in Bavaria, in Suevia, in pe. multis Germaniæ partibus, qui magno quodam zelo Calicem sibi dari expetunt.

18. Non fuit hoc ignotum Paulo III. felicis recordationis Pontifici Maximo, qui omnibus per Germaniam Episcopis concessit, sub utraq; specie communicandi, iis qui devotionis causa sub utraque mallent quàm sub una communicare. Sed ne hæc quidem propter gravissima quædam impedimenta ad effectum perduci potuerunt.

19. Eadem ferè est ratio, idem de aliis quoq; nationibus, quas paulo antè nominavimus: periculum est, ne si calix eis adimatur, ad Lutheranos atq; alios sectarios transfugiant.

20. Neq; verò existimare debet quisquã, quod hisce dieb. publicè à Theologis dubitatũ est, eos qui calicẽ petũt, prorsus hæreticos esse. Quis ignorat, nullã nobis cũ hæreticis cõmunionem esse? Nõ hæc hæreticis, sed iis procurãtur, qui aliis in reb. & Catholici sunt, & obediẽtes se S.R.E. filios prębẽt.

21. Quod si hoc ipsi à vestra benignitate consequantur, magna spes est, plurimos etiam hęreticos, qui hanc unã ob rem à nobis desciverunt, ad nos iterum reversuros esse. Audiuntur .n. à nobis non pauci passim in mediis sectariorum gregibus versantes, qui palàm profitentur, si sub utraq; specie Eucharistiam sumere liceat, cupidissimè sese ad nos transire velle.

22. Certè præterquàm quod æquiores deinceps se nobis præberent Hæretici, dictis etiã nostris facilius ac libentius aures accommodarent, & libentius in vestram se disciplinam traderent. Sic etiã consideremus fore, ut sacrosanctum Missæ sacrificium longè in majori veneratione esse inciperet.

23. Plurimos etiam tot novitatum tędet, qui hoc uno remoto impedimento libentissimis animis ad nos se reciperent. Quod si quo casu hæc illis utriusq; speciei communicatio non permittatur, contraria omnia sunt pertimescenda.

14. Jam si quis est, qui quærendum existimet, quod etiam hisce diebus auditum est, qui ille tãdem sit, qui hæc petat: En sacra Cæsarea Majestas à S.D.N. petit, ut Domino Archiepiscopo Pragensi Calixtinos Sacerdotes ordinare liceat, id autem fieri nullo modo potest, nisi illi primùm in Ecclesiæ gremium recipiantur. Recipi autem non poterunt, si ritu schismatico propria auctoritate calicis sibi usum usurpent, ac mordicus retineant.

* Al. Tininiensis, aut Andr. Duditius.

25. Adsunt etiã Canadiensis & * Tininiensis ex Ungaria Domini Archiepiscopi, & Episcoporũ Ungariæ Nuncii, qui humiliter supplicant, ut aliqua ratione illius regni ecclesiis ab hoc sacrosancto Oecumenico Concilio provideatur. Non enim ulla ratione plebs, atq; adeò jam ipsa etiam Nobilitas in officio contineri potest.

26. Ac nisi hæc illis spes in hũcusq; diẽ facta fuisset, futurum ut in hoc sacrosancto Oecumenico Cõcilio calicũ usus à vestra bonitate & charitate, Amplissimi Patres, ipsis impetraretur, exiguas jã Catholicæ religionis ac in S.R.E. & Sedem Apostolicã obedientiæ illis in partibus reliquias haberemus.

27. De Ungaria quidem hoc certè affirmare possumus, eò jam ventum esse, ut Sacerdotes per vim ad Calicis porrectionem adigantur. Quod ni faciant, bonis ecclesiasticis direptis magnum infortunium atq; adeò vitæ periculum evitent.

28. Fuerunt ea illius regni Episcopis nonnulli pii viri, atq; ecclesiasticæ consuetudinis observantissimi, in primis autem Reverendus Dominus Strigoniensis Archiepiscopus, qui hos tales Sacerdotes exilio atq; aliis pœnis ob hanc causam * multaverint. Factum jam est, ut tum illis, tum aliis etiam Catholicis Presbyteris careant.

* Al. multaverat.

29. Ita fit, quod via sine lachrymis dici potest, ut infantes sine baptismo & intereant & adolescentes viri ac fœminæ omnium ordinum, omnis ætatis, belluarum more, in summa Dei Ignoratione, & vivere & mori cogantur. Ita nihil propius est, quàm ut ad paganismum redeatur.

29. Sunt enim loca non pauca, in quibus à multis jam annis nullus Sacerdos visus est, qui rudem & imperitam plebem ad Christianæ pietatis normam instituere atq; erudire queat. Hoc quoq; ad summas ac innumerabiles illius regni miserias accedit.

30. Cujus vos, Patres Amplissimi, misereſcite, & qua ratione hos tantos totq; populos in S.R.E. fide conservate, & alios quàm plurimos hac de causa à nobis profugos ad nos iterum retrahere possitis, aliquam jam tandem cogitationem suscipite.

31. Hæc sunt, quæ dicẽda videbãtur, quę ut Dominationes vestrę Reverẽdissimæ in optimã partẽ interpretẽtur, & totũ hoc negotiũ diligenter perpẽdere velint, iidẽ Oratores etiã atq; etiam vehementer rogant, Quæ tamen omnia sanctissimo & prudentissimo judicio vestro subjecta esse volunt,

FERDI-

FERDINANDI IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM

Ann. Christi 1564.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ sub utraque specie, & conjugio Sacerdotum.

Beatissimo in Christo Patri, & Domino Pio Quarto, *divina providentia Sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo.*

BEATISSIME in Christo Pater, & Domine Reverendissime; post humilem commendationem filialis observantiæ nostræ continuum incrementum: Existimamus supervacaneum esse Sanctitati vestræ prolixè contestari, & comprobare summum studii & diligentiæ ardorem, quo hactenus omni loco & tempore procuravimus & promovimus commodum, pacem, quietem, & unitatem sanctæ matris Ecclesiæ: siquidem Deus ipse nobis est testis, & conscientia nostra, quòd in hac parte neq; curis, neq; laborib. unquam pepercimus, imò etiam Sanctitati vestræ hanc nostram voluntatem optimè cognitam & perspectam esse non dubitamus.

2. Eo sanè pietatis zelo & honesta intentione moti fuimus, cùm proximè celebraretur Tridenti sacrum Oecumenicum Concilium, ut ageremus & laboraremus pro concessione Calicis, non certè temporalis alicujus commodi aucupandi, seu privati emolumenti & lucri obtinendi gratia, aut etiam quod nos in conscientia nostra vel minimum scrupulum haberemus de eo, quod hucusq; vel in hoc, vel in aliis quibuscumque articulis sensit & observavit sancta mater Ecclesia: sed quia prorsus persuasum habuimus, sicuti etiam nunc habemus, hujusmodi concessionem futuram esse utilissimam in genere, plurimum momenti allaturam esse in specie, ad reductionem lapsorum & errantium, necnon ad faciendum jam tandem utile principium restaurandæ unitatis & pacis Ecclesiæ tamdiu frustrà expectatæ & desideratæ. Verùm quoniam eo tempore nobis relatum fuerat, non deesse qui de hac materia & concessione nonnihil dubitarent, & varia impedimenta injicerent, facilè tulimus rem aliquandiu differri, ut possemus interim pro exoneratione conscientiæ nostræ de hoc negotio conferre cum nonnullis præcipuis, atque potissimum S. Romani Imperii Prælatis ac Principibus: existimantes, quod præhabito eorum consilio rectiùs atq; liberiùs possemus deinde omnibus modis instare & elaborare, ut petitioni nostræ satisfieret.

3. Instituta igitur matura ac diligentissima deliberatione de hoc negotio, utrum scilicet expediat hanc concessionem ulterius requirere & urgere, nec ne, cum dictis Prælatis atq; Principib. Ecclesiasticis, nec non Illustriss. Alberto Palat. Rheni, & utriusq; Bavariæ Duce, filio, Principe & Consanguineo nostro charissimo; & dato eis cogitandi spatio, quo & ipsi possent rem cum suis Theologis & Doctorib. pietate & eruditione præstantib. conferre, (prout contulisse non ambigimus) iidem Prælati & Principes Ecclesiastici, cum intellexissent, nos ad hujusmodi petitionem tam necessariam tum regnis & dominiis nostris, tum universæ nationi Germanicæ, inclinatos esse, & statuisse Sanctitatem vestrám hoc nomine reverenter interpellare, magnoperè collaudato proposito nostro promiserunt, quòd & ipsi in hac parte non essent defuturi officio suo, sed obsequenter exequuturi, quicquid Sanctitas vestra ad filialem & officiosissimam requisitionem nostram dignata fuerit indulgere, concedere atq; statuere, & tractare, prima opportunitate oblata, hac ipsa de re cum suis provincialibus Coëpiscopis ac Suffraganeis.

4. Posteaquam ergo cognovimus Prælatos & Principes Ecclesiasticos à nobis in hac parte non dissentire, & in dies magis ac magis experti sumus, quòd summa rei necessitas ulteriorem moram nõ patiatur, ac insuper in memoriam revocamus ea, quæ Reverendissimus in Christo Præses, Dominus Johannes sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopus Prænestinus Cardinalis Moronus, & Carolus ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli sancti Apollinaris Presbyter Cardinalis de Lotharingia Princeps, & amici nostri charissimi, nomine Sanctitatis vestræ nobis per * Episcopum Quinqueecclesiensem, tunc Canadiensem, paucis mensib. ante finem Concilii nunciavere, & quæ Reverendus Episcopus Pharensis, Nuncius Apostolicus, in eandem sententiam affirmavit, diutiùs haud cunctandum, sed primo quoq; tempore Sanctitatis vestræ benignitatem ac pietatem hisce officiosis literis nostris implorandum esse duximus, rati non opus fore, quod Sanctitati vestræ molestiam exhibeamus anxia & prolixa enumeratione multarum gravissimarum causarum, utcumq; eas in promptu habeamus, propter quas Sanctitas vestra meritò possit pro æterna multarum animarum salute, humili & filiali petitioni nostræ paternæ annuere: sed arbitrati sumus sufficere, & gratius quoque futurum Sanctitati vestræ, alioquin maximis & plurimis negotiis occupatæ, si Sanctitati vestræ desiderium nostrum simpliciter & quàm fieri posset brevissimè proponeremos.

* Andr. Duditium.

5. Itaque nos Sanctitatem vestram, nostro & præfati illius generi nostri Ducis Bavariæ nomine, impensissimè rogamus & obsecramus, ut pro ea auctoritate, quam à Deo optimo maximo obtinet, dignetur clementer opitulari tot Germanicæ nationis, ac regnorum & provinciarum nostrarum po-

pulis, quibus viri Catholici & prudentes judicant, Deo propitio, hac concessione Calicis optimè consultum iri: quemadmodum nobis planè persuasimus Sanctitatem vestram pro summa sua pietate, & juvandæ instaurandæque collapsæ Religionis nostræ Catholicæ ardentissimo studio lubenter facturam esse, neque permissuram, ut frustra à Sanctitate vestra auxilium petiisse videamur in re tam necessaria, & ad salutem Christiani populi pertinente, quæ in Concilio tam diligenter ventilata & discussa fuit, præsertim cum jam omnibus constet, & manifesta sit ingens utilitas, quæ ex hujusmodi concessione expectanda est.

6. Præterea habita ulteriore diligentissima deliberatione, cum viris Catholica pietate & doctrina claris, & rerum Germanicarum peritissimis, ex illorum sententia Sanctitatem vestram hac ne eas eloqui de re certiorem reddendam esse censuimus, quod * Sanctitati vestræ maximum quoque .umentum adfert, tam ad conservandas in Germania ac regnis & dominiis nostris saltem exiguas .. Religionis Catholicæ reliquias, quàm ad cohibendas & extirpandas hæreses, & earum au..res, co..ecinatores & propugnatores, si non solùm modum & rationem aliquam invenerit, qua Sacerdotes, qui assertis suis conjugiis se ipsos ab Ecclesia separarunt, Ecclesiæ possint reconciliari, retentis utcumque in contubernio suo assertis illis uxoribus: verùm etiam benignè indulserit, quod in iis locis, ubi Presbyteri in eo numero, qui sufficiat, haberi nequeunt, ab Episcopis ordinariis viri laici, justæ ætatis, & doctrinæ ac vitæ probatæ, & bonæ famæ, ad ministerium altaris & alia Sacerdotum munera admittantur.

7. Quocirca prætermittere non potuimus neque debuimus, in tanta rerum difficultate; quin etiam hoc nomine Sanctitatem vestram omni quo possumus studio pro nobis ipsis, & pro antedicto Illustrissimo & charissimo genere nostro, rogaremus & obtestaremur, ut postposita omni dilatione in hoc quoque articulo salutare remedium adhibeat. Et cum Sanctitas vestra non ignoret, judicio & sententia tot piissimorum hominum tali curatione Ecclesiam Catholicam, divino favente numine, plurimum juvari, & multa animarum millia salvari posse, nequaquam intermittat etiam Sanctitas vestra in hac parte Apostolicam suam auctoritatem exercere. Hoc ipsum enim tempus est (quod cum debita filiali reverentia dictum volumus) quo Sanctitas vestra id præstare, perficere & persequi poterit, ut nomen ejus in perpetuum celebretur atque laudetur, ac verè de Sanctitate vestra dicatur: *Quid potuit facere, & non fecit verè PIUS Pontifex, quò nutantes firmaret, lapsos erigeret, & errantes in gremium Ecclesiæ reduceret?* Profectò Sanctitas vestra in eo facturâ est rem vocatione & pietate sua dignissimam: quam procul dubio nos ipsi & omnes pii & Christi fideles in universo Christiano orbe nostris ad Deum optimum maximum orationibus pro incolumitate & felicitate jugiter fundendis promereri studebimus. Cui quod reliquum est, filialis nostræ observantiæ officia reverenter offerimus ac commendamus.

Datum in civitate nostra Vienna, die decima quarta mensis Februarii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto: Regnorum nostrorum, Romani trigesimo quarto, aliorum verò trigesimo octavo.

Quod sequitur, scriptum est manu propria Imperatoris.

Quod nos nostro & præfati illius & charissimi filii nostri, Ducis Bavariæ, nomine à Sanctitate vestra studio unitatis & pacis Catholicæ Ecclesiæ promovendæ reverenter petimus, id sine negotio & mora concessum iri confidimus: quinimò illis potissimum de causis, quas Sanctitas vestra ex Romano Cardinali Morono, & ex Oratore nostro intelliget, omninò ita fore pro certis tenemus.

E. S. V.

Humilis & obsequens filius

FERDINANDUS.

MAXIMILIANI II. IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM DE CONJUGIO PRESBYTERORUM.

Beatissimo in Christo Patri, Domino Pio Quarto, *divina providentia Sacrosanctæ universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo.*

BEATISSIME in Christo Pater, Domine Reverendissime; post officiosissimam commendationem filialis observantiæ continuum incrementum: Licet planè persuasum habeamus, Sanctitatem vestram post reditum Nuncii sui, Reverendi Episcopi Vintimelliensis, absq; ulteriore dilatione eum, quem optamus, finem impositurum esse negotio Presbyterorum conjugatorum responsionis ea in re pro præsentis temporis statu ineundæ,

ineundæ, de quo jamdudum cum Sanctitate vestra Serenissimus & Potentissimus quondam Princeps Dominus FERDINANDUS, Electus Romanorum Imperator, præclarissimæ memoriæ Dominus ac genitor noster observandissimus, tractare cœpit, & nos quoque post obitum Majestatis suæ accuratè egimus: quia tamen res ejus est momenti, ut omnem moram excludat propter multas & gravissimas causas, quas Sanctitas vestra jam antea sæpius intellexit, & nunc rursus tam à præfato Episcopo Vintimilliensi, cum quo satis copiosè hac de re loquuti sumus, quàm Oratore nostro Magnifico, fideli & dilecto, Prospero Comite ab Archo, intelligere poterit, non dubitavimus Sanctitatem vestram de ejusmodi negotio per præsentes literas nostras, atq; etiam per jam dictum Oratorem nostrum denuò officiosè interpellare. Itaq; Sanctitatem vestram summo studio rogamus, ut hujusmodi filialem interpellationem ac petitionem nostram ex integerrimo animo ac propensissimo ad promovendam Ecclesiæ Catholicæ unitatem & quietem studio ac zelo profectam, non modò in meliorem partem accipiat, verùm etiam absq; ulteriore cunctatione paternè atq; benevolè admittat: quò jam tandem maximus iste ministrorum Ecclesiæ ac Sacerdotum defectus & inopia, qua hoc turbulento seculo Germania, & præcipuè regna & dominia nostra & Serenissimorum & * christissimorum fratrum nostrorum laborant, farciri queat, qui nisi hoc modo farciatur, ita videlicet ut populus Christianus habeat pios atq; idoneos concionatores, Parochos & Ecclesiæ ministros, à quibus sacrâ doctrinâ imbuatur, & sacramenta ritè administrata percipiat, nullam sanè videmus viam aut rationem, qua diutius in obedientia Catholicæ Ecclesiæ, à qua hanc potissimùm ob causam in dies magis deficit, retineri, nedum ad eam reduci queat: cum nec concessio Calicis eum fructum afferre possit, quem optamus, nisi Clero perinde ac laicis, consultum & prospectum sit. Et quò diutius res differetur, eò periculosior futura est tempestas, ac timendum, ne brevi eò deveniamus, ut ne hoc quidem remedium tam serò adhibitum huic lethali Ecclesiæ vulneri sanando sufficiat, sed crescentibus in dies magis dissensionibus (quod Deus avertat) ad postremum Religio Catholica in his regnis & provinciis prorsus extinguatur. * al. clarissimorum.

2. E diverso, si Clero hac concessione subveniatur, sicuti Sanctitas vestra dignata est laicis concessione sacri Calicis subvenire, sperandum est omnia futura tranquilliora, & ad recuperandam Ecclesiæ unitatem faciliora. Poterunt enim Episcopi tunc jurisdictionem suam in uxoratos etiam Presbyteros exercere, & indignos amovere & punire: quos cum in hac rerum confusione propter conjugium nihil prorsus curaverint, evenit quòd (sicuti nobis demonstratum est) omne genus hominum in hæc regna & provincias nostras clandestinè irrepserit, inter quos non desunt, quos nec Augustanæ Confessionis Principes & Status in ditionibus suis tolerare potuerunt, sed eos ejiciendos atque exterminandos censuerunt. Quæ omnia ut Sanctitas vestra pro sua eximia pietate, benignè ac paternè considerare, & lapsis Ecclesiæ rebus hae, quam ostendimus, via in tempore occurrere, ac nobis absq; longiore mora certum & optatum responsum dare velit, eandem Sanctitatem vestram iterum atque iterum impensissimè rogamus & obtestamur; quæ in eo factura est rem officio suo pastorali planè convenientem, atq; his regnis & provinciis nostris ac * charissimorum fratrum nostrorum omninò necessariam, qua Sanctitas vestra haud dubiè apud omnes bonos immortalem sibi laudem & benevolentiam comparabit, atque nos ita sibi devinciet, ut nullam unquam occasionem prætermissuri simus Sanctitati vestræ vicissim animi nostri gratitudinem filialis observantiæ studiis declarandi & contestandi: quam Deus omnipotens pro beneficio & commodo Ecclesiæ suæ quàm diutissimè salvam & incolumem servare dignetur. * al. clarissimorum.

Datum in civitate nostra Vienna, die vigesima octava mensis Novembris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto: Regnorum nostrorum, Romani tertio, Hungariæ secundo, Bohemiæ verò decimo sexto.

Ejusdem Sanctitatis vestræ

Obsequens filius

MAXIMILIANUS.

S. CÆSAREÆ MAJESTATIS CONSIDERATIONES

Ann. Christi 1564.

Super Matrimonio Sacerdotum,

Patribus Concilii Tridentini transmissæ.

NEgari non potest sacram utriusque Testamenti scripturam Sacerdotibus uxores permittere.

2. Constat etiam Apostolos ipsos (paucis fortè exceptis) uxoratos fuisse, nec reperiri, quod Christus post earum vocationem eos separari mandarit ab uxoribus, contra legem, quam ipse dederat de matrimonio non separando inter eos, quos Deus conjunxit.

3. Liquet denique in primitivâ Ecclesiâ conjugia Sacerdotum, tam in Orientali quàm in Occidentali Ecclesia, usque ad tempus prohibitionis per Papam Calixtum factæ, ubique libera & licita fuisse. Proinde nec jura Civilia Clericorum conjugia prorsus improbant.

4. E contra tamen nemini dubium est, matrimonium, ejusque usum minus convenire his, qui spiritualibus lectionibus & orationibus vacare, ac ad sacramenta tractanda & administranda semper parati esse debent, atque adeò meliorem in Clero maximeque optandum esse cœlibatum. Qui enim sine uxore est, solicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore est, solicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. quæ res procul dubio Ecclesiam movit, ut universo Clero cœlibatum perpetuamque tandem continentiam indixerit.

5. Cum autem natura nostra hodie fragilis sit, & invitatrix vitiorum, necnon omnis ætas ab adolescentia in malum prona, ac denique caro sit stimulus peccati, & arctissima sit via continentiæ, paucique reperiantur, qui Carnis stimulum non sentiant, & in igne positi non ardeant, sitque talis concupiscentiæ ignis exardescens usque ad perditionem devorans. Hinc est quod Eusebius de Dionysio Corinthio Episcopo scribit, nempe quod is admonuerit Pynitum Episcopum, ne cœlibatus onus tanquam necessarium fratrib. imponeret: sed infirmitatis multorum rationem haberet. Sic etiam Paphnutius Confessor in magno Niceno Concilio honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens concubitum cum propria uxore, suasit Concilio, ne talem cœlibatus legem poneret, gravem asserens esse causam, quæ aut ipsis Clericis, aut eorum conjugibus occasio fornicationis existeret. Quam Paphnutii sententiam Nicena Synodus utique laudavit, & nihil ex hac parte sancivit, sed hoc in uniuscujusq; voluntate, non necessitate, permisit, nisi tempore oblationis, quo Sacerdotibus à suarum complexu uxorum abstinendum erat, sed etiam constitutionem sextæ Synodi Constantinopolitanæ, sicut & in veteri Testamento constitutum erat, ut Sacerdotes tempore vicis suæ in templo habitarent, ne cum uxoribus suis sub id tempus carnale possent exercere consortium.

6. Quod si Ecclesia unquam causam habuit permittandi Clericis secularibus conjugium, certè infelici hoc nostro carnali seculo, & necessitatem id ipsum exposcere, & utilitatem suadere videtur.

7. Constat enim, proh dolor, inter quinquaginta & plures Catholicos etiam Sacerdotes vix unum reperiri, qui castum præstet cœlibatum, sed omnes ferè neglectis & rejectis saluberrimis sacrorum Conciliorum & Canonum veterum & novorum constitutionibus, notorios esse Scortatores, cum maximo animarum suarum discrimine, & laicorum scandalo. Constat etiam nedum ipsos Sacerdotes mordicùs ambire conjugium, sed & laicos propter turpissimam Clericorum vitam hoc ipsum vehementer urgere; ita sanè ut plerique Ecclesiarum patroni ob causam hanc nolint beneficia sua nisi uxoratis conferre;

8. Accedit defectus ministrorum, qui subinde major apparet, & tantus quidem est, ut paucos admodum habeamus, idque propter solum vetitum matrimonium. Hinc scholæ Theologicæ apud Catholicos vacuæ sunt, & Episcoporum auctoritas in ordinandis ministris prorsus jacet, sed major pars ad sectariorum scholas profugit, ibiq; quali quali manuum impositione utcumq; accepta se passim in Ecclesiis ingerunt, & Religioni Catholicæ incredibiliter nocent: qui tamen permisso conjugio ferè omnes in Catholica Ecclesia permanerent, & quæcumque illis præscriberet Ecclesia, prædicarent & docerent, populumque curæ suæ commissum facilius in officio retinerent.

9. Et quia sarri testantur Canones, Ecclesiam pro summa, qua fungitur, auctoritate, propter ministrorum defectum pleraque contra severitatem canonum sæpe indulsisse & tolerasse. Sic enim uxorem & liberos habentem in Episcopum Syracusanum summus Pontifex jam olim confirmavit; sic honestos maritos ad sacros majores Ordines Ecclesia admisit; sic bigamum ad Diaconatum promovit; sic propter defectum Episcopi, Confirmationis sacramentum simplici Sacerdoti commisit; & id genus alia.

10. Quare plerisque Catholicis viris ante hæc nostra tempora visum est, & multis adhuc videtur, pro præsentis temporis iniquitate, continentiæ legem quoad Clerum secularem satius esse dispensando benignè relaxare, quàm eàdem mordicùs retentâ impurissimo cœlibatui scortationique contra divinum præceptum fenestram relinquere.

11. Ita sanè ut primò Clericis in minoribus Ordinibus constitutis, adeoque ipsis Sacerdotibus, qui vel adhuc cœlibem vitam agerent, vel in futurum cœlibes ad Sacerdotii ordinem pervenirent, liberũ esset in cœlibatu permanere, vel matrimonium contrahere, maximè cum Cardinalis Panormitanus Canonistarum Princeps affirmet, continentiam in Clericis secularibus non esse de substantia Ordinis, nec de jure divino: ideò eum credere, & apud se indubitatum esse, quod pro bono & salute animarum salubre statutum esset, ut Clerici Latinæ seu Occidentalis Ecclesiæ volentes continere, & magis mereri, relinquatur voluntati eorum; non volentes autem continere, possent contrahere: quia experientia docente contrarius effectus prorsus sequatur ex illâ lege continentiæ, cum hodie non vivant spiritualiter, nec sint mundi, sed maculentur illicito coitu cum illorum gravissimo peccato, ubi cum propria uxore esset castitas. Unde Ecclesia deberet facere, sicut bonus medicus ut, si medicina docente experientiâ, potiùs officit quàm prosit, eam tollat. Nec hæc res veteris Ecclesiæ exemplis prorsus caret. Legitur enim decimo Ancyrani Concilii canone, *quod si Diaconi in ipsa ordinatione protestati fuissent, se velle habere uxores, nec posse continere, & posteà ad nuptias venissent, eos in ministerio permansisse.* Testantur etiam Ecclesiasticæ historiæ, Adam Presbyterum factum uxorem duxisse, & Ecclesiæ plurimum profuisse: Eupsichium verò Cæsariensem Presbyterum, qui nuper uxorem duxerat, & adhuc sponsus erat, martyrio defunctum esse. Liquet etiam ex sacris canoni-

canonibus Ecclesiam contra votum continentiæ seu castitatis per susceptionem sacri Ordinis solemnisatum, maximè quoad Sacerdotes non religiosos, dispensare posse: id quod nonnulli etiam ad Monachos extendunt, tantam Summo Pontifici auctoritatem tribuentes, ut etiam contra votum religionis, ex causa publicæ utilitatis dispensare valeat.

12. Secundò ut honesti mariti docti & rerum Ecclesiasticarum periti ad sacros majores Ordines admittantur, cujus rei tot tantaque in Ecclesia extant exempla, ut nulla planè comprobatione opus esse videatur.

13. Tertiò ut cum Sacerdotibus, qui jam antè contra constitutiones Canonicas de facto saltem matrimonium contraxerunt, in tanto ministrorum defectu dispensarent, vel, ut denique ministrare possent, per Ecclesiam gratiosè tolerentur, & suis conscientiis relinquantur. Valdè enim absurdum foret, Clericos uxoratos amovere, fornicarios verò, qui & contra legem divinam & humanam simul delinquunt, tolerare. Quod si utrosque (ut æquum quidem est) amoverimus, aut nullos, aut sanè paucissimos habituri sumus ministros & pastores: populus verò pretioso Christi sanguine redemptus, maximam & divini verbi, & administrationis sacramentorum defectum & penuriam passurus sit.

14. Quod si Clerici omninò castitatis voto adstringendi sint, tales tantùm qui provectæ ætatis essent, sacro Ordini adscribendi forent, de quibus spes esset maxima, ut cœlibatum piè & inviolatè colerent, & in quos non caderet suspicio vitæ turpiter degendæ. Si enim juniores, ut fit, & defectus ministrorum, adeoq; ipsa necessitas exigit, quorum ætas & vita talis est, ut libidinibus obsistere non velint, aut non possint, admittendi sint ad Ordines, an non præstiterit eis permittere, ut Pauli consilio utantur, dicentis; *Propter fornicationem unusquisque habeat suam uxorem*; &, *Melius est matrimonium contrahere, quam uri*, quàm ut illo voto seu lege continentiæ obstricti perpetuò utantur, & in peccato volutentur.

15. Nec satis firma eorum videtur esse ratio, qui propter conservanda bona Ecclesiastica cœlibatum mordicùs retinendum putant. Penditandum enim est, an deceat Ecclesiam tanta animarum periclitatione conservandis bonis intendere, cùm eorum indemnitati & conservationi per solemnes eorum bonorum descriptiones & inventaria aliisque id genus legitimis canonicisque cautionibus rectissimè provideri queat.

16. Nec dubium est, si hæc suprà annotata benè ponderentur, & in his concessio fieret, quin in brevi Clerici concubinatus ex Ecclesia proscriberetur & exploderetur, atq; scandalum illud manifestum, quod hactenus multos offendit, & odium contra Ecclesiam & Catholicum Clerum fovit, & alienos à nostra lege fecit, toleretur: imò gladius, quo hucusque in Ecclesiam & Clerum persequuti sunt, adversariis adimeretur.

17. Hoc denique modo Clerus apud Ecclesiam & Religionem Catholicam in officio retineretur & populus mirum in modum ad sacra nostra diligentiùs, frequentiùs, majorique cum devotione audienda & peragenda invitaretur & alliceretur.

Has considerationes neque caput neque pedes habentes ita repperi, quas à Maximiliano Cæsare ad Pontificem missas esse auctor est Thuanus. In Andr. Dudithii Episcopi Quinqueecclesiensis opusculis notavi easdem ipsissimis verbis ab Alberto Bavariæ Duce ad Cardinalem quendam missas fuisse, per manus porrò cæteris Cardinalibus communicandas.

MAXIMILIANI II. IMPERATORIS AUGUSTI

Ann. Christi 1574.

RESCRIPTUM

SUPER LANIENA PARISIENSI ET BELGICA SEDITIONE,

Quam propria manu scripsit ad Lazarum à Schwendi Baronem &c.

Dilecte Schwendi, rectè accepi & cognovi literas tuas, & Christianam ac fidelem condolentiam tuam, qua affici te ostendis erga meum morbum, gratam habeo cumprimis. Æternus Deus, cujus in manu sunt omnia, agat mecum pro sua paterna voluntate. Ipsi enim pro omnibus ago gratias, ut qui unus omnium optimè novit, quid mihi utile ac salutare, quid verò damnosum sit: Egoq; in ipsius voluntate divina patienter & optimè acquiesco. Nam ita eunt res in hoc mundo, ut in illis parum aliquis experiatur voluptatis aut quietis. Adversitatum verò, & perfidiæ, & inhonestarum actionum ubiq; plena sunt omnia. Dominus misereri nostri, & hæc mala à Christianitate sua avertere dignetur. Neq; sanè mirum esset, si quis hoc rerum statu planè ad stuporem atq; insaniam redigeretur: qua de re multa scribi possent. Ego paulatim Dei benignitate convalesco: jamque adeò incipio gressus scipione firmare. Laudandus Deus in omnibus suis operibus.

2. Quod attinet ad præclarum illud facinus, quod Galli in Amirallo ejusque sociis tyrannicè perpetrarunt: equidem id minimè probare possum; magnoque cum dolore animi intellexi, Generum meum sibi persvaderi passum esse, tam fœdam lanienam. Quamquam scio, magis alios imperare quàm ipsum. Attamen hoc ad excusationem facti non sufficit: neque hoc satis est, palliando scelere. Utinam me adhibuisset in consilium! Equidem ei fidele & paternum consilium dedissem. Nunquam enim hæc talia me auctore fecisset. Tantam sibi ipsi hoc facinore asperse[...]culam, quantam non facilè eluerit aut absterserit.

[...] Ignoscat Deus illis, qui culpam hujus rei sustinent. Vehementer enim metuo, ne progressu [...] demum sentiant, quid hac via profecerint. Ac revera sic est, ut tute prudenter scribis; [...] pietatis gladio non volunt dijudicari, neque tractari. Neque aliter sentiet quisquam, in quo aliquid est pietatis & honestatis, ullumve pacis & tranquillitatis studium reliquum. Ad hæc, longè aliud nos docuerunt Christus & Apostoli ejus. Nam ipsorum gladius erat lingua, doctrina, verbum Dei, & vita Christo digna. Ipsorumque mores invitare nos debent atque allicere, ut eos sequamur, quemadmodum & quousque ipsi Christum sequuti sunt. Taceo, quod insanum illud genus hominum oportebat in tot annis jam vidisse atque expertum esse ipsis rerum argumentis & eventu ipso, suppliciorum crudelitate, sectionibus (inquam) & ustionibus, non posse hanc rem confici. Breviter, ipsorum actiones mihi minimè placent, nec unquam adducar ut eas laudem; nisi fortè (quod tamen seriò deprecabor ne fiat) Deus permittat, ut in furorem & insaniam prolabar. Imò non possum apud te dissimulare, repertos esse nonnullos impudentes & mendaces nebulones, qui dicere ausi sint; Quicquid hîc fecit Gallus, id me non solùm conscium, sed etiam auctore ipsum fecisse. Qua in te Deum appello testem, mihi coram ipso & toto mundo summam fieri injuriam. Sed non sunt mihi nova amplius ejusmodi mendacia & calumniæ, quas jam anteà sæpe devorare coactus sum. Commendo autem ista omnia Deo meo. Is tantas injurias novit suo tempore depellere & vindicare.

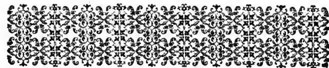
4. Quod ad res Belgicas attinet, non magis & hîc probare possum quod modum excesserint. E contrario benè memini, quoties & quam in sententiam Regi Hispaniarum scripserim & consuluerim. Sed quid multa? Consilium Hispanicum longè fuit acceptius meo fideli consilio. Jamque adeò ipsimet fateri errorem suum coguntur, & quod huic malo caussam maximam præbuerint ipsi. Ego bonum finem spectavi, & ne istæ tam præclaræ & nobiles provinciæ tam miserabiliter perderentur. Et quanquam consilia mea sequi noluerunt, ut deinceps à consiliis dandis meritò refugere debeam: tamen ne sic quidem abstineo, & fideliter facio quantum possum.

5. Faxit Deus ut fructus inde sequatur optatus, & tandem desistatur ab ejusmodi violentis remediis, ac sufficiant priora. Ut paucis absolvam: Agant Hispani & Galli quocunque modo ipsis libuerit: tamen Deo, justo illi judici, rationes suarum actionum aliquando reddere cogentur. Ad me quod attinet: equidem, Deo volente, honestè, Christianè, fideliter & candidè atque integrè agam: & certò confido, Deum benedictione & gratia sua mihi adfuturum, ut actiones consiliaque mea possim Deo & hominibus probare. Hoc ubi fecero, nihil moror hunc improbum & malignum mundum.

6. Sperabam sanè, aliquantò me citius posse in Regnum Bohemiæ venire: quia verò nondum planè convalui, Medici omninò mihi dissuadent, ne in hoc tanto frigore profectionem instituam. Itaque Comitia Regni quin indicerem, differre diutius non potui. Et, nisi quid interim inciderit impedimenti, duos natu maximos filios meos destinavi Vicarios seu Legatos meos. Veruntamen, si Deus aspirarit votis nostris, ubi jam æstas appropinquaverit, nec ipse abero. Nam alioquin, ut est ista gubernandi ratio, non possent res consistere aut durare. Et tam Regni quàm mea necessitas nostram requirit præsentiam. Nec enim me fugit quomodo agatur, & ut res procedant. Hisce te Deo commendo, qui omnia pro suo beneplacito dirigat ad Christiani orbis & nostram omnium salutem. Viennæ XXII. Februarii, ANNO CIƆ IƆ LXXIIII.

MAXIMILIANUS.

RATI-

RATIONALE

SUPERIORUM CONSTITUTIONUM ET RESCRIPTORUM.

CAROLI MAGNI EDICTUM DE SUMMA trinitate & fide Catholica.

Pag. 1.

EXSTAT in Caroli Magni Capitulari de Cultu imaginum lib. 3. cap. 1. promolgatum propter Græcorum hæresim de adorandæ imaginum, & Hispanorum hæresim de adoptione filii Dei.

EJUSDEM RESCRIPTUM DE NON adorandis imaginibus.

Pag. 2.

Exstat in eodem Capitulari, cui præfationis loco est præfixum. Porrò de veritate ejus & assertione vetustissimorum & sequentium scriptorum, vide quæ annotavimus in Collectione Imperialium Decretorum de Cultu imaginum, quæ superioribus nundinis evulgavimus. De adversariorũ futilitatibus erit alius dicendi locus, ubi quædam alia, quæ desideramus, impetraverimus.

EJUSDEM JURAMENTUM PRO DEfensione Ecclesiæ.

Pag. 5.

Cæsar Baronius Cardinalis Romanus Annalium Ecclesiasticorum tom. 9. Anno 800. num. 7. refert ex libro Sacrorum rituum, quem vetustas (ut ait) Romanum Ordinem appellavit. Et exstat in Ordine Romano vulgato & excuso Romæ. Addit Baronius; *Quod jusjurandum his verbis conceptũ à posteris etiam consuevit.* Secutus Auctorem Pontificalis Romani, & Clementem V. Papam, cujus hæc sunt verba in Jure Canonico relata, c. un. *de Iurejurand.* circa medium. *Iuramentum præstitit corporale, quod in libro Pontificali Romano, præstandum Pontificibus per Imperatorem coronationis suæ tempore, continetur.* Loquitur de Henrico VII. Imp. cujus Juramentum infrà exhibemus simul & examinamus. De Carolo V. Imp. scribit Laurent. Surius Carthusianus Monachus, in Comment. Rerum in orbe gestar. Anno 1529. *Clemens Pontifex advenienti è Genua Cæsari, & Placentiam contendenti, tres Legatos obviam misit, qui ad Pontificiæ ditionis fines solitum jusjurandum acciperent, nunquam ipsum Pontificis libertatem violaturum. Iuravit Cæsar verbis ritè conceptis, sed ita tamen, ut se de suo jure nihil discessurum testaretur.* Ipsum juramentum est ut legas apud Georgium Cœlestinum Historiæ Comitiorum Anno M. D. XXX. Augustæ celebratorum, tomo primo, pag. 16.b. Hæc illi de formula juramenti Ecclesiæ Romanæ præstandi a Rege & Imperatore Romano. Quod tamen si adeò vulgatum & usurpatum fuit, ut inde usque ab ætate Caroli Magni (quemadmodum confingitur) præstari solitum sit, qui factum, ut res tam nota tantique momenti fugere potuerit Gratianum? Aut quæ ratio illum movere debuit, ut maluerit posterius illud Ottonis Magni Decreto suo inserere, quàm primigenium hoc Caroli Magni? Quod quum is ὡς προηγμένον a Baronio censeatur, quare non προϋποκείμενον veteres Canonistæ voluerunt esse, τὸ πρότερον φύσει ὄν? An quia numquam fuit, nec in priscorum libris exstitit, post id locorum à Pontificibus demùm Romanis confictum atque conscriptum? Videtur, & eam causam assignat Leopoldus à Bebenburg, Episcopus Bambergensis, De zelo veter. Princip. Germ. cap. 7. his verbis: *A tempore Othonis Primi, qui juramentum fidelitatis Iohanni Papæ XIII. secundum formam in can. 63. dist. tibi Domino comprehensam, præstitit, ut ibidem patet, omnes Reges Romanorum usq; ad præsens tempus, Ecclesiæ Romanæ præstare juramentum sub forma consimili consueverunt. Et secundum hoc intelligendum est, quod dicit prædicta decretal. Romani, in princ. Iuramentum autem tale ab Imperatoribus seu Regibus Romanis ante tempora dicti Othonis; vel etiam ante seu post ipsius tempora, ab aliis Principibus Christianis; qui tamen juramenta fidelitatis Imperatori Romanorum præstare non solent, fuisse præstitum, non recolo me legisse. Item Rex Romanorum tempore suæ coronationis imperialis juramentum sub forma, quæ ponitur in Libro Pontificali, & in prædicta Decret. Romani, ver. post quæ, Ecclesiæ Romanæ præstare consuevit. Quod juramentum per Imperatores Romanos, qui non erant Germani, non reperitur (ut puto) Ecclesiæ Romanæ fuisse præstitum, nec etiam hodie per alios Reges Christianos, qui tamen Imperatorem pro superiore non recognoscunt, eidem Ecclesiæ præstari consuevit.* Vides, ut apertè neget, ante tempora Ottonis Magni in usu fuisse hanc Juramenti formulam? atque eadem operâ à Carolo Magno præstitum? Commentitium ergo sit necesse est. quo numero censeo habendum, donec evidentioribus rationibus confirmetur & comprobetur.

EJUSDEM CONSTIT. DE REGIA IMperii sede &c.

Pag. 6.

Accepimus à CL. V. Francisco Guillimanno Cæs. Majestatis Historico & in Academia Friburgana Professore. Meminit horum Aquisgranensium Comitiorum, quibus ipse interfuit, Ludgerus Monasteriensis Episcopus, hisce verbis; *S. Leo Papa anno Dominicæ incarnationis DCCCIII. cum magna solemnitate suorum Cardinalium, Archiepiscoporum, Episcoporum & Prælatorum ac Primatum, ad Imperatorem Carolum in Germaniam veniens, & ab eodem Imperatore imperialiter susceptus cum fuit, inter multa pietatis suæ opera, instantia ejusdem serenissimi Imperatoris ac Regis Aquisgrani in palatio dedicavit ecclesiam perpetuæ Virginis Mariæ, donans eandem multis indulgentiis.* Et Padebornensis Monachus, qui Arnulpho Imperatore vixit, de Gestis Caroli M. lib. 4. Anno DCCCIIII. (qui numerus & S. Ludgero rescribendus) indict. XI.

Præsul Apostolicus Romæ perrexit ab urbe,
Augusti Leo flagranti deductus amore,

Ecclesiæ quoque pro causis, quibus Imperialis
Esse videbat opus numinine, &c.
Sedis Aquensis abhinc poterunt mœnia pulcra,
Glorificeq; simul celebrato tempore sancto,
Quo stella monstrante Magi cognoscere veri
In terris nati meruerunt luminis ortum:
Colloquioq; divino, pro quo Præsul venerandus
Venerat, expleto, Rex inclytus obtulit illi
Munera, &c.

Præpositus, Decanus atque Capitulum Regalis Ecclesiæ B. M. Virginis Aquisgran. in libello, de Sacrosanctis reliquiis Aquisgranensis Ecclesiæ: *B. Carolus pietate scientia ac rebus præclarè gestis verè Magnus, aut potius* TER MAX. *Imperator, hujusq; Ecclesiæ nostræ fundator eximius, inter reliquas dotes Imperatore Christiano dignissimas id unü in votis habuit, ut quacunq; & undecunq; posset, sacra lipsana Christi D. N. sanctissimæ ejusdem Matris, aliorumq; Divorum congregaret, & ex diversis locis, magno pretio sumptuq; procurata, religiosissimè coleret ac veneraretur, ut ex plurimis ejus operibus, quorum hodieq; exstant vestigia, colligere licet. Sed illud in hoc genere singulare est, quod antiquissimis ecclesiæ nostræ monimentis in privilegio quodam continetur, quo Civitatem hanc Aquensem aliis multis immunitatibus dotatam, in generalibus totius Imperii Comitiis, omnium ordinum consensu, in Regiam ultra alpes sedem erigendam curavit, in quo hæc habentur:* IBIDEM MONASTERIUM S. MARIÆ MATRIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, OMNI LABORE ET SUMPTU, QUO POTUI, ÆDIFICAVI, LAPIDIBUS EX MARMORE PRETIOSIS ADORNAVI, &c ITAQUE TAM EGREGIO OPERE HUJUS EXIMIÆ BASILICÆ, NON SOLUM PRO VOTO ET DESIDERIO MEO, VERUM ETIAM EX DIVINA GRATIA AD VNGVEM PERFECTO, PIGNORA APOSTOLORUM, MARTYRUM, CONFESSORUM, VIRGINUM, A' DIVERSIS TERRIS ET REGNIS, ET PRÆCIPUE GRÆCORUM, COLLEGI, QUÆ HUIC SANCTO INTULI LOCO, UT EORUM SUFFRAGIIS REGNUM FIRMETUR, AC PECCATORUM INDULGENTIA CONDONETUR. Quæ verba, quando correctiora sunt, quàm in Guillimanni MSo leguntur, eà re apposuimus. Et quod ad articulum de Sede Regia, confirmare videtur Nithardus, Caroli M. nepos, Histor. lib. 4. in principio scribens: *Usque Lodhuvicus & Karolus Lodharium à regno suo abisse certis indiciis cognovere, Aquis palatium, quod tunc sedes prima Franciæ erat, petentes; sequenti verò die, quid consultius de populo ac regno à fratre relicto agendum videretur, deliberatur.* Hadrianus IV. P. R. in epist. ad Electores Ecclesiasticos: *Roma nostra sedes est, Imperatoris est Aquis in Arduenna, quæ est sylva Galliæ* apud Aventinum Electores in Diplomat. ad Innocentium III. P. R. de electione Ottonis IV. Imp. §. 1. in fin. *Ipsius electioni consensimus, ipsumq; in Augustorum sede à Carolo Magno Aquisgrani huic dignitati deputata locavimus, & corona & regni diademate per manum Domini Adolphi Coloniensis Archiepiscopi, quæ decuit solemnitate feliciter coronavimus.* Carolus IV. Imp. Aurea Bull. cap. 28. §. 5. *Invenimus etiam ex clarissimis relatibus & traditionibus antiquorum, illud à tempore, cujus contrarii jam non habetur memoria, per eos qui nos præcesserunt feliciter, esse jugiter observatum, ut Regis Romanorum futuri Imperatoris in civitate Frankenfurd celebraretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nuremberg prima sua Regalis Curia haberetur.* Hinc est quod Aquisgranum *Nova Roma* ad instar Constantinopoleos dici cœpta est, quemadmodum id clarè innuere Fl. Alcuinus Albinus, cùm de Carolo Magno canit;

Augustus sed & urbe potens, ubi Roma secunda
Flore novo ingenti magna consurgit in astra.

Et haut ita multo post de eodem Carolo Magno & urbis Aquisgranensis fundatione:

Altaq; disponens ventura mœnia Romæ.

Et inibidem eodem in poëmate super eadem:

Materiam Romæ certatim congregat altæ.

Quibus versibus indubiè ad hanc ipsam respexit ac vidit Constitutionem. Et omninò ita est: Carolus M. æmulus esse voluit Constantini Magni, ut aliis in rebus multis, ita in Majestatis quoque sede transferenda & constituenda, ut non prorsus adulatoriè *Novum eum Constantinum* Hadrianus I. Pont. Rom. in quadam ad ipsum epistola nominaverit. Neque Vrbs tantum ipsa Aquisgranum Romæ nomen erat sortita, sed & Palatium in ea Lateranii, in quo imperii quondam sedes & orbis decus, appellationem meruit. Apud Ansegisum Lobiensem Abbatem in Legib. Francor. *Anno incarnationis Dom. DCCCXVII. Imperii verò gloriosissimi Principis Ludovici IIII. Idus Iul. in domo Aquisgrani Palatii, quæ Lateranis dicitur.*

LUDOVICI PII CONSTITUT. DE HISPANIS.

Pag 9 & seq. Apud Petrum Pithoeum JC. in Collectione Annalium & Historiæ Francorum, ex archivis Metropolitanæ Narbonensis Ecclesiæ, pag 427 & apud Baronium Annalium Ecclesiasticor. tom. 9. Anno 815. num. 23. & seq.

EJUSDEM CONSTITUTIO DE REBUS Ecclesiæ Romanæ donatis.

Pag. 11. Apud Ivonem Carnotensem part. 5. Decreti cap. 14. Anselmum in Collectione Canonum lib. 4. cap. 35. Gratianum dist. 63. ca. *ego Ludovicus*, 30. Antoninum Florentinum Historiar. part. 2. tit. 16. cap. 1 § 2. Raphaelem Volaterranum lib. 3. Baronium Annal. Eccles. tom. 9. Anno 817. num. 10. & seqq. ex Codicibus Vaticanis, quatuor exemplarium facta mutua collatione.

Meminit hujus Constitutionis nullus Historicorum Antonino vetustior, præter Leonem Ostiensem, qui tamen & ipse non ita multùm antecessit. Verba ejus in Chronic. Cassinat. lib. 1. cap. 18 *Ludovicus Imperator, qui cognominatus est Almus vel sanctus, hujus Caroli filius, Pactum constitutionis & confirmationis fecit beato Petro Apostolo, ejusq; Vicario Domno Paschali, parentes suos Pipinum & Carolum imitatus, manuq; sua ac filiorum subscriptione corroboravit, decem Episcopos, octo Abbates, & Comites quindecim, Bibliothecarium, Mansionarium, & Ostiarium unum subscribere fecit, & per Legatum S. Romanæ Ecclesiæ Theodorum Nomenclatorem Domno Paschali Papæ transmisit.* Hæc ille ex Anastasio (ut putatur) Bibliothecario: cui apud nonnullos parum fuit & est fides. Et commentitiam esse hanc Constitutionem luculenter evincit Carolus Molinæus JC. in Commentariis ad d. dist. 63. Adscribam ejus verba, quoniam liber in quam paucissimorum manibus versatur. *Cæterum* (inquit) *his, quæ suprà diximus 72. non obstat, quod Platina in Benedicto II. & post eum Sabellicus Ennead. 8. lib. 6. Antoninus tit. 13. ca. 1. § 1. scripserunt, Constantinum IIII. Imperatorem Constantinopolitanum, dicti Benedicti sanctione permotum, statuisse, ut quem deinceps Clerus, Populus Exercitusq; Romanus in Pontificem delegisset, ordinaretur, nulla Constantinopolitani Principis vel Italiæ Exarchi expectata authoritate, ut anteà fieri consueverat (id enim ratum erat in creando Pontifice, quod Princeps confirmasset, vel qui ejus vices in Italia gerebat:) tum quia sanctitas Pontificis soluto more instituta (præter id quod vix nota esse potuit ultra mare, cum dictus Benedictus vix decem menses superstes fuerit) potius movere debuit ad observandum tàm utilem & receptum morem, quàm ad illum infringendum: tum quia illud mutuati sunt à Bibliothecario, authore suspecto, quippe qui scripta sua consarcinavit ex quibusvis apocryphis vel fictis scripturis, in scriniis vel bibliothecis Papæ, quibus præerat, repertis, modò essent in Domini sui favorem: tum*

quia

quia prætensa illa constitutio Constantini (quam falsam puto) nunquam effectum sortita fuit, ut expressè testatur Volaterranus Anthropolog. lib. 22. Ex cujus verbis potest deprehendi, vel modico tempore servatam non fuisse: de quo satis constitit paulò post Benedictum, in canone apud Platinam. Et per prædicta minus etiam consistit cap. ego Ludovicus. 63. dist. ubi dicitur, Ludovicum Pium Paschali jus eligendi & investiendi Romani Pontificis remisisse. Hoc enim à suspecto authore processit, videlicet à præfato Bibliothecario, ut Platina in Paschali I. Sabellicus Ennead. 8 lib. 9. Volaterranus Anthropolog. lib. 22. testantur. Ut autem non est in favorem Paparum credendum Bibliothecario, potentatus eorum fautori, famuloq; domestico: ita non est credendum Gratiano Monacho, qui & ipse affectibus & ambitioni novorum sui temporis Paparum, quantum potuit, favit, nec aliunde quàm à Bibliothecario dictum cap. Ego Ludovicus, transsumpsit. Et sic de aliis, qui tantum dicta ejusdem Bibliothecarii recitant, nec aliunde sciunt, nec examinant. Sed examinando veritas elucescit in contrarium. Quia, ut suprà nu. 77 idem Paschalis à populo in conctus Pontificum munus obire ante habitam authoritatem Imperatoris, Legatos excusatum, & ad culpam non à se ficlandam sed in populum transferendam, misit ad Ludovicum Pium. qui, ut mansuetus erat, satisfactionem quidem accepit, sed cum increpatione Cleri & Populi, & abjecto præcepto majorum instituta pactaq; servandi, utiq; caverent ne deinceps simili exemplo Majestatem læderent, ut expressè Platina & Sabellicus testantur. Quid autem magis contrarium aut repugnans est præfatæ & suspectæ Bibliothecarii scripturæ? Certè vel ex hoc falsitatis convincitur. Nectamen etiam per se sufficienti exemplo tantùm, sed etiam ex eo, quòd tempore Eugenii II. immediati dicti Paschalis successoris, Ludovico Pio adhuc vivo, Lotharius I. filius ejus in Imperii consortium assumptus, Romæ politiam ordinavit, & Magistratus instituit, ut suprà nu. 78 & 112. Hoc autem fieri non potuisset, si Ludovicus Pius Romam ipsam, caput Imperii, Papæ dedisset. Quid quod Volaterranus Geograph. lib. 3. prætensam illam Ludovici donationem longè aliter & difformiter, quàm Gratianus in d. c. Ego, refert? sed ex scriptura quadam apocrypha, quam in Bibliotheca Papæ sese invenisse dicit. Et sic illius Bibliothecæ scriptura, unde tam Bibliothecarius quàm Gratianus & Volaterranus sumpserunt, sibi ipsis non constant: & non solùm quòd domestico, & è loco suspecto, sed ut variare dicenda sunt: & multò magis ex eo, quòd fides historiæ repugnat per prædicta: tum ex eo, quòd Volaterr. ibi Calabriam inferiorem & superiorem, & Ducatum Neapolitanum includit, & alia, quæ constat ex fœdere divisionis inter Carolum Magnum & Imperatorem Constantinopolitanum facta, Græcorum Imperio cessisse, & diu pluribusq; seculis etiam post Francorum Imperium in Germanos translatum usq; ad Gulielmum Ferrebach Normanum, Tancredi Galli Normani filium (qui è Neustria in Italiam trajicientes, regnum Apuliæ anno millesimo septimo, deinde Siciliam, Sacerdotibus tamen Græcis relictis, occuparunt) remansisse; ut etiam ex historiis eorum, qui tempore Caroli Magni & deinceps vixerunt & scripserunt, liquet. Porrò nec verum nec verisimile est, quod Ludovicus Pius ea donasset, quæ non poterat, & nullo modo possidebat: & quæ pater ejus ex dicto fœdere Græcorum Imperio reliquerat. Quin sicut regnum Francorum alienare non poterat, ita nec Imperium & regiones Imperii Occidentalis, quæ ex dicta divisione Carolo Magno & successoribus suis cesserant, & multò minus Romam caput Imperii, Alberic. in e. 1. de Sum. Trinit. & L. bene à Zenone, C. de Quadrien. præscript. Et sic donatio Ludovici, si qua fuit, eisdem causis nulla esset, ex quibus prætensa donatio Constantini Magni, quam Glossa & Doctores communiter, quæ eam factam esse putant, tamen non valuisse concludunt, ut glossa Accursii in auth. quomodo oporteat Episcop. verb. conferens generé coll. 1. Petrus Pertic. in proœm. Instit. nu. 11. cum seq. Signorolus de Homodeis Consil. 26. fenest. Bartol. in proœm. & Bald. de Novo cod. in princ. tenet, quòd valere non potuit sine consensu populi. Atqui prætensæ donationi Ludovici Populus Romanus nunquam, sicut nec prætensæ donationi Constantini Magni consensit. Nec solùm non apparet de consensu, sed de dissensu constat etiam per continuam Populi Romani resistentiam, tempore Eugenii III. Adriani IIII. Alexandri III. Lucii III. Urbani IIII. ut satis suprà. Tum nullus unquam Papa inventus est, qui se fundaret in prætensa donatione Ludovici, de qua in d. c. Ego Ludovicus, nec qui eam unquam allegaverit. Et licet Nicolaus III. in c. fundamenta, de Elect. in VI. fabulam illam Constantini Magni allegaverit, tamen non facit fundamentum in ea, sed in verbis sacræ Scripturæ, Pharisaico & Iudaico more ad terrenum regnum detortis, ut ibi patet, & suprà nu. 36. Pariter Gregorius VII. qui tanta molimine Imperium Germanorum aggressus est, & attrivit, nullo modo donationis cujusvis ab hominibus, sive à Constantino Magno sive à Ludovico Pio, meminit (quæ tamen maximè in rem suam fecissent, si quid veri aut verisimilis habuissent) & omninò non omisisset; sed tantùm nititur verbis Christi, ad Regnum & Imperium totius orbis malè detortis. Sic & Benedictus XII. contra Ludovicum Bavarum Imperatorem non alio titulo Mediolani & aliis Urbibus Imperii Vicarios nomine suo instituit, quibusdam etiam vectigal imposuit, quàm vel unicus Christi Vicarius in terris; hoc est, etiam in terreno totius Orbis Imperio. Et ante eum Benedictus XI. eodem modo novos Magistratus Florentiæ constituit, ut apud Platinam. Præterea adhuc vivo Ludovico Pio, & biennio ante ejus obitum, Gregorius IIII. electus, nunquam voluit inire Pontificatum, nisi prius sua electione ab Imperatore, Legatis suis ad hoc destinatis, diligenter examinata & confirmata, ut omnes testantur. Et addit Platina, quòd præfatus Ludovicus hoc non faciebat ex superbia, sed ne jura Imperii amitteret. Ergo falsum est, illum prius ea remisisse Paschali, ut ex Bibliothecario refert Gratianus & alii: quia Gregorius IIII. posterior est, & tertius à Paschali I. & idem Ludovicus Pius adhuc vivebat, & recens adhuc fuisset memoria dicti prætensi Pacti inter Ludovicum & Paschalem, si quod tale fuisset. Nullus autem Paschalis Papa fuit ante illum Primum, Ludovici authoritate confirmatum, nec alius secutus est, nisi ferè post trecentos annos. Iam ergo non minus manifesta est vanitas & impostura dictæ prætensæ donationis de qua in d. c. Ego Ludovicus, quàm famosa illius fabulæ Constantini Magni, nec non prædictæ donationis vel remissionis Constantini IIII. ut etiam nunquam habuerunt effectum, nec leguntur Papæ acceptasse, vel usi fuisse, sed aliis sibi efficacioribus præstigiis, terrificisq; & pertinacibus censuris & seditionibus ad contemnendum Imperia & Regna concitatis. Hæc Molinæus: quibus consentanea leges apud Eutropium Longobardum in libello de Statu Romanorum sub Græcis & Francis.

HLUDOVICI PII ET LOTHARII IMPP. CAPItula de Percussoribus Clericorum.

Pag. 13.

Surius & Binius ediderunt nomine Concilii apud Theodonis villam, in tom. III. Concil. general. & retulerunt ad Annum Dom. 812. quod mendum natum est ex inversione numerorum, qui hoc modo sunt reponendi, 821. Priora Capitula non in Theodonis villano Convento, sed in Synodo Triburiensi esse ab Episcopis decreta, ipsi Imperatores affirmant in princ. & expressiùs cap. 5. ubi perperam in Conciliorum editione *viginti* legitur pro *triginta*. Fuit & exordium ab insulso librario corruptum, qui putabat, hæc omnia in Conventu Theodonis villano fuisse constituta. Quare meo periculo restituendum est, *In Concilio apud Triburiam* &c. Theodonis villanum Conventum ad hunc annum 821. refert Strabus Fuldensis in Annalib. Anno DCCCXXI. *Hludowicus Imperator* (inquit) *Noviomagi divisionem Regni fecit inter filios suos. Deinde in villa Theodonis omnes, qui suo tempore in exilium missi fuerant, revocavit, & singulos in statum pristinum restituit; possessiones quoque judicio legis in fiscum redactas magna liberalitate restituit.* Quare illa verba, *alio anno Triburia admoniti sumus*, rectè atque ordine ad annum 820. retulimus, quum *alio anno* nihil aliud sit quam præterito vel superiori, im vorigen Jahr. Carolus Calvus Rex Francorum in Capitulis in Conventu Holoniano editis, quæ leguntur in tom. III. Conciliorum, Cap. VI. meminit Synodi Theodonisvillanæ, ejusque refert decreta. An verò illa in hoc Conventu fuerint definita, non liquet, cùm plures fuerint Synodi in Theodonis villa celebratæ. Porrò præter Surium & Binium editores in tempore & locis harum Conventuum hallucinati sunt Arnoldus Wion Ligni vitæ lib. 2. Baronius tom. 9. Annal. 808. & Serarius in Haistulpho.

LUDOVICI PII ET LOTHARII IMPP. EDICTUM de Expiatione peccatorum.

Pag. 25.

Extat in tomo III. Conciliorum ante Concilium Parisiense sub Ludovico Pio habitum, & apud Baronium

Annalium Ecclesiast. tom. 9. Anno 828. n. 28. & seqq. Habetur autem hujus Edicti mentio in Actis ipsius Concilii mandatu Imperatoris anno sequenti 829. celebratis, ut verissimè observavit Baronius.

Pag. 16.

LOTHARII IMP. ET EPISCOPORUM S. ROM. IMperii Edictum de exauctoratione Imperatoris Ludovici.

Ex Petri Pithoei JC. Collectione Annalium & historiæ Francorum, pag. 322. & Baronium Annal. Ecclesiast. tomo 9. Anno 833. num. 9. & seqq. Pithoeus vocat *Acta impia & nefanda exauctorationis*, refertque ad Annum 832. si numerus non fallit, quem rectè atque ordine convertit Baronius. Vetus Codex hanc habet præscriptionem: *Quæ sequuntur, gesta sunt apud Compendium Palatium contra Christianissimum Imperatorem Ludovicum, postquàm regno ad tempus privatus est. Acta sunt autem studio non imitanda dejectionis ejus ab Hebone auctore ejusdem mali, & cæteris Episcopis vel errore annuentibus vel timore consentientibus. Non sunt autem hæc ut salubris Concilii decreta amplectenda, sed ut exitialis commenti molimina respuenda.* Invehuntur in hujus Edicti architectos plerique Historici, cum primis Thegaunus, scriptor coætaneus, cap. 43. & seqq. & Anonymus Ludovici domesticus, qui ejus res gestas fide non sola conscripsit. Indignationis caussâ fuisse animadverto, non quam Baronius assignat, quòd Episcopi inviro pontifice Romano sententiam ferre in Imperatorem ausi fuerint (quæ caussa tum non fuit curæ Hippoclidi, neque ulla ejus usquam scriptorum mentio,) sed quia sibi soli sumpserunt Episcopi, quod laicos Proceres & universos Imperii Ordines æquè attinebat. *Quod* autem *omnes tangit, debet* quoque *ab omnibus approbari*, ut ait Bonifacius VIII. de Reg. juris, ca. 29. Nec tu mihi objicias, Lotharium Cæsarem illis vicem omnium laicorum fuisse, quum in Cæsaris, quem nunc Regem Romanorum vocant, potestate non sit Imperatorem, cui subest, deponere. Et dem tibi hoc, Collegam in ipso Imperio fuisse, paresque cum patre amministrasse fasces: an inde mihi evinces, deponere potuisse, sine Procerum scito, quem sibi a patre Carolo nominatum constituerunt Imperatorem? Nominare quidem eligere, declarare atque decernere successorem Imperatori licebat, sed ponere & deponere in potestate erat universorum Procerum tam Laicorum quam Ecclesiasticorum, non singulorum. Quare perperàm egisse arguuntur isti Episcopi. Et sanè clarescunt Populi Imperialis querelæ super injusta Episcoporum usurpatione ex verbis Anonymi Astronomi, qui vitam (uti dictum) Ludovici Pii conscripsit, etiam à Baronio relatis: *Expleto hoc negotio* (sc. depositionis;) *Populus licentiâ acceptâ pro talibus gestis mœstus ad propria revertitur. Lotharius autem patrem suum ducens, Aquisgrani hiematum aggreditur. Intra hiemis hujus durationem gregatim populi tam Franciæ quàm Burgundiæ, nec non Aquitaniæ, sed & Germaniæ coeuntes, calamitosis querelis de Imperatoris infortunio querebantur. Et quidem in Francia Eggehardus Comes & Wilhelmus Comes Stabuli, quos poterant sibi in unione voluntatis restituendi Imperatoris coadunabant. A' Germania verò Hugo Abbas a Ludovico filio Imperatoris, & ab eis qui illuc confugerunt, à Drogone fratre ejus Episcopo, & reliquis, Pippinum in hoc spiritu instigabat. Porrò Bernhardus & Vuarinus in Burgundia consistentem populum suasionibus accendebant, promissionibus alliciebant, juramentis astringebant & in unum velle fœderabant.* Nimirum ad vindicandum jura atque privilegia sibi à Lothario Cæsare & Episcopis in judicando Imperatore per vim derogata, quum in Compendiano Conventu ob metum potentiæ Cæsareæ non auderent contra injurias Episcoporum hiscere. Quare huic Edicto rectè illud Pauli accommodaveris, *Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentia*, L. 141. in pr. D. de Reg. jur.

Pag. 19.

LUDOVICI PII Const. de Pace publica.

Edita in dicta Collectione Annalium a Petro Pithoeo JC. Ejus meminit Anonymus ille Astronomus in Vita Ludovici, hisce verbis: *Indixit generalem Conventum autumni tempore, id est, Septembri mediante, in Carisiaco. In quo loco & tempore filius ejus Pippinus ab Aquitania ad eum venit, & ipsi Conventui interfuit, ubi Dominus Imperator filium suum Carolum armis virilibus, id est, ense cinxit, corona Regali caput insignivit, partemque Regni, quam homonymus ejus Carolus habuit, id est Neustriam, attribuit. Itaque Dominus Imperator inter filios, quantum possibile fuit, coagulo benevolentiæ firmato, Pippinum in Aquitaniam, Carolum autem in portionem Regni sibi attributam dimisit, & præsentes quidem Neustriæ provinciæ Primores Carolo manus dederunt, & fidelitatem sacramento obstrinxerunt,* &c.

Pag. 20.

LUDOVICI JUNIORIS CAPITULA.

Ex Bibliotheca Monasterii S. Galli vulgavit Henricus Canisius Noviomagus JC. & Professor Ingolstadiensis Antiquæ lectionis tomo 5. part. 2. pag. 685. Habebat illud Monasterium multas possessiones in Comitatu Curiensi, cujus mallus peragebatur fere Majenfeldii. Atqui hic Comitatus suberat Regi Italiæ seu Longobardorum. Unde patere potest, cur in archivis Monasterii illius Capitula hujus Conventus fuerint conservata, nempe quòd secundum ea, in mallo Curiensi judicaretur. Porrò numeri annorum Incarnationis Dominicæ & Imperii rectius habent, quàm sibi persuaserit Canisius. In numero Indictionis si non superfluit jota, & pro IIII. unâ lineolâ demptâ scribendum est III. stabimus rationi à D. Velsero traditæ, ut initium indictionis IIII. conveniat exeunti anno 854.

Pag. 22.

EJUSDEM IMP. CONSTITUT. DE DISCIplina Ecclesiastica.

Edita cum Synodo Ticinensi in tomo III. part. I. Conciliorum generalium cum Notis Severini Binii Canonici Coloniensis.

Pag. 25.

LUDOVICI GERMANICI RESCRIPTUM.

Baronius Annalium Ecclesiasticorum tomo 10. Anno 860. num. 27. & seqq. ex scripto codice Antonii Augustini JC. de veteri M. Antonii Mureti JC. exemplari descripto. Hoc Rescriptum potest esse justo argumento; Regnum Galliæ, quale tum Carolus Calvus possidebat, & Germaniæ cui Ludovicus iste præerat; numquam fuisse Imperatori Romano subjectum tamquam Imperatori, sed benè interdum, ut hodieque, tamquam Regi ac Principi Germanorum. Quare si contingeret, ut Imperium Romanum transferretur in aliam nationem, Regnum Germanorum foret liberum & absolutum, nec Imperio Romano esset ampliùs, subjectum nec Rex Germanorum recognosceret illum Imperatorem, ut superiorem, sed ut amicum fortè vel fratrem, quemadmodum legimus Carolum Magnum recognovisse Imperatores Græcorum. Et in eo largiter peccamus, quòd Liberas Respublicas appellamus Imperiales, quum sint Regni Germanici, quod Imperio nihil debet, & solum à Romanis semper invictum permansit, ipsius Imperii Romani tandem victor & triumphator. Aliæ gentes servitutem pati possunt; Germanorum est sua sibi ac propria libertas. Itaque cùm nec Ludovicus Germaniæ, nec Lotharius Lotharingiæ, nec Carolus Calvus Galliæ Reges, Imperatoris Ludovici II. imperium agnoscerent, neque quisquam esset, qui lites inter tam potentes Reges componeret, more majorum suorum, contempto Imperatoris judicio, provocaverunt ad Pontificem Romanum, in cujus arbitrium jam antecessi Reges (uti minus dudum dixi,) ob Religionis Ecclesiæ reverentiam, compromittere solebant, ejusque Censuram Ecclesiasticam, cujus auctoritas improvidâ quâdam paulatim consuetudine erat etiam tùm insolita, patrum Sacerdotum, qui nostrâ neglectâ, a linguæ Latinæ commercio pendebant, consensu recepta & comprobata, recognoscere. An autem mihi ex ejuscemodi submissionibus & recognitionibus Regum & Principum exstrues atque confirmabis Pontificis Romani potestatem atque dominatum, quæ prætenduntur, in Regnum Germaniæ, Galliæ & Lotharingiæ? Quò verba compendifaciam, audiamus Leopoldum à Bebenburg Episcopum Bambergensem, in lib. De Juribus Regni & Imperii, cap. 14. ita censentem: *Dico;*

quod

quòd tales submissiones vel recognitiones per aliquos ex Regibus Rom. ipsi Ecclesiæ Rom. factæ, dicto Regno & Imperio in suis juribus, ac etiam ex consequenti Principibus & aliis subditis ipsius Regni & Imperii, præjudicare non debent. Nam cum submissiones & recognitiones hujusmodi de consensu Principum Electorum, ac etiam aliorum Principum & Populi, Regno & Imperio subjectorum, non sint factæ, ipsi Principes & alii Populum Regni & Imperii repræsentantes, poterunt contradicere, ac eorum contradictio est admittenda. Et quæ sequuntur.

EPISCOPORUM Germaniæ Decretum de Divortio inter Regem & Reginam. Pag. 27.

Cæsar Baronius Annal. Eccles. tom. 10. Anno 862. num. 23. ex scripto Codice pervetusto Trevirensi. Porrò hujus Synodalis Decreti rationes quàm diligentissimè exsecutus est Adventius Metensis Episcopus, ipsius Synodi non ultima pars, libello singulari super ea re edito. Qui utinam integer appareret in publico, cujus partem tantùm vulgavit Baronius: haberemus Regiæ & Pontificiæ potestatis discrimina ipso Sole lucidiora, qui nunc ab invidiæ nube obfuscatur.

RECESSUS Comitiorum Sablonariasiorum. Pag. 28.

Idem Baronius dicto tom. 10. Anno 862. nu. 36. ex MS. Codice Antonii Augustini JC. & Episcopi Ilerdensis, qui fuit ex MS. codice Marci Antonii Mureti JC. descriptus. Desiderantur & hic Constitutiones in his Comitiis factæ, licet non editæ, de rebus inter Reges decretis, pactis & conventis.

SACRAMENTUM EPISCOPORUM ET OPTIMATUM Italiæ CAROLO CALVO præstitum. Pag. 30.

Petrus Pithœus JC. in Annalium & Historiæ Francorum Collectione. Porrò de ipso Sacramento vide quæ in sequentibus Actis Synodi Romanæ disputamus.

ACTA SYNODI ROMANÆ DE ELECTIONE CAROLI CALVI IMP. Pag. 31.

Petrus Pithœus JC. in Annalium & Historiæ Francorum collectione, Papirius Massonus JC. in Annalibus, Cæsar Baronius Cardinalis Romanus Annal. Ecclesiastic. tomo 10. Anno 876. §. 1. & seqq. Nos ex MSSo. Codice Friderici Lindenbruchii, auximus & emendavimus.

In hæc Acta more suo solens impingit Baronius. Principio dum *ἀνωμαλίως* confundit Synodum Romanam cum Conventu Ticinensi, quem ridiculè Concilium vocat §. 1. In Synodo Romana a solo Papa & Episcopis confirmatio Imperatoris facta: in Conventu Ticinensi homagium fidelitatis ab Episcopis & Optimatibus eidem præstitum. De Synodo Romana id testatur MSS. Pithœanus & Papirianus, quibus & Lindenbruchianus adstipulatur, cui titulus iste inscriptus: *Sequuntur gesta qualiter Karolus filius Hludovici Imperatoris fuit factus Imperator in Roma tempore Ioannis Apostolici. Confirmatio electionis, & consecrationis Karoli Calvi, facta in Synodo indictione decima.* Ubi Baronius quam rectè censeat legend. *ind. nona*, paulò infrà arbitrabimur. Illud verò quod §. 2. ad marginem notat; *Ticinensis Synodus, in qua Ioannes Papa confirmat Carolum Imperatorem*, aliquis Baronii Continuator conciliet cum istis §. 16. verbis; *Quæ sequuntur, spectant ad Conventum Ticinensem, ubi hæc sunt recitata & firmata.* Ubi gentium legisti, Papam cum Calvo Ticinum ad Comitia esse profectum? Deinde Episcoporum & Optimatum subscriptio non ad Romanam Synodum, (cujus subscriptio desideratur) sed ad Conventum, sive Placitum seu Mallum, h. e. Comitia Ticini habita, pertinent, non autem illa tantum particula, quæ in fine legitur, ut vult Baronius. Qui & in anno hujus Synodi peccat eamdem *ἀνωμαλίαν*, quam cum rejicit in 876. Sic enim scribit; *Huc usque Acta: de quibus Aimoinus hujus temporis scriptor, post mentionem de coronatione Romæ facta:* Nonis Jan. Carolus Roma exiens Papiam redit, ubi & Placitum suum habuit, *&c. ut scias hæc pertinere ad annum præsentem.* Imò, Baroni, ut scias non pertinere, scribit idem Aimoinus electionem Caroli factam Anno DCCCLXXV. in Ecclesia S. Petri XV Kal. Jan. unctionem & coronationem in die Nativitatis Christi, profectionem ad Conventū Ticinensem, ut modò dictum, Nonis Jan. Anno DCCCLXXVI. qui nostris moribus dies est quintus ejusdem mensis simul atque anni, eadem indictione nona currente. Habita ergò fuerit Synodus ista, pro Baronii verbis, anno præcedenti LXXV. necessariò concedendū est. Qui enim in Conventu Ticinensi, ubi subscriberetur, legi potuit, quod nondum erat constitutū? At enim Baronius, homo antiquâ literaturâ & fide, fortean cum priscis Gentilibus, spretâ Christianâ traditione ut novâ & nimis plebejâ, annum à mense demùm Martio voluit auspicari. Alioqui vix erit quod habeat ejus Continuator, unde absurditatem hanc nimisquam puerilem, nobis propugnet. Nec est, ut cum ipso Baronio confugiat ad eorum calculum, qui hujus Caroli electionem referunt ad finem anni DCCCLXXV. quo tradunt mortuum Imperatorem Ludovicum. quod ut quidem certum est, ita magis implicat ejus errorem. Quemadmodum fieri amat, ut posito uno absurdo consequantur plura, ajunt Dialectici. Hæc quidem ad historicum Baronii acumen. Nunc te, benivole Lector, ex devia ejus semita in viam veritatis, Mercurio monstrante, perducam. Mercurius noster sit Andreas Presbyter, qui funeri Imperatoris Ludovici, fereste, interfuit, exsequiasque ejus *de flumine quod dicitur Olea usque ad flumen Aduas* prosecutus est. Is in Abbreviatione Historiæ Langobardorum, locustarum vastationem in Langobardia scribit contigisse, *completo anno centesimo, ex quo Francorum gens Italiam ingressi sunt; anni Domini Hludovici Imperatoris XXIII & mense IIII. indict. VI. finita, ingrediente VII. indictione, hoc est, anni Incarnationis Domini nostri Iehsu Christi octogentis LXXIII. transactis.* Et commemorata Ludovici hujus Imp. Sepultura; subjicit; *Qui imperavit annos XXVI. id est, cum adviventе patre annos VI. & post mortem ejus patris annos XX. Post cujus obitum magna tribulatio in Italiam advenit. Collegentes se Majores in civitate Ticino simul cum Angelberga suprascripta Regina mense Septembr. ind. & nona.* Et iterum de coronatione Caroli Calvi; *Ad honorem Imperii coronatus in Papiam reversus est, mense Ian. ut supras. ripta indict. nona.* Ex his rectè colligimus si indictio VII. incipiens incidit in annum Domini DCCCLXXIII. completum & LXXIIII. incipientem, fieri non posse quin edictio VIIII. incidat in annum LXXV. completum & LXXVI. incipientem. Electus ergò Carolus Anno Domini DCCCLXXV. excurrente, coronatus & unctus eodem anno in die Nativitatis Domini, Papiam profectus anno sequenti LXXVI. Non Januar. ubi Conventu habito de more Imperatorum leges sancivit. Electionis hujus Romanæ & Capitolorum in Papiensi, id est Ticinensi, Conventum statutorum, meminit Aimoinus lib. 5. cap. 33. scribens in Actis Synodi Pontigonensis; *Decimo Kalend. præfati mensis iterum convenerunt Episcopi. in quo conventu lectæ sunt epistolæ à Domino Apostolico Latæ missæ, & lecta est electio Domini Imperatoris, ab Episcopis & cæteris Italicis Regni firmata: sed & Capitula, quæ in Palatio Ticinensi constituit, ab omnibus confirmari fecit, quæ & Episcopis Cisalpinis confirmare præcepit.* Hoc electionis Romanæ Diploma Pontificium petiit: quod quia parum auctoritatis apud plerosque Transalpinos inveniebat, ideò è re sua fore Carolus existimavit, si electio in publica Synodo confirmaretur. Eâ gratiâ anno sequenti, qui fuit DCCCLXXVII. Legatos ad Pontificem misit, à quo in Synodo congregata hanc, de qua verbigeramur, Confirmationem impetravit. Idem Aimoinus d. lib. 5. cap. 35. de altera Caroli Calvi in Italiam profectione; *Et veniens ultra Iurim usque ad Vrbam, obviam habuit Adalgarium Episcopum, quem mense Februario Romam direxerat pro agenda Synodo à Papa Ioanne. Cujus exemplar idem Adalgarius pro munere magno Imperatori detulit. Summa verò ejusdem Synodi, Post multas & multiplices laudes Imperatoris, hæc est; Vt electio & promotio ad Imperialia sceptra anno præterito Romæ celebrata, extunc & nunc & in perpetuum firma & stabilis maneat. Quam si quis perturbare aut violare tentaverit, cujuscunque sit ordinis, dignitatis, aut professionis,*

anathemate usq; ad satisfactionem teneatur omni tempore adnoxius. Patratores & incitatores hujus consilii, si quidem Clerici fuerint, deponantur: Laici verò & Monachi perpetuo anathemate feriantur: ut quia Synodus anno præterito apud Pontigonem habita secus Andreanacum nil profuit, usquequaq; ista debeat prævalere. Nunc'ne hæc verbatim ea hac nostra Confirmatione? Quare non est, ut se porrò torqueant Baroniani de anno hujus Constitutionis. Quis adeò talpa, qui non videat, ad 877 referendam, auctoritate Aimoini? Et insolsum fuisse oportet librarium, qui transposuit numeros. Scilicet putasse, quia Sacramentum Episcoporum postpositum notatu huic Confirmationi, etiam numerum debere esse posteriorem. Apage ergò emendationem è Baronio, pro *Indict. X*, nobis substituentis *IX*. Credatius anim. advertit, numerum in Actis Ticinensium Comitiorum esse corruptum, & rectè atque ordine restituit. Ex illis autem Actis, præter hoc Juramentum fidelitatis, nihil hodie superare arbitror. Namque Capitula inibi statuta fecun ur periisse. Et hæc de tempore Electionis, Conventus Ticinensis, & Synodi Romanæ in quibus hallucinati visus Baronius. Nunc quid ea Decreto Pontificio consequi tradiderit, pariter consideremus.

§ 1 scribit; *Dei beneficio factum est, ut ejusdem Caroli coronationis Acta extent: ex quibus in Imperatoribus initiandis, quos solerent ritus servari ab ipsis Romanis Pontificibus, possimus addiscere, & refellatur eorum temeritas, qui dicere ausi sint, in Imperatorum coronationibus nihil præterea, nisi solum Sacerdotale in ipso ungendo & coronando ministerium exhibere Romanum Pontificem consuevisse. Extant inquam, Acta ipsa coronationis Caroli in Imperatorem, recitata in Concilio Ticinensi hoc anno, ex quibus isti mendacii arguantur, &c.* Hæc ille. Quid audis, candide Lector? Dic sodes, uter mendacii arguendus, illine qui veritatis armis instructi, & omnium veterum Catholicorum scriptorum testimoniis armati, arrogantiam Pontificum Romanorum in electione & confirmatione Imperatoris impugnant & refellunt, an Baronius, qui ea ait in Concilio Ticinensi (ita imperitè vocat Conventum Procerum Regni) recitata fuisse, quæ in rerum natura necdum extiterunt, quippe altero demùm post anno in Synodo Romanâ, rogatu Calvi Imperatoria habitâ, decreta ac perscripta, ut supra ex Aimoino demonstravimus? Et ipsum electionis Pontificiæ Diploma, quamvis in Conventu Ticinensi a Proceribus Italiæ auro corruptis recitatum, comprobatum atque confirmatum fuerit, tamen à Patribus Concilii Pontigonensis in Francia explosum atque rejectum fuisse ex ejusdem Aimoini verbis constat. Ratio Patres hæc movisse videtur, quòd nec Pontifici licuerit hæreditatem legitimo domino adimere, & in alterum conferre; & Rex Carolus in pietatem fraternam peccaverit, auferendo Regnum, quod sibi non illo jure debebatur. Plerisque etiam Transalpinis visus Calvus in legem ambitus commisisse, ipse Pontifex in Simoniam, eò magis, quòd Calvus a Ludovico fratre ad interdictum vocatus *uti possidetis*, venire recusaverit, & datam etiam fidem super Regno partiendo semper fregerit. Nam nomen Imperatoris ad ipsum Ludovicum, ut natu majorem, de voluntate defuncti Imperatoris & civium pariter Romanorum, priusquam auro essent à Calvo corrupti, de jure attinuisse, in promptu est edocere.

§ 9. scribit: *Hucusq; Joannes Pontifex in Synodo peroravit: in qua quidem post laudes Caroli effusissimis (non enim facile potuit utique continere fræenum, quin diffluant in hyperboles) habes, Lector, ex factis ipsis expressum, quam tantoperè impugnare conantur Novatores, Romani Pontificis auctoritatem & potestatem in creandis imperatoribus, ut non nudum exhibeant ministerium in ipsis ungendis & coronandis, sicut facere solent Patriarchæ Constantinopolitani in coronatione Orientalium Imperatorum. Nam audisti ex ejus verbis, ab ipso Joanne Papa divino instinctu electum Carolum ad Imperium gubernandum, & approbatum, provectumq; ad tam sublimem dignitatem, & Augustali nomine decoratum (sunt hæc omnia totidem verba ejus, quibus unum [illegible] ministerium) postea demùm unctum & coronatum. Sic enim arbitrio Papæ est collatum imperium. Si res verò jure successionis agenda fuisset, non Carolus, sed Ludovicus ejus frater major natu erat præferendus: sed quòd id in arbitrio sit eligentis Pontificis, non jure hæreditario succedentis, exclusus est Ludovicus, & electus est Carolus, ut ipsa [illegible] quæ sunt recitata vetera Actorum monumenta: quasi Novatores refractariis cognovissent, haud fert. Sed procaciter adeò adversus veritatem patentem omnibus, declaratam exemplis adeò manifestius insurrexissent. Sed faxit Deus, ut vel serò saltem sapiant Phryges isti.* Utinam, utinam, Baroni, vel serò saltem sapere tibi Deus dedisset, non nunc ardentibus Furiarum tædis! sed reprimo me. Ipsa tua dicta cujusmodi sint, age sis ordine videamus.

Ais, *perorationem Pontificis diffluere in hyperboles.* Voluisti (opinor) dicere *hyperbolas.* Sed (ut in Facetiis est) *inter vas & vana non est magna differentia*, dixit quidam ex Ordine tuo. Quid autem est, Baroni, diffluere in hyperbolas, nisi abundare mendaciis & dictis falsidicis? Hoc te docuisse debebant Rhetores antiqui. Quintilianus Instit. Orator. lib. 8. cap. 6. *ὑπερβολὴν audacioris ornatus summo loco posui. Est hæc decenter trans superiectio.* Julius Rufinianus de Figuris lib. 1 in fin. *Hyperbole fit, cum excedit veritatem sententia.* Isidorus Hispalensis Episcopus Etymolog. lib. 1. cap. 36. *Hyperbole est excelsitas fidem excedens ultra quàm credendum est.* Veneriabilis Beda Presbyter de Tropis Sac. Scrip. *ὑπερβολὴ est dictio fidem excedens, augendi minuendive causa.* Alexander in Doctrinali:

Transiensque veri manifestus iperbole fiet.

Joannes Balbus Januensis Ordinis Prædicatorum in Catholicon: *iperbole dicitur ab iper, quod est supra; & bole, quod est sententia: vel fides, quasi supra sententiam vel fidem.* Tuam fidem, Candide Lector, quis tibi nunc videtur mendacii arguendus, Hyperbolicus'ne iste Pontifex, cujus oratio mendaciis & falsimoniis vel ipsius Baronii testimonio confutata est, en Novatores, qui ex se nihil fingunt, sed veterum monumentis adhærent?

Ais, *divino instinctu à Papa esse Carolum electum ad Imperium gubernandum.* O ineptum & blasphemum! Tu'ne audes Spiritum Sanctum mendaciorum Joannis Papæ auctorem facere? At ut intellegere mihi videor, cujus Spiritus instinctum innuas: illius nimirum, qui Achabi Regis Israëlitarum Vatibus falsa, quæ dicerent, aspiravit. Si Joannes iste Pontifex Petri Apostoli voluit esse successor, cur non ad Carolum istum Simoniacum, offerentem ei pecuniam, ac dicentem, Da mihi unctionem & coronationem, &c. verba Petri usurpans, *Pereas*, dixit, *ut à cum argento tuo, qui divinum munus pecuniis comparandum existimes. Non es hujus Imperii particeps, neq; consors: nam tuæ mens in Dei conspectu recta non est. Quamobrem desiste ab ista tua pravitate, Deumq; comprecare, si forte tibi ista mala mens ignoscatur?* Nimirum singulari Dei beneficio factum est, ut extent Acta hujus Synodi, quibus iniquitas Romani Pontificis manifestetur, qui Sedeciæ Chananææ filii, Pseudoprophetæ Israelitarum successor, diceret ad Patres Concilii Pontigonensis: *Quonam via migravit à me Jova Spiritus, ut vobiscum locutus sit?* Qui Carolum Francorum Regem decepit, ut Ramoth ha Langobardorum aditus, ibi cecidit. Hoc tu ipse, Baroni, sollemni tua tibi ipsi contradicendi consuetudine, verè & tanquam alter Caiphas ignarus divinasti, cùm § 17. velut ex tripode profatus: *Ita planè hæc omnia majestuadas prudentia carnis operata esse videtur.* Et illicò; *Cùm tamen (ut exitus declaravit) Ecclesia Romana inutilem creaverit Imperatorem.* Sed necessarium est, antequam totum confutandi faciam, rem paulò altius repetere, ut quasi in *παρασκευῇ* ad ipsa rerum argumenta veniamus. Regnum Langobardorum hæreditarium fuisse, notius est, quam ut a me debeat vero voci. Igitur mortuo Ludovico Imperatore, Optimates Regni proximos agnatos, Ludovicum Germaniæ, & Carolum Franciæ Reges, defuncti Imperatoris patruos, ad successionem simul vocaverunt. Sic enim tradit ejus temporis scriptor Andreas Presbyter in Abbreviatione sua: *Post cujus obitum magna tribulatio in Italiam advenit. Collegentes se Majores in civitate Ticino, simul cum Angelberga suorum Regina, mense Sept. indict. nona, & pravum agentes consilium, quatenus ad duo mandarent Reges, id est Karolum in Francia & Hlodovvicum in Bajoaria, sicut & fecerunt.* Quasi velit dicere; tantùm natu majorem fuisse vocandum, ad quem de jure successio pertineret. Calvus, inscio fratre, vi armata Italiam ingressus, eam sibi tum subjicere parabat. Cujus rei certior factus Ludovicus, contra eum cum exercitu misit filium natu minimum Carolum, postea Crassi cognomine Imperatorem. Qui per fidem deceptus, de non usurpanda fratre invito neque Regia neque Imperatoria potestate, datam,

& in

& in Germaniam reverso, Calvus captata occasione singulos Optimatum aggredi muneribus cœpit, quibus vel sapientum corda excæcantur. Id ubi resivit Ludovicus, filium Carolomannum natu maximum in Italiam cum exercitu misit. Quo & ipso per fidei simulationem decepto, & in Alamaniam regrediente, Calvus tempus esse ratus rem anticipiendi, ipsum Pontificem iisdem artibus est aggressus; nec difficulter expugnavit.

Multa loquor: quidvis nummis præsentibus opta,
Eveniet: clausum possidet arca Iovem.

Hæc ita gesta fuisse, memorant Historici, ex quibus non pigebo meliores adscribere. Familiam ducat idem ille Andreas, homo Langobardus, & qui rebus gestis interfuit. *Carlemannus* (inquit) *rvis in Bajoariam. Karolus Rex pervenit ad Romam, & ad ecclesiam B. Petri dona obtulit, ab Apostolico Iohanne unctus, & ad honorem Imperii coronatus in Papiam reversus est, mense Iannuario, in suprascripta indict. nona.* Auctor Annalium Fuldensium, sive Strabo sit, seu alius quispiam; *Ille* (Calvus) *dum negotium ferro decernendum timuisset, est enim lepore timidior, ad calliditatem solitam convertitur. Nam aurum & argentum gemmasq; pretiosas infinitæ multitudinis Carlmanno obtulit, ut eum sibi placare, & à paterna fidelitate segregare potuisset: juravitq; se de Italia citò exiturum, & Hludovvici fratris sui judicio illud Regnum disponendum servaturum, si Karlmannus inde discederet. Quo inde discedente & promissionibus illius credente, ille, quæcunq; pollicitus est, mentitur, & quanta potuit velocitate Romam profectus est, omnemq; Senatum populi Romani more Iugurthino corrupit, sibiq; sociavit, ita ut etiam Iohannes Papa votis ejus annuens, corona capiti ejus imposita, eum Imperatorem & Augustum appellare præcepisset.* Aimoinus de Gestis Francor. lib. 5. cap. 32. *Anno DCCCLXXVI. in die Nativitatis Domini, idem Carolus B. Petro multa & pretiosa munera offerens in Imperatorem est unctus & coronatus, atq; Imperator Romanorum est appellatus, & Nonis Ianuar. Roma exiens Papiam redut, ubi & Placitum suum habuit.* Regino Prumiensis Chronicon. lib. 2. *Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXVII. Carolus senior Romam secundò profectus est, ubi jampridem Imperatoris nomen, à Præsule Sedis Apostolicæ Ioanne, ingenti pretio emerat, Regnumq; Italiæ magis in transeundo vidit, quàm fruendo potitus est. Ab urbe Roma in Langobardiam reversus est.* Marianus Scotus Chronic. lib. 3. ætat. 6. Anno Chr. 873. *Carolus Romam perveniens, datis Ioanni Papæ magnis muneribus, Imperator factus est.* Sigebertus Gemblacensis in Chronograph. Anno Dom. 876. *Ludovicus Imperator in Italia moritur, & patruus suus Carolus Rex Francorum Romam pergit, & Ioanne Papa & Romanis per munera sibi conciliatis, Imperator creatur. Sed ei statim à Ludovico fratre sui bellum paratur, quòd se inconsulto solus Imperium fratruelis usurpaverit.* Otto Frisingensis Episcopus Chronic. lib. 6. cap. 6. *Anno Dom.* DCCCLXXIIII. (scribo, IIIII.) *Ludovicus suavissimus Imperator diem ultimum clausit. Anno eodem patruus ejus Carolus senior, Occidentalis Franciæ Rex, Romam veniens, à Summo Pontifice Ioanne, vivis usq; Imperium pecunia (ut dicitur) obtinuit.* Et ex eo Gottfridus Viterbiensis Panthe. Chronic. part. 17. *Cum suis Francigenis Romam veniens, Imperium à Romanis (ut dicitur) pecunia impetravit.*

Satis'ne idonei atque locupletes hi testes, Baroni, qui arguant, cujus notæ fuerit Spiritus ille, cujus instinctu Papa Johannes unctionem & coronationem Carolo Calvo contulit? Ater'ne an albus tibi videtur, qui corruptelis & largitionibus meliorem hominum Italorum partem pervertit? Deinde quod tu infers, & electum pariter & unctum atque coronatum a Pontifice fuisse, id verò manifesti mendacii arguunt illi, quos apposui; scriptores, qui à Romanis electum, a Pontifice asserunt solummodò unctum & coronatum. A' Romanis, inquam, profusis largitionibus, favore illorum occupato, tam Laicis quam Clericis, quorum ipse Pontifex membrum præcipuum, ut in priori hujus Collectionis tomo documus. Ergò tantùm voto suo consentiente Papa potuit, non arbitrio conferre Imperium, ut tu nescio ex qua Dialectica per mehercules ridiculè concludis. Neque video, quomodo id ex verbis Pontificis consequatur; quem noto non tam effrontis fuisse oris, ut id cum Baronio assereret, quo vitam mallet quam nec rectè dictum perdere. Verba ejus repetam, ut vel inde clarescat, qua fide nobis auctorum scripta recitarit Baronius. *Elegimus* (inquit) *hunc meritò & approbavimus, unà cum annisu & voto omnium Fratrum & Coepiscoporum nostrorum, atq; aliorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ ministrorum, amplīq; Senatus, totiusq; Romani populi gentisq; togatæ, & secundum priscam consuetudinem solemniter ad Imperii Romani sceptra proveximus, & Augustali nomine decoravimus, ungentes eum oleo* &c. Potuit'ne clarius & illustrius aliquod testimonium vel ab adversario Pontificis extorqueri, qui de industria negaret in arbitrio ejus esse conferre Imperium, aut jus eligendi Imperatorem? Id quod vel ex istis verbis eliquescit ab auctoritate totius Senatus Populiq; Romani, tam Sæcularis quam Ecclesiastici, pependisse: Pontificem & Cardinales tantùm vota sua cum cæteris Senatoribus in publicis Comitiis interposuisse: unctionem verò & coronationem à solo Pontifice profectas esse. Hinc sunt ex Historicis, qui solùm unctionis, alii coronationis mentionem faciant. Hermannus Contractus in Chronic. Anno Dom. 875. *Cujus Regnum patruus ejus Carolus Rex Galliarum invadens, à Iohanne Papa se Imperatorem coronari fecit.* Et Wernerus Rolewink Monachus Carthusianus in Fascicul. tempor. *Iste Iohannes unxit Carolum Imperatorem, & injuriam passus fuit à Romanis, quia dicto Imperatori non favebat.* Imò quia Carolomannum à Romanis electum & vocatum ungere atque coronare detrectavit. Idem nominis error & Sigeberti codicem occupavit. Romani, postquàm animadverterunt se in electione Calvi à Pontifice fuisse circumscriptos, & plerosque Procerum auro corruptos, inclinare in Ludovici Balbi electionem, fraudem hanc in ipsum Pontificem, ut libertati Romani Populi insidiantem (ità largitiones ejus interpretabantur) vindicare instituerant, nisi in Gallias aufugiens furorem illorum evitasset. Hujus rei quoque meminit Sigebertus Gemblacensis in Chronolog. hisce verbis: *Ioannes Papa injuriatus à Romanis, ita ut etiam in custodia teneretur, pro eo quòd Carolo non favebat, in Franciam veniens cum Rege Ludovico Balbo penè annum moratus est.*

Confisus autem Carolus potentia & auctoritate quum maximè Bosonis Ducis, qui familiam inter subscriptores Principes hîc ducit, Regno Langobardorum inhiare ausus est. Namque uxorem ejus in matrimonio habebat: Ab hoc sollicitatus in Italiam properans, ejusdem operâ usus est in sollicitandis cum Regni Optimatibus, tum ipsius Pontificis, qui se ab eo more ingenii humani plura habendi cupiditate corrumpi passus est, ut convocatis Populi Comitiis in ejus electionem ne dissentirent persuasit, præcipuis autè Senatoribus, uti multiens dictum, largitione depravatis. Pro qua opera Bosoni neptem suam in conjugium cum Vicariatu Imperii per Italiam contulit. Hoc testatur Aimoinus lib. 5. cap. 32. scribens: *Bosone uxoris suæ fratre, Duce ipsius terræ constituto, & corona Ducali ornato, cum collegis ejus, quos idem Dux expetiit, in eodem Regno relictis* &c. Et Regino Prumiensis Chronic. lib. 2. *Bosoni Germanichildis* (leg. *germano Richildis*) *Regina Hermingardem filiam Ludovici Imperatoris in matrimonium jungit.* &c. *Dedit insuper eidem Bosoni Provinciam, & corona in vertice capitis ejus imposita, eum Regem appellari jussit, ut more priscorum Imperatorum Regibus videretur dominari.* Marianus Scotus Chronic. part. 2. ætat. 6. Anno Chr. 876. *Carolus Imperator Romam secundò profectus est, & ab urbe Roma in Pragam.* (leg. *Papiam*) *reversus, Bosoni germano suo, Richildis Reginæ filio,* (scrib. *germano suæ Richildis Reginæ*, deleto *vū fi io*, quod spurium est & interpositivum) *Irmingardam filiam Ludovici Imp. cum maxima gloria uxoravit, deditq; ei Provinciam: & corona capitis ejus imposita, Regem eum jussit appellare.* Sigebertus Gemblacensis in Chronolog. *Carolus Imp. Romam secundò profectus, Bosoni germano uxoris suæ neptem suam, filiam Ludovici Imperatoris, uxorem dedit; & data ei Provincia in Regem eum coronavit, ut etiam Regibus Imperare videretur.* Hic posteà ab Carlomanno Italiâ pulsus; laudem denique tam temerarii lenocinii Calvo præstiti, & in veros Regni Italici hæredēs perfidiæ meritas pœnas dependit Calvi & suis nepotibus.

Erat iste Carlomannus a moribundo Imperatore Ludovico successor in Regno & Imperio designatus. Ita tradit Eutropius Langobardus in libro de Statu Romanor. sub Græcis & Francis: *Eo infirmante,* inquit *& ad extremum propinquante, quia non habebat filium, voluit sibi succedere Carolum magnum* (Carolomannum) *ad suscipienda Imperialia sceptra.* Et paulò pòst; *Mittitur Missus ab uxore Imperatoris Engelberga, vel à suis Primatibus ad Carolum magnum, ostendens vota defuncti. Et quia longiùs erat, noluit tam citò venire, ut impedire posset iter Calvi.* Et Otto Frisingensis Chronic. lib. 6. cap. 6. *Inter hæc Carolomannus, primogenitus Ludovici, Italiam ingressus, Imperium arripere attentarat.* Frustrà, & anticipato jam Pontifice largitionibus Calvi, opera atque ministerio Bosonis Ducis. Et absque Germanorum defectione, qui

ublatum sibi absenti Regnum Orientale in fratrem Ludovicum contulerant, indubiò in ordinem officii sui Pontificem redegisset vel invitum ac renitentem. *Verùm Ludovicus* (subdit Frisingensis) *qui patris exequiis interfuerat, Orientalium Rex a Principibus creatus, regnare jam cœperat.* Hæc causa fuit, quamobrem Carolomannus in Germaniam, fortunâ belli inexperta, remeaverit. Et mendaci rumore deceptus videtur Aimoinus scripsisse; *Carolomannus mendaci rumore audiens, quod Imperator & Papa Ioannes super eum cum multitudine maxima bellatorum venirent: & ipse fugam arripuit per viam, qua venerat; & sic Deus more misericordia sua conventum illum dissolvit.* ne scilicet sanguine parricidiali pollueren-cur Reges tam inclyti & in orbe Christianorum conspicui. Hæc mens Aimoino fuit, Baroni. ubi ergo jacent cationes tuæ, quibus Deum adseveras absque adversante milite in fugam egisse Carolomannum pugnando pro tuo Pontifice? Partito tandem Regno Germaniæ, & pace cum fratribus constituta, Italiam repetens Carolomannus, pulso & sublato Calvo, eam sibi totam subjugavit, non Regnum modò Langobardorum, sed & ipsam Romam. Auctor Annaliũ Fuldens. *Lambertus Vuitonis filius, & Albertus Bonifacii filius, Romam cum valida manu ingressi sunt: & Ioanne Pontifice sub custodia retento Optimates Romanorum fidelitatem Carolomanno sacramento firmare coegerunt.* Qua de re conqueritur ipse Pontifex in epist. 84. ad Archiepiscopum Ravennatem, ubi inter alia inquit de Lamberto: *Nunc etiam minatur nobis pejora inferre, nisi ejus obtemperemus humiliter voluntati* scilicet in consecrando & coronando Carolomannum in Imperatorem ab Romania electum & juramento fidelitatis confirmatum. Atenim, licet non obtinuerit, qui minùs fuerit justus Imperator, & in numero Romanorum Principum a nobis ponendus, quam Henricus Auceps, aut Rudolphus Habspurgius, quorum neuter ad coronationem pervenit, caussam esse nullam video. præsertim quum ipse Pontifex verbis expressis fateatur, ad Italiæ Regem de jure spectare honorem Imperii. Sic enim scribit. epist. 155 ad Anspertum Mediolanensem Archiepiscopum; *Quia Carolomannus corporis, sicut audivimus, incommoditate gravatus, Regnum retinere jam nequit, de novo Regis electione, ut omnes pariter consideremus, vos prædicto adesse tempore, nempe ad Kal. Maji, valdè oportet. & ideò antea nullum absque nostro consensu Regem debetis recipere. Nam ipse, qui à nobis est ordinandus in Imperium, à nobis primum atque potissimum debet esse vocatus atque electus.* &c. Hoc pacto Carolum Crassum ab ipso Pontifice Joanne Imperatorem salutatum, antequam foret unctus & coronatus, testatur imprudens Baronius, qui Anno 880. § 14. ad hunc modum scribit: *Porrò hoc anno contigisse ex Ioannis Papæ epistola ad Carolum Imperatorem compertum habetur.* Dein parta epistolæ recitata, subjicit, *Hæc Ioannes Papa, tertio Kal. Novembris ad Carolum Imperatorem scripsit.* Cur ergò, Baroni, si Carolus jam tum Imperator etiam a Pontifice agnitus, tu eum spreveristi, & Constantinopolitani Basilii annos maluisti numerare, quam legitimi Urbis Romæ Domini? aut quo modo mihi hæc tua dicta concordabis cum illis, quæ scribis Anno 881. § 7. *Hoc anno, die Natalis Domini, Carolus cognomento Crassus, Romæ Imperator coronatur. Non ante hoc tempus ipsum coronatum Imperatorem à Ioanne Papa consecutum esse, ut Imperator meruerit appellari, testatur* &c.? Videtur tamen Carolomannus a Germanis pro justo & legitimo Imperatore habitus fuisse: & homonymiâ falsus Hepidannus Cœnobita, in Annalibus scripsit; *Anno Domini* DCCLXXVII. *Karolus Secundus Imperator cœpit regnare.* scilicet confundit Carolomannum cum Carolo Crasso, qui & ipse Magnus dictus: quorum ille hoc anno DCCLXXVII. regnare cœpit; iste, mortuo fratre Carolomanno successit anno DCCLXXX.

Quæ autem fuerint illa donaria in Papam a Calvo collata, memoriæ prodidit Eutropius Langobardus in libello de Statu Roman sub Græcis & Francis. Cujus verba, prolixiora quidem, atque operæ pretium sit non neglexisse, apponam. *Cùm hæc ita geruntur*, inquit, *Romani Pontifices semper per Oratores litteras mittebant invitatorias ad Carolum Calvum Regem Francorum, invitantes eum clàm. Et quia erat in litteris quasi Philosophus, rogabant illum supervenire B. Petro, & de servitutis jugo ad propriam libertatem reducere suam Ecclesiam, ut quasi per vim ab aliquo esset oppressa. Talibus evolutis machinationibus moritur Hludovvicus. Mittitur statim ex latere à Ioanne, qui tunc præerat, Papa Legatus ad eundem Carolum, qui nullas veniendo faciens moras, ingressus Italiam petiit Romam. Mittitur deinde alius Missus ab uxore Imperatoris Engelbergæ, vel a suis Primatibus, ad Carolum magnum, ostendens et vota defuncti. Et quia longius erat, noluit tam citò venire, ut impedire posset iter Caroli Calvi. Qui veniens Romam renovavit Pactum cum Romanis, perdonans illis jura Regni & consuetudines illius, tribuens illis sumptus de tribus supradictis Monasteriis, id est, Domini Salvatoris, & B. Mariæ semper Virginis in Sabinis, atque S. Andreæ juxta montem Soractis, & de cæteris quàm plurimis Monasteriis fiscalia patrimonia. Patrias autem Samnii & Calabriæ, simul cum omnibus civitatibus Beneventi, eis contulit: insuper ad dedecorem Regni totum Ducatum Spoletinum cum duabus civitatibus Thusciæ, quod solitus erat habere ipse Dux, id est, Aritium & Clusium, quatenus ut is, qui præerat Regia vice ante, Romanis videretur post esse subjectus. Removit etiam ab eis Regias Legationes, assiduitatem vel præsentiam Apostolicæ electionis. Quid plura? Cuncta eis contulit, quæ voluerunt, quemadmodum dantur illa, quæ nec rectè adquiruntur, nec possessura sperantur.* Tam indignam cùm Pontifice tùm Rege negotiationem; tam turpem, inhonestam & dedecorosam Imperii nundinationem, tam damnosam & præjudicantem successoribus alienationem exsecratus Carolomannus, Calvi victor pariter & successor, quoniam Papæ confirmare noluit, ab eo unctionem & coronationem impetrare non potuit. Colligitur id clarè ex ipsius Papæ Joannis epist 63. ex qua hæc refert Baronius Anno 878. § 27. *Scribit, in animo habere convenire Carolomannum, qui sibi eum de obitu Imperatoris* (Ludovici Balbi) *litteris scripserat, quibus significarat se Romam venturum, & sibi Romana Ecclesia optimè fore meriturum.* Ita ille alliciere conatus Pontificem ad ejus in Imperatorem coronationem. *Petenti autem Legatos ab Apostolica Sede mittendos respondet Ioannes, ab ipso prius Capitula conscribenda de his, quæ Sedi Apostolicæ promitteret impensurum, petens interea redditus mitti, quos Romana Ecclesia possidet in Bajoaria.* Cujus petitis non solùm non annuit Carolomannus, verùm ipsam insuper Calvi donationem, ut injustam & de corio alieno factam, quum Regnum Italiæ jure hæreditario non ad Calvum, sed verò Ludovicum Germanicum natu majorem spectaret, cassam atque irritam esse jussit, ipsoque facto concinnavit. Pari eademque ratione motus Otto III. Imp. in constit. de Rebus B. Petro donat s, eandem cassationem hisce verbis postea confirmavit. §. 2. *Hæc sunt commenta, quibus dicunt, quendam Carolũ S. Petro nostra publica tribuisse. Sed ad hæc respondemus, ipsum Carolũ nihil dare jure potuisse, utpote jam à Carolo meliore fugatum, jam Imperio privatum, jam destitutum & annullatum. Ergo quod non habuit, dedit; sic dedit, sic nimirum dare potuit, utpote qui malè acquisivit, & diu se possessurum non speravit.* Hinc etiam factum, ut ab Alamannorum Chronographis non ponatur in Catalogo Imperatorum, & Carolus Crassus ab hisdem non Tertius, sed Secundus nominetur. Auctor est Hepidannus in Annalibus, & Chartarum scriptores, quos Alamannicarum rer. tom. 2. part. 1. vulgavimus, ut Nockerus chart. 19. & Ercho ArchiPresbyter chart. 28.

CAROLI CALVI Imp. Constit. de Presbyteris ex crimine diffamatis.

In Epistolis Capitularibus Hincmari Archiepiscopi Rhemensis, epist. IX. ab Joanne Busæo Jesuita Moguntiæ editis Observa, Lector, quam blandè Rex Pontifici palpetur, ut fertur. & res clamat, metu amittendi Imperii, in quo non Germanis tantùm & Gallis, sed Romanis quoque & Italis, invisus fieri cœperat, honore Imperii ad Germanos inclinante. In priore tomo dedimus Constitutionem, in qua adversus Hadrianum Papam II. pro absoluta sua Regia potestate sancit, Episcopos non Papæ sed Imperatori, & suis quosque Regibus subesse; damnatumque in Synodo Provinciali Episcopum appellare non ad Papam, sed verò Imperatorẽ aut Regem suũ debere, a quo vel absolvatur insons, vel puniatur nocens. Et hæc quidẽ studio atque stilo Hincmari Archiepiscopi, cujus & ipsius epistolæ extant super eadem re ad eundem Hadrianum datæ, multis canonum atque legum argumentis evincit. In hac autem constitutione, opera atque ministerio ejusdem Hincmari perscripta, Johanni VIII. Papæ concedit cognitionem appellantium ad Sedem Romanam Episcoporum, eadem nimirum auctoritate, qua eidem concessit dominia Regni Langobardici, de cujus concessionis nullitate ad Acta præcedentia edissertavimus. Nihil est tam arduum, quod non ambitio aut gloriæ studium extorqueat. Cur autem, inquies, tot ac tanta dona contulit in Pontificem, aut eur tantopere in ejus

auxilium

auxilium confidebat, si neque eligendi apud eum nec deponendi Imperatoris, potestas fuit? Quoniam multùm apud Principes populumque, penes quos summa electionis vel designati confirmationis consistebat, poterat Pontificis Romani cùm religiosa auctoritas, tum valebat veneranda Episcopalis reverentia. Metuebat ergò Calvus, ne in alterius, puta Carolomanni, electionem voto suo Pontifex consentiret, & unctionis coronationisq; jura, quæ ab uno Pontifice impetranda erant, conferret. Si Satyrus aliquis Æsopius epistolam Hincmari ad PaPam Hadrianum copiosè scripta, quæ legitur in Catalogo Testium Veritatis, cum hac constitutione contenderet, quid putas dicturus sit? Hoc scilicet, quod apud Æsopum legitur: *Ego renuntio* constitutionis hujus *amicitiam: quia ex eodem ore & calidum emittis & frigidum.* Et certè renuntiasse eam omnes Transalpinos, neque ejus vigorem unquam obtinuisse, veterum monumenta testantur. Nec inviti tamen Hincmaro condonamus, si ei adulatus sit, *Quem munere palpat Calvus, cui male si palpere, recalcitrat,* ut Juvenalis & Horatii verbis utar. Argumenta tam invalida atque infirma, etiam impertinentia satis evincunt, quam difficile sit, malitatem caussæ agere ac defendere, quam obtinere nequeas. Interim firma, inconvulsa, salva, sartaque tecta manent manebuntque, dum ipsa veritas. Decreta Synodi apud Duziacum habitæ, cui Hincmarus ipse interfuit, cujusque illustris defensio ab eo te suscepta adversus Hadriani Papæ tyrannidem, sæpè multorum improbitate interclusa nunc fortiter respirat. Quare alii quærantur, quibus obtrudatur hic Calvi palpus: nobis non potest.

S. P. Q. R. Juramentum Imperatori præstitum. Pag. 40.

Reperitur in Annalibus Fuldensibus à Marquardo Frehero à Kessingen Consiliario Palatino editis, pag. 53. & seq. Ex quo cognoscere licet, quid juris Imperator in Urbem Romam habuerit, quam Arnulphus Cæsar, recepto à civibus hoc sacramento, *ad suam manum custodiendam Faroldo cuidam vasallo concessit*, ut ait eorundem Annalium Auctor. Quid autem illa sibi velint, Lege mei & fidelitate Papæ, docebit te Imp. Lotharius in Constit. *de Elect. Rom. Pontif. & lege Romanor.* quam tomo primo exhibuimus.

HENRICI I. Leges Hastiludiales. Ibidem.

Exstant in Libro Torneamentorum Georgii Ruexneri Heroldi Imperialis, interprete Francisco Modio Brugensi JC. in Pandectis suis Triumphalibus. Meminerunt harum legum Krantzius, Cuspinianus, & Bucholtzerus in Chronicis.

OTTONIS I. Constit. de Libertate Ecclesiastica. Pag. 41.

Ex MSSo. Codice Archivi Ecclesiæ Hamburgensis, cujus copiam fecit V. CL. Erpoldus Lindenbruchius, qui hanc constitutionem in Septentrionalis Germaniæ Scriptorum collectione inter privilegia Hamburgensis Ecclesiæ editurus est.

EJUSDEM Constit. de Protectione Romanæ Ecclesiæ. Pag. 43.

Apud Gratianum in Decreto dist. 63. cap 33. Antoninum Florentinum Historiar. part. 2. tit. 16. cap. 1. §. 16. in medio, Anselmum in Collection. Canonum lib. 1. cap. 90. & lib. 4. cap. 36 & ex Centii Camerarii Collectione apud Cardinalem Baronium Annal. Ecclesiast. tomo 10. Anno 960. nu. 5. Plerique tradunt, Ottonem hoc jusjurandum Johanni XII. Papæ præstitisse ante coronationem. Atqui tomo præcedenti docuimus, Ottonem non à Johanne XII. fuisse coronatum, sed verò Leone VIII. Quod satis argumento esse debet, falsam ac subditivam esse hanc constitutionem, de qua alibi fusius.

EJUSDEM Constit. de Regalibus B. Petro concessis. Pag. 44.

Exstat Autographum Diploma aureis exaratum litteris, asservaturq; Romæ in Castello S. Angeli: duo verò exscripta exemplaria habentur in Vaticana Bibliotheca, ex quibus ista Baronius Annalium Ecclesiast. tomo 10. Anno 962. nu. 3. & seqq. & Sever. Binius Conciliorum general. tomo 3. part. 2. pag. 1061. ubi Diploma inscribitur *De confirmatione jurium Romanæ Ecclesiæ.* Quod mihi videretur eodem numero habendum, quo superius Juramentum de protectione Pontificis. Nam aut ante coronationem Romanam facta est hæc constitutio, aut post. Si ante, fallere videmus Pontificios, qui negant, Imperatorem à Principibus electum fuisse *Augustum* appellatum, priusquam à Pontifice ungeretur atque coronaretur. Si post; in eandem idem cadent decipulam. Nempe si hoc anno DCCCCLXII. Romæ ab Joanne coronatus fuit, ut tradit Baronius, primus Imperii ejus recensendus erat. Atqui annum hic Imperii sui ipse numerat vigesimum septimum consentiente & acceptante Pontifice. Ita lupum auribus tenent, qui hac constitutione nituntur. Confugient scilicet cum Baronio ad improprietatem. *Ut appareat,* inquit ille, *impropriè à tempore Regni numerari æquè annos Imperii*, perbellè mehercules. Dicite mihi fulus, an huic improprietati præstando contradixerit Pontifex nec'ne. Si contradixit, nec obtinuit, ut scriptura tam conspicua Sedique Romanæ præjudicans emendaretur, compesci se passus est à masculo Imperatore jus antiquum Germanorum Procerũ, à quibus electus erat, vindicante, ut statim ab electione, non exspectata Pontificis Romani confirmatione, sit ac nõminetur Imperator Augustus. Si non contradixit, tacitè renuntiasse videtur privilegio suo, quod semper habuisse Pontifices jactitant, atque consensisse, ut electus à Proceribus etiam ante unctionem & coronationem Pontificiam justus sit habendus Imperator. *Qui enim tacet, consentire videtur*, ait ipsius Pontificis regula. Sed huic dilemmati objiciet forte aliquis ex Baronio alterum Ottonis Diploma Novariensi Ecclesiæ datum super recuperata insula S. Julii, in cujus calce legitur; *Data VI. Kal. Augusti, anno Dominicæ Incarnationis* DCCCCLXII. *anno verò Imperii Domini Ottonis serenissimi Augusti primo.* Quid audio, Baroni? Ex Imperatore mihi Proteum facis aut Polypum quendam, qui sein Diplomatis uno eodemque anno in tam varias & inter se diversas repugnantesque subscriptionum transmutarit formas, dedecente profectò Imperatoriam Majestatem *μεταμορφῶν*, in te quum maximè tantum merenti. Quid ergo est? Facio tibi potestatem optionemque, ut eligas utrum velis, Romanum Diploma an Novariense: factum esse, nec'ne: verum esse, an falsum: utrum dixeris, id contra te futurum. Etenim si Novariense negaveris, jacebunt rationes tuæ, quibus inde deductis tantoperè debacchatis in Novatores Politicos Regiis suis bona ecclesiarum subjicientes. An ergo Romanum falsum & commentitium impostoris alicujus figmentum dicemus? Jubet Leo VIII. Pont. Roman. in Decretis superiore hujus collectionis tomo relatis: jubet Otto III. Imperator, hujus Primi nepos, in constit. *de Rebus B. Petro donatis* eodem tomo à nobis publicata; jubet Clemens V. Pont. Rom. in extrav. *de jurejurando.* lib. 2. à quibus quum omnes, omnes ad unum Romanæ Ecclesiæ Donatores commemorentur, excluso Ottone Primo, tacitè negatur fuisse Donatorum illorum numero. Quo eodem argumento C. Ludovici Pii Imperatoris elauditur donatio, cujus & ipsius nulla pariter mentio, ubi necessariò erat facienda: necessariò, inquam; ne tu mihi dicas, me à particularibus aut negatione argumentum sumere. Et ut maximè genuina atq; vera sit hæc constitutio, Baroni, quid illa facit ad stabilimentum Pontificiæ superioritatis? Num is, qui usumfructum percipit, dominus & supremus dominus atq; major est? num à tributis & exactionibus liber atq; exemptus? An jure tuo Vaticano usufructuarius factus est sui proprietarii, & vasallus major suo Domino? Pontifex usufructuarius est Principatuum ab Imperatore concessorũ, Imperator proprietarius: Pontifex quoad illos Principatus & territoria vasallus Imperii: ipse Imperator et Dom. est. Ita nã. raseitus atque expressis verbis diplomatis hujus constituitur

LUDOVICI IV. Constit. Ne fideles Imperii coram alio judicio &c. Ibidem.

Ex Actis publicis Anno 1550. impressis cum indice vulgari ad hunc modum concepto: Unser Wolfgangs von Gottes Genaden Administrators des Hochmeisterthumbs in Preussen/ Meistern Teutschs Ordens in Teutschen und Welschen Landen/ Probsts und Herrens zu Elwangen/ Bericht/ was unser nechster Vorfar sliger und Wir/ wircklicher Execution halben der Preussischen Acht biß allher haben gehandelt. Geminam constitutionem edidit Carolus V. Imp. quam posuimus infra sub titulo *De jurisdictione Romani Imperii*, Anno 1548.

EJUSDEM Constitut. de Divortio &c. Pag. 87. & seqq.

Editæ primum ex MSS. & Bibliotheca Marquardi Freheri Consiliarii Palatini, cum Consultationibus eadem de re Gulhelmi Occami & Marsilii Paduani; & iterum in Germanicarum rerum Scriptoribus tomo I. in additionibus Freheri ad Henrici Rebdorffensis Monachi Annales, Anno M. CCC. XLI.

ACTA Comitiorum Francofurtensium. Pag. 90.

Refert M. Albertus Presbyter Argentinensis in Chronicis. Videantur, qui fusiùs de his Comitiis tractarunt, Albertus Krantzius in Saxonia, Hugubaldus Mutius in Chronicis German. & Caspar Hedion. in Ecclesiast. Histor.

RUPERTI PALATINI Constit. de Electoratu Bohemiæ. Pag. 91.

Ex eodem volumine, ex quo suprà Rudolphi Imp. constitutionem de eadem re adduximus.

CAROLI IV. Constit. de Privilegijs Clericorum. Pag. 92.

Ex impresso libello, cui titulus: *Privilegia Clericorum, & quædam alia utilia hic continentur.* In fine legitur: *Impressa sunt hæc Privilegia Clericorum Augustæ, Anno Domini MCCCCCVI.* Hæc autem Caroli IV. constitutio data primùm fuit Pragæ, cujus MS. exemplar nacti sumus Hamburgâ à sæpius laudato Clarissimo Erpoldo Lindenbruchio: repetita deìn Tangermondæ, cujus copia, sed subscriptionibus truncata, in dicto libello continetur. Nos utriusque discrepantias studiosè ad marginem annotavimus. Porrò de vigore & auctoritate tùm Friderici II. tum hujus & sequentium Bonifacii Papæ, Concilii Constantiensis, Martini Papæ, & Sigismundi Imp. quid sentiendum sit, & num vim legis in Imperio acceperint, disceptat Cæsarius Branchedaurius Tantinensis in Oratione ad Imperatorem & Principes, editâ in libro, cui index: *Monita Politica ad Sacri Romani Imperii Principes de immensâ Curiæ Romanæ potentia moderanda.*

EJUSDEM Constit. de Electoratu Bohemiæ. Pag. 93.

Et hæc est in illo volumine, quo de minus dudum diximus.

BONIFACII PAPÆ Decretalis. Pag. 95.

Hæc verò in dicto libello Privilegiorum Augustæ Vindelicum impressorum.

WENCESLAI Edictum de Papæ & Sacerdotum emendatione. Pag. 96.

Edictum ab Hulderico de Hutten Equite Franco, Anno 1520. in libello, qui inscribitur: *De Schismate extinguendo, & vera Ecclesiastica libertate adserenda Epistola aliquot mirum in modum libera, & veritatis studio strenua. Vide Lector & aspicitus. Huttenus in lucem edit.* Sunt illæ Epistolæ trium Academiarum, quarum in ipso Edicto mentio, quas, ut ipsum Edictum rectè queas intelligere, me auctore consules: & propediem exemplaria sperabis in nova Schismaticarum rerum editione, quæ adornatur.

CONCILII CONSTANTIENSIS Constitut. de Libertate Ecclesiastica. Pag. 97.

In calce tomi secundi Conciliorum editionis primæ Coloniensis, Anni MCCCCCXXXX. cum hoc lemmate: *Confirmatio constitutionum Friderici Secundi & Carolina, cum multis adjectionibus per Concilium Constantiense in XIX. sessione, quibus libertati Ecclesiasticæ plurimum favetur, & ob id adjiciendam præfato operi constituimus, ut ex illa, quantum deferendum sit Ecclesiæ, quisque agnoscat.* Et postea vidi etiam à Binio iterati in Concil. general. tomo III. part. II. pag. 1657.

EJUSDEM Decretum de Solvenda Decima. Pag. 104.

Habetur ibidem conjuncta cum superiori constitutione, & in fine ejus appensa.

MARTINI PAPÆ Decretalis. Ibidem.

Ex Statutis Provincialibus Salzeburgensis Ecclesiæ in Synodo Muoldorf. nsi decretis Anno Domini 1490. in quorum calce leguntur hæc verba: Quibus temporibus Carolina debeat publicari. *Statuimus & districtè præcipiendo hoc sancto approbante Concilio mandamus, quatenus dicta constitutio Bulla Carolina, singulis annis, perpetuis futuris temporibus, in Dominicis quatuor temporum, per omnes & singulos Plebanos aut eorundem Vicegerentes per nostram Provinciam, nulla excusatione obstante, publicetur.* Ipsi autem Decretali lemmatis loco præfixa sunt ista verba: *Sequitur confirmatio Carolina per Martinum Quintum Papam in Latino & vulgari publicanda, ut infrà per statutum.* In fine annus & locus editionis notatur: *Impressum Augustæ per Erhardum Ratdolt, quinto Kal. April. M. CCCC. LXXXXI.*

SIGISMUNDI Constit. de Privilegiis Clericorum. Pag. 107.

Ex eodem, quem suprà expressimus, Privilegiorum libello.

MAXIMILIANI I. Constit. tres de Blasphemiis, Judicio Westphalico, & Vinis. Pag. 110.

Translatæ sunt ab innominato interprete ex Germanicis exemplaribus, quæ in Recessibus Imperii Moguntinis leguntur.

EJUSDEM Articuli militares. Pag. 116.

Ex Justini Gobleri Goarini JC. Annotationibus in D. Caroli V, Imp. Constitutionem Politiæ Imperialis, cap. 5.

EJUS-

Pag. 117.

EJUSDEM EDICTUM CONTRA VENETOS.

Ex Gasperis Scioppii &c. Scaligero Hypobolimæo, in calce libri ultimi, inter alia Diplomata.

Pag. 119.

GRAVAMINA Germanicæ Nationis.

Ad incrementum Germaniæ & Dei gloriam, Selestadii impressum in officina Schüreriana, Anno 1518. Relata leguntur hæc Gravamina & in Fasciculo rerum expetendarum Ortuuini Gratii Professoris quondam in Academia Coloniensi, & in Catalogo testium Veritatis Matthiæ Flaccii Illyrici, & in Collectan. Joan. Wolphii J. U. D. & in tomo secundo Germanicorum Scriptorum Marq. Freheri Consiliarii Palatini, & in editione Ambergensi *Der Alten Reichsabschiedt* &c. & fortassis alibi. Nos cum MS. cod. collatum emendavimus & auximus.

Pag. 123.

EPITOME Pragmaticæ Sanctionis.

Excusa Selestadii ab eodem Schürerio cum licentia Imperatoris Maximiliani I. & repetita in Catalogo Testium Veritatis Matthiæ Flaccii Illyrici.

Pag. 127.

EJUSDEM MAXIMILIANI Consultatio de Expeditione Turcica.

Comparavimus olim ex Bibliotheca Theophili Maderi Medicinæ Doctoris & Professoris quondam in Academia Heidelbergensi.

Pag. 140.

EJUSDEM Rescriptum de Luthero.

In Operum D. Martini Lutheri tomo primo, editionis Witenbergensis pag. CCIIII. & apud Johannem Schleidanum lib. 1. Commentarior. de Statu Religionis & Reipubl.

Pag. 141.

ELECTI ROMANORUM REGIS JURAMENTUM.

Refert Joannes Schleidanus lib. 1. Rerum in Ecclesia & Republ. gestarum. Integrum Carol. V. Imp. Juramentum exhibuimus in tomo priore hujus Collectionis. Porrò de usu, fide & auctoritate hujus Pacti & Juramenti quam fusissimè disseruimus ad Germanicum exemplar, quò Lectorem remittimus nostri sermonis gnarum ac peritum.

Pag. 142.

CAROLI V. Missiva ad Lutherum.

In Operum D. Martini Lutheri tomo secundo Jenæ & Wittembergæ impresso.

Ibidem.

EJUSDEM Rescriptum de Luthero.

Obtulit Imperator sua manu perscriptum lingua Burgundica. Transtulit in sermonem Latinum Laurentius Surius Carthusianus Monachus in Commentario Rerum in orbe gestarum, & ante eum Bernardus Lutzenburgus Ordinis Prædicatorum in Catalogo Hæreticor. lib. 5. partic. 5. sed stilo inepto & planè barbaro. Verùm qui Imperatori adolescenti hoc rescriptum dictaverunt, id unum agebant, ut Pontifici Romano, cui erant emancipati, assentarentur, & pro gratia jurisjurandi facta, quod tanquam Rex Neapolitanus Pontifici præstare tenebatur, hanc vicem Cæsar redderet, qua eum porrò quoque in bello Mediolanensi adversus Gallum sibi obligaret ac devinciret. Quid autem sub vitæ finem de Protestantium doctrina senserit, fidem nobis facere potuit ejus Confessarius, F. Constantinus ex Ordine Hieronymiarum Eremitarum, quo Cæsar postremo vitæ suæ biennio familiarissimè usus est, quique morienti adfuit & sacra communicavit. Nam hic continuò pòst propter fidei confessionem captus, & Valisoleti publicè sub elogio hæretici Lutherani combustus est. Qua de re videatur summi judicii, summæ doctrinæ summæque fidei scriptor, Jac. August. Thuanus, Nobiliss. & Amplissimus Curiæ supremæ Parisiensis Præses, in Historia sui temporis.

Pag. 143.

EJUSDEM Edictum Wormatiense.

In priori tomo retulimus versionem Johannis Cochlæi Theologi Pontificii, quam quia nonnulli malæ fidei atque falsi arguunt, eorum voluntati hoc dandum esse persuaderi nobis passi sumus, ut ipsius Lutheri translationem pariter exhiberemus: quamvis cur magnopere de hoc edicto laboremus, caussam non esse videam, cujus usus jam pridem olim nullus, quippe quod à communibus Imperii Ordinibus per constitutionem de Pace Religionis cassatum, irritum, annullatum atque prorsus ab usu sit sublatum. Exstat autem in dicto tomo secundo Operum Lutheri, cum præfatione, glossis marginalibus & admonitione finali ipsius Lutheri, præfixa hac inscriptione: *Duo contraria & inter se pugnantia edicta de Lutheri negotio.* Caussam, qua caussa Imperator motus hoc edictum proposuerit, hisce verbis assignat idem Thuanus lib. 1. scribens: *Cum Leo Lutherum sacris interdixisset, & inaugurationem Caroli in Regem Romanorum contra clausulam, qua Reges Neapolitani in fidem à Pontificibus Romanis accipiuntur, adprobasset, primis Comitiis, quæ novus Cæsar anno sequenti Vormatiæ habuit, ut Leonis gratiam aucuparetur, Lutherum item proscripsit, & inito cum Pontifice fœdere de Gallis Insubria usq; adeo tota Italia expellendis continuò consilium cœpit.* De eodem edicto scribit Schleidanus, sanus & probus auctor, lib. 3. *Ajunt edictum hoc à paucis aliquot fuisse conflatum, nam ex Electoribus nonnulli fatentur, non se fuisse conscios, ut suo loco de Coloniensi dicetur. Moguntinus, qui Cancellarius est Imperii, multum in hisce rebus potest utcunq; fit, ea lata sententia, permagnam Cæsar init gratiam, ita quidem, ut à Gallis abalienato prorsus animo, fœdus cum eo Pontifex iniret.* Unde patet, nec damnationis Lutheri omnes Imperii Ordines conscios fuisse, & quid ipse Cæsar proscriptione hac quæsierit. Certè ipsius exsequendi modus satis nobis fidem facere debet, non falsum esse Schleidanum. David Chytræus in Orat. de Carolo V. Imp. *Etsi enim incitatus à Pontificibus Carolus edicta in religionem nostram duriora aliquoties proposuit: tamen singulari animi æquitate & moderatione, executionem amplius viginti quinq; annos distulit, & institutis congressibus & colloquiis de tota religionis doctrina amicis benevolè componere controversias studuit, donec tandem politicos prætextus speciosos adeptus, Principes quosdam & Civitates confœderatas, armis ad officium redigendos esse censuit, & tamen hos victos ac supplices in gratiam plerosq; benignè recepit.* Porrò exstat hoc edictum & apud Adrianum Barlandum in Chronic. Ducum Brabantiæ, cap. 178.

Pag. 149.

EJUSDEM Rescriptum ad Cardinales.

Typis editum Lovanii cum superimpressis insignibus Caroli V. inscripto hoc titulo; *Exemplar litterarum Serenissimi Caroli Regis Romanorum reverendissimis Cardinalibus sacroq; Romano Collegio.*

Pag. 150.

EJUSDEM Edictum de Causa Lutherana.

In Operum D. Martini Lutheri tomo secundo, ubi adjunctus exstat ipsius Lutheri tractatus, *Contra calumniatores & falsarios Edicti Cæsarei, ad Cæsar. Majestatis Vicarium, Electores cæterosq; Principes & Status Imperii Norembergam Conventu congregatos*, &c.

Pag. 152.

EJUSDEM Mandatum ad Mansfeldenses.

In dicto tomo secundo Operum Lutheri conjunctum legitur cum Edicto Wormatiensi.

EJUSDEM CONSTITUTIO DE FRATRUM SORORUMQUE LIBERORUM HEREDITATE. Pag. 154.

Translata ab Anonymo interprete de Germanico exemplari, quod in Recessibus Imperii Moguntinis legitur.

EJUSDEM Constitutio de Anabaptistis. Pag. 155.

Translata ab eodem interprete. Confirmantur hac constitutione leges veterum Imperatorum, quæ habentur in tit. Cod. *Ne sanctum baptisma iteretur*, ubi videantur Interpretes.

CONFESSIO AUGUSTANA. Pag. 156.

Si quod Imperatorum veterum & Principum Christianorũ fuit in conservandâ Nicænâ Confessione, Constantino Magno Nicææ in Concilio à Catholicis Episcopis oblata, & novis non admittendis studium, eadem nostrorũ Principum fuisset in Augustanâ retinendâ & propagandâ diligentia, & ipsi antiquam illam servare maluissent, quàm novas subinde comprobare, æquabilius atq; constantius se res Christianæ haberent. Nunc postquã ab antiqua illa abiri cœptum est, & aliæ atque aliæ identidem a malefeриatis Theologis excogitatæ, non potuit non res Christiana turbari, unitas Ecclesiæ scindi, & detestabilia inter nos schismata oboriri. Ad quæ (quod in votis est) consopienda & oblivione perpetuâ (si fieri possit) obliteranda, visum est revocare primigeniæ editionis exemplar *κατὰ τὸ ῥητὸν* exhibitionis in ipsis Comitiis factæ: quippe quæ & Procerum Ordinumque consensu publicata sit, & communibus votis confirmata atq; comprobata. Id ipsum ratio instituti nostri, exigit, qui acta publica eo planè modo referre, quo publicè in Comitiis & Judiciis Imperialibus gesta sunt, proposuimus. Nam posteriores editiones, quamvis ab ipso Confessionis architectone & compositore, D. Philippo Melanchthone, sint emendatæ & passim interpolatæ, tamen non ab omnibus receptæ fuerunt, ut vel ex actis Conventus Naumburgensis liquet, & constat omnibus. Ea operæ pretium est cognoscere ex Jac. Augusti Thuani, Curiæ Lutetianæ Præsidis, Historiar. lib. 28. Anno CIↃ IↃ LXI, *Convenerant* (inquit) *Neoburgi XIII. Kal. Febr. Principes Augustanæ Confessioni addicti, Fridericus Palatinus, Augustus Saxo VIIviri, Joh. Fridericus Saxo, Volfgangus Palatinus, Ernestus & Philippus Brunsvici Duces, Ulricus Megalopolitanus, Christophorus Virtembergicus, Carolus Badensis Marchio, Ernestus Princeps Hennebergensis, Legati insuper Joachimi Brandeburgici VIIviri, Joannis & Georgii Friderici Brandeburgicorum, Philippi Langravii, Barnimi & Joannis Friderici Pomeraniæ Ducum, aliorum item. Rex Daniæ & Luneburgici Principes tantum litteras benevolentiæ ac conjunctionis suæ in ea causa testes miserant. Ibi quia Concilii indicendi jam fama percrebuerat, & qui Augustanam Confessionem profitebantur, in crimen vocabantur, quasi non Confessionis ejusdem sed confusionis socii essent, quippe tanta seu diversitate seu repugnantia multorum licentia coorta, ut quæ alii amplectantur, alii palam impugnent, de ea denuo communi subscriptione renovanda & confirmanda, tum de Concilio, an à Principibus Protestantibus adiri vel recusari deberet, actum est. Primum quidem placuit, ut VIIviri & ceteri Principes, Confessionem Augustæ Vindelicorum Carolo Cæsari anno hujus seculi XXX. exhibitam nunc denuo confirmantam ac subscriptam Ferdinando, non leviter Pontificiorum criminationibus, ut ipsi ajebant, turbato sui purgandi causa mitterent, eamq; in futuro Concilio, quod Pontificii moliebantur, jam certum ac sibi constantem suarum ecclesiarum nomine proponerent, ne si singuli suam seorsim exhiberent, majori ludibrio ejus Confessionis socii exponerentur. Tum prolata diversa Confessionis illius editiones & exemplaria, atq; illud in primis quod in Conventu Augustano, quo pax Imperio sancita est, Georgii Spalatini & Joh. Brentii manu scriptum Joannes Fridericus Saxo & Virtembergicus plane cum aliis & cum prima in primis editione Vittembergensi paucis exceptis congruere dicebant. Verum Palatinus & Saxo VIIviri recentiorem editionem, quæ non rebus ipsis, sed verborum copia tantum atq; interpretationis perspicuitate à priori differret, & [illegible] omnium manibus tereretur, recipi urgebant. Tandem cum alii Principes & fere absentium Legati eosdem articulos, qui Carolo Cæsari olim exhibiti fuissent, subscribendos censerent, VIIviri ea conditione assensi sunt, ut præfatio nova adderetur, in qua posterior quoq; illa editio Confessionis & Apologia tanquam cum priore consentiens approbetur, & loca quædam ex priore illa ad transsubstantiationem alludentia, item de pompa ac circumgestatione sacramenti omittenda, quia divisio sacramenti cum Christi institutione non conveniat, de Missa item non abolita ac similes controversia amplius explicentur. Præterea VIIviri etiam Confessionis Saxonicarum ecclesiarum ac Francofurtensis Conventus mentionem in procemio fieri volebant. Sed cum rursus Jo. Fridericus Saxo & alii Smalcaldicos potius Articulos repetendos censerent, nihil ex ea præfatione incertum est. Præfationem à Cracovio & Ehemio VIIvirorum Consiliariis scriptu mandatum & coram Principibus lectam pleriq; probarunt; alii contra & subscribere recusarunt, & cum iis assensum præbere, qui errores ac sectas cum Dei verbo & Augustana Confessione pugnantes foverent, oblique Palatinum VIIvirum suggillantes, qui Tilemanum Heshusium Lutheri de cœna controversia sententiam propugnantem nuper Heidelberga dimiserat. Neq; verò ferendum dicebat Fridericus Saxo, quod in præfatione falsò nec citra fucum jactabatur, nulla esse in Germanicis ecclesiis dissidia, cum omnium oculis & auribus ea subjecta sint, & inde Pontificiis non calumniandi tantum, sed vanitatis ac mendacii manifesti socios convincendi ansa præbeatur. Itaque Confessionem non anno quadragesimo editam, quæ plerisq; locis immutata esset, sed novennio antè excusam retineri & Smalcaldicos Articulos declarationis loco proximo inseri denuo petiit. Quod cum non impetraret, cæterum, ut hunc Principum consensum & conjunctionem ad refutandos ac coercendos communes hostes necessariam non impediret, hortantibus, spatium deliberandi sumpsit, intra quod sententiam suam dere tota scripto comprehensam Senatui exhibuit, ac postridie, cum nihil obtineret, Neoburgo discessit. Cum de Concilio Tridenti indicto inter socios deliberaretur, diversæ sententiæ erant, aliis id omnino recusandum censentibus; aliis placebat, Legatos eo à singulis Ordinibus mittendos, per quos se ad reddendam fidei suæ rationem in libera ac Christiana Synodo offerrent, & gravem contra Pontificem & Curiam Romanam accusationem instituerent, coramq; exceptiones usitatas & rejectiones de suspectis judicibus, perverso juris ordine & loco incommodo proponerent. id nisi cum ad levandam invidiam, quam sustinerant, quasi Synodi legitimæ auctoritatem defugiant, profuturum, omnesq; ex eo intellecturos, non per se, sed per hostium ambitionem stare, quo minus concordia sarciendæ ratio ineatur, ac proinde in posterum eiusmodi à Germanicis ecclesiis alienos fore. Tum ad Joannem Fridericum Saxonem Legatos destinant, qui significarent, nihil magis optasse Principes, quam ipsum ad finem Conventus Neoburgi permanere. Verum quando excusationem ipsi de discessu acceperint, hoc illum scire velle, subscriptionem Augustanæ Confessioni, propter quam convenissent, à se decretam esse, atq; ut desiderio ipsius satisfieret, additam in præfatione de Cœna Domini antithesin. Proinde petere, ut ei subscribat. Quod si nolit, saltem petere, ut clamores suorum Theologorum cohibeat, & efficiat, ne Neoburgensis Conventus, ut antea Francofurtensis, acta, Samariticum Interim, publicè nominent, aut scriptis editis criminentur. alioqui se vicissim & innocentiam suam & Conventus illius originem ac progressum amplius explicaturos, & omnia denique facturos, quæ causa hujus magnitudo ac necessitas requireret. His actis socii discedunt.* De hoc eodem Naumburgensi Conventu scribit Simo Schardius JC. & Cameræ Imperialis Assessor in Epitome rerum gestarum sub Ferdinando I. Imp. *Hoc eodem mense* (sc. Januario Anni 1561.) *cum Electores & Principes Germaniæ Confes. August. adhærentes, Neuburgi in Thuringia convenissent, ut de tuenda August. Confess. anno tricesimo Imperatori Carolo exhibita, deliberarent, quòd multos sinistros sermones de se spargi coram Imp. Ferdin. audissent,* Ibidem in responsu Procerum Legatos Pontificis dato; *Injustè etiam orationem vestra sese taxari, Illustr. Principes affirmant, quod nullam fidei certitudinem habeant, sed tot nunc sint Evangelia, quot Doctores, tot religiones, quot voluntates. Extat n. non solum de omnib. fidei*

articulis

articulis perspicua ipsorum Confessio, Imperatori Carolo V. Augustæ anno XXX. exhibita, verum etiam variis hactenus scriptis cœlestis doctrina veritas illustrata & explicata est. Et postibi: *Electores ac Principes literis ad Imperatorem scriptis testati sunt, se Confessionem illam Augustanam unanimiter retinere, paratosq; esse ex verbo Dei illius rationem reddere.* Exhibemus ergò hujus Confessionis primigenium exemplar, cujus nobis copiam fecit Reverendus p. m. M. Johannes Steindeckerus, Ecclesiastes Francofordianus. Nam eam, quam ex Originalibus & protocollis Electorum Saxoniæ & Brandenburgici tomo II. Historiæ Comitiorum Anno M. D. XXX. Augustæ celebratorum dedit Georgius Cœlestinus, nondum videramus, cùm hæc imprimerentur. Nihil autem quidquam addidimus, præter marginales notas & numeros distinctionum, quò cum memoriæ tum quærendi citandique labori succurreremus. Cur enim, quod aliis in sacris Bibliorũ libris licuit, ut eos in capita, & hæc porrò in versiculos, præter Prophetarũ & Apostolorũ instituta, distinguerent, nobis hoc in libro interdicatur? In quo revidendo recensendo & collationando usus sum opera ejusdem Steindeckeri, lectionis unius atq; alterius varietate ad marginẽ annotata. Quid autem repetita Melanchthonis editio ab hac nostra primigenia differat (differre autem ne hilum quidem æquus candidusque lector reperiet) indicabit facta & opposita utriusque editionis collatio, quæ habetur in libro Lipsiæ impresso cum hoc titulo: *Corpus doctrinæ Christianæ, quæ est summa orthodoxi & Catholici dogmatis, complectens doctrinam puram & veram Evangelii Iesu Christi, secundum divina Prophetarum & Apostolorum Scripta, aliquot libris fideli ac pio studio explicata à Reverendo viro D. Philippo Melanchthone. nunc edita ad usum Ecclesiæ sanctæ publicum & privatum: & ad testimonium constantiæ atq; consensus confitentis & profitentis veritatem æternam doctrinæ cœlestis, integram ac sinceram, in Ecclesiis & Scholis regionum Saxonicarum & Misnicarum, subditarum ditioni Principis Electoris Saxoniæ, his toto anno XXXI. ex quo Augustana Confessio oblata & edita est: & ad* REFUTATIONEM MENDACIORUM *ac calumniarum malevolentiæ & obtrectationum. Lipsiæ cum privilegio Pr. Augusti Elect. D. Saxoniæ, Anno M. D. LXXII. Iohannes Rhambæ excudebat.* Faxit Deus Opt. Max. ut schisma in Ecclesia obortum gratiâ, misericordiâ & benignitate ejus divinâ allucente resarciatur, pax & unitas Ecclesiæ restabiliatur, animorum dissidia concilientur, charitas Christiana restauretur, & ut corporibus ita amoribus quoque homines in eadem Republica degentes passim conjungantur. Quod speramus aliquando in generali omnium Protestantium Principum & Rerumpublicarum, non Germaniæ tantum sed & vicinarum gentium, Conventu fore; equidem ex animo vovemus & a cœlesti numine precamur. FIAT, FIAT. AMEN.

Pag. 170.

PRINCIPUM AC ORDINUM PROTESTANTIUM REscriptum de injustis Processibus Cameræ.

Impressum cum hoc titulo: *De injustis Processibus Iudicii Cameræ Imperialis, protestatio & petitio Principum, & cæterorum Confœderatorum in causa veræ religionis & puræ doctrinæ Christi. 1538.*

Pag. 182.

ACTA Colloquii Ratisponensis.

Excusa & proscripta cum hoc indice: *Acta Colloquii in Comitiis Imperii Ratisponæ habiti: hoc est, Articuli de Religione conciliati, & non conciliati omnes, ut ab Imperatore, Ordinibus Imperii ad judicandum & deliberandum propositi sunt. Consulta & deliberata de his Actis Imperatoris, singulorum Ordinum Imperii, & Legati Romani, Per Martinum Bucerum, Argentorati, mense Septembri, M. D. XLI.* Quem librum, qui volet horum Actorum pleniorem cognitionem habere, & rerum publicarum certiorem instructionem, est ut legat. Nos nuda Imperatoris, Ordinum & Legati Pontificii scripta more nostri instituti excerpsimus: interim ad veritatem argumenta dare, si quis desideraverit, non detrectaturi. Quinam autem fuerint tam articuli conciliati, paucis his verbis breviter explicat Bucerus pag. 74. *Perpendendum pius quam prudens & salutare toti Germaniæ, imò universæ Ecclesiæ Christi consilium Imperator Ordinibus Imperii in eo scripto obtulerit, quod proposuit de conciliatis in Colloquio articulis admittendis, & secundum eos re Ecclesiastica instauranda, vel usq; ad generalem Synodum, vel donec aliqua alia legitima via & ratione & adsentientibus Ordinibus Imperii, melius aliquid statueretur. Hi enim articuli in Colloquio conciliati sunt: Quid sentiendum & docendum sit de viribus humanis, ante & post regenerationem: De peccato originali, ejusq; vi, tam in renatis quàm non renatis: Quid de Iustificatione, hoc est, summa doctrinæ Christianæ, de regeneratione hominis, de vi Spiritus Sancti regenerantis: De fide: De gratia Dei & merito Christi: De bonis Operibus, deq; horum & pretio & mercede: De ecclesia & notis ejus: De variis & falsis Ecclesiæ membris: De canonicis scripturis & earum auctoritate: De judicio Ecclesiæ & Conciliorum, quod scilicet cum Scripturis semper consentire debeat: De virtute & utroq; usu Sacramentorum: De pœnitentia: De ministeriis Ecclesiæ ministrorumq; in Ecclesia auctoritate: De traditionibus Ecclesiasticis: De sanctorum memoria & reliquiis: De imaginibus: De Missa, quod in ea nemo externo opere, sed Christo tantum fidere & ejus propria fide amplecti sacrificium debeat, quod demq; celebrari non debeat, nisi sine quo spiritualiter cum sacerdote communicent, quibus & mysterium Christi, ut suum Amen respondeant, dignè explicandum sit: De integro sacramento populo impertiendo: De Ecclesia disciplina, & quod ad Clerum & ad populum attinet: De canonica electione, ordinatione, ministerio, vita, correctione Ministrorum omnium graduum: De visitatione: De Synodis. De his omnibus inquam, tam multis tamq; latè patentibus dogmatis & ritibus in Colloquio convenit.* Denm immortalem, quantum viæ tum emensum ad pacem Ecclesiæ constituendam! Idem Bucerus in præfat. ad libellum de Vera reconciliat. *Nihil quidem magis expete, quàm Ecclesias Christi rursus conjungi, sed non nisi in Domino, in quo & consociabuntur eò plenius, & cohærebunt firmius, quo doctrinam ejus fuerint purius amplexa, & se ejus disciplinæ humilius submiserint. Quod sanè difficile non erit, cum Imperatori, Concilio Electorum, longeq; majori parti reliquorum Principum & Statuum conciliatio in Colloquio Ratisbonensi constituta de vitiata hominis ingenio & perditione, de justificatione & regeneratione, de vero Dei cultu, de usu sacramentorum, de disciplina Cleri & populi comprobata sit.*

RECESSUS CONVENTUS HANOVERANI.

Pag. 255. Refert Justinus Goblerus Goarinus JC. in Annotationibus ad Caroli V. Imperatoris Constitutionem Politiæ Imperialis, cap. VII.

CAROLI V. Decretum in Negotio Prussiæ.

Pag. 242. Ex Actis publicè impressis, quorum relationem supra proposuimus in Constitutione Ludovici IV. Bavari, *Nos fideles Imperii &c.*

ORDINATIO JUDICII CAMERÆ.

Pag. 242. Interprete Justino Gobleto, sub hac epigrapha: *Constitutio & Ordinatio Iudicii Cameræ Imperialis, à Carolo V. & Ferdinando fratribus germanis, Rom. Impp. Communibusq; sacri Romani Imperii Statibus, in Comitiis Augustanis Anni 1548. Germanicè: deinde in Latinum conversa per Iustinum Goblerum. Adjecta sunt & alia non inutilia. Cum gratia & privilegio Imperiali, Francofurti apud hæredes Christiani Egenolphi. Anno M. D. LXIV.*

CAROLI V. Reformatio Ecclesiastica.

Pag. 325. Impressa Coloniæ cum hoc titulo: *Formula Reformationis per Cæsaream Majestatem Statibus Ecclesiasticis in Comitiis Augustanis ad deliberandum proposita, & ab iisdem, ut paci publicæ consulerent, & per eam Ecclesiarum ac Cleri sui utilitati commodius providerent, probata & recepta. Cum Gratia & Privilegio. Coloniæ excudebat Iaspar Gennepæus, Anno* M. D. XLVIII. Fit mentio hujus Reformationis ab ipso Imperatore in præfat. Interreligionis sive Interim §. 81. & ab Joh. Schleidano pag. 634.

EJUS-

EJUSDEM MANDATUM DE JURISDICTIONE Romani Imperii.

In Symphoremate supplicationum tomo III. pag. 147 verbo *Imperium Romanum*.

RECESSUS COMITIORUM AUGUSTANORUM. Pag. 340.

Editus Lovanii cum hac inscriptione: *Decreta Cæsareæ Majestatis Ordinumq; Imperii in Comitiis Augustanis Anno Domini 1551. Lovanii apud Martinum Rotarium Bibliopolam juratum. An. 1551, Mens. Iun. cum Privilegio.* Et in aversa pagina legitur: *Cæsaris privilegio cavetur, ne quis intra triennium hæc exemplaria excudat, aut alibi excusa divendat, nisi de consensu Martini Rotarii Bibliopolæ jurati, velati latius patet in literis illi concessis. An. 1551 Subsignavit Ph. de Lens.* In calce libri legitur: *Subsignavit Sa. Theo. Prof. Ruardus Tapper Divi Petri Lovaniensis Decanus, ac ejusdem Universitatis Cancellarius. Lovanii typ. Reyneri Velpii Diestensis.*

CAROLI V. Constit. de Judæis. Pag. 359.

Apud Gobler um in Annotationibus ad dictam Constitutionem Politiæ Imperialis, cap. 20.

VISITATIO JUDICII CAMERÆ. Pag. 361.

Interprete eodem Goblero in supra memorato volumine, ubi de Ordinatione Cameræ retulimus.

RECESSUS Comitiorum Spirensium. Pag. 366.

Eodem interprete in eodem volumine

CÆS. MAJESTATIS ARTICULI DE REFORMATIONE Ecclesiæ. Pag. 375.

Hujus Reformationis mentionem facit Carolus Guisius Cardinalis Lotharingus, Orator Regius, in Orat. in Concilio Tridentino habita Anno 1562. *Alterum*, inquit, *Legationis meo caput est, quod jam à principio Regi meo Christianissimo cum Serenissimo Imperatore & reliquis Regibus & Principibus viris, quorum hic Oratores clarissimos viros habetis, fuit commune: nempe ut de reformatione, & Ecclesiæ disciplina omnino decernatur, &c.*

FERDINANDI RESCRIPTA DE USU CALICIS & Sacerdotum conjugio. Pag. 378. 379.

Accepimus à Reverendo, Quirino Reutero, S. Theologiæ Doctore, & Academiæ Heidelbergensis Professore, Collegiique Sapientiæ Inspectore. Rem ita narrat Andreas Dudithius Sbardellatus, Episcopus Quinqueecclesiensis, Canadiensis & Tininiensis, Cæs. Majestatis Legatus, in Orat. habita in Conc. Trident pro permissione Calicis in sacra cœna, Anno 1562. *Etsi anteà satis perspicere potuistis, quæ Cæsaris mens fuerit, cùm à sancta Synodo Calicis permissionem pro regnis & provinciis sibi subjectis petendam curavit, intellexistisq; tam ex eo libello, qui Cæsarea Majestatis suo nomine vobis oblatus est, quàm ex accurata illustrissimi Domini Maximiani primi Legati oratione, justis & necessariis causis Majestatem suam adductam esse, ut hoc peteret.* Et paulo post: *Quanta sit Ferdinandi Cæsaris pietas & religio, quantumq; in Apostolicam sedem studium & observantia, si nunc velim apud vos commemorare, maximè verendum esset, ne sanctæ Majestatis suæ laudibus, quæ per se sunt clarissima, tenebras potius aliquas mea oratione offunderem, quàm lucem & splendorem afferrem. Sed neq; id apud vos, Reverendissimi Patres necessarium esse judico: siquidem apertè declarastis, quænam vestra esset de Cæsaris optima in Catholicam religionem voluntate opinio: cum nullo alio quàm Cæsareæ Majestatis suæ, præsidio & auctoritate muniti & tecti, tam frequentes tamq; alacri animo in hanc Tridentinam suam urbem convenistis. Unum igitur illud Reverendas Paternitates vestras ego, ut memoria repetant, nullum unquam tempus fuisse, non solum postquam Cæsarea Majestas sua Imperii gubernacula feliciter accepit, sed anteà etiam dum Carolus pius & gloriosæ memoriæ Imperator Augustus viveret, in quo Ferdinandus Cæsar de juvanda religione Christiana, & Catholica Ecclesia pace restituenda, non cogitarit, atq; in eam rem omnem suam curam & studium posuerit, ita ut quo tecunq; opus esset, ne liberorum quidem vitæ & saluti, nedum fortunæ atq; opibus parceret. At profectò in eo maximè optimi Principis dignitatem & gloriam elucere existimavit, si operam daret, ut animi, religionis causa in Germania & sacra Majestatis suæ regnis, miserè distracti, in concordiam reducerentur, atq; eam pacem & unitatem perfecto hujus vitæ curriculo firmam ac stabilem posteris suis relinqueret. Quoniam verò Cæs. Majestas jam longo rerum usu edocta animadvertit, nullas alias graviores esse contentiones & querelas, quàm eas, quæ ob sacri calicis usum interdictum ortæ sunt: idcircò ne officio suo aliqua ex parte defuisse videretur, de hac potissimum permissione ad sacrosanctam Synodum referre voluit. Quæ quidem de re nos Majestatis suæ Oratores diligenter & accuratè egisse sapitis, tum ex eo libello, de quo antè diximus, tum ex illustrissimi Domini Legati Mantuani sermone intellexistis.* Et aliquanto post: *Cum igitur Imperiales Conventus celebrentur, & de bello adversus Turcas inferendo aut propulsando agatur, si etiam propositis quibusdam de religione capitibus, in quibus illud præcipuum est, ut Calicis usus omnibus communis sit, cæterarum rerum omnium gravissimæ consultationes in aliud tempus differuntur.* Iterum ibidem: *Cum Cæsarea Majestas intelligeret, à quàm plurimis, qui imbecilliores in fide sunt, hunc usum exoptari, qui tamen ad unam aliquam civitatem aut gentem non pertineant, ac propterea non ignoraret, minimo negotio fieri posse, ut in dies multi ad Ecclesiam Catholicam redirent, si hoc tantummodo sibi remitteretur, satis fuit suis Oratoribus mandasse, ut Cæs. Majestatis suæ nomine hoc ipsum à sacra Synodo peterent.* Albertus Bavariæ Dux in epist. ad Papam Pium IV. Monachii, Non Febr. Anno 1564. de hoc negotio perscripta: *Contulimus eadem cum Reverendissimis Illustrissimisq; sacri Romani Imperii Archicancellariis & Electoribus spiritualibus, quorum communis est nobiscum, sententia, ut à S. V. tanquam supremo rerum Christianarum monarcha, desideratissimam tam affirmandæ retinendosq; fautores, quàm reducendos lapsos, opem iterum exoremus. At de ipsorum quidem Electorum voluntate haud obscura constat, eos, si quid indulserit misera Germania S. V. libenter amplexuros & executuros fore. Quamobrem unà cum sacra Cæsarea Majestate S. V. humiliter & studiosissimè oro, ut sacri Calicis usum his saltem liberum concedat, qui ita persuasi alienum fautorem admonitionem hoc quidem tempore non admittunt, &c.* In monitione Oratorum Galliæ ad Legatos Concilii Tridentini Anno 1562. facta, & Parisiis excusa, eodem de negotio legitur: *Quod autem pertinet ad communicationem sub utraq; specie, petitum à clarissimis Cæsareæ Majestatis & Bavariæ Ducis Oratoribus, &c.* Jacobus Augustus Thuanus, Curiæ Parisiensis Præses, Historiar. lib. 35. Anno clↃ IↃ LXIIII. *Hoc anno Pontifex misso in Germaniam Vintimiliensi Episcopo egerat, ut Concilium Tridentinum promulgaretur, & Ferdinandus Cæsar quàm se paratum ad obsequium ostendebat, tam instanter urgebat à Carolo Archiduce filio & Alberto Baioaro genero monitus & suorum precibus incitatus, ut gratia Calicis etiam non sacerdotibus à Pontifice fieret, eamq; in rem Vienna ad eum literas dederat XVI. Kal. Mart. cum Non. Febr. Bajoarus itidem ad Pontificem scripsisset, quibus & Calicis usum precatibus concedi postulabat, idq; ambo à Ill. Morono & Lotaringo Cardinalibus & Archiepiscopis Imperii VII viris probari aiebant, tum etiam petebant, ut ratio iniretur, qua non solum sacerdotes, qui assertis suis conjugiis se ipsos ab Ecclesia separassent, retentis utcunq; in contubernio assertis illis uxoribus eidem Ecclesiæ reconciliari possent, sed etiam benignè indulgeretur, ut ad exiguas Catholicæ religionis reliquias conservandas in locis, in quibus presbyteri eo numero, qui sufficiat, haberi non possent, ab Episcopis viri ætate justa ætatis ac doctrinæ & vitæ inculpatæ ac bonæ famæ ad ministerium altaris & alia sacerdotalia munia ordinari & admitti queant: & alterum quidem concessit Pontifex, alterum omnino negavit. Quapropter Ferdinando paullò post fatis concedente Maximil. Cæs. F. per Prosperum Arcaensem Comitem datis ad Pontificem literis IIII. Kal. Xbr. cum eo egerat, ut quod ad sacerdotum conjugia, aliquid de severitate remitteret, & Noricis Boiis, Quadis, Marcomannis, & Pannoniis in ea re gratificaretur. Nam Calicis concessionem eum fructum, quem optet, minimè afferre posse, nisi & ea in parte penuriæ sacerdotum laborantibus provinciis subveniatur, nec rem diutius differri*

ferri

fieri debere, alioqui timendum esse, ne brevi eò deveniatur, ut ne hoc quidem remedium serò adhibitum huic letali Ecclesiæ vulneri sanando sufficerat, & beneficii sperati procrastinatione fiat, ut semper difficilior ejus curatio sit. Addita erat literis succincta argumentorum pro sacerdotum matrimonio contra imperium cælibatum enarratio cum mandato, ut brevis ille commentarius Cardinalibus communicaretur, cujus summa hæc erat: Negari non posse utriusque testamenti testimoniis uxores sacerdotibus permitti, & constare Apostolos ipsos paucis exceptis conjuges habuisse. Quod autem Christus post eorum vocationem mandaverit, ut se ab uxoribus separarent, nullo loco reperiri: liquere vero in prima Orientali & Occidentali Ecclesia usque ad tempus prohibitionis à Calixto factæ, sacerdotum conjugia libera ac licita fuisse. Proinde cum natura nostra fragilis sit, & omnium ætas ab adolescentia ad malum prona, cum caro sit stimulus peccati, & arctissima sit continentiæ via, paucique reperiantur, qui carnis stimulum non sentiant, & in igne positi non ardeant, sicque talis ignis concupiscentiæ ad perniciem devorant, Dionysium Corinthi Episcopum prudentissimè Pinytum Suffraganeum monuisse; ne cælibatus onus tanquam necessarium fratribus imponeret, sed infirmitatis plurium rationem haberet. Sic Paphnutium in Nicæna Synodo honorabiles confessum nuptias, & concubitum cum propria uxore castitatem esse asserentem, suasisse Patribus, ne cælibatus legem dicerent, gravem quippe esse causam, quæ aut ipsis sacerdotibus aut eorum conjugibus scortationis occasionem præberet. Id si olim sanctè ac sapienter dictum, & ut inde honestati, hinc infirmitati hominum subveniretur, necessarium existimatum est, nunc profectò hoc infelici seculo verum esse, quo vix inter multos unus reperiatur, qui castum cælibatum præstet. Nam omnes fere publicos esse scortatores, cum maximo animarum discrimine & populi offensione. Præterea eam sacerdotum penuriam esse ob vetitum matrimonium, ut scholæ Theologorum apud Catholicos vacuæ sint, & fratres Episcopi omnes ad sectariorum scholas profugiant, ubique quali manuum impositione accepta se passim ingerant, sintque ecclesiæ Catholicæ, supra quam credi possit, dedecori: qui tamen libertate conjugii permissa, omnes in Ecclesia nobiscum manerent. Proinde ex Ecclesiæ bono videri, ut ipsa contra regulæ severitatem ea in re aliquid indulgeat, & liceat viris sacrum vitam professis vel in cælibatu permanere, vel matrimonium contrahere, deinde ut honesti mariti, qui docti & rerum ecclesiasticarum periti sunt, ad sacros majores ordines admittantur; postremo, ut cum sacerdotibus, qui jam anteà contra constitutiones sacras matrimonium contraxerint, in tanta ministrorum paucitate dispensetur, & ii per ecclesiam gratiosè tolerentur, ac denique ut ministrare possint, ipsorum conscientiæ relinquatur. Valde enim absurdum esse, sacerdotes conjugatos removere, scortatores verò, qui contra legem divinam & humanam simul peccant, delinquentes pati; quod si ii castitatis voto astringendi videantur, certe ad sacerdotium promoveri non debere, nisi qui provecta jam ætate sint, & de quibus spes certa concipi possit, ut cælibatum piè & inviolatè colant. Nec verò satis firmum videri eorum argumentum, qui propter conservanda bona ecclesiastica cælibatum mordicus retinendum censent: quippe eis reputandum esse, an deceat Ecclesiam tot animarum periclitatione conservandis bonis invigilare, cum eorum indemnitati per sollemnes descriptiones & inventaria, perque alias ejusmodi legitimas cautiones abunde prospici possit. Quibus tamen rationibus & argumentis, quantumvis instante Cæsare, & ea ipsa urgente nihil à Pontifice, jam post Concilium semel dimissum secuto, impetrari potuit.

MAXIMILIANI II. RESCRIPTUM DE Conjugio sacerdotum.

Pag. 381.

Idem Thuanus lib 36. Anno CIƆ IƆ LXV. *Maximilianus primis Imperii auspiciis, ut ditionum suarum populos partim captata quibus poterat justis rationibus ipsorum benevolentia, partim impendentis periculi ostentatione ad constantiam hortabatur, & pecuniam, homines, arma ac cetera ad tantum bellum necessaria parabat. cumque videret in Boemia præcipuè & Pannonia superiore passim fremere homines, quod de calicis in cœna usu & conjugio sacerdotum, quod à Concilio Tridentino expectaverat, sibi non satisfieret, ut eos placatiores & paratiores ad omnia haberet, & ipse apud Pontificem urgebat, ut promissa, quorum spem Ferdinandus & sibi à Pontifice per Cardinalem Moronum, dum Concilium urgeret factam meminerat, jam necessario tempore repræsentarentur. Nec abnuebat omninò Pontifex, cujus potestati hoc negotium à Concilio indecisum permissum fuerat, à Morono persuasus, & ab ea re anteà non ita alienus: sed Cardinalis Pacieci instigatu Philippus exemplum in Belgio veritus, Petrum Avilam eodem tempore, quo Cæsareos Legatos missurum intellexerat, Romam mittit, qui Pontificem ab eo consilio dehortaretur, tanquam Christianæ ecclesiæ summè pernicioso, his maximè rationibus, quod minimè expectandum esset, ut ea re sectarii placati ad officium redirent, sed potius verendum, ne hoc illis ad majora audenda animos faceret. Nam ita ingenium eorum esse, ut non iniquum petant, ut æquum ferant, sed potius ab iis quæ æquitatis speciem in se habere videntur, ducto initio, per ea ad iniqua postulata impetranda sibi gradum faciant. Itaque potius esse ut spes animis illis præcidatur, & moneantur, ad unionem Ecclesiæ pertinere, ne plus iis quàm aliis concedatur, ut cum unius & ejusdem Ecclesiæ membra sint, eadem sacra, ritus, ceremonias cum ceteris colant. Itaque Pontifex instante Cardinalium Collegio re dilata & renovata in posterum spe, in præsentiarum Cæsaris petitionem elusit.*

EJUSDEM RESCRIPTUM DE LANIENA PARISIensi & Belgica seditione.

Pag. 383.

Vulgatum est in libro, cui index: *Ingenua & vera Oratio ad Regem Christianissimum perscripta, de eo quod postulatur, ut Iesuitæ restituantur in regno Galliæ: unà cum locorum quorundam & phraseωn, quæ illis, quibus res Gallica non ita nota, obscura & dubia videri possent, declaratione. EDITIO SECVNDA. Quid auctarii loco huic iteratæ editioni accesserit, aversa docebit pagina. Hanoviæ, M. DC. III.* Quanto pacis publicæ studio Maximilianus Cæsar flagrarit, quamque pacifici fuerit ingenii & æquitatis tranquillitatisque percupido, in negotio præsertim Religionis & conscientiarum, atque discamus ex Orat. funebri de D. Maximiliano II. Imp. Johanne Cratone à Craftheim, Consiliario & Medico Cæsareo, &c. scripta, ubi inter alia legitur: *Optimum Cæsarem nunquam sibi de alterius conscientia judicium sumpsisse: sed perpetuò in cura religionis vim ab animis hominum removisse. Clarè enim plurimis audientibus, ante annos decem, cum Antistitem Olmucensem Guilelmum alloqueretur, hoc est professus; NVLLVM PECCATVM GRAVIVS ESSE, QVAM CONSCIENTIIS VELLE DOMINARI. Meminerunt etiam multi, quid Principi regnum fugienti, & eadem fuga appetenti,* (Henrico III. Poloniâ relictâ patrium Galliæ regnum, fratre Carolo hujus laniene auctore defuncto, repetenti) *cum ad se divertisset, subridens dixerit: Eos nimirum, qui in conscientias sibi imperium sumunt, cœli arcem invadere, non rarò potestatem, quam in terris habent, amittere. Videntur quidem hæc, ad licentiam quasi nimiam, fenestram subjectis patefacere: sed si vera rem reputemus via, eò tendebant, ut pace illa vel tolerantia potius in Germania constituta, in qua animorum pax consistit, cujus authorem sapientissimum Principem, Divum Ferdinandum Imp. S. M. parentem suum habebat, nihil antiquius sibi, nihil præstabilius Christianæ Reipubl. duceret, præsertim cùm exitiales motus sedare non posset, & animos ita exulceratos & distractos animadverteret, ut nulla consensionis spei, nullius remedii locus videretur. Nunquid tu Opt. Imperatorem frangere aut penitus evellere potuisse ista existimas, quæ nec flectere quidem licuit? Libertatem nimiam dissolutionem & dissipationem consequi, optimè intelligebat, idque usu sibi evenire, ut apud Comicum quidam ait, Tu si hic sis, aliter sentias, conquerebatur. Qui factum D. Ferdinandi Imp. factum nollent, moderationemque Cæsaris Maximiliani vituperant, ii intelligendo faciunt, ut nihil intelligant, neque suæ saluti maximè consultum fuisse vident.*

F I N I S.

Reperto-

REPERTORIUM

Rerum & verborum ſingularium ac notabilium in hoc ſecundo tomo Conſtitutionum Imperialium, obſervandarum, in certas materias & locos communes iuxta ordinem alphabeti digeſtum.

De Cæsar

Salmen-

Curi-

Bergen.

De Duello & Campo.

E.

De Ebrietate.

De Ecclesia.

De Ecclesia Romana.

De Ecclesiis, Cathedris & Basilicis.

De Equis.

De Eucharistia & Dominico Sacramento.

De Exactionibus, Datiis, Talliis, & Tributis.

De Examine ordinandorum.

De Exarchatu.

De Exceptionibus.

De Excommunicatione, Interdicto & Banno.

Excom-

Impera-

Man-

INDEX

Sss

De Rege

Respon-

Venato-

FINIS.

MENDA ET ERRATA CORRIGENDA.

Pag. 1. lin. 12. & Vt cum patre, Vt nec tempore) Repone verba omissa, patri consubstantia, atque ita per omnia æqualem Deo patri, Vt nec &c. P. 6. l. 44 reuelatione. P 14. l. 47. alodis eius, dispersis vocibus. P 15 l. 37. Igitur. lin. 38. quoniam ha. l. 41. contra insensatos. in marg. lege ArZonem. P 16 l. 40 sparsim. P. 18. l. 40. qua enumerare, deleta negatiua particula. lin. 45 reum se. P. 20. l. 22. irruptum pro inruptum P. 24. l. 35. rescribe. CAPIT. XIV. & sic emenda sequentia. P 29. l 1. Tussiacum. P. 31. l. 40. diuenclum. lin. 30. munificentiæ. l. vlt. in marg. dele. * patrum. P. 37. l. 7. Vtrasque. lin. 23 si viderint. P. 40. l. 5. à fin. Sed & quem. P. 42 l. 7 à fin. SVPRA LIBRARIA[illegible]. P. 43. l 32. De Protectione Rom. P. 48. l. 2. curtis aut domus. l. 5. aufugere. P. 55. l. 29 partitata apud eos. P. 56. l. 37. cuius nos subd. P. 59. l. 8. comp solucre pecunia. P. 61. l. 44. rigorem Pag. 62. lin. 19. fracta pace. P. 64 l. 21. deliberatione. P. 65. l. 24. Curia P. 67. l. 13. pro L V. repone L I. & sic corrige seqq. numeros. Pag. 72. lin. 38. Bonum autem. l. 43. discrete. P. 74. l. 12. dele alterum penes P. 75. l. 33 per to. P 78. l. 11. quemadmodum alii lib. P. 79. l. 4 à fin. omnibus. P. 89. l. 42. rhetericus. P. 90. l. 46. confessu P. 83. l. 51. seculares in pot. P. 86. l 47. interdicta susp. l. 7. à fin. factos legitime ad libros. P. 100. l. 12. quas Vos. l. 31. consueuerat ad habit. l. 55. de, vo, pro, & aut super. Pag. 105. lin. 21. bona eor. lin 42. seculares porsca. P. 112. l. 24. Germanica P. 123. l. 24. Germanica. P. 127. l. 3 CONSVLTATIO. P. 128. l. 7. à fin. tamen est. P. 130. l 28 pares esse. P. 132. lin. 48. extremus, l. 51. consuetum. l. 38. fidens. P. 136. lin. 9. à fin. Vt Sanctissimus D. N. P. 137. l. 42. Quod ea. P. 143. l 3 nec me. l. 45. contexeret. P. 152. l. 9. à fin. subditisque. P. 155. l. 47. in marg. nec à Cutacio, neque Hoto. P. 190. l. 28. fir. Veritata. P. 192. l. 2. à fin. in margine appone hęc verba: De hoc articulo Protestantes exhibuerunt suū scriptū signatum B. P. 194. l. 11. nobis talo. P. 203. l 5 oscitata. l. 12. absoluerentur. P 208. l. 3. articulus. P. 217. l. 51. initium. P. 218. l. 3. à fin posse proficere. P. 224. l. 46. in margine apponatur hęc verba: Auctore Philippo Melanchthone. P. 225. l. 23. si emend. P. 226. l. 40. dele puncta, & rescribe hæc verba omissa: Operam, vt in propria persona iam conueniat Pontificem Romanum, vt certo ab illo cognoscat, quidnam de Concilio sperandum sit. P 235. l. 27 Ordinibus P. 236. l. 39 plectantur. l 47. passagiis. Pag 247. lin 30. Staunfort. P. 286. in marg protegenti.

HANOVIÆ,

Excudebat Iohannes Halbeius, Impensis
Petri Kopffij.

Anno M. D C. IX.

